ARREST VAN HET GERECHT (Vierde kamer — uitgebreid)

15 maart 2000 *

In de gevoegde zaken T-25/95, T-26/95, T-30/95—T-32/95, T-34/95—T-39/95, T-42/95—T-46/95, T-48/95, T-50/95—T-65/95, T-68/95—T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 en T-104/95,

T-25/95

Cimenteries CBR SA, vennootschap naar Belgisch recht, gevestigd te Brussel, vertegenwoordigd door M. Waelbroeck, A. Vandencasteele, D. Waelbroeck en aanvankelijk ook door O. Speltdoorn, advocaten te Brussel, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van E. Arendt, advocaat aldaar, Rue Mathias Hardt 8-10,

T-26/95

Cembureau — Association européenne du ciment, vereniging naar Belgisch recht, gevestigd te Brussel, vertegenwoordigd door J. Ellison, Solicitor, en M. Clough, Barrister, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-30/95

Fédération de l'industrie cimentière belge ASBL, vereniging naar Belgisch recht, gevestigd te Brussel, vertegenwoordigd door O. W. Brouwer, advocaat te Amsterdam, en F. P. Louis, advocaat te Brussel, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van M. Loesch, advocaat aldaar, Rue Goethe 11,

T-31/95

Eerste Nederlandse Cementindustrie NV (ENCI), vennootschap naar Nederlands recht, gevestigd te 's-Hertogenbosch (Nederland), vertegenwoordigd door M. B. W. Biesheuvel, advocaat te 's-Gravenhage, en T. M. Snoep, advocaat te Rotterdam, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Bonn en A. Schmitt, advocaten aldaar, Val Sainte-Croix 7,

T-32/95

Vereniging Nederlandse Cementindustrie (VNC), vereniging naar Nederlands recht, gevestigd te 's-Hertogenbosch (Nederland), vertegenwoordigd door P. A. Wackie Eysten, advocaat te

* Procestalen: Spaans, Deens, Duits, Grieks, Engels, Frans, Italiaans, Nederlands en Portugees.

's-Gravenhage, en T. M. Snoep, advocaat te Rotterdam, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Bonn en A. Schmitt, advocaten aldaar, Val Sainte-Croix 7,

T-34/95

Ciments luxembourgeois SA, vennootschap naar Luxemburgs recht, gevestigd te Esch-sur-Alzette (Luxemburg), vertegenwoordigd door J. Sedemund, advocaat te Keulen, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-35/95

Dyckerhoff AG, vennootschap naar Duits recht, gevestigd te Wiesbaden (Duitsland), vertegenwoordigd door C. Tessin en F. Montag, advocaten te Keulen, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-36/95

Syndicat national de l'industrie cimentière (SFIC), vereniging naar Frans recht, gevestigd te Parijs, vertegenwoordigd door É. Didier en J.-C. Rivalland, advocaten te Parijs, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van K. Manhaeve, advocaat aldaar, Rue Charles Martel 56-58,

T-37/95

Vicat SA, vennootschap naar Frans recht, gevestigd te Parijs, vertegenwoordigd door É. Didier en J.-C. Rivalland, advocaten te Parijs, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van K. Manhaeve, advocaat aldaar, Rue Charles Martel 56-58,

T-38/95

Groupe Origny SA, vennootschap naar Frans recht, gevestigd te Parijs, in de rechten getreden van Cedest SA, vertegenwoordigd door X. de Roux en M.-P. Hutin, advocaten te Parijs, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van J. Loesch, advocaat aldaar, Rue Goethe 11,

T-39/95

Ciments français SA, vennootschap naar Frans recht, gevestigd te Parijs, vertegenwoordigd door A. Winckler, advocaat te Parijs, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van Elvinger, Hoss en Prussen, advocaten aldaar, Place Winston Churchill 2,

T-42/95

Heidelberger Zement AG, vennootschap naar Duits recht, gevestigd te Heidelberg (Duitsland), vertegenwoordigd door R. Bechtold, advocaat te Stuttgart, en H.-J. Niemeyer, advocaat te

Stuttgart en te Brussel, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van Loesch en Wolter, advocaten aldaar, Rue Goethe 11,

T-43/95

Lafarge Coppée SA, vennootschap naar Frans recht, gevestigd te Parijs, vertegenwoordigd door H. Lesguillons, advocaat te Parijs, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van M. Loesch, advocaat aldaar, Rue Goethe 11,

T-44/95

Aalborg Portland A/S, vennootschap naar Deens recht, gevestigd te Aalborg (Denemarken), vertegenwoordigd door K. Dyekjær-Hansen en K. Hoegh, advocaten te Kopenhagen, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-45/95

Alsen AG, voorheen Alsen-Breitenburg Zement- und Kalkwerke GmbH, vennootschap naar Duits recht, gevestigd te Hamburg (Duitsland), vertegenwoordigd door K. Moosecker en M. Klusmann, advocaten te Düsseldorf, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Bonn, advocaat aldaar, Val Sainte-Croix 7,

T-46/95

Alsen AG, voorheen Nordcement AG, vennootschap naar Duits recht, gevestigd te Hamburg (Duitsland), vertegenwoordigd door K. Moosecker en M. Klusmann, advocaten te Düsseldorf, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Bonn, advocaat aldaar, Val Sainte-Croix 7,

T-48/95

Bundesverband der Deutschen Zementindustrie eV, vereniging naar Duits recht, gevestigd te Keulen (Duitsland), vertegenwoordigd door J. Burrichter, advocaat te Düsseldorf, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-50/95

Unicem SpA, vennootschap naar Italiaans recht, gevestigd te Turijn (Italië), vertegenwoordigd door F. G. Stevens en A. Gandini, advocaten te Turijn, G. Magrone en C. Osti, advocaten te Rome, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van M. Loesch, advocaat aldaar, Rue Goethe 11,

T-51/95

Fratelli Buzzi SpA, vennootschap naar Italiaans recht, gevestigd te Casale Monferrato (Italië), vertegenwoordigd door G. Brosio, C. Pavesio en N. Ceraolo, advocaten te Turijn, C. Crescenzi en S. D'Alberti, advocaten te Rome, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van R. Faltz, advocaat aldaar, Rue Heinrich Heine 6,

T-52/95

Compañia Valenciana de Cementos Portland SA, vennootschap naar Spaans recht, gevestigd te Madrid, vertegenwoordigd door S. Martínez Lage en J. Pérez-Bustamante Köster, advocaten te

Madrid, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-53/95

The Rugby Group plc, vennootschap naar Engels recht, gevestigd te Rugby (Verenigd Koninkrijk), vertegenwoordigd door L. Martin Alegi, Solicitor te Londen, en J. Bourgeois, advocaat te Brussel, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van M. Loesch, advocaat aldaar, Rue Goethe 11,

T-54/95

British Cement Association, vereniging naar Engels recht, gevestigd te Berkshire (Verenigd Koninkrijk), aanvankelijk vertegenwoordigd door K. Parker, QC, R. Tudway en D. Rogers, Solicitors te Londen, en vervolgens alleen door K. Parker en R. Tudway, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van Arendt en Medernach, advocaten aldaar, Rue Mathias Hardt 8-10,

T-55/95

Asland SA, vennootschap naar Spaans recht, gevestigd te Barcelona (Spanje), aanvankelijk vertegenwoordigd door A. Creus Carreras en X. Ruiz Calzado, advocaten te Barcelona, en A. Hierro Hernández Mora, advocaat te Madrid, en vervolgens door A. Creus Carreras, A. Hierro Hernández-Mora en M. Ventura Arasanz, advocaat te Barcelona, van het kantoor Cuatrecasas, Oudergemlaan 78, Brussel,

T-56/95

Castle Cement Ltd, vennootschap naar Engels recht, gevestigd te Birmingham (Verenigd Koninkrijk), vertegenwoordigd door N. Forwood, QC, J. Cook, G. Goeteyn en T. Soames, Solicitors, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van E. Arendt, advocaat aldaar, Rue Mathias Hardt 8-10,

T-57/95

Heracles General Cement Company SA, vennootschap naar Grieks recht, gevestigd te Athene, vertegenwoordigd door K. Loukopoulos, S. Felios en I. Gortsila, advocaten te Athene, en S. Farr en C. Walker, Solicitors, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van J. Stoffel, advocaat aldaar, Rue Willy Goergen 8,

T-58/95

Corporación Uniland SA, vennootschap naar Spaans recht, gevestigd te Barcelona (Spanje), vertegenwoordigd door L. de Carlos Bertrán en E. Navarro Varona, advocaten te Barcelona, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Bonn en A. Schmitt, advocaten aldaar, Val Sainte-Croix 7,

T-59/95

Agrupación de Fabricantes de Cemento de España (Oficemen), vereniging naar Spaans recht, gevestigd te Madrid, aanvankelijk vertegenwoordigd door J. Folguera Crespo en R. Vidal Puig,

advocaten te Madrid, en vervolgens alleen door J. Folguera Crespo, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Bonn en A. Schmitt, advocaten aldaar, Val Sainte-Croix 7,

T-60/95

Irish Cement Ltd, vennootschap naar Iers recht, gevestigd te Dublin, aanvankelijk vertegenwoordigd door J. D. Cooke, SC, en vervolgens door P. Sreenan, SC, geïnstrueerd door Gerrard, Scallan en O'Brien, Solicitors te Dublin, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van Faltz en associés, advocaten aldaar, Rue Heinrich Heine 6,

T-61/95

Cimpor — Cimentos de Portugal SA, vennootschap naar Portugees recht, gevestigd te Lissabon, vertegenwoordigd door C. Botelho Moniz, T. Mendes, A. Brandão Colaço en A. Duarte, advocaten te Lissabon, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-62/95

Secil — Companhia Geral de Cal e Cimento SA, vennootschap naar Portugees recht, gevestigd te Outão, Setubal (Portugal), vertegenwoordigd door N. Mimoso Ruiz, advocaat te Lissabon, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-63/95

Associação Técnica da Indústria de Cimento (ATIC), vereniging naar Portugees recht, gevestigd te Lissabon, vertegenwoordigd door M. J. Marques Mendes, advocaat te Lissabon, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. May, advocaat aldaar, Grand-Rue 31,

T-64/95

Titan Cement Company SA, vennootschap naar Grieks recht, gevestigd te Athene, vertegenwoordigd door I. S. Forrester, QC, van de Schotse balie, en A. N. Kaplanidis, advocaat te Thessaloniki, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van T. Loesch, advocaat aldaar, Rue Goethe 11,

T-65/95

Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, vennootschap naar Italiaans recht, gevestigd te Bergamo (Italië), vertegenwoordigd door A. Faures, advocaat te Brussel, C. Lanciani, advocaat te Milaan, A. Predieri, advocaat te Florence, M. Siragusa, advocaat te Rome, F. M. Moretti, advocaat te Bologna, en G. C. Rizza, advocaat te Syracuse, domicilie gekozen hebbende te

Luxemburg ten kantore van Elvinger, Hoss en Prussen, advocaten aldaar, Place Winston Churchill 2,

T-68/95

Holderbank Financière Glarus AG, vennootschap naar Zwitsers recht, gevestigd te Jona (Zwitserland), vertegenwoordigd door C. Canenbley en M. Esser-Wellié, advocaten te Düsseldorf, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Bonn, advocaat aldaar, Val Sainte-Croix 7,

T-69/95

Hornos Ibéricos Alba SA (Hisalba), vennootschap naar Spaans recht, gevestigd te Madrid, vertegenwoordigd door M. Schütte, advocaat te Berlijn, en L. Suaréz de Lezo Mantilla, advocaat te Madrid, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Bonn, advocaat aldaar, Val Sainte-Croix 7,

T-70/95

Aker RGI ASA, vennootschap naar Noors recht, gevestigd te Oslo, vertegenwoordigd door N. Forwood, QC, J. Cook, G. Goeteyn en T. Soames, Solicitors, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van Arendt en Medernach, advocaten aldaar, Rue Mathias Hardt 8-10,

T-71/95

Scancem (publ) AB, voorheen Euroc AB, vennootschap naar Zweeds recht, gevestigd te Malmö (Zweden), vertegenwoordigd door N. Forwood, QC, J. Cook, G. Goeteyn en T. Soames, Solicitors, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van Arendt en Medernach, advocaten aldaar, Rue Mathias Hardt 8-10,

T-87/95

Cementir — Cementerie del Tirreno SpA, vennootschap naar Italiaans recht, gevestigd te Rome, vertegenwoordigd door G. M. Roberti en A. Tizzano, advocaten te Napels, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van A. Lorang, advocaat aldaar, Rue Albert 1er 51,

T-88/95

Blue Circle Industries plc, vennootschap naar Engels recht, gevestigd te Londen, aanvankelijk vertegenwoordigd door J. Lever, QC, N. Green en J. Simor, Barristers, L. Carstensen en S. Vaughan, Solicitors, en vervolgens door N. Green, J. Simor, L. Carstensen en M. Israel,

Solicitor, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van Elvinger, Hoss en Prussen, advocaten aldaar, Place Winston Churchill 2,

T-103/95

Enosi Tsimentoviomichanion Ellados, vereniging naar Grieks recht, gevestigd te Athene, vertegenwoordigd door I. Georgakakis en M. Golfinopoulou, advocaten te Athene, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van T. Loesch, advocaat aldaar, Rue Goethe 11,

en T-104/95

Tsimenta Chalkidos AE, vennootschap naar Grieks recht, gevestigd te Athene, vertegenwoordigd door P. M. Bernitsas, advocaat te Athene, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg ten kantore van P. Dupont, advocaat aldaar, Rue Mathias Hardt 8-10,

verzoeksters,

tegen

Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door R. Lyal (in alle zaken), J. Currall (in zaak T-26/95), W. Wils (in de zaken T-31/95 en T-32/95), N. Lorenz (aanvankelijk in de zaken T-34/95, T-35/95, T-42/95, T-45/95, T-46/95, T-48/95 en T-68/95), H. P. Hartvig (in zaak T-44/95), K. Wiedner (in de plaats van N. Lorenz in de zaken T-34/95, T-35/95, T-42/95, T-45/95, T-46/95, T-48/95 en T-68/95), F. E. González-Díaz (aanvankelijk in de zaken T-52/95, T-55/95, T-58/95, T-59/95 en T-69/95), F. de Sousa Fialho (in de zaken T-61/95, T-62/95 en T-63/95), T. Christoforou (in de zaken T-103/95 en T-104/95), leden van haar juridische dienst, en R. Caudwell (in de zaken T-53/95 en T-60/95), bij de Commissie gedetacheerd nationaal ambtenaar, als gemachtigden, bijgestaan door M. van der Woude en J.-J. Evrard, advocaten te Brussel (in de zaken T-25/95 en T-30/95), B. Wägenbaur, advocaat te Keulen en te Brussel (in zaak T-34/95), A. Böhlke, advocaat te Frankfurt am Main en te Brussel (in de zaken T-35/95 en T-42/95), N. Coutrelis, advocaat te Parijs (in de zaken T-36/95, T-37/95, T-38/95, T-39/95 en T-43/95), A. Dal Ferro, advocaat te Vicenza (in de zaken T-50/95, T-51/95, T-65/95 en T-87/95), R. M. Morresi, advocaat te Bologna (in de zaken T-50/95, T-51/95, T-65/95 en T-87/95), J. Rivas Andrés, advocaat te Madrid (in de zaken T-52/95, T-55/95, T-58/95, T-59/95 en T-69/95), D. Lloyd Jones, Barrister (in de zaken T-54/95 en T-88/95), S. Crosby, Solicitor (in de zaken T-56/95, T-70/95 en T-71/95), L. Hawkes, Solicitor (in de zaken T-57/95 en T-64/95), V. Refega Fernandes, advocaat te Lissabon (in de zaken T-61/95, T-62/95 en T-63/95), R. M. Bierwagen, advocaat te Brussel (in zaak T-68/95), M. Brealey, Barrister (in zaak T-88/95), en A. Oikonomou, advocaat te Athene (in de zaken

T-103/95 en T-104/95), domicilie gekozen hebbende te Luxemburg bij C. Gómez de la Cruz, lid van haar juridische dienst, Centre Wagner, Kirchberg,

verweerster,

betreffende beroepen tot gehele of gedeeltelijke nietigverklaring van beschikking 94/815/EG van de Commissie van 30 november 1994 inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EG-Verdrag (Zaak IV/33.126 en 33.322 — Cement) (PB L 343, blz. 1),

wijst

HET GERECHT VAN EERSTE AANLEG (Vierde kamer — uitgebreid),

samengesteld als volgt: P. Lindh, kamerpresident, R. García-Valdecasas, K. Lenaerts, J. Azizi en M. Jaeger, rechters,

griffier: I. Maselis, referendaris

gezien de stukken en na de mondelinge behandeling op 16 september 1998 (zaken T-26/95, T-36/95, T-37/95 en T-38/95), 18 september 1998 (zaken T-39/95, T-43/95, T-70/95 en T-71/95), 23 september 1998 (zaken T-53/95, T-54/95, T-56/95 en T-88/95), 25 september 1998 (zaken T-57/95, T-64/95, T-103/95 en T-104/95), 30 september 1998 (zaken T-50/95, T-51/95, T-65/95 en T-87/95), 2 oktober 1998 (zaken T-61/95, T-62/95 en T-63/95), 7 oktober 1998 (zaken T-55/95, T-58/95 en T-59/95), 9 oktober 1998 (zaken T-31/95, T-32/95, T-52/95 en T-69/95), 14 oktober 1998 (zaken T-25/95, T-30/95, T-44/95 en T-60/95), 16 oktober 1998 (zaken T-35/95, T-45/95, T-46/95 en T-48/95) en 21 oktober 1998 (zaken T-34/95, T-42/95 en T-68/95),

het navolgende

Arrest

De feiten

1 De onderhavige zaken hebben betrekking op beschikking 94/815/EG van de Commissie van 30 november 1994 inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EG-Verdrag (Zaak IV/33.126 en 33.322 — Cement) (PB L 343, blz. 1; hierna: „bestreden beschikking"), waarbij aan 42 ondernemingen en ondernemersverenigingen in de sector grijs en wit cement geldboeten zijn opgelegd wegens schending van lid 1 van artikel 85 EG-Verdrag (thans artikel 81 EG).

2 Van april 1989 tot en met juli 1990 verrichtte de Commissie bij Europese cementproducenten en bedrijfstakorganisaties van die sector verificaties uit hoofde van artikel 14, leden 2 en 3, van verordening nr. 17 van de Raad van 6 februari 1962, Eerste verordening over de toepassing van de artikelen 85 en 86 van het Verdrag (PB 1962, blz. 204; hierna: „verordening nr. 17"). Krachtens artikel 11 van die verordening verzocht zij hen ook om inlichtingen. Ten slotte deed zij aan Cembureau — Association européenne du ciment (hierna: „Cembureau") een mededeling van punten van bezwaar toekomen inzake een procedure op grond van artikel 15, lid 1, van verordening nr. 17.

3 Op 12 november 1991 leidde zij op grond van artikel 3, lid 1, van verordening nr. 17 de administratieve procedure in en stelde zij de punten van bezwaar vast. Op 25 november 1991 deelde zij aan de 76 betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen de in artikel 2, lid 1, van verordening nr. 99/63/EEG van de Commissie van 25 juli 1963 over het horen van belanghebbenden en derden overeenkomstig artikel 19, leden 1 en 2, van verordening nr. 17 van de Raad (PB 1963, blz. 2268; hierna: „verordening nr. 99/63") bedoelde mededeling van punten van bezwaar mee. In deze mededeling van punten van bezwaar (hierna: „PvB") wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten punten van bezwaar, namelijk die inzake gedragingen op internationaal niveau (deel I, hoofdstukken 1 en 2; deel II, A, hoofdstukken 10, 11 en 12, B en C) en die inzake gedragingen op nationaal niveau (deel I, hoofdstukken 3-9; deel II, A, hoofdstukken 13-19).

4 De tekst van de PvB, die in één enkel document is opgenomen, werd niet integraal aan elk van de bij de procedure betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen toegezonden. De hoofdstukken betreffende de gedragingen op internationaal niveau werden aan 61 ondernemingen en ondernemersverenigingen toegezonden. 15 Italiaanse ondernemingen hebben die

hoofdstukken niet ontvangen, op grond dat zij bij geen enkele internationale organisatie waren aangesloten. De hoofdstukken over de gedragingen op nationaal niveau werden uitsluitend toegezonden aan de in de betrokken lidstaat gevestigde ondernemingen en ondernemersverenigingen.

5 Aan elke adressaat van de PvB werd de volledige inhoudsopgave van de PvB toegezonden, alsmede een lijst van de stukken van de dossiers IV/33.126, IV/33.322 en IV/27.997 (hierna: „lijst"), waarin voor elke adressaat was vermeld welke stukken hij kon inzien. Op basis van de lijst en de daarin opgenomen vermeldingen kregen de adressaten in de kantoren van de Commissie toegang tot de stukken van die drie dossiers. De Commissie bezorgde hun voorts een aantal kopieën van documenten van die dossiers. Op 9 juli 1992 deed de Commissie aan alle ondernemingen en ondernemersverenigingen die het internationale deel van de PvB hadden ontvangen, het verslag van de vergadering van de European Task Force van 19 augustus 1986 toekomen (aangehaald in paragraaf 25, punt 14, van de bestreden beschikking), waarvan zij kennis had genomen via het antwoord op de PvB van Aker RGI ASA (voorheen Aker A/S, in de bestreden beschikking ook „Aker" genoemd; hierna: „Aker") en Scancem (publ) AB (voorheen Euroc AB, in de bestreden beschikking ook „Euroc" genoemd; hierna: „Euroc") en verzocht zij alle adressaten hun opmerkingen over dat document kenbaar te maken.

6 Na de PvB te hebben ontvangen en inzage in de dossiers van de Commissie te hebben gekregen, verzochten sommige adressaten de Commissie hun alsnog de ontbrekende hoofdstukken van de PvB te doen toekomen en hun toegang te verlenen tot alle stukken van de dossiers, met uitzondering van interne of vertrouwelijke documenten. De Commissie weigerde dat verzoek in te willigen.

7 Op 12 februari 1992 stelden Cimenteries CBR SA (in de bestreden beschikking ook „CBR" genoemd; hierna: „CBR"), Blue Circle Industries plc (hierna: „Blue Circle"), Syndicat national de l'industrie cimentière (SFIC) (voorheen Syndicat national des fabricants de ciments et de chaux, in de bestreden beschikking ook „Syndicat français de l'industrie cimentière" of „SFIC" genoemd; hierna: „SFIC"), Eerste Nederlandse Cementindustrie NV (ENCI) (in de bestreden beschikking ook „ENCI" genoemd; hierna: „ENCI"), Vereniging Nederlandse Cementindustrie (VNC) (in de bestreden beschikking ook „VNC" genoemd; hierna: „VNC") en Fédération de l'industrie cimentière belge ASBL (in de bestreden beschikking ook „Fédération de l'industrie cimentière" of „FIC" genoemd; hierna: „FIC") bij het Gerecht beroep in tot nietigverklaring van het besluit van de Commissie om de verlangde documenten niet mee te delen (zaken T-10/92, T-11/92, T-12/92, T-14/92 en T-15/92) en verzochten zij in kort geding om voorlopige maatregelen, strekkende tot schorsing van de procedure die de Commissie tegen hen had ingeleid (zaken T-10/92 R, T-11/92 R, T-12/92 R, T-14/92 R en T-15/92 R).

8 Bij beschikking van 23 maart 1992, Cimenteries CBR e.a./Commissie (T-10/92 R, T-11/92 R, T-12/92 R, T-14/92 R en T-15/92 R, Jurispr. blz. II-1571), wees de president van het Gerecht de verzoeken om voorlopige maatregelen af en verlengde hij voor de verzoeksters in kort geding de termijn om op de PvB te antwoorden tot 27 en 31 maart 1992.

9 Alle verzoeksters in de onderhavige procedures hebben uiterlijk op 31 maart 1992 opmerkingen ingediend over de PvB die de Commissie hun had doen toekomen.

10 Bij beschikking van 11 september 1992 (niet gepubliceerd in de Jurisprudentie) is zaak T-14/92, ENCI en Vereniging Nederlandse Cementindustrie/Commissie, wegens verzoeksters' afstand van instantie doorgehaald in het register van het Gerecht. In afwachting van het arrest van het Gerecht in de andere zaken heeft de Commissie de op de antwoorden op de PvB volgende hoorzitting opgeschort.

11 Bij arrest van 18 december 1992, Cimenteries CBR e.a./Commissie (T-10/92, T-11/92, T-12/92 en T-15/92, Jurispr. blz. II-2667), verklaarde het Gerecht die beroepen niet-ontvankelijk.

12 Op 5 februari 1993 verzocht de raadadviseur-auditeur de ondernemingen en ondernemersverenigingen waartoe de PvB was gericht, deel te nemen aan de hoorzittingen die zouden worden gehouden in de periode van 1 maart tot en met 1 april 1993. De hoorzittingen bestonden uit drie reeksen zittingen: een reeks over de cementmarkt, waaraan alle ondernemingen en ondernemersverenigingen konden deelnemen; een reeks over het internationale gedeelte van de PvB, waaraan alleen de ondernemingen en ondernemersverenigingen konden deelnemen die dit gedeelte van de PvB hadden ontvangen, en een reeks over de nationale gedeelten, waaraan — voor elk onderdeel afzonderlijk — de ondernemingen en ondernemersverenigingen van de betrokken lidstaat konden deelnemen. In de oproep preciseerde de Commissie, dat een onderneming die haar standpunt nader wenste toe te lichten, de desbetreffende gedeelten van de PvB, evenals de betrokken zakengeheimen in de zin van de artikelen 19, 20 en 21 van verordening nr. 17, nauwkeurig moest aangeven.

13 In de loop van februari 1993 brachten bepaalde ondernemingen en ondernemersverenigingen, waaronder Blue Circle en Groupe Origny SA (sinds 1 januari 1994 in de rechten getreden van Cedest SA, in de bestreden beschikking ook „Cedest" genoemd; hierna: „Cedest") de Commissie ervan op de hoogte, dat zij geen gebruik wensten te maken van de mogelijkheid, hun standpunt over de hen betreffende punten van bezwaar mondeling toe te lichten.

14 Naar aanleiding van het onderzoek van de schriftelijke antwoorden op de PvB en van de mondelinge toelichtingen die tijdens de in maart 1993 gehouden hoorzittingen waren gegeven, besloot de Commissie ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse, met name genoemde ondernemingen de punten van bezwaar met betrekking tot het internationale gedeelte van de PvB (deel I, hoofdstukken 1 en 2; deel II, A, hoofdstukken 10, 11 en 12, B en C) in te trekken en bijgevolg de procedure die op 12 november 1991 was ingeleid, te beëindigen. Zij besloot eveneens, ten aanzien van de andere adressaten van de PvB de punten van bezwaar met betrekking tot de nationale regelingen (PvB, deel I, hoofdstukken 3-9; deel II, A, hoofdstukken 13-19) in te trekken en bijgevolg de procedure die op 12 november 1991 was ingeleid, ten aanzien van die punten van bezwaar te beëindigen.

15 Op 27 september 1993 stelde zij alle betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen op de hoogte van haar besluit om de punten van bezwaar met betrekking tot de nationale regelingen in te trekken. Als gevolg daarvan preciseerde zij, dat „de grondslag ontvalt aan haar aankondiging in deel II, C (Toepasselijkheid van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17), punt 93, sub b, (...) als element in overweging te nemen ‚het feit dat het onmogelijk is de nationale regelingen los te zien van de Europese, daar deze een onlosmakelijk geheel vormen'. Dit element zal de Commissie dan ook niet langer in overweging nemen in het vervolg van de procedure zoals die wordt voortgezet ten aanzien van de overige onderdelen van de u betreffende punten van bezwaar."

16 Op 5 oktober 1994 raadpleegde de Commissie het Adviescomité voor mededingingsregelingen en economische machtsposities (hierna: „Adviescomité"). Op 23 november 1994 deed zij dit opnieuw.

17 Op 30 november 1994 stelde zij de bestreden beschikking vast, waarin zij onderscheid maakte tussen twee markten: de markt van grijs cement en die van wit cement. De passages van de beschikking betreffende de markt van grijs cement (paragrafen 6, 8-37, 42-60, 64 en 65, en artikelen 1-6, 8 en 9) hebben betrekking op alle 42 ondernemingen en ondernemersverenigingen waartoe de beschikking was gericht. Slechts zes ondernemingen waartoe de bestreden beschikking was gericht, worden ook geraakt door de passages betreffende de markt van wit cement (paragrafen 7, 38-41, 42, 43, 61-63 en 65, en artikelen 7, 8 en 10).

18 Aangaande de markt van grijs cement wordt in de bestreden beschikking vastgesteld, dat er een algemene overeenkomst bestond die ertoe strekte de thuismarkten te eerbiedigen en het overbrengen van cement van het ene naar het andere land aan een regeling te onderwerpen. Deze overeenkomst is gesloten te Parijs op 14 januari 1983, tijdens een vergadering van de vertegenwoordigers van de bij Cembureau aangesloten Europese cementproducenten. In artikel 1 van de bestreden beschikking wordt vastgesteld, dat het bestaan van deze overeenkomst (hierna: „Cembureau-overeenkomst") en de deelneming daaraan door alle ondernemingen en ondernemersverenigingen waartoe de bestreden beschikking is gericht, indruisen tegen het verbod van artikel 85, lid 1, van het Verdrag. De Cembureau-overeenkomst is één enkele en continue overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 46), waaraan uitvoering is gegeven in het kader van bilaterale of multilaterale regelingen. Het bestaan van die regelingen en de deelneming van de verschillende ondernemingen en ondernemersverenigingen daaraan worden vastgesteld in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking.

19 In de bestreden beschikking wordt aldus melding gemaakt van het bestaan van regelingen tussen Cembureau en haar leden inzake uitwisseling van informatie over de prijzen, met als oogmerk de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken (paragrafen 16, 17 en 47, en artikel 2, leden 1 en 2). Ook wordt gewezen op het bestaan van bijzondere grensoverschrijdende regelingen voor de Frans-Italiaanse (paragrafen 20 en 48, en artikel 3, lid 1, sub a, b en c), de Spaans-Portugese (paragrafen 21 en 49, en artikel 3, lid 2) en de Frans-Duitse relaties (paragrafen 22 en 50, en artikel 3, lid 3, sub a en b). De aandacht wordt gevestigd op het overleg tussen verschillende Europese producenten als reactie op de invoer van Griekse klinker en cement in de lidstaten van de Gemeenschap in het midden van de jaren tachtig, dat leidde tot de oprichting van de European Task Force (hierna: „ETF"), de oprichting van een gemeenschappelijke aan- en verkooponderneming (hierna: „Joint Trading Company" of „Interciment"), de vaststelling van verdedigingsmaatregelen voor de Italiaanse markt, en de

vaststelling van maatregelen voor de aankoop van hoeveelheden cement of klinker die de stabiliteit van de markt konden bedreigen (hierna: „overredingsmaatregelen" of „carrot actions") (paragrafen 24-29 en 53-57, en artikel 4, leden 1, 2, 3, sub a en b, en 4, sub a-h). Ten slotte wordt verschillende ondernemingen en ondernemersverenigingen verweten, dat zij in het kader van twee comités die de bedrijfstak had opgericht om problemen in verband met de uitvoer te bespreken — het European Cement Export Committee (hierna: „ECEC") en het European Export Policy Committee (hierna: „EPC") — hebben deelgenomen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen die indruisen tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag (paragrafen 30-37 en 58-60, en artikelen 5 en 6).

20 Bij artikel 9 van de bestreden beschikking wordt aan elk van de 42 ondernemingen en ondernemersverenigingen waartoe de beschikking is gericht, een geldboete opgelegd wegens deelneming aan de in artikel 1 bedoelde inbreuk, die is geconcretiseerd door de in de artikelen 2 tot en met 6 omschreven gedragingen. De boeten variëren van 40 000 tot 32 492 000 ECU, voor een totaal bedrag van 242 420 000 ECU.

21 Aangaande de markt van wit cement wordt in de bestreden beschikking vastgesteld, dat zes ondernemingen hebben deelgenomen aan verschillende inbreuken in het kader van een comité van Europese exporterende producenten van wit cement, het White Cement Committee (hierna: „WCC") (paragrafen 38-41 en 61-63, en artikel 7). Bij artikel 10 wordt aan die zes ondernemingen een geldboete opgelegd van 554 000 tot 1 088 000 ECU, voor een totaal bedrag van 5 546 000 ECU.

22 De bestreden beschikking bepaalt:

„Artikel 1

Cembureau — Association européenne du ciment, Fédération de l'industrie cimentière, Cimenteries CBR SA, Aalborg Portland A/S, Syndicat français de l'industrie cimentière, Lafarge Coppée SA, Société des ciments français SA, Vicat SA, Cedest SA, Bundesverband der Deutschen Zementindustrie, Heidelberger Zement AG, Dyckerhoff AG, Alsen-Breitenburg Zement- und Kalkwerke GmbH, Nordcement AG, Association of the Greek Cement Industry, Titan Cement Company SA, Heracles General Cement Company, Halkis Cement Company SA, Irish Cement Ltd, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, Unicem SpA, Cementir — Cementerie del Tirreno SpA, SA des Ciments luxembourgeois, Vereniging Nederlandse Cementindustrie, Eerste Nederlandse Cementindustrie (ENCI) NV, British Cement Association, Blue Circle Industries plc, The Rugby Group plc en Castle Cement Ltd hebben vanaf 14 januari 1983, Fratelli Buzzi SpA vanaf 11 mei 1983, ATIC — Associação Técnica da Indústria [de] Cimento, Cimpor — Cimentos de Portugal SA, Secil — Companhia Geral de Cal e Cimento SA, Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen, Asland SA, Corporación Uniland SA, Hispacement SA, Hornos Ibéricos Alba SA en Compañia Valenciana de Cementos

Portland SA vanaf 1 januari 1986, Holderbank Financière Glar[u]s SA vanaf 28 mei 1986, en Aker A/S en Euroc AB vanaf 9 juni 1986 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst die ertoe strekt de thuismarkten te eerbiedigen en het overbrengen van cement van het ene naar het andere land aan een regeling te onderwerpen.

Artikel 2

1. Cembureau — Association européenne du ciment, Fédération de l'industrie cimentière, Aalborg Portland A/S, Syndicat français de l'industrie cimentière, Bundesverband der Deutschen Zementindustrie, Association of the Greek Cement Industry, Irish Cement Ltd, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, Unicem SpA, Cementir — Cementerie del Tirreno SpA, SA des Ciments luxembourgeois, Vereniging Nederlandse Cementindustrie, British Cement Association hebben van 14 januari 1983 tot en met 14 april 1986, en ATIC — Associação Técnica da Indústria [de] Cimento en Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen van 1 januari 1986 tot en met 14 april 1986 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen, met als oogmerk de uitvoering van de in artikel 1 vermelde overeenkomst te vergemakkelijken, in de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het Uitvoerend Comité van Cembureau.

2. Cembureau — Association européenne du ciment, Fédération de l'industrie cimentière, Aalborg Portland A/S, Syndicat français de l'industrie cimentière, Bundesverband der Deutschen Zementindustrie, Association of the Greek Cement Industry, Irish Cement Ltd, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, Unicem SpA, Cementir — Cementerie del Tirreno SpA, SA des Ciments luxembourgeois, Vereniging Nederlandse Cementindustrie, British Cement Association hebben van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988, en ATIC — Associação Técnica da Indústria [de] Cimento en Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen vanaf 1 januari 1986 tot en met 31 december 1988 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen, die als oogmerk hebben de uitvoering van de in artikel 1 vermelde overeenkomst te vergemakkelijken en die betrekking hebben op:

   a) de informatie-uitwisseling betreffende de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de Belgische en de Nederlandse producenten en betreffende de prijzen, kortingen inbegrepen, van de Luxemburgse producent;

   b) de informatie-uitwisseling betreffende de individuele schalen voor de prijzen van de Deense en de Ierse producenten, betreffende de voor de bedrijfstak in Griekenland, Italië en Portugal geldende schalen en betreffende de gemiddelden van de in Duitsland, Frankrijk, Spanje en in het Verenigd Koninkrijk toegepaste prijzen.

Artikel 3

1. a) Lafarge Coppée SA en Fratelli Buzzi SpA hebben van 26 november 1988 tot en met 31 december 1988 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk en inzake de beperking van hun handelingsvrijheid ten aanzien van de productiebronnen.

b) Ciments français SA en Fratelli Buzzi SpA hebben van 17 maart 1988 tot en met 31 december 1988 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake inlichtingen over de geldende prijzen en over een vooruitzicht voor prijsstijging met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid.

c) Vicat SA en Fratelli Buzzi SpA hebben van 11 mei 1983 tot en met 31 december 1988 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake uitwisseling van informatie over de prijzen met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid wat de cementleveringen in Zuid-Frankrijk betreft.

2. Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen, Cimpor — Cimentos de Portugal SA en Secil — Companhia Geral de Cal e Cimento SA hebben van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst betreffende de controle van het vervoer van cement tussen Spanje en Portugal en inzake de eerbiediging van de respectieve thuismarkten.

3. a) Syndicat français de l'industrie cimentière, Lafarge Coppée SA, Ciments français SA, Cedest SA, Bundesverband der Deutschen Zementindustrie, Dyckerhoff AG en Heidelberger Zement AG hebben inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag, in ieder geval in de periode van 23 juni 1982 tot en met 30 september 1989, door deel te nemen aan overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de regulering van de cementleveringen vanuit Frankrijk naar Duitsland en vanuit Duitsland naar Frankrijk.

b) Syndicat français de l'industrie cimentière en Bundesverband der Deutschen Zementindustrie hebben van 1 januari 1985 tot en met 30 september 1989 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de uitwisseling van gegevens, met als oogmerk controle op de naleving van de kwantitatieve beperkingen voor de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland en in omgekeerde richting, alsmede op de bestemming van de hoeveelheden voor de verschillende Duitse deelstaten.

Artikel 4

1. Cembureau — Association européenne du ciment, de groep Holderbank Financière Glar[u]s SA, Blue Circle Industries plc, Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen, Asland SA, Corporación Uniland SA, Hispacement SA, Syndicat français de l'industrie cimentière, Lafarge Coppée SA, Ciments français SA, Bundesverband der Deutschen Zementindustrie, Dyckerhoff AG, Heidelberger Zement AG, Cimenteries CBR SA, Aker A/S en Euroc AB, Aalborg Portland A/S, Irish Cement Ltd, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, alsmede Cementir — Cementerie del Tirreno SpA hebben vanaf 28 mei 1986 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan de overeenkomst tot de oprichting van Cembureau Task Force of van European Task Force.

2. De groep Holderbank Financière Glar[u]s SA, Blue Circle Industries plc, Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen, Asland SA, Corporación Uniland SA, Hispacement SA, Syndicat français de l'industrie cimentière, Lafarge Coppée SA, Ciments français SA, Bundesverband der Deutschen Zementindustrie, Dyckerhoff AG, Heidelberger Zement AG, Aker A/S en Euroc AB, Cimenteries CBR SA, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, Unicem SpA alsmede Cementir — Cementerie del Tirreno SpA hebben van 9 juni 1986 tot en met 26 maart 1993 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst inzake de oprichting van de Joint Trading Company, Interciment SA, die tot doel had jegens degenen die de stabiliteit van de markten in de lidstaten bedreigden, de overredings- en ontmoedigingsmaatregelen (‚carrot and stick actions') uit te voeren.

3. a) Cembureau — Association européenne du ciment, de groep Holderbank Financière Glar[u]s SA, Blue Circle Industries plc, Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen, Asland SA, Corporación Uniland SA, Hispacement SA, Syndicat français de l'industrie cimentière, Lafarge Coppée SA, Ciments français SA, Bundesverband der Deutschen Zementindustrie, Dyckerhoff AG, Heidelberger Zement AG, Cimenteries CBR SA, Aker A/S en Euroc AB, Aalborg Portland A/S, Irish Cement Ltd, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, Unicem SpA, alsmede Cementir — Cementerie del Tirreno SpA hebben van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk aan de Griekse producenten en aan Titan Cement Company SA in het bijzonder, hun cliënt Calcestruzzi te onttrekken.

   b) Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, Unicem SpA en Cementir — Cementerie del Tirreno SpA hebben van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst inzake de contracten en de afspraken die op 3 en op 15 april 1987 zijn ondertekend en tot doel hebben van de zijde van Calcestruzzi invoer van Grieks cement te voorkomen.

4. De volgende ondernemingen hebben inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk het Griekse productieoverschot te verplaatsen en de invoer van Grieks cement in de lidstaten af te remmen, in het bijzonder:

a) Blue Circle Industries plc, Castle Cement Ltd, The Rugby Group plc, van 16 juni 1986 tot en met 5 september 1986, door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging, bedoeld om de invoer van Grieks cement in het Verenigd Koninkrijk te voorkomen en/of te verminderen;

b) Blue Circle Industries plc en Titan Cement Company SA, van 4 juli 1986 tot en met 31 december 1989, door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk hoeveelheden door Titan geproduceerd cement en klinker naar de Verenigde Staten en naar Nigeria te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten van de zijde van Titan op Europese markten te voorkomen;

c) de groep Holderbank Financière Glar[u]s SA en Titan Cement Company SA, van 19 juni 1986 tot en met 31 december 1990, door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk hoeveelheden door Titan geproduceerd cement en klinker naar de Verenigde Staten en naar Afrika te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten van de zijde van Titan op de Europese markten te voorkomen;

d) de groep Holderbank Financière Glar[u]s SA en Heracles General Cement Company, van 9 mei 1986 tot en met 31 december 1990, door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk rechtstreekse verkoop van cement van de zijde van Heracles op de Europese markten te voorkomen en de door Heracles geproduceerde hoeveelheden cement en klinker naar andere markten te verplaatsen;

e) Lafarge Coppée SA en Titan Cement Company SA, van 22 juli 1986 tot en met 31 december 1991, door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk door Titan Cement Company SA geproduceerde hoeveelheden klinker naar Canada te verplaatsen en rechtstreekse verkoop door laatstgenoemde onderneming op de Europese markten te voorkomen;

f) Lafarge Coppée SA en Heracles General Cement Company, van 1 juni 1988 tot en met 15 juni 1991, door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk door Heracles General Cement Company geproduceerde hoeveelheden cement en klinker buiten Europa te verplaatsen en rechtstreekse verkopen van de zijde van Heracles op de Europese markten te voorkomen;

g) Cimenteries CBR SA, Heracles General Cement Company en Titan Cement Company SA, van 4 mei 1988 tot en met 31 december 1990, door deel te nemen aan een

onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake leveringen, met inschakeling van UMAR — Unión Marítima Internacional SA van voor de ondernemingen Cimenteries CBR SA en ENCI NV in België en in Nederland bestemde klinker en om rechtstreekse verkoop door de twee Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen;

h) Aker A/S en Euroc AB, alsmede Titan Cement Company SA, van 28 januari 1987 tot en met 31 december 1990, door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk door Titan Cement Company SA geproduceerde hoeveelheden cement en klinker naar Afrika, de Verenigde Staten en de Bahama's te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten van de zijde van laatstgenoemde onderneming op de Europese markten te voorkomen.

Artikel 5

Fédération de l'industrie cimentière, Aalborg Portland A/S, Syndicat français de l'industrie cimentière, Dyckerhoff AG, Alsen-Breitenburg Zement- und Kalkwerke GmbH, Nordcement AG, Association of the Greek Cement Industry, Irish Cement Ltd, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, Unicem SpA, Cementir — Cementerie del Tirreno SpA en Eerste Nederlandse Cementindustrie (ENCI) NV hebben van 14 maart 1984 tot en met 22 september 1989 en Castle Cement Ltd, ATIC — Associação Técnica da Indústria [de] Cimento en Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen van 1 januari 1986 tot en met 22 september 1989 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door in het kader van het ‚European Cement Export Committee' (ECEC) deel te nemen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de uitwisseling van gegevens, de vraag-en-aanbodsituaties in invoerende derde landen, de bij de uitvoer te hanteren prijzen, de invoersituatie in de leden-landen en de vraag-en-aanbodsituatie op de thuismarkten met het oogmerk binnendringen van concurrenten op de respectieve thuismarkten in de Gemeenschap te voorkomen.

Artikel 6

Lafarge Coppée SA, Titan Cement Company SA, Heracles General Cement Company en Halkis Cement Company SA hebben van 1 juli 1981 tot en met 19 mei 1989, Ciments français SA heeft van 1 juli 1981 tot en met 17 februari 1989, Blue Circle Industries plc heeft van 1 juli 1981 tot en met 12 oktober 1987, Hispacement SA, Hornos Ibéricos Alba SA, Compañia Valenciana de Cementos Portland SA en haar dochteronderneming Cementos del Mar SA hebben van 1 januari 1986 tot en met 19 mei 1989 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door in het kader van het ‚European Export Policy Committee' (EPC) deel te nemen aan een continue onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake het onderzoek naar de situatie op de markten in de Gemeenschap, de verdeling van de markten van derde landen, de vaststelling van de prijzen van voor de ‚grote export' bestemde producten, de uitwisseling van geïndividualiseerde gegevens betreffende de beschikbaarheden voor de uitvoer en over de naar de derde landen verrichte uitvoer met het oogmerk binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen.

Artikel 7

Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, Dyckerhoff AG, Lafarge Coppée SA, Ciments français SA en Cimenteries CBR SA hebben van 6 mei 1982 tot en met 26 mei 1988, en Compañia Valenciana de Cementos Portland SA heeft van 1 januari 1986 tot en met 26 mei 1988 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door in het kader van het ‚White Cement Committee' (WCC) deel te nemen aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging en aan de overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten, aan de voortdurende onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de kanalisering van productie-overschotten naar voor derde landen bestemde uitvoer en aan een continue onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de uitwisseling van per onderneming geïndividualiseerde informatie over de productiecapaciteiten, de productie, de binnenlandse en de uitvoergerichte verkoop, de binnenlandse prijzen voor ‚wit' en voor ‚grijs' cement en de prijzen bij uitvoer.

Artikel 8

De in de artikelen 1 tot en met 7 genoemde ondernemingen dienen de in genoemde artikelen bedoelde inbreuken onmiddellijk te beëindigen, indien dat nog niet mocht zijn gebeurd, en dienen zich voortaan voor de markten van ‚grijs' en van ‚wit' cement te onthouden van elke overeenkomst of onderling afgestemde gedraging die eenzelfde of vergelijkbaar voorwerp heeft, met inbegrip van enigerlei uitwisseling van vertrouwelijke, commerciële informatie met het oogmerk controle uit te oefenen op de uitvoering van elke uitdrukkelijke of stilzwijgende overeenkomst of elke onderling afgestemde feitelijke gedraging die betrekking heeft op de verdeling van de markten in de Gemeenschap.

Artikel 9

Wegens de in artikel 1 vastgestelde inbreuk welke vooral is geconcretiseerd door de in de artikelen 2, 3, 4, 5 en 6 omschreven gedragingen, worden aan de betrokken verenigingen en ondernemingen de volgende geldboeten opgelegd. Aan:

1.	Cembureau — Association Européenne du ciment, een boete van	100 000 ECU
2.	Holderbank Financière Glar[u]s SA, een boete van	5 331 000 ECU
3.	Aker A/S, een boete van	40 000 ECU
4.	Euroc AB, een boete van	40 000 ECU
5.	Bundesverband der Deutschen Zementindustrie, een boete van	100 000 ECU
6.	Alsen-Breitenburg Zement- und Kalkwerke GmbH, een boete van	3 841 000 ECU

7.	Dyckerhoff AG, een boete van	12 296 000 ECU
8.	Heidelberger Zement AG, een boete van	15 652 000 ECU
9.	Nordcement AG, een boete van	1 850 000 ECU
10.	Fédération de l'industrie cimentière, een boete van	100 000 ECU
11.	Cimenteries CBR SA, een boete van	7 196 000 ECU
12.	Aalborg Portland A/S, een boete van	4 008 000 ECU
13.	Agrupación de Fabricantes de Cementos de España — Oficemen, een boete van	70 000 ECU
14.	Asland SA, een boete van	5 337 000 ECU
15.	Hispacement SA, een boete van	102 000 ECU
16.	Hornos Ibéricos Alba SA, een boete van	1 784 000 ECU
17.	Corporación Uniland SA, een boete van	1 971 000 ECU
18.	Compañia Valenciana de Cementos Portland SA, een boete van	1 312 000 ECU
19.	Syndicat français de l'industrie cimentière, een boete van	100 000 ECU
20.	Cedest SA, een boete van	2 522 000 ECU
21.	Société des ciments français SA, een boete van	24 716 000 ECU
22.	Lafarge Coppée SA, een boete van	22 872 000 ECU
23.	Vicat SA, een boete van	8 272 000 ECU
24.	Association of the Greek Cement Industry, een boete van	100 000 ECU
25.	Halkis Cement Company SA, een boete van	1 856 000 ECU
26.	Heracles General Cement Company, een boete van	5 748 000 ECU
27.	Titan Cement Company SA, een boete van	5 625 000 ECU
28.	Irish Cement Ltd, een boete van	3 524 000 ECU
29.	F.lli Buzzi SpA, een boete van	3 652 000 ECU
30.	Cementir — Cementerie del Tirreno SpA, een boete van	8 248 000 ECU
31.	Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA een boete van	32 492 000 ECU
32.	Unicem SpA, een boete van	11 652 000 ECU
33.	SA des Ciments luxembourgeois, een boete van	1 052 000 ECU
34.	Vereniging Nederlandse Cementindustrie, een boete van	100 000 ECU
35.	Eerste Nederlandse Cementindustrie NV, een boete van	7 316 000 ECU
36.	ATIC — Associação Técnica da Indústria de Cimento, een boete van	70 000 ECU
37.	Cimpor — Cimentos de Portugal SA, een boete van	9 324 000 ECU
38.	Secil — Companhia Geral de Cal e Cimento SA, een boete van	3 017 000 ECU
39.	British Cement Association, een boete van	100 000 ECU
40.	Blue Circle Industries plc, een boete van	15 824 000 ECU
41.	Castle Cement Ltd, een boete van	7 964 000 ECU
42.	The Rugby Group plc, een boete van	5 144 000 ECU

Artikel 10

Voor de in artikel 7 vastgestelde inbreuken worden aan de betrokken ondernemingen de volgende geldboeten opgelegd. Aan:

1.	Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA, een boete van	1 088 000 ECU
2.	Dyckerhoff AG, een boete van	988 000 ECU

3.	Lafarge Coppée SA, een boete van	1 028 000 ECU
4.	Société des ciments français SA, een boete van	1 052 000 ECU
5.	Cimenteries CBR SA, een boete van	836 000 ECU
6.	Compañia Valenciana de Cementos Portland SA, een boete van	554 000 ECU

Artikel 11

De bij de artikelen 9 en 10 opgelegde geldboeten dienen binnen drie maanden, te rekenen vanaf de kennisgeving van deze beschikking, te worden betaald door storting op bankrekening (...)

Na het verstrijken van bovengenoemde termijn is over het bedrag van deze geldboeten van rechtswege rente verschuldigd tegen het op de eerste werkdag van de maand waarin deze beschikking is gegeven, door het Europees Monetair Instituut op zijn verrichtingen in ecu toegepaste rentepercentage, vermeerderd met 3,5 procentpunt, ofwel 9,25 %.

Artikel 12

Deze beschikking is gericht tot: (...)"

De procedure

23 Op 13 januari 1995 deelde Ciments français SA (in de bestreden beschikking ook „Société des ciments français SA", „Ciments français" of „SCF" genoemd; hierna: „Ciments français") de Commissie mee, dat er een materiële fout was geslopen in de berekening van de geldboete die haar was opgelegd in verband met de markt van grijs cement. Op 6 februari 1995 gaf zij haar bezorgdheid te kennen over het feit, dat die fout bij de tweede kennisgeving van de bestreden beschikking niet was hersteld. Op 17 februari 1995 deelde de Commissie haar mee, dat zij op 13 februari 1995 had besloten het verzoek om rectificatie van het bedrag van de geldboete af te wijzen.

24 Op 6 februari 1995 vroegen Castle Cement Ltd (hierna: „Castle"), Aker en Euroc het met het mededingingsbeleid belaste lid van de Commissie, of de Commissie in geval van gehele of

gedeeltelijke intrekking van de geldboete rente zou betalen over de in afwachting van de uitspraak op het beroep betaalde bedragen. Nadat zij in februari 1995 de tweede kennisgeving hadden ontvangen, vroegen zij de Commissie op 13 februari 1995, welke gevolgen die tweede kennisgeving had voor de betaling van de geldboete of het stellen van een bankgarantie. Hun vragen over de betaling van rente werden niet beantwoord.

25 Bij afzonderlijke verzoekschriften, neergelegd ter griffie van het Gerecht tussen 14 februari 1995 en 12 april 1995, hebben CBR (T-25/95), Cembureau (T-26/95), FIC (T-30/95), ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Ciments luxembourgeois SA (in de bestreden beschikking ook „SA des Ciments luxembourgeois" of „Ciments luxembourgeois" genoemd; hierna: „Ciments luxembourgeois") (T-34/95), Dyckerhoff AG (voorheen Dyckerhoff Zement GmbH; hierna: „Dyckerhoff") (T-35/95), SFIC (T-36/95), Vicat SA (hierna „Vicat") (T-37/95), Cedest (T-38/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger Zement AG (hierna: „Heidelberger") (T-42/95), Lafarge Coppée (in de bestreden beschikking ook „Lafarge Coppée SA" of „Lafarge" genoemd; hierna: „Lafarge") (T-43/95), Aalborg Portland A/S (hierna: „Aalborg") (T-44/95), Alsen AG (voorheen Alsen-Breitenburg Zement- und Kalkwerke GmbH, in de bestreden beschikking ook „Alsen-Breitenburg" genoemd; hierna: „Alsen-Breitenburg") (T-45/95), Alsen AG (voorheen Nordcement AG, in de bestreden beschikking ook „Nordcement" genoemd; hierna: „Nordcement") (T-46/95), Bundesverband der Deutschen Zementindustrie eV (in de bestreden beschikking ook „Bundesverband" of „BDZ" genoemd; hierna: „BDZ") (T-48/95), Unicem SpA (hierna: „Unicem") (T-50/95), Fratelli Buzzi SpA (hierna: „Buzzi") (T-51/95), Compañia Valenciana de Cementos Portland SA (hierna: „Valenciana") (T-52/95), The Rugby Group plc (in de bestreden beschikking ook „Rugby" genoemd; hierna „Rugby") (T-53/95), British Cement Association (hierna: „BCA") (T-54/95), Asland SA (hierna: „Asland") (T-55/95), Castle (T-56/95), Heracles General Cement Company SA (in de bestreden beschikking ook „Heracles" genoemd; hierna: „Heracles") (T-57/95), Corporación Uniland SA (hierna: „Uniland") (T-58/95), Agrupación de Fabricantes de Cemento de España (Oficemen) (in de bestreden beschikking ook „Oficemen" genoemd; hierna: „Oficemen") (T-59/95), Irish Cement Ltd (hierna: „Irish Cement") (T-60/95), Cimpor — Cimentos de Portugal SA (hierna: „Cimpor") (T-61/95), Secil — Companhia Geral de Cal e Cimento SA (hierna: „Secil") (T-62/95), ATIC — Associação Técnica da Indústria de Cimento (hierna: „ATIC") (T-63/95), Titan Cement Company SA (in de bestreden beschikking ook „Titan" genoemd; hierna: „Titan") (T-64/95), Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento SpA (hierna: „Italcementi") (T-65/95), Holderbank Financière Glarus AG (in de bestreden beschikking ook „Holderbank Financière Glaris SA" genoemd; hierna: „Holderbank") (T-68/95), Hornos Ibéricos Alba SA (Hisalba) (in de bestreden beschikking ook „Hornos Ibéricos" of „Hisalba" genoemd; hierna: „Hornos Ibéricos") (T-69/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Cementir — Cementerie del Tirreno SpA (hierna: „Cementir") (T-87/95), Blue Circle (T-88/95), Enosi Tsimentoviomichanion Ellados (voorheen Association of the Greek Cement Industry, en aldus genoemd in de bestreden beschikking; hierna: „AGCI") (T-103/95) en Tsimenta Chalkidos AE (voorheen Halkis Cement Company, in de bestreden beschikking ook „Halkis" genoemd; hierna: „Halkis") (T-104/95) de onderhavige beroepen ingesteld.

26 Bij verzoekschrift, neergelegd ter griffie van het Gerecht op 17 mei 1995, heeft Halkis krachtens de artikelen 185 en 186 EG-Verdrag (thans artikelen 242 en 243 EG) in kort geding verzocht om opschorting van de tenuitvoerlegging van de bestreden beschikking voor zover haar daarin een geldboete wordt opgelegd. Dat verzoek is afgewezen bij beschikking van de president van het Gerecht van 11 augustus 1995, Tsimenta Chalkidos/Commissie (T-104/95 R, Jurispr. blz. II-2235).

27 Bij verzoekschrift, neergelegd ter griffie van het Gerecht op 10 mei 1995, heeft Cementir een tweede beroep ingesteld, dat specifiek strekt tot nietigverklaring van de bestreden beschikking voor zover in artikel 9 daarvan het bedrag van de aan haar opgelegde boete wordt vastgesteld (zaak T-116/95). Dat beroep is bij beschikking van het Gerecht (Vierde kamer — uitgebreid) van 10 juni 1998 niet-ontvankelijk verklaard (Jurispr. blz. II-2261).

28 Op rapport van de rechter-rapporteur heeft het Gerecht (Vierde kamer — uitgebreid) besloten in alle onderhavige zaken zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan. In het kader van de maatregelen tot organisatie van de procesgang heeft het partijen echter verzocht, bepaalde stukken over te leggen en een aantal vragen te beantwoorden. Partijen hebben aan dit verzoek voldaan.

29 Tijdens de terechtzittingen op 16, 18, 23, 25 en 30 september 1998 en 2, 7, 9, 14, 16 en 21 oktober 1998 hebben partijen pleidooi gehouden en vragen van het Gerecht beantwoord.

Conclusies van partijen

30 CBR (T-25/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de artikelen 1, 4, 7, 8, 9 en 10 van de bestreden beschikking nietig te verklaren;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboeten in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

31 Cembureau (T-26/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— de Commissie in de kosten te verwijzen;

— alle noodzakelijke instructiemaatregelen te gelasten.

32 FIC (T-30/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de artikelen 1, 2, 5, 8 en 9 van de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

33 ENCI (T-31/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking, althans jegens haar, nietig te verklaren;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen, met inbegrip van de rente over de ten onrechte betaalde boete.

34 VNC (T-32/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking, althans jegens haar, nietig te verklaren;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen, met inbegrip van de rente over de ten onrechte betaalde boete.

35 Ciments luxembourgeois (T-34/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de artikelen 1, 2, leden 1 en 2, en 9 van de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

36 Dyckerhoff (T-35/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de artikelen 1, 3, lid 3, sub a, 4, leden 1, 2 en 3, sub a, 5, 7, 8, 9 en 10 van de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboeten te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

37 SFIC (T-36/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de Commissie en, zo nodig, het Adviescomité te ondervragen over de aard en de omvang van de informatie waartoe de leden van het comité toegang hadden of die hun is meegedeeld, met name aangaande het bedrag van de voorgenomen geldboeten;

— de Commissie te ondervragen over de regelmatigheid van de beraadslaging van het college, met name aangaande de voorwaarden waaronder haar leden toegang hadden tot of kennis hadden van de argumenten die verzoekster en de andere adressaten van de PvB als verweer hadden aangevoerd;

— vast te stellen, dat het Adviescomité zich niet met kennis van zaken heeft kunnen uitspreken;

— vast te stellen, dat het beginsel dat de Commissie collegiaal handelt, niet is geëerbiedigd;

— de artikelen 1, 2, 3, lid 3, 4, leden 1 en 2, 5 en 9 van de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

38 Vicat (T-37/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de artikelen 1, 3, lid 1, sub c, en 9 van de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

39 Cedest (T-38/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de artikelen 1, 3, lid 3, sub a, en 9, punt 20, van de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

40 Ciments français (T-39/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking nietig te verklaren;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboeten te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

41 Heidelberger (T-42/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

42 Lafarge (T-43/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking, althans de artikelen 1, 3, lid 1, sub a, en lid 3, sub a, 4, leden 1, 2 en 3, sub a, 4, lid 4, sub e en f, 6 en 7, nietig te verklaren;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboeten in te trekken, althans te verlagen;

— alle dienstige maatregelen te gelasten;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

43 Aalborg (T-44/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de artikelen 1, 2, 4, leden 1 en 3, sub a, 5, 8 en 12 van de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

44 Alsen-Breitenburg (T-45/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

45 Nordcement (T-46/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

46 BDZ (T-48/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de artikelen 1, 2, 3, lid 3, 4, leden 1, 2 en 3, sub a, en 9, punt 5, van de bestreden beschikking nietig te verklaren;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

47 Unicem (T-50/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen en te veroordelen tot terugbetaling aan verzoekster van de kosten en interessen die in verband met het stellen van de garantie op haar zijn gevallen, hetzij volledig hetzij voor het gedeelte dat betrekking heeft op de eventueel verlaagde geldboete.

48 Buzzi (T-51/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen;

— de Commissie te veroordelen tot terugbetaling van haar kosten in de administratieve procedure;

— de Commissie te veroordelen tot terugbetaling van de kosten in verband met de zekerheidstelling voor de betaling van de geldboete;

— verzoekster te machtigen, haar gedelegeerd bestuurder F. Buzzi voor het Gerecht op te roepen.

49 Valenciana (T-52/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboeten te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

50 Rugby (T-53/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de artikelen 1, 2, 4, 8 en 9 van de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

51 BCA (T-54/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

52 Asland (T-55/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen, met inbegrip van de kosten en interessen met betrekking tot de zekerheidstelling of de eventuele betaling van de boete of een deel daarvan.

53 Castle (T-56/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

54 Heracles (T-57/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking nietig te verklaren;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie te gelasten, alle door leden of ambtenaren van de Commissie opgestelde interne nota's, memoranda en ontwerpdocumenten, verslagen van vergaderingen van de Commissie en adviezen van het Adviescomité over te leggen met betrekking tot:

— de verspreiding van verzoeksters verweermiddelen, zoals uiteengezet in haar antwoord op de PvB en het verslag van de hoorzitting, binnen de Commissie en het Adviescomité in andere taalversies dan de originele Griekse versie;

— de berekening van de aan verzoekster opgelegde boete, met name de ontwerpbeschikking die de Commissie aan het Adviescomité heeft voorgelegd, waarin naar verluidt, zonder dat verzoekster dit kan bewijzen, de volgende paragraaf voorkomt (die in de beschikking ontbreekt): „Rekening moet worden gehouden met het argument van de Griekse producenten, dat zij door de omstandigheden gedwongen waren met sommige Europese producenten overeenkomsten te sluiten voor de verkoop van cement en klinker. Bijgevolg meent de Commissie, dat aan Titan en Heracles geen geldboeten behoeven te worden opgelegd voor de in punt 56 bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de aankoop van Grieks cement en klinker";

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

55 Uniland (T-58/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking, of althans de artikelen 1, 4, leden 1, 2 en 3, sub a, en 9, nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen, met inbegrip van de kosten in verband met de zekerheidstelling voor de betaling van de geldboete.

56 Oficemen (T-59/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de artikelen 1, 2, 3, lid 2, 4, leden 1, 2 en 3, sub a, 5 en 9 van de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking hebben;

— meer subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie te verwijzen in de kosten, met inbegrip van de kosten in verband met de zekerheidstelling voor de betaling van de geldboete.

57 In repliek verzoekt Oficemen (T-59/95) het Gerecht voorts, de Commissie te verzoeken alle documentatie betreffende de briefwisseling en de verslagen in het door haar behandelde dossier over te leggen, teneinde na te gaan, of het bij verordening nr. 17 voorgeschreven advies van het Adviescomité wel degelijk is ingewonnen.

58 Irish Cement (T-60/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren;

— de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verminderen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

59 Cimpor (T-61/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft en bijgevolg de haar opgelegde geldboete in te trekken;

— subsidiair, die boete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen;

— alle noodzakelijke instructiemaatregelen te gelasten.

60 Secil (T-62/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft en bijgevolg de haar opgelegde geldboete in te trekken;

— subsidiair, die boete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen;

— alle noodzakelijke instructiemaatregelen te gelasten en met name de Commissie te gelasten een kopie over te leggen van de hoofdstukken van de PvB die niet aan verzoekster zijn meegedeeld en van alle elementen die noodzakelijk zijn voor de toetsing van de wettigheid van artikel 9 van de bestreden beschikking.

61 ATIC (T-63/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking, in het bijzonder de artikelen 1, 2, leden 1 en 2, sub b, en 5, nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

62 Titan (T-64/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren of te wijzigen voor zover deze op haar betrekking heeft, en de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen;

— iedere andere of aanvullende maatregel rechtens te gelasten.

63 Italcementi (T-65/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboeten in te trekken of te verlagen;

— het besluit van de Commissie van 23 september 1993 nietig te verklaren voor zover daarbij het internationale gedeelte van de procedure wordt beëindigd ten aanzien van de daarin genoemde twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

64 Holderbank (T-68/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

65 Hornos Ibéricos (T-69/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen;

— de Commissie te verzoeken, het volledige dossier over te leggen, alsmede alle documenten op grond waarvan zij de bestreden beschikking heeft vastgesteld, met name elke analyse van de situatie op de wereldmarkt van cement en elke studie van de Commissie over de economische redenen waarom verzoekster heeft deelgenomen aan het EPC;

— haar te machtigen, die stukken te onderzoeken, voor zover zij geen zakengeheimen van andere partijen bevatten en niet naar interne documenten van de Commissie verwijzen.

66 Aker (T-70/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

67 Euroc (T-71/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren voor zover deze op haar betrekking heeft;

— de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

68 Cementir (T-87/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— primair, de bestreden beschikking geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren;

— subsidiair, de haar opgelegde geldboete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

69 Blue Circle (T-88/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking nietig te verklaren;

— subsidiair, de bestreden beschikking gedeeltelijk nietig te verklaren en de haar opgelegde geldboete dienovereenkomstig te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

70 AGCI (T-103/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— de bestreden beschikking, althans jegens haar, nietig te verklaren of te wijzigen door de aan haar opgelegde boete in te trekken of te verlagen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen;

— iedere andere noodzakelijke maatregel te gelasten.

71 Halkis (T-104/95) concludeert dat het het Gerecht behage:

— het onderhavige beroep te berechten, gescheiden van andere beroepen tegen de bestreden beschikking, die onduidelijkheid zouden kunnen scheppen met betrekking tot de feiten en de juridische beoordeling van de middelen tot staving van haar beroep;

— de bestreden beschikking nietig te verklaren of althans te wijzigen;

— de Commissie in de kosten te verwijzen.

72 In de zaken T-25/95 en T-30/95 concludeert de Commissie dat het het Gerecht behage:

— het beroep niet-ontvankelijk te verklaren voor zover het betrekking heeft op eerlijke mededingingsregels;

— het beroep voor het overige te verwerpen;

— verzoekster in de kosten te verwijzen.

73 In de zaken T-26/95, T-31/95, T-32/95, T-34/95, T-35/95, T-36/95, T-37/95, T-38/95, T-39/95, T-42/95, T-43/95, T-44/95, T-45/95, T-46/95, T-48/95, T-50/95, T-51/95, T-52/95, T-53/95, T-54/95, T-55/95, T-56/95, T-57/95, T-58/95, T-59/95, T-60/95, T-61/95, T-62/95, T-63/95, T-64/95, T-68/95, T-69/95, T-70/95, T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 en T-104/95 concludeert zij dat het het Gerecht behage:

— het beroep te verwerpen;

— verzoekster in de kosten te verwijzen.

74 In zaak T-65/95 concludeert zij dat het het Gerecht behage:

— het beroep niet-ontvankelijk te verklaren voor zover het betrekking heeft op het besluit van de Commissie van 23 september 1993;

— het beroep te verwerpen voor zover het betrekking heeft op de bestreden beschikking;

— verzoekster in de kosten te verwijzen.

75 Na partijen daarover te hebben gehoord, is het Gerecht (Vierde kamer — uitgebreid) van oordeel, dat de onderhavige zaken overeenkomstig artikel 50 van het Reglement voor de procesvoering moeten worden gevoegd voor het arrest.

76 Alle beroepen strekken tot nietigverklaring van de bestreden beschikking. Eén verzoekster, namelijk Italcementi, vordert eveneens nietigverklaring van het besluit van 23 september 1993 waarbij de Commissie het internationale gedeelte van de procedure heeft beëindigd ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen. De vordering van Italcementi met betrekking tot dat laatste besluit moet eerst worden onderzocht.

De vordering tot nietigverklaring van het besluit van 23 september 1993, voor zover daarbij het internationale gedeelte van de procedure wordt beëindigd ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen

77 Op 23 september 1993 besloot de Commissie de punten van bezwaar met betrekking tot het internationale deel van de PvB in te trekken ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen. Zij besloot ook, de punten van bezwaar in de PvB met betrekking tot de nationale regelingen in te trekken ten aanzien van alle adressaten van de PvB. Op 27 september 1993 stelde zij hen allen in kennis van haar besluit om de punten van bezwaar met betrekking tot de nationale regelingen in te trekken (supra, punten 14 en 15).

78 Italcementi (T-65/95) verwijt de Commissie, dat zij haar het besluit van 23 september 1993 tot beëindiging van de procedure ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen niet heeft toegezonden. Zij kreeg kennis van dat besluit bij lezing van de bestreden beschikking, daar de brief van de Commissie van 27 september 1993 (bestreden beschikking, paragraaf 4, punt 2) er geen melding van maakte. Ook geeft de bestreden beschikking er geen motivering voor. Volgens Italcementi is haar aldus het recht ontnomen opmerkingen in te dienen over en beroep in te stellen tegen dat besluit, dat een essentiële voorbereidende handeling van de bestreden beschikking was, die zonder deze handeling zowel naar vorm als naar inhoud verschillend zou zijn geweest. Verzoekster acht haar beroep ontvankelijk voor zover zij daarmee opkomt tegen het besluit van 23 september 1993. Het beroep is ingesteld binnen de in artikel 173 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 230 EG) gestelde termijn, die is ingegaan toen zij van dat besluit kennis heeft gekregen. Zij heeft eveneens een procesbelang om op te komen tegen dat besluit, dat niet strookt met de collectieve verantwoordelijkheid die alle Europese cementfabrikanten

volgens de Commissie dragen, en dat het discriminatieverbod schendt. Verder vordert zij, dat de Commissie wordt gelast de tekst van het besluit van 23 september 1993 over te leggen. Zij concludeert, dat indien de vordering tot nietigverklaring van dat besluit wordt toegewezen, ook de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard.

79 De brief van de Commissie van 27 september 1993 maakt inderdaad geen melding van het besluit van 23 september 1993 om de internationale punten van bezwaar in te trekken ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen, zoals de Commissie ter terechtzitting in de zaak T-65/95 trouwens heeft erkend.

80 Er zij evenwel aan herinnerd, dat volgens vaste rechtspraak als handelingen of besluiten die vatbaar zijn voor beroep tot nietigverklaring in de zin van artikel 173 van het Verdrag zijn te beschouwen, maatregelen die bindende rechtsgevolgen in het leven roepen, welke de belangen van de verzoeker kunnen aantasten doordat zij diens rechtspositie aanmerkelijk wijzigen (zie arrest Hof van 11 november 1981, IBM/Commissie, 60/81, Jurispr. blz. 2639, punt 9, en arrest Cimenteries CBR e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 11, punt 28).

81 In casu roept het besluit van de Commissie om de internationale punten van bezwaar in te trekken ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen, jegens Italcementi evenwel niet dergelijke gevolgen in het leven.

82 Het is wat haar betreft derhalve geen voor beroep vatbare handeling in de zin van artikel 173 van het Verdrag. De vordering tot nietigverklaring van dat besluit is derhalve niet-ontvankelijk.

83 Voor zover de kritiek van Italcementi in werkelijkheid de onregelmatigheid laakt van een handeling ter voorbereiding van de bestreden beschikking, die de wettigheid daarvan zou aantasten wegens schending van verzoeksters recht van verweer, van de motiveringsplicht en van het discriminatieverbod, moet zij hoe dan ook worden onderzocht in het kader van de vordering tot nietigverklaring van de bestreden beschikking (infra, punten 461-471). Volgens vaste rechtspraak kunnen de eventuele gebreken van voorbereidende handelingen, die als zodanig niet vatbaar zijn voor beroep tot nietigverklaring, immers worden aangevoerd tot staving van een beroep tegen de uiteindelijke handeling, in casu de bestreden beschikking, ter voorbereiding waarvan het besluit van 23 september 1993 is genomen (arrest IBM/Commissie, reeds aangehaald in punt 80, punt 12; arresten Gerecht Cimenteries CBR e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 11, punt 47, en van 23 februari 1994, CB en Europay/Commissie, T-39/92 en T-40/92, Jurispr. blz. II-49, punten 46-62).

84 Daar de hiervoor onderzochte conclusies niet-ontvankelijk zijn, zijn er geen termen aanwezig om de vordering van Italcementi tot overlegging van het besluit van 23 september 1993 toe te wijzen.

De vorderingen tot nietigverklaring van de bestreden beschikking

I — *De middelen inzake schending van verschillende wezenlijke vormvoorschriften in de administratieve procedure*

85 Met uitzondering van Halkis voeren alle verzoeksters middelen aan die zijn ontleend aan schending van wezenlijke vormvoorschriften in de administratieve procedure. De in totaal 22 middelen worden evenwel niet door elke verzoekster voorgedragen. Bij het onderzoek van elk middel zal worden vermeld, door welke verzoekster het is aangevoerd.

86 Het eerste middel is ontleend aan schending van de rechten van de verdediging, doordat tijdens de administratieve procedure niet de gehele PvB en alle daarmee verband houdende stukken toegankelijk waren. Eén verzoekster stelt, dat de gedeeltelijke mededeling van de punten van bezwaar ook het beginsel van gelijke behandeling schendt. Het tweede, het derde en het vierde middel betreffen schending van de rechten van de verdediging, van het beginsel van gelijke behandeling en van artikel 190 EG-Verdrag (thans artikel 253 EG) bij de intrekking door de Commissie van de nationale en, ten aanzien van een aantal ondernemingen, de internationale punten van bezwaar (supra, punten 14 en 15). Het vijfde middel is ontleend aan de procedurefout die de Commissie zou hebben gemaakt door bepaalde internationale punten van bezwaar in te trekken. Het zesde middel stelt schending van de rechten van de verdediging als gevolg van de onduidelijkheid en onvolledigheid van de PvB. Het zevende middel betreft schending van de rechten van de verdediging en van verordening nr. 1 van de Raad van 15 april 1958 tot regeling van het taalgebruik in de Europese Economische Gemeenschap (PB 1958, blz. 385; hierna: „verordening nr. 1"), doordat bepaalde documenten die in de administratieve procedure aan verzoeksters zijn meegedeeld, niet waren vertaald. Het achtste middel betreft schending van de rechten van de verdediging als gevolg van een onjuiste vertaling en aanhaling van bepaalde documenten. Het negende middel is ontleend aan schending van de rechten van de verdediging en van artikel 11, lid 1, van verordening nr. 99/63, doordat de termijn om op de PvB te antwoorden te kort zou zijn geweest. Volgens het tiende middel zijn de rechten van de verdediging, artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17, en de artikelen 7, lid 1, 8, lid 1, en 9, van verordening nr. 99/63 geschonden als gevolg van een gebrekkige organisatie van de hoorzittingen. Het elfde middel is ontleend aan schending van het beginsel van het ambtshalve onderzoek. Het twaalfde middel betreft schending van de rechten van de verdediging doordat de administratieve procedure te lang zou hebben geduurd. Het dertiende middel betreft een schending van artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950 (hierna: „EVRM"). Volgens het veertiende middel heeft de Commissie het beginsel van het vermoeden van onschuld geschonden; het vijftiende middel is ontleend aan schending van het recht van partijen om niet tegen zichzelf te getuigen. Het zestiende middel betreft schending van artikel 10 van verordening nr. 17, doordat de Commissie het Adviescomité niet correct zou hebben geraadpleegd. Het zeventiende, het achttiende, het negentiende en het twintigste middel zijn ontleend aan schending van het subsidiariteitsbeginsel, het beginsel van behoorlijk bestuur, het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel tijdens de administratieve procedure. Volgens het eenentwintigste middel zou de Commissie bij de vaststelling van de bestreden beschikking het collegialiteitsbeginsel hebben geschonden. Het tweeëntwintigste middel ten slotte, stelt onregelmatige authentisatie en kennisgeving van de bestreden beschikking.

Het eerste middel: schending van de rechten van de verdediging en van het beginsel van gelijke behandeling, doordat tijdens de administratieve procedure niet de gehele PvB en alle daarmee verband houdende stukken toegankelijk waren

87 Met het eerste middel wordt de Commissie allereerst verweten, dat zij verzoeksters geen inzage heeft verleend in de gehele PvB (B). Vervolgens wordt haar verweten, dat zij verzoeksters heeft belet ontlastende omstandigheden aan te voeren, doordat zij hen geen toegang heeft verleend tot bepaalde delen van de PvB en talrijke stukken van het dossier (C). Voorts wordt haar verweten, dat zij in de bestreden beschikking belastende stukken heeft gebruikt die niet aan verzoeksters waren meegedeeld of niet in de PvB waren vermeld (D). Ten slotte wordt haar verweten, dat zij bepaalde stukken die weliswaar geen deel uitmaakten van het dossier, maar toch nuttig waren geweest voor de uitoefening van het recht van verweer, niet heeft meegedeeld (E). Alvorens de desbetreffende argumenten worden onderzocht, moeten enkele inleidende opmerkingen worden gemaakt (A).

A — Inleidende opmerkingen

88 Er zij aan herinnerd hoe de punten van bezwaar in de administratieve procedure zijn meegedeeld, en onder welke voorwaarden de adressaten van de PvB tijdens die procedure toegang hadden tot het dossier.

89 Op basis van de stukken en de inlichtingen die haar diensten tijdens verificaties bij de Europese cementproducenten en hun bedrijfstakorganisaties van april 1989 tot juli 1990 hadden verzameld, en van de antwoorden op verzoeken om inlichtingen krachtens artikel 11 van verordening nr. 17 en op een mededeling van punten van bezwaar krachtens artikel 15, lid 1, van die verordening (supra, punt 2), concludeerde de Commissie dat er tussen de Europese cementproducenten zowel op Europees niveau als op het niveau van de lidstaten waarschijnlijk een stelsel van overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen bestond.

90 In verband daarmee besloot de Commissie procedures in te leiden tot vaststelling van een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag tegen een groep van 76 ondernemingen en ondernemersverenigingen in de cementindustrie. In het kader van die procedures zond zij in november 1991 aan alle ondernemingen en ondernemersverenigingen de in artikel 2, lid 1, van verordening nr. 99/63 bedoelde PvB.

91 De eerste bladzijde van de PvB vermeldt drie zaaknummers: 27.997, 33.126 en 33.322. De zaken 33.126 en 33.322 worden „cementzaken" genoemd. Zaak 27.997 betreft de „Common Price and Marketing Arrangements" (hierna: „CPMA's"). Dit zijn regelingen inzake prijzen en verkoopvoorwaarden, die door de Britse Cement Makers' Federation (hierna: „CMF") zijn vastgesteld en door haar in juni 1973 bij de Commissie zijn aangemeld.

92 In de PvB wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten punten van bezwaar: inzake gedragingen op internationaal niveau (hierna: „internationale mededingingsregelingen") en inzake gedragingen op nationaal niveau (hierna: „nationale mededingingsregelingen"). De PvB bestaat uit twee grote delen: „De feiten" (Deel I) en „Juridische beoordeling" (Deel II). Het deel „De feiten" bestaat uit negen hoofdstukken. Hoofdstuk 1 is gewijd aan de cementmarkt. Hoofdstuk 2 betreft de internationale mededingingsregelingen. De hoofdstukken 3 tot en met 9 behandelen de verschillende nationale mededingingsregelingen: Italië (hoofdstuk 3), het Verenigd Koninkrijk (hoofdstuk 4), Frankrijk (hoofdstuk 5), Duitsland (hoofdstuk 6), Griekenland (hoofdstuk 7), Spanje (hoofdstuk 8) en Portugal (hoofdstuk 9). Het deel „Juridische beoordeling" van de PvB bestaat uit drie titels (A, B en C). Titel A („Artikel 85, lid 1, van het EEG-Verdrag") bevat de hoofdstukken 10 tot en met 19 van de PvB. De hoofdstukken 10 tot en met 12 betreffen de internationale mededingingsregelingen, de hoofdstukken 13 tot en met 19 de verschillende nationale mededingingsregelingen: Italië (hoofdstuk 13), het Verenigd Koninkrijk (hoofdstuk 14), Frankrijk (hoofdstuk 15), Duitsland (hoofdstuk 16), Griekenland (hoofdstuk 17), Spanje (hoofdstuk 18) en Portugal (hoofdstuk 19). Titel B betreft de niet-toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag, en titel C de toepasselijkheid van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17.

93 De CPMA's (dossier 27.997), die nationale mededingingsregelingen zijn, worden behandeld in de hoofdstukken betreffende het Verenigd Koninkrijk (hoofdstukken 4 en 14).

94 De hoofdstukken over de internationale mededingingsregelingen (hoofdstukken 2, 10, 11 en 12) en de volledige inhoudstafel van de PvB werden aan alle verzoeksters toegezonden. De hoofdstukken over de nationale mededingingsregelingen (hoofdstukken 3-9 en 13-19) werden enkel aan de ondernemingen en ondernemersverenigingen in de betrokken lidstaten meegedeeld. Zo werden aan de adressaten van de PvB die waren gevestigd in een lidstaat waar volgens de PvB tussen de cementproducenten een nationale mededingingsregeling bestond, de hoofdstukken van de PvB betreffende de internationale mededingingsregelingen en de hoofdstukken van de PvB betreffende deze nationale regeling meegedeeld, maar niet de hoofdstukken betreffende de andere nationale mededingingsregelingen. Adressaten van de PvB die waren gevestigd in een lidstaat die in de PvB niet afzonderlijk werd behandeld, kregen enkel mededeling van de hoofdstukken van de PvB betreffende de internationale mededingingsregelingen.

95 De Commissie heeft de documenten waarop zij haar conclusie baseerde en de andere door haar als relevant beschouwde stukken niet bij de PvB gevoegd. Gelet op het grote aantal stukken bereidde zij een doos met documenten voor (hierna: „doos") die zij ter gelegenheid van de raadpleging van het dossier eind 1991 ter beschikking stelde van alle adressaten van de PvB. Uiterlijk op dat tijdstip ontvingen de adressaten van de PvB de lijst (supra, punt 5). Rugby (T-53/95) stelt evenwel, dat zij de lijst (supra, punt 5) pas heeft ontvangen bij brief van de Commissie van 4 juni 1992.

96 De lijst (supra, punt 5), die verwees naar de drie zaaknummers (27.997, 33.126 en 33.322), bevatte de volgende vermeldingen: een doorlopende nummering van de documenten (1—3147 voor dossier 33.322, 1—20845 voor dossier 33.126, en 1—40 voor dossier 27.997), een code voor de identificatie van de stukken (1—12), een code betreffende de toegankelijkheid van de stukken [„A" (toegankelijk), „PA" (gedeeltelijk toegankelijk) en „NA" (niet toegankelijk)], de

partijen die al dan niet toegang hadden tot de stukken, en de map waarin de betrokken stukken te vinden waren.

97 Blijkens de lijst (supra, punt 5) bevatten de dossiers in de „cementzaken" (33.126 en 33.322) de volgende stukken: punten van bezwaar en documenten tot staving daarvan (identificatiecode „1"), verzoeken om inlichtingen krachtens artikel 11 van verordening nr. 17 en antwoorden daarop (identificatiecodes „4.1" en „4.2"), briefwisseling met bepaalde ondernemingen, los van artikel 11 van verordening nr. 17 (identificatiecode „5.1"), verslagen van verificaties en daarbij gevoegde stukken (identificatiecode „6.1"), gepubliceerde documenten (identificatiecode „9") en interne documenten van de Commissie (identificatiecode „10"). Het dossier in de zaak CPMA (IV/27.997) bevatte een aanmelding (identificatiecode „2"), interne documenten van de Commissie (identificatiecode „10") en het advies van het Adviescomité (identificatiecode „11").

98 Het geheel van de in de lijst (supra, punt 5) vermelde stukken wordt hierna „onderzoeksdossier" genoemd.

99 Wat de toegang tot het onderzoeksdossier tijdens de administratieve procedure betreft, had elke onderneming of ondernemersvereniging toegang tot de stukken die de Commissie bij die onderneming of ondernemersvereniging had verzameld, en tot de stukken die betrekking hadden op de hoofdstukken van de PvB die haar waren meegedeeld. Daar alle verzoeksters in de onderhavige zaken de hoofdstukken over de internationale mededingingsregelingen hebben ontvangen (PvB, hoofdstukken 2 en 10-12), hadden zij allen toegang tot de in de lijst (supra, punt 5) als toegankelijk aangemerkte stukken betreffende die hoofdstukken van de PvB.

100 De doos (supra, punt 95) bevatte niet alle stukken betreffende de internationale mededingingsregelingen die in de lijst (supra, punt 5) als toegankelijk voor alle adressaten („A" of „A: allen" of „A: Europese producenten") waren aangemerkt. Volgens de Commissie bevatte zij de belangrijkste stukken betreffende de internationale mededingingsregelingen.

101 Wat de toegang tot de stukken betreffende de nationale mededingingsregelingen tijdens de administratieve procedure betreft, stelde de Commissie voor elk land waarvoor in de PvB een nationaal hoofdstuk bestond, namelijk Italië, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Spanje en Portugal, een nationaal dossier samen. Verzoeksters kregen slechts inzage in het nationale dossier van de lidstaat waar zij waren gevestigd.

102 Elk verzoek om ruimere inzage in de nationale hoofdstukken van de PvB en/of het onderzoeksdossier is tijdens de administratieve procedure door de Commissie afgewezen.

Tegen die houding van de Commissie zijn in februari 1992 bij het Gerecht verschillende beroepen ingesteld (supra, punten 6 en 7).

103 Op 23 september 1993 besloot de Commissie de punten van bezwaar inzake de nationale mededingingsregelingen in te trekken en de procedure met betrekking tot die hoofdstukken van de PvB te beëindigen. Ten gevolge van deze splitsing van de punten van bezwaar werd de zaak CPMA (27.997) gesloten, daar het punt van bezwaar betreffende de CPMA's een nationaal punt van bezwaar was dat voorkwam in de hoofdstukken van de PvB over het Verenigd Koninkrijk (hoofdstukken 4 en 14). Daarom heeft de bestreden beschikking enkel betrekking op de zaken „33.126 en 33.322 — Cement".

B — Gedeeltelijke kennisgeving van de PvB

104 Dertig verzoeksters verwijten de Commissie, dat zij hun geen kennis heeft gegeven van de gehele PvB: CBR (T-25/95), Cembureau (T-26/95), FIC (T-30/95), ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Ciments luxembourgeois (T-34/95), Dyckerhoff (T-35/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Alsen-Breitenburg (T-45/95), Nordcement (T-46/95), BDZ (T-48/95), Buzzi (T-51/95), Valenciana (T-52/95), Asland (T-55/95), Castle (T-56/95), Heracles (T-57/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Italcementi (T-65/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Blue Circle (T-88/95) en AGCI (T-103/95). Zij menen in de eerste plaats, dat aangezien de PvB één enkel document is, dat hun in zijn geheel had moeten worden meegedeeld. In de tweede plaats stellen zij, dat de nationale en de internationale mededingingsregelingen volgens de PvB zelf onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, zodat de adressaten van de PvB alle nationale hoofdstukken daarvan hadden moeten ontvangen. Cembureau ten slotte meent dat het feit dat niet de gehele PvB is meegedeeld, het beginsel van gelijke behandeling schendt.

1. Ondeelbaarheid van de PvB en verzoeksters' recht op toegang tot de gehele PvB

105 De betrokken verzoeksters stellen, dat zij overeenkomstig artikel 2, lid 1, van verordening nr. 99/63 en artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17 in de administratieve procedure alle hoofdstukken van de PvB over de nationale mededingingsregelingen hadden moeten ontvangen. Wanneer de Commissie één enkele PvB vaststelt, moeten alle adressaten immers kennis kunnen nemen van alle punten van bezwaar.

106 De door verzoeksters genoemde bepalingen, die de Commissie verplichten de ondernemingen en ondernemersverenigingen schriftelijk de tegen hen in aanmerking genomen punten van bezwaar mee te delen, zijn een uitdrukking van het grondbeginsel van het gemeenschapsrecht, dat de rechten van de verdediging in acht moeten worden genomen in elke procedure die tot de

oplegging van sancties kan leiden. De daadwerkelijke eerbiediging van dit algemene beginsel vereist, dat de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen reeds tijdens de administratieve procedure naar behoren hun standpunt kenbaar hebben kunnen maken met betrekking tot de juistheid en relevantie van de door de Commissie gestelde feiten, grieven en omstandigheden (arrest Hof van 13 februari 1979, Hoffmann-La Roche/Commissie, 85/76, Jurispr. blz. 461, punt 11; arresten Gerecht, Cimenteries CBR e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 11, punt 39, van 29 juni 1995, Solvay/Commissie, T-30/91, Jurispr. blz. II-1775, hierna: „arrest Solvay/Commissie, T-30/91", punt 59, en ICI/Commissie, T-36/91, Jurispr. blz. II-1847, hierna: „arrest ICI/Commissie, T-36/91", punt 69). De PvB moet de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen alle informatie verschaffen die zij nodig hebben om zich te verdedigen alvorens de Commissie een definitieve beschikking geeft (zie in het bijzonder arrest Hof van 31 maart 1993, Ahlström Osakeyhtiö e.a./Commissie, C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85, en C-125/85—C-129/85, Jurispr. blz. I-1307, punt 42, hierna: „arrest Houtslijp II"; arrest Gerecht van 14 mei 1998, Mo och Domsjö/Commissie, T-352/94, Jurispr. blz. II-1989, punt 63).

107 In casu heeft de Commissie de punten van bezwaar met betrekking tot de nationale mededingingsregelingen niet overgenomen in de bestreden beschikking. Op 23 september 1993 had zij immers besloten, de punten van bezwaar met betrekking tot die regelingen in te trekken en de procedure met betrekking tot de desbetreffende hoofdstukken van de PvB te beëindigen (supra, punt 14).

108 Derhalve kunnen verzoeksters zich niet op de ondeelbaarheid van de PvB beroepen om aan te tonen, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden door het feit dat hun niet de hoofdstukken zijn meegedeeld betreffende de andere nationale mededingingsregelingen dan die van de lidstaat waar de betrokken adressaat van de PvB was gevestigd. Schending van de rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure moet immers worden beoordeeld in het licht van de punten van bezwaar die de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking in aanmerking heeft genomen (zie in die zin de in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 60, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 70).

109 Het argument dat de Commissie wegens de ondeelbaarheid van de PvB de adressaten alle punten van bezwaar moest meedelen, moet derhalve worden afgewezen.

2. Bestaan van een onlosmakelijk verband tussen de nationale en de internationale mededingingsregelingen en het recht van partijen op toegang tot de gehele PvB

110 De in punt 104 supra genoemde verzoeksters stellen, dat het feit dat hun geen kennis is gegeven van de hoofdstukken van de PvB betreffende de andere nationale mededingingsregelingen dan die van de lidstaat waar de betrokken adressaat van de PvB was gevestigd, een schending oplevert van hun recht van verweer, daar de Commissie het bestaan van de internationale mededingingsregelingen — de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen — heeft afgeleid uit gegevens in de hoofdstukken van de PvB betreffende de nationale regelingen. Volgens de PvB hing het bestaan en de werking van de internationale mededingingsregelingen

bovendien af van het bestaan van nationale mededingingsregelingen tot uitvoering van die overeenkomst. De nationale en internationale mededingingsregelingen vormden zelfs één enkele overeenkomst. Volgens de PvB bestond tussen de nationale en internationale mededingingsregelingen een onlosmakelijk verband. Zo wordt in punt 93, sub b, beklemtoond, „dat het onmogelijk is de nationale regelingen los te zien van de Europese, daar deze een onlosmakelijk geheel vormen". Ook in de punten 58 en 59 van de PvB (infra, punt 119) wordt gewezen op de onlosmakelijke band tussen de verschillende inbreuken. Het besluit van de Commissie van 23 september 1993 om de punten van bezwaar met betrekking tot de nationale mededingingsregelingen in te trekken en de procedure met betrekking tot die hoofdstukken van de PvB te beëindigen, heeft de schending van de rechten van de verdediging niet ongedaan gemaakt, daar er ontegenzeglijk een verband bestaat tussen de punten van bezwaar inzake de nationale mededingingsregelingen en de punten van bezwaar inzake de internationale mededingingsregelingen.

111 Opgemerkt zij, dat de hoofdstukken van de PvB over de nationale mededingingsregelingen afzonderlijke hoofdstukken vormden (hoofdstukken 3-9 en 13-19), zodat de Commissie de verschillende adressaten van de PvB kennis kon geven van „gedeeltelijke PvB's".

112 Desondanks bevatten alle hoofdstukken over de nationale mededingingsregelingen elementen betreffende de internationale mededingingsregelingen. Zo wordt in het hoofdstuk „Frankrijk" van het deel „De feiten" van de PvB (hoofdstuk 5, punt 44, sub f) vermeld, dat de Griekse cementuitvoer is besproken in het bureau van het Syndicat national des fabricants de ciment et de chaux (hierna: „SNFCC") en dat de data van de vergaderingen van het bureau moeten worden bezien in samenhang met de data van de activiteiten van de in deel 2 [van hoofdstuk 2 van de PvB betreffende de internationale mededingingsregelingen] bedoelde „Cembureau Task Force of European Task Force". Ook het hoofdstuk „Verenigd Koninkrijk" van het deel „De feiten" van de PvB bevat een punt over de besluiten van CMF en over de CPMA's tegen de invoer van Grieks cement (PvB, hoofdstuk 4, punt 39). In het hoofdstuk „Verenigd Koninkrijk" van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB wordt verklaard: „Alle maatregelen van de Britse producenten in het kader van CMF en de CPMA's, zoals beschreven in de punten 20 en 39 en onderzocht in punt 61, sub h, zijn overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen die de mededinging beperken in de zin van artikel 85, lid 1" (PvB, hoofdstuk 14, punt 75). De punten 20 en 61, sub h, van de PvB, waarnaar in die passage wordt verwezen, maken deel uit van de hoofdstukken 2 en 10 van de PvB over de internationale mededingingsregelingen, met als respectieve titel: „De door Cembureau Task Force genomen ‚carrot actions': ‚Absorption of destabilizer's tonnage'" en „Cembureau Task Force or European Task Force".

113 Het hoofdstuk „Duitsland" van het deel „De feiten" van de PvB bevat een gedeelte over de uitwisseling van informatie tussen SFIC en BDZ (hoofdstuk 6, punt 49, sub a-iii) en een gedeelte over de Frans-Duitse afspraak (hoofdstuk 6, punt 49, sub b-iv). Die punten zijn overgenomen in het hoofdstuk „Duitsland" van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB (hoofdstuk 16, punt 84). In de hoofdstukken van de PvB over Italië wordt in detail ingegaan op de overeenkomst tussen de Italiaanse producenten en Calcestruzzi ter bescherming van de Italiaanse industrie tegen de invoer van cement uit Griekenland (PvB, hoofdstuk 3, punt 35; hoofdstuk 13, punt 70, sub b). Het hoofdstuk „Griekenland" van het deel „De feiten" van de PvB behandelt het probleem van de uitvoer uit dat land (PvB, hoofdstuk 7, punt 53). De hoofdstukken „Spanje" en „Portugal" ten slotte bevatten een deel betreffende de afspraak op het Iberisch schiereiland (PvB, hoofdstuk 8, punt 55, sub c; hoofdstuk 9, punt 56, sub b; hoofdstuk 18, punt 87; hoofdstuk 19, punt 90).

114 De verwijzingen naar en de verklaringen betreffende de internationale mededingingsregelingen in de hoofdstukken van de PvB betreffende de nationale regelingen impliceren evenwel niet, dat de Commissie de nationale hoofdstukken aan verzoeksters moest meedelen vóór de vaststelling van de bestreden beschikking, waarin enkel inbreuken worden geconstateerd met betrekking tot de internationale mededingingsregelingen. De hoofdstukken betreffende de nationale mededingingsregelingen waartoe verzoeksters geen toegang hadden gekregen, behoefden immers niet te worden bestudeerd voor de voorbereiding van hun verweer tegen de internationale punten van bezwaar, daar de hoofdstukken over de nationale regelingen geen enkel belastend element met betrekking tot de internationale mededingingsregelingen bevatten, dat niet ook in de internationale hoofdstukken van de PvB was vermeld. Hierna zal nog worden onderzocht, of de nationale hoofdstukken van de PvB voor de betrokken verzoeksters eventueel nog ontlastende gegevens bevatten.

115 Verder kunnen verzoeksters niet stellen, dat de Commissie in de PvB het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen heeft afgeleid uit de nationale mededingingsregelingen. Op grond van de in de internationale hoofdstukken van de PvB (hoofdstukken 2 en 10-12) bedoelde documenten zijn de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen op internationaal vlak in de PvB integendeel als afzonderlijke inbreuken aangemerkt. Dienaangaande zij beklemtoond, dat de hoofdstukken van de PvB over de internationale mededingingsregelingen (hoofdstukken 2 en 10-12) nergens naar de nationale regelingen verwijzen.

116 Uit de nationale hoofdstukken, met name het hoofdstuk „Duitsland", blijkt evenwel, dat voor de goede werking van de nationale mededingingsregelingen een regeling op internationaal niveau noodzakelijk was.

117 Zo verklaarde de Commissie in het hoofdstuk „Duitsland" van het deel „Juridische beoordeling" (PvB, hoofdstuk 16, punt 84): „De Duitse cementproducenten hadden belang bij het vermijden van uitvoer naar andere landen van de Gemeenschap wier producenten lid waren van Cembureau, te meer daar dergelijke uitvoer het in het eerste deel van deze mededeling van punten van bezwaar behandelde Cembureau-‚beginsel' zou schenden. Een zo verregaande [Duitse] marktverdelingsovereenkomst had de laatste 30 jaar niet op zo strikte en stabiele wijze ten uitvoer kunnen worden gelegd, indien dat ‚beginsel' de Duitse markt niet voor de invoer van cement had afgeschermd. Het ‚beginsel', dat grensoverschrijdend handelsverkeer uitsloot of beperkte, was noodzakelijk voor de handhaving van de mededingingsbeperkende overeenkomsten en gedragingen in de lidstaten wier producenten lid waren van Cembureau. Uitwisseling van gevoelige informatie tussen de Franse en de Duitse cementorganisaties en coördinatie van de uitvoer naar de Beneluxlanden zijn enkele van de factoren waardoor de Duitse marktleiders jaren lang hun markt konden beheersen en waardoor het grensoverschrijdende handelsverkeer in cement ongunstig werd beïnvloed (...) Derhalve hadden de [Duitse] overeenkomsten betreffende de uitwisseling van marktinformatie en de verdeling van de plaatselijke markten en afnemers op zichzelf en als gevolg of aanvulling op plaatselijk of regionaal niveau van het Cembureau ‚principle of not transhipping to internal European markets' een ongunstige invloed op de handel tussen lidstaten, doordat zij nationale compartimenteringen bevestigden die de door het Verdrag beoogde economische vervlechting belemmeren."

118 Los van de vraag, of het in punt 93, sub b, van de PvB bedoelde onlosmakelijk verband tussen nationale en internationale mededingingsregelingen enkel van belang is voor de vaststelling van de geldboete, zoals de Commissie betoogt, moet worden geconstateerd, dat dit verband hoe dan ook slechts in één richting bestaat. Als „gevolg of aanvulling op plaatselijk of regionaal niveau" van de Cembureau-overeenkomst houden de nationale mededingingsregelingen namelijk onlosmakelijk verband met die overeenkomst, terwijl de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen op internationaal vlak geenszins afhankelijk zijn van het bestaan van de nationale regelingen.

119 Ten slotte kunnen verzoeksters geen argument ontlenen aan de punten 58 en 59 van de PvB. Punt 58, de inleiding tot de juridische beoordeling in de PvB, luidt: „De hierboven beschreven overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen vallen onder het verbod van artikel 85, lid 1, en de betrokken ondernemingen zijn ondernemingen in de zin van dit artikel, omdat zij economische activiteiten ontplooien in de sectoren ‚productie van en handel in cement'." Hoewel deze tekst wordt geacht te gelden voor alle punten van bezwaar in de PvB, zowel op nationaal als internationaal vlak, blijkt uit de inhoud toch niet, dat enig verband tussen al die punten van bezwaar bestaat. Hij betreft enkel de toepassing van artikel 85 van het Verdrag op alle punten van bezwaar en de definitie van het begrip „onderneming" in de zin van die bepaling. Punt 59 van de PvB, het eerste punt van de juridische beoordeling van de in hoofdstuk 2, delen 1 en 2, beschreven internationale mededingingsregelingen (de Cembureau-overeenkomst en de ETF) luidt: „In het kader van Cembureau en via deze associatie zijn de Europese cementproducenten plannen, regelingen en maatregelen overeengekomen in het kader van de institutionele structuur van Cembureau en van een stelsel van permanente bilaterale en multilaterale vergaderingen en contacten die werden bevorderd door de instanties van Cembureau, die gericht waren op de eerbiediging van de respectieve nationale markten, op de verdeling van de markten aan de hand van quota of streefvolumes of op tijdelijke maatregelen ter regularisatie en controle van het verkoopvolume, en op de uitwisseling van informatie over de prijzen en de uit- en invoer, zulks teneinde hun in staat te stellen hun actie beter te coördineren. De Commissie is van oordeel dat het geheel van de in het kader van Cembureau en de bilaterale en multilaterale vergaderingen en contacten getroffen regelingen één enkele en continue ‚overeenkomst' heeft gevormd vanaf de hieronder genoemde data in de zin van artikel 85, lid 1." In punt 59 wordt dus in het geheel niet gesproken over de punten van bezwaar in de nationale hoofdstukken van de PvB. Wanneer daarin wordt gesproken van „één enkele overeenkomst", slaat dit namelijk alleen op de internationale mededingingsregelingen. Dat de internationale mededingingsregelingen als „één enkele overeenkomst" zijn aangemerkt, betekent dus niet dat de nationale en de internationale mededingingsregelingen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

120 Daaruit volgt, dat in de PvB het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen geenszins stoelt op het bestaan van nationale mededingingsregelingen. Het door sommige verzoeksters (supra, punt 110) gestelde onlosmakelijke verband tussen nationale en internationale mededingingsregelingen is dus niet aangetoond.

121 Het argument van de betrokken verzoeksters, dat zij wegens dat verband voor hun verweer tegen de punten van bezwaar inzake de internationale mededingingsregelingen kennis moesten kunnen nemen van de nationale hoofdstukken van de PvB, moet dus eveneens worden afgewezen.

3. Gestelde schending van het beginsel van gelijke behandeling

122 Volgens Cembureau (T-26/95) is het beginsel van gelijke behandeling van alle in de PvB gelaakte partijen geschonden doordat de gehele PvB niet aan alle betrokkenen is meegedeeld.

123 Dit argument moet worden afgewezen. Het beginsel van gelijke behandeling staat eraan in de weg, dat verschillende regels worden toegepast op vergelijkbare situaties of dat dezelfde regel wordt toegepast op verschillende situaties (arresten Hof van 14 februari 1995, Schumacker, C-279/93, Jurispr. blz. I-225, punt 30, en 27 juni 1996, Asscher, C-107/94, Jurispr. blz. I-3089, punt 40). In casu verkeerden niet alle adressaten van de PvB in dezelfde situatie: waar sommigen, zoals Cembureau, slechts werden genoemd in verband met de internationale punten van bezwaar, werden anderen ook geacht te hebben deelgenomen aan een nationale mededingingsregeling in de lidstaat waar zij waren gevestigd. De Commissie heeft aan deze laatste groep adressaten dus terecht naast de internationale hoofdstukken van de PvB ook de nationale hoofdstukken over de lidstaat waar zij waren gevestigd, toegestuurd.

C — Ontoegankelijkheid van bepaalde delen van de PvB en van bepaalde stukken van het onderzoeksdossier die ontlastende gegevens konden bevatten

124 39 verzoeksters verwijten de Commissie, dat zij hun geen toegang heeft verleend tot delen van de PvB en tot stukken van het onderzoeksdossier die ontlastende gegevens konden bevatten: CBR (T-25/95), Cembureau (T-26/95), FIC (T-30/95), ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Ciments luxembourgeois (T-34/95), Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Vicat (T-37/95), Cedest (T-38/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Alsen-Breitenburg (T-45/95), Nordcement (T-46/95), BDZ (T-48/95), Unicem (T-50/95), Buzzi (T-51/95), Valenciana (T-52/95), Rugby (T-53/95), Asland (T-55/95), Castle (T-56/95), Heracles (T-57/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Titan (T-64/95), Italcementi (T-65/95), Holderbank (T-68/95), Hornos Ibéricos (T-69/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Cementir (T-87/95), Blue Circle (T-88/95) en AGCI (T-103/95).

125 Door hun de toegang tot die gegevens te weigeren, heeft de Commissie volgens hen hun recht van verweer geschonden.

126 Er zij aan herinnerd dat verzoeksters, onder voorbehoud van de vraag of hun de toegang tot ontlastende gegevens in een hoofdstuk van de PvB is ontzegd, niet hebben aangetoond, dat de Commissie hun recht van verweer heeft geschonden, door hun tijdens de administratieve procedure geen kennis te geven van de hoofdstukken van de PvB betreffende de andere lidstaten, doch enkel van de hoofdstukken betreffende de lidstaat op wiens grondgebied de betrokken adressaat van de PvB was gevestigd (supra, punten 104-123). Derhalve moet eerst worden nagegaan, of het onderzoeksdossier tijdens de administratieve procedure naar behoren

toegankelijk was (1). Daarna wordt herinnerd aan de maatregelen tot organisatie van de procesgang die het Gerecht in verband met dit argument heeft genomen (2). Vervolgens wordt uiteengezet binnen welk onderzoekskader een argument inzake de ontoegankelijkheid van beweerd ontlastend materiaal tijdens de administratieve procedure wordt beoordeeld (3). Deze analyse geldt zowel de ontoegankelijke stukken van het onderzoeksdossier als de delen van de PvB waarvan geen kennis is gegeven. De betrokken verzoeksters menen namelijk, dat zowel de stukken van het onderzoeksdossier als de delen van de PvB die voor hen in de administratieve procedure geheim zijn gehouden, ontlastende gegevens konden bevatten. Nadat de beginselen voor het onderzoek zijn vastgesteld, zullen zij op de onderhavige zaak worden toegepast (4). Ten slotte worden de algemene argumenten inzake schending van de rechten van de verdediging in de administratieve procedure onderzocht, die zijn aangevoerd in de memories die zijn ingediend ten vervolge op de maatregelen tot organisatie van de procesgang (5).

1. Organisatie van de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure

127 Sommige verzoeksters hebben kritiek op de samenstelling en de inzage van het dossier waartoe zij tijdens de administratieve procedure toegang hadden. De organisatie van de toegang tot het onderzoeksdossier vertoonde onregelmatigheden, zelfs wat de toegankelijke documenten betreft (1.1). De 39 in punt 124 supra genoemde verzoeksters stellen verder, dat de organisatie van de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure onregelmatig was, aangezien zij geen toegang kregen tot bepaalde stukken (1.2).

1.1. Gestelde onregelmatige organisatie van de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure, wat de toegankelijke stukken betreft

128 ENCI, VNC, Dyckerhoff, Uniland, Oficemen, Cimpor, Holderbank, Aker en Euroc stellen, dat zelfs voor de stukken waartoe zij toegang hadden, de organisatie van de toegang onregelmatigheden vertoonde. De verschillende vermelde gebreken tonen huns inziens aan dat hun rechten van de verdediging in de administratieve procedure zijn geschonden, zodat de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard.

129 ENCI en VNC verwijten de Commissie allereerst, dat zij de stukken die zij in de administratieve procedure bij hen had aangetroffen, niet in het onderzoeksdossier heeft opgenomen, terwijl die stukken ontlastend materiaal bevatten.

130 Het Gerecht stelt evenwel vast dat ENCI en VNC niet aantonen, dat hun beweringen juist zijn. Zelfs indien zij juist zijn, zijn hun rechten van de verdediging geenszins geschonden, daar zij zich in de administratieve procedure hoe dan ook op de ontlastende stukken hadden kunnen beroepen, die de Commissie bij hen had aangetroffen. Hun betoog moet dan ook worden afgewezen.

131 Holderbank stelt, dat zij geen voldoende toegang had tot het dossier, daar de paginering van sommige kopieën van stukken die zij kon inzien, onleesbaar was. Daar de in de PvB genoemde stukken enkel konden worden geïdentificeerd door de paginering in het dossier van de Commissie, kon deze verzoekster onmogelijk uitmaken welke bewijsstukken de Commissie had gebruikt om deze punten van bezwaar te staven, en kon zij haar verweer dus niet genoegzaam voorbereiden.

132 Opgemerkt zij dat verzoekster niet de leesbaarheid van de inhoud van de bewijsstukken waartoe zij toegang had, maar enkel van de paginering daarvan betwist. In de delen van de PvB betreffende de Cembureau-overeenkomst en de ETF, die als enige betrekking hebben op de in de bestreden beschikking tegen Holderbank in aanmerking genomen punten van bezwaar (artikelen 1 en 4), worden de verschillende bewijsstukken evenwel niet geïdentificeerd door een verwijzing naar een bladzijde, maar door vermelding van de aard (verslag van een vergadering, interne nota, brief, telex, enz.), de datum en/of de herkomst daarvan. Bovendien staat vast, dat de zich in de doos bevindende documenten (supra, punt 95) de volgorde van de PvB volgden. Een eventueel onleesbare paginering van bepaalde kopieën van documenten kon deze verzoekster dus niet beletten die stukken te relateren aan de passage van de PvB waarin zij werden vermeld. Het argument van Holderbank moet dan ook worden afgewezen.

133 Volgens Uniland en Oficemen werden de documenten in de PvB niet met hetzelfde nummer geïdentificeerd als in het onderzoeksdossier, waardoor het zeer moeilijk was om een verband te leggen tussen de stukken in de doos (supra, punt 95) en de relevante passages van de PvB. Dit bezwaar wordt gedeeld door Holderbank, Hornos Ibéricos, Aker en Euroc.

134 Het staat buiten kijf, dat de stukken in de doos (supra, punt 95) de volgorde van de PvB volgden. In de PvB werden de stukken bovendien geïdentificeerd door hun aard, datum en/of herkomst. Het kon dan ook niet bijzonder moeilijk zijn om de stukken in de doos (supra, punt 95) te relateren aan de relevante passages van de PvB. Bijgevolg moet het argument worden afgewezen.

135 ENCI, VNC en Uniland merken nog op, dat sommige documenten in de doos (supra, punt 95) onleesbaar waren. Ook Dyckerhoff klaagt erover, dat sommige van die documenten moeilijk leesbaar waren. Zij beklemtoont dienaangaande, dat ofschoon zij de Commissie bij brieven van 24 en 31 januari 1992 om een leesbare kopie van de betrokken stukken had verzocht, de haar door de Commissie op 11 februari 1992 toegestuurde nieuwe kopieën even onleesbaar waren als de vorige.

136 Niettemin moet worden opgemerkt, dat niets ENCI, VNC en Uniland belette, de Commissie om een nieuwe kopie van de moeilijk leesbare stukken te verzoeken. Nu zij dat in de administratieve procedure niet hebben gedaan, kunnen zij thans niet stellen, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden. Met betrekking tot de gestelde onleesbaarheid van de documenten waartoe Dyckerhoff tijdens de administratieve procedure toegang had, moet worden vastgesteld, dat de Commissie haar, zoals deze verzoekster zelf erkent, bij brief van 11 februari 1992 een nieuwe kopie heeft gezonden van de stukken waarvan zij in haar brieven van 24 en 31 januari 1992 de onleesbaarheid had betreurd. Dat ook die nieuwe kopieën onleesbaar bleken, is te wijten aan de slechte kwaliteit van de originelen, waarvoor de Commissie niet verantwoordelijk kan worden gesteld. De eventuele onleesbaarheid van de originelen impliceert hoe dan ook geen schending van de rechten van de verdediging van verzoeksters, daar zowel verzoeksters als de Commissie daarmee te kampen hadden. De kennis die de Commissie van de moeilijk of niet leesbare documenten droeg, verschilde dus niet van de kennis die verzoeksters bij raadpleging van die documenten konden verwerven. Derhalve moeten de argumenten van ENCI, VNC, Dyckerhoff en Uniland worden afgewezen.

137 Volgens Cimpor ten slotte, staan er fouten in de lijst (supra, punt 5). Zij stelt bijvoorbeeld, dat zij slechts toegang had tot een deel van de nota over de vergadering van de Portugese producenten en de Spaanse vereniging van 23 januari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 4; documenten nrs. 33.322/1406—1408), die in de lijst (supra, punt 5) als integraal toegankelijk document was vermeld.

138 Het Gerecht stelt vast dat de documenten nrs. 33.322/1406—1408 volgens de lijst (supra, punt 5) inderdaad tot de documenten behoren die voor Cimpor toegankelijk waren. Cimpor toont evenwel niet aan, dat die documenten voor haar slechts gedeeltelijk toegankelijk waren. Haar argument ontbeert dus een feitelijke grondslag en moet bijgevolg worden afgewezen. Ten overvloede zij beklemtoond, dat Cimpor, die na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 toegang heeft gekregen tot de originelen van die documenten en die gelegenheid had kunnen aangrijpen om uiteen te zetten hoe haar toegang tot de betrokken documenten was beperkt en hoe haar rechten van de verdediging waren geschonden, dit argument niet meer heeft aangevoerd.

139 Uit een en ander volgt, dat verzoeksters niet hebben aangetoond, dat de organisatie van de toegang tot het dossier, wat de tijdens de administratieve procedure toegankelijke stukken betreft, onregelmatigheden vertoonde.

1.2. Onregelmatigheden in de organisatie van de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure, doordat verzoeksters geen toegang kregen tot bepaalde stukken

140 De 39 in punt 124 supra genoemde verzoeksters verwijten de Commissie, dat zij hun geen toegang heeft verleend tot bepaalde documenten. Onder verwijzing naar het arrest van het

Gerecht van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie (T-7/89, Jurispr. blz. II-1711, punt 54) stellen zij, dat zij tijdens de administratieve procedure niet toegang hadden tot alle stukken van het onderzoeksdossier die geen interne nota's van de Commissie waren, of documenten die zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten. In strijd met de beginselen van de „natriumcarbonaatarresten", met name de in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91 (punten 93 en 94) en ICI/Commissie, T-36/91 (punten 103 en 104), heeft de Commissie hen bovendien geen niet-vertrouwelijke versie meegedeeld van de stukken die volgens haar zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, noch een lijst opgesteld aan de hand waarvan de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen de opportuniteit van een verzoek om toegang tot specifieke documenten hadden kunnen beoordelen. Daar de ontoegankelijke documenten ontlastende gegevens konden bevatten, moet op grond van deze gebreken een schending van de rechten van de verdediging worden vastgesteld en moet de bestreden beschikking nietig worden verklaard. CBR, FIC, ENCI, VNC, Dyckerhoff, SFIC, Heidelberger, Asland, Secil, ATIC en Hornos Ibéricos verwijzen ook naar het algemene beginsel van de gelijkwaardigheid van de procedurele rechten (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 83, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 93).

141 In casu staat vast, dat iedere verzoekster tijdens de administratieve procedure geen toegang had tot de meeste documenten van het onderzoeksdossier. Ongeveer drievierde van de documenten op de lijst (supra, punt 5) was voor hen ontoegankelijk.

142 De toegang tot het dossier in mededingingszaken is bedoeld om degenen tot wie de PvB is gericht, in staat te stellen kennis te nemen van de bewijselementen waarover de Commissie beschikt, opdat zij op basis van deze elementen een dienstig antwoord kunnen geven op de conclusies waartoe de Commissie in de PvB is gekomen (zie, laatstelijk, arrest Hof van 8 juli 1999, Hercules Chemicals/Commissie, C-51/92 P, Jurispr. blz. I-4235, punt 75). De toegang tot het dossier is dus één van de procedurele waarborgen ter bescherming van de rechten van de verdediging, in het bijzonder ter verzekering van de daadwerkelijke uitoefening van het recht te worden gehoord, bedoeld in artikel 19, leden 1 en 2, van verordening nr. 17 en artikel 2 van verordening nr. 99/63. In iedere procedure die tot de oplegging van sancties kan leiden, is de eerbiediging van die rechten te beschouwen als een grondbeginsel van het gemeenschapsrecht, dat onder alle omstandigheden, ook in een administratieve procedure, in acht moet worden genomen (arresten Gerecht, Cimenteries CBR e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 11, punten 38 en 39, van 1 april 1993, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, T-65/89, Jurispr. blz. II-389, punt 30, Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 59, ICI/Commissie, T-36/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 69, en 29 juni 1995, ICI/Commissie, T-37/91, Jurispr. blz. II-1901, hierna: „arrest ICI/Commissie, T-37/91", punt 49).

143 In het kader van de in verordening nr. 17 geregelde procedure op tegenspraak is het evenwel niet alleen aan de Commissie om uit te maken, welke documenten dienstig zijn voor de verdediging van partijen waartegen een procedure op grond van artikel 85, lid 1, van het Verdrag is ingeleid (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 81, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 91). Gezien het algemene beginsel van de gelijkwaardigheid van de procedurele rechten is het onaanvaardbaar, dat de Commissie in haar eentje zou kunnen beslissen documenten al dan niet tegen verzoeksters te gebruiken, terwijl verzoeksters er geen toegang toe hebben gehad en dus niet hebben kunnen beslissen om deze al dan niet voor hun verdediging te gebruiken (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 83, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 93).

144 Daaruit volgt, dat de Commissie de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen toegang moet verschaffen tot het gehele onderzoeksdossier, met uitzondering van documenten die zakengeheimen van andere ondernemingen of andere vertrouwelijke informatie bevatten en interne documenten van de Commissie, teneinde hen in staat te stellen zich doeltreffend te verdedigen tegen de in de PvB in aanmerking genomen punten van bezwaar (arrest van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 54; arrest BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 142, punt 29; conclusies van advocaat-generaal Léger bij arrest Hof van 6 april 1995, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, C-310/93 P, Jurispr. blz. I-865, I-867, punt 116, en bij arrest Hof van 17 december 1998, Baustahlgewebe/Commissie, C-185/95 P, Jurispr. blz. I-8417, I-8422, punt 150).

145 In het licht van deze beginselen moet worden nagegaan, of de Commissie tijdens de administratieve procedure naar behoren toegang heeft verschaft tot het onderzoeksdossier.

146 Zoals CBR en Heracles stellen, lijkt de Commissie haar weigering om toegang te verschaffen tot het gehele onderzoeksdossier te hebben gebaseerd op overwegingen betreffende de vertrouwelijkheid van de betrokken documenten. Zij lijkt in de administratieve procedure ervan te zijn uitgegaan, dat alle documenten die zij in de uitoefening van de haar bij verordening nr. 17 verleende bevoegdheden had verkregen, slechts voor derden toegankelijk waren wanneer zij die in de PvB tegen hen in aanmerking had genomen (zie beschikking Cimenteries CBR e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 8, punt 42, en arrest Cimenteries CBR e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 11, punt 30).

147 Er zij aan herinnerd, dat het recht van ondernemingen en ondernemersverenigingen op bescherming van hun zakengeheimen in evenwicht moet worden gebracht met het recht op toegang tot het gehele dossier (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 88, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 98). Zo de Commissie van mening was, dat bepaalde stukken van haar onderzoeksdossier zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, had zij daarvan niet-vertrouwelijke versies moeten vervaardigen of laten vervaardigen door de ondernemingen of ondernemersverenigingen van wie die stukken afkomstig waren (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 92, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 102). Indien de vervaardiging van niet-vertrouwelijke versies van alle documenten moeilijkheden opleverde, had zij de betrokkenen een voldoende nauwkeurige lijst moeten toezenden van de documenten die moeilijkheden opleverden, om de ondernemingen of ondernemersverenigingen in staat te stellen met kennis van zaken te beoordelen, of de beschreven documenten voor hun verdediging relevant konden zijn (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punten 93 en 94, en ICI/Commissie, T-36/91, punten 103 en 104).

148 In casu heeft de Commissie niet aldus gehandeld. Enerzijds heeft zij geen niet-vertrouwelijke versie van documenten die volgens haar zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, ter beschikking gesteld van de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen. Anderzijds was de door de Commissie aan de adressaten van de PvB meegedeelde lijst niet nauwkeurig genoeg, zoals Cembureau, ENCI, VNC, Dyckerhoff, Ciments français, Valenciana, Asland, Uniland, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Holderbank, Hornos Ibéricos en

AGCI terecht beklemtonen. Daar in deze lijst de inhoud van de erin opgenomen documenten niet werd beschreven (supra, punt 96), stelde de lijst de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen niet in staat te beoordelen, of een verzoek om inzage in bepaalde documenten opportuun was.

149 De Commissie kan dus niet stellen — zoals zij doet in de zaken waarin zij tegenover Dyckerhoff, Heidelberger, Valenciana, Asland, Holderbank en Hornos Ibéricos staat — dat er in casu geen sprake was van onregelmatige toegang tot het onderzoeksdossier omdat de adressaten van de PvB op grond van de lijst waarin alle documenten van het onderzoeksdossier waren vermeld, om ruimere toegang tot het dossier hadden kunnen verzoeken. In elk geval heeft de Commissie in de gevallen waarin ondernemingen en ondernemersverenigingen om ruimere inzage in de stukken van het onderzoeksdossier hebben verzocht, die verzoeken niet ingewilligd, zodat sommige ondernemingen zelfs beroep hebben ingesteld bij het Gerecht (zie arrest Cimenteries CBR e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 11). Daaruit volgt, dat in de onderhavige zaken de omstandigheid dat bepaalde verzoeksters de Commissie in de administratieve procedure niet hebben verzocht om hun ruimere toegang tot het onderzoeksdossier te verlenen of om hun bepaalde documenten te doen toekomen, niet tot gevolg kan hebben dat de mogelijkheid vervalt om dienaangaande voor het Gerecht schending van de rechten van de verdediging aan te voeren, aangezien een dergelijk verzoek destijds kennelijk geen zin had (arrest Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 96).

150 In de onderhavige procedures stelt de Commissie, dat zij de adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure toegang heeft verleend tot alle relevante documenten, dat wil zeggen alle documenten die verband hielden met de tegen hen ingebrachte beschuldigingen, ongeacht of deze documenten belastend dan wel ontlastend waren (conclusie van advocaat-generaal Warner bij arrest Hof van 10 juli 1980, Distillers Company/Commissie, 30/78, Jurispr. blz. 2229, 2295, en arrest Hof van 9 november 1983, Michelin/Commissie, 322/81, Jurispr. blz. 3461, punten 5-10), met uitzondering van interne nota's van de Commissie en documenten die vertrouwelijke informatie en zakengeheimen bevatten.

151 De Commissie stelt dus zelf, dat zij de toegankelijkheid van de verschillende documenten van het onderzoeksdossier heeft beoordeeld aan de hand van de relevantie van de betrokken stukken. Zodoende heeft zij dus de documenten van het onderzoeksdossier geselecteerd die haars inziens dienstig waren voor de verdediging van de betrokken onderneming of ondernemersvereniging.

152 Bijgevolg moet worden geconcludeerd, dat de Commissie verzoeksters in casu niet naar behoren toegang heeft verleend tot het onderzoeksdossier, ongeacht of zij inzage in die ontoegankelijke documenten heeft geweigerd op grond van het feit dat zij niet relevant waren, vertrouwelijk waren, of beide.

153 Voorts moet worden opgemerkt, dat de Commissie tijdens de terechtzittingen in de zaken T-25/95, T-45/95, T-46/95 en T-60/95 zelf heeft erkend, dat de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure in de onderhavige zaken niet aldus was georganiseerd, dat hij beantwoordde aan het niveau van transparantie dat kenmerkend zou moeten zijn voor een onderzoek betreffende een mededingingsregeling tussen ondernemingen en ondernemersverenigingen. Zij heeft dat verklaard in een commentaar op het eventuele nut van de door Toscano jr. opgestelde interne nota van Cimpor van 17 februari 1983 (documenten nrs. 33.322/314—344) voor verzoeksters' verweer (infra, punt 1123). Zij erkende dat die nota, voor zover zij betrekking had op de in paragraaf 19, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, tijdens de administratieve procedure voor verzoeksters toegankelijk had moeten zijn. Ook tijdens de terechtzittingen in de zaken T-31/95, T-32/95, T-38/95, T-52/95, T-53/95 en T-56/95 heeft zij erkend, dat zij bij de organisatie van de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure fouten heeft gemaakt.

154 FIC en Italcementi hebben bij memories van respectievelijk 10 november 1998 en 6 november 1998 gevraagd, dat ook in hun zaken akte zou worden genomen van de verklaringen die de Commissie tijdens de terechtzittingen in de zaken T-25/95, T-45/95, T-46/95 en T-60/95 en in de zaken T-25/95, T-31/95, T-32/95, T-52/95 en T-60/95 heeft afgelegd over de toegang tot het dossier. SFIC en Vicat hebben het Gerecht bij brieven van 27 oktober 1998 en 9 februari 1999 verzocht in hun zaak rekening te houden met de tijdens de terechtzittingen in andere zaken door de Commissie afgelegde verklaringen over de door Toscano jr. opgestelde interne nota van Cimpor van 17 februari 1983 (documenten nrs. 33.322/314—344). Lafarge en Blue Circle hebben bij brieven van 16 november 1998 en 2 december 1998 soortgelijke verzoeken ingediend met betrekking tot hun zaken. Cimpor en Secil hebben het Gerecht bij brieven van 11 november 1998 en 17 november 1998 verzocht, in hun zaak rekening te houden met de in de zaken T-25/95, T-30/95 en T-60/95 afgelegde verklaringen. Bij brief van 20 november 1998 heeft Cementir het Gerecht verzocht, in haar zaak rekening te houden met de tijdens de terechtzittingen in de zaken T-25/95 en T-60/95 door de Commissie afgelegde verklaringen over de toegang tot het dossier. Ciments français heeft bij brief van 4 november 1998 een soortgelijk verzoek ingediend met betrekking tot haar zaak. Italcementi heeft bij memorie van 6 november 1998 bovendien verzocht om de mondelinge behandeling overeenkomstig artikel 62 van het Reglement voor de procesvoering te heropenen. Ook Cembureau en Cementir hebben bij brieven aan de griffie van het Gerecht van 1 december 1998 en 20 november 1998 om heropening van de mondelinge behandeling verzocht. De verklaringen van de Commissie in de zaken T-25/95, T-31/95, T-32/95, T-52/95 en T-60/95 leveren volgens Cembureau, Italcementi en Cementir een nieuw feit op.

155 De verklaringen van de Commissie, dat het onderzoeksdossier tijdens de administratieve procedure niet naar behoren toegankelijk was, stemmen overeen met hetgeen het Gerecht heeft vastgesteld op grond van de argumenten die de in het vorige punt bedoelde verzoeksters tijdens de schriftelijke en de mondelinge behandeling hebben aangevoerd (supra, punt 152). Derhalve zijn de verzoeken van de betrokkenen, dat het Gerecht rekening houdt met de verklaringen van de Commissie in de andere cementzaken, zonder voorwerp geraakt. Wat de verzoeken tot heropening van de mondelinge behandeling betreft, zij beklemtoond, dat de Commissie in geen van de onderhavige cementzaken in een memorie of ter terechtzitting heeft erkend, dat zij de rechten van de verdediging van verzoeksters in de administratieve procedure heeft geschonden door hen geen toegang te verlenen tot bepaalde stukken van het onderzoeksdossier (infra, punten 237 e.v.). Haar verklaringen vormen dus geen nieuw feit dat van invloed kan zijn op de uitkomst van het geschil (zie in die zin arresten Hof van 15 december 1995, Bosman e.a.,

C-415/93, Jurispr. blz. I-4921, punt 53, en 8 juli 1999, Hüls/Commissie, C-199/92 P, Jurispr. blz. I-4287, punten 127 en 128, ICI/Commissie, C-200/92 P, Jurispr. blz. I-4399, hierna: „arrest ICI/Commissie, C-200/92 P", punten 60 en 61, Hoechst/Commissie, C-227/92 P, Jurispr. blz. I-4443, punten 104 en 105, en Shell/Commissie, C-234/92 P, Jurispr. blz. I-4501, punten 63 en 64). Derhalve behoeft de mondelinge behandeling in de zaken T-26/95, T-65/95 en T-87/95 niet te worden heropend, en behoeven de verzoeken van Italcementi om met het oog op de voorbereiding van een nieuwe mondelinge behandeling de processen-verbaal van de terechtzittingen in de zaken T-25/95, T-31/95, T-32/95, T-52/95 en T-60/95 en het integrale transcript van de debatten tijdens die terechtzittingen bij het dossier van zaak T-65/95 te voegen, bijgevolg niet te worden ingewilligd.

156 Anders dan verzoeksters stellen, kan de vaststelling dat de Commissie verzoeksters tijdens de administratieve procedure niet naar behoren toegang tot het onderzoeksdossier heeft verleend, als zodanig niet leiden tot nietigverklaring van de bestreden beschikking ten aanzien van de 39 verzoeksters die dat argument hebben aangevoerd. Toegang tot het dossier is namelijk geen doel op zich, maar strekt tot bescherming van de rechten van de verdediging. Het recht op toegang tot het dossier is onlosmakelijk verbonden met en ontleent zijn bestaansreden aan het beginsel dat de rechten van de verdediging moeten worden geëerbiedigd (conclusie van advocaat-generaal Léger bij arrest van 6 april 1995, BPB Industries en British Gypsum/ Commissie, reeds aangehaald in punt 144, punten 97 en 98).

157 In casu moet dus worden onderzocht, of het verweer van verzoeksters is beïnvloed doordat zij tijdens de administratieve procedure niet naar behoren toegang hadden tot de stukken van het onderzoeksdossier.

2. Door het Gerecht gelaste maatregelen tot organisatie van de procesgang

2.1. Inleidende opmerkingen

158 Er is reeds vastgesteld, dat de Commissie tijdens de administratieve procedure niet naar behoren toegang heeft verleend tot het onderzoeksdossier (supra, punt 152). Bovendien staat vast dat verzoeksters, zonder dat dienaangaande een onregelmatigheid is geconstateerd (supra, punten 104-123), geen toegang hadden tot andere hoofdstukken van de PvB betreffende de nationale mededingingsregelingen dan het hoofdstuk betreffende de nationale regeling in de lidstaat waar zij waren gevestigd (supra, punt 94).

159 Derhalve moet worden onderzocht, of de rechten van de verdediging van de 39 betrokken verzoeksters zijn geschonden doordat zij geen toegang hadden tot sommige passages van de PvB en tot stukken van het onderzoeksdossier die ontlastend materiaal zouden hebben kunnen bevatten.

160 Volgens de Commissie is de verklaring van verzoeksters, dat hun rechten van de verdediging werkelijk zijn geschonden, louter theoretisch. Zij verwijst naar het arrest van 1 april 1993, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 142 (punt 35) en stelt, dat verzoeksters' onzekere en hypothetische bewering dat de tijdens de administratieve procedure voor hen ontoegankelijke hoofdstukken van de PvB en stukken van het onderzoeksdossier ontlastend materiaal zouden bevatten, moet worden afgewezen.

161 Dit inleidend argument van de Commissie kan niet worden aanvaard. Van een verzoeker die een middel inzake schending van zijn rechten van de verdediging heeft aangevoerd, kan niet worden verlangd, dat hij in zijn verzoekschrift met een uitvoerig betoog of een reeks van aanwijzingen aantoont dat de administratieve procedure een andere afloop had kunnen hebben indien hij toegang had gehad tot bepaalde gegevens die hem in werkelijkheid nooit zijn meegedeeld. Dat zou immers neerkomen op een probatio diabolica (conclusie van advocaat-generaal Léger bij arrest van 6 april 1995, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 144, punt 119).

162 Teneinde de 39 betrokken verzoeksters in staat te stellen eventueel ontlastend materiaal dat tijdens de administratieve procedure niet toegankelijk was, te identificeren, heeft het Gerecht in de onderhavige procedures verschillende maatregelen tot organisatie van de procesgang gelast.

2.2. Gelaste maatregelen

163 Bij besluit dat tussen 19 januari en 2 februari 1996 aan de partijen in elke zaak is betekend (hierna: „maatregel tot organisatie van de procesgang van 19 januari tot en met 2 februari 1996"), heeft het Gerecht de Commissie verzocht verschillende stukken over te leggen. De Commissie heeft op 29 februari 1996 aan dat verzoek voldaan. In elke zaak heeft zij de PvB zoals die aan de betrokken verzoekster is betekend, het proces-verbaal van de hoorzitting met de betrokkene, de lijst (supra, punt 5), de doos (supra, punt 95) en de in de administratieve procedure gevoerde briefwisseling tussen de instelling en de betrokkene overgelegd. Daar de zaken niet waren gevoegd voor de schriftelijke en de mondelinge behandeling, konden de verzoeksters geen kennis nemen van de documenten die de Commissie in de andere zaken had overgelegd. De bevolen maatregel stelde de 39 verzoeksters die schending van hun rechten van de verdediging aanvoerden (supra, punt 124), dus niet in staat hun desbetreffende betoog te expliciteren.

164 Bij op 2 oktober 1996 aan de partijen in de 39 betrokken zaken (supra, punt 124) betekend besluit (hierna: „maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996") heeft het Gerecht de Commissie daarom verzocht, de betrokken verzoeksters toe te staan, in haar kantoren de nationale hoofdstukken van de PvB te raadplegen en hun voor elke nationale mededingingsregeling dezelfde toegang tot het nationale dossier te verlenen als de in de betrokken lidstaat gevestigde adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure hadden gehad. Verzoeksters werd verzocht aan te geven, welke passages van de PvB en relevante stukken hun in de administratieve procedure niet waren meegedeeld, en uiteen te zetten welke andere afloop de administratieve procedure had kunnen hebben indien zij in die procedure toegang daartoe hadden gehad. Bij hun eventuele memorie dienden zij een kopie van elk becommentarieerd stuk te voegen. De Commissie werd verzocht, in elke zaak een memorie van antwoord in te dienen.

165 Daarbij is gebleken, dat alle documenten in de dossiers betreffende de nationale mededingingsregelingen deel uitmaakten van de dossiers 27.997, 33.126 en 33.322, zoals vermeld in de lijst (supra, punt 5). Het ging om subsets van documenten uit het onderzoeksdossier van de Commissie.

166 Bij op 27 februari 1997 betekend besluit heeft het Gerecht de Commissie verzocht nauwkeurig aan te geven, tot welke documenten verzoeksters na de maatregel van 2 oktober 1996 toegang hadden gekregen, en die op de lijst (supra, punt 5) aan te duiden. De Commissie heeft dat verzoek bij brieven van 8 en 17 april 1997 ingewilligd.

167 Hoewel de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 de 39 betrokken verzoeksters in staat heeft gesteld kennis te nemen van de gehele PvB en van dossier 27.997 over een nationaal punt van bezwaar inzake de CPMA's (supra, punten 91 en 93), is daardoor slechts ongeveer een kwart van de dossiers 33.126 en 33.322 voor hen toegankelijk geworden.

168 Daarom heeft het Gerecht tot een nieuwe maatregel tot organisatie van de procesgang besloten, strekkende tot mededeling van de rest van het onderzoeksdossier. Bij op 18 en 19 juni 1997 aan partijen in de 39 betrokken zaken betekend besluit (hierna: „maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997") heeft het de Commissie verzocht, uiterlijk op 30 september 1997 de originelen van alle op de lijst voorkomende documenten van de dossiers 33.126 en 33.322 neer te leggen ter griffie, met uitzondering van de documenten die zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, en interne documenten van de Commissie. De Commissie werd verzocht, de aard aan te geven van elk intern document op de lijst (supra, punt 5). Zij werd ook verzocht, de vertrouwelijke documenten in het dossier te vervangen door niet-vertrouwelijke versies of niet-vertrouwelijke samenvattingen (infra, punt 186).

169 De 39 betrokken verzoeksters werden uitgenodigd om de originele en niet-vertrouwelijke versie van de door de Commissie overgelegde documenten ter griffie van het Gerecht te raadplegen. Zij werden gemachtigd een memorie in te dienen waarin enkel nauwkeurig de stukken mochten worden aangegeven waartoe zij geen toegang hadden gehad tijdens de administratieve procedure en die hun verweer had kunnen beïnvloeden, en waarin kort moest worden uiteengezet waarom de administratieve procedure een andere afloop had kunnen hebben indien zij dat stuk hadden kunnen inzien. Bij hun eventuele memorie dienden zij een kopie van elk becommentarieerd stuk te voegen. De Commissie werd verzocht, in de betrokken zaken een memorie van antwoord in te dienen.

170 Behalve Ciments luxembourgeois hebben alle verzoeksters voor wie de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 golden, na raadpleging van het dossier van de Commissie opmerkingen ingediend. De Commissie heeft in elk van die zaken een memorie van antwoord ingediend.

171 Vóór het onderzoek van het betoog in verzoeksters' memories moet worden opgemerkt, dat Dyckerhoff, Vicat, Heidelberger, Lafarge, Unicem, Blue Circle en AGCI in die memories opmerkingen hebben gemaakt die geen verband houden met de maatregelen tot organisatie van de procesgang, zonder nauwkeurige verwijzing naar een stuk uit het onderzoeksdossier. Die opmerkingen moeten buiten beschouwing blijven. Opmerkingen die worden ingediend na maatregelen tot organisatie van de procesgang, mogen immers niet uitlopen op een verlenging van de schriftelijke behandeling. Om die reden moeten ook documenten die niet uit het onderzoeksdossier afkomstig zijn, buiten het debat worden gehouden. Derhalve wordt geen rekening gehouden met de stukken in de bijlagen IV, V en VI bij de opmerkingen van Lafarge van 10 februari 1997, die zijn ingediend na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996, en met de stukken in de bijlagen 87 en 88 bij de opmerkingen van Lafarge van 28 januari 1998, die zijn ingediend na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997. In die documenten wordt trouwens niet verwezen naar de nummering van de dossiers 33.126 en 33.322 zoals aangegeven op de lijst (supra, punt 5). Lafarge kan evenmin — zoals zij in haar opmerkingen van 28 januari 1998 heeft gedaan — stellen, dat de documenten in de bijlagen IV, V en VI bij haar opmerkingen van 10 februari 1997 dezelfde zijn als de documenten nrs. 33.126/16473 en 16474 die als bijlage 41 bij haar opmerkingen van 28 januari 1998 zijn gevoegd. Bij lezing van die documenten blijkt immers niet, dat zij identiek zijn.

172 Ook de loutere vermelding van een document uit het onderzoeksdossier, zonder nauwkeurig commentaar over de invloed van het feit dat het niet is meegedeeld, op de uitoefening van de rechten van de verdediging, voldoet niet aan de door de maatregelen tot organisatie van de procesgang gestelde voorwaarden. Derhalve moet de verwijzing van Lafarge naar de documenten nrs. 33.126/20386—20394 (opmerkingen over de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996, blz. 65) en de documenten nrs. 33.126/767—7886, 16316—16765 en 33.322/1—3147, die zonder verdere commentaar als een geheel worden vermeld (opmerkingen over de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997, blz. 18-30), buiten beschouwing worden gelaten, daar het Gerecht deze niet op grond van die maatregelen in zijn beoordeling kan betrekken.

2.3. Uitvoering van de maatregelen tot organisatie van de procesgang door de Commissie

173 Gelet op het doel van de maatregelen tot organisatie van de procesgang moet worden onderzocht, of de Commissie de voorwaarden daarvan in acht heeft genomen.

2.3.1. Maatregel tot organisatie van de procesgang van 19 januari tot en met 2 februari 1996

174 In hun memories, neergelegd op 7 februari 1997 en 13 februari 1997, stellen Rugby enerzijds en Castle, Aker en Euroc anderzijds, dat de Commissie niet naar behoren heeft voldaan aan de verzoeken van het Gerecht (supra, punt 163). De Commissie heeft namelijk noch de dossiers over de nationale mededingingsregelingen meegedeeld, noch het gehele dossier over de internationale regelingen. Verder heeft zij bepaalde stukken van de briefwisseling tussen verzoeksters en haar diensten niet overgelegd.

175 Dienaangaande moet worden vastgesteld, dat het eerste bezwaar na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 zonder voorwerp is geraakt. Wat het tweede bezwaar betreft, geven de betrokken verzoeksters niet aan, hoe het feit dat niet de gehele briefwisseling tussen henzelf en de Commissie is overgelegd, hun rechten van de verdediging kon schenden. Deze twee bezwaren moeten dan ook worden afgewezen.

2.3.2. Maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996

176 Na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 hebben de 39 betrokken verzoeksters toegang gekregen tot de gehele PvB en tot dossier 27.997, betreffende de in de hoofdstukken „Verenigd Koninkrijk" van de PvB (hoofdstukken 4 en 14) bedoelde CPMA's. Het argument in de na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 door Uniland en Oficemen ingediende memories, dat de stukken van dossier 27.997 ontoegankelijk zijn gebleven, moet dus meteen worden afgewezen.

177 Na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 hebben de 39 betrokken verzoeksters ook toegang gekregen tot de stukken van de dossiers 33.126 en 33.322 die betrekking hadden op de nationale mededingingsregelingen (supra, punten 164-167).

178 In hun opmerkingen stellen Cembureau, ENCI, VNC, Dyckerhoff, SFIC, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, BDZ, Unicem, Valenciana, Rugby, Castle, Cimpor, Secil, ATIC, Titan, Italcementi, Holderbank, Hornos Ibéricos, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle in wezen, dat de Commissie hun in het kader van de betrokken maatregel tot organisatie van de procesgang geen voldoende toegang tot het onderzoeksdossier heeft verleend.

179 Die opmerkingen zijn evenwel zonder voorwerp geraakt. Na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 hebben de verzoeksters voor wie deze maatregel gold, zoals hierna (infra, punten 210 en 211) zal worden vastgesteld, volledige toegang gekregen tot het onderzoeksdossier (dossiers 27.997, 33.126 en 33.322), met uitzondering van de documenten die zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, en interne documenten van de Commissie.

180 Volgens Cembureau, Rugby, Castle, ATIC, Aker en Euroc had de Commissie de betrokken verzoeksters na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 inzage moeten verlenen in de opmerkingen die de adressaten van de nationale hoofdstukken van de PvB hadden geformuleerd in hun memorie van antwoord op de PvB. Volgens SFIC, Castle, Irish Cement, Cimpor, Secil, ATIC, Aker en Euroc geldt dit ook voor de processen-verbaal van de hoorzittingen betreffende de nationale mededingingsregelingen.

181 De maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 kan evenwel niet op de aldus voorgestelde wijze worden uitgelegd. De maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 waren beperkt tot de nationale hoofdstukken van de PvB en de stukken van het onderzoeksdossier zoals zij voorkwamen op de lijst (supra, punt 5). Met die maatregelen wilde het Gerecht namelijk nagaan, of de rechten van de verdediging van verzoeksters ten tijde van de voorbereiding van hun antwoord op de PvB zijn geschonden. De argumenten van verzoeksters, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot documenten die niet op de lijst (supra, punt 5) stonden, worden later onderzocht (infra, punten 380-435).

182 Vicat, Unicem, Asland en Hornos Ibéricos hebben nog kritiek op het feit, dat bij de na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 georganiseerde toegang tot de nationale dossiers bepaalde stukken als vertrouwelijk zijn aangemerkt, waardoor grote delen van bepaalde documenten niet konden worden ingezien. Verzoeksters verwijten de Commissie, dat zij hun geen niet-vertrouwelijke versie van de niet-toegankelijke documenten heeft verstrekt. Unicem verwijt de instelling inzonderheid, dat zij haar de toegang heeft ontzegd tot bepaalde documenten over gebeurtenissen van vijf tot tien jaar voordien, die dus niet de minste gevoelige commerciële informatie meer bevatten. Asland verwijt de Commissie, dat zij bij de ondernemingen en ondernemersverenigingen geen navraag heeft gedaan over de status van de stukken waarvoor in 1990 of 1991 om vertrouwelijke behandeling is verzocht. Dienaangaande geeft zij het voorbeeld van de documenten nrs. 33.322/2897—2902, waartoe zij bij de raadpleging in de kantoren van de Commissie op 12 november 1996 gedeeltelijk toegang heeft gekregen, terwijl de betrokken onderneming, Hispacement, het vertrouwelijkheidsvoorbehoud al meer dan drie jaar had ingetrokken. Onder verwijzing naar dezelfde documenten van

Hispacement stellen Vicat en Hornos Ibéricos, dat de Commissie het vertrouwelijkheidsvoorbehoud willekeurig heeft toegepast.

183 Opgemerkt zij, dat de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 ertoe strekte, aan de 39 betrokken partijen (supra, punt 124) voor elke nationale mededingingsregeling dezelfde toegang tot het nationale dossier te verlenen als de in de betrokken lidstaat gevestigde adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure hadden gehad. In het kader van die maatregel behoefde de Commissie de betrokken ondernemingen en/of ondernemersverenigingen dus niet te vragen, of het opportuun was, de vertrouwelijkheid van bepaalde stukken waarom in de administratieve procedure was verzocht, te handhaven.

184 In het kader van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 heeft het Gerecht de Commissie evenwel verzocht, de ondernemingen en ondernemersverenigingen van wie zij de stukken van het dossier had verkregen, te vragen om hun standpunt betreffende de opportuniteit van de handhaving van de destijds voor bepaalde documenten gevraagde vertrouwelijke behandeling te „actualiseren". Bij de raadpleging van het dossier ter griffie van het Gerecht hadden Vicat, Unicem, Asland en Hornos Ibéricos toegang tot alle stukken waarvoor het verzoek om vertrouwelijke behandeling door de betrokken ondernemingen en/of ondernemersverenigingen tijdens de procedure voor het Gerecht of zelfs eerder (bijvoorbeeld voor de documenten van Hispacement: documenten nrs. 33.322/2897—2902) was ingetrokken, en konden zij hun eventuele opmerkingen op basis van die stukken maken. De argumenten van die vier verzoeksters (supra, punt 182) zijn dus zonder voorwerp geraakt.

2.3.3. Maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997

185 De maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 had betrekking op de volledige dossiers 33.126 en 33.322, met uitzondering van de documenten die zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, en interne documenten van de Commissie (arrest van 1 april 1993, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 142, punt 29).

186 Wat de in de lijst (supra, punt 5) als intern aangemerkte documenten of categorieën van documenten betreft (identificatiecode 10), is de Commissie verzocht aan te geven, om welke documenten het ging, en deze gegevens op de plaats van de door haar bedoelde documenten in de volgorde van de nummering van de lijst (supra, punt 5) in de mappen op te nemen. Met betrekking tot de stukken die zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, heeft het Gerecht de Commissie verzocht, contact op te nemen met de ondernemingen en ondernemersverenigingen van wie zij de stukken van het onderzoeksdossier had verkregen, en hun te vragen aan te geven welke elementen niet aan derden mochten worden bekendgemaakt, waarbij zij telkens het verzoek om vertrouwelijke behandeling dienden te motiveren en een niet-vertrouwelijke versie of niet-vertrouwelijke samenvatting van de documenten die dergelijke

elementen bevatten, dienden op te stellen. De Commissie is verzocht de aldus overgelegde niet-vertrouwelijke versies of niet-vertrouwelijke samenvattingen, op de plaats van de documenten die dergelijke vertrouwelijke gegevens bevatten, in de volgorde van de lijst (supra, punt 5) in de mappen op te nemen.

187 Nadat het Gerecht de dossiers 33.126 en 33.322 had ontvangen, stelde het vast dat, zoals Dyckerhoff, Ciments français, Lafarge, Unicem, ATIC en Italcementi in hun opmerkingen hadden gesteld, de Commissie de aard van de documenten nrs. 33.126/19057—19156, die in de lijst (supra, punt 5) als onderdeel van de reeks documenten nrs. 33.126/19026—19156 als interne documenten van de Commissie waren aangemerkt, niet nader had omschreven. In antwoord op een schriftelijke vraag van het Gerecht verklaarde de Commissie, dat de griffie van het directoraat-generaal Concurrentie (DG IV) bij de registratie van de documenten van het onderzoeksdossier een fout in de nummering had gemaakt, en dat de documenten nrs. 33.126/19057—19156 niet bestonden.

188 De uitleg van de Commissie op dit punt moet worden aanvaard. De door de griffie van DG IV gemaakte inhoudsopgave en de paginering van map nr. 49 van het onderzoeksdossier vermelden namelijk de bladzijden 33.126/18612—19056, terwijl de inhoudsopgave en de paginering van map nr. 50 de bladzijden 33.126/19157—19433 vermelden. Het is dus aannemelijk, dat bij de samenstelling van map nr. 50 een fout is geslopen in de nummering.

189 Volgens verschillende verzoeksters heeft de Commissie nog steeds geen toegang verleend tot het gehele onderzoeksdossier.

190 Vastgesteld moet worden dat verzoeksters' argument, dat zij geen toegang hebben gehad tot bepaalde stukken, feitelijk onjuist is, aangezien die stukken zich in het aan het Gerecht overgelegde onderzoeksdossier bevinden. Dat is het geval voor het door Ciments français aangevoerde document nr. 33.126/19865, de door Lafarge aangevoerde documenten nrs. 33.126/5236 en 12012, 33.322/56, 57, 1881, 1882 en 2463, de door Uniland en Oficemen aangevoerde documenten nrs. 33.126/4595, 4621, 4633, 4650, 4713 en 4796, 33.322/30—32, 207—209, 237, 1090, 1091 en 1184, het door Oficemen aangevoerde document nr. 33.126/166, en de door Italcementi aangevoerde documenten nrs. 33.126/11248, 11249, 17568—17576, 17994, 18007 en 19865, en 33.322/1760—1769.

191 Ciments français, Lafarge, Unicem en Italcementi stellen voorts, dat de Commissie de documenten nrs. 33.126/895—911 niet aan het Gerecht heeft overgelegd. Zij merken verder op, dat document nr. 33.126/3434 van het onderzoeksdossier ontoegankelijk is gebleven. Volgens Ciments français en Italcementi bevatte het bij het Gerecht ingediende dossier evenmin de documenten nrs. 33.126/10241—10243. Unicem laakt het ontbreken van de documenten nrs. 33.126/19422 en 19423.

192 In antwoord op een desbetreffende schriftelijke vraag van het Gerecht stelt de Commissie, dat zij al die documenten aan het Gerecht heeft overgelegd. Zij veronderstelt, dat de bladzijden zich niet meer op hun plaats bevinden omdat zij bij de raadpleging van het dossier zijn verplaatst.

193 Deze verklaring is aanvaardbaar, te meer daar de Commissie vóór de terechtzittingen een kopie van de betrokken bladzijden heeft overgelegd, die aldus deel uitmaakten van elk dossier in de 39 betrokken zaken.

194 Lafarge stelt voorts, dat de documenten nrs. 33.126/1691 en 33.322/3 onvolledig zijn. Vastgesteld moet evenwel worden, dat niets in die documenten onleesbaar is gemaakt. Verzoeksters argument is dus feitelijk ongefundeerd.

195 Lafarge, Uniland en Oficemen stellen, dat zij geen toegang hadden tot de documenten nrs. 33.126/1—165 en 11494—11517. Uniland en Oficemen hebben hetzelfde bezwaar met betrekking tot de documenten nrs. 33.322/1092—1183 en 1185—1194, en Unicem met betrekking tot document nr. 33.126/19056.

196 Al die documenten zijn echter interne nota's van de Commissie, waarvan de aard in het bij het Gerecht ingediende dossier nader is omschreven. Als interne nota's mochten zij terecht van de krachtens de maatregel tot organisatie van de procesgang georganiseerde raadpleging worden uitgesloten (arresten van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punten 53 en 54, en 6 april 1995, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 144, punt 22; beschikking Gerecht van 10 december 1997, NMH Stahlwerke e.a./Commissie, T-134/94, T-136/94, T-137/94, T-138/94, T-141/94, T-145/94, T-147/94, T-148/94, T-151/94, T-156/94 en T-157/94, Jurispr. blz. II-2293, punt 35).

197 Verschillende verzoeksters stellen, dat zij geen toegang hebben gekregen tot de volgende stukken, waarvoor de ondernemingen bij wie deze in beslag zijn genomen, na de maatregel tot organisatie van de procesgang het verzoek om vertrouwelijke behandeling hebben gehandhaafd: de door Lafarge, Uniland, Oficemen en Italcementi aangevoerde documenten nrs. 33.126/682—684 en 711—716, de door Lafarge aangevoerde documenten nrs. 33.322/58—70, de door Uniland, Oficemen en Italcementi aangevoerde documenten nrs. 33.126/4596—4620, 4634—4649, 4659—4712 en 4719—4795, en de door Lafarge, Uniland en Oficemen aangevoerde documenten nrs. 33.322/33—55 en 210—236.

198 Het Gerecht stelt vast dat de documenten nrs. 33.126/682—684 en 711—716 een samenvatting van het „business plan", respectievelijk de beheersovereenkomst van Inter-Béton, een gemeenschappelijke onderneming van CBR en Obourg voor de productie en verkoop van beton,

bevatten. De documenten nrs. 33.322/58—70 bevatten een „strategisch plan voor Cimpor". De documenten nrs. 33.126/4596—4620, 4634—4649, 4659—4712 en 4719—4795 vallen volgens Lafarge nog steeds onder de bescherming van het zakengeheim [meerjarenbegroting voor 1989-1991, Gilbert Liduena, Lafarge, 18 oktober 1988 (documenten nrs. 33.126/4642—4649 en 4659—4712); impasse-scenario's — drie mogelijke scenario's (documenten nrs. 33.126/4596—4620); strategie tegenover de Griekse cementindustrie, Lafarge, DEP, 12 april 1988 (documenten nrs. 33.126/4634—4641); studie Zuid-Oost/Seinevallei, inleiding — methode, werkdocument, Lafarge, DEP, F. Phélip, 21 april 1989 (documenten nrs. 33.126/4719—4724); werkdocument voor de studie Zuid-Oost/Seinevallei, directie studies en planning, F. Phélip, Lafarge, 21 april 1989 (documenten nrs. 33.126/4725—4730); Seinevallei, DEP Lafarge, M. Morel, 21 april 1989 (documenten nrs. 33.126/4731—4766); Zuid-Oost, DEP Lafarge, M. Morel, 21 april 1989 (documenten nrs. 33.126/4767—4795)]. De documenten nrs. 33.322/33—55 en 210—236 zijn interne studies van Cimpor inzake de commerciële strategie van deze onderneming en de basisopties voor haar positionering op de markt.

199 Bij de raadpleging van het dossier in het kader van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 hadden de 39 betrokken verzoeksters toegang tot een niet-vertrouwelijke versie of een niet-vertrouwelijke samenvatting van die documenten. Op grond van die niet-vertrouwelijke versies of samenvattingen hadden zij dus een voldoende duidelijk beeld over die documenten om uit te maken, in hoeverre zij relevant waren voor de uitoefening van hun rechten van de verdediging in de administratieve procedure. Dat de Commissie de verzoeken om vertrouwelijke behandeling steeds heeft ingewilligd zonder de gegrondheid daarvan te onderzoeken, zoals door Uniland en Oficemen is gesteld, is in dit verband volstrekt irrelevant, daar Lafarge, Uniland, Oficemen en Italcementi geen enkel gegeven verstrekken waaruit blijkt dat die documenten voor hun verweer van belang hadden kunnen zijn. De grief dat die documenten tijdens de raadpleging van het dossier ontoegankelijk waren, moet derhalve worden afgewezen.

200 In dezelfde zin doch meer algemeen stelt Ciments français, dat in de brieven van de advocaten waarin om vertrouwelijke behandeling van bepaalde niet in het onderzoeksdossier opgenomen stukken wordt verzocht, de nummers van de ontbrekende documenten niet worden vermeld. Zij verstrekt evenwel geen enkel gegeven waaruit zou blijken dat de documenten waarop die kritiek betrekking heeft en die zij zelfs niet identificeert, van belang hadden kunnen zijn voor haar verweer in de administratieve procedure. Derhalve moet haar argument als onvoldoende nauwkeurig worden afgewezen.

201 ATIC stelt, dat slechts weinige vertrouwelijke documenten door samenvattingen zijn vervangen. Ook Cimpor en Secil merken op, dat veel van de documenten die na de maatregel tot organisatie van de procesgang toegankelijk zijn geworden, zijn vervangen door bladen die enkel het nummer en de aard van het document vermelden. Ook dit argument, dat door geen enkele nauwkeurige verwijzing naar de stukken van het onderzoeksdossier is gestaafd, moet als onvoldoende nauwkeurig worden afgewezen.

202 In diezelfde context verwijst Italcementi naar de documenten nrs. 33.126/436—439, 4491—4592, 11215—11218, 11224—11241, 11250—11252, 17476—17483, 17995—18006, 18102—18109, de bladzijden 12 tot en met 19 van document

nr. 33.126/4982 en de documenten nrs. 33.322/1636, 1638—1755, 1757, 1759, 1770—1789 en 1792—1796. Na lezing van de brieven van de advocaten in het dossier, neemt zij er akte van, dat het feit dat een aantal van die documenten ontbreekt, te verklaren is door het vertrouwelijkheidsvoorbehoud dat de betrokken ondernemingen met betrekking tot de krachtens de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 georganiseerde raadpleging van het dossier hebben gehandhaafd. Zij meent evenwel, dat uit de brieven van de advocaten, die niet verwijzen naar de nummering van de documenten van het dossier door de Commissie, niet kan worden opgemaakt, of alle ontbrekende documenten vertrouwelijk zijn. Zij beklemtoont, dat het Gerecht de ondernemingen en ondernemersverenigingen in de maatregel tot organisatie van de procesgang zeer nauwkeurige instructies heeft gegeven over de behandeling van de vertrouwelijke documenten, maar dat bepaalde brieven van advocaten niet alleen geen niet-vertrouwelijke versie bevatten van de documenten waarvoor zij om handhaving van de vertrouwelijkheid verzoeken, maar ook zo vaag zijn, dat daaruit niet de inhoud van die documenten, al was het maar summier, kan worden afgeleid. Als voorbeeld noemt zij de brief die de advocaten van Valenciana op 5 augustus 1997 aan de Commissie hebben gezonden, opdat deze derden geen toegang zou verlenen tot de notulen van de raad van bestuur van die onderneming; naar aanleiding daarvan zijn de documenten nrs. 33.322/1825—1880 uit het dossier verwijderd, zonder dat in het voor Italcementi toegankelijke dossier de agenda van die vergaderingen van de raad van bestuur of het onderwerp van de daar genomen besluiten is vermeld.

203 Lafarge laakt ook de vertrouwelijke behandeling van de documenten nrs. 33.322/1825—1880 en van de documenten nrs. 33.322/911—918.

204 Vastgesteld moet worden, dat de documenten nrs. 33.322/1792—1796 geen deel uitmaken van het door de Commissie toegankelijk gemaakte dossier en dat er op de plaats waar zij zich zouden moeten bevinden, geen enkele aanwijzing of verklaring is waarom zij niet toegankelijk zijn. Het Gerecht heeft in de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 de Commissie eveneens verzocht, aan hem de documenten van het onderzoeksdossier over te leggen waarvoor de betrokkenen om vertrouwelijke behandeling hadden gevraagd. Na controle van de door de Commissie overgelegde mappen met vertrouwelijke documenten uit het onderzoeksdossier moet worden vastgesteld, dat Asland om vertrouwelijke behandeling van de documenten nrs. 33.322/1792—1796 had verzocht. Het betreft een document getiteld „details of balance sheet of Zemland Investment AG", dat geen verband houdt met enig punt van bezwaar dat in de bestreden beschikking tegen Italcementi in aanmerking is genomen, en dat dus kennelijk geen enkel nut kon hebben voor het verweer van deze onderneming in de administratieve procedure. Derhalve kan Italcementi met betrekking tot dat document geen argument ontlenen aan de onvolkomen uitvoering van de maatregel tot organisatie van de procesgang.

205 De brief van de advocaten van Valenciana van 5 augustus 1997 met het verzoek om handhaving van de vertrouwelijke behandeling van de door Lafarge en Italcementi aangevoerde documenten nrs. 33.322/1825—1880 bevat ondanks de instructies van het Gerecht van juni 1997 inderdaad geen niet-vertrouwelijke versie of niet-vertrouwelijke samenvatting daarvan, noch enig gegeven omtrent de agenda of het onderwerp van de betrokken vergaderingen. Ook wat de documenten nrs. 33.322/911—918 betreft, wordt enkel verklaard dat het om een kaderovereenkomst tot samenwerking tussen Cimpor en Ciments français gaat. Lafarge en Italcementi voeren evenwel niets aan waaruit blijkt, welk belang die documenten hadden kunnen hebben voor hun verweer in de administratieve procedure. Na controle van de mappen met vertrouwelijke documenten uit het onderzoeksdossier moet hoe dan ook worden vastgesteld, dat de inhoud van de

documenten nrs. 33.322/1825—1880 en 33.322/911—918 geen enkel verband houdt met enig punt van bezwaar dat in de bestreden beschikking tegen Lafarge en Italcementi in aanmerking is genomen. Die documenten hadden dus geen nut voor het verweer van Lafarge en Italcementi in de administratieve procedure. Derhalve kunnen Lafarge en Italcementi met betrekking tot die documenten geen argument ontlenen aan de onvolkomen uitvoering van de maatregel tot organisatie van de procesgang.

206 Voor alle andere in punt 202 supra genoemde documenten is om vertrouwelijke behandeling verzocht, en Italcementi heeft na de maatregel tot organisatie van de procesgang toegang gehad tot een niet-vertrouwelijke versie of een niet-vertrouwelijke samenvatting daarvan. Waar zich in het onderzoeksdossier de documenten nrs. 33.126/436—439 zouden moeten bevinden, steekt een brief van de advocaten van Obourg van 28 augustus 1997 waarin vijf documenten worden genoemd die volgens die onderneming zakengeheimen zijn [beheersovereenkomst Inter-Béton tussen Obourg en CBR van 10 oktober 1967; overeenkomst tussen de toekomstige aandeelhouders van NCGCP (Nouvelle Gralex) van 2 juli 1985 en aanhangsel nr. 1 van 12 juli 1985; overeenkomst tussen Obourg en CBR voor het gezamenlijk bestuur van Nouvelle Gralex; business plan van Inter-Béton, Gralex en Obourg-Calcaire; prijsberekening voor door Obourg in november 1988 verkochte klinker en cement], met een korte niet-vertrouwelijke samenvatting van de inhoud van die vijf documenten. Waar zich in het dossier de documenten nrs. 33.126/4491—4592 en de bladzijden 12 tot en met 19 van document nr. 33.126/4982 zouden moeten bevinden, steekt telkens een brief van de advocaten van Lafarge van 16 september 1997 waarin verschillende documenten worden genoemd die volgens die onderneming nog als zakengeheimen moeten worden beschermd [toekomstplannen van de groep Lafarge, activiteiten inzake cement en verwante sectoren, synthese van nota's van leden van het uitvoerend comité van het eerste trimester van 1986, Philippe Agid, 25 april 1986 (documenten nrs. 33.126/4491—4509); scenario voor destabilisatie van de mededinging in Europa — sleutelfactoren — gevaar voor impasse — diagnose, Lafarge, maart 1988 (documenten nrs. 33.126/4510—4592); uittreksel van de meerjarenbegroting voor 1989-1991, Gilbert Liduena, Lafarge, 18 oktober 1988 (documenten nrs. 33.126/4982, blz. 12-19)], met een niet-vertrouwelijke samenvatting van die documenten. De documenten nrs. 33.126/11215—11218, 11224—11241 en 11250—11252 (betreffende de commerciële politiek van Blue Circle) zijn in het dossier vervangen door een niet-vertrouwelijke versie. Waar zich in het dossier de documenten nrs. 33.126/17476—17483 en 17995—18006 zouden moeten bevinden, steken tien en twaalf bladzijden met in de rechterbovenhoek de vermelding „non-confidential version". Waar zich in het dossier de documenten nrs. 33.126/18102—18109 zouden moeten bevinden, steekt een brief van 12 september 1997 waarin de advocaten van CBR opmerken, dat de gemachtigde van de Commissie, tot wie de brief was gericht, hun had „meegedeeld dat Obourg NV heeft verzocht om vertrouwelijke behandeling van de beheersovereenkomst Inter-Béton die zij op 10 oktober 1967 met CBR heeft gesloten". Het leek hun „om redenen van coherentie en respect jegens de andere contractpartij noodzakelijk, de vertrouwelijke behandeling uit te breiden tot de twee aanhangsels van de overeenkomst, namelijk het ‚eerste vertrouwelijke aanhangsel van de beheersovereenkomst voor Inter-Béton van 10 oktober 1967 (blokkering van effecten)' en het ‚tweede vertrouwelijke aanhangsel van de beheersovereenkomst voor Inter-Béton', die CBR aan de Commissie heeft overgelegd als bijlage 5 A bij het antwoord op het verzoek om inlichtingen van 19 maart 1990". Het leek hun „redelijk die twee aanhangsels vertrouwelijk te behandelen, te meer daar zij betrekking hebben op vraagstukken die in het kader van deze zaak niet relevant zijn". Waar zich in het dossier de documenten nrs. 33.322/1636, 1638—1755, 1757, 1759, 1770—1789 en 1792—1796 zouden moeten bevinden, steekt telkens een brief van de advocaten van Asland van 28 juli 1997, waarin wordt aangegeven, van welke documenten van de bladzijden 1508—1810 van dossier 33.322, deze onderneming de vertrouwelijkheid wil handhaven, omdat zij „betrekking hebben op de interne herstructurering van de onderneming, geen verband houden met de gestelde inbreuken, van geen belang zijn voor de oplossing van dit geschil en een

onderdeel vormen van de strategie en de interne politiek van Asland in de betrokken periode", en welke documenten volgens Asland zonder bezwaar kunnen worden ingezien door derden.

207 Aangezien Italcementi geen enkel gegeven heeft verstrekt om aan te tonen dat de in punt 202 supra genoemde documenten, die overeenkomstig de instructies van het Gerecht vertrouwelijk zijn behandeld, van belang hadden kunnen zijn voor haar verweer in de administratieve procedure, moet haar grief inzake de ontoegankelijkheid van die documenten bij de raadpleging van het dossier na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 worden afgewezen. De in het vorige punt genoemde brieven van advocaten vermeldden telkens nauwkeurig voor welke documenten het vertrouwelijkheidsvoorbehoud werd ingeroepen, en identificeerden deze stelselmatig door middel van hun opschrift. Bij gebreke van tegenbewijs moet derhalve worden aangenomen, dat de Commissie de verzoeken om vertrouwelijke behandeling in die brieven correct heeft ingewilligd, en enkel de in die verzoeken genoemde documenten niet voor raadpleging door partijen heeft vrijgegeven.

208 Ten slotte stelt Holderbank, dat de Commissie bij de uitvoering van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 heeft verzuimd, zakengeheimen te beschermen. Ofschoon haar dochteronderneming Obourg en zijzelf de Commissie hadden meegedeeld, dat de overeenkomst tot oprichting van Inter-Béton, die zich in het onderzoeksdossier bevond, niet aan derden ter kennis mocht worden gebracht omdat zij zakengeheimen bevatte (zie brieven van verzoekster aan de Commissie van 3 september 1997 en van haar dochteronderneming Obourg aan de Commissie van 28 augustus 1997, bijlage 7 bij verzoeksters opmerkingen van 8 december 1997), heeft de Commissie dat stuk voor iedereen toegankelijk gemaakt. Door haar ingrijpen tijdens de raadpleging van het dossier op 29 oktober 1997 werd latere raadpleging van dat stuk door andere verzoeksters weliswaar onmogelijk gemaakt, maar haar concurrenten en die van haar dochteronderneming Obourg die het dossier vóór 29 oktober 1997 hebben geraadpleegd, hebben die overeenkomst gezien, zodat het feit dat zij later uit het dossier is verwijderd, de schending van haar zakengeheimen niet heeft goedgemaakt. Zij acht dit incident onbegrijpelijk, te meer daar de Commissie andere documenten die haar dochteronderneming en zij als zakengeheimen hadden aangemerkt, vóór het begin van de raadplegingen uit het dossier had verwijderd.

209 Het is te betreuren, dat de Commissie derden enige tijd in staat heeft gesteld, dit vertrouwelijke document te raadplegen. Holderbanks argument is evenwel niet relevant voor de beoordeling van de gegrondheid van haar beroep. Deze handelwijze van de Commissie beïnvloedt immers geenszins de wettigheid van de bestreden beschikking.

2.3.4. Voorlopige conclusie

210 Uit een en ander volgt, dat de 39 verzoeksters die het hier onderzochte argument hebben aangevoerd (supra, punt 124), tijdens de schriftelijke procedure voor het Gerecht volledige toegang tot de PvB hebben gekregen en een gelijke toegang tot het onderzoeksdossier als zij tijdens de administratieve procedure hadden moeten hebben. Zij hadden volledige toegang tot het onderzoeksdossier, met uitzondering van de documenten die zakengeheimen van andere ondernemingen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, en interne documenten van de Commissie. Voorts heeft de instelling de aard van de interne documenten van het onderzoeksdossier verduidelijkt en heeft zij van de documenten waarvoor om vertrouwelijke behandeling was verzocht, een niet-vertrouwelijke versie of een niet-vertrouwelijke samenvatting beschikbaar gesteld. De paar onregelmatigheden bij de uitvoering van de maatregel tot organisatie van de procesgang die in de punten 204 en 205 supra zijn vastgesteld, hebben betrekking op documenten die kennelijk geen nut hadden voor het verweer van verzoeksters in de administratieve procedure.

211 Derhalve moet worden geconcludeerd, dat na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 de 39 betrokken verzoeksters over alle elementen beschikten voor een nadere verduidelijking van hun betoog dat hun rechten van de verdediging waren geschonden doordat de niet tijdens de administratieve procedure toegankelijke hoofdstukken van de PvB en documenten van het onderzoeksdossier ontlastend materiaal zouden hebben bevat. Met die maatregelen tot organisatie van de procesgang is voorts voldaan aan de verzoeken van Dyckerhoff, Aalborg, Rugby, Castle, Heracles, Aker, Euroc en Italcementi, dat het Gerecht de Commissie gelast de stukken van de dossiers 27.997, 33.126 en 33.322 over te leggen. Ten slotte is het verwijt van Hornos Ibéricos, dat de Commissie op 6 januari 1995 toegang tot het onderzoeksdossier had geweigerd, zonder voorwerp geraakt.

2.3.5. Bijzondere omstandigheden die het nuttig effect van de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 zouden hebben verminderd

212 In de na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 ingediende memories voeren sommige verzoeksters bijzondere omstandigheden aan die het nuttig effect van die maatregelen tot organisatie van de procesgang zouden hebben verminderd.

213 In de eerste plaats betreurt Blue Circle, dat zij slechts zeer weinig tijd had om de na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 toegankelijke gemaakte documentatie te onderzoeken. Unicem, Titan en Blue Circle voeren hetzelfde bezwaar aan met betrekking tot de documenten die toegankelijk werden na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997, en stellen dat zij onvoldoende tijd hadden om het onderzoek van al die documenten te coördineren met dat van de documenten die voordien toegankelijk waren geworden. Blue Circle voegt daaraan toe, dat zij haar raadslieden bij de voorbereiding van haar

memorie na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 geen enkele hulp kon bieden bij het onderzoek van de grote hoeveelheid commerciële documenten, daar geen van haar werknemers in die periode beschikbaar was.

214 Ten aanzien van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 moet worden vastgesteld, dat Blue Circle op 27 november 1996 de dossiers betreffende de nationale punten van bezwaar heeft kunnen raadplegen. Deze verzoekster, die op 10 februari 1997 opmerkingen heeft ingediend over de relevantie van de documenten in dat dossier, beschikte dus over een termijn van twee en een halve maand om die opmerkingen voor te bereiden. In het kader van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 beschikten Unicem, Titan en Blue Circle na de raadpleging van het onderzoeksdossier over zes weken om hun memorie voor te bereiden.

215 Gelet op de in artikel 173 van het Verdrag gestelde termijn van twee maanden voor de indiening van een beroep tot nietigverklaring, beschikten deze verzoeksters dus over een redelijke termijn. Beklemtoond moet worden, dat de maatregelen tot organisatie van de procesgang een beperkt doel hadden. Zij moesten de 39 betrokken verzoeksters in staat stellen, het ontlastend materiaal te identificeren in de documenten die in de administratieve procedure geheim waren gehouden, en te verklaren, welke andere afloop de administratieve procedure had kunnen hebben, indien zij in die procedure toegang tot dat materiaal hadden gehad. De voorbereiding van de memories na de maatregelen tot organisatie van de procesgang vergde geen grondig onderzoek van elk toegankelijk gemaakt document. Uit het opschrift van talrijke stukken van het onderzoeksdossier blijkt immers onmiddellijk, dat zij geen enkel verband houden met de in de bestreden beschikking tegen Unicem, Titan of Blue Circle in aanmerking genomen punten van bezwaar.

216 Met betrekking tot het argument, dat het Blue Circle materieel onmogelijk was om haar raadslieden bij te staan bij de uitvoering van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997, moet worden opgemerkt, dat behalve in geval van overmacht — die hier niet is aangetoond — een partij geen moeilijkheden en onverwachte omstandigheden in verband met haar interne organisatie kan aanvoeren, wanneer zij voor de uitoefening van haar rechten van de verdediging over een redelijke termijn beschikte. Hoe dan ook, redelijkerwijs kan Blue Circle in casu niet stellen, dat gedurende de tijd waarover zij na de raadpleging door haar raadslieden van het dossier ter griffie van het Gerecht beschikte voor het indienen van opmerkingen, geen van haar werknemers zich ook maar een ogenblik kon vrijmaken om die raadslieden te helpen bij het onderzoek van de door hen geselecteerde documenten.

217 Derhalve moeten de argumenten van Unicem, Titan en Blue Circle, dat zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang over onvoldoende tijd beschikten voor de voorbereiding van een memorie, worden afgewezen.

218 In de tweede plaats laken Dyckerhoff, BDZ, Asland, Uniland, Oficemen, Holderbank, Hornos Ibéricos en Blue Circle de onleesbaarheid van bepaalde stukken waartoe zij na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 toegang hebben gekregen. Als voorbeeld noemt Asland de documenten nrs. 33.322/1012 en volgende. BDZ, Castle, Holderbank en Hornos Ibéricos hebben ook kritiek op het feit, dat de geraadpleegde documenten geen

originelen waren, maar kopieën. Holderbank laakt met name de uitdrukkelijke weigering van de Commissie om haar toegang te verlenen tot de originelen. Aangezien de Commissie verklaart, dat Holderbank toegang had tot de originelen, vraagt deze verzoekster het Gerecht bij brief van 27 mei 1997, de betrokken ambtenaar van de Commissie te horen. Zij stelt, dat bepaalde documenten bij het fotokopiëren zijn verkleind alvorens zij na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 toegankelijk zijn gemaakt. Bovendien kan volgens haar onmogelijk worden nagegaan, of de aan verzoeksters ter beschikking gestelde kopieën volledig waren; het is zelfs aannemelijk, dat dat voor een aantal niet het geval was. Holderbank verwijst met name naar document nr. 33.126/14929.

219 Uniland, Oficemen en Italcementi laken de onleesbaarheid van bepaalde documenten die na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 toegankelijk zijn geworden. Uniland en Oficemen verwijzen dienaangaande naar de documenten nrs. 33.126/879, 11411—1144 (sic), 5803, 5804, 5885, 5886, 6499, 7157—7163, 14762, 14789, 15124, 15125, 15319, 15320, 15356, 15357, 15391—15393, 19554, 19555, 20026—20032 en 20168—20171.

220 Vastgesteld moet worden, dat verzoeksters niet klagen over de onleesbaarheid van de documenten in dossier 27.997, dat na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 toegankelijk is geworden. Verzoeksters kregen toegang tot de originelen van de documenten van de dossiers 33.126 en 33.322 na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 (supra, punten 168 en 169). De opmerkingen over de onleesbaarheid van de kopieën die verzoeksters na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 hebben kunnen inzien, zijn dus zonder voorwerp geraakt. Derhalve behoeft de door Holderbank verlangde maatregel van instructie ook niet te worden bevolen. De eventuele onleesbaarheid van de originele documenten waarover de Commissie in de administratieve procedure beschikte, is niet aan de Commissie te wijten, en kon de verwezenlijking van de doelstellingen van de bij de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 aan verzoeksters verleende toegang tot het onderzoeksdossier niet schaden. Zowel verzoeksters als de Commissie werden immers met die onleesbaarheid geconfronteerd. De kennis die de Commissie van de onleesbare documenten droeg, verschilde dus niet van de kennis die verzoeksters bij raadpleging van die documenten konden verwerven.

221 De argumenten van Dyckerhoff, BDZ, Asland, Uniland, Oficemen, Italcementi, Holderbank, Hornos Ibéricos en Blue Circle inzake de onleesbaarheid van bepaalde stukken waartoe zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 toegang hebben gekregen, kunnen dus niet worden aanvaard.

222 In de derde plaats laken Unicem, Titan en Blue Circle het feit, dat van de documenten die na de maatregelen tot organisatie van de procesgang toegankelijk zijn geworden, geen vertaling is verstrekt, hoewel die documenten in vele talen waren geredigeerd. Dit heeft het opstellen van hun opmerkingen in de hun toegemeten tijd bemoeilijkt. In dezelfde zin laakt Valenciana het feit, dat zij geen vertaling heeft ontvangen van de andere nationale hoofdstukken van de PvB dan de Spaanse, van de documenten waarnaar in die hoofdstukken wordt verwezen, noch van andere stukken van het dossier.

223 Opgemerkt zij dat de taalregeling van artikel 3 van verordening nr. 1 enkel van toepassing is op stukken die door de instellingen aan bepaalde adressaten worden gezonden (arrest Gerecht van 6 april 1995, Tréfilunion/Commissie, T-148/89, Jurispr. blz. II-1063, punt 21). De Commissie was dus niet verplicht, verzoeksters een vertaling te verstrekken van de verschillende stukken die zij tijdens het administratief onderzoek had verkregen. Die stukken zijn immers geen mededelingen van de Commissie aan verzoeksters, ook al moest de Commissie ze in de procedure voor het Gerecht toegankelijk maken. Evenmin was de Commissie verplicht, Valenciana een vertaling te verstrekken van de andere nationale hoofdstukken van de PvB dan die welke betrekking hadden op Spanje (hoofdstukken 8 en 18), aangezien die andere nationale hoofdstukken niet tot deze onderneming waren gericht. De grief van Unicem, Valenciana, Titan en Blue Circle moet derhalve worden afgewezen.

224 In de vierde plaats klagen Valenciana, Asland, Uniland, Oficemen en Hornos Ibéricos over het feit dat het onderzoeksdossier geen lijst bevatte met gegevens over de inhoud van de documenten.

225 Er zij aan herinnerd, dat verzoeksters in de administratieve procedure noch in de procedure voor het Gerecht over een lijst met gegevens over de inhoud van de documenten van het onderzoeksdossier beschikten. De enige lijst die zij hadden, was de lijst die in de administratieve procedure was toegezonden aan de adressaten van de PvB (supra, punt 5).

226 Dit is evenwel niet van invloed op hun rechten van de verdediging in de procedure voor het Gerecht. Door de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 hebben zij immers volledige toegang tot alle documenten van het onderzoeksdossier gekregen, met uitzondering van de documenten die zakengeheimen of andere vertrouwelijke informatie bevatten, en interne documenten van de Commissie. Voorts hebben zij toegang gekregen tot niet-vertrouwelijke versies of samenvattingen van de als vertrouwelijk beschouwde documenten en heeft de Commissie de aard aangegeven van de interne documenten in die dossiers. Dat een lijst met een beschrijving van de inhoud van elk document ontbrak, kon hen niet beletten om in de procedure voor het Gerecht te bepalen, welke documenten van het onderzoeksdossier dienstig konden zijn geweest voor hun verweer in de administratieve procedure, en aldus aan te tonen, dat hun rechten van de verdediging in de administratieve procedure zijn geschonden.

227 Derhalve moet verzoeksters' argument worden afgewezen voor zover het betrekking heeft op het ontbreken van een lijst met de inhoud van de documenten van het onderzoeksdossier in de procedure voor het Gerecht. Voor zover het betrekking heeft op het ontbreken van een gedetailleerde lijst in de administratieve procedure, zal dat argument later worden onderzocht (infra, punten 272-275).

228 In de vijfde plaats wijzen Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Asland, Uniland, Oficemen en Blue Circle op verschillende archiverings- of classificatiefouten,

die de moeilijkheden die zij bij de voorbereiding van de memories na de maatregelen tot organisatie van de procesgang hebben ondervonden, nog hebben vergroot. Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg en Asland laken de wijze waarop de nationale dossiers zijn samengesteld. Ciments français wijst met nadruk op in het bijzonder de willekeurige indeling van de stukken op basis van hun gestelde nationale of internationale karakter (documenten nrs. 33.126/10827, 10828, 17157—17159, 17166—17170, 17178, 17179 en 19881—19887). Volgens Aalborg is er geen logisch onderscheid tussen de gestelde nationale en internationale mededingingsregelingen. Als voorbeeld noemt zij de documenten nrs. 33.126/19201 en 19202, die zij heeft aangetroffen in het Griekse dossier, hoewel zij betrekking hebben op een Grieks-Spaanse organisatie voor samenwerking bij de „grote export". Ciments français laakt eveneens, dat van talrijke documenten alleen de eerste bladzijde is genummerd, met name in het dossier over Spanje. Ciments français en Lafarge formuleren een algemeen bezwaar tegen het feit, dat het volstrekt onduidelijk is, hoe de dossiers 33.126 en 33.322 zijn samengesteld. Volgens Heidelberger is de nummering van het onderzoeksdossier uiterst ondoorzichtig. Zij wijst er in dat verband op, dat bepaalde documenten in map L van het dossier dat de Commissie ter uitvoering van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ter griffie van het Gerecht heeft neergelegd, niet zijn genummerd. Zij noemt daarbij document nr. 33.126/9571, dat 32 bladzijden telt, document nr. 33.126/4982, dat nog in talrijke subnummers is onderverdeeld, en map XLI van het dossier. Volgens Dyckerhoff, Unicem, Castle, Holderbank, Hornos Ibéricos en Cementir is de nummering van de documenten onleesbaar. Cementir voegt daaraan toe, dat zij door de onleesbare nummering van een aantal documenten waartoe zij na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 toegang heeft gekregen, gedwongen werd minutieus te onderzoeken welke „nieuwe" documenten na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 voor haar toegankelijk zijn geworden. BDZ laakt, dat de geraadpleegde documenten op verschillende wijzen zijn genummerd. Asland merkt op, dat bepaalde stukken zich in twee- of drievoud in de nationale dossiers bevonden, met een verschillende paginering maar met eenzelfde referentienummer op de lijst (supra, punt 5). Zij geeft het voorbeeld van de bladzijden 64 tot en met 70, 105 tot en met 111 en 182 tot en met 188 van het dossier betreffende Portugal, die de nummers 33.322/2897 en volgende dragen. Hornos Ibéricos stelt nog, dat het haar ter beschikking gestelde dossier lijkt te zijn bewerkt: verschillende stukken van het dossier bevatten kanttekeningen van de diensten van de Commissie. Zij noemt in dat verband de documenten nrs. 33.322/170, 172 en 489 en de documenten nrs. 33.126/11988, 17359, 17441, 17578, 17579, 17582, 17586, 17658, 17936 en 17996.

229 Italcementi maakt soortgelijke opmerkingen over het onderzoeksdossier dat zij na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 heeft kunnen raadplegen. Bij raadpleging van dat dossier heeft zij niet-genummerde documenten ontdekt (zo bevat bijlage 5 bij document nr. 33.126/6857 bis in map XVIII niet-genummerde bladzijden; map XX bevat na document nr. 33.126/6891 zeven niet-genummerde bladzijden; map XXII bevat na document nr. 33.126/8384 bis vier niet-genummerde bladzijden; in map XXIV wordt document nr. 33.126/9416 gevolgd door zeven niet-genummerde bladzijden en document nr. 33.126/9571 door 33 niet-genummerde bladzijden; in map XXVII wordt document nr. 33.126/10743 gevolgd door 17 niet-genummerde bladzijden en document nr. 33.126/10745 door twee niet-genummerde bladzijden; in map XXVIII volgen na document nr. 33.126/11206 twee niet-genummerde bladzijden; in map XXX volgt op de documenten nrs. 33.126/11912 en 12230 telkens een niet-genummerde bladzijde; in map XXXVI volgt op de documenten nrs. 33.126/14411 en 14502 een niet-genummerde bladzijde; in map XLII volgen op document nr. 33.126/16934 drie niet-genummerde bladzijden; in map XLIII volgen op document nr. 33.126/16971 vijf niet-genummerde bladzijden; in map XLVII volgt op document nr. 33.126/18099 een niet-genummerde bladzijde). Deze verzoekster heeft voorts vastgesteld, dat de Commissie bij documenten met verscheidene bladzijden, zoals brochures, balansen van ondernemingen, contracten of overzichten van omzetten of prijzen, enkel de eerste

bladzijde heeft genummerd, dan wel het document op elke tweede bladzijde of niet-doorlopend heeft genummerd [bijvoorbeeld map XXXVII, waarin de nummers aan de achterzijde van sommige aan beide zijden bedrukte documenten verscheidene eenheden hoger zijn dan de nummers aan de voorzijde (bijvoorbeeld recto 33.126/14982 — verso 33.126/14991, recto 33.126/14983 — verso 33.126/14990, recto 33.126/14984 — verso 33.126/14989); map LI, waarin van sommige contracten enkel de omslag is genummerd (bijvoorbeeld 33.126/19556) en van andere elke bladzijde (bijvoorbeeld 33.126/19561—19577)]. Map VIII van dossier 33.322 is zo wanordelijk, dat onmogelijk met zekerheid kan worden nagegaan, of zij volledig is.

230 Blue Circle wijst met nadruk op het gebrek aan orde in het dossier, het ontbreken van bepaalde bladzijden en het feit dat sommige stukken dubbel genummerd zijn. Uniland en Oficemen voeren aan, dat map LI, betreffende zaak 33.126, niet voorkomt in de door de Commissie opgestelde lijst (supra, punt 5) van documenten. Bij lezing van die lijst is men ook geneigd aan te nemen, dat in map XXXVII enkel de documenten nrs. 33.126/14740—14742 betrekking hebben op SIPAC, terwijl dat reeds vanaf document nr. 33.126/14739 het geval is. Bij de raadpleging van het dossier op 17 december 1997 ontdekten Uniland en Oficemen documenten betreffende zaak 33.126 in mappen betreffende zaak 33.322. Zo staken de documenten nrs. 2448—2477 van zaak 33.126, die zich in map VII van die zaak hadden moeten bevinden, in de mappen I en II van zaak 33.322. De slordige nummering van de stukken in de mappen IV en V van zaak 33.322 bemoeilijkte het onderzoek daarvan. Uniland en Oficemen stellen namelijk, dat document nr. 1018 onmiddellijk wordt gevolgd door document nr. 1039, wat verder document nr. 1050 door document nr. 1069 en nog wat verder document nr. 1072 door document nr. 1012, dat weer onmiddellijk wordt gevolgd door document nr. 1038, waarna een aflopende nummering volgt tot document nr. 1019, waarop zes niet-genummerde bladzijden volgen die onmogelijk kunnen worden thuisgebracht. Sommige bladzijden van die map kunnen bovendien onmogelijk worden geclassificeerd. De documenten nrs. 33.126/11123—11127, die zich volgens de lijst van de Commissie in map XXVIII moesten bevinden, bevinden zich in map XXVII. In map XXIX van zaak 33.126 zijn fouten gemaakt bij de nummering, daar de nummers 11694—11699 voor twee verschillende reeksen documenten zijn gebruikt.

231 Deze bezwaren zijn irrelevant voor de beoordeling van het onderzochte betoog. Verzoeksters hebben immers in het geheel niet verklaard, hoe de samenstelling van de dossiers in casu hun rechten van de verdediging heeft aangetast. Met betrekking tot de grief inzake de nummering en de „bewerking" van de documenten moet worden vastgesteld, dat zelfs indien de beweringen van partijen bewezen waren, de ontbrekende, onvolledige of wanordelijke nummering van bepaalde stukken, of de toevoeging van een kanttekening van de Commissie op enig stuk van het onderzoeksdossier, de verwezenlijking van de doelstellingen van de bij de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 aan verzoeksters verleende toegang tot het onderzoeksdossier niet kon schaden. Verzoeksters hadden de stukken van het dossier met een onleesbare nummering of met een „kanttekening" van de Commissie bij hun opmerkingen kunnen voegen en met een beroep op die documenten kunnen uiteenzetten, welk belang die stukken hadden voor hun verweer in de administratieve procedure. Dit geldt ook voor het gebrek aan orde dat hier en daar in het onderzoeksdossier is vastgesteld.

232 De grief, dat de Commissie dezelfde nummers (33.126/11694—11699) heeft toegekend aan twee reeksen documenten, is het gevolg van het feit, dat op sommige door Uniland en Oficemen

gemaakte kopieën de nummering van de originele stukken van het dossier van de Commissie met de hand is gewijzigd. Na verificatie in het originele dossier van de Commissie blijkt namelijk ondubbelzinnig, dat de documenten 33.126/11694—11699 van dat dossier slechts passages zijn uit met de hand geschreven notities (hoogstwaarschijnlijk van Cembureau) over de vergadering van delegatiehoofden van 30 mei 1983 te Kerkyra (documenten nrs. 33.126/11694—11696), een brief van 20 januari 1984 van J. Bailly (voorzitter van Cembureau) aan Bertran (voorzitter van Asland) (document nr. 33.126/11697), een door „PD" (wellicht Philippe Dutron van Cembureau) opgesteld verslag van 13 maart 1984 over een telefoongesprek met d'Agostino (Italcementi) betreffende de uitvoer van cement van Italië naar Zwitserland (document nr. 33.126/11698) en de deelnemerslijst van de vergadering van delegatiehoofden van 19 maart 1984 te Noordwijk (document nr. 33.126/11699). De andere reeks documenten die volgens Uniland en Oficemen dezelfde nummers 33.126/11694—11699 dragen en die betrekking hebben op andere passages uit met de hand geschreven notities die zijn gemaakt tijdens de vergadering van delegatiehoofden van 30 mei 1983 te Kerkyra, zijn genummerd 33.126/11689—11693. Zoals Uniland en Oficemen opmerken, wordt in de lijst (supra, punt 5) map LI niet vermeld, doch map L twee keer, zodat de tweede map L die in de lijst (supra, punt 5) wordt genoemd, in werkelijkheid map LI is.

233 Uit een en ander volgt, dat alle in de punten 228 tot en met 230 supra weergegeven argumenten moeten worden afgewezen.

234 In de zesde plaats beklemtoont Blue Circle ten slotte, dat zij in haar na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ingediende opmerkingen heeft geprobeerd, geen documenten aan te voeren die in de administratieve procedure terecht als vertrouwelijk waren aangemerkt. In dat verband verwijt zij de Commissie, dat zij heeft geweigerd haar een lijst van die documenten te verstrekken. Bij de opmerkingen die zij heeft ingediend na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 (bijlage 3) voegt zij de desbetreffende briefwisseling, waarin zij haar verzoek rechtvaardigde met de overweging, dat zij, gelet op de korte termijn die haar voor de indiening van opmerkingen na de raadpleging van de rest van het dossier was gegund, onderscheid wilde maken tussen de documenten waartoe haar in de administratieve procedure de toegang was geweigerd omdat de betrokken partij of partijen daarvoor om vertrouwelijke behandeling hadden verzocht, en de documenten waartoe zij geen toegang had gekregen omdat zij volgens de Commissie niet relevant waren voor haar verweer.

235 Opgemerkt zij, dat ofschoon de Commissie Blue Circle niet de lijst heeft verstrekt waarom zij had verzocht, zij haar bij brief van 13 november 1997 (bijlage 3 bij verzoeksters na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ingediende opmerkingen) de criteria heeft meegedeeld, op grond waarvan zij kon uitmaken voor welke documenten in de administratieve procedure een vertrouwelijkheidsvoorbehoud gold. Een nauwkeuriger identificatie van de in die procedure als vertrouwelijk aangemerkte documenten had volstrekt geen zin, daar de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen in het kader van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 is verzocht, hun standpunt betreffende de opportuniteit van de handhaving van de destijds voor bepaalde documenten gevraagde vertrouwelijke behandeling te „actualiseren". Bij de raadpleging van het onderzoeksdossier ter griffie van het Gerecht hebben verzoeksters toegang gekregen tot vele in de administratieve procedure als vertrouwelijk aangemerkte documenten. Indien de Commissie de

lijst van de in de administratieve procedure als vertrouwelijk aangemerkte documenten ter beschikking had gesteld, was dit voor Blue Circle beslist geen reden geweest om af te zien van de mogelijkheid om zich op een of ander in die lijst opgenomen, doch nadien niet meer als vertrouwelijk aangemerkt document te beroepen. Uit de door verzoekster bij haar opmerkingen gevoegde stukken blijkt overigens, dat zij — anders dan zij in haar opmerkingen beweert — niet heeft geaarzeld zich op documenten te beroepen die in de administratieve procedure als vertrouwelijk waren aangemerkt, maar waarvoor de betrokken ondernemingen en/of ondernemersverenigingen erin hadden toegestemd, dat zij in het kader van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 voor derden toegankelijk werden gemaakt. Bij wijze van voorbeeld kan worden verwezen naar de documenten nrs. 33.126/16936—16938 in bijlage 5-10 bij verzoeksters opmerkingen, die het opschrift „vertrouwelijk" dragen. Het argument van Blue Circle moet dan ook worden afgewezen.

236 Uit een en ander volgt, dat geen van de door de verschillende verzoeksters aangevoerde bijzondere omstandigheden de verwezenlijking van de doelstellingen van de bij de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 aan verzoeksters verleende toegang tot de gehele PvB en het onderzoeksdossier kon schaden.

3. Onderzoekskader voor de beoordeling van een argument volgens hetwelk de rechten van de verdediging zijn geschonden door de ontoegankelijkheid van beweerd ontlastend materiaal tijdens de administratieve procedure

237 Bij de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 is de 39 verzoeksters die het hier onderzochte argument hebben aangevoerd (supra, punt 124), verzocht om een nadere uitwerking van hun betoog, dat de delen van de PvB en van het onderzoeksdossier waartoe zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden, dienstig zouden zijn geweest voor hun verweer.

238 Alvorens de verschillende argumenten van die verzoeksters in concreto worden onderzocht, moet in het algemeen worden aangegeven, onder welke omstandigheden een onvolledige toegang tot de PvB en/of het onderzoeksdossier tijdens de administratieve procedure een schending van de rechten van de verdediging zal opleveren.

239 Volgens de 39 betrokken verzoeksters moet hun onregelmatige toegang tot het onderzoeksdossier noodzakelijkerwijs tot nietigverklaring van de bestreden beschikking leiden. Zij verwijzen daarvoor naar de reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, en ICI/Commissie, T-36/91. Zij herinneren eraan, dat het Gerecht in die twee arresten (respectievelijk punten 84 en 94) heeft vastgesteld, dat de Commissie „verzoeksters rechten van de verdediging [had] geschonden, door stukken waarover zij beschikte en die eventueel voor verzoeksters verdediging dienstig konden zijn, van de procedure uit te sluiten". Zij stellen, dat het Gerecht in die twee arresten de bestreden beschikking nietig verklaarde, nadat het

(respectievelijk in de punten 98 en 108 van de arresten) had overwogen, dat schending van de rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure niet kan worden geregulariseerd tijdens de procedure voor het Gerecht.

240 Opgemerkt zij, dat de bestreden beschikking slechts geheel of ten dele nietig kan worden verklaard, indien is vastgesteld dat de onregelmatige toegang tot het onderzoeksdossier tijdens de administratieve procedure verzoeksters heeft belet kennis te nemen van documenten die voor hun verweer dienstig konden zijn, en dat daardoor hun rechten van de verdediging zijn geschonden (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punten 80, 81, 84, 98 en 100, en ICI/Commissie, T-36/91, punten 90, 91, 94, 108, 110 en 115). De omvang van het deel van het onderzoeksdossier waartoe verzoeksters tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden, volstaat als zodanig niet als grondslag voor die vaststelling.

241 Wanneer een verzoeker in het kader van een beroep tot nietigverklaring van een definitieve beschikking van de Commissie bezwaar maakt tegen de weigering van de Commissie om één of meer stukken over te leggen, dient het Gerecht overlegging van de betrokken stukken te verlangen en deze te onderzoeken (conclusie van advocaat-generaal Léger bij arrest van 6 april 1995, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 144, punt 121). Zonder dat het Gerecht zich daarbij in de plaats van de Commissie kan stellen (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/95, punt 98, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 113), moet daarbij eerst worden onderzocht, of de stukken die tijdens de administratieve procedure niet toegankelijk waren, objectief verband houden met een in de bestreden beschikking tegen de betrokken verzoeker in aanmerking genomen punt van bezwaar. Als dat verband ontbreekt, zijn de betrokken stukken niet dienstig voor het verweer van de verzoeker die zich daarop beroept. Als dat verband er echter wel is, moet vervolgens worden onderzocht, of de niet-overlegging van die stukken het verweer van die partij in de administratieve procedure nadelig kon beïnvloeden. Daartoe moeten de door de Commissie tot staving van dat punt van bezwaar aangevoerde bewijsmiddelen worden onderzocht (arresten Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punten 61-65, ICI/Commissie, T-36/91, reeds aangehaald in punt 106, punten 71-75, en ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142, punten 51-56) en moet worden beoordeeld, of de niet-overgelegde stukken — gelet op de door de Commissie aangevoerde bewijzen — mogelijk een belang hadden dat niet had mogen worden verwaarloosd (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 68, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 78). De rechten van de verdediging zijn geschonden indien er een — zelfs kleine — kans bestond, dat de administratieve procedure een andere afloop had gehad als een verzoeker zich in die procedure op het betrokken document had kunnen beroepen (arrest van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 56; arresten Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 68, ICI/Commissie, T-36/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 78, en conclusie van advocaat-generaal Léger bij arrest van 6 april 1995, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 144, punt 120).

242 Voor de vraag of een tijdens de administratieve procedure niet-toegankelijk stuk dienstig kon zijn voor het verweer van een verzoeker, is dus — behalve indien het stuk geen enkel verband houdt met een tegen die verzoeker in aanmerking genomen grief — een voorlopig onderzoek nodig van de bewijsmiddelen op basis waarvan de Commissie in de bestreden beschikking een inbreuk heeft vastgesteld.

243 Ook in de arresten in de „natriumcarbonaatzaken" (arresten Gerecht van 29 juni 1995, Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, Solvay/Commissie, T-31/91, Jurispr. blz. II-1821, hierna: „arrest Solvay/Commissie, T-31/91", Solvay/Commissie, T-32/91, Jurispr. blz. II-1825, hierna: „arrest Solvay/Commissie, T-32/91", ICI/Commissie, T-36/91, reeds aangehaald in punt 106, en ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142) heeft het Gerecht de door de Commissie in de beschikking in aanmerking genomen bewijsmiddelen aan een voorlopig onderzoek onderworpen, al menen verzoeksters uit een geïsoleerde lezing van bepaalde passages van die arresten (met name de reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 98, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 108) te kunnen afleiden, dat een onregelmatige toegang tot het onderzoeksdossier noodzakelijkerwijs de nietigverklaring van de bestreden beschikking tot gevolg heeft. In de zaken waarin de arresten Solvay/Commissie, T-32/91, reeds aangehaald, en ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142, zijn gewezen, had de Commissie in twee verschillende beschikkingen van 19 december 1990 vastgesteld, dat Solvay en ICI op de natriumcarbonaatmarkt artikel 86 EG-Verdrag (thans artikel 82 EG) hadden geschonden. Zij verweet Solvay misbruik van haar machtspositie op die markt in West-Europa en ICI misbruik op de markt van het Verenigd Koninkrijk. In een derde beschikking van die dag constateerde zij het bestaan van een tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag indruisende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Solvay en ICI. Die gedraging bestond van 1 januari 1973 tot begin 1989 en betrof de verdeling van de West-Europese markt voor natriumcarbonaat. Continentaal West-Europa was daarbij aan Solvay toegewezen en het Verenigd Koninkrijk en Ierland aan ICI. Deze laatste beschikking leidde tot de reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, en ICI/Commissie, T-36/91.

244 In die arresten moest het Gerecht een middel onderzoeken inzake schending van de rechten van de verdediging doordat partijen tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden gehad tot het dossier betreffende het beweerde misbruik van een machtspositie waaraan de andere partij zich schuldig had gemaakt. Volgens verzoeksters in die zaken konden die dossiers ontlastend materiaal bevatten. Gelet op dat betoog, onderzocht het Gerecht eerst de bewijsmiddelen die de Commissie in aanmerking had genomen. Zij had eerst vastgesteld, dat ICI en Solvay in 1949 een marktverdelingsovereenkomst hadden gesloten. Ofschoon die overeenkomst in 1972 formeel was opgezegd, meende de Commissie in haar beschikking, dat er ruimschoots bewijzen voor samenspanning voorhanden waren waaruit kon worden afgeleid, dat de oorspronkelijke mededingingsregeling van 1949 na 1972 nog steeds werd uitgevoerd in de vorm van een onderling afgestemde feitelijke gedraging (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 61, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 71). Ten bewijze van deze onderling afgestemde feitelijke gedraging voerde de Commissie vier factoren aan: het ontbreken van verkopen van natriumcarbonaat door ICI en Solvay aan de andere kant van het Kanaal gedurende de gehele betrokken periode, het precies samenvallen van dit ontbreken van concurrentie met de termen van de overeenkomst van 1949, de sluiting en uitvoering van „aankoop voor wederverkoopovereenkomsten", bestaande in de levering van natriumcarbonaat door Solvay aan ICI in de periode van 1983 tot en met 1989, en de frequente contacten tussen Solvay en ICI met het oog op de coördinatie van hun strategie in de natriumcarbonaatsector (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 65, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 75).

245 In die zaken stelde het Gerecht vervolgens vast, dat het enige rechtstreekse bewijs van de geconstateerde inbreuk voor de periode van 1973 tot en met 1982 de overeenkomst van 1949 was. De „aankoop voor wederverkoopovereenkomsten" dateerden immers uit de periode van 1983 tot en met 1989. Voor die eerste periode ontbraken stukken betreffende vergaderingen

(reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 74, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 84). Het Gerecht onderzocht de bewijskracht van de overeenkomst van 1949. Het stelde vast (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 73, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 83), dat de overeenkomst in 1972 formeel was opgezegd en dat de Commissie niet mocht voorbijzien aan de mogelijkheid dat de twee ondernemingen door die opzegging het Verdrag hebben willen eerbiedigen. De overeenkomst van 1949 was volgens het Gerecht dus een zwak bewijs om de vanaf 1 januari 1973 aan ICI en Solvay ten laste gelegde inbreuk vast te stellen. De enige andere aanwijzing voor het bestaan van een onderling afgestemde feitelijke gedraging, althans wat de periode van 1973 tot en met 1982 betreft, was het gedrag van de betrokken ondernemingen op de markt, met name het ontbreken van verkopen van natriumcarbonaat door ICI en Solvay aan de andere kant van het Kanaal. Wegens het zwakke bewijsmateriaal betreffende met name 1973 en de eerste jaren daarna, had de Commissie volgens het Gerecht evenwel, om de aan ICI en Solvay verweten onderling afgestemde feitelijke gedraging genoegzaam te bewijzen, reeds in de fase van de PvB moeten overgaan tot een diepgaande globale economische beoordeling van met name de betrokken markt alsook van het belang en het gedrag van de op die markt opererende ondernemingen. Om volledig, objectief en evenwichtig te zijn, had die beoordeling evenwel ten minste rekening moeten houden met de sterke posities die Solvay en ICI op de respectieve geografische markten innamen alsmede met de klantenbindingspraktijken die hun in het kader van de krachtens artikel 86 van het Verdrag ingeleide procedures waren verweten (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 76, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 86). In die context was het Gerecht van oordeel, dat de stukken betreffende de gestelde schending van artikel 86 van het Verdrag door ICI voor Solvay dienstig konden zijn om de bewering van een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Solvay en ICI te ontzenuwen. Die stukken konden aantonen, dat het aan Solvay verweten passieve gedrag berustte op autonome beslissingen, die waren ingegeven door de moeilijkheid, binnen te dringen op een markt die ontoegankelijk was gemaakt door een onderneming met een machtspositie (arrest Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 77). Om dezelfde redenen zouden de stukken betreffende de gestelde schending van artikel 86 van het Verdrag door Solvay dienstig zijn geweest voor het verweer van ICI (arrest ICI/Commissie, T-36/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 87). Aangezien het mogelijk was, dat indien ICI en Solvay tijdens de administratieve procedure toegang hadden gehad tot de betrokken stukken, zij het oordeel van de Commissie hadden kunnen beïnvloeden, althans wat betreft de bewijskracht van het parallelle en passieve gedrag dat hun werd verweten voor het begin en dus voor de gehele duur van de inbreuk, constateerde het Gerecht dat de rechten van de verdediging waren geschonden en verklaarde het de betrokken beschikking nietig (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punten 98 en 99, en ICI/Commissie, T-36/91, punten 108 en 109).

246 In het arrest ICI/Commissie, T-37/91 (reeds aangehaald in punt 142), betreffende de beschikking waarbij de Commissie een schending van artikel 86 van het Verdrag door ICI had geconstateerd, verwierp het Gerecht daarentegen het middel inzake onvoldoende toegang tot het dossier. In punt 61 overwoog het, dat de vaststelling van de machtspositie in de bestreden beschikking was gebaseerd op het marktaandeel van ICI, en dat het misbruik van die machtspositie bleek uit directe schriftelijke bewijzen, zoals de door ICI toegepaste kortingsystemen en de exclusievebevoorradingsclausules die zij haar klanten oplegde. Nadat het Gerecht de bewijskracht van de door de Commissie aangevoerde bewijsmiddelen had onderzocht, overwoog het in punt 63, dat het feit dat ICI tijdens de administratieve procedure geen toegang had tot de stukken van continentale producenten, haar verweer niet had geschaad. Er was immers geen reden om aan te nemen, dat die stukken de vaststellingen van de Commissie in de beschikking, waarin zij ICI een misbruik van machtspositie ten laste had gelegd, hadden kunnen ontzenuwen.

247 Derhalve moet worden geconcludeerd, dat wanneer een verzoeker in het kader van een beroep tot nietigverklaring stelt, dat zijn rechten van de verdediging zijn geschonden doordat hij tijdens de administratieve procedure geen toegang had tot een stuk van het onderzoeksdossier dat volgens hem dienstig kon zijn voor zijn verweer, het Gerecht overlegging van dat stuk dient te verlangen. Het moet dat stuk dan relateren aan de in de bestreden beschikking tegen die verzoeker in aanmerking genomen punten van bezwaar. Indien het betrokken document geen enkel objectief verband vertoont met een punt van bezwaar in de bestreden beschikking, had de administratieve procedure voor die verzoeker ook niet anders kunnen aflopen, indien hij tijdens die procedure toegang daartoe zou hebben gehad. Het middel van de betrokken verzoeker moet dan worden afgewezen. Indien het aangevoerde document daarentegen wel objectief verband houdt met een van de in de bestreden beschikking tegen de verzoeker in aanmerking genomen punten van bezwaar, moet het Gerecht in het licht van de door de Commissie in de bestreden beschikking tot staving van de punten van bezwaar aangevoerde bewijzen onderzoeken, of er een — zelfs kleine — kans bestond, dat de administratieve procedure een andere afloop zou hebben gehad, indien de verzoeker tijdens die procedure een beroep op dat document had kunnen doen. Indien het Gerecht in het licht van die bewijzen van oordeel is, dat er een kans bestond, dat de administratieve procedure door dat document een andere afloop zou hebben gehad, zal het concluderen dat er sprake is van schending van de rechten van de verdediging (infra, punten 2205-2212, 2224, 2225, 2284-2290, 2384, 2385, 2469, 3406-3435 en 3996-4005).

248 Ten slotte kan in elk geval niet worden aangenomen, dat de rechten van de verdediging van een verzoeker zijn geschonden doordat een document dat ontlastend materiaal kan bevatten, hem door de Commissie niet is meegedeeld, indien dat document van hemzelf afkomstig is of indien het tijdens de administratieve procedure kennelijk in zijn bezit was (zie mutatis mutandis arrest van 6 april 1995, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 144, punt 25, en arrest ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142, punt 64). Indien een adressaat van de PvB beschikt over een document met ontlastend materiaal, is er immers niets dat hem belet om zich tijdens de administratieve procedure op dat document te beroepen. Voor de organisatie van haar verweer behoeft een partij zich niet te beperken tot de voor haar toegankelijke stukken van het dossier van de Commissie. Zij kan elk dienstig lijkend stuk gebruiken om de beweringen van de Commissie te weerleggen.

4. Toepassing van de beginselen op deze zaak

249 In de eerste plaats zij vastgesteld, dat verschillende documenten waarnaar partijen in de na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 ingediende memories verwijzen, reeds toegankelijk waren tijdens de administratieve procedure. Het betreft documenten die in de lijst (supra, punt 5) met een „A" waren gemerkt („A: allen" of „A: Europese producenten"). Ook al bevonden die documenten zich vaak niet in de doos (supra, punt 95), zij waren tijdens de administratieve procedure toegankelijk en verzoeksters konden zich erop baseren om het betoog in hun memories van antwoord op de PvB te schragen. Verzoeksters kunnen die documenten dus niet aanvoeren om een schending van hun rechten van de verdediging in de administratieve procedure te staven.

250 De hierna genoemde verzoeksters verwezen in hun memories naar de volgende documenten waartoe zij tijdens de administratieve procedure toegang hadden: FIC naar de documenten nrs. 33.126/4858—4861, 4911—4913, 19205 en 19218; ENCI naar de documenten nrs. 33.126/12519, 12627, 12642, 12648—12654 en document nr. 33.126/4470, dat identiek is aan document nr. 33.126/12627, dat in de lijst (supra, punt 5) als „A: Europese producenten" is aangemerkt; Dyckerhoff naar de documenten nrs. 33.126/18959, 18960, 19195 en 19196 en de documenten nrs. 33.126/16509, 16515 en 16516, die overeenstemmen met de documenten nrs. 33.126/18857, 18821 en 18822, die in de lijst (supra, punt 5) als „A: Europese producenten" zijn aangemerkt; Heidelberger naar de documenten nrs. 33.126/14809, 14826, 19202, 19218, 19220—19233, 19250 en 19264—19279; Aalborg naar de documenten nrs. 33.126/15134, 15135, 15170 en 15201; Buzzi naar de documenten nrs. 33.126/4982, 14809, 14812, 14813, 14815, 14817, 14820, 14822, 14824, 14898 en 15174; Valenciana naar de documenten nrs. 33.126/4911—4913; Åsland naar de documenten nrs. 33.126/19202, 19205 en 19218; Heracles naar de documenten nrs. 33.126/18755—18763; Uniland en Oficemen naar de documenten nrs. 33.126/11026, 11027, 11080—11084, 19195, 19196, 19754, 19762, 19770, 19776, 19817, 19819, 19827, 20011, 20019, 20065, 20071 en 20072; Rugby en Castle naar de documenten nrs. 33.126/14331—14333; Titan naar de documenten nrs. 33.126/4858, 4859, 10982, 10985, 18755—18763, 18771—18779, 18842, 18843 en 18848 en de documenten nrs. 33.126/13119 en 16155, die overeenstemmen met de documenten nrs. 33.126/18862 en 19007, die in de lijst (supra, punt 5) als „A: Europese producenten" zijn aangemerkt; Holderbank naar de documenten nrs. 33.126/10959, 19195 en 19196, en ten slotte Blue Circle naar de documenten nrs. 33.126/19220—19347 en 19875—19877 en de documenten nrs. 33.322/1503—1505, die overeenstemmen met de documenten nrs. 33.126/16786—16789, die in de lijst (supra, punt 5) als „A" zijn aangemerkt.

251 In de tweede plaats verwijzen verschillende verzoeksters naar passages van de PvB en naar stukken van het onderzoeksdossier, die geen enkel verband houden met de in de bestreden beschikking tegen hen in aanmerking genomen punten van bezwaar. Die elementen waren dus in het geheel niet dienstig voor hun verweer (supra, punten 241 en 247).

252 Zo verwijzen sommige verzoeksters naar documenten over de „eerlijke mededingingsregels" (PvB, hoofdstuk 10, punt 60). In dat verband verwijst SFIC naar de documenten nrs. 33.126/2412—2415 en Aalborg naar document nr. 33.126/14806. In het dispositief van de bestreden beschikking wordt met betrekking tot de in paragraaf 17 bedoelde discussie over „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging evenwel geen specifiek punt van bezwaar in aanmerking genomen. De commentaren die de genoemde verzoeksters hadden kunnen formuleren indien zij tijdens de administratieve procedure toegang hadden gehad tot die documenten, hadden derhalve niet tot een andere afloop van die procedure kunnen leiden.

253 Heidelberger verwijst naar documenten waaruit zou blijken, dat de verklaring van de Commissie, dat de Duitse, Belgische en Nederlandse producenten de Nederlandse markt hadden verdeeld (bestreden beschikking, paragraaf 23), ongegrond is. Zij noemt in dat verband de documenten nrs. 33.126/832, 3720, 8165, 8728, 8729 en 8915. Zoals in paragraaf 51 van de bestreden beschikking is vermeld, heeft de Commissie in die beschikking evenwel geen standpunt ingenomen over de in paragraaf 23 uiteengezette feiten aangaande de Belgisch-Duits-Nederlandse mededingingsregeling. Nu haar op die grond niets ten laste is gelegd, kan

Heidelberger niet stellen, dat haar rechten van de verdediging zijn geschonden doordat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang tot die documenten had.

254 Vervolgens voeren verschillende verzoeksters documenten aan die betrekking hebben op een in de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, waarbij zij volgens die beschikking evenwel niet betrokken waren.

255 Vicat verwijst naar de documenten nrs. 33.126/2088—2096, 6590, 6591, 6608, 6690, 6691, 7640, 10811—10813, 10827, 10828, 11052, 11053, 11066, 11073—11075, 11077, 11078, 13111, 15342—15347, 15386, 15387, 16445, 16446—16449, 16460 en 16461 om aan te tonen, dat zij rechtstreeks noch zijdelings heeft deelgenomen aan de ETF. Daar de Commissie haar in de bestreden beschikking evenwel geen deelneming aan de activiteiten van de ETF ten laste heeft gelegd, zijn die documenten niet relevant voor haar verweer.

256 Hornos Ibéricos en Blue Circle verwijzen naar verschillende documenten die in rechtstreeks verband staan met de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde afspraak op het Iberisch schiereiland. Hornos Ibéricos beroept zich op de documenten nrs. 33.322/124—133, 170, 905, 966—973, 1019, 1020, 1027, 1080—1089, 1319—1322, 1395, 1396 en 1409, en hoofdstuk 9 („Portugal") van de PvB. Blue Circle verwijst naar de documenten nrs. 33.322/2898—2903. Hornos Ibéricos en Blue Circle worden in die bepaling evenwel niet genoemd. Zelfs indien zij op basis van de door hen genoemde documenten tijdens de administratieve procedure hadden kunnen aantonen dat er geen afspraak op het Iberisch schiereiland bestond, zou deze procedure voor hen geen andere afloop hebben gehad.

257 Rugby, Castle, Aker en Euroc stellen, dat uit de nationale hoofdstukken van de PvB en uit de documenten nrs. 33.126/3213—3222 blijkt, dat de uitwisseling van informatie in het kader van Cembureau geen merkbare invloed op de mededinging had en de werking van de Cembureau-overeenkomst niet vergemakkelijkte. Volgens Titan blijkt uit de documenten nrs. 33.126/3332—3334, 4919, 11121—11123 en 17881—17886, dat de via Cembureau uitgewisselde informatie over de prijzen geen commerciële waarde had. Zelfs indien de bewering van Rugby, Castle, Titan, Aker en Euroc juist is, kon het feit dat verzoeksters tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot die stukken, hun verweer niet schaden, daar zij niet worden genoemd in artikel 2 van de bestreden beschikking, waarin de uitwisseling van informatie over de prijzen in het kader van Cembureau wordt gelaakt.

258 Uniland en Oficemen verwijzen naar de documenten nrs. 33.126/11080—11084, 13104—13106, 13108, 13109, 19817—19832 en 20065—20071, die alle rechtstreeks verband houden met de in artikel 4, lid 4, van de bestreden beschikking bedoelde „carrot actions". Daar die inbreuk hun evenwel niet ten laste wordt gelegd, zijn die documenten niet relevant voor hun verweer.

259 Aker en Euroc stellen, dat uit punt 46 van het hoofdstuk „De feiten" van de PvB betreffende de Franse mededingingsregeling (hoofdstuk 5) blijkt, dat het ECEC geen instrument was ten dienste van het uitvoerbeleid van de Europese cementproducenten, dat was bedacht om de regel van eerbiediging van de thuismarkten te verdedigen. In artikel 5 van de bestreden beschikking betreffende de onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het ECEC worden zij evenwel niet genoemd. De door deze verzoeksters aangevoerde passage van de PvB is voor hun verweer dan ook kennelijk niet relevant.

260 Wat in de derde plaats de documenten betreft die verband houden met de inbreuken die ten laste worden gelegd aan de verzoekster die zich op die documenten beroept, zij beklemtoond, dat de Commissie, anders dan in de zaken waarin de reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, en ICI/Commissie, T-36/91, zijn gewezen, in casu zowel in de PvB als in de bestreden beschikking de verschillende inbreuken en de deelneming van de verschillende adressaten van de bestreden beschikking aan een of meer van die inbreuken uitsluitend heeft vastgesteld op basis van directe schriftelijke bewijzen. Voor de beoordeling van het middel dat de rechten van de verdediging zijn geschonden doordat verzoeksters tijdens de administratieve procedure onvoldoende toegang hadden tot de PvB en het onderzoeksdossier, moet eerst worden nagegaan, welke bewijskracht die bewijsmiddelen hebben en moet vervolgens worden onderzocht, of de beschikking anders had kunnen luiden indien verzoeksters zich tijdens de administratieve procedure op de ontoegankelijk gebleven documenten hadden kunnen beroepen (supra, punten 241 en 247, en infra, punt 263).

261 Daar het Gerecht zich bij het onderzoek van de materiële middelen hoe dan ook moet uitspreken over de bewijsmiddelen die de Commissie heeft aangevoerd om de in de bestreden beschikking bedoelde inbreuken vast te stellen, moet de gegrondheid van het betoog dat verzoeksters baseren op documenten die rechtstreeks met die inbreuken verband houden, om redenen van proceseconomie worden beoordeeld in het kader van het onderzoek van de materiële middelen betreffende de in aanmerking genomen inbreuken. De beoordeling van de formele middelen en de beoordeling van verzoeksters' materiële middelen dienen evenwel uit elkaar te worden gehouden. Bij het onderzoek van het middel inzake schending van de rechten van de verdediging zal het Gerecht de door de Commissie aangevoerde bewijzen slechts onderzoeken om op basis daarvan te beoordelen of de omstandigheid dat tijdens de administratieve procedure een bepaald, vermeend ontlastend document niet toegankelijk was, verzoeksters' verweer kon schaden.

262 Verzoeksters' argumenten met betrekking tot de documenten die rechtstreeks verband houden met de hen in de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuken, worden derhalve later onderzocht.

263 Niettemin moet er thans reeds op worden gewezen, dat in een geval als het onderhavige, waarin de Commissie zowel in de PvB als in de bestreden beschikking voor de vaststelling van de verschillende inbreuken en de deelneming van de verschillende adressaten van de bestreden beschikking aan een of meer van die inbreuken uitsluitend is uitgegaan van directe schriftelijke bewijzen, verzoeksters moeten aantonen, dat gegevens die tijdens de administratieve procedure

niet toegankelijk waren, die bewijzen tegenspreken of althans in een ander licht stellen (zie in die zin arrest ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142, punt 63). Enkel onder die omstandigheden konden stukken die tijdens de administratieve procedure niet toegankelijk waren, de beoordeling door de Commissie van het in de bestreden beschikking aangevoerde schriftelijk bewijsmateriaal beïnvloeden.

264 Daaruit volgt meteen dat, aangezien in de PvB en de bestreden beschikking het bewijs van de inbreuken is geleverd op basis van schriftelijke bewijzen en niet op basis van een op de markt vastgesteld parallel gedrag, het argument van sommige verzoeksters (CBR, Cembureau, FIC, Dyckerhoff, SFIC, Vicat, Aalborg, Unicem, Castle, Heracles, Oficemen, Irish Cement, Titan, Italcementi, Holderbank, Hornos Ibéricos, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle), dat zij in de administratieve procedure met behulp van documenten waartoe zij geen toegang hadden, een andere economische verklaring hadden kunnen geven voor het marktgedrag van de cementproducenten, niet kan worden aanvaard. Gelet op de bewijsmethode in de PvB en de bestreden beschikking, had een dergelijk argument immers in geen geval tot een andere afloop van de administratieve procedure kunnen leiden.

265 In de vierde plaats verwijzen verschillende verzoeksters naar eigen documenten of documenten waarvan zij duidelijk kennis hadden tijdens de administratieve procedure. Om de in punt 248 supra genoemde redenen moet het betoog dat verzoeksters op grond van die documenten ontwikkelen, worden afgewezen.

266 Zo verwijst ENCI naar een passage uit vermeende ontwerpnotulen van de raad van bestuur van CBR (document nr. 33.126/723) en een vermeend bedrijfsplan van CBR voor 1989-1991 (documenten nrs. 33.126/732 en 733). Zoals de Commissie terecht opmerkt, is document nr. 33.126/723 een uittreksel uit de ontwerpnotulen van ENCI's eigen raad van bestuur, die op 22 februari 1989 vergaderde in de kantoren van CBR, de moedervennootschap van ENCI. De aangehaalde passage betreft een uiteenzetting van Platschorre van de bedrijfsleiding van ENCI. Het bij de notulen gevoegde bedrijfsplan (documenten nrs. 33.126/732 en 733) heeft betrekking op de ENCI-groep, en kan niet als een bedrijfsplan van CBR worden aangemerkt. ENCI beschikte dus reeds over die stukken tijdens de administratieve procedure en had daaraan argumenten kunnen ontlenen indien zij volgens haar ontlastende gegevens bevatten. Onder die omstandigheden is er geen sprake van schending van de rechten van de verdediging. Om dezelfde redenen moeten de argumenten van Vicat, gebaseerd op de briefwisseling tussen Vicat en Schuhmacher, voorzitter van Heidelberger (documenten nrs. 33.126/3594—3597), buiten beschouwing worden gelaten. Dat geldt ook voor de door BDZ aangevoerde brief van haar voorzitter van 20 december 1983 (document nr. 33.126/14762). Ciments français verwijst van haar kant naar een brief van BDZ van 20 december 1983 aan de toenmalige Franse vereniging SNFCC (document nr. 33.126/14762). Die brief was evenwel gericht tot de voorzitter van SNFCC, Poitrat, die destijds voorzitter was van Ciments français. Hij is trouwens geadresseerd aan de zetel van Ciments français („p.a. Société des Ciments français"). Bovendien heeft de voorzitter van Ciments français die brief beantwoord (document nr. 33.126/14763). Nu het document in kwestie tot haar voorzitter was gericht, kan Ciments français het thans niet aanvoeren tot staving van een argument inzake schending van de rechten van de verdediging in de administratieve procedure, zelfs niet als illustratie van een argument dat zij aan de inhoud van andere documenten meent te kunnen ontlenen. De door Secil aangevoerde briefwisseling tussen Secil en Cimpor van 31 augustus en 1 september 1987 en het faxbericht van Cimpor aan

Secil van september 1987 (documenten nrs. 33.322/1018—1020 en 1031) kan Secil, die tijdens de administratieve procedure reeds over die documenten beschikte, evenmin aanvoeren om te stellen, dat haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

5. Algemene argumenten inzake schending van de rechten van de verdediging in de administratieve procedure

267 Daar de argumenten aangaande de documenten die rechtstreeks verband houden met de ten laste gelegde inbreuken eerst later zullen worden beoordeeld, moeten de andere algemene argumenten in de memories worden onderzocht.

268 In de eerste plaats stellen Cembureau, SFIC, Unicem, Valenciana, Asland, Titan, Cementir en Blue Circle, dat de maatregelen tot organisatie van de procesgang het vormgebrek van de bestreden beschikking niet kunnen verhelpen. Een schending van de rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure kan immers niet worden geregulariseerd tijdens de procedure voor het Gerecht (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 98, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 108). Valenciana, Rugby, Asland, Cementir en Blue Circle voegen daaraan toe, dat zij zich naar aanleiding van de maatregelen tot organisatie van de procesgang genoopt hadden gezien, tussen de stukken waartoe zij bij het Gerecht toegang hadden gekregen, die stukken te zoeken waarmee de tenlastelegging kon worden ontzenuwd, waardoor de bewijslast was omgekeerd. Asland merkt nog op, dat indien het Gerecht ondanks het wezenlijke vormgebrek de bestreden beschikking niet nietig verklaart, het de Commissie impliciet toestaat, ongestraft de in artikel 6 EVRM neergelegde grondrechten te schenden.

269 Beklemtoond zij, dat de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 er geenszins toe strekten een eventueel gebrek in de administratieve procedure te verhelpen. Zij dienden de 39 in punt 124 supra genoemde verzoeksters in staat te stellen, aan te tonen dat de administratieve procedure een vormgebrek vertoonde, namelijk een schending van hun rechten van de verdediging, doordat zij tijdens die procedure geen toegang hadden gehad tot passages van de PvB en tot stukken van het onderzoeksdossier die ontlastend materiaal zouden bevatten. Om dat materiaal te kunnen identificeren moesten de betrokken verzoeksters in de procedure voor het Gerecht evenwel kennis kunnen nemen van de passages van de PvB en de stukken van het onderzoeksdossier die tijdens de administratieve procedure niet toegankelijk waren.

270 Er is trouwens geen sprake van een omkering van de bewijslast. Overeenkomstig de in de rechtspraak (arresten Gerecht van 7 juli 1994, Dunlop Slazenger/Commissie, T-43/92, Jurispr. blz. II-441, punt 79, en 14 mei 1998, Enso-Gutzeit Oy/Commissie, T-337/94, Jurispr. blz. II-1571, punten 87 en 151-153; arresten Hof van 8 juli 1999, Commissie/Anic, C-49/92 P, Jurispr. blz. I-4125, punt 86, Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155,

punt 154, en Montecatini/Commissie, C-235/92 P, Jurispr. blz. I-4539, punt 179) neergelegde beginselen heeft de Commissie immers in de PvB en in de bestreden beschikking de verschillende in die beschikking bedoelde inbreuken en de deelneming van verzoeksters aan een of meer daarvan vastgesteld op grond van directe schriftelijke bewijzen, waarvan de bewijskracht hierna zal moeten worden onderzocht. In plaats van de bewijslast om te keren, hebben de maatregelen tot organisatie van de procesgang de betrokken verzoeksters in staat gesteld, zich op passages van de PvB en stukken van het onderzoeksdossier te beroepen waartoe zij geen toegang hadden tijdens de administratieve procedure, en die de directe schriftelijke bewijzen op grond waarvan de Commissie die inbreuken heeft vastgesteld en/of de deelneming van verzoeksters aan een of meer daarvan heeft aangetoond, zouden kunnen weerleggen of in een ander licht kunnen stellen (supra, punt 263), en aldus aan te tonen, dat er een — zelfs kleine — kans bestond, dat de administratieve procedure een andere afloop had gehad indien dat materiaal in die procedure voor hen toegankelijk was geweest.

271 In de tweede plaats laken Valenciana, Asland, Uniland, Oficemen en Hornos Ibéricos het ontbreken van een lijst met gegevens over de inhoud van de documenten van het onderzoeksdossier. Zonder die lijst konden zij niet met enige zekerheid de inhoud van de ter beschikking gestelde documenten bepalen en derhalve de voor hun verweer dienstige documenten grondig onderzoeken. Deze verzoeksters beklemtonen, dat de houding van de Commissie op dit punt schril afsteekt tegen die van de Spaanse mededingingsinstanties.

272 Er zij aan herinnerd, dat verzoeksters in de administratieve procedure noch in de procedure voor het Gerecht beschikten over een lijst met gegevens over de inhoud van de documenten van het onderzoeksdossier. Zij beschikten enkel over de lijst die was toegezonden aan de adressaten van de PvB die het dossier in de administratieve procedure hebben geraadpleegd (supra, punt 5).

273 In de administratieve procedure is een lijst die de inhoud van de documenten van het dossier omschrijft, een middel aan de hand waarvan de betrokken ondernemingen of ondernemersverenigingen kunnen beoordelen, welke van de als ontoegankelijk aangemerkte documenten voor hun verweer relevant kunnen zijn (reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punten 93 en 94, en ICI/Commissie, T-36/91, punten 103 en 104). Een dergelijke lijst heeft derhalve tot doel, de bij een procedure tot vaststelling van een inbreuk betrokken ondernemingen of ondernemersverenigingen in staat te stellen, te beoordelen of het opportuun is, toch toegang te eisen tot als niet-toegankelijk aangemerkte documenten.

274 Het feit, dat de Commissie geen lijst met een beschrijving van elk stuk van het dossier heeft opgemaakt, kan als zodanig dus geen schending van de rechten van de verdediging opleveren. Niet de lijst zelf, maar enkel de documenten waarnaar de lijst (supra, punt 5) verwijst, kunnen immers voor het verweer van een onderneming of ondernemersvereniging dienstig materiaal bevatten.

275 Verzoeksters' argument moet dus worden afgewezen voor zover het de administratieve procedure betreft. Voor zover dit argument het ontbreken van een lijst in de procedure voor het Gerecht betreft, is het reeds onderzocht in de punten 225 tot en met 227 supra.

276 In de derde plaats stellen Rugby, Castle, Aker en Euroc, dat sommige documenten die in de lijst (supra, punt 5) als toegankelijk waren aangemerkt, zich niet in de doos (supra, punt 95) bevonden.

277 Deze verzoeksters hebben evenwel, door de nummers van de documenten in de doos (supra, punt 95) te vergelijken met de nummers van de in de lijst (supra, punt 5) als toegankelijk aangemerkte documenten, kunnen vaststellen dat een aantal toegankelijke documenten zich niet in deze doos bevond. Dit kon ook worden vastgesteld door het volume van de in de lijst (supra, punt 5) als toegankelijk aangemerkte documenten te vergelijken met het volume van de documenten in de doos (supra, punt 95). Niets belette verzoeksters om op dat moment toegang te vragen tot de toegankelijke documenten die zich niet in de doos (supra, punt 95) bevonden. Dat sommige in de lijst (supra, punt 5) als toegankelijk aangemerkte documenten zich niet in de doos (supra, punt 95) bevonden, kon hun verweer dus niet schaden.

278 In de vierde plaats hebben Vicat, Ciments français, Lafarge, Rugby, Castle, Aker, Euroc en Cementir kritiek op het gebruik van de exceptie, dat bepaalde stukken vertrouwelijk waren, bij de toegang tot het onderzoeksdossier in de administratieve procedure. Volgens Ciments français heeft de Commissie deze exceptie misbruikt om haar de toegang te weigeren tot documenten die betrekking hadden op in de PvB behandelde onderwerpen of waarvan de inhoud algemeen bekend was. Vicat, Ciments français en Lafarge merken op, dat identieke documenten onder de nrs. 33.126/11040—11045 als ontoegankelijk zijn aangemerkt en onder de nrs. 33.126/18857—18862 als toegankelijk. Ciments français voegt daaraan toe, dat deze zelfde documenten onder de nrs. 33.126/16150—16155 en 16509—16514 nog als ontoegankelijk waren aangemerkt, en dat de ontoegankelijke documenten nrs. 33.126/14361 en 14362 toegankelijk waren als nrs. 33.126/10997 en 10998. Lafarge verwijst voorts naar de documenten nrs. 33.126/2720, 2721, 2850, 2851 en 3245—3248. Ook Rugby, Castle, Aker, Euroc en Cementir laken de incoherentie van de Commissie, die hetzelfde document nu eens als „ontoegankelijk" en dan weer als „toegankelijk" heeft aangemerkt.

279 Die kritiek is slechts relevant voor zover daarmee kan worden aangetoond, dat de rechten van de verdediging zijn geschonden. Het argument van Ciments français, dat de Commissie de exceptie van vertrouwelijkheid heeft misbruikt om haar de toegang tot verschillende documenten te weigeren, bewijst enkel, dat de toegang tot het onderzoeksdossier onregelmatig was, hetgeen het Gerecht hiervoor reeds heeft vastgesteld (supra, punt 152). Ciments français verklaart evenwel niet, hoe deze omstandigheid haar rechten van de verdediging in de administratieve procedure heeft geschonden. Verder hebben de betrokken verzoeksters, ofschoon het Gerecht hen door de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 in staat heeft gesteld alle stukken van het onderzoeksdossier te raadplegen, niet verklaard, hoe de dubbele indeling van de in het vorige punt genoemde documenten in casu hun rechten van de verdediging heeft geschonden. De

kritiek op het gestelde misbruik van de exceptie van vertrouwelijkheid in de administratieve procedure is derhalve irrelevant.

6. Conclusie

280 De argumenten van de 39 in punt 124 supra genoemde verzoeksters met betrekking tot de documenten die rechtstreeks verband houden met de hen in de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuken, worden later onderzocht. De andere argumenten die deze partijen hebben aangevoerd tot staving van de door hen gestelde schending van de rechten van de verdediging ten gevolge van de weigering van de Commissie om hun toegang te verlenen tot stukken van het onderzoeksdossier en delen van de PvB die ontlastend materiaal zouden bevatten, moeten worden afgewezen.

D — Gebruik in de bestreden beschikking van belastende stukken die in de administratieve procedure niet aan verzoeksters waren meegedeeld of in de PvB niet waren vermeld

1. Inleidende opmerkingen

281 Hornos Ibéricos (T-69/95) stelt, dat zij de nieuwe bewijsstukken waarop de Commissie zich in de bestreden beschikking heeft gebaseerd, niet heeft kunnen identificeren. Zij heeft in de administratieve procedure geen standpunt kunnen innemen over die bewijsstukken, daar de Commissie in de bestreden beschikking voor de verwijzing naar de bewijsstukken een andere methode heeft gehanteerd.

282 Dit argument moet worden afgewezen. In de delen van de PvB betreffende de Cembureau-overeenkomst en het EPC (hoofdstukken 1, 2, 10 en 12), die als enige betrekking hebben op de in de bestreden beschikking tegen Hornos Ibéricos in aanmerking genomen punten van bezwaar (artikelen 1 en 6), worden de bewijsstukken aangeduid door vermelding van de aard van de documenten (verslag van een vergadering, interne nota, brief, telex, enz.), hun datum en/of herkomst. In de bestreden beschikking worden de documenten op grond waarvan de Commissie de verschillende inbreuken heeft vastgesteld, op dezelfde wijze geïdentificeerd. Het enige verschil met de PvB is, dat in de bestreden beschikking bovendien voor elk documenten een nummer wordt vermeld dat verwijst naar de paginering van het betrokken document in de dossiers 33.126 of 33.322. De enkele toevoeging van een nummer aan elk in de bestreden beschikking genoemd document kan Hornos Ibéricos niet hebben belet, de eventuele nieuwe bewijsstukken te identificeren waarover zij zich tijdens de administratieve procedure niet had kunnen uitspreken. Daar alle documenten in de doos (supra, punt 95), die de volgorde van de PvB volgden, en alle andere voor verzoekster tijdens de administratieve procedure toegankelijke documenten een nummer droegen dat verwees naar de paginering van de dossiers 33.126 of

33.322, heeft de toevoeging van die nummers voor elk in de bestreden beschikking vermeld stuk integendeel noodzakelijkerwijs de taak van deze verzoekster vergemakkelijkt toen zij bij de redactie van haar verzoekschrift de eventuele nieuwe bewijsstukken diende te identificeren.

283 Volgens VNC (T-32/95), SFIC (T-36/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Unicem (T-50/95), Castle (T-56/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), Italcementi (T-65/95), Holderbank (T-68/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95) en Blue Circle (T-88/95) hadden zij tijdens de administratieve procedure geen toegang tot bepaalde in hun verzoekschrift genoemde documenten die in de bestreden beschikking tegen hen zijn gebruikt. Zij menen, dat de bestreden beschikking daarom wat hen betreft nietig moet worden verklaard.

284 Dienaangaande zij beklemtoond, dat een document slechts als een voor een verzoeker belastend stuk kan worden beschouwd, wanneer het door de Commissie is gebruikt tot staving van de vaststelling van een inbreuk waaraan die verzoeker zou hebben deelgenomen. Het volstaat niet, dat een verzoeker aantoont, dat hij zich tijdens de administratieve procedure niet heeft kunnen uitspreken over een document dat ergens in de bestreden beschikking wordt gebruikt. Het hier onderzochte argument kan slechts worden aanvaard, indien de verzoeker aantoont, dat de Commissie in de bestreden beschikking een nieuw bewijs heeft gebruikt voor een inbreuk waaraan de verzoeker zou hebben deelgenomen.

285 Voor dit onderzoek moet, alvorens daaruit conclusies worden getrokken (6), onderscheid worden gemaakt tussen vier soorten documenten: documenten die niet in de bestreden beschikking zijn aangehaald noch daarin zijn vermeld (2); documenten die in de bestreden beschikking zijn gebruikt om een feit of een gedraging te beschrijven, maar niet om een inbreuk vast te stellen (3); documenten die de vaststelling van een inbreuk in de bestreden beschikking staven, maar geen verband houden met inbreuken die zijn toegerekend aan de verzoeksters die zich op de betrokken documenten beroepen (4); documenten die in de bestreden beschikking worden gebruikt in verband met een inbreuk die is toegerekend aan de verzoekster die zich daarop beroept (5).

2. Documenten die niet in de bestreden beschikking zijn aangehaald, noch daarin zijn vermeld

286 Oficemen laakt, dat de Commissie de documenten nrs. 33.322/1582—1588 als nieuwe bewijzen heeft gebruikt. Vastgesteld moet worden, dat die documenten niet in de bestreden beschikking zijn aangehaald, noch daarin zijn vermeld. Dat geldt ook voor de documenten nrs. 33.322/59, 71—78, 80—83, 86, 87, 91, 94, 169, 171, 178—180, 1226—1234, 1312, 1313, 1315, 1523—1527, 1531, 1636—1796, 1819 en 2952—2956, en de documenten nrs. 33.126/11507—11516, 11494—11504, 13077—13129, 13132—13177, 19393—19401 en 19878—19901, waarnaar Cimpor en Secil verwijzen, en voor document nr. 33126/18951, dat wordt aangevoerd door Italcementi. Ook het organogram van Cembureau dat volgens Unicem wordt genoemd in paragraaf 15, punt 4, van de bestreden beschikking, wordt in die beschikking niet vermeld.

287 Geen van die documenten is in de bestreden beschikking als belastend materiaal gebruikt. Het argument van de betrokken verzoeksters moet dan ook worden afgewezen.

3. Documenten die in de bestreden beschikking zijn gebruikt om een feit of een gedraging te beschrijven, maar niet om een inbreuk vast te stellen

288 SFIC, Lafarge, Aalborg, Uniland, Oficemen, Italcementi, Holderbank en Blue Circle voeren in hun verzoekschrift documenten aan die in de bestreden beschikking zijn gebruikt om een feit of een gedraging te beschrijven maar niet om een inbreuk vast te stellen. Dergelijke documenten kunnen evenwel niet als belastend materiaal worden beschouwd.

289 Blue Circle verwijt de Commissie, dat zij zich in paragraaf 9, punt 6, van de bestreden beschikking heeft gebaseerd op een vergelijkende tabel van de cementprijzen in verschillende lidstaten, die haar in de administratieve procedure niet is meegedeeld. De tabel in kwestie blijkt door de Italiaanse bedrijfstak aan de Commissie ter kennis te zijn gebracht tijdens de hoorzitting van 2 maart 1993, waaraan Blue Circle niet wilde deelnemen (bestreden beschikking, paragraaf 3, punt 2). In paragraaf 9, punt 6, van de bestreden beschikking vermeldt de Commissie die tabel evenwel enkel ter illustratie van de uiteenlopende productiekosten en van de daaruit voortvloeiende prijsverschillen tussen de landen die bij Cembureau zijn aangesloten. De betrokken tabel is dus geen bewijsstuk waarmee de Commissie een van de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuken staaft.

290 Blue Circle verwijt de Commissie voorts, dat zij in de PvB geen melding heeft gemaakt van de documenten nrs. 33.126/6042 en 6043 (interne nota van Vicat van 1 september 1982; bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 4). Italcementi verwijst naar alle in paragraaf 11, punt 4, van de bestreden beschikking genoemde documenten. Dienaangaande zij opgemerkt, dat blijkens de aldaar aangehaalde documenten sommige Europese cementproducenten cement konden verkopen op meer dan 200 kilometer van hun fabriek. De Commissie heeft die documenten evenwel niet gebruikt om een in het dispositief van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk vast te stellen.

291 Aalborg en Blue Circle verwijzen naar de documenten nrs. 33.126/296—298, 2388—2405, 9434—9450 en 11725 (bestreden beschikking, paragraaf 23, punten 3 en 5), die betrekking hebben op de mededingingsregeling voor de Belgische, de Nederlandse en de Duitse markt. In de bestreden beschikking is daarvoor uiteindelijk evenwel geen sanctie opgelegd. Ook het door Aalborg en Blue Circle aangevoerde Grieks-Britse intergouvernementele akkoord, waarvan sprake is in document nr. 33.126/2907 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 13), vormt geen punt van bezwaar waarvoor in de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd.

292 Verder verwijt Blue Circle de Commissie, dat zij in de PvB geen melding heeft gemaakt van de documenten nrs. 33.126/11617—11633 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3), waarop zij zich nochtans heeft gebaseerd in paragraaf 17 van de bestreden beschikking („De discussie over ‚eerlijke, gezonde of correcte' mededinging"). Daar in het dispositief van de bestreden beschikking met betrekking tot de discussie over „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging geen specifiek punt van bezwaar in aanmerking is genomen, kunnen die documenten evenwel niet worden beschouwd als belastend materiaal waarover verzoeksters zich in de administratieve procedure hadden moeten kunnen uitspreken.

293 Blue Circle vermeldt nog de documenten nrs. 33.126/11523 en 11524. Het betreft een verzoek van de Commissie aan Cembureau om documenten over te leggen (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4). Een dergelijk verzoek is evenwel duidelijk niet belastend voor enige verzoekster. Enkel het antwoord op dat verzoek, document nr. 33.126/11525, is in de bestreden beschikking als belastend materiaal gebruikt (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4).

294 De eveneens door Blue Circle aangevoerde documenten nrs. 33.126/19210—19217 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 2) — de overeenkomst van 30 april 1986 tussen Calcestruzzi en Titan — zijn in de beschikking niet gebruikt om enige inbreuk aan te tonen.

295 Dit geldt ook voor het door Blue Circle aangevoerde document nr. 33.126/4365 (bestreden beschikking, paragraaf 35, punt 5), een controlelijst van de documenten die werden aangetroffen in het kantoor van de commercieel directeur van Ciments français.

296 Lafarge laakt, dat tot staving van de vaststelling van een „inbreuk" gebruik is gemaakt van documenten uit het dossier van het Duitse Bundeskartellamt betreffende diens beschikking van 12 september 1988. Zij verwijst dienaangaande naar de documenten nrs. 33.126/20384—20394, 20416, 20417, 20418—20443, 20481, 20492—20495 en 20497—20499. Ter terechtzitting heeft Lafarge in antwoord op een vraag van het Gerecht gepreciseerd, dat de betrokken inbreuk de mededingingsregeling voor de cementmarkt van Zuidwest-Duitsland was, waarover in de aan de Duitse markt gewijde hoofdstukken van de PvB (hoofdstukken 6 en 16) zou worden gesproken. Het argument van deze verzoekster moet worden afgewezen. De mededingingsregeling voor de cementmarkt van Zuidwest-Duitsland wordt immers in de bestreden beschikking niet behandeld en de Commissie heeft Lafarge nooit verweten daaraan te hebben deelgenomen. Zelfs indien de kritiek van Lafarge slaat op het gebruik dat de Commissie bij de vaststelling van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk de Frans-Duitse afspraak, heeft gemaakt van documenten uit het dossier van het Duitse Bundeskartellamt betreffende de beschikking van 12 september 1988, moet worden vastgesteld, dat de beschikking van het Bundeskartellamt van 12 september 1988 en de met die beschikking verband houdende documenten in de PvB en de bestreden beschikking niet zijn gebruikt voor de vaststelling van het bestaan van en/of de deelneming van Lafarge aan de Frans-Duitse afspraak. De Commissie heeft deze slechts aangehaald om aan te tonen, dat Lafarge belang stelde in de cementmarkt van Zuidwest-Duitsland omdat haar dochteronderneming Wössingen op die markt een bijzondere positie

innam (PvB, hoofdstuk 2, punt 12; bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 11; infra, punt 2380). Derhalve kan er geen sprake zijn van schending van de rechten van de verdediging van Lafarge.

297 SFIC laakt het feit, dat de verklaringen van Ciments français tijdens de hoorzitting (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 15) in de bestreden beschikking als nieuw bewijs zijn gebruikt. Tijdens de hoorzittingen stelde Ciments français, dat de ontwikkeling van het verschil in leveringen tussen Frankrijk en Duitsland na 1986 niet kon worden verklaard door het bestaan van een gestelde Frans-Duitse afspraak. De Commissie heeft die verklaring in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 15) evenwel afgewezen, zodat zij niet behoort tot de reeks bewijzen op grond waarvan de Commissie in paragraaf 22, punten 1 tot en met 12, het bestaan van de verschillende inbreuken in verband met de Frans-Duitse afspraak heeft vastgesteld. De verklaringen van Ciments français in paragraaf 22, punt 15, van de bestreden beschikking kunnen derhalve niet als nieuw bewijs worden aangemerkt.

298 Aalborg, Uniland, Oficemen, Italcementi, Holderbank en Blue Circle voeren de documenten nrs. 33.126/19009 en 19010 aan (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 43). Het gaat om de notulen van het onderhoud van 6 november 1986 tussen vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie en Sutherland, het met het mededingingsbeleid belaste lid van de Commissie, over het „Griekse probleem". Dat document heeft evenwel betrekking op de lobbyacties die toen over deze kwestie werden gevoerd, maar waartegen de Commissie in de bestreden beschikking geen bezwaar heeft gemaakt (zie voetnoot 115 van de bestreden beschikking). Het leverde dus geen belastend materiaal op. Ook de door Blue Circle aangevoerde documenten nrs. 33.126/18844 en 18845 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 19), die eveneens betrekking hebben op lobbyacties inzake het „Griekse probleem", zijn niet belastend.

299 Aalborg en Blue Circle verwijzen ook naar document nr. 33.126/22289 a, dat in paragraaf 30, punt 6, van de bestreden beschikking wordt aangehaald als document nr. 33.126/22289 bis. Het gaat om een brief van 31 december 1992 waarbij Gac de Commissie heeft meegedeeld, dat het European Cement Manufacturers Export Committee (hierna: „ECMEC") per 1 januari 1993 was opgeheven. De Commissie heeft dat stuk evenwel niet aangevoerd tot staving van enige inbreuk waarvoor in de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd.

300 Dezelfde verzoeksters voeren vervolgens het in paragraaf 25, punt 20, van de bestreden beschikking aangehaalde telexbericht van Holderbank van 13 augustus 1986 aan. Dat telexbericht maakt gewag van het onderzoek van Blue Circle naar de mogelijkheid in de onderneming Halkis te investeren (document nr. 33126/18846). Ook dat document is door de Commissie evenwel niet gebruikt tot staving van enige inbreuk waarvoor in de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd. Het leverde dan ook geen belastend materiaal op.

301 Oficemen beklaagt zich erover, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang had tot de documenten nrs. 33.126/11260—11267, 11269 en 11270. Deze documenten vormen het huurcontract tussen Blue Circle en het ECMEC, waarnaar in de bestreden beschikking wordt verwezen ter verklaring van het onbetwiste feit, dat het ECMEC in de kantoren van Blue Circle was gevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 30, punt 4). Zij zijn in de bestreden beschikking evenwel niet als belastend materiaal gebruikt. Zij zijn namelijk niet in aanmerking genomen om de handelingen binnen het ECEC en het EPC als inbreuken aan te merken (bestreden beschikking, artikelen 5 en 6).

302 Blue Circle verwijst ten slotte naar de in de voetnoten 183 en 184 van de bestreden beschikking vermelde documenten over de activiteiten van het EPC, waarop de Commissie zich evenwel niet heeft gebaseerd voor de vaststelling van de in artikel 6 bedoelde inbreuk of voor de vaststelling dat Blue Circle of enige andere verzoekster aan die inbreuk heeft deelgenomen. Het gaat om de in voetnoot 183 genoemde documenten nrs. 33.126/11421—11430, 12762—12770, 12788—12799, 12805—12807, 12815, 12817—12832, 12967—13050, 14062—14085, 14094—14097, 14148—14154, 18169—18172, 18179, 18180 en 18188—18191 (bestreden beschikking, paragraaf 37, punt 5), en de in voetnoot 184 genoemde documenten nrs. 33.126/12732—12734, 12761, 12808—12814, 12864—12874, 12876—12904, 12915—12966, 13854—14021, 14027—14029, 14043—14061, 14086—14092, 14098—14147, 14155—14169, 14175—14180, 14186—14229, 14237—14243 en 14270—14284 (bestreden beschikking, paragraaf 37, punt 6). Ook die documenten zijn dus geen door de Commissie in de bestreden beschikking gebruikte belastende stukken.

303 Uit een en ander volgt, dat geen van de onder deze rubriek genoemde documenten kan worden aangemerkt als een belastend stuk dat de Commissie in de bestreden beschikking heeft gebruikt. SFIC, Lafarge, Aalborg, Uniland, Oficemen, Italcementi, Holderbank en Blue Circle kunnen zich dus op geen van die documenten beroepen om aan te tonen, dat de Commissie hun in de administratieve procedure niet in de gelegenheid heeft gesteld, hun standpunt kenbaar te maken betreffende sommige belastende stukken die in de bestreden beschikking in aanmerking zijn genomen.

4. Documenten die de vaststelling van een inbreuk in de bestreden beschikking staven, maar geen verband houden met inbreuken die worden toegerekend aan de verzoeksters die zich op de betrokken documenten beroepen

304 SFIC, Ciments français, Aalborg, Uniland, Oficemen, Holderbank, Aker, Euroc en Blue Circle verwijzen in hun verzoekschriften naar documenten die weliswaar de vaststelling van een inbreuk in de bestreden beschikking staven, maar geen verband houden met inbreuken die zijn toegerekend aan de verzoeksters die zich op de betrokken documenten beroepen. Daar deze documenten in de bestreden beschikking niet tegen de betrokken verzoeksters zijn gebruikt,

kunnen zij niet stellen, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat zij in de administratieve procedure geen standpunt over die documenten hebben kunnen bepalen.

305 Aker en Euroc stellen, dat zij geen toegang hadden tot een aantal documenten betreffende de uitwisseling van informatie over de prijzen, met name de documenten nrs. 33.126/15065—15305 (bestreden beschikking, paragraaf 16, punten 8-22). Blue Circle verwijt de Commissie, dat zij in de PvB geen melding heeft gemaakt van document nr. 33.126/11592 (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 3) betreffende de ad hoc uitwisseling van informatie en van de documenten nrs. 33.126/15066, 15099—15102, 15104—15107, 15109, 15111, 15112, 15115—15122, 15126, 15127, 15129—15167 en 15170—15305 (bestreden beschikking, paragraaf 16, punten 8-21) betreffende de uitwisseling van periodieke informatie. Dienaangaande volstaat de vaststelling, dat de inbreuken betreffende de uitwisseling van informatie over de prijzen (bestreden beschikking, artikel 2, leden 1 en 2) niet aan deze verzoeksters ten laste zijn gelegd. De documenten die betrekking hebben op deze punten van bezwaar kunnen dan ook niet worden beschouwd als materiaal dat voor hen belastend is.

306 De door Ciments français aangevoerde documenten nrs. 33.322/1410—1412 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 5), de door Aalborg en Blue Circle aangevoerde documenten nrs. 33.322/1311, 1314, 1397—1399, 1406—1408, 1410—1412 en 2901 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punten 2-6), en de door Blue Circle aangevoerde documenten nrs. 33.322/79, 84, 85, 88—90, 158—162, 170, 172, 177, 181, 252, 270—276, 485, 486, 493—495, 512, 513, 530—532, 537, 538, 549, 550, 566 en 567 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punten 5-8) hebben betrekking op de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking gelaakte afspraak op het Iberisch schiereiland, die niet aan deze verzoeksters is toegerekend, en waarop de Commissie zich, anders dan Aalborg meent, evenmin heeft gebaseerd om het bestaan van die overeenkomst vast te stellen, als op de andere gestelde maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst. De Commissie heeft het bestaan van de Cembureau-overeenkomst namelijk uitsluitend afgeleid uit de reeks schriftelijke bewijzen, genoemd in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking.

307 De door Aalborg aangevoerde documenten nrs. 33.126/818 en 819 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 11), en de door Blue Circle aangevoerde documenten nrs. 33.126/3573 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10), 33.126/16556 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 11), en 33.126/15161—15163 en 15168—15170 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 15) houden alle verband met de in artikel 3, lid 3, van de bestreden beschikking bedoelde Frans-Duitse afspraak, die evenmin aan deze verzoeksters is toegerekend. De documenten betreffende de Frans-Duitse afspraak kunnen dus niet worden beschouwd als materiaal dat belastend is voor Aalborg en Blue Circle.

308 Ciments français verwijst van haar kant naar de in paragraaf 22, punt 18, van de bestreden beschikking genoemde statistieken van BDZ. Die statistieken zijn evenwel niet tegen haar gebruikt. Zij moeten in verband worden gebracht met de inbreuk bedoeld in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking, waaraan volgens die bepaling enkel SFIC en BDZ hebben deelgenomen.

309 Aalborg verwijst nog naar het antwoord van Holderbank op vraag 7/e van de Commissie betreffende de brieven van Holderbank van 22 september 1986 over de betaling van de aandelen in Interciment (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 9), en naar de brief van de advocaat van Holderbank van 3 mei 1993 betreffende de ontbinding van Interciment (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 16). Die documenten houden verband met de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreffende de oprichting van Interciment, die Aalborg niet ten laste is gelegd.

310 Aalborg stelt evenwel, dat de Commissie op basis van de brief van de advocaat van Holderbank van 3 mei 1993 de einddatum van de gestelde inbreuken heeft bepaald (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4), zodat het een stuk is dat in de bestreden beschikking tegen haar is gebruikt. SFIC, die in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking wordt genoemd, meent eveneens, dat de brief een nieuw belastend bewijs vormt, waartoe zij tijdens de administratieve procedure toegang had moeten hebben, en die in de PvB had moeten worden vermeld.

311 Die argumenten moeten worden afgewezen. De betrokken brief kan immers niet als een belastend document worden beschouwd. In de overwegingen betreffende de vaststelling van de geldboeten stelt de Commissie in paragraaf 65, punt 4, van de bestreden beschikking: „Hoewel de Commissie in staat is de aanvangsdatum van de inbreuk die door het ‚Cembureau Agreement or Principle' wordt gevormd, vast te stellen, is zij niet zeker ervan dat de inbreuk werkelijk ooit is gestaakt en kan zij derhalve geen einddatum van de inbreuk vaststellen. Echter, daar de laatste klaar aan de dag tredende en de Commissie bekend zijnde manifestatie van het ‚Agreement' wordt gevormd door de ontbinding van Interciment SA op 26 maart 1993, neemt de Commissie die datum voor de vaststelling van de periode waarvoor de boete dient te gelden." Uit deze passage blijkt ondubbelzinnig, dat indien de Commissie niet over de gegevens in de brief van 3 mei 1993 had beschikt, zij voor de vaststelling van de geldboeten evenals in de PvB (punt 93) had aangenomen, dat de door de Cembureau-overeenkomst gevormde inbreuk ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking nog steeds bestond. Op grond van die brief heeft de Commissie de voor de berekening van de geldboeten in aanmerking genomen referentieperiode verkort voor alle adressaten van de bestreden beschikking, waaronder SFIC en Aalborg, die er derhalve geen enkel belang bij hebben te verlangen dat dit stuk buiten beschouwing wordt gelaten.

312 Ciments français, Aalborg, Uniland en Oficemen verwijzen vervolgens naar de documenten nrs. 33.126/12145—12159 en 12161—12342 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 6), betreffende de overeenkomsten tussen Calcestruzzi en de drie Italiaanse cementproducenten Italcementi, Unicem en Cementir. Blijkens paragraaf 55, punt 2, van de bestreden beschikking heeft de Commissie zich op die documenten gebaseerd voor de vaststelling van de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking gelaakte inbreuk, namelijk de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten ter voorkoming van de invoer van Grieks cement door Calcestruzzi. Daar deze inbreuk niet is toegerekend aan Ciments français, Aalborg, Uniland en Oficemen, kunnen zij niet stellen, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat zij zich niet over die documenten hebben kunnen uitspreken.

313 Uniland, Oficemen en Blue Circle voeren verder document nr. 33.126/19208 aan (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 10). Blue Circle verwijst ook naar de documenten nrs. 33.126/19203 en 19204 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punten 8 en 9). Anders dan in de bestreden beschikking wordt vermeld, is document nr. 33.126/19208 in werkelijkheid evenwel niet het telexbericht van 2 juni 1987, waarbij Calcestruzzi opnieuw aan Titan verzocht om een ontmoeting met de Italiaanse cementproducenten te organiseren om het probleem van de niet-uitvoering van het contract voor de aankoop van Grieks cement op te lossen, maar een telexbericht van Titan aan Calcestruzzi van 29 januari 1987, dat in de bestreden beschikking niet wordt genoemd. Het telexbericht van Calcestruzzi aan Titan van 2 juni 1987, waarvan in paragraaf 27, punt 10, van de bestreden beschikking een lange passage is aangehaald, is in feite document nr. 33.126/19218, dat zich in de doos (supra, punt 95) bevond. Het steunt de bewijsvoering van de Commissie betreffende de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuk, namelijk de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten ter voorkoming van de invoer van Grieks cement door Calcestruzzi. Dit geldt ook voor de door Blue Circle genoemde documenten nrs. 33.126/19203 [telexbericht van Titan aan Calcestruzzi van 20 mei 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 9)] en 33.126/19204 [telexbericht van Italcementi aan Titan van 13 mei 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 8)]. Daar de in artikel 4, lid 3, sub b, bedoelde inbreuk niet aan Uniland, Oficemen en Blue Circle is toegerekend, kunnen die documenten niet als materiaal worden beschouwd, dat in de bestreden beschikking tegen hen is gebruikt.

314 Aalborg verwijst voorts naar de documenten nrs. 33.126/10926—10941, 14446—14453 en 20057—20064 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punten 15, 17 en 19), die verband houden met de in artikel 4, lid 4, sub b, d, en f, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken, die verzoekster evenwel niet ten laste zijn gelegd. Uniland verwijst naar de documenten nrs. 33.126/10908—10913, 10927—10935, 10937—10940, 10897—10901, 10903—10905, 19562—19574 en 19576—19579 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 15), 19501, 19502, 19504—19510, 19482, 19483, 19485—19487, 19489, 19814—19816, 19818, 19820—19826 en 19828—19843 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 16), 20058, 20060, 20061, 20064 en 20066—20070 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 17), 19708, 19711—19716, 19718—19721 en 14407 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 18), 14455—14465, 14467—14469 en 14446—14453 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 19), 18118—18121 en 18125—18127 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 20), 7631 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 21), 19622—19627, 19629, 19586, 19588—19590, 19592—19595, 19598—19600, 19602, 19604, 19606, 19608, 19618—19620, 19631, 19633, 19634, 19636—19644, 19646—19650, 19652 en 19654 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 22), die allemaal verband houden met de door de Commissie in artikel 4, lid 4, sub b tot en met h, van de bestreden beschikking als „carrot actions" gelaakte overeenkomsten of handelingen voor de aankoop van Grieks cement. Geen van deze inbreuken is evenwel aan Uniland ten laste gelegd. Aalborg en Uniland kunnen dus niet stellen, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat zij met betrekking tot die documenten geen standpunt kenbaar hebben kunnen maken.

315 Blue Circle verwijst nog naar de documenten nrs. 33.126/19482—19489, 19501—19511 en 19814—19843 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 16) betreffende de in artikel 4, lid 4, sub c, van de bestreden beschikking aan Titan en Holderbank ten laste gelegde overeenkomst, de documenten nrs. 33.126/20057—20071 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 17) betreffende de in artikel 4, lid 4, sub d, van de bestreden beschikking aan Heracles en Holderbank ten laste gelegde overeenkomst, de documenten nrs. 33.126/14407 en 14417 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 18) betreffende de in artikel 4, lid 4, sub e, van de bestreden beschikking aan Lafarge en Titan ten laste gelegde overeenkomst, de documenten nrs. 33.126/14446—14453, 18179 en 18180 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 19) betreffende de in artikel 4, lid 4, sub f, van de bestreden beschikking aan

Lafarge en Heracles ten laste gelegde overeenkomst, de documenten nrs. 33.126/7629—7631, 18117—18121 en 18125—18127 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punten 20 en 21) betreffende de in artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking aan CBR, Heracles en Titan ten laste gelegde onderling afgestemde feitelijke gedraging, en de documenten nrs. 33.126/19585—19620, 19621—19629 en 19631—19656 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 22) betreffende de in artikel 4, lid 4, sub h, van de bestreden beschikking aan Titan, Aker en Euroc ten laste gelegde overeenkomst. Daar deze documenten in de bestreden beschikking zijn gebruikt tot staving van inbreuken die niet aan Blue Circle zijn toegerekend, kunnen zij niet worden beschouwd als materiaal dat tegen haar in aanmerking is genomen.

316 Blue Circle verwijt de Commissie ten slotte, dat zij verschillende documenten betreffende het ECEC niet in de PvB heeft vermeld. Het betreft de documenten nrs. 33.126/12524—12534, 18201—18204 (bestreden beschikking, paragraaf 31, punt 3) en de documenten nrs. 33.126/3410—3412, 3422—3433, 6139—6142, 12544—12674, 12706—12709, 12721—12728, 14027—14029, 14245—14249, 14257—14262, 14289—14298, 14300, 14301, 14303—14309, 14311—14316, 16766 en 16790—16824 (bestreden beschikking, paragraaf 33, punten 1-5). Daar haar evenwel niet is verweten, dat zij heeft deelgenomen aan de in artikel 5 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het ECEC, kunnen deze documenten niet als tegen haar gebruikt materiaal worden beschouwd. Dat geldt ook voor de andere door haar aangevoerde documenten (documenten nrs. 33.126/3418—3421, 12607—12610, 12614—12616, 12627—12634, 12667—12674, 14184, 14257—14262, 14266, 14267, 14303—14315, 18218 en 18219; bestreden beschikking, paragraaf 32, punten 1-3) betreffende de band tussen het EPC, waaraan Blue Circle heeft deelgenomen, en het ECEC, daar de band tussen deze twee exportcomités enkel is gebruikt om de activiteiten van het ECEC als een inbreuk aan te merken (bestreden beschikking, paragraaf 58, punt 3, sub b).

317 Daaruit volgt, dat de hiervoor door SFIC, Ciments français, Aalborg, Uniland, Oficemen, Holderbank, Aker, Euroc en Blue Circle genoemde documenten niet als belastende documenten tegen hen zijn gebruikt. Deze verzoeksters kunnen zich dus op geen van die documenten beroepen om aan te tonen, dat de Commissie hen in de administratieve procedure niet in de gelegenheid heeft gesteld, hun standpunt kenbaar te maken betreffende sommige belastende stukken die in de bestreden beschikking in aanmerking zijn genomen.

5. Documenten die in de bestreden beschikking worden gebruikt in verband met een inbreuk die is toegerekend aan de verzoekster die zich daarop beroept

318 In de eerste plaats moet worden opgemerkt, dat niet alle documenten die in de bestreden beschikking worden gebruikt in het kader van een aan een verzoekster toegerekende inbreuk, noodzakelijkerwijs stukken zijn die tegen haar in aanmerking worden genomen en waarover zij in de administratieve procedure haar standpunt kenbaar had moeten kunnen maken. Haar rechten van de verdediging zijn immers niet geschonden, indien een document waartoe zij geen toegang had, in de bestreden beschikking enkel is gebruikt om de deelneming van een andere verzoekster aan die inbreuk te staven, of indien het is gebruikt om een specifiek argument dat een dergelijke verzoekster in de administratieve procedure heeft aangevoerd, te weerleggen.

319 Zo is het door Uniland, Holderbank en Blue Circle aangevoerde document nr. 33.126/15983 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9) enkel gebruikt om aan te tonen, dat Italcementi heeft deelgenomen aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm. Het betreft een brief van Italcementi van 21 maart 1990 in antwoord op een verzoek van de Commissie om inlichtingen, waarin de Italiaanse onderneming verklaart: „Ing. G. Pesenti [van Italcementi] herinnert zich te hebben deelgenomen aan de vergadering te Stockholm, in de marge van een vergadering van Cembureau, met de vertegenwoordigers van andere Europese producenten." Dit document bevat niets belastends voor Uniland, Holderbank of Blue Circle. Het is dus geen tegen hen gebruikt bewijs. Voor zover de eveneens door Blue Circle aangevoerde documenten nrs. 33.126/18771 en 18755 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9) bevestigen, dat het Spaanse en het Zwitserse delegatiehoofd aanwezig waren op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, zijn zij evenmin tegen Blue Circle gebruikt.

320 Uniland en Blue Circle verwijzen nog naar de in paragraaf 29, punt 4, van de bestreden beschikking genoemde documenten nrs. 33.126/14828—14860. Dit zijn documenten van SFIC, waarmee de Commissie in dat punt van de bestreden beschikking de bewering van SFIC weerlegt, dat zij geen enkele vergadering van de ETF heeft bijgewoond en totaal niet met de activiteiten ervan bekend was. Het is dus geen materiaal dat in de bestreden beschikking tegen Uniland en Blue Circle is gebruikt.

321 In dezelfde context verwijt Blue Circle de Commissie, dat zij in de PvB geen melding heeft gemaakt van de documenten nrs. 33.126/12808—12814, 12915—12966, 12967—12970, 12987—12998 en 13004—13011, die zij in paragraaf 35, punt 3, van de bestreden beschikking aanhaalt tot staving van haar betoog, dat Valenciana na 1 januari 1986 aan de EPC-vergaderingen heeft deelgenomen. Die documenten zijn in de bestreden beschikking evenwel niet tegen Blue Circle gebruikt. Dat geldt ook voor de eveneens door Blue Circle aangevoerde documenten nrs. 33.126/2035—2043, 2063—2069 en 2436—2447, die worden aangehaald (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 3) om een specifiek argument te weerleggen dat FIC tijdens de hoorzitting had aangevoerd.

322 In de tweede plaats moet worden vastgesteld, dat verschillende verzoeksters in hun verzoekschrift documenten noemen die in de bestreden beschikking tegen hen zijn gebruikt, maar waartoe zij tijdens de administratieve procedure geen toegang zouden hebben gehad of die in de PvB niet nauwkeurig genoeg zouden zijn aangegeven.

323 In beginsel zijn alleen de documenten die in de PvB zijn aangehaald of genoemd, geldige bewijsmiddelen (arrest Hof van 3 juli 1991, AKZO/Commissie, C-62/86, Jurispr. blz. I-3359, punt 21; arresten Gerecht van 10 maart 1992, Shell/Commissie, T-11/89, Jurispr. blz. II-757, punt 55, en ICI/Commissie, T-13/89, Jurispr. blz. II-1021, hierna: „arrest ICI/Commissie, T-13/89", punt 34). De documenten in de bijlage bij de PvB, die daarin evenwel niet werden genoemd, kunnen in de beschikking echter slechts tegen een verzoeker in stelling worden gebracht voor zover deze uit de PvB redelijkerwijze kon opmaken, welke conclusies de

Commissie eruit wenste te trekken (arrest van 10 maart 1992, Shell/Commissie, reeds aangehaald, punt 56, en arrest ICI/Commissie, T-13/89, reeds aangehaald, punt 35).

324 In casu waren er geen bijlagen bij de PvB. Toen toegang tot het dossier werd verleend via de doos (supra, punt 95), heeft de Commissie aan elke adressaat een reeks documenten ter beschikking gesteld, die de PvB schraagden. De aldus ter hand gestelde documenten konden worden gelijkgesteld met bijlagen bij de PvB. Zij zijn dus bewijsstukken die aan verzoeksters kunnen worden tegengeworpen voor zover deze uit de PvB redelijkerwijze konden opmaken, welke conclusies de Commissie eruit wenste te trekken (reeds in punt 323 aangehaalde arresten AKZO/Commissie, punt 21, en ICI/Commissie, T-13/89, punt 34).

325 SFIC stelt allereerst, dat ofschoon de PvB is gebaseerd op verschillende daarin genoemde documenten, de Commissie had moeten preciseren, tegen welke adressaten op die documenten een beroep werd gedaan. Dit argument moet worden afgewezen. Wanneer een punt van bezwaar in de PvB een specifieke adressaat van de PvB betreft, had deze zich immers moeten realiseren dat de tot staving van dat punt aangehaalde documenten op hem betrekking hadden.

326 Met betrekking tot de bewijsstukken die zijn gebruikt tot staving van de vaststelling van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, verwijt Blue Circle de Commissie, dat zij in de PvB geen gewag heeft gemaakt van de verklaring van Kalogeropoulos tijdens de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 25 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877; infra, punt 816). Het Gerecht stelt evenwel vast, dat de in paragraaf 18, punt 5, van de bestreden beschikking geciteerde passage uit deze verklaring letterlijk is aangehaald in punt 9 van de PvB. Bovendien bevonden de betrokken documenten zich in de doos (supra, punt 95). Derhalve moeten zij als bewijsstukken worden beschouwd die aan Blue Circle en de andere adressaten van de bestreden beschikking kunnen worden tegengeworpen.

327 Lafarge, Unicem, Cimpor en Italcementi verwijzen naar de documenten nrs. 33.126/11332—11337, twee interne nota's van Blue Circle waarvan de inhoud is weergegeven in paragraaf 18, punten 2 en 3, van de bestreden beschikking, in het deel „De feiten" betreffende het bestaan van de Cembureau-overeenkomst. Die nota's bevonden zich in de doos (supra, punt 95). De nota's waarin het Cembureau-beginsel van eerbiediging van de thuismarkten wordt genoemd (documenten nrs. 33.126/11332—11334 en 11335—11337) zijn bovendien aangehaald in punt 9 van de PvB („The Cembureau Agreement or Cembureau Principle of not transhipping to internal European markets"). Die nota's van Blue Circle zijn dus bewijsstukken die aan alle adressaten van de bestreden beschikking kunnen worden tegengeworpen.

328 Unicem, Irish Cement en Blue Circle stellen nog, dat zij in de administratieve procedure geen gelegenheid hebben gehad om te antwoorden op de opmerkingen van Cembureau betreffende

die nota's. Die opmerkingen in de documenten nrs. 33.126/11525 en 13568—13573 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4), waren in punt 9 van de PvB uitdrukkelijk genoemd. Zij bevonden zich bovendien in de doos (supra, punt 95). Unicem, Irish Cement en Blue Circle kunnen derhalve niet stellen, dat hun in de administratieve procedure de mogelijkheid is ontzegd om hun opmerkingen betreffende die stukken te maken.

329 Italcementi en Blue Circle verwijten de Commissie nog, dat zij in de PvB geen gewag heeft gemaakt van verschillende documenten betreffende de vergaderingen van delegatiehoofden. Wat de vergadering van delegatiehoofden van 14 januari 1983 betreft, verwijzen zij naar document nr. 33.126/11581 (deelnemerslijst van de vergadering van 14 januari 1983; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4) en de documenten nrs. 33.126/11578 en 11579 (memorandum voor het leiden van de vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 6). Blue Circle verwijst nog naar verschillende documenten betreffende de wijziging van de oorspronkelijke agenda van de vergadering van 14 januari 1983, namelijk de documenten nrs. 33.126/11580 (ontwerpagenda van die vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3), 33.126/11559 (telexbericht van Cembureau aan Van Hove van 17 november 1982; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3), 33.126/11558 (telexbericht van Van Hove aan Cembureau van 17 november 1982; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3) en nr. 33.126/11565 (notulen van de vergadering van de delegatiehoofden van 22 december 1982; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3). Met betrekking tot de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 noemen Italcementi en Blue Circle document nr. 33.126/11715 (tabel bij de uitnodiging voor de vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 7) en de documenten nrs. 33.126/11699 en 11700 (deelnemerslijst van die vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 8). Blue Circle verwijst nog naar de documenten nrs. 33.126/11714 en 11730 (uitnodiging voor de vergadering van delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 7) en Italcementi naar de documenten nrs. 33.126/11717—11727 (documenten als bijlage bij de uitnodiging voor de vergadering van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 7). Wat de vergadering van 7 november 1984 betreft, noemen Italcementi en Blue Circle de documenten nrs. 33.126/11748 (uitnodiging voor de vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 12) en 33.126/11751 (ontwerpinleiding voor de vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 12). Italcementi verwijst nog naar document nr. 33.126/11749 (agenda voor de vergadering van 7 november 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 12) en Blue Circle naar document nr. 33.126/11752 (deelnemerslijst van de vergadering van 7 november 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 13).

330 Al die documenten bevonden zich in de doos (supra, punt 95). In de PvB (hoofdstuk 2, punt 9) had de Commissie verklaard: „Verschillende documenten van Cembureau betreffende de vergaderingen van zijn als ‚Head Delegates' bekend staande orgaan vermelden het feit dat het ‚Cembureau Agreement or Principle' is ontwikkeld en vastgesteld in het kader van deze Europese cementassociatie." Zij verwees dienaangaande uitdrukkelijk (hetzelfde punt) naar de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart 1984 en 7 november 1984. Derhalve konden verzoeksters zich ervan bewust zijn, dat alle documenten in de doos (supra, punt 95) die betrekking hadden op hun aanwezigheid bij die vergaderingen en/of inlichtingen over de inhoud van de discussies tijdens die vergaderingen bevatten, in de beschikking van de Commissie tegen hen konden worden gebruikt. De in het vorige punt genoemde documenten zijn dus bewijsstukken die aan alle adressaten van de bestreden beschikking kunnen worden tegengeworpen.

331 Aangaande de bewijsstukken die de Commissie in aanmerking heeft genomen voor de vaststelling van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk

de afspraak op het Iberisch schiereiland, stelt Cimpor allereerst, dat in het internationale deel van de PvB geen gewag is gemaakt van de documenten nrs. 33.322/155—157. Die documenten zijn Cimpors notulen van de vergadering van de vertegenwoordigers van de Portugese en Spaanse producenten op 22 juli 1985. In de paragrafen 21, punten 2 en 11, en 49, punt 1, van de bestreden beschikking heeft de Commissie die notulen, waarin is vermeld, dat de vertegenwoordigers van de cementproducenten van Spanje en Portugal eenparig en ondubbelzinnig het principe hebben aanvaard dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje, aangehaald in het kader van de in artikel 3, lid 2, vastgestelde inbreuk. Zij waren vermeld in punt 11 van het internationale deel van de PvB (hoofdstuk 2) betreffende de afspraak op het Iberisch schiereiland, en daarin werd zelfs een passage letterlijk aangehaald. Dit document, dat zich ook in de doos (supra, punt 95) bevond, is dus een bewijsstuk dat aan Cimpor kan worden tegengeworpen.

332 Oficemen, Cimpor en Secil laken het gebruik van het document van Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903) in paragraaf 21, punten 2 en 11, van de bestreden beschikking. Zij beklemtonen, dat ofschoon dit document ten dele is aangehaald in het hoofdstuk „Spanje" van de PvB (hoofdstuk 8, punt 55, sub c), waartoe Oficemen tijdens de administratieve procedure toegang had, en in het hoofdstuk „Portugal" van de PvB (hoofdstuk 9, punt 56, sub b), waartoe Cimpor en Secil in die procedure toegang hadden, het daarentegen niet werd genoemd in het internationale deel van de PvB. Volgens hen is het dan ook geen ontvankelijk bewijs.

333 Punt 55, sub c, van het aan Spanje gewijde hoofdstuk 8 van de PvB is getiteld „Cementverkeer tussen Spanje en Portugal". Punt 56, sub b, van het aan Portugal gewijde hoofdstuk 9 van de PvB is getiteld „Cementverkeer tussen Portugal en Spanje". In die passages van de PvB wordt uiteengezet, dat vertegenwoordigers van de Spaanse en Portugese cementproducenten het geheel eens waren met het principe dat cementverkeer tussen die twee landen in beide richtingen uitgesloten was. Deze passages verwijzen uitdrukkelijk naar het door Oficemen, Cimpor en Secil aangevoerde document van Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903), en wel als volgt: „Deze volledige instemming met de uitsluiting van elk cementverkeer tussen de twee landen, zou zijn bevestigd door een in ‚de laatste tien dagen van oktober 85' of in december 85 gesloten overeenkomst. In het bij Hispacement aangetroffen document nr. 17-4 [documenten nrs. 33.322/2898—2903] betreffende de vergadering van 28 mei 1986 tussen Secil en Hispacement staat inderdaad te lezen: ‚Dhr Bordado heeft mij medegedeeld dat in december van het vorige jaar de president-directeuren van de Portugese cementbedrijven en hun Spaanse evenknieën in het kantoor van Oficemen bijeen zijn gekomen, bij welke gelegenheid besloten is om de export tussen de twee landen te verbieden.'" Bij lezing van punt 55, sub c, van het aan Spanje gewijde hoofdstuk van de PvB en van punt 56, sub b, van het aan Portugal gewijde hoofdstuk van de PvB moesten Oficemen, Cimpor en Secil zich er dus bewust van kunnen zijn, dat die passages en het document van Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903), waarnaar uitdrukkelijk werd verwezen, in verband moesten worden gebracht met het punt van bezwaar inzake de afspraak op het Iberisch schiereiland in de internationale hoofdstukken van de PvB (PvB, hoofdstuk 2, punt 11, en hoofdstuk 10, punt 61, sub c). Deze afspraak berustte volgens de PvB immers op „overeenkomsten tussen de Spaanse producentenvereniging Oficemen (...) en de Portugese producenten Cimpor en Secil (punt 11) met het oogmerk niet op hun traditionele wederzijdse verkoopterritoria te leveren" (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, sub c). Gelet op het evidente verband tussen het document van Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903) en het punt van bezwaar inzake de afspraak op het Iberisch schiereiland, en ondanks de plaats waar dat document in de PvB wordt genoemd, mocht de Commissie in de bestreden beschikking tegen de betrokken verzoeksters de delen van het

document gebruiken waartoe Oficemen, Cimpor en Secil tijdens de administratieve procedure toegang hadden gehad (infra, punten 369-372).

334 Cimpor en Secil laken ook, dat de documenten nrs. 33.322/1311 en 1314 in de bestreden beschikking als belastend materiaal zijn gebruikt. Het betreft de in paragraaf 21, punt 3, van de bestreden beschikking genoemde notulen van de vergadering van de raad van bestuur van Oficemen, waarmee wordt gestaafd dat op 20 januari 1986 een vergadering plaatsvond tussen Oficemen, Cimpor en Secil, met als doel elkaar wederzijds te informeren over de ontwikkeling van de uitvoer tussen Spanje en Portugal. In punt 11 van de PvB (hoofdstuk 2) had de Commissie evenwel reeds opgemerkt: „Om de bezwaren ten gevolge van deze invoer te verhelpen, hebben bijeenkomsten van Portugezen en Spanjaarden plaatsgevonden op [onder meer] 20.1.1986." Derhalve konden Cimpor en Secil redelijkerwijs voorzien, welke conclusies de Commissie zou trekken uit de documenten nrs. 33.322/1311 en 1314, die zich in de doos (supra, punt 95) bevonden.

335 Cimpor en Secil stellen vervolgens, dat in het internationale deel van de PvB geen gewag is gemaakt van de andere bewijsstukken die de Commissie in paragraaf 21, punten 4 en 5, van de bestreden beschikking heeft aangevoerd (documenten nrs. 33.322/162, 163—166, 170, 172, 1406—1408 en 1410—1412). Cimpor laakt voorts het gebruik van de documenten nrs. 33.322/181 en 252 in paragraaf 21, punt 7, van die beschikking.

336 De documenten nrs. 33.322/163—166 en 33.322/1406—1408 en de documenten nrs. 33.322/1410—1412 zijn de notulen van de vergaderingen tussen de Portugese en de Spaanse producenten van 23 januari en 6 maart 1987. Die vergaderingen waren in de PvB uitdrukkelijk vermeld in punt 11 van hoofdstuk 2 van de PvB, betreffende het internationale punt van bezwaar inzake de afspraak op het Iberisch schiereiland, en in punt 56, sub b, van hoofdstuk 9 („Portugal") van de PvB („Cementverkeer tussen Portugal en Spanje"). Ofschoon punt 56, sub b, deel uitmaakt van een nationaal hoofdstuk van de PvB, dienden Cimpor en Secil zich er noodzakelijkerwijs bewust van te zijn, dat die passage van de PvB in verband moest worden gebracht met het punt van bezwaar inzake de afspraak op het Iberisch schiereiland in de internationale hoofdstukken van de PvB (PvB, hoofdstuk 2, punt 11, en hoofdstuk 10, punt 61, sub c). In punt 11 van hoofdstuk 2 van de PvB, betreffende de afspraak op het Iberisch schiereiland, heet het immers: „De oplossing voor [het probleem van cementuitvoer naar Spanje door Portugese distributeurs, detailhandelaren en transporteurs] lijkt op de vergadering van 23 januari 1987 te zijn gevonden: op middellange termijn, streven naar verhoging van de Portugese cementprijzen, op korte termijn, streven naar de ontmoediging van grensoverschrijdende uitvoer door Portugese marktdeelnemers." Ook de vergadering van 6 maart 1987 werd in punt 11 van de PvB uitdrukkelijk genoemd als één van de Spaans-Portugese vergaderingen om „de bezwaren ten gevolge van de invoer [uit Portugal] te verhelpen" (PvB, punt 11). Derhalve konden Cimpor en Secil de documenten nrs. 33.322/163—166, die zich in de doos (supra, punt 95) bevonden, en de documenten nrs. 33.322/1406—1408 en 1410—1412, die zich bevonden in het Portugese dossier waartoe zij tijdens de administratieve procedure toegang hadden, in verband brengen met de in de internationale hoofdstukken van de PvB bedoelde afspraak op het Iberisch schiereiland (PvB, hoofdstuk 2, punt 11, en hoofdstuk 10, punt 61, sub c) en konden zij voorzien, welke conclusies de Commissie uit die documenten wenste te trekken in het kader van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Er is dus geen sprake van schending van de rechten van de verdediging.

337 De documenten nrs. 33.322/162, 181 en 252 en nrs. 33.322/170 en 172 zijn door de Commissie gebruikt tot staving van haar stelling, dat tijdens de vergaderingen van vertegenwoordigers van de Portugese en de Spaanse producenten tussen 6 maart 1987 en 24 april 1989 de stand van de cementuitvoer van Portugal naar Spanje is onderzocht. Daar deze vergaderingen in punt 11 van de PvB uitdrukkelijk werden genoemd als onderdeel van de Spaans-Portugese vergaderingen om „de bezwaren ten gevolge van de invoer [uit Portugal] te verhelpen" (PvB, punt 11) en op die plaats in de PvB is vermeld, dat op elke vergadering voor iedere grensovergang een analyse van de maandelijkse uitvoer van Portugese cement naar Spanje werd overgelegd, konden Cimpor en Secil redelijkerwijze voorzien, welke conclusies de Commissie uit die documenten, die zich allemaal in de doos (supra, punt 95) bevonden, zou trekken in paragraaf 21, punten 5 en 7, van de bestreden beschikking.

338 Cimpor stelt voorts, dat in het internationale deel van de PvB geen gewag werd gemaakt van de in paragraaf 21, punten 6 en 8, van de bestreden beschikking gebruikte documenten nrs. 33.322/512, 513, 549, 550, 566, 567, 1397 en 1398.

339 De documenten nrs. 33.322/512, 513, 549, 550, 566 en 567 zijn telexberichten uit 1988 en 1989 van/aan Cimpor, waaruit volgens de bestreden beschikking blijkt, dat Cimpor in 1988 en 1989 „elke aanvraag om levering van cement uit Spanje heeft geweigerd met de standaardformule: ‚Wij hebben geen uitvoercapaciteit beschikbaar'" (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 2). Die documenten werden met hun nummer genoemd in het hoofdstuk „Portugal" van de PvB (zie PvB, hoofdstuk 9, punt 56, sub c: „Verkoopweigering"), dat betrekking had op de afwijzing, met die standaardformule, van aanvragen om levering van cement uit Spanje. Het hoofdstuk „Portugal" van de PvB is Cimpor in de administratieve procedure meegedeeld, en alle betrokken documenten bevonden zich in het Portugese dossier waartoe zij in die procedure toegang had. Nu de Commissie in punt 11 van het internationale deel van de PvB (hoofdstuk 2) betreffende de afspraak op het Iberisch schiereiland aangaf, dat uit „een reeks telexen van 1988 en 1989 blijkt dat Cimpor, de meest rechtstreeks bij de uitvoer betrokken producent, elke aanvraag om levering van cement uit Spanje heeft geweigerd met de standaardformule: ‚Wij hebben geen uitvoercapaciteit beschikbaar'", kon Cimpor die documenten redelijkerwijs in verband brengen met punt 11 van de PvB en voorzien, welke conclusies de Commissie wat de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft, daaruit wenste te trekken.

340 De documenten nrs. 33.322/1397 en 1398 zijn telexberichten waarbij de naam werd doorgegeven van de personen die zouden deelnemen aan de Spaans-Portugese vergadering van 27 juli 1988. Deze vergadering was in punt 11 van het internationale deel van de PvB (hoofdstuk 2) uitdrukkelijk genoemd als één van de Spaans-Portugese vergaderingen om „de bezwaren ten gevolge van de invoer [uit Portugal] te verhelpen". Zij werd in punt 56, sub b, van hoofdstuk 9 van de PvB („Portugal") eveneens vermeld in de context van de problemen in verband met het cementverkeer tussen Portugal en Spanje. Bovendien maakten die twee documenten deel uit van het nationale dossier waartoe Cimpor tijdens de administratieve procedure toegang had. Derhalve kon die onderneming voorzien, dat de Commissie zich daarop zou baseren om in de bestreden beschikking (paragraaf 21, punt 6) vast te stellen, dat op 27 juli

1988 een vergadering had plaatsgevonden met vertegenwoordigers van de Spaanse en de Portugese producenten. Beide documenten zijn dus eveneens bewijsstukken die aan Cimpor kunnen worden tegengeworpen.

341 Oficemen wijst van haar kant op de documenten nrs. 33.322/92, 93, 95, 96, 177, 270—276, 492, 493—495, 527—529, 530—532, 537, 538 en 575. Cimpor en Secil laken het gebruik van de documenten nrs. 33.322/79, 84, 85, 88—90, 92, 93, 95, 177 en 270—276 als bewijsstukken in de bestreden beschikking. Cimpor laakt ook het gebruik van de documenten nrs. 33.322/158, 159, 160, 161, 485, 486, 490—492, 493—495, 496—511, 514, 515, 516, 517, 523, 524, 525, 526, 527—529, 530—532, 533—536, 537, 538, 539—541, 543—545, 546—548, 551—553, 554—556, 571—574 en 575 in de bestreden beschikking.

342 Opgemerkt moet evenwel worden, dat het in paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking vermelde document nr. 33.322/575, een telexbericht van Tracoisa aan Cimpor van 13 maart 1989, uitdrukkelijk is aangehaald in punt 11 van het internationale deel van de PvB (hoofdstuk 2). Dat geldt ook voor de documenten nrs. 33.322/490—492, 496—511, 514, 515, 516, 517, 523, 524, 525, 526, 533—536, 539—541, 543—545, 546—548, 551—553, 554—556 en 571—574. Het gaat om telexberichten waaruit volgens punt 11 van de PvB en paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking blijkt, dat Cimpor in 1988 en 1989 heeft voldaan aan specifieke aanvragen voor cement voor de volgende bestemmingen: Afrika, Guinee, Senegal, Libië, Madagascar, Puerto Rico, de Verenigde Staten en de Antillen. Die telexberichten en het telexbericht van 13 maart 1989 bevonden zich bovendien in de doos (supra, punt 95). Het zijn dus bewijsstukken die aan Oficemen (documenten nrs. 33.322/492 en 575) en aan Cimpor (documenten nrs. 33.322/490—492, 496—511, 514, 515, 516, 517, 523, 524, 525, 526, 533—536, 539—541, 543—545, 546—548, 551—553, 554—556, 571—574 en 575) kunnen worden tegengeworpen.

343 De documenten nrs. 33.322/485, 486, 493—495, 527—529, 530—532, 537 en 538 zijn telexberichten uit 1988 en 1989 van/aan Cimpor. Zij worden in paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking gebruikt om aan te tonen, dat Cimpor in 1988 en 1989 elke aanvraag om levering van cement uit Spanje heeft afgewezen. Ook die documenten bevonden zich in de doos (supra, punt 95). Nu de Commissie in punt 11 van het internationale deel van de PvB (hoofdstuk 2) aangaf, dat uit „een reeks telexen van 1988 en 1989 blijkt dat Cimpor, de meest rechtstreeks bij de uitvoer betrokken producent, elke aanvraag om levering van cement uit Spanje heeft geweigerd met de standaardformule: ‚Wij hebben geen uitvoercapaciteit beschikbaar'", konden Oficemen en Cimpor die documenten redelijkerwijs in verband brengen met de relevante passages van de PvB en daaruit opmaken, welke conclusies de Commissie eruit wenste te trekken. De in paragraaf 21, punt 6, van de bestreden beschikking genoemde documenten nrs. 33.322/92, 93, 95 en 96 en de documenten nrs. 33.322/158, 159, 160, 161 en 270—276 bevestigen, dat op 28 oktober 1988, 12 januari, 23 februari en 24 april 1984, alsmede op 10 november 1987, 5 februari, 21 april, 10 mei en 27 juli 1988 vergaderingen hebben plaatsgevonden tussen Portugese cementfabrikanten en vertegenwoordigers van de Spaanse producenten. In punt 11 van de PvB (hoofdstuk 2) is vermeld, dat op die data bijeenkomsten hebben plaatsgevonden tussen Spanjaarden en Portugezen „om de bezwaren ten gevolge van de invoer [van cement uit Portugal] in Spanje te verhelpen". De documenten nrs. 33.322/92, 93, 95, 96, 158, 159, 160, 161 en 270—276 zaten allemaal in de doos (supra, punt 95). Oficemen, Cimpor en Secil konden op grond van punt 11 van het internationale deel

van de PvB redelijkerwijs voorzien, welke conclusies de Commissie in de bestreden beschikking uit de documenten nrs. 33.322/92, 93, 95, 96 en 270—276 zou trekken. Bij lezing van punt 11 van het internationale deel van de PvB kon Cimpor ook voorzien, dat de documenten nrs. 33.322/158, 159, 160 en 161 ten aanzien van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk tegen haar zouden worden gebruikt.

344 De in paragraaf 21, punt 6, van de bestreden beschikking genoemde documenten nrs. 33.322/79, 84, 85 en 88—90 bevestigen, dat de Portugese cementfabrikanten en vertegenwoordigers van de Spaanse producenten zijn bijeengekomen op 25 juni 1987 (document nr. 33.322/79), 10 november 1987 (document nr. 33.322/84), 5 februari 1988 (document nr. 33.322/85), 21 april 1988 (document nr. 33.322/88), 10 mei 1988 (document nr. 33.322/89) en 27 juli 1988 (document nr. 33.322/90). In punt 11 (hoofdstuk 2) van de PvB is vermeld, dat op die data bijeenkomsten hebben plaatsgevonden tussen Spanjaarden en Portugezen „om de bezwaren ten gevolge van de invoer [van cement uit Portugal] in Spanje te verhelpen". Cimpor en Secil konden derhalve redelijkerwijs voorzien, welke conclusies de Commissie in de bestreden beschikking zou trekken uit die documenten, die zich allemaal in de doos (supra, punt 95) bevonden. Ten slotte is in punt 11 (hoofdstuk 2) van de PvB vermeld, dat op elke vergadering voor iedere grensovergang een analyse van de maandelijkse uitvoer van Portugese cement naar Spanje werd overgelegd. Daar document nr. 33.322/177, dat zich ook in de doos (supra, punt 95) bevond, dat feit bevestigde, hadden Oficemen, Cimpor en Secil eveneens moeten voorzien, welke conclusies de Commissie eruit zou trekken in paragraaf 21, punt 7, van de bestreden beschikking, waar de betrokken passage van de PvB wordt geparafraseerd.

345 Wat vervolgens de bewijsstukken betreft, die zijn gebruikt tot staving van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk de Frans-Duitse afspraak, laken SFIC, Ciments français en Heidelberger, dat in de bestreden beschikking een nota van Heidelberger van 12 augustus 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10; document nr. 33.126/3573) als nieuw bewijsstuk zou zijn gebruikt. Hoewel vaststaat, dat deze nota in de PvB niet wordt genoemd, moet worden vastgesteld, dat zij zich wel in de doos (supra, punt 95) bevond. Aangezien het dus een document betreft dat kan worden gelijkgesteld met een bijlage bij de PvB, behoeft slechts te worden nagegaan, of de betrokken verzoeksters redelijkerwijs uit de PvB konden opmaken, welke conclusies de Commissie uit die nota wilde trekken. Dit moesten verzoeksters inderdaad doen, daar de PvB een punt 12 bevatte („De tenuitvoerlegging van het ‚Cembureau Agreement or Principle of not transhipping to internal European Markets': Frankrijk-Duitsland"), waarin de Commissie uitdrukkelijk verwees naar de brief van Ciments français van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10; documenten nrs. 33.126/3574—3576) die in bijlage bij de nota van Heidelberger van 12 augustus 1987 was gevoegd (infra, punt 2396).

346 Met betrekking tot de bewijsstukken die zijn gebruikt tot staving van de in artikel 4 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken — de oprichting van de ETF en de in het kader daarvan getroffen maatregelen —, noemen Holderbank en Blue Circle allereerst het met de hand geschreven verslag van Dutron, directeur van Cembureau, over de vergadering van 28 mei 1986 te Rome (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; documenten nrs. 33.126/10982 en 10983). Blue Circle vermeldt ook het getypte verslag van die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771). Zij verwijst voorts naar de deelnemerslijst van de vergadering te Zürich-Céligny van 3 tot en met 5 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 2; document nr. 33.126/18756). Die vergaderingen en de inhoud ervan waren duidelijk vermeld in punt 17, sub a en b, van het deel „De feiten" van de

PvB, dat aan de ETF is gewijd (hoofdstuk 2, deel 2), en de betrokken documenten bevonden zich in de doos (supra, punt 95). Holderbank en Blue Circle konden die documenten dus redelijkerwijs in verband brengen met de relevante passages van de PvB en daaruit opmaken, welke conclusies de Commissie met betrekking tot de verschillende in artikel 4 van de bestreden beschikking genoemde inbreuken daaruit wenste te trekken.

347 Holderbank verwijst ook naar de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 22; documenten nrs. 33.126/18849—18862), naar het met de hand geschreven verslag van Lafarge over de ETF-vergadering van 11 februari 1987 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 46; documenten nrs. 33.126/4911—4913) en naar het verslag van Lafarge over de vergadering van de ETF-subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; documenten nrs. 33.126/4858—4861). Al die vergaderingen waren met een kort overzicht van hun agenda vermeld in de PvB [respectievelijk in punt 17, sub e en g, van het deel „De feiten" van de PvB, gewijd aan de ETF (hoofdstuk 2, deel 2)]. Bovendien bevonden de verschillende door deze verzoekster genoemde documenten betreffende die drie vergaderingen zich in de doos (supra, punt 95). Holderbank kon die documenten dus redelijkerwijs in verband brengen met de relevante passages van de PvB en daaruit opmaken, welke conclusies de Commissie met betrekking tot de verschillende in artikel 4 van de bestreden beschikking genoemde inbreuken daaruit wenste te trekken. Om dezelfde reden is het met de hand geschreven verslag van Lafarge over de ETF-vergadering van 11 februari 1987 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 46; documenten nrs. 33.126/4911—4913) een bewijsstuk dat aan Holderbank kan worden tegengeworpen.

348 Blue Circle verwijt de Commissie ook nog, dat zij in de bestreden beschikking de documenten nrs. 33.126/18821 en 18822 (bestreden beschikking, paragrafen 25, punten 9 en 10, en 26, punt 2), 33.126/18857—18861 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 2) en 33.126/18755 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 9 en 10) heeft gebruikt om haar deelneming aan de vergadering te Stockholm van 9 juni 1986 en de inhoud van de aldaar gevoerde besprekingen aan te tonen. Zij laakt ook, dat in de bestreden beschikking gebruik is gemaakt van de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden te Baden-Baden van 9 september 1986. Zij doelt in het bijzonder op document nr. 33.126/18861, waaruit haar aanwezigheid tijdens de vergadering te Stockholm kan worden afgeleid (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9). De vergaderingen te Stockholm en te Baden-Baden en de inhoud ervan waren duidelijk vermeld in punt 17, sub c en e, van het deel „De feiten" van de PvB, dat aan de ETF is gewijd (hoofdstuk 2, deel 2), en de betrokken documenten bevonden zich in de doos (supra, punt 95). Blue Circle kon die documenten dus redelijkerwijs in verband brengen met de relevante passages van de PvB en daaruit opmaken, welke conclusies de Commissie met betrekking tot de verschillende in artikel 4 van de bestreden beschikking genoemde inbreuken daaruit wenste te trekken.

349 Blue Circle verwijst ook naar verschillende documenten over andere in paragraaf 25 van de bestreden beschikking genoemde vergaderingen. Het zijn de in paragraaf 25, punt 11, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de ETF-vergadering van 17 juni 1986 te Londen (documenten nrs. 33.126/18781—18790), de in paragraaf 25, punt 12, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de ETF-vergadering van 2 juli 1986 te Milaan (documenten nrs. 33.126/18756, 18757 en 18791—18794), de in paragraaf 25,

punt 13, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de ETF-vergadering van 8 juli 1986 te Genève (documenten nrs. 33.126/18757 en 18795), de in paragraaf 25, punt 14, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 te Genève (documenten nrs. 33.126/18757, 18758 en 18795—18811), een in paragraaf 25, punt 21, van de bestreden beschikking genoemd document betreffende de ETF-vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden (document nr. 33.126/18848), de in paragraaf 25, punt 39, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de vergadering van delegatiehoofden van 6 november 1986 te Brussel (documenten nrs. 33.126/19007 en 19008), de in paragraaf 25, punt 44, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de ETF-vergadering van 9 januari 1987 te Milaan (documenten nrs. 33.126/18759, 18921 en 18922), de in paragraaf 25, punt 45, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de ETF-vergadering van 11 februari 1987 te Genève (documenten nrs. 33.126/18760, 18939—18944 en 18946—18949), en de in paragraaf 25, punt 47, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de vergadering van de ETF-subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 (documenten nrs. 33.126/4858—4861). Al die vergaderingen waren met een kort overzicht van hun agenda vermeld in punt 17, sub d, f en g, van het deel „De feiten" van de PvB, gewijd aan de ETF (hoofdstuk 2, deel 2). Bovendien bevonden alle door deze verzoekster aangevoerde documenten betreffende die vergaderingen zich in de doos (supra, punt 95). Blue Circle kon die documenten dus redelijkerwijs in verband brengen met de relevante passages van de PvB en daaruit opmaken, welke conclusies de Commissie met betrekking tot de verschillende in artikel 4 van de bestreden beschikking genoemde inbreuken daaruit wenste te trekken.

350 Blue Circle beroept zich voorts op de documenten nrs. 33.126/4487—4490 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48), de na de vergaderingen te Luxemburg van 25 en 28 mei 1987 opgestelde interne nota van Lafarge van 1 juni 1987, waarin met betrekking tot de toekomst van de ETF onder meer wordt verklaard: „het instrument is uitgedacht en het kan dan ook net zo goed gebruiksgereed gehouden worden". Die documenten bevonden zich in de doos (supra, punt 95) die in de administratieve procedure aan Blue Circle ter beschikking is gesteld. Blue Circle kon redelijkerwijs voorzien, welke conclusies de Commissie daaruit wenste te trekken, aangezien zij in punt 61, sub h, van de PvB, betreffende de „Juridische beoordeling" van de ETF (hoofdstuk 10) had beklemtoond, dat de vanaf 1986 door de bij de ETF betrokken ondernemingen begane inbreuken des te ernstiger waren omdat zij van lange duur waren geweest, zonder evenwel, zoals voor andere punten van bezwaar, een einddatum van de inbreuk vast te stellen, en zij in punt 93, sub b, van de PvB betreffende de toepasselijkheid van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, had verklaard, dat de mededingingsregelingen volgens haar „vrijwel in hun totaliteit worden voortgezet". De betrokken documenten moeten dus worden beschouwd als bewijsstukken die aan Blue Circle kunnen worden tegengeworpen.

351 Italcementi verwijst naar verschillende documenten over de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking genoemde vergaderingen, namelijk de ontwerpagenda van de ETF-vergadering van 2 juli 1986 te Milaan (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 12; document nr. 33.126/18794), de agenda van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 14; document nr. 33.126/18811) en de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden van 6 november 1986 te Brussel (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 39; documenten nrs. 33.126/19007 en 19008). Daar al die documenten zich in de doos (supra, punt 95) bevonden en de Commissie in punt 17, sub d en f, van het deel „De feiten" van de PvB, gewijd aan de ETF (hoofdstuk 2, deel 2), de betrokken vergaderingen en hun agenda vermeldde, kon Italcementi uit de PvB redelijkerwijs opmaken, welke conclusies de Commissie uit de betrokken documenten wenste te trekken in verband met de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken.

352 SFIC stelt, dat in het internationale deel van de PvB geen gewag is gemaakt van de agenda's en de notulen van haar drie vergaderingen van 8 juli, 9 september en 7 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/14828—14860; in paragraaf 29, punt 4, van de bestreden beschikking genoemde notulen), die tegen haar zijn gebruikt voor de toerekening van de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken. Vastgesteld moet evenwel worden, dat de betrokken documenten, die van SFIC afkomstig zijn en die zich in het dossier betreffende Frankrijk bevonden, waartoe zij tijdens de administratieve procedure toegang had, uitvoerig ter sprake waren gebracht in de passage betreffende de Griekse cementuitvoer in het hoofdstuk „Frankrijk" van de PvB (hoofdstuk 5, punt 44, sub f), waarin met betrekking tot die stukken wordt geconcludeerd, „dat de data van de vergaderingen van het Bureau [van SFIC] met als agendapunt ‚Uitvoer van cement uit Griekenland' in verband moeten worden gebracht met de data van de activiteiten van de ‚Cembureau Task Force or European Task Force', bedoeld in deel 2". Blijkens deze passage zijn die documenten weliswaar ter sprake gebracht in het hoofdstuk „Frankrijk" van de PvB, maar heeft de Commissie deze duidelijk in verband gebracht met de tegen de Franse producenten in aanmerking genomen punten van bezwaar en met de internationale punten van bezwaar inzake de ETF. Bij lezing daarvan diende SFIC zich dus ervan bewust te zijn, dat de Commissie die documenten — ondanks de plaats waar zij in de PvB waren vermeld — in de bestreden beschikking ook kon aanvoeren tot staving van de tegen haar in aanmerking genomen punten van bezwaar in verband met de ETF, en dat haar opmerkingen over de documenten nrs. 33.126/14828—14860 zowel betrekking moesten hebben op de nationale als op de internationale punten van bezwaar die in de PvB tegen haar in aanmerking werden genomen. Het zijn dus bewijsstukken die tegen haar kunnen worden ingeroepen. Daar de Commissie in de PvB een duidelijk verband had gelegd tussen die nationale stukken en de punten van bezwaar inzake de ETF, en SFIC die stukken in de administratieve procedure had kunnen becommentariëren, mocht de Commissie, ondanks de intrekking van de nationale punten van bezwaar, die stukken in de bestreden beschikking aanvoeren.

353 Wat inzonderheid de bewijsstukken betreft die de Commissie heeft gebruikt voor de vaststelling van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk de oprichting van Intercement, stelt Blue Circle, dat de Commissie in de PvB de documenten nrs. 33.126/18734—18739 en 18823—18832 evenmin voldoende ter sprake heeft gebracht. Die documenten worden in de bestreden beschikking genoemd tot staving van de vaststelling dat Intercement, een vennootschap met een kapitaal van 50 000 CHF, op 24 juni 1986 door drie Zwitserse advocaten was opgericht en te Freiburg was geregistreerd bij de advocaat die nagenoeg het volledige aandelenkapitaal had geplaatst en die daarvan de enige beheerder was (bestreden beschikking, paragraaf 26, punten 3 en 5). Blue Circle wijst ook op document nr. 33.126/18329 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 9) — een uittreksel uit het antwoord van Holderbank op een verzoek om inlichtingen — waaruit de Commissie afleidt, dat Blue Circle haar aandeel in het kapitaal van Intercement heeft betaald. Die feiten zijn evenwel uitdrukkelijk vermeld in punt 18 van het deel „De feiten" van de PvB, gewijd aan de ETF (hoofdstuk 2, deel 2). Blue Circle kon de documenten nrs. 33.126/18734—18739, 18823—18832 en 18329, die zich allemaal in de doos (supra, punt 95) bevonden, dus redelijkerwijs in verband brengen met de relevante passages van de PvB en daaruit opmaken, welke conclusies de Commissie met betrekking tot de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk daaruit wenste te trekken.

354 Blue Circle klaagt ook over het feit, dat de Commissie in de PvB geen melding heeft gemaakt van de nota van de bedrijfsjurist van Blue Circle van 10 juli 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 13; documenten nrs. 33.126/18842 en 18843). Bij lezing van punt 18 van het deel „De feiten" van de PvB, gewijd aan de ETF (hoofdstuk 2, deel 2), had zij evenwel

kunnen voorzien, dat die nota, die zich in de doos (supra, punt 95) bevond en waarin wordt gesteld dat de oprichting van Intercement in strijd is met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, in de bestreden beschikking als belastend materiaal zou worden gebruikt.

355 De door Holderbank aangevoerde documenten nrs. 33.126/10960—10962 (rekeninguittreksel van 7 november 1986 van BCO, de Zwitserse dochteronderneming van Blue Circle), 10958 (telexbericht van Blue Circle aan Cementir van 10 oktober 1987), 6447 (met de hand geschreven nota van Lafarge van 3 oktober 1986) en 2915 (ongedateerd juridisch advies van Franse herkomst) (bestreden beschikking, paragraaf 26, punten 7, 11, 12 en 13), die de Commissie eveneens met betrekking tot de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk heeft gebruikt, waren in de PvB uitdrukkelijk vermeld (PvB, punt 18 en voetnoot 14) en bevonden zich in de doos (supra, punt 95). Het enkele feit dat zij in de PvB niet met hun paginering waren vermeld, kan in dat opzicht geen schending van de rechten van de verdediging van deze verzoekster opleveren. Holderbank voert voorts de documenten nrs. 33.126/16218 en 16220 aan (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 8), die verband houden met de plaatsing door Italcementi van haar aandeel in het kapitaal van Intercement en de latere verkoop van haar aandelen aan Holderbank. Die feiten werden in punt 18 van de PvB uitdrukkelijk vermeld en de betrokken documenten bevonden zich in de doos (supra, punt 95). Holderbank kon die documenten dus redelijkerwijs in verband brengen met de relevante passages van de PvB en daaruit opmaken, welke conclusies de Commissie met betrekking tot de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk daaruit wenste te trekken.

356 Wat de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft, laakt Italcementi het feit, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang had tot de documenten nrs. 33.126/12145—12342. Die in paragraaf 27, punt 6, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffen de in april 1987 gesloten overeenkomsten tussen Calcestruzzi en de drie Italiaanse cementfabrikanten Unicem, Cementir en Italcementi. Ofschoon die documenten, met uitzondering van document nr. 33.126/12160, in de administratieve procedure als niet-toegankelijk voor andere partijen dan Unicem waren aangemerkt, had Italcementi bij de raadpleging van het dossier betreffende Italië tijdens deze procedure toegang tot het grootste deel daarvan, namelijk de documenten nrs. 33.126/12145—12166, 12180—12188 en 12231—12341. Italcementi, die de betrokken overeenkomsten had ondertekend, kende hoe dan ook de inhoud van die documenten. Zij erkent trouwens, dat zij kennis had van die documenten, maar meent, dat haar tijdens de administratieve procedure toegang tot deze documenten had moeten worden verleend, om de kopie in het dossier van de Commissie te kunnen verifiëren. Zij toont niet aan, en stelt zelfs niet, dat de Commissie bij haar verwijzing in paragraaf 27, punt 6, van de bestreden beschikking naar die documenten, de originele versie ervan heeft vervalst. Verder moet worden vastgesteld, dat in punt 35 van het deel „De feiten" van de PvB, dat aan Italië is gewijd en waartoe deze verzoekster tijdens de administratieve procedure toegang had, wordt vermeld: „De overeenkomst [tussen de Italiaanse producenten en Calcestruzzi] is ‚rond gekomen' op 3 en 15 april 1987, toen een aantal contracten is getekend." In punt 70, sub b, van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB inzake Italië, waartoe Italcementi tijdens de administratieve procedure eveneens toegang had, wordt geconcludeerd: „(...) de overeenkomsten tussen de [Italiaanse] producenten en Calcestruzzi vormen mededingingsbeperkingen in de zin van artikel 85[, lid 1, van het Verdrag]". In de PvB werd trouwens ook een verband gelegd tussen de contracten van april 1987 en de internationale punten van bezwaar inzake de ETF. In punt 19, sub d, van het deel „De feiten" van de PvB, gewijd aan de ETF (hoofdstuk 2, deel 2), waartoe Italcementi tijdens de administratieve procedure toegang had, heet het immers, dat „Italcementi, Unicem, Cementir en Calcestruzzi een overeenkomst [hebben ondertekend], waarbij de drie cement-

producenten zich verbonden aan alle cementbehoeften van de Calcestruzzigroep te voldoen en deze zich verbindt in vrijwel al haar cementbehoeften te voorzien bij de ondertekenende cementproducenten." In punt 61, sub h-iv, van het internationale deel van de „Juridische beoordeling" in de PvB staat te lezen: „De op Calcestruzzi uitgeoefende druk en de niet-uitvoering vanwege Calcestruzzi van het cementaankoopcontract met Titan resulteert uit overeenkomsten tussen en/of onderling afgestemde gedragingen van de Italiaanse producenten Italcementi, Unicem en Cementir (...), met het doel de Griekse producenten een belangrijke klant af te nemen, die hen in staat zou stellen te penetreren op de Italiaanse markt." Italcementi, die als partij bij de contracten van april 1987 over een exemplaar daarvan beschikte, kon dus redelijkerwijs voorzien, welke conclusies de Commissie daaruit zou trekken in verband met de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Derhalve zijn de documenten nrs. 33.126/12145—12342 bewijsstukken die aan Italcementi kunnen worden tegengeworpen.

357 Italcementi voert ook nog aan, dat het in paragraaf 27, punt 10, van de bestreden beschikking genoemde document nr. 33.126/19208 in de PvB niet voldoende ter sprake is gebracht. Er zij aan herinnerd (supra, punt 313), dat dit document, dat in de bestreden beschikking wordt genoemd bij de uiteenzetting van de feiten betreffende de verdedigingsmaatregelen voor de Italiaanse markt, anders dan in de bestreden beschikking wordt vermeld, in werkelijkheid niet het telexbericht van 2 juni 1987 is waarbij Calcestruzzi opnieuw aan Titan verzocht om een ontmoeting met de Italiaanse producenten te organiseren om het probleem van de niet-uitvoering van het contract voor de aankoop van Grieks cement op te lossen, maar een telexbericht van Titan aan Calcestruzzi van 29 januari 1987, dat in de bestreden beschikking niet wordt genoemd. Het telexbericht van Calcestruzzi aan Titan van 2 juni 1987, waarvan in paragraaf 27, punt 10, van de bestreden beschikking een lange passage is aangehaald, is in feite document nr. 33.126/19218, dat zich in de doos (supra, punt 95) bevond. In het kader van het punt van bezwaar dat later in aanmerking is genomen in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking, wordt in de PvB (punt 19, sub d) melding gemaakt van de door Calcestruzzi verlangde vergaderingen tussen de Italiaanse producenten en Titan. Bij lezing van die passage van de PvB kon Italcementi dus redelijkerwijs voorzien, welke conclusies de Commissie uit dat document zou trekken in verband met de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

358 Wat inzonderheid de in artikel 4, lid 4, van de bestreden beschikking bedoelde „carrot actions" betreft, verwijt Blue Circle de Commissie, dat zij in de PvB geen melding heeft gemaakt van het in paragraaf 28, punt 9, van de bestreden beschikking genoemde „Memorandum of Understanding" (document nr. 33.126/11096). Het betreft een document dat zich in de doos (supra, punt 95) bevond en dat de inhoud bevestigt van een ander document, de interne nota van Blue Circle „Discussiestuk invoer tegen lage prijzen — vergadering van 7.7.1986" (documenten nrs. 33.126/10992—10994), dat zich ook in de doos (supra, punt 95) bevond. Deze interne nota wordt uitdrukkelijk vermeld in punt 20, sub a, van het deel „De feiten" van de PvB, gewijd aan de ETF (hoofdstuk 2, deel 2), en in hetzelfde punt van de PvB worden passages uit dat document aangehaald. Derhalve kon Blue Circle document nr. 33.126/11096 redelijkerwijs in verband brengen met de relevante passages van de PvB en daaruit opmaken, welke conclusies de Commissie met betrekking tot de in artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk daaruit wenste te trekken.

359 De door Blue Circle aangevoerde documenten nrs. 33.126/19864 en 19865 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 9) zijn een ongedateerde nota van Heracles op papier met het briefhoofd „Sheraton Park Tower — London", die de Commissie heeft gebruikt in verband met de in artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Zij bevonden zich in de doos (supra, punt 95) en waren uitdrukkelijk vermeld in punt 20, sub a, van het deel „De feiten" van de PvB, gewijd aan de ETF (hoofdstuk 2, deel 2). Ook dit is dus een bewijsstuk dat aan deze verzoekster kan worden tegengeworpen.

360 Met betrekking tot de in artikel 5 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk de onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het ECEC, verwijzen Cimpor en Italcementi naar de interne nota van Blue Circle van 9 april 1981 die in paragraaf 30, punt 1, van de bestreden beschikking wordt vermeld in het kader van de ontstaansgeschiedenis van de comités voor de export (documenten nrs. 33.126/11338—11340; in de bestreden beschikking wordt per abuis de datum van 4 april 1981 genoemd). Deze nota is voor het verweer van Cimpor niet relevant, daar deze onderneming in artikel 5 van de bestreden beschikking niet wordt genoemd. Hoe dan ook, de interne nota van Blue Circle bevond zich in de doos (supra, punt 95). Bovendien wordt zij aangehaald in punt 24 van de PvB, dat betrekking heeft op het ECMEC. Derhalve is het een bewijsstuk dat aan verzoeksters kan worden tegengeworpen.

361 Aangaande de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, de onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het EPC, meent Blue Circle, dat de brief van Gac van 30 maart 1990 (bestreden beschikking, paragraaf 35, punt 2; documenten nrs. 33.126/16766—16777) een nieuw bewijsstuk is. Dit argument moet worden afgewezen. Dat document, dat zich trouwens in de doos (supra, punt 95) bevond, is uitdrukkelijk vermeld in punt 24 van de PvB (hoofdstuk 2, deel 4), betreffende de ontstaansgeschiedenis van het ECMEC en het EPC.

362 Blue Circle stelt eveneens, dat de notulen van de EPC-vergadering van 20 oktober 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 8; documenten nrs. 33.126/18179 en 18180), die zijn gebruikt om aan te tonen dat in het EPC intra-Europese problemen zijn besproken, in de PvB onvoldoende ter sprake zijn gebracht. Vastgesteld moet worden, dat de EPC-vergadering van 20 oktober 1988 uitdrukkelijk is vermeld in punt 28 (hoofdstuk 2, deel 4) van de PvB („De eerbiediging van de thuismarkten"). Derhalve had Blue Circle kunnen voorzien, dat de Commissie de notulen van die vergadering, die zich in de doos (supra, punt 95) bevonden, zou gebruiken om aan te tonen, dat het EPC zich niet alleen bezighield met de uitvoer buiten Europa, maar ook met de intra-Europese handel.

363 Ciments français stelt, dat in de PvB niet werd gesproken van haar in paragraaf 36, punt 7, van de bestreden beschikking aangehaalde, met de hand geschreven notities over de EPC-vergadering van 20 oktober 1988 (documenten nrs. 33.126/12791—12799), en de in paragraaf 36, punt 8, van de bestreden beschikking genoemde notulen van die vergadering (documenten nrs. 33.126/18179 en 18180), die de Commissie heeft gebruikt om aan te tonen, dat in het EPC intra -Europese problemen zijn besproken. Vastgesteld moet worden, dat de met de hand geschreven notities van de „EPC-Meeting" van 20 oktober 1988 uitdrukkelijk zijn vermeld in punt 28 (hoofdstuk 2, deel 4) van de PvB („De eerbiediging van de thuismarkten"). De notulen van deze vergadering werden in de PvB weliswaar niet uitdrukkelijk aangehaald of genoemd, maar zij bevonden zich in de doos (supra, punt 95). Bij lezing van de passage van de PvB waarin de vergadering van 20 oktober 1988 werd vermeld, kon Ciments français redelijkerwijs opmaken, welke conclusies de Commissie daaruit zou trekken teneinde aan te tonen, dat het EPC zich niet alleen bezighield met de uitvoer buiten Europa, maar ook met de intra-Europese handel.

364 Niettemin moet worden vastgesteld, dat sommige verzoeksters in hun verzoekschrift documenten hebben vermeld die in de bestreden beschikking tegen hen zijn gebruikt, waarover

zij evenwel niet in de administratieve procedure konden beschikken of waarvan zij niet konden voorzien welke conclusies de Commissie daaruit zou trekken. Volgens vaste rechtspraak moeten die stukken als bewijsmiddel worden uitgesloten. Deze uitsluiting, die niet tot nietigverklaring van de gehele beschikking zou leiden, zou slechts van belang zijn voor zover het door de Commissie op basis daarvan geformuleerde verwijt alleen met deze documenten zou kunnen worden bewezen (arrest Hof van 25 oktober 1983, AEG/Commissie, 107/82, Jurispr. blz. 3151, punten 24-30; arresten Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 58, en ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142, punt 71). Deze vraag moet worden onderzocht in het kader van andere middelen betreffende de materiële beoordeling van de feiten door de Commissie.

365 Wat in de eerste plaats de bewijsstukken betreft die zijn gebruikt voor de vaststelling van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, klaagt Unicem vooral over het feit, dat zij geen toegang had tot het „Members Directory" van Cembureau. De Commissie heeft dat document, dat zich niet in het onderzoeksdossier bevond, in paragraaf 45, punt 13, van de bestreden beschikking gebruikt ter weerlegging van verzoeksters argument dat geen van haar vertegenwoordigers ooit delegatiehoofd is geweest. Het is een document waarop de Commissie zich heeft gebaseerd om aan te tonen, dat Unicem aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen. Daar dat document niet in de PvB werd genoemd en het zich evenmin in de doos (supra, punt 95) bevond, kan het niet worden beschouwd als een bewijsstuk dat aan Unicem kan worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 1 van de bestreden beschikking zal moeten worden onderzocht, of de deelneming van deze onderneming aan de Cembureau-overeenkomst zonder dit bewijsstuk genoegzaam is aangetoond (infra, punten 1429-1431).

366 Italcementi en Blue Circle verwijzen naar een aantal documenten betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden, genoemd in paragraaf 19 van de bestreden beschikking. Deze paragraaf van de bestreden beschikking is cruciaal voor de vaststelling van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst. De betrokken verzoeksters verwijzen naar de documenten nrs. 33.126/11560—11577 en 11587—11633 inzake de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 6), de documenten nrs. 33.126/11697, 11698, 11701—11713 en 11732 inzake de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 11) en de documenten nrs. 33.126/11739—11747, 11750, 11756—11773 en 11774—11789 inzake de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 15). Daar die documenten in de PvB niet werden genoemd en zij zich met uitzondering van een paar bladzijden evenmin in de doos (supra, punt 95) bevonden, zal bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 1 van de bestreden beschikking moeten worden onderzocht, of deze inbreuk zonder dit bewijsstuk genoegzaam is aangetoond (infra, punten 1111 en 1112).

367 Wat vervolgens de bewijsmiddelen betreft die zijn gebruikt tot staving van de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk de periodieke uitwisseling van informatie in het kader van Cembureau, stelt VNC, dat de documenten nrs. 33.126/15136—15157 geen bewijsstukken zijn die aan haar kunnen worden tegengeworpen. Vastgesteld moet worden, dat die documenten in paragraaf 16, punten 8 en 18 van de bestreden beschikking zijn gebruikt om de inbreuk in verband met de bovenbedoelde uitwisseling van gegevens aan te tonen. Geen van die documenten werd in de PvB genoemd of

bevond zich in de doos (supra, punt 95). Zij kunnen dus niet worden beschouwd als bewijsstukken die aan VNC kunnen worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking zal moeten worden onderzocht, of de daarin ten laste van VNC in aanmerking genomen inbreuk zonder die bewijsstukken genoegzaam is aangetoond (infra, punten 1579-1593).

368 Volgens Aalborg zijn de in paragraaf 16, punten 8 tot en met 22, van de bestreden beschikking aangehaalde documenten nrs. 33.126/15096—15305 nieuwe bewijsstukken. Het zijn bewijsstukken waarmee de Commissie het bestaan van de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk en Aalborgs deelneming daaraan heeft aangetoond. Vastgesteld moet worden, dat geen van die documenten, behalve de nummers 33.126/15096 en 15907, in de PvB werd vermeld of zich in de doos (supra, punt 95) bevond. Zij kunnen niet worden beschouwd als bewijsstukken die aan Aalborg kunnen worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking zal moeten worden onderzocht, of de daarin ten laste van Aalborg in aanmerking genomen inbreuk zonder die bewijsstukken genoegzaam is aangetoond (infra, punten 1579-1593 en 1684-1691).

369 Wat de door de Commissie aangevoerde bewijsstukken tot staving van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft, klagen Oficemen, Cimpor en Secil erover, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot een deel van document nr. 33.322/2901. Dat document, een deel van het verslag van een bezoek van twee werknemers van Hispacement aan Secil op 28 en 29 mei 1986 (documenten nrs. 33.322/2898—2903), was op de lijst (supra, punt 5) immers aangemerkt als „PA" (gedeeltelijk toegankelijk) voor die drie verzoeksters. De passage van document nr. 33.322/2901 waarop de Commissie zich in de bestreden beschikking (paragraaf 21, punt 2) heeft gebaseerd, luidt: „Dhr Bordado heeft mij medegedeeld dat in december van het vorige jaar de president-directeuren van de Portugese cementbedrijven en hun Spaanse evenknieën in het kantoor van Oficemen bijeen zijn gekomen, bij welke gelegenheid besloten is om de export tussen de twee landen te verbieden. Hij heeft mij bevestigd dat Secil vastbesloten is zich aan deze overeenkomst te houden. Hij heeft mij verder gezegd dat Cimpor onlangs veel verzoeken heeft ontvangen om naar Extremadura in Spanje te exporteren. Cimpor heeft tot op heden aan deze bijzonder aanlokkelijke verzoeken weerstaan, gezien de schade die een dergelijke beslissing de cementondernemingen van de beide landen zou kunnen berokkenen."

370 De versie die in de administratieve procedure aan verzoeksters is meegedeeld bevatte evenwel enkel de eerste zin van die passage. Op grond van het deel van document nr. 33.322/2901 dat in de administratieve procedure voor Oficemen, Cimpor en Secil verborgen bleef, stelt de Commissie in paragraaf 49, punt 2, van de bestreden beschikking met betrekking tot de afspraak op het Iberisch schiereiland vast: „Deze overeenkomst werd daadwerkelijk toegepast. De vertegenwoordiger van Secil heeft tegenover Hispacement verklaard (...) dat zijn onderneming vastbesloten was om zich aan de overeenkomst met de Spanjaarden te houden en dat Cimpor, ondanks een aantal orders uit Spanje, aan alle pogingen om haar tot export te verleiden, weerstand had geboden." In de bestreden beschikking heeft de Commissie dus een passage van het document, die ten tijde van de PvB niet toegankelijk was, tegen Oficemen, Cimpor en Secil gebruikt.

371 Volgens de Commissie zijn de rechten van de verdediging evenwel niet geschonden, daar verzoeksters op 3 mei 1993 het gehele document nr. 33.322/2901 hebben ontvangen.

372 Op dat moment waren de hoorzittingen evenwel reeds beëindigd. Daar verzoeksters niet is verzocht, opmerkingen in te dienen over de passages van het document die voordien onleesbaar waren gemaakt, konden zij zich niet genoegzaam uitspreken over de delen van document nr. 33.322/2901 waarop de Commissie zich in paragraaf 49, punt 2, van de bestreden beschikking heeft gebaseerd. Derhalve is het laatste deel van de in paragraaf 21, punt 2, aangehaalde passage geen bewijsstuk dat aan hen kan worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking zal dan ook moeten worden onderzocht, of de aldaar vastgestelde inbreuk zonder de passages van document nr. 33.322/2901 die niet toegankelijk waren tijdens de schriftelijke en mondelinge fase van de administratieve procedure, genoegzaam is aangetoond (infra, punten 2041-2092 en 2136).

373 Oficemen meent vervolgens, dat de in paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking aangehaalde documenten nrs. 33.322/512, 513, 549, 550, 566 en 567 nieuwe bewijsstukken zijn. Het gaat om telexberichten uit 1988 en 1989 waaruit blijkt, dat Cimpor aanvragen om levering van cement uit Spanje heeft geweigerd met de standaardformule „Wij hebben geen uitvoercapaciteit beschikbaar." Hoewel die documenten in het hoofdstuk „Portugal" van de PvB door hun nummer waren geïdentificeerd [zie PvB, hoofdstuk 9, punt 56, sub c („Verkoopweigering")], neemt dat niet weg, dat dit hoofdstuk van de PvB in de administratieve procedure niet aan Oficemen is meegedeeld. Bovendien werden die documenten niet genoemd in het internationale deel van de PvB, met name in punt 11 betreffende de afspraak op het Iberisch schiereiland, en bevonden zij zich niet in de doos (supra, punt 95). Op de lijst (supra, punt 5) waren zij in het „blok" documenten met de nummers 33.322/497—33.322/577 aangemerkt als „A: Cimpor. PA: derden". Die documenten kunnen derhalve niet worden beschouwd als bewijsstukken die aan Oficemen kunnen worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking zal dus moeten worden onderzocht, of de aldaar vastgestelde inbreuk zonder de documenten nrs. 33.322/512 en 513, 549, 550, 566 en 567 genoegzaam is aangetoond (infra, punten 2068-2092 en 2136).

374 Volgens Cimpor kan document nr. 33.322/1399 haar niet worden tegengeworpen. Dit in paragraaf 21, punt 6, van de bestreden beschikking aangehaalde document is een telexbericht waarin de namen werden doorgegeven van de personen die zouden deelnemen aan de Spaans-Portugese vergadering van 27 juli 1988. Het bevond zich niet in de doos (supra, punt 95), noch in het Portugese dossier waartoe Cimpor tijdens de administratieve procedure toegang had. Het kan dus niet worden beschouwd als een bewijsstuk dat aan Cimpor kan worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking zal moeten worden onderzocht, of de aldaar vastgestelde inbreuk zonder document nr. 33.322/1399 genoegzaam is aangetoond (infra, punten 2068-2092 en 2129).

375 Wat de bewijsstukken betreft die de Commissie heeft aangevoerd tot staving van de in artikel 3, lid 3, van de bestreden beschikking genoemde inbreuk, laakt SFIC, dat in de bestreden

beschikking gebruik is gemaakt van het statistische model van BDZ dat deze laatste op 4 mei 1993 aan de Commissie deed toekomen (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 18). Vastgesteld moet worden dat de Commissie die statistieken vermeldt met betrekking tot de in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Daar verzoekster over dit bewijsstuk geen standpunt kenbaar heeft kunnen maken, kan het haar niet worden tegengeworpen. Bij het materiële onderzoek van de wettigheid van artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking zal moeten worden beoordeeld, welke invloed eventueel de omstandigheid dat dit bewijsstuk niet kan worden tegengeworpen, heeft voor de vraag of de betrokken inbreuk door de Commissie terecht is vastgesteld (infra, punt 2493).

376 Met betrekking tot de bewijsstukken die de Commissie heeft aangevoerd tot staving van de vaststelling van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk de oprichting van de ETF, klagen Uniland, Oficemen, Italcementi en Blue Circle erover, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot document nr. 33.126/18950 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48). Het betreft een telefaxbericht dat Holderbank op 23 februari 1987 aan verschillende leden van de ETF heeft gezonden om data af te spreken voor vergaderingen van de delegatiehoofden en van de ETF, en dat de Commissie heeft aangehaald om aan te tonen, dat destijds nog pogingen zijn gedaan om de ETF bijeen te roepen. Het is in de PvB niet vermeld en bevond zich niet in de doos (supra, punt 95). Op de lijst (supra, punt 5) was het aangemerkt als „A: Holderbank. Ciments d'Obourg. NA: derden". Dit bewijsstuk kan niet aan Uniland, Oficemen, Italcementi en Blue Circle worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking zal moeten worden onderzocht, of de aldaar vastgestelde inbreuk en de duur ervan zonder document nr. 33.126/18950 genoegzaam zijn aangetoond (infra, punt 2807).

377 Holderbank beroept zich ook op de documenten nrs. 33.126/4487—4490 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48), de na de vergaderingen te Luxemburg van 25 en 28 mei 1987 opgestelde interne nota van Lafarge van 1 juni 1987, waarin met betrekking tot de toekomst van de ETF onder meer wordt verklaard: „het instrument is uitgedacht en het kan dan ook net zo goed gebruiksgereed gehouden worden". Hoewel die documenten zich volgens de Commissie in de doos bevonden (supra, punten 95 en 350), heeft Holderbank dit feit in de procedure voor het Gerecht ten stelligste ontkend. Aangezien niet is bewezen, dat die documenten haar tijdens de administratieve procedure inderdaad ter beschikking zijn gesteld, vormen zij geen bewijsstukken die aan Holderbank kunnen worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking zal moeten worden onderzocht, of de aldaar vastgestelde inbreuk en de duur ervan zonder de documenten nrs. 33.126/4487—4490 genoegzaam zijn aangetoond (infra, punt 2808).

378 Aangaande de bewijsstukken tot staving van de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk de onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het EPC, stelt Blue Circle, dat de in paragraaf 37, punt 5, van de bestreden beschikking genoemde notulen van de EPC-vergaderingen van 12 november 1981 (documenten nrs. 33.126/11432—11440) en 10 november 1982 (documenten nrs. 33.126/11417—11420) in de PvB onvoldoende ter sprake zijn gebracht. Vastgesteld moet worden, dat die documenten, die de Commissie heeft gebruikt om aan te tonen dat in het kader van het EPC collectief uitvoerprijzen zijn vastgesteld, in de PvB niet zijn vermeld en dat zij zich evenmin in de doos (supra, punt 95) bevonden. Die bewijsstukken kunnen dus niet aan Blue Circle worden tegengeworpen. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 6 van de bestreden beschikking zal dus moeten worden onderzocht, of de aldaar vastgestelde inbreuk en de

deelneming van Blue Circle daaraan zonder de documenten nrs. 33.126/11417—11420 en 11432—11440 genoegzaam zijn aangetoond (infra, punten 3987 en 3988).

6. Conclusie

379 Het gebruik van de in de punten 365 tot en met 378 supra genoemde documenten in de bestreden beschikking moet wegens schending van de rechten van de verdediging van de betrokken verzoeksters als onwettig worden aangemerkt. De gevolgen van deze schending van de rechten van de verdediging zullen worden beoordeeld bij het materiële onderzoek van de wettigheid van de bestreden beschikking. Alle andere argumenten die in het kader van de hier onderzochte grief zijn aangevoerd, moeten worden afgewezen.

E — Niet-mededeling aan verzoeksters van documenten die zich niet in het onderzoeksdossier bevonden

1. Inleidende opmerkingen

380 Verschillende verzoeksters verwijten de Commissie, dat zij tijdens de administratieve procedure bepaalde documenten die zich weliswaar niet in het eigenlijke onderzoeksdossier bevonden, maar tijdens die procedure niettemin dienstig zouden zijn geweest voor hun verweer, niet heeft meegedeeld. Zij laken dan ook het feit, dat zij geen toegang hadden tot de antwoorden op de PvB van andere adressaten (2), de processen-verbaal van de hoorzittingen betreffende de nationale mededingingsregelingen (3), het dossier van de Commissie betreffende de aanmelding van het Belgisch-Nederlandse systeem van pariteitspunten (4), het dossier van de Commissie betreffende de Griekse steunmaatregelen en het Grieks-Britse intergouvernementele akkoord (5), enkele interne nota's van de Commissie (6) en de verweerschriften in de andere „cementzaken" (7).

381 Alvorens de verschillende argumenten worden onderzocht, moet onderscheid worden gemaakt tussen twee casusposities.

382 In de eerste plaats verwijten bepaalde verzoeksters de Commissie, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot zich niet in het onderzoeksdossier bevindende documenten die in de bestreden beschikking als belastend materiaal zouden zijn gebruikt. Documenten die in de administratieve procedure niet aan de betrokkenen zijn meegedeeld, zijn geen bewijsstukken die aan hen kunnen worden tegengeworpen (reeds in punt 323 aangehaalde arresten AKZO/Commissie, punt 21, van 10 maart 1992, Shell/Commissie, punten 55 en 56, en ICI/Commissie, T-13/89, punten 34 en 35). Indien blijkt,

dat de Commissie zich in de bestreden beschikking heeft gebaseerd op documenten die zich niet in het onderzoeksdossier bevonden en verzoeksters niet zijn meegedeeld, moeten de betrokken documenten dan ook als bewijsmiddel worden geweigerd (arresten AEG/Commissie, reeds aangehaald in punt 364, punten 24-30, Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 58, en ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142, punt 71).

383 In de tweede plaats zijn bepaalde verzoeksters van mening, dat de Commissie hun rechten van de verdediging heeft geschonden, doordat zij tijdens de administratieve procedure bepaalde documenten niet heeft meegedeeld die zich weliswaar niet in het onderzoeksdossier bevonden, maar ontlastend materiaal konden bevatten. In een procedure tot vaststelling van een inbreuk op artikel 85 en/of artikel 86 van het Verdrag is de Commissie evenwel niet verplicht, op eigen initiatief toegang te verlenen tot documenten die zich niet in haar onderzoeksdossier bevinden en die zij niet voornemens is in de eindbeschikking tegen de betrokkenen te gebruiken. Derhalve moet een verzoeker die in de loop van de administratieve procedure verneemt, dat de Commissie over documenten beschikt die dienstig kunnen zijn voor zijn verweer, de instelling uitdrukkelijk om toegang tot die documenten verzoeken. Indien hij dat niet doet tijdens de administratieve procedure, vervalt zijn recht om op deze grond beroep tot nietigverklaring van de eindbeschikking in te stellen. Dienaangaande zij beklemtoond, dat de overweging in punt 96 van het arrest Solvay/Commissie, T-30/91 (reeds aangehaald in punt 106), dat schending van de rechten van de verdediging los staat van de manier waarop de betrokken onderneming zich tijdens de administratieve procedure heeft gedragen, slechts betrekking heeft op de toegang tot documenten die deel uitmaken van het onderzoeksdossier van de Commissie. Indien de Commissie in de administratieve procedure een vraag van een verzoeker om toegang tot documenten die zich niet in het onderzoeksdossier bevinden, heeft afgewezen, kan een schending van de rechten van de verdediging slechts worden vastgesteld, als vaststaat dat de administratieve procedure anders had kunnen aflopen indien de verzoeker in die procedure toegang tot de documenten in kwestie had gehad (arrest van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 56; reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 68, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 78).

2. Antwoorden op de PvB van andere adressaten

384 Volgens Aalborg (T-44/95), Rugby (T-53/95), Asland (T-55/95), Castle (T-56/95), Irish Cement (T-60/95), Holderbank (T-68/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) zijn hun rechten van de verdediging geschonden, doordat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot de antwoorden op de PvB van de andere adressaten.

385 Volgens deze verzoeksters zijn hun rechten van de verdediging geschonden, doordat de Commissie passages uit verschillende antwoorden op de PvB als belastend materiaal gebruikt (2.1). Vier verzoeksters, namelijk Castle, Irish Cement, Aker en Euroc, stellen ook, dat de antwoorden op de PvB van de andere adressaten ontlastend materiaal hadden kunnen bevatten (2.2).

2.1. Gesteld gebruik van antwoorden op de PvB als belastend materiaal

386 Indien de Commissie een passage uit een antwoord op een PvB of een bij een dergelijk antwoord gevoegd document als basis wil gebruiken om in een procedure tot toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag het bestaan van een inbreuk vast te stellen, moeten de andere partijen in die procedure in staat worden gesteld zich over dat bewijsstuk uit te spreken (reeds in punt 323 aangehaalde arresten AKZO/Commissie, punt 21, van 10 maart 1992, Shell/Commissie, punten 55 en 56, en ICI/Commissie, T-13/89, punten 34 en 35). Onder die omstandigheden is de betrokken passage uit een antwoord op de PvB of een daarbij gevoegd document immers een belastend stuk voor de verschillende partijen die aan de inbreuk zouden hebben deelgenomen.

387 In de eerste plaats moet worden vastgesteld, dat bepaalde verzoeksters zich op documenten beroepen die in de bestreden beschikking zijn vermeld om een feit of een gedraging te beschrijven, maar die daarna niet zijn gebruikt om een inbreuk vast te stellen. Die documenten kunnen derhalve niet als belastend materiaal worden aangemerkt.

388 In casu laken Castle, Irish Cement, Aker en Euroc, dat in punt 4 van paragraaf 17 („De discussie over ‚eerlijke, gezonde of correcte' mededinging") van de bestreden beschikking wordt verwezen naar het antwoord van CBR op de PvB. Die verzoeksters en Aalborg verwijzen voorts naar passages uit het in de punten 6 tot en met 8 van paragraaf 17 van de bestreden beschikking aangehaalde antwoord van Cembureau op de PvB. Castle, Aker en Euroc laken ook de verwijzing naar „verklaringen van de meeste ondernemingen, die opgenomen zijn in de memories van antwoord op de mededeling van punten van bezwaar" in paragraaf 17, punt 4, van de bestreden beschikking. Daar in het dispositief van de bestreden beschikking geen specifiek punt van bezwaar voorkomt betreffende de discussie over „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging, kunnen die documenten evenwel niet worden beschouwd als belastend materiaal waarover deze verzoeksters tijdens de administratieve procedure hun standpunt kenbaar hadden moeten kunnen maken.

389 Irish Cement verwijst naar andere passages uit de antwoorden op de PvB, die enkel een feit bevestigen dat in de bestreden beschikking niet is gebruikt om de vaststelling van een inbreuk te staven. Zo vermeldt de in paragraaf 16, punt 14, van de bestreden beschikking aangehaalde passage uit het antwoord van Titan op de PvB enkel, dat de cementprijzen in Griekenland tot en met mei 1989 ter goedkeuring aan de centrale overheid werden voorgelegd. Deze passage kan dus niet worden aangemerkt als een belastend stuk dat de Commissie in de administratieve procedure aan Irish Cement had moeten meedelen. Dat geldt ook voor de door Irish Cement aangevoerde en in paragraaf 24, punt 3, aangehaalde passage uit het antwoord van Blue Circle op de PvB, waarin wordt vermeld, dat Marshall met ingang van juni 1985 tot delegatiehoofd voor het Verenigd Koninkrijk was benoemd. Hoe dan ook, als rechtstreeks lid van Cembureau moest Irish Cement weten, dat Marshall sindsdien delegatiehoofd voor het Verenigd Koninkrijk was.

390 In de tweede plaats verwijzen Aker, Euroc en Castle naar in de bestreden beschikking aangehaalde passages uit de antwoorden van andere adressaten van de PvB die de vaststelling

van een inbreuk in de bestreden beschikking staven. Daar deze passages evenwel geen verband houden met inbreuken die deze verzoeksters zijn toegerekend, gaat het niet om stukken die tegen hen zijn gebruikt, zodat zij niet kunnen stellen, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden. De desbetreffende argumenten van Aker en Euroc tegen de vaststelling door de Commissie van de in de artikelen 2, 3, 4, lid 4, sub a tot en met g, 5, 6 en 7, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken, en van Castle tegen de vaststelling van de in de artikelen 2, 3, 4, leden 1 tot en met 3, en 4, sub b tot en met h, 6 en 7, van die beschikking bedoelde inbreuken moeten derhalve worden afgewezen.

391 In de derde plaats verwijzen verzoeksters naar passages uit antwoorden op de PvB die de Commissie in de bestreden beschikking gebruikt om een argument van een adressaat van de PvB in de administratieve procedure samen te vatten en daarop vervolgens in de bestreden beschikking te antwoorden. Ook die passages uit antwoorden op de PvB kunnen evenwel niet als belastend materiaal worden beschouwd.

392 Het is derhalve niet dienstig voor Irish Cement om te verwijzen naar passages uit de antwoorden op de PvB van Cembureau in de paragrafen 16, punt 9, en 18, punten 6 en 7, van de bestreden beschikking, van FIC in de paragrafen 16, punt 10, vierde alinea, en 18, punt 7, van de bestreden beschikking, van CBR, SFIC en Blue Circle in paragraaf 18, punten 7 en 8, van de bestreden beschikking, van Heracles en Ciments français in paragraaf 18, punt 8, van de bestreden beschikking, of van het ECMEC in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking. Evenmin kunnen Castle, Aker en Euroc zich beroepen op de verwijzing in de bestreden beschikking naar de antwoorden op de PvB van Blue Circle (bestreden beschikking, paragrafen 11, punt 6, 18, punten 7 en 8, en 45, punt 3), Cembureau (paragrafen 18, punten 6 en 7, en 44, punten 2 en 3), CBR (paragraaf 18, punten 7 en 8), FIC (paragrafen 18, punt 7, en 44, punten 2 en 3), SFIC (paragrafen 18, punten 7 en 8, 29, punt 4, en 44, punten 2 en 3), Heracles, Ciments français (paragrafen 18, punt 8, 29, punt 4, en 53, punt 13), het ECMEC (paragraaf 24, punt 3), Oficemen (paragraaf 29, punt 3), ATIC (paragraaf 44, punt 2), „bepaalde verenigingen en ondernemingen" (paragraaf 44, punt 4), „sommige ondernemingen" (paragrafen 45, punt 8, en 53, punt 4), BCA (paragraaf 45, punt 12), „Italiaanse producenten" (paragraaf 45, punten 13 en 14), Unicem en Castle (paragraaf 46, punt 2) en „Duitse ondernemingen" (paragraaf 53, punt 6).

393 In de vierde plaats verwijzen bepaalde verzoeksters naar passages uit antwoorden op de PvB die de Commissie uitsluitend heeft gebruikt om aan te tonen, dat de adressaten van de PvB van wie die antwoorden afkomstig zijn, hebben deelgenomen aan in de bestreden beschikking bedoelde inbreuken. Zo verwijst Aalborg naar de in paragraaf 28, punt 21, van de bestreden beschikking genoemde memorie van antwoord van CBR op de PvB. De passage uit die memorie is gebruikt in verband met de in artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, die Aalborg evenwel niet is toegerekend. Dat antwoord op de PvB is dus geen stuk dat tegen haar is gebruikt. Aalborg, Castle, Irish Cement, Holderbank, Aker en Euroc verwijzen ook naar een of meer passages uit de in paragraaf 25, punt 9, van de bestreden beschikking aangehaalde memories van antwoord op de PvB van CBR, Aker, Euroc, Blue Circle, Lafarge, Dyckerhoff, Heidelberger, BDZ en Asland. In die passages bevestigen of ontkennen de betrokken ondernemingen of ondernemersverenigingen evenwel enkel, dat zij hebben deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 9 juni 1986 te Stockholm. Die passages kunnen dus

niet worden aangemerkt als materiaal dat belastend is voor de genoemde verzoeksters en dat hen in de administratieve procedure had moeten worden meegedeeld.

394 Holderbank, Aker en Euroc verwijzen ook naar het in paragraaf 25, punt 14, van de bestreden beschikking genoemde verslag van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986, dat is overgelegd als bijlage 15 bij de memorie van antwoord op de PvB van Aker en Euroc. De Commissie heeft dat verslag bij schrijven van 9 juli 1992 doen toekomen aan alle ondernemingen en ondernemersverenigingen die het internationale deel van de PvB hebben ontvangen, en heeft hen verzocht hun opmerkingen dienaangaande kenbaar te maken (bestreden beschikking, paragraaf 2, punt 3; supra, punt 5). Holderbank, Aker en Euroc kunnen derhalve niet stellen, dat met betrekking tot dit document hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

395 In haar verzoekschrift stelt Asland, dat zij dat document niet heeft ontvangen. Zij heeft de Commissie derhalve niet vóór de vaststelling van de bestreden beschikking kunnen meedelen, dat zij niet had deelgenomen aan de vergadering van 19 augustus 1986 en dat zij destijds dus geen band had met de ETF. Daar de Commissie als bijlage 1 bij haar verweerschrift in zaak T-55/95 een door Asland ondertekend ontvangstbewijs heeft overgelegd, volgens hetwelk het verslag van die vergadering is toegestuurd, heeft deze verzoekster dat argument ter terechtzitting evenwel ingetrokken.

396 Ten slotte verwijzen Aker en Euroc naar de in paragraaf 26, punt 9, van de bestreden beschikking vermelde passage uit het antwoord van Blue Circle op de PvB, waarin zij verklaarde, dat zij Holderbank de bijdrage van eenachtste in de kosten voor de oprichting van Interciment had terugbetaald. In de bestreden beschikking is dit element echter evenmin tegen Aker en Euroc gebruikt.

397 Irish Cement verwijst naar een passage uit het in paragraaf 45, punt 5, van de bestreden beschikking aangehaalde antwoord van Cembureau op de PvB, waar het heet, dat de delegatiehoofden vergelijkbaar zijn met „de vertegenwoordigers van de regeringen in de internationale organisaties", en aangewezen worden „teneinde in de Algemene Vergadering het stemrecht uit te oefenen". Volgens Irish Cement heeft de Commissie in artikel 1 van de bestreden beschikking op basis van deze passage geconcludeerd, dat er een overeenkomst bestond om de thuismarkten te eerbiedigen en de verkoop aan een regeling te onderwerpen.

398 Bij lezing van paragraaf 45, punt 5, van de bestreden beschikking blijkt evenwel, dat de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst of de deelneming van de rechtstreekse leden van Cembureau, waaronder Irish Cement, aan die overeenkomst niet op basis van die verklaring van Cembureau heeft vastgesteld. De verklaring is uitsluitend gebruikt om aan te tonen, dat de overeenkomst ook bindend was voor de indirecte leden van Cembureau. Het gaat dus evenmin om een stuk dat in de bestreden beschikking tegen Irish Cement is gebruikt.

399 In de vijfde plaats verwijzen Aalborg en Irish Cement naar het in paragraaf 18, punt 4, van de bestreden beschikking genoemde antwoord van Cembureau betreffende een procedure tot toepassing van artikel 15, lid 1, van verordening nr. 17. In dat antwoord stelde Cembureau, dat het in de nota van Blue Circle van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 2; documenten nrs. 33.126/11332—11334) genoemde „Cembureau Agreement or Cembureau Principle of not transhipping to internal European markets" betrekking had op „de door Cembureau aangemoedigde regels van goed nabuurschap", en dat het ging om „een bepaalde gedragswijze die door de leden wenselijk wordt geacht", doch die op zich geen enkele dwang, noch a fortiori een sanctie inhoudt, of om „gebruiks- en gedragsregels die geleidelijk zijn voortgekomen uit het veelvuldig contact tussen de ondernemingen en uit de economische ontwikkeling in de verschillende landen". Blijkens paragraaf 45, punten 4 en 6, van de bestreden beschikking zijn die passages uit het antwoord van Cembureau als bewijs voor de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk gebruikt. Vastgesteld moet evenwel worden, dat dit antwoord van Cembureau (documenten nrs. 33.126/13568—13573) in de PvB (punt 9) is vermeld en dat uittreksels daaruit zelfs letterlijk zijn aangehaald. Het document in kwestie bevond zich bovendien in de doos (supra, punt 95). Er kan derhalve geen sprake zijn van schending van de rechten van de verdediging.

400 In de zesde plaats wijzen verzoeksters ten slotte op enkele passages uit antwoorden op de PvB van andere adressaten, die in de bestreden beschikking tegen hen als bewijs voor één van de in aanmerking genomen inbreuken zijn gebruikt.

401 Irish Cement verwijst in dat verband naar de bijlagen 2 a en 2 b bij het antwoord van Cembureau op de PvB (bestreden beschikking, paragraaf 16, punten 17 en 11), die de Commissie heeft gebruikt ten bewijze van de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, de periodieke informatie-uitwisseling tussen de leden van Cembureau. Die documenten, namelijk de „Cement Price Reference Files" (hierna: „CPRF") van respectievelijk Luxemburg en Denemarken, zijn gebruikt om aan te tonen, dat de door Ciments luxembourgeois en Aalborg aan Cembureau meegedeelde prijzen zijn doorgegeven aan de leden van die vereniging, waaronder Irish Cement. Irish Cement noemt ook de passages uit de antwoorden op de PvB van FIC in paragraaf 16, punt 10, laatste alinea, van de bestreden beschikking, van Aalborg in paragraaf 16, punt 11, eerste alinea, en van BDZ in paragraaf 16, punt 13. Ook die passages heeft de Commissie gebruikt voor de vaststelling van de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Aalborg verwijt de Commissie, dat zij haar geen toegang heeft verleend tot de in paragraaf 16, punt 17, van de bestreden beschikking vermelde bijlage 2 a bij de memorie van antwoord van Cembureau, namelijk de CPRF van Luxemburg. Deze verzoekster laakt ook, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang kreeg tot de in paragraaf 16, punt 10, van de bestreden beschikking genoemde passages uit de memorie van antwoord van FIC en tot de in paragraaf 16, punt 15, genoemde passage uit de memorie van antwoord van Irish Cement. Ook die passages zijn door de Commissie gebruikt om de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk waaraan Aalborg zou hebben deelgenomen, aan te tonen. Er moet evenwel worden vastgesteld, dat die door Aalborg en Irish Cement aangevoerde documenten niet in de PvB waren vermeld en in de administratieve procedure niet aan die verzoeksters zijn meegedeeld. Die documenten kunnen derhalve niet worden beschouwd als bewijsstukken die aan hen kunnen worden tegengeworpen (arresten AEG/Commissie, reeds aangehaald in punt 364, punten 24-30, Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 58, en ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142, punt 71). Bij het materiële onderzoek van de wettigheid van artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking zal dus moeten worden beoordeeld, of de

daarin vastgestelde inbreuk en de deelneming van Aalborg en Irish Cement daaraan zonder die bewijsstukken genoegzaam zijn aangetoond (infra, punten 1579-1593, 1684-1691 en 1711-1715).

402 Aker en Euroc verwijzen naar de in paragraaf 26, punt 10, van de bestreden beschikking aangehaalde passage uit het antwoord van Blue Circle op de PvB: „[De] leden [van de ETF hadden] het recht de balans van Interciment te onderzoeken, aangezien zij tot de oprichting van de vennootschap opdracht hadden gegeven; bovendien had Holderbank er recht op terugbetaald te worden, onafhankelijk van het inschrijven op de aandelen." Zij verwijzen ook naar de in paragraaf 26, punt 15, van de bestreden beschikking genoemde passage uit het antwoord van Blue Circle op de PvB, naar luid waarvan deze onderneming toegaf, „dat Interciment altijd klaar was om te functioneren, maar dat zij elk willekeurig doel kon dienen". Vastgesteld moet worden, dat de Commissie zich met name op die stukken heeft gebaseerd om het bestaan en de duur van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk met betrekking tot de oprichting van Interciment vast te stellen. Derhalve moeten ook de desbetreffende passages uit het antwoord op de PvB, waarover Aker en Euroc in de administratieve procedure geen standpunt hebben kunnen bepalen, als bewijs buiten beschouwing blijven. Bij de materiële beoordeling van de wettigheid van artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking zal dus moeten worden onderzocht, of de aldaar vastgestelde inbreuk en de duur ervan zonder die bewijsstukken genoegzaam zijn aangetoond (infra, punten 3008-3014 en 3018, respectievelijk punten 3087-3098).

403 Rugby en Castle verwijten de Commissie, dat zij in de bestreden beschikking (paragraaf 28, punt 12, laatste alinea) het antwoord van Blue Circle op de PvB als belastend stuk heeft gebruikt. Opgemerkt zij dat de Commissie, na te hebben opgemerkt dat er aanwijzingen waren dat Rugby en Castle een deel van de kosten die Blue Circle in verband met de verdedigingsmaatregelen tegen de invoer van Grieks cement zou hebben gedragen voor hun rekening zouden hebben genomen, op die plaats in de bestreden beschikking vaststelde: „Deze aanwijzingen worden indirect bevestigd door het antwoord van Blue Circle op de [PvB]: Blue Circle geeft toe dat de praktijk om bijdragen van andere ondernemingen te vragen bestond; door toe te geven dat deze tactiek niet altijd succes had, bevestigt Blue Circle dat bij andere gelegenheden wel bijdragen zijn betaald. Blue Circle bevestigt slechts dat er geen voorafgaand akkoord was met de andere producenten bij de betreffende gelegenheid." De Commissie heeft deze passage uit het antwoord van Blue Circle op de PvB gebruikt om aan te tonen, dat er tussen Rugby, Castle en Blue Circle een onderling afgestemde feitelijke gedraging bestond die ertoe strekte de invoer van Grieks cement in het Verenigd Koninkrijk te voorkomen en/of te verminderen. Deze inbreuk wordt genoemd in artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking. Daar Rugby en Castle in de administratieve procedure geen standpunt hebben kunnen bepalen over de passage in kwestie, moet die eveneens als bewijs buiten beschouwing worden gelaten. Bij het materiële onderzoek van de wettigheid van artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking zal dus moeten worden beoordeeld, welke invloed de omstandigheid dat deze passage niet kan worden tegengeworpen, heeft voor de vraag of de betrokken inbreuk terecht is vastgesteld.

2.2. Eventueel ontlastend materiaal in de antwoorden op de PvB

404 Volgens vier verzoeksters, namelijk Castle, Irish Cement, Aker en Euroc, hadden de antwoorden op de PvB van andere adressaten voor hen ontlastend materiaal kunnen bevatten. Het besluit van de Commissie om de procedures betreffende de nationale mededingingsregelingen te beëindigen en de procedure ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen definitief te beëindigen, was huns inziens beïnvloed door de inhoud van de memories van antwoord op de PvB. Die memories hadden dus ook gegevens kunnen bevatten die dienstig konden zijn voor het verweer van verzoeksters.

405 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Commissie zowel in de PvB als in de bestreden beschikking voor de vaststelling van de verschillende inbreuken en de deelneming van verzoeksters aan een aantal daarvan is uitgegaan van directe schriftelijke bewijzen. Dat een aantal ondernemingen, wier situatie niet ter beoordeling aan het Gerecht is voorgelegd (arresten Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 197, en Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 176), in hun antwoord op de PvB konden aantonen, dat hun deelneming aan de gestelde inbreuken niet genoegzaam was bewezen, betekent geenszins, dat die antwoorden gegevens bevatten die een ander licht konden werpen op de directe schriftelijke bewijzen waarop de Commissie haar conclusie heeft gebaseerd dat Castle, Irish Cement, Aker en Euroc hebben deelgenomen aan verschillende in de bestreden beschikking genoemde inbreuken.

406 Ten slotte stelt Irish Cement, dat de Commissie haar bevoegdheid ernstig heeft misbruikt door geen rekening te houden met haar antwoord op de PvB en door de tot staving van dat antwoord geproduceerde directe bewijzen niet te weerleggen.

407 Opgemerkt zij evenwel dat Irish Cement geen enkele andere aanwijzing verstrekt dan de verschillende middelen en argumenten die zij aanvoert tegen de materiële wettigheid van de bestreden beschikking voor zover die op haar betrekking heeft. Dit argument moet dus tezamen met die middelen en argumenten worden onderzocht.

3. Processen-verbaal van de hoorzittingen betreffende de nationale mededingingsregelingen

408 In hun na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 ingediende memories verwijten SFIC (T-36/95), Castle (T-56/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) de Commissie, dat zij hun geen toegang heeft verleend tot de processen-verbaal van de hoorzittingen die, wat de nationale mededingingsregelingen betreft, hebben plaatsgevonden van 22 maart tot en met 1 april 1993. Holderbank (T-68/95), Aker en Euroc hebben in hun verzoekschrift een soortgelijk bezwaar geformuleerd.

409 De betrokken verzoeksters hebben evenwel geen enkele passage van de bestreden beschikking aangewezen waarin de Commissie een uittreksel uit een proces-verbaal van een hoorzitting betreffende een nationale mededingingsregeling tegen hen heeft gebruikt. Zij tonen ook niet aan, dat zij in de administratieve procedure uitdrukkelijk om mededeling van de processen-verbaal van de hoorzittingen betreffende de nationale mededingingsregelingen hebben verzocht, en zij geven geen enkele aanwijzing waaruit blijkt dat die stukken voor hen ontlastend materiaal hadden kunnen bevatten. Het is niet aannemelijk dat de betrokken processen-verbaal relevant zijn, aangezien de punten van bezwaar inzake de nationale mededingingsregelingen in de bestreden beschikking niet worden genoemd.

410 Het argument betreffende de niet-toegankelijkheid van die processen-verbaal moet dan ook worden afgewezen.

4. Dossier van de Commissie betreffende de aanmelding van het Belgisch-Nederlandse systeem van pariteitspunten

411 Dyckerhoff (T-35/95), Aalborg (T-44/95), Rugby (T-53/95), Castle (T-56/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) stellen, dat zij voor de voorbereiding van hun verweer in de administratieve procedure toegang hadden moeten hebben tot het dossier van de Commissie betreffende de aanmelding van het Belgisch-Nederlandse systeem van pariteitspunten. In de memories die zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 hebben ingediend, hebben zij het Gerecht verzocht, een maatregel tot organisatie van de procesgang of een maatregel van instructie te bevelen, waarbij de Commissie wordt gelast hun toegang tot dat dossier te verlenen. Bij afzonderlijke memorie van 25 juli 1996 had Dyckerhoff een soortgelijk verzoek ingediend.

412 Het Belgisch-Nederlandse systeem van pariteitspunten is een systeem voor de vaststelling van prijzen dat op 16 juli 1981 bij de Commissie is aangemeld. Volgens verzoeksters hadden de documenten van dat dossier hun betoog kunnen staven, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 enkel over legale methoden tot regeling van het handelsverkeer tussen lidstaten was gesproken. Het dossier over het Belgisch-Nederlandse systeem van pariteitspunten zou met andere woorden ontlastend materiaal zijn.

413 Vastgesteld moet evenwel worden, dat enkel Dyckerhoff, Rugby, Castle, Aker en Euroc in de administratieve procedure uitdrukkelijk om mededeling van dat dossier hebben verzocht. Aalborg kan dan ook niet voor het Gerecht opkomen tegen het feit dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang had tot dat dossier (supra, punt 383).

414 Vervolgens moet worden vastgesteld, dat verzoeksters niet hebben aangetoond, dat indien zij toegang tot het dossier betreffende de aanmelding van het Belgisch-Nederlandse systeem van

pariteitspunten hadden gehad, zij argumenten hadden kunnen aanvoeren waardoor de beslissing in de bestreden beschikking anders was uitgevallen. In de bestreden beschikking heeft de Commissie immers uitdrukkelijk het argument afgewezen, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 enkel over legale methoden voor de regeling van het handelsverkeer tussen lidstaten was gesproken (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 4).

415 Verzoeksters' argument, dat het feit dat zij geen toegang hadden tot het dossier van de Commissie betreffende de aanmelding van het Belgisch-Nederlandse systeem van pariteitspunten, hun verweer heeft geschaad, moet derhalve worden afgewezen. Daar verzoeksters geen enkele aanwijzing hebben verstrekt om aan te tonen dat dit dossier dienstig ware geweest voor hun verweer (arrest Gerecht van 6 april 1995, Baustahlgewebe/Commissie, T-145/89, Jurispr. blz. II-987, punt 34), moeten ook hun verzoeken om in de gerechtelijke procedure de mededeling daarvan te gelasten, worden afgewezen.

5. Dossier van de Commissie betreffende de Griekse steunmaatregelen en het Grieks-Britse intergouvernementele akkoord

416 Volgens Dyckerhoff (T-35/95), Castle (T-56/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95) en Blue Circle (T-88/95) zijn hun rechten van de verdediging geschonden doordat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot het dossier betreffende de steunmaatregelen van de Helleense Republiek en het dossier betreffende het Grieks-Britse intergouvernementele akkoord tot beperking van de invoer van Griekse producten in het Verenigd Koninkrijk. Bij memorie van 25 juli 1996 verzoekt Dyckerhoff het Gerecht, een maatregel tot organisatie van de procesgang of een maatregel van instructie te treffen, opdat de Commissie toegang verleent tot haar dossier betreffende de besprekingen inzake de steunmaatregelen van de Helleense Republiek. In hun na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 ingediende memories formuleren Castle, Aker en Euroc een soortgelijk verzoek. Bovendien verzoeken Rugby, Castle, Aker en Euroc in hun na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 ingediende memories het Gerecht, de Commissie te gelasten het dossier betreffende de kennelijk tussen de regering van het Verenigd Koninkrijk en de Griekse regering gesloten contingenteringsovereenkomst over te leggen. Bij brief, neergelegd ter griffie van het Gerecht op 26 augustus 1996, verzoekt Blue Circle om mededeling van de briefwisseling tussen de Commissie enerzijds en de regering van het Verenigd Koninkrijk en de Griekse regering anderzijds [met name de briefwisseling tussen Clark, toenmalig minister van Handel bij het Department of Trade and Industry (hierna: „DTI"), en Sutherland, het lid van de Commissie dat destijds was belast met het mededingingsbeleid], de briefwisseling tussen die twee regeringen en alle documenten van de Commissie betreffende het „Griekse vraagstuk" (omvang van de invoer van Grieks cement in het Verenigd Koninkrijk in de periode 1985-1986; steunmaatregelen van de Helleense Republiek; beperking van de invoer van producten uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk).

417 Vastgesteld moet evenwel worden, dat het feit dat verzoeksters geen toegang hadden tot de genoemde documenten, hun verweer in de administratieve procedure niet heeft kunnen

schaden. Die documenten hebben immers ofwel betrekking op lobbyacties bij de instanties van de Gemeenschap, waarbij moet worden beklemtoond, dat de Commissie nooit heeft ontkend dat er dergelijke acties waren, en dat zij slechts rekening heeft gehouden met maatregelen die verder gaan dan bewustmaking en/of druk (bestreden beschikking, voetnoot 115), ofwel op steunmaatregelen van de Helleense Republiek, waarbij moet worden opgemerkt dat de Commissie, die deze omstandigheid in de bestreden beschikking uitdrukkelijk in aanmerking heeft genomen, heeft geoordeeld dat steunmaatregelen in geen geval een rechtvaardiging kunnen vormen voor particuliere verdedigingsmaatregelen die indruisen tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 8), ofwel op de onderhandelingen over en de sluiting van een overeenkomst tussen de regering van het Verenigd Koninkrijk en de Griekse regering tot beperking van de invoer van producten uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk, waarbij moet worden gepreciseerd dat de Commissie heeft vastgesteld dat de beperking van de invoer van producten uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk niet officieel is overeengekomen door de Griekse en de Britse producenten, maar door de regeringen van de twee betrokken lidstaten (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 13), hetgeen haar niet heeft belet vast te stellen, dat de inkoop van Grieks cement en klinker door bepaalde West-Europese producenten een maatregel was om de import uit Griekenland in de overige lidstaten van de Gemeenschap te beperken en het gevolg was van overeenkomsten tussen producenten (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 14). In die omstandigheden hadden de commentaren die verzoeksters op basis van die briefwisseling hadden kunnen leveren, slechts de aanwijzingen bevestigd waarmee de Commissie ten volle rekening heeft gehouden, zonder dat de administratieve procedure een andere afloop had gehad met betrekking tot de punten van bezwaar die in de bestreden beschikking tegen genoemde verzoeksters in aanmerking worden genomen. De verzoeken om toegang tot de in het vorige punt genoemde documenten moeten worden afgewezen, daar die documenten niet dienstig hadden kunnen zijn voor verzoeksters' verweer tijdens de administratieve procedure.

6. Interne nota's van de Commissie die zich niet in het onderzoeksdossier bevonden

418 Volgens Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95) en Blue Circle (T-88/95) zouden verschillende interne nota's van de Commissie dienstig zijn geweest voor hun verweer.

419 Cimpor verzoekt het Gerecht, de Commissie te gelasten haar de mededelingen, adviezen, commentaren en nota's mee te delen van de diensten van het directoraat-generaal Industrie (DG III) en van DG IV, het Adviescomité en de raadadviseur-auditeur, die standpunten zouden bevatten over de PvB, de antwoorden op de PvB, de hoorzittingen, de criteria voor de intrekking van de punten van bezwaar en voor het opleggen van sancties, en de ontwerpen van de bestreden beschikking. Cimpor en Secil verzoeken het Gerecht, de Commissie te gelasten twee interne nota's van DG III aan DG IV betreffende het dossier „Cement", de ene van eind augustus 1994 en de andere van begin november 1994, mee te delen.

420 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie niet verplicht is, tijdens de procedure interne documenten van de instelling toegankelijk te maken (arrest van 17 december 1999, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 54, en arrest van 1 april 1993, BPB

Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 142, punt 29). Bovendien worden interne documenten van de Commissie in de procedure voor de gemeenschapsrechter alleen dan aan de verzoekende partijen ter inzage gegeven, indien zij met serieuze aanwijzingen zijn gekomen, dat de bijzondere omstandigheden van het geval zulks vereisen (beschikking Hof van 18 juni 1986, BAT en Reynolds/Commissie, 142/84 en 156/84, Jurispr. blz. 1899, punt 11; arrest Gerecht van 27 oktober 1994, Deere/Commissie, T-35/92, Jurispr. blz. II-957, punt 31, en beschikking NMH Stahlwerke e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 196, punt 35). Deze beperking van het inzagerecht in interne documenten is gerechtvaardigd door de noodzaak, de goede werking van de betrokken instelling op het gebied van de bestrijding van inbreuken op de mededingingsregels van het Verdrag te verzekeren (beschikking NMH Stahlwerke e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 196, punt 36).

421 Cimpor heeft evenwel geen enkele aanwijzing verstrekt dat mededelingen, adviezen, commentaren en nota's van de diensten van DG III en van DG IV, het Adviescomité en de raadadviseur-auditeur voor haar verweer dienstig zouden zijn.

422 Met de twee interne nota's van DG III aan DG IV pogen Cimpor en Secil hun betoog kracht bij te zetten, dat niet het bestaan van een vermeende afspraak, maar de economische realiteit het handelsverkeer tussen de lidstaten in het algemeen en tussen Spanje en Portugal in het bijzonder beperkte.

423 Volgens de bestreden beschikking hebben Cimpor en Secil deelgenomen aan twee inbreuken, namelijk de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, artikel 1) en de afspraak op het Iberisch schiereiland (bestreden beschikking, artikel 3, paragraaf 2). Vastgesteld moet worden, dat de Commissie zowel in de PvB (punten 9 en 61), als in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19, 45 en 46) het bestaan van en de deelneming van deze twee ondernemingen aan de Cembureau-overeenkomst niet heeft vastgesteld op basis van het marktgedrag van de betrokken ondernemingen, maar op basis van directe schriftelijke bewijzen. Hetzelfde geldt ook voor de afspraak op het Iberisch schiereiland (PvB, punten 11 en 61, sub c; bestreden beschikking, paragrafen 21 en 49).

424 Daaruit volgt, dat mogelijke alternatieve verklaringen voor de geringe omvang van het handelsverkeer tussen de lidstaten in het algemeen en tussen Spanje en Portugal in het bijzonder, die verzoeksters eventueel naar voren zouden kunnen brengen op grond van de interne nota's van DG III waartoe zij om toegang verzoeken, geen ander licht kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie de in de artikelen 1 en 3, lid 2, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuken heeft vastgesteld. Die nota's konden dus niet dienstig zijn voor het verweer van Cimpor en Secil in de administratieve procedure.

425 Derhalve behoeft ook geen uitzondering te worden toegestaan op de algemene regel, dat interne nota's van de Commissie niet toegankelijk zijn voor de verzoekende partijen (beschikking BAT

en Reynolds/Commissie, reeds aangehaald in punt 420, punt 11, arrest Deere/Commissie, reeds aangehaald in punt 420, punt 31, en beschikking NMH Stahlwerke e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 196, punt 35).

426 Bijgevolg moet het argument van Cimpor en Secil, dat hun verweer is geschaad door het feit dat zij geen toegang hadden tot de in punt 419 supra genoemde interne nota's van de Commissie, worden afgewezen. De verzoeken om mededeling van die nota's moeten dan ook worden afgewezen.

427 Blue Circle verzoekt het Gerecht, de Commissie te verplichten haar alle interne documenten en richtsnoeren mee te delen die zij naar aanleiding van de reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, en ICI/Commissie, T-36/91, heeft vastgesteld met betrekking tot de toegang tot het dossier. Volgens haar zijn die richtsnoeren relevant voor haar verweer, daar daaruit zou kunnen blijken, dat de Commissie zelf erkent, dat haar handelwijze in het kader van de administratieve procedure, die zij voor het Gerecht blijft verdedigen, niet strookt met de beginselen die zij zichzelf naar aanleiding van die arresten heeft gesteld.

428 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie niet kan worden verplicht, haar interne nota's bekend te maken. De interne nota's en richtsnoeren die de Commissie met betrekking tot de toegang tot het dossier heeft vastgesteld, zijn hoe dan ook irrelevant in het kader van dit middel. De reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, en ICI/Commissie, T-36/91, naar aanleiding waarvan de Commissie de verlangde interne documenten en richtsnoeren heeft vastgesteld, zijn immers van latere datum dan de bestreden beschikking. Derhalve kunnen verzoeksters rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure niet zijn geschonden door het feit dat zij geen toegang had tot documenten die later zijn geredigeerd (arrest van 6 april 1995, Baustahlgewebe/Commissie, reeds aangehaald in punt 415, punt 30). Die documenten zijn evenmin relevant voor de gerechtelijke procedure, daar interne documenten van de Commissie niet van invloed kunnen zijn op de inhoud van de rechten van de verdediging, zoals met name omschreven in de reeds in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, en ICI/Commissie, T-36/91.

429 Bijgevolg moet het argument van Blue Circle, dat haar verweer is geschaad door het feit dat zij geen toegang had tot de door haar aangevoerde interne nota's van de Commissie, worden afgewezen. Het verzoek om mededeling van die nota's moet dan ook worden afgewezen.

7. Verweerschriften van de Commissie

430 Aalborg (T-44/95) verwijt de Commissie, dat zij haar verzoek om toegang tot de verweerschriften van de Commissie in de andere onderhavige zaken dan zaak T-44/95 niet heeft ingewilligd.

431 Vastgesteld moet evenwel worden, dat deze verzoekster de mededeling verlangde van documenten die de Commissie na de vaststelling van de bestreden beschikking heeft opgesteld. Bijgevolg kan de wettigheid van die beschikking in geen geval worden aangetast door de weigering van de Commissie om de gevraagde toegang te verlenen (arrest van 6 april 1995, Baustahlgewebe/Commissie, reeds aangehaald in punt 415, punt 30).

432 Daar de verschillende zaken bovendien niet waren gevoegd voor de schriftelijke en de mondelinge behandeling, was de Commissie geenszins verplicht Aalborg kennis te geven van de verweerschriften die zij had ingediend in de andere zaken dan die waarin zij tegenover deze verzoekster stond. Verder heeft Aalborg in de onderhavige procedure nooit om voeging van de verschillende zaken verzocht. Bij brief van 27 februari 1996 heeft zij het Gerecht integendeel uitdrukkelijk om afzonderlijke behandeling van die zaken verzocht. Ten slotte heeft Aalborg bij brief van 10 december 1998 er bovendien op aangedrongen, dat het Gerecht enkel rekening zou houden met haar eigen middelen en argumenten. Zij kan de Commissie derhalve niet verwijten, dat zij haar geen toegang heeft verleend tot de verweerschriften in de andere zaken.

433 FIC (T-30/95) stelt van haar kant, dat de Commissie in zaak T-26/95, Cembureau/Commissie, enerzijds op een aantal van verzoeksters argumenten antwoordt en anderzijds opvattingen verdedigt die in tegenspraak zijn met die welke zij in de onderhavige zaak verdedigt. Zij meent, dat de opmerkingen van de Commissie in zaak T-26/95 haar niet kunnen worden tegengeworpen en dat het Gerecht er geen rekening mee kan houden bij de beslechting van de onderhavige zaak.

434 Gesteld al dat deze verklaringen juist zijn, tonen zij evenwel niet aan, dat de rechten van de verdediging in de administratieve procedure zijn geschonden. Zij betreffen namelijk het verloop van de gerechtelijke procedure, dat als zodanig de wettigheid van de bestreden beschikking niet kan aantasten (arrest van 6 april 1995, Baustahlgewebe/Commissie, reeds aangehaald in punt 415, punt 30). Hoe dan ook, ook al heeft de Commissie zichzelf in een aantal verweerschriften tegengesproken, alleen de bestreden beschikking is authentiek en niet de eventuele uitlegging die de Commissie daaraan in een verweerschrift geeft.

8. Conclusie

435 Het gebruik van de in de punten 401 tot en met 403 supra genoemde passages uit de antwoorden op de PvB in de bestreden beschikking moet als onwettig worden aangemerkt wegens schending van de rechten van de verdediging van de betrokken verzoeksters. De gevolgen van deze schending van de rechten van de verdediging zullen worden beoordeeld bij het materiële onderzoek van de wettigheid van de bestreden beschikking. Alle andere argumenten die in het kader van de hier onderzochte grief zijn aangevoerd, moeten worden afgewezen.

Het tweede, het derde en het vierde middel: schending van de rechten van de verdediging, van het beginsel van gelijke behandeling en van artikel 190 van het Verdrag bij de intrekking door de Commissie van de nationale en, ten aanzien van een aantal ondernemingen, de internationale punten van bezwaar

436 Op 23 september 1993 besloot de Commissie de punten van bezwaar van de PvB met betrekking tot de nationale regelingen in te trekken ten aanzien van alle adressaten van de PvB. Tegelijkertijd besloot zij, de punten van bezwaar van de PvB met betrekking tot de internationale regelingen in te trekken ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen en de procedure tegen die ondernemingen te beëindigen (supra, punt 14).

437 Tegen deze handelwijze voeren de hierna genoemde verzoeksters drie middelen aan: schending van de rechten van de verdediging, van het beginsel van gelijke behandeling en van artikel 190 van het Verdrag. Bij het hierna volgende onderzoek van die middelen wordt onderscheid gemaakt tussen de intrekking van de nationale punten van bezwaar (A) en de intrekking van een aantal internationale punten van bezwaar (B).

A — Intrekking van de nationale punten van bezwaar

438 Volgens FIC (T-30/95), ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Ciments français (T-39/95), Lafarge (T-43/95), BDZ (T-48/95), Rugby (T-53/95), Asland (T-55/95), Castle (T-56/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Italcementi (T-65/95), Hornos Ibéricos (T-69/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) heeft de Commissie in de administratieve procedure hun rechten van de verdediging geschonden, doordat zij hen niet in staat heeft gesteld, hun standpunt kenbaar te maken over het besluit van 23 september 1993, voor zover daarbij de nationale hoofdstukken van de PvB worden ingetrokken. Zij verwijzen in dat verband naar artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17 en de artikelen 2 en 4 van verordening nr. 99/63, alsmede naar het arrest CB en Europay/Commissie, reeds aangehaald in punt 83. Daar de feitelijke en juridische context door het besluit van 23 september 1993 sterk was gewijzigd, had de Commissie volgens verzoeksters in de administratieve procedure een nieuwe PvB moeten vaststellen, hetgeen zij niet heeft gedaan. Dit gebrek tast huns inziens de wettigheid van de bestreden beschikking aan.

439 Opgemerkt zij evenwel dat de bedoelde ondernemingen en ondernemersverenigingen in beginsel niet kunnen stellen, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat de Commissie in de administratieve procedure een aantal punten van bezwaar heeft ingetrokken. De intrekking van punten van bezwaar is immers juist datgene wat de adressaten van de PvB met hun antwoord daarop proberen te bereiken. Bovendien wordt in de rechtspraak uitdrukkelijk erkend, dat de Commissie bevoegd is punten van bezwaar te laten vallen (arrest Hof van 7 juni

1983, Musique Diffusion française e.a./Commissie, 100/80, 101/80, 102/80 en 103/80, Jurispr. blz. 1825, punt 14).

440 Het argument dat de intrekking van de nationale punten van bezwaar de feitelijke en juridische context van de PvB volkomen heeft gewijzigd, moet worden afgewezen. Er is immers reeds geconstateerd (supra, punten 110-120), dat de internationale punten van bezwaar, namelijk de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen op internationaal vlak, wat de PvB betreft, volledig los staan van de nationale mededingingsregelingen. Het feit dat de Commissie na de intrekking van de nationale punten van bezwaar geen nieuwe PvB heeft vastgesteld, kan derhalve geen schending opleveren van artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17 en de artikelen 2 en 4 van verordening nr. 99/63. De opmerkingen die verzoeksters met betrekking tot de intrekking van de nationale punten van bezwaar hadden kunnen maken, zouden immers niet dienstig zijn geweest voor hun verweer, daar de internationale punten van bezwaar, de enige waarop de bestreden beschikking betrekking heeft, door die intrekking geenszins zijn beïnvloed.

441 Verzoeksters kunnen evenmin een argument ontlenen aan het arrest CB en Europay/Commissie, reeds aangehaald in punt 83. In die zaak had de Commissie de aanvankelijke punten van bezwaar gewijzigd en had zij in de administratieve procedure een aanvullende PvB opgesteld die niet naar behoren aan één van de verzoekers ter kennis was gebracht. Het Gerecht stelde vast, dat de rechten van de verdediging van deze verzoeker waren geschonden. In de onderhavige zaak zijn de internationale punten van bezwaar geenszins gewijzigd door het besluit van de Commissie om de nationale punten van bezwaar in te trekken. De Commissie was dus niet verplicht, verzoeksters een nieuwe PvB te doen toekomen alvorens zij de bestreden beschikking vaststelde.

442 Unicem (T-50/95), Italcementi (T-65/95) en Cementir (T-87/95) stellen, dat de Commissie ondanks de intrekking van de nationale punten van bezwaar, in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking een punt van bezwaar in de nationale hoofdstukken van de PvB betreffende Italië, namelijk de overeenkomst over de contracten tussen Calcestruzzi en de Italiaanse cementproducenten, „nieuw leven heeft ingeblazen".

443 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in het internationale deel van de PvB (hoofdstukken 2 en 10) het in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde punt van bezwaar duidelijk heeft geformuleerd. Zo stelde zij in punt 61, sub h-iv, van de PvB (hoofdstuk 10): „De op Calcestruzzi uitgeoefende druk en de niet-uitvoering vanwege Calcestruzzi van het cementaankoopcontract met Titan resulteert uit overeenkomsten tussen en/of onderling afgestemde gedragingen van de Italiaanse producenten Italcementi, Unicem en Cementir (...)" Ook al werd in de hoofdstukken van de PvB betreffende Italië (hoofdstukken 3 en 13) hetzelfde punt van bezwaar geformuleerd, de Commissie heeft in de bestreden beschikking geen ingetrokken nationaal punt van bezwaar „nieuw leven ingeblazen", aangezien de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk berust op een punt van bezwaar dat hoe dan ook duidelijk is geformuleerd in het internationale deel van de PvB.

444 Volgens Unicem heeft de Commissie in de bestreden beschikking ook het nationale punt van bezwaar met betrekking tot Italië, inzake de SIPAC-overeenkomsten (PvB, hoofdstuk 3, punt 35, sub a; hoofdstuk 13, punt 70, sub b, eerste streepje), in aanmerking genomen.

445 Opgemerkt zij dat SIPAC een gemeenschappelijke dochteronderneming is van Cementir, Italcementi, Unicem en Calcestruzzi. In de PvB was de Commissie van mening, dat de oprichting van SIPAC indruiste tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag (PvB, hoofdstuk 13, punt 70, sub b, eerste streepje). De Commissie erkent, dat dit punt van bezwaar in de bestreden beschikking niet in aanmerking is genomen. In de beschikking spreekt de Commissie zich immers niet uit over de vraag of SIPAC al dan niet strookt met artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Het argument van Unicem moet derhalve worden afgewezen.

446 Italcementi stelt, dat indien zij opmerkingen had kunnen indienen over de intrekking van de nationale punten van bezwaar, zij er zeker op zou hebben gewezen, dat dit besluit ook de intrekking moest inhouden van de punten van bezwaar inzake de overeenkomst die zij volgens artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking met Unicem en Cementir had gesloten om de invoer van cement uit Griekenland door Calcestruzzi te voorkomen, aangezien deze overeenkomst in de PvB werd vermeld in het nationale hoofdstuk betreffende de Italiaanse markt (PvB, hoofdstuk 3, punt 35).

447 De betrokken overeenkomst werd genoemd in het hoofdstuk „Italië" van de PvB, doch ook in het internationale deel van de PvB, in verband met de punten van bezwaar inzake de ETF en de maatregelen tot toepassing ervan (PvB, punten 19, sub d, en 60, sub h-iv). De opmerkingen die verzoekster over de intrekking van de nationale punten van bezwaar had kunnen indienen, zouden voor de Commissie dus kennelijk geen aanleiding zijn geweest om het internationale punt van bezwaar betreffende de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten te laten vallen.

448 Volgens SFIC (T-36/95), Oficemen (T-59/95), Cimpor (T-61/95) en Secil (T-62/95) had de Commissie na de intrekking van de punten van bezwaar inzake de nationale mededingingsregelingen ook de stukken betreffende die regelingen uit het dossier moeten verwijderen. De bestreden beschikking bevat volgens hen evenwel een aantal verwijzingen naar zogenoemde nationale stukken. SFIC verwijst in dat verband naar de in hoofdstuk 5 („Frankrijk") van de PvB genoemde notulen van de vergaderingen van het SNFCC-bureau van 8 juli, 9 september en 7 oktober 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 29, punt 4; documenten nrs. 33.126/14828—14860). Cimpor en Secil verwijzen naar de in hoofdstuk 9 („Portugal") van de PvB genoemde bewijsstukken, namelijk de in paragraaf 21 van de bestreden beschikking genoemde documenten nrs. 33.322/79, 84, 85, 88, 89, 90, 92, 93, 95, 96, 162, 163—166, 170, 1314, 1406—1408, 1410—1412 en 2898—2903. Cimpor verwijst naar andere documenten die de Commissie ook zou hebben gebruikt in verband met de afspraak op het Iberisch schiereiland (bestreden beschikking, paragraaf 21) en die enkel zouden zijn vermeld in een nationaal hoofdstuk van de PvB, namelijk hoofdstuk 9 („Portugal"). Het betreft de documenten nrs. 33.322/59, 94, 155—157, 158, 159, 160, 161, 169, 171, 172, 177, 181, 252, 270—276, 1311 en 1397—1399. Oficemen ten slotte heeft kritiek op het feit dat het document van

Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903), dat door de Commissie wordt genoemd in paragraaf 21, punten 2 en 11, van de bestreden beschikking, weliswaar ten dele was weergegeven in het hoofdstuk „Spanje" van de PvB (punt 55), maar in het geheel niet werd vermeld in het internationale deel van de PvB.

449 Bij het onderzoek van het eerste middel is reeds vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking de door Cimpor aangevoerde documenten nrs. 33.322/59, 94, 169 en 171, niet heeft gebruikt (supra, punten 286 en 287). Het argument dat Cimpor aan die documenten ontleent, berust dus op een feitelijke vergissing. Wat daarentegen het in paragraaf 21, punt 6, van de bestreden beschikking bedoelde document nr. 33.322/1399 betreft, is vastgesteld, dat het geen bewijsstuk is dat aan Cimpor kan worden tegengeworpen (supra, punt 374). De andere in het vorige punt door verzoeksters aangehaalde documenten werden genoemd in het nationale hoofdstuk van de PvB dat in de administratieve procedure aan SFIC, Oficemen, Cimpor en Secil is meegedeeld. Met uitzondering van de documenten van Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903) die slechts ten dele toegankelijk waren (supra, punten 369-372), waren die documenten tijdens de administratieve procedure geheel toegankelijk. Bovendien konden de betrokken verzoeksters redelijkerwijs verwachten, dat de Commissie in de bestreden beschikking gebruik zou maken van die documenten, die weliswaar werden genoemd in de hoofdstukken van de PvB betreffende de nationale punten van bezwaar, maar bewijzen bevatten met betrekking tot de internationale punten van bezwaar (zie voor de documenten nrs. 33.322/155—157, supra, punt 331; voor de documenten nrs. 33.322/2898—2903, supra, punten 332 en 333; voor de documenten nrs. 33.322/162, 163—166, 170, 172, 181, 252, 1311, 1314, 1406—1408 en 1410—1412, supra, punten 334-337; voor de documenten nrs. 33.322/1397 en 1398, supra, punt 340; voor de documenten nrs. 33.322/79, 84, 85, 88, 89, 90, 92, 93, 95, 96, 158, 159, 160, 161, 177 en 270—276, supra, punten 341-344; voor de documenten nrs. 33.126/14828—14860, supra, punt 352). Derhalve kan er geen sprake zijn van schending van de rechten van de verdediging. Wat daarentegen de delen van de documenten van Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903) betreft, die tijdens de administratieve procedure niet toegankelijk waren, is reeds vastgesteld (supra, punt 372), dat bij de beoordeling van de materiële middelen zal moeten worden onderzocht, of de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk zonder de passages van document nr. 33.322/2901 die niet toegankelijk waren tijdens de schriftelijke en mondelinge fase van de administratieve procedure, ten aanzien van Oficemen, Cimpor en Secil genoegzaam is aangetoond (infra, punten 2041-2092 en 2136).

450 Onder verwijzing naar de in punt 448 supra genoemde documenten stellen Cimpor en Secil, dat de Commissie, door in de bestreden beschikking haar punt van bezwaar betreffende de afspraak op het Iberisch schiereiland te schragen met bewijzen die voorkwamen in het hoofdstuk „Portugal" van de PvB, zelf erkent, dat de inhoud van de nationale hoofdstukken van de PvB relevant was voor de beoordeling van de inbreuken in de internationale hoofdstukken. Ook SFIC laakt de gestelde incoherentie van het standpunt van de Commissie, die enerzijds stelt, dat de stukken van het dossier geen ondeelbaar of onscheidbaar geheel vormen, hetgeen haar weigering verklaart om toegang te verlenen tot de stukken betreffende de nationale mededingingsregelingen, en anderzijds weigert, de stukken betreffende het deel betreffende Frankrijk uit het dossier te verwijderen, terwijl de punten van bezwaar betreffende de Franse mededingingsregelingen zijn ingetrokken. Zij verwijst in dat verband opnieuw naar de notulen van de vergaderingen van het SNFCC-bureau van 8 juli, 9 september en 7 oktober 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 29, punt 4; documenten nrs. 33.126/14828—14860), die de Commissie heeft gebruikt in het kader van de inbreuken bedoeld in artikel 4, leden 1 tot en met 3, sub a, van de bestreden beschikking.

451 Vastgesteld moet evenwel worden, dat aangezien de Commissie het verband tussen de door SFIC bedoelde documenten en de punten van bezwaar betreffende de ETF en tussen de door Cimpor en Secil bedoelde documenten en de punten van bezwaar betreffende de afspraak op het Iberisch schiereiland in de PvB duidelijk had aangetoond, en SFIC, Cimpor en Secil in de administratieve procedure commentaar op die documenten konden indienen, de Commissie ondanks de intrekking van de nationale punten van bezwaar die documenten in de bestreden beschikking rechtmatig mocht aanvoeren. Een stuk kan immers verband houden met verschillende punten van bezwaar, in casu nationale en internationale. Dat de nationale punten van bezwaar waren ingetrokken, belette de Commissie niet, een dergelijk stuk te gebruiken tot staving van de in de bestreden beschikking bedoelde internationale punten van bezwaar.

452 SFIC merkt nog op, dat zij in de administratieve procedure inderdaad de betekenis van de stukken betreffende de Franse mededingingsregeling heeft besproken, maar dat zij haar commentaar uitsluitend heeft geleverd op basis van de nationale, en niet van de internationale punten van bezwaar. In de bestreden beschikking is de Commissie voorbijgegaan aan de opmerkingen die SFIC heeft geformuleerd in antwoord op de nationale punten van bezwaar, en met name aan de opmerkingen over de notulen van de vergaderingen van het SNFCC-bureau van 8 juli, 9 september en 7 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/14828—14860).

453 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie het verband tussen de door SFIC bedoelde documenten en de punten van bezwaar betreffende de ETF in de PvB duidelijk had aangetoond (supra, punt 352). SFIC kon commentaar leveren op die documenten, daar de Commissie deze niet alleen had gebruikt in het kader van de nationale punten van bezwaar, maar ook in het kader van de verschillende inbreuken in verband met de ETF. Het argument, dat de Commissie de door SFIC in de administratieve procedure gemaakte opmerkingen buiten beschouwing heeft gelaten, wordt door geen enkel bewijs gestaafd, en moet dus worden afgewezen. Hoe dan ook moet worden vastgesteld, dat de Commissie in paragraaf 29, punt 4, van de bestreden beschikking in detail ingaat op de verklaring van SFIC, waarom in de notulen van die drie vergaderingen van SNFCC niets wordt gezegd over de uitvoer uit Griekenland, terwijl dat punt tijdens die vergaderingen op de agenda stond.

454 Volgens Italcementi (T-65/95) heeft de Commissie het discriminatieverbod geschonden door de deelneming van Italcementi aan overeenkomsten tussen Calcestruzzi enerzijds en Unicem, Cementir en haarzelf anderzijds in aanmerking te nemen, terwijl zij dat niet heeft gedaan voor de deelneming van Calcestruzzi aan die inbreuk. Ook volgens Unicem (T-50/95) hadden de in artikel 4, lid 3, sub a en b, van de bestreden beschikking gelaakte inbreuken aan Calcestruzzi moeten worden toegerekend. Zij voegt daaraan toe, dat de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten eveneens hadden moeten worden toegerekend aan de elf andere Italiaanse producenten aan wie in de PvB om een antwoord op dit punt van bezwaar is verzocht. Zij stelt voorts, dat deze schending van het beginsel van gelijke behandeling haar rechten van de verdediging heeft aangetast, aangezien zij zich genoopt had gezien alleen verweer te voeren tegen een punt van bezwaar in verband met handelingen waarbij anderen betrokken waren, die over essentiële informatie voor dat verweer beschikten.

455 Deze argumenten moeten worden afgewezen. De omstandigheid, dat de Commissie geen inbreuk heeft vastgesteld ten laste van ondernemingen die zich in een vergelijkbare situatie zouden hebben bevonden als verzoekster, kan geen grond zijn om de aan deze laatste verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer deze naar behoren is aangetoond (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). Hierna zal worden onderzocht, of de Commissie de in artikel 4, lid 3, sub a en b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken en de deelneming van Unicem en Italcementi daaraan daadwerkelijk heeft aangetoond (infra, punten 3138-3189, 3245-3253, 3264-3270 en 3343-3386). Bovendien verduidelijkt Unicem niet, hoe de omstandigheden die zij aanvoert tot staving van haar grief inzake schending van het beginsel van gelijke behandeling, haar de toegang hebben kunnen beletten tot documenten die dienstig konden zijn voor haar verweer, en dus haar rechten van de verdediging hebben kunnen aantasten.

456 ENCI (T-31/95) en VNC (T-32/95) stellen nog, dat het feit dat de in de PvB geformuleerde bezwaren tegen de nationale regelingen zijn ingetrokken, voor hen tot een ongelijke behandeling heeft geleid. De bij die beweerde nationale regelingen betrokken ondernemingen werden in een gunstiger positie geplaatst dan zij, daar in de PvB geen sprake was van de procedure met betrekking tot het onderzoek van de Nederlandse markt en de Beneluxmarkt, en die procedure ten nadele van hen wordt voortgezet.

457 Dit argument moet worden afgewezen. De PvB bevatte immers geen nationaal hoofdstuk betreffende Nederland. Verder hebben de betrokken verzoeksters niet aangetoond, dat met betrekking tot een gestelde Nederlandse mededingingsregeling een procedure is ingeleid en wordt voortgezet. De in een nationaal hoofdstuk van de PvB genoemde ondernemingen en ondernemersverenigingen verkeerden dus niet in dezelfde situatie als zij. Dat enkel de in de PvB genoemde ondernemingen en ondernemersverenigingen hebben geprofiteerd van de intrekking van de nationale punten van bezwaar, kan derhalve niet als een discriminatie ten nadele van ENCI en VNC worden beschouwd (arrest Schumacker, reeds aangehaald in punt 123, punt 30). Bij de Belgisch-Nederlands-Duitse mededingingsregeling, ten aanzien waarvan de Commissie in paragraaf 51 van de bestreden beschikking als haar mening geeft dat het niet dienstig is een standpunt in te nemen, gaat het om een internationaal punt van bezwaar. ENCI en VNC kunnen niet onder verwijzing naar de voortzetting van het onderzoek naar een internationaal punt van bezwaar stellen, dat het besluit om de nationale punten van bezwaar in te trekken, het beginsel van gelijke behandeling heeft geschonden. Hoe dan ook heeft het besluit van de Commissie om in de bestreden beschikking geen standpunt in te nemen met betrekking tot de Belgisch-Nederlands-Duitse mededingingsregeling, alle verzoeksters op wie dit punt van bezwaar betrekking heeft (zie bestreden beschikking, paragraaf 23), op dezelfde wijze geraakt, hetgeen een schending van het beginsel van gelijke behandeling uitsluit.

458 Ten slotte stelt FIC (T-30/95), dat de Commissie artikel 190 van het Verdrag heeft geschonden, door in de bestreden beschikking geen motivering te geven voor de intrekking van de nationale punten van bezwaar en voor haar conclusie, dat deze intrekking de resterende in aanmerking genomen punten van bezwaar niet beïnvloedde, terwijl zij eerder van mening was, dat alle punten van bezwaar een onlosmakelijk geheel vormden die het bestaan van één enkele en continue overeenkomst bewezen. Deze schending is des te ernstiger, nu zij betrekking heeft op de redenering die aan de bestreden beschikking ten grondslag ligt. FIC voegt daaraan toe, dat het voorbereidend karakter van de PvB niet volstaat als verklaring voor de intrekking van de nationale en de handhaving van de internationale punten van bezwaar. Ook BCA (T-54/95), Asland (T-55/95) en Italcementi (T-65/95) laken het feit, dat de Commissie in de bestreden beschikking de intrekking van de nationale unten van bezwaar niet heeft gemotiveerd.

Italcementi stelt van haar kant nog, dat er een tegenstrijdigheid bestaat tussen het beginsel van de ene en continue inbreuk en het besluit van 23 september 1993 om de nationale punten van bezwaar niet verder te onderzoeken.

459 Beklemtoond zij, dat de in de PvB weergegeven nationale punten van bezwaar niet behoefden te worden onderzocht om de redenering van de Commissie met betrekking tot de internationale punten van bezwaar in de PvB en de bestreden beschikking te kunnen begrijpen. In de PvB en de bestreden beschikking waren de internationale punten van bezwaar, namelijk de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen op internationaal vlak, immers in geen enkel opzicht afhankelijk van het bestaan van de nationale punten van bezwaar (supra, punten 110-120). Daar de intrekking van de nationale punten van bezwaar geen invloed had op de internationale punten van bezwaar en dus niets van doen had met die punten, de enige waarop de bestreden beschikking betrekking heeft, was de Commissie niet verplicht die intrekking in de bestreden beschikking te motiveren. Wat de door Italcementi gestelde tegenstrijdigheid betreft, zijn de nationale punten van bezwaar in de PvB noch in de bestreden beschikking als constitutieve elementen van de ene en continue Cembureau-overeenkomst aangemerkt. De argumenten van FIC, Asland en Italcementi moeten dan ook worden afgewezen.

460 Uit een en ander volgt, dat het derde middel en, voor zover zij betrekking hebben op de intrekking van de nationale punten van bezwaar, het tweede en het vierde middel, moeten worden afgewezen.

B — Intrekking van de internationale punten van bezwaar ten aanzien van een aantal ondernemingen

461 Bij brief van 27 september 1993 zijn verzoeksters in kennis gesteld van de intrekking van de nationale punten van bezwaar. Zij zijn evenwel niet in kennis gesteld van het besluit van de Commissie om de internationale punten van bezwaar van de PvB in te trekken ten aanzien van een aantal Duitse en Spaanse ondernemingen.

462 Italcementi (T-65/95) verwijt de Commissie specifiek, dat zij haar in de administratieve procedure niet heeft meegedeeld, dat zij had besloten, de procedure te beëindigen ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen. Aldus is haar de mogelijkheid ontnomen om in de administratieve procedure opmerkingen over dat besluit in te dienen. Haars inziens hadden dergelijke opmerkingen tot een andere afloop van de administratieve procedure kunnen leiden, daar het besluit van 23 september 1993 de door de Commissie gestelde collectieve verantwoordelijkheid van de Europese cementfabrikanten weerlegt.

463 Volgens BDZ (T-48/95) en Asland (T-55/95) heeft het besluit van de Commissie van 23 september 1993 om de punten van bezwaar ten aanzien van een aantal Duitse en Spaanse ondernemingen in te trekken, ook het feitelijke en juridische kader van de in de PvB gemaakte

verwijten sterk gewijzigd. Ook Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) stellen, dat de Commissie, toen zij in september 1993 besloot de procedure ten aanzien van die in Cembureau vertegenwoordigde ondernemingen te beëindigen, maar de internationale punten van bezwaar ten aanzien van de andere adressaten van de PvB te handhaven, de punten van bezwaar noodzakelijkerwijs heeft geherformuleerd. Derhalve had zij die adressaten de kans moeten geven nieuwe opmerkingen te hunner verweer in te dienen.

464 Het Gerecht stelt vast dat de brief van de Commissie van 27 september 1993 aan de adressaten van de PvB weliswaar geen melding maakte van het besluit van de instelling van 23 september 1993 om de punten van bezwaar ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaans ondernemingen in te trekken, doch dat het op grond van de thans door verzoeksters aangevoerde redenen geenszins aannemelijk is, dat de administratieve procedure als gevolg van de opmerkingen die zij destijds over dat besluit hadden kunnen indienen, in het algemeen of wat henzelf betreft een andere afloop had gehad.

465 De omstandigheid dat de Commissie de internationale punten van bezwaar tegen een aantal ondernemingen heeft ingetrokken, kan namelijk niet worden uitgelegd als een wijziging in haar beoordeling van de inhoud van de punten van bezwaar die in het internationale deel van de PvB waren geformuleerd en die in de bestreden beschikking tegen de betrokken verzoeksters in aanmerking zijn genomen. Hoe dan ook hadden de commentaren die BDZ, Asland, Italcementi, Aker en Euroc hadden kunnen leveren op het besluit van de Commissie van 23 september 1993 om de internationale punten van bezwaar tegen een aantal adressaten van de PvB in te trekken, niet de elementen kunnen maskeren op basis waarvan de Commissie de internationale punten van bezwaar die in de PvB en vervolgens in de bestreden beschikking tegen hen in aanmerking zijn genomen, aan hen heeft toegerekend.

466 Wat het door Italcementi, Aker en Euroc aangevoerde argument inzake de gestelde collectieve verantwoordelijkheid betreft, zij beklemtoond, dat de ondernemingen ten aanzien waarvan de procedure is beëindigd, alle indirect lid zijn van Cembureau: het zijn ondernemingen die in Cembureau worden vertegenwoordigd door hun respectieve verenigingen BDZ en Oficemen. De Commissie heeft zich nooit in de PvB of de bestreden beschikking op het standpunt gesteld dat alle ondernemingen die via hun vereniging in Cembureau vertegenwoordigd waren, hebben deelgenomen aan de in het internationale deel van de PvB bedoelde inbreuken. Door de procedure ten aanzien van een aantal indirecte leden van Cembureau te beëindigen, heeft de Commissie de punten van bezwaar dus in geen enkel opzicht gewijzigd.

467 Derhalve moeten de argumenten van BDZ, Asland, Italcementi, Aker en Euroc worden afgewezen.

468 Ten slotte merken Cembureau (T-26/95) en Italcementi op, dat de Commissie in de bestreden beschikking de intrekking van de internationale punten van bezwaar ten aanzien van een aantal ondernemingen niet heeft gemotiveerd.

469 Volgens vaste rechtspraak moet de door artikel 190 van het Verdrag vereiste motivering de redenering van de communautaire instantie waarvan de bestreden handeling afkomstig is, duidelijk en ondubbelzinnig doen uitkomen, teneinde de gemeenschapsrechter in staat te stellen zijn toetsing te verrichten en de belanghebbenden in staat te stellen de gronden voor de getroffen maatregelen te kennen zodat zij hun rechten kunnen verdedigen (arrest Hof van 14 februari 1990, Delacre e.a./Commissie, C-350/88, Jurispr. blz. I-395, punt 15, en arrest Gerecht van 25 juni 1998, British Airways e.a. en British Midland Airways/Commissie, T-371/94 en T-394/94, Jurispr. blz. II-2405, punt 89). De aan de motivering te stellen eisen moeten worden beoordeeld aan de hand van de omstandigheden van het geval, waarbij met name rekening moet worden gehouden met de inhoud van de handeling, de aard van de redengeving en het belang dat de adressaten of andere personen die rechtstreeks en individueel door de handeling worden geraakt, bij een verklaring kunnen hebben (arrest Hof van 2 april 1998, Commissie/Sytraval en Brink's France, C-367/95 P, Jurispr. blz. I-1719, punt 63.

470 Om de in de bestreden beschikking tegen hen in aanmerking genomen punten van bezwaar te kunnen begrijpen, behoefden Cembureau en Italcementi niet te weten, waarom de Commissie de internationale punten van bezwaar ten aanzien van een aantal Duitse en Spaanse ondernemingen had ingetrokken. Ook het Gerecht behoeft die motieven niet te kennen om de wettigheid van de bestreden beschikking te toetsen. Verzoeksters kunnen hoe dan ook niet stellen, dat de Commissie in de bestreden beschikking de intrekking van de internationale punten van bezwaar ten aanzien van enkele Spaanse en Duitse ondernemingen had moeten motiveren, teneinde het Gerecht in staat te stellen na te gaan, of de Commissie het discriminatieverbod niet had geschonden. De vraag, of de ondernemingen op wie het besluit van 23 september 1993 betrekking heeft, aan de in de bestreden beschikking bedoelde inbreuken hebben deelgenomen, is immers niet ter beoordeling aan het Gerecht voorgelegd. Bovendien kan de omstandigheid, dat de Commissie geen inbreuk heeft vastgesteld ten laste van een onderneming die zich in een vergelijkbare situatie zou hebben bevonden als een verzoeker, in elk geval geen reden zijn om de aan deze laatste verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). Derhalve behoeft ook het verzoek van Italcementi, dat de Commissie het besluit van 23 september 1993 overlegt, niet te worden ingewilligd.

471 Uit een en ander volgt, dat het tweede en het vierde middel, voor zover zij betrekking hebben op de intrekking van de internationale punten van bezwaar ten aanzien van een aantal ondernemingen, eveneens moeten worden afgewezen.

Het vijfde middel: de procedurefout die de Commissie zou hebben gemaakt door bepaalde internationale punten van bezwaar in te trekken ten aanzien van Irish Cement

472 Volgens Irish Cement (T-60/95) is er sprake van een procedurefout, doordat haar deelneming aan de inbreuk inzake de oprichting van Interciment niet in de bestreden beschikking wordt vermeld (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2), hoewel de Commissie tijdens de hoorzittingen had gesteld, dat zij daaraan had deelgenomen. Verder merkt zij op, dat de haar in punt 15 van de PvB verweten verkoop van klinker aan Blue Circle in de bestreden beschikking niet meer als een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst wordt aangemerkt.

473 Opgemerkt zij evenwel, dat verzoekster geen onregelmatigheid in de procedure kan aanvoeren, inhoudende dat sommige beschuldigingen die de Commissie tijdens de administratieve procedure tegen haar had geuit, uiteindelijk niet in de bestreden beschikking zijn opgenomen. De adressaten van een PvB proberen immers te bereiken, dat de Commissie tegen hen in aanmerking genomen punten van bezwaar intrekt (supra, punt 439).

474 Mitsdien moet ook het vijfde middel worden afgewezen.

Het zesde middel: schending van de rechten van de verdediging als gevolg van de onvolledigheid en onduidelijkheid van de PvB

A — Inleidende opmerkingen

475 Bepaalde verzoeksters stellen allereerst, dat de PvB een aantal leemten bevat (B). Volgens sommige verzoeksters werd in de PvB voorts niet duidelijk genoeg vermeld, in hoeverre zij aan verschillende daarin verweten gedragingen hadden deelgenomen (C). Verschillende verzoeksters stellen eveneens, dat de in de bestreden beschikking bedoelde inbreuken of bestanddelen daarvan niet overeenstemmen met de punten van bezwaar in de PvB. Voor de beoordeling of de punten van bezwaar in de PvB in overeenstemming zijn met de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuken, moeten alle constitutieve elementen van die inbreuken worden onderzocht, hetgeen zal worden gedaan bij het onderzoek van de verschillende middelen en argumenten ten gronde.

476 Er zij aan herinnerd, dat in de PvB de punten van bezwaar, hoe bondig ook, in bewoordingen moeten worden gesteld die voor de betrokkenen voldoende duidelijk zijn om te weten, welke gedragingen de Commissie hun verwijt. Enkel dan immers kan de PvB de haar door de gemeenschapsverordeningen toegedachte functie vervullen, te weten de ondernemingen en ondernemersverenigingen alle informatie te verschaffen die zij nodig hebben om zich te verdedigen alvorens de Commissie een definitieve beschikking geeft (arresten Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 42, en Mo och Domsjö/Commissie, reeds aangehaald in punt 106, punt 63). Het onderhavige middel moet in het licht van die beginselen worden onderzocht.

B — Gestelde onvolledigheid van de PvB

477 FIC (T-30/95), VNC (T-32/95) en Oficemen (T-59/95) verwijten de Commissie, dat zij haar voornemen om de ondernemersverenigingen geldboeten op te leggen, niet in de PvB heeft vermeld (1). FIC, ENCI (T-31/95) en VNC laken de behandeling in de PvB van de CBS-overeenkomst tussen Duitse, Belgische en Nederlandse producenten betreffende de bevoorrading van de Nederlandse markt (2). Volgens Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) werd in de PvB niet uiteengezet, welke feitelijke en juridische gegevens ten gronde lagen aan de gestelde territoriale bevoegdheid van de Commissie om artikel 85, lid 1, van het Verdrag toe te passen op gedragingen van buiten de Gemeenschap gevestigde ondernemingen (3). Ten slotte stellen Italcementi (T-65/95) en Hornos Ibéricos (T-69/95), dat de PvB geen marktanalyse noch een nauwkeurige afbakening van de relevante markten bevatte (4).

1. Gesteld ontbreken van vermelding in de PvB van voornemen van Commissie om een geldboete op te leggen aan de ondernemersverenigingen

478 De Commissie heeft niet enkel aan de ondernemingen, maar ook aan de ondernemersverenigingen waartoe de bestreden beschikking was gericht, een geldboete opgelegd wegens hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, artikel 9). Volgens haar moeten ook de verenigingen sancties worden opgelegd „om deze te ontmoedigen in de toekomst het initiatief te nemen tot of deel te nemen aan dergelijke mededingingsregelingen" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 8, eerste streepje).

479 Volgens FIC, VNC en Oficemen zijn zij in de administratieve procedure niet in kennis gesteld van het voornemen van de Commissie om hun geldboeten op te leggen en moet wegens deze schending van hun rechten van de verdediging artikel 9 van de bestreden beschikking jegens hen nietig worden verklaard.

480 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie een onderneming of ondernemersvereniging geen geldboete mag opleggen indien zij de betrokkene niet vooraf tijdens de administratieve procedure in kennis heeft gesteld van haar desbetreffende voornemen. De PvB moet de betrokken onderneming of ondernemersvereniging immers in staat stellen, zich niet alleen tegen de vaststelling van een inbreuk, maar ook tegen de oplegging van een geldboete te verdedigen (arrest Michelin/Commissie, reeds aangehaald in punt 150, punt 20, en conclusie van advocaat-generaal Fennelly in de zaken C-395/96 P en C-396/96 P, CMB en Dafra-Lines/Commissie, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie, punt 178). Indien de Commissie na de kennisgeving van de PvB een in die PvB niet vermelde geldboete wil opleggen, moet zij dat aan de betrokken onderneming of ondernemersvereniging meedelen via een aanvullende PvB die aan de voor elke PvB geldende procedurevoorschriften voldoet.

481 In casu wordt in de PvB in één enkel punt gesproken van geldboeten, namelijk in punt 93. De Commissie verwijst daarin allereerst naar artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, naar luid

waarvan zij aan ondernemingen en ondernemersverenigingen geldboeten kan opleggen (PvB, punt 93, eerste alinea). Het betrokken artikel wordt nagenoeg letterlijk geciteerd. Punt 93 van de PvB bevat geen enkele andere verwijzing naar ondernemersverenigingen. De Commissie stelt, „dat de betrokken ondernemingen opzettelijk, of althans uit onachtzaamheid, (...) de inbreuken hebben begaan waarop deze mededeling betrekking heeft" (PvB, punt 93, tweede alinea). In haar overwegingen betreffende de zwaarte en de duur van de inbreuken (PvB, punt 93, derde alinea) spreek zij van „sommige producenten" en „de betrokken ondernemingen", maar niet van de ondernemersverenigingen. Verder wijst zij op het gebrek aan medewerking van de „ondernemingen" in de loop van het onderzoek.

482 De Commissie stelt, dat in de context van een PvB waarin de deelneming van de ondernemersverenigingen aan de Cembureau-overeenkomst duidelijk wordt beschreven, de parafrase van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 in punt 93, eerste alinea, van de PvB volstond om de ondernemersverenigingen in de administratieve procedure mee te delen, dat hun wegens deelneming aan de Cembureau-overeenkomst geldboeten konden worden opgelegd.

483 Dit argument kan niet worden aanvaard. De ondernemersverenigingen werd in de PvB weliswaar ondubbelzinnig deelneming aan de Cembureau-overeenkomst verweten, maar dat gold ook voor de ondernemingen (infra, punten 506-543). In punt 93, tweede alinea, van de PvB verklaarde de Commissie, dat wat de ondernemingen betreft, aan de voorwaarden werd voldaan waaronder een geldboete kon worden opgelegd (beschikking Hof van 25 maart 1996, SPO e.a./Commissie, C-137/95 P, Jurispr. blz. I-1611, punt 53), toen zij aangaf, dat de ondernemingen de in de PvB bedoelde inbreuken „opzettelijk of uit onachtzaamheid" hadden begaan. Ten aanzien van de ondernemersverenigingen heeft zij daarentegen niet iets dergelijks vastgesteld. Ook in punt 93, derde alinea, sprak de Commissie bij haar uiteenzetting over de vaststelling van het bedrag van de geldboete enkel van de gedragingen van de ondernemingen. Zo de parafrase van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 in punt 93, eerste alinea, volstond om de ondernemersverenigingen mee te delen, dat hun een geldboete zou worden opgelegd, diende dit ook te gelden voor de ondernemingen. Derhalve blijkt, dat de Commissie in haar verklaringen in de PvB betreffende de voorwaarden voor de oplegging van een geldboete en over de vaststelling van het bedrag daarvan, geen melding heeft gemaakt van haar voornemen om ook aan de ondernemersverenigingen geldboeten op te leggen.

484 Voorts zij beklemtoond, dat een PvB de adressaat ervan aanwijzingen moet verstrekken over de vraag, of hij de gestelde inbreuk opzettelijk of uit onachtzaamheid heeft begaan, en over de zwaarte en de duur van de inbreuk die voor de bepaling van de hoogte van de geldboete in aanmerking worden genomen, zodat hij kan voorzien, dat hem een geldboete kan worden opgelegd (zie in die zin arrest Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punt 21). Artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 betreft trouwens met zoveel woorden deze twee afzonderlijke vraagstukken (beschikking SPO e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 483, punt 53). In casu hadden alle vermeldingen in de PvB betreffende de voorwaarden waaronder een geldboete kan worden opgelegd, en betreffende de zwaarte en de duur van de inbreuk alleen betrekking op de ondernemingen. De ondernemersverenigingen konden dus niet voorzien, dat de Commissie ook aan hen een geldboete zou opleggen.

485 Verder is het vaste praktijk, dat wanneer de Commissie vaststelt, dat een ondernemersvereniging en haar leden aan eenzelfde inbreuk hebben deelgenomen, zij ofwel een geldboete oplegt aan de leden van de ondernemersvereniging, of aan de ondernemersvereniging zelf. In het tweede geval kan zij als berekeningsgrondslag voor de geldboete de omzet van de leden van de vereniging nemen, althans wanneer de vereniging op grond van haar interne regels haar leden kan binden (arresten Gerecht CB en Europay/Commissie, reeds aangehaald in punt 83, punten 136 en 137, van 21 februari 1995, SPO e.a./Commissie, T-29/92, Jurispr. blz. II-289, punt 385, en 22 oktober 1997, SCK en FNK/Commissie, T-213/95 en T-18/96, Jurispr. blz. II-1739, punt 253). Zo de Commissie om bijzondere redenen, zoals die welke zijn vermeld in paragraaf 65, punt 8, van de bestreden beschikking, van plan is geldboeten op te leggen aan zowel de ondernemersvereniging als de ondernemingen die lid zijn van die vereniging, moet zij dat voornemen duidelijk vermelden in de PvB of in een aanvulling daarop. Ook in dat opzicht was punt 93 van de PvB in casu niet voldoende nauwkeurig om de ondernemersverenigingen in staat te stellen, kennis te nemen van het voornemen van de Commissie om hun een geldboete op te leggen.

486 Bovendien heeft de Commissie de bewering in het verzoekschrift van Oficemen (punt 60), dat deze vereniging in haar antwoord op de PvB uitdrukkelijk had opgemerkt dat zij ervan uit ging, dat de Commissie niet van plan was geldboeten op te leggen aan de ondernemersverenigingen, niet weersproken. Ook moet worden vastgesteld, dat in het antwoord van FIC op de PvB (bijlage 6 bij het verzoekschrift) niets wordt gezegd over de geldboeten. De Commissie heeft het evenwel niet nodig geoordeeld, de ondernemersverenigingen met een aanvulling op de PvB te verwittigen, dat hun een geldboete kon worden opgelegd.

487 Nu de Commissie tijdens de administratieve procedure niet aan FIC, VNC en Oficemen heeft verzocht, hun opmerkingen in te dienen over de eventuele uitoefening van haar bevoegdheid om hun op grond van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 een geldboete op te leggen, heeft zij een wezenlijk vormvoorschrift geschonden. Daar de schending van wezenlijke vormvoorschriften ambtshalve kan worden opgeworpen (arresten Hof van 7 mei 1991, Interhotel/Commissie, C-291/89, Jurispr. blz. I-2257, punt 14, en Commissie/Sytraval en Brink's France, reeds aangehaald in punt 469, punt 67), moet die schending ook worden vastgesteld in het kader van de beroepen van de andere ondernemersverenigingen waartoe de bestreden beschikking was gericht en waaraan tijdens de administratieve procedure eveneens kennis is gegeven van een PvB waarin het voornemen van de Commissie om hun een geldboete op te leggen niet was vermeld.

488 Artikel 9 van de bestreden beschikking moet derhalve nietig worden verklaard voor zover daarbij een geldboete wordt opgelegd aan de ondernemersverenigingen Cembureau, FIC, VNC, SFIC, BDZ, BCA, Oficemen, ATIC en AGCI.

2. Behandeling van de CBS-overeenkomst

489 FIC, ENCI en VNC laken de behandeling van de CBS-overeenkomst tussen Duitse, Belgische en Nederlandse producenten betreffende de bevoorrading van de Nederlandse markt, die in 1975 bij de Commissie is aangemeld.

490 ENCI en VNC beklemtonen, dat in de PvB, namelijk in voetnoot 10, een afzonderlijke behandeling van de CBS-overeenkomst in het vooruitzicht was gesteld. Aangezien een aan Nederland gewijd hoofdstuk ontbreekt, is de PvB dus onvolledig. Volgens ENCI en VNC staaft de Duitse versie van de PvB hun argument, daar in voetnoot 10 van die versie uitdrukkelijk is vermeld, dat de CBS-overeenkomst zou worden behandeld in een ander hoofdstuk van de PvB, dat nog moest worden opgesteld.

491 Dit argument moet worden afgewezen. Zoals de Commissie opmerkt, is het feit dat een specifiek aan Nederland gewijd hoofdstuk ontbreekt, te verklaren door het feit dat met betrekking tot de situatie op de Nederlandse markt geen enkel punt van bezwaar is geformuleerd. Nu ENCI en VNC niet hebben aangetoond, dat in de bestreden beschikking een specifiek punt van bezwaar betreffende de Nederlandse markt tegen hen in aanmerking is genomen, kunnen zij niet stellen, dat de PvB bij gebreke van een „Nederlands" hoofdstuk onvolledig was. Die leemte kon tijdens de administratieve procedure hun verweer tegen de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen punten van bezwaar immers niet schaden. Bovendien is met betrekking tot de CBS-overeenkomst, waarvan sprake is in voetnoot 10 van de PvB en in de paragrafen 23, punt 2, en 51 van de bestreden beschikking, in de PvB noch in de bestreden beschikking een punt van bezwaar geformuleerd. Dat de Commissie zich het recht voorbehield een procedure in te leiden met betrekking tot de CBS-overeenkomst, kon niet het verweer van ENCI en VNC schaden in een procedure waarin met betrekking tot die overeenkomst uiteindelijk geen punt van bezwaar is geformuleerd. Ten slotte kunnen verzoeksters geen argument ontlenen aan de Duitse versie van de PvB. Daar verzoeksters in Nederland zijn gevestigd, heeft de Commissie aan hen kennis gegeven van de Nederlandse versie van de PvB, zodat voor hen enkel die versie authentiek is.

492 Volgens FIC heeft de Commissie haar rechten van de verdediging geschonden doordat zij de CBS-overeenkomst heeft aangevoerd tot staving van haar stelling over het bestaan van een Belgisch-Nederlands-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, paragraaf 23, punt 2), terwijl de instelling nog steeds niet heeft gereageerd op de aanmelding van die overeenkomst. Hoe dan ook heeft de Commissie aldus gepoogd de geloofwaardigheid van FIC en de andere betrokkenen te schaden.

493 In paragraaf 23, punt 2, van de bestreden beschikking heeft de Commissie de CBS-overeenkomst inderdaad vermeld bij de feitelijke beschrijving van een Belgisch-Nederlands-Duitse mededingingsregeling. Nadat de Commissie eraan had herinnerd, dat zij „reeds op blz. 34, noot 10, van de [PvB had] aangegeven dat de CBS-overeenkomst afzonderlijk zou worden behandeld", besliste zij evenwel, dat zij met betrekking tot het bestaan van die regeling geen standpunt zou innemen. Zij heeft dus niet naar de CBS-overeenkomst verwezen in het kader van een in de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar. Derhalve moet het argument van FIC worden afgewezen.

3. Gesteld ontbreken van een verklaring voor de territoriale bevoegdheid van de Commissie

494 Volgens Aker en Euroc werd in de PvB niet uiteengezet, welke feitelijke en juridische gegevens ten gronde lagen aan de gestelde territoriale bevoegdheid van de Commissie om artikel 85, lid 1, van het Verdrag toe te passen op gedragingen van buiten de Gemeenschap gevestigde ondernemingen. Daardoor hadden deze verzoeksters tijdens de administratieve procedure dienaangaande geen standpunt kunnen bepalen, hetgeen een schending van hun rechten van de verdediging zou opleveren.

495 In de PvB wordt inderdaad niets gezegd over de bevoegdheid van de Commissie om artikel 85, lid 1, van het Verdrag toe te passen op ondernemingen uit derde landen. Bij lezing van de PvB dienden verzoeksters zich evenwel rekenschap te geven van de punten van bezwaar die de Commissie tegen hen in aanmerking nam (deelneming aan de Cembureau-overeenkomst betreffende de eerbiediging van de thuismarkten — PvB, punten 9 en 61, sub a — en deelneming aan de ETF en de toepassingsmaatregelen — PvB, punten 16, 17, 18, 19, sub d, 20, sub f, en 61, sub h; infra, punten 524 en 527). Bij brief van 16 juli 1992 heeft de Commissie beide verzoeksters trouwens medegedeeld, „dat zij aan deze de [PvB] had toegestuurd wegens hun deelneming aan de Cembureau Task Force of de ETF, met als doel de leveringen van Grieks cement elders in de Gemeenschap te beletten, dit cement te absorberen, of het surplus van de Griekse productie van de bestemming af te wenden naar elders buiten Europa" (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 11). Aangezien zij zich bewust waren van de gedragingen die hun in de PvB werden verweten, konden Aker en Euroc in de administratieve procedure wijzen op hun bijzondere situatie ten gevolge van het feit dat zij buiten de Gemeenschap waren gevestigd, en op de gevolgen die dat volgens hen moest hebben voor de territoriale werkingssfeer van artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

496 Hun argument moet derhalve worden afgewezen.

4. Gesteld ontbreken van een marktanalyse en van een nauwkeurige afbakening van de relevante markten

497 Volgens Hornos Ibéricos had de Commissie een economische analyse van de markt moeten verrichten, teneinde na te gaan, of de gelaakte gedragingen niet anders dan door een onrechtmatige onderlinge afstemming konden worden verklaard (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punten 71 en 72). Ofwel heeft de Commissie de noodzakelijke diepgaande marktstudie niet verricht, en heeft zij dus niet voldaan aan de minimale bewijsvereisten, ofwel heeft zij verzoekster nooit de documenten betreffende die studie meegedeeld, zodat er sprake is van schending van de rechten van de verdediging.

498 Opgemerkt zij, dat de Commissie voor de gelaakte gedragingen geen andere verklaring dan een onrechtmatige onderlinge afstemming behoefde te zoeken. In de PvB en de bestreden beschikking is het bewijs van de inbreuken namelijk geleverd op basis van schriftelijke

bewijzen en niet op basis van een op de markt vastgesteld parallel gedrag (supra, punt 264). Voor het overige moet worden vastgesteld, dat de PvB een marktanalyse bevat. Hoofdstuk 1 van de PvB, dat negen bladzijden telt, is getiteld „De cementmarkt". Het is onderverdeeld in vier punten: het product, kenmerken van de industrie, het aanbod en de vraag. Verzoekster betwist niet, dat zij in de administratieve procedure dat hoofdstuk heeft ontvangen. Het argument moet derhalve worden afgewezen.

499 Volgens Italcementi heeft de Commissie de relevante geografische markt niet in de PvB afgebakend, zodat zij zich niet over een wezenlijk element voor de beoordeling van haar gedrag heeft kunnen uitspreken.

500 Dienaangaande zij vastgesteld, dat hoofdstuk 1 van de PvB een punt 5 bevat („Het intracommunautaire handelsverkeer"), waarin de Commissie vaststelt, dat de geringe omvang van het handelsverkeer valt toe te schrijven „aan een lange traditie van eerbiediging van de markten van de buren, meer dan aan de transportkosten van een zwaar product". Aldus heeft de Commissie de adressaten van de PvB laten weten, dat de geografische markt groter was dan de nationale markt, zodat de in de PvB bedoelde feitelijke gedragingen de handel tussen lidstaten ongunstig konden beïnvloeden (PvB, punten 62, 65 en 68) en inbreuk konden maken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Derhalve moet de grief dat de geografische markt niet is afgebakend, worden afgewezen (zie in die zin arrest SPO e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punten 74 en 75).

501 Italcementi stelt ook, dat de Commissie in de PvB geen onderscheid heeft gemaakt tussen grijs en wit cement. Nu zij in de bestreden beschikking (paragraaf 11, punt 1) opmerkt, dat er afzonderlijke markten zijn voor wit cement en grijs cement, heeft de instelling haar afbakening van de markt gewijzigd zonder dat zij aan partijen een nieuwe PvB heeft doen toekomen.

502 Ook dit argument moet worden afgewezen. Reeds in de PvB werd onderscheid gemaakt tussen grijs cement en wit cement (punt 1). Bovendien bevatte zij afzonderlijke uiteenzettingen die specifiek betrekking hadden op een mededingingsregeling voor de markt van wit cement (hoofdstuk 2, deel 3, en hoofdstuk 11). Alle andere in de PvB bedoelde regelingen betroffen de markt van grijs cement. Reeds in de PvB was de Commissie dus van oordeel, dat de markt van wit cement verschilde van die van grijs cement.

503 Uit een en ander volgt, dat het onderhavige middel gegrond is voor zover het betrekking heeft op het feit, dat de Commissie haar voornemen om de ondernemersverenigingen geldboeten op te leggen, niet in de PvB heeft vermeld (supra, punten 478-488). Alle andere argumenten inzake de onvolledigheid van de PvB moeten worden afgewezen.

C — Gestelde onnauwkeurigheid van de PvB met betrekking tot de deelneming van sommige verzoeksters aan verschillende in de PvB verweten gedragingen

504 Volgens de meeste verzoeksters werd in de PvB niet nauwkeurig genoeg aangegeven, in hoeverre zij aan de ene of de andere verweten gedraging hadden deelgenomen. Beklemtoond zij, dat een dergelijk argument, zo het gegrond mocht blijken, slechts tot de vaststelling van een schending van de rechten van de verdediging kan leiden, indien het punt van bezwaar dat niet nauwkeurig genoeg aan de betrokken verzoekster is verweten, vervolgens in de bestreden beschikking in aanmerking is genomen. Een schending van de rechten van de verdediging in de administratieve procedure moet immers worden beoordeeld in het licht van de punten van bezwaar die door de Commissie zijn opgeworpen in de PvB en de bestreden beschikking (in punt 106 aangehaalde arresten Solvay/Commissie, T-30/91, punt 60, en ICI/Commissie, T-36/91, punt 70). De argumenten van Unicem (T-50/95) en Cementir (T-87/95), dat de PvB niet vermeldde waarin hun deelneming bestond wat de punten van bezwaar betreffende de regels inzake eerlijke mededinging betreft, kunnen meteen worden afgewezen, aangezien in het dispositief van de bestreden beschikking geen punt van bezwaar met betrekking tot de in paragraaf 17 bedoelde discussie over „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging in aanmerking wordt genomen.

505 De andere argumenten van de verschillende verzoeksters worden hierna onderzocht in de volgorde waarin de inbreuken in de bestreden beschikking zijn vastgesteld.

1. Deelneming van de betrokken verzoeksters aan de inbreuk, bestaande in de Cembureau-overeenkomst, en duur van die inbreuk

506 Volgens de bestreden beschikking hebben Cembureau en haar leden in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 een overeenkomst gesloten met het oog op de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere (bestreden beschikking, paragraaf 45, punten 1 en 9). De Commissie noemt deze overeenkomst de „Cembureau-overeenkomst". Volgens de bestreden beschikking werd daaraan deelgenomen door Cembureau, de leden van Cembureau (hierna: „rechtstreekse leden van Cembureau") en bepaalde ondernemingen die geen lid waren van Cembureau, maar wel van een nationale vereniging die zelf bij Cembureau was aangesloten (hierna: „indirecte leden van Cembureau"). Wat de indirecte leden van Cembureau betreft, hield de Commissie „voor de doeleinden van de (...) beschikking [echter] alleen rekening met de in Cembureau door hun vereniging vertegenwoordigde ondernemingen die, nog afgezien van hun lidmaatschap van de vereniging, duidelijk blijk hebben gegeven van hun aansluiting bij de overeenkomst" door deel te nemen aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, eerste alinea). De ondernemingen die indirect lid waren van Cembureau en aan één of meer van de in de artikelen 3 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken hebben deelgenomen, werden in die beschikking geacht aan de Cembureau-overeenkomst te hebben deelgenomen. Buzzi, die geen rechtstreeks of indirect lid is van Cembureau, heeft zich bij de Cembureau-overeenkomst aangesloten via haar deelneming aan de in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde Frans-Italiaanse regelingen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punten 3 en 4). De Commissie was van oordeel (paragraaf 46, punt 1, eerste alinea), „dat het geheel van de in het kader van Cembureau en van de bilaterale en/of multilaterale vergaderingen en contacten (...) getroffen regelingen ‚één enkele en continue overeenkomst' heeft gevormd". Artikel 1 van de bestreden beschikking doelt op deze ene en continue Cembureau-overeenkomst.

507 CBR (T-25/95), ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Ciments luxembourgeois (T-34/95), Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Vicat (T-37/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), BDZ (T-48/95), Unicem (T-50/95), Buzzi (T-51/95), Valenciana (T-52/95), Rugby (T-53/95), BCA (T-54/95), Asland (T-55/95), Castle (T-56/95), Uniland (T-58/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Hornos Ibéricos (T-69/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95) en Blue Circle (T-88/95) stellen, dat zij in de PvB niet als partijen bij de Cembureau-overeenkomst worden aangemerkt. Zij konden in de administratieve procedure dus geen verweer voeren met betrekking tot de vraag van hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Bijgevolg moet dat artikel huns inziens nietig worden verklaard wat hen betreft.

508 In het kader van dit middel stellen CBR, Vicat, Rugby en Castle eveneens, dat de Commissie hun in de administratieve procedure niet heeft meegedeeld, dat zij op grond van hun lidmaatschap van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, ervan uit zou gaan, dat zij zich bij de Cembureau-overeenkomst hadden aangesloten. FIC (T-30/95), Ciments français, Aalborg, Lafarge, Unicem, Heracles, Uniland, Italcementi, Hornos Ibéricos, Aker, Euroc en AGCI (T-103/95) hekelen van hun kant, dat de PvB onvoldoende duidelijk was over de duur van de in artikel 1 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk.

509 Eerst moet worden onderzocht, of deze verzoeksters in de hoofdstukken 2 en 10 van de PvB duidelijk genoeg wordt verweten, dat zij hebben deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking geconstateerde Cembureau-overeenkomst (1.1). Vervolgens moet worden onderzocht, of en in welke mate het lidmaatschap van een onderneming in een nationale vereniging een factor is die de Commissie in aanmerking heeft genomen bij de vaststelling van de deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking geconstateerde inbreuk, en of de PvB dienaangaande duidelijk genoeg was (1.2). Ook zal worden nagegaan, of de PvB de duur van de in artikel 1 van de bestreden beschikking geconstateerde Cembureau-overeenkomst duidelijk genoeg preciseert (1.3). Ten slotte zullen uit die vaststellingen conclusies worden getrokken (1.4).

1.1. Deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

510 Onderscheid moet worden gemaakt tussen de verzoeksters die lid zijn van Cembureau (1.1.1), en de verzoeksters die geen lid zijn van die vereniging of in de PvB niet als zodanig zijn beschouwd (1.1.2).

1.1.1. Adressaten van de PvB die lid zijn van Cembureau

511 VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, Unicem, BCA en ATIC zijn rechtstreekse leden van Cembureau.

512 In punt 6, tweede alinea, van hoofdstuk 2 van de PvB worden zij uitdrukkelijk als zodanig genoemd.

513 Punt 61, derde alinea, van hoofdstuk 10 luidt:

„Zoals uit punt 9 blijkt, hebben Cembureau en [haar] leden het ‚Cembureau Agreement or Cembureau principle of not transhipping to internal European markets' vastgesteld."

514 In dat punt, sub a, eerste alinea, wordt daaraan toegevoegd:

„De ‚Cembureau agreement or principle of not transhipping to internal European markets' (punt 9) vormt (...) een overeenkomst tussen en/of een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Cembureau en [haar] leden."

515 Derhalve kunnen deze acht verzoeksters, die rechtstreeks lid zijn van Cembureau, niet stellen, dat zij in de PvB niet als partijen bij de Cembureau-overeenkomst zijn aangemerkt.

1.1.2. Adressaten die niet rechtstreeks lid zijn van Cembureau of in de PvB als niet-rechtstreekse leden van Cembureau zijn beschouwd

516 De andere verzoeksters die het hier onderzochte betoog hebben gevoerd, zijn ofwel geen rechtstreekse leden van Cembureau (CBR, ENCI, Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Buzzi, Valenciana, Rugby, Asland, Castle, Uniland, Cimpor, Secil, Hornos Ibéricos en Blue Circle), ofwel rechtstreekse leden die in de PvB niet als zodanig zijn beschouwd (Aker en Euroc). Punt 61, derde alinea, van de PvB, volgens hetwelk Cembureau en haar leden de Cembureau-overeenkomst hebben vastgesteld, voeren zij als argument aan om aan te tonen, dat de PvB ten aanzien van hen niet duidelijk genoeg was over hun deelneming aan die overeenkomst.

517 Afzonderlijk moet worden onderzocht, wat de situatie is van de ondernemingen die volgens de PvB en de bestreden beschikking aan bilaterale of multilaterale regelingen hebben deelgenomen (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, en bestreden beschikking, artikelen 3 en 4), namelijk CBR, Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Buzzi, Rugby, Asland, Castle, Uniland, Cimpor, Secil, Aker, Euroc en Blue Circle (1.1.2.1), de ondernemingen die aan de activiteiten van het ECEC hebben deelgenomen (PvB, hoofdstuk 12, punt 66, en bestreden

beschikking, artikel 5), namelijk ENCI, Dyckerhoff en Castle (1.1.2.2), en de ondernemingen die aan de activiteiten van het EPC hebben deelgenomen (PvB, hoofdstuk 12, punt 67, en bestreden beschikking, artikel 6), namelijk Ciments français, Lafarge, Valenciana, Hornos Ibéricos en Blue Circle (1.1.2.3).

1.1.2.1. Niet rechtstreeks bij Cembureau aangesloten adressaten van de PvB die aan bilaterale of multilaterale regelingen zouden hebben deelgenomen

518 Wat de vraag betreft, of CBR, Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Buzzi, Rugby, Asland, Castle, Uniland, Cimpor, Secil, Aker, Euroc en Blue Circle zich bij lezing van de PvB ervan bewust konden zijn, dat hun een deelneming aan de Cembureau-overeenkomst werd verweten, moet eerst het deel van „De feiten" van de PvB worden bezien, dat betrekking heeft op de Cembureau-overeenkomst en de bilaterale en multilaterale regelingen (PvB, hoofdstuk 2, delen 1 en 2); dit deel heeft de volgende structuur:

„Hoofdstuk 2 — De internationale organisaties van cementfabrikanten

Deel 1 — Cembureau

(...)

9. ‚The Cembureau Agreement or Cembureau principle of not transhipping to internal European markets'.

10. De tenuitvoerlegging van het ‚Cembureau Agreement or Principle of not transhipping to internal European markets': Frankrijk-Italië

11. De tenuitvoerlegging van het ‚Cembureau Agreement or Principle of not transhipping to internal European markets': Spanje-Portugal

12. De tenuitvoerlegging van het ‚Cembureau Agreement or Principle of not transhipping to internal European markets': Frankrijk-Duitsland

(...)

Deel 2 — ‚Cembureau Task Force or European Task Force'

(...)"

519 De „Cembureau Task Force or European Task Force" wordt dus in een afzonderlijk deel van de PvB behandeld, doch de titel van dit deel bevat een voetnoot, die luidt:

„Deze Task Force zou logischerwijze deel uit moeten maken van deel 1, aangezien het is opgericht in toepassing van het ‚Cembureau Agreement or Cembureau Principle of not transhipping to Internal European Market'. Het wordt alleen afzonderlijk behandeld wegens de omvang van de desbetreffende toelichting."

520 In punt 61, vijfde tot en met elfde alinea, van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB (hoofdstuk 10), met als titel „De afspraken inzake de regel van de thuismarkt", worden de verschillende bi- en multilaterale regelingen voorgesteld als toepassingen van het „Cembureau Agreement or Principle of not transhipping to internal European markets". Met betrekking tot de ETF wordt in de elfde alinea verklaard: „De meest flagrante en meest zwaarwegende toepassing van de regel van de thuismarkt vond plaats ter gelegenheid van het zogenaamde ‚Griekse probleem' (zie Deel 2, punt 16 t/m 20). Bij deze gelegenheid kwamen Cembureau en alle andere leden in beweging om het lid aan te vallen dat het gedurfd had inbreuk te maken op de regel van de thuismarkt: een Task Force werd opgericht, maatregelen als ‚Market Regulations' ‚Stick Actions' en ‚carrot actions' werden getroffen ten aanzien van de Griekse producenten."

521 In hoofdstuk 10 van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB worden de deelnemers aan de bi- en multilaterale afspraken (Frankrijk-Italië; Spanje-Portugal; Frankrijk-Duitsland; ETF) met name genoemd. Vicat, Ciments français, Lafarge en Buzzi worden genoemd als deelnemers aan de Frans-Italiaanse afspraken (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, sub b), Cimpor en Secil als deelnemers aan de afspraak op het Iberisch schiereiland (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, sub c), Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger en Lafarge als deelnemers aan de Frans-Duitse afspraak (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, sub d) en CBR, Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Rugby, Asland, Castle, Uniland, Aker, Euroc en Blue Circle als deelnemers aan een of meer inbreuken in het kader van de ETF (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, sub h).

522 Punt 61, eerste en tweede alinea, van de PvB luidt:

„Het onderhavige geval wordt gekenmerkt door een geheel van overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen die oorspronkelijk het resultaat zijn van en geconditioneerd zijn door de vaststelling van en het aanvaarden door de betrokken ondernemingen van de gemeenschappelijke regel van de thuismarkt en later van bilaterale of multilaterale regelingen die deze regel aanvullen of bijdragen tot de toepassing daarvan.

De gehele, in de loop van het onderzoek bijeengebrachte, documentatie toont aan, dat de Europese cementproducenten de ‚regel van de thuismarkt' hebben vastgesteld en aanvaard op grond van een wederzijdse samenwerking waardoor het mogelijk werd tot een sectoriële organisatie te komen."

523 Daaruit blijkt, dat in de PvB weliswaar in punt 61, derde alinea (hoofdstuk 10), wordt gesteld, dat „Cembureau en [haar] leden het ‚Cembureau Agreement or Cembureau principle of not transhipping to internal European markets' [hebben] vastgesteld", doch daarin ook duidelijk genoeg een deelneming aan de Cembureau-overeenkomst wordt verweten aan de niet rechtstreeks bij Cembureau aangesloten adressaten waaraan een deelneming aan een of meer van de bi- en multilaterale regelingen wordt toegerekend.

524 Derhalve konden CBR, Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Buzzi, Rugby, Asland, Castle, Uniland, Cimpor, Secil, Aker, Euroc en Blue Circle er zich bij lezing van de PvB bewust van zijn, dat zij door hun deelneming aan een of meer van de bi- of multilaterale regelingen werden geacht betrokken te zijn bij de Cembureau-overeenkomst die was vastgesteld door Cembureau en haar leden. Zij kunnen dus niet stellen, dat hun in de PvB enkel een deelneming aan een of meer van die regelingen werd verweten, maar niet aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

525 Vicat stelt nog, dat in de PvB geen enkel bewijs wordt aangevoerd voor haar deelneming aan de sluiting van de Cembureau-overeenkomst. Deze verklaring kan niet worden aanvaard. De door de Commissie tot staving van het punt van bezwaar inzake de Frans-Italiaanse regeling tussen Vicat en Buzzi aangevoerde bewijzen worden uitdrukkelijk genoemd in punt 10 en punt 61, sub b, van de PvB en tonen volgens de PvB aan, dat Vicat zich bij de Cembureau-overeenkomst had aangesloten.

526 Ten slotte stellen Aker en Euroc, dat hun bij de in de bestreden beschikking (paragraaf 53, punt 11) genoemde brief van 16 juli 1992 is meegedeeld, dat de PvB aan hen was gericht wegens hun deelneming aan de ETF.

527 Ook indien deze verzoeksters bij die brief is meegedeeld, dat de PvB aan hen was gericht wegens hun deelneming aan de ETF, konden zij bij lezing van de PvB begrijpen, dat zij door hun deelneming aan de ETF werden geacht zich ook bij de Cembureau-overeenkomst te hebben aangesloten.

1.1.2.2. Niet rechtstreeks bij Cembureau aangesloten adressaten van de PvB die aan de activiteiten van het ECEC zouden hebben deelgenomen

528 Punt 66, vijfde alinea, van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB luidt:

„De overeenkomst tot oprichting van het ECEC en de overeenkomsten en/of onderling afgestemde gedragingen betreffende de uitvoer naar derde landen vormen inbreuken op artikel 85, lid 1, door het ECMEC en de leden van het ECEC, althans vanaf 1980 (...)"

529 Tot de in punt 25 van de PvB uitdrukkelijk genoemde leden van het ECEC behoren ENCI, Dyckerhoff en Castle — ondernemingen die niet rechtstreeks lid zijn van Cembureau — die in hun verzoekschrift de onduidelijkheid van de PvB met betrekking tot hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst hekelen.

530 ENCI wijst er terecht op, dat de tekst van punt 66, vijfde alinea, van de Nederlandse versie van de PvB die aan haar ter kennis is gebracht, de enige die voor haar authentiek is, verschilt van de tekst van de andere versies van de PvB.

531 Die passage van de PvB luidt namelijk:

„De overeenkomst tot oprichting van het ECEC en de overeenkomsten en/of onderling afgestemde gedragingen betreffende de uitvoer naar derde landen vormen inbreuken op artikel 85, lid 1 door ECMEC en *de leden van het ECMEC*, althans vanaf 1980 (...)"

532 In punt 25 van het deel „De feiten" van de PvB noemt de Commissie echter de leden van het ECEC, waaronder „voor Nederland, ENCI". Bovendien schetst zij in punt 24 van dat deel niet alleen het ontstaan van het ECEC, maar ook van het EPC, waarbij zij preciseert: „Op zijn minst sinds 1980 is besloten dat de twee comités een gemeenschappelijk secretariaat moesten hebben en is de structuur die deze secretariaatsdienst verzorgde ECMEC genoemd."

533 Bij lezing van die twee punten kon een adressaat van de PvB dus begrijpen, dat een tot de leden van het ECMEC gericht punt van bezwaar zowel tot de leden van het ECEC als tot die van het EPC was gericht.

534 Daaruit volgt, dat ENCI, die in punt 24 van de PvB als lid van het ECEC wordt genoemd, niet kan klagen over een gebrek aan duidelijkheid van de PvB met betrekking tot haar deelneming aan de regelingen in het kader van het ECEC, ook al richtte dat punt van bezwaar in punt 66 van de Nederlandse versie van de PvB zich tegen het ECMEC en zijn leden.

535 Voorts blijkt uit de PvB, dat de leden van ECEC/ECMEC wegens hun deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het ECEC werden geacht aan de Cembureau-overeenkomst te hebben deelgenomen. Punt 66, eerste en vierde alinea, van de PvB luidt namelijk:

„Om de activiteit van het ECEC te kunnen beoordelen, moet deze in zijn context worden gezien. Zoals in de punten 9 en [61] vermeld, heeft het Cembureau een ‚Cembureau Agreement or principle of not transhipping to internal European markets' vastgesteld. Teneinde dit te doen naleven, moesten middelen worden gevonden om de productieoverschotten van de leden van Cembureau af te zetten en te voorkomen dat deze op de Europese markten zouden worden verhandeld. (...) Dientengevolge [kunnen] de overeenkomst betreffende de oprichting van het ECEC en de overeenkomsten en/of gedragingen betreffende het voor de uitvoer naar derde landen te volgen handelsbeleid niet afzonderlijk worden bezien, doch moeten zij beschouwd worden als een onlosmakelijk geheel met de regeling betreffende de eerbiediging van de respectieve nationale markten."

536 Derhalve konden de leden van het ECEC, waaronder ENCI, Dyckerhoff en Castle, bij lezing van de PvB begrijpen, dat hun deelneming aan de activiteiten van het ECEC als een blijk van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst werd beschouwd.

1.1.2.3. Niet rechtstreeks bij Cembureau aangesloten adressaten van de PvB die aan de activiteiten van het EPC zouden hebben deelgenomen

537 In punt 67 van hoofdstuk 12 van de PvB betreffende de „Juridische beoordeling" van de activiteiten van het EPC wordt de EPC-leden verweten, dat zij door de oprichting van dat comité en door hun deelneming aan overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen betreffende samenwerking bij de uitvoer naar derde landen artikel 85, lid 1, van het Verdrag hebben geschonden. Tot de in punt 27 van het deel „De feiten" van de PvB uitdrukkelijk genoemde EPC-leden behoren Ciments français, Lafarge, Valenciana, Hornos

Ibéricos en Blue Circle — vijf ondernemingen die niet rechtstreeks lid zijn van Cembureau — die in hun verzoekschrift de onduidelijkheid van de PvB met betrekking tot hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst hekelen.

538 Wat de activiteiten van het EPC betreft, staat in punt 28 van het deel „De feiten" van de PvB, dat betrekking heeft op het EPC en is getiteld „De eerbiediging van de thuismarkten", te lezen:

„Hoewel de regel van de eerbiediging van de respectieve nationale markten niet uitdrukkelijk wordt vermeld, blijkt zij (...) duidelijk uit [verschillende] documenten."

539 Punt 67, tweede en vierde alinea, van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB luidt:

„De samenwerking tussen de leden door middel van de verdeling van de markten, de vaststelling van prijzen en de uitwisseling van informatie teneinde hun productieoverschotten naar derde landen af te zetten, is slechts een gevolg van en een middel tot controle van de toepassing van de regel van de thuismarkt: de regel van de ‚home market' en samenwerking bij uitvoer zijn derhalve nauw verbonden.

(...)

De [overeenkomst tot oprichting van het EPC heeft] ten doel door middel van de concretisering van de regel van de thuismarkt, de verkoopmogelijkheden van de leden van [het EPC] binnen de gemeenschappelijke markt te beperken."

540 Voor zover de Commissie aldus als haar mening gaf, dat de samenwerking tussen de EPC-leden een middel tot controle van de toepassing van de regel van de thuismarkt was, verweet zij die leden noodzakelijkerwijs, dat zij zich bij die regel hadden aangesloten.

541 Derhalve konden de leden van het EPC, waaronder Ciments français, Lafarge, Valenciana, Hornos Ibéricos en Blue Circle, bij lezing van de PvB begrijpen, dat hun deelneming aan de activiteiten van het EPC een blijk was van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

1.1.3. Voorlopige conclusie

542 Uit een en ander volgt, dat alle verzoeksters die de grief hebben geformuleerd, dat de PvB onduidelijk was met betrekking tot hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 507), bij lezing van de PvB konden weten, dat de Commissie hun verweet, dat zij hadden deelgenomen aan de Cembureau-overeenkomst. Volgens de PvB was de Cembureau-overeenkomst immers vastgesteld door Cembureau en haar leden, zodat de in punt 511 supra bedoelde verzoeksters, die alle rechtstreeks lid zijn van Cembureau, moesten begrijpen, dat dit punt van bezwaar tegen hen in aanmerking werd genomen. Voorts werd de in punt 516 supra genoemde verzoeksters, die niet rechtstreeks lid zijn van Cembureau, in de PvB duidelijk genoeg verweten, dat zij zich door hun deelneming aan een of meer uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst bij die overeenkomst hadden aangesloten.

543 Verder moet worden vastgesteld, dat de Commissie in punt 59 van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB „het geheel van de in het kader van Cembureau en de bilaterale en multilaterale [vergaderingen] en contacten getroffen regelingen" heeft aangemerkt als „één enkele en continue ‚overeenkomst'". Alle verzoeksters die de onderhavige grief hebben aangevoerd (supra, punt 507), zijn dus tijdens de administratieve procedure in kennis gesteld van het punt van bezwaar betreffende hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde ene en continue Cembureau-overeenkomst. Tijdens de administratieve procedure konden zij dus naar behoren hun standpunt over dat punt van bezwaar kenbaar maken.

1.2. Lidmaatschap van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, als criterium voor de toerekening van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

544 CBR, Vicat, Rugby en Castle stellen, dat de Commissie hen in de administratieve procedure niet heeft verwittigd, dat zij op basis van het feit dat een onderneming lid was van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, zou aannemen dat die onderneming had deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

545 Opgemerkt zij, dat alle indirecte leden van Cembureau die in hun verzoekschrift aanvoeren, dat de PvB niet duidelijk genoeg was opdat zij zouden kunnen begrijpen dat hun een deelneming aan de Cembureau-overeenkomst werd verweten, dat wil zeggen CBR, ENCI, Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Valenciana, Rugby, Asland, Castle, Uniland, Cimpor, Secil, Hornos Ibéricos en Blue Circle, ook het meer beperkte argument hebben aangevoerd, dat de PvB onduidelijk was over de gevolgtrekkingen die de Commissie in de bestreden beschikking zou maken uit het feit, dat een adressaat was aangesloten bij een rechtstreeks lid van Cembureau.

546 In de bestreden beschikking (paragraaf 65, punt 3, eerste alinea) verklaart de Commissie:

„Alle ondernemersverenigingen en ondernemingen waaraan de onderhavige beschikking is gericht, hebben zich aangesloten bij het ‚Agreement or Principle' tot eerbiediging van de thuismarkten wat de markt van ‚grijs' cement aangaat, op 14 januari 1983 gesloten tussen de verenigingen en ondernemingen die rechtstreeks lid van Cembureau waren. Deze overeenkomst bond vanaf die datum bedoelde ondernemingen en tevens de bij de betrokken nationale verenigingen aangesloten ondernemingen."

547 Zij is dus van mening, dat de indirecte leden van Cembureau op de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 vertegenwoordigd waren door hun nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, zodat zij vanaf die datum door die overeenkomst gebonden waren.

548 Zij overweegt namelijk (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 5):

„(...) indien deze verenigingen verplichtingen op zich nemen, gebeurt dit dan ook in het belang van en namens hun leden en niet in hun eigen belang: in feite zijn de cementproducenten de werkelijke marktdeelnemers die via hun bedrijfstakverenigingen handelen".

549 Ten aanzien van de rechtstreekse en indirecte leden van Cembureau die bij de gestelde sluiting van de Cembureau-overeenkomst op 14 januari 1983 buiten de Gemeenschap waren gevestigd, merkt zij in de bestreden beschikking (paragrafen 45, punt 11, en 65, punt 4, en artikel 1) de deelneming aan de Cembureau-overeenkomst echter als een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag aan vanaf de datum waarop zij over bewijzen beschikt dat een dergelijke deelneming in de Gemeenschap gevolgen heeft gehad.

550 Voor Buzzi ten slotte neemt de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 65, punt 4, eerste streepje; zie ook paragraaf 65, punt 3, eerste alinea) 11 mei 1983 als beginpunt voor de deelneming aan de in artikel 1 vastgestelde inbreuk:

„Buzzi was in feite niet rechtstreeks of onrechtstreeks lid van Cembureau. Derhalve moet het begin van de onderling afgestemde feitelijke gedraging waaraan Buzzi heeft deelgenomen, in aanmerking worden genomen als bewijs opleverend van zijn deelneming aan het ‚Cembureau Agreement or Principle' tot eerbiediging van de thuismarkten."

551 Uit een en ander volgt, dat de Commissie in de bestreden beschikking op basis van het lidmaatschap van een bij Cembureau aangesloten nationale vereniging heeft vastgesteld, dat de indirecte leden van Cembureau die hebben deelgenomen aan een of meer van de in de artikelen 3 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst, aan die overeenkomst hebben deelgenomen vanaf 14 januari 1983, de datum waarop deze is gesloten. Anders dan CBR en Vicat stellen, heeft zij niet op basis van dat lidmaatschap alleen aangenomen, dat de indirecte leden van Cembureau aan de in artikel 1 bedoelde inbreuk hebben deelgenomen. Zij heeft die inbreuk namelijk alleen ten laste gelegd aan „de in Cembureau door hun vereniging vertegenwoordigde ondernemingen die, nog afgezien van hun lidmaatschap van de vereniging, duidelijk blijk hebben gegeven van hun aansluiting bij de overeenkomst" door aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst deel te nemen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, eerste alinea).

552 Niettemin moet worden vastgesteld, dat het lidmaatschap van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, in aanmerking is genomen voor de vaststelling van de begindatum van de deelneming van de indirecte leden van Cembureau aan de inbreuk. Wanneer de indirecte leden van Cembureau bij de sluiting en bevestiging van de Cembureau-overeenkomst door een rechtstreeks lid waren vertegenwoordigd, gaven zij volgens de bestreden beschikking door hun deelneming aan een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst blijk van hun deelneming aan de overeenkomst zelf vanaf 14 januari 1983.

553 Aan de betrokken adressaten van de PvB had in de administratieve procedure moeten worden meegedeeld, dat dit element in aanmerking zou worden genomen. De eerbiediging van de rechten van de verdediging vereist, dat de betrokken ondernemingen reeds tijdens de administratieve procedure naar behoren hun standpunt kenbaar hebben kunnen maken met betrekking tot de juistheid en relevantie van de door de Commissie gestelde feiten, punten van bezwaar en omstandigheden (arresten Hoffmann-La Roche/Commissie, reeds aangehaald in punt 106, punt 11, Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punten 40-53, en Europay/Commissie, reeds aangehaald in punt 83, punt 48). De instelling, die in de PvB als essentiële factor moet vermelden welke duur van de inbreuk zij voornemens is vast te stellen (arrest Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punt 15), moet in de PvB alle relevante gegevens over de begindatum van die inbreuk verstrekken.

554 Derhalve moet worden onderzocht, of in de PvB duidelijk genoeg werd vermeld, dat het lidmaatschap van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, relevant was voor de vaststelling van de begindatum van de deelneming van de indirecte leden van Cembureau aan de door de Cembureau-overeenkomst gevormde inbreuk.

555 De indirecte leden van Cembureau wisten stellig, dat zij lid waren van een nationale vereniging die zelf bij Cembureau was aangesloten. Desondanks rijst de vraag, of zij uit de PvB redelijkerwijs konden opmaken, welke conclusies de Commissie wenste te trekken uit het feit dat zij waren aangesloten bij een rechtstreeks lid van Cembureau (reeds in punt 323 aangehaalde arresten van 10 maart 1992, Shell/Commissie, punt 56, en ICI/Commissie, T-13/89, punt 35).

556 Allereerst zij vastgesteld, dat de Commissie in de PvB niets zegt over het feit dat de indirecte leden van Cembureau bij een nationale vereniging zijn aangesloten, wanneer zij hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst probeert aan te tonen. Zo wordt nergens in de PvB vermeld, dat het lidmaatschap van een nationale vereniging die rechtstreeks lid is van Cembureau, relevant is voor de vaststelling van het begin van de deelneming van de indirecte leden van Cembureau aan de door de Cembureau-overeenkomst gevormde inbreuk (PvB, punten 9, 59 en 61). Bovendien bevat de tekst van de PvB zelfs elementen die in tegenspraak zijn met een dergelijke uitlegging van de PvB.

557 In de eerste plaats wordt in de PvB (punt 61, derde alinea) gesteld, dat de Cembureau-overeenkomst is „vastgesteld" door Cembureau en haar leden. Ook is sprake (punt 59, eerste alinea) van regelingen en maatregelen, „overeengekomen in het kader van de institutionele structuur van Cembureau".

558 Met betrekking tot de niet-leden van Cembureau worden andere bewoordingen gebruikt: de Commissie wijst op „het aanvaarden door de betrokken ondernemingen van de gemeenschappelijke regel van de thuismarkt" (punt 61, eerste alinea). Die ondernemingen waren volgens de PvB dus niet verantwoordelijk voor de sluiting van de Cembureau-overeenkomst. Zij werden geacht zich bij de Cembureau-overeenkomst te hebben aangesloten door hun deelneming aan een of meer uitvoeringsmaatregelen van die overeenkomst (supra, punt 542).

559 Deze benadering was bepalend voor de organisatie van de hoorzittingen tijdens de administratieve procedure (infra, punten 664-674). Zo hebben alleen Cembureau en de ondernemingen en ondernemersverenigingen die in de PvB als rechtstreekse leden van Cembureau waren beschouwd, de mogelijkheid gehad om mondeling opmerkingen te maken tijdens de hoorzittingen die specifiek aan de Cembureau-overeenkomst waren gewijd, aangezien die partijen werden geacht die overeenkomst te hebben vastgesteld. De indirecte leden van Cembureau en Buzzi, die werden geacht zich bij de Cembureau-overeenkomst te hebben aangesloten door hun deelneming aan een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst, kregen slechts spreektijd tijdens de hoorzittingen betreffende de uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst (infra, punten 665 en 666).

560 Daar een overeenkomst ex nunc wordt aanvaard, bevestigt het feit, dat tijdens de administratieve procedure voor de niet-leden van Cembureau het begrip aanvaarding werd gebruikt, dat de Commissie in dat stadium niet voornemens was, aan de indirecte leden van Cembureau op basis van hun lidmaatschap van een nationale vereniging de door de Cembureau-overeenkomst gevormde inbreuk vanaf de datum van vaststelling van die overeenkomst toe te rekenen.

561 In de tweede plaats stelde de Commissie in punt 59 van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB, dat „het geheel van de in het kader van Cembureau en de bilaterale en multilaterale [vergaderingen] en contacten getroffen regelingen één enkele en continue ‚overeenkomst' heeft gevormd *vanaf de hieronder genoemde data*". Indien de Commissie toen van mening was geweest, dat de deelneming van de indirecte leden van Cembureau aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst blijk gaf van hun deelneming aan die overeenkomst vanaf de datum waarop zij was gesloten, op grond dat zij in de vergadering van delegatiehoofden van

14 januari 1983 door hun nationale verenigingen waren vertegenwoordigd, had zij in de PvB niet gesproken van de „*data*" vanaf wanneer zij aan de enkele en continue Cembureau-overeenkomst hadden deelgenomen, maar van de datum van 14 januari 1983, zoals zij deed in paragraaf 65, punt 3, eerste alinea, van de bestreden beschikking (supra, punt 546).

562 Daaruit volgt, dat de Commissie in de PvB van mening was, dat de ondernemingen die niet rechtstreeks lid waren van Cembureau, de Cembureau-overeenkomst hebben aanvaard vanaf de datum waarop zij hebben deelgenomen aan een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst. Zij maakte dienaangaande geen onderscheid tussen de indirecte leden van Cembureau en Buzzi, die rechtstreeks noch indirect lid is van die vereniging. Daar de Cembureau-overeenkomst was vastgesteld door Cembureau en haar leden, werden alle andere ondernemingen die geen lid waren van Cembureau, geacht de Cembureau-overeenkomst ex nunc te hebben aanvaard vanaf de datum waarop zij deelnamen aan een uitvoeringsmaatregel. In de bestreden beschikking is de constructie, wat de niet-leden van Cembureau betreft, van de aanvaarding van de Cembureau-overeenkomst vanaf de datum van „haar" uitvoering, evenwel enkel gevolgd ten aanzien van Buzzi (paragraaf 65, punt 4, en artikel 1). Anders dan de indirecte leden van Cembureau was deze laatste onderneming tijdens de vergaderingen van delegatiehoofden namelijk niet door een nationale vereniging vertegenwoordigd.

563 Derhalve moet worden geconcludeerd, dat de Commissie wegens het gebrek aan overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking, in deze beschikking het lidmaatschap van indirecte leden van Cembureau van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, niet als criterium voor de toerekening van de door de Cembureau-overeenkomst gevormde inbreuk mocht hanteren.

564 Deze vaststelling kan er evenwel niet toe leiden, dat artikel 1 van de bestreden beschikking in zijn geheel nietig wordt verklaard ten aanzien van alle indirecte leden van Cembureau waartoe de bestreden beschikking was gericht. Immers, waar de Commissie op basis van het feit dat niet tijdens de administratieve procedure, bekend is gemaakt, in de bestreden beschikking heeft vastgesteld, dat de indirecte leden van Cembureau die hebben deelgenomen aan een of meer van de in de artikelen 3 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde uitvoeringsmaatregelen, vanaf 14 januari 1983 (supra, punten 551 en 552) aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen, heeft het gebrek aan overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking het verweer van de indirecte leden van Cembureau slechts geschaad voor zover in de bestreden beschikking als begindatum voor hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk een eerdere datum in aanmerking wordt genomen dan de datum van hun eerste uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

565 Deze conclusie is dus niet van belang voor de indirecte leden van Cembureau die volgens de PvB en de bestreden beschikking hebben deelgenomen aan een inbreuk, gekwalificeerd als uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst, die is begonnen vóór of op de datum die in artikel 1 van de bestreden beschikking als begindatum voor hun deelneming aan de inbreuk, gevormd door de Cembureau-overeenkomst, in aanmerking is genomen. Zo wordt van Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger en Lafarge in de PvB (punt 61, sub d) en in de bestreden beschikking (paragraaf 50 en artikel 3, lid 3, sub a) gezegd, dat zij hebben deelgenomen aan de Frans-Duitse afspraak die zou zijn ingegaan op 23 juni 1982. Derhalve zou de Commissie, zelfs indien zij in de bestreden beschikking geen belang aan het lidmaatschap van die ondernemingen van SFIC of BDZ had gehecht, toch ook 14 januari 1983 als begindatum van hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk hebben aangehouden. Zij zou immers hebben aangenomen dat de betrokken

ondernemingen de Cembureau-overeenkomst hebben aanvaard door hun deelneming aan de Frans-Duitse regeling. Het onderhavige argument moet ook worden afgewezen voor zover het is aangevoerd door Valenciana, Hornos Ibéricos en Blue Circle. Volgens de PvB (hoofdstuk 12, punt 67) en de bestreden beschikking (paragraaf 59, en artikel 6) hebben die ondernemingen namelijk deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC, die strekte tot eerbiediging van de respectieve nationale markten in de Gemeenschap, en wel ten minste vanaf 1 juli 1981 wat Blue Circle betreft en vanaf 1 januari 1986 wat Valenciana en Hornos Ibéricos betreft (PvB, hoofdstuk 12, punt 67, en bestreden beschikking, artikel 6). Indien de Commissie zonder verwijzing naar het lidmaatschap van een nationale vereniging had aangenomen, dat die ondernemingen louter door hun deelneming aan een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst reeds de Cembureau-overeenkomst hadden aanvaard, had zij 14 januari 1983 als begindatum voor de deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk aangehouden ten aanzien van Blue Circle en 1 januari 1986 ten aanzien van Valenciana en Hornos Ibéricos. Dat nu zijn de data die in dat artikel van het dispositief van de bestreden beschikking voor die ondernemingen als begindata worden genoemd. Om dezelfde redenen moet ook het argument van Cimpor en Secil worden afgewezen. Volgens de PvB en de bestreden beschikking hebben zij deelgenomen aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst, namelijk de afspraak op het Iberisch schiereiland, waarvan de begindatum in de PvB en de bestreden beschikking op 1 januari 1986 is vastgesteld (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, sub c; bestreden beschikking, paragraaf 49, en artikel 3, lid 2). Dat is de datum die in artikel 1 van de bestreden beschikking voor die ondernemingen in aanmerking is genomen.

566 Daarentegen moet worden vastgesteld dat de Commissie voor CBR, ENCI, Vicat, Rugby, Asland, Castle en Uniland een andere begindatum voor hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking zou hebben genomen, indien zij, zonder zich te baseren op het lidmaatschap van die ondernemingen van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, had aangenomen, dat die ondernemingen louter door hun deelneming aan een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst reeds de Cembureau-overeenkomst hadden aanvaard. Daar de uitvoeringsmaatregelen waaraan CBR, ENCI, Vicat, Rugby en Castle zouden hebben deelgenomen, alle van na 14 januari 1983 dateren, kon de Commissie slechts op basis van hun lidmaatschap van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, aannemen dat die ondernemingen vanaf die datum hebben deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Ook voor Asland en Uniland heeft de Commissie op grond van hun deelneming aan Oficemen 1 januari 1986 als begindatum van hun deelneming aan die inbreuk in aanmerking genomen, aangezien de uitvoeringsmaatregelen waaraan die ondernemingen zouden hebben deelgenomen, van latere datum zijn.

567 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet derhalve nietig worden verklaard, voor zover daarin voor het begin van de deelneming van CBR, ENCI, Vicat, Rugby, Asland, Castle en Uniland aan de inbreuk, bestaande uit de Cembureau-overeenkomst, een eerdere datum in aanmerking wordt genomen dan de datum waarop zij die overeenkomst voor het eerst hebben uitgevoerd. Vastgesteld wordt, dat Vicat zich heeft kunnen verdedigen tegen het punt van bezwaar, dat zij vanaf 11 mei 1983 door haar deelneming aan een beweerde Frans-Italiaanse afspraak met Buzzi de Cembureau-overeenkomst had aanvaard (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub c). CBR, Rugby, Asland en Uniland hebben zich kunnen verdedigen op het punt van hun aanvaarding van de Cembureau-overeenkomst door hun deelneming, vanaf 28 mei 1986 wat CBR, Asland en Uniland betreft (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1), en vanaf 16 juni 1986 wat Rugby betreft (bestreden beschikking, artikel 4, lid 4, sub a), aan één of meer van de beweerde, in het kader van de ETF getroffen maatregelen. ENCI en Castle ten slotte hebben zich kunnen verdedigen met betrekking tot het punt van bezwaar dat zij de Cembureau-overeenkomst hadden aanvaard door vanaf 14 maart 1984 deel te nemen aan de gestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het ECEC (bestreden beschikking, artikel 5).

568 Uit een en ander volgt, dat artikel 1 van de bestreden beschikking in dit stadium nietig moet worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat Vicat vóór 11 mei 1983, ENCI en Castle vóór 14 maart 1984, CBR, Asland en Uniland vóór 28 mei 1986 en Rugby vóór 16 juni 1986 aan de inbreuk hebben deelgenomen.

1.3. Duur van de deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

569 FIC, Ciments français, Aalborg, Unicem en Uniland (T-58/95) hekelen in hun verzoekschrift de onnauwkeurigheid van de PvB met betrekking tot het beginpunt van hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst. Aker en Euroc laken het feit, dat in de bestreden beschikking (paragraaf 65, punten 3, sub a, 4, en 9, sub a), anders dan in de PvB, wordt gesteld, dat zij van meet af aan rechtstreeks hebben deelgenomen aan de sluiting van de Cembureau-overeenkomst.

570 Voor zover die argumenten worden aangevoerd door indirecte leden van Cembureau vallen zij samen met het argument, dat de Commissie in de PvB niet nauwkeurig genoeg had aangegeven dat zij op grond van het lidmaatschap van de indirecte leden van een nationale vereniging zou aannemen, dat zij vanaf een eerdere datum dan de gestelde eerste uitvoering van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde Cembureau-overeenkomst, aan die overeenkomst hadden deelgenomen. Het argument van Ciments français moet dus worden afgewezen (supra, punt 565), terwijl het argument van Uniland moet worden aanvaard (supra, punten 566-568).

571 Verder moet nog worden onderzocht, of FIC, Aalborg, Unicem, Aker en Euroc zich er bij lezing van de PvB bewust van konden zijn, dat de Commissie hun verweet, dat zij vanaf de in artikel 1 van de bestreden beschikking genoemde datum hadden deelgenomen aan de Cembureau-overeenkomst.

572 Punt 61, sub a, van de PvB luidt: „De ‚Cembureau agreement or principle of not transhipping to internal European markets' (...) vormt tenminste vanaf 1983 een overeenkomst tussen en/of een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Cembureau en zijn leden." In punt 9 wordt uitdrukkelijk verwezen naar de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, en wordt opgemerkt: „Verschillende documenten van Cembureau betreffende de vergaderingen van zijn als ‚Head Delegates' bekend staande orgaan vermelden het feit dat het ‚Cembureau Agreement or Principle' is ontwikkeld en vastgesteld in het kader van deze Europese cementassociatie." Aldus wordt duidelijk genoeg aangegeven, dat de Cembureau-overeenkomst, die naderhand in artikel 1 van de bestreden beschikking wordt genoemd, wat Cembureau en haar leden betreft, tenminste vanaf 14 januari 1983 een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag opleverde.

573 FIC, Aalborg en Unicem, die in punt 6 van de PvB als rechtstreekse leden van Cembureau worden genoemd, kunnen dus niet aanvoeren, dat de PvB niet duidelijk genoeg was met

betrekking tot het beginpunt van de in artikel 1 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk. Aker en Euroc worden in punt 6 van de PvB niet genoemd als rechtstreekse leden van Cembureau. In hun antwoord op de PvB hebben zij evenwel zelf verklaard, dat zij dat waren (gezamenlijk antwoord van Aker en Euroc op de PvB, punten 2.1.10 en 2.2.8; bijlage 2 bij de verzoekschriften in de zaken T-70/95 en T-71/95). Zij kunnen dus niet stellen, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat de Commissie hen in de bestreden beschikking als rechtstreekse leden van Cembureau heeft behandeld. Het argument van Aker en Euroc moet dan ook worden afgewezen.

574 Ciments français, Lafarge, Uniland, Italcementi en Hornos Ibéricos beklemtonen, dat in paragraaf 65, punt 4, van de bestreden beschikking 26 maart 1993 als einddatum van de in artikel 1 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk wordt genoemd, dus een latere datum dan de kennisgeving van de PvB. Daardoor heeft de Commissie huns inziens de duur van de inbreuk onrechtmatig verlengd, zonder dat zij de betrokken ondernemingen in staat heeft gesteld, genoegzaam hun standpunt daarover kenbaar te maken. Unicem en AGCI laken het feit, dat in de PvB voor de Cembureau-overeenkomst geen einddatum is genoemd, terwijl volgens Heracles in de PvB niet was aangegeven, of de Cembureau-overeenkomst volgens de Commissie op het tijdstip dat de PvB werd opgesteld, nog wel van kracht was.

575 Opgemerkt zij, dat in artikel 1 van de bestreden beschikking geen einddatum van de inbreuk is vastgesteld. In paragraaf 65, punt 4, van de beschikking wijst de Commissie er immers op, dat zij er niet zeker van is, „dat de inbreuk werkelijk ooit is gestaakt". Zij neemt 26 maart 1993 slechts als einddatum van de inbreuk in aanmerking voor de berekening van de geldboete.

576 Reeds in het stadium van de PvB had zij ervan afgezien, voor de meeste verweten inbreuken, waaronder de Cembureau-overeenkomst, een einddatum vast te stellen. Dienaangaande overwoog zij in punt 93 van de PvB, dat de regelingen „vrijwel in hun totaliteit worden voortgezet". Dit gold dus voor de inbreuken waarvoor in de PvB geen nauwkeurige einddatum was bepaald. Onder die omstandigheden konden de adressaten van de PvB begrijpen, dat de Commissie voornemens was om met name met betrekking tot de Cembureau-overeenkomst in de bestreden beschikking vast te stellen dat de inbreuk ook na de datum van de PvB bleef voortduren. De rechten van de verdediging van de betrokken ondernemingen/verenigingen zijn dus niet geschonden.

577 Hornos Ibéricos oppert nog bezwaren tegen het feit, dat de tegen haar in aanmerking genomen inbreuk volgens de bestreden beschikking (paragraaf 65, punt 4) heeft geduurd tot 26 maart 1993, toen Interciment werd ontbonden, terwijl nergens in de PvB wordt gesproken van een verband tussen haar en Interciment.

578 Blijkens de PvB (supra, punten 537-541) werd Hornos Ibéricos geacht zich bij de Cembureau-overeenkomst te hebben aangesloten door haar deelneming aan de onrechtmatige activiteiten van het EPC. Nu de PvB duidelijk genoeg aangaf, dat de Commissie van mening was, dat de inbreuk bestaande in de Cembureau-overeenkomst, ten tijde van de redactie van de PvB nog

voortduurde, heeft de Commissie verzoeksters rechten van de verdediging niet geschonden door in de bestreden beschikking de datum van 26 maart 1993 in aanmerking te nemen. Beklemtoond zij, dat de bestreden beschikking evenmin als de PvB verzoeksters deelneming in Interciment in aanmerking neemt. De Commissie heeft de datum van ontbinding van Interciment ten aanzien van de gezamenlijke adressaten van de bestreden beschikking slechts beschouwd als einddatum van de periode waarvoor de geldboete dient te gelden, omdat dit „de laatste klaar aan de dag tredende en (...) bekend zijnde manifestatie [van de Cembureau-overeenkomst]" was (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4). Het argument van Hornos Ibéricos moet derhalve worden afgewezen.

579 Ten slotte stelt Heracles (T-57/95), dat zij bij lezing van punt 37, tweede alinea, van de PvB (verhouding Verenigd Koninkrijk-continent) de mening was toegedaan, dat haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst volgens de Commissie was beëindigd in 1986, toen zij de regel van eerbiediging van de thuismarkten had geschonden door cement uit te voeren naar het Verenigd Koninkrijk.

580 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB ervan uitging, dat de inbreuken waarvoor zij geen nauwkeurige einddatum vermeldde, nog voortduurden (supra, punt 576). Dat was onder meer het geval voor de deelneming van Heracles aan de Cembureau-overeenkomst. Bovendien werden Heracles in de PvB punten van bezwaar ten laste gelegd die verband hielden met haar deelneming aan uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst lang na 1986 (deelneming in het kader van de ETF aan „carrot actions", bedoeld in de punten 20 en 61, sub h-v, van de PvB; deelneming aan de in de punten 27 en 67 van de PvB bedoelde activiteiten van het EPC). Derhalve kan verzoekster niet stellen, dat zij bij lezing van punt 37 van de PvB op een dwaalspoor is gezet.

1.4. Conclusie

581 Het argument dat CBR, ENCI, Vicat, Rugby, Asland, Castle en Uniland ontlenen aan de onnauwkeurigheid van de PvB met betrekking tot hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst, rechtvaardigt de gedeeltelijke nietigverklaring van artikel 1 van de bestreden beschikking (supra, punt 568). Voor het overige moet het onderzochte argument worden afgewezen.

2. Mate van nauwkeurigheid van de PvB aangaande de deelneming van verzoeksters aan de uitwisseling van informatie over de prijzen en de duur van die inbreuk

582 VNC (T-32/95), Ciments luxembourgeois (T-34/95), SFIC (T-36/95), Aalborg (T-44/95), BDZ (T-48/95), Unicem (T-50/95), BCA (T-54/95) en ATIC (T-63/95) verwijten de Commissie, dat zij in de PvB niet duidelijk genoeg heeft aangegeven, of zij aan hen het punt van bezwaar inzake de uitwisseling van informatie over de prijzen toerekende.

583 Opgemerkt zij, dat punt 8 van het deel „De feiten" van de PvB het opschrift „Het circuleren van de prijzen tussen de leden van Cembureau" draagt, en dat in punt 60 van het deel „Juridische beoordeling", dat naar punt 8 verwijst, wordt verklaard: „Het circuleren van inlichtingen over de tarieven, althans vanaf 1983, vormt een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Cembureau en [haar] leden." VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, Unicem, BCA en ATIC worden in punt 6 van de PvB uitdrukkelijk vermeld als leden van Cembureau. Derhalve konden zij bij lezing van de PvB weten, dat de Commissie hun een deelneming aan de betrokken uitwisseling van informatie verweet.

584 Unicem meent nog, dat haar rechten van de verdediging zijn geschonden, doordat in de PvB niet was vermeld wanneer de uitwisseling van informatie in het kader van Cembureau was beëindigd. Om de in punt 576 supra genoemde redenen moet dit argument worden afgewezen.

3. Mate van nauwkeurigheid van de PvB aangaande de deelneming van verzoeksters aan de in artikel 3 van de bestreden beschikking bedoelde bi- en multilaterale regelingen

585 Cimpor (T-61/95) stelt, dat zij bij lezing van de PvB het punt van bezwaar inzake de verdeling van de Portugese markt niet kon onderscheiden van het punt van bezwaar betreffende de Iberische markt. De afspraak op het Iberisch schiereiland werd immers behandeld in de internationale hoofdstukken van de PvB en de twee punten van bezwaar werden vermeld in de hoofdstukken van de PvB inzake Portugal.

586 Dit argument moet worden afgewezen. Cimpor beklaagt zich niet over een gebrek aan nauwkeurigheid van de passages van de internationale hoofdstukken van de PvB inzake de afspraak op het Iberisch schiereiland (hoofdstuk 2, punt 11, en hoofdstuk 10, punt 61, sub c), bedoeld in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking. Ook al worden in de hoofdstukken 9 en 19 van de PvB inzake Portugal enkele elementen van de afspraak op het Iberisch schiereiland vermeld onder de titel „Cementverkeer tussen Portugal en Spanje" (punten 56, sub b, en 90), dan nog kan een dergelijke herhaling en aanvullende verklaring verzoeksters verweer niet hebben geschaad.

587 Volgens Secil (T-62/95) kon zij bij lezing van de PvB niet uitmaken wanneer de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde afspraak op het Iberisch schiereiland begon en de Portugese regeling eindigde.

588 Vastgesteld zij, dat de Commissie in punt 61, sub c, van de PvB, inzake de „afspraak op het Iberisch schiereiland" overwoog:

„De overeenkomsten tussen de Spaanse producentenvereniging Oficemen, bijgestaan door de leden-producenten Valenciana, Asland, Cosmos, [Hornos Ibéricos], Valderrivas en de Portugese producenten Cimpor en Secil (...) met het oogmerk niet op hun traditionele wederzijdse verkoopterritoria te leveren, vormen tenminste vanaf 1.1.1986 beperkingen van de cementverkoop en een marktverdeling in de zin van artikel 85, lid 1, sub c."

589 De begindatum van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk is in de PvB dus duidelijk vermeld.

590 De grief dat de einddatum van de Portugese regeling niet is aangegeven, is irrelevant, daar de nationale punten van bezwaar niet zijn overgenomen in de bestreden beschikking.

591 Met betrekking tot de Frans-Duitse afspraak stellen Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Heidelberger (T-42/95) en BDZ (T-48/95), dat de PvB niet duidelijk genoeg vermeldde, dat hun werd verweten, dat zij hadden deelgenomen aan de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, bestaande in overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de regulering van de cementleveringen vanuit Frankrijk naar Duitsland en vanuit Duitsland naar Frankrijk. SFIC en BDZ verwijten de Commissie voorts, dat zij in de PvB niet duidelijk genoeg was over het in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar betreffende hun deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de uitwisseling van gegevens met als oogmerk controle op de naleving van de kwantitatieve beperkingen voor de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland en in omgekeerde richting en de uitsplitsing van die uitvoer over de deelstaten van bestemming. Deze verzoeksters zou aldus zijn belet, zich genoegzaam te verdedigen met betrekking tot hun deelneming aan de Frans-Duitse afspraak.

592 Ook dit argument moet worden afgewezen. In punt 61, sub d, van de PvB („De Frans-Duitse afspraak") worden Dyckerhoff, SFIC, Heidelberger en BDZ immers uitdrukkelijk genoemd als partijen bij „overeenkomsten tussen en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen (...) betreffende de Franse leveringen naar Duitsland en de Duitse leveringen naar Frankrijk".

593 In punt 61, sub d, derde alinea, van de PvB was bovendien verklaard:

„De uitwisseling van statistische gegevens tussen [SFIC] en [BDZ] vormen een onderling afgestemde (...) mededingingsbeperkende gedraging in de zin van artikel 85, lid 1. Deze

uitwisseling moet immers worden gerelateerd aan de hierboven genoemde overeenkomsten en/of gedragingen betreffende de [verdeling van de Franse en Duitse markt] en beoogt de twee betrokken verenigingen in staat te stellen controle uit te oefenen op de voor uitvoer toegelaten streefvolumes alsmede op hun bestemming naar deelstaat."

4. Mate van nauwkeurigheid van de PvB aangaande de deelneming van verzoeksters aan de oprichting van de ETF en aan de in het kader daarvan getroffen maatregelen, bedoeld in artikel 4 van de bestreden beschikking, en aangaande de duur van die inbreuken

594 Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Heidelberger (T-42/95), Aalborg (T-44/95), BDZ (T-48/95), Unicem (T-50/95), Asland (T-55/95), Uniland (T-58/95) en Blue Circle (T-88/95) stellen, dat hun deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF, die in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking als een inbreuk is aangemerkt, hun in de PvB niet was verweten.

595 Dit argument moet worden afgewezen. Punt 17 van het deel „De feiten" van de PvB is getiteld „Vorming en activiteit van het ‚Cembureau Task Force or European Task Force'". In punt 61, sub h, eerste alinea, van het deel „Juridische beoordeling" wordt gesteld, dat de „in het kader van ‚Cembureau Task Force or European Task Force' overeengekomen overeenkomsten en gedragingen (punt 16 t/m 20) moeten worden beschouwd als de uitvoering van één enkel plan, van tevoren vastgesteld door (...) Blue Circle, (...) Asland, Uniland, [(...) SFIC], BDZ, Heidelberger, Dyckerhoff, (...), Aalborg, (...), Unicem, (...) en gericht tegen de Griekse producenten wegens inbreuken op de regel van de nationale markt". Die ondernemingen en verenigingen moesten zich er dus bewust van zijn, dat de Commissie hun verweet dat zij van tevoren één enkel plan hadden vastgesteld tegen de Griekse uitvoer, welk plan, wanneer de punten 17 en 61, sub h, van de PvB in onderling verband worden gelezen, met name de overeenkomst tot oprichting van de ETF betrof.

596 Dyckerhoff, SFIC, Heidelberger, BDZ, Unicem, Asland, Uniland en Blue Circle stellen vervolgens, dat hun in de PvB niet werd verweten dat zij hadden deelgenomen aan de oprichting van Interciment. Die verzoeksters zouden zich derhalve niet hebben kunnen verdedigen tegen het in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar.

597 Ook dit argument moet worden afgewezen. In punt 61, sub h-i, vierde alinea, van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB worden de betrokken verzoeksters immers genoemd als partijen bij de overeenkomst tot oprichting van Interciment.

598 Dyckerhoff, SFIC, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, BDZ, Unicem, Asland, Uniland en Blue Circle stellen eveneens, dat hun in de PvB niet werd verweten, dat zij hadden deelgenomen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten Calcestruzzi als cliënt af te nemen van de Griekse producenten, inzonderheid Titan. Zij zouden zich dus niet hebben kunnen verdedigen tegen het in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking

genomen punt van bezwaar. Unicem zou zich evenmin hebben kunnen verdedigen tegen het punt van bezwaar inzake haar deelneming aan de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreffende de overeenkomst tussen Unicem, Italcementi en Cementir waarmee werd beoogd invoer van Grieks cement door Calcestruzzi te voorkomen.

599 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in punt 19, sub d, derde alinea, van het deel „De feiten" van de PvB („Maatregelen tot verdediging van de nationale markten: Italië") opmerkt:

„Na de ondertekening van het contract tussen Titan en Calcestruzzi brachten de Italiaanse cementproducenten, met name Italcementi, Unicem en Cementir het probleem op het niveau van de Cembureau Task Force en verzochten zij om hulp van Europese collega's. Het probleem van de cementinvoer door Calcestruzzi is namelijk opgenomen op de agenda van alle vergaderingen van de Cembureau Task Force."

600 In punt 61, sub h-iv, van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB preciseert zij:

„De op Calcestruzzi uitgeoefende druk en de niet-uitvoering vanwege Calcestruzzi van het cementaankoopcontract met Titan resulteert uit overeenkomsten tussen en/of onderling afgestemde gedragingen van de Italiaanse producenten Italcementi, Unicem en Cementir en deze en de andere deelnemers aan het ‚Cembureau Task Force', met het doel de Griekse producenten een belangrijke klant af te nemen, die hen in staat zou stellen te penetreren op de Italiaanse markt."

601 De punten van bezwaar in verband met de maatregelen ter verdediging van de Italiaanse markt waren dus expliciet gericht tegen onder meer Unicem, waaraan de Commissie verweet, dat zij had deelgenomen aan overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen met de andere Italiaanse producenten en aan overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen met de andere leden van de ETF. Deze verzoekster kan dus niet klagen over een gebrek aan duidelijkheid van de PvB betreffende haar deelneming aan de inbreuken, bedoeld in artikel 4, lid 3, sub a en b, van de bestreden beschikking.

602 Dyckerhoff, SFIC, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, BDZ, Asland, Uniland en Blue Circle werden in de PvB (punt 61, sub h, eerste alinea) genoemd als partijen bij „één enkel plan (...) gericht tegen de Griekse producenten" of met andere woorden als deelnemers aan de „Cembureau Task Force or European Task Force". Bij lezing van de PvB konden zij dus begrijpen, dat de Commissie tegen hen, evenals tegen de andere leden van de ETF, het punt van bezwaar betreffende de op Calcestruzzi uitgeoefende druk in aanmerking nam. Zij konden zich dus verdedigen tegen het in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde punt van bezwaar inzake de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten Calcestruzzi als cliënt af te nemen van de Griekse producenten, inzonderheid Titan.

603 Volgens Titan (T-64/95) gaf de PvB niet duidelijk aan, of zij één van de Europese cementproducenten was die van onrechtmatige activiteiten tegen de Griekse producenten werden beschuldigd, of integendeel een slachtoffer van die onrechtmatige activiteiten.

604 Opgemerkt zij, dat Titan in de PvB geenszins werd verweten dat zij betrokken was bij de overeenkomst tot oprichting van de ETF (PvB, punt 61, sub h, eerste alinea), de overeenkomst tot oprichting van Interciment (PvB, punt 61, sub h-i), of de maatregelen ter verdediging van de Italiaanse markt (PvB, punt 61, sub h-iv).

605 In punt 61, sub h-v, van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB staat integendeel duidelijk:

„Alle in punt 20 genoemde contracten [waarvan een aantal betrekking had op Titan] zijn overeenkomsten die strijdig zijn met artikel 85, lid 1. Zoals uit de punten 16 t/m 20 blijkt maken deze contracten deel uit van de ‚carrot actions' van Cembureau Task Force met het oog op de verplaatsing van het Griekse productieoverschot en het sluiten daarvan is duidelijk afhankelijk gesteld van de voorwaarde, dat de Griekse producenten hun rechtstreekse leveringen in Europa staken."

606 Bij lezing van die passages van de PvB kon Titan dus weten, dat de Commissie haar verweet dat zij door het sluiten van de in punt 20 van de PvB genoemde, op haar betrekking hebbende contracten in het kader van de ETF had deelgenomen aan onrechtmatige overeenkomsten met bij de ETF aangesloten producenten, doordat zij in ruil voor de sluiting van die contracten had beloofd de rechtstreekse leveringen in Europa te staken. Derhalve moet het argument van Titan worden afgewezen.

607 Ook Blue Circle kan niet stellen, dat haar deelneming aan de in artikel 4, lid 4, sub a en b, van de bestreden beschikking bedoelde „carrot actions" in de PvB niet duidelijk genoeg was vermeld. De in punt 20, sub a, van het deel „De feiten" van de PvB genoemde overeenkomsten betreffen namelijk inzonderheid een in artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde regeling tussen de verschillende Britse producenten en de in artikel 4, lid 4, sub b, van die beschikking bedoelde overeenkomst tussen Blue Circle en Titan.

608 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in punt 61, sub h-v, van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB overweegt:

„Alle in punt 20 genoemde contracten zijn overeenkomsten die strijdig zijn met artikel 85, lid 1. Zoals uit de punten 16 t/m 20 blijkt maken deze contracten deel uit van de ‚carrot actions' van Cembureau Task Force met het oog op de verplaatsing van het Griekse productieoverschot en het sluiten daarvan is duidelijk afhankelijk gesteld van de voorwaarde, dat de Griekse producenten hun rechtstreekse leveringen in Europa staken."

609 Blue Circle kon dus begrijpen, dat de Commissie haar verweet, dat zij in het kader van de ETF had deelgenomen aan de „carrot actions", genoemd in artikel 4, lid 4, sub a en b, van de bestreden beschikking.

610 Unicem stelt, dat haar rechten van de verdediging zijn geschonden doordat in de PvB met betrekking tot de punten van bezwaar betreffende de ETF geen einddatum van de inbreuk werd genoemd.

611 Zij voegt daaraan toe, dat de PvB met betrekking tot de punten van bezwaar betreffende de oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) en de maatregelen ter verdediging van de Italiaanse markt (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a en b) zelfs geen begindatum van de inbreuk vermeldde.

612 Bovendien stelt zij nog schending van haar rechten van de verdediging, doordat de bestreden beschikking haar beweerde deelneming aan Interciment in aanmerking neemt tot en met 26 maart 1993, de datum van ontbinding van die onderneming, welke na de kennisgeving van de PvB ligt.

613 Opgemerkt zij, dat Unicem in de PvB (punt 61, sub h) werd verweten, dat zij vanaf 1986 had deelgenomen aan „in het kader van ‚Cembureau Task Force or European Task Force' overeengekomen overeenkomsten en gedragingen". Unicem kon zich dus naar behoren verdedigen tegen de punten van bezwaar dat zij vanaf begin 1986 betrokken was bij de oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) en de maatregelen ter verdediging van de Italiaanse markt (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a en b).

614 Haar argumenten, dat haar rechten van de verdediging zijn geschonden doordat de PvB niet aangaf wanneer de verschillende inbreuken, bedoeld in artikel 4 van de bestreden beschikking, waren beëindigd, en doordat de Commissie voor de in artikel 4, lid 2, bedoelde inbreuk een latere einddatum heeft vastgesteld dan die van de verzending van de PvB, moeten om de in punt 576 supra vermelde redenen worden afgewezen.

5. Mate van nauwkeurigheid van de PvB aangaande de deelneming van verzoeksters aan de in de artikelen 5 en 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van de uitvoercomités, en aangaande de duur van die inbreuken

615 ENCI (T-31/95), Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Aalborg (T-44/95), BDZ (T-48/95) en Unicem (T-50/95) stellen, dat hun in de PvB niet werd verweten, dat zij hadden deelgenomen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het ECEC. Zij konden zich dus niet verdedigen tegen het in artikel 5 van de bestreden beschikking bedoelde punt van bezwaar.

616 Dit argument moet worden afgewezen. Volgens punt 66 van het deel „Juridische beoordeling" van de PvB („De afspraken in het kader van het ECEC") werden de „overeenkomst tot oprichting van het ECEC en de overeenkomsten en/of onderling afgestemde gedragingen betreffende de uitvoer naar derde landen" uitdrukkelijk verweten aan „ECMEC en de leden van het ECEC" (punt 66, vijfde alinea). ENCI, Dyckerhoff, SFIC, Aalborg, BDZ en Unicem werden in de PvB (punt 25) met name genoemd als leden van het ECEC.

617 ENCI beklemtoont evenwel, dat de Commissie in de haar ter kennis gebrachte PvB enkel heeft verklaard, dat de regelingen in het kader van het ECEC een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag door het ECMEC en zijn leden opleverden. ENCI was evenwel nooit lid van het ECMEC. Zij herinnert eraan dat de Commissie in antwoord op een verzoek om verduidelijking van de punten van bezwaar die in de PvB specifiek op haar betrekking hadden, met zoveel woorden heeft verklaard, dat ENCI enkel die gedragingen ten laste zouden worden gelegd, in het kader waarvan zij met name werd genoemd (brief van 12 februari 1992, bijlage 15 bij het verzoekschrift). Ook in het kort geding (T-14/92 R, reeds aangehaald) had de Commissie bevestigd, dat ENCI door de PvB slechts in zoverre werd geraakt, als zij daarin met name werd genoemd (verweerschrift van de Commissie in zaak T-14/92 R, punt 24, bijlage 17 bij het verzoekschrift). ENCI voegt daaraan toe, dat zij tijdens de hoorzittingen bij herhaling heeft beklemtoond, dat haar verweer was opgebouwd vanuit het uitgangspunt, dat haar enkel die gedragingen ten laste zouden worden gelegd, in het kader waarvan zij in de PvB met name werd genoemd. Tijdens geen van die zittingen is verzoekster door enige vertegenwoordiger van de Commissie te verstaan gegeven, dat zij de PvB en het commentaar van de Commissie dienaangaande verkeerd had begrepen.

618 Om de in punten 530 tot en met 534 supra vermelde redenen moet dit argument worden afgewezen.

619 ENCI stelt voorts, dat het praktisch onmogelijk is om precies vast te stellen, welke concrete beschuldigingen de PvB bevat, noch op wie die beschuldigingen betrekking hebben, en dat de bestreden beschikking even onnauwkeurig is.

620 Ook dit argument moet worden afgewezen. Om de in de punten 528 tot en met 536 supra vermelde redenen moet worden aangenomen, dat ENCI bij lezing van de PvB kon begrijpen, dat de Commissie haar verweet dat zij had deelgenomen aan de Cembureau-overeenkomst en de regelingen in het kader van het ECEC. Ook in de bestreden beschikking wordt ENCI in verband

met die twee inbreuken met name genoemd [deelneming aan de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 10, 65, punten 3 en 9, en artikel 1); deelneming aan het ECEC (bestreden beschikking, paragrafen 31, punt 3, 58, punten 3 en 7, en artikel 5)].

621 Volgens Unicem zijn haar rechten van de verdediging geschonden doordat in de PvB geen enkele einddatum wordt vermeld voor de inbreuk inzake de regelingen in het kader van het ECEC.

622 Om de in punt 576 supra genoemde redenen moet dit argument worden afgewezen.

623 Met betrekking tot de onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van het EPC stellen Valenciana (T-52/95) en Blue Circle (T-88/95), dat zij door de onnauwkeurigheid van de PvB geen kennis konden nemen van het punt van bezwaar inzake hun deelneming aan die regeling, bedoeld in artikel 6 van de bestreden beschikking.

624 Vastgesteld moet worden, dat in punt 67 van de PvB, betreffende de „Juridische beoordeling" van de activiteiten van het EPC, wordt gesteld, dat de leden van het EPC artikel 85, lid 1, van het Verdrag hebben geschonden door het EPC op te richten en deel te nemen aan overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake samenwerking bij de uitvoer naar derde landen.

625 Aangezien Valenciana en Blue Circle in punt 27 van het deel „De feiten" van de PvB met name zijn genoemd als leden van het EPC, kunnen deze verzoeksters niet stellen, dat de PvB onduidelijk was met betrekking tot het punt van bezwaar inzake hun deelneming aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

626 Uit een en ander volgt, dat het argument inzake het gebrek aan nauwkeurigheid van de PvB moet worden afgewezen, behalve voor zover het CBR, ENCI, Vicat, Rugby, Asland, Castle en Uniland betreft, wier rechten van de verdediging zijn geschonden doordat zij uit de PvB niet konden opmaken, dat de Commissie als begindatum voor hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk een eerdere datum in aanmerking zou nemen dan de datum van „hun" uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 566-568).

Het zevende middel: schending van de rechten van de verdediging en van artikel 3 van verordening nr. 1, doordat sommige documenten niet waren vertaald

627 Volgens CBR (T-25/95), ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Dyckerhoff (T-35/95), Heidelberger (T-42/95), Aalborg (T-44/95), Unicem (T-50/95), Valenciana (T-52/95), Castle (T-56/95), Heracles (T-57/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Holderbank (T-68/95), Hornos Ibéricos (T-69/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) heeft de Commissie artikel 3 van verordening nr. 1 en hun rechten van de verdediging geschonden door hun tijdens de administratieve procedure van sommige documenten geen vertaling te verstrekken in de taal van de lidstaat waar zij zijn gevestigd.

628 Dyckerhoff, Heidelberger, Valenciana, Castle, Uniland, Secil, Hornos Ibéricos, Aker en Euroc verwijten de Commissie, dat zij geen vertaling heeft verstrekt van een aantal tot staving van de PvB gebruikte bewijsstukken. CBR, Dyckerhoff, Heidelberger, Aalborg, Valenciana, Castle, Oficemen, Irish Cement, Cimpor, Aker en Euroc verwijten haar, dat zij bepaalde passages van de PvB en inzonderheid passages uit daarin aangehaalde documenten niet heeft vertaald in de taal van de lidstaat waar zij zijn gevestigd. Dyckerhoff, Aalborg, Valenciana, Oficemen, Cimpor en Secil laken eveneens het ontbreken van een vertaling van het proces-verbaal van de hoorzittingen.

629 Artikel 3 van verordening nr. 1 luidt:

„De stukken die door de instellingen aan een lidstaat of aan een persoon ressorterende onder de jurisdictie van een lidstaat worden gezonden, worden gesteld in de taal van die staat."

630 De taalregeling van artikel 3 van verordening nr. 1 is enkel van toepassing op stukken die door de instellingen aan bepaalde adressaten worden gezonden (arrest Tréfilunion/Commissie, reeds aangehaald in punt 223, punt 21).

631 De Commissie is niet verplicht een vertaling te verstrekken van de bijlagen bij de PvB (arrest Tréfilunion/Commissie, reeds aangehaald in punt 223, punt 21). Dat zijn geen „stukken" in de zin van artikel 3 van verordening nr. 1. Die documenten zijn immers niet van de Commissie afkomstig, maar zijn bewijsstukken waarop de Commissie zich baseert.

632 Het argument, dat de Commissie artikel 3 van verordening nr. 1 heeft geschonden, doordat zij aan de adressaten van de PvB geen vertaling ter beschikking heeft gesteld van de bewijsstukken waarop zij zich baseerde, moet derhalve worden afgewezen.

633 Ofschoon de PvB een „stuk" van de Commissie is in de zin van artikel 3 van verordening nr. 1 (arrest Tréfilunion/Commissie, reeds aangehaald in punt 223, punt 21), kunnen de documenten die de Commissie in de PvB letterlijk aanhaalt tot staving van de punten van bezwaar, evenmin worden geacht van deze instelling afkomstig te zijn. De passages van die in de PvB aangehaalde documenten zijn niet afkomstig van de Commissie, maar van bepaalde cementproducenten of hun bedrijfstakverenigingen. De eventuele vertaling door de Commissie van een document van een onderneming of ondernemersvereniging kan trouwens nooit als een authentieke versie worden aangemerkt.

634 Het feit, dat de PvB verschillende niet vertaalde citaten uit documenten van ondernemingen of ondernemersverenigingen bevat, kan dus evenmin als een schending van artikel 3 van verordening nr. 1 worden beschouwd.

635 Daaraan zij toegevoegd, dat voor de beoordeling van de bewijskracht van de door de Commissie tot staving van de PvB aangevoerde bewijsstukken en derhalve voor de voorbereiding van het verweer tegen een PvB, de toegang tot de bewijsstukken zelf nodig is, veeleer dan tot een niet-officiële vertaling daarvan. De eerbiediging van de rechten van de verdediging vereist dus, dat de adressaten van de PvB in de administratieve procedure toegang hebben tot de originele versie van alle belastende stukken (supra, punten 323, 324 en 364). Dit beginsel verplicht de Commissie evenwel niet, de in de PvB aangehaalde of tot staving daarvan gebruikte documenten te vertalen in de taal van de lidstaat waar de adressaten van de PvB zijn gevestigd. Bijgevolg moet het argument van de in punt 627 supra genoemde verzoeksters, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat de Commissie geen vertaling heeft verstrekt van bepaalde bewijsstukken die zij in de PvB aanhaalt of die zij heeft gebruikt tot staving van de PvB, worden afgewezen.

636 Wat het ontbreken van een vertaling van de processen-verbaal van de hoorzittingen betreft, zij eraan herinnerd, dat volgens artikel 9, lid 4, van verordening nr. 99/63 van de essentiële verklaringen van ieder die gehoord is, proces-verbaal wordt opgemaakt, dat na lezing door hem wordt getekend. Het proces-verbaal van een hoorzitting beoogt enkel de mondelinge verklaringen van de verschillende partijen weer te geven in de door hen gebruikte taal, zodat die partijen kunnen nagaan of hun verklaringen juist zijn opgenomen (zie in die zin arrest Hof van 14 juli 1972, ICI/Commissie, 48/69, Jurispr. blz. 619, hierna: „arrest ICI/Commissie, 48/69", punt 29). Het zijn dus geen van de Commissie afkomstige stukken in de zin van artikel 3 van verordening nr. 1. Derhalve moet het argument van Dyckerhoff, Aalborg, Valenciana, Oficemen, Cimpor en Secil, dat de Commissie artikel 3 van verordening nr. 1 heeft geschonden door geen vertaling van de processen-verbaal van de hoorzittingen te verstrekken, worden afgewezen. Bovendien konden de betrokken verzoeksters tijdens de hoorzitting luisteren naar de simultaanvertaling van de verschillende afgelegde verklaringen. Zij kunnen dus evenmin een schending van hun rechten van de verdediging aanvoeren.

637 Aalborg stelt, dat wanneer de Commissie in de PvB een passage van een document vertaalt, zij de adressaten van de PvB een vertaling van het gehele stuk ter beschikking moet stellen, teneinde een goed begrip van de context van die passage mogelijk te maken. Zij verwijst dienaangaande

naar de in het Grieks afgelegde verklaring van Kalogeropoulos tijdens de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 25 juni 1986 (documenten nrs. 33.126/19875—19877; infra, punt 816), waarvan in punt 9 van de PvB een passage wordt weergegeven in de taal van de lidstaat waar verzoekster, adressaat van de PvB, is gevestigd, namelijk het Deens. De rest van het document bestaat enkel in het Grieks.

638 Dit argument moet worden afgewezen. Daar de Commissie niet verplicht is, vertalingen te maken van de documenten die zij in de PvB aanhaalt, kan zij ook niet worden verplicht, een document waarvan zij, op eigen initiatief en zonder daartoe verplicht te zijn, een passage vertaalt in de taal van de lidstaat waar de adressaat van de PvB is gevestigd, in zijn geheel te vertalen.

639 Volgens Heracles had de Commissie haar antwoord op de PvB en haar verklaringen tijdens de hoorzittingen van maart 1993 in een andere taal dan het Grieks moeten vertalen. Nu zij dat niet heeft gedaan, heeft de instelling Heracles de mogelijkheid ontnomen haar verweer genoegzaam ter kennis te brengen van de leden van de Commissie. Om dezelfde redenen is het Adviescomité niet toereikend geraadpleegd.

640 Dit argument moet worden afgewezen. Heracles heeft immers niet op basis van de inhoud van de bestreden beschikking aangetoond, dat zij niet correct is begrepen. Hoe dan ook, de Commissie is een meertalige instelling die in staat moet worden geacht de documenten te begrijpen, die in één van de officiële talen van de Gemeenschap bij haar worden ingediend. Bovendien kan uit niets worden afgeleid, dat het Adviescomité niet met volle kennis van zaken advies heeft kunnen uitbrengen over de bij dat comité aanhangig gemaakte vragen.

641 Cimpor, Secil en ATIC laken het feit dat de lijst (supra, punt 5) niet was opgesteld in het Portugees, doch hun in het Frans ter kennis is gebracht. Dit procedurestuk was van fundamenteel belang voor de uitoefening van hun rechten van de verdediging. Simpor en Secil stellen nog, dat de brief van de Commissie van 17 februari 1992, waarbij de termijn voor het antwoord op de PvB is verlengd tot 23 maart 1992 of tot 27 maart 1992 voor de adressaten van de PvB die zich ertoe hadden verbonden de memorie van antwoord in 20 exemplaren in te dienen, eveneens in het Frans was gesteld. Secil voegt daaraan toe, dat de op 5 februari 1993 gedateerde convocatie voor de hoorzittingen evenmin in het Portugees was gesteld. Dyckerhoff verwijt de Commissie, dat zij haar de lijst (supra, punt 5) niet in het Duits, maar in het Frans heeft doen toekomen.

642 Met betrekking tot deze documenten moet inderdaad een schending van artikel 3 van verordening nr. 1 worden vastgesteld. Het betreft stukken van de Commissie die moesten worden gesteld in de taal van de lidstaat waar de adressaat van de PvB was gevestigd.

643 Wanneer een instelling aan een persoon ressorterende onder de jurisdictie van een lidstaat een stuk zendt dat niet in de taal van die staat is gesteld, maakt die onregelmatigheid, hoe betreurenswaardig ook, de procedure evenwel slechts ongeldig indien dat voor die persoon in de administratieve procedure nadelige gevolgen heeft (arrest Hof van 15 juli 1970, ACF Chemiefarma/Commissie, 41/69, Jurispr. blz. 661, punt 52; arrest Gerecht van 14 juli 1994, Parker Pen/Commissie, T-77/92, Jurispr. blz. II-549, punt 74).

644 Dat was hier duidelijk niet het geval. De lijst (supra, punt 5), die in het Frans ter kennis is gebracht van Cimpor, Secil en ATIC, rechtspersonen naar Portugees recht, en van Dyckerhoff, vennootschap naar Duits recht, bevatte een doorlopende nummering van de documenten, een aantekening over de aard van de stukken, een indeling in „toegankelijke", „gedeeltelijk toegankelijke" en „niet toegankelijke" stukken, en de vermelding van de map waarin de betrokken stukken te vinden waren (supra, punt 96). De betrokken verzoeksters betwisten niet, dat zij toegang hebben gehad tot elk stuk dat in de lijst (supra, punt 5) als toegankelijk was aangemerkt. Dat de lijst (supra, punt 5) in het Frans was gesteld, heeft hun dus niet belet, de stukken van het onderzoeksdossier in te zien onder de in de lijst (supra, punt 5) gepreciseerde voorwaarden. Het feit dat de brief waarbij de termijnen om op de PvB te antwoorden werden verlengd, niet in het Portugees was gesteld, heeft Cimpor en Secil evenmin belet een verlenging van de termijn te verkrijgen. Zo zond Cimpor haar antwoord op de PvB op 24 maart 1992 aan de Commissie (bijlage 29 bij het verzoekschrift). Secil bevestigde bij brief van 20 februari 1992, dat zij de brief van de Commissie van 17 februari 1992 had ontvangen en herinnerde eraan, dat de Commissie de termijn voor antwoord tot 27 maart 1992 had verlengd (bijlage 12 bij het verzoekschrift). Ten slotte heeft het feit dat de aan Secil gezonden convocatie voor de hoorzittingen niet in het Portugees was gesteld, haar niet belet, op die hoorzittingen aanwezig te zijn.

645 Nu er in de administratieve procedure geen nadelige gevolgen waren, kan het argument van de betrokken verzoeksters tegen die stukken niet worden aanvaard. Om dezelfde redenen moet ook het argument inzake schending van de rechten van de verdediging worden afgewezen.

646 Uit een en ander volgt, dat het zevende middel in zijn geheel moet worden afgewezen.

Het achtste middel: schending van de rechten van de verdediging als gevolg van een onjuiste vertaling en aanhaling van bepaalde documenten

647 Castle (T-56/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) stellen, dat de Commissie hun rechten van de verdediging heeft geschonden door bepaalde documenten in de PvB onjuist te vertalen of te citeren.

648 In de eerste plaats zouden de verklaring van de president-directeur van Heracles van 25 juni 1986 (PvB, punt 9; bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877; infra, punt 816) en de met de hand geschreven nota van Italcementi over de vergadering van het uitvoerend comité van 14 april 1986 (PvB, punt 7, in fine; bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 9; document nr. 33.126/3185) onjuist zijn vertaald. In het bijzonder wordt in het origineel van de verklaring van de president-directeur van Heracles, anders dan in de vertaling door de Commissie, niet gesproken van „onderhandelingen" en „het Britse kartel". In de Engelse versie van de PvB is de passage „trovare delle regole del gioco tra di noi per evitare concorrenza non corretta" uit de nota van Italcementi vertaald als „rules must be established between us to prevent improper competition" („Er moeten tussen ons spelregels worden vastgesteld om een niet correcte mededinging te voorkomen"). Een juiste vertaling zou zijn „to find rules of the game between us to prevent improper competition" („Er moeten tussen ons spelregels worden gevonden om een niet correcte mededinging te voorkomen").

649 Vaststaat, dat de twee betrokken documenten zich in de doos bevonden (supra, punt 95). Castle, Aker en Euroc hadden tijdens de administratieve procedure dus de beschikking over de originele versies daarvan. Niets belette hun dus, reeds in die fase de aandacht van de Commissie op mogelijke vertaalfouten in de PvB te vestigen. Derhalve kan er geen sprake zijn van schending van hun rechten van de verdediging.

650 In de tweede plaats stellen Castle, Aker en Euroc, dat de Commissie op bladzijde 44 van de Engelse versie van de PvB (punt 18) met betrekking tot de storting van het kapitaal van Interciment stelt, dat op de vergadering van de delegatiehoofden van 6 november 1986 „it was agreed that non EEC-based compan[ies] would take up their shareholding for the present" („was overeengekomen dat ondernemingen van buiten de EEG thans hun aandelen zouden tekenen"), terwijl in de tekst van het bewijsmateriaal waaruit de Commissie deze passage heeft aangehaald, de documenten nrs. 33.126/19007 en 19008, wordt verklaard, dat „no EEC-based company would take up their shareholding for the present" („geen EEG-onderneming thans haar aandelen zou tekenen").

651 Vastgesteld zij, dat de documenten nrs. 33.126/19007 en 19008 zich in de doos bevonden (supra, punt 95). Verzoeksters hadden tijdens de administratieve procedure dus de beschikking over de originele versie van die documenten, zodat zij reeds in de administratieve procedure konden vaststellen dat zij onjuist waren geciteerd, en dienaangaande hun argumenten konden doen gelden. Hoe dan ook is de onjuiste aanhaling in de bestreden beschikking rechtgezet. In paragraaf 26, punt 10, van de bestreden beschikking merkt de Commissie onder verwijzing naar de twee betrokken documenten op, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 6 november 1986 te Brussel was besloten, dat „geen enkele onderneming in de Gemeenschap haar bijdrage in het kapitaal van Interciment zou plaatsen". Verzoeksters stellen dat de Commissie naar aanleiding van hun verklaringen tijdens de hoorzittingen gedwongen was te erkennen, dat zij een fout had gemaakt (verzoekschrift in zaak T-56/95, punt 5.3.3, en verzoekschriften in de zaken T-70/95 en T-71/95, punt 4.5.3). Nu de Commissie juist ten gevolge van de dienstige uitoefening van hun rechten van de verdediging een fout in de PvB heeft rechtgezet, moet het aan schending van de rechten van de verdediging ontleende argument van Castle, Aker en Euroc vanzelfsprekend worden afgewezen (arrest Hof van 16 december 1975, Suiker Unie e.a./Commissie, 40/73—48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 en

114/73, Jurispr. blz. 1663, punten 437 en 438, en arrest Gerecht van 7 oktober 1999, Irish Sugar plc/Commissie, T-228/97, Jurispr. blz. II-2969, punt 34).

Het negende middel: schending van de rechten van de verdediging en van artikel 11, lid 1, van verordening nr. 99/63 als gevolg van de te korte termijn om op de PvB te antwoorden

652 Volgens Dyckerhoff (T-35/95), Heidelberger (T-42/95), Buzzi (T-51/95) en Secil (T-62/95) heeft de Commissie hun rechten van de verdediging en artikel 11, lid 1, van verordening nr. 99/63 geschonden doordat zij hen voor de voorbereiding van hun antwoord op de PvB een te korte termijn heeft gesteld. De aanvankelijke termijn van twee maanden is vlak voor zij verstreek met een maand verlengd, en vervolgens nog eens met een maand. Zij hadden hun antwoord op de PvB veel grondiger kunnen voorbereiden indien de termijn van meet af aan op vier maanden was gesteld. Heidelberger en Buzzi voegen daaraan toe, dat zij het antwoord op de PvB onder voortdurende tijdsdruk dienden op te stellen zonder tijdens de redactie op verlenging van die termijnen te kunnen rekenen. Heidelberger stelt nog, dat zij van de vertaling van verschillende documenten heeft afgezien, daar haar vóór het verstrijken van de termijn onvoldoende tijd overbleef om die stukken te gebruiken.

653 Er zij aan herinnerd, dat artikel 11, lid 1, van verordening nr. 99/63, dat wil garanderen, dat de adressaten van de PvB over voldoende tijd beschikken om hun rechten van de verdediging uit te oefenen, bepaalt dat de Commissie bij de vaststelling van de termijn, die ten minste twee weken moet bedragen, rekening moet houden met de voor het formuleren van een standpunt benodigde tijd en eveneens met de mate van spoedeisendheid van de zaak. De gegunde termijn moet in het concrete geval worden beoordeeld met inachtneming van de moeilijkheid van de zaak (arresten Hof Suiker Unie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 651, punten 94-99, en van 14 februari 1978, United Brands/Commission, 27/76, Jurispr. blz. 207, punten 272 en 273).

654 In de administratieve procedure die tot de onderhavige beroepen heeft geleid, beschikten de adressaten van de PvB voor de voorbereiding van hun antwoord aanvankelijk over een termijn van twee maanden, die twee maal met een maand is verlengd tot een totale termijn van vier maanden, van eind november 1991 tot en met eind maart 1992. Gelet op alle bijzonderheden van de onderhavige zaken, volstond deze termijn van vier maanden. Wat het argument betreft, dat enkel de aanvankelijk gestelde termijn van twee maanden relevant is voor de beoordeling van dit middel, moet worden vastgesteld, dat het Hof in de punten 94 tot en met 99 van het arrest Suiker Unie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 651, dat eveneens betrekking had op een ingewikkelde zaak, een termijn van twee maanden redelijk heeft geacht. Zoals de Commissie opmerkt, is de aanvankelijk gestelde termijn van twee maanden niet zo kort als de betrokken verzoeksters het willen doen voorkomen, indien zij wordt vergeleken met de in artikel 173, vijfde alinea, van het Verdrag gestelde termijn van twee maanden voor het instellen van een beroep tot nietigverklaring. Zelfs indien de betrokken verzoeksters een antwoord op de PvB hebben opgesteld in de veronderstelling dat zij slechts over een termijn van twee maanden beschikten, beschikten zij na de verlengingen uiteindelijk over twee extra maanden om hun antwoorden te verbeteren en nader uit te werken.

655 Ook het argument van Heidelberger, dat zij van de vertaling van verschillende stukken heeft afgezien, moet worden afgewezen. Nu zij niet aangeeft, welke in een andere taal dan het Duits gestelde stukken voor haar verweer dienstig konden zijn geweest, toont deze verzoekster niet aan, hoe haar rechten van de verdediging door de vaststelling van de termijn voor de beantwoording van de PvB zijn aangetast.

656 Mitsdien moet het negende middel worden afgewezen.

Het tiende middel: schending van de rechten van de verdediging, van artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17 en van de artikelen 7, lid 1, 8, lid 1, en 9 van verordening nr. 99/63 als gevolg van de gebrekkige organisatie van de hoorzittingen

A — Inleidende opmerkingen

657 De hoorzittingen vonden plaats van 1 maart tot en met 1 april 1993. Alle adressaten van de PvB werden uitgenodigd om op 1 en 2 maart 1993 deel te nemen aan een „voltallige zitting" betreffende de cementmarkt. Van 3 tot en met 18 maart 1993 vonden hoorzittingen plaats betreffende het internationale deel van de PvB, waaraan kon worden deelgenomen door alle adressaten van de PvB die dat gedeelte van de PvB hadden ontvangen. Alle verzoeksters in de onderhavige zaken waren dus uitgenodigd op de hoorzittingen betreffende de cementmarkt en het internationale deel van de PvB. De hoorzittingen van 22 maart tot en met 1 april 1993 betroffen de verschillende nationale hoofdstukken van de PvB. Daaraan kon slechts worden deelgenomen door de ondernemingen en ondernemersverenigingen die de betrokken nationale hoofdstukken van de PvB hadden ontvangen (supra, punten 12 en 94).

658 Het onderhavige middel valt uiteen in drie onderdelen: schending van de rechten van de verdediging en van artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17, en artikel 7, lid 1, van verordening nr. 99/63 (B); schending van artikel 8, lid 1, van verordening nr. 99/63 (C) en schending van artikel 9 van deze verordening (D).

B — Eerste onderdeel: schending van de rechten van de verdediging en van de artikelen 19, lid 1, van verordening nr. 17, en 7, lid 1, van verordening nr. 99/63

659 Volgens ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), SFIC (T-36/95), Vicat (T-37/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Valenciana (T-52/95),

Asland (T-55/95), Castle (T-56/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) heeft de wijze waarop de hoorzittingen in de administratieve procedure waren georganiseerd, hun rechten van de verdediging geschonden. Lafarge en Valenciana stellen voorts, dat de houding van de Commissie in strijd was met artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17. Valenciana, Oficemen, Aker en Euroc stellen ook schending van artikel 7, lid 1, van verordening nr. 99/63.

660 Artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17 bepaalt, dat de Commissie de bij een procedure inzake de toepassing van artikel 85, lid 1, en/of artikel 86 van het Verdrag betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen in de gelegenheid moet stellen hun standpunt kenbaar te maken ter zake van de punten van bezwaar die de Commissie in aanmerking heeft genomen. Krachtens artikel 7, lid 1, van verordening nr. 99/63 moet zij „personen, die dit bij hun schriftelijke opmerkingen hebben verzocht, in de gelegenheid [stellen] hun standpunt mondeling toe te lichten, wanneer deze personen aantonen daarbij voldoende belang te hebben of wanneer de Commissie hun een geldboete of een dwangsom wil opleggen". Deze twee verordeningsbepalingen zijn een uitdrukking van het grondbeginsel van het gemeenschapsrecht, dat de rechten van de verdediging in elke procedure die tot de oplegging van sancties kan leiden, in acht moeten worden genomen. De argumenten van verzoeksters inzake schending van de rechten van de verdediging en van artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17, en artikel 7, lid 1, van verordening nr. 99/63 vallen derhalve samen en moeten gezamenlijk worden onderzocht.

661 De argumenten van de betrokken verzoeksters kunnen in vier groepen worden ingedeeld, die achtereenvolgens zullen worden onderzocht. Allereerst moet het argument worden onderzocht, dat de raadadviseur-auditeur eenzijdig een schema voor het verloop van de hoorzittingen heeft opgelegd (1). Vervolgens zullen de gestelde onregelmatigheden tijdens de hoorzittingen betreffende de internationale punten van bezwaar (2) en tijdens de hoorzittingen betreffende de nationale punten van bezwaar (3) worden onderzocht. Ten slotte komen de andere gestelde onregelmatigheden tijdens de hoorzittingen aan bod (4).

1. Door de raadadviseur-auditeur opgelegd schema van de hoorzittingen

662 SFIC, Heidelberger, Lafarge, Valenciana en Castle hekelen, dat de hoorzittingen zijn georganiseerd volgens een schema dat de raadadviseur-auditeur eenzijdig heeft opgelegd. Door deze handelwijze van de Commissie konden zij hun verweer niet vrij organiseren.

663 Dit argument moet worden afgewezen. De hoorzittingen werden georganiseerd in de volgorde waarin de verschillende punten van bezwaar in de PvB waren geformuleerd. Die volgorde vergemakkelijkt in beginsel de voorbereiding van het verweer van de betrokkenen. Hoe dan ook levert het enkele feit, dat de Commissie voor het verloop van de hoorzittingen een schema oplegt, op zichzelf geen schending van de rechten van de verdediging op. Van een dergelijke

schending kan slechts sprake zijn, indien de betrokken verzoeksters aantonen, dat de organisatie van de hoorzittingen hun heeft belet de hoorzittingen betreffende de tegen hen in aanmerking genomen punten van bezwaar bij te wonen, of tegen die punten van bezwaar mondeling argumenten aan te voeren. Deze aspecten zullen evenwel in de punten 664 tot en met 701 infra worden onderzocht.

2. Gestelde onregelmatigheden tijdens de hoorzittingen betreffende de internationale punten van bezwaar

664 Volgens Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Asland, Uniland, Aker en Euroc hebben zij niet mondeling opmerkingen kunnen maken over de Cembureau-overeenkomst, hoewel die inbreuk in artikel 1 van de bestreden beschikking tegen hen in aanmerking is genomen. Aker en Euroc voegen daaraan toe, dat zij enkel zijn uitgenodigd om hun opmerkingen in te dienen tijdens het aan de ETF gewijde deel van de hoorzittingen van 11 en 12 maart 1993.

665 Vastgesteld moet worden, dat de in het vorige punt genoemde verzoeksters aan de hoorzittingen betreffende de door hen ontvangen hoofdstukken van de PvB hebben kunnen deelnemen. Zij hebben dus allen de hoorzittingen betreffende de internationale regelingen kunnen bijwonen. Evenwel hebben alleen Cembureau en de ondernemingen en ondernemersverenigingen die in de PvB als rechtstreekse leden van Cembureau waren aangemerkt, de mogelijkheid gehad om mondeling opmerkingen te maken tijdens de hoorzittingen van 3 en 5 maart 1993, die onder meer aan de sluiting van de Cembureau-overeenkomst waren gewijd. Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Asland en Uniland, die geen rechtstreekse leden zijn van Cembureau, alsmede Aker en Euroc, die in de PvB niet als rechtstreekse leden van Cembureau waren aangemerkt (supra, punt 516), kregen tijdens de hoorzittingen van 5 tot en met 18 maart 1993 slechts spreektijd tijdens de hoorzittingen betreffende de verschillende uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst waaraan zij hadden deelgenomen.

666 Er zij aan herinnerd, dat de niet rechtstreeks bij Cembureau aangesloten ondernemingen volgens de PvB worden geacht zich bij de Cembureau-overeenkomst te hebben aangesloten door hun deelneming aan de „uitvoeringsmaatregelen" van die door Cembureau en haar leden vastgestelde overeenkomst (supra, punten 511-542). Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Asland, Uniland, Aker en Euroc hebben aldus in het kader van de hoorzittingen betreffende de uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst waaraan zij naar hun werd verweten hadden deelgenomen, de mogelijkheid gehad om niet alleen mondeling hun standpunt uiteen te zetten over de juistheid van de gelaakte feiten, maar ook over de gestelde band tussen die feiten en de Cembureau-overeenkomst. Niets belette hen trouwens, tijdens de hoorzittingen betreffende de uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst, argumenten aan te voeren waarin het bestaan zelf van die overeenkomst werd betwist. Het argument, dat zij zich niet mondeling hebben kunnen uitspreken over de Cembureau-overeenkomst of hun deelneming daaraan, mist dus feitelijke grondslag en moet worden afgewezen.

667 Heidelberger stelt, dat zij door het programma van de hoorzittingen op een dwaalspoor is gezet. Uit het feit, dat haar geen spreekrecht was verleend over haar gestelde deelneming aan de

Cembureau-overeenkomst en verschillende uitvoeringsmaatregelen daarvan, had zij afgeleid, dat die punten van bezwaar niet op haar sloegen.

668 Om de in de punten 516 tot en met 542 supra uiteengezette redenen moet worden aangenomen, dat Heidelberger bij lezing van de PvB kon opmaken, dat de Commissie haar verweet dat zij had deelgenomen aan de Cembureau-overeenkomst. Bovendien werd Heidelberger in de PvB duidelijk genoeg verweten, dat zij had deelgenomen aan de Frans-Duitse afspraak en aan de maatregelen in het kader van de ETF (supra, punten 591-602), de enige uitvoeringsmaatregelen die deze verzoekster in de bestreden beschikking ten laste worden gelegd. Het programma van de hoorzittingen, dat zij ongeveer een jaar na haar antwoord op de PvB, waarin zij op al die punten van bezwaar had geantwoord, ontving, kan haar dus geenszins hebben misleid over de punten van bezwaar die haar ten laste werden gelegd. Hoe dan ook kon Heidelberger op 8 maart 1993 mondeling opmerkingen maken over haar gestelde deelneming aan de Frans-Duitse afspraak, en op 11 en 12 maart 1993 over haar gestelde deelneming aan de maatregelen in het kader van de ETF. Tijdens die hoorzittingen kon zij argumenten aanvoeren over het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en haar deelneming daaraan. Derhalve moet haar argument worden afgewezen.

669 Heidelberger klaagt voorts, dat zij niet het woord mocht voeren tijdens de aan de cementmarkt gewijde voltallige zitting van 1 en 2 maart 1993, waaraan zij niet ontkent te hebben deelgenomen.

670 Ook dit argument moet worden afgewezen. Niets belette Heidelberger immers om de analyse van de cementmarkt door de Commissie in hoofdstuk 1 van de PvB te betwisten tijdens de hoorzittingen gedurende welke zij opmerkingen mocht maken, namelijk op 8, 11 en 12 maart 1993.

671 Ten slotte stelt Heidelberger, dat aangezien in de bewoordingen van de bestreden beschikking de verschillende daarin gelaakte bi- en multilaterale handelingen volgens de Commissie één enkele en continue overeenkomst opleverden, zij de mogelijkheid had moeten hebben om zich tijdens de hoorzittingen over alle gestelde uitvoeringsmaatregelen van die overeenkomst uit te spreken.

672 Vastgesteld moet evenwel worden dat de Commissie nooit van mening was, dat Heidelberger aan alle constitutieve elementen van de ene en continue Cembureau-overeenkomst had deelgenomen. Volgens de bestreden beschikking heeft verzoekster slechts deelgenomen aan twee uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst, namelijk de Frans-Duitse afspraak (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub a) en de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, leden 1-3, sub a). Vaststaat, dat Heidelberger zich tijdens de hoorzittingen van 8, 11 en 12 maart 1993 over die uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst heeft kunnen uitspreken. Dat zij zich niet mondeling heeft kunnen uitspreken over punten van bezwaar die haar niet betroffen, heeft haar verweer niet kunnen schaden.

673 Lafarge stelt nog, dat zij tijdens de hoorzittingen niet over voldoende tijd beschikte om het internationale deel van het dossier te behandelen. Er was haars inziens een kennelijke wanverhouding tussen de tijd die tijdens de hoorzittingen voor haar was ingeruimd en de algemene verantwoordelijkheid die haar in de bestreden beschikking is toegerekend.

674 Vaststaat, dat de spreektijd van de verschillende ondernemingen en ondernemersverenigingen tijdens de hoorzittingen afhankelijk was van het aantal punten van bezwaar dat in de PvB tegen hen in aanmerking was genomen. Lafarge kreeg 30 minuten spreektijd voor elke uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst die haar in de bestreden beschikking ten laste is gelegd. Derhalve kan zij niet stellen, dat er een wanverhouding bestond tussen de tijd die tijdens de hoorzittingen voor haar was ingeruimd en de haar uiteindelijk toegerekende algemene verantwoordelijkheid. Zij voert trouwens geen enkel concreet gegeven aan, waaruit zou blijken, dat de spreektijd niet volstond. Zij toont immers geenszins aan, dat zij door het ontbreken van voldoende spreektijd een argument dat tot een andere afloop van de administratieve procedure had kunnen leiden, niet heeft kunnen formuleren of nader uitwerken. Lafarges argument kan dus niet worden aanvaard.

3. Gestelde onregelmatigheden tijdens de hoorzittingen betreffende de nationale punten van bezwaar

675 SFIC, Vicat, Ciments français, Lafarge, Valenciana, Castle, Uniland, Oficemen, ATIC, Aker en Euroc hekelen het feit, dat zij de hoorzittingen betreffende de nationale regelingen van de andere betrokken lidstaten niet mochten bijwonen.

676 Vaststaat, dat de deelneming aan de hoorzittingen betreffende de nationale regelingen was beperkt. Zij was gereserveerd voor de ondernemingen en de vereniging van de betrokken lidstaat en dus voor de ondernemingen en de vereniging die de desbetreffende nationale hoofdstukken van de PvB hadden ontvangen.

677 Dat verzoeksters niet aanwezig mochten zijn bij de hoorzittingen betreffende andere nationale regelingen dan die van de lidstaat waar zij gevestigd zijn, kon hun verweer evenwel niet schaden. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat ofschoon in punt 93, sub b, van de PvB sprake is van een onlosmakelijk verband tussen nationale en internationale mededingingsregelingen, de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen op internationaal vlak geenszins afhankelijk zijn van het bestaan van de nationale regelingen (supra, punten 110-120). De nationale punten van bezwaar zijn in de bestreden beschikking trouwens niet overgenomen en

de betrokken verzoeksters hebben niet aangetoond, dat de bestreden beschikking berust op inlichtingen die zijn verzameld tijdens de hoorzittingen betreffende de nationale regelingen.

678 Derhalve moet het argument van deze elf verzoeksters worden afgewezen.

679 Heidelberger hekelt het feit, dat de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen zich tijdens de hoorzittingen betreffende de nationale regelingen niet over de internationale regelingen mochten uitspreken. Uniland verwijt de Commissie, dat zij zich tijdens de hoorzitting betreffende de Spaanse markt niet mocht uitspreken over de internationale punten van bezwaar.

680 Er zij aan herinnerd, dat Heidelberger haar argumenten over alle inbreuken die haar in de bestreden beschikking worden verweten mondeling naar voren kon brengen tijdens de hoorzittingen betreffende de internationale regelingen (supra, punt 668). Uniland was volgens de bestreden beschikking betrokken bij de inbreuk gevormd door de Cembureau-overeenkomst (artikel 1) en bij de inbreuken in het kader van de ETF (artikel 4, leden 1-3, sub a). Zij kon zich over die punten van bezwaar uitspreken tijdens de aan de ETF gewijde hoorzitting op 11 en 12 maart 1993. Onder die omstandigheden heeft het feit, dat de betrokken verzoeksters zich niet over de internationale punten van bezwaar hebben kunnen uitspreken tijdens de hoorzittingen over de nationale markten, hun verweer niet kunnen schaden.

681 Lafarge betreurt, dat zij slechts 70 minuten spreektijd had voor haar uiteenzetting van de Franse regeling. Dit argument is irrelevant, daar het punt van bezwaar betreffende de Franse regeling in de bestreden beschikking niet in aanmerking is genomen.

4. Andere gestelde onregelmatigheden tijdens de hoorzittingen

682 Irish Cement, Cimpor, Secil en ATIC stellen, dat zij aan alle hoorzittingen hadden moeten kunnen deelnemen. Het recht om te worden gehoord is ook een recht om te horen. Aangezien evenwel uit niets blijkt dat de Commissie in de bestreden beschikking is uitgegaan van inlichtingen die zij heeft verkregen tijdens hoorzittingen waaraan deze ondernemingen niet mochten deelnemen, en er ook geen enkele aanwijzing is dat tijdens die hoorzittingen voor die verzoeksters ontlastende elementen naar voren hadden kunnen worden gebracht, moet dit argument worden afgewezen.

683 SFIC stelt dat de Commissie voor de vaststelling van de inbreuk inzake de uitwisseling van gegevens tussen SFIC en BDZ (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub b) is uitgegaan van

„zelfbeschuldigende" antwoorden tijdens de hoorzittingen. In werkelijkheid vermeldt de paragraaf van de bestreden beschikking waarnaar SFIC verwijst (paragraaf 22, punt 18) verklaringen die tijdens de hoorzitting zijn afgelegd door BDZ, en niet door SFIC. Er kan dus geen sprake zijn van een „zelfbeschuldiging" van SFIC. Bovendien heeft de Commissie de in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet gebaseerd op de verklaringen van BDZ tijdens de hoorzittingen. Na de antwoorden van BDZ tijdens de hoorzittingen te hebben vermeld, verklaart zij (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 18): „Ondanks de argumenten die het BDZ schriftelijk en mondeling heeft aangevoerd, heeft de Commissie geen aannemelijke verklaringen kunnen ontdekken met betrekking tot de toewijzing van de ingevoerde hoeveelheden aan de verschillende deelstaten." Vervolgens (paragraaf 22, punt 18, vijfde en zesde alinea) zet zij uiteen, waarom de argumenten van BDZ moeten worden afgewezen. Veeleer dan de in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk te baseren op gegevens die BDZ tijdens de hoorzittingen heeft aangevoerd, heeft de Commissie in de betrokken passage van de bestreden beschikking enkel uiteengezet, waarom zij met betrekking tot de uitwisseling van statistische gegevens tussen SFIC en BDZ de verklaringen afwijst die deze laatste tijdens de hoorzittingen had gegeven. Het argument van SFIC kan dus niet worden aanvaard.

684 ENCI en VNC verwijten de Commissie, dat zij tijdens de hoorzitting van 8 maart 1993 vooringenomen was, daar zij weigerde de door hen aangedragen argumenten in aanmerking te nemen. Zij verwijzen in dat verband naar een verklaring van Guerrin tijdens de hoorzitting.

685 Vastgesteld moet worden, dat Guerrin toen heeft verklaard, dat „de Commissie het niet eens kan zijn met een aantal opmerkingen [van de deelnemers aan de hoorzittingen]". Ofschoon de Commissie de adressaten van een PvB de gelegenheid moet geven om een standpunt te bepalen over en zich te verdedigen tegen de tot hen gerichte punten van bezwaar, is zij niet verplicht alle aangevoerde argumenten te aanvaarden. ENCI en VNC kunnen dan ook niet stellen, dat de verklaring van Guerrin hun rechten van de verdediging heeft geschonden.

686 Lafarge stelt, dat zij tijdens de hoorzittingen geen toestemming heeft gekregen om haar concurrentiestrategie uiteen te zetten voor zover dit de ten laste gelegde punten van bezwaar te buiten ging, hoewel zij daar uitdrukkelijk om had verzocht.

687 Beklemtoond zij, dat Lafarge de haar toebedeelde spreektijd naar eigen goeddunken kon gebruiken. Ook dit argument moet dus worden afgewezen.

688 Aker en Euroc laken ten slotte, dat de Commissie tijdens de hoorzittingen hun Britse dochteronderneming Castle en henzelf niet als afzonderlijke entiteiten heeft behandeld.

689 Dit argument, waaraan Aker en Euroc geen enkele conclusie feitelijk of rechtens verbinden, moet worden afgewezen.

690 Uit een en ander volgt, dat het eerste onderdeel van het tiende middel moet worden afgewezen.

C — Tweede onderdeel: schending van artikel 8, lid 1, van verordening nr. 99/63

691 Volgens Valenciana (T-52/95) heeft de Commissie artikel 8, lid 1, van verordening nr. 99/63 geschonden, door haar onvoldoende tijd te geven voor de voorbereiding van de hoorzittingen.

692 Artikel 8, lid 1, van verordening nr. 99/63 bepaalt, dat de Commissie „degenen, die zij wil horen, voor het door haar vastgestelde tijdstip" oproept, zonder evenwel iets te zeggen over de termijn die in acht moet worden genomen.

693 Vaststaat, dat Valenciana bij brief van 5 februari 1993 (bijlage 12 bij het verzoekschrift) is opgeroepen voor de hoorzittingen die hebben plaatsgevonden vanaf 1 maart 1993. De Commissie betwist niet, dat verzoekster die brief op 6 februari 1993 heeft ontvangen. Valenciana beschikte dus over 22 dagen tussen de oproeping voor de hoorzittingen en het begin daarvan.

694 Valenciana voert niets aan, waaruit blijkt dat die 22 dagen niet volstonden om de hoorzittingen voor te bereiden. Blijkens haar antwoord van 11 december 1997 op een schriftelijke vraag van het Gerecht heeft zij vóór de hoorzittingen de Commissie zelfs niet verzocht, de hoorzittingen te verdagen op grond dat zij onvoldoende tijd had om haar mondelinge uiteenzetting voor te bereiden.

695 Mitsdien moet het tweede onderdeel van het tiende middel worden afgewezen.

D — Derde onderdeel: schending van artikel 9 van verordening nr. 99/63

696 Lafarge (T-43/95) stelt, dat de Commissie artikel 9, lid 3, van verordening nr. 99/63 heeft geschonden, doordat zij haar het recht heeft ontzegd om afzonderlijk te worden gehoord over de punten van bezwaar inzake de Frans-Duitse markt. Aalborg (T-44/95) verwijt de Commissie, dat in strijd met diezelfde bepaling voor haar geen afzonderlijke hoorzitting is georganiseerd.

697 Die argumenten moeten wegens gebrek aan nauwkeurigheid worden afgewezen. De betrokken verzoeksters verklaren niet, hoe hun rechten van de verdediging door het ontbreken van een afzonderlijke hoorzitting zijn geschonden. Hoe dan ook staat het de Commissie krachtens artikel 9, lid 3, van verordening nr. 99/63 vrij, de opgeroepenen afzonderlijk of in aanwezigheid van andere opgeroepenen te horen (conclusie van advocaat-generaal Darmon bij arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, Jurispr. blz. I-1445, punt 155).

698 Lafarge komt nog op tegen het feit, dat de documenten betreffende de ETF, die zij tijdens de hoorzittingen had overgelegd, niet bij het proces-verbaal van de hoorzitting zijn gevoegd.

699 Artikel 9, lid 4, van verordening nr. 99/63 luidt: „Van de essentiële verklaringen van ieder, die gehoord is, wordt proces-verbaal opgemaakt." Nu Lafarge niet heeft aangegeven, welke documenten bij het proces-verbaal hadden moeten worden gevoegd, en niet heeft uiteengezet waarom die documenten als een essentiële verklaring in de zin van die bepaling hadden moeten worden behandeld, moet haar argument worden afgewezen.

700 Mitsdien moet ook het derde onderdeel van het tiende middel worden afgewezen.

701 Uit een en ander volgt, dat het tiende middel in zijn geheel moet worden afgewezen.

Het elfde middel: schending van het beginsel van het ambtshalve onderzoek

702 Dyckerhoff (T-35/95) stelt dat de bestreden beschikking inbreuk maakt op het beginsel van het ambtshalve onderzoek. Haars inziens heeft de Commissie enerzijds nagelaten de kwestie van de Griekse steunmaatregelen te onderzoeken, terwijl dit de enige reden was waarom Dyckerhoff heeft deelgenomen aan de in de bestreden beschikking behandelde vergaderingen van Europese cementproducenten. Anderzijds heeft zij de dossiers betreffende de besprekingen over het systeem van pariteitspunten onvoldoende onderzocht, hoewel die dossiers een verklaring voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 bevatten. Zij heeft dus niet

voldaan aan haar verplichting om alle relevante bewijsmiddelen zorgvuldig en onbevooroordeeld te onderzoeken.

703 Het argument betreffende de kwestie van de Griekse steunmaatregelen moet worden afgewezen. Blijkens paragraaf 24, punt 2, voetnoot 115, en meer algemeen paragraaf 25 van de bestreden beschikking, heeft de Commissie rekening gehouden met de steun die de Griekse Staat in de jaren tachtig aan zijn cementindustrie heeft verleend. In paragraaf 53, punt 8, van de bestreden beschikking zet de Commissie in detail uiteen, waarom zij het niet eens is met de opmerkingen van bepaalde ondernemingen in de administratieve procedure, volgens welke „artikel 85, lid 1, niet op de leden van de ETF van toepassing is aangezien deze uit wettige zelfverdediging tegen de export van de Griekse producenten die van nationale overheden ongeoorloofde steun ontvingen, gehandeld zouden hebben". Voor het overige moet worden verwezen naar de punten 2552 tot en met 2561 infra, betreffende de materiële beoordeling van het betoog van deze verzoekster.

704 Het andere argument, betreffende het systeem van pariteitspunten, moet om de in de punten 414 en 415 supra genoemde redenen worden afgewezen.

705 Mitsdien moet het elfde middel worden afgewezen.

Het twaalfde middel: schending van de rechten van de verdediging doordat de administratieve procedure te lang heeft geduurd

706 Volgens Unicem (T-50/95) zijn haar rechten van de verdediging geschonden doordat de administratieve procedure te lang heeft geduurd. Zij beklemtoont, dat een deel van de punten van bezwaar van de Commissie slaat op gedragingen die op 16 juli 1981 bij de Commissie waren aangemeld. Zelfs wat de meest recente procedure betreft, is te veel tijd verstreken tussen de eerste verificaties (april 1989) en de vaststelling van de bestreden beschikking (november 1994). Gedurende die periode was Unicem in vele gevallen de gebeurtenissen vergeten en was een groot deel van de relevante documentatie verloren gegaan. In repliek stelt zij nog, dat in de PvB melding wordt gemaakt van feiten die van juli 1981 dateren, terwijl de Commissie pas in april 1989 de eerste verificaties heeft verricht.

707 Opgemerkt zij dat de eerbiediging van een redelijke termijn door de Commissie bij de vaststelling van beschikkingen na afloop van de administratieve procedures op het gebied van het mededingingsbeleid een algemeen beginsel van gemeenschapsrecht vormt (arrest SCK en FNK/Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punt 56). De vraag of de duur van de administratieve procedure redelijk is, moet worden beoordeeld met inachtneming van de

specifieke omstandigheden van elke zaak en in het bijzonder met inachtneming van de context ervan, de verschillende etappes van de procedure die de Commissie heeft gevolgd, het gedrag van de partijen tijdens de procedure, de ingewikkeldheid van de zaak, alsmede het belang ervan voor de verschillende betrokken partijen (arrest SCK en FNK, reeds aangehaald in punt 485, punt 57).

708 In casu betrof de aanmelding van 16 juli 1981 bij de Commissie, waarnaar Unicem verwijst, de Belgisch-Nederlandse prijsregeling op basis van pariteitspunten (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 4). Ten aanzien van deze regeling is in de PvB noch in de bestreden beschikking enig specifiek punt van bezwaar in aanmerking genomen. Zij moet derhalve worden geacht geheel buiten de door de Commissie ingeleide administratieve procedure te vallen. Bovendien is het feit, dat de Commissie in de PvB verwijst naar feiten uit 1981 geenszins relevant voor de beoordeling van de eerbiediging van de redelijke termijn in de administratieve procedure die eerst in april 1989 is ingeleid.

709 De administratieve procedure duurde vijf jaar en acht maanden, van de eerste verificaties in april 1989 tot de vaststelling van de bestreden beschikking op 30 november 1994. In elke etappe van die administratieve procedure is het beginsel van de redelijke termijn geëerbiedigd. De termijn van 31 maanden tussen de verificaties in april 1989 en de kennisgeving van de PvB in november 1991 was redelijk, gelet op de omvang en de moeilijkheidsgraad van een onderzoek dat betrekking had op nagenoeg de gehele Europese cementindustrie. Ook de termijn van ongeveer een jaar tussen de indiening van de antwoorden op de PvB in maart 1992 en de hoorzittingen tussen 1 maart en 1 april 1993 was redelijk. Dienaangaande zij beklemtoond, dat verschillende ondernemingen en ondernemersverenigingen in maart 1992 bij het Gerecht beroep hebben ingesteld tot nietigverklaring van de weigering van de Commissie om hun de gehele PvB en het gehele onderzoeksdossier mee te delen, waarop het Gerecht op 18 december 1992 heeft beslist (supra, punten 6-11). Dat de Commissie na de hoorzittingen 20 maanden nodig had alvorens op 30 november 1994 de bestreden beschikking vast te stellen, levert geen schending op van het beginsel van de redelijke termijn in een administratieve procedure op het gebied van het mededingingsbeleid, daar de bestreden beschikking moest worden gericht tot 42 verschillende ondernemingen en ondernemersverenigingen, daarin 24 verschillende inbreuken werden vastgesteld en zij moest worden opgesteld in de negen officiële talen van de Gemeenschap.

710 Ook het argument van Unicem, dat zij wegens de lengte van de administratieve procedure in vele gevallen de gebeurtenissen was vergeten en dat een groot deel van de relevante documentatie verloren was gegaan, moet worden afgewezen. Dit argument is immers irrelevant wat de vergaderingen van delegatiehoofden van 1983 en 1984 betreft, tijdens welke de Cembureau-overeenkomst zou zijn gesloten en bevestigd, daar Unicem steeds heeft ontkend, dat zij bij die vergaderingen aanwezig was (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 13). Verder zijn de uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst waaraan Unicem zou hebben deelgenomen, inbreuken die zijn gepleegd in het kader van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4) en van het ECEC (bestreden beschikking, artikel 5). De gelaakte handelingen in het kader van de activiteiten van de ETF en het ECEC duurden nog voort tijdens de verificaties van april 1989, zodat het niet moeilijk voor Unicem had moeten zijn om haar desbetreffende verweer voor te bereiden.

711 Mitsdien moet het twaalfde middel worden afgewezen.

Het dertiende middel: schending van artikel 6 EVRM

712 Artikel 6 EVRM luidt:

„(...) eenieder [heeft] recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld (...)"

713 De grondrechten behoren tot de algemene rechtsbeginselen welker eerbiediging de gemeenschapsrechter verzekert (arresten Hof van 17 december 1970, Internationale Handelsgesellschaft, 11/70, blz. 1125, punt 4; 18 juni 1991, ERT, C-260/89, Jurispr. blz. I-2925, punt 41, en Bosman e.a., reeds aangehaald in punt 155, punt 79). Daarbij laat de gemeenschapsrechter zich leiden door de constitutionele tradities welke aan de lidstaten gemeen zijn, alsmede door de aanwijzigingen die te vinden zijn in de internationale rechtsinstrumenten inzake de bescherming van de rechten van de mens, waaraan de lidstaten hebben meegewerkt, of waarbij zij zich hebben aangesloten. Aan het EVRM komt in dit opzicht bijzondere betekenis toe (arresten Hof van 15 mei 1986, Johnston, 222/84, Jurispr. blz. 1651, punt 18, en 29 mei 1997, Kremzow, C-299/95, Jurispr. blz. I-2629, punt 14; arrest SCK en FNK/Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punt 53). Bovendien eerbiedigt de Unie volgens artikel F, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie (thans artikel 6 EU) „de grondrechten, zoals die worden gewaarborgd door het [EVRM] en zoals zij uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten voortvloeien, als algemene beginselen van het gemeenschapsrecht".

714 Volgens Aalborg (T-44/95), Asland (T-55/95) en Blue Circle (T-88/95) is hun grondrecht om te worden berecht door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht geschonden. De vereiste onafhankelijkheid en onpartijdigheid van een gerecht in de zin van artikel 6 EVRM staat eraan in de weg, dat de Commissie in mededingingszaken zowel de functie van onderzoekend als van beslissend orgaan vervult. Verzoeksters beklemtonen, dat de door de Commissie opgelegde geldboete een strafrechtelijk karakter heeft.

715 Volgens Asland vloeit de schending van haar grondrecht voort uit twee factoren. Enerzijds druisen de kenmerken van de procedure in het kader waarvan de Commissie artikel 85, lid 1, van het Verdrag toepast, in tegen artikel 6 EVRM, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en tegen de constitutionele tradities van de lidstaten, daar de Commissie zowel de functie van onderzoekend als van beslissend orgaan vervult, terwijl op die beslissingen nadien geen toetsing in volle omvang mogelijk is, aangezien de gemeenschapsrechter enkel de wettigheid toetst. Anderzijds levert volgens haar ook de verplichting om de

geldboete te betalen of een bankgarantie te stellen ten bedrage van die geldboete voordat het Gerecht zich over de geldigheid van de bestreden beschikking heeft uitgesproken, een schending op van haar recht om te worden berecht door een onpartijdig gerecht. In dat verband moeten artikel 185 van het Verdrag en artikel 192 EG-Verdrag (thans artikel 256 EG) overeenkomstig artikel F van het Verdrag betreffende de Europese Unie met inachtneming van het EVRM en de constitutionele tradities van de lidstaten aldus worden geherinterpreteerd, dat de uitvoerbaarheid van de opgelegde geldboeten afhankelijk is van de uitspraak van het Gerecht over de wettigheid.

716 Blue Circle beklemtoont ook, dat het Gerecht de zaak onmogelijk opnieuw kan onderzoeken.

717 Het is vaste rechtspraak dat de Commissie geen „gerecht" is in de zin van artikel 6 EVRM (arresten Hof van 29 oktober 1980, Van Landewyck e.a./Commissie, 209/78—215/78 en 218/78, Jurispr. blz. 3125, punt 81, en Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punt 7; arrest van 10 maart 1992, Shell/Commissie, reeds aangehaald in punt 323, punt 39). Bovendien wordt in artikel 15, lid 4, van verordening nr. 17 met zoveel woorden verklaard, dat de beschikkingen waarbij de Commissie geldboeten oplegt wegens schending van het mededingingsrecht, geen strafrechtelijk karakter hebben (arrest Gerecht van 6 oktober 1994, Tetra Pak/Commissie, T-83/91, Jurispr. blz. II-755, punt 235).

718 Ook al is de Commissie geen „gerecht" in de zin van artikel 6 EVRM en ook al hebben de door de Commissie opgelegde geldboeten geen strafrechtelijk karakter, toch moet de Commissie in de administratieve procedure de algemene beginselen van gemeenschapsrecht eerbiedigen (arresten Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punt 8, en van 10 maart 1992, Shell/Commissie, reeds aangehaald in punt 323, punt 39). Dat de Commissie zowel de functie van onderzoekend orgaan uitoefent als orgaan dat de inbreuken op artikel 85 en/of artikel 86 van het Verdrag vaststelt, levert als zodanig geen schending van een algemeen beginsel van gemeenschapsrecht op (arrest Gerecht van 14 mei 1998, Enso Española/Commissie, T-348/94, Jurispr. blz. II-1875, punt 56). Het argument van Aalborg, Asland en Blue Circle, dat de bestreden beschikking onwettig is omdat zij is vastgesteld in het kader van een stelsel waarin de Commissie zowel de functie van onderzoekend als van beslissend orgaan vervult, moet dan ook worden afgewezen.

719 Ook de argumenten die Asland en Blue Circle ontlenen aan de vermeende beperkingen van de wettigheidstoetsing door de gemeenschapsrechter moeten worden afgewezen. Wanneer het Gerecht de wettigheid toetst van een beschikking waarbij een inbreuk op artikel 85, lid 1, en/of artikel 86 van het Verdrag wordt vastgesteld, kan het door de verzoekende partijen worden verzocht om zowel de materiële vaststelling van de feiten als de juridische beoordeling van die feiten door de Commissie grondig te onderzoeken. Voorts heeft het met betrekking tot geldboeten volledige rechtsmacht krachtens artikel 172 EG-Verdrag (thans artikel 229 EG) en artikel 17 van verordening nr. 17 (arrest Enso Española/Commissie, reeds aangehaald in punt 718, punten 62-64).

720 Het argument van Asland dat de uitvoerbaarheid van de haar opgelegde geldboete een schending oplevert van haar recht om door een onpartijdig gerecht te worden berecht, trekt de wettigheid in twijfel van de artikelen 185 en 192 van het Verdrag, waarin uitdrukkelijk wordt bepaald, dat beschikkingen van de Commissie die een geldelijke verplichting inhouden, uitvoerbaar zijn. Het is niet-ontvankelijk, daar de gemeenschapsrechter niet bevoegd is de wettigheid van verdragsbepalingen te toetsen (beschikking Gerecht van 14 juli 1994, Roujansky/Raad, T-584/93, Jurispr. blz. II-585, punt 15).

721 SFIC (T-36/95) en Vicat (T-37/95) stellen nog, dat het onpartijdigheidsbeginsel is geschonden doordat één en dezelfde ambtenaar het onderzoek heeft verricht, het dossier heeft onderzocht, de PvB heeft opgesteld en de ontwerpbeschikking heeft opgesteld. Ook dit argument kan niet worden aanvaard, daar de bestreden beschikking niet is gegeven door de door SFIC en Vicat bedoelde ambtenaar, maar door het college van leden van de Commissie. De door het gemeenschapsrecht voorgeschreven procedurele waarborgen leggen de Commissie trouwens niet de verplichting op, haar werkzaamheden intern aldus te organiseren, dat het is uitgesloten dat in een bepaalde zaak dezelfde ambtenaar zowel verificatie- als rapportagewerkzaamheden verricht (arrest van 10 maart 1992, Shell/Commissie, reeds aangehaald in punt 323, punt 40).

722 CBR (T-25/95) stelt ten slotte, dat de weigering van de Commissie om haar in de administratieve procedure toegang te verlenen tot alle belastende en ontlastende stukken een kennelijke schending oplevert van artikel 6 EVRM, dat haar het recht verleent om te beschikken over alle door de bevoegde instanties verzamelde elementen die haar kunnen vrijpleiten of tot een vermindering van de straf kunnen leiden. Ook Lafarge (T-43/95) en Blue Circle (T-88/95) menen, dat het feit dat zij geen toegang tot het gehele dossier en de gehele PvB hadden, een schending van artikel 6 EVRM oplevert.

723 Deze argumenten vallen in werkelijkheid samen met de argumenten die CBR, Lafarge en Blue Circle hebben aangevoerd in het kader van het reeds door het Gerecht onderzochte eerste middel, dat de rechten van de verdediging zijn geschonden doordat in de administratieve procedure niet de gehele PvB en het gehele onderzoeksdossier toegankelijk waren (supra, punten 87-435).

724 Mitsdien moet het dertiende middel worden afgewezen.

Het veertiende middel: schending van het beginsel van het vermoeden van onschuld

725 Volgens ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Castle (T-56/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) stond voor de Commissie van tevoren reeds vast,

dat de gehele Europese industrie in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag had gehandeld. Daardoor heeft zij huns inziens het beginsel van het vermoeden van onschuld geschonden. ENCI, VNC en Aalborg voeren geen enkel specifiek element aan om die bewering te staven. Lafarge, Castle, Aker en Euroc baseren zich op persartikelen van vóór de vaststelling van de bestreden beschikking, waarin de inhoud daarvan werd geopenbaard, en op het antwoord van Van Miert, lid van de Commissie, van 15 september 1993 op een schriftelijke vraag in het Europees Parlement (PB 1993, C 320, blz. 31 en 32), waarin de in de bestreden beschikking bedoelde regelingen als „kartel" worden aangemerkt.

726 Vastgesteld moet worden, dat dit betoog niet relevant is voor de beslechting van het geding. Het bestaan van een inbreuk moet immers uitsluitend worden beoordeeld aan de hand van de bewijzen die de Commissie heeft verzameld. Indien na afloop van de administratieve procedure wordt vastgesteld, dat inderdaad een inbreuk is gepleegd, kan het bewijs dat de Commissie tijdens die procedure te vroeg haar overtuiging kenbaar heeft gemaakt dat er sprake is van een inbreuk, niet afdoen aan het feit zelf, dat de inbreuk bewezen is. De enige relevante vraag is dus, of het bewijs van de inbreuk al dan niet is geleverd.

727 In ieder geval blijkt niet uit de elementen die door de in punt 725 supra genoemde verzoeksters zijn aangevoerd, dat de Commissie haar beschikking heeft geprejudicieerd. Dienaangaande zij opgemerkt, dat de Commissie als college beraadslaagt op basis van een ontwerpbeschikking. Kennelijk hebben de diensten van de Commissie in deze zaak niet kunnen voorkomen, dat de inhoud van de ontwerpbeschikking is uitgelekt naar de pers. In het antwoord van Van Miert van 15 september 1993 op een schriftelijke vraag in het Europees Parlement wordt verklaard: „De Commissie onderzoekt momenteel welke gevolgen aan dit dossier dienen te worden gegeven en zal op het gepaste ogenblik rekening houden met de bijzondere positie van de afzonderlijke betrokken ondernemingen, meer bepaald de kleinere ondernemingen en hun specifiek gedrag in het kartel." Ofschoon het woord „kartel" in het antwoord van het betrokken lid van de Commissie wellicht ongelukkig gekozen is, weerlegt de passage in haar geheel de bewering dat het besluit van de Commissie toen reeds vaststond.

728 Het veertiende middel moet derhalve worden afgewezen, voor zover het wordt aangevoerd door de zeven genoemde verzoeksters.

729 Italcementi (T-65/95) en Blue Circle (T-88/95) stellen verder, dat de Commissie niet met uitsluiting van elke redelijke twijfel heeft aangetoond, dat de tegen hen ingebrachte beschuldigingen gegrond waren. Op grond van een echt vermoeden van schuld is de Commissie ervan uitgegaan, dat alle handelingen van de Europese cementproducenten uitvoeringshandelingen van de Cembureau-overeenkomst waren. Door de ene en continue overeenkomst te stellen, heeft zij geprobeerd te vermijden, voor bepaalde aantijgingen afdoende bewijzen te moeten leveren. Blue Circle beklemtoont, dat de Commissie zich na de kennisgeving van de PvB ten onrechte op het standpunt heeft gesteld, dat verzoekster de bewijslast droeg. Blijkens verschillende passages van de bestreden beschikking (paragraaf 11, punt 6; paragraaf 22, punt 14, derde alinea; paragraaf 22, punt 15; paragraaf 28, punt 12, sub c; paragraaf 28, punt 21, vierde alinea) stond het volgens de instelling aan de ondernemingen om aan te tonen,

dat de aantijgingen in de PvB vals waren. Bovendien is zij niet ingegaan op verzoeksters verklaringen in het antwoord op de PvB of heeft zij die eenvoudigweg afgewezen, zonder te verklaren waarom die volgens haar niet plausibel waren.

730 Deze argumenten van Italcementi en Blue Circle betreffen in werkelijkheid het bewijs van de gelaakte inbreuken. Zij zullen derhalve worden onderzocht in het kader van de materiële middelen waarmee zij samenvallen.

Het vijftiende middel: schending van het recht van partijen om niet tegen zichzelf te getuigen

731 Volgens Unicem (T-50/95) heeft de Commissie het beginsel geschonden, dat partijen in de administratieve procedure kunnen weigeren antwoorden te geven, waarmee zij zichzelf beschuldigen. Zij verwijst in dat verband naar het antwoord van Cembureau tijdens een verificatie krachtens artikel 14, lid 2, van verordening nr. 17 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; document nr. 33.126/11525) en naar een antwoord van Cembureau op een mededeling van punten van bezwaar betreffende een procedure tot toepassing van artikel 15, lid 1, van verordening nr. 17 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; documenten nrs. 33.126/13568—13573). Ook Castle (T-56/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) merken op, dat de Commissie in de bestreden beschikking in grote mate is uitgegaan van bewijzen in de antwoorden op de verzoeken om inlichtingen krachtens artikel 11 van verordening nr. 17, en daarbij het recht van de ondernemingen en ondernemersverenigingen om niet tegen zichzelf te getuigen heeft geschonden. Zij beroepen zich dienaangaande op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, met name het arrest van 25 februari 1993, Funke (serie A, nr. 256-A, blz. 22), waarin wordt erkend dat eenieder tegen wie een vervolging is ingesteld in de zin van artikel 6 EVRM, het recht heeft te zwijgen en niet tot zijn eigen veroordeling bij te dragen. Huns inziens is er zelfs een tegenspraak tussen de in dat arrest ontwikkelde beginselen en de rechtspraak van het Hof en het Gerecht. Castle, Aker en Euroc voegen bij hun verzoekschrift een lijst van de antwoorden op de verzoeken om inlichtingen, waarop de Commissie zich in de bestreden beschikking zou hebben gebaseerd (bijlage 5.20 in zaak T-56/95 en bijlage 5.17 in de zaken T-70/95 en T-71/95).

732 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie een partij bij een procedure tot vaststelling van een inbreuk op artikel 85, lid 1 en/of artikel 86 van het Verdrag niet mag „verplichten antwoorden te geven waardoor zij het bestaan van de inbreuk zou moeten erkennen, die de Commissie heeft te bewijzen" (arrest Hof van 18 oktober 1989, Orkem/Commissie, 374/87, Jurispr. blz. 3283, punt 35; arrest Gerecht van 8 maart 1995, Société générale/Commissie, T-34/93, Jurispr. blz. II-545, punt 74; zie mutatis mutandis arrest Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 25 februari 1993, Funke, serie A, nr. 256-A, blz. 22).

733 In casu waren de antwoorden waarnaar Unicem, Castle, Aker en Euroc verwijzen, evenwel niet van deze verzoeksters afkomstig. Zij kunnen derhalve niet stellen, dat de Commissie

in de administratieve procedure hun recht om niet tegen zichzelf te getuigen, heeft geschonden.

734 Voor zover de betrokken verzoeksters met dit middel zouden opkomen tegen het gebruik door de Commissie van antwoorden van andere ondernemingen en ondernemersverenigingen die hen zouden hebben beschuldigd, moet worden vastgesteld, dat alle antwoorden bedoeld door Castle (bijlage 5.20 bij het verzoekschrift), Aker (bijlage 5.17 bij het verzoekschrift) en Euroc (bijlage 5.17 bij het verzoekschrift), antwoorden zijn op verzoeken om inlichtingen krachtens artikel 11, lid 1, van verordening nr. 17. Het staat de ondernemingen en ondernemersverenigingen evenwel vrij, al dan niet te antwoorden op de vragen die hun krachtens die bepaling worden gesteld (arrest Gerecht van 20 april 1999, LVM e.a./Commissie, T-305/94, T-306/94, T-307/94, T-313/94,T-314/94, T-315/94, T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 en T-335/94, Jurispr. blz. II-931, hierna: „PVC-arrest", punt 456). Aan deze conclusie wordt niet afgedaan door de omstandigheid dat artikel 15, lid 1, sub b, eerste zinsnede, van verordening nr. 17 in een sanctie voorziet. Die sanctie kan immers enkel worden opgelegd wanneer een onderneming die zich bereid heeft verklaard te antwoorden, een onjuiste inlichting verstrekt. Derhalve kan niet worden aangenomen, dat de Commissie bij wege van krachtens artikel 11, lid 1, van verordening nr. 17 geformuleerde verzoeken om inlichtingen een onderneming verplicht antwoorden te geven waardoor deze het bestaan zou erkennen van de inbreuk die door de Commissie moet worden bewezen (PVC-arrest, reeds aangehaald, punt 457).

735 Wat de door Unicem aangehaalde antwoorden betreft (supra, punt 731), stond het Cembureau in de administratieve procedure vrij, al dan niet te antwoorden op de vragen die haar werden gesteld tijdens een verificatie krachtens artikel 14, lid 2, van verordening nr. 17. Het stond haar eveneens vrij, al dan niet te antwoorden op de mededeling van punten van bezwaar betreffende een procedure tot toepassing van artikel 15, lid 1, van verordening nr. 17.

736 Derhalve hebben Unicem, Castle, Aker en Euroc niet aangetoond, dat de Commissie in de administratieve procedure het recht van bepaalde ondernemingen of ondernemersverenigingen om niet tegen zichzelf te getuigen, heeft geschonden.

737 SFIC (T-36/95) stelt nog, dat een PvB waarin niet nauwkeurig genoeg wordt aangegeven welke punten van bezwaar tegen elke adressaat in aanmerking worden genomen, de betrokkenen ertoe kan brengen door een poging tot legitieme uitoefening van hun rechten van de verdediging te bekennen, dat zij hebben deelgenomen aan inbreuken die de Commissie hen niet wilde toerekenen. Ook volgens Secil (T-62/95) is de contradictoire fase van de procedure door de onnauwkeurigheid van de punten van bezwaar veranderd in een verlenging van de inquisitoire onderzoeksfase, waarin de Commissie enkel heeft gepoogd nieuwe bewijzen tegen de betrokken ondernemingen en verenigingen te verzamelen. Ook Blue Circle (T-88/95) hekelt de onnauwkeurigheid van de PvB.

738 Hiervoor (punten 504-626) is reeds vastgesteld, dat de PvB duidelijk genoeg was over de deelneming van SFIC, Secil en Blue Circle aan de verschillende inbreuken die aan hen in de PvB en de bestreden beschikking ten laste zijn gelegd. Onder die omstandigheden is het door deze drie verzoeksters aangevoerde argument ongefundeerd en moet het worden afgewezen.

739 Mitsdien moet het vijftiende middel worden afgewezen.

Het zestiende middel: schending van artikel 10 van verordening nr. 17, doordat het Adviescomité onregelmatig zou zijn geraadpleegd

740 Volgens ENCI (T-31/95), SFIC (T-36/95), Vicat (T-37/95), Ciments français (T-39/95), Lafarge (T-43/95), BDZ (T-48/95), Buzzi (T-51/95), Valenciana (T-52/95), Asland (T-55/95), Uniland (T-58/95) en Oficemen (T-59/95) heeft de Commissie het Adviescomité onregelmatig geraadpleegd. ENCI, SFIC, Lafarge, BDZ, Valenciana, Asland, Uniland en Oficemen laken het feit, dat het Adviescomité niet op de hoogte is gebracht van het precieze bedrag van de geldboeten. Vicat, Ciments français en Buzzi voegen daaraan toe, dat zij menen te weten, dat het Adviescomité niet is geraadpleegd over een precies bedrag van de geldboeten in ECU, maar enkel over een percentage van de omzet.

741 SFIC stelt bovendien, dat zij niet kan nagaan, of alle leden van het Adviescomité kennis hadden van de belangrijkste stukken van het dossier en toegang hadden tot alle processen-verbaal van de hoorzittingen en het verslag van de raadadviseur-auditeur. Zij verzoekt het Gerecht maatregelen tot organisatie van de procesgang vast te stellen, teneinde na te gaan, of die documenten aan het Adviescomité zijn meegedeeld.

742 Er zij aan herinnerd, dat de raadpleging van het Adviescomité, voorzien in artikel 10, leden 3 tot en met 6, van verordening nr. 17, een wezenlijk vormvoorschrift is waarvan de schending de wettigheid van de eindbeschikking van de Commissie aantast, wanneer vaststaat, dat het feit dat bepaalde wezenlijke elementen niet aan het comité zijn toegezonden, het comité niet in staat heeft gesteld zijn advies met volledige kennis van zaken uit te brengen, dat wil zeggen zonder op een essentieel punt door onjuistheden of lacunes in dwaling te worden gebracht (arrest Gerecht van 10 juli 1991, RTE/Commissie, T-69/89, Jurispr. blz. II-485, punt 23).

743 In casu stellen de betrokken verzoeksters,„SFIC uitgezonderd, enkel, dat de elementen inzake de geldboeten niet volledig ter kennis van het Adviescomité zijn gebracht. Indien dit middel gegrond is, kan het slechts tot nietigverklaring van artikel 9 van de bestreden beschikking leiden voor zover daarbij aan de betrokken verzoeksters een geldboete wordt opgelegd. Daar die bepaling reeds moet worden nietig verklaard voor zover daarbij een geldboete wordt opgelegd

aan de ondernemersverenigingen (supra, punten 478-488), is dit middel zonder voorwerp geraakt, voor zover het wordt aangevoerd door BDZ en Oficemen. Het door SFIC aangevoerde middel is eveneens zonder voorwerp, voor zover daarin wordt gesteld dat de elementen inzake de geldboeten niet volledig ter kennis van het Adviescomité zijn gebracht.

744 Voor zover het zestiende middel is aangevoerd door ENCI, Vicat, Ciments français, Lafarge, Buzzi, Valenciana, Asland en Uniland, moet allereerst worden opgemerkt, dat de Commissie in de procedure voor het Gerecht heeft verklaard, dat het Adviescomité op 23 november 1994 is bijeengekomen om de kwestie van de geldboeten te onderzoeken. In antwoord op een schriftelijke vraag van het Gerecht heeft zij bij brief van 11 december 1997 verklaard, dat de precieze bedragen van de voorgestelde geldboeten niet ter kennis van het comité zijn gebracht om lekken naar de pers te voorkomen. De instelling had niettemin een globaal totaalbedrag in ECU voor alle op te leggen geldboeten aangegeven, en had de leden van het Adviescomité meegedeeld, dat zij aan de in paragraaf 65, punt 9, sub a, van de bestreden beschikking genoemde ondernemingen een geldboete zou opleggen van 5 % van hun omzet, en aan de in paragraaf 65, punt 9, sub b, van die beschikking genoemde ondernemingen een geldboete van 3,5 % van hun omzet.

745 Om de juistheid van die verklaringen na te gaan, heeft het Gerecht de Commissie bij maatregel tot organisatie van de procesgang van 9 september 1998 verzocht om overlegging van de convocatie voor de vergadering van het Adviescomité van 23 november 1994, van de passages van de documenten inzake de geldboeten die voor die vergadering aan het comité zijn overgelegd, en van de notulen daarvan.

746 Op grond van die maatregel tot organisatie van de procesgang heeft de Commissie op 14 september 1998 de convocatie voor de betrokken vergadering en het voorontwerp van het deel van de beschikking betreffende de geldboeten, dat tijdens die vergadering is overgelegd, neergelegd ter griffie van het Gerecht. De neergelegde teksten zijn kopieën van de teksten die de leden van het comité daadwerkelijk hebben ontvangen. Daarom bevatten zij bepaalde met de hand geschreven aantekeningen die tijdens de vergadering daarop zijn aangebracht. De Commissie heeft het Gerecht ook het advies doen toekomen, dat het Adviescomité na de vergadering heeft uitgebracht. Dit advies vormt de notulen van de vergadering.

747 Bij onderzoek van die stukken blijkt, dat het Adviescomité tijdens zijn vergadering van 23 november 1994 in kennis is gesteld van de criteria die werden overwogen voor het opleggen van de geldboeten (punt 1 van het advies). De meerderheid van de leden van het Adviescomité was van mening, dat „de Commissie die criteria coherent heeft toegepast, zowel wat de zwaarte als de duur van de inbreuken betreft" (punt 2 van het advies). De met de hand geschreven aantekeningen van een lid van het Adviescomité op het voorontwerp van het deel van de beschikking betreffende de geldboeten bevestigen de bewering van de Commissie, dat het comité is meegedeeld, dat de in paragraaf 65, punt 9, sub a, van de bestreden beschikking genoemde groep ondernemingen een zware verantwoordelijkheid droegen en dat hun een geldboete van 5 % zou worden opgelegd, terwijl de in paragraaf 65, punt 9, sub b, genoemde groep ondernemingen een geldboete van 3,5 % zou worden opgelegd, daar zij een geringere verantwoordelijkheid droegen.

748 Zo gezien heeft de Commissie, zelfs indien zij de leden van het Adviescomité niet in kennis heeft gesteld van het precieze bedrag in ECU van de geldboeten die zij de betrokken ondernemingen zou opleggen, het Adviescomité alle essentiële elementen doen toekomen die nodig waren om een advies uit te brengen over de geldboeten (zie in die zin arrest Hof van 15 juli 1970, Boehringer Mannheim/Commissie, 45/69, Jurispr. blz. 769, punten 19-21). Dat de Commissie in de bestreden beschikking voor de geldboeten uiteindelijk lagere percentages heeft gehanteerd, namelijk 4 % voor de groep ondernemingen genoemd in paragraaf 65, punt 9, sub a, van de bestreden beschikking, en 2,8 % voor de groep ondernemingen genoemd in paragraaf 65, punt 9, sub b, van de bestreden beschikking, heeft de belangen van de verzoeksters die dit middel hebben aangevoerd, uiteraard niet kunnen schaden.

749 De meer algemene bewering van SFIC, dat de leden van het Adviescomité geen kennis hadden van de belangrijkste stukken van het dossier, moet wegens onvoldoende nauwkeurigheid worden afgewezen. Wat meer bepaald de processen-verbaal van de hoorzittingen betreft, heeft SFIC niets aangevoerd waaruit blijkt, dat de mededeling daarvan noodzakelijk was om het Adviescomité in staat te stellen met volledige kennis van zaken zijn advies uit te brengen (arrest RTE/Commissie, reeds aangehaald in punt 742, punt 23). Wat ten slotte het verslag van de raadadviseur-auditeur betreft, zij eraan herinnerd, dat er geen verplichting bestaat om dit document aan het Adviescomité over te leggen (arrest Gerecht van 10 maart 1992, Montedipe/Commissie, T-14/89, Jurispr. blz. II-1155, punt 40). Het in punt 741 supra aangehaalde argument van SFIC moet dus worden afgewezen, zonder dat de gevorderde maatregelen tot organisatie van de procesgang behoeven te worden getroffen.

750 Mitsdien moet het zestiende middel in zijn geheel worden afgewezen.

Het zeventiende, het achttiende, het negentiende en het twintigste middel: schending van het subsidiariteitsbeginsel, het beginsel van behoorlijk bestuur, het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel in de administratieve procedure

751 Volgens sommige verzoeksters is de administratieve procedure ongeldig wegens schending van verschillende beginselen, namelijk het subsidiariteitsbeginsel, het beginsel van behoorlijk bestuur, het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel, op grond waarvan de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard.

752 Ciments français (T-39/95) stelt, dat de Commissie het beginsel van behoorlijk bestuur heeft geschonden en de onzekerheid waarin de betrokken ondernemingen verkeerden, heeft verergerd, doordat zij het onderzoek van een uiterst ingewikkelde en lange procedure te laat naar de nationale instanties heeft verwezen. Het besluit om de nationale punten van bezwaar naar de nationale instanties te verwijzen heeft het voorwerp van de procedure zelf op losse schroeven gezet. Volgens Lafarge (T-43/95) en Oficemen (T-59/95) vereisten de beginselen van behoorlijk bestuur, dat de Commissie het onderzoek inzake de nationale punten van bezwaar

beëindigde in plaats van de nationale punten van bezwaar uit het geheel te lichten en de inleiding van een nieuwe procedure ter discretie van de nationale instanties te laten. Zij betwijfelen of de niet-gemotiveerde intrekking van de nationale punten van bezwaar verenigbaar is met het subsidiariteitsbeginsel, daar de zaak duidelijk tot de categorie zaken van communautair belang behoort.

753 Lafarge verwijt de Commissie eveneens, dat zij voor de vervolgde ondernemingen rechtsonzekerheid heeft geschapen, door zich het recht voor te behouden het dossier betreffende de nationale regelingen naar de verschillende nationale instanties door te sturen, zonder daarbij aan te geven, of zij dat ook daadwerkelijk had gedaan. Indien de Commissie de nationale punten van bezwaar daadwerkelijk had laten vallen, had zij een formeel sepositiebesluit moeten nemen.

754 Dit betoog is niet gegrond. Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de administratieve procedure het beginsel van de redelijke termijn heeft geëerbiedigd (supra, punten 706-711). Door de nationale punten van bezwaar te laten vallen, heeft zij bovendien geen wijziging gebracht in de aard van de internationale punten van bezwaar, de enige op basis waarvan uiteindelijk inbreuken zijn vastgesteld en geldboeten zijn opgelegd (supra, punten 439 en 440). In haar brief van 27 september 1993 heeft zij medegedeeld, dat „zij de nationale instanties van dat besluit in kennis had gesteld, waarbij zij het aan hen overliet om eventueel de maatregelen te treffen die hun passend leken om een einde aan de betrokken praktijken te maken". Dit besluit om de vervolging van deelnemers aan eventuele nationale regelingen over te laten aan de nationale instanties is niet in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel of het beginsel van behoorlijk bestuur, maar heeft de betrokkenen integendeel de zekerheid gegeven, dat op communautair vlak de Commissie hun voor die inbreuken geen sanctie zou opleggen. De gestelde rechtsonzekerheid over het standpunt dat de nationale instanties zouden innemen, kan niet van invloed zijn op de wettigheid van de vaststelling van inbreuken in verband met de internationale punten van bezwaar, die los staan van de nationale punten van bezwaar. Bovendien strookt die gestelde onzekerheid niet met artikel 9, lid 3, van verordening nr. 17, op grond waarvan de nationale instanties, los van enig „verwijzingsbesluit" van de Commissie, wanneer geen procedure voor de Commissie aanhangig is, steeds bevoegd zijn om artikel 85, lid 1, en artikel 86 van het Verdrag toe te passen. Aangaande het beroep op het subsidiariteitsbeginsel volstaat de opmerking, dat Lafarge en Oficemen er geen enkel belang bij hadden, dat de Commissie een procedure ten einde bracht die ook tot de vaststelling van inbreuken in verband met de nationale regelingen had kunnen leiden. Ten slotte konden de betrokken ondernemingen geen aanspraak maken op een beschikking van de Commissie waarin werd vastgesteld, dat „hun nationale gedragingen" geen inbreuk maakten op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, aangezien zij die gedragingen niet overeenkomstig artikel 2 van verordening nr. 17 hadden aangemeld met het oog op het verkrijgen van een negatieve verklaring.

755 Ciments français stelt nog, dat de Commissie het beginsel van de bescherming van het gewettigd vertrouwen heeft geschonden, doordat zij het overleg tussen de delegatiehoofden van Cembureau over dumpingproblemen en het systeem van pariteitspunten aan de vervolgde ondernemingen ten laste heeft gelegd, terwijl zij zelf dat overleg sterk heeft aangemoedigd.

756 Ook dit middel is ongegrond. In de bestreden beschikking verwijt de Commissie de Europese cementindustrie immers niet, dat tijdens sommige vergaderingen van de delegatiehoofden over dumping en het systeem van pariteitspunten is gesproken. De Commissie laakt de in

paragraaf 19 van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van delegatiehoofden enkel omdat de deelnemers, volgens de instelling, naast deze gespreksonderwerpen waartegen zij geen bezwaar heeft, een mededingingsverstorende overeenkomst hebben gesloten en vervolgens bevestigd, die ertoe strekt de thuismarkten te eerbiedigen en het overbrengen van cement van het ene naar het andere land aan een regeling te onderwerpen.

757 Mitsdien moeten het zeventiende, het achttiende, het negentiende en het twintigste middel worden afgewezen.

Het eenentwintigste middel: schending van het collegialiteitsbeginsel bij de vaststelling van de bestreden beschikking

758 SFIC (T-36/95) betwijfelt, of alle leden van de Commissie werkelijk inzage hebben gehad in alle opmerkingen van de adressaten van de PvB, alle processen-verbaal van de hoorzittingen en het verslag van de raadadviseur-auditeur, waardoor het collegialiteitsbeginsel is geschonden. In haar opmerkingen betreffende het rapport ter terechtzitting verzoekt SFIC het Gerecht, maatregelen tot organisatie van de procesgang vast te stellen, teneinde na te gaan of de leden van de Commissie inzage in die stukken hebben gehad.

759 Er zij aan herinnerd, dat voor de Commissie het collegialiteitsbeginsel geldt (arrest Hof van 29 september 1998, Commissie/Duitsland, C-191/95, Jurispr. blz. I-5449, punt 33). Dit beginsel houdt in, dat de besluiten in gemeen overleg worden genomen en dat alle leden van het college collectief politiek verantwoordelijk zijn voor alle genomen besluiten (arresten Hof van 23 september 1986, AKZO Chemie/Commissie, 5/85, Jurispr. blz. 2585, punt 30, en 15 juni 1994, Commissie/BASF e.a., C-137/92 P, Jurispr. blz. I-2555, punt 63).

760 Krachtens het collegialiteitsbeginsel moeten de gegevens waarop de Commissie haar besluiten baseert, ter beschikking staan van alle leden van het college (arrest Commissie/Duitsland, reeds aangehaald in punt 759, punten 48 en 49). Aangezien SFIC geen enkele concrete aanwijzing voor een schending van het collegialiteitsbeginsel heeft aangevoerd, is haar bewering, dat de leden van de Commissie vóór de vaststelling van de bestreden beschikking geen inzage hebben gehad in de antwoorden op de PvB, de processen-verbaal van de hoorzittingen en het verslag van de raadadviseur-auditeur, slechts een hypothese.

761 Mitsdien moet het eenentwintigste middel worden afgewezen, zonder dat de gevorderde maatregelen tot organisatie van de procesgang behoeven te worden gelast (arresten van 1 april 1993, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 142, punt 35, en 17 december 1998, Baustahlgewebe/Commissie, reeds aangehaald in punt 144, punten 91-94).

Het tweeëntwintigste middel: onregelmatige authentisatie en kennisgeving van de bestreden beschikking

762 Volgens CBR (T-25/95), Heidelberger (T-42/95), Unicem (T-50/95), Valenciana (T-52/95) en Italcementi (T-65/95) waren er onregelmatigheden bij de authentisatie en de kennisgeving van de bestreden beschikking.

763 In de eerste plaats stelt Heidelberger, dat zij in het algemeen niet weet, of de Commissie alle interne voorschriften betreffende de procedure en de vaststelling van beschikkingen heeft gevolgd. De moeilijkheden die de instelling bij de authentisatie en de kennisgeving van de bestreden beschikking heeft ondervonden, versterken verzoeksters vrees dat de procedure onregelmatig was.

764 Het argument van Heidelberger wordt door niets gestaafd waarmee kan worden beoordeeld of het juist is. Het moet dus wegens onnauwkeurigheid worden afgewezen.

765 In de tweede plaats stellen Unicem en Italcementi, dat de authentisatie van de Italiaanse versie van de bestreden beschikking onregelmatig was. Volgens hen blijkt die onregelmatigheid uit het feit, dat van de bestreden beschikking twee keer kennis is gegeven, eerst in december 1994 en vervolgens in februari 1995, en dat in de begeleidende brief bij de tweede kennisgeving aan de Italiaanse ondernemingen werd gesproken van een „fout tijdens de authentisatie" („un errore nella fase di autentificazione"). Ook CBR vraagt zich af, wat de fout van de Commissie die een tweede kennisgeving van de bestreden beschikking op 2 februari 1995 rechtvaardigde, precies inhield. Zij verzoekt het Gerecht daarom, na te gaan of de door de Commissie aangevoerde fout inderdaad verband hield met de authentisatie van de Italiaanse versie van de bestreden beschikking.

766 Er zij aan herinnerd, dat de authentisatie van een beschikking waarbij een inbreuk op de communautaire mededingingsregels wordt vastgesteld, als een wezenlijk vormvoorschrift in de zin van artikel 173 van het Verdrag moet worden beschouwd (arresten Commissie/BASF e.a., reeds aangehaald in punt 759, punt 76, en ICI/Commissie, T-37/91, reeds aangehaald in punt 142, punt 89).

767 In deze zaak heeft het Gerecht geoordeeld, dat de door de betrokken verzoeksters (supra, punt 765) aangevoerde aanwijzingen voor een inbreuk op het beginsel van de onaantastbaarheid van de bestreden beschikking serieus en overtuigend genoeg waren om een maatregel tot organisatie van de procesgang te gelasten (arrest SPO e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punt 55). Bij brief van 11 november 1997 heeft het de Commissie daarom verzocht, te verklaren wat de authentisatiefout inhield waarover werd gesproken in de begeleidende brief bij de tweede kennisgeving van de bestreden beschikking aan de Italiaanse ondernemingen. De

Commissie is ook verzocht, de geauthentiseerde versie van de bestreden beschikking in het Italiaans over te leggen.

768 Bij brief van 22 december 1997 heeft de Commissie verklaard, dat de betrokken fout zich heeft voorgedaan toen de bestreden beschikking opnieuw werd afgedrukt met het oog op de kennisgeving ervan. De versie die de eerste keer aan de Italiaanse ondernemingen is betekend, bevatte een bladzijde 233 die identiek was aan bladzijde 231, terwijl de echte bladzijde 233 ontbrak. Bij de authentisatie van de bestreden beschikking was evenwel geen fout gemaakt. In de Italiaanse versie van de bestreden beschikking die bij de notulen van de vergadering van de Commissie van 30 november 1994 was gevoegd, kwam de fout in de aan de Italiaanse ondernemingen ter kennis gebrachte tekst van de bestreden beschikking immers niet voor. Bij haar brief van 22 december 1997 voegde de Commissie een kopie van de geauthentiseerde versie van de bestreden beschikking in het Italiaans, waarbij zij preciseerde, dat het origineel ter beschikking stond van het Gerecht, mocht het dat willen verifiëren.

769 Ter terechtzitting van 30 september 1998 in zaak T-65/95 heeft het Gerecht de Commissie verzocht om uiterlijk op 6 oktober 1998 het origineel van de geauthentiseerde versie van de bestreden beschikking in het Italiaans over te leggen. CBR en Unicem zijn van deze maatregel tot organisatie van de procesgang op de hoogte gebracht tijdens de terechtzittingen van respectievelijk 14 oktober en 30 september 1998. De Commissie heeft binnen de gestelde termijn aan het verzoek van het Gerecht voldaan.

770 CBR, Unicem en Italcementi hebben de door de Commissie aangevoerde verklaring voor de twee kennisgevingen na de vaststelling van de bestreden beschikking niet betwist. Tijdens de terechtzittingen in de zaken T-25/95, T-50/95 en T-65/95 hebben zij het Gerecht evenwel verzocht, na te gaan, of de bij de brief van de Commissie van 22 december 1997 gevoegde kopie van de Italiaanse versie van de bestreden beschikking die hun ter kennis is gebracht, overeenstemt met het origineel van de geauthentiseerde versie van de bestreden beschikking in het Italiaans.

771 Het Gerecht stelt vast dat die twee documenten identiek zijn. Bij onderzoek van de geauthentiseerde versie is verder geen enkele onregelmatigheid aan het licht gekomen die de Commissie bij de authentisatie zou hebben begaan.

772 Derhalve moet het argument van CBR, Unicem en Italcementi worden afgewezen.

773 In de derde plaats meent Valenciana, dat de kennisgeving van de bestreden beschikking onregelmatig was. Zij verwijt de Commissie, dat zij bij de tweede kennisgeving niet heeft gepreciseerd, of de beroepstermijn van artikel 173 van het Verdrag inging op het ogenblik van de eerste of van de tweede kennisgeving. Zij stelt dat, aangezien de verklaringen in de brief van de Commissie van 13 februari 1995 (bijlage 6 bij haar verzoekschrift) de onzekerheid niet

konden verminderen, zij ervan was uitgegaan, dat de beroepstermijn was ingegaan bij de eerste kennisgeving, en dat zij derhalve over minder tijd beschikte om haar beroep in te stellen.

774 Door het Gerecht gevraagd, welke verschillen er bestonden tussen de tekst van de bestreden beschikking die de eerste keer ter kennis is gebracht, en de tekst die als tweede is betekend, heeft Valenciana in haar brief van 11 december 1997 enkel aangevoerd, dat de tekst van de tweede kennisgeving, anders dan die van de eerste, geen enkel cijfer bevatte in de tabellen en de tekst van paragraaf 23, punten 3 tot en met 5, van de bestreden beschikking. Het staat dus buiten kijf, dat de Spaanse versie van de tekst die als tweede is betekend identiek is aan de eerste, behalve wat enkele vertrouwelijke gegevens betreft die in de als tweede betekende tekst onleesbaar zijn gemaakt. Zelfs indien de termijn voor het instellen van beroep tegen de bestreden beschikking inging bij de eerste kennisgeving en niet, zoals de Commissie stelt, bij de tweede, beschikte Valenciana voor het instellen van beroep tegen alle onderdelen van de bestreden beschikking dus over een termijn, gelijk aan de termijn van artikel 173 van het Verdrag, vermeerderd met de termijn wegens afstand. Het argument van Valenciana moet dan ook worden afgewezen.

775 Mitsdien moet het tweeëntwintigste middel in zijn geheel worden afgewezen.

II — *Het middel inzake misbruik van bevoegdheid*

776 Ciments français (T-39/95), Lafarge (T-43/95), Oficemen (T-59/95) en Halkis (T-104/95) stellen misbruik van bevoegdheid.

777 Volgens Halkis heeft de Commissie haar bevoegdheid misbruikt doordat zij haar een geldboete heeft opgelegd voor een inbreuk waaraan zij niet heeft deelgenomen. Aldus geformuleerd valt dit middel samen met het middel betreffende een kennelijke beoordelingsfout ter zake van de deelneming van Halkis aan de Cembureau-overeenkomst. Het zal daarom worden onderzocht in het kader van het onderzoek van de materiële middelen betreffende de deelneming van deze verzoekster aan deze overeenkomst (infra, punten 4096-4101 en 4210-4213).

778 Volgens Ciments français, Lafarge en Oficemen kan het feit, dat de Commissie de nationale punten van bezwaar heeft ingetrokken, slechts worden verklaard door de wens van de Commissie om zich te onttrekken aan de consequenties van het arrest Cimenteries CBR e.a./ Commissie, reeds aangehaald in punt 11, en om de nietigverklaring van de bestreden beschikking wegens schending van de rechten van de verdediging ten gevolge van de onvolledige toegang tot de PvB en het onderzoeksdossier te voorkomen.

779 Er zij aan herinnerd, dat een beschikking enkel gebrekkig is wegens misbruik van bevoegdheid, indien zij, op basis van objectieve, relevante en overeenstemmende gegevens, blijkt te zijn vastgesteld met het uitsluitende, of althans doorslaggevende oogmerk, andere doeleinden te bereiken dan die welke worden aangevoerd (arrest Gerecht van 6 april 1995, Ferriere Nord/Commissie, T-143/89, Jurispr. blz. II-917, punt 68).

780 In casu ontbreken dergelijke gegevens. Ciments français, Lafarge en Oficemen hebben immers niets concreets aangevoerd op grond waarvan de verklaring van de Commissie, dat het besluit om de nationale regelingen niet langer te vervolgen werd gerechtvaardigd door de schriftelijke antwoorden op de PvB en de mondelinge verklaringen tijdens de hoorzittingen, in twijfel kan worden getrokken.

781 Mitsdien moet het drieëntwintigste middel worden afgewezen.

III — *De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het gelijkheidsbeginsel en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie in artikel 1 van de bestreden beschikking het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomst en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters vaststelt*

Inleidende opmerkingen

782 Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking hebben alle adressaten „inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het (...) Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst die ertoe strekt de thuismarkten te eerbiedigen en het overbrengen van cement van het ene naar het andere land aan een regeling te onderwerpen". Die overeenkomst wordt ook wel „Cembureau-overeenkomst" genoemd.

783 In het kader van de thans onderzochte middelen betwisten sommige verzoeksters de afbakening van de productmarkt en van de geografische markt waarop de inbreuk volgens de Commissie heeft plaatsgevonden. Volgens sommige verzoeksters stemmen de PvB en de bestreden beschikking met betrekking tot de Cembureau-overeenkomst niet met elkaar overeen. Verschillende verzoeksters ontkennen het bestaan van die overeenkomst. Zij ontkennen allen, dat zij eraan hebben deelgenomen.

784 Alvorens de gegrondheid van de verschillende aangevoerde argumenten te onderzoeken, moeten de verschillende feitelijke en juridische vaststellingen worden uiteengezet, op grond waarvan de Commissie in de bestreden beschikking de inbreuk in aanmerking heeft genomen.

De in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

785 De in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk is een mededingingsregeling op de markt van grijs cement. Volgens de Commissie bestaan er namelijk „[w]at de producten betreft (...) voor ‚grijs' cement, ‚wit' cement en klinker afzonderlijke markten, aangezien al deze producten in verschillende behoeften voorzien" (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 1). In de bestreden beschikking stelt zij derhalve niet enkel een inbreuk vast op de markt van grijs cement (artikelen 1-6), maar ook op de markt van wit cement (artikel 7).

786 Uit geografisch oogpunt kan de cementmarkt volgens haar „gezien worden als een geheel van rond verschillende fabrieken liggende, elkaar gedeeltelijk overlappende markten dat geheel Europa beslaat" (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 2).

787 Zij geeft als haar mening (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 7, eerste en tweede alinea):

„De overlappende markten zijn interdependent en iedere actie die op een bepaalde markt blijkt plaats te vinden, kan als een golf naar verder gelegen markten overslaan (...)

Uit het voorgaande blijkt dat Europa de relevante markt vormt, bestaande uit een geheel van elkaar overlappende en wederzijds afhankelijke markten."

788 De betrokken inbreuk bestaat in een overeenkomst die volgens de Commissie is gesloten binnen Cembureau, de bedrijfstakvereniging van de Europese cementproducenten (bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45). Deze zou zijn gesloten in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 1). De „delegatiehoofden" zijn de vertegenwoordigers van de leden van Cembureau die in de algemene vergadering van deze vereniging het stemrecht uitoefenen (bestreden beschikking, paragraaf 15, punt 4).

789 De overeenkomst had tot doel „het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9, en artikel 1).

790 In de bestreden beschikking baseert de Commissie zich uitsluitend op directe schriftelijke bewijzen, die in de paragrafen 18, 19 en 45 worden geïdentificeerd en becommentarieerd.

791 Zij stelt allereerst vast, dat het doel en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst blijken uit de convocatie voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, getekend door Braz de Oliveira (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553) en uit het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585).

792 De convocatie luidt:

„Met het oog op de algemene conjuncturele achteruitgang van de verkoop op de thuismarkten, kunnen cementbewegingen tussen aangesloten landen voor onze bedrijfstak schadelijke gevolgen hebben, indien niet tijdig bepaalde dienstige maatregelen worden genomen, zoals bijvoorbeeld in het geval van het handelsverkeer tussen België en Nederland dat geregeld wordt via een protocol dat binnenkort in het Publicatieblad van de EEG zal verschijnen."

793 Het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter luidt:

„— Wij zullen (...) in staat zijn de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien, en wel nog voordat dit verschijnsel de tijd heeft gehad zich, wat volume en ernst betreft, uit te breiden.

— Onze doelstelling is natuurlijk niet hier collectief besluiten te nemen, noch een oordeel uit te spreken over de stand van de geconstateerde zaken, noch om een arbitrerende rol te vervullen, maar wel om — en wederom met uw hulp — aan mogelijke oplossingen te denken waardoor de ontwikkeling van de markt kan worden afgevlakt en, ten minste op het stuk van de principes, bepaalde spelregels voor te stellen waarvan vaststaat dat wij allen belang erbij hebben om deze na te leven.

— Hetgeen wij vervolgens van u allen verwachten, is dat deze gedachtenwisselingen u ertoe aanzetten om om u heen van wijsheid getuigende woorden te spreken en dat er, voor zover noodzakelijk, in elk specifiek geval bi- of multilaterale dialogen worden gehouden."

794 Het besluit met de woorden:

„Het is vrijwel overbodig u te zeggen dat er van onze discussie geen verslagen zullen worden gemaakt."

795 Ook in het memorandum voor het leiden van de betrokken vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 6; documenten nrs. 33.126/11578 en 11579) wordt gepreciseerd:

„13.15/13.30 u. — Sluiting van de vergadering, waarvan geen notulen worden opgemaakt."

796 Volgens de Commissie blijkt ook uit andere documenten betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari, dat de discussies tijdens die vergadering onrechtmatig waren.

797 Zij verwijst in dat verband naar de wijzigingen in de ontwerpagenda voor de vergadering van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; documenten nrs. 33.126/11558, 11559, 11565, 11580 en 11656).

798 De ontwerpagenda van 16 november 1982 bevatte aanvankelijk onder meer het volgende punt:

„2. Intra-Europese handel

A. Analyse van de situatie

1. Gegevens

2. Prijssituatie — Nationale prijzen

3. Motivatie en organisatie van de grensoverschrijdende handel Voorziene ontwikkelingen

B. Mogelijke maatregelen om de intra-handel te controleren

(...)"

799 Bij telexbericht van 17 november 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11559) werd Van Hove, voorzitter van het contactcomité van de cementindustrie in de EEG (hierna: „CLC"), medegedeeld, dat de voorzitter van Cembureau, Bailly, zijn mening wilde kennen over punt 2 van de agenda, dat hij „voldoende expliciet" wilde redigeren „zonder de kans te lopen reacties hierop te krijgen".

800 Bij telexbericht van dezelfde dag (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11558) antwoordde hij:

„De volgende woorden die opgenomen waren in uw telexbericht van 17 november, moeten uit ieder officieel document verdwijnen: (...) organisatie van de grensoverschrijdende handel (...) om de intra-handel te controleren (...)"

801 Tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van 22 december 1982 werd punt 2 van de agenda van de vergadering van 14 januari 1983 als volgt vastgesteld (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11656):

„2. Intra-Europese handel

A. Analyse van de situatie

(...)

(iii) Motivering en aard van de handel — voorziene ontwikkelingen

B. Mogelijke middelen om eerlijke handel in stand te houden

(...)"

802 Volgens de Commissie is de Cembureau-overeenkomst bevestigd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2). Tot staving daarvan verwijst zij naar het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) en de aantekeningen van deze vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737).

803 In punt 2 („Situatie op de Europese markt") van het memorandum voor de voorzitter wordt verklaard:

„— Het verschil tussen de [uiterste prijzen], nog steeds 1:2, werkt onvermijdelijk aanlokkelijk.

— Het is derhalve gewenst dit verschil geleidelijk te verminderen, in hoofdzaak door verhoging van de laagste prijzen (...) met gelijktijdige matiging van de ontwikkeling van de hoge prijzen."

804 Voorts wordt daarin vastgesteld:

„— De kritieke punten zijn nog steeds:

— de uitvoer van Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland;

— de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland;

— de uitvoer van Spanje naar Ierland en naar Groot-Brittannië.

— Hieraan kan een voor het eerst genoemd kritiek punt worden toegevoegd, namelijk de uitvoer van Italië naar Zwitserland."

805 In de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 wordt geconcludeerd, dat

„is overeengekomen dat de visuele presentatie van het prijzengamma een doelmatig middel is om de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen".

806 Met betrekking tot die notulen meent de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2, eerste alinea), dat daaruit

„blijkt dat Cembureau en haar leden gezamenlijk de spanningen besproken hebben die ontstaan zijn door het grensoverschrijdende handelsverkeer, dat zij geprobeerd hebben het cementverkeer tussen de leden-landen van Cembureau te beperken en dat deze doelstelling is bereikt. In deze notulen wordt gezegd (...): ‚De druk ten gevolge van de handel tussen de leden is duidelijk verzwakt dank zij de verbetering van de bilaterale contacten. De uitgevoerde hoeveelheden nemen weliswaar af, doch de bedreiging van outsiders blijft bestaan.'"

807 Wat de Cembureau-overeenkomst betreft, verklaart zij (hetzelfde punt, tweede alinea):

„De inhoud van deze overeenkomst werd nogmaals bevestigd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (...), gedurende welke het in banen leiden van de Griekse en de Spaanse overproductie door Cembureau en haar leden werd gesteund teneinde de destabilisatie van de Europese markten te voorkomen."

808 Tot staving daarvan verwijst zij naar de volgende passages uit de „Summary notes" van 12 november 1984 betreffende de vergadering van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 14; documenten nrs. 33.126/11754 en 11755):

„Import uit Oost-Europa

(...)

Ontwikkeling van de wereldmarkt

Situatie

(...)

Grieks-Spaans akkoord

Dit wordt unaniem beschouwd als belangrijkste voorwaarde voor het verkrijgen van betere exportprijzen en om te voorkomen dat de situatie in Europa gedestabiliseerd wordt. Gedurende verscheidene maanden hebben onderhandelingen plaatsgevonden tussen vier Spaanse en drie Griekse ondernemingen, hoewel het verloop van de besprekingen niet beschreven is. Er zijn bepaalde resultaten behaald, maar tot op heden heeft dit geen effect gehad op de prijzen. Er zijn ook besprekingen gevoerd met Japan en met Korea. De algemene indruk is echter dat het bereiken van vaste afspraken tussen de grootste Europese exporteurs het grootste probleem vormt.

(...)

Algemene conclusies

De situatie was ernstig en de exportprijzen te laag. Er was overcapaciteit in Europa en in het Verre Oosten, waarmee op een verantwoorde wijze moet worden omgegaan. Men moet zich gelukkig prijzen met de inspanningen van de Griekse en Spaanse cementindustrie om tot een akkoord te komen, en de andere leden zijn bereid om, indien hen dat gevraagd wordt, hun inspanningen te ondersteunen. Eventuele kleine hoeveelheden afkomstig uit andere landen zouden de markt niet mogen verstoren als het wederzijds vertrouwen prevaleert."

809 In de bestreden beschikking meent de Commissie, dat bepaalde documenten die niet rechtstreeks verband houden met de genoemde vergaderingen van de delegatiehoofden het

bestaan en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst bevestigen. Zij verwijst dienaangaande naar twee interne nota's van Blue Circle, de ene van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 2; documenten nrs. 33.126/11332—11334), de andere ongedateerd (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 3; documenten nrs. 33.126/11335—11337).

810 In de eerste nota, getiteld „Strategie ter afwering van de import en de toekomst van de cementindustrie in het Verenigd Koninkrijk", wordt het probleem van de overproductie van cement in West-Europa besproken:

„Op dit moment kan 22 miljoen ton van de [West-Europese] overproductie naar de overzeese markten worden doorgesluisd vanwege de vraag naar het product, maar de kans is groot dat deze hoeveelheid begin 1985 tot 15 miljoen ton of minder zal dalen en het is te verwachten dat door deze dreiging het ‚Principle' van Cembureau om in Europa de thuismarkten te eerbiedigen, niet langer gerespecteerd wordt."

811 In deze nota wordt onder meer de volgende verdedigingsmaatregel tegen de invoer van cement voorgesteld:

„Daadwerkelijk silo's bouwen op ‚vijandig' terrein. Een tot op zeker punt geloofwaardige, mogelijke en doelmatige oplossing, die echter a) tijdrovend en kostbaar kan blijken, b) het land dat getroffen wordt door de maatregel, zodanig kan ergeren dat het tot veel sterkere tegenmaatregelen overgaat en dus volledig met het ‚Cembureau Agreement' breekt en in deze gevallen is [Blue Circle] onvermijdelijk de grootste verliezer."

812 In de tweede nota van Blue Circle („Importdreiging") heet het:

„Ervan uitgaande dat het beleid van Cembureau inzake het eerbiedigen van de thuismarkten stand houdt en dat de West-Duitse import niet voordelig zou blijken, dan blijven er nog drie dreigingen over: (...)"

813 Tijdens een verificatie krachtens artikel 14, lid 2, van verordening nr. 17 verklaarde Cembureau (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; document nr. 33.126/11525), dat

„er geen enkel ‚Cembureau Agreement or Principle' bestaat, noch a fortiori een document dat de uitvoeringsregels daarvan zou bevatten. Wanneer deze termen in een document worden genoemd, verwijzen zij niet naar een met de mededinging strijdige gedraging, doch naar de

eerbiediging van de gebruiks- en gedragsregels die geleidelijk zijn voortgekomen uit het veelvuldig contact tussen de ondernemingen en uit de economische ontwikkeling in de verschillende landen."

814 In haar antwoord op een mededeling van punten van bezwaar krachtens artikel 15, lid 1, van verordening nr. 17 stelde Cembureau met betrekking tot de nota van Blue Circle van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; documenten nrs. 33.126/13568—13573):

„Dit document (...) verwijst zonder meer naar de door Cembureau aangemoedigde regels van goed nabuurschap. De verwijzing naar het ‚Cembureau principle of not transhipping to internal European markets' heeft betrekking op een bepaalde gedragswijze die door de leden wenselijk wordt geacht, maar houdt op zich geen enkele dwang in, noch a fortiori een sanctie.

De verwijzing naar een ‚Cembureau agreement' heeft betrekking op hetzelfde principe en verwijst naar de ‚gebruiks- en gedragsregels die geleidelijk zijn voortgekomen uit het veelvuldig contact tussen de ondernemingen en uit de economische ontwikkeling in de verschillende landen'."

815 Volgens de Commissie heeft Cembureau aldus zelf indirect het bestaan van de Cembureau-overeenkomst erkend (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 4).

816 Verder verwijst de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877) naar de verklaring van Kalogeropoulos, president-directeur van Heracles, van 25 juni 1986 (en niet van 15 juni 1986, zoals in de bestreden beschikking verkeerdelijk is vermeld) tijdens de vergadering van de raad van bestuur van die onderneming, dat

„er een mededingingsregeling tussen alle Europese cementproducenten heeft bestaan en blijft bestaan, waarbij niemand mag optreden binnen de landsgrenzen van de ander (...) Door dit denkpatroon in de afgelopen dertig jaren en door deze tactiek hebben de Europeanen nooit moeten kampen met een actieve concurrentie en een prijsdaling."

817 Ten slotte is zij van oordeel (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 5),

„dat de regel van eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere een rechtstreekse overeenkomst tussen ondernemingen, of een indirecte overeenkomst via hun vereniging [vormt], die strijdig is met artikel 85, lid 1, en voortvloeit uit

de wilsovereenstemming om de thuismarkt van de anderen te eerbiedigen en het cementverkeer van het ene land naar het andere aan regels te binden, en dus de handelsvrijheid van de ondernemingen op commercieel gebied te beperken".

818 Haars inziens heeft de overeenkomst ook rechtstreekse gevolgen voor het handelsverkeer tussen lidstaten (bestreden beschikking, paragraaf 52).

819 De Commissie meent, „dat het geheel van de in het kader van Cembureau en van de bilaterale en/of multilaterale vergaderingen en contacten (...) getroffen regelingen ‚één enkele en continue overeenkomst' heeft gevormd" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 1, eerste alinea).

820 Derhalve vormen niet alleen de wilsovereenstemming tussen Cembureau en haar leden tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden, maar ook alle in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen één enkele en continue overeenkomst.

821 Het is deze ene en continue Cembureau-overeenkomst waarop artikel 1 van de bestreden beschikking doelt.

822 Aangaande de duur van de inbreuk verwijst de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 6) naar de genoemde verklaring van Kalogeropoulos, waarin wordt gesteld,

„dat de overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten sinds een dertigtal jaren zou bestaan.

De Commissie, die voor een zo lange duur van de betrokken gedraging geen ander bewijs heeft dan deze verklaring, is van mening dat deze overeenkomst vanaf 14 januari 1983 van toepassing is geworden, hetgeen dus de datum van de vergadering is waarin is gesproken over ‚bepaalde spelregels waarvan vaststaat dat wij allen belang erbij hebben om deze na te leven' (...), regels die bevestigd werden tijdens de daaropvolgende vergaderingen van de delegatiehoofden."

823 De Commissie stelt, dat zij niet over feitelijke elementen beschikt om de datum van de beëindiging van de inbreuk vast te stellen en dat zij zelfs niet zeker is dat de inbreuk werkelijk is gestaakt (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 6, en 65, punt 4).

824 Dienaangaande concludeert zij (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4):

„daar de laatste klaar aan de dag tredende en de Commissie bekend zijnde manifestatie van het ‚Agreement' wordt gevormd door de ontbinding van Interciment SA (waarvan de oprichting de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vormt) op 26 maart 1993, neemt de Commissie die datum voor de vaststelling van de periode waarvoor de boete dient te gelden".

Afbakening van de relevante markt

825 Dyckerhoff (T-35/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Unicem (T-50/95), Buzzi (T-51/95), Asland (T-55/95), Castle (T-56/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), Italcementi (T-65/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Cementir (T-87/95) en Blue Circle (T-88/95) menen, dat de Commissie een kennelijke beoordelingsfout heeft gemaakt door de markt van grijs cement, die een Europese dimensie zou hebben, als relevante markt in aanmerking te nemen. Volgens Lafarge en Aalborg is die markt geen afzonderlijke markt (A). Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Unicem, Buzzi, Asland, Castle, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle stellen, dat de cementmarkt zeer plaatselijk is, zodat de relevante geografische markt niet Europa kan zijn (B).

826 Volgens CBR (T-25/95), Ciments français, Asland en Blue Circle heeft de Commissie artikel 190 van het Verdrag geschonden, doordat zij de relevante productmarkt en de relevante geografische markt niet duidelijk genoeg heeft afgebakend (C).

A — Relevante productmarkt

827 Lafarge en Aalborg zijn het niet eens met de afbakening van de productmarkt in paragraaf 11, punt 1, van de bestreden beschikking.

828 Volgens Lafarge berust deze afbakening op de economisch absurde redenering, dat klinker en cement twee substitueerbare producten zijn. Bovendien houdt zij volgens haar geen rekening met het verschil tussen grijs en wit cement.

829 Het Gerecht merkt op, dat de Commissie nooit heeft gesteld, dat klinker, grijs cement en wit cement substitueerbare producten zijn. In paragraaf 11, punt 1, van de bestreden beschikking beklemtoont zij integendeel: „Wat de producten betreft bestaan er voor ‚grijs' cement, ‚wit' cement en klinker afzonderlijke markten, aangezien al deze producten in verschillende behoeften voorzien." In datzelfde punt preciseert zij enkel, dat er echter rekening mee dient te worden gehouden, „dat klinker invloed kan hebben op de andere markten aangezien het een voor de productie van ‚grijs' en ‚wit' cement onontbeerlijk tussenproduct is". Het feit dat de Commissie heeft verklaard, dat klinker gebruikt wordt bij de productie van cement, betekent niet, dat die twee producten volgens haar substitueerbaar zijn en tot dezelfde markt behoren.

830 Aalborg beklemtoont, dat er in elk land niet alleen verschillende normen voor cement bestaan, maar ook specifieke bouwgewoonten en -tradities. Haars inziens is het dus verkeerd te stellen, dat er één of meer standaardsoorten cement bestaan die alle nationale markten kennen, zoals de Commissie doet (bestreden beschikking, paragraaf 6, punt 9). Zo de Commissie heeft besloten om geen onderscheid te maken tussen de markten van de verschillende soorten grijs cement, was er evenmin een reden om onderscheid te maken tussen de markten van grijs en van wit cement.

831 Ook dit argument moet worden afgewezen. De overwegingen van Aalborg, waarmee enkel op algemene wijze de afbakening van de markt wordt betwist maar geen alternatieve afbakening van de relevante markt of markten wordt gegeven, doen immers niet af aan het gedetailleerde onderzoek dat de Commissie in de paragrafen 6 en 7 van de bestreden beschikking heeft gewijd aan „De productie van ‚grijs' cement" en „De productie van ‚wit' cement", waaruit duidelijk blijkt, dat wit cement voor een andere markt bestemd is dan grijs cement (bestreden beschikking, paragraaf 7, punt 2), „aangezien al deze producten in verschillende behoeften voorzien" (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 1).

B — Relevante geografische markt

832 Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Unicem, Buzzi, Asland, Castle, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle betwisten, dat Europa de relevante geografische markt is (bestreden beschikking, paragraaf 11, punten 1 en 7). Volgens hen bestaat de cementmarkt uit een mozaïek van strikt afgebakende regionale markten die elkaar niet overlappen en geheel onafhankelijk zijn van elkaar.

833 Opgemerkt zij evenwel dat de afbakening van de relevante markt bij de toepassing van artikel 85 niet dezelfde rol speelt als bij de toepassing van artikel 86 van het Verdrag. In het kader van de toepassing van artikel 86 van het Verdrag is een adequate omschrijving van de relevante markt een noodzakelijke voorwaarde vooraf om een oordeel te kunnen geven over gedrag dat vermeend in strijd is met de mededingingsregels (arrest Gerecht van 10 maart 1992, SIV e.a./Commissie, T-68/89, T-77/89 en T-78/89, Jurispr. blz. II-1403, punt 159). Voordat een misbruik van een machtspositie kan worden vastgesteld, moet immers het bestaan van een

machtspositie op een bepaalde markt worden vastgesteld, waarvoor deze markt eerst moet zijn afgebakend. In het kader van de toepassing van artikel 85 van het Verdrag moet de relevante markt daarentegen worden afgebakend om te bepalen of de overeenkomst, het besluit van een ondernemersvereniging of de onderling afgestemde feitelijke gedraging in geding de handel tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden en ertoe strekt of ten gevolge heeft dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst (arrest SPO e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punt 74).

834 Daarom kunnen verzoeksters' grieven tegen de door de Commissie in aanmerking genomen afbakening van de markt in het kader van de toepassing van artikel 85 van het Verdrag niet een zelfstandig belang hebben, los van de grieven betreffende de ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten en de verstoring van de mededinging (arresten Gerecht SPO e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punt 75; Enso Española/Commissie, reeds aangehaald in punt 718, punt 232, en van 15 september 1998, European Night Services e.a./Commissie, T-374/94, T-375/94, T-384/94 en T-388/94, Jurispr. blz. II-3141, punten 90-105).

835 Het onderzoek van de verschillende argumenten volgens welke de Commissie een kennelijke beoordelingsfout zou hebben gemaakt door te oordelen dat Europa de relevante geografische markt is, moet derhalve worden uitgesteld. Die argumenten zullen in aanmerking worden genomen bij het onderzoek van de argumenten betreffende de ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten en de verstoring van de mededinging, die zijn aangevoerd in het kader van het middel inzake schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag (infra, punten 1085-1094).

C — Schending van artikel 190 van het Verdrag

836 Asland laakt het ontbreken van een economische studie van de markt en van de gevolgen van de Cembureau-overeenkomst. Zij herinnert eraan, dat een omschrijving van de relevante markt een noodzakelijke voorwaarde vooraf is om een oordeel te kunnen geven over gedrag dat vermeend in strijd is met de mededingingsregels (arrest SIV e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 833, punt 159).

837 Het argument van Asland moet worden afgewezen. Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in de paragrafen 6 tot en met 14 van de bestreden beschikking een gedetailleerde economische analyse van de cementmarkt heeft gegeven. De relevante markt is in paragraaf 11 van de bestreden beschikking zowel vanuit het oogpunt van het product als vanuit geografisch oogpunt afgebakend. Ten slotte behoeven de concrete gevolgen van een overeenkomst niet in aanmerking te worden genomen, wanneer blijkt, dat zij ertoe strekt dat de mededinging wordt beperkt, verhinderd of vervalst (arresten Hof van 13 juli 1966, Consten en Grundig/Commissie, 56/64 en 58/64, Jurispr. blz. 449, 516, 11 januari 1990, Sandoz prodotti farmaceutici/Commissie, C-277/87, Jurispr. blz. I-45, summiere publicatie, Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 99, Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 178, en Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 122; arresten Gerecht CB en Europay/Commissie, reeds aangehaald in punt 83, punten 85 en 87, en van 6 april 1995, Cockerill Sambre/Commissie, T-144/89, Jurispr. blz. II-947, punt 67). Luidens de tekst van

artikel 1 van de bestreden beschikking is voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorend doel.

838 CBR verwijt de Commissie, dat zij in de bestreden beschikking het Europese karakter van de relevante markt op de voorgrond stelt, zonder rekening te hebben gehouden met de argumenten en economische studies die zij haar tijdens de administratieve procedure had overgelegd om aan te tonen dat verschillende factoren, zoals het bestaan van nationale mededingingsregelingen en van belemmeringen van de Frans-Belgische handel, de kosten in verband met transport en grensoverschrijding of de vrees voor represailles van de producenten van de geambieerde naburige markt, haar natuurlijke geografische markt beperkten. Zij verwijt de Commissie vooral, dat zij de tijdens de administratieve procedure gegeven economische uiteenzettingen heeft afgewezen op grond dat die analysen niet unaniem waren over de vraag over welke afstand vervoer economisch aanvaardbaar was (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 3, tweede alinea). In het argument dat de Commissie ontleent aan de ingewikkeldheid van de speltheorie (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 6, vijfde alinea) en de uiteenlopende conclusies van de genoemde economische studies, komt haars inziens duidelijk tot uiting dat de instelling de economische argumenten van CBR niet ernstig wilde onderzoeken. Vervolgens verwijt zij de Commissie, dat zij algemene conclusies heeft getrokken uit de weinige geïsoleerde en atypische voorbeelden die zij vermeldt in paragraaf 11, punt 4, van de bestreden beschikking. Wat ten slotte de prijsverschillen tussen de lidstaten betreft, waarin de Commissie in paragraaf 11, punt 6, van de bestreden beschikking een stimulans voor uitvoer ziet, beklemtoont CBR, dat de prijsverschillen tussen België, Nederland en Duitsland tot de laagste behoorden en dat de prijzen van jaar tot jaar verschilden, en stelt zij, dat de cijfers die in de paragrafen 9, punt 6, en 11, punt 6, van de bestreden beschikking met betrekking tot de Belgische markt worden gegeven, niet worden gestaafd door de tabellen in bijlage 9 bij de beschikking, hetzij omdat die tabellen slechts op één jaar betrekking hebben, hetzij omdat zij niets zeggen over de Belgische situatie.

839 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in paragraaf 11 van de bestreden beschikking in detail en coherent uiteenzet, op grond waarvan zij heeft geconcludeerd, dat de relevante geografische markt in casu de Europese markt is, „bestaande uit een geheel van elkaar overlappende en wederzijds afhankelijke markten" (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 7, laatste alinea). Daarbij bespreekt zij de verschillende opmerkingen die de adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure hebben ingediend, waaronder die van CBR.

840 Met betrekking tot de economisch aanvaardbare vervoersafstanden stelt de Commissie eerst, dat de Europese cementproducenten het hierover niet eens zijn (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 3, eerste alinea), en daarna, dat zij „deze afstand niet [kan] vaststellen omdat zij zich moet beperken tot feitelijke constateringen" (hetzelfde punt, tweede alinea).

841 Wat het bestaan van oligopolies op de verschillende markten betreft, stelt de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 6, vijfde alinea):

„De laatste opmerking heeft betrekking op de aanwezigheid van oligopolies op de verschillende markten, en dus op het feit dat iedere marktdeelnemer, alvorens te besluiten zich op de markt van een ander te begeven, rekening moet houden met de reacties van de concurrenten en met hun eventuele tegenmaatregelen. Zonder verder op de speltheorie of op het ‚prisoner's dilemma' te willen ingaan, kan gesteld worden dat het niet zeker is dat iedere marktdeelnemer meer verdient door op zijn eigen markt te blijven, aangezien uit de speltheorie ook blijkt dat iedere marktdeelnemer besluit zich op de markt van een ander te begeven en tegenmaatregelen te riskeren, wanneer hij van mening is dat de winst op lange termijn groter is wanneer hij op verscheidene markten aanwezig is, dan op slechts één enkele. Bovendien is het spel tussen oligopolisten niet eenvoudig te doorzien doordat er naast de mogelijke tegenmaatregelen van een andere marktdeelnemer nog veel andere onzekerheidselementen zijn, waarmee rekening moet worden gehouden."

842 Anders dan CBR betoogt, heeft de Commissie de speltheorie dus niet zonder meer afgewezen wegens haar ingewikkeldheid. Zij heeft enkel de draagwijdte ervan gerelativeerd.

843 Wat de verschillende belemmeringen van de grensoverschrijding betreft, houdt zij in paragraaf 11, punt 4, van de bestreden beschikking rekening met de opmerkingen van de Belgische producenten, die „hebben laten weten dat zij grote problemen hebben om aan Frankrijk te leveren wegens de kosten van de wachttijd bij de douane, de verschillende gewichten die in de twee landen toegestaan zijn, de verschillende normen, enzovoort (zie verslag van de hoorzitting van 8 maart 1993, bijlage VII/B, blz. 7 en 8, en bijlage VIII)".

844 Met betrekking tot de prijsverschillen tussen de Belgische markt en de naburige markten stelt de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 9, punt 6, tweede alinea):

„Uit de tabellen 7, die getoond werden tijdens de hoorzitting van 2 maart 1993 door de Italiaanse bedrijfstak en die tot stand zijn gekomen op grond van de gegevens van Cembureau (zie bijlage 9), valt af te lezen hoe de prijzen zich van 1981 tot en met 1991 in de landen van de Gemeenschap hebben ontwikkeld. Op grond hiervan kan geconstateerd worden dat er tussen de prijzen van, enerzijds, het Verenigd Koninkrijk en, anderzijds, Duitsland, Frankrijk en België in 1981 een verschil bestond van +/- 30 ECU per ton (de Britse prijs bedroeg +/- 70 ECU) en van 15 à 20 ECU per ton in 1991, dat het verschil in prijs tussen Frankrijk, België en Duitsland in 1981 vrijwel nihil was en dat dit verschil vanaf 1982 allengs is toegenomen tot +/- 12 ECU per ton in 1986 om vervolgens weer te dalen naar +/- 7 ECU per ton in 1991 (...)"

845 Allereerst moet worden beklemtoond, dat het enkele feit dat niet alle tabellen en grafieken waaruit de Commissie die tendensen heeft afgeleid, die door verzoekster niet worden betwist, bij de bestreden beschikking zijn gevoegd, geen schending oplevert van de verplichting om de beschikking te motiveren.

846 Voor het overige is de Commissie niet verplicht in de beschikking in detail te antwoorden op alle argumenten die de adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure hebben aangevoerd. Het volstaat, dat de motivering de gemeenschapsrechter in staat stelt de bestreden beschikking op haar wettigheid te toetsen, en dat zij de betrokken ondernemingen en verenigingen de noodzakelijke informatie verstrekt om te kunnen beoordelen, of de beschikking al dan niet gegrond is (arresten Hof van 17 januari 1984, VBVB en VBBB/Commissie, 43/82 en 63/82, Jurispr. blz. 19, punt 22, en 17 november 1987, BAT en Reynolds/Commissie, 142/84 en 156/84, Jurispr. blz. 4487, punt 72; arrest Gerecht van 24 januari 1992, La Cinq/Commissie, T-44/90, Jurispr. blz. II-1, punt 42).

847 In casu blijkt uit de hiervoor gegeven uiteenzetting van de bestreden beschikking, dat de Commissie de betrokken ondernemingen en het Gerecht alle informatie heeft verstrekt die noodzakelijk is om de juistheid van de in aanmerking genomen afbakening van de relevante geografische markt te beoordelen. Het middel van CBR betreffende schending van de motiveringsplicht met betrekking tot de afbakening van de relevante geografische markt moet dan ook worden afgewezen.

848 Ciments français stelt ten slotte, dat er een tegenstrijdigheid is in de afbakening van de relevante geografische markt. In paragraaf 11, punten 2, 6 en 7, van de bestreden beschikking lijkt de Commissie aan te nemen, dat er zowel een Europese cementmarkt als vele plaatselijke markten bestaan. Volgens verzoekster is de cementmarkt echter regionaal. Wanneer die markt een Europese dimensie wordt gegeven, zal die markt ook ondernemingen omvatten die geen actuele of potentiële concurrenten zijn, waarmee het begrip geografische markt zinledig zou worden. Bovendien druist de keuze van de Commissie voor een Europese dimensie van de relevante markt in tegen haar besluit om de nationale en de internationale mededingingsregelingen los van elkaar te beschouwen.

849 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in paragraaf 11, punt 2, van de bestreden beschikking stelt, dat de cementmarkt uit geografisch oogpunt gezien kan worden „als een geheel van rond verschillende fabrieken liggende, elkaar gedeeltelijk overlappende markten dat geheel Europa beslaat". Vervolgens verklaart zij op basis van concrete voorbeelden, waarom zij concludeert dat de cementmarkt een Europese dimensie heeft (paragraaf 11, punten 3 en 4), en waarom zij van mening is, dat de verschillende factoren die de adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure hebben aangevoerd (natuurlijke obstakels, transportkosten en vervoersafstanden, beperkte export, rentabiliteitsoverwegingen, oligopolide structuur van de markten, geografische scheiding van de markten) haar opvatting dat de relevante markt Europees is, niet kunnen weerleggen (paragraaf 11, punten 5 en 6).

850 Uit die vaststellingen leidt zij uiteindelijk af (bestreden beschikking, paragraaf 11, punt 7):

„De overlappende markten zijn interdependent en iedere actie die op een bepaalde markt blijkt plaats te vinden, kan als een golf naar verder gelegen markten overslaan. Dit blijkt uit de volgende feiten. De bijeenkomsten van de delegatiehoofden van Cembureau (...), waaraan de

gehele Europese bedrijfstak deelnam, zelfs ondernemingen ervan die op dat moment daarbij niet rechtstreeks waren betrokken, werden georganiseerd om te voorkomen dat het intracommunautaire handelsverkeer zich in volume of omvang zou uitbreiden, en te adviseren de prijsverschillen tussen de markten te verkleinen om export minder aantrekkelijk te maken. De overeenkomsten tussen Griekse en Spaanse producenten binnen de ‚Cement Marketing Association' werden als fundamenteel voor het evenwicht in Europa beschouwd. De reactie op de Griekse export naar het Verenigd Koninkrijk en naar Italië was een gezamenlijke reactie van de Europese bedrijfstak, aangezien men de mening was toegedaan dat de samenwerking binnen de gehele Europese bedrijfstak van wezenlijk belang was om de stabiliteit van deze bedrijfstak te handhaven, en niet alleen van die van de bedreigde landen.

Uit het voorgaande blijkt dat Europa de relevante markt vormt, bestaande uit een geheel van elkaar overlappende en wederzijds afhankelijke markten."

851 In deze overwegingen is niets tegenstrijdigs te zien op het punt van de motivering van de afbakening van de relevante geografische markt. Evenmin bestaat er enige tegenspraak tussen de afbakening van de markt als Europees in de bestreden beschikking en het initiatief van de Commissie om tijdens de administratieve procedure de nationale punten van bezwaar af te splitsen van de internationale punten van bezwaar. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de internationale punten van bezwaar, de enige waarop de bestreden beschikking betrekking heeft, geenszins afhankelijk zijn van het bestaan van de nationale mededingingsregelingen die in de PvB eveneens waren gelaakt (supra, punten 110-120).

Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking

852 Volgens CBR (T-25/95) heeft de Commissie, die in de PvB eerst had gesteld, dat de „spelregels" waarover de leden van Cembureau het tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 eens zouden zijn geworden, verband hielden met het prijszettingssysteem op basis van pariteitspunten (Basing Point System; hierna: „BPS"), haar standpunt naderhand gewijzigd. Naar aanleiding van commentaren van CBR tijdens de administratieve procedure betreffende de wettigheid van deze methode en de discussies daarover tijdens die vergadering van de delegatiehoofden heeft de instelling in de bestreden beschikking uiteindelijk geoordeeld, dat de betrokken „spelregels" zagen op een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten.

853 Aalborg (T-44/95) stelt, dat het doel van de Cembureau-overeenkomst in de PvB niet voldoende was gepreciseerd. Verder zou zij tijdens de administratieve procedure niet hebben geweten, dat de Commissie zo veel belang zou hechten aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984.

854 Opgemerkt zij, dat de Commissie in de PvB het sluiten van de Cembureau-overeenkomst en de vaststelling van regels voor eerlijke mededinging (paragrafen 8, 9, 60 en 61) in het kader van de

vergaderingen van de delegatiehoofden ten laste heeft gelegd. Ten aanzien van deze laatste regels is in de bestreden beschikking geen enkel punt van bezwaar in aanmerking genomen.

855 Onder de titel „De afspraken inzake de regel van de thuismarkt" worden de in punt 9 van de PvB vermelde feiten, vooral de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, door de Commissie in punt 61 van de PvB als volgt beoordeeld:

„Zoals uit punt 9 blijkt, hebben Cembureau en zijn leden het ‚Cembureau Agreement or Cembureau principle of not transhipping to internal European markets' vastgesteld; zij hebben de overeenkomsten betreffende de uitvoer naar derde landen bevorderd om ‚the risk of a destabilisation in Europe' door de afzet van het productieoverschot in de Cembureau-landen te voorkomen; zij hebben bi- of multilaterale contacten tussen de leden aangemoedigd opdat de nodige maatregelen werden genomen om te voorkomen dat, afgezien van ‚de traditionele of structurele interstaatse handel zoals bijvoorbeeld het geval is bij de uitvoer van Duitsland en België naar Nederland', ‚cementbewegingen tussen lidstaten' ‚schadelijke gevolgen kunnen hebben' voor de cementindustrie."

856 Daaruit volgt, dat de Commissie reeds in de PvB duidelijk had aangegeven, dat de Cembureau-overeenkomst volgens haar betrekking had op de eerbiediging van de thuismarkten en op de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere, en dat deze „spelregel" was overeengekomen tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983. In de PvB werd het doel van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde Cembureau-overeenkomst derhalve nauwkeurig genoeg vermeld.

857 Wat het argument van Aalborg betreft, dat zij tijdens de administratieve procedure niet wist hoeveel belang de Commissie zou hechten aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984, moet worden opgemerkt, dat de feitelijke gegevens betreffende die vergaderingen gedetailleerd in de PvB werden vermeld, zowel wat het „circuleren van de prijzen tussen de leden van Cembureau" (PvB, punt 8), als het „Cembureau Agreement or Cembureau principle of not transhipping to internal European markets" (PvB, punt 9, sub a en b) betreft. Aalborg, die niet ontkent als rechtstreeks lid van Cembureau aan deze beide vergaderingen te hebben deelgenomen, diende zich dus noodzakelijkerwijs bewust te zijn van het bijzonder grote belang dat de Commissie daaraan hechtte.

858 FIC (T-30/95) en Aalborg stellen ook nog, dat de Commissie in de PvB niet heeft verklaard of de regel van eerbiediging van de thuismarkten die binnen Cembureau zou zijn vastgesteld, als een overeenkomst dan wel als een onderling afgestemde feitelijke gedraging moest worden gekwalificeerd.

859 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in de PvB (punt 61, sub a) verklaart: „De ‚Cembureau agreement or principle or not transhipping to internal European markets' (punt 9) vormt (...) een overeenkomst (...) en/of een onderling afgestemde feitelijke gedraging." Aan de

adressaten van de internationale hoofdstukken van de PvB, waaronder FIC en Aalborg, is tijdens de administratieve procedure dus medegedeeld, dat het „Cembureau agreement or principle or not transhipping to internal European markets" in de bestreden beschikking als een overeenkomst zou kunnen worden gekwalificeerd. Zij hebben zich dus kunnen verdedigen tegen een dergelijke juridische kwalificatie van de betrokken gedragingen.

860 Derhalve moeten de verschillende argumenten betreffende het gebrek aan overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking, wat de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft, worden afgewezen.

Bestaan van de Cembureau-overeenkomst

861 CBR (T-25/95), Cembureau (T-26/95), FIC (T-30/95), ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Ciments luxembourgeois (T-34/95), Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Vicat (T-37/95), Cedest (T-38/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), BDZ (T-48/95), Unicem (T-50/95), Rugby (T-53/95), Castle (T-56/95), Heracles (T-57/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Titan (T-64/95), Italcementi (T-65/95), Holderbank (T-68/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Cementir (T-87/95), Blue Circle (T-88/95), AGCI (T-103/95) en Halkis (T-104/95) stellen, dat de Commissie artikel 85, lid 1, van het Verdrag heeft geschonden, door in artikel 1 van de bestreden beschikking het bestaan van een Cembureau-overeenkomst vast te stellen (A). Volgens Cembureau, Dyckerhoff, SFIC en Heidelberger berust de vaststelling van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, in strijd met artikel 190 van het Verdrag, op een ontoereikende of tegenstrijdige motivering (B). Ten slotte voeren de verzoeksters voor wie de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 golden (supra, punten 164 en 168), in de memories die zij naar aanleiding van die maatregelen hebben ingediend, verschillende documenten aan die volgens hen dienstig zouden zijn geweest voor hun verweer, indien zij tijdens de administratieve procedure daartoe toegang hadden gehad. Italcementi en Blue Circle stellen in dat verband schending van hun rechten van de verdediging, doordat zij onvoldoende toegang hadden tot het belastend materiaal in het dossier (C).

A — Schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag

862 Het Gerecht herinnert eraan, dat de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst uitsluitend heeft vastgesteld op basis van de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde directe schriftelijke bewijzen.

863 Met een eerste reeks argumenten van de betrokken verzoeksters wordt de bewijskracht betwist van de in paragraaf 18 van de bestreden beschikking genoemde documenten, waarin sprake is

van een Cembureau-overeenkomst of Cembureau-beginsel tot eerbiediging van de Europese thuismarkten [interne nota's van Blue Circle (bestreden beschikking, paragraaf 18, punten 2 en 3; documenten nrs. 33.126/11332—11334 en 11335—11337)] of van het bestaan van een mededingingsregeling tussen de Europese cementproducenten [verklaring van Kalogeropoulos tijdens de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 25 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877)]. Verzoeksters stellen een alternatieve uitlegging van die documenten voor, die verenigbaar is met artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Zij stellen, dat Cembureau nooit het bestaan van een Cembureau-overeenkomst of Cembureau-beginsel heeft erkend (1). Een tweede reeks argumenten heeft specifiek betrekking op de vergaderingen van de delegatiehoofden, tijdens welke de Cembureau-overeenkomst zou zijn gesloten of bevestigd. Verzoeksters beklemtonen, dat de delegatiehoofden niet bevoegd waren om een dergelijke overeenkomst te sluiten, en betwisten de bewijskracht van verschillende in de paragrafen 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde documenten. Dat de discussies tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden rechtmatig waren, blijkt volgens hen niet enkel uit de in die twee paragrafen genoemde documenten, maar ook uit documenten die de Commissie niet zou hebben onderzocht. Verschillende verzoeksters voeren nog specifieke argumenten aan die tegen het bestaan van de Cembureau-overeenkomst zouden pleiten (2). Met een derde reeks argumenten wordt betwist, dat de gestelde Cembureau-overeenkomst onrechtmatig was, en wordt de Commissie verweten, dat zij geen alternatieve verklaring heeft gezocht voor de geringe omvang van de grensoverschrijdende cementhandel (3). Die verschillende argumenten zullen na elkaar worden onderzocht. Vervolgens zullen de conclusies uit de gedane vaststellingen worden getrokken (4).

864 Vooraf zij opgemerkt, dat sommige verzoeksters argumenten aanvoeren die betrekking hebben op de bewijskracht van documenten die verband houden met gedragingen die in de bestreden beschikking niet worden gelaakt.

865 Zo trekken Cembureau, Blue Circle, FIC en Italcementi de bewijskracht in twijfel van de met de hand geschreven nota van Italcementi betreffende de vergadering van het uitvoerend comité van 14 april 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 9; document nr. 33.126/3185). Blue Circle noemt ook de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 5; documenten nrs. 33.322/286—294).

866 Volgens Irish Cement kan de Commissie uit de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 5; documenten nrs. 33.322/286—294), en met name uit de interventie van Bertrán en Van Hove tijdens die vergadering niet afleiden, dat de Cembureau-overeenkomst toen is bevestigd.

867 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie zich op geen van de aldus aangevoerde documenten heeft gebaseerd om het bestaan, de sluiting of de bevestiging van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen. Die documenten zijn in paragraaf 17, punten 5 en 9, van de bestreden beschikking enkel aangehaald ter illustratie van de besprekingen die in de betrokken periode tussen de Europese cementproducenten zijn gevoerd over „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging. In de bestreden beschikking is met betrekking tot die besprekingen evenwel geen punt van bezwaar in aanmerking genomen. De argumenten inzake de bewijskracht van de desbetreffende documenten zijn dus niet relevant voor de beoordeling van de wettigheid van artikel 1 of van enig ander artikel van de bestreden beschikking.

868 Heidelberger merkt op, dat de met de hand geschreven nota's die de Commissie aanhaalt in paragraaf 19, punt 6, in fine, van de bestreden beschikking (documenten nrs. 33.126/11587—11592), geen aanwijzingen bevatten omtrent de auteur ervan en grotendeels onleesbaar zijn, hetgeen daaraan alle bewijskracht zou ontnemen. Bovendien hebben die nota's volgens haar betrekking op de voorbereiding van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1982, zodat zij geheel losstaan van de vergadering van de delegatiehoofden die in paragraaf 19, sub a, van de bestreden beschikking wordt gelaakt.

869 Aangezien die nota's evenwel niet behoren tot de schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking (supra, punten 790-817) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld, behoeft hun bewijskracht niet te worden onderzocht met betrekking tot de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

870 Heidelberger stelt ook nog, dat de conclusie die de Commissie in de PvB (blz. 20, voetnoot 5) uit de met de hand geschreven nota met de titel „Preparation Meeting Head Delegates 7.11.84" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 15; document nr. 33.126/11758) trekt inzake het bestaan van een afstemming binnen Cembureau over „de herstructurering en de vermindering van de productiecapaciteiten in bepaalde landen met overschotten", geenszins wordt gestaafd door de „Summary notes" van 12 november 1984 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 14; documenten nrs. 33.126/11754 en 11755).

871 Opgemerkt moet worden, dat de Commissie in de PvB, na te hebben verklaard dat blijkens die met de hand geschreven nota „de herstructurering en de vermindering van de productiecapaciteiten in bepaalde landen met overschotten in het kader van Cembureau [waren] overeengekomen", daaraan evenwel heeft toegevoegd dat zij „afgezien van deze en enkele andere aanwijzingen niet over bewijs voor deze afstemming" beschikte (PvB, blz. 20, voetnoot 5). Bovendien is het punt van bezwaar inzake de afstemming binnen Cembureau over de herstructurering en de vermindering van de productiecapaciteit in de bestreden beschikking niet in aanmerking genomen. Het argument van Heidelberger is dus niet relevant.

1. Documenten die worden genoemd in paragraaf 18 van de bestreden beschikking

872 In paragraaf 18, punten 2 en 3, van de bestreden beschikking verwijst de Commissie onder de titel „Het ‚Cembureau Agreement or Principle of not transhipping to internal European Markets'" allereerst naar twee interne nota's van Blue Circle, de ene van 1 december 1983 (documenten nrs. 33.126/11332—11334), de andere ongedateerd (documenten nrs. 33.126/11335—11337), de enige in de bestreden beschikking aangehaalde documenten waarin uitdrukkelijk sprake is van een Cembureau-overeenkomst of Cembureau-beginsel tot eerbiediging van de Europese thuismarkten. In punt 5 van die paragraaf vermeldt zij ook de

verklaring van Kalogeropoulos, president-directeur van Heracles, tijdens de vergadering van de raad van bestuur van die onderneming van 25 juni 1986 (documenten nrs. 33.126/19875—19877), waarin sprake is van „een mededingingsregeling tussen alle Europese cementproducenten (...) waarbij niemand mag optreden binnen de landsgrenzen van de ander". Verder verwijst zij (punt 4) naar de verklaringen van Cembureau zelf over de Cembureau-overeenkomst of het Cembureau-beginsel (documenten nrs. 33.126/11525 en 13568—13573).

873 De Commissie baseert haar juridische beoordeling van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen rechtstreeks op die documenten (bestreden beschikking, paragraaf 45). Volgens haar gaat het namelijk om bewijsstukken die van essentieel belang zijn voor de vaststelling van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst.

874 De verschillende argumenten van verzoeksters betreffende die documenten moeten achtereenvolgens worden onderzocht.

1.1. Interne nota's van Blue Circle

875 In de eerste plaats betwist Italcementi de bewijskracht van de nota's van Blue Circle (documenten nrs. 33.126/11332—11334 en 11335—11337). Die nota's betreffen volgens haar eenzijdige verklaringen van een producent waarin noch de deelnemers aan, noch het doel van de gestelde mededingingsregeling worden vermeld. Volgens Cembureau maken de nota's van Blue Circle geen gewag van het bestaan van een Cembureau-overeenkomst, maar lijkt de auteur mogelijke oplossingen voor een aantal commerciële problemen te behandelen. Ook Lafarge betwist hun bewijskracht, op grond dat Blue Circle geen lid is van Cembureau en de auteur ervan de vergaderingen van de delegatiehoofden niet heeft bijgewoond. Ook Aalborg, Uniland en Oficemen wijzen erop, dat de auteur van de nota's niet aanwezig was op de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983.

876 Vastgesteld moet worden dat, anders dan Italcementi en Cembureau betogen, in die twee interne nota's wordt gesproken van een overeenkomst, een beginsel of een beleid tot eerbiediging van de Europese thuismarkten, die zij in verband brengen met Cembureau.

877 Ofschoon Blue Circle geen rechtstreeks lid is van Cembureau, moet toch worden gewezen op haar rol binnen die vereniging. Zo wordt niet betwist, dat haar voorzitter, Sir John Milne, alvorens voorzitter van Cembureau te worden, van 1975 tot 1985 binnen Cembureau de functie van delegatiehoofd voor de cementindustrie van het Verenigd Koninkrijk vervulde. Als delegatiehoofd nam hij deel aan de drie vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst zou zijn gesloten en bevestigd. Toen hij voorzitter werd van Cembureau, is hij als Brits delegatiehoofd opgevolgd door G. Marshall, adjunct-directeur-generaal van Blue Circle. Reiss, auteur van de interne nota's, was blijkens het antwoord op een schriftelijke vraag van het Gerecht, dat Blue Circle op 12 december 1997 ter griffie van het Gerecht heeft neergelegd, ten tijde van de redactie van die nota's regionaal directeur bij de exportdivisie van Blue Circle. Bovendien staat vast, dat hij heeft deelgenomen aan talrijke

vergaderingen van het EPC (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 3; documenten nrs. 33.126/11339, 11417—11440, 11442—11455, 13845—13850, 14035—14042, 14062—14085, 14094—14097, 14148—14154 en 14401—14418), vaak vergezeld door adjunct-directeur-generaal Marshall (documenten nrs. 33.126/11365, 11447 en 14062). Ofschoon de documenten nrs. 33.126/11417—11440 en 13845—13850, zoals Blue Circle stelt, niet aan haar kunnen worden tegengeworpen omdat zij tijdens de administratieve procedure niet toegankelijk waren, blijkt de aanwezigheid van Reiss bij verschillende EPC-vergaderingen genoegzaam uit de andere documenten die in paragraaf 45, punt 3, van de bestreden beschikking worden genoemd.

878 Derhalve mocht de Commissie aannemen, dat „de bewijskracht [van de nota's van Blue Circle] aangetoond wordt door de rol van Blue Circle binnen Cembureau en door die van Reiss binnen Blue Circle" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 3, eerste alinea). Gelet op de belangrijke rol van de bestuurders van Blue Circle in Cembureau en de functie van Reiss binnen Blue Circle, mocht worden geconcludeerd, dat de auteur van de nota's met kennis van zaken had gesproken van een overeenkomst, een beginsel of een beleid tot eerbiediging van de Europese thuismarkten, en die overeenkomst, dat beginsel of dat beleid in verband had gebracht met de Europese vereniging Cembureau.

879 Het is evenwel juist dat, zoals Italcementi betoogt, in de interne nota's van Blue Circle niet wordt vermeld, welke partijen zich hadden aangesloten bij de overeenkomst, het beginsel of het beleid van Cembureau tot eerbiediging van de Europese thuismarkten. Hierna zal nog worden onderzocht, of de deelneming van de verschillende ondernemingen en ondernemersverenigingen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk werkelijk is aangetoond.

880 In de tweede plaats stellen CBR, FIC, Ciments français, Oficemen en Blue Circle, dat de door de auteur van de twee interne nota's gebruikte uitdrukkingen „Cembureau-beginsel" of „Cembureau-overeenkomst" in feite „vakjargon" konden zijn voor de economische omstandigheden die een natuurlijke beperking vormen voor cement om de grenzen tussen de producerende landen te kunnen overschrijden. Ciments français voegt daaraan toe, dat de geringe omvang van de intracommunautaire handel het gevolg is van feiten die kenmerkend zijn voor de Europese cementindustrie, doch niet van een overeenkomst tussen de Europese producenten.

881 Dit argument kan niet worden aanvaard. Woorden of uitdrukkingen als „Cembureau-overeenkomst", „Cembureau-beginsel" of „beleid van Cembureau" kunnen niet op een economisch feit slaan. Indien de auteur van de nota's werkelijk een economisch feit bedoelde dat een natuurlijke beperking vormt voor cement om de grenzen te kunnen overschrijden, had hij bovendien niet gewezen op het gevaar dat de „Cembureau-overeenkomst" geheel zou worden verbroken wegens de tegenmaatregelen die een „in het vizier genomen" land zou kunnen treffen in antwoord op de aanwezigheid van Blue Circle op zijn grondgebied (nota van 1 december 1983, punt 4), of dat „het beleid van Cembureau inzake het eerbiedigen van de thuismarkten" geen stand zou houden (ongedateerde nota; supra, punten 809-812).

882 In de derde plaats stelt Cementir, dat de twee interne nota's betrekking hebben op de invoer met dumping uit Oost-Europa en Spanje. Volgens Blue Circle hebben zij betrekking op de invoer met dumping uit landen waar de cementproductie wordt gesubsidieerd.

883 Vastgesteld moet worden, dat de nota van Blue Circle van 1 december 1983 onder meer betrekking heeft op de invoer met dumping uit Spanje. In punt 1 wordt een maatregel genoemd die reeds tegen deze importen is getroffen: „De antidumpingklacht, die zo succesvol was in 1984, zou op lange termijn wel eens onbruikbaar kunnen worden als Spanje tot de EEG toetreedt."

884 In de ongedateerde nota wordt gesproken van invoer uit Oost-Duitsland en Polen. Het valt niet uit te sluiten, dat dit met dumping gebeurde.

885 Deze vaststellingen kunnen evenwel niet afdoen aan de conclusie van de Commissie, dat in het kader van Cembureau een overeenkomst is gesloten betreffende de eerbiediging van de Europese thuismarkten, noch kan op grond daarvan worden uitgesloten, dat de twee interne nota's van Blue Circle op die overeenkomst doelden. De twee nota's, getiteld „Strategie ter afwering van de import en de toekomst van de cementindustrie in het Verenigd Koninkrijk" en „Importdreiging", betroffen immers de algemene problematiek van de cementinvoer in het Verenigd Koninkrijk. Het was dus normaal dat daarin zowel het probleem van de invoer uit Cembureau-landen, als dat van de invoer uit andere landen werd behandeld. Hoe dan ook vormde zelfs de invoer uit niet-Cembureau-landen een bedreiging voor het in de nota's van Blue Circle beschreven beginsel van eerbiediging van de Europese thuismarkten. Invoer met dumping kon immers tot een toename van de Europese overproductie leiden, die dan buiten Europa zou moeten worden afgezet om het Cembureau-beginsel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te redden. Dienaangaande wordt in de nota van 1 december 1983 duidelijk gesteld, dat de onmogelijkheid om voor de West-Europese overproductie overzeese afzetmarkten te vinden, tot gevolg kon hebben dat dat beginsel niet langer zou worden gerespecteerd. Ten slotte kon zelfs de invoer met dumping uit landen die destijds geen lid waren van de Gemeenschap, het Cembureau-beginsel van eerbiediging van de *Europese* thuismarkten schenden. De hele Europese cementindustrie was immers in Cembureau vertegenwoordigd. Zo nam het Spaanse delegatiehoofd deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581) en 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 8; documenten nrs. 33.126/11699 en 11700). Daarom was de Commissie van mening, dat de Spaanse producenten vanaf 14 januari 1983 gebonden waren door de overeenkomst, ook al leverde hun deelneming wegens het ontbreken van merkbare gevolgen van hun gedrag binnen de Gemeenschap op dat ogenblik geen schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag op (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 11).

886 Daaruit volgt, dat zelfs indien de nota's van Blue Circle betrekking hadden op problemen in verband met de invoer van cement met dumping uit Spanje en Oost-Europa, dat niet zou afdoen aan de wettigheid van artikel 1 van de bestreden beschikking, aangezien in die nota's een verband werd gelegd tussen de invoer van cement en de handhaving van de Cembureau-

overeenkomst, het Cembureau-beginsel of het beleid van Cembureau tot eerbiediging van de Europese thuismarkten.

887 Het argument van Blue Circle, dat de nota's betrekking hadden op de invoer van cement met dumping uit landen waar de cementproductie werd gesubsidieerd, mist feitelijke grondslag. De mogelijke toekenning van staatssteun aan producenten uit andere landen wordt in de nota van 1 december 1983 immers slechts één keer genoemd (punt 4), en dan nog enkel in de context van de mogelijke reactie van een „in het vizier genomen" land waar Blue Circle zou hebben besloten silo's te bouwen als tegenmaatregel tegen de invoer van cement uit dat land.

888 In de vierde plaats hebben FIC en Blue Circle ter terechtzitting beklemtoond, dat Reiss, de auteur van de nota's, de uitvoer van Blue Circle regelde. In de door hem opgestelde nota's zou daarom sprake zijn van een overeenkomst betreffende de niet-Europese markt, die diende te beletten dat naar derde landen uitgevoerd Europees cement weer in Europa werd ingevoerd. FIC heeft ook nog verklaard, dat die uitlegging wordt gestaafd door het gebruik van het woord „transhipment" in de nota's. „Transhipping" zou namelijk doelen op het „transitoland", dus het niet-Europese land. Bovendien zou de verwijzing naar de „non oil producing latin economies" in punt 4 van de nota van 1 december 1983 op de economieën van Zuid-Amerika slaan en dus bevestigen dat de Cembureau-overeenkomst of het Cembureau-beginsel geen betrekking had op de markt van de Gemeenschap.

889 Allereerst moet worden opgemerkt, dat verzoeksters die verklaring voor de nota's van Blue Circle nooit hebben aangevoerd vóór de opening van de mondelinge behandeling in de zaken T-30/95 en T-88/95.

890 Hoe dan ook moet dit betoog worden afgewezen, zonder dat behoeft te worden onderzocht of het ontvankelijk is.

891 De overeenkomst betreffende de niet-Europese markten waar verzoeksters naar verwijzen, zou namelijk de instemming hebben vereist van de marktdeelnemers uit derde landen die in Europa geproduceerd cement aankopen. Wanneer in Europa geproduceerd cement op een overzeese markt wordt verkocht, staat het de koper immers vrij, het cement weer naar de Gemeenschap uit te voeren. Een overeenkomst zoals de door Blue Circle en FIC gestelde, waarmee niet-leden van Cembureau hadden moeten instemmen, zou door de auteur van de nota's niet „Cembureau-overeenkomst, -beginsel of -beleid" zijn genoemd.

892 Indien de uitlegging van FIC en Blue Circle juist was, zou de auteur van de nota's, los van die verwijzing naar Cembureau, het doel van de overeenkomst trouwens normaliter hebben

omschreven als de eerbiediging van de Europese markt, aangezien die overeenkomst zou hebben dienen te beletten dat in Europa geproduceerd en naar derde landen uitgevoerd cement weer in Europa wordt ingevoerd. In die context bevestigt de verwijzing naar de eerbiediging van de Europese thuismarkten — in het meervoud in de nota van 1 december 1983 — de opvatting van de Commissie, dat de Cembureau-overeenkomst, het Cembureau-beginsel of het Cembureau-beleid op de intra-Europese handel sloeg.

893 De uitlegging van FIC en Blue Circle is bovendien in tegenspraak met de volgende passage uit de nota van 1 december 1983:

„Op dit moment kan 22 miljoen ton van de [West-Europese] overproductie naar de overzeese markten worden doorgesluisd vanwege de vraag naar het product, maar de kans is groot dat deze hoeveelheid begin 1985 tot 15 miljoen ton of minder zal dalen en het is te verwachten dat door deze dreiging het ‚Principle' van Cembureau om in Europa de thuismarkten te eerbiedigen, niet langer gerespecteerd wordt."

894 Indien de uitlegging van FIC en Blue Circle juist was, zou een daling van de vraag op de overzeese markten geen probleem hebben opgeleverd voor de Cembureau-overeenkomst. Naarmate de uitgevoerde hoeveelheid geringer is, is immers ook het gevaar kleiner dat het uitgevoerde cement weer op de Europese markt wordt ingevoerd. Bovendien toont FIC niet aan, dat de invoer van cement uit Zuid-Amerika destijds een bedreiging vormde voor de Europese cementindustrie. De woorden „non oil producing latin economies" moeten dan ook worden gezien als een verwijzing naar de Romaanse landen van Europa. Deze uitlegging wordt gestaafd door het feit dat in punt 1 van de nota van 1 december 1983 wordt gesproken van de invoer van cement uit Spanje.

895 De verschillende door Blue Circle en FIC geopperde uitleggingen zijn hoe dan ook in tegenspraak met elkaar, aangezien het „economisch feit" dat „een natuurlijke beperking vormt voor cement om de grenzen te kunnen overschrijden" (supra, punt 880) kennelijk niet zou beletten, dat cement dat de Europese producenten afzetten op overzeese markten, met name in Zuid-Amerika, weer in Europa wordt ingevoerd.

896 In de vijfde plaats menen Irish Cement en Cementir, dat de verwijzing naar de West-Duitse invoer in de ongedateerde interne nota van Blue Circle (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 3; documenten nrs. 33.126/11335—11337) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst weerspreekt.

897 Het bestaan van invoer in West-Duitsland kan evenwel geen ander licht werpen op de uitdrukkelijke en eenduidige vermelding van „het beleid van Cembureau inzake het eerbiedigen van de thuismarkten" door de auteur van deze nota. Voorts moet worden vastgesteld, dat de uitvoer van Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland, die als „kritiek punt" wordt aangemerkt, in het memorandum voor de voorzitter van Cembureau voor de vergadering van

de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) als een probleem wordt beschouwd (supra, punt 804). Derhalve moet worden geconcludeerd, dat de Cembureau-overeenkomst, het Cembureau-beginsel of het Cembureau-beleid tot eerbiediging van de Europese thuismarkten, waarvan in de twee interne nota's van Blue Circle sprake is, niet steeds met succes is bekroond. Het feit dat een mededingingsregeling niet door iedereen wordt gerespecteerd, betekent evenwel niet, dat zij niet bestaat (zie in die zin arrest Gerecht van 14 mei 1998, Mayr-Melnhof/Commissie, T-347/94, Jurispr. blz. II-1751, punt 135).

898 In de zesde plaats merkt FIC op, dat de auteur van de nota van Blue Circle van 1 december 1983 een zeer negatief beeld schetst van de situatie, terwijl die nota slechts vier maanden voor de vergadering van 19 maart 1984 is opgesteld, tijdens welke volgens de bestreden beschikking het succes van de gestelde Cembureau-overeenkomst is vastgesteld. Dit tast de bewijskracht van de betrokken documenten aan.

899 Ook dit argument kan niet worden aanvaard. De inhoud van de documenten betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 ligt in de lijn van die van de twee nota's van Blue Circle. In de aantekeningen van deze vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737) wordt weliswaar verklaard, dat „de druk ten gevolge van de handel tussen de leden duidelijk is verzwakt dankzij de verbetering van de bilaterale contacten [en dat] de uitgevoerde hoeveelheden afnemen", doch ook dat „de bedreiging van outsiders blijft bestaan" (supra, punt 806). Verder worden in het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) verschillende „kritieke punten" vermeld, waarvan er één, de uitvoer van Duitsland, ook wordt genoemd in de ongedateerde nota van Blue Circle (supra, punt 897). In dat document wordt ook vastgesteld: „Het verschil tussen de [prijzen in de Cembureau-landen], nog steeds 1:2, werkt onvermijdelijk aanlokkelijk. Het is derhalve gewenst dit verschil (...) te verminderen." In de eerste alinea van de nota van Blue Circle van 1 december 1983 wordt het probleem van de hoge Britse prijzen in de volgende termen gesteld: „De enige reden waarom wij met invoer te maken hebben is onze prijs (...) De oorzaak is onze prijs af-fabriek van ongeveer 40 GBP, terwijl een groot Europees surplus beschikbaar is tegen ongeveer 17 GBP fob of 25 GBP bij levering aan de silo in het VK." Het hoeft dan ook niet te verbazen, dat Blue Circle enkele maanden voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 een eerder negatief beeld schetst van de situatie.

900 In de zevende plaats ten slotte betwist Cementir de bewijskracht van de ongedateerde nota van Blue Circle, juist omdat zij niet gedateerd is.

901 Ook dit argument moet worden afgewezen. Het enkele feit dat een document niet gedateerd is, betekent niet, dat het geen aanwijzingen voor het bestaan van een inbreuk kan bevatten. Bovendien kan „het beleid van Cembureau inzake het eerbiedigen van de thuismarkten" waarvan in de ongedateerde nota sprake is, aan de hand van de andere nota van Blue Circle, die de datum van 1 december 1983 draagt, en van de documenten betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden (supra, punten 790-808) in de tijd worden gesitueerd.

1.2. Verklaring van Kalogeropoulos tijdens de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 25 juni 1986

902 In de eerste plaats stellen CBR, FIC, Ciments français, Lafarge, Aalborg, Heracles, Uniland, Oficemen, Irish Cement en Blue Circle, dat de verklaring van Kalogeropoulos, president-directeur van Heracles, tijdens de vergadering van de raad van bestuur van die onderneming van 25 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877) het bestaan van de gestelde Cembureau-overeenkomst geenszins aantoont, maar zelfs weerspreekt. Volgens deze verzoeksters is in die verklaring sprake van een mededingingsregeling die reeds 30 jaar bestond. Dit zou dus niet de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde mededingingsregeling zijn, die bestond sinds 14 januari 1983. De betrokken verzoeksters beklemtonen, dat in die verklaring in het geheel niet over Cembureau wordt gesproken. Kalogeropoulos was een politicus die net president-directeur van Heracles was geworden en die de werkelijke situatie van de cementindustrie niet echt kende. De president-directeur van Heracles poogde voor de interne moeilijkheden van zijn onderneming, die in werkelijkheid te wijten waren aan bepaalde strategische fouten, externe verklaringen te vinden teneinde de toekenning van staatssteun aan zijn onderneming te rechtvaardigen.

903 Vastgesteld moet worden, dat de verklaring van Kalogeropoulos weliswaar niet van Cembureau spreekt, maar zij bevat wel een ondubbelzinnige aanwijzing voor het bestaan van een mededingingsregeling tussen de Europese cementproducenten om de thuismarkten te eerbiedigen. De president-directeur van Heracles beklemtoont immers, dat „er een mededingingsregeling tussen alle Europese cementproducenten heeft bestaan en blijft bestaan, waarbij niemand mag optreden binnen de landsgrenzen van de ander".

904 Wat het aanvangstijdstip van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft, zij opgemerkt, dat het feit dat de Commissie 14 januari 1983 en niet een eerdere datum als beginpunt van de inbreuk in aanmerking heeft genomen, gelet op de door Kalogeropoulos genoemde duur van 30 jaar van de mededingingsregeling, geenszins bezwarend is voor verzoeksters en niet de bewijskracht van de verklaring betreffende het bestaan zelf van een mededingingsregeling tussen de Europese cementproducenten aantast.

905 In de bestreden beschikking stelt de Commissie, dat zij bij gebreke van andere bewijzen voor een zo lange duur van de Cembureau-overeenkomst dan de verklaring van Kalogeropoulos, van mening is „dat deze overeenkomst vanaf 14 januari 1983 van toepassing is geworden, hetgeen dus de datum van de vergadering is waarin is gesproken over ‚bepaalde spelregels waarvan vaststaat dat wij allen belang erbij hebben om deze na te leven'" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 6).

906 Deze benadering van de Commissie kan niet worden betwist. Dat in 1986 tussen de Europese cementproducenten reeds een dertigtal jaren een mededingingsregeling tot eerbiediging van de thuismarkten bestond, sluit niet uit, dat in het kader van de vergadering van de delegatie-

hoofden van 14 januari 1983 een wilsovereenstemming is bevestigd betreffende de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere.

907 Wat het argument betreft, dat Kalogeropoulos de werkelijke situatie van de cementindustrie niet echt kende, is het niet geloofwaardig, dat de betrokkene voor de raad van bestuur van zijn onderneming een verklaring zou hebben afgelegd zonder op de hoogte te zijn van de industriële en commerciële omstandigheden waarin die onderneming werkte. Verder bevat het onderzochte document geen enkele aanwijzing over staatssteun die Heracles zou kunnen ontvangen, noch enige aanwijzing dat de kritiek van Kalogeropoulos jegens de Britse en Europese producenten strategische fouten uit het verleden beoogde te verhullen. Hoe het ook zij, de verklaring van de president-directeur van Heracles bevat nergens een rechtvaardiging voor het vroegere gedrag van die onderneming. Zij schetst de toenmalige strategie van die onderneming met betrekking tot haar uitvoer naar de Britse markt en verklaart waarom die grensoverschrijdende verkoop tot hevige reacties van de andere Europese producenten heeft geleid.

908 In de tweede plaats heeft Lafarge zich ter terechtzitting nog beroepen op het door Kalogeropoulos voor Heracles en door Canellopoulos voor Titan ondertekende document „Exports of Greek cement to England" (document nr. 33.126/11116) van 3 oktober 1986. Volgens verzoekster ontkent Kalogeropoulos in dat document, dat de uitvoer van cement uit Griekenland was gesubsidieerd. Aangezien dit een „grove onwaarheid" zou zijn, zou dit document afbreuk doen aan het vertrouwen dat men in de president-directeur zou kunnen stellen. Derhalve kan haars inziens aan zijn verklaring van 25 juni 1986 geen bewijskracht worden toegekend.

909 Het document „Exports of Greek cement to England" (document nr. 33.126/11116) is een tot de Britse producenten of autoriteiten gericht document, waarin de Griekse producenten het risico van hun uitvoer voor de Britse producenten relativeren. Daarin wordt niets gezegd over de vraag of de Griekse producenten staatssteun hebben ontvangen. Dienaangaande heet het enkel: „Stellig beschikt de Griekse cementindustrie internationaal gezien over moderne en zeer efficiënte installaties, terwijl de Britse industrie technologisch erg achterop is geraakt, per ton cement ongeveer 30 % meer brandstof verbruikt en dubbel zoveel personeel in dienst heeft. Het Griekse concurrentievermogen berust dus op moderne technologie en efficiëntie, bereikt door grote investeringen en hard werk." In dat document wordt evenwel niet gepreciseerd, of de Griekse industrie voor die grote investeringen staatssteun heeft ontvangen. Het argument van Lafarge mist dus feitelijke grondslag en moet worden afgewezen.

910 In de derde plaats beklemtoont Cementir, dat de verklaring van de president-directeur van Heracles van meer dan drie jaar na de gestelde sluiting van de Cembureau-overeenkomst dateert. Zij kan volgens haar dus geen bewijs opleveren van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

911 Ook dit argument moet worden afgewezen. De door Cementir aangevoerde omstandigheid doet niet af aan de bewijskracht van de verklaring wat het bestaan van een mededingingsregeling tussen alle Europese cementproducenten tot eerbiediging van de thuismarkten betreft. Integendeel, het feit dat de president-directeur van Heracles in juni 1986 verklaart, dat „er een mededingingsregeling tussen alle Europese cementproducenten heeft bestaan en blijft bestaan, waarbij niemand mag optreden binnen de landsgrenzen van de ander", is geheel en al in overeenstemming met de conclusie van de Commissie, dat de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 een onrechtmatig doel hadden.

912 In de vierde plaats ten slotte stelt Aalborg, dat de president-directeur van Heracles in zijn verklaring noodzakelijkerwijs heeft verwezen naar een mededingingsregeling tussen een aantal, doch niet alle Europese cementproducenten.

913 Vastgesteld moet worden, dat de verklaring van de president-directeur van Heracles in feite het bestaan van twee onderling nauw verbonden mededingingsregelingen aantoont, namelijk de in 1986 tussen de Britse producenten en een aantal andere Europese cementproducenten tot stand gekomen regeling om het hoofd te bieden aan de dreiging die vanaf 1986 werd gevormd door de Griekse uitvoer, en de algemene en reeds lang bestaande mededingingsregeling „tussen alle Europese cementproducenten (...) waarbij niemand [mocht] optreden binnen de landsgrenzen van de ander", en specifiek de steun verklaart die door de andere West-Europese producenten aan de Britse producenten werd verleend in hun strijd tegen de invoer van cement uit Griekenland. Het argument van Aalborg moet dan ook worden afgewezen.

1.3. Bekentenis van Cembureau

914 Volgens Cembureau heeft zij het bestaan van de Cembureau-overeenkomst nooit erkend. Anders dan de Commissie in paragraaf 45, punt 4, van de bestreden beschikking stelt, zou zij tijdens de administratieve procedure steeds het standpunt hebben verdedigd, dat „er geen enkel ‚Cembureau Agreement or Principle' bestaat, noch a fortiori een document dat de uitvoeringsregels daarvan zou bevatten" (antwoord van Cembureau tijdens een verificatie krachtens artikel 14 van verordening nr. 17; bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; document nr. 33.126/11525). Elk ander commentaar van Cembureau over de gestelde Cembureau-overeenkomst zou slechts een speculatie van haar kant zijn. Ook Ciments français, Uniland, Oficemen en Cementir stellen, dat Cembureau het bestaan van de Cembureau-overeenkomst steeds heeft ontkend.

915 Er zij evenwel aan herinnerd, dat Cembureau het bestaan van de Cembureau-overeenkomst weliswaar formeel heeft ontkend, doch tijdens een verificatie krachtens artikel 14 van verordening nr. 17 niettemin heeft verklaard (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; document nr. 33.126/11525):

„Wanneer deze termen in een document worden genoemd, verwijzen zij niet naar een met de mededinging strijdige gedraging, doch naar de eerbiediging van de gebruiks- en gedragsregels die geleidelijk zijn voortgekomen uit het veelvuldig contact tussen de ondernemingen en uit de economische ontwikkeling in de verschillende landen."

916 Ook heeft zij in haar antwoord op een mededeling van punten van bezwaar krachtens artikel 15, lid 1, van verordening nr. 17 met betrekking tot de nota van Blue Circle van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; documenten nrs. 33.126/13568—13573) gesteld:

„Dit document (...) verwijst zonder meer naar de door Cembureau aangemoedigde regels van goed nabuurschap. De verwijzing naar het ‚Cembureau principle of not transhipping to internal European markets' heeft betrekking op een bepaalde gedragswijze die door de leden wenselijk wordt geacht, maar houdt op zich geen enkele dwang in, noch a fortiori een sanctie.

De verwijzing naar een ‚Cembureau agreement' heeft betrekking op hetzelfde principe en verwijst naar de ‚gebruiks- en gedragsregels die geleidelijk zijn voortgekomen uit het veelvuldig contact tussen de ondernemingen en uit de economische ontwikkeling in de verschillende landen'."

917 Uit een en ander volgt, dat Cembureau enkel het bestaan van een formele Cembureau-overeenkomst heeft ontkend, maar niet het bestaan van een wilsovereenstemming tussen Cembureau en haar leden. Tijdens de administratieve procedure erkende zij, dat de Cembureau-overeenkomst of het Cembureau-beginsel verwees naar de naleving van de „door Cembureau aangemoedigde" regels van goed nabuurschap, die bovendien „door de leden wenselijk wordt geacht" (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; documenten nrs. 33.126/13568—13573). Een wilsovereenstemming tussen een vereniging en haar leden over regels van goed nabuurschap of gebruiks- en gedragsregels vormt een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, ook als de overeenkomst bindende werking ontbeert (arrest Van Landewyck e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 717, punten 85 en 86).

918 Cembureau kan niet stellen, dat haar beschrijving van de Cembureau-overeenkomst slechts een speculatie van haar kant was. Wanneer zij de inhoud van de door haar „aangemoedigde" regels van goed nabuurschap beschrijft, doet zij dat immers met kennis van zaken. In het licht van de reeds onderzochte documenten (supra, punten 875-913) en de documenten inzake de

vergaderingen van de delegatiehoofden (infra, punten 929-1095) kan niet worden gesteld, dat de regels van goed nabuurschap of de gestelde gebruiks- en gedragsregels op iets anders dan de eerbiediging van de thuismarkten betrekking hadden.

919 Derhalve moet worden geconcludeerd, dat de Commissie zich in de bestreden beschikking op het standpunt mocht stellen, dat Cembureau met haar omschrijvingen tijdens een verificatie krachtens artikel 14 van verordening nr. 17 en in antwoord op een mededeling van punten van bezwaar krachtens artikel 15, lid 1, van verordening nr. 17, laat „uitschijnen dat er een overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten en regeling van de verkoop bestaat" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 4).

1.4. Conclusie

920 Uit een en ander volgt, dat geen van de door verzoeksters aangevoerde omstandigheden de bewijskracht aantast van de twee interne nota's van Blue Circle, van de verklaring van 25 juni 1986 van Kalogeropoulos, president-directeur van Heracles, of van de verklaringen van Cembureau tijdens de administratieve procedure. Vastgesteld moet integendeel worden, dat die documenten objectieve en overeenstemmende aanwijzingen vormen voor het bestaan van een mededingingsregeling tussen de Europese cementproducenten met het oog op de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere.

2. Sluiting van de Cembureau-overeenkomst in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en bevestiging van die overeenkomst in het kader van de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984

921 Volgens de Commissie hebben Cembureau en haar leden de Cembureau-overeenkomst gesloten in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 1) en zou deze overeenkomst de mededinging beperken en de handel tussen de lidstaten ongunstig beïnvloeden en inbreuk maken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 5, en 52, en artikel 1). De inhoud van de overeenkomst is volgens haar bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2).

922 Alvorens de argumenten betreffende de bewijsstukken waarop die vaststellingen van de Commissie berusten en alle andere argumenten betreffende de betrokken vergaderingen van de delegatiehoofden te onderzoeken, moet het argument van verschillende verzoeksters worden onderzocht, dat de delegatiehoofden niet bevoegd waren een commerciële overeenkomst te sluiten.

2.1. Bevoegdheid van de delegatiehoofden om de Cembureau-overeenkomst te sluiten

923 CBR, Cembureau, FIC, VNC, Dyckerhoff, SFIC, Vicat, Heidelberger, Lafarge, BDZ, Rugby, Castle, ATIC, Italcementi, Aker, Euroc en Cementir stellen, dat het doel, de structuur en de activiteiten van Cembureau volstrekt legitiem zijn, en verklaren, dat de delegatiehoofden niet bevoegd waren om een overeenkomst te sluiten die indruist tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Krachtens de statuten van Cembureau zijn enkel de besluiten van de algemene vergadering bindend voor de leden van de vereniging. Lafarge verduidelijkt, dat geen enkel orgaan van Cembureau, zij het de algemene vergadering of de delegatiehoofden, gemachtigd was om besluiten inzake commercieel of industrieel beleid te nemen die bindend waren voor de cementindustrie. VNC beklemtoont, dat de vergaderingen van de delegatiehoofden geen orgaan van Cembureau zijn. Die vergaderingen waren volgens haar louter informele bijeenkomsten.

924 Opgemerkt zij dat tijdens de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode artikel 6, eerste alinea, van de statuten van Cembureau luidde:

„De beslissingsbevoegdheid van de leden met betrekking tot de activiteiten van de Vereniging ligt bij de Algemene Vergadering, bestaande uit door de leden aangewezen vertegenwoordigers. Voor iedere bijeenkomst van de Algemene Vergadering wijzen de leden een vertegenwoordiger uit hun land aan die het stemrecht uitoefent."

925 De vertegenwoordigers van de leden die in de Algemene Vergadering stemgerechtigd zijn, worden „delegatiehoofden" genoemd.

926 Cembureau heeft die benaming bevestigd op bladzijde 7 van haar memorie van antwoord op de PvB (bestreden beschikking, paragraaf 15, punt 4):

„Zoals het geval is voor de vertegenwoordigers van de regeringen in de internationale organisaties en ondanks het feit dat de titel ‚Head Delegates' niet statutair is (...), werd één persoon tot ‚delegatiehoofd' (‚Head Delegate') benoemd teneinde in de Algemene Vergadering het stemrecht uit te oefenen. Cembureau houdt een lijst van deze ‚delegatiehoofden' bij."

927 Ook al waren de delegatiehoofden als zodanig geen statutair orgaan van Cembureau, zij hadden tijdens de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode binnen Cembureau een grote en zelfs beslissende invloed, daar zij in de algemene vergadering van die vereniging het stemrecht uitoefenden. Verder vertegenwoordigden zij de facto de cementindustrie van de verschillende Cembureau-landen. De vergaderingen van de delegatiehoofden vormden dus een

feitelijk kader, dat het sluiten van een overeenkomst als bedoeld in artikel 1 van de bestreden beschikking mogelijk maakte.

928 Het argument dat Cembureau of de delegatiehoofden niet bevoegd waren om de Cembureau-overeenkomst te sluiten, moet dan ook worden afgewezen. Derhalve moet enkel worden onderzocht, of de delegatiehoofden inderdaad in het kader van de vergadering van 14 januari 1983 een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomst hebben gesloten en of die overeenkomst tijdens de vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984 is bevestigd. Indien het argument van de betrokken verzoeksters zou worden aanvaard, zou artikel 85, lid 1, van het Verdrag elk nuttig effect worden ontnomen, aangezien de statuten van een onderneming of een ondernemersvereniging nooit de sluiting van overeenkomsten met een onrechtmatig doel toestaan.

2.2. Sluiting van de Cembureau-overeenkomst in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983

929 CBR, Cembureau, FIC, ENCI, VNC, Ciments luxembourgeois, Dyckerhoff, SFIC, Vicat, Cedest, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Unicem, Rugby, Castle, Heracles, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Cimpor, Secil, ATIC, Titan, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc, Cementir, Blue Circle en AGCI stellen, dat de documenten waarop de Commissie zich baseert, niet bewijzen, dat de Cembureau-overeenkomst is gesloten in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983. Zij komen tot die conclusie op grond van een afzonderlijk onderzoek van de verschillende documenten die worden genoemd in de paragrafen 19 en 45 van de bestreden beschikking en die op die vergadering betrekking hebben.

2.2.1. Convocatie voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983

930 Cembureau, Ciments français, Lafarge, Irish Cement en Cementir verwijten de Commissie, dat zij als een van de bewijsstukken betreffende de sluiting van de Cembureau-overeenkomst de convocatie van Braz de Oliveira van 16 november 1982 voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 in aanmerking heeft genomen (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553).

931 In paragraaf 19, punt 2, van de bestreden beschikking haalt de Commissie de volgende passage uit die convocatie aan:

„Tijdens de laatste vergadering van het Uitvoerend Comité op 5 november, werd een onderwerp besproken dat volgens alle leden speciale aandacht verdient en waarvoor een buitengewone vergadering op het niveau van de delegatiehoofden van Cembureau gerechtvaardigd zou zijn. Met het oog op de algemene conjuncturele achteruitgang van de verkoop op de thuismarkten, kunnen cementbewegingen tussen aangesloten landen voor onze bedrijfstak schadelijke gevolgen hebben, indien niet tijdig bepaalde dienstige maatregelen worden genomen, zoals bijvoorbeeld in het geval van het handelsverkeer tussen België en Nederland dat geregeld wordt via een protocol dat binnenkort in het Publicatieblad van de EEG zal verschijnen (...)"

932 Volgens de Commissie blijkt uit deze convocatie, dat de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 betrekking zou hebben op de door de intra-Europese handel veroorzaakte problemen en dat „spelregels" moesten worden gevonden om die bewegingen te beperken en te regelen (bestreden beschikking, paragrafen 45, punten 1 en 9, en 46, punt 2).

933 Cembureau, Ciments français, Lafarge, Irish Cement en Cementir stellen evenwel, dat de auteur de convocatie in eigen naam enkel had gericht aan het Deense en het Ierse delegatiehoofd, respectievelijk Larsen en Dempsey. In de door Cembureau als bijlage 3.3 bij haar verzoekschrift overgelegde „officiële" convocatie voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, die eveneens van 16 november 1982 dateert (documenten nrs. 33.126/11554—11557) zou de in paragraaf 19, punt 2, van de bestreden beschikking aangehaalde passage niet voorkomen, hetgeen zou aantonen, dat de vergadering van 14 januari 1983 een rechtmatig doel had.

934 Zoals de betrokken verzoeksters beklemtonen, bestaan er inderdaad twee versies van de convocatie. De in de bestreden beschikking aangehaalde versie is ondertekend door Braz de Oliveira, gedelegeerd lid van het uitvoerend comité van Cembureau (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553). Het staat vast, dat deze convocatie is gezonden aan Aalborg en aan Irish Cement. In die brief deelde Braz de Oliveira deze ondernemingen de voorgestelde datum voor de volgende vergadering van de delegatiehoofden mee, namelijk 14 januari 1983, „op verzoek van de voorzitter van Cembureau, Bailly". Derhalve kunnen verzoeksters niet in redelijkheid stellen, dat Braz de Oliveira zich in eigen naam tot hen richtte.

935 De „officiële" convocatie is geenszins in tegenspraak met de inhoud van de brief van Braz de Oliveira.

936 Ofschoon daarin niet uitdrukkelijk wordt gesproken van „cementbewegingen tussen aangesloten landen", wordt daarin toch verklaard, dat „tijdens de vergaderingen van het uitvoerend

comité en de coördinatiegroep van vorige week duidelijk is gebleken dat de Europese cementproducenten ernstige moeilijkheden ondervinden" en dat „daarom dienstige maatregelen moeten worden getroffen om te vermijden, dat de cementindustrie dezelfde rampzalige weg opgaat als sommige andere zware en traditionele industrieën in Europa".

937 Bovendien wordt het feit dat de vergadering van 14 januari 1983 onder meer betrekking zou hebben op de cementbewegingen tussen Cembureau-landen, bevestigd door het telexbericht dat Collis en Dutron, directeuren van Cembureau, op 17 november 1982, de dag na de verzending van de convocatie door Braz de Oliveira, aan Van Hove hebben gezonden (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11559).

938 In dat telexbericht werd Van Hove om zijn mening gevraagd over punt 2 van de agenda, dat „voldoende expliciet" moest zijn „zonder de kans te lopen reacties hierop te krijgen".

939 Punt 2 van de oorspronkelijke ontwerpagenda sprak evenwel uitdrukkelijk van „Intra-Europese handel" en in één van de onderdelen daarvan werd gesproken van „mogelijke maatregelen om de intra-handel te controleren" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; documenten nrs. 33.126/11559 en 11580; infra, punten 942-954).

940 Uit een en ander volgt, dat de argumenten waarmee de bewijskracht van de convocatie van Braz de Oliveira wordt betwist, niet kunnen worden aanvaard. Integendeel moet worden vastgesteld, dat die brief een relevant bewijsstuk is, aangezien daaruit blijkt, dat de leden van het uitvoerend comité van Cembureau van mening waren, dat de intra-Europese cementbewegingen „schadelijke gevolgen [konden] hebben" voor de cementindustrie en dat op 14 januari 1983 een buitengewone vergadering van de delegatiehoofden moest worden bijeengeroepen om „dienstige maatregelen" te treffen.

941 Volgens sommige verzoeksters hadden de in het vooruitzicht gestelde „dienstige maatregelen" evenwel betrekking op het systeem van pariteitspunten en niet op het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten. Deze argumenten worden onderzocht in de punten 977 tot en met 987 supra.

2.2.2. Wijzigingen in de agenda voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983

942 Punt 2 van de oorspronkelijk agenda van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 is gewijzigd na een interventie van Van Hove op verzoek van de voorzitter van Cembureau, Bailly (supra, punten 797-801).

943 Volgens Cembureau, FIC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Lafarge, Aalborg en Irish Cement waren de door Van Hove voorgestelde wijzigingen in punt 2 („Intra-Europese handel") van de ontwerpagenda voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 louter formeel en onbeduidend en werd daarmee niet beoogd het echte doel van de vergadering te verheimelijken. FIC stelt nog, dat zij er enkel toe strekten de agenda van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 nauwkeuriger te formuleren, zodat zij het onderwerp dat Van Hove tijdens de vergadering zou behandelen, juist zou weergeven. De in het verzoek aan Van Hove geuite wens om geen „kans te lopen reacties hierop te krijgen" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11559) hield volgens FIC en Irish Cement verband met de ernstige spanningen tussen bepaalde leden van Cembureau, meer bepaald het Spaanse en het Ierse lid. Irish Cement voegt daaraan toe, dat de voorzitter van Cembureau destijds bevreesd was voor de reacties van het Spaanse lid op een antidumping-klacht die de Ierse industrie had ingediend met steun van het CLC, waarvan Van Hove voorzitter was.

944 Er zij aan herinnerd, dat in het telexbericht van 17 november 1982 van Collis en Dutron, directeuren van Cembureau, aan Van Hove wordt gesteld: „Bailly (voorzitter van Cembureau) zou graag uw mening vernemen met betrekking tot de formulering van punt 2, dat wij voldoende expliciet willen redigeren zonder de kans te lopen reacties hierop te krijgen" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11559).

945 In de ontwerpagenda van 16 november 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; documenten nrs. 33.126/11559 en 11580) was dit punt als volgt geredigeerd:

„2. Intra-Europese handel

A. Analyse van de situatie

1. Gegevens

2. Prijssituatie — Nationale prijzen

3. Motivatie en organisatie van de grensoverschrijdende handel Voorziene ontwikkelingen

B. Mogelijke maatregelen om de intra-handel te controleren

1. Steun van de regeringen tegen dumping

2. Rechtvaardiging van redelijke prijsovereenkomsten. Tussenkomst van het Contactcomité

3. Studies en seminars — Dumping, rentabiliteit

4. Andere maatregelen."

946 De aldus geplande discussies binnen een vereniging waarbij rechtstreekse concurrenten uit alle lidstaten aangesloten zijn, over maatregelen om de intra-Europese handel te „controleren" of te „organiseren" dreigden uiteraard in botsing te komen met artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Dienaangaande zij erop gewezen, dat Van Hove, zoals Cembureau zelf erkent (zaak T-26/95, verzoekschrift, punt 3.1), binnen die vereniging de deskundige was inzake het communautaire mededingingsrecht.

947 Vervolgens zij beklemtoond, dat het verzoek aan Van Hove enkel betrekking had op punt 2 van de ontwerpagenda (supra, punt 944). De andere punten van de ontwerpagenda, namelijk „1. Import uit Oost-Europa", „3. Omstandigheden op de wereldmarkt" en „4. Conclusies en besluiten", waren vaag in vergelijking met punt 2, en leverden geen moeilijkheden op wat artikel 85, lid 1, van het Verdrag betreft.

948 Vastgesteld moet worden, dat de door Van Hove voorgestelde wijzigingen van punt 2 van de agenda uitsluitend betrekking hadden op formuleringen die het door de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983 nagestreefde mededingingsbeperkende doel konden onthullen.

949 Bij telexbericht van 17 november 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11558) suggereerde Van Hove namelijk:

„De volgende woorden die opgenomen waren in uw telexbericht van 17 november, moeten uit ieder officieel document verdwijnen:

(...) organisatie van de grensoverschrijdende handel

(...) om de intra-handel te controleren (...)

Rechtvaardiging van redelijke prijsovereenkomsten (...)"

950 De door Van Hove voorgestelde en in de uiteindelijke agenda overgenomen wijzigingen (supra, punten 797-801) dienden dus het risico op te heffen, dat uit de agenda het werkelijke onderwerp van de discussies tussen de delegatiehoofden kon worden afgeleid.

951 Overigens getuigen andere documenten van hetzelfde streven van Cembureau om het werkelijke onderwerp van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 te verhullen. Zo wordt in het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585) gesteld: „Het is vrijwel overbodig u te zeggen dat er van onze discussie geen verslagen zullen worden gemaakt." In het memorandum voor het leiden van die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 6; documenten nrs. 33.126/11578 en 11579) wordt gepreciseerd: „13.15/13.30 u. — Sluiting van de vergadering, waarvan geen notulen worden opgemaakt" (infra, punten 962-976).

952 Het argument inzake de spanningen die tussen de Spaanse en de Ierse producenten zouden bestaan wegens met name de gestelde dumpingpraktijken van de Spaanse producenten, moet worden afgewezen. Alle verwijzingen naar dumping in het oorspronkelijke ontwerp bleven immers gehandhaafd in de agenda met de door Van Hove aangebrachte wijzigingen. Bovendien waren die laatste wijzigingen niet van dien aard dat zij een positieve uitwerking hadden op de relaties tussen de Spaanse en de Ierse producenten dan de oorspronkelijke ontwerpagenda.

953 Ook het argument van FIC dat de op aanwijzing van Van Hove in punt 2 aangebrachte wijzigingen bedoeld waren om het door hem te behandelen onderwerp juist te omschrijven, moet worden afgewezen. Noch het oorspronkelijke ontwerp, noch de voorgestelde wijzigingen, noch de uiteindelijke agenda vermeldden immers de titels van de voor de vergadering voorziene uiteenzettingen, noch a fortiori de verschillende sprekers.

954 Uit een en ander volgt, dat de Commissie terecht mocht aannemen, dat de wijzigingen in de ontwerpagenda voor de vergadering van 14 januari 1983 het werkelijke onderwerp van de komende besprekingen, die met name betrekking zouden hebben op maatregelen om de intra-Europese cementhandel te controleren (bestreden beschikking, paragrafen 19, punt 3, 45, punt 1, en 65, punt 5), geheim dienden te houden.

2.2.3. Inhoud van de documenten betreffende het verloop van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983

955 In de eerste plaats stellen CBR, Cembureau, FIC, Ciments luxembourgeois, Dyckerhoff, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Castle, Heracles, Aker, Euroc, Cementir en AGCI, dat blijkens het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585) die vergadering niet tot doel had, te beslissen over een bepaald gezamenlijk optreden op de markt, of dat aan de rechtstreekse en indirecte leden van Cembureau voor te schrijven. In plaats van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen, bewijst de ontwerpinleiding huns inziens, dat een dergelijke overeenkomst niet bestond. Verzoeksters verwijzen dienaangaande naar de volgende passage uit dat document: „Onze doelstelling is natuurlijk niet hier collectief besluiten te nemen."

956 Cembureau verwijst ook nog naar het document „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11630—11633), met name punt 4 („Door het uitvoerend comité te behandelen vraagstukken"), dat zou bevestigen, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 geen enkel concreet besluit of actieplan is vastgesteld.

957 FIC voegt daaraan toe, dat in geen van de documenten betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden aan de sluiting van een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten wordt gerefereerd of deze ter sprake wordt gebracht.

958 Het Gerecht herinnert eraan, dat het voor het bestaan van een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag volstaat, dat de betrokken ondernemingen hun gezamenlijke wil tot uitdrukking hebben gebracht, om zich op de markt op een bepaalde wijze te gedragen (reeds in punt 270 aangehaalde arresten Commissie/Anic, punt 130, en Montecatini/Commis-

sie, punt 162; arrest Gerecht van 6 april 1995, Tréfileurope/Commissie, T-141/89, Jurispr. blz. II-791, punt 95). Zo heeft de gemeenschapsrechter zich op het standpunt gesteld, dat een „gentlemen's agreement" een overeenkomst vormt in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag (arresten ACF Chemiefarma/Commissie, reeds aangehaald in punt 643, punten 106-114, en Tréfileurope/Commissie, reeds aangehaald, punt 96). De kwalificatie als overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag is dus geenszins afhankelijk van de vraag of die overeenkomst bindend is.

959 In casu beklemtoonde de voorzitter in het ontwerp voor zijn inleiding voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983:

„Onze doelstelling is (...) aan mogelijke oplossingen te denken waardoor de ontwikkeling van de markt kan worden afgevlakt en (...) bepaalde spelregels voor te stellen waarvan vaststaat dat wij allen belang erbij hebben om deze na te leven."

960 Ook al heeft de voorzitter niet voorgesteld om binnen Cembureau formele besluiten te nemen of een formele overeenkomst te sluiten, hij heeft de wens tot uitdrukking gebracht dat de deelnemers aan de vergadering het eens worden over „spelregels". Wanneer marktdeelnemers voor hun marktgedrag „spelregels" vaststellen, levert zulks, gelet op de in punt 958 aangehaalde rechtspraak, onbetwistbaar een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag op.

961 Wat het argument van Cembureau betreffende punt 4 van het document „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" betreft, de door het uitvoerend comité te behandelen vraagstukken betroffen „Import uit Oost-Europa" en „Omstandigheden op de wereldmarkt", welke correspondeerden met het eerste en het derde punt van de agenda van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983. De door verzoekster aangevoerde passage uit het document „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" bevat met betrekking tot punt 2 van de agenda („Intra-Europese handel") evenwel geen enkele verwijzing naar het uitvoerend comité, hetgeen bevestigt, dat de delegatiehoofden zelf tijdens de vergadering van 14 januari 1983 „dienstige maatregelen" hebben getroffen om de moeilijkheden in verband met de cementhandel tussen de Cembureau-landen op te lossen.

962 In de tweede plaats stellen CBR, Cembureau, FIC, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Irish Cement, Cementir en Blue Circle, dat de Commissie niet op grond van de passage uit het ontwerp voor de inleiding voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 waarin de voorzitter aankondigt dat er van de discussie geen verslagen zullen worden gemaakt, kan concluderen, dat de deelnemers hun activiteiten/besluiten geheim wilden houden, en dus dat die vergadering een onwettig doel had.

963 Omdat het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter een voorbereidend stuk was, betwisten CBR, Cembureau en Irish Cement de bewijskracht van dat document.

964 Het staat vast, dat dit ontwerp voor de inleiding is opgesteld door de directeuren Dutron en Collis van Cembureau (verzoekschrift Cembureau in zaak T-26/95, punt 2.5). Uit niets kan worden afgeleid, dat het niet de opvatting weergaf van de voorzitter van Cembureau, Bailly. Uit het telexbericht van 17 november 1982 van Collis en Dutron aan Van Hove (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11559) blijkt integendeel, dat ter voorbereiding van de vergadering van 14 januari 1983 nauw overleg heeft plaatsgevonden tussen de voorzitter van Cembureau en de auteurs van het ontwerp voor de inleiding. In dat telexbericht staat immers: „Bailly zou graag uw mening vernemen met betrekking tot de formulering van punt 2, dat wij voldoende expliciet willen redigeren zonder de kans te lopen reacties hierop te krijgen" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11559). Daar Dutron en Collis gewoonlijk de notulen van de binnen Cembureau georganiseerde vergaderingen en met name van de vergaderingen van het uitvoerend comité opstelden (verzoekschrift Cembureau in zaak T-26/95, punten 2.5 en 2.15), moet worden aangenomen, dat de passage van het ontwerp voor de inleiding, waarin werd gesteld dat er van de discussie geen verslagen zouden worden gemaakt, het voornemen van de voorzitter van Cembureau weergaf. Nu niet is aangetoond, dat er desondanks formele notulen van de vergadering zijn opgesteld (infra, punten 970-976), moet worden geconcludeerd, dat de voorzitter van Cembureau tijdens de vergadering van 14 januari 1983 inderdaad heeft aangekondigd, dat geen verslagen zouden worden gemaakt, en dat die verklaring door de deelnemers aan de vergadering, althans stilzwijgend, is goedgekeurd.

965 Volgens Heidelberger en Aalborg kan de betrokken aankondiging van de voorzitter worden verklaard door het feit, dat niet was voorzien dat besluiten zouden worden genomen.

966 Dit argument moet worden afgewezen. Uit verschillende documenten [convocatie van Braz de Oliveira (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553); „officiële" convocatie voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (documenten nrs. 33.126/11554—11557); ontwerp voor de inleiding van de voorzitter (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585)] blijkt namelijk, dat de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 een buitengewone vergadering was om een oplossing te vinden voor uiterst belangrijke problemen, die met name verband hielden met de cementhandel tussen Cembureau-landen. De vergadering had tot doel „spelregels" vast te stellen „waardoor de ontwikkeling van de markt kan worden afgevlakt" (ontwerp voor de inleiding van de voorzitter). Bovendien zou, zelfs indien niet was voorzien dat tijdens die vergadering besluiten zouden worden genomen, dit niet hebben verklaard, wat het belang was om van de vergadering geen verslagen te maken. In de notulen van een vergadering worden immers niet alleen de tijdens de vergadering genomen besluiten weergegeven. Gewoonlijk geven zij de inhoud van de verschillende interventies tijdens de vergadering weer.

967 Volgens Cembureau en Irish Cement hadden de vergaderingen van de delegatiehoofden een informeel karakter, terwijl van de vergaderingen van het uitvoerend comité steeds op basis van

bandopnamen formele en gedetailleerde notulen werden opgesteld. Met de mededeling dat van de vergadering van 14 januari 1983 geen verslagen zouden worden gemaakt, wilde de voorzitter dus enkel het verschil beklemtonen tussen deze vergadering en de vergaderingen van het uitvoerend comité. Lafarge stelt van haar kant, dat de mededeling van de voorzitter in werkelijkheid is ingegeven door de wens om de spanningen binnen Cembureau wegens de moeilijkheden ten gevolge van de dumping bij de invoer uit met name Spanje en Oost-Duitsland te verminderen, zonder deze met zo veel woorden te erkennen.

968 De op het informele karakter van de vergadering van 14 januari 1983 gebaseerde verklaringen kunnen echter evenmin worden aanvaard, aangezien in tegenstelling tot de vergadering van 14 januari 1983, van de andere vergaderingen van de delegatiehoofden „aantekeningen" of „Summary notes" zijn opgesteld [aantekeningen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737); „Summary notes" van 12 november 1984 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 14; documenten nrs. 33.126/11754 en 11755)].

969 Ook met betrekking tot de door Lafarge aangevoerde verklaring betreffende de gestelde spanningen binnen Cembureau moet worden vastgesteld, dat het feit dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 de spanningen ten gevolge van de invoer uit Spanje en Oost-Duitsland zijn besproken, niet heeft belet dat „aantekeningen" of „Summary notes" zijn opgesteld.

970 Vervolgens stellen Cembureau, FIC, Aalborg, Irish Cement, Cementir en Blue Circle, dat er, anders dan de Commissie beweert, van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 één of zelfs meer verslagen bestaan. Daaruit blijkt volgens hen, dat de woorden van de voorzitter in het ontwerp voor de inleiding geen effect hebben gehad.

971 Cembureau, FIC, Irish Cement en Blue Circle vermelden dienaangaande het document „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11630—11633), dat op 18 januari 1983 is opgesteld door Collis, directeur van Cembureau. Cembureau, FIC, Ciments français en Irish Cement verwijzen nog naar een in de bestreden beschikking „De nota van Cimpor" genoemd document van vijf bladzijden, dat eveneens is uitgereikt aan de deelnemers aan de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 25 maart 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 2; documenten nrs. 33.322/308—312). Aalborg voert voor het bestaan van een verslag van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 een document zonder titel aan (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11617—11629). Volgens Cembureau wordt in de notulen van de CLC-vergadering van 17 maart 1983 naar de vergadering van 14 januari 1983 verwezen (bijlage 3.17 bij het verzoekschrift in zaak T-26/95). Cementir stelt enkel dat er notulen bestaan, maar noemt geen specifiek document.

972 Vastgesteld moet worden, dat in twee documenten wordt gesproken van het voornemen om geen verslagen te maken van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983. Evenals in de betrokken passage van het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter (supra, punt 962) wordt in het memorandum voor het leiden van de vergadering van 14 januari 1983 vermeld: „13.15/13.30 u. — Sluiting van de vergadering, waarvan geen notulen worden opgemaakt".

973 Overigens kan geen van de in punt 971 supra genoemde documenten als officiële notulen van de vergadering worden beschouwd. Het document „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" bevat, zoals uit het opschrift blijkt, een nota voor de voorzitter van Cembureau. Het gaat dus niet om voor de deelnemers bestemde notulen van de vergadering van de delegatiehoofden. Anders dan Cembureau beweert, wordt in de notulen van de CLC-vergadering van 17 maart 1983 in het geheel niet gezinspeeld op de discussie tijdens de vergadering van 14 januari 1983. Het door Aalborg aangevoerde document zonder titel komt inhoudelijk weliswaar grotendeels overeen met de „nota voor de voorzitter", maar daarin wordt niet uitdrukkelijk naar de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 verwezen, zodat het niet als een officieel verslag van die vergadering kan worden beschouwd. De „nota van Cimpor" bevat enkel een met de hand geschreven verwijzing naar de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, en het staat vast, dat zij is verspreid tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van 25 maart 1983. Indien officiële notulen van de vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau hadden bestaan, zouden zij via een andere weg zijn verspreid, namelijk aan de delegatiehoofden zelf, en had Cembureau of een van haar leden dan ook het aldus verspreide document kunnen overleggen.

974 CBR erkent, dat er van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 geen formele notulen bestaan. Niettemin geven verschillende documenten de inhoud weer van hetgeen tijdens die vergadering is opgemerkt. Ook al is er geen getrouwe weergave van de uiteenzetting over het systeem van pariteitspunten tijdens de vergadering van 14 januari 1983, het document aan de hand waarvan die uiteenzetting is gehouden, namelijk de notities van Van Hove (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11602—11613), is volgens haar onder de leden van Cembureau verspreid. Zij stelt dat de Commissie bij de hoorzittingen trouwens dezelfde praktijk heeft gevolgd, bijvoorbeeld toen zij tijdens de hoorzittingen van maart 1993 documenten betreffende de uiteenzettingen van professor Encaoua en van de expert Bensaid heeft verspreid onder de benaming „proces-verbaal van de hoorzitting".

975 Vastgesteld moet worden, dat CBR zelf erkent, dat het systeem van pariteitspunten tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 niet het enige gespreksonderwerp was (repliek in zaak T-25/95, punt 19). De notities van Van Hove kunnen dan ook niet worden beschouwd als de — zelfs informele — notulen van de vergadering.

976 Op grond van een en ander moet worden geconcludeerd, dat de verklaring dat van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 geen verslagen zouden worden gemaakt — hetgeen blijkt uit het ontwerp voor de inleiding voor die vergadering en het memorandum voor het leiden ervan — tijdens die vergadering is afgelegd, en dat de deelnemers aan die vergadering, althans stilzwijgend, daarmee hebben ingestemd. Daar naar aanleiding van de andere in de bestreden beschikking genoemde vergaderingen van de delegatiehoofden,

namelijk die van 19 maart en 7 november 1984, „aantekeningen" of „Summary notes" zijn opgesteld, en de ontwerpagenda voor de vergadering van 14 januari 1983 is gewijzigd om de werkelijke inhoud van de besprekingen verborgen te houden (supra, punt 954), mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat het ontbreken van notulen van de vergadering van 14 januari 1983 de weerslag vormde van de wil van de deelnemers om hun activiteiten/besluiten geheim te houden en derhalve van het onrechtmatige doel van die vergadering (bestreden beschikking, paragrafen 19, punt 3, 45, punt 1, en 65, punt 5).

977 In de derde plaats beklemtonen CBR, Cembureau, FIC, Dyckerhoff, Ciments luxembourgeois, SFIC, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Unicem, Castle, Heracles, Oficemen, Irish Cement, Cimpor, Secil, Titan, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir, Blue Circle en AGCI, dat de discussies tijdens de vergadering van 14 januari 1983 rechtmatig waren. CBR, Cembureau, FIC, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Unicem, Castle, Heracles, Oficemen, Irish Cement, Cimpor, Secil, Titan, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en AGCI stellen, dat de deelnemers aan die vergadering zochten naar oplossingen om in het kader van de recessie waarin de Europese cementindustrie zich bevond, een gezonde mededinging te waarborgen die verenigbaar was met de verdragsregels, zoals het systeem van pariteitspunten. De gesprekken gingen met name over de mogelijkheid om een algemeen systeem van pariteitspunten in te voeren, dat vergelijkbaar was met het systeem dat de Belgische en de Nederlandse producenten op 16 juli 1981 bij de Commissie hadden aangemeld en dat de Commissie gunstig had ontvangen. CBR, Cembureau, FIC, Dyckerhoff, SFIC, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Unicem, Castle, Heracles, Irish Cement, Cimpor, Secil, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle stellen nog, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 overleg is gepleegd over de moeilijkheden ten gevolge van de vaak met dumping gepaard gaande invoer van cement uit landen die geen lid waren van de Gemeenschap, met name Spanje en landen uit Oost-Europa, en over de voorbereiding van een antidumpingklacht. SFIC en Unicem stellen ook, dat de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 eveneens betrekking had op de bescherming van de producenten tegen de invoer van door een lidstaat gesubsidieerde producten.

978 Tot staving van hun betoog verwijzen de volgende verzoeksters buiten de convocatie van Braz de Oliveira (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553) en het memorandum voor het leiden van de vergadering van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 6; documenten nrs. 33.126/11578 en 11579), naar specifieke documenten:

— Ciments français, Heracles, Irish Cement, Cementir en Blue Circle: de „nota van Cimpor", uitgereikt aan de deelnemers aan de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 25 maart 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 2; documenten nrs. 33.322/308—312);

— Cembureau, Lafarge, Irish Cement en Unicem: het document „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11630—11633);

— Cembureau (bijlage 3.17 bij haar verzoekschrift) en Aalborg (bijlage 13 bij haar verzoekschrift): de ontwerpnotulen van de CLC-vergadering van 17 maart 1983;

— Aalborg en Unicem: het document zonder titel betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11617—11629);

— Cembureau (bijlage 3.1 bij haar verzoekschrift), Irish Cement (punt 3.2.5.2.1 van haar verzoekschrift) en Cementir (bijlage 14 bij haar verzoekschrift): de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 5 november 1982;

— Cembureau (bijlage 3.16 bij haar verzoekschrift) en Irish Cement (punt 3.2.5.2.2 van haar verzoekschrift): de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 25 maart 1983;

— Cembureau en Irish Cement: de brief van Irish Cement aan Cembureau van 5 januari 1983 waarin de indiening van een antidumpingklacht wordt vermeld (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 6; document nr. 33.126/11572);

— Cembureau, Unicem, Cementir en Blue Circle: de tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 verspreide gegevens [informatie over de prijzen, de productie en de uitvoer van een aantal landen uit Oost-Europa en het Midden-Oosten; tabellen inzake „Imports from Eastern Europe", „Domestic Prices (taxes excluded" en „Member trade data: imports (intra-trade)"; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 6; documenten nrs. 33.126/11593—11601];

— Unicem: het document „Voorbereiding voor de vergadering van de ‚Head Delegates' van 14 januari 1983" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 2; document nr. 33.126/11590) en de notities van Van Hove voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11602—11613);

— Cembureau: de brief van Cembureau van 7 januari 1983 aan de delegatiehoofden betreffende de vergadering van 14 januari 1983 (bijlage 3.9 bij haar verzoekschrift) en de brief van Cembureau van 28 december 1982 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bijlage 3.7 bij haar verzoekschrift), waarbij de definitieve ontwerpagenda voor de vergadering van 14 januari 1983 was gevoegd;

— FIC (bijlage 15 bij haar verzoekschrift): de brief van de voorzitter van het CLC en voorzitter van FIC van 18 februari 1983 ter voorbereiding van de 88ste vergadering van de raad van bestuur van FIC.

979 Blijkens de convocatie van Braz de Oliveira en de wijzigingen die in de ontwerpagenda van de vergadering van 14 januari 1983 zijn aangebracht, is die vergadering onder meer bijeengeroepen om te discussiëren over de intra-Europese cementbewegingen die „schadelijke gevolgen" konden hebben voor de cementindustrie, zodat „dienstige maatregelen" konden worden getroffen (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553) om de „intra-handel" te controleren (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11559).

980 Het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585) bevestigt, dat was voorzien, dat het „handelsverkeer tussen leden" zou worden onderzocht. Blijkens dat ontwerp was het noodzakelijk „de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien, en wel nog voordat dit verschijnsel de tijd heeft gehad zich wat volume en ernst betreft, uit te breiden". De vergadering had tot doel „aan mogelijke oplossingen te denken waardoor de ontwikkeling van de markt kan worden afgevlakt en, ten minste op het stuk van de principes, bepaalde spelregels voor te stellen waarvan vaststaat dat [alle deelnemers] belang erbij hebben om deze na te leven". In het ontwerp voor de inleiding werd ten slotte beklemtoond: „Hetgeen wij vervolgens van u allen verwachten, is dat deze gedachtewisselingen u ertoe aanzetten om om u heen van wijsheid getuigende woorden te spreken en dat er, voor zover noodzakelijk, in elk specifiek geval bi- of multilaterale dialogen worden gehouden."

981 Volgens de Commissie waren de „spelregels" waarvan de cementproducenten „belang erbij hebben om deze na te leven", het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten (bestreden beschikking, paragraaf 45, punten 1-6 en 9).

982 Dat die uitlegging juist is, volgt uit alle bewijsstukken, genoemd in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking, en met name uit de interne nota's van Blue Circle (bestreden beschikking, paragraaf 18, punten 2 en 3; documenten nrs. 33.126/11332—11334 en 11335—11337; supra, punten 875-901), de verklaring van Kalogeropoulos, president-directeur van Heracles, van 25 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5, documenten nrs. 33.126/19875—19877; supra, punten 902-913), de bekentenis van Cembureau (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; documenten nrs. 33.126/11525 en 13568—13573; supra, punten 914-919), de wens van de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983 om hun activiteiten/besluiten geheim te houden, die blijkt uit het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585; supra, punten 962-976) en de wijzigingen die in de agenda van die vergadering zijn aangebracht (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; documenten nrs. 33.126/11558, 11559 en 11656; supra, punten 942-954), alsook uit de documenten betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (infra, punten 1004-1027).

983 Er moet immers worden vastgesteld, dat deze laatste vergadering ook in het bijzonder betrekking had op de situatie van de Europese markt.

984 Zo noemen het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) en de aantekeningen van deze vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737) als punt 2 van de agenda: de „situatie op de Europese markt". Het memorandum voor de voorzitter vermeldt een aantal „kritieke punten", namelijk „De uitvoer van Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland", „De uitvoer van Frankrijk naar Duitsland", „De uitvoer van Spanje naar Ierland en naar Groot-Brittannië" en „De uitvoer van Italië naar Zwitserland". In dat document heet het nog: „Het verschil tussen de [prijzen van de verschillende landen], nog steeds 1:2, werkt onvermijdelijk aanlokkelijk. Het is derhalve gewenst dit verschil geleidelijk te verminderen, in hoofdzaak door verhoging van de laagste prijzen (...) met gelijktijdige matiging van de ontwikkeling van de hoge prijzen." In de aantekeningen van de vergadering wordt geconcludeerd: „De druk ten gevolge van de handel tussen de leden is duidelijk verzwakt dankzij de verbetering van de bilaterale contacten. De uitgevoerde hoeveelheden nemen weliswaar af, doch de bedreiging van outsiders blijft bestaan." Daarvoor werd gesteld, dat „de visuele presentatie van het prijzengamma een doelmatig middel is om de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen".

985 Uit de hiervoor aangehaalde stukken blijkt dus duidelijk, dat de delegatiehoofden zich tot doel hadden gesteld „spelregels" vast te stellen om „de intra-handel te controleren". De uitwisseling van informatie over de prijzen moest de „mogelijke conflictsoorzaken" duidelijk doen uitkomen. De uitvoer die desondanks plaatsvond, werd als „kritieke punten" aangemerkt, met uitzondering van „de traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel, zoals bijvoorbeeld het geval is bij de uitvoer uit Duitsland en België naar Nederland" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), of met andere woorden met uitzondering van de gecontroleerde handel. De beoogde vermindering van de uitvoer van cement tussen Cembureau-landen moest worden bereikt door „de verbetering van de bilaterale contacten" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), welke maatregel de voorzitter van Cembureau in zijn ontwerp voor de inleiding voor de vergadering van 14 januari 1983 had voorgesteld om de „spelregels" te doen eerbiedigen.

986 Met de door verzoeksters aangevoerde documenten (supra, punt 978) wordt enkel aangetoond, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 ook het systeem van pariteitspunten en de moeilijkheden in verband met de invoer uit Oost-Europa en Spanje zijn besproken, hetgeen de Commissie nooit heeft betwist (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 2-15). Daaruit blijkt evenwel niet, dat de discussie tot die twee punten beperkt bleef. Zij kunnen dus geen ander licht werpen op de reeks van de in de punten 979 tot en met 985 supra onderzochte bewijsstukken, blijkens welke tijdens de vergadering van 14 januari 1983 de deelnemers het eens zijn geworden over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere.

987 Ten slotte voeren SFIC en Unicem geen enkel bewijs aan voor hun betoog, dat de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 eveneens betrekking had op de bescherming van

de producenten tegen de invoer van door een lidstaat gesubsidieerde producten. Hoe dan ook kan het feit dat de discussie ook ging over de invoer van gesubsidieerde producten, geen ander licht werpen op de reeks in de punten 979 tot en met 985 supra onderzochte bewijsstukken.

988 In de vierde plaats stellen Dyckerhoff, Irish Cement en Blue Circle, dat uit de aan de deelnemers aan de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 25 maart 1983 uitgereikte „nota van Cimpor" blijkt, dat de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983 duidelijk de artikelen 85 en 86 van het Verdrag wilden eerbiedigen. In dat verband verwijzen Dyckerhoff, Irish Cement en FIC ook naar het op 18 januari 1983 door Collis, directeur van Cembureau, opgestelde document „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter". Volgens SFIC bevestigt de aanwezigheid van Van Hove tijdens de vergadering van 14 januari 1983, dat de deelnemers aan die vergadering de communautaire mededingingsregels wilden eerbiedigen.

989 Vastgesteld moet worden, dat in de twee betrokken documenten wordt gesteld: „De artikelen 85 en 86 betreffende het mededingingsbeleid zijn duidelijk en er kunnen geen acties worden overwogen, die in strijd zijn met deze artikelen." Geen van deze documenten kan evenwel als officiële notulen van de vergadering van 14 januari 1983 worden aangemerkt. Ook indien zou worden vastgesteld, dat een dergelijk standpunt tijdens de vergadering naar voren was gebracht, zou dat niet de reeks van directe schriftelijke bewijzen in de bestreden beschikking kunnen weerleggen (supra, punten 979-985), uit welke blijkt dat de delegatiehoofden het tijdens die vergadering eens zijn geworden over de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere, en dat zij derhalve een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag hebben gesloten die een mededingingsverstorend doel had. Die documenten tonen dus niet aan dat de discussie tijdens de vergadering van de delegatiehoofden rechtmatig was, maar veeleer dat de inbreuk willens en wetens is gepleegd.

990 In de vijfde plaats stellen Cembureau en Lafarge, dat de rol van Cembureau volgens het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van 14 januari 1983 beperkt diende te blijven tot het verlenen van bijstand bij het verzamelen van de nodige documentatie.

991 Opgemerkt zij, dat het ontwerp voor de inleiding nauwkeuriger is dan deze beide verzoeksters willen doen geloven, aangezien daarin wordt gesteld, dat de rol van Cembureau beperkt zal blijven tot een loutere documentatiefunctie „op dit moment", dat wil zeggen telkens wanneer de deelnemers het noodzakelijk achten, bi- of multilaterale dialogen te houden om de eerbiediging van de overeengekomen spelregels te garanderen. Deze zinspeling op de toekomstige rol van Cembureau in de bi- of multilaterale discussies die nadien zouden worden gevoerd, kan echter niet de rol van Cembureau bij de organisatie van de vergadering van 14 januari 1983 verhullen, noch dat het tijdens die vergadering tot een wilsovereenstemming over de regel van eerbiediging van de thuismarkten en van regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gekomen.

992 In de zesde plaats wijzen FIC en SFIC met nadruk op het onderscheid tussen de handel tussen leden van Cembureau en de intracommunautaire handel. De documenten waarop de Commissie in de bestreden beschikking het bestaan van de gestelde Cembureau-overeenkomst heeft gebaseerd, hadden volgens hen geen betrekking op de intracommunautaire handel, maar op de handel tussen leden van Cembureau.

993 Vastgesteld moet worden, dat de in de paragrafen 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde documenten geen enkele aanwijzing bevatten, waaruit blijkt dat de discussie over de handel tussen leden geen betrekking had op de intracommunautaire handel. Integendeel, uit de in het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 genoemde „kritieke punten" en de aantekeningen van deze vergadering blijkt duidelijk dat de discussie wel degelijk over de intracommunautaire handel ging (supra, punt 984). Het argument moet dan ook worden afgewezen.

994 In de zevende plaats stellen Cembureau, Aalborg, Irish Cement en Cementir, dat de Commissie niet van mening was, dat de discussies tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 30 mei 1983 onrechtmatig waren, hoewel tijdens die vergadering hetzelfde onderwerp werd behandeld als tijdens de vergadering van 14 januari 1983. Cembureau en Aalborg verwijzen dienaangaande naar de convocatie van 5 april 1983 voor de vergadering van 30 mei 1983 (document nr. 33.126/11643). Irish Cement verwijst naar de notulen van die vergadering (bijlage 3.20 bij haar verzoekschrift). De discussies van 14 januari 1983 zouden dus eveneens als rechtmatig moeten worden beschouwd.

995 Vastgesteld moet worden, dat in de convocatie voor de vergadering van 30 mei 1983 werd verklaard, dat „het uitvoerend comité heeft besloten, dat tijdens de algemene vergadering te Kerkyra een bijzondere vergadering van de delegatiehoofden zal worden gehouden teneinde de situatie opnieuw te bekijken in verband met de tijdens de vergadering van 14 januari 1983 onderzochte vraagstukken". De ontwerpagenda voor deze vergadering (document nr. 33.126/11655) bevatte drie punten: „1. Invoer uit Oost-Europa, 2. De wereldmarkt en 3. Andere vraagstukken."

996 Het feit, dat geen enkel stuk aantoont, dat het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten is besproken tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 30 mei 1983, betekent niet noodzakelijkerwijs dat een dergelijke discussie niet heeft plaatsgehad. Gelet op de wens van de delegatiehoofden om hun activiteiten/besluiten ter zake geheim te houden (supra, punt 976), kan immers niet worden uitgesloten, dat over de intracommunautaire handel is gediscussieerd in het kader van de discussies betreffende het agendapunt „3. Andere vraagstukken". Zelfs indien een dergelijke discussie niet zou zijn gevoerd, zou dat bovendien niet de in de punten 979 tot en met 985 supra onderzochte en in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde directe schriftelijke bewijzen kunnen weerleggen, uit welke blijkt dat het tijdens de vergadering van 14 januari 1983 tot een wilsovereenstemming over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gekomen.

997 In de achtste plaats stellen Dyckerhoff, Heracles en Titan, dat het feit dat in de verschillende documenten die de Commissie in verband met de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 heeft aangevoerd, nergens wordt verwezen naar een op 14 januari 1983 gesloten overeenkomst, in tegenspraak is met het standpunt, dat de Cembureau-overeenkomst is gesloten tijdens de vergadering van 14 januari 1983. CBR, FIC, Heidelberger, Lafarge en AGCI stellen dat ook de discussie over de „kritieke punten" tijdens de vergadering van 19 maart 1984 (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984) dat feit weerlegt.

998 Dit argument moet worden afgewezen. De Commissie heeft nooit beweerd, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 een formele Cembureau-overeenkomst is gesloten. De Cembureau-overeenkomst waarop zij doelt, is een informele wilsovereenstemming die een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag oplevert (zie de in punt 958 supra aangehaalde rechtspraak) betreffende „het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9). Uit de in de punten 979 tot en met 985 supra genoemde en in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking onderzochte directe schriftelijke bewijzen blijkt dat het tot die wilsovereenstemming is gekomen tijdens de vergadering van 14 januari 1983. Dat in de documenten betreffende de vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984 niet over die wilsovereenstemming wordt gesproken, kan geen ander licht werpen op die directe schriftelijke bewijzen.

999 Wat de verwijzing naar de „kritieke punten" betreft, blijkt uit het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, dat de cementhandel tussen Cembureau-landen, met uitzondering van de traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel, als zodanig is aangemerkt. Als „kritieke punten" worden genoemd: „De uitvoer van Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland", „De uitvoer van Frankrijk naar Duitsland", „De uitvoer van Spanje naar Ierland en naar Groot-Brittannië en (...) de uitvoer van Italië naar Zwitserland". Die „kritieke punten" werpen geen ander licht op de reeks van verzamelde bewijsstukken uit welke blijkt, dat de Cembureau-overeenkomst is gesloten in het kader van de vergadering van 14 januari 1983. Zij tonen immers niet aan, dat er geen Cembureau-overeenkomst bestond, maar enkel, dat de spelregel inzake eerbiediging van de thuismarkten en regeling van de verkoop van het ene land naar het andere niet steeds met succes is bekroond. Het feit dat een mededingingsregeling niet door iedereen wordt gerespecteerd, betekent evenwel niet, dat zij niet bestaat (arrest Mayr-Melnhof/Commissie, reeds aangehaald in punt 897, punt 135).

1000 In de negende plaats voert Dyckerhoff twee factoren aan die volgens haar weerleggen dat op 14 januari 1983 een overeenkomst is gesloten tot eerbiediging van de thuismarkten:

— het feit dat de voorzitter van Cembureau het tijdens de vergadering van 19 maart 1984 gewenst achtte, wat de prijzen in de Cembureau-landen betreft, het verschil tussen de uitersten „geleidelijk te verminderen" (memorandum voor de voorzitter);

— het feit dat tijdens die vergadering sommige deelnemers het niet nuttig achtten „binnen Cembureau een dergelijke discussie te houden" (aantekeningen van 2 april 1984).

1001 Evenals Dyckerhoff beklemtoont Aalborg, dat de deelnemers aan de vergadering van 19 maart 1984 het niet nuttig achtten in dat forum de intra-Europese handel te bespreken (aantekeningen van 2 april 1984).

1002 Opgemerkt zij, dat Dyckerhoff niet kan stellen, dat de voorzitter niet meer de wens behoefde uit te spreken om de prijsverschillen geleidelijk te verminderen, indien de Cembureau-overeenkomst inderdaad op 14 januari 1983 was gesloten. Die overeenkomst betreft immers geen mededingingsregeling tot vaststelling van de prijzen tussen de Europese cementproducenten. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat met betrekking tot de discussie die tijdens de betrokken periode tussen de Europese cementproducenten werd gevoerd over „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging (bestreden beschikking, paragraaf 17), in de bestreden beschikking geen inbreuk is vastgesteld. De overeenkomst had tot doel „het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9). Daar het verschil tussen de uitersten, nog steeds 1:2, onvermijdelijk „aanlokkelijk" werkte (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; memorandum voor de voorzitter) voor de intra-Europese handel, en dus een rechtstreekse dreiging voor de Cembureau-overeenkomst vormde, vormt de wens van de voorzitter om die verschillen geleidelijk te verminderen, een bevestiging van het standpunt dat de Cembureau-overeenkomst is gesloten tijdens de vergadering van 14 januari 1983. De vermelding in de aantekeningen van 2 april 1984, dat het niet nuttig was „een dergelijke discussie binnen Cembureau te houden", slaat volgens die aantekeningen uitsluitend op de kwestie van de „bijkomende ‚wilde' export [van Duitsland] naar Nederland en België", in verband waarmee „de voorgaande discussies tussen de delegatiehoofden deze gang van zaken niet gewijzigd hebben". Dit wijst hooguit op een schending van het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten, waarvoor tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden geen oplossing is gevonden. Een dergelijke vaststelling kan de reeks van door de Commissie aangevoerde bewijsstukken (supra, punten 979-985) niet weerleggen.

2.2.4. Conclusie betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983

1003 Op grond van de door de Commissie in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking aangevoerde gegevens, mocht zij concluderen, dat in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag is gesloten betreffende „het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9).

2.3. Bevestiging van de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984

1004 Volgens de Commissie is de Cembureau-overeenkomst bevestigd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2). Zij baseert zich daarvoor op het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) en op de aantekeningen van deze vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737).

1005 In de eerste plaats stellen Cembureau, FIC, Aalborg, Irish Cement en Cementir, dat de vergadering van 19 maart 1984 blijkens de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 5; documenten nrs. 33.322/286—294) is bijeengeroepen om de problemen te behandelen die waren onderzocht tijdens de vorige vergadering van de delegatiehoofden van 30 mei 1983, namelijk de invoer met dumping uit Oost-Europa en Spanje en de ontwikkeling van de wereldmarkt van cement. Huns inziens kan dus geen sprake zijn van een bevestiging van een tijdens de vergadering van 14 januari 1983 gesloten overeenkomst. CBR, Cembureau, Ciments luxembourgeois, Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Unicem, Heracles, Oficemen, ATIC, Titan, Italcementi en AGCI stellen, dat tijdens de vergadering van 19 maart 1984 geen enkele maatregel is getroffen en geen enkel besluit is genomen. Zij ontkennen dus, dat de gestelde Cembureau-overeenkomst tijdens die vergadering is bevestigd. De documenten betreffende die vergadering tonen volgens hen hooguit aan, dat er tussen bepaalde producenten bilaterale contacten bestonden, maar niet dat er een overeenkomst bestond waarbij de gehele Europese cementindustrie betrokken was.

1006 Vastgesteld zij dat in de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 wordt verklaard:

„Overeengekomen werd om een buitengewone vergadering van de delegatiehoofden bijeen te roepen vóór de vierde Market Development Meeting (19 maart 1984) om de tijdens de vorige vergaderingen behandelde kwesties nader te bespreken."

1007 Het gebruik van de meervoudsvorm „vorige vergaderingen" bewijst, dat de vergadering van 19 maart 1984 ook betrekking had op de punten waarover niet alleen tijdens de vergadering van 30 mei 1983, maar ook tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 was gesproken.

1008 Wat de vraag betreft, of de bevestiging, tijdens de vergadering van 19 maart 1984, van de wilsovereenstemming van 14 januari 1983 is op te maken uit het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 en uit de aantekeningen van die vergadering, zij beklemtoond, dat uit het feit dat de uitvoer van

Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland, de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland, de uitvoer van Spanje naar Ierland en naar Groot-Brittannië en de uitvoer van Italië naar Zwitserland in het memorandum voor de voorzitter als „kritieke punten" werden aangemerkt, reeds blijkt dat die uitvoer, anders dan de traditionele of structurele interstatelijke handel, of met andere woorden de gecontroleerde interstatelijke handel, werd beschouwd als uitvoer die een door de deelnemers aan de vergadering gewenste gedragsregel niet eerbiedigde. In de aantekeningen van die vergadering werd de niet-traditionele of niet-structurele uitvoer trouwens „‚wilde' export" genoemd. In het memorandum voor de voorzitter wordt met betrekking tot de „kritieke punten" de volgende verklaring gegeven: „Het verschil tussen de [prijzen van de Cembureau-landen], nog steeds 1:2, werkt onvermijdelijk aanlokkelijk. Het is derhalve gewenst dit verschil geleidelijk te verminderen, in hoofdzaak door verhoging van de laagste prijzen (...) met gelijktijdige matiging van de ontwikkeling van de hoge prijzen." In de aantekeningen wordt gepreciseerd, dat is overeengekomen dat de uitwisseling van informatie over de prijzen de „mogelijke conflictsoorzaken" moest doen uitkomen.

1009 Daaruit volgt, dat de deelnemers aan de vergadering van 19 maart 1984 evenals de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983, probeerden de tussen de Cembureau-landen uitgevoerde hoeveelheden cement te beperken en te beheersen. Ook al waren er nog enkele „kritieke punten", uit de algemene conclusie van de aantekeningen van de vergadering van 19 maart 1984 blijkt, dat de deelnemers hebben vastgesteld: „De druk ten gevolge van de handel tussen de leden is duidelijk verzwakt dankzij de verbetering van de bilaterale contacten. De uitgevoerde hoeveelheden nemen weliswaar af, doch de bedreiging van outsiders blijft bestaan." Het doel om de uitvoer van cement tussen Cembureau-landen te verminderen was dus bereikt door „de verbetering van de bilaterale contacten", één van de maatregelen die de voorzitter van Cembureau in zijn ontwerp van inleiding voor de vergadering van 14 januari 1983 had voorgesteld om de „spelregels" te doen eerbiedigen.

1010 Uit het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 en uit de aantekeningen van die vergadering blijkt dus ondubbelzinnig, dat de wilsovereenstemming van de vergadering van 14 januari 1983 tijdens de vergadering van 19 maart 1984 is bevestigd. Die wilsovereenstemming leverde een overeenkomst op in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, ook al is tijdens die vergadering geen enkel formeel besluit genomen, zoals sommige verzoeksters stellen (arresten ACF Chemiefarma/Commissie, reeds aangehaald in punt 643, punt 112; Van Landewyck e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 717, punt 86; Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 130; Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 162, en Tréfileurope/Commissie, reeds aangehaald in punt 958, punt 95).

1011 In de tweede plaats stelt CBR, dat de juistheid van de bewering van de Commissie, dat voor de toepassing van de Cembureau-overeenkomst alleen de ondernemingen zouden moeten handelen die bij een „kritiek punt" betrokken waren (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 8, vijfde alinea), door niets wordt gestaafd.

1012 Er zij aan herinnerd, dat in het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 aan de deelnemers werd voorgesteld bepaalde

„spelregels" vast te stellen, om hen heen „van wijsheid getuigende woorden te spreken" en voor zover noodzakelijk „bi- of multilaterale dialogen" te houden. Verder werd in de aantekeningen van 2 april 1984 over de vergadering van 19 maart 1984 beklemtoond: „De druk ten gevolge van de handel tussen de leden is duidelijk verzwakt dank zij de verbetering van de bilaterale contacten."

1013 Gelet op deze verschillende stukken, mocht de Commissie in paragraaf 45, punt 8, vijfde alinea, van de bestreden beschikking concluderen:

„Het was inherent aan het voorstel dat gedaan werd tijdens de vergadering van 14 januari 1983, dat alleen de ondernemingen zouden moeten handelen die betrokken waren bij een ‚kritiek punt', namelijk het niet-eerbiedigen van het principe van de thuismarkt, aangezien dergelijke bronnen van wrijving het voorwerp van bilaterale besprekingen moesten vormen (....)"

1014 In de derde plaats stelt Cembureau, dat bij vergelijking van het memorandum dat voor de voorzitter was opgesteld met het oog op de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, met de aantekeningen van 2 april 1984, kan worden geconcludeerd dat de discussie, met name betreffende de vaststelling van de prijzen, tijdens de vergadering niet is verlopen zoals in het memorandum voor de voorzitter was voorzien.

1015 Evenwel moet worden vastgesteld, dat in de bestreden beschikking geen enkel specifiek punt van bezwaar betreffende een mededingingsregeling tot vaststelling van de prijzen in aanmerking wordt genomen (supra, punt 1002). Verzoeksters opmerkingen werpen dus geen ander licht op de door de Commissie aangevoerde directe schriftelijke bewijzen (supra, punten 1008-1010), welke ondubbelzinnig getuigen van een wilsovereenstemming betreffende het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984.

1016 In de vierde plaats probeert Cembureau op basis van de tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 verspreide gegevens aan te tonen, dat de bewering van de Commissie dat de Cembureau-overeenkomst tijdens die vergadering is bevestigd, onjuist is. Die gegevens vallen volgens haar uiteen in drie groepen: informatie over de cementprijzen, informatie over de productie, de invoer en de uitvoer tussen Europese producenten en informatie over de invoer uit Oost-Europa. De eerste groep bevat algemene gegevens die de handel dus niet konden beïnvloeden en de mededinging niet konden vervalsen. De tweede bevat gegevens die reeds openbaar waren en waarvoor Cembureau trouwens een specifieke dienst verleent, namelijk het verzamelen van statistische gegevens van de douaneautoriteiten van de lidstaten en van andere Europese landen; die gegevens zijn vergelijkbaar met die welke tijdens de vergadering van 14 januari 1983 zijn verspreid en een toename van de handel tussen de Cembureau-landen te zien geven, hetgeen in tegenspraak is met de inhoud van de gestelde

Cembureau-overeenkomst. De gegevens van de derde groep waren volgens haar vergelijkbaar met die welke zijn verspreid tijdens de vergadering van 14 januari 1983.

1017 Evenwel moet worden vastgesteld, dat de documenten waaruit blijkt dat tijdens de vergadering van 19 maart 1984 verschillende inlichtingen zijn verspreid, geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen die aantonen dat de delegatiehoofden parallel met een — eventueel rechtmatige — uitwisseling van informatie tijdens die vergadering hun wilsovereenstemming betreffende het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere hebben bevestigd (supra, punten 1008-1010).

1018 Ook het argument van de gestelde groei van de intracommunautaire handel in cement moet worden afgewezen, aangezien de handel zich bij gebreke van een mededingingsbeperkende overeenkomst anders had kunnen ontwikkelen (arrest Consten en Grundig/Commissie, reeds aangehaald in punt 837).

1019 In de vijfde plaats stellen Cembureau en Irish Cement, dat de verwijzingen naar de „mogelijke conflictsoorzaken" en de „druk ten gevolge van de handel tussen de leden" in de aantekeningen van 2 april 1984 in wezen doelen op het gevaar van en de bezorgdheid in verband met het gedrag van de Spaanse cementindustrie in die periode. Ook Ciments français stelt, dat wanneer in die aantekeningen sprake is van handelsstromen tussen de aangesloten landen, het vooral gaat om de uitvoer van cement van Spanje naar Ierland en het Verenigd Koninkrijk.

1020 Wat allereerst de verwijzingen naar de „mogelijke conflictsoorzaken" en de „druk ten gevolge van de handel tussen de leden" in de aantekeningen van 2 april 1984 betreft, moet worden vastgesteld, dat zij telkens voorkomen in de algemene conclusies, die niet enkel betrekking hebben op de invoer uit Spanje, maar op de algemene situatie van de Europese markt (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737). De inhoud zelf van die aantekeningen bewijst, dat de beoordeling van de situatie van de Europese markt niet beperkt is gebleven tot het probleem van de Spaanse uitvoer. Blijkens die aantekeningen is tijdens de vergadering niet enkel de invoer vanuit Spanje in bepaalde landen van de Gemeenschap besproken, maar ook de „‚wilde' export" van Duitsland naar Nederland en België en het „geschil tussen Zwitserland en Italië". De door Cembureau, Ciments français en Irish Cement voorgestelde uitlegging kan hoe dan ook geen ander licht werpen op de verschillende passages uit het memorandum voor de voorzitter voor die vergadering en uit de desbetreffende aantekeningen, uit welke ondubbelzinnig blijkt, dat de Cembureau-overeenkomst tijdens die gesprekken is bevestigd (supra, punten 1008-1010).

1021 In de zesde plaats stelt Lafarge, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen waarvan sprake is in het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van 19 maart 1984 en in de aantekeningen van die vergadering, door de Commissie in artikel 2 van de bestreden beschikking afzonderlijk wordt behandeld. Haars inziens kunnen die documenten dus niet in

verband worden gebracht met de gestelde overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten.

1022 Dit argument moet worden afgewezen. Eenzelfde bewijsstuk kan immers verband houden met meer dan een inbreuk. De Commissie heeft haar betoog inzake de bevestiging van de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van 19 maart 1984 hoe dan ook niet uitsluitend gebaseerd op de passages uit de documenten betreffende die vergadering, waarin sprake is van uitwisseling van informatie over de prijzen. Blijkens paragraaf 45, punt 2, van de bestreden beschikking heeft zij vooral rekening gehouden met de discussies betreffende de spanningen ten gevolge van het grensoverschrijdende handelsverkeer, met de in het memorandum voor de voorzitter genoemde „kritieke punten", alsmede met de conclusie in de aantekeningen van 2 april 1984, volgens welke de druk ten gevolge van de handel tussen de leden duidelijk was verzwakt dank zij de verbetering van de bilaterale contacten, waarbij de uitgevoerde hoeveelheden afnamen, hoewel de bedreiging van outsiders bleef bestaan.

1023 In de zevende plaats beklemtoont Lafarge, dat in de aantekeningen van 2 april 1984 gewag wordt gemaakt van de wens om geen informatie-uitwisseling in te voeren die indruist tegen het communautaire mededingingsrecht.

1024 Dit argument is irrelevant. Het in artikel 1 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar heeft immers geen betrekking op de uitwisseling van informatie, maar op een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten en tot regeling van de verkoop van het ene land naar het andere (supra, punt 1017).

1025 In de achtste plaats ten slotte stelt Unicem, dat de bij de convocatie voor de vergadering van 19 maart 1984 gevoegde informatie bestemd was voor de eventuele antidumpingklacht betreffende de invoer uit de Oostbloklanden.

1026 Vastgesteld moet worden, dat het eerste punt van de agenda voor de vergadering van 19 maart 1984 luidde: „Invoer uit Oost-Europa" (document nr. 33.126/11716). De omstandigheid dat de door Unicem bedoelde documenten bestemd kunnen zijn geweest voor de voorbereiding van een antidumpingklacht om aan die invoer het hoofd te bieden, doet evenwel niet af aan het feit dat de Cembureau-overeenkomst is bevestigd in het kader van de besprekingen betreffende het tweede agendapunt, „Situatie op de Europese markt" (document nr. 33.126/11716).

1027 Derhalve moet worden geconcludeerd, dat de Commissie op grond van de door haar in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking aangevoerde elementen terecht kon concluderen, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 de wilsovereenstemming over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van regeling van de verkoop van het ene land naar het andere, was bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9).

2.4. Bevestiging van de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984

1028 Volgens de Commissie is de Cembureau-overeenkomst nogmaals bevestigd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2, tweede alinea). Zij baseert zich daarvoor op de „Summary notes" van 12 november 1984 betreffende die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 14; documenten nrs. 33.126/11754 en 11755).

1029 In de eerste plaats betwisten CBR, Cembureau, FIC, Ciments luxembourgeois, Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Unicem, Heracles, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Titan, Cementir en AGCI de juistheid van die bewering. Blijkens de in paragraaf 19, punten 12 tot en met 14, van de bestreden beschikking genoemde documenten was de vergadering gewijd aan de invoer uit Oost-Europa en aan de ontwikkeling van de wereldmarkt van cement. De Grieks-Spaanse overeenkomst waarover wordt gesproken in de „Summary notes" van 12 november 1984 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 14; documenten nrs. 33.126/11754 en 11755), had volgens hen enkel tot doel, de prijzen bij de uitvoer buiten Europa te stabiliseren. Behalve naar de in paragraaf 19, punten 12 tot en met 14, van de bestreden beschikking genoemde documenten verwijst Cembureau nog naar verschillende tabellen die zijn uitgereikt tijdens de vergadering van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 15; documenten nrs. 33.126/11774—11789) en de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 8 november 1984 (bijlage 4.11 bij het verzoekschrift van Cembureau). FIC beroept zich ook op de nota van Van Hove van 12 november 1984 aan haar raad van bestuur (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 3, in fine; documenten nrs. 33.126/2063—2069 en 2436—2447), waarin met betrekking tot de vergaderingen van het uitvoerend comité en de delegatiehoofden van 7 en 8 november 1984 wordt gezegd, dat „geen enkel EEG-intern probleem is behandeld of zelfs maar opgeworpen".

1030 Vastgesteld moet worden dat, anders dan tijdens de vergaderingen van 14 januari 1983 en 19 maart 1984, de intra-Europese handel geen afzonderlijk punt vormde op de agenda van de vergadering van 7 november 1984. De twee agendapunten van deze laatste vergadering waren: „1. Import uit Oost-Europa (...) 2. Ontwikkeling van de wereldmarkt". Ook in de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 8 november 1984 staat, dat de vergadering van 7 november 1984 „gewijd was aan de invoer uit Oost-Europa en de aanhoudende dreiging door de toename daarvan en aan de verslechtering van de situatie op de wereldmarkt". Volgens de door FIC aangevoerde nota van 12 november 1984 werd tijdens de vergadering van 7 november 1984 „geen enkel EEG-intern probleem behandeld of zelfs maar opgeworpen".

1031 Uit de „Summary notes" van 12 november 1984 blijkt evenwel, dat de deelnemers aan de vergadering van 7 november 1984 hun steun hebben betuigd voor de sluiting van een overeenkomst tussen de Griekse en de Spaanse exporteurs.

1032 In die „Summary notes" wordt met betrekking tot die overeenkomst gezegd:

„Dit wordt unaniem beschouwd als belangrijkste voorwaarde voor het verkrijgen van betere exportprijzen en om te voorkomen dat de situatie in Europa gedestabiliseerd wordt."

1033 Vervolgens wordt geconcludeerd:

„De situatie was ernstig en de exportprijzen te laag. Er was overcapaciteit in Europa en in het Verre Oosten, waarmee op een verantwoorde wijze moet worden omgegaan. Men moet zich gelukkig prijzen met de inspanningen van de Griekse en Spaanse cementindustrie om tot een akkoord te komen, en de andere leden zijn bereid om, indien hen dat gevraagd wordt, hun inspanningen te ondersteunen. Eventuele kleine hoeveelheden afkomstig uit andere landen zouden de markt niet mogen verstoren als het wederzijds vertrouwen prevaleert."

1034 Met hun steun voor de Grieks-Spaanse overeenkomst hadden de delegatiehoofden dus een dubbel doel.

1035 In de eerste plaats streefden zij naar betere exportprijzen. De cementprijs op de wereldmarkt werd te laag geacht. De lage exportprijzen waren niet alleen een gevolg van de overcapaciteit in Europa en het Verre Oosten, maar ook van de strijd tussen Grieken en Spanjaarden op de exportmarkten. Dienaangaande wordt in de nota van Van Hove van 12 november 1984 gezegd, dat de strijd tussen Grieken en Spanjaarden „bepalend is voor de prijs op de vreemde markten". Daarom werd de Grieks-Spaanse overeenkomst unaniem als belangrijkste voorwaarde voor het verkrijgen van betere exportprijzen beschouwd. In dezelfde zin wordt in de notulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 8 november 1984 verklaard: „De voorzitter wees met nadruk op het belang van de inspanningen van de Griekse en Spaanse exporteurs om de prijzen weer op een redelijk niveau te brengen en op de tijdens de vergadering duidelijk gebleken steun die de andere leden bereid waren hun daarbij te geven."

1036 Met hun steun voor de Grieks-Spaanse overeenkomst wilden de delegatiehoofden in de tweede plaats „voorkomen dat de situatie in Europa gedestabiliseerd wordt". In hun algemene conclusie brachten zij het gevaar van destabilisatie in Europa in verband met het bestaan van „overcapaciteit", waarmee volgens hen „op een verantwoorde wijze moet worden omgegaan". Op een tijdstip dat de prijzen op de wereldmarkt sterk daalden, was het gevaar immers reëel, dat de Europese producenten die hun productieoverschot gewoonlijk buiten Europa afzetten, in de verleiding zouden komen om althans voor een deel van hun surplus afzetmarkten te vinden in Europa. De vergadering van de delegatiehoofden had dus tot doel, de prijzen op de wereldmarkt weer op een „redelijk niveau" te brengen (ontwerpnotulen van de vergadering van

het uitvoerend comité van 8 november 1984) en aldus een dergelijke praktijk te voorkomen. Zoals ook blijkt uit de interne nota van Blue Circle van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 2; documenten nrs. 33.126/11332—11334) ging de eerbiediging van de thuismarkten dus hand in hand met het in banen leiden van de uitvoer.

1037 Ofschoon het probleem van de cementhandel tussen lidstaten niet op de agenda stond van de vergadering van 7 november 1984, kon de Commissie derhalve, na een juiste waardering van de bewijsstukken betreffende deze vergadering, met betrekking tot de Cembureau-overeenkomst concluderen (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2, tweede alinea):

„De inhoud van deze overeenkomst werd nogmaals bevestigd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (...), gedurende welke het in banen leiden van de Griekse en de Spaanse overproductie door Cembureau en haar leden werd gesteund teneinde de destabilisatie van de Europese markten te voorkomen."

1038 In de tweede plaats stellen Heidelberger en Unicem, dat de vermelding van de noodzaak van „het bereiken van vaste afspraken tussen de grootste Europese exporteurs" en van de „onderhandelingen (...) tussen vier Spaanse en drie Griekse ondernemingen" (supra, punt 808) in de „Summary notes" van 12 november 1984, het bestaan van de Cembureau-overeenkomst weerspreekt.

1039 Dit argument moet worden afgewezen. Die overeenkomst en die onderhandelingen hebben betrekking op de markten voor de „grote export" en zijn dus geenszins in tegenspraak met het voordien bestaan en sluiten van een overeenkomst tot eerbiediging van de Europese thuismarkten. Uit het voorgaande onderzoek van de vergadering van 7 november 1984 (supra, punten 1030-1037) blijkt integendeel, dat de delegatiehoofden met hun steun voor de sluiting van een overeenkomst tussen de Griekse en de Spaanse exporteurs wilden voorkomen, dat de Cembureau-overeenkomst niet langer gerespecteerd zou worden.

1040 In de derde plaats stelt AGCI, dat de Commissie de vaststelling van het bestaan van een onrechtmatige overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten niet kon baseren op het feit, dat tijdens de vergadering van 7 november 1984 informatie was uitgewisseld over de Grieks-Spaanse overeenkomst betreffende de Cement Marketing Association (hierna: „CMA"). De Grieks-Spaanse concurrentie op de markten voor de „grote export" gaat terug tot het begin van de jaren zeventig, zodat de aanwezigheid van producenten uit die landen op die markten niet als een bewijs kan worden gezien van de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst in de vorm van het kanaliseren van hun productie naar derde landen. De overeenkomst betreffende de CMA is volgens haar in de bestreden beschikking ook niet ter discussie gesteld. De Commissie kon dus niet op basis van het bestaan van een rechtmatige overeenkomst het bestaan van een andere, onrechtmatige overeenkomst aantonen. Ook Titan verwijt de Commissie, dat zij „de indruk gewekt" heeft dat een rechtmatige overeenkomst het bewijs van het bestaan van een onrechtmatige overeenkomst kan opleveren. AGCI, die verwijst naar de opmerking van haar vertegenwoordiger tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 9 november 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 6), voegt daaraan toe, dat het aanmoedigen van de samenwerking op overzeese markten vanuit het oogpunt van artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet laakbaar was.

1041 Vastgesteld moet worden, dat het argument betreffende de sinds de jaren zeventig bestaande concurrentie tussen de Griekse en de Spaanse producenten geen ander licht kan werpen op de „Summary notes" van 12 november 1984, waaruit blijkt dat de delegatiehoofden de Grieks-Spaanse overeenkomst hebben gesteund teneinde te „voorkomen dat de situatie in Europa gedestabiliseerd wordt" en dat zij aldus de Cembureau-overeenkomst hebben bevestigd (supra, punten 1030-1037).

1042 Aangaande het argument dat de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld op basis van de CMA-overeenkomst, zij opgemerkt, dat de Commissie de vaststelling van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst niet heeft gebaseerd op de besprekingen tijdens de vergadering van 7 november 1984. In de bestreden beschikking heeft zij enkel gesteld, dat de inhoud van de Cembureau-overeenkomst tijdens die vergadering was bevestigd. Zo heeft zij verklaard, dat de wilsovereenstemming betreffende „het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9), die reeds op 14 januari 1983 en 19 maart 1984 tot uitdrukking was gebracht, op 7 november 1984 nogmaals was bevestigd, niet omdat de discussies tijdens die vergadering betrekking hadden op de CMA, maar omdat zij dienden te „voorkomen dat de situatie in Europa gedestabiliseerd wordt" (bestreden beschikking, paragrafen 19, punt 14, en 45, punt 2, tweede alinea).

1043 De opmerking van AGCI ten slotte, dat samenwerking tussen ondernemingen op de markten voor de „grote export" buiten de Gemeenschap niet in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag ten slotte, is irrelevant, daar met betrekking tot de CMA-overeenkomst in de bestreden beschikking geen specifiek punt van bezwaar in aanmerking is genomen.

1044 In de vierde en laatste plaats meent Halkis, dat de Commissie de Grieks-Spaanse overeenkomst niet meer kon gebruiken om te stellen, dat de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van 7 november 1984 was bevestigd, aangezien die overeenkomst niet alleen nooit heeft bestaan, maar in de bestreden beschikking ook niet in aanmerking is genomen als een manifestatie van het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten.

1045 Ook dit argument moet worden afgewezen. De Commissie heeft haar conclusie dat de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van 7 november 1984 was bevestigd, niet gebaseerd op het bestaan en de toepassing van de Grieks-Spaanse overeenkomst, maar enkel op het feit, dat de deelnemers aan die vergadering volgens de „Summary notes" van 12 november 1984 unaniem van mening waren, dat de Grieks-Spaanse overeenkomst de belangrijkste voorwaarde was om te „voorkomen dat de situatie in Europa gedestabiliseerd wordt".

1046 Geconcludeerd moet worden, dat de Commissie op grond van de door haar in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking aangevoerde elementen terecht kon concluderen, dat tijdens de vergadering van 7 november 1984 de wilsovereenstemming over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van regeling van de verkoop van het ene land naar het andere, was bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9).

2.5. Niet-inaanmerkingneming van de andere vergaderingen van de delegatiehoofden

1047 Cembureau, FIC, Irish Cement en Cementir betreuren, dat de Commissie geen rekening heeft gehouden met de vergaderingen van de delegatiehoofden van 30 mei 1983 en 10 juni 1985 en met het feit, dat de intracommunautaire handel tijdens die vergaderingen niet aan bod is gekomen, terwijl zij haar betoog baseert op de doorslaggevende rol van de vergaderingen van de delegatiehoofden bij de sluiting en uitvoering van de gestelde Cembureau-overeenkomst. Een dergelijke houding duidt huns inziens op een arbitraire en partijdige selectie en analyse van de bewijzen waarover de Commissie beschikte. Titan verwijt de Commissie van haar kant, dat zij niets zegt over de vergadering van de delegatiehoofden van 30 mei 1983, tijdens welke geen enkele controversiële kwestie is besproken.

1048 Tot staving van de verklaring, dat de intracommunautaire handel niet is besproken tijdens de vergaderingen van 30 mei 1983 en 10 juni 1985, wordt voor eerstgenoemde vergadering verwezen naar de convocatie van 5 april 1983 (document nr. 33.126/11643), de ontwerp-agenda van 17 mei 1983 (documenten nrs. 33.126/11654 en 11655) en het verslag dat over die vergadering is uitgebracht tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van die dag (bijlage 3.20 bij het verzoekschrift van Cembureau), en voor de tweede vergadering naar de convocatie en de daarbij gevoegde documenten (documenten nrs. 33.126/11793—11796) en naar de tijdens die vergadering uitgereikte documenten (documenten nrs. 33.126/11799 en 11800).

1049 De Commissie kan evenwel niet worden verweten, dat zij geen rekening heeft gehouden met feitelijke gegevens die geen enkele aanvullende aanwijzing verschaften tot staving van de reeks van directe schriftelijke bewijzen waarover zij beschikte om aan te tonen, dat de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergaderingen van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 is gesloten en bevestigd. Zelfs indien de intracommunautaire handel niet is besproken tijdens de vergaderingen van 30 mei 1983 en 10 juni 1985, kan dat geen ander licht werpen op de reeks van schriftelijke bewijzen uit welke blijkt, dat tijdens de vergaderingen van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten is gesloten en vervolgens is bevestigd (supra, punten 872-1046).

2.6. Algemene argumenten betreffende de bewijskracht van de in de paragrafen 18 en 19 van de bestreden beschikking genoemde documenten

1050 In de eerste plaats betwisten verschillende verzoeksters de bewijskracht van bepaalde bewijsstukken, op grond dat zij vóór de administratieve procedure daarvan geen kennis zouden hebben gehad.

1051 Zo stelt Vicat, dat de Commissie niet heeft geprobeerd aan te tonen, dat zij kennis had van de verschillende documenten betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden. Cementir en

AGCI beklemtonen, dat de twee interne nota's van Blue Circle (bestreden beschikking, paragraaf 18, punten 2 en 3; documenten nrs. 33.126/11332—11334 en 11335—11337) niet van hen afkomstig zijn, en dat zij noch de andere leden van Cembureau ten tijde van de feiten kennis daarvan hadden. AGCI voegt daaraan toe, dat zij ten tijde van de feiten geen kennis had van de briefwisseling tussen de voorzitter van Cembureau en Van Hove (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; documenten nrs. 33.126/11558 en 11559), noch van het bestaan en de inhoud van het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729).

1052 In dezelfde context stelt VNC, dat de door de Commissie aangevoerde documenten en verklaringen niet aan haar kunnen worden tegengeworpen, hetzij omdat deze afkomstig zijn van cementproducenten waarmee zij geen enkele band had, hetzij omdat zij niet afkomstig zijn van Cembureau, hetzij omdat VNC daarin niet met name wordt genoemd. BDZ stelt, dat zich tussen haar eigen documenten geen notulen van de door de Commissie gewraakte vergaderingen van de delegatiehoofden bevinden, en dat daarin in het geheel niet wordt gesproken over de inhoud van de gestelde Cembureau-overeenkomst. Ciments français stelt van haar kant, dat het Franse delegatiehoofd geen kennis had van de convocatie van Braz de Oliveira voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553), van de tussen het secretariaat van Cembureau en Van Hove gewisselde telexberichten van 17 november 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; documenten nrs. 33.126/11558 en 11559), of van het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585). Ook Titan stelt, dat zij destijds geen kennis had van de convocatie van Braz de Oliveira voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 of van het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor deze vergadering.

1053 Vastgesteld moet evenwel worden, dat de in de punten 1050 tot en met 1052 supra genoemde omstandigheden niet afdoen aan de bewijswaarde van de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde documenten wat de vaststelling van het bestaan zelf van een inbreuk betreft. De bewijswaarde van een document hangt namelijk af van de vraag, van wie het stuk afkomstig is, onder welke voorwaarden het tot stand is gekomen, tot wie het is gericht en wat zijn inhoud is (conclusie van rechter Vesterdorf, aangewezen als advocaat-generaal, bij arrest Gerecht van 24 oktober 1991, Rhône-Poulenc/Commissie, T-1/89, Jurispr. blz. II-867, II-869, II-956; arresten Gerecht van 24 oktober 1991, Atochem/Commissie, T-3/89, Jurispr. blz. II-1177, punten 31-38, en 11 maart 1999, Empresa Nacional Siderúrgica/Commissie, T-157/94, Jurispr. blz. II-707, punt 312). De door de betrokken verzoeksters aangevoerde omstandigheden kunnen hooguit in aanmerking worden genomen in het kader van de beoordeling van hun deelneming aan de inbreuk. Later zal worden onderzocht, of de deelneming van de betrokken verzoeksters aan de Cembureau-overeenkomst in de bestreden beschikking feitelijk en rechtens genoegzaam is aangetoond.

1054 In de tweede plaats stelt Blue Circle, dat waar de Commissie in de bestreden beschikking delen van documenten aanhaalt, zij de betekenis van sommige van die documenten verkeerd heeft weergegeven.

1055 Het argument van Blue Circle wordt niet gestaafd door enig concreet element aan de hand waarvan de juistheid ervan kan worden beoordeeld. Het moet dan ook worden afgewezen wegens onvoldoende nauwkeurigheid.

1056 In de derde plaats stellen Cembureau, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Unicem, Heracles, Uniland, Oficemen en Irish Cement, dat de Commissie haar vaststelling, dat de Cembureau-overeenkomst is gesloten tijdens de vergadering van 14 januari 1983, heeft gebaseerd op voorbereidende stukken, namelijk de convocatie voor die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553), de ontwerp-agenda (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11580) en het ontwerp voor de inleiding (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585). Die voorbereidende stukken hebben volgens hen evenwel geen bewijskracht, daar zij hooguit de mening van hun auteur weergeven, maar niets zeggen over hetgeen tijdens de betrokken vergadering werkelijk is gebeurd. Heidelberger voegt daaraan toe, dat het feit dat één van de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983 de wens heeft geuit om bepaalde spelregels voor te stellen, niet bewijst dat er een overeenkomst bestond, noch wat die spelregels inhielden. Om dezelfde redenen betwisten Ciments français en Unicem de bewijskracht van het memorandum voor de voorzitter van Cembureau voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729).

1057 Cembureau voegt daaraan toe, dat het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van 14 januari 1983 en het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van 19 maart 1984, en met name de vermelding van „kritieke punten" in dat tweede stuk, enkel de persoonlijke mening weergeven van de auteurs, Collis en Dutron, directeuren van Cembureau, maar niet die van de voorzitter en de deelnemers aan die vergaderingen.

1058 Italcementi stelt van haar kant, dat op grond van de documenten betreffende de drie vergaderingen van de delegatiehoofden die in de bestreden beschikking worden genoemd, niet kan worden vastgesteld, dat er een wilsovereenstemming tussen de deelnemers aan die vergaderingen bestond, aangezien het gaat om voorbereidende stukken, met de hand geschreven nota's en memoranda waarvan niet eens vaststaat dat zij volledig ter kennis van de delegatiehoofden zijn gebracht.

1059 Allereerst zij gewezen op de tegenspraak in de redenering van de meeste van deze betrokken verzoeksters. Zij ontzeggen de voorbereidende stukken voor de verschillende vergaderingen van de delegatiehoofden elke bewijskracht, maar zij baseren zich op diezelfde stukken om aan te tonen, dat de discussies tijdens die vergaderingen rechtmatig waren (supra, punten 955-1026).

1060 Hoe dan ook, in de bestreden beschikking is de Commissie niet uitsluitend uitgegaan van voorbereidende stukken voor de vergaderingen van de delegatiehoofden. Zij heeft zich met name gebaseerd op de aantekeningen van 2 april 1984 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737) en de „Summary notes" van 12 november 1984 betreffende de vergadering van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 14; documenten nrs. 33.126/11754 en 11755). Uit die stukken en uit de interne nota's van Blue Circle (documenten nrs. 33.126/11332—11334 en 11335—11337), de verklaring van de president-directeur van Heracles en de bekentenis van Cembureau (bestreden beschikking,

paragraaf 18, punt 4; documenten nrs. 33.126/11525 en 13568—13573) blijkt, dat de voorstellen van de voorzitter van Cembureau, die zijn weergegeven in de voorbereidende stukken voor de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984, tijdens die vergaderingen zijn gedaan en door de deelnemers zijn goedgekeurd. Het bewijs van het bestaan van de wilsovereenstemming betreffende de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere berust dus op de reeks van overeenstemmende bewijzen die in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking worden genoemd.

2.7. Gegevens van na de vergaderingen van de delegatiehoofden, waaruit zou blijken dat geen Cembureau-overeenkomst is gesloten tijdens de vergadering van 14 januari 1983 of bevestigd tijdens de vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984

1061 Volgens een aantal verzoeksters blijkt uit verschillende documenten, dat de Cembureau-overeenkomst niet kan zijn gesloten in het kader van de vergadering van 14 januari 1983, of kan zijn bevestigd tijdens de vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984.

1062 In de eerste plaats verwijzen Cembureau, FIC, Dyckerhoff, Aalborg, Irish Cement, Titan en AGCI naar de met de hand geschreven nota van Italcementi over de vergadering van het uitvoerend comité te Parijs op 14 april 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 9; document nr. 33.126/3185) waarin wordt verklaard: „er moeten tussen ons spelregels komen om oneerlijke mededinging te voorkomen". Het feit dat er op 14 april 1986 „spelregels moesten komen" bewijst volgens hen, dat die regels niet waren vastgesteld tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983.

1063 Dit argument moet worden afgewezen. De aangehaalde zin uit de nota van Italcementi wordt voorafgegaan door overwegingen betreffende de import met dumping. Ook de overwegingen die direct op die zin volgen, betreffen dumping. Verder blijkt uit datzelfde document, dat de Spaanse vertegenwoordiger, Bertrán van Asland, heeft verklaard: „er moeten (...) spelregels komen om niet correcte mededinging te voorkomen". Dienaangaande zij opgemerkt, dat de industrie van de Gemeenschap in april 1985 een antidumpingklacht had ingediend tegen de Spaanse cementproducenten (PB 1985, C 84, blz. 5).

1064 Uit een en ander volgt dus dat, anders dan de Commissie stelt (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 10), de verklaring van Bertrán is afgelegd in het kader van een discussie over de problemen ten gevolge van invoer met dumping. Ook indien uit dergelijke invoer uit Spanje in de andere lidstaten blijkt, dat de Spaanse producenten de Cembureau-overeenkomst niet altijd eerbiedigden, kan die vaststelling geen ander licht werpen op de bewijsstukken waarop de Commissie zich in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking baseert en waaruit blijkt, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 een wilsovereenstemming is bereikt over het beginsel van eerbiediging van de Europese thuismarkten en van regeling van de verkoop van het ene land naar het andere (zie met name supra, punten 979-985). Bovendien past het feit dat Bertrán, die een industrie vertegenwoordigde waartegen een antidumpingklacht was ingediend, de andere deelnemers aan de vergadering heeft medegedeeld, dat zijns inziens een niet correcte

mededinging diende te worden voorkomen, geheel in het beeld van een reeds eerder bestaande Cembureau-overeenkomst.

1065 In de tweede plaats merkt Titan op, dat Bertrán tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 samenwerking tussen de leden van Cembureau heeft bepleit, maar niet heeft verklaard dat de samenwerkingsregels die tijdens de vergadering van 14 januari 1983 zouden zijn vastgesteld, niet werden nageleefd.

1066 Ook dit argument moet worden afgewezen. Het door Titan aangevoerde document betreft namelijk het probleem van de lage prijzen op de markt voor de „grote export" en de noodzaak van een samenwerking van de leden van Cembureau om daaraan het hoofd te bieden. Daar de samenwerking waarnaar Bertrán tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 heeft verwezen, verband hield met de markt buiten Europa, kan die verklaring geen ander licht werpen op de bewijsstukken waarop de Commissie zich in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking heeft gebaseerd (zie met name supra, punten 979-985).

1067 In de derde plaats meent Ciments français, dat de opvatting van de Commissie, dat de Cembureau-overeenkomst door Cembureau en haar leden is gesloten tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en tijdens die van 19 maart 1984 is bevestigd, niet te rijmen valt met het feit, dat de Commissie stelt, dat zij voor Holderbank en de Spaanse, de Portugese en de Noorse industrie niet over bewijs beschikt dat hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst vóór 1986 binnen de Gemeenschap gevolgen heeft gehad (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4).

1068 Dit argument is irrelevant. Zelfs indien de Commissie een fout zou hebben begaan of incoherent zou zijn geweest bij de toerekening van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk aan Holderbank, Aker en de Spaanse en Portugese ondernemingen en ondernemersverenigingen, zou dat immers geen invloed hebben op de bewijskracht van de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde bewijsstukken blijkens welke het tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 tot een wilsovereenstemming betreffende de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gekomen (zie met name supra, punten 979-985, 1008-1010 en 1030-1037).

1069 In de vierde plaats stelt Aalborg ten slotte, dat de bewering van de Commissie dat zij niet zeker is, dat de inbreuk werkelijk ooit is gestaakt, en dat zij derhalve geen einddatum van de inbreuk kan vaststellen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4), bevestigt dat er geen Cembureau-overeenkomst heeft bestaan. Indien de Cembureau-overeenkomst werkelijk gedragingen beïnvloedde, had de Commissie immers kunnen constateren, of zij al dan niet was beëindigd.

1070 Dit argument moet worden afgewezen. Het feit dat de Commissie niet over bewijzen beschikt voor het einde van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst, heeft geen invloed op de bewijskracht van de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde bewijsstukken, blijkens welke het tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 tot een wilsovereenstemming betreffende de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gekomen (zie met name supra, punten 979-985, 1008-1010 en 1030-1037).

2.8. Kwalificatie als overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag

1071 In de eerste plaats stellen CBR, FIC, Dyckerhoff, Heidelberger en Italcementi, dat de Commissie de Cembureau-overeenkomst niet als een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag kon aanmerken. Volgens CBR heeft de Commissie niet het bewijs geleverd van de wilsverklaring die de overeenkomst onderscheidt van een onderling afgestemde feitelijke gedraging. Het loutere feit, dat Cembureau de vaststelling van bepaalde regels van goed nabuurschap heeft aangemoedigd, toont bij gebreke van bewijs dat de leden van Cembureau daarmee instemden, niet aan dat zij op die suggestie waren ingegaan. Dyckerhoff, Heidelberger en Italcementi stellen, dat de Commissie niet heeft bewezen, dat de verschillende deelnemers aan de vergaderingen van de delegatiehoofden dezelfde standpunten innamen over het doel van de discussies. FIC stelt, dat de vage en tegenstrijdige termen die de auteur van de interne nota's van Blue Circle bij de omschrijving van de gestelde Cembureau-overeenkomst heeft gebruikt, aantonen, dat onzeker is hoe die overeenkomst precies moet worden gekwalificeerd.

1072 Uit de reeks van in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde bewijsstukken, blijkt dat het tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 tot een wilsovereenstemming over de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van cement van het ene land naar het andere is gekomen, en dat die wilsovereenstemming tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 is bevestigd. Een dergelijke wilsovereenstemming is een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag (arresten ACF Chemiefarma/Commissie, reeds aangehaald in punt 643, punt 112; Van Landewyck e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 717, punt 86; Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 130; Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 162, en Tréfileurope/Commissie, reeds aangehaald in punt 958, punt 95). Het gebruik van de woorden „overeenkomst", „beginsel" of „beleid" van Cembureau tot eerbiediging van de Europese thuismarkten in de interne nota's van Blue Circle geeft slechts weer, dat die wilsovereenstemming en dus de overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag bestaat. Hierna zal evenwel nog worden onderzocht, of alle verzoeksters kunnen worden geacht, aan de betrokken overeenkomst te hebben deelgenomen.

1073 In de tweede plaats stellen Cembureau, Lafarge en Castle, dat de Commissie niet heeft bewezen, dat het door haar in paragraaf 45, punt 8, van de bestreden beschikking vermelde algemene consigne aan de indirecte leden van Cembureau is gegeven. Aker en Euroc menen, dat er geen enkel bewijs is, dat de delegatiehoofden, de nationale bedrijfstakverenigingen of Cembureau zelf instructies en aanbevelingen hebben gericht tot de ondernemingen of ondernemersverenigingen die niet aan de vergadering hadden deelgenomen.

1074 Er zij aan herinnerd, dat in het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van 14 januari 1983 de deelnemers werd verzocht, om hen heen „van wijsheid getuigende woorden te spreken". De totstandkoming van een wilsovereenstemming tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden stond los van de eventuele „van wijsheid getuigende woorden" van de delegatiehoofden na de vergadering aan de indirecte leden van Cembureau. De omstandigheid dat indirecte leden van Cembureau eventueel niet op de hoogte waren van de tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 overeengekomen „spelregels", is evenwel relevant voor het onderzoek van de vraag, of die ondernemingen zich bij de Cembureau-overeenkomst hebben aangesloten. Die vraag wordt hierna nog onderzocht.

1075 In de derde plaats stelt Italcementi, dat de in de bestreden beschikking gelaakte bilaterale maatregelen niet kunnen aantonen, dat er een onrechtmatige overeenkomst bestond waarbij de gehele Europese cementindustrie betrokken was. Het bestaan van een wilsovereenstemming kan haars inziens niet worden bewezen door de uitvoering van die gezamenlijke wil.

1076 Dit argument moet worden afgewezen. Het volstaat eraan te herinneren, dat het bestaan van de Cembureau-overeenkomst in de bestreden beschikking terecht in aanmerking is genomen op grond van de in de paragrafen 18, 19 en 45 genoemde directe schriftelijke bewijzen (zie met name supra, punten 979-985, 1008-1010 en 1030-1037). De Commissie heeft het bestaan van de Cembureau-overeenkomst dus niet vastgesteld op grond van de aan de verschillende adressaten van de bestreden beschikking verweten uitvoeringsmaatregelen, hoewel die maatregelen volgens de bestreden beschikking het bestaan van een wilsovereenstemming betreffende de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere bevestigen (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 5).

1077 In de vierde plaats stelt Italcementi ten slotte, dat de door de Commissie in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking aangevoerde stukken evenmin het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging kunnen aantonen.

1078 Dit argument is niet relevant. In artikel 1 van de bestreden beschikking neemt de Commissie immers terecht het bestaan van een overeenkomst, en niet van een onderling afgestemde feitelijke gedraging in aanmerking.

2.9. Voorwerp en aard van de Cembureau-overeenkomst

1079 ENCI en VNC verwijten de Commissie, dat zij niet heeft aangetoond, dat de gestelde Cembureau-overeenkomst ook gold voor de Nederlandse markt. Het bewijs daarvan kan volgens hen in elk geval niet worden afgeleid uit het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19,

punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729). In dat memorandum wordt immers uitdrukkelijk gesteld, dat de discussie geen betrekking had op de uitvoer uit Duitsland en België naar Nederland. De situatie op de Nederlandse markt komt volgens hen ook niet ter sprake in enig ander document betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden.

1080 Vastgesteld moet evenwel worden, dat uit niets in het dossier blijkt, dat een in Cembureau vertegenwoordigde nationale markt van de toepassing van de op 14 januari 1983 gesloten en op 19 maart en 7 november 1984 bevestigde overeenkomst uitgesloten was.

1081 Wat meer bepaald de Nederlandse markt betreft, moet worden vastgesteld, dat het Nederlandse delegatiehoofd, Platschorre, aanwezig was tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581) en 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 8; documenten nrs. 33.126/11699 en 11700). Uit niets blijkt, dat Platschorre zich openlijk van de inhoud van die vergaderingen heeft gedistantieerd. Uit de documenten betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 blijkt integendeel, dat de Cembureau-overeenkomst ook op de Nederlandse markt betrekking had. Nadat zij eraan waren herinnerd, dat de discussie niet ging over „de traditionele of structurele interstaatse handel zoals bijvoorbeeld het geval is bij de uitvoer van Duitsland en België naar Nederland" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984), hebben de deelnemers aan die vergadering kunnen vaststellen, dat er daarnaast ook nog „bijkomende ‚wilde' export [van Duitsland] naar Nederland" bestond (aantekeningen van 2 april 1984). Dat een deel van de export naar Nederland als „wild" werd aangemerkt, bewijst reeds dat die uitvoer, anders dan de traditionele of structurele uitvoer naar dat land, of met andere woorden de gecontroleerde uitvoer, werd geacht in te druisen tegen een op de Nederlandse markt geldende gedragsregel betreffende eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere.

1082 Het argument van ENCI en VNC moet dan ook worden afgewezen.

1083 Volgens AGCI geeft de Cembureau-overeenkomst in werkelijkheid het gezamenlijke standpunt weer van een beperkte groep ondernemingen, namelijk de „groep van acht", die de „harde kern" vormde van de ETF (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 21; document nr. 33.126/18848). Deze acht ondernemingen handelden uitsluitend in hun eigen belang en buiten medeweten van de andere leden van Cembureau, en wilden gezamenlijk optreden tegen de invoer uit andere lidstaten, zoals Griekenland. AGCI verwijst in dat verband naar verschillende omstandigheden (deelneming van directeuren van Cembureau aan vergaderingen ter voorbereiding van de ETF van 28 mei 1986 te Rome en van 3 tot en met 5 juni 1986 te Zürich/Céligny; verzending van een vertrouwelijke kopie van de notulen van de EPC-vergaderingen aan Blue Circle; de voorzitter van Cembureau en van het EPC waren mensen van Blue Circle) waaruit volgens haar blijkt, dat de leidinggevende figuren van Cembureau handelden op instructie en voor rekening van deze beperkte groep van grote producenten, onafhankelijk van de andere leden van Cembureau, zonder hun medeweten en in strijd met hun belangen. Titan verwijt de Commissie, dat zij niet heeft onderzocht, wat onder „groep van acht" moest worden verstaan.

1084 Dit betoog kan niet de in de punten 979 tot en met 985 supra genoemde directe schriftelijke bewijzen weerleggen, uit welke ondubbelzinnig blijkt, dat de Cembureau-overeenkomst is gesloten in januari 1983, dat wil zeggen lang voor de „Griekse bedreiging", die pas reëel werd in 1986, en niet in het beperkte kader van een groep ondernemingen maar tijdens een vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau, waaraan vertegenwoordigers van de gehele Europese cementindustrie en in het bijzonder een vertegenwoordiging van AGCI deelnamen. Het argument van AGCI moet dan ook worden afgewezen.

3. Onrechtmatigheid van de Cembureau-overeenkomst: mededingingsbeperking en gevolgen voor de handel tussen lidstaten

1085 Uit een en ander volgt, dat de Commissie op grond van de door haar in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking aangehaalde bewijzen terecht mocht concluderen, dat de Cembureau-overeenkomst was gesloten tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 1) en dat de inhoud van die overeenkomst was bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2). Blijkens dezelfde bewijzen was het doel van de Cembureau-overeenkomst: „het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9).

1086 De Cembureau-overeenkomst had dus als zodanig een mededingingsverstorend doel. Zij behoorde tot een categorie van overeenkomsten die in artikel 85, lid 1, sub c, van het Verdrag uitdrukkelijk wordt verboden. Daar de delegatiehoofden de gehele Europese cementindustrie vertegenwoordigden (supra, punten 924-927), was het duidelijk dat zij de handel tussen lidstaten aanmerkelijk kon beïnvloeden.

1087 Volgens Ciments luxembourgeois, Dyckerhoff, Lafarge, Aalborg, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Unicem, Castle, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Cimpor, Secil, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle moet het bestaan van een mededingingsregeling in haar economische context worden beoordeeld. Het geringe handelsverkeer in cement is huns inziens niet te verklaren door het bestaan van een mededingingsregeling tot eerbiediging van de thuismarkten, maar door een aantal economische redenen, zoals de hoge transport- en dokkosten, de specificatienormen, de administratieve belemmeringen en de kosten voor uitvoergerichte investeringen. Verder was de economische realiteit huns inziens van dien aard, dat verzoeksters geen belang hadden bij de sluiting van de Cembureau-overeenkomst, en had een dergelijke overeenkomst, indien zij was gesloten, de mededinging niet aanmerkelijk kunnen beperken. Wat de markt van het Verenigd Koninkrijk betreft, voegt Blue Circle daaraan toe, dat de Commissie in de PvB (punt 74, zevende alinea) zelf van mening was, dat de door de CPMA's (supra, punt 91) opgelegde beperkingen tot gevolg hadden, dat de nationale markt werd afgesloten en opgesplitst, en dat penetratie van die markt door producenten van het vasteland moeilijk of zelfs onmogelijk was. Aalborg en Blue Circle verwijten de Commissie ten slotte, dat zij bij de waardering van de bewijzen betreffende het bestaan van de Cembureau-mededingingsregeling geen rekening heeft gehouden met de toename van de grensoverschrijdende handel in cement tijdens de betrokken periode.

1088 Er zij aan herinnerd, dat de overeenstemming van een gedrag met artikel 85, lid 1, van het Verdrag moet worden beoordeeld in zijn economische context (arrest Hof van 30 juni 1966, Société technique minière, 56/65, Jurispr. blz. 391, 413, en arrest Gerecht van 14 mei 1997, VGB e.a./Commissie, T-77/94, Jurispr. blz. II-759, punt 140). Zo verzoeksters' beweringen al gefundeerd zijn, bewijzen zij evenwel niet, dat de economische context elke mogelijkheid van werkzame mededinging uitsloot (zie in die zin arresten Hof Van Landewyck e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 717, punt 153; van 10 december 1985, Stichting Sigarettenindustrie e.a./Commissie, 240/82—242/82, 261/82, 268/82 en 269/82, Jurispr. blz. 3831, punten 24-29, en Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 127). Bovendien kan aan het als zodanig mededingingsverstorend doel dat kenmerkend is voor de sluiting van een overeenkomst tot wederzijdse eerbiediging van de thuismarkten, die in artikel 85, lid 1, sub c, van het Verdrag uitdrukkelijk wordt verboden, niet worden afgedaan door een onderzoek van de economische context van de mededingingsregeling (zie in die zin arresten Tréfilunion/Commissie, reeds aangehaald in punt 223, punt 109, en European Night Services e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 834, punt 136). Zijn er namelijk schriftelijke bewijzen, zoals die welke in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking zijn vermeld, dan kan een economische analyse hieraan niets afdoen. Indien de door verzoeksters voorgestelde economische analyse juist was, zou zij hoe dan ook de zwaarte van de inbreuk aantonen, daar de delegatiehoofden met de sluiting van de Cembureau-overeenkomst hebben gepoogd, het beetje werkzame mededinging dat nog op de markt bestond, te elimineren.

1089 Het argument van Aalborg en Blue Circle betreffende de gestelde toename van de intracommunautaire handel in cement moet om de in punt 1018 supra genoemde redenen worden afgewezen.

1090 Heidelberger, Titan en Italcementi verwijten de Commissie, dat zij niet heeft onderzocht, of het marktgedrag van de producenten niet anders dan door onderlinge afstemming kon worden verklaard.

1091 Daar de Commissie het bewijs van het bestaan van de mededingingsregeling niet heeft geleverd op basis van een op de markt vastgesteld parallel gedrag, maar op basis van schriftelijke bewijzen voor een overeenkomst (zie met name supra, punten 979-985, 1008-1010 en 1030-1037), behoefde zij niet te onderzoeken, of er voor het marktgedrag van de producenten een andere verklaring dan die mededingingsregeling bestond.

1092 Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Unicem, Buzzi, Asland, Castle, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle verklaren ten slotte, dat Europa, anders dan in de bestreden beschikking is vermeld (paragraaf 11, punten 1 en 7), niet de relevante geografische markt was. Volgens hen bestond de cementmarkt destijds uit een mozaïek van strikt afgebakende regionale markten die elkaar niet overlapten en geheel onafhankelijk waren van elkaar.

1093 Er zij aan herinnerd (supra, punt 834), dat verzoeksters' grieven tegen de door de Commissie in aanmerking genomen afbakening van de markt in het kader van de toepassing van artikel 85 van het Verdrag niet een zelfstandig belang kunnen hebben, los van de grieven betreffende de ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten en de verstoring van de mededinging (arresten SPO e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punt 75; Enso Española/Commissie, reeds aangehaald in punt 718, punt 232, en European Night Services e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 834, punten 90-105).

1094 In casu treft de betwisting van de afbakening van de relevante markt dus volstrekt geen doel, daar de Commissie op basis van de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde documenten terecht heeft geconcludeerd, dat de Cembureau-overeenkomst de mededinging vervalste en de handel tussen de lidstaten merkbaar ongunstig kon beïnvloeden (supra, punten 1085 en 1086). Bovendien is het bestaan zelf van de pan-Europese Cembureau-overeenkomst rechtstreeks in tegenspraak met de verklaring van de betrokken verzoeksters, dat de relevante geografische markt van cement niet Europa was.

4. Conclusie

1095 Uit een en ander volgt, dat de Commissie op grond van de door haar in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking aangehaalde elementen terecht mocht concluderen, dat de Cembureau-overeenkomst was gesloten tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 1) en vervolgens was bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2) en dat die overeenkomst inbreuk maakte op artikel 85, lid 1, van het Verdrag (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 5, en artikel 1).

B — Schending van artikel 190 van het Verdrag

1096 Cembureau (T-26/95) stelt, dat de Commissie noch in het deel van de bestreden beschikking betreffende de feiten, noch in het deel juridische beoordeling van deze beschikking uiteenzet, in hoeverre er tussen de verschillende bewijzen van de sluiting en de bevestiging van de gestelde Cembureau-overeenkomst een verband bestaat. Zij vermoedt, dat de Commissie dit motiveringsgebrek heeft willen verhelpen door haar argumenten te wijzigen en voor het eerst in haar verweerschrift de aangevoerde bewijzen met elkaar te verbinden.

1097 Het Gerecht merkt op, dat de Commissie in paragraaf 45 van de bestreden beschikking („Eerbiediging van de thuismarkten") in het deel betreffende de juridische beoordeling stelt (punt 1):

„In het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 hebben Cembureau en haar leden een overeenkomst gesloten met het oog op de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkopen van het ene land naar het andere (...)"

1098 In dezelfde paragraaf (punt 2) verklaart zij, dat de inhoud van die overeenkomst is bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984.

1099 Bij lezing van paragraaf 45, punten 1 en 2, van de bestreden beschikking blijkt dus reeds, dat de Commissie haar juridische beoordeling betreffende de Cembureau-overeenkomst baseert op de feiten die worden vermeld in de paragrafen 18 („Het ‚Cembureau Agreement or Principle of not transhipping to internal European Markets'") en 19 („De vergaderingen van de ‚Head Delegates' van Cembureau").

1100 In paragraaf 45 voert zij tot staving van haar betoog ook verschillende specifieke bewijzen aan. Zij stelt met name (punt 1), dat het doel en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst blijken uit de convocatie voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553), alsmede uit het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585). Verder (punt 2) baseert zij zich op de aantekeningen van 2 april 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737) om aan te tonen, dat de Cembureau -overeenkomst is bevestigd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, en op de „Summary notes" van 12 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 14; documenten nrs. 33.126/11754 en 11755) om te concluderen, dat dat nogmaals is gebeurd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984. Vervolgens (punt 3) verklaart zij, dat het bestaan zelf en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst worden bevestigd door de twee interne nota's van Blue Circle waarnaar zij verwijst in paragraaf 18, punten 2 en 3, van de bestreden beschikking (documenten nrs. 33.126/11332—11334 en 11335—11337). Zij meent (punt 4), dat Cembureau zelf het bestaan van de Cembureau-overeenkomst indirect heeft toegegeven in haar verklaring tijdens een verificatie krachtens artikel 14 van verordening nr. 17 en in haar antwoord op een mededeling van punten van bezwaar krachtens artikel 15, lid 1, van verordening nr. 17 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 4; documenten nrs. 33.126/11525 en 13568—13573). Zij voegt daaraan toe (punt 6), dat volgens de verklaring van de president-directeur van Heracles, Kalogeropoulos, van 25 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877) de overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten sinds een dertigtal jaren zou bestaan. Daar zij evenwel niet over andere bewijzen voor een zo lange duur van de betrokken gedraging beschikt, neemt zij aan, dat de Cembureau-overeenkomst slechts van toepassing is geworden vanaf 14 januari 1983, de datum van de vergadering van de delegatiehoofden.

1101 Onder die omstandigheden kan het argument van Cembureau, ontleend aan een gebrekkige motivering van de Commissie betreffende het verband tussen de verschillende bewijzen die zijn aangevoerd om de sluiting en de bevestiging van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen, niet worden aanvaard.

1102 Heidelberger (T-42/95) stelt, dat de Commissie in haar motivering niet preciseert, of het verwijt met betrekking tot de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 betrekking heeft op de sluiting van een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten dan wel enkel op een voorstel voor een dergelijke overeenkomst. Heidelberger en Dyckerhoff (T-35/95) menen, dat de motivering in de bestreden beschikking tegenstrijdig is, doordat daarin uitdrukkingen als „algemeen consigne" en „voorstel" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 8) worden gebruikt om een definitief besluit aan te duiden dat zou zijn genomen tijdens de vergadering van 14 januari 1983.

1103 Dit argument moet worden afgewezen. Uit paragraaf 45, punt 1, van de bestreden beschikking blijkt immers ondubbelzinnig, dat de Commissie de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983 verwijt, dat zij een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten hebben gesloten, en niet enkel, dat zij een dergelijke overeenkomst hebben voorgesteld. De uitdrukkingen „algemeen consigne" en „voorstel dat gedaan werd tijdens de vergadering van 14 januari 1983" in paragraaf 45, punt 8, vierde en vijfde alinea, van de bestreden beschikking doelen op de inhoud van het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor die vergadering, waarin werd voorgesteld „spelregels" vast te stellen. In de bestreden beschikking heeft de Commissie evenwel duidelijk uiteengezet, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 een wilsovereenstemming is bereikt met betrekking tot die „spelregels", die betrekking hadden op de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere.

1104 Dyckerhoff ziet nog een tegenstrijdigheid in de overwegingen, dat de Cembureau-overeenkomst voor alle rechtstreekse en indirecte leden van Cembureau op 14 januari 1983 bindend is geworden, en dat die overeenkomst is bevestigd tijdens latere vergaderingen van de delegatiehoofden.

1105 Niettemin moet worden vastgesteld, dat de Commissie zichzelf niet tegenspreekt wanneer zij verklaart, dat de wilsovereenstemming in het kader van de vergadering van 14 januari 1983 is bevestigd tijdens de vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984. De bevestiging van een overeenkomst veronderstelt immers per definitie dat zij voordien is gesloten.

1106 Volgens SFIC (T-36/95) bevat de motivering van de bestreden beschikking een cirkelredenering. Om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst te bewijzen, stelt de Commissie gedecentraliseerde handelingen, die in feite niet mededingingsbeperkend zouden zijn, voor als maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst. In de PvB hanteerde de Commissie evenwel reeds een trapsgewijze redenering om de Cembureau-overeenkomst op grond van het bestaan van nationale mededingingsregelingen in geding te brengen. Deze redenering is haars inziens evenwel artificieel sedert de Commissie de procedure betreffende de nationale punten van bezwaar heeft beëindigd.

1107 Ook dit argument kan niet worden aanvaard. Zowel uit de PvB (punten 9 en 61, sub a) als uit de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) blijkt immers ondubbelzinnig, dat de Commissie van meet af aan het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld op grond van een reeks van met elkaar overeenstemmende directe schriftelijke bewijzen, en niet op grond van het bestaan van gedecentraliseerde plaatselijke bi- of multilaterale mededingingsregelingen.

1108 Heracles (T-57/95) stelt ten slotte, dat de Commissie de argumenten in haar antwoord op de PvB in de bestreden beschikking ontoereikend heeft onderzocht.

1109 Voor dit argument wordt geen enkel concreet element aangevoerd op grond waarvan de juistheid ervan kan worden beoordeeld. Het moet dus wegens onvoldoende nauwkeurigheid worden afgewezen. Hoe dan ook, de Commissie is niet verplicht in de beschikking in detail te antwoorden op alle argumenten die de adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure hebben aangevoerd. Het volstaat, dat de motivering de gemeenschapsrechter in staat stelt de wettigheid van de bestreden beschikking na te gaan, en dat zij de betrokken ondernemingen en verenigingen de noodzakelijke informatie verstrekt om te kunnen beoordelen, of de beschikking al dan niet gegrond is (reeds in punt 846 aangehaalde arresten VBVB en VBBB/Commissie, punt 22, BAT en Reynolds/Commissie, punt 72, en La Cinq/Commissie, punt 42). De paragrafen 18, 19, 28, 35, 36, 45, 46, 56 en 59 van de bestreden beschikking bevatten voldoende aanwijzingen om Heracles en het Gerecht in staat te stellen, kennis te nemen van de belangrijkste feitelijke en juridische elementen die ten grondslag liggen aan de redenering op grond waarvan de Commissie deze verzoekster verantwoordelijk heeft gehouden voor de in de artikelen 1, 4, lid 4, sub d, f en g, en 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken.

C — Schending van de rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier

1110 Italcementi (T-65/95) en Blue Circle (T-88/95) klagen, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hebben gehad tot belastende stukken die in paragraaf 19 van de bestreden beschikking zijn vermeld tot staving van de vaststelling van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk (1). In hun na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en van 18 en 19 juni 1997 ingediende opmerkingen stellen CBR (T-25/95), Cembureau (T-26/95), FIC (T-30/95), ENCI (T-31/95), VNC (T-32/95), Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Vicat (T-37/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), BDZ (T-48/95), Unicem (T-50/95), Buzzi (T-51/95), Rugby (T-53/95), Asland (T-55/95), Castle (T-56/95), Heracles (T-57/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Titan (T-64/95), Italcementi, Holderbank (T-68/95), Hornos Ibéricos (T-69/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Cementir (T-87/95) en Blue Circle, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hebben gehad tot ontlastende stukken betreffende de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk (2).

1. Belastende stukken

1111 Italcementi en Blue Circle stellen, dat tijdens de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden, aangezien zij geen toegang hebben gehad tot een aantal documenten betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden, dat wil zeggen de in paragraaf 19 van de bestreden beschikking genoemde belastende stukken (supra, punt 366). Zij verwijzen dienaangaande naar de documenten nrs. 33.126/11560—11577 en 11587—11633 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 6), de documenten nrs. 33.126/11697, 11698, 11701—11713 en 11732 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 11) en de documenten nrs. 33.126/11739—11747, 11750, 11756—11773 en 11774—11789 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 15).

1112 Zelfs indien de documenten waarnaar Italcementi en Blue Circle verwijzen, buiten beschouwing worden gelaten, blijkt uit de analyse in de punten 861 tot en met 1095 supra, dat de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst genoegzaam heeft vastgesteld.

2. Ontlastende stukken

1113 Om te beginnen moeten enkele argumenten inzake ontlastende stukken worden onderzocht die verschillende verzoeksters na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en van 18 en 19 juni 1997 eensluidend hebben aangevoerd. Gelet op de verscheidenheid van de overige aangevoerde argumenten en de documenten waarop zij betrekking hebben, zullen daarna die argumenten elk afzonderlijk in het kader van een of meer zaken worden onderzocht.

2.1. Stukken waarop verschillende verzoeksters zich eensluidend hebben beroepen

1114 In de eerste plaats stellen CBR, Cembureau, ENCI, VNC, SFIC, Vicat, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, Asland, Castle, Heracles, Irish Cement, Titan, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle in hun na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 ingediende opmerkingen, dat de nationale hoofdstukken van de punten van bezwaar, alsmede de desbetreffende documenten tezamen genomen ontlastend bewijsmateriaal vormden. Dienaangaande merken zij op, dat geen van de documenten waarin de Commissie na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 inzage heeft verleend, melding maakt van een Cembureau-overeenkomst. Zo een dergelijke overeenkomst de verklaring of de impuls was voor het gedrag van de betrokken ondernemingen, zou er huns inziens herhaaldelijk naar zijn verwezen.

1115 Evenzo onderstrepen Dyckerhoff, Aalborg, Unicem, Heracles, Italcementi, Cementir en Blue Circle in hun na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ingediende opmerkingen, dat in de „resterende stukken" van het onderzoeksdossier geen sprake is van een Cembureau-overeenkomst.

1116 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op basis van directe schriftelijke bewijzen. Het in de punten 1114 en 1115 supra weergegeven argument moet worden afgewezen, aangezien de betrokken verzoeksters niet duidelijk maken, in hoeverre het ontbreken van een directe of indirecte verwijzing naar de Cembureau-overeenkomst in de stukken die voor hen tijdens de administratieve procedure niet toegankelijk waren, een ander licht op die directe schriftelijke bewijzen kan werpen.

1117 In de tweede plaats stellen CBR, Cembureau, FIC, ENCI, VNC, Dyckerhoff, Aalborg, Irish Cement, Italcementi, Cementir en Blue Circle in hun na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 ingediende opmerkingen, dat de documenten betreffende de vennootschap Norcim, die zich in het dossier betreffende Frankrijk bevonden, dienstig voor hun verweer zouden zijn geweest. Zij merken op dat Norcim voornemens was, gedurende de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode cement naar het Verenigd Koninkrijk, Nederland en Denemarken uit te voeren. De moeilijkheden die Norcim bij de uitvoer naar die markten ondervond, hielden geen verband met het bestaan van een vermeende overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten, doch met diverse factoren, zoals de omstandigheid dat haar prijzen niet concurrerend waren, en de verschillen tussen de nationale normen voor certificatie van de kwaliteit van het cement. Bovendien heeft Norcim, toen zij met uitvoer van producenten uit de Benelux werd geconfronteerd, niet geprotesteerd tegen wat een schending van de Cembureau-overeenkomst zou zijn geweest, doch heeft zij getracht te achterhalen hoe zij zich kon opstellen jegens afnemers die naar de buitenlandse concurrentie waren overgestapt. Het gedrag van Norcim was huns inziens dus niet te rijmen met het bestaan van de vermeende Cembureau-overeenkomst.

1118 Tot staving van hun betoog verwijst CBR naar de documenten nrs. 33.126/5626 —5636, 5641—5644, 5648—5663, 5682—5694, 5699—5702, 5705—5724 en 13484—13486, Cembureau naar de documenten nrs. 33.126/5626, 5627, 5638, 5644, 5653, 5658, 5661, 5668, 5673, 5674, 5678, 5689, 5690, 5695, 5696, 5699, 5700, 5712, 5713, 5718, 5722, 5727, 5728, 5746, 5748, 13485, 13495, 13545 en 13557, FIC naar de documenten nrs. 33.126/5660—5674, 5677—5679, 5680, 5681 en 13495—13497, ENCI en VNC naar de documenten nrs. 33.126/5626—5634, 5651—5656, 5660—5663, 5671—5674, 5682—5687, 5705—5708, 5712 en 5713, Dyckerhoff naar de documenten nrs. 33.126/5637—5644, 5651—5669, 5671—5674, 5676—5681, 5695—5698, 5709—5724, 5734—5737, 5741—5746, 13484—13486, 13511 en 13512, Aalborg naar de documenten nrs. 33.126/5626—5637, 5641, 5644, 5657—5659, 5671, 5674 en 13484—13486, Irish Cement naar de documenten nrs. 33.126/5626, 5627, 5638, 5644, 5653, 5658, 5661, 5668, 5673, 5674, 5678, 5684, 5689, 5690, 5695, 5696, 5699, 5700, 5712, 5713, 5718, 5722, 5727, 5728, 5746, 5748, 13485, 13495, 13545 en 13557, Italcementi naar de documenten nrs. 33.126/5651, 5653, 5680, 5681, 5705, 5706, 13484, 13485, 13487, 13500, 13503 en 13506, Cementir naar de documenten nrs. 33.126/5626—5634 en 5682—5687, en Blue Circle naar de documenten nrs. 33.126/5671—5724, 13498—13509, 13532 en 13542.

1119 CBR voegt hieraan nog toe dat, indien zij op de hoogte was geweest van het huishoudelijk reglement van Norcim (documenten nrs. 33.126/5626—5634), zij de geldigheid had kunnen betwisten van het argument van de Commissie inzake het bestaan van uitvoer van Noord-Frankrijk naar Nederland, waarmee zij tracht aan te tonen dat de in de PvB en in de bestreden beschikking in aanmerking genomen relevante geografische markt een Europese dimensie had.

1120 Er zij evenwel aan herinnerd, dat de Commissie nooit heeft beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen tot gevolg hadden, dat alle intracommunautaire handelsverkeer in cement en iedere verlokking van handel tussen de lidstaten de kop werd ingedrukt. Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking werd voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorend doel. Derhalve blijkt uit de in de punten 1118 en 1119 supra genoemde documenten hooguit, dat Norcim, die niet een van de adressaten van de bestreden beschikking is, de Cembureau-overeenkomst niet altijd heeft geëerbiedigd.

1121 Voorts verbood de Cembureau-overeenkomst niet „de traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), doch verzette zij zich tegen de „wilde" uitvoer (aantekeningen betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), dat wil zeggen de niet gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer. Het bestaan van in- of uitvoer in een specifiek geval kan dus evenmin een ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45). Ten slotte bevestigt het gedrag van Norcim slechts de Europese dimensie van de relevante geografische markt.

1122 In de derde plaats stellen CBR, Cembureau, FIC, Dyckerhoff, SFIC, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, BDZ, Unicem, Heracles, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Secil, ATIC, Italcementi en Cementir in hun na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ingediende opmerkingen, dat de nota van Toscano jr. (van Cimpor) van 17 februari 1983 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (documenten nrs. 33.322/314—344) dienstig zou zijn geweest voor hun verweer, omdat die nota hun argument dat er op die vergadering niet is gesproken over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten, kracht zou bijzetten. Het document bevestigt huns inziens hun standpunt, dat er tijdens die vergadering dumpingproblemen zijn besproken. Aangezien het om een interne nota van Cimpor ging, was er geen enkele reden te veronderstellen, dat daarin niet nauwkeurig verslag werd gedaan van alle gedachtenwisselingen op de vergadering van 14 januari 1983. Ciments luxembourgeois, die geen opmerkingen heeft ingediend na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 (supra, punt 170), heeft ter terechtzitting naar die nota van Toscano jr. verwezen tot staving van haar argument inzake schending van haar rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure.

1123 Zoals de Commissie ter terechtzitting heeft erkend (supra, punt 153), houdt de nota van Toscano jr. van 17 februari 1983 verband met de in artikel 1 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk. Het gaat namelijk om een document dat betrekking heeft op de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983.

1124 Derhalve moet worden nagegaan of, in het licht van de bewijzen die de Commissie heeft aangevoerd tot staving van het in artikel 1 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar, er een — zelfs kleine — kans bestond, dat de administratieve procedure een andere afloop zou hebben gehad, indien de betrokken verzoeksters tijdens die procedure een beroep op dat document hadden kunnen doen (supra, punt 247).

1125 De Commissie heeft zich terecht op het standpunt gesteld, dat de in de punten 9 en 61 van de PvB en in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde stukken, inzonderheid die welke worden vermeld in de punten 979 tot en met 985 supra, aantonen, dat het op de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 tot een wilsovereenstemming betreffende de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gekomen, en dat de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde Cembureau-overeenkomst dus in het kader van die vergadering is gesloten. Uit die documenten, inzonderheid die welke worden vermeld in de punten 1008 tot en met 1010 en 1030 tot en met 1037 supra, blijkt voorts, dat die overeenkomst is bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984.

1126 In werkelijkheid kon de nota van Toscano jr. geen ander licht werpen op de bewijsstukken die de Commissie in de punten 9 en 61 van de PvB en in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking gebruikt tot staving van het door haar vastgestelde bestaan van de Cembureau-overeenkomst.

1127 Het betrokken document bestaat uit de door Toscano jr. tijdens de vergadering gemaakte aantekeningen (documenten nrs. 33.322/314—317) en acht bijlagen (documenten nrs. 33.322/318—344), zijnde de op de vergadering gedistribueerde stukken.

1128 Indien het de bedoeling van Toscano jr. was om een volledig verslag van die vergadering op te stellen, zouden in zijn aantekeningen alle besproken punten worden vermeld, met eventueel voor bepaalde punten een verwijzing naar een van de acht bovenbedoelde bijlagen.

1129 Dienaangaande moet worden vastgesteld, dat in die aantekeningen met geen woord wordt gerept van de besprekingen over de prijsvormingssystemen. Uit de uiteindelijke ontwerpagenda voor de vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11656), de in paragraaf 17, punten 2 en 3, van de bestreden beschikking genoemde documenten en de verklaringen van verschillende verzoeksters tijdens de procedure voor het Gerecht (supra, punt 977) blijkt evenwel, dat op de vergadering dergelijke besprekingen hebben plaatsgevonden. Hoewel de suggesties van Van Hove inzake eerlijke mededinging een onderdeel

vormen van bijlage 8 (document nr. 33.322/344), wordt in de aantekeningen enkel naar die bijlage verwezen in het kader van de op de vergadering besproken dumpingproblemen: „Dhr. Van Hove, van het contactcomité van de cementindustrie in de EEG, gaf een overzicht van de regels van de gemeenschappelijke markt inzake de bescherming tegen dumping, en merkte op dat alle leden van de EEG zijn aangesloten bij Cembureau. Het overzicht is te vinden in bijlage 8."

1130 In die omstandigheden kan de nota van Toscano jr. niet als een getrouwe en volledige weergave van de besprekingen tijdens de vergadering van 14 januari 1983 worden beschouwd. Het betrokken document bewijst hooguit, dat het probleem van de cementinvoer met dumping is besproken, hetgeen de Commissie nooit heeft betwist (supra, punt 986). Hieruit blijkt evenwel niet, dat de besprekingen zich tot dit punt hadden beperkt. De nota kan dus geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen waarop de Commissie zich in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) heeft gebaseerd, en die aantonen dat het tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 tot een wilsovereenstemming betreffende de regel van de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gekomen.

1131 Voorts heeft de Commissie zowel in de PvB (punten 7 en 8) als in de bestreden beschikking (paragraaf 17, punten 2 en 3) verwezen naar twee andere documenten betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, te weten het document met de titel „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11630—11633) en de „nota van Cimpor" voor de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 25 maart 1983 (documenten nrs. 33.322/308—312), die, evenals de nota van Toscano jr. (documenten nrs. 33.322/314—344), geen aanwijzing bevatten, dat de regel van de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere zijn besproken. Verschillende verzoeksters zijn zelfs van mening, dat een van die documenten het officiële verslag van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 is (supra, punten 970 en 971). De Commissie heeft in de bestreden beschikking evenwel geen krediet voor het door verschillende partijen in de loop van de administratieve procedure aangevoerde verweer, dat uit die documenten zou blijken, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 enkel geoorloofde suggesties zouden zijn gedaan (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 4). De Commissie ziet namelijk niet in, waarom er in dergelijke omstandigheden „van de vergadering van de ‚Head Delegates' van 14 januari 1983 geen verslag is gemaakt" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 4). Met andere woorden, het bestaan van die twee documenten heeft de Commissie niet afgehouden van haar conclusie, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 een wilsovereenstemming tot uiting is gekomen betreffende het Cembureau-beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van regeling van de verkoop van het ene land naar het andere, en dat die wilsovereenstemming is bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984.

1132 Derhalve moet worden geconcludeerd dat indien de betrokken verzoeksters tijdens de administratieve procedure inzage in de nota van Toscano jr. hadden gehad, er geen — zelfs niet kleine — kans had bestaan, dat de administratieve procedure door de commentaren die zij op basis van die nota zouden hebben kunnen formuleren, een andere afloop zou hebben gehad. Het feit dat dit document tijdens de administratieve procedure voor de betrokken verzoeksters niet toegankelijk was, heeft hun verweer dus niet geschaad (supra, punt 247).

2.2. Zaak T-25/95, CBR/Commissie

1133 In de eerste plaats is CBR in haar opmerkingen van 10 februari 1997 van mening, dat zij op grond van de nationale hoofdstukken van de PvB en de desbetreffende documenten tijdens de administratieve procedure de Europese dimensie van de geografische markt had kunnen betwisten. Dienaangaande verwijst zij in de eerste plaats naar de documenten nrs. 33.126/17160—17172 en 17635—17637 van het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk, waaruit zou blijken dat de Britse cementproducenten de CPMA's (supra, punt 91) wilden gebruiken om de invoer minder aantrekkelijk te maken, in de tweede plaats naar de hoofdstukken van de PvB betreffende Italië (hoofdstuk 13), het Verenigd Koninkrijk (hoofdstuk 14), Frankrijk (hoofdstuk 15), Spanje (hoofdstuk 18) en Portugal (hoofdstuk 19), volgens welke de nationale mededingingsregelingen de invoer op die grondgebieden zouden belemmeren, en in de derde plaats naar de nota van Ciments français van 11 september 1986 (documenten nrs. 33.126/4115—4122), die de vaststellingen van de Commissie zouden weerleggen, dat er over een langere periode grote prijsverschillen bestonden, die konden aansluiten op de verwachtingen van de exporteurs ten aanzien van een duurzame winst (bestreden beschikking, paragrafen 9 en 11, punt 6).

1134 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft geconcludeerd op basis van een reeks van directe schriftelijke bewijzen die worden genoemd in de punten 9 en 61 van de PvB en in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking. Indien verzoekster op basis van de in het vorige punt genoemde documenten tijdens de administratieve procedure opmerkingen had kunnen formuleren met betrekking tot de relevante markt, dan zou deze procedure geen andere afloop kunnen hebben gehad. Het bestaan zelf van de op pan-Europees niveau gesloten Cembureau-overeenkomst, dat uit bovengenoemde schriftelijke bewijzen volgt, is namelijk rechtstreeks in tegenspraak met het standpunt van CBR, dat de relevante geografische markt voor cement niet Europa was.

1135 Ten overvloede zij erop gewezen, dat de documenten waarop CBR zich beroept haar standpunt niet schragen, doch aantonen dat er ten aanzien van cement grensoverschrijdende transacties zijn en dat de intracommunautaire invoer een concurrentiedruk uitoefent. Ten slotte zou, zelfs indien mocht blijken dat er in 1983, in 1984 en in 1985 geen „significant verschil" tussen de verkoopprijzen in België en in Frankrijk bestond (document nr. 33.126/4115, vermeld in punt 1133 supra), die omstandigheid niet van invloed kunnen zijn op de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen afbakening van de relevante geografische markt.

1136 Wat in de tweede plaats het bestaan van de Cembureau-overeenkomst betreft, merkt CBR in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op, dat de data van de vermeende nationale mededingingsregelingen geenszins overeenstemmen met de datum van vermeende Cembureau-overeenkomst. Dienaangaande verwijst zij naar het huishoudelijk reglement van Norcim (documenten nrs. 33.126/5626—5634) en naar verschillende documenten betreffende het vermeende Britse kartel (documenten nrs. 33.126/17017—17051).

1137 Dat de data waarop de nationale mededingingsregelingen en de Cembureau-overeenkomst zijn gesloten, niet met elkaar overeenstemmen, kan evenwel geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen waarop de Commissie zich in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden

beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) heeft gebaseerd om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen. Al aangenomen dat verzoekster op basis van een dergelijk argument het ontbreken van een verband tussen de nationale mededingingsregelingen en de Cembureau-overeenkomst had kunnen aantonen, kon voorts het feit dat de betrokken documenten voor haar niet toegankelijk waren, haar verweer niet schaden, aangezien de bestreden beschikking uiteindelijk geen betrekking had op de nationale punten van bezwaar en de Commissie zich niet op de vaststelling van een dergelijke mededingingsregeling heeft gebaseerd om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen.

1138 In haar opmerkingen van 12 november 1997 legt CBR verscheidene documenten over, waaruit zou blijken dat de opmerkingen van haar vertegenwoordigers, inzonderheid tijdens de vergadering van 14 januari 1983, zijn gemaakt in het kader van een algemeen verlangen om met eerbiediging van de Europese mededingingsregels een oplossing te vinden voor de problemen die de cementindustrie ondervond. Zij noemt dienaangaande twee interne nota's van Lafarge, te weten een nota van 16 juni 1982 (document nr. 33.126/6962) en een nota van 1 december 1982 (document nr. 33.126/6966).

1139 Op grond van die interne nota's kan evenwel evenmin worden vastgesteld, dat de rechten van de verdediging van CBR zouden zijn geschonden.

1140 Wat de nota van 16 juni 1982 betreft, ontleent CBR een argument aan de volgende passage: „Indép. All forte pression et CBR a refusé de leur tordre le cou comme demandait D." („Onafh. Dt. sterke druk en CBR weigerde hun de nek om te draaien, zoals D. verlangde"). Er zij evenwel aan herinnerd, dat de Cembureau-overeenkomst niet alle uitvoer van cement naar een land dat lid was van Cembureau verbood. Het beginsel van de eerbiediging van de thuismarkten verbood namelijk niet de „traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), doch verzette zich tegen de „wilde" uitvoer, dat wil zeggen de niet gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer, waarbij de „wilde" uitvoer van Duitsland naar België expliciet ter sprake was gebracht tijdens de vergadering van 19 maart 1984 (aantekeningen betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737). De omstandigheid dat in een specifiek geval sprake was van Duitse invoer in België, kon dus geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst.

1141 Wat de interne nota van Lafarge van 1 december 1982 betreft, ontleent CBR een argument aan een fragment daaruit, volgens hetwelk Van Hove „overdreven belang lijkt te hechten aan de uitspraken van de EEG". Dit fragment moet evenwel worden bezien in de context van de desbetreffende passage van de nota die luidt: „Il [M. Van Hove] semble attacher une importance exagérée aux dires de la CEE, est-ce à cause de la proximité ou bien avec une idée derrière la tête: celle de faire sauter le verrou des frontières sans être dénoncé par la profession comme le fauteur de désordre." („Hij [Van Hove] lijkt overdreven belang te hechten aan de uitspraken van de EEG, zij het op grond van de nabijheid of met een bijgedachte: de grenzen openstellen zonder door de bedrijfstak als onruststoker te worden aangezien.") Derhalve blijkt de door CBR becommentarieerde nota niet het niet-bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen, doch te bevestigen dat de „hindernis van de grenzen" inderdaad bestond en dat „onrust" op de markt moest worden voorkomen.

1142 Geen van de twee interne nota's van Lafarge waarop CBR zich beroept, kan dus een ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld. Later zal evenwel worden onderzocht, of die documenten een ander licht werpen op de kwestie van de deelneming van CBR aan de Cembureau-overeenkomst (infra, punten 4479-4483).

2.3. Zaak T-26/95, Cembureau/Commissie

1143 In de eerste plaats merkt Cembureau in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op, dat de marktanalyse in de nationale hoofdstukken van de PvB en in de betrokken nationale dossiers (meer bepaald de analyse van de Duitse, de Franse, de Britse, de Italiaanse, de Spaanse, de Portugese en de Griekse markt) kennelijk verband houdt met de analyse van de Europese cementmarkt in de internationale hoofdstukken van de PvB. Haars inziens hadden de nationale hoofdstukken van de PvB en de desbetreffende documenten haar tijdens de administratieve procedure dus toegankelijk moeten worden gemaakt.

1144 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft geconcludeerd op basis van een reeks van directe schriftelijke bewijzen die worden genoemd in de punten 9 en 61 van de PvB en in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking. Indien verzoekster op basis van de marktanalyse in de nationale hoofdstukken van de PvB en in de betrokken nationale dossiers tijdens de administratieve procedure opmerkingen kunnen formuleren met betrekking tot de relevante markt, dan nog zou deze procedure geen andere afloop kunnen hebben gehad. Het bestaan zelf van de op pan-Europees niveau gesloten Cembureau-overeenkomst, dat uit de bovenbedoelde schriftelijke bewijzen en niet uit een analyse van de marktgedragingen van de cementproducenten volgt, bevestigt namelijk de in de bestreden beschikking (paragraaf 11) in aanmerking genomen afbakening van de relevante geografische markt.

1145 In de tweede plaats stelt Cembureau in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat verschillende documenten betreffende de nationale punten van bezwaar gronden opleveren die de bewering van de Commissie, dat de Europese cementmarkt wegens een vermeende internationale mededingingsregeling kunstmatig was opgedeeld, kunnen weerleggen. Zij verwijst om te beginnen naar twee fragmenten uit punt 49 van hoofdstuk 6 van de PvB betreffende Duitsland, alsmede naar een reeks van documenten uit het dossier betreffende dit land, die betrekking hebben op sancties die door het Bundeskartellamt in de jaren tachtig aan verschillende nationale producenten zijn opgelegd wegens ongeoorloofde mededingingsregelingen. Deze leveren volgens haar een bewijs op van het bestaan van nationale mededingingsregelingen, doch niet van een Europese mededingingsregeling. Niets in het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk bewijst, dat de cementindustrie zich vóór het ontstaan van het Griekse probleem zorgen over de invoer heeft gemaakt. Haars inziens versterkt dit dossier dan ook de onzekerheid, of de invoer uit Duitsland wel een bedreiging vormde waarover tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 zou kunnen zijn gesproken. Voorts blijkt volgens Cembureau uit verschillende stukken uit het dossier betreffende het Verenigd

Koninkrijk (documenten nrs. 33.126/17073—17075, 17080—17091, 17160—17174, 17178, 17179, 17203—17205, 17624, 17625, 17631—17633 en 17641—17654), dat CMF en haar leden er toentertijd uiterst bedacht op waren om de bepalingen van het mededingingsrecht te eerbiedigen, en dat daartoe regelmatig uitvoerig juridisch advies werd ingewonnen en contact met de Britse en Europese autoriteiten werd onderhouden. Indien zij inzage in het dossier betreffende Italië had gehad, zou Cembureau hebben kunnen stellen, dat de geringe omvang van de invoer op die markt niet het resultaat was van de vermeende Cembureau-overeenkomst, doch van een overcapaciteit op de nationale markt en van regelingen om de gevolgen daarvan te verminderen (documenten nrs. 33.126/12485—12505). Het Spaanse dossier laat volgens haar zien, dat er geen enkel verband bestond tussen de „Hispacement"-overeenkomsten (gemeenschappelijke Spaanse exportonderneming) en de vermeende Cembureau-overeenkomst (PvB, punt 88). De geringe omvang van de invoer op die markt moet in feite worden toegeschreven aan de oligopolistische structuur ervan, die wordt gekenmerkt door een verticale integratie (documenten nrs. 33.322/1372—1382, 1391, 1392, 1523, 1524, 1724, 1727, 1728, 1730, 1732, 1791 en 1819).

1146 Vastgesteld zij evenwel, dat geen van de opmerkingen die Cembureau haars inziens had kunnen formuleren aan de hand van de documenten waarop zij zich beroept, een ander licht had kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld. De omstandigheid dat in het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk geen melding wordt gemaakt van de bezorgdheid van de producenten op de markt van dat land over de invoer van vóór 1986, zou voorts niet de bewijskracht hebben aangetast van het voor de voorzitter van Cembureau bestemde memorandum voor de vergadering van 19 maart 1984 (PvB, punt 9, sub b; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), volgens hetwelk de „uitvoer van Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland" toentertijd één van de „kritieke punten" was.

1147 In de derde plaats stelt Cembureau in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat de stukken in de nationale dossiers die betrekking hebben op de invoer van cement, steun bieden voor haar argument, dat er geen Cembureau-overeenkomst bestond. Naast de documenten betreffende Norcim (supra, punt 1118), verwijst zij naar de documenten nrs. 33.126/14798, 14806 en 14807 in het dossier betreffende Frankrijk, waaruit zou blijken dat de tot uitdrukking gebrachte bezorgdheid betrekking had op de uitvoer met dumping uit centraal Europa en niet op het intracommunautaire handelsverkeer. Het enige document uit het dossier betreffende Frankrijk waarin volgens haar melding werd gemaakt van besprekingen over maatregelen tegen de invoer, is het fragment uit het verslag van de vergadering van SFIC van 7 juli 1987 (document nr. 33.126/14879), doch in dit document wordt uitsluitend gesproken over de inferieure kwaliteit van de invoer en over het gevaar voor de consumenten indien de cementindustrie geen specificaties voor ingevoerd cement vaststelde. Het document houdt dus geen verband met een vermeende Cembureau-overeenkomst. Uit de stukken uit het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk (documenten nrs. 33.126/17631—17633) blijkt haars inziens ook, dat het Office of Fair Trading (hierna: „OFT") de eerste invoer in 1986 als een nieuw feit beschouwde, waardoor een herziening van de CPMA's gerechtvaardigd was (supra, punt 91). Overigens had ook de Commissie deze voorstelling van de Britse markt in punt 37, eerste alinea, van hoofdstuk 4 van de PvB, waarin zij opmerkte dat dit land tot 1985 een productieoverschot had, hetgeen volgens Cembureau waarschijnlijk tegen invoer pleitte. Het bewijs in het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk dat die lidstaat zich tot 1986 niet door invoer zag bedreigd, is chronologisch dus niet in overeenstemming met de verklaringen van de Commissie dat de vermeende Cembureau-overeenkomst in 1983 zou zijn gesloten om het hoofd te bieden aan een

crisis in verband met het handelsverkeer tussen de leden van Cembureau. Voorts blijkt volgens Cembureau uit het dossier betreffende Spanje (documenten nrs. 33.322/1318 en 1412), dat de verwijzing naar de „spelregels" in de met de hand geschreven nota van Italcementi over de vergadering van het uitvoerend comité van 14 april 1986 te Parijs (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 9; document nr. 33.126/3185) betrekking had op het vraagstuk van antidumpingmaatregelen en niet op de vermeende Cembureau-overeenkomst. Ten slotte stelt Cembureau dat, ofschoon het dossier betreffende Portugal inderdaad een aantal verwijzingen naar vergaderingen van Cembureau bevat (documenten nrs. 33.322/88, 89, 92 en 96), er geen aanleiding is om te veronderstellen, dat die vergaderingen enig verband hielden met de vermeende Cembureau-overeenkomst.

1148 Opgemerkt zij evenwel, dat de besprekingen over de noodzaak van technische specificaties voor ingevoerd cement in het belang van de consumenten geen ander licht kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft geconcludeerd. Hetzelfde geldt voor de omstandigheid, dat de overproductie op de Britse markt de invoer tot 1986 zou hebben beperkt.

1149 Met betrekking tot de documenten betreffende Spanje zij eraan herinnerd, dat Bertrán, anders dan de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 17, punt 10) beweert, in de met de hand geschreven nota van Italcementi betreffende de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 14 april 1986, over „spelregels" heeft gesproken in de context van een discussie over de door de invoer met dumping veroorzaakte problemen (supra, punt 1064). Die verkeerde uitlegging van de betrokken met de hand geschreven nota is evenwel niet van invloed op de wettigheid van artikel 1 van de bestreden beschikking (supra, punt 1064). Bovendien zij beklemtoond dat dit document niet een van de reeks van directe schriftelijke bewijzen is, waaruit de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft afgeleid. De Commissie beroept zich in de bestreden beschikking (paragraaf 17, punt 9) uitsluitend op de nota van Italcementi ter illustratie van de besprekingen die gedurende de betrokken periode tussen de Europese cementproducenten zijn gehouden over de „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging; paragraaf 17 draagt overigens het opschrift „De discussie over ‚eerlijke, gezonde of correcte' mededinging". In de bestreden beschikking wordt met betrekking tot die besprekingen evenwel geen inbreuk vastgesteld. Derhalve zouden de commentaren van Cembureau, gesteld al dat die de verkeerde uitlegging van de nota van Italcementi door de Commissie hadden kunnen voorkomen, met betrekking tot de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet tot een gunstigere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1150 In de vierde plaats stelt Cembureau in haar opmerkingen van 28 november 1997, dat de vergadering van 14 januari 1983 primair over dumping ging en dat dit thema niet alleen onder punt 1 („Invoer uit Oost-Europa"), doch ook onder punt 2 („Intra-Europees handelsverkeer") van de agenda van die vergadering was onderzocht en besproken (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11656). Dit tweede agendapunt handelde overigens over een reeks van juridische vraagstukken met betrekking tot de mededinging en de intracommunautaire handel, waarbij onder meer een uiteenzetting was gegeven over het systeem van pariteitspunten (het in 1981 bij de Commissie aangemelde BPS), gelet op de artikelen 85 en 86 van het Verdrag. Verschillende documenten die zij tijdens de administratieve procedure niet heeft kunnen inzien, versterken haars inziens dus de twijfel over de uitlegging van de Commissie, dat punt 2 van de agenda betrekking had op besprekingen die tot de sluiting van de Cembureau-overeenkomst zouden hebben geleid. Zij beroept zich dienaangaande op de documenten nrs. 33.126/15443—15528 (documenten betreffende een Frans-Duitse ontmoeting

op 6 en 7 december 1983), de documenten nrs. 33.126/8164—8166 (ontwerpnotulen van de vergadering van de hoofddirectie van CBR van 15 september 1983) en de documenten nrs. 33.126/5295 en 5296 (nota van Steinbach van 13 mei 1983 over antidumpingmaatregelen tegen de Duitse Democratische Republiek, Polen, Tsjechoslowakije, Joegoslavië en Spanje).

1151 Vastgesteld zij dat de Commissie nooit heeft ontkend, dat er tijdens de vergadering van 14 januari 1983 besprekingen zijn gevoerd over de bezorgdheid van de verschillende cementindustrieën over de invoer met dumping, alsmede besprekingen over de prijsvormingssystemen (inzonderheid het BPS) (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 2-15). De commentaren die Cembureau op basis van de verschillende documenten waarop zij zich beroept, zo die haar tijdens de administratieve procedure toegankelijk waren gemaakt, zou hebben kunnen formuleren om aan te tonen dat de deelnemers aan de vergadering over dumping en over prijsvormingssystemen hadden gesproken, zouden dus slechts gegevens hebben bevestigd waarmee de Commissie ten volle rekening heeft gehouden, zonder dat zij de feiten kunnen maskeren die voortvloeien uit de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) heeft vastgesteld, dat de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983 het naast die eventueel legitieme gespreksonderwerpen eens zijn geworden over een ongeoorloofd beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere.

2.4. Zaak T-30/95, FIC/Commissie

1152 In de eerste plaats betoogt FIC in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat de nationale hoofdstukken van de PvB in tegenspraak zijn met hetgeen de Commissie in de internationale hoofdstukken van de PvB en in de bestreden beschikking heeft gesteld met betrekking tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst. De Commissie heeft in de nationale hoofdstukken immers verklaard, dat de nationale markten door nationale of regionale kartels waren afgeschermd, die elke invoer moeilijk of zelfs onmogelijk maakten [PvB, hoofdstuk 13, punt 72 (Italiaanse markt), hoofdstuk 14, punten 74 en 77 (Britse markt), hoofdstuk 15, punt 81 (Franse markt), hoofdstuk 16, punt 84 (Duitse markt), hoofdstuk 18, punt 89 (Spaanse markt) en hoofdstuk 19, punt 91 (Portugese markt)] en elke stimulans om uit te voeren hadden weggenomen [PvB, hoofdstuk 15, punt 81 (Franse markt) en hoofdstuk 16, punt 84 (Duitse markt)].

1153 Voorts stelt FIC, dat zij bij lezing van de nationale hoofdstukken had kunnen vaststellen, dat er „natuurlijke barrières" voor de invoer waren, te weten het feit dat talrijke cementproducenten uit de betrokken staten zowel in hun land van herkomst als in andere landen van de Gemeenschap over dochterondernemingen beschikten (concentratie van het aanbod op het niveau van grote internationale consortia) en dat de meesten van die producenten fabrieken voor de productie van stortklaar beton bezaten en daardoor een aanzienlijk deel van de vraag naar cement in hun respectieve landen controleerden (beleid van verticale integratie) [PvB, hoofdstuk 3, punt 32 (Italiaanse markt), hoofdstuk 4, punt 37 (Britse markt), hoofdstuk 5, punt 42 (Franse markt), hoofdstuk 6, punten 47 en 48 (Duitse markt) en hoofdstuk 8, punt 54 (Spaanse markt)]. Indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot die gegevens had gehad, zou zij zich haars inziens hebben kunnen verweren door te stellen dat, aangezien de

ondernemingen economische redenen hadden om niet uit te voeren, zij geen onwettig beginsel behoefden te aanvaarden om zich tegen een kennelijk tamelijk gering gevaar te wapenen.

1154 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op de basis van directe schriftelijke bewijzen. De alternatieve verklaringen die verzoekster op basis van de economische analyse van de markten, het bestaan van nationale of regionale overeenkomsten en de natuurlijke obstakels voor de handel tussen lidstaten zou hebben kunnen aanvoeren voor de geringe omvang van het intracommunautaire handelsverkeer in cement, zouden geen ander licht op die directe schriftelijke bewijzen hebben kunnen werpen (supra, punten 263 en 264). Integendeel, de verklaringen betreffende de „natuurlijke barrières" voor de cementhandel tussen lidstaten (sterke concentratie van het aanbod en beleid van verticale integratie) zouden de zwaarte van de begane inbreuk hebben onderstreept, aangezien de delegatiehoofden door de sluiting van de Cembureau-overeenkomst hebben getracht het beetje werkzame mededinging dat nog op de markt bestond, te elimineren (supra, punt 1088).

1155 In de tweede plaats wijst FIC er in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op, dat de vermeende nationale kartels dateren van vóór de sluiting van de zogeheten Cembureau-overeenkomst. Zij beklemtoont, dat er tussen die nationale kartels en de Cembureau-overeenkomst geen verband bestaat.

1156 Om de in punt 1137 supra uiteengezette redenen zou dit argument niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1157 In de derde plaats maakt FIC in haar opmerkingen van 20 januari 1998 gewag van een brief van Van Hove, voorzitter van de CLC, van 23 december 1981 aan de leden van dit comité, met het opschrift „EEG—Prijsvormingssysteem" (documenten nrs. 33.126/3242 en 3243). Vergelijking van de inhoud van die brief met document nr. 33.322/344, een van de bijlagen bij de nota van Toscano jr. betreffende de vergadering van 14 januari 1983 (supra, punt 1122), bevestigt haars inziens ondubbelzinnig, dat de door Van Hove op die vergadering gedane „suggesties voor eerlijke mededinging" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3) betrekking hadden op het BPS (supra, punt 852).

1158 Vastgesteld zij dat de Commissie in de bestreden beschikking het argument heeft afgewezen, dat de „‚suggesties die naar voren zijn gebracht om eerlijke mededinging te garanderen' overeenkomen met die welke bij de Commissie zijn ingediend in het kader van de aanmelding die de Belgische en de Nederlandse cementfabrikanten op 16 juli 1981 bij de Commissie hebben gedaan" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 4). Voorts maken de „suggesties voor eerlijke mededinging" geen deel uit van de bewijzen op basis waarvan de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld. Die suggesties worden in paragraaf 17, punt 3, van de bestreden beschikking uitsluitend vermeld ter illustratie van de besprekingen over de „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging, met betrekking waartoe uiteindelijk in de bestreden beschikking geen inbreuk is vastgesteld. Derhalve zouden de opmerkingen die FIC

had kunnen formuleren, indien zij toegang had gehad tot de documenten die zij op dit punt aanvoert, niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1159 In de vierde plaats verwijst FIC in haar opmerkingen van 20 januari 1998 naar een nota van Heidelberger betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van 7 en 8 november 1984 (documenten nrs. 33.126/5312—5315), waaruit zou blijken, dat op de vergadering van 7 november 1984 enkel vraagstukken met betrekking tot de prijzen bij de „grote export" en de invoer met dumping uit Oostbloklanden zijn behandeld. Op geen enkel moment is volgens haar in de loop van die vergadering het Cembureau-beginsel van eerbiediging van de thuismarkten bevestigd.

1160 Opgemerkt zij dat in de nota van Heidelberger, die een beknopt verslag is van de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van 7 en 8 november 1984, staat te lezen: „De mededingingsvoorwaarden op de exportmarkt zijn alsmaar verslechterd. Griekenland en Spanje zijn de felste concurrenten en zij betrekken gaandeweg alle landen uit de zone van de Pacific die een productieoverschot hebben, in die prijzenoorlog." De opmerkingen die FIC aan de hand van dit document zou hebben kunnen formuleren, indien dit haar tijdens de administratieve procedure toegankelijk was geweest, zouden geen ander licht hebben kunnen werpen op de „Summary notes" van 12 november 1984 (documenten nrs. 33.126/11754 en 11755), waaruit de Commissie terecht heeft afgeleid, dat de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 was bevestigd, aangezien uit die „Summary notes" blijkt, dat tijdens die vergadering het in banen leiden van de Griekse en de Spaanse overproductie door Cembureau en haar leden werd gesteund teneinde de destabilisatie van de Europese markten te voorkomen (PvB, punt 9, sub c; bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2). Hoe dan ook zouden die opmerkingen geen ander licht hebben geworpen op de schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) heeft vastgesteld, dat de Cembureau-overeenkomst was gesloten in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983.

1161 In de vijfde plaats stelt FIC in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat de stukken uit de nationale dossiers nieuwe aanwijzingen opleveren, dat de leden van Cembureau de regels van het mededingingsrecht wilden eerbiedigen. Zo blijkt haars inziens uit de documenten betreffende het hoofdstuk van de PvB over het Verenigd Koninkrijk, dat de Britse cementindustrie steeds nauwgezet erop heeft toegezien om het recht, inzonderheid van het mededingingsrecht, te eerbiedigen. FIC verwijst dienaangaande naar de notulen van de vergaderingen van CMF van 4 september 1985 (documenten nrs. 33.126/17086—17091), 2 oktober 1985 (documenten nrs. 33.126/17092—17098), 16 oktober 1985 (documenten nrs. 33.126/17099—17102), 6 augustus 1986 (documenten nrs. 33.126/17160—17165), 3 september 1986 (documenten nrs. 33.126/17166—17172), 16 september 1986 (documenten nrs. 33.126/17173 en 17174), 5 november 1986 (documenten nrs. 33.126/17180—17184), 11 februari 1987 [documenten nrs. 33.126/17203—17205; zie eveneens perscommuniqué van 12 februari 1987 betreffende die vergadering (document nr. 33.126/17858)] en 4 maart 1987 (documenten nrs. 33.126/17206—17209). Gelet op het voortdurende streven van CMF om niets te doen dat in strijd was met het mededingingsrecht, valt moeilijk in te zien, dat zij erin zou hebben kunnen toegestemd, die regels te schenden door de Cembureau-overeenkomst te sluiten. In haar opmerkingen van 20 januari 1998 baseert FIC zich op een aantal documenten die haars inziens duidelijk doen uitkomen, dat de Europese cementindustrieën het mededingingsrecht wilden eerbiedigen, en die dus dienstig zouden zijn geweest voor haar verweer tijdens de administratieve procedure. Zij verwijst om te beginnen naar een document van Hispacement van augustus 1984 (documenten nrs. 33.322/3081—3087) betreffende een bespreking van de beoogde overeenkomst tussen de Spaanse en de Griekse producenten over de CMA (supra,

punt 1040), waaruit haars inziens blijkt dat de partijen bij die overeenkomst aandacht hebben geschonken aan „mogelijke inbreuken op de (Spaanse en Europese) wetten inzake mededingingsbeperkende praktijken". Vervolgens vermeldt zij een document van Italcementi betreffende een ontwerpverslag van de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 5 en 6 december 1985 (documenten nrs. 33.126/3190—3196), waarin een verklaring van Bertrán wordt weergegeven, die oppert dat de CLC op zijn volgende vergadering onderzoekt „of het raadzaam is, in overeenstemming met DG IV van de EEG, regels inzake ‚eerlijke mededinging' vast te stellen om klaar te zijn om te reageren zodra de noodzaak zich aandient". Ten slotte baseert zij zich opnieuw op het bij Heidelberger aangetroffen verslag van de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van 7 en 8 november 1984 (documenten nrs. 33.126/5312—5315), waarin wordt gesproken van het streven om „het onderwerp met inachtneming van het kartelrecht te behandelen".

1162 Inzage in de diverse door FIC aangevoerde stukken, waarin tot uitdrukking zou komen dat verschillende partijen (CMF, de partijen bij de overeenkomst betreffende de CMA, Bertrán van Asland, en Heidelberger) ernaar streefden het mededingingsrecht in acht te nemen, zou FIC evenwel geenszins in staat hebben gesteld, de Commissie ervan te overtuigen dat zij er zelf naar streeft om steeds rechtmatig te handelen. Hoe dan ook zou geen van die stukken, die betrekking hebben op nationale aspecten (documenten nrs. 33.126/17086—17102, 17160—17174, 17180—17184, 17203—17209 en 17858), het beleid van „grote export" (documenten nrs. 33.322/3081—3087), antidumpingmaatregelen (documenten nrs. 33.126/3190—3196) of concentraties van ondernemingen (documenten nrs. 33.126/5312—5315), doch niet op de intracommunautaire handel, een ander licht hebben geworpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld.

1163 In de zesde plaats beweert FIC in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat geen enkel document uit de nationale dossiers de conclusie rechtvaardigt, dat Cembureau enige rol bij het toezicht op de invoer heeft gespeeld. De documenten betreffende de nationale hoofdstukken van de PvB laten haars inziens zien, dat de eerstbetrokkenen wat de invoer uit Griekenland betreft, te weten de Britse en Italiaanse producenten, hebben getracht dit probleem met hun eigen middelen op te lossen. Zo bestond de enige collectieve reactie van de Britse cementproducenten, toen zij met de invoer uit Griekenland werden geconfronteerd, in contacten met hun regering en parlement en met de Commissie, zonder dat Cembureau daarmee enige bemoeienis had. FIC verwijst dienaangaande naar de notulen van de vergaderingen van CMF van 6 augustus 1986 (documenten nrs. 33.126/17160—17165), 3 september 1986 (documenten nrs. 33.126/17166—17172), 8 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/17178 en 17179) en 5 november 1986 (documenten nrs. 33.126/17180—17184). Die rechtstreekse contacten, waarmee Cembureau geen enkele bemoeienis had, tussen Europese producenten en overheidsinstanties of tussen autoriteiten van de verschillende lidstaten die door de invoer uit Griekenland werden bedreigd, worden volgens haar voorts bevestigd door de notulen van de vergadering van Oficemen van 18 september 1986 (documenten nrs. 33.322/1319—1323) en door de notulen van de vergadering van CMF van 8 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/17178 en 17179) en van 3 juni 1987 (documenten nrs. 33.126/17219—17225). Om de invoer uit Griekenland het hoofd te bieden, hadden de Italiaanse producenten zich geconcentreerd op het beheersen van hun binnenlandse vraag naar cement door productiebedrijven voor stortklaar beton te verwerven of overeenkomsten daarmee te sluiten. Zij zijn blijkbaar ook overeenkomsten met Joegoslavische cementproducenten aangegaan om rechtstreeks bij hen een deel van hun productie te kopen om invoer van die kant te voorkomen. In geen enkel document uit het dossier betreffende Italië wordt gesproken van een tussenkomst van

Cembureau (documenten nrs. 33.126/2945—2948, 2949—2951, 15990—15997, 12145—12341 en 16235—16282). Concluderend is FIC van mening dat zij op basis van alle documenten waarop zij zich beroept, had kunnen stellen, dat het feit dat Cembureau in de strijd tegen de invoer uit Griekenland geen enkele coördinerende of initiërende rol heeft gespeeld, nog eens bevestigde, dat de vermeende Cembureau-overeenkomst niet bestond.

1164 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie geenszins op basis van de betrokkenheid van Cembureau bij maatregelen inzake toezicht op de invoer, inzonderheid de maatregelen strekkende tot oplossing van het door de invoer uit Griekenland veroorzaakte probleem, doch van een reeks van directe schriftelijke bewijzen tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft geconcludeerd. De verschillende door FIC aangevoerde documenten zouden hoe dan ook geen ander licht op die directe schriftelijke bewijzen hebben kunnen werpen.

1165 Ten slotte baseert FIC zich in de zevende plaats, in haar opmerkingen van 10 februari 1997, op de notulen van de vergadering van het uitvoerend comité van Oficemen van 13 februari 1986 (documenten nrs. 33.322/1311—1318), die haars inziens bevestigen dat de enige plausibele verklaring voor de verwijzing in de nota van Italcementi betreffende de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 14 april 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 9; document nr. 33.126/3185) naar de noodzaak om „spelregels" vast te stellen om „oneerlijke mededinging" te voorkomen, anders dan de Commissie steeds heeft geweigerd toe te geven, moest worden gezocht in de strijd tegen de invoer met dumping uit Oostbloklanden, en niet in een of ander beginsel van eerbiediging van de thuismarkten van de Gemeenschap.

1166 Om de in punt 1149 supra vermelde redenen zou dit argument evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

2.5. Zaken T-31/95, ENCI/Commissie, en T-32/95, VNC/Commissie

1167 In hun na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 ingediende memories stellen ENCI en VNC, dat de vermeende nationale kartels dateren van vóór de sluiting van de beweerde Cembureau-overeenkomst.

1168 Om de in punt 1137 supra vermelde redenen zou dit argument evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1169 In hun na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ingediende memories verwijzen ENCI en VNC naar vier documenten die het bestaan van de Cembureau-

overeenkomst zouden weerspreken. In de eerste plaats verwijzen zij naar de notulen van de vergadering van de hoofddirectie van de Belgische onderneming Obourg van 26 juni 1987 (documenten nrs. 33.126/375—379), waarin gewag wordt gemaakt van invoer in Nederland van cement uit Spanje en Frankrijk. In punt 2 van de notulen wordt ook nog vermeld: „Vergeldingsmaatregelen tegen de Spaanse cementproducenten zijn moeilijk in te denken, terwijl die tegen de Franse producenten aan een onderzoek worden onderworpen voordat een verder besluit wordt genomen." In de tweede plaats beroepen ENCI en VNC zich op het document met de titel „Basisinformatie 1987" van de Compagnie des ciments belges (hierna: „CCB") (documenten nrs. 33.126/1629 en 1634—1641), waarin met betrekking tot de cementmarkt wordt gezegd: „[In Nederland] blijft de concurrentie van bepaalde Duitse cementsoorten op de markt erg sterk. In Zeeland wordt Frans cement in zakken aangetroffen." (Punt 1.1.2.) In dit document heet het ook nog (punten 2.1.1 en 2.1.2): „Door de aanhoudende crisis in de hoge bouw en de weg- en waterbouw is er sprake van een zeer levendige, met name Duitse, concurrentie [op de Belgische en Nederlandse markt]." Er wordt voorts gesproken van uitvoer van cement van CCB naar Nederland (punt 4.1). In de derde plaats verwijzen deze verzoeksters naar het document met de titel „Jaarinformatie 1989" van de CCB (documenten nrs. 33.126/1768—1783), waarin met betrekking tot Nederland wordt bevestigd (punt 1.1.2): „De concurrentie van bepaalde Duitse cementsoorten op de markt blijft erg sterk. In Zeeland wordt Frans cement in zakken en in bulk aangetroffen. Er vindt ook invoer van Spaans en Grieks cement en, in geringere hoeveelheden, invoer van cement uit de DDR, Polen en Joegoslavië plaats." In dit document wordt gepreciseerd (punten 2.1.1 en 2.1.2), dat „ondanks een aanzienlijk herstel van de bouwsector in 1988 er nog steeds sprake is van Duitse concurrentie" op de Belgische en Nederlandse markt, en dat er in Nederland „ook Spaans en Grieks cement is opgedoken". Ten slotte beroepen verzoeksters zich in de vierde plaats op een document van Heidelberger (document nr. 33.126/3447), waarin wordt vastgesteld, dat de verkopen van die cementproducent op de Nederlandse markt in 1987 met 36,6 % zijn toegenomen.

1170 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie nooit heeft beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen tot gevolg hadden, dat alle intracommunautaire handelsverkeer in cement en iedere verlokking van handel tussen de lidstaten de kop werd ingedrukt. Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking werd voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorende doel. Voorts verbood de overeenkomst niet „de traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel (...) bijvoorbeeld (...) de uitvoer uit Duitsland en België naar Nederland" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), doch verzette zij zich tegen de „wilde" uitvoer, dat wil zeggen de niet gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer, waarbij de „wilde" uitvoer naar Nederland en België expliciet ter sprake was gebracht op de vergadering van 19 maart 1984 (aantekeningen betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737). Het feit dat uit de in het vorige punt genoemde documenten blijkt dat er een zekere „wilde" uitvoer naar Nederland en België bestond, waarvan de delegatiehoofden op de hoogte waren, toont hooguit aan, dat de Cembureau-overeenkomst door bepaalde producenten in de Gemeenschap niet altijd is nageleefd, doch kan geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld.

2.6. Zaak T-35/95, Dyckerhoff/Commissie

1171 In de eerste plaats stelt Dyckerhoff, dat het onderzoek van de nationale dossiers en van de nationale hoofdstukken van de PvB laat zien, dat de Commissie zelf uitgaat van het beginsel dat de markten nationaal zijn afgebakend, en dat het dossier talrijke aanvullende aanwijzingen bevat voor de natuurlijke grenzen van de cementmarkten. In haar opmerkingen van 7 februari 1997 haalt Dyckerhoff dienaangaande passages aan uit de nationale hoofdstukken van de PvB betreffende Italië (hoofdstuk 3, punten 32-35), het Verenigd Koninkrijk (hoofdstuk 4, punten 37-41), Frankrijk (hoofdstuk 5, punten 42-46) en Griekenland (hoofdstuk 7, punten 50-53), alsmede de documenten nrs. 33.126/2985, 3017—3032, 3099—3105, 3158—3166, 5626—5634, 5789, 5791, 11993, 12083—12087, 12136—12140, 12142 en 12143, 14496, 14528, 14530, 17035—17051, 17863—17865, 19398—19401 en 19394, en de documenten nrs. 27.997/1—7, waaruit volgens haar blijkt dat de vergaande afgrenzing van de cementmarkten het gevolg is van het bestaan van nationale overeenkomsten en gemeenschappelijke ondernemingen, van overheidsregelingen voor de vaststelling van prijzen en van de verticale integratie van de nationale markten waardoor talrijke lokale producenten de vraag op hun markt kunnen controleren. In haar opmerkingen van 5 januari 1998 wijst Dyckerhoff erop, dat de „resterende stukken" uit het onderzoeksdossier talrijke aanvullende aanwijzingen bevatten die bevestigen dat de cementmarkten natuurlijke grenzen hebben. Zij merkt op dat in de documenten nrs. 33.126/299, 2105—2113, 4132—4139 en 5677—5679 wordt gesproken van administratieve en economische obstakels die in de weg stonden aan het handelsverkeer tussen de lidstaten, dat de documenten nrs. 33.126/5883, 8139, 10279—10283, 12139—12141 en 13297—13319 het bewijs leveren van het bestaan van nationale regelingen en van nationale marktorganisaties waardoor de toegang tot die nationale markten praktisch onmogelijk was, dat de documenten nrs. 33.126/6112—6128 en 6746—6765 aantonen dat het effect van afgrenzing van de markten werd versterkt door nationale prijsregelingen, en dat op grond van de documenten nrs. 33.126/8630—8639, 14691—14711, 16931—18140, 18296—18311, 18338—18340, 18359—18361, 18379, 18380, 18398—18400 en 18417—18419 kan worden vastgesteld, dat er over en weer participaties bestonden tussen de Europese cementproducenten, die een gunstigere afzetmogelijkheid op regionale en nationale markten boden dan gerichte transacties inzake grensoverschrijdende verkoop.

1172 Om de in punt 1154 supra vermelde redenen zouden die argumenten evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1173 In de tweede plaats beroept Dyckerhoff zich in haar opmerkingen van 5 januari 1998 op de documenten nrs. 33.126/272—275, 719, 1852, 4125—4127, 5926, 5938, 6888, 6897, 7129, 14627, 14630, 14637, 14661, 14663, 14691, 14711 en 18173, die volgens haar bewijzen dat er ondanks de overigens bestaande natuurlijke barrières van de markt een exportactiviteit bestond. Die activiteiten waren evenwel in het kader van Cembureau niet kritisch besproken noch hadden zij aldaar aanleiding tot sancties gegeven, hetgeen haars inziens het bestaan van de Cembureau-overeenkomst weerlegt.

1174 Er zijn aan herinnerd, dat het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten „de traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel (...) bijvoorbeeld (...) de uitvoer uit Duitsland en België naar Nederland" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984) niet verbood, doch zich tegen de „wilde" uitvoer (aantekeningen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984), dat wil zeggen de niet

gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer, verzette. Het bestaan van uitvoer in een specifiek geval kan dus geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld.

1175 In de derde plaats leidt Dyckerhoff in haar opmerkingen van 7 februari 1997 uit het ontbreken van een causaal verband tussen de Cembureau-overeenkomst en het nationale overleg, enerzijds, en uit het ontbreken van een verband tussen de documenten betreffende de vermeende nationale mededingingsregelingen en de vermeende Cembureau-overeenkomst, anderzijds, af, dat die overeenkomst niet heeft bestaan. Dat eerstgenoemd verband ontbrak, wordt haars inziens aangetoond door de inhoud van enkele passages uit de nationale hoofdstukken van de PvB (hoofdstuk 4, punten 37 en 38) en van document nr. 33.126/5726, blijkens welke de CPMA's (supra, punt 91) en bepaalde nationale mededingingsregelingen reeds geruime tijd vóór de vergadering van 14 januari 1983 bestonden. Dat laatstgenoemd verband ontbrak, wordt aangetoond door het feit dat in de documenten betreffende de vermeende nationale mededingingsregelingen niet naar een Europese overeenkomst werd verwezen en de nationale verenigingen en nationale organisaties zich met invoer uit andere lidstaten hebben beziggehouden. Dienaangaande presenteert Dyckerhoff stukken met betrekking tot Frankrijk, Portugal en Spanje, en Griekenland. Wat Frankrijk betreft, noemt zij de documenten betreffende Norcim (supra, punt 1118). Wat Portugal en Spanje betreft, vermeldt zij de punten 54 tot en met 56 van de PvB en documenten waaruit volgens haar blijkt, dat er tussen Spanje en Portugal een wederzijds beginsel van niet-levering bestond (documenten nrs. 33.322/513, 575, 996—1010, 1037, 1038, 1400, 1406, 1407 en 2901). Zij wijst er eveneens op, dat in de documenten betreffende dit bilateraal overleg nergens wordt verwezen naar een overeenkomst op Europees niveau. Voorts is er in een per telexbericht gevoerde correspondentie uit 1988 (documenten nrs. 33.322/527—529) sprake van een weigering van Cimpor om cement in de Beneluxlanden te leveren, zonder dat die weigering door de naleving van de vermeende Cembureau-overeenkomst wordt gerechtvaardigd. Wat Griekenland betreft, verklaart Dyckerhoff dat het dossier betreffende dit land stukken met betrekking tot het vermeende Cembureau-beginsel bevat die haar tijdens de administratieve procedure niet zijn meegedeeld (documenten nrs. 33.126/19875—19887).

1176 Vastgesteld zij evenwel, dat de inhoud van de verschillende documenten waarop Dyckerhoff zich beroept, niet aantoont, dat inderdaad haar rechten van de verdediging zijn geschonden. Het ontbreken van een verwijzing naar de Cembureau-overeenkomst, het feit dat bepaalde nationale mededingingsregelingen van vóór deze overeenkomst dateren en het feit dat de nationale verenigingen en nationale organisaties zich met invoer uit andere lidstaten hebben beziggehouden, kunnen namelijk geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld.

1177 Indien verzoekster op basis van de in punt 1175 supra genoemde documenten tijdens de administratieve procedure had kunnen aantonen, dat er geen verband bestond tussen de nationale mededingingsregelingen en de Cembureau-overeenkomst, zou dit voorts niet tot een andere afloop van die procedure hebben kunnen leiden, aangezien het bewijs van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst niet afhangt van het bewijs van de nationale mededingingsregelingen.

1178 Ten slotte kan Dyckerhoff geen schending van haar rechten van de verdediging stellen op grond dat de Commissie haar geen toegang tot documenten uit het dossier betreffende Griekenland met betrekking tot de vermeende Cembureau-overeenkomst zou hebben verschaft (documenten nrs. 33.126/19875—19877). Die documenten betreffen de verklaring van Kalogeropoulos tijdens de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 25 juni 1986. Vastgesteld zij evenwel, dat de in paragraaf 18, punt 5, van de bestreden beschikking weergegeven passage uit die verklaring letterlijk is aangehaald in punt 9 van het internationale deel van de PvB. Voorts bevonden de betrokken documenten zich in de doos (supra, punt 95). In die omstandigheden moeten zij als bewijsstukken worden beschouwd die aan Dyckerhoff konden worden tegengeworpen. Wat de documenten nrs. 33.126/19878—19887 betreft, kan worden volstaan met de opmerking, dat de Commissie deze documenten noch in de PvB noch in de bestreden beschikking als bewijs van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst in aanmerking heeft genomen. Bovendien voert Dyckerhoff niets aan waaruit blijkt, dat die documenten ontlastende gegevens zouden hebben kunnen bevatten.

1179 In de vierde plaats verwijst Dyckerhoff in haar opmerkingen van 5 januari 1998 naar verschillende documenten waaruit volgens haar blijkt, dat in de Europese bedrijfstak gezamenlijk is nagedacht over maatregelen tegen de invoer met dumping van cement uit Oost-Europa, en dat die centraal stonden in het gerapporteerde overleg in 1983 en 1984. Zij noemt dienaangaande de brief van 16 november 1982 met een uitnodiging voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (document nr. 33.322/346), een verslag van de vergadering van FIC van 8 december 1982 (documenten nrs. 33.126/2026—2033), het verslag van de Frans-Duitse vergadering van 6 en 7 december 1983 (documenten nrs. 33.126/15494—15496), de notulen van de raad van bestuur van FIC van 10 oktober 1984 (documenten nrs. 33.126/2056—2062), het verslag van de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 8 november 1984 (documenten nrs. 33.126/10485 en 10486), documenten van BDZ (documenten nrs. 33.126/5198—5208 en 5243—5251), een interne nota van Blue Circle (documenten nrs. 33.126/10840 en 10841) en een brief van Heidelberger aan Cembureau van 1 december 1987 (documenten nrs. 33.126/3604 en 3605).

1180 Die documenten kunnen evenwel geen ander licht werpen op de verschillende in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) aangehaalde directe schriftelijke bewijzen, waaruit blijkt dat de delegatiehoofden het tijdens hun vergadering van 14 januari 1983 eens zijn geworden over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere. De aangevoerde documenten bewijzen hooguit, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 eveneens de dumpingproblemen en de invoer van cement uit Oost-Europa zijn besproken, hetgeen de Commissie trouwens nooit heeft betwist (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 2-15). Derhalve zouden de opmerkingen die verzoekster zou hebben kunnen formuleren indien zij toegang tot de aangevoerde documenten had gehad, aan het einde van de administratieve procedure niet tot een andere afloop hebben kunnen leiden.

2.7. Zaak T-36/95, SFIC/Commissie

1181 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 beroept SFIC zich in de eerste plaats op stukken uit het dossier over het Verenigd Koninkrijk met betrekking tot de CPMA's (supra, punt 91)

(dossier IV/27.997 en documenten nrs. 33.126/17017—17034, 17863—17865 en 17867—17873). Dit prijzenstelsel, dat bij de Commissie was aangemeld en door de Britse mededingingsautoriteiten was goedgekeurd, vertoont volgens haar overeenkomsten met het systeem van pariteitspunten, het BPS (supra, punt 852), dat in 1981 eveneens bij de Commissie was aangemeld en dat ter sprake werd gebracht tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983. Die stukken zouden haar dienstig zijn geweest om de rechtmatigheid van het BPS en meer bepaald van de besprekingen tijdens de Cembureau-vergadering van 14 januari 1983 aan te tonen. Hetzelfde geldt volgens haar zeggen voor het Italiaanse document betreffende het vereveningsstelsel van de francoprijzen van cement, te weten het „Incontro Nolo"-stelsel (documenten nrs. 33.126/11913—11919), dat eveneens bepaalde overeenkomsten met het BPS vertoont.

1182 In haar opmerkingen van 7 januari 1998 beroept SFIC zich voorts op een aantal stukken die haar na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 toegankelijk zijn gemaakt (documenten nrs. 33.126/623—632, 673, 674, 730, 1175—1178, 1219—1221, 1552—1554, 1960, 1961, 2026—2028, 2050, 2051, 2058, 2066, 2084, 2545—2553, 2591—2609, 2682, 2683, 5038—5051, 5105—5119, 8098—8104, 8131, 8132, 8146—8148, 8151, 9031—9048, 9050—9053, 9068—9074 en 9103—9112) en waaruit volgens haar blijkt, dat de besprekingen tijdens de vergadering van 14 januari 1983 over de prijsvormingssystemen, inzonderheid over het door de Belgische, Nederlandse en Duitse industrie opgezette BPS, rechtmatig waren. Volgens SFIC laat een van de documenten nrs. 33.126/2545—2553, 2591—2609, 2682, 2683, 9050—9053, 9068—9074 en 9103—9112 voorts zien, dat het onderzoek van de toepasselijkheid van het BPS en de analyse van de Commissie van de verenigbaarheid ervan met het Europese mededingingsrecht niet tot de Belgische, Nederlandse en Duitse markt waren beperkt, doch betrekking hadden op alle communautaire markten. Derhalve had zij tijdens de administratieve procedure inzage in die documenten moeten krijgen, zodat zij haar verklaringen dat de Commissie op de hoogte was gebracht van het overleg van de Europese producenten over het BPS en dat dit prijsvormingssysteem tijdens de vergadering van 14 januari 1983 volstrekt legitiem ter sprake was gebracht, omdat toentertijd niet kon worden vermoed hoe de officiële reactie van de Commissie met betrekking tot dit onderwerp zou luiden, met concrete feiten had kunnen staven. Uit andere stukken uit het onderzoeksdossier van de Commissie (documenten nrs. 33.126/2047, 2413 en 16410—16413) blijkt volgens haar, dat de Europese cementproducenten zich gedurende de betrokken periode zorgen maakten over de invoer met dumping uit Oost-Europese landen.

1183 Vastgesteld zij evenwel, dat de aangevoerde documenten geen ander licht kunnen werpen op de verschillende in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) genoemde directe schriftelijke bewijzen, waaruit blijkt, dat de delegatiehoofden het tijdens hun vergadering van 14 januari 1983 eens zijn geworden over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere. Die documenten bewijzen hooguit, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 eveneens de dumpingproblemen en het BPS zijn besproken. Bovendien heeft de Commissie nooit betwist, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 besprekingen zijn gevoerd over de prijsvormingssystemen, inzonderheid over het BPS, en de antidumpingmaatregelen (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 2-15), noch dat er tussen bepaalde Europese industrieën en haar diensten contacten bestonden over het systeem van pariteitspunten (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 4).

1184 In de tweede plaats maakt SFIC in haar opmerkingen van 7 januari 1998 melding van de notulen van de vergadering van de hoofddirectie van FIC van 27 juni 1982 (documenten

nrs. 33.126/1890, 1896 en 1897), die haar verklaring zouden bevestigen, dat vergaderingen van de delegatiehoofden niet in de statuten waren voorzien.

1185 Zonder dat de inhoud van die notulen gedetailleerd behoeft te worden geanalyseerd, kan worden volstaan met de opmerking, dat zij betrekking hebben op een in sommige memories van antwoord op de PvB, waaronder die van SFIC, aangevoerd argument, dat door de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 44, punt 3) uitvoerig wordt besproken. Derhalve zouden aanvullende commentaren van SFIC op dit punt niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1186 In de derde plaats stelt SFIC in haar opmerkingen van 7 januari 1998, dat verschillende stukken waartoe zij geen toegang had tijdens de administratieve procedure (documenten nrs. 33.126/2575—2585 en 2591—2609), inzonderheid een universitaire studie uit 1977 over de wijze van vaststelling van de prijzen in de cementindustrie, waarin kritiek wordt geleverd op het onderzoek van Phlips, die als enige door de Commissie in de bestreden beschikking wordt aangehaald (paragraaf 10), haar in staat zouden hebben gesteld haar op de economische analyse van de cementmarkt gebaseerde verweer te staven.

1187 Op de economische analyse van de cementmarkt gebaseerde alternatieve verklaringen van SFIC zouden evenwel geen ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft geconcludeerd (supra, punten 263 en 264).

1188 In de vierde plaats beroept SFIC zich in haar opmerkingen van 7 januari 1998 op door Secil na de algemene vergadering van Cembureau van 11 tot en met 13 juni 1985 gemaakte aantekeningen (documenten nrs. 33.322/119—123), waaruit zou blijken dat de leden van Cembureau zich zorgen maakten over de behoefte aan herstructurering van de industrie en de gereserveerde houding van de regeringen wat het vrijgeven van de prijzen betreft.

1189 SFIC verduidelijkt evenwel niet, in hoeverre toegang tot die stukken tot een andere afloop van de administratieve procedure zou hebben kunnen leiden. Hoe dan ook zouden die stukken geen ander licht op de directe schriftelijke bewijzen van de Cembureau-overeenkomst hebben kunnen werpen. Dat SFIC tijdens de administratieve procedure geen toegang tot die stukken heeft gehad, heeft haar verweer dus niet geschaad.

2.8. Zaak T-37/95, Vicat/Commissie

1190 In de eerste plaats stelt Vicat vast, dat de Commissie in elk hoofdstuk van de PvB betreffende een bijzondere nationale mededingingsregeling het bestaan van nationale mededingingsregelingen in aanmerking heeft genomen die tot gevolg hadden dat de invoer uit andere lidstaten moeilijk en zelfs onmogelijk werd. Zo noemt zij fragmenten uit de hoofdstukken van de PvB over Italië (hoofdstukken 3 en 13), Spanje (hoofdstukken 8 en 18), het Verenigd Koninkrijk (hoofdstukken 4 en 14), Portugal (hoofdstukken 9 en 19) en Duitsland (hoofdstukken 6 en 16). Dat zij geen inzage in die passages uit de PvB heeft gehad, zou haar de mogelijkheid hebben ontnomen om een alternatieve verklaring te geven voor de geringe omvang van het grensoverschrijdende handelsverkeer in cement, waarop de Commissie zich herhaaldelijk heeft gebaseerd om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen.

1191 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op basis van directe schriftelijke bewijzen. Derhalve zouden de eventuele alternatieve verklaringen die Vicat zou hebben kunnen aanvoeren voor de geringe omvang van het handelsverkeer tussen de bij Cembureau aangesloten landen, indien zij de gehele PvB had kunnen inzien tijdens de administratieve procedure, geen ander licht op die schriftelijke bewijzen hebben kunnen werpen (supra, punten 263 en 264).

1192 In de tweede plaats noemt Vicat in haar opmerkingen van 7 februari 1997 documenten waaruit zou blijken, dat de gestelde nationale mededingingsregelingen autonoom waren ten opzichte van Cembureau en van de rol die de Commissie haar trachtte toe te dichten. Zij merkt op, dat in de stukken die zij heeft kunnen inzien na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996, geen melding wordt gemaakt van Cembureau en van de Cembureau-overeenkomst, alsmede dat de vermeende nationale kartels dateren van vóór de sluiting van de beweerde Cembureau-overeenkomst. Zo verwijst Vicat naar de hoofdstukken van de PvB over Italië (hoofdstukken 3 en 13) en Portugal (hoofdstukken 9 en 19), naar de documenten nrs. 33.126/2921—2931, 3017—3032, 3053—3059, 3099—3108, 3110—3126, 3150—3154, 3158—3160, 3163—3166, 3365, 11990, 11991, 12081—12096, 12136—12140, 12142 en 12143 met betrekking tot de punten van bezwaar betreffende Italië, naar de documenten nrs. 33.322/1226—1228, 1300—1310, 1329—1332 en 1365—1368 met betrekking tot de punten van bezwaar betreffende Spanje, naar de documenten nrs. 33.322/905, 1019 en 1020, 1072, 1406—1408, 1410—1412, 2897—2903 en 2905 met betrekking tot de punten van bezwaar betreffende Portugal, en naar de documenten nrs. 33.126/17017—17053, 17202—17205, 17620—17623 en 17863—17865 met betrekking tot de punten van bezwaar betreffende het Verenigd Koninkrijk.

1193 Opgemerkt zij, dat dit argument om de in de punten 1176 en 1177 supra vermelde redenen niet tot een andere afloop van de administratieve procedure zou hebben kunnen leiden.

1194 In de derde plaats noemt Vicat in haar opmerkingen van 8 januari 1998 een interne nota van Ciments français van 22 september 1988 betreffende de organisatie van Cembureau (docu-

menten nrs. 33.126/4037—4039), blijkens de inhoud waarvan Cembureau en de delegatiehoofden geen enkele rol zouden hebben kunnen spelen op de door de Commissie in de bestreden beschikking aan de orde gestelde gebieden.

1195 De door Vicat voorgestelde uitlegging van die interne nota van Ciments français kan niet worden aanvaard. Uit een 22 september 1988 gedateerd document, waarin melding wordt gemaakt van de eind 1987 geplande structurele wijzigingen van Cembureau en van de toentertijd bestaande situatie, kan namelijk niet worden afgeleid, dat Cembureau en de delegatiehoofden ten tijde van de litigieuze feiten, te weten in 1983 en 1984, dat wil zeggen enkele jaren vóórdat die interne nota werd opgesteld, geen enkele rol konden spelen op de in de bestreden beschikking bedoelde gebieden. Dat Vicat dit document tijdens de administratieve procedure niet heeft kunnen inzien, heeft haar rechten van de verdediging dus niet aangetast.

2.9. Zaak T-39/95, Ciments français/Commissie

1196 Ciments français beroept zich in haar opmerkingen van 21 november 1997 op de inhoud van bepaalde documenten die zouden bevestigen dat de besprekingen tijdens de vergadering van Cembureau van 14 januari 1983 en van het uitvoerend comité van 25 maart 1983 betrekking hadden op de studie van een nieuw prijzenstelsel voor cement en niet op de vermeende regel van eerbiediging van de thuismarkten. Zij verwijst dienaangaande naar een uittreksel uit de notulen van een vergadering van de CLC van 7 juli 1977 (documenten nrs. 33.126/2545—2548), naar een brief van het Nederlandse delegatiehoofd aan de algemeen gevolmachtigde van de CLC van 21 november 1977 (documenten nrs. 33.126/2569—2571), naar een brief van Van Hove van 22 februari 1978 (documenten nrs. 33.126/9049—9058), naar een namens de Duitse, Belgische en Nederlandse producenten aan Witlox van de Commissie gerichte brief van 15 juni 1978 (documenten nrs. 33.126/7858—7860), naar een memorandum van 21 december 1978 betreffende de studie van een nieuw prijzenstelsel voor cement (documenten nrs. 33.126/7861—7875), naar een brief van Van Hove van 23 december 1981 (documenten nrs. 33.126/3242 en 3243), naar een ontwerpbrief aan de Commissie van 21 juni 1983 (documenten nrs. 33.126/5038—5051), naar een verslag van de raad van bestuur van FIC van 5 juli 1983 (documenten nrs. 33.126/2050—2053) en naar een ongedateerde nota over het historisch overzicht van de betrekkingen tussen de Commissie en de Belgische cementproducenten die is aangetroffen op het hoofdkantoor van de firma Ciments d'Obourg (documenten nrs. 33.126/630—632). Ciments français leidt uit al die documenten af, dat de Commissie de besprekingen over de prijsvormingssystemen binnen Cembureau in 1983, inzonderheid tijdens de vergaderingen van 14 januari 1983 en 25 maart 1983, in geen geval als bewijs van een vermeende algemene overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten kon beschouwen.

1197 Evenwel moet worden vastgesteld, dat de commentaren die Ciments français heeft geformuleerd op basis van de door haar genoemde documenten, niet de conclusie rechtvaardigen, dat haar rechten van de verdediging zijn geschonden. De Commissie heeft zich geenszins op het standpunt gesteld, dat de besprekingen tijdens de vergadering van 14 januari 1983 betreffende de invoering van een nieuw prijsvormingssysteem tot het sluiten van de Cembureau-overeenkomst hebben geleid. Zij heeft steeds verklaard, dat de delegatiehoofden van Cembureau, buiten de eventuele besprekingen betreffende een dergelijk prijsvormingssysteem, tijdens de vergadering van 14 januari 1983 een overeenkomst tot verdeling van de markten, Cembureau-overeenkomst genaamd, hebben gesloten. De thans door Ciments français genoemde

documenten werpen geen nieuw licht op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie zowel in de PvB (punten 9 en 61) als in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van die overeenkomst heeft vastgesteld. Bijgevolg moet het onderzochte argument worden afgewezen.

2.10. Zaak T-42/95, Heidelberger/Commissie

1198 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 verklaart Heidelberger in de eerste plaats, dat de documenten betreffende de nationale punten van bezwaar van de PvB laten zien, dat de nationale verenigingen en de ondernemingen van een bepaalde lidstaat enkel werden geraakt door de marktsituatie van die lidstaat. Voorts wordt in de documenten betreffende de nationale hoofdstukken van de PvB volgens haar wel gesproken van het bestaan van nationale en bilaterale mededingingsregelingen, doch niet van een pan-Europese overeenkomst. Derhalve kan op grond van de nationale dossiers niet worden geconcludeerd tot het bestaan van een mededingingsregeling op Europees niveau die heeft geleid tot de afgrenzing van de nationale markten krachtens een vermeend Cembureau-beginsel. Tot staving van haar argument verwijst Heidelberger naar de documenten nrs. 33.126/2921—2925, 3017—3036, 3081—3083, 12508, 12509, 19188, 19194 en 19218.

1199 Uit de inhoud van die documenten blijkt evenwel niet, dat de rechten van de verdediging van Heidelberger zijn geschonden. Dat er in de stukken die zij tijdens de administratieve procedure niet heeft kunnen inzien, niet naar de Cembureau-overeenkomst wordt verwezen en dat er documenten bestaan betreffende maatregelen die door de ondernemingen en hun verenigingen enkel op nationaal niveau zouden zijn vastgesteld, gesteld al dat die worden aangetoond door de documenten waarop Heidelberger zich beroept, kan geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft geconcludeerd.

1200 In de tweede plaats noemt Heidelberger in haar opmerkingen van 20 februari 1998 verschillende documenten blijkens de inhoud waarvan de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983 geen Cembureau-overeenkomst hebben gesloten. Zij noemt een verslag van de vergadering van FIC van 8 december 1982 (document nr. 33.126/2027) en een interne nota van CBR over de voorbereiding van de vergadering van 14 januari 1983, die aantoont dat de op die vergadering te bespreken intracommunautaire problemen betrekking hadden op het BPS (supra, punt 852) en de exportsteun (document nr. 33.126/8132). Zij verwijst voorts naar documenten van Obourg, CBR, Schwenk, BDZ, SFIC en FIC waaruit blijkt, dat men zich toentertijd bezighield met invoer met dumping (documenten nrs. 33.126/186, 2059, 2067, 2102, 15443—15446, 8166, 5295, 5212 en 5213).

1201 De aangevoerde documenten kunnen evenwel geen ander licht werpen op de verschillende in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) genoemde directe schriftelijke bewijzen, waaruit blijkt, dat de delegatiehoofden het tijdens hun vergade-

ring van 14 januari 1983 eens zijn geworden over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van regeling van de verkoop van het ene land naar het andere. Die documenten bewijzen hooguit, dat tijdens de vergadering eveneens de dumpingproblemen, het BPS en de exportsteun zijn besproken. Voorts heeft de Commissie nooit betwist, dat op die vergadering besprekingen zijn gehouden over de prijsvormingssystemen, inzonderheid over het BPS, en de antidumpingmaatregelen (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 2-15).

1202 In de derde plaats legt Heidelberger in haar opmerkingen van 20 februari 1998 documenten over waaruit volgens haar blijkt, dat er geen netwerk van bilaterale en multilaterale overeenkomsten met betrekking tot de Europese cementmarkt bestond. Zij noemt de schriftelijke versie van een in 1987 te Vancouver gehouden voordracht, volgens welke alle Europese cementproducenten een groter marktaandeel in Europa wilden verwerven (document nr. 33.126/8618) en een nota van Ciments français met een beschrijving van de mededingingssituatie op de internationale cementmarkt, volgen hetwelk verscheidene Europese cementproducenten de aangrenzende Europese markten wilden veroveren (document nr. 33.126/4380).

1203 De door Heidelberger voorgestelde uitlegging van document nr. 33.126/8618 kan niet worden aanvaard. Een van de verklaringen in die nota is weliswaar, dat alle Europese cementproducenten een groter marktaandeel wilden verwerven, doch uit de context van deze verklaring wordt duidelijk, dat zij niet de strekking heeft die Heidelberger daaraan zou willen toeschrijven. Het gaat in feite om het tweede deel van een volzin in punt 22 van die nota, die luidt als volgt: „Alle Europese cementproducenten werken aan een verdere integratie op het gebied van stortklaar beton en aggregaten en proberen een groter marktaandeel in die activiteiten te verwerven." Die vaststelling slaat kennelijk op „stortklaar beton en aggregaten" en niet op cement. Heidelberger levert evenmin het bewijs voor een schending van haar rechten van de verdediging op basis van de inhoud van de nota van Ciments français (document nr. 33.126/4380). Op die nota komt geen datum voor, zodat moeilijk kan worden bepaald, op welke periode de commentaren van Ciments français betrekking hebben. Heidelberger heeft ter zake evenmin enige aanwijzing verschaft. Voorts kan uit het document niet worden opgemaakt, of het bij de daarin genoemde export gaat om export tussen leden van Cembureau of om export van niet-Europese producenten. Hoe dan ook, zelfs indien het om export tussen leden ging, mag niet uit het oog worden verloren, dat de Commissie nooit heeft beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst tot gevolg had, dat alle intracommunautaire handelsverkeer in cement en iedere verlokking van handel tussen de lidstaten de kop werd ingedrukt. Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking werd voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorend doel. Voorts verbood het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten niet „de traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), doch verzette het zich tegen de „wilde" uitvoer (aantekeningen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), dat wil zeggen de niet gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer. Derhalve kan de inhoud van document nr. 33.126/4380 geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld.

2.11. Zaak T-43/95, Lafarge/Commissie

1204 In haar op 28 januari 1998 ingediende memorie benadrukt Lafarge, dat uit het verslag van een interne bespreking van CBR van 3 november 1982 (document nr. 33.126/8132) blijkt, dat, in tegenstelling tot hetgeen de Commissie beweert (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3), geen enkele wijziging in de agenda van de vergadering van 14 januari 1983 op instigatie van Van Hove, voorzitter van de CLC, is aangebracht.

1205 Dit argument moet worden afgewezen. Het aangevoerde document dateert van vóór de vaststelling van de agenda en het overleg waartoe deze aanleiding heeft gegeven. De interne vergadering van CBR, waarvan dit document het verslag is, vond plaats op 3 november 1982, terwijl de ontwerpagenda en de door Van Hove gesuggereerde wijzigingen dateren van 16 en 17 november 1982 (supra, punten 798-800). Voorts heet het in het door Lafarge overgelegde document: „voorbereiding vergadering Cembureau van 14 januari 1983: agenda wordt op 22 december 1982 vastgesteld; opportuniteit om een vergadering van DGR te houden met het oog op de voorbereiding van die Cembureau-vergadering wordt aan de hand van de agenda beoordeeld (...)" Anders dan Lafarge suggereert, bevestigt de inhoud ervan dus het in de bestreden beschikking uiteengezette tijdschema van de gebeurtenissen die zijn voorafgegaan aan het bijeenroepen van de vergadering van 14 januari 1983. In die omstandigheden zouden de argumenten die deze verzoekster tijdens de administratieve procedure had kunnen aanvoeren, niet tot een andere afloop van die procedure hebben kunnen leiden.

1206 In haar op 10 februari 1997 en 28 januari 1998 ingediende memories noemt Lafarge voorts een aantal documenten die haars inziens haar standpunt schragen, dat de delegatiehoofden zich in feite zorgen maakten over dumping en de invoer uit derde landen. In het kader van de vergaderingen van de delegatiehoofden zou dus geen enkele Cembureau-overeenkomst zijn gesloten of bevestigd. Zo verwijst Lafarge naar een document betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (documenten nrs. 33.126/5312—5315), alsmede naar verschillende documenten die hoofdzakelijk afkomstig zijn van Duitse cementproducenten (documenten nrs. 33.126/3854, 5156, 5200, 5203, 5215, 5230, 5231, 5233, 5234—5265, 5295, 5301, 5312 en 8164).

1207 Verder beroept zij zich op een aantal documenten die haar standpunt zouden schragen, dat het bij de door de delegatiehoofden besproken geoorloofde middelen om een eerlijke mededinging te waarborgen, in feite ging om het BPS (supra, punt 852), dat bij de Commissie was aangemeld en dat niet alleen gold voor de Belgische en Nederlandse cementproducenten, doch eveneens voor alle andere Europese producenten. Haars inziens is het onaanvaardbaar, dat de Commissie haar de mogelijkheid heeft ontzegd om kennis te nemen van alle documenten betreffende de door de cementindustrie met de Commissie gevoerde onderhandelingen. Zij verwijst dienaangaande naar de documenten nrs. 33.126/1219—1221, 1552—1554, 2050, 2051, 2545—2553, 5038—5051, 5105—5119, 7858—7860, 8146—8148, 8151, 8170, 8171, 9050—9053, 9068—9073, 9078—9080 en 9103—9112.

1208 De door Lafarge aangevoerde documenten kunnen evenwel geen ander licht werpen op de verschillende in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) genoemde directe schriftelijke bewijzen die het bestaan van de Cembureau-overeenkomst

aantonen. Die documenten bewijzen hooguit, dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden eveneens het BPS, de dumpingproblemen en de invoer uit derde landen zijn besproken, hetgeen de Commissie overigens nooit heeft betwist (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 2-15). Derhalve zouden de opmerkingen die Lafarge had kunnen formuleren, niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

2.12. Zaak T-44/95, Aalborg/Commissie

1209 In de eerste plaats verklaart Aalborg, dat de documenten die zij heeft kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997, een alternatieve verklaring verschaffen van het doel van de vergaderingen van de Europese cementproducenten gedurende de betrokken periode. Tal van documenten bevestigen haars inziens, dat de Europese cementindustrieën zich tijdens die vergaderingen niet hebben laten leiden door een beginsel van eerbiediging van de thuismarkten, doch dat zij hebben nagedacht over de wijze waarop zij de prijsvorming wettelijk konden regelen en „wilde" invoer of invoer met dumping konden voorkomen. In haar opmerkingen van 10 februari 1997 verwijst Aalborg dienaangaande naar het dossier van aanmelding dat CMF in 1973 bij de Commissie heeft ingediend naar aanleiding van de op het systeem van pariteitspunten gebaseerde Britse CPMA-overeenkomst (dossier IV/27.997; supra, punten 91 en 93), welk dossier uiteindelijk na de ontbinding van die overeenkomst in 1987 ad acta is gelegd. Zo zij tijdens de administratieve procedure inzage in dit dossier had gehad, zou zij hebben kunnen aantonen, dat uit de door Van Hove op die vergadering gegeven beschrijving van het systeem van pariteitspunten geen enkel belastend bewijs kon worden afgeleid. In haar opmerkingen van 12 januari 1998 produceert Aalborg een aantal documenten (documenten nrs. 33.126/1078—1088, 1147—1163, 2569—2578, 2591—2597, 5038—5051, 9010—9075 en 9078—9082), waaruit zou blijken dat de Europese cementindustrie, inzonderheid de Belgische industrie, gedurende vele jaren nauwe contacten met de Commissie heeft onderhouden over de invoering van een prijsvormingssysteem, het BPS (supra, punt 852), dat de markten van België, van Nederland, van een deel van West-Duitsland en eventueel van Noord-Frankrijk moest bestrijken. Op basis van die documenten zou zij hebben kunnen aantonen, dat de op de vergadering van 14 januari 1983 gevoerde besprekingen in werkelijkheid betrekking hadden op de vraag, of het mogelijk was om met inachtneming van het communautaire mededingingsrecht op Europese schaal een prijsvormingssysteem in te voeren dat vergelijkbaar was met het BPS, dat in 1981 bij de Commissie was aangemeld. Aalborg beklemtoonde dat de Commissie op 14 januari 1983 nog niet officieel op die aanmelding had gereageerd.

1210 In haar opmerkingen van 12 januari 1998 verwijst Aalborg ook nog naar een brief van Van Hove aan de leden van de CLC van 18 februari 1983 (documenten nrs. 33.126/2412—2415), waarin onder het kopje „B. Invoer — Uitvoer van cement tussen de landen van de EEG" uitdrukkelijk wordt verklaard, dat „elke afspraak over de prijzen, leveringen per onderneming etc. is verboden" en waarin een aantal, door deze verzoekster als legaal beschouwde, middelen worden onderzocht die kunnen bijdragen tot het tot stand brengen van eerlijke mededinging (rechtsvordering op grond van artikel 86 van het Verdrag; invoering van een prijsvormingssysteem waarop de Commissie toezicht houdt; incidentele aanpassing van de prijzen aan die van de concurrent etc.), zonder dat melding wordt gemaakt van een op het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten toegespitste oplossing. Aalborg wijst eveneens op een aantal documenten (documenten nrs. 33.126/4982/54 en 66, 5295, 5296 en 6160—6165), waaruit zou blijken, dat

de invoer met dumping uit Oost-Europa en Spanje de Europese cementindustrie in 1983 en 1984 zorgen baarde. Zij tracht inzonderheid, gelet op een fragment van document nr. 33.126/6162, volgens hetwelk „de economische spelregels door Oostbloklanden en inzonderheid door Oost-Duitsland niet worden toegepast", aan te tonen dat de „spelregels" waarnaar werd verwezen in het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585), in werkelijkheid betrekking hadden op dumping en niet op intracommunautaire handel. Aalborg verwijst voorts naar de notitie van SFIC van 4 januari 1988 met de titel „Indeling van het dossier ‚Invoer van cement tegen dumpingprijzen'" (document nr. 33.126/14806), alsmede naar een brief van Lafarge aan het directoraat Buitenlandse economische betrekkingen van 19 januari 1989 (documenten nrs. 33.126/14799 en 14800).

1211 Dit argument zou evenwel om de in punt 1183 supra vermelde redenen niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden. Hieraan dient, ten overvloede, te worden toegevoegd dat het feit dat in document nr. 33.126/6162 wordt verklaard dat „de economische spelregels door Oostbloklanden en inzonderheid door Oost-Duitsland niet worden toegepast", geen ander licht kan werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld. Vaststaat immers, dat de Oost-Europese producenten hun thuismarkt niet eerbiedigden, doch hoeveelheden cement naar de communautaire markt uitvoerden. Overigens wordt in document nr. 33.126/6162 zelf verklaard, dat de landen uit Oost-Europa „soms tot over de oren in de schulden zitten (...), en dus verplicht zijn om uit te voeren teneinde hun buitenlandse schuld terug te betalen". Derhalve kan het feit dat de Oost-Europese producenten de „economische spelregels" niet toepasten, geen ander licht werpen op de schriftelijke bewijzen waaruit blijkt dat de delegatiehoofden van Cembureau dergelijke spelregels hebben vastgesteld en bevestigd.

1212 In de tweede plaats beroept Aalborg zich in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op de notitie van SFIC van 4 januari 1988 met de titel „Indeling van het dossier ‚Invoer van cement tegen dumpingprijzen'" (document nr. 33.126/14806), die dienstig zou zijn geweest om aan te tonen, dat de in een met de hand geschreven nota van Italcementi weergegeven verwijzing van Bertrán op de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 14 april 1986 te Parijs naar de noodzaak dat er „spelregels komen om oneerlijke mededinging te voorkomen" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 9; document nr. 33.126/3185), betrekking had op de problemen van de invoer met dumping uit markten buiten de Gemeenschap en niet op de intracommunautaire handel.

1213 Om de in punt 1149 supra vermelde redenen zou dit argument evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1214 In de derde plaats baseert Aalborg zich in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op de hoofdstukken 6 en 16 van de PvB, betreffende de Duitse markt, waarin de Commissie een overeenkomst van 15 februari 1980 betreffende de uitwisseling van statistieken, alsmede een aantal vermeende overeenkomsten tot verdeling van de Duitse markt, die volgens de Commissie in het geheel geen effect zouden hebben gesorteerd indien zij niet door het Cembureau-beginsel van eerbiediging van de thuismarkten overkoepeld waren geweest, beschrijft (punt 47) en

vervolgens hekelt (punten 82-84). Verzoekster meent dat zij op basis van die documenten had kunnen illustreren, dat er een verschil bestaat tussen de juridische beoordeling van de Commissie in de PvB en die in de bestreden beschikking, als gevolg waarvan onvermijdelijk haar rechten van de verdediging waren geschonden. Dienaangaande merkt zij op, dat de Commissie in de PvB van mening is, dat de Duitse overeenkomsten uit 1980 reeds een onderdeel waren van een algemeen beginsel van eerbiediging van de thuismarkten op Europese schaal, terwijl zij vervolgens in de bestreden beschikking stelt, dat de Cembureau-overeenkomst in 1983 is gesloten.

1215 Dit argument moet worden afgewezen. Om te beginnen zou Aalborg de vermeende wijziging in de bestreden beschikking in het stadium van de administratieve procedure niet hebben kunnen voorzien. In elk geval zij opgemerkt, dat de Commissie zich zowel in de PvB als in de bestreden beschikking op het standpunt stelt, dat de Cembureau-overeenkomst met ingang van 1983 in werking is getreden, ook al verklaart zij over aanwijzingen te beschikken dat de overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten reeds geruime tijd vóór 1983 kon hebben bestaan (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragraaf 45, punten 1 en 6). Derhalve is de grief van Aalborg inzake een vermeende andere juridische beoordeling door de Commissie en een daarmee samenhangende schending van haar rechten van de verdediging hoe dan ook irrelevant.

1216 In de vierde plaats ten slotte beroept Aalborg zich in haar opmerkingen van 12 januari 1998 op de documenten nrs. 33.126/1692, 1693, 2301, 2313, 2335, 2336, 2356, 3452—3463, 14809, 14810 en 14817 en de documenten nrs. 33.322/1235, 2313 en 2335, waaruit zou blijken dat na 14 januari 1983 intracommunautaire uit- en invoer heeft plaatsgevonden, hetgeen het bestaan van de Cembureau-overeenkomst zou weerleggen.

1217 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie nooit heeft beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen tot gevolg hadden, dat alle intracommunautaire handelsverkeer in cement en iedere verlokking van handel tussen de lidstaten de kop werd ingedrukt. Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking werd voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorend doel. Voorts verbood de Cembureau-overeenkomst niet de „traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), doch verzette zij zich tegen de „wilde" uitvoer (aantekeningen betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), dat wil zeggen de niet gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer. Het bestaan van in- of uitvoer in een specifiek geval kan dus geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45).

2.13. Zaak T-48/95, BDZ/Commissie

1218 BDZ verklaart in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat zij op basis van de documenten die zij heeft kunnen inzien na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996, had kunnen aantonen, dat de in de nationale punten van bezwaar bedoelde vermeende nationale mededingingsregelingen geen enkel verband hielden met de Cembureau-overeenkomst. Zij wijst op de geringe bewijskracht van de documenten uit het dossier betreffende Griekenland, die betrekking zouden hebben op een Europese mededingingsregeling zonder evenwel de inhoud ervan te verduidelijken. Zij verwijst dienaangaande naar de documenten nrs. 33.126/19875—19887.

1219 Vastgesteld zij evenwel, dat, zo BDZ tijdens de administratieve procedure het ontbreken van een verband tussen nationale mededingingsregelingen en de Cembureau-overeenkomst had kunnen aantonen, dit niet tot een andere afloop van die procedure zou hebben kunnen leiden, aangezien het bewijs van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst in geen enkel opzicht afhangt van dat van de nationale mededingingsregelingen. Voor zover het argument van BDZ op de documenten nrs. 33.126/19875—19887 is gebaseerd, moet het om de in punt 1178 supra vermelde redenen worden afgewezen.

2.14. Zaak T-50/95, Unicem/Commissie

1220 In haar opmerkingen van 28 november 1997 stelt Unicem, dat uit de documenten nrs. 33.126/8167, 8168 en 15494—15496 duidelijk blijkt, dat de besprekingen op de — door haar niet bijgewoonde — vergadering van 14 januari 1983, inclusief de besprekingen betreffende punt 2 van de agenda, „Intra-Europese handel", uitsluitend gingen over dumping en over de maatregelen om daaraan het hoofd te bieden.

1221 Om de in punt 1180 supra vermelde redenen zou dit argument evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1222 In de tweede plaats noemt Unicem in haar opmerkingen van 28 november 1997 de documenten nrs. 33.126/299, 300, 304, 721, 2554, 6206—6208, 6244, 7440, 13399—13402, 13434—13484, 14549, 14621, 14627, 14630, 14636, 14637, 14640, 14646, 14661—14663, 14694, 14709—14711 en 16209. Uit die documenten blijkt volgens haar, dat het standpunt van de Commissie, dat Cembureau een centrale rol heeft gespeeld bij de dynamiek van de mededinging op de cementmarkt, volstrekt niet ter zake dienend was. De documentatie die die vereniging heeft verspreid gedurende de periode waarin het vermeende Cembureau-beginsel van toepassing zou zijn geweest, met name over de omvang, de oorsprong, de bestemming en de prijzen van de uitvoer, was volgens haar namelijk van globale en historische aard en bezat geen enkele commerciële waarde, zodat niet kon worden nagegaan welke de betrokken ondernemingen waren noch een permanente controle op het grensoverschrijdende handelsverkeer in cement kon worden uitgeoefend.

1223 De commentaren die Unicem op basis van die verschillende documenten had kunnen formuleren om erop te wijzen, dat de via Cembureau uitgewisselde informatie over de intracommunautaire uit- en invoer gedurende de betrokken periode onnauwkeurig was en geen permanente controle op het grensoverschrijdende handelsverkeer in cement mogelijk maakte, zouden evenwel geen ander licht hebben kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld.

1224 In de vierde plaats ten slotte stelt Unicem in haar opmerkingen van 28 november 1997, dat uit de nationale dossiers duidelijk blijkt, dat de specifieke kenmerken van de verschillende thuismarkten, in samenhang met de bijzondere overeenkomsten en de autonome bilaterale contacten op die markten, op zichzelf reeds het ontbreken van intracommunautaire handel in cement verklaren. Wegens die kenmerken was het namelijk moeilijk of zelfs onmogelijk om op die markten in te voeren, en als gevolg daarvan was elke stimulans om uit te voeren verdwenen. Zij zouden dus het op het bestaan van de Cembureau-overeenkomst gebaseerde standpunt van de Commissie weerleggen. Wat de Franse markt betreft, verwijst Unicem meer bepaald naar de documenten nrs. 33.126/1394, 1395, 5648, 5674, 5688, 5695, 5696, 5747, 5748, 5751, 14806, 14807, 14809—14826, 14938—14976, 15025, 15026 en 15040, alsmede naar de punten 78 en 81 van de PvB. Voor de Britse markt baseert zij zich op de punten 74 en 77 van de PvB, alsmede op de documenten nrs. 33.126/17641 tot en met 17654, en met betrekking tot de Spaanse en Portugese markt op punt 89 van de PvB. Ten slotte beroept zij zich in de hoofdstukken van de PvB betreffende de Duitse markt meer bepaald op de punten 47 en 84 en in de hoofdstukken over de Griekse markt op punt 86.

1225 Om de in punt 1191 supra vermelde redenen zou dit argument evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

2.15. Zaak T-51/95, Buzzi/Commissie

1226 Buzzi stelt in haar memorie van 27 november 1997, dat sommige documenten de fundamentele rol van de transportvoorwaarden en -kosten voor de cementmarkt doen uitkomen. Het belang van de transportkosten voor de beoordeling van de rentabiliteit van de uitvoer van cement wordt haars inziens bevestigd door een document van SNFCC van 2 december 1986 (documenten nrs. 33.126/6048—6050). Dit document zou dus dienstig zijn geweest om aan te tonen, dat de relevante geografische markt geen communautaire dimensie kon hebben.

1227 Vastgesteld zij, dat Buzzi tijdens de administratieve procedure reeds het belang van de transportkosten voor de uitvoer heeft beklemtoond (punt 4.3 van het antwoord van Buzzi op de PvB). De Commissie heeft in de bestreden beschikking (paragraaf 20, punt 7) evenwel opgemerkt, dat Buzzi bevestigde dat zij, ondanks dit obstakel, „interessante hoeveelheden (‚interessanti quantità') cement naar Zuid-Frankrijk heeft uitgevoerd". In die omstandigheden heeft het feit dat Buzzi het document van SNFCC van 2 december 1986 tijdens de

administratieve procedure niet heeft kunnen inzien, haar rechten van de verdediging niet aangetast. Bovendien moet worden vastgesteld, dat het betrokken document de in de bestreden beschikking (paragraaf 11, punt 7) gehanteerde definitie van de markt bevestigt. Daarin wordt namelijk gezegd, dat de omvangrijke invoer in de zone Antwerpen-Rotterdam-Amsterdam „wegens het verstorende effect ervan op de markt van de Benelux en West-Duitsland, dat zich als een olievlek zou kunnen uitbreiden, Frankrijk wel degelijk raakt". Bijgevolg zou dit document niet dienstig zijn geweest voor het verweer van Buzzi, indien zij daartoe tijdens de administratieve procedure toegang had gehad.

2.16. Zaak T-57/95, Heracles/Commissie

1228 In de eerste plaats stelt Heracles in haar opmerkingen van 10 januari 1997, dat uit een aantal stukken uit de nationale dossiers volgt, dat de vermeende overeenkomst die de invoer op de markten diende te verhinderen, in werkelijkheid is voortgekomen uit een aantal nationale overeenkomsten die in tal van lidstaten, met uitzondering van Griekenland, van kracht waren en niet uit een Cembureau-overeenkomst. Heracles verklaart dat de documenten waarop de Commissie zich heeft gebaseerd om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen, wanneer zij in de context van de nationale dossiers worden beschouwd, het bestaan lijken aan te tonen van verschillende overeenkomsten — nationale (Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Italië), regionale (Zuid-Duitsland), bilaterale (Frankrijk/Duitsland, Frankrijk/Italië, Spanje/Portugal) en multilaterale (België/Nederland/Duitsland) — die alle door de betrokken partijen waren gesloten ter consolidatie van hun respectieve lokale overeenkomsten en niet om uitvoering te geven aan de vermeende Cembureau-overeenkomst, en die op zich volstonden om de nationale markten af te schermen, doordat zij de invoer moeilijk of zelfs onmogelijk maakten. Uit de nationale dossiers blijkt volgens haar, dat in veel gevallen de nationale praktijken die de invoer dienden te verhinderen, reeds vóór de vermeende Cembureau-overeenkomst bestonden, dat die praktijken geheel onafhankelijk van die vermeende overeenkomst en zonder enige verwijzing daarnaar werden toegepast, dat zij aanzienlijk ingewikkelder dan die overeenkomst waren, aangezien zij het resultaat waren van een uiterst nauwe samenwerking tussen producenten, die waren gebonden aan hun aandeelhoudersstructuur, en dat de aard van die verschillende vormen van samenwerking ter verhindering van de invoer van staat tot staat verschilde, zodat zij niet konden voortvloeien uit een vermeend één enkel Cembureau-beginsel. Wat de Britse markt betreft, verwijst Heracles naar punt 74 van de PvB en naar de documenten nrs. 33.126/17017—17051, betreffende de in 1934 door CMF vastgestelde en in 1973 bij de Commissie aangemelde CPMA's (supra, punt 91). Zij stelt voorts, dat, indien zij toegang had gehad tot de documenten betreffende de nationale kartels, inzonderheid die met betrekking tot het Britse kartel, zij zou hebben kunnen aantonen, dat de door Kalogeropoulos op 25 juni 1986 tijdens de vergadering van haar raad van bestuur afgelegde verklaring, waarnaar de Commissie in paragraaf 18, punt 5, van de bestreden beschikking (documenten nrs. 33.126/19875—19877) verwijst, niet betrekking had op de Cembureau-overeenkomst, doch op de verschillende nationale, bi- en multilaterale regelingen die toentertijd tussen de Europese cementproducenten waren getroffen om de invoer te verhinderen. In het dossier betreffende Duitsland beroept verzoekster zich meer bepaald op punt 84 en vervolgens op de punten 48 en 49 van de PvB, die de tussen de voornaamste Duitse, Franse, Zwitserse, Belgische, Nederlandse en Luxemburgse producenten bestaande structurele betrekkingen illustreren, welke betrekkingen meer nog dan de vermeende Cembureau-overeenkomst een verklaring kunnen vormen voor de tussen die verschillende markten gesloten bilaterale overeenkomsten ter beperking van de invoer. Heracles verwijst eveneens naar de hoofdstukken van de PvB waarin wordt ingegaan op de regionale Duitse kartels, inzonderheid het kartel betreffende de toekenning van quota in Zuid-Duitsland. Met betrekking tot de Franse markt verwijst zij naar de punten 42 en 44 van de PvB, waaruit blijkt dat er toentertijd banden tussen de voornaamste nationale producenten bestonden, alsmede naar de punten 78 en 79 van de PvB, waarin de Commissie zich op het standpunt stelt, dat de verschillende vormen van samenwerking op die

markt ertoe strekten en tot gevolg hadden, dat de mededinging merkbaar werd vervalst. In het dossier betreffende Italië wijst zij op de punten 32 tot en met 34 van de PvB, waarin een samenvatting wordt gegeven van de toentertijd op die markt vigerende overeenkomsten tot verdeling van de markt en samenwerking. In het dossier betreffende Spanje wijst zij op punt 55 van de PvB, dat de bilaterale betrekkingen tussen de Spaanse en Portugese producenten illustreert.

1229 Vastgesteld zij, dat de alternatieve commentaren en verklaringen die Heracles op basis van het bestaan van nationale, bi- of multilaterale overeenkomsten op een bepaald aantal markten en de aandeelhoudersstructuur van de Europese cementproducenten zou hebben kunnen verstrekken met betrekking tot de geringe omvang van de intracommunautaire invoer gedurende de betrokken periode, geen ander licht zouden hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld (supra, punten 263 en 264).

1230 Het argument dat de nationale kartels vóór de Cembureau-overeenkomst bestonden en geheel onafhankelijk daarvan ten uitvoer waren gelegd, zou om de in punt 1137 supra vermelde redenen niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1231 In de tweede plaats betoogt Heracles in haar opmerkingen van 24 november 1997, dat uit verschillende documenten volgt, dat geen Cembureau-overeenkomst is gesloten tijdens de vergadering van 14 januari 1983. Zij noemt de documenten nrs. 33.126/5295, 5296, 15443—15518 en 16410—16416, waaruit volgens haar blijkt dat de Europese cementindustrie zich toentertijd voornamelijk zorgen maakte over de invoer uit landen die niet bij de Gemeenschap waren aangesloten en niet over het intracommunautaire handelsverkeer.

1232 Om de in punt 1180 supra vermelde redenen zou dit argument niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1233 In de derde plaats ten slotte beroept Heracles zich in haar opmerkingen van 24 november 1997 op verschillende documenten die volgens haar aantonen, dat, anders dan de Commissie beweert, de vermeende Cembureau-overeenkomst nooit is bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984. Zo noemt zij de nota van Van Hove aan de leden van de raad van bestuur van FIC van 12 november 1984 (documenten nrs. 33.126/2436—2447), waarin met betrekking tot de vergadering van 7 november 1984 uitdrukkelijk wordt verklaard, dat „geen enkel intern probleem van de EEG is behandeld of zelfs maar ter sprake is gebracht" (fragment uit document nr. 33.126/2436). Dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden enkel onderwerpen werden aangesneden die een bron van gerechtvaardigde zorg waren voor de leden van Cembureau, volgt haars inziens voorts uit de documenten nrs. 33.322/119—123, betreffende de algemene vergadering van Cembureau van juni 1985, waaruit blijkt dat het intracommunautaire handelsverkeer op die algemene vergadering zelfs niet is besproken.

1234 De commentaren die Heracles op basis van die verschillende documenten had kunnen formuleren, zouden kennelijk geen ander licht hebben kunnen werpen op het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) en op de aantekeningen van 2 april 1984 betreffende die vergadering (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), uit welke documenten duidelijk blijkt, dat de Cembureau-overeenkomst tijdens die vergadering is bevestigd (supra, punten 1008-1010).

1235 Wat de vergadering van 7 november 1984 betreft, heeft de Commissie in de tijdens die vergadering gevoerde besprekingen het bewijs gezien, dat de Cembureau-overeenkomst opnieuw was bevestigd, doordat de kanalisering van de Griekse en Spaanse overproductie buiten de Gemeenschap door Cembureau en haar leden werd ondersteund teneinde de destabilisatie van de Europese markten te voorkomen (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 19, punt 14, en 45, punt 2). Voorts had FIC tijdens de hoorzitting van 3 maart 1993 onder verwijzing naar de documenten nrs. 33.126/2436—2447 inzonderheid beklemtoond, dat daarin expliciet was vermeld dat tijdens de vergadering van 7 november 1984 geen enkel intern probleem van de Gemeenschap was behandeld. Om de in paragraaf 44, punt 3, van de bestreden beschikking vermelde redenen heeft de Commissie zich evenwel op het standpunt gesteld, dat die documenten en die bijzondere vermelding geen ander licht konden werpen op de inhoud van de tijdens die vergadering gevoerde besprekingen. Derhalve zouden de commentaren die Heracles tijdens de administratieve procedure had kunnen formuleren om duidelijk te maken, dat het intracommunautaire handelsverkeer in cement tijdens de vergadering van 7 november 1984 niet was behandeld, op dit punt niet tot een andere afloop van die procedure hebben kunnen leiden.

1236 Ten slotte heeft de Commissie nooit beweerd, dat het intracommunautaire handelsverkeer tijdens de algemene vergadering van Cembureau van juni 1985 was besproken.

1237 Derhalve zouden de opmerkingen die Heracles had kunnen formuleren indien zij toegang tot de in punt 1233 supra genoemde documenten had gehad, niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

2.17. Zaken T-53/95, Rugby/Commissie, T-56/95, Castle/Commissie, T-70/95, Aker/Commissie, en T-71/95 Euroc/Commissie

1238 In de eerste plaats stellen Castle, Aker en Euroc in hun memories van 10 februari 1997, dat uit de nationale hoofdstukken van de PvB blijkt, dat de geringe omvang van het intracommunautaire handelsverkeer in cement te verklaren was door de transportkosten en door factoren als de concentratiegraad van de nationale en regionale markten, de verticale integratie, de overeenkomsten inzake kruislingse leveringen, de minderheidsdeelnemingen en andere samenwerkingsvormen. De geringe omvang van het handelsverkeer was volgens haar eveneens door het bestaan van nationale mededingingsregelingen te verklaren.

1239 Om de in punt 1154 supra vermelde redenen zou dit argument evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1240 In de tweede plaats stellen Rugby, Castle, Aker en Euroc in hun na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ingediende memories, dat documenten die zij tijdens de administratieve procedure niet hebben kunnen raadplegen, laten zien dat de besprekingen die hebben plaatsgevonden tijdens de vergadering van 14 januari 1983 niet handelden over de invoering van een regel van eerbiediging van de thuismarkten, doch over het opzetten van een systeem van pariteitspunten voor cement, alsmede over dumpingproblemen, inzonderheid van de kant van landen uit Oost-Europa. Verzoeksters verwijzen dienaangaande naar een fragment uit de notulen van een vergadering van de raad van bestuur van CBR van eind 1982 (document nr. 33.126/8132), blijkens hetwelk het Belgisch-Nederlands systeem van pariteitspunten tijdens de vergadering van 14 januari 1983 zou worden bestudeerd. Voorts beroepen zij zich op een nota van Van Hove betreffende een onderhoud dat hij op 16 februari 1978 met een ambtenaar van de Commissie heeft gehad over de in België en Nederland toepasselijke prijzenstelsels (documenten nrs. 33.126/9049—9053). Uit laatstgenoemd document blijkt volgens hen, dat sommige cementproducenten met de Commissie discuteerden over een systeem van pariteitspunten dat een eerlijke mededinging bevorderde. Dit stuk ontkracht dus het standpunt van de Commissie, dat de vermelding van „eerlijke mededinging" in sommige in punt 7 van de PvB bedoelde documenten, het onrechtmatige doel van de activiteiten van Cembureau bewijst. Rugby, Castle, Aker en Euroc verwijzen eveneens naar een onderzoek betreffende de toepassing van een systeem van pariteitspunten op de cementsector, dat vertegenwoordigers van Duitse, Belgische en Nederlandse cementproducenten op 21 december 1978 aan de Commissie hebben gezonden (documenten nrs. 33.126/7861—7875). Dat onderzoek verklaart volgens hen, waarom de hypothesen en conclusies van het onderzoek van Phlips uit 1976 niet op de cementsector konden worden getransponeerd, hoewel de Commissie in de bestreden beschikking op grond van dat onderzoek heeft betoogd, dat een systeem van pariteitspunten mededingingsverstorend was (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 4, voetnoot 53). Voorts stellen verzoeksters dat de argumenten die Van Hove in het kader van de uiteenzetting over het systeem van pariteitspunten tijdens de vergadering van Cembureau van 14 januari 1983 heeft gebruikt (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3), in overeenstemming zijn met de conclusies van bovenbedoeld onderzoek dat op 21 december 1978 aan de Commissie is toegezonden. Tot staving van hun argument dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 een systeem van pariteitspunten voor de cementsector en het probleem van invoer met dumping is besproken, verwijzen zij ook nog naar de volgende documenten betreffende de aanmelding van het Belgisch-Nederlands systeem van pariteitspunten bij de Commissie: fragmenten van verslagen van enkele vergaderingen van de hoofddirectie van CBR van januari tot en met maart 1981 (documenten nrs. 33.126/8098—8104), een brief van Van Hove aan de leden van de CLC, die deel uitmaakt van Cembureau, van 23 december 1981 (documenten nrs. 33.126/3242—3243), waaruit blijkt dat de overige leden van Cembureau de voortgang van de onderhandelingen tussen de Commissie en de cementproducenten die door het aangemelde systeem van pariteitspunten werden geraakt, op de voet volgden, de ontwerpnotulen van de vergadering van de directie van CBR van 15 september 1983 (documenten nrs. 33.126/8170—8173), een fragment uit het verslag van de vergadering van de directie van CBR van 20 december 1983 betreffende de voorbereiding van een antwoord op de brief van de Commissie van augustus 1983, waarin deze laatste had aangekondigd dat zij de formele beoordeling van de aanmelding van het systeem van pariteitspunten zou uitstellen (documenten nrs. 33.126/8146—8148) en een memorandum met de titel „Historisch overzicht van de betrekkingen tussen de Commissie en de Belgische cementproducenten" (documenten nrs. 33.126/9078—9080). Laatstbedoeld memorandum laat volgens hen zien, dat de eerste officiële reactie van de Commissie op de aanmelding van het systeem van pariteitspunten dateerde van 1 augustus 1983, dat wil zeggen van na de vergadering van 14 januari 1983. Rugby betoogt, dat zij met behulp van die informatie had kunnen begrijpen, waarom de Commissie redelijkerwijs geen kritiek kon leveren op de gedachtenwisseling binnen Cembureau

over een systeem van pariteitspunten voor Europa. Zij verwijst ook naar een nota van CBR van 12 maart 1986 betreffende de aanmelding van het systeem van pariteitspunten bij de Commissie (document nr. 33.126/9114). Castle, Aker en Euroc beroepen zich op een brief van 15 juni 1978 van de vertegenwoordigers van Duitse, Belgische en Nederlandse cementproducenten aan een ambtenaar van de Commissie, betreffende prijsvormingssystemen voor cement (documenten nrs. 33.126/7858—7860). Ten slotte betoogt Rugby, dat uit voornoemde stukken eveneens volgt, dat het systeem van pariteitspunten is besproken tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau op 25 maart 1983.

1241 Vastgesteld zij evenwel, dat de door Rugby, Castle, Aker en Euroc aangevoerde documenten geen ander licht kunnen werpen op de verschillende directe schriftelijke bewijzen die in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) in aanmerking zijn genomen om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen. Die documenten bewijzen hooguit, dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 ook dumpingproblemen en het BPS zijn besproken (supra, punt 852). Voorts heeft de Commissie nooit betwist, dat tijdens die vergadering eveneens besprekingen zijn gehouden over de prijsvormingssystemen, inzonderheid over het BPS, en de antidumpingmaatregelen (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 2-15), en dat er tussen haar diensten en bepaalde Europese industrieën contacten waren geweest over het systeem van pariteitspunten (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 4). Dat Van Hove in de nota betreffende het onderhoud dat hij op 16 februari 1978 met een ambtenaar van de Commissie heeft gehad (documenten nrs. 33.126/9049—9053), als zijn mening gaf, dat het systeem van partiteitspunten de eerlijke mededinging kon bevorderen, zou voorts niet dienstig zijn geweest voor het verweer van de betrokken verzoeksters, aangezien die nota geen aanwijzingen bevatte over de besprekingen die hebben plaatsgevonden op de vergadering van 14 januari 1983 en bovendien niet naar aanleiding van de passages van de PvB (punten 7, 8 en 60) en de bestreden beschikking (paragraaf 17) betreffende de eerlijke mededinging een punt van bezwaar is geformuleerd waarvoor in de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd. Om dezelfde redenen vormde het feit dat de betrokken verzoeksters tijdens de administratieve procedure geen toegang hebben gehad tot de op 21 december 1978 aan de Commissie gezonden studie betreffende de toepassing van een systeem van pariteitspunten op de cementsector, geen schending van hun rechten van de verdediging. Bovendien houdt het feit dat de Commissie pas op 1 augustus 1983 voor het eerst heeft gereageerd op de aanmelding van het Belgisch-Nederlandse systeem, in het geheel geen verband met de besprekingen die hebben plaatsgevonden tijdens de vergadering van 14 januari 1983.

1242 Wat Rugby's argument betreft, dat uit de in punt 1240 supra genoemde documenten kan worden opgemaakt, dat tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 25 maart 1983 over het systeem met pariteitspunten is gesproken, zij vastgesteld, dat de Commissie niet betwist, dat tijdens die vergadering onder meer over een systeem met pariteitspunten is gesproken (bestreden beschikking, paragraaf 17, punten 2 en 4), alsook dat de Commissie nooit heeft beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst in het kader van die vergadering was gesloten of bevestigd. Volgens de PvB en de bestreden beschikking hield de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 25 maart 1983 namelijk verband met de besprekingen over de „eerlijke, gezonde of correcte" mededinging. Er zij aan herinnerd, dat op basis van de passages van de PvB (punten 7, 8 en 60) en de bestreden beschikking (paragraaf 17) betreffende de eerlijke mededinging uiteindelijk in de bestreden beschikking geen inbreuk is vastgesteld. Ook al was Rugby erin geslaagd, tijdens de administratieve procedure aan te tonen, dat blijkens de aangevoerde documenten tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 25 maart 1983 een systeem van pariteitspunten was besproken, zou dit derhalve niet tot een andere afloop van die procedure hebben kunnen leiden.

2.18. Zaak T-60/95, Irish Cement/Commissie

1243 In de eerste plaats merkt Irish Cement in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op, dat de Commissie in de verschillende nationale hoofdstukken van de PvB zelf erkent, dat de nationale of regionale kartels die in een aantal lidstaten bestonden, voldoende waren om die lidstaten voor het intracommunautaire handelsverkeer af te schermen, aangezien zij de invoer uit andere landen van de Gemeenschap moeilijk of zelfs onmogelijk maakten en elke stimulans om uit te voeren wegnamen. Met toegang tot de nationale hoofdstukken van de PvB tijdens de loop van de administratieve procedure had zij dus kunnen proberen aan te tonen, dat, anders dan de Commissie beweert, de werkelijke verklaring voor de geringe omvang van de cementhandel tussen lidstaten niet de sluiting van een vermeende Cembureau-overeenkomst, doch het bestaan van een aantal onafhankelijke nationale kartels was. Zij verwijst meer bepaald naar de punten 47 tot en met 49 en 82 tot en met 84 van de PvB, wat de Duitse markt betreft, naar de punten 44 tot en met 46 en 78 tot en met 81 van de PvB, wat de Franse markt betreft, naar de punten 38 tot en met 40 en 73 tot en met 77 van de PvB, wat de Britse markt betreft, naar punt 72 van de PvB, wat de Italiaanse markt betreft, naar punt 89 van de PvB, wat de Spaanse markt betreft, en naar punt 86 van de PvB, wat de Griekse markt betreft.

1244 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op de basis van directe schriftelijke bewijzen. De eventuele alternatieve verklaringen die Irish Cement had kunnen aanvoeren voor de geringe omvang van het handelsverkeer tussen de bij Cembureau aangesloten landen, indien zij tijdens de administratieve toegang tot de gehele PvB had gehad, zouden geen ander licht op die schriftelijke bewijzen hebben kunnen werpen (supra, punten 263 en 264). Al aangenomen dat verzoekster aan de hand van de aangevoerde elementen had kunnen aantonen dat er tussen de nationale kartels en de Cembureau-overeenkomst geen verband bestond, dan zou voorts het feit dat zij de betrokken documenten niet heeft kunnen inzien, haar verweer niet hebben geschaad, aangezien de nationale punten van bezwaar in de bestreden beschikking om de in punt 1137 supra uiteengezette redenen niet in aanmerking zijn genomen.

1245 In de tweede plaats stelt Irish Cement in haar opmerkingen van 5 januari 1998, dat de rechtmatigheid van de besprekingen tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 ook nog wordt bevestigd door een aantal notulen van vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau die hebben plaatsgevonden tussen maart 1983 en november 1984 (documenten nrs. 33.322/1423—1444 en documenten nrs. 33.126/7882—7886). Uit die notulen blijkt volgens haar duidelijk, dat de betrokken besprekingen gingen over de invoer met dumping uit Oost-Duitsland en Spanje. Die documenten zouden ook dienstig zijn geweest voor Irish Cement om aan te tonen, dat de door bepaalde delegatiehoofden tijdens de vergadering van 19 maart 1984 afgelegde verklaringen, dat één van de „kritieke punten" „de uitvoer van Spanje naar Ierland en naar Groot-Brittannië" was en dat „de toekomst van Cembureau in gevaar zou worden gebracht indien men er niet meer in zou slagen in het kader van de associatie de problemen van het handelsverkeer tussen lidstaten te behandelen en te regelen" (PvB, punt 9, sub b), in werkelijkheid betrekking hadden op de bezorgdheid van de leden van Cembureau over een groot geschil (antidumpingklacht) tussen sommigen van hen, op de pogingen om een oplossing in der minne te vinden en op het gevaar van een splitsing op lange termijn, indien dumping niet kon worden voorkomen. Al die documenten zouden haar eveneens dienstig zijn geweest om aan te tonen, dat de uitwisseling van informatie omtrent de prijzen op

de vergaderingen van de delegatiehoofden (bestreden beschikking, paragraaf 16, sub a) enkel tot doel had, de gevaren van dumping te verkennen en de bij de Commissie ingediende dossiers inzake antidumpingklachten te illustreren.

1246 Vastgesteld zij evenwel, dat de aangevoerde documenten geen ander licht kunnen werpen op de verschillende directe schriftelijke bewijzen die in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) in aanmerking zijn genomen om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen. Die documenten bewijzen hooguit, dat tijdens de betrokken vergaderingen ook de problemen als gevolg van de invoer met dumping zijn besproken, hetgeen de Commissie overigens nooit heeft betwist (supra, punt 1180). Derhalve zouden de opmerkingen die verzoekster had kunnen formuleren indien zij toegang tot die documenten had gehad, aan het einde van de administratieve procedure niet tot een andere afloop hebben kunnen leiden. Wat inzonderheid de vergadering van 19 maart 1984 betreft, zij hieraan toegevoegd, dat de door Irish Cement geproduceerde documenten geen ander licht zouden hebben kunnen werpen op het feit, dat ook de „uitvoer van Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland" en de „uitvoer van Frankrijk naar Duitsland" behoorden tot de „kritieke punten" die werden genoemd in het memorandum voor de voorzitter voor die vergadering (PvB, punt 9, sub b; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), dat wil zeggen voorwerpen van bezorgdheid die rechtstreeks verband hielden met het intracommunautaire cementverkeer dat de Cembureau-overeenkomst trachtte te reguleren.

1247 Wat het doel betreft dat met de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden werd nagestreefd, zouden de commentaren die Irish Cement had kunnen formuleren op basis van de aangevoerde documenten, geen ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen, welke aantonen dat tijdens die vergaderingen dergelijke informatie is uitgewisseld om „de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien" [ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585)], „de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen" [aantekeningen van 2 april 1984 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737)], en het „verschil" tussen de prijzen „geleidelijk te verminderen" om de „verlokking" om uit te voeren de kop in te drukken [memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729)].

1248 In de derde plaats beroept Irish Cement zich in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op de notulen van de vergadering van CMF van 16 oktober 1985 (documenten nrs. 33.126/17099—17102), waaruit volgens haar blijkt dat twee Britse producenten, RTZ en Rugby, de vrees hebben geuit dat een wijziging van de bestaande overeenkomsten op de Britse markt de invoer van cement op die markt stimuleert. Zij ziet daarin het bewijs van het ontbreken van een internationale overeenkomst inzake invoerbeperkingen.

1249 De commentaren die Irish Cement op basis van dit stuk had kunnen formuleren, indien zij dit tijdens de administratieve procedure had kunnen inzien, zouden evenwel geen ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie het

bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45). De Commissie heeft namelijk nooit beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst tot gevolg had, dat alle intracommunautaire handelsverkeer in cement en iedere verlokking van handel tussen de lidstaten de kop werd ingedrukt. Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking werd voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorend doel.

1250 In de vierde plaats beroept Irish Cement zich in haar opmerkingen van 5 januari 1998 op een gezamenlijke verklaring van 3 oktober 1986 die Cannellopoulos voor Titan en Kalogeropoulos voor Heracles hebben afgelegd over het thema „Exports of Greek cement to England" (documenten nrs. 33.126/11116 en 11117), volgens welke „dreigementen zijn gehoord en pogingen in het werk zijn gesteld om tezamen met andere Europese producenten een gemeenschappelijk front te vormen teneinde, waar mogelijk, de Griekse uitvoer te blokkeren, zelfs naar derde landen, de Griekse cementindustrie te ondermijnen en haar eigen thuismarkt te ontwrichten door een van de Griekse ondernemingen over te nemen". Volgens haar blijkt uit die verklaring duidelijk, dat er toentertijd geen Cembureau-overeenkomst bestond. Zo een dergelijke overeenkomst had bestaan, zou „het gemeenschappelijke front met andere Europese producenten", waarvan in die gezamenlijke verklaring sprake is, immers reeds tot stand zijn gebracht en zouden pogingen om een dergelijk front op te richten overbodig zijn geweest. Die verklaring is kennelijk in tegenspraak met de verklaring die Kalogeropoulos zou hebben afgelegd tijdens de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 25 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877).

1251 Vastgesteld zij evenwel, dat het door verzoekster aangevoerde schriftelijke fragment geen ander licht kan werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45). Het organiseren van een collectieve verdediging als reactie tegen de specifieke bedreiging die de Griekse invoer vanaf 1986 voor de West-Europese markten vormde, sluit namelijk in het geheel niet uit, dat er reeds een algemene overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten op Europese schaal bestond (supra, punt 913).

2.19. Zaken T-61/95, Cimpor/Commissie, T-62/95, Secil/Commissie, en T-63/95, ATIC/Commission

1252 In de eerste plaats stellen Cimpor en ATIC in hun memories van 21 januari respectievelijk 7 februari 1998, dat uit sommige documenten naar voren komt, dat de Europese cementindustrie zich in 1983 hoofdzakelijk zorgen maakte over het dumpingprobleem in het kader van de uitvoer van Oost-Europese landen naar West-Europa. ATIC beroept zich dienaangaande op de nota's van Vicat van 21 en 22 december 1987 (documenten nrs. 33.126/6160—6175) en Cimpor verwijst naar het „jaarverslag 1988" van de onderneming Ciments d'Obourg (document nr. 33.126/186). Huns inziens zouden zij op grond van die documenten de verklaring van de Commissie hebben kunnen weerleggen, dat de Cembureau-overeenkomst op de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 is gesloten.

1253 Vastgesteld zij evenwel, dat de twee aangevoerde documenten geen enkel verband houden met de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en dus niets onthullen over de besprekingen die tijdens die vergadering zijn gevoerd. Zelfs indien zij verband houden met de betrokken vergadering, zouden zij geen ander licht kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie heeft vastgesteld, dat de delegatiehoofden op hun vergadering van 14 januari 1983 naast besprekingen over dumping een overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten en regeling van de verkoop van het ene land naar het andere hebben gesloten, die is bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45).

1254 In de tweede plaats verwijzen Cimpor en Secil in hun memories van 21 januari 1998 naar een interne briefwisseling van FIC betreffende de vergaderingen van het uitvoerend comité en van de delegatiehoofden van Cembureau van 7 en 8 november 1984 (documenten nrs. 33.126/862 en 863), waaruit volgens hen niet alleen blijkt, dat de invoer van cement uit Oost-Europese landen voor de vertegenwoordigers van de Europese industrie een bron van zorg was, doch vooral dat Cembureau in het geheel niets van doen had met de vraagstukken van mededinging tussen haar leden. Dienaangaande vestigen zij de aandacht op de voetnoot in dat document, volgens welke tijdens die vergaderingen geen enkel intern probleem van de Gemeenschap is behandeld of ter sprake is gebracht.

1255 Er zij aan herinnerd, dat het bewijs van de Cembureau-overeenkomst niet berust op de besprekingen die zouden zijn gevoerd tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 8 november 1984. Met betrekking tot de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 wordt in document nr. 33.126/862 verklaard, dat „geen enkel intern probleem van de EEG is behandeld of zelfs maar ter sprake is gebracht". Het gaat om hetzelfde document als document nr. 33.126/2436 (supra, punt 1233). Het argument van Cimpor en Secil op basis van die vermelding zou niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden. Document nr. 33.126/862 kan namelijk geen ander licht werpen op de in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) genoemde documenten, welke aantonen dat de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 is gesloten en tijdens de vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984 is bevestigd (supra, punten 979-985, 1008-1010, 1030-1037 en 1235).

2.20. Zaak T-65/95, Italcementi/Commissie

1256 In de eerste plaats merkt Italcementi in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op, dat uit de documenten waartoe zij toegang heeft gehad na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996, blijkt dat de economische context van de vermeende Europese mededingingsregelingen duidelijk veel ingewikkelder was dan die welke de Commissie in het internationale deel van de PvB en vervolgens in de bestreden beschikking heeft beschreven, en dat de beperkte omvang van het grensoverschrijdende handelsverkeer in cement in de Gemeenschap gemakkelijk was te verklaren door een aantal kenmerken van de markt, zoals de structurele overcapaciteit ervan (PvB, punten 37, 42, 47, 54 en 56, wat achtereenvolgens de Britse, de Franse, de Duitse, de Spaanse en de Portugese markt betreft) en de kruislingse participaties tussen ondernemingen uit verschillende lidstaten (PvB, punten 42, 54, 56 en 82,

wat achtereenvolgens de Franse, de Spaanse, de Portugese en de Duitse markt betreft), zonder dat daarvoor behoeft te worden teruggevallen op een theorie die is gebaseerd op het bestaan van een vermeend beginsel van eerbiediging van de thuismarkten.

1257 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op de basis van directe schriftelijke bewijzen. De alternatieve verklaringen die verzoekster op basis van de economische context zou hebben kunnen aanvoeren voor de geringe omvang van het intracommunautaire handelsverkeer in cement, zouden geen ander licht op die directe schriftelijke bewijzen hebben kunnen werpen (supra, punten 263 en 264). Integendeel, de verklaringen betreffende de „natuurlijke barrières" voor de cementhandel tussen lidstaten die verzoekster had kunnen aanvoeren indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot de gehele PvB had gehad, zouden de zwaarte van de begane inbreuk hebben onderstreept, aangezien de delegatiehoofden door de sluiting van de Cembureau-overeenkomst hebben getracht het beetje werkzame mededinging dat nog op de markt bestond, te elimineren (supra, punt 1088).

1258 In de tweede plaats stelt Italcementi in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat de gegevens uit de nationale dossiers de centrale rol die de Commissie Cembureau heeft toegedicht bij de vervalsing van de Europese mededinging gedurende de betrokken periode, tot haar juiste proporties terugbrengen. Uit die gegevens volgt haars inziens namelijk, dat de verschillende grensoverschrijdende nationale en regionale mededingingsregelingen, waarvan de Commissie in de PvB het bestaan op een bepaald aantal markten (de Britse, de Franse, de Duitse, de Griekse, de Spaanse en de Portugese markt) vermoedde, volstrekt niets van doen hadden met het kader en de activiteiten van Cembureau. Overigens wordt volgens haar in de PvB beklemtoond, dat die verschillende nationale of regionale mededingingsregelingen op zich volstonden om de in het Verdrag gewenste economische vervlechting op te heffen of te beperken en de natuurlijke handelsstromen tussen lidstaten te belemmeren, zonder dat een overkoepelend beginsel van eerbiediging van de thuismarkten op Europese schaal nodig was (PvB, punten 77, 81, 84, 86, 89 en 91, wat achtereenvolgens de Britse, de Franse, de Duitse, de Griekse, de Spaanse en de Portugese markt betreft). Logischerwijs is het dus ondenkbaar, dat de Europese cementproducenten het noodzakelijk hebben gevonden om als achtergrond een pan-Europese mededingingsregeling op te zetten die de mededinging moest beperken op een markt waarop die mededinging reeds structureel in gevaar was door een mozaïek van beweerde nationale en regionale overeenkomsten, waarvan sommige reeds geruime tijd vóór 1983 bestonden (documenten nrs. 33.126/17863 en 17864 en PvB, punten 46 en 82, betreffende de Franse respectievelijk de Duitse markt), vanaf welk jaar de Commissie over zekere bewijzen van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst zegt te beschikken. Het Duitse dossier laat bijzonder duidelijk de onlogische en willekeurige aard van de redenering van de Commissie uitkomen, op basis waarvan zij de vereniging Cembureau als het „verplichte kruispunt" van de verschillende op lokaal niveau of in de grensregio's van de Gemeenschap bestaande mededingingsregelingen beschouwt. Dienaangaande merkt Italcementi op, dat de Commissie, na te hebben gepreciseerd waarom haars inziens de vermeende uitwisseling van informatie tussen Duitse producenten via BDZ, alsmede tussen BDZ en SFIC, en de vermeende kartels tot verdeling van de markt van Zuid-Duitsland, in weerwil van hun strikt nationale betekenis, op zich het intracommunautaire handelsverkeer konden beïnvloeden, zich op het standpunt heeft gesteld, dat het besluit van de Duitse producenten om niet uit te voeren, was voortgekomen uit hun streven om de Cembureau-overeenkomst niet te schenden. Hierdoor heeft de Commissie volgens Italcementi geen rekening gehouden met het feit, dat de vermeende Duitse overeenkomsten teruggingen tot 1956, dat wil zeggen lang voordat het Cembureau-beginsel zou zijn opgesteld (PvB, punten 82 en 84), en heeft zij vooral vastgehouden aan haar analyse, terwijl de beschrijving van de feiten (PvB, punten 47-49) geen enkele grond opleverde om dergelijke lokale en regionale overeenkomsten in verband te brengen met een Cembureau-overeenkomst.

1259 In haar opmerkingen van 26 november 1997 maakt Italcementi voorts melding van een aantal documenten betreffende de Belgische markt (documenten nrs. 33.126/851, 853—856, 874, 1135—1138, 1204—1206, 1543—1547, 1804, 1805, 1823, 1824, 2661—2664, 2691, 2692, 7784, 8055, 8154, 8155, 8207—8209, 8557, 8562, 9039, 9751, 10052, 10330, 10351, 10352, 10439, 10440, 18056—18061, 18067, 18081, 18082, 18100, 18101 en 18110—18113), waaruit volgens haar blijkt, dat ook op die markt lokale mededingingsregeling bestonden met betrekking tot marktaandelen, prijzen, de uitvoer naar andere lidstaten van de Gemeenschap of naar derde landen, de levering van klinker, zich hoger in de bedrijfskolom bevindende markten (exploitatie van kalkafzettingen), zich lager in de bedrijfskolom bevindende markten (inerte materialen, beton), de cementleveringen aan betonfabrieken en transport. Die mededingingsregelingen stonden geheel los van Cembureau, van haar activiteiten en van het vermeende beginsel dat zij zou hebben beheerd, en konden op zich elke mededinging uitschakelen. De nota van 24 januari 1989 betreffende de contacten tussen Cimpor, Secil, Asland en Ready-Mix (document nr. 33.322/178) bevat volgens haar nadere inlichtingen over de lokale kartels tussen de twee Portugese producenten, die, omdat zij zich uitstrekten tot de zich lager in de bedrijfskolom bevindende betonmarkt, het effect van afscherming van die markt ten opzichte van de buitenlandse concurrentie uiteindelijk hebben versterkt.

1260 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45), het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op basis van directe schriftelijke bewijzen. Zelfs indien Italcementi op basis van de door haar aangevoerde documenten had kunnen aantonen, dat er geen verband bestond tussen de nationale kartels en de Cembureau-overeenkomst, kon het feit dat zij de betrokken documenten niet heeft kunnen inzien, haar verweer niet schaden, aangezien de bestreden beschikking geen betrekking heeft op de nationale punten van bezwaar en het bewijs van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst geheel losstaat van dat van de nationale kartels. Voorts zouden zelfs de commentaren die Italcementi had kunnen formuleren op basis van de door haar opgesomde documenten, waaruit zou blijken dat als gevolg van de nationale kartels het handelsverkeer tussen lidstaten terugliep, geen ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op grond waarvan de Commissie in de PvB en in de bestreden beschikking het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld (supra, punten 263 en 264). Integendeel, die verklaringen zouden de zwaarte van de begane inbreuk hebben onderstreept, aangezien de delegatiehoofden door de sluiting van de Cembureau-overeenkomst hebben getracht het beetje werkzame mededinging dat nog op de markt bestond, te elimineren (supra, punt 1088).

1261 In de derde plaats merkt Italcementi in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op, dat er in de documenten die zij heeft kunnen inzien, geen enkele verwijzing naar een vermeende „macro-afstemming" op Europese schaal is te vinden. Integendeel, de enige verwijzingen naar Cembureau in die documenten (documenten nrs. 33.126/14855, 14858, 14859, 14861, 14870, 14871, 14889 en 14893) doen volgens haar uitkomen dat Cembureau enkel een rol speelde als kader voor strikt technische en economische, doch in geen geval commerciële, besprekingen.

1262 De commentaren die Italcementi aan de hand van die verschillende documenten had kunnen formuleren om een dergelijke rol van Cembureau te doen uitkomen, zouden evenwel geen ander licht hebben kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie zich in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld.

1263 In de vierde plaats stelt Italcementi in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat zij aan de hand van het fragment uit de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 23 juli 1986 (documenten nrs. 33.126/19879 en 19880), een ander licht zou hebben kunnen werpen op de verklaring van Kalogeropoulos tijdens de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 25 juni 1986, waarop de Commissie zich heeft gebaseerd om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen (PvB, punt 9; bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877). In dit document van 23 juli 1986 wordt namelijk naast de vermelding van het Britse kartel en de Europese mededingingsregeling, waarvan reeds sprake is in de verklaring van 25 juni 1986, expliciet verwezen naar Cembureau zonder dat evenwel een verband tussen de mededingingsregelingen en Cembureau wordt gelegd. In de verklaring van Kalogeropoulos wordt volgens Italcementi slechts gesproken van de „mededingingsregeling tussen alle Europese cementproducenten", zonder dat die als „Cembureau-afspraak of beginsel" wordt aangeduid. Hieruit blijkt volgens haar duidelijk, dat de in de notulen bedoelde mededingingsregeling geen enkel verband hield met Cembureau en dat de opsteller van de verklaring, de president-directeur van Heracles, daarmee waarschijnlijk, enigszins beknopt geformuleerd, alle lokale en regionale mededingingsregelingen op de verschillende nationale markten van de Gemeenschap doelde.

1264 Opgemerkt zij evenwel dat het feit dat in de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 23 juli 1986 (documenten nrs. 33.126/19879 en 19880) geen expliciet verband tussen Cembureau en de Europese mededingingsregeling wordt gelegd, geen ander licht kan werpen op de directe schriftelijke bewijzen, inzonderheid de interne nota's van Blue Circle (bestreden beschikking, paragraaf 18, punten 2 en 3; documenten nrs. 33.126/11332—11334 en 11335—11337) en de in paragraaf 19 van de bestreden beschikking genoemde documenten betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden van Cembureau, waaruit duidelijk een verband tussen de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk en Cembureau blijkt.

1265 In de vijfde plaats stelt Italcementi in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat uit een aantal documenten duidelijk blijkt, dat de Europese cementproducenten in hun dagelijkse handelsbetrekkingen geheel onkundig waren van het bestaan van een vermeend hoger beginsel van eerbiediging van de thuismarkten. Voorts wijzen verschillende documenten haars inziens erop, dat er een zekere intracommunautaire uitvoer plaatsvond of dat de wens bestond om dergelijke uitvoer te verrichten, hetgeen het bestaan van een vermeende Cembureau-overeenkomst weerspreekt. Italcementi verwijst dienaangaande naar verschillende Spaanse (documenten nrs. 33.322/406—408, 1607, 1608 en 2898—2901) en Portugese documenten (documenten nrs. 33.322/155—157, 470—481, 483, 484, 575, 1021 en 1022). De notulen van de raad van bestuur van Asland van 24 september 1986 (documenten nrs. 33.322/1607 en 1608), waarin wordt verwezen naar de pogingen die in het werk worden gesteld om „ervoor te zorgen dat zowel internationaal als nationaal een groter besef ontstaat van de noodzaak om de solidariteit tussen producenten te bevorderen, de enige serieuze, zij het moeilijke, weg om de gevolgen van de invoer ongedaan te maken", zijn het bewijs dat een dergelijk internationaal besef toentertijd nog niet bestond en bijgevolg dat de concrete effecten van de vermeende Cembureau-overeenkomst op de werking van de nationale cementindustrieën geheel onopgemerkt waren gebleven. Uit de documenten nrs. 33.322/470—481, 483 en 484, blijkt volgens haar, dat het de Portugese producenten, ondanks het vermeende nationale en Iberische kartel, vrijstond om uit te voeren naar andere landen die lid van Cembureau zijn. Italcementi voegt daaraan toe, dat zij verscheidene documenten heeft aangetroffen [documenten nrs. 33.126/14956—14976 (interne documenten van SFIC waarin een overzicht wordt gegeven van de invoer van cement in Frankrijk tussen 1984 en 1988), 13487, 5680 en 5681 (notulen van vergaderingen van de commercieel directeuren van de Franse onderneming Norcim)], waaruit blijkt dat de Cembureau-overeenkomst, gesteld al dat die vanaf 1983 bestond (quod non), in de praktijk kennelijk niet werd toegepast, gezien de ontwikkeling van het grensoverschrijdende handels-

verkeer in cement gedurende de betrokken periode. In haar opmerkingen van 26 november 1997 noemt Italcementi nog een aantal documenten die haar zienswijze op dit punt bevestigen. Zo blijkt volgens haar uit verscheidene documenten (documenten nrs. 33.126/732—735, 1963, 1991, 2058 en 10193—10195), dat de Belgische industrie zich zorgen maakte over de rampzalige gevolgen die een excessieve verhoging van haar binnenlandse prijzen voor de invoer, inzonderheid voor die uit Duitsland, zou kunnen hebben, hetgeen aantoont dat dergelijke invoer niet door een vermeend beginsel van eerbiediging van de thuismarkten leek te zijn verboden. Een aantal documenten betreffende de uitvoer van Duitsland en Frankrijk naar België en de uitvoer van België naar het Verenigd Koninkrijk (documenten nrs. 33.126/375, 885, 886, 1404—1406, 1425, 6916, 6947, 6954, 7552, 7558, 7760, 7761, 8110, 8112—8118, 8131, 8132, 8382, 8519, 8540, 10193—10195 en 18099 bis) leveren haars inziens het bewijs, dat het vermeende Cembureau-beginsel in de praktijk geen gevolgen had en laten zien dat de door de invoer bedreigde ondernemingen of de ondernemingen die zich door de invoer bedreigd voelden, zich onder meer verdedigden door hun afnemers kortingen te verlenen, door vergeldingsmaatregelen te organiseren op de markten vanwaar die invoer afkomstig was, en door allianties, overnames of participaties in verschillende landen te plannen of te verwezenlijken. Ten slotte zouden talrijke andere documenten (documenten nrs. 33.126/3973, 3974, 10837—10839 en 10857—10872) het standpunt van Italcementi schragen, dat aan de uitvoerbelemmeringen uitsluitend zuiver commerciële redenen ten grondslag lagen. Indien dergelijke uitvoer mogelijk was, zou hij daarentegen hebben plaatsgevonden, ongeacht een vermeende overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten. Concluderend stelt Italcementi, dat alle aangevoerde documenten bewijzen, dat de internationale handelsstromen van cement volledig strookten met de marktlogica (structuur van de nationale markten, verschillen tussen prijsniveaus, deficitaire productiecapaciteit, natuurlijke en technische barrières voor handelsverkeer, etc.) en niet met vermeende beginselen ter beperking van de omvang ervan.

1266 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie nooit heeft beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen tot gevolg hadden, dat alle intracommunautaire handelsverkeer in cement en iedere verlokking van handel tussen de lidstaten de kop werd ingedrukt. Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking werd voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorend doel. Voorts verbood die overeenkomst niet de „traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), doch verzette zij zich tegen de „wilde" uitvoer (aantekeningen betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), dat wil zeggen de niet gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer. Het bestaan van in- of uitvoer in een specifiek geval kan dus geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45).

1267 Het document van Asland van 24 september 1986 (documenten nrs. 33.322/1607 en 1608) moet worden bezien in zijn context, dat wil zeggen de specifieke bedreiging die de invoer uit Griekenland toentertijd betekende. Derhalve zouden de commentaren die Italcementi op basis van dit document had kunnen formuleren, indien zij dit tijdens de administratieve procedure had kunnen inzien, geen ander licht hebben kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen waaruit blijkt, dat er tevoren op Europese schaal een algemene overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten en regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gesloten.

2.21. Zaak T-68/95, Holderbank/Commissie

1268 In haar opmerkingen van 8 februari 1997 stelt Holderbank om te beginnen, dat zij, zo zij tijdens de administratieve procedure toegang had gehad tot de hoofdstukken van de PvB betreffende het Britse kartel (hoofdstukken 4 en 14), alsmede tot de op dit kartel betrekking hebbende documenten, zou hebben kunnen aantonen, dat het ontbreken van uitvoer naar de overige lidstaten te verklaren was door omstandigheden die geen enkel verband hielden met de vermeende Cembureau-overeenkomst. Zij merkt dienaangaande op, dat de Commissie in de punten 38, 73 en 74 van de PvB zelf verklaart, dat de Britse markt als gevolg van de CPMA's (supra, punt 91) volledig was opgedeeld, afgeschermd en bijgevolg voor de buitenlandse concurrenten ontoegankelijk was. Bovengenoemde punten van de PvB zouden dus het bestaan van de vermeende Cembureau-overeenkomst weerleggen.

1269 Vervolgens noemt Holderbank een aantal documenten uit het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk — hoofdzakelijk briefwisseling tussen de leden van CMF, alsmede met het OFT gedurende de periode 1986-1987 (supra, punt 1147) — waarmee zij, zo zij die tijdens de administratieve procedure had kunnen inzien, haar verklaring zou hebben kunnen schragen, dat de Britse markt voor de producenten van het vasteland feitelijk ontoegankelijk was. Zij noemt inzonderheid de brief van de voorzitter van CMF aan het OFT (documenten nrs. 33.126/17624 en 17625), volgens welke het voor Britse afnemers bestemd cement ingevolge het systeem van „prijzen voor afgeleverde waar" („delivered-price-system"), waardoor de Britse markt zich van de meeste West-Europese markten onderscheidt, op het bouwterrein moest worden afgeleverd, wat voor potentiële buitenlandse concurrenten aanzienlijke praktische problemen opleverde. Voorts blijkt volgens haar uit de documenten nrs. 33.126/17625 en 17641—17653, dat, anders dan de Commissie beweert, de Britse prijzen in werkelijkheid, rekening houdend met de transportkosten, onder het niveau lagen van die op de markten van het vasteland, inzonderheid van West-Duitsland, waardoor de uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk werd afgeremd. Aan de hand van die documenten zou Holderbank dus reeds in het stadium van de administratieve procedure de grief hebben kunnen weerleggen, dat het ontbreken van uitvoeractiviteiten het gevolg van een internationale mededingingsregeling was. Uit de documenten nrs. 33.126/17624 en 17643 blijkt haars inziens, dat de binnenlandse vraag in het Verenigd Koninkrijk in de betrokken periode was teruggelopen. Deze omstandigheid is eveneens een ontlastend element, aangezien de toenemende overcapaciteit van de Britse markt de kostendruk voor de lokale producenten deed stijgen en zij daardoor nog meer geneigd waren de invoer te verhinderen. Blijkens document nr. 33.126/17646 betreffende de invoer uit Griekenland, voormalig Oost-Duitsland en Polen, mochten buitenlandse producenten vooral wegens de door de lokale producenten getroffen tegenmaatregelen op het punt van de prijzen, enkel door het toepassen van dumpingprijzen hopen in het Verenigd Koninkrijk in te voeren. Tot besluit voegt Holderbank op dit punt aan haar opmerkingen van 8 februari 1997 een aantal notulen van vergaderingen van CMF toe (documenten nrs. 33.126/17062, 17090, 17099, 17100, 17134, 17141, 17142, 17147, 17149, 17158, 17163—17168, 17171, 17183, 17193, 17200, 17211, 17215, 17220, 17227, 17262, 17280, 17623, 17624, 17666, 17667 en 17696—17699), die op treffende wijze de verdeling en de afscherming van de Britse markt zouden illustreren.

1270 Ten slotte noemt zij uit het dossier betreffende Griekenland een nota van de raad van bestuur van Heracles van 29 september 1986 (documenten nrs. 33.126/19881 en 19882), die erop zou duiden, dat de Commissie de verklaring van Kalogeropoulos van 25 juni 1986 (PvB, punt 9; bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877) uit haar verband heeft gerukt. Uit die nota blijkt haars inziens namelijk duidelijk, dat enkel het Britse

kartel en niet een internationale mededingingsregeling aan de uitvoer vanuit Griekenland naar het Verenigd Koninkrijk in de weg stond.

1271 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45), het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op basis van directe schriftelijke bewijzen. Noch de alternatieve verklaringen voor het ontbreken van intracommunautaire handel in cement, die zijn gebaseerd op het bestaan van overeenkomsten tot verdeling en afscherming van de thuismarkt in het Verenigd Koninkrijk, noch de commentaren die Holderbank naar aanleiding van de nota van de raad van bestuur van Heracles van 29 september 1986 (documenten nrs. 33.126/19881 en 19882) had kunnen formuleren, zouden een ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst. Bovendien zij opgemerkt, dat in de nota van Heracles van 29 september 1986 enkel wordt verklaard, dat „het kartel tot dusverre in Engeland de markt heeft ‚geterroriseerd' en de grote ondernemingen in de sector stortklaar beton heeft belet Grieks cement te kopen, omdat anders moeilijkheden dreigden". Er is dus geen enkele reden om te stellen, dat die nota op het Britse kartel en niet op het Europese kartel betrekking had. Zelfs indien, zoals Holderbank beweert, de opsteller van de nota op het Britse kartel doelde, sluit dat geenszins uit, dat er tevoren een groter Europees kartel bestond, dat dit lokale kartel „ondersteunde". De kritiek die Holderbank, gelet op de nota van Heracles van 29 september 1986, zou kunnen hebben geuit op de verklaring van Kalogeropoulos, president-directeur van die onderneming, van 25 juni 1986, waarin juist in de context van het Griekse probleem wordt gesproken van het „dubbelspel" van het Britse en het Europese kartel (supra, punt 913), zou derhalve geen ander licht hebben kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst te concluderen.

2.22. Zaak T-69/95, Hornos Ibéricos/Commissie

1272 In de eerste plaats stelt Hornos Ibéricos in haar memorie van 10 februari 1997, dat het voor andere producenten door het bestaan van een Brits kartel en niet door een vermeende Cembureau-overeenkomst onmogelijk was om op de Britse markt te penetreren. Dit blijkt volgens haar uit de hoofdstukken van de PvB betreffende het Verenigd Koninkrijk (hoofdstukken 4 en 14), alsmede uit een nota van de raad van bestuur van Heracles van 29 september 1986 (documenten nrs. 33.126/19881 en 19882). Doordat zij die documenten tijdens de administratieve procedure niet heeft kunnen inzien, zouden haar rechten van de verdediging dus zijn geschaad.

1273 Dit argument moet om de in punt 1271 supra vermelde redenen worden afgewezen.

1274 In de tweede plaats verwijst Hornos Ibéricos in haar memorie van 10 februari 1997 naar een interne nota van DG III van de Commissie van november 1994, waaruit haars inziens blijkt dat de marktanalyse van de Commissie in de bestreden beschikking onjuist is.

1275 Er zij aan herinnerd, dat interne documenten van de Commissie voor de verzoekende partijen in beginsel ontoegankelijk zijn (arresten van 6 april 1995, BPB Industries en British Gypsum/Commissie, reeds aangehaald in punt 144, punt 25, en 10 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 54; beschikking NMH Stahlwerke e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 196, punt 35). Deze beperking van de toegang tot interne documenten is gerechtvaardigd door de noodzaak, de goede werking van de betrokken instelling op het gebied van de bestrijding van inbreuken op de mededingingsregels van het Verdrag te verzekeren (beschikking NMH Stahlwerke e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 196, punt 36).

1276 Vastgesteld moet worden, dat na de door het Gerecht gelaste maatregelen tot organisatie van de procesgang geen inzage is verleend in de interne nota waarnaar Hornos Ibéricos verwijst. Verzoekster, die niet kan bewijzen dat zij op rechtmatige wijze kennis heeft gekregen van de interne nota van DG III, kan niet worden ontvangen in een argument dat aan de inhoud van die nota is ontleend. Hoe dan ook zou die nota, zelfs indien Hornos Ibéricos hiervan reeds tijdens de administratieve procedure op rechtmatige wijze kennis had gekregen, niet tot een andere afloop van die procedure hebben kunnen leiden. Het gaat namelijk om een in november 1994 tot de directeur-generaal van DG IV van de Commissie gerichte nota met enkele suggesties van DG III met het oog op de ophanden zijnde vaststelling van de bestreden beschikking. Indien verzoekster vóór de vaststelling van de bestreden beschikking de aandacht van de Commissie op enkele gegevens uit de nota had kunnen vestigen, zou dat geen effect kunnen hebben gehad voor de bestreden beschikking, aangezien de Commissie de bestreden beschikking op 30 november 1994 heeft vastgesteld met volledige kennis van alle gegevens uit de betrokken nota. Voorts heeft de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) de in artikel 1 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk vastgesteld op de basis van directe schriftelijke bewijzen. Indien Hornos Ibéricos tijdens de administratieve procedure op grond van de interne nota van DG III had kunnen stellen, dat de betrokken markt geen Europese dimensie had, zou dat geen ander licht hebben kunnen werpen op die directe schriftelijke bewijzen, die het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en tegelijkertijd, gezien het Europese karakter van het kartel, de Europese dimensie van de betrokken markt aantonen.

2.23. Zaak T-87/95, Cementir/Commissie

1277 In de eerste plaats verklaart Cementir in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat zij in de nationale dossiers een aantal documenten heeft aangetroffen die haars inziens bewijzen, dat de Europese cementmarkt op natuurlijke wijze was verdeeld in verschillende geografische zones, dat het intracommunautaire handelsverkeer in cement noodzakelijkerwijs was beperkt tot de grensgebieden of, voor zover mogelijk, tot de uitvoer over zee of per binnenschip, en dat dat handelsverkeer hooguit van belang kon zijn voor een aantal specifieke ondernemingen, waartoe Cementir niet behoorde, omdat zij zich niet met export bezighield. Gelet op die feitelijke omstandigheden had de Commissie moeten erkennen, dat haar idee dat het bij de cementmarkt om een „Europese" markt ging, de werkelijkheid verdraaide en dat het bijgevolg van willekeur getuigde om ervan uit te gaan, dat er sprake was van één enkele algemene afstemming, waarvan de mededingingsverstorende gevolgen zich in alle uithoeken van Europa zouden doen gevoelen.

1278 Voorts zou de Commissie, zo zij haar aandacht op de individuele gedragingen op de nationale markten had gericht, wellicht door een of andere onderneming op bepaalde, duidelijk afgebakende segmenten van die markten begane inbreuken hebben ontdekt, doch nooit hebben geconcludeerd tot het bestaan van een Europese overeenkomst ter waarborging van de eerbiediging van de thuismarkten, van welke overeenkomst overigens niets is terug te vinden in de geraadpleegde documenten. Tot staving van haar verklaring noemt Cementir een document betreffende de Grieks-Spaanse overeenkomst houdende oprichting van de CMA (supra, punt 1040) (documenten nrs. 33.126/19220—19223), notulen van de vergadering van CMF van 17 juli 1986 (documenten nrs. 33.126/17157—17159), waarin melding wordt gemaakt van de door de Britse producenten aangewende middelen om de invoer van cement uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk te bestrijden, interne documenten van SFIC betreffende de invoer in 1985, 1987 en 1988 (documenten nrs. 33.126/14956—14976), de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 23 juli 1986 (documenten nrs. 33.126/19878—19880) en een aantal documenten die volgens haar aantonen dat de door verschillende Italiaanse producenten getroffen maatregelen om de Italiaanse markt tegen Griekse invoer te beschermen, geen verband hielden met de vermeende Cembureau-overeenkomst (documenten nrs. 33.126/2945—2948, 2949—2951, 2934, 2935, 2954—2966 en 3065—3068). Zij verwijst eveneens naar de beschikking van het Bundeskartellamt van 1972 waarin een lokaal kartel werd veroordeeld. Zij beroept zich ook, zonder die nader aan te duiden, op passages van de PvB volgens welke Wössinger Zement (Duitsland) en Asland (Spanje) door Lafarge werden gecontroleerd. Die passages tonen haars inziens aan, dat het exportbeleid van die verschillende ondernemingen aan een groepsstrategie beantwoordde en niet strookte met de toepassing van een vermeend beginsel van eerbiediging van de thuismarkten. Ten slotte verwijst Cementir naar de hoofdstukken 8 en 9 van de PvB, waaruit zou blijken, dat Oficemen, Secil en Cimpor overeenkomsten betreffende de Portugese en de Spaanse markt hadden gesloten, die, naar de Commissie zelf erkent, tot gevolg hadden dat het welhaast onmogelijk was geworden cement uit het buitenland in te voeren.

1279 In haar opmerkingen van 29 december 1997 noemt zij voorts een aantal documenten, waaruit zou blijken dat er reeds in 1965 overeenkomsten betreffende de Belgische markt (documenten nrs. 33.126/860, 861 en 1543—1551) bestonden, alsmede bi- of multilaterale contacten, grensoverschrijdende overeenkomsten of ontwerpen voor grensoverschrijdende overeenkomsten betreffende de Duitse, de Nederlandse en de Belgische markt (documenten nrs. 33.126/1119—1134, 1175—1179 en 1574—1577), de Franse en de Belgische markt (documenten nrs. 33.126/837, 838 en 985—1009), de Franse en de Spaanse markt (documenten nrs. 33.126/4066—4069), en de Franse, de Duitse en de Luxemburgse markt (documenten nrs. 33.126/4251—4253 en 4263—4269). Al die documenten bevestigen volgens haar, dat de overeenkomsten, onderling afgestemde feitelijke gedragingen en andere vormen van samenwerking die in bepaalde geografische gebieden hebben kunnen bestaan, van zuiver lokale oorsprong waren en door zuiver lokale omstandigheden werden verklaard, zonder dat zij verband hielden met een vermeende Europese mededingingsregeling, waarnaar overigens in geen van die documenten zou worden verwezen. Ten slotte bevestigt haars inziens een document van FIC (documenten nrs. 33.126/2105—2113), dat een weerspiegeling vormt van de opvatting die de Belgische vereniging omtrent de rol van Cembureau had en waaruit blijkt, dat die vereniging aarzelde om bepaalde inlichtingen aan Cembureau mee te delen, ten volle de verklaringen van Cementir met betrekking tot de functie en de bevoegdheden van Cembureau en het ontbreken van algemene afstemming tussen de Europese producenten op het niveau van Cembureau.

1280 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op basis van directe schriftelijke bewijzen. Uit die schriftelijke bewijzen blijkt, dat de delegatiehoofden in het kader van hun vergadering van 14 januari 1983 een overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten en regeling van de verkoop van het ene land naar het andere hebben gesloten, die naderhand tijdens de vergaderingen van 19 maart en 7 november

1984 is bevestigd. Zelfs indien Cementir op grond van de door haar aangevoerde documenten tijdens de administratieve procedure opmerkingen had kunnen formuleren met betrekking tot de relevante markt, zou deze procedure geen andere afloop kunnen hebben gehad. Het bestaan zelf van de op pan-Europees niveau gesloten Cembureau-overeenkomst is namelijk rechtstreeks in tegenspraak met het standpunt van Cementir, dat de relevante geografische markt voor cement niet Europa is. Voorts zouden noch het feit dat in de verschillende door Cementir aangevoerde documenten niet op de Cembureau-overeenkomst wordt gezinspeeld, noch de alternatieve verklaringen die Cementir voor de geringe omvang van het intracommunautaire handelsverkeer in cement gedurende de betrokken periode zou hebben kunnen aanvoeren op basis van het bestaan van natuurlijke en technische barrières voor het grensoverschrijdende handelsverkeer in cement, van samenwerkingsvormen en van — soms geruime tijd vóór 1983 bestaande — lokale en regionale overeenkomsten die niets van doen zouden hebben met een Europese overeenkomst inzake verdeling van de markten, noch de commentaren die zij zou hebben kunnen formuleren over de rol en de bevoegdheden van Cembureau, alsmede over de terughoudendheid van bepaalde verenigingen om bepaalde inlichtingen aan Cembureau mee te delen, een ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld. Integendeel, de verklaringen inzake „natuurlijke barrières" voor de cementhandel tussen lidstaten, die Cementir zou hebben kunnen aanvoeren indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot de gehele PvB had gehad, zouden de zwaarte van de begane inbreuk hebben onderstreept, aangezien de delegatiehoofden door de sluiting van de Cembureau-overeenkomst hebben getracht het beetje werkzame mededinging dat nog op de markt bestond, te elimineren (supra, punt 1088).

1281 In de tweede plaats vestigt Cementir in haar opmerkingen van 29 december 1997 de aandacht op een aantal documenten (documenten nrs. 33.126/2056—2062), waaruit volgens haar blijkt dat de lokale Belgische afnemers na een prijsverhoging op de Belgische markt in 1984 meer interesse kregen voor het goedkopere cement uit Duitsland. Voorts noemt zij een document van CBR van 17 januari 1986 (documenten nrs. 33.126/10193—10198) waarin melding wordt gemaakt van invoer in België van cement uit Duitsland, hetgeen het bestaan van de Cembureau-overeenkomst zou weerleggen.

1282 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie nooit heeft beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst tot gevolg had, dat alle intracommunautair handelsverkeer in cement en iedere verlokking van handel tussen de lidstaten de kop werd ingedrukt. Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking werd voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorend doel. Overigens moet worden vastgesteld, dat de „wilde" uitvoer naar België expliciet ter sprake is gebracht tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (aantekeningen van de vergadering van 2 april 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737). Uit het feit dat uit het document van CBR van 17 januari 1986 blijkt dat er een zekere „wilde" uitvoer naar België bestond, waarvan de delegatiehoofden op de hoogte waren, toont hooguit aan, dat de Cembureau-overeenkomst door bepaalde communautaire producenten in de Gemeenschap niet altijd is nageleefd, doch kan geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld. De inhoud van dit document toont integendeel de doeltreffendheid van de Cembureau-overeenkomst aan. In de betrokken nota wordt namelijk verklaard: „De invoer van Duits cement in België lijk te zijn gestabiliseerd, ook al blijft de omvang ervan betrekkelijk groot. Hij bedroeg 250 000 t in 1983, 220 000 t in 1984 en zal in 1985 waarschijnlijk 203 000 t bedragen."

1283 In de derde plaats produceert Cementir in haar opmerkingen van 29 december 1997 een aantal documenten waaruit volgens haar blijkt, dat de onderwerpen die zijn besproken tijdens de twee vergaderingen van de delegatiehoofden waaraan zij heeft deelgenomen, te weten die van 14 januari 1983 en van 7 november 1984, geoorloofd waren. Andere documenten (documenten nrs. 33.126/1175—1179, 2026—2049, 2050—2053, 2056—2062 en 5295) bevestigen, haars inziens, dat deze beide vergaderingen waren belegd om de ontwikkeling van de invoer met dumping uit Oost-Europa en de geoorloofde middelen om daaraan het hoofd te bieden (klacht bij de Commissie), alsmede de situatie op de mondiale cementmarkt te onderzoeken. In die context was tijdens de vergadering van 14 januari 1983 ook verwezen naar het Belgisch-Nederlandse systeem van pariteitspunten, dat in 1981 bij de Commissie was aangemeld, maar waarop deze laatste toentertijd nog niet officieel had gereageerd. Haars inziens zou zij, indien zij al die documenten tijdens de administratieve procedure had kunnen inzien, op grond daarvan aan de stukken op basis waarvan de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld, een geheel ander uitleg hebben kunnen geven dan die welke de Commissie in de bestreden beschikking voorstaat.

1284 Om de in punt 1208 supra vermelde redenen zou dit argument niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

2.24. Zaak T-88/95, Blue Circle/Commissie

1285 In de eerste plaats stelt Blue Circle in haar memorie van 10 februari 1997, dat in de nationale hoofdstukken van de PvB en de daarop betrekking hebbende documenten wordt gesproken van het bestaan van lokale (nationale, bi- of multilaterale) mededingingsregelingen die, zoals de Commissie trouwens in de nationale hoofdstukken van de PvB erkent, tot gevolg hadden, dat de betrokken markten werden verdeeld of althans dat het handelsverkeer tussen lidstaten merkbaar ongunstig werd beïnvloed. Die lokale overeenkomsten houden volgens verzoekster evenwel geen enkel verband met een pan-Europese mededingingsregeling. De Commissie heeft dus ten onrechte in die lokale overeenkomsten het bewijs van het bestaan of van de uitvoering van een Cembureau-overeenkomst gezien. Aangezien de in de nationale hoofdstukken van de PvB beschreven mededingingsregelingen het handelsverkeer in cement tussen lidstaten verhinderden, zouden de nationale dossiers bovendien de in haar naam door haar economisch deskundige, Dr. Williamson, gemaakte opmerkingen, alsmede haar verweer hebben kunnen schragen, dat de gedurende de betrokken periode op de markt vastgestelde gevallen van handel in cement, inzonderheid de uitvoer uit Griekenland, te verklaren waren door andere factoren dan een vermeende Europese mededingingsregeling. Blue Circle stelt voorts, dat uit een reeks van bewijzen in de nationale dossiers blijkt, dat bilaterale overeenkomsten als de Grieks-Spaanse of de Spaans-Portugese overeenkomst, die de Commissie aanvankelijk terecht had behandeld in het kader van de nationale punten van bezwaar, die zij naderhand heeft laten vallen, uiteindelijk door haar ten onrechte „weer zijn opgevist" als bewijs van het bestaan van een Cembureau-kartel.

1286 Tot staving van elk van die argumenten voert Blue Circle gegevens of documenten uit de dossiers betreffende Griekenland, Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje en Portugal aan, die zij, naargelang het geval, aanduidt met de nummering in de rechterbovenhoek van de bladzijde, met het opschrift ervan of met de plaats ervan in de PvB. Geen van die documenten is evenwel bij haar opmerkingen gevoegd.

1287 Vastgesteld zij, dat Blue Circle, door in strijd met de duidelijke instructies in de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 bij haar opmerkingen niet de documenten te voegen waarnaar zij daarin verwijst, het voor het Gerecht onmogelijk heeft gemaakt om die documenten met de vereiste mate van nauwkeurigheid te identificeren om te kunnen beoordelen, hoe relevant zij voor het verweer van Blue Circle tijdens de administratieve procedure waren. Bovendien zij opgemerkt dat zij nochtans de gelegenheid heeft gehad om haar fout de herstellen na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997, waarbij haar inzage in het gehele dossier van de Commissie is verleend, met inbegrip van de documenten waarop de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 reeds betrekking had, behalve de documenten van dossier IV/27.997 [dossier van CMF betreffende de CPMA's (supra, punten 91 en 93)], waarop Blue Circle zich in haar opmerkingen van 10 februari 1997 in elk geval niet heeft gebaseerd.

1288 Hoe dan ook zouden de alternatieve verklaringen die Blue Circle op basis van de economische analyse van de markten of op het bestaan van een veelheid van lokale (nationale, bi- of multilaterale) overeenkomsten, zou hebben kunnen aanvoeren met betrekking tot de dynamiek van het handelsverkeer in cement tussen lidstaten in de betrokken periode, geen ander licht hebben kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen op grond waarvan de Commissie tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft geconcludeerd (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45). Bovendien is met het bestaan van nationale en andere lokale overeenkomsten, zoals de Grieks-Spaanse overeenkomst of het Iberische kartel, door de Commissie geen rekening gehouden bij haar bewijsvoering met betrekking tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst, dat uitsluitend is afgeleid uit de in de punten 9 en 61 van de PvB en in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde schriftelijke bewijzen. Derhalve zouden de commentaren die Blue Circle had kunnen aanvoeren om het ontbreken van een verband tussen de lokale overeenkomsten en de Cembureau-overeenkomst aan te tonen, wat het bestaan zelf van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst betreft, niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1289 In de tweede plaats stelt Blue Circle in haar memorie van 12 december 1997, dat het onderzoek van de documenten die zij heeft kunnen inzien na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997, steun biedt aan haar standpunt dat het Europa van het cement was bezaaid met lokale, nationale, bi- of multilaterale overeenkomsten. Indien zij reeds in de administratieve procedure toegang tot het gehele dossier en de gehele PvB had gehad, zou zij de aandacht van de Commissie hebben kunnen vestigen op het bestaan van die overeenkomsten en op de totale autonomie ervan ten opzichte van een vermeende Cembureau-overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten, en aldus de Commissie ertoe hebben kunnen brengen, in voorkomend geval alleen die lokale overeenkomsten aan te pakken door enkel de daarbij betrokken producenten verantwoordelijk te houden. De analyse van de Commissie in de PvB en in de bestreden beschikking wordt volgens verzoekster overigens volstrekt weersproken door een aantal bewijsstukken (documenten nrs. 33.126/4226, 4227, 4379—4392, 6858—6865, 6908, 6912, 6913, 6920, 6921, 6923—6976, 7041, 7046—7048, 7766—7772, 8124—8138, 8152 en 16936—16938). Uit deze stukken blijkt volgens haar, dat verschillende grote Europese cementproducenten een actief, concurrerend en expansionistisch beleid voerden dat was gericht op de verwerving van zeggenschapsdeelnemingen in buitenlandse ondernemingen. Hierin komt volgens Blue Circle een praktijk tot uitdrukking die volstrekt niet te rijmen was met de uitvoering van een vermeende overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten. Die documenten tonen voorts aan, dat verschillende ondernemingen, soms kruislingse deelnemingen, in andere Europese cementindustrieën bezaten. Blue Circle zou dus op grond van die documenten een plausibele alternatieve verklaring hebben kunnen aanvoeren voor de geringe omvang van het handelsverkeer in cement tussen lidstaten in de betrokken periode. Uit sommige van die documenten (documenten nrs. 33.126/6914, 6959, 8124—8138

en 8152), die details over een aantal verwervingen bevatten, blijkt volgens haar, dat gedurende de aan de betrokken transactie voorafgaande maanden de verkrijger en de verkoper veelvuldig besprekingen voerden over de prijzen, de invoer en de uitvoer, de mogelijkheid van gezamenlijke maatregelen, enz. Bezien in hun context komt in die documenten duidelijk de wil van de verkrijger tot uitdrukking, niet om de Cembureau-overeenkomst uit te voeren, doch om zich te informeren omtrent de begeerde markt, teneinde de waarde te bepalen van de aandelen waarom het bij de overname gaat. Blue Circle beklemtoont dat in geen van die documenten gewag wordt gemaakt van Cembureau of van het bestaan van een of andere overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten, noch het bestaan van een dergelijke overeenkomst wordt gesuggereerd. Indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot die documenten had gehad, zou zij de Europese cementmarkt en het netwerk van de belangrijkste betrekkingen en zeggenschapsdeelnemingen op die markt dieper hebben kunnen analyseren en aldus het standpunt van de Commissie, dat was gebaseerd op het bestaan van één enkele en continue Europese overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten, hebben kunnen weerleggen, door voor de werking van de markt een andere verklaring te geven dan die welke door de Commissie wordt verdedigd.

1290 Een aantal andere bewijsstukken (documenten nrs. 33.126/270, 781—807, 839—843, 847—849, 853—859, 1175—1245, 4066—4068, 4073, 5671—5724, 6883, 8124—8138, 8186, 13498—13509, 13532, 13542, 18517, 18533 en 18534, en documenten nrs. 33.322/923—929) doen volgens Blue Circle duidelijk uitkomen, dat de cementmarkt vanouds was verdeeld door een veelheid van lokale, nationale, bilaterale (onder meer tussen Frankrijk en België, tussen Frankrijk en Portugal, alsmede tussen België en Nederland) of multilaterale overeenkomsten (onder meer tussen de Beneluxlanden, Duitsland en Frankrijk), waarvan sommige teruggingen tot 1964. De documenten betreffende al die overeenkomsten weerleggen op zich het standpunt van de Commissie dat is gebaseerd op het bestaan van een overeenkomst met Europese dimensie, omdat zij een plausibele alternatieve verklaring bieden voor de geringe omvang van het intracommunautaire handelsverkeer in cement. Blue Circle merkt op dat enkele in de nationale hoofdstukken van de PvB en de desbetreffende documenten genoemde lokale overeenkomsten expliciet de uitvoerhandel beoogden te bevorderen (bijvoorbeeld documenten betreffende de Frans-Portugese samenwerkingsovereenkomsten en de overeenkomsten tussen de Beneluxlanden, Frankrijk en Duitsland, alsmede documenten betreffende de Franse onderneming Norcim).

1291 Uit ander documenten blijkt volgens haar, dat talrijke economische, commerciële, technische of juridische factoren, zoals de verscheidenheid van de nationale prijscontrolemechanismen (documenten nrs. 33.126/3333, 3336—3338 en 3342—3345), de schommelingen van de transportkosten (documenten nrs. 33.126/1224—1238, 3524—3526 en 3536—3542), de verschillen in kwaliteits- en specificatienormen (documenten nrs. 33.126/3556, 5678 en 5699), de diversiteit van het fiscale klimaat en de milieucontroles (document nr. 33.126/3589), alsmede het bestaan van subsidies of bijzondere voordelen voor de lokale industrie op bepaalde markten (document nr. 33.126/5673), het handelsverkeer in cement tussen lidstaten ongunstig beïnvloedden en dus een verklaring vormden voor de in de betrokken periode waargenomen versnippering van de markten.

1292 Ten slotte tonen — aldus nog steeds verzoekster — het bestaan van lokale mededingingsregelingen, het netwerk van kruislingse participaties, alsmede de andere hierboven genoemde factoren, die het handelsverkeer tussen lidstaten kunnen beperken, ook aan dat de Europese cementproducenten er geen enkel belang bij hadden om op het niveau van Cembureau een beginsel inzake eerbiediging van de thuismarkten op te stellen.

1293 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst op basis van directe schriftelijke bewijzen heeft vastgesteld. Noch het ontbreken in de door verzoekster in haar opmerkingen van 12 december 1997 opgesomde documenten van een expliciete of impliciete verwijzing naar Cembureau, de Cembureau-overeenkomst of welke Europese mededingingsregeling inzake eerbiediging van de thuismarkten dan ook, noch de alternatieve verklaringen die Blue Circle op basis van het bestaan in Europa van een veelheid van nationale, bi- of multilaterale overeenkomsten die soms dateren van vóór 1983, de aandeelhoudersstructuur van de Europese ondernemingen in de cementsector of het bestaan van economische, commerciële, juridische en technische obstakels voor de cementhandel tussen staten zou hebben kunnen aanvoeren voor de geringe omvang van het intracommunautaire handelsverkeer in cement in de betrokken periode, noch de commentaren die zij had kunnen formuleren aan de hand van de documenten die het expansionistische beleid van diverse Europese consortia in de cementsector en de individuele of gezamenlijke uitvoeractiviteiten van verschillende Europese producenten illustreren, zouden een ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld. Integendeel, de commentaren betreffende velerlei factoren die bijdroegen tot de segmentering van de markten, die Blue Circle had kunnen formuleren indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot de gehele PvB en het gehele onderzoeksdossier had gehad, zouden de zwaarte van de begane inbreuk hebben onderstreept, aangezien de delegatiehoofden door de sluiting van de Cembureau-overeenkomst hebben getracht het beetje werkzame mededinging dat nog op de markt bestond, te elimineren (supra, punt 1088).

1294 Bovendien heeft de Commissie nooit beweerd, dat de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen tot gevolg hadden, dat alle intracommunautaire handelsverkeer in cement en iedere verlokking van handel tussen de lidstaten de kop werd ingedrukt. Volgens artikel 1 van de bestreden beschikking werd voor de Cembureau-overeenkomst een sanctie opgelegd wegens haar mededingingsverstorend doel. Verder verbood de Cembureau-overeenkomst niet de „traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), doch verzette zij zich tegen de „wilde" uitvoer (aantekeningen betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), dat wil zeggen de niet gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer. Het bestaan van in- of uitvoer in een specifiek geval kan dus geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45). Wat ten slotte het argument inzake het ontbreken van een verband tussen de lokale overeenkomsten en de Cembureau-overeenkomst betreft, wordt verwezen naar punt 1288 supra.

3. Conclusie

1295 Italcementi en Blue Circle zijn er niet in geslaagd aan te tonen, dat hun rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure zijn geschonden wegens het feit dat zij geen toegang hebben gehad tot documenten die vervolgens als grondslag voor de vaststelling van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk zijn gebruikt. Wat het ontlastend bewijsmateriaal betreft dat zou voorkomen in de onderdelen van de PvB en van het onderzoeksdossier, waartoe tijdens de administratieve procedure geen toegang is verleend, moet worden vastgesteld, dat de 39 verzoekende partijen voor wie de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en van 18 en 19 juni 1997 golden (supra, punten 124 en 158-172), er niet in zijn geslaagd aan te tonen, dat er een — zelfs kleine — kans zou hebben bestaan, dat de commentaren die zij hadden kunnen formuleren op grond van

documenten die zij niet hebben kunnen inzien, tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden wat het bestaan van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft (supra, punt 247). Zo gezien, heeft de beperkte toegang tot de PvB en het onderzoeksdossier die zij tijdens de administratieve procedure hebben gehad, hun verweer tegen het punt van bezwaar betreffende het bestaan van de Cembureau-overeenkomst niet geschaad.

Deelneming van verzoeksters aan de Cembureau-overeenkomst

A — Inleidende opmerkingen

1296 Het bewijs van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst is door de Commissie geleverd (supra, punt 1095).

1297 De Commissie heeft vastgesteld, dat verschillende ondernemingen en ondernemersverenigingen diverse door de Cembureau-overeenkomst beheerste en doortrokken maatregelen hadden getroffen (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 1). Zo stelde zij zich op het standpunt, dat de ad hoc en periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in het kader van Cembureau (bestreden beschikking, artikel 2), de Frans-Italiaanse mededingingsregelingen (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1), de Iberische mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 2), de Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3), de maatregelen in het kader van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4), het ECEC (bestreden beschikking, artikel 5) en het EPC (bestreden beschikking, artikel 6) alles uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst vormden. Zij verklaarde (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, tweede alinea): „(...) Het objectieve element is in alle gevallen identiek, te weten de gemeenschappelijke regel van eerbiediging van de thuismarkt, aangezien de andere regelingen deze regel slechts aanvullen of bijdragen tot de toepassing ervan. Het subjectieve element is ook identiek, aangezien de situatie gekenmerkt wordt door het rechtstreeks of langs de nationale bedrijfstakorganisaties om door de Europese cementindustrie aanvaarden van een gemeenschappelijke regel, en door de toepassing van deze regel in de verschillende concrete gevallen door diegenen die het meest rechtstreeks betrokken zijn." Om die reden was zij van mening (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 1, eerste alinea), dat „het geheel van de in het kader van Cembureau en van de bilaterale en/of multilaterale vergaderingen en contacten (...) getroffen regelingen ‚één enkele en continue overeenkomst' [vormde]".

1298 De in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk heeft betrekking op deze ene enkele en continue overeenkomst.

1299 Alle verzoeksters stellen, dat de Commissie een beoordelingsfout heeft begaan of de bepalingen van artikel 85, lid 1, en/of artikel 190 van het Verdrag heeft geschonden door hun deelneming

aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking te nemen. Derhalve moet worden nagegaan, of de Commissie op basis van de in de bestreden beschikking genoemde bewijzen hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst terecht in aanmerking heeft kunnen nemen.

1300 Daartoe moet de situatie van Cembureau en van haar rechtstreekse leden worden onderscheiden van die van de overige geadresseerden van de bestreden beschikking.

1301 Wat Cembureau en haar rechtstreekse leden betreft, wordt in de beschikking verklaard, dat de Cembureau-overeenkomst door „Cembureau en haar leden" is gesloten „(i)n het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 1) en dat die partijen de inhoud van die overeenkomst hebben bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2). Om die reden worden Cembureau en haar rechtstreekse leden beschouwd als „partijen bij de overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land aan het andere" (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 10, en 65, punt 3, eerste alinea).

1302 Hoewel Cembureau en al haar rechtstreekse leden volgens de Commissie aan een of meer van de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde uitvoeringsmaatregelen hebben deelgenomen, is het bewijs van hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst niet afhankelijk van hun deelneming aan die maatregel. Dat wordt namelijk aangetoond op basis van hun deelneming aan de vergaderingen van de delegatiehoofden en, wat de rechtstreekse leden betreft, ook van hun aansluiting bij Cembureau (bestreden beschikking, paragrafen 44, punt 4, 45, punten 1 en 2, en 65, punt 3, eerste alinea).

1303 Ten aanzien van de rechtstreekse leden van Cembureau die ten tijde van de vergaderingen van de delegatiehoofden buiten de Gemeenschap waren gevestigd, heeft de Commissie evenwel de begindatum van hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vastgesteld op basis van hun deelneming aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst in de Gemeenschap (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 11, en 65, punt 4).

1304 Wat de overige geadresseerden van de bestreden beschikking betreft, artikel 1 heeft betrekking op verscheidene indirecte leden van Cembureau, alsmede op Buzzi.

1305 Met betrekking tot de indirecte leden van Cembureau heeft de Commissie zich op het standpunt gesteld, dat de door de nationale verenigingen benoemde delegatiehoofden de leden van die verenigingen hebben vertegenwoordigd tijdens de vergaderingen in het kader waarvan de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd. De Commissie brengt dienaangaande in herinnering (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 5): „(...) indien deze verenigingen verplichtingen op zich nemen, gebeurt dit dan ook in het belang van en namens hun leden en niet in hun eigen belang: in feite zijn de cementproducenten de werkelijke

marktdeelnemers die via hun bedrijfstakverenigingen handelen". Zij voegt hieraan toe (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, eerste alinea): „De Commissie houdt echter voor de doeleinden van de [bestreden] beschikking alleen rekening met de in Cembureau door hun vereniging vertegenwoordigde ondernemingen die, nog afgezien van hun lidmaatschap van de vereniging, duidelijk blijk hebben gegeven van hun aansluiting bij de overeenkomst" door deel te nemen aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst. Het bewijs van de deelneming van de indirecte leden van Cembureau aan de Cembureau-overeenkomst vloeit dus voort uit hun deelneming aan een of meer van de uitvoeringsmaatregelen. Om die reden worden de indirecte leden geacht „onrechtstreeks, via hun deelneming aan de diverse regelingen en maatregelen die ter aanvulling op de algemene overeenkomst en/of om bij te dragen tot de toepassing daarvan zijn overeengekomen", aan de Cembureau-overeenkomst te hebben deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 10).

1306 Ten slotte wordt Buzzi, die geen rechtstreeks of indirect lid van Cembureau is, in de bestreden beschikking geacht zich bij de Cembureau-overeenkomst te hebben aangesloten via haar deelneming aan de in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde Frans-Italiaanse regelingen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, eerste alinea en derde alinea, sub c, en punt 4, derde alinea, eerste streepje).

B — Lidmaatschap van een bij Cembureau aangesloten nationale vereniging als criterium voor de toerekening van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

1307 CBR (T-25/95), ENCI (T-31/95), Dyckerhoff (T-35/95), Vicat (T-37/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Alsen-Breitenburg (T-45/95), Nordcement (T-46/95), Rugby (T-53/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95) en Hornos Ibéricos (T-69/95) stellen, dat de Commissie het recht onjuist heeft toegepast door hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst in aanmerking te nemen op basis van hun lidmaatschap van een nationale vereniging die rechtstreeks lid van Cembureau was.

1308 Er zij aan herinnerd, dat volgens de PvB de Cembureau-overeenkomst was vastgesteld door Cembureau en haar leden en dat de indirecte leden van Cembureau zich ex nunc bij de Cembureau-overeenkomst hadden aangesloten vanaf de datum waarop zij deelnamen aan een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst. Nergens in de PvB wordt evenwel op basis van dit lidmaatschap van de indirecte leden van Cembureau van een nationale vereniging aan hen de door de Cembureau-overeenkomst gevormde overeenkomst toegerekend (supra, punten 554-562).

1309 Bijgevolg mocht de Commissie in de bestreden beschikking niet van het lidmaatschap van een bij Cembureau aangesloten nationale vereniging als criterium voor de toerekening van de in artikel 1 bedoelde inbreuk uitgaan. Zoals reeds gezegd is het criterium van de aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst via de deelneming aan een uitvoeringsmaatregel het enige criterium voor de toerekening dat de Commissie ten aanzien van de indirecte leden van Cembureau mocht hanteren (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 10, en 65, punt 3; supra, punten 563 en 564). Dit is hetzelfde criterium dat in de PvB is gebruikt.

1310 Bijgevolg zal moeten worden onderzocht, of de deelneming van de indirecte leden van Cembureau aan de Cembureau-overeenkomst genoegzaam blijkt uit hun deelneming aan een of meer van de maatregelen tot uitvoering van de overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, eerste alinea).

1311 Zo gezien is het onderzochte argument zonder voorwerp en moet het worden afgewezen.

C — Bevoegdheid van de delegatiehoofden en van de ondernemersverenigingen om de Cembureau-overeenkomst te sluiten

1312 In de eerste plaats stellen CBR (T-25/95), Cembureau (T-26/95), FIC (T-30/95), VNC (T-32/95), Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Vicat (T-37/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Alsen-Breitenburg (T-45/95), Nordcement (T-46/95), BDZ (T-48/95), Unicem (T-50/95), Rugby (T-53/95), BCA (T-54/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95), Italcementi (T-65/95), Cementir (T-87/95) en AGCI (T-103/95), dat een overeenkomst als de Cembureau-overeenkomst noch tot de statutaire werkzaamheden van Cembureau noch tot de statutaire werkzaamheden van de verschillende betrokken nationale bedrijfstakverenigingen behoort. De delegatiehoofden zijn volgens hen noch een statutair bevoegd orgaan van Cembureau noch een statutair bevoegd orgaan van die verenigingen, dat de leden van Cembureau rechtsgeldig kan binden. Voorts hebben zij van de rechtstreekse leden van Cembureau nooit een mandaat ontvangen om de Cembureau-overeenkomst te sluiten.

1313 Het argument dat Cembureau en de delegatiehoofden van Cembureau statutair niet bevoegd waren om de Cembureau-overeenkomst te sluiten, is reeds afgewezen (supra, punten 923-928). Op dezelfde gronden moet elk argument inzake de statutaire onbevoegdheid van de rechtstreekse leden van Cembureau eveneens worden afgewezen. Aangezien de Commissie op basis van de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking aangevoerde bewijzen terecht heeft geconcludeerd, dat de Cembureau-overeenkomst is gesloten in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en dat die tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 is bevestigd (supra, punt 1095), is de enige vraag die nog overblijft, of de delegatiehoofden namens en voor rekening van de rechtstreekse leden van Cembureau hebben gehandeld.

1314 Blijkens artikel 6, eerste alinea, van de statuten van Cembureau, die golden tijdens de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode, wezen de leden van Cembureau vóór de algemene vergadering van Cembureau de vertegenwoordiger aan die hun stemrecht moest uitoefenen. De aldus aangewezen vertegenwoordigers van de rechtstreekse leden van Cembureau werden „delegatiehoofden" genoemd. Dit is door Cembureau bevestigd op bladzijde 7 van haar memorie van antwoord op de PvB (bestreden beschikking, paragraaf 15, punt 4): „Zoals het geval is voor de vertegenwoordigers van de regeringen in de internationale

organisaties en ondanks het feit dat de titel ‚Head Delegates' niet statutair is (...), werd één persoon tot ‚delegatiehoofd' (‚Head Delegate') benoemd teneinde in de Algemene Vergadering het stemrecht uit te oefenen. Cembureau houdt een lijst van deze ‚delegatiehoofden' bij."

1315 Hieruit volgt, dat de delegatiehoofden door de rechtstreekse leden werden gemachtigd om in het kader van de algemene vergadering van Cembureau besluiten te nemen. Hun daadwerkelijke vertegenwoordigingsbevoegdheid was evenwel niet beperkt tot de algemene vergaderingen van Cembureau.

1316 Blijkens het telexbericht van Van Hove op 17 november 1982 aan Collis en Dutron, directeuren van Cembureau (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11558), vertegenwoordigden de delegatiehoofden de rechtstreekse leden van Cembureau immers eveneens tijdens de door Cembureau georganiseerde vergaderingen van de delegatiehoofden. In dat telexbericht stelde het Belgische delegatiehoofd Van Hove voor om hem „in de hoedanigheid van voorzitter van het Contactcomité van de cementindustrie voor de vergadering [van de delegatiehoofden van 14 januari 1983] uit te nodigen en België een ander delegatiehoofd te laten aanwijzen".

1317 Die vaststelling wordt bevestigd door de „officiële" convocatie voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (document nr. 33.126/11554), die aan alle rechtstreekse leden van Cembureau is toegezonden. Uit die brief blijkt duidelijk, dat de delegatiehoofden niet persoonlijk, doch in hun hoedanigheid van vertegenwoordiger van een rechtstreeks lid van Cembureau voor de vergadering van 14 januari 1983 werden uitgenodigd. In de brief viel immers te lezen: „De enige kans om positieve resultaten te behalen, is dat alle leden zich betrokken voelen en deelnemen aan de gezamenlijke gedachtenwisseling. In die geest nodig ik u uit voor [de] vergadering [van de delegatiehoofden] die op 14 januari om 9.00 uur in het kantoor van Cembureau te Parijs zal plaatsvinden."

1318 In die omstandigheden mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat de delegatiehoofden de rechtstreekse leden van Cembureau vertegenwoordigden en bonden, toen zij tijdens hun vergaderingen van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 de Cembureau-overeenkomst hadden gesloten en vervolgens hadden bevestigd.

1319 In de tweede plaats stelt FIC, dat een bedrijfstakvereniging naar haar aard geen mededingingsbeperkende overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag kan sluiten, omdat zij geen enkele commerciële of productieve activiteit ontplooit. In dezelfde zin stelt Cembureau, dat een vereniging een commerciële activiteit moet uitoefenen, wil artikel 85, lid 1, van het Verdrag van toepassing zijn. ATIC beklemtoont, dat zij ingevolge haar statuten generlei commerciële activiteit had kunnen ontplooien.

1320 Zoals de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 44, punt 2) terecht opmerkt, is het voor de toepasselijkheid van artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet noodzakelijk, dat de bedrijfstakverenigingen zelf een commerciële of productieve activiteit uitoefenen (arresten Hof

van 15 mei 1975, Fruit- en Groentenimporthandel en Frubo/Commissie, 71/74, Jurispr. blz. 563, punten 28-32, hierna: „arrest Frubo", Van Landewyck e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 717, punten 87 en 88, 8 november 1983, IAZ e.a./Commissie, 96/82—102/82, 104/82, 105/82, 108/82 en 110/82, Jurispr. blz. 3369, punt 19, 30 januari 1985, BNIC, 123/83, Jurispr. blz. 391, punten 20 en 26, en arrest CB en Europay/Commissie, reeds aangehaald in punt 83, punten 76 en 77). Artikel 85, lid 1, van het Verdrag is immers van toepassing op verenigingen, voor zover hun activiteiten of die van de aangesloten ondernemingen ertoe strekken de gevolgen teweeg te brengen die deze bepaling beoogt tegen te gaan. Elke andere uitlegging zou aan artikel 85, lid 1, van het Verdrag een reële betekenis ontnemen (arrest Frubo, reeds aangehaald, punten 30 en 31).

1321 Bijgevolg moet dit argument worden afgewezen.

D — Toerekening van dezelfde inbreuk aan zowel ondernemingen als verenigingen

1322 Cembureau (T-26/95), SFIC (T-36/95), Vicat (T-37/95), BDZ (T-48/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), ATIC (T-63/95) en Italcementi (T-65/95) stellen, dat de Commissie het recht onjuist heeft toegepast door zowel de deelneming van de verenigingen als de deelneming van de leden van die verenigingen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking te nemen. Volgens Secil kan één en dezelfde inbreuk niet tegelijkertijd als overeenkomst en als besluit in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag worden gekwalificeerd, omdat de eerste kwalificatie geldt voor ondernemingen en de tweede voor verenigingen. Eén en dezelfde inbreuk moet dus hetzij als overeenkomst tussen ondernemingen, hetzij als besluit van ondernemersverenigingen worden gekwalificeerd. Cembureau, SFIC, Vicat, BDZ, Cimpor, Secil en ATIC stellen, dat de Commissie niet de in de rechtspraak gestelde voorwaarden in acht heeft genomen waaronder één en dezelfde inbreuk aan een vereniging en aan haar leden kan worden toegerekend. Zij verduidelijken, dat een dergelijke toerekening uitsluitend aanvaardbaar is, wanneer de Commissie erin slaagt het bestaan van een onderscheiden en zelfstandig gedrag van de vereniging ten opzichte van dat van haar leden aan te tonen. In die omstandigheden levert de door de Commissie gevolgde benadering volgens hen ook een schending van het beginsel non bis in idem op. Volgens Italcementi moet de inbreuk in de opzet van de beschrijving in de bestreden beschikking overigens als een besluit van een vereniging en niet als een overeenkomst tussen ondernemingen worden gekwalificeerd. Derhalve had de Commissie moeten aantonen, dat Italcementi zich akkoord had verklaard met hetgeen op het niveau van de vereniging was besloten en dat zij zich daarbij had aangesloten. De deelneming van Italcementi aan de Cembureau-overeenkomst had dus niet enkel op haar hoedanigheid van lid van Cembureau kunnen worden gebaseerd.

1323 Het Gerecht stelt vast dat, anders dan Secil beweert, de Commissie de Cembureau-overeenkomst niet tegelijkertijd als overeenkomst en als besluit van een ondernemersvereniging heeft gekwalificeerd. In de bestreden beschikking (paragraaf 45, punt 5) stelt zij zich immers op het standpunt, dat „de regel van eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere een (...) overeenkomst" is.

1324 In artikel 1 van de bestreden beschikking neemt zij evenwel niet alleen de deelneming van ondernemingen aan de aldaar vastgestelde overeenkomst in aanmerking, doch eveneens de deelneming van verschillende ondernemersverenigingen en van een vereniging van ondernemersverenigingen en ondernemingen, te weten Cembureau.

1325 Dienaangaande zij opgemerkt, dat de tekst van artikel 85, lid 1, van het Verdrag de overeenkomsten tussen ondernemersverenigingen en ondernemingen niet uitsluit van de werkingssfeer van de daarin neergelegde verboden. Om tegelijkertijd de deelneming van een vereniging en van haar leden aan één en dezelfde inbreuk in aanmerking te nemen, moet de Commissie aantonen, dat het gedrag van de vereniging zich onderscheidt van dat van haar leden (arrest Hof van 27 september 1988, Ahlström Osakeyhtiö e.a./Commissie, 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 en 125/85—129/85, Jurispr. blz. 5193; hierna „arrest Houtslijp I").

1326 In casu lijdt het geen twijfel, dat de verenigingen een eigen rol hebben gespeeld in het kader van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Het was de rol van Cembureau om het initiatief te nemen tot de vergaderingen van de delegatiehoofden waarop de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd, en om die vergaderingen voor te bereiden (bestreden beschikking, paragraaf 19). De onderscheiden rol van de bij Cembureau aangesloten nationale verenigingen bestond erin tezamen met Cembureau de Cembureau-overeenkomst te sluiten en vervolgens te bevestigen. De indirecte leden van Cembureau hebben zich via de maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst daarbij aangesloten. Die aansluiting werd mogelijk door het feit dat de nationale verenigingen waren verzocht om om zich heen „van wijsheid getuigende woorden" te spreken [ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585)], hetgeen eveneens duidt op de eigen rol van de nationale verenigingen. Ten slotte hebben Cembureau en de nationale verenigingen bij de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst een andere rol gespeeld dan de indirecte leden van Cembureau. Alleen Cembureau en haar rechtstreekse leden gaan immers de inbreuken gevormd door de in artikel 2, leden 1 en 2, van de bestreden beschikking vastgestelde uitwisseling van informatie over de prijzen, aan (infra, punten 1450-1452).

1327 In de bestreden beschikking wordt evenwel niet aangenomen, dat de bij de in deze beschikking bedoelde verenigingen aangesloten ondernemingen de Cembureau-overeenkomst hebben gesloten. Zij hebben zich volgens de bestreden beschikking (paragrafen 45, punt 10, en 65, punt 3, eerste alinea) bij de Cembureau-overeenkomst aangesloten door aan een of meer van de in de artikelen 3 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde uitvoeringsmaatregelen deel te nemen.

1328 Gelet op de onderscheiden rol die de verenigingen en de ondernemingen hebben gespeeld bij de sluiting en de uitvoering van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst, mocht de Commissie die inbreuk zowel aan de verenigingen als aan de leden van die verenigingen toerekenen. Om die redenen kan er geen sprake zijn van een schending van het beginsel non bis in idem.

1329 Wat ten slotte het argument van Italcementi betreft, mocht de Commissie, ongeacht of de Cembureau-„overeenkomst" eveneens als besluit van (een) ondernemersvereniging(en) kon worden gekwalificeerd, het in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde gedrag als overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag kwalificeren, zodra zij het bestaan van een wilsovereenstemming tussen de deelnemers aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 had vastgesteld (supra, punt 1072). Voorts is de deelneming van Italcementi aan de Cembureau-overeenkomst niet alleen vastgesteld op grond van haar hoedanigheid van lid van Cembureau, doch ook van haar aanwezigheid tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, waarop de Cembureau-overeenkomst is bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 8, paragraaf 45, punten 1, 2 en 10, en paragraaf 65, punt 3, eerste alinea). Italcementi kan dus niet stellen, dat haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst enkel op haar hoedanigheid van lid van Cembureau was gebaseerd.

1330 Alle onderzochte argumenten moeten dus worden afgewezen.

E — Deelneming van Cembureau en haar rechtstreekse leden aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

1331 Om te beginnen moet worden nagegaan, of de Commissie het bewijs heeft geleverd van de deelneming van Cembureau en haar rechtstreekse leden aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk (1). Vervolgens zal het door enkele rechtstreekse leden van Cembureau aangevoerde argument inzake schending van het non-discriminatiebeginsel worden onderzocht (2). Ook zullen de argumenten van Cembureau en haar rechtstreekse leden betreffende de ontoereikende motivering van de bestreden beschikking (3) en betreffende de schending van de rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure wegens onvoldoende toegang tot bepaalde passages van de PvB en bepaalde documenten uit het onderzoeksdossier (4) worden onderzocht.

1. Bewijs van de deelneming van Cembureau en haar rechtstreekse leden aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

1332 De rechtstreekse leden van Cembureau worden genoemd in paragraaf 15, punt 2, tweede alinea, van de bestreden beschikking. Artikel 1 van de bestreden beschikking heeft betrekking op de volgende rechtstreekse leden: FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, Unicem, BCA, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en AGCI.

1333 Om te beginnen moet het argument van Aalborg en BCA worden onderzocht, dat zij verantwoordelijk zijn gehouden voor door een andere juridische entiteit verrichte handelingen

(1.1). Vervolgens moeten, elk afzonderlijk, de situatie van de verzoeksters die aan een of meer vergaderingen van de delegatiehoofden hebben deelgenomen (1.2) en die van Unicem, die een geen enkele van die vergaderingen heeft deelgenomen (1.3), worden onderzocht.

1.1. Opvolging van bepaalde rechtstreekse leden van Cembureau

1334 In de eerste plaats verwijt Aalborg (T-44/95) de Commissie, dat zij verantwoordelijk is gehouden voor de handelingen van Aktieselskabet Aalborg Portland-Cement Fabrik, die op 1 januari 1990 haar cementfabriek aan Aalborg heeft overgedragen. Die vennootschap heeft juridisch gezien niet opgehouden te bestaan en is een houdstermaatschappij geworden die, onder een nieuwe naam, 50 % van de aandelen in Aalborg bezit. Daar de Cembureau-overeenkomst niet op papier is vastgelegd, heeft Aalborg hiervan bij de overdracht geen kennis kunnen nemen. Zij klaagt voorts, dat de bestreden beschikking gebrekkig is gemotiveerd, voor zover zij daarin verantwoordelijk wordt gehouden voor door een andere onderneming verrichte handelingen.

1335 Opgemerkt zij, dat Aalborg ter terechtzitting heeft erkend, dat zij op 26 juni 1990 is opgericht en met terugwerkende kracht tot 1 januari 1990 de cementfabriek van Aktieselskabet Aalborg Portland-Cement Fabrik heeft overgenomen in het kader van een reorganisatie van de groep waarvan zij deel uitmaakt. Derhalve moet worden aangenomen, dat verzoekster en Aktieselskabet Aalborg Portland-Cement Fabrik voor de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag één zelfde economische eenheid vormen (arrest Hof van 28 maart 1984, CRAM en Rheinzink/Commissie, 29/83 en 30/83, Jurispr. blz. 1679, punt 9). Bijgevolg mocht de Commissie Aalborg aansprakelijk stellen voor de activiteiten van Aktieselskabet Aalborg Portland-Cement Fabrik.

1336 Wat de vermeende gebrekkige motivering betreft, zij vastgesteld dat de PvB (bijlage 5 bij het verzoekschrift) tot Aalborg is gericht. Ter terechtzitting heeft zij erkend, dat zij in haar antwoord op de PvB niet staande heeft gehouden tegenover de Commissie, dat zij niet aansprakelijk kon worden gesteld voor de activiteiten van Aktieselskabet Aalborg Portland-Cement Fabrik. In dergelijke omstandigheden en omdat laatstgenoemde onderneming en verzoekster voor de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag één zelfde economische eenheid vormden, was de Commissie niet verplicht in de bestreden beschikking nader te verklaren, om welke redenen zij Aalborg verantwoordelijk hield voor de gedragingen van Aktieselskabet Aalborg Portland-Cement Fabrik.

1337 In de tweede plaats verwijt BCA (T-54/95) de Commissie, dat zij haar aansprakelijk stelt voor de vermeende illegale activiteiten van een ander orgaan, CMF (supra, punt 91), die tot 1 juni

1988 de belangen van de Britse cementindustrie bij Cembureau behartigde. Over het geheel genomen, verschilden de activiteiten van BCA volgens haar fundamenteel van die van CMF.

1338 Vastgesteld zij dat de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 45, punt 12) uiteenzet, om welke redenen zij zich op het standpunt heeft gesteld, dat BCA verantwoordelijk moest worden geacht voor de gedragingen van CMF. Zo waren de leden van CMF lid van de Cement and Concrete Association (hierna: „CCA") en werd CMF op 1 juni 1988 ontbonden en werden haar activiteiten, alsmede de behartiging van de belangen van de Britse cementproducenten overgedragen aan CCA die op diezelfde dag haar statuten zou hebben gewijzigd en haar naam zou hebben veranderd in BCA. Er zou dus sprake zijn van voortzetting van de activiteiten van CMF door BCA en van identiteit van de leden van beide verenigingen.

1339 Vaststaat, dat BCA tot 1 juni 1988, de datum waarop zij lid van Cembureau werd, de naam CCA droeg en dat CMF vóór die datum de belangen van de Britse cementindustrie binnen Cembureau behartigde. Blijkens een resolutie van CMF van 1 juni 1988 (documenten nrs. 33.126/17259 en 17260) is CMF op die dag inderdaad ontbonden en heeft verzoekster haar activa overgenomen. Ten slotte wordt niet betwist, dat beide verenigingen dezelfde leden hadden, dat de laatste voorzitter van CMF voorzitter van BCA is geworden en dat het delegatiehoofd dat CMF bij Cembureau vertegenwoordigde (Marshall) als delegatiehoofd BCA is gaan vertegenwoordigen.

1340 Ook al hadden, zoals verzoekster beweert, de activiteiten van CMF vooral betrekking op de CPMA's (supra, punt 91), die in 1987 vóór de oprichting van BCA werden beëindigd, en oefent BCA bepaalde functies uit die door CMF nooit zijn uitgeoefend, wat de binnen Cembureau uitgeoefende activiteiten en derhalve de in de bestreden beschikking aan BCA verweten gedragingen betreft, ging het bij CMF en BCA duidelijk om één en hetzelfde orgaan (arresten Suiker Unie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 651, punten 84-88, en CRAM en Rheinzink/Commissie, reeds aangehaald in punt 1335, punt 9). BCA heeft CMF immers als lid van Cembureau opgevolgd en na de overname van de activiteiten van CMF is één en dezelfde persoon de functie van Brits delegatiehoofd binnen Cembureau blijven uitoefenen.

1341 In die omstandigheden mocht de Commissie BCA verantwoordelijk houden voor de gedragingen van CMF in het kader van Cembureau. Het argument van BCA moet dus worden afgewezen.

1.2. Verzoeksters die hebben deelgenomen aan een of meer vergaderingen van de delegatiehoofden

1.2.1. Deelneming aan de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd

1342 Tussen partijen staat vast, dat Cembureau tijdens de drie in paragraaf 19 van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden werd vertegenwoordig door haar voorzitter Bailly, die werd bijgestaan door de directeuren Collis en Dutron. De aanwezigheid van die personen blijkt voorts uit de documenten met de opschriften „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 14 januari 1983" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581), „vergadering van de delegatiehoofden, Noordwijk, 19 maart 1984" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 8; documenten nrs. 33.126/11699 en 11700), en „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 7 november 1984" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 13; document nr. 33.126/11752).

1343 Voorts hebben alle rechtstreekse leden van Cembureau, met uitzondering van Unicem (infra, punten 1404-1417), aan een of meer van de in de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden deelgenomen.

1344 Wat om te beginnen de vergadering van 14 januari 1983 betreft, volgt uit het document met het opschrift „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 14 januari 1983", dat daaraan is deelgenomen door het Belgische delegatiehoofd (Pestalozzi), het Nederlandse (Platschorre), het Luxemburgse (Tesch), het Franse (Poitrat), het Deense (Stevens Larsen), het Duitse (Schuhmacher), het Britse (Sir Milne), het Spaanse (Bertrán), het Ierse (Quirke), het Portugese (Toscano jr.), het Noorse (Heiberg), het Zweedse (Borelius) en het Griekse (Canellopoulos). Bovendien volgt uit hetzelfde document, dat Cementir een personeelslid als delegatiehoofd (Cesareni) naar die vergadering heeft afgevaardigd. De deelneming van die verschillende delegatiehoofden is overigens in de loop van de procedure voor het Gerecht niet betwist.

1345 Aangezien de delegatiehoofden de rechtstreekse leden van Cembureau vertegenwoordigden (supra, punten 1314-1318), kan nu reeds worden vastgesteld, dat de rechtstreekse leden FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, CMF/BCA (supra, punten 1337-1341), Oficemen, Irish Cement, ATIC, Aker, Euroc, Cementir en AGCI aan de vergadering hebben deelgenomen.

1346 Italcementi (T-65/95) stelt, dat haar delegatiehoofd Pesenti wegens ziekte niet aan de vergadering heeft deelgenomen. Zij merkt in dit verband op, dat het document met het opschrift „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 14 januari 1983" niet van een datum is voorzien. Dit document toont volgens haar enkel aan, dat Pesenti heeft vergeten Cembureau te informeren, dat hij de vergadering niet zou bijwonen. Tot staving van haar argument verwijst zij naar de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 22 december 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 3; document nr. 33.126/11565), de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 (bestreden beschikking,

paragraaf 17, punt 5; documenten nrs. 33.322/286—294) en een verslag van een telefonisch onderhoud tussen Dutron en d'Agostino (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 11; document nr. 33.126/11698).

1347 Vastgesteld moet worden, dat werd voorzien dat Pesenti tijdens de vergadering van 14 januari 1983 aanwezig zou zijn. In het document met het opschrift „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 14 januari 1983", wordt hij immers genoemd als een van de delegatiehoofden die aan de vergadering zou deelnemen.

1348 Op grond van de door Italcementi aangevoerde documenten is evenwel twijfel mogelijk, of Pesenti de vergadering inderdaad heeft bijgewoond. Uit die documenten blijkt immers, dat Pesenti tijdens verschillende vergaderingen in de periode van einde 1982 tot begin 1984 om gezondheidsredenen afwezig was. Hoewel in de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 22 december 1982 alleen wordt vermeld, dat Pesenti tijdens die vergadering afwezig was, wordt in de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 verklaard, dat Pesenti om gezondheidsredenen verhinderd was om aan de vorige vergaderingen deel te nemen en wordt voorts melding gemaakt van de afwezigheid van Pesenti op die vergadering. In het verslag van een telefonisch onderhoud tussen Dutron en d'Agostino staat te lezen, dat laatstgenoemde de vergadering van 19 maart 1984 zal bijwonen, aangezien Pesenti om gezondheidsredenen verhinderd zal zijn daaraan deel te nemen. Ten slotte wordt in de ontwerpnotulen van de vergadering van het uitvoerend comité van 8 november 1984 (bijlage 4.11 bij het verzoekschrift van Cembureau) het overlijden van Pesenti vermeld.

1349 In die omstandigheden moet worden vastgesteld, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat Pesenti, en dus Italcementi, de vergadering van 14 januari 1983 heeft bijgewoond.

1350 Wat de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 betreft, moet worden vastgesteld, dat niet wordt betwist, dat de delegatiehoofden van FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, CMF/BCA (supra, punten 1337-1341), Oficemen, Irish Cement, ATIC, Aker, van Euroc en AGCI daaraan hebben deelgenomen (zie ook document met het opschrift „vergadering van de delegatiehoofden, Noordwijk, 19 maart 1984").

1351 Italcementi erkent, dat zij haar algemeen directeur d'Agostino naar die vergadering heeft afgevaardigd (blz. 45 van het verzoekschrift). Ook al was hij als vervanger van Pesenti (supra, punt 1348) geen delegatiehoofd van Cembureau, hij vertegenwoordigde Italcementi, zodat zijn handelingen de vennootschap bonden.

1352 Wat ten slotte de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 betreft, moet eveneens worden vastgesteld, dat niet wordt betwist, dat daaraan is deelgenomen door de delegatiehoofden van FIC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, CMF/BCA (supra,

punten 1337-1341), Irish Cement, ATIC, Euroc, Cementir en AGCI (zie ook document met het opschrift „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 7 november 1984") en dus door die rechtstreekse leden van Cembureau zelf.

1353 Uit een en ander volgt, dat Cembureau, FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, BCA, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en AGCI alle hebben deelgenomen aan een of meer vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke het tot een wilsovereenstemming met betrekking tot het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gekomen of deze is bevestigd. Door hun aanwezigheid hebben zij ingestemd met of althans bij de overige deelnemers de indruk gewekt dat zij instemden met de inhoud van de op die vergaderingen gesloten en vervolgens bevestigde Cembureau-overeenkomst (arrest van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 232, en arrest Tréfileurope/Commissie, reeds aangehaald in punt 958, punt 85). Waar uit niets blijkt dat zij zich daarvan hebben gedistantieerd, moeten die verzoeksters dus worden geacht te hebben deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde Cembureau-overeenkomst (arresten Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 155, en Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 181; arresten Gerecht van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 232, 6 april 1995, Boël/Commissie, T-142/89, Jurispr. blz. II-867, punt 60, en Mayr-Melnhof/Commissie, reeds aangehaald in punt 897, punt 135). De duur van hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst zal later worden onderzocht.

1.2.2. Blijken van distantiëring en andere omstandigheden die zijn aangevoerd om elke deelneming aan de Cembureau-overeenkomst te betwisten

1354 FIC (T-30/95) en Ciments luxembourgeois (T-34/95) geven te kennen, dat hun aansluiting bij een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomst niet kan worden vastgesteld op basis van het feit, dat zij er geen blijk van hebben gegeven zich daarvan te distantiëren.

1355 Dit argument is niet relevant. De deelneming van de rechtstreekse leden van Cembureau aan de Cembureau-overeenkomst is niet vastgesteld op basis van het feit, dat uit niets blijkt dat zij zich daarvan hebben gedistantieerd, doch op basis van hun lidmaatschap van Cembureau en van hun deelneming aan een of meer vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd (supra, punt 1302).

1356 FIC, VNC (T-32/95), Ciments luxembourgeois, SFIC (T-36/95), Aalborg (T-44/95), BDZ (T-48/95), BCA (T-54/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), ATIC (T-63/95), Italcementi (T-65/95), Cementir (T-87/95) en AGCI (T-103/95) beroepen zich erop, dat zij er blijk van hebben gegeven zich van de Cembureau-overeenkomst te distantiëren of dat er sprake is van andere bijzondere omstandigheden op grond waarvan hun deelneming aan die overeenkomst zou zijn uitgesloten.

1357 In de eerste plaats stellen FIC, Aalborg, BDZ, BCA en AGCI, dat zij nooit kennis hebben gehad van de Cembureau-overeenkomst voordat de Commissie een procedure inleidde. Volgens hen kunnen zij dus niet hebben deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

1358 FIC verklaart voorts, dat zij enkel van de inhoud van de vergadering van 7 november 1984 op de hoogte was gebracht door een nota van haar voorzitter Van Hove van 12 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 3; documenten nrs. 33.126/2063—2069 en 2436—2447), waarin uitdrukkelijk werd verklaard, dat tijdens die vergadering geen enkel intern probleem van de Gemeenschap was behandeld of zelfs maar ter sprake was gebracht (supra, punt 1029). Anders dan de Commissie beweert, zou dit niet worden weersproken door de notulen nr. 88 van de raad van bestuur van FIC van 23 februari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 3; documenten nrs. 33.126/2035—2043; in de bestreden beschikking wordt abusievelijk gesproken van 23 maart 1983), waarin Cembureau enkel wordt genoemd in het kader van een vergadering van FIC van 11 januari 1983 ter voorbereiding van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983. Ten slotte betwist FIC de verklaring van de Commissie, dat „de notulen [van FIC] niet altijd een getrouwe weergave vormen van de binnen de raad van bestuur plaatsgevonden hebbende besprekingen" (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 3).

1359 BCA voegt hieraan toe, dat het een juridische fictie is, dat zij kennis zou hebben gehad van de Cembureau-overeenkomst. Al had CMF kennis van de overeenkomst gehad, hetgeen zij betwist, BCA was hiervan nooit de op de hoogte gesteld voordat de administratieve procedure werd ingeleid.

1360 Die argumenten moeten worden afgewezen. Vaststaat namelijk, dat het Belgische, het Deense, het Duitse, het Britse en het Griekse delegatiehoofd de drie vergaderingen van de delegatiehoofden hebben bijgewoond waarop de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Aangezien die delegatiehoofden bij die gelegenheden elk een rechtstreeks lid van Cembureau vertegenwoordigden en bonden (supra, punten 1314-1318), moet de kennis die het Belgische, het Deense, het Duitse, het Britse en het Griekse delegatiehoofd van de Cembureau-overeenkomst hadden, rechtstreeks worden toegekend aan FIC, Aalborg, BDZ, BCA, als opvolger van CMF (supra, punten 1337-1341), en AGCI.

1361 Ten overvloede zij opgemerkt, dat het verslag van voorzitter Van Hove van FIC van 12 november 1984 aan de raad van bestuur van FIC geen enkele gevolgtrekking toelaat over de aard van de inlichtingen die na de vergaderingen van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 aan FIC zouden kunnen zijn meegedeeld. Dat FIC de verklaring van de Commissie betwist, dat de notulen van FIC niet altijd een getrouwe weergave vormden van de binnen de raad van bestuur plaatsgevonden hebbende besprekingen, is ten slotte niet relevant. In de bestreden beschikking is met dit gegeven geen rekening gehouden om de deelneming van FIC aan de Cembureau-overeenkomst aan te tonen. Die deelneming is in aanmerking genomen op grond dat die vereniging lid was van Cembureau en had deelgenomen aan vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4, 8 en 13, paragraaf 45, punten 1, 2 en 10, en paragraaf 65, punt 3, eerste alinea).

1362 In de tweede plaats stelt FIC, dat, zo ervan moest worden uitgegaan dat Cembureau en haar leden een mededingingsbeperkende overeenkomst hebben gesloten, verschillende opmerkingen van de vertegenwoordigers van de Belgische cementindustrie als uitdrukking van een distantiëring van de vermeende Cembureau-overeenkomst moesten worden beschouwd. Bij wijze van voorbeeld noemt zij het memo dat is opgesteld na de vergadering die zij op 11 januari 1983 heeft georganiseerd ter voorbereiding van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bijlage 14 bij haar verzoekschrift), de documenten genoemd in punt 18 van de notulen nr. 88 van de vergadering van haar raad van bestuur van 23 februari 1983 (bijlagen 15, 16 en 17 bij haar verzoekschrift), de opmerking van het Belgische delegatiehoofd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737) en de notulen nr. 112 van de vergadering van haar raad van bestuur van 1 september 1987 (bijlage 20 bij haar verzoekschrift).

1363 Geen van die documenten toont evenwel aan, dat FIC zich openlijk heeft gedistantieerd van de inhoud van de drie in de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden waaraan zij heeft deelgenomen

1364 Het memo dat is opgesteld na de door FIC georganiseerde vergadering van 11 januari 1983 ter voorbereiding van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, is „verzonden aan Pestalozzi, woordvoerder van FIC, c.c. aan J. Van Hove, voorzitter van CLC", en draagt het opschrift „Cembureau-vergadering van de delegatiehoofden van 14.01.1983 te Parijs ter bestudering van de factoren die van invloed zijn op de cementmarkten. Memo voor de voorbereidende vergadering van 11.01.1983 bij FIC." Dat in dit document niet wordt gesproken van een beginsel van eerbiediging van de thuismarkten, sluit niet uit dat enkele dagen later in het kader van de vergadering van 14 januari 1983 een overeenkomst betreffende dit beginsel tot stand is gekomen. Voorts bevat het betrokken memo geen enkele aanwijzing waaruit blijkt, dat het Belgische delegatiehoofd Pestalozzi en voorzitter Van Hove van FIC, die aan die vergadering hebben deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581), voornemens waren zich van de inhoud daarvan te distantiëren.

1365 Evenzo wordt in geen van de documenten, genoemd in punt 18 van de notulen nr. 88 van de vergadering van de raad van bestuur van FIC van 23 februari 1983, vermeld dat FIC zou hebben laten blijken dat zij zich op enigerlei wijze van de inhoud van de Cembureau-overeenkomst distantieerde. Dienaangaande zij erop gewezen, dat het feit dat in een document niet van de Cembureau-overeenkomst wordt gesproken, hetgeen niet volstaat om een ander licht te werpen op de documenten die overigens aantonen dat de overeenkomst tijdens de vergadering van 14 januari 1983 is gesloten (supra, punt 1116), evenmin het bewijs kan leveren, dat de opsteller van dat document heeft laten blijken, zich van de overeenkomst te distantiëren.

1366 De opmerking van het Belgische delegatiehoofd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 wordt in de aantekeningen van die vergadering weergegeven als volgt: „België: De aandacht wordt erop gevestigd dat, hoewel een deel van de cementuitvoer van Duitsland naar Nederland inderdaad een structureel en traditioneel karakter heeft, sinds enige jaren een bijkomende ‚wilde' export naar Nederland en België wordt waargenomen. Omdat de voorgaande discussies tussen de delegatiehoofden deze gang van zaken niet gewijzigd hebben, wordt het niet nuttig geacht een dergelijke discussie binnen Cembureau te houden." Dat het

Belgische delegatiehoofd het nodig oordeelde, de overige deelnemers in kennis te stellen van zijn bezorgdheid met betrekking tot die „bijkomende ‚wilde' export", is een duidelijk teken dat hij de aandacht van de leden van Cembureau wilde vestigen op een „kritiek punt" dat het tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 vastgestelde beginsel van eerbiediging van de thuismarkten in gevaar bracht. De opmerking van het Belgische delegatiehoofd is dus zeker geen blijk van distantiëring van de Cembureau-overeenkomst, doch past volledig in de optiek van de eerbiediging van die overeenkomst. Dat een discussie tussen de delegatiehoofden zinloos zou zijn, heeft enkel betrekking op het probleem van de „wilde" uitvoer naar België en Nederland en niet op de overige „kritieke punten" die worden genoemd in het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) en in de aantekeningen van deze vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737). Ten slotte wekte FIC door haar aanwezigheid tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984, waarop de Cembureau-overeenkomst is bevestigd, bij de overige deelnemers in elk geval de indruk, dat zij nog steeds met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst instemde.

1367 Ten slotte bevatten de notulen nr. 112 van de raad van bestuur van FIC van 1 september 1987 enkele opmerkingen over de rol die Cembureau moet spelen.

1368 Er zij aan herinnerd, dat toentertijd besprekingen zijn gevoerd over de rol en de toekomst van Cembureau (supra, punten 1194 en 1195). De notulen nr. 112 van 1 september 1987 vermelden, welk standpunt FIC in die discussie heeft ingenomen. Zij houden evenwel geen enkel verband met de besprekingen die zijn gevoerd tijdens de in de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden en tonen niet aan, dat FIC zich openlijk van de inhoud van die vergaderingen heeft gedistantieerd.

1369 FIC merkt ook nog op, dat het na de vergadering van FIC van 11 januari 1983 opgestelde memo ter voorbereiding van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, alsmede verschillende andere documenten een illustratie vormen van het voortdurende streven van de Belgische cementindustrie om in overleg met de diensten van de Commissie te handelen met inachtneming van de communautaire mededingingsregels.

1370 De verwijzingen naar de communautaire mededingingsregels in de door FIC aangevoerde documenten kunnen evenwel geen ander licht werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen waaruit blijkt, dat de delegatiehoofden het tijdens de vergadering van 14 januari 1983 eens zijn geworden over de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere (supra, punten 979-985), en dat het Belgische delegatiehoofd Pestalozzi en Van Hove, voorzitter van FIC aan die vergadering hebben deelgenomen zonder zich openlijk van de inhoud daarvan te distantiëren. De door FIC aangevoerde documenten „ontlasten" haar dus niet, doch tonen integendeel het opzettelijk karakter van de gepleegde inbreuk aan.

1371 Ten slotte stelt FIC, dat zij noch de beweerdelijk tijdens de vergadering van 14 januari 1983 gesloten overeenkomst, noch de bevestiging daarvan tijdens de vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984 achteraf heeft goedgekeurd.

1372 Dit argument is niet relevant. Nergens in de bestreden beschikking wordt FIC verweten, de op 14 januari 1983 gesloten en vervolgens op 19 maart en 7 november 1984 bevestigde overeenkomst achteraf te hebben goedgekeurd. Haar wordt verweten die overeenkomst te hebben gesloten en op de genoemde data te hebben bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 45, punten 1 en 2). FIC heeft evenwel nooit betwist, dat het Belgische delegatiehoofd bij de drie betrokken vergaderingen aanwezig was. Aangezien het Belgische delegatiehoofd verzoekster tijdens die vergaderingen vertegenwoordigde en bond (supra, punten 1314-1318) en uit de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde directe schriftelijke bewijzen het bestaan van de Cembureau-overeenkomst blijkt (supra, punt 1095), is de deelneming van FIC hieraan aangetoond.

1373 In de derde plaats stellen VNC, Ciments luxembourgeois, BCA, Irish Cement, Italcementi, Cementir en AGCI, dat zij geen enkel belang bij deelneming aan de Cembureau-overeenkomst hadden, dat zij op de cementmarkt een bescheiden rol speelden en dat zij specifieke redenen hadden om aan de vergaderingen van de delegatiehoofden deel te nemen.

1374 De door de betrokken verzoeksters aangevoerde feiten en omstandigheden kunnen evenwel geen ander licht werpen op de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde directe schriftelijke bewijzen van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 1095). Aangezien vaststaat, dat Ciments luxembourgeois, CMF/BCA (supra, punten 1337-1341), Irish Cement en AGCI aan de drie betrokken vergaderingen hebben deelgenomen, VNC aan die van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 heeft deelgenomen, Cementir aan die van 14 januari 1983 en 7 november 1984 heeft deelgenomen en Italcementi aan die van 19 maart 1984 heeft deelgenomen, hebben die verzoeksters, die zelfs niet beweren dat zij zich openlijk van de inhoud van die vergaderingen hebben gedistantieerd, alleen al door hun aanwezigheid tijdens die vergaderingen ingestemd met of althans bij de overige deelnemers de indruk gewekt dat zij instemden met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst. Hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst is dus bewezen.

1375 VNC en Cementir betwisten elke deelneming aan de inbreuk door zich erop te beroepen, dat zij een van de drie vergaderingen van de delegatiehoofden, te weten die van 7 november 1984 respectievelijk 19 maart 1984, niet hebben bijgewoond.

1376 Dit argument moet worden afgewezen. De enkele aanwezigheid van VNC en Cementir tijdens een van de vergaderingen van de delegatiehoofden waarop de Cembureau-overeenkomst is gesloten of bevestigd, volstaat om hun deelneming aan de wilsovereenstemming in aanmerking te nemen.

1377 In de vierde plaats betwist Ciments luxembourgeois haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst, door te stellen dat zij in de bestreden beschikking niet is genoemd als een van de partijen bij bilaterale contacten waarover tijdens de vergaderingen is gesproken. Anders dan de PvB (punt 13) heeft de bestreden beschikking volgens haar geen betrekking meer op de kwantitatieve beperkingen van de cementleveringen vanuit Luxemburg naar België. Volgens Italcementi is de bestreden beschikking contradictoir, doordat daarin haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst in aanmerking wordt genomen zonder dat haar wordt verweten, te hebben deelgenomen aan de in artikel 3 van de bestreden beschikking bedoelde bilaterale mededingingsregelingen, die de enige uitvoeringsmaatregelen van die overeenkomst zijn. Evenzo is AGCI van mening, dat het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 in verband moet worden gebracht met de in artikel 3 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken, waaraan noch haar leden noch deze verzoekster zelf hebben deelgenomen.

1378 Vastgesteld zij evenwel, dat in de bestreden beschikking de deelneming van Ciments luxembourgeois, Italcementi en AGCI aan de Cembureau-overeenkomst evenwel is vastgesteld op grond van hun hoedanigheid van rechtstreekse leden van Cembureau en hun deelneming aan een of meer van de betrokken vergaderingen van de delegatiehoofden (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4, 8 en 13, paragraaf 45, punten 1, 2 en 10, en paragraaf 65, punt 3, eerste alinea). Dat in de bestreden beschikking de deelneming van die verzoeksters aan de Cembureau-overeenkomst in aanmerking is genomen, ofschoon zij niet aan de in artikel 3 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken hebben deelgenomen, levert dus geen contradictie op.

1379 Aangezien vaststaat, dat Ciments luxembourgeois en AGCI aan de drie betrokken vergaderingen hebben deelgenomen en dat Italcementi aan die van 19 maart 1984 heeft deelgenomen, hebben die verzoeksters, die zelfs niet beweren dat zij zich openlijk van de inhoud van die vergaderingen hebben gedistantieerd, alleen al door hun aanwezigheid tijdens die vergaderingen ingestemd met of althans bij de overige deelnemers de indruk gewekt dat zij instemden met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst. Hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst is dus bewezen, zelfs indien zij niet aan bilaterale contacten of mededingingsregelingen hebben deelgenomen.

1380 In de vijfde plaats betoogt SFIC, dat haar voorzitter de vergaderingen van de delegatiehoofden van Cembureau heeft bijgewoond in het statutaire kader van zijn bedrijfstakverenigingsfuncties die, totdat het tegendeel is bewezen, moeten worden vermoed rechtmatig te zijn uitgeoefend. De verschillende door de Commissie in de bestreden beschikking aangevoerde bewijzen kunnen dit vermoeden van wettigheid evenwel niet weerleggen. SFIC verwijt de Commissie derhalve, dit vermoeden te hebben miskend door te stellen, dat haar deelneming aan de vergaderingen als zodanig haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst impliceerde.

1381 Tussen partijen staat vast, dat SFIC heeft deelgenomen aan de drie vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). SFIC, die zelfs niet beweert dat zij zich openlijk van de inhoud van de betrokken vergaderingen heeft gedistantieerd, heeft door haar aanwezigheid tijdens die vergaderingen ingestemd met of althans bij de overige deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst. In die omstandigheden mocht de Commissie in de bestreden beschikking de deelneming van SFIC aan de Cembureau-overeenkomst in aanmerking nemen.

1382 SFIC wijst voorts met nadruk op het onderscheid dat zou moeten worden gemaakt tussen de handel tussen de leden van Cembureau en de intracommunautaire handel. Gezien het feit dat de helft van de deelnemers aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van Cembureau uit derde landen buiten de Gemeenschap afkomstig was, mocht de Commissie volgens haar geen rekening houden met gegevens betreffende landen als Spanje en Portugal om het gedrag van in lidstaten van de Gemeenschap gevestigde ondernemingen aan de kaak te stellen.

1383 Dit argument is irrelevant, aangezien SFIC een ondernemersvereniging is. Hoe dan ook werd de deelneming van SFIC aan de Cembureau-overeenkomst vastgesteld op grond van haar hoedanigheid van rechtstreeks lid van Cembureau en haar deelneming aan vergaderingen van de delegatiehoofden waarop de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4, 8 en 13, paragraaf 45, punten 1, 2 en 10, en paragraaf 65, punt 3, eerste alinea). De Commissie heeft dus geen rekening gehouden met gegevens betreffende derde landen.

1384 In de zesde plaats stelt Aalborg, dat zij niet als partij bij de Cembureau-overeenkomst kan worden beschouwd, aangezien tijdens de vergadering van 19 maart 1984 in het Frans van gedachten werd gewisseld, welke taal haar vertegenwoordiger Stevens Larsen niet machtig was. Laatstgenoemde heeft overigens op de vergadering geen standpunt ingenomen over eventuele besluiten, ongeacht of dit gebeurde in de vorm van een stemming, een schriftelijke bevestiging, de goedkeuring van het verslag of een vergelijkbaar document, en is daartoe ook niet uitgenodigd. Ter terechtzitting stelde Aalborg voorts, dat de besprekingen tijdens de vergadering van 14 januari 1983 eveneens in het Frans waren gevoerd.

1385 Dit argument moet worden afgewezen. Het is immers geenszins aannemelijk, dat het Deense delegatiehoofd tot twee keer toe een reis zou hebben gemaakt om een vergadering bij te wonen waarop uitsluitend een taal zou zijn gesproken die hij niet machtig was. Bovendien wordt het argument van Aalborg, zoals de Commissie ter terechtzitting heeft opgemerkt, weerlegd door de inhoud van document nr. 33.126/11582, waaruit duidelijk blijkt, dat voor de vergadering van 14 januari 1983 was gezorgd voor een simultaanvertaling van het Frans in het Engels en vice versa. Wat het argument inzake het vermeende passieve gedrag van Aalborg betreft, staat het vast, dat zij heeft deelgenomen aan de drie vergaderingen van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Aalborg, die zelfs niet beweert dat zij zich openlijk van de inhoud van die vergaderingen heeft gedistantieerd, heeft alleen al door haar aanwezigheid tijdens die vergaderingen ingestemd met of althans bij de overige deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst. In die omstandigheden mocht de Commissie in de bestreden beschikking de deelneming van Aalborg aan de Cembureau-overeenkomst in aanmerking nemen.

1386 In de zevende plaats stelt Oficemen, dat, al aangenomen dat de Cembureau-overeenkomst was gesloten, er overtuigende bewijzen bestaan dat zij zich nooit daarbij heeft aangesloten. Zij verwijst dienaangaande naar de door de Ierse producenten [ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585)] en de Britse producenten [interne nota van Blue Circle van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 2; documenten nrs. 33.126/11332—11334)] uitgesproken bezorgdheid over de invoer uit Spanje, alsmede naar de in 1983 en 1985 door CLC bij de Commissie tegen

die invoer ingediende antidumpingklachten. Ten slotte stelt zij dat in het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 wordt verklaard, dat de uitvoer van Spanje naar Ierland en het Verenigd Koninkrijk toentertijd nog steeds een „kritiek punt" was.

1387 Opgemerkt zij, dat de verschillende door Oficemen aangevoerde stukken, die eerder het gedrag van haar leden dan haar eigen gedrag illustreren, niet kunnen maskeren, dat zij metterdaad aan de vergaderingen van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 heeft deelgenomen (supra, punten 1344, 1345 en 1350). Door haar aanwezigheid tijdens die vergaderingen heeft Oficemen, die zelfs niet beweert dat zij zich openlijk van de inhoud van de vergaderingen heeft gedistantieerd, voortdurend ingestemd met of althans bij de overige deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst. Derhalve is het bewijs geleverd, dat zij ten tijde van de vergaderingen van de delegatiehoofden aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen. In de bestreden beschikking is de deelneming van Oficemen aan de Cembureau-overeenkomst evenwel eerst vanaf 1 januari 1986 als inbreuk aangemerkt (supra, punt 1303). Hierna moet dus worden onderzocht, of Oficemen op 1 januari 1986 nog werkelijk daaraan deelnam (infra, punten 4226-4232).

1388 In de achtste plaats stellen Aalborg, Irish Cement en Italcementi, dat uit hun gedrag blijkt, dat zij zich niet bij de Cembureau-overeenkomst hebben aangesloten. Aalborg verklaart, dat zij zich bij de organisatie van haar verkoop, en inzonderheid van haar uitvoer, heeft laten leiden door autonome commerciële overwegingen. Irish Cement ontkent, dat zij met welke overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten dan ook heeft ingestemd, en beroept zich daartoe op de toename van haar uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk in de loop van de jaren tachtig. Volgens Italcementi heeft de Commissie niet aangetoond, dat haar gedrag was beïnvloed door de inhoud van de informatie die tijdens de in de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden is uitgewisseld.

1389 Die argumenten moeten worden afgewezen. Vaststaat immers, dat Aalborg en Irish Cement hebben deelgenomen aan de drie betrokken vergaderingen van de delegatiehoofden (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352) en dat Italcementi heeft deelgenomen aan die van 19 maart 1984 (supra, punt 1351). Door hun aanwezigheid tijdens die vergaderingen van de delegatiehoofden hebben Aalborg, Irish Cement en Italcementi, die zelfs niet beweren dat zij zich openlijk van de inhoud van de vergaderingen hebben gedistantieerd, ingestemd met of althans bij de overige deelnemers de indruk gewekt dat zij instemden met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst. Het is evenwel vaste rechtspraak, dat het feit dat een onderneming zich niet houdt aan de resultaten van vergaderingen die een kennelijk mededingingsverstorend doel hebben, haar niet van de volle aansprakelijkheid voor haar deelneming aan het kartel kan ontslaan, wanneer zij zich niet openlijk van de inhoud van de vergaderingen heeft gedistantieerd (arresten Mayr-Melnhof/Commissie, reeds aangehaald in punt 897, punt 135, en Tréfileurope/Commissie, reeds aangehaald in punt 985, punt 85). Gesteld al, dat het marktgedrag van de betrokken verzoeksters niet in overeenstemming met de afgesproken „spelregels" was, doet zulks dus niets af aan hun aansprakelijkheid voor een deelneming aan de Cembureau-overeenkomst.

1390 In de negende plaats stellen Aalborg, BDZ en Cementir, dat zij niet zijn genoemd in de documenten die het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aantonen. Bijgevolg mocht de Commissie volgens hen in de bestreden beschikking niet hun deelneming aan die overeenkomst in aanmerking nemen.

1391 Dit argument moet worden afgewezen. Dat verzoeksters in de documenten betreffende de Cembureau-overeenkomst niet met name worden genoemd, kan geen ander licht werpen op de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking vermelde directe schriftelijke bewijzen, waaruit blijkt dat de deelnemers aan de vergadering van 14 januari 1983, onder wie de door Aalborg, BDZ en Cementir aangewezen delegatiehoofden, de Cembureau-overeenkomst hebben gesloten (supra, punt 1095), zonder dat zij ook maar iets aan het licht brengen, dat die partijen openlijk zouden hebben laten blijken, zich van de inhoud van de vergadering te distantiëren.

1392 In de tiende plaats stelt BDZ, dat zij 37 leden telt en dat niets de conclusie rechtvaardigt, dat die leden door haar op de hoogte van de vermeende Cembureau-overeenkomst zijn gebracht. Evenzo stellen Oficemen en ATIC, dat zij hun leden nooit een voorschrift, advies of instructie ter uitvoering van de vermeende Cembureau-overeenkomst hebben gegeven of opgelegd.

1393 Die omstandigheid kan, zelfs indien zij juist zou zijn, niet maskeren, dat BDZ, Oficemen en ATIC metterdaad aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en bijgevolg rechtstreeks aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen (supra, punten 1095, 1344 en 1345).

1394 In de elfde plaats ten slotte verwijt AGCI de Commissie, niet het bewijs te hebben geleverd, dat zij door haar deelneming aan de betrokken vergaderingen van de delegatiehoofden bij de overige deelnemers de indruk had gewekt, dat zij hun eventuele ongeoorloofde doelstellingen deelde. Zij beroept zich dienaangaande op een door Horner van Blue Circle opgestelde interne nota van 24 oktober 1986 (document nr. 33.126/11132), waaruit, aangezien daarin wordt verklaard dat de Griekse producenten niet door dezelfde handelsregels als de overige Europese producenten waren gebonden, derhalve duidelijk zou blijken, dat zij telkens als ongewenste derden waren beschouwd, omdat zij zich niet aan de door de grote Europese producenten vastgestelde regels hielden.

1395 In dit verband zij opgemerkt, dat de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk zowel aan AGCI als aan de Griekse producenten Heracles, Titan en Halkis wordt toegerekend. Zo gezien kan zelfs indien, zoals verzoekster beweert, in de door Horner van Blue Circle opgestelde interne nota van 24 oktober 1986 wordt gesproken van een distantiëring van de Griekse producenten van de inhoud van de Cembureau-overeenkomst, met deze omstandigheid geen rekening worden gehouden bij de beoordeling van de vraag, of AGCI metterdaad aan de betrokken inbreuk heeft deelgenomen. Vaststaat evenwel, dat AGCI aan de drie vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 heeft deelgenomen (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Door haar aanwezigheid tijdens die vergaderingen heeft zij ingestemd met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst of althans bij de overige deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met en ook zou blijven instemmen met die overeenkomst. Derhalve is het bewijs geleverd, dat AGCI aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen. De deelneming van Heracles, Titan en Halkis aan de

Cembureau-overeenkomst zal in de punten 4074 tot en met 4077, 4096 tot en met 4101 en 4210 tot en met 4213 infra worden onderzocht.

1.2.3. Gestelde onmogelijkheid om bepaalde documenten tegen te werpen aan rechtstreekse leden van Cembureau

1396 Sommige verzoeksters die rechtstreeks lid zijn van Cembureau, te weten VNC (T-32/95), BDZ (T-48/95), Cementir (T-87/95) en AGCI (T-103/95), stellen dat bepaalde in de paragrafen 18 en 19 van de bestreden beschikking vermelde documenten niet kunnen worden gebruikt om hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst aan te tonen, omdat die documenten niet van henzelf afkomstig zijn en zij vóór de inleiding van de administratieve procedure geen kennis van deze documenten hadden (supra, punten 1050-1053). Ter terechtzitting hebben Aalborg (T-44/95) en Irish Cement (T-60/95) een vergelijkbaar argument aangevoerd.

1397 Dit argument moet worden afgewezen zonder dat, voor zover het is aangevoerd door Aalborg en Irish Cement, behoeft te worden beslist over de ontvankelijkheid ervan. De omstandigheid dat de betrokken verzoeksters niet hebben meegewerkt aan de totstandkoming van een document of dat zij vóór de inleiding van de administratieve procedure van dit document geen kennis hadden, heeft immers niet tot gevolg, dat die documenten niet aan hen kunnen worden tegengeworpen als bewijs voor de tegen hen in aanmerking genomen inbreuk (zie, in die zin, arrest Empresa Nacional Siderúrgica/Commissie, reeds aangehaald in punt 1053, punt 312). Er zij aan herinnerd, dat uit alle in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde bewijsstukken blijkt, dat de Commissie terecht tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft geconcludeerd (supra, punt 1095). Vaststaat, dat alle in het vorige punt genoemde verzoeksters aan de vergadering van 14 januari 1983 en op zijn minst aan een van de twee vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984 hebben deelgenomen zonder zich openlijk van de inhoud van die vergaderingen te distantiëren. Hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst is dus bewezen

1398 Ter terechtzitting heeft Irish Cement aangevoerd, dat de interne nota's van Blue Circle (bestreden beschikking, paragraaf 18, punten 2 en 3; documenten nrs. 33.126/11332—11337) en de verklaring van Kalogeropoulos van 25 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877) niet kunnen worden tegengeworpen op grond dat zij geen gelegenheid heeft gehad de opstellers van die documenten aan een kruisverhoor te onderwerpen („cross-examine").

1399 Dit argument, dat voor het eerst ter terechtzitting is aangevoerd, moet worden afgewezen zonder dat behoeft te worden beslist over de ontvankelijkheid ervan. In casu werd de administratieve procedure immers beheerst door de bepalingen van de verordeningen nrs. 17 en 99/63, die in geen enkele vorm van „cross-examination" voorzien. Hoe dan ook heeft het argument van Irish Cement geen betrekking op de in paragraaf 19 van de bestreden beschikking vermelde documenten betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden, welke aantonen dat de Cembureau-overeenkomst tijdens die vergaderingen is gesloten en bevestigd en dat Irish Cement die vergaderingen heeft bijgewoond (supra, punten 921-1095, 1344, 1345, 1350 en 1352).

1.2.4. Conclusies met betrekking tot de deelneming van Cembureau en haar rechtstreekse leden, met uitzondering van Unicem, aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

1400 Vaststaat, dat Cembureau, FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, BCA, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Aker, Euroc, Cementir en AGCI hebben deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (supra, punten 1344 en 1345). Bijgevolg heeft de Commissie hun deelneming vanaf die datum aan de Cembureau-overeenkomst bewezen, gelet op de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking aangevoerde bewijsstukken, die aantonen dat de overeenkomst in het kader van die vergadering is gesloten, en bij gebreke van een aanwijzing dat een van de deelnemers zich openlijk van de inhoud daarvan heeft gedistantieerd.

1401 Wat Cembureau, FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, BCA, Irish Cement, Cementir en AGCI betreft, mocht de Commissie derhalve hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vanaf 14 januari 1983 in aanmerking nemen. Later zal moeten worden onderzocht of het om een continue deelneming aan die inbreuk ging.

1402 Aan Oficemen en ATIC, enerzijds, en Euroc, anderzijds — rechtstreekse leden die ten tijde van de feiten buiten het grondgebied van de Gemeenschap waren gevestigd — heeft de Commissie de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk toegerekend vanaf 1 januari 1986, respectievelijk 9 juni 1986. Ten aanzien van Aker, die nog steeds buiten het grondgebied van de Gemeenschap is gevestigd, heeft de Commissie haar deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vanaf 9 juni 1986 in aanmerking genomen. De Commissie verklaart, dat zij „[v]oor Oficemen en ATIC (...) de gevolgen in de Gemeenschap van hun instemming met de betreffende overeenkomst in aanmerking [zou] kunnen nemen vanaf de datum waarop zij hiermee ingestemd hebben; de Commissie neemt echter de inbreuk in aanmerking vanaf 1 januari 1986, aangezien de deelname van de Spaanse en de Portugese ondernemingen volgens de in het bezit van de Commissie zijnde inlichtingen eerst in de Gemeenschap gevolgen van betekenis heeft gehad na de toetreding van hun beide landen tot de Gemeenschap" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 11). Met betrekking tot Aker en Euroc stelt de Commissie, dat zij „niet over bewijs [beschikt] dat hun deelneming aan het ‚Cembureau Agreement or Principle' vóór [9 juni 1986] binnen de Gemeenschap uitwerking heeft gehad" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4, vierde streepje). Ofschoon de deelneming van die vier partijen aan de Cembureau-overeenkomst is aangetoond, moet later dus worden onderzocht of het vanaf de twee in de bestreden beschikking in aanmerking genomen data om een continue en onrechtmatige deelneming ging (infra, punten 4226-4242).

1403 Ten slotte is met betrekking tot Italcementi vastgesteld, dat haar deelneming aan de vergadering van 19 maart 1984 aantoont, dat zij aan de Cembureau-overeenkomst en bijgevolg aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk heeft deelgenomen (supra, punt 1351). Derhalve is het bewijs geleverd, dat Italcementi in elk geval vanaf 19 maart 1984 aan die inbreuk heeft deelgenomen. Later moet worden onderzocht, of de Commissie op grond van deelneming aan een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst de begindatum van de deelneming van Italcementi aan de inbreuk op 14 januari 1983 mocht bepalen (infra, punten 4224 en 4225).

1.3. Situatie van Unicem, een rechtstreeks lid van Cembureau dat aan geen van de vergaderingen van de delegatiehoofden heeft deelgenomen

1404 Unicem benadrukt, dat zij aan geen van de in de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden heeft deelgenomen. Zij stelt voorts, nooit van die vergaderingen op de hoogte te zijn gebracht. Derhalve is volgens haar niet bewezen, dat zij aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk heeft deelgenomen.

1405 In de bestreden beschikking (paragraaf 44, punt 4) geeft de Commissie als haar oordeel: „Afwezigheid in vergaderingen van organen waaraan de leden mogen deelnemen, betekent niet dat de besluiten en/of overeenkomsten die binnen deze organen voor of door deze afwezige leden zijn aangenomen, niet van toepassing zijn. Algemeen geldt dat lidmaatschap van een vereniging de aanvaarding van de regels en gedragingen ervan betekent en het zich-ervan-bewust-zijn impliceert dat de vereniging en/of de organisatie mede dankzij de directe of indirecte inbreng van ieder lid handelt en dankzij het feit dat de vereniging en/of de organisatie op diens instemming en steun kan rekenen. Tenzij er een daad van niet-instemming wordt gesteld, geldt dit niet alleen voor de in de statuten van de vereniging voorziene activiteiten, maar ook voor de *feitelijke* activiteiten van de vereniging." Voorts merkt zij op (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 13, in fine): „Het feit dat [Unicem] niet aanwezig was bij de vergaderingen betekent niet dat [zij] bij de overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere geen partij was, in de eerste plaats omdat er andere Italiaanse delegatiehoofden aanwezig waren die er hun land vertegenwoordigden, en op de tweede plaats omdat de vereniging handelt door de inbreng van alle aanwezige en afwezige leden, en voorts omdat op het moment dat Unicem met de andere Italiaanse producenten de gevolgen van de Griekse invoer heeft gevoeld, zij steun heeft gekregen van de andere leden van Cembureau (zie paragraaf 27), en op die manier van de solidariteit die inherent is aan de regel van de thuismarkt, heeft geprofiteerd."

1406 Zonder dat behoeft te worden ingegaan op de vraag, of Unicem op de hoogte was gebracht van de vergaderingen van de delegatiehoofden, staat vast dat noch Nasi, het delegatiehoofd dat zij had aangewezen om haar in het kader van Cembureau te vertegenwoordigen (antwoord van Unicem van 5 juni 1998 op een schriftelijke vraag van het Gerecht), noch enig ander personeelslid van Unicem heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984. Dit feit blijkt uit de lijsten van de deelnemers aan die vergaderingen (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4, 8 en 13; documenten nrs. 33.126/11581, 11699, 11700 en 11752) en is voorts door de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 45, punt 13) en in de loop van de procedure voor het Gerecht (verweerschrift in zaak T-50/95, punt 49) erkend.

1407 Er moet dus worden onderzocht, of Unicem, zonder dat haar delegatiehoofd aanwezig was, tijdens de drie vergaderingen door een ander Italiaans delegatiehoofd werd vertegenwoordigd, zoals de Commissie beweert.

1408 De Commissie stelt, dat de functie van delegatiehoofd vergelijkbaar is met die van regeringsvertegenwoordigers bij internationale organisaties. Ten bewijze dat het aanwezige Italiaanse delegatiehoofd de drie Italiaanse leden van Cembureau vertegenwoordigde, verwijst zij naar het verslag van een telefonisch onderhoud tussen Dutron en d'Agostino (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 11; document nr. 33.126/11698): „Pesenti heeft griep en zal niet aanwezig

zijn in Noordwijk, doch d'Agostino zal Italië tijdens de vergadering van de Head Delegates vertegenwoordigen." Voorts wijst zij erop, dat in het document met het opschrift „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 14 januari 1983" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581) de lidstaat van herkomst en niet de onderneming van het delegatiehoofd wordt vermeld.

1409 Vastgesteld zij, dat Cembureau ten tijde van de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 drie Italiaanse leden telde, te weten Unicem, Italcementi en Cementir, die elk hun eigen delegatiehoofd benoemden. Het feit dat de drie leden elk over een delegatiehoofd beschikten, weerspreekt reeds het argument van de Commissie, dat één enkel Italiaans delegatiehoofd bevoegd was alle drie de rechtstreekse Italiaanse leden van Cembureau te vertegenwoordigen.

1410 De voorziene aanwezigheid van twee Italiaanse delegatiehoofden tijdens de vergadering van 14 januari 1983, te weten Pesenti van Italcementi en Cesareni van Cementir, welke blijkt uit het document met het opschrift „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 14 januari 1983", pleit ook tegen het bestaan van een mandaat van de drie Italiaanse leden voor het enige aanwezige Italiaanse delegatiehoofd.

1411 Indien ten slotte, zoals de Commissie beweert, elk van de drie Italiaanse delegatiehoofden alle Italiaanse leden van Cembureau vertegenwoordigde, zou Pesenti van Italcementi, die was verhinderd om de vergadering van 19 maart 1984 bij te wonen, zich niet door een ander personeelslid van Italcementi, te weten d'Agostino, doch door het delegatiehoofd van Cementir of van Unicem hebben laten vervangen.

1412 Er moet dus van worden uitgegaan, dat Unicem niet vertegenwoordigd was tijdens de vergaderingen van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984. Bijgevolg heeft Unicem niet rechtstreeks deelgenomen aan de wilsovereenstemming waartoe het tijdens die vergaderingen is gekomen.

1413 Zelfs indien, zoals de Commissie stelt, een vereniging dankzij de inbreng van alle aanwezige en afwezige leden handelt en dat lidmaatschap van een vereniging de aanvaarding van de regels en gedragingen ervan inhoudt, kan de deelneming van Unicem aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk enkel in aanmerking worden genomen, indien vaststaat dat die onderneming uitdrukkelijk of stilzwijgend haar instemming met de inhoud van de Cembureau-overeenkomst heeft betuigd. De enkele hoedanigheid van lid van Cembureau volstaat als zodanig immers niet om Unicem aansprakelijk te stellen voor de kennelijk onrechtmatige besluiten die de delegatiehoofden in haar afwezigheid hebben genomen. Dienaangaande zij opgemerkt, dat de Commissie niet de bewering van Cembureau heeft weersproken, dat haar statuten de delegatiehoofden als orgaan geen enkele statutaire bevoegdheid verleenden (bestreden beschikking, paragraaf 15, punt 4).

1414 Aangezien schriftelijk bewijs ontbreekt, dat Unicem heeft ingestemd met de besprekingen die tijdens de drie vergaderingen zijn gevoerd, moet worden nagegaan, of een dergelijke instemming niet in het gedrag van die onderneming tot uitdrukking komt.

1415 Op dit punt stelt de Commissie, dat Unicem in het kader van de ETF (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 13; artikel 4, leden 1, 2 en 3, sub a en b) en door haar deelneming aan de activiteiten van het ECEC (bestreden beschikking, paragraaf 58 en artikel 5) uitvoering heeft gegeven aan de Cembureau-overeenkomst.

1416 Ter fine van het bewijs van een deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk is de situatie van Unicem dus vergelijkbaar met die van een indirect lid van Cembureau. Evenals het geval is bij een indirect lid, kan de deelneming van Unicem aan de Cembureau-overeenkomst immers enkel in aanmerking worden genomen, indien wordt aangetoond, dat zij aan een uitvoeringsmaatregel daarvan heeft deelgenomen (supra, punten 1307-1311).

1417 Later zal worden nagegaan, of de vermeende deelneming van Unicem aan de in de artikelen 4 en 5 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen als een uitvoering, door haar, van de Cembureau-overeenkomst kan worden beschouwd (infra, punten 4102-4107). In dit stadium moet het onderzoek van haar deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk dus worden aangehouden.

2. Schending van het beginsel van gelijke behandeling

1418 VNC (T-32/95) is van mening, dat zij door de bestreden beschikking wordt gediscrimineerd, omdat daarin niet aan alle leden van Cembureau een sanctie is opgelegd. Als voorbeeld noemt zij de leden van Cembureau uit derde landen buiten de Gemeenschap. Evenzo stelt ATIC (T-63/95), dat de Commissie bij een coherente toepassing van het in paragraaf 44, punt 4, van de bestreden beschikking vermelde principe aan alle rechtstreekse leden van Cembureau een sanctie had moeten opleggen wegens de in het kader van die vereniging begane inbreuken.

1419 Vastgesteld zij, dat de enige rechtstreekse leden van Cembureau waarop de bestreden beschikking geen betrekking heeft, te weten het Oostenrijkse, het Finse, het IJslandse, het Zwitserse en het Turkse lid, alle waren gevestigd in een land dat ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking geen lidstaat van de Gemeenschap was. Voorts bevat de bestreden beschikking niets waaruit blijkt, dat die rechtstreekse leden aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen (supra, punt 1303). De situatie van de rechtstreekse leden van Cembureau waarop de bestreden beschikking geen betrekking heeft, verschilt dus van die van VNC en ATIC, die op de als aanvangstijdstip voor hun deelneming aan de inbreuk in aanmerking genomen datum in de Gemeenschap waren gevestigd en aan een of

meer maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst hadden deelgenomen. Het argument inzake schending van het gelijkheidsbeginsel moet dus worden afgewezen.

1420 Hoe dan ook, zelfs indien werd vastgesteld, dat enkele rechtstreekse leden van Cembureau waarop de bestreden beschikking geen betrekking had, zich in een situatie bevonden die vergelijkbaar was met die van de betrokken verzoeksters, zou die vaststelling geen reden zijn om de aan VNC en ATIC verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer deze naar behoren is aangetoond (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

1421 Aalborg (T-44/95) stelt voorts, dat de Commissie ingevolge het gelijkheidsbeginsel had moeten nagaan, of haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst gevolgen in de Gemeenschap had, zoals zij heeft gedaan voor de Spaanse en Portugese ondernemingen.

1422 Dit argument moet om de in punt 1420 supra genoemde redenen worden afgewezen.

3. Schending van artikel 190 van het Verdrag

1423 SFIC (T-36/95) verwijt de Commissie, dat zij de toepasselijkheid van artikel 85 van het Verdrag te harer aanzien niet toereikend heeft gemotiveerd. Volgens verzoekster heeft de Commissie verschillende begrippen met elkaar verbonden, zonder ooit aan te geven, hoe een vereniging op grond van de communautaire rechtspraak kon worden geacht zich ertoe te hebben verbonden een overeenkomst als de Cembureau-overeenkomst te sluiten en uit te voeren. Aangezien aan de aan de ondernemersverenigingen verweten inbreuk feitelijke handelingen ten grondslag liggen van personen die binnen die verenigingen functies vervullen, had de Commissie volgens de rechtspraak haar besluit dienaangaande, omdat het een nieuwe kwestie betrof, specifiek moeten motiveren.

1424 Dit argument moet worden afgewezen. In paragraaf 44 (punt 1) van de bestreden beschikking behandelt de Commissie in haar juridische beoordeling eerst de kwestie van de toepasselijkheid van artikel 85 van het Verdrag op de ondernemersverenigingen, waarbij zij stelt, dat, aangezien dit probleem gedurende de gehele uiteenzetting verscheidene malen zal terugkeren, het nuttig is om vooraf de kernbeginselen vast te stellen die voor de situaties gelden waarin verenigingen deelnemen aan gedragingen waaraan uit hoofde van artikel 85 van het Verdrag sancties kunnen zijn verbonden. In diezelfde paragraaf (punten 2 en 3) analyseert zij de toepasselijke communautaire rechtspraak en weerlegt zij de opmerkingen die een aantal verenigingen, waaronder SFIC, tijdens de administratieve procedure hierover hebben geformuleerd. Ten slotte worden in de bestreden beschikking de redenen uiteengezet waarom de ondernemersverenigingen aansprakelijk worden geacht voor de feitelijke handelingen van personen die binnen die verenigingen functies vervullen (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 3, tweede alinea, en punt 4, tweede alinea).

1425 Aalborg (T-44/95) verwijt de Commissie, dat zij in haar juridische beoordeling niet de grondslagen heeft toegelicht van haar — volgens deze verzoekster nieuwe — theorie van de aansprakelijkheid in verband met het achterwege blijven van distantiëring, waarop zij zich in paragraaf 44 van de bestreden beschikking beroept.

1426 Aangezien de Commissie heeft aangetoond, dat Aalborg aanwezig was tijdens de vergaderingen van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4, 8 en 13; documenten nrs. 33.126/11581, 11699, 11700 en 11752), en dat op die vergaderingen de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd, mocht zij zich evenwel op het standpunt stellen, dat Aalborg had deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, aangezien zij niet had laten blijken zich hiervan te distantiëren. Die aanpak van de Commissie, die overigens door de rechtspraak is aanvaard (zie bijvoorbeeld arrest van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 232), behoefde dus niet specifiek te worden gemotiveerd.

1427 Ten slotte stelt BCA (T-54/95), dat de Commissie niet duidelijk heeft verklaard, op grond waarvan zij heeft geconcludeerd, dat BCA aansprakelijk moest worden gesteld voor de illegale activiteiten binnen Cembureau.

1428 In de paragrafen 44, 45, inzonderheid de punten 1, 2, 7, 10 en 12, en de paragrafen 46 en 65, inzonderheid de punten 3 en 8, van de bestreden beschikking wordt evenwel duidelijk uiteengezet, waarom BCA aansprakelijk is gesteld voor de in artikel 1 van de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuk. Het argument van BCA moet dus ook worden afgewezen.

4. Schending van de rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier

4.1. Belastende stukken

1429 Unicem (T-50/95) verwijt de Commissie, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang heeft gehad tot de „Members Directory" van Cembureau. Aangezien het daarbij gaat om een in de bestreden beschikking (paragraaf 45, punt 13) gebruikt belastend bewijs, zijn haars inziens haar rechten van de verdediging geschonden.

1430 Vastgesteld zij dat de Commissie onder verwijzing naar de „Members Directory" in de bestreden beschikking (paragraaf 45, punt 13) de bewering van Unicem weerlegt, dat geen van haar vertegenwoordigers de kwalificatie van delegatiehoofd heeft gekend. Volgens de Commissie „strookt [dit] niet met de realiteit, aangezien Nasi van Unicem ten tijde van de feiten, en ten minste tot 1988, delegatiehoofd was (zie ‚Members Directory' van Cembureau van juli 1988, blz. 56)".

1431 Het argument inzake schending van haar rechten van de verdediging lijkt in casu misbruik op te leveren, aangezien Unicem in haar antwoord van 5 juni 1998 op een schriftelijke vraag van het Gerecht zelf heeft erkend, dat zij in de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode Nasi als delegatiehoofd had aangewezen. Hoe dan ook is aan dit argument de grond ontvallen. Er is immers reeds vastgesteld, dat de Commissie Unicem op grond van de aanwijzing van Nasi als delegatiehoofd niet aansprakelijk mocht stellen voor de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, omdat Nasi geen van de vergaderingen heeft bijgewoond waarop de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd (supra, punten 1404-1417).

4.2. Ontlastende stukken

1432 In hun na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 ingediende opmerkingen stellen Cembureau (T-26/95) en Cementir (T-87/95), dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hebben gehad tot ontlastend bewijsmateriaal betreffende hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

4.2.1. Zaak T-26/95, Cembureau/Commissie

1433 Cembureau stelt in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat geen van de documenten uit de nationale dossiers die zij heeft kunnen inzien, erop duidt, dat zij bezorgd was over de intracommunautaire cementhandel. De documenten betreffende de invoer staven volgens haar integendeel haar betoog, dat zij niet gebonden was door een vermeende internationale overeenkomst tot verdeling van de markt en dat een dergelijke overeenkomst niet bestond. Zo bevat het dossier betreffende Frankrijk geen enkel bewijs, dat Cembureau op welke wijze dan ook betrokken zou zijn geweest bij het van Franse zijde uitgeoefende toezicht op de omvang van de invoer (documenten nrs. 33.126/14809—14827 en 14941—14976).

1434 Het betoog van Cembureau zou evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden. De commentaren die zij zou hebben kunnen formuleren op grond van de in het vorige punt genoemde documenten, zouden immers geen ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft vastgesteld. Die commentaren zouden evenmin een ander licht hebben kunnen werpen op de documenten met de opschriften „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 14 januari 1983" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581), „vergadering van de delegatiehoofden, Noordwijk, 19 maart 1984" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 8; documenten nrs. 33.126/11699 en 11700), en „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 7 november 1984" (bestreden

beschikking, paragraaf 19, punt 13; document nr. 33.126/11752), waaruit blijkt dat Cembureau aan de drie in de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden en bijgevolg aan de sluiting en de bevestiging van de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4.2.2. Zaak T-87/95, Cementir/Commissie

1435 Cementir verklaart in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat zij in de nationale dossiers een aantal documenten heeft aangetroffen die haars inziens bewijzen dat de Europese cementmarkt op natuurlijke wijze was verdeeld in verschillende geografische zones, dat het intracommunautaire handelsverkeer in cement noodzakelijkerwijs was beperkt tot de grensgebieden of, voor zover mogelijk, tot de uitvoer over zee of per binnenschip, en dat dat handelsverkeer hooguit van belang kon zijn voor een aantal specifieke ondernemingen, waartoe zijzelf niet behoorde, omdat zij zich niet met uitvoerhandel bezighield. Zij kon dus niet bij de vermeende Cembureau-overeenkomst betrokken zijn geweest.

1436 Opgemerkt zij, dat de drie Italiaanse cementproducenten, waaronder Cementir, in hun memorie van antwoord op de PvB reeds hebben gesteld, dat Italië niet betrokken kon zijn bij de overeenkomst inzake het eerbiedigen van de thuismarkten, aangezien het importeerde noch exporteerde (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 14). In de bestreden beschikking (paragraaf 45, punt 14) zet de Commissie evenwel uiteen, waarom haars inziens „dit uitgangspunt (...) onjuist [is]" en voegt zij hieraan toe dat: „het nog altijd zo [is] dat de ondernemingen van het betreffende land, die lid van Cembureau zijn, aan een overeenkomst met een met de mededinging strijdige doelstelling hebben deelgenomen". Derhalve zouden de aanvullende commentaren die Cementir zou hebben kunnen formuleren om aan te tonen, dat zij zich niet met de uitvoerhandel bezighield, kennelijk niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1437 In haar opmerkingen van 29 december 1997 beroept Cementir zich voorts op een aantal documenten die het bestaan van lokale overeenkomsten tussen verschillende cementproducenten zouden aantonen. Zij verwijst dienaangaande naar de documenten nrs. 33.126/837, 838, 860, 861, 985—1009, 1119—1134, 1175—1179, 1543—1551, 1574—1577, 2934, 2935, 2945—2951, 2954—2966, 3065—3068, 4066—4069, 4251—4253, 4263—4269 en 5682—5687. Die documenten leveren volgens haar het bewijs, dat Cementir in het geheel niet betrokken was bij lokale mededingingsregelingen.

1438 Er zij aan herinnerd, dat in de bestreden beschikking enkel de deelneming van Cementir aan internationale mededingingsregelingen in aanmerking is genomen (artikelen 1, 2, 4, leden 1 en 3, sub a en b, en artikel 5). Derhalve zouden de commentaren die Cementir zou hebben kunnen formuleren om aan te tonen, dat zij in het geheel niet betrokken was bij bepaalde lokale mededingingsregelingen, niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden. Hoe dan ook zou, zelfs indien uit de aangevoerde documenten zou blijken, dat Cementir niet aan enkele internationale mededingingsregelingen heeft deelgenomen, die vaststelling geen ander licht kunnen werpen op de in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) genoemde bewijsstukken, die aantonen dat de Cembureau-overeenkomst is gesloten in het kader van de vergadering van 14 januari 1983

(supra, punt 1095), noch op het document met het opschrift „vergadering van de delegatiehoofden, Parijs, 14 januari 1983" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581), dat aan Cementir kan worden tegengeworpen (supra, punten 3229 en 330) en blijkens hetwelk het delegatiehoofd van die onderneming, Cesareni, aan die vergadering en bijgevolg aan de sluiting van de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

F — Deelneming van Unicem, de indirecte leden van Cembureau en Buzzi aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

1439 Unicem was tijdens geen van de vergaderingen van de delegatiehoofden vertegenwoordigd, tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten of bevestigd. De indirecte leden van Cembureau waren slechts indirect tijdens die vergaderingen vertegenwoordigd door hun nationale vereniging. Buzzi is in het geheel niet aangesloten bij Cembureau.

1440 Buiten Hispacement, die geen beroep tot nietigverklaring van de bestreden beschikking heeft ingesteld, zijn de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde indirecte leden van Cembureau: CBR, ENCI, Dyckerhoff, Vicat, Cedest, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Valenciana, Rugby, Asland, Castle, Heracles, Uniland, Cimpor, Secil, Titan, Holderbank, Hornos Ibéricos, Blue Circle en Halkis. In de bestreden beschikking berust het bewijs van de deelneming van die ondernemingen aan de in artikel 1 bedoelde inbreuk op hun deelneming aan een of meer maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst. Wat hen betreft, wordt in de beschikking immers verklaard (paragraaf 65, punt 3, eerste alinea), dat de Commissie „voor de doeleinden van de [bestreden] beschikking alleen rekening [houdt] met de in Cembureau door hun vereniging vertegenwoordigde ondernemingen die, nog afgezien van hun lidmaatschap van de vereniging, duidelijk blijk hebben gegeven van hun aansluiting bij de overeenkomst" door aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst deel te nemen.

1441 Opgemerkt zij evenwel dat de Commissie ook ten aanzien van sommige indirecte leden van Cembureau, te weten Blue Circle, CBR, Ciments français, Lafarge, Dyckerhoff, Heidelberger, Titan, ENCI, Asland en Cimpor, voor de vaststelling dat „de deelneming van deze ondernemingen aan de overeenkomst (...) niet in twijfel [kan] worden getrokken" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub b), zich op de aanwezigheid van een delegatiehoofd — een personeelslid — van die leden tijdens de in de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen baseert. Ofschoon bovengenoemde passage van paragraaf 65, punt 3, eerste alinea, van de bestreden beschikking aanleiding tot verwarring kan geven, volgt duidelijk uit de bestreden beschikking, dat de aanwezigheid van een personeelslid van een onderneming die indirect lid van Cembureau is, tijdens een van de vergaderingen van de delegatiehoofden niet volstond om de deelneming van die onderneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking te nemen. Het bewijs van de deelneming van het indirecte lid aan de Cembureau-overeenkomst is namelijk niet gebaseerd op zijn aanwezigheid tijdens de betrokken vergaderingen, doch op zijn deelneming aan een of meer maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst. Om die reden werden de indirecte leden van Cembureau waarvan een personeelslid een of meer vergaderingen van de delegatiehoofden had bijgewoond — evenals de overige indirecte leden doch in tegenstelling tot de rechtstreekse leden — geacht „onrechtstreeks, via hun deelneming aan de diverse regelingen en maatregelen die ter aanvulling op de algemene overeenkomst en/of om bij te dragen tot de toepassing daarvan zijn overeengekomen", aan de Cembureau-overeenkomst te hebben deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 10). Eveneens om die reden heeft artikel 1 van de

bestreden beschikking geen betrekking op Ciments d'Obourg, een indirect lid van Cembureau, waarvan een personeelslid, Pestalozzi, de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 heeft bijgewoond (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4), aangezien de Commissie niet heeft vastgesteld, dat die onderneming aan een van de maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

1442 Er is reeds vastgesteld, dat de situatie van Unicem, een rechtstreeks lid van Cembureau, voor het bewijs van haar deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vergelijkbaar is met die van een indirect lid van Cembureau (supra, punt 1416). Derhalve kan haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst enkel in aanmerking worden genomen, indien wordt aangetoond, dat zij aan een van de maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

1443 Wat ten slotte Buzzi betreft, die noch rechtstreeks noch indirect lid is van Cembureau, stelt de Commissie zich op het standpunt, dat die onderneming „in feite door middel van de [in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde] onderling afgestemde feitelijke gedragingen met Ciments français, Lafarge en Vicat, die hunnerzijds banden onderhielden met Cembureau, de overeenkomst of het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten toegepast" heeft (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub c; zie eveneens paragraaf 48, punt 2). Derhalve moet ten aanzien van die onderneming haar deelneming aan uitvoeringsmaatregelen, te weten de in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken, „in aanmerking worden genomen als bewijs opleverend van [haar] deelneming aan het ‚Cembureau Agreement or Principle' tot eerbiediging van de thuismarkten" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4).

1444 Uit het voorgaande volgt, dat zowel voor de indirecte leden van Cembureau als voor Unicem en Buzzi het bewijs van een deelneming aan de Cembureau-overeenkomst berust op hun deelneming aan een of meer maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst en dus op een aansluiting daarbij.

1445 Derhalve moet het argument van Ciments français en Unicem, dat hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk zou zijn bewezen op basis van het feit dat zij niet hadden laten blijken, zich van die overeenkomst te distantiëren, thans reeds worden afgewezen.

1446 De artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking hebben betrekking op de maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst. Zij zijn niet alleen als bestanddelen van de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst, doch ook „als inbreuken op zich" beschouwd (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 1).

1447 Teneinde te beoordelen, of Unicem, de indirecte leden van Cembureau en Buzzi aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk hebben deelgenomen, moet dus om te beginnen worden nagegaan, of zij hebben deelgenomen aan de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde regelingen (infra, punten 1450-4105) en vervolgens of hun

deelneming aan die regelingen, die eventueel als zodanig reeds een inbreuk vormen, wat hen betreft als een uitvoering van de Cembureau-overeenkomst moet worden beschouwd (infra, punten 4016-4114).

1448 Hieruit volgt, dat het onderzoek van de deelneming van CBR, ENCI, Dyckerhoff, Vicat, Cedest, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Unicem, Buzzi, Valenciana, Rugby, Asland, Castle, Heracles, Uniland, Titan, Cimpor, Secil, Holderbank, Hornos Ibéricos, Blue Circle en Halkis aan de Cembureau-overeenkomst moet worden aangehouden.

G — Conclusie

1449 De vraag waarvan het onderzoek is aangehouden daargelaten, moeten de middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het gelijkheidsbeginsel en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie in artikel 1 van de bestreden beschikking het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomst en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters vaststelt, worden afgewezen.

IV — *De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling, en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van twee inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, bestaande in de uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters vaststelt (bestreden beschikking, artikel 2, leden 1 en 2)*

Inleidende opmerkingen

1450 In artikel 2 van de bestreden beschikking stelt de Commissie het bestaan van twee inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, die beide verband houden met de uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau, vast.

1451 In artikel 2, lid 1, stelt zij vast, dat Cembureau en een aantal van haar rechtstreekse leden tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van Cembureau hebben deelgenomen aan overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen, die als oogmerk zouden hebben gehad de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1452 In artikel 2, lid 2, stelt zij vast, dat Cembureau en die rechtstreekse leden hebben deelgenomen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot uitwisseling van informatie over de prijzen, die ook als oogmerk zouden hebben gehad de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1453 Alle in artikel 2 van de bestreden beschikking genoemde verzoeksters voeren argumenten aan, strekkende tot nietigverklaring van dit deel van het dispositief. Sommige argumenten zijn ontleend aan het ontbreken van overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking. Enkele verzoeksters betwisten, dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van Cembureau overeenkomsten inzake de uitwisseling van informatie over de prijzen zijn gesloten. Andere stellen, dat de Commissie bepaalde informatie over de prijzen bedoeld in artikel 2, lid 2, niet juist heeft geïdentificeerd. Met een aantal argumenten wordt betwist, dat de in artikel 2 vastgestelde uitwisseling van informatie over de prijzen onrechtmatig was. Ten slotte ontkennen sommige verzoeksters dat zij aan één of meer van de vastgestelde inbreuken hebben deelgenomen, of betwisten zij althans de duur van die deelneming. Bij het onderzoek van die verschillende argumenten zal worden vermeld, door welke verzoeksters zij worden aangevoerd.

1454 Verder verwijten Cembureau (T-26/95), FIC (T-30/95), VNC (T-32/95), SFIC (T-36/95), Aalborg (T-44/95), Unicem (T-50/95), Irish Cement (T-60/95), ATIC (T-63/95), Italcementi (T-65/95) en Cementir (T-87/95) de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de in artikel 2 in aanmerking genomen inbreuken hun rechten van de verdediging heeft geschonden, doordat zij hun tijdens de administratieve procedure geen toegang tot de gehele PvB en het gehele onderzoeksdossier heeft verleend en hun aldus beweerd ontlastende stukken heeft onthouden.

1455 Lafarge (T-43/95), Rugby (T-53/95), Castle (T-56/95), Heracles (T-57/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Blue Circle (T-88/95) en Halkis (T-104/95) voeren eveneens een aantal argumenten aan waarmee de materiële wettigheid van artikel 2 wordt betwist. De in dat artikel vastgestelde inbreuken worden hun evenwel niet verweten, zodat hun argumenten niet relevant zijn. Zij moeten dan ook meteen worden afgewezen.

1456 Na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 hebben Rugby (T-53/95), Castle (T-56/95), Titan (T-64/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) nog een aantal elementen aangevoerd om aan te tonen, dat de administratieve procedure met betrekking tot de inbreuken inzake de uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau een andere afloop had kunnen hebben, indien zij voor de voorbereiding van hun verweer tegen de PvB over de gehele PvB en het gehele onderzoeksdossier van de Commissie hadden kunnen beschikken. Om de in punt 257 supra genoemde redenen moeten ook die argumenten worden afgewezen.

1457 Teneinde de wettigheid van artikel 2 van de bestreden beschikking te beoordelen, moet worden nagegaan, of de Commissie het bestaan van de in die bepaling geconstateerde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen terecht in aanmerking heeft genomen, en of zij

daarbij de rechten van de verdediging van de in punt 1454 supra genoemde verzoeksters heeft geschonden door hun tijdens de administratieve procedure geen toegang tot het gehele dossier te verlenen.

Overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens vergaderingen van Cembureau (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1)

1458 Volgens artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking hebben Cembureau, FIC, Aalborg, SFIC, BDZ, AGCI, Irish Cement, Italcementi, Unicem, Cementir, Ciments luxembourgeois, VNC en BCA van 14 januari 1983 tot en met 14 april 1986, en ATIC en Oficemen van 1 januari 1986 tot en met 14 april 1986 „inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen, met als oogmerk de uitvoering van de in artikel 1 vermelde overeenkomst te vergemakkelijken, in de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het Uitvoerend Comité van Cembureau".

1459 Gelet op de argumenten die verzoeksters aanvoeren ter betwisting van de wettigheid van artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking, moet worden onderzocht, of de geconstateerde inbreuk reeds werd verweten in de PvB (A), of is aangetoond dat overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van Cembureau (B), en of de onrechtmatigheid van die overeenkomsten (C) en de deelneming daaraan van de in artikel 2, lid 1, genoemde verenigingen en ondernemingen (D) is aangetoond.

A — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking

1460 VNC (T-32/95), SFIC (T-36/95) en Unicem (T-50/95) stellen, dat de hun in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking verweten inbreuk een nieuw punt van bezwaar is dat niet voorkwam in de PvB. SFIC stelt, dat het enige punt van bezwaar dat in de PvB met betrekking tot de uitwisseling van informatie binnen Cembureau in aanmerking werd genomen, betrekking had op een onderling afgestemde feitelijke gedraging betreffende het circuleren van inlichtingen over de tarieven (PvB, punt 60, blz. 169). Met betrekking tot de ten laste gelegde uitwisseling van informatie wordt volgens haar in de bestreden beschikking evenwel onderscheid gemaakt tussen overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens vergaderingen van Cembureau (artikel 2, lid 1) en onderling afgestemde feitelijke gedragingen betreffende het circuleren van informatie over de tarieven (artikel 2, lid 2). SFIC voegt daaraan toe, dat zelfs indien de twee soorten informatie-uitwisseling in het feitelijke deel van de PvB afzonderlijk zijn behandeld, de PvB en de bestreden beschikking niet met elkaar overeenstemmen, daar bij de juridische beoordeling in de PvB aan dat onderscheid geen conclusies worden verbonden (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 153).

1461 Dienaangaande zij opgemerkt, dat in punt 8 van de PvB, waarin de feiten worden beschreven betreffende het „circuleren van de prijzen tussen de leden van Cembureau" (hoofdstuk 2), onderscheid werd gemaakt tussen de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens vergaderingen van Cembureau — waarbij uitgebreid werd verwezen naar documenten die naderhand zijn aangehaald in paragraaf 16, punten 2 tot en met 7, van de bestreden beschikking — (PvB, blz. 13 en 14) en het stelsel van periodieke circulatie van tarieven binnen Cembureau (PvB, blz. 14 en 15). In de juridische beoordeling betreffende „de ‚eerlijke mededingingsregels' en het circuleren van de tarieven" in punt 60 van de PvB (hoofdstuk 10) verwees de Commissie naar punt 8 van de PvB (zie eerste zin van punt 60 van de PvB, blz. 168) en dus duidelijk naar het onderscheid tussen de beide soorten van uitwisseling. Het punt van bezwaar betreffende de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens vergaderingen van Cembureau werd dus zowel genoemd in het feitelijke als in het juridische deel van de PvB. VNC, SFIC en Unicem, die in punt 6 van de PvB met name waren genoemd als „leden van Cembureau", konden dus weten dat dit punt van bezwaar dat tot „Cembureau en zijn leden" was gericht (PvB, punt 60, blz. 169), op hen betrekking had.

1462 Thans moet nog het argument worden onderzocht dat SFIC ontleent aan de juridische kwalificatie van de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen in de bestreden beschikking.

1463 In de PvB moet duidelijk worden vermeld, op welke feiten de Commissie zich baseert en welke kwalificatie zij aan die feiten heeft gegeven (arresten AKZO/Commissie, reeds aangehaald in punt 323, punt 29, en Cimenteries CBR e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 11, punt 33).

1464 In casu werd de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen in de PvB (punt 60, blz. 169) aangemerkt als een „onderling afgestemde feitelijke gedraging", terwijl de Commissie in de bestreden beschikking zich uiteindelijk op het standpunt stelt, dat die ad hoc uitwisseling het gevolg was van „overeenkomsten" (artikel 2, lid 1).

1465 Een dergelijke herkwalificatie heeft geen schending van de rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure opgeleverd. Enerzijds werd de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen in punt 60 van de PvB als in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag aangemerkt. Anderzijds werd die inbreuk aangetoond en als onderling afgestemde feitelijke gedraging aangemerkt op basis van de in punt 8 van de PvB bedoelde directe schriftelijke bewijzen — die te zamen met de PvB aan SFIC zijn medegedeeld — en niet op basis van een op de markt vastgesteld parallel gedrag. In een dergelijke situatie was de enige mogelijkheid van verweer voor SFIC tijdens de administratieve procedure het betwisten van de documenten waarop de Commissie zich in punt 8 van de PvB had gebaseerd om in punt 60 tot de conclusie te komen, dat er sprake was van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderlinge afstemming. Voor dat verweer was de precieze kwalificatie waarmee de Commissie in de PvB deze vermeend onrechtmatige onderlinge afstemming aanduidde, dus niet van belang.

1466 Uit een en ander volgt, dat het argument van VNC, SFIC en Unicem dat de PvB en de bestreden beschikking niet met elkaar zouden overeenstemmen, moet worden afgewezen.

B — Bestaan van overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van Cembureau

1467 In artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking stelt de Commissie vast, dat het tijdens „vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van Cembureau" tot overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tussen Cembureau en haar in die bepaling bedoelde rechtstreekse leden is gekomen.

1468 In paragraaf 47, punt 1, verklaart zij onder verwijzing naar de beschrijving van de feiten in verband met het „circuleren van informatie tijdens de bijeenkomsten" in paragraaf 16:

„In de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 30 mei 1983 en 19 maart 1984 (...) werd de situatie van de prijzen in de verschillende landen van Cembureau besproken. Dit gebeurde in het kader van vergaderingen waarin de problemen van het toenemende handelsverkeer tussen leden-landen werden besproken en oplossingen werden voorgesteld."

1469 Onderzocht moet worden, of de Commissie inderdaad heeft aangetoond, dat het tijdens vergaderingen van de delegatiehoofden (1) en van het uitvoerend comité van Cembureau (2) tot overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen is gekomen.

1. Vergaderingen van de delegatiehoofden van Cembureau

1470 Geen enkele verzoekster betwist, dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 informatie over de prijzen is uitgewisseld, behalve Ciments luxembourgeois (T-34/95), die stelt dat tijdens die twee vergaderingen uitsluitend over de economische situatie van de cementindustrie is gesproken, en BDZ (T-48/95), die stelt dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden informatie is uitgewisseld.

1471 De argumenten van Ciments luxembourgeois en BDZ kunnen niet worden aanvaard. Uit de reeks van de door de Commissie in de paragrafen 16, punten 2 tot en met 7, 17, punten 2 en 3, en 19, punten 3, 5, 6, 7, 9 en 10, van de bestreden beschikking vermelde stukken blijkt onweerlegbaar, dat tijdens de besprekingen betreffende de intra-Europese handel (vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983) en betreffende de situatie op de Europese markt (vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984) het niveau van de cementprijzen in de Cembureau-landen is vergeleken.

1472 Cembureau (T-26/95), Aalborg (T-44/95) en Irish Cement (T-60/95) ontkennen niet, dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 informatie over de prijzen is uitgewisseld, maar zij stellen dat de uitgewisselde gegevens vooral betrekking hadden op de invoer met dumping uit met name Oost-Europa.

1473 Ofschoon uit sommige documenten die de Commissie in paragraaf 16, punten 2 tot en met 4, 6 en 7, van de bestreden beschikking heeft genoemd, inderdaad blijkt, dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 informatie over de prijzen van uit Oost-Europa ingevoerd cement is uitgewisseld, is tijdens die eerste vergadering ook informatie uitgewisseld over de prijzen in de intra-Europese handel [zie de met de hand geschreven notitie getiteld „Voorbereiding voor de vergadering van de ‚Head Delegates' van 14 januari 1983" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 2; document nr. 33126/11590), het in paragraaf 16, punt 3, van de bestreden beschikking aangehaalde document nr. 33.126/11592 dat is aangetroffen tussen de documenten betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, en het document van 18 januari 1983, getiteld „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; documenten nrs. 33.126/11630—11633)] en tijdens die tweede vergadering over het niveau van de cementprijzen in de leden-landen [zie toelichting bij het diagram dat Cembureau op 22 februari 1984 aan de delegatiehoofden heeft toegezonden als bijlage bij de ontwerpagenda voor de vergadering van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 6; documenten nrs. 33.126/11714, 11715 en 11717), en de aantekeningen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 10; document nr. 33.126/11735)].

1474 Cembureau, FIC (T-30/95), Irish Cement, ATIC (T-63/95) en Cementir (T-87/95) stellen, dat de tabel „Binnenlandse prijzen (exclusief belastingen)" (document nr. 33.126/11599), het enige document waarop de Commissie zich in paragraaf 16, punt 5, van de bestreden beschikking baseert om aan te tonen dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 30 mei 1983 informatie over de prijzen heeft gecirculeerd, in werkelijkheid is rondgedeeld tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983.

1475 Inderdaad duidt niets erop dat dit document verband houdt met de vergadering van de delegatiehoofden van 30 mei 1983. In paragraaf 19, punt 6, van de bestreden beschikking deelt de Commissie dat document zelf in bij de stukken die betrekking hebben op de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983. De Commissie heeft dus niet aangetoond, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 30 mei 1983 informatie over de prijzen was uitgewisseld of dat was overeengekomen om dat te doen. Deze vaststelling geldt niet enkel ten aanzien van de verzoeksters die dit argument hebben aangevoerd, maar ook ten aanzien van de

andere verzoeksters die in artikel 2, lid 1, worden genoemd, aangezien zij allen in wezen de wettigheid van die bepaling betwisten.

1476 Cembureau, Oficemen (T-59/95), ATIC en Cementir stellen, dat de Commissie in de bestreden beschikking geen enkel bewijs of verklaring aanvoert op grond waarvan kan worden geconcludeerd dat ook nog na de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 informatie over de prijzen is uitgewisseld.

1477 In de beschrijving die de Commissie in paragraaf 16, punten 2 tot en met 7, van de bestreden beschikking geeft van het „circuleren van informatie tijdens de bijeenkomsten", voert zij inderdaad geen enkel document of bewijs aan om aan te tonen, dat tijdens de in paragraaf 19, punten 12 tot en met 15, genoemde vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 of tijdens latere vergaderingen van de delegatiehoofden informatie over de prijzen is uitgewisseld. In de juridische beoordeling in paragraaf 47, punten 1 tot en met 5, van de in paragraaf 16, punten 2 tot en met 7, uiteengezette feiten spreekt zij trouwens enkel van de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 30 mei 1983 en 19 maart 1984. Vastgesteld moet dus worden dat zij evenmin heeft aangetoond, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 of tijdens latere vergaderingen van de delegatiehoofden informatie over de prijzen was uitgewisseld of dat was overeengekomen om dat te doen. Deze vaststelling geldt niet enkel ten aanzien van de verzoeksters die dit argument hebben aangevoerd, maar ook ten aanzien van de andere verzoeksters die in artikel 2, lid 1, worden genoemd, aangezien zij allen in wezen de wettigheid van die bepaling betwisten.

2. Vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau

1478 Cembureau, FIC, Aalborg, BDZ, BCA (T-54/95), Oficemen en Cementir stellen, dat geen informatie over de prijzen is uitgewisseld tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau, in het bijzonder niet tijdens de vergadering van 14 april 1986 — de datum die als einddatum van de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking is genomen —, althans dat de Commissie in de bestreden beschikking niet heeft aangetoond, dat tijdens die vergaderingen informatie is uitgewisseld. VNC (T-32/95), BCA en Cementir verwijten de Commissie ook nog, dat zij in paragraaf 47, punten 1 tot en met 5, in het geheel niet heeft verklaard, op grond van welke omstandigheden en redenen zij meende, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité informatie over de prijzen is uitgewisseld, en zij de datum van de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 14 april 1986 als einddatum van de in artikel 2, lid 1, vastgestelde inbreuk in aanmerking heeft genomen.

1479 Inderdaad spreekt de Commissie in het overzicht van de feiten in paragraaf 16, punten 2 tot en met 7, betreffende de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen, of in de juridische beoordeling van die feiten in paragraaf 47, punten 1 tot en met 5, in het geheel niet over de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau. De door de Commissie in paragraaf 16, punten 2 tot en met 7, aangevoerde bewijsstukken betreffen uitsluitend de

vergaderingen van de delegatiehoofden, meer bepaald die van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 (supra, punten 1470-1477). In paragraaf 47, punt 1, verklaart de Commissie enkel: „In de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 30 mei 1983 en 19 maart 1984 (zie paragraaf 16) werd de situatie van de prijzen in de verschillende landen van Cembureau besproken."

1480 Hooguit wordt in één van de met de hand geschreven nota's die werden aangetroffen tussen de documenten betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 in verband met de „Prijs van de intra-Europese handel" gezegd: „bepaalde informele informatie over de prijzen [kon] echter worden verkregen met toestemming van het Uitvoerend Comité" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 3; document nr. 33.126/11592). Dit stuk laat op zich evenwel nog niet de conclusie toe, dat het „in de vergaderingen van de delegatiehoofden en van het Uitvoerend Comité van Cembureau" tot „overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen" is gekomen (artikel 2, lid 1).

1481 In paragraaf 47, punt 1, voegt de Commissie daaraan toe, dat „de prijzen in de verschillende landen van Cembureau [werden] besproken (...) in het kader van vergaderingen waarin de problemen van het toenemende handelsverkeer tussen leden-landen werden besproken en oplossingen werden voorgesteld". De uitwisseling van informatie over de prijzen zou dus het natuurlijke pendant zijn geweest van de discussies over de problemen in verband met de evolutie van de handel tussen de bij Cembureau aangesloten leden-landen.

1482 Dienaangaande moet worden nagegaan, of op grond van de in de bestreden beschikking, met name in paragraaf 17, beschreven feiten betreffende de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau kan worden aangenomen, dat tijdens die vergaderingen dergelijke discussies en/of informatie-uitwisselingen over de prijzen hebben plaatsgevonden.

1483 Met betrekking tot de vergadering van het uitvoerend comité van 25 maart 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, sub a) stelt de Commissie, dat volgens „een met de hand geschreven notitie van Cimpor bovenaan de bladzijde (...) een document van vijf bladzijden [zou] zijn uitgereikt" (documenten nrs. 33.322/308—312) tijdens die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 2). Zoals de Commissie zelf opmerkt in paragraaf 17, punt 3, is dit document van vijf bladzijden, waarin wordt gesproken over „Intra-Europees handelsverkeer" inzonderheid over „Prijsvergelijkingen" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 2; document nr. 33.322/311), „identiek aan dat, wat in de Engelse en de Franse versie, aangetroffen werd tussen de stukken betreffende de vergadering van de ‚Head Delegates' (delegatiehoofden) van 14 januari 1983 (documenten nrs. 33.126/11617—11629), en vormt het [het] grootste deel van een in het Engels gesteld document dat aangetroffen werd tussen de stukken betreffende genoemde vergadering (documenten nrs. 33.126/11630—11633), getiteld ‚Vergadering van de 'Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter' van 18 januari 1983-HC/no (...)".

1484 Ofschoon dit document kan bevestigen dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 de prijzen in het intra-Europese handelsverkeer zijn vergeleken, kan op grond

daarvan niet worden geconcludeerd, dat tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van 25 maart 1983 waarop dat document werd rondgedeeld, informatie over de prijzen is uitgewisseld of is overeengekomen om dat te doen.

1485 Wat de vergadering van het uitvoerend comité van 9 november 1983 betreft, verklaart de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 17, sub b):

„In de ontwerpnotulen van de vergadering van het Uitvoerend Comité van 9 november 1983 (documenten nrs. 33.322/286—294), punt 2, ‚Lopende activiteiten', onder b) ‚Andere kwesties die op dit moment door het Comité gevolgd worden — Samenwerking op het gebied van export', wordt, na melding te hebben gemaakt van de constatering van Kanellopoulos over de daling van de exportprijzen, het volgende uiteengezet: ‚Bertrán geeft aan dat hij persoonlijk optimistisch is wat het handhaven van het volume van de overzeese markten betreft, maar dat het probleem van de prijsflauwte daarom niet minder kritiek is. Hij is van mening dat het tijd is om de mogelijkheden tot samenwerking opnieuw te bestuderen; niet alleen tussen de grote exportlanden, maar tussen alle leden van Cembureau. Eén van de taken van Cembureau zou erin moeten bestaan bij te dragen tot de totstandkoming van een gezonde maar realistische concurrentie.' (...) Vervolgens zijn in de notulen de opmerkingen van Heiberg opgenomen ten aanzien van de zelfbeperking van de export van de Japanse en de Zuid-Koreaanse cementindustrieën, alsmede die van Sir John Milne over de noodzaak om de banden tussen het ‚Export Policy Committee', dat van Cembureau geen deel uitmaakt, en het Uitvoerend Comité aan te trekken, nadat Van Hove had opgemerkt dat: ‚geen enkele EEG-regelgeving zich tegen overleg en samenwerking op de overzeese markten verzet'."

1486 Vastgesteld moet worden, dat op grond van deze passage niet kan worden verklaard dat tijdens deze vergadering, die kennelijk gewijd was aan de samenwerking bij de „grote export", de kwestie van het toenemende handelsverkeer tussen lidstaten is besproken en dat de situatie van de prijzen in de verschillende Cembureau-landen is onderzocht.

1487 Wat de vergadering van het uitvoerend comité van 14 april 1986 betreft, moet worden gewezen op de verklaring van Bertrán van Asland, opgenomen in de met de hand geschreven nota van Italcementi betreffende deze vergadering: „er moeten tussen ons spelregels komen om oneerlijke mededinging te voorkomen" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 9; document nr. 33.126/3185).

1488 Wat die uitspraken ook betekenden, op basis van het verslag van die eenzijdige verklaring alleen kan niet worden aangenomen, dat de deelnemers aan die vergadering de situatie van de prijzen in de verschillende Cembureau-landen hebben vergeleken of zijn overeengekomen dat te doen.

1489 Uit het voorgaande onderzoek blijkt, dat de Commissie niet heeft aangetoond dat het tijdens vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau tot overeenkomsten inzake uitwisse-

ling van informatie over de prijzen is gekomen. Deze conclusie geldt niet enkel ten aanzien van de verzoeksters die deze argumenten hebben aangevoerd, maar ook ten aanzien van de andere verzoeksters die in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking worden genoemd, aangezien zij allen in wezen de wettigheid van die bepaling betwisten.

1490 De Commissie kon dus niet op goede gronden oordelen, dat het tijdens andere Cembureau-vergaderingen dan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 tot overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen is gekomen.

1491 Dat er een continuïteit bestond tussen de ad hoc uitwisselingen van informatie over de prijzen tijdens die twee vergaderingen wordt aangetoond door verschillende in de bestreden beschikking aangehaalde stukken. De toelichting bij het diagram van de prijzen dat Cembureau op 22 februari 1984 aan de delegatiehoofden heeft gezonden voor de vergadering van 19 maart 1984 („Peil van de cementprijzen in de landen die op 31.12.83 lid zijn"; bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 6; document nr. 33.126/11715) luidt: „Evenals het afgelopen jaar worden deze gegevens gepresenteerd in de vorm van de bijgevoegde tabel, die de volgende toelichtingen behoeft: (...)" Anderzijds is de vaststelling waartoe de deelnemers aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 na vergelijking van de prijzen van de intra-Europese handel waren gekomen, namelijk dat „het prijsverschil, van één tegen twee binnen Europa, ten dele de nieuwe intra-Europese handelsstromen verklaart" [zie document van vijf bladzijden dat is uitgereikt tijdens de vergadering van het uitvoerend comité van 25 maart 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 2; document nr. 33.322/311) en het document, getiteld „Vergadering van de ‚Head Delegates', Parijs, 14 januari 1983 — Nota voor de Voorzitter" (bestreden beschikking, paragraaf 17, punt 3; document nr. 33.126/11632)] herhaald tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, waarin werd beklemtoond: „Het verschil tussen de uitersten, nog steeds 1:2, werkt onvermijdelijk aanlokkelijk" (memorandum voor de voorzitter met het oog op de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 9; document nr. 33.126/11728).

1492 Uit een en ander volgt, dat artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking ten aanzien van alle daarin genoemde ondernemingen en verenigingen nietig moet worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld dat het tijdens vergaderingen van de delegatiehoofden van na 19 maart 1984 en tijdens vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau tot overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen is gekomen.

1493 BCA verwijt de Commissie nog, dat zij artikel 190 van het Verdrag heeft geschonden, door niet te verklaren op grond waarvan zij ervan was uitgegaan, dat een overeenkomst inzake uitwisseling van informatie over de prijzen (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) was gesloten, los van het bestaan van een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake het circuleren van dezelfde informatie (artikel 2, lid 2).

1494 Vastgesteld moet evenwel worden, dat de Commissie in paragraaf 16, sub a („Het circuleren van informatie tijdens de bijeenkomsten") en b („Het circuleren van periodieke informatie"), van de bestreden beschikking de feiten en stukken vermeldt op grond waarvan zij in paragraaf 47, sub a („Informatie-uitwisselingen over de prijzen tijdens de vergaderingen") en b („Periodieke informatie over de prijzen") concludeert tot het bestaan van enerzijds mededingingsverstorende overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens vergaderingen van Cembureau (artikel 2, lid 1) en anderzijds mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake uitwisseling van informatie over de prijzen (artikel 2, lid 2).

1495 Bovendien blijkt reeds uit de tekst van de door de Commissie in paragraaf 16, sub a, en in paragraaf 16, sub b, aangevoerde stukken, dat de informatie over de prijzen die circuleerde „tijdens de bijeenkomsten" (bestreden beschikking, paragraaf 16, sub a) en die welke periodiek werd uitgewisseld tussen Cembureau en haar leden (bestreden beschikking, paragraaf 16, sub b) sterk verschilden.

1496 Het argument van BCA moet dan ook worden afgewezen.

1497 Volgens Italcementi (T-65/95) heeft de Commissie niet aangetoond, dat er met betrekking tot de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 een „overeenkomst" of „wilsovereenstemming" bestond. Bovendien is de informatie die tijdens die vergaderingen werd uitgewisseld, volgens haar vergelijkbaar met die welke periodiek werd meegedeeld via de CPRF van de bij Cembureau aangesloten landen, ten aanzien waarvan de Commissie het bestaan van een onderling afgestemde feitelijke gedraging in aanmerking neemt (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2).

1498 Op grond van het enkele feit dat die uitwisseling plaatsvond tijdens vergaderingen kan evenwel worden aangenomen, dat daarover een wilsovereenstemming tussen de deelnemers aan die vergaderingen en dus een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag bestond (zie in punt 1010 supra aangehaalde rechtspraak). Dit wordt bevestigd door de passage uit de aantekeningen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 10; document nr. 33.126/11735), naar luid waarvan tijdens die vergadering „is overeengekomen dat de visuele presentatie van het prijzengamma een doelmatig middel is om de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen".

1499 Bovendien is reeds beklemtoond (supra, punt 1495), dat de informatie over de prijzen die tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 is vergeleken, aanmerkelijk verschilde van die welke via de CPRF periodiek is uitgewisseld, ondanks bepaalde gelijkenissen die bijvoorbeeld worden geïllustreerd door het document dat de Commissie aanhaalt in paragraaf 16, punt 5, van de bestreden beschikking (document nr. 33.126/11599). Onder die omstandigheden, en onder voorbehoud van de beoordeling betreffende de onrechtmatigheid van de ad hoc en periodieke uitwisseling van informatie over

de prijzen binnen Cembureau (infra, punten 1501-1537 en 1620-1682), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie, zonder zichzelf tegen te spreken, zich op het standpunt mocht stellen, dat het bij de eerste informatie-uitwisseling ging om een overeenkomst (artikel 2, lid 1) en bij de tweede om een onderling afgestemde feitelijke gedraging (artikel 2, lid 2).

1500 Het argument van Italcementi moet dan ook worden afgewezen.

C — Onrechtmatigheid van de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984

1501 Volgens artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking was de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 het voorwerp van met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomsten die als oogmerk hadden „de uitvoering van de in artikel 1 vermelde overeenkomst", namelijk de Cembureau-overeenkomst, „te vergemakkelijken".

1502 In paragraaf 47, punt 1, verklaart de Commissie:

„Volgens de convocatie en de ontwerpinleiding van de Voorzitter van de vergadering van 14 januari 1983 (zie paragraaf 19, punten 2 en 5) en het Memorandum en de notulen van de vergadering van 19 maart 1984 (zie paragraaf 19, punten 9 en 10), was het doel van dergelijke uitwisselingen om ‚de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien' (zie paragraaf 19, punt 5), ‚om de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen' (zie paragraaf 19, punt 10), en om het prijsverschil ‚geleidelijk te verminderen' om de uitvoer minder aanlokkelijk te maken (zie paragraaf 19, punt 9)."

1503 Zij voegt daaraan toe (punt 2, eerste alinea): „Met de informatie-uitwisselingen over de prijzen wilden Cembureau en haar leden nog een ander resultaat bereiken, namelijk het invoeren van onderlinge eerlijke mededingingsregels voor de uitvoer tussen leden en naar andere landen." Vervolgens (tweede en derde alinea) zet zij de inhoud en het doel van die regels uiteen.

1504 Ten slotte stelt zij (paragraaf 47, punt 4):

„Uit de documenten die genoemd worden in de paragrafen 16 en 17, en met name de documenten met betrekking tot de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984, blijkt ook dat het doel van deze informatie-uitwisseling was, de algemene overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten te verstevigen en aldus [het] intracommunautaire verkeer in cement af te remmen."

1505 De in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking genoemde verzoeksters voeren in wezen vijf argumenten aan waarmee zij betwisten, dat die ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen onrechtmatig was.

1506 In de eerste plaats betwisten deze verzoeksters allen, dat de uitwisseling van informatie tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 onrechtmatig was, aangezien de tijdens die vergaderingen uitgewisselde gegevens, of althans de gegevens die toen circuleerden met betrekking tot hun eigen markt geen enkele vertrouwelijke, commerciële of strategische waarde hadden.

1507 Volgens verzoeksters was de informatie die tijdens die vergaderingen werd uitgewisseld, officiële informatie die openbaar was of althans uit andere bronnen kon worden verkregen, en voor het grootste deel betrekking had op prijzen die door de staat werden gecontroleerd en hoe dan ook van kracht waren. Huns inziens betrof het historische en louter statistische gegevens, en behoort het verzamelen daarvan tot de normale en rechtmatige activiteiten van bedrijfstakverenigingen of erkende statistische instellingen. Zij verschilden niet wezenlijk van de gegevens die via de CPRF circuleerden. Het ging om benaderingen van gemiddelde of theoretische prijzen die dus niet de prijzen weergaven, die de ondernemingen in de praktijk toepasten. Het ging in feite om loutere „trendindicatoren". Volgens verzoeksters' verklaringen [memorandum voor de voorzitter met het oog op de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 9; document nr. 33.126/11728) en de aantekeningen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 10; document nr. 33.126/11735)], konden de uitgewisselde gegevens moeilijk worden vergeleken, gelet op de uiteenlopende prijsmechanismen, de muntschommelingen die onvermijdelijk elke internationale analyse bemoeilijken, en het feit dat zij niet voor alle landen betrekking hadden op dezelfde soort cement. Zij bevatten geen vertrouwelijke informatie over kortingen en reducties, transportkosten of BTW-tarieven, en vermeldden de ondernemingen niet individueel.

1508 Verzoeksters concluderen, dat die ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen als zodanig niet enkel niet in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, maar bovendien geschikt noch bedoeld was voor de mededingingsverstorende doelstellingen die de Commissie daaraan in paragraaf 47, punten 1 tot en met 4, toeschrijft, namelijk de Cembureau-overeenkomst te

verstevigen en eerlijke mededingingsregels vast te stellen voor de uitvoer naar andere landen van de Gemeenschap en naar derde landen. In elk geval heeft de Commissie dit volgens hen niet bewezen of proberen te bewijzen. Cembureau, SFIC, Aalborg, Oficemen en Irish Cement stellen, dat die uitwisseling van prijzen in feite slechts plaatsvond in het kader van discussies die toentertijd werden gevoerd over de eventuele uitbreiding tot geheel Europa van het in juli 1981 bij de Commissie aangemelde BPS (supra, punt 852) en over de moeilijkheden ten gevolge van de gestelde invoer met dumping uit Oost-Europa en Spanje (voorbereiding van antidumping-procedures; verzamelen van gegevens om de schade en de omvang daarvan aan te tonen). De verschillende documenten waarop de Commissie in paragraaf 47, punt 1, haar juridische beoordeling baseert (supra, punt 1502), zouden dus in die context moeten worden bezien. Oficemen en AGCI voegen daaraan toe, dat die uitwisseling van informatie de nationale verenigingen uit landen met een prijscontrole door de overheid in staat moest stellen de aanvragen voor prijsverhogingen die zij bij hun overheidsinstanties wilden indienen, te rechtvaardigen. FIC verklaart van haar kant, dat die uitwisseling enkel tot doel had, de situatie van de cementsector tijdens een recessie te verduidelijken.

1509 FIC en Cementir betogen ook nog, dat de bestreden beschikking geen motivering bevat voor de gestelde onrechtmatigheid van de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau. Volgens FIC worden de in paragraaf 17 van de bestreden beschikking bedoelde elementen betreffende de „discussie over ‚eerlijke, gezonde of correcte' mededinging" haar niet verweten en wenste de Commissie daaraan geen juridische consequentie te verbinden. Derhalve kon volgens haar de Commissie die gegevens niet gebruiken om haar betoog te schragen dat de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen onrechtmatig was. Cementir verwijt de Commissie, dat zij enkel verwijst naar de in paragraaf 16, punten 2 tot en met 7, aangehaalde documenten, maar niet motiveert om welke reden de ten laste gelegde uitwisseling van informatie de mededinging zou beperken.

1510 In dat verband zij er allereerst aan herinnerd, dat de Commissie in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 ten laste legt, voor zover de overeenkomsten betreffende die uitwisseling als oogmerk zouden hebben gehad „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken". Die uitwisseling wordt dus niet als zodanig onrechtmatig geacht, maar voor zover zij de pijler of althans een van de pijlers van de Cembureau-overeenkomst was.

1511 Derhalve moet enkel worden nagegaan, of met die uitwisseling al dan niet het door de Commissie in de bestreden beschikking in aanmerking genomen mededingingsverstorende doel werd nagestreefd, en behoeft niet te worden onderzocht, of de uitwisseling reeds op grond van de aard van de uitgewisselde informatie onrechtmatig was.

1512 Dienaangaande moet allereerst erop worden gewezen, dat wat het gestelde doel van de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen betreft, in de bestreden beschikking het dispositief en de juridische beoordeling tegenstrijdig zijn.

1513 Terwijl de Commissie in artikel 2, lid 1, vaststelt, dat die uitwisseling inbreuk maakt op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, omdat zij als oogmerk zou hebben „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken", heeft zij volgens de juridische beoordeling in paragraaf 47, sub a, een dubbel doel: „het invoeren van onderlinge eerlijke mededingingsregels voor de uitvoer tussen leden en naar andere landen" (punt 2) en „de algemene overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten te verstevigen en aldus [het] intracommunautaire verkeer in cement af te remmen" (punt 4). Deze tegenstrijdigheid blijft evenwel zonder gevolg, daar de passages van de bestreden beschikking (paragraaf 17) betreffende de „discussie over ‚eerlijke, gezonde of correcte' mededinging" uiteindelijk niet hebben geleid tot een punt van bezwaar waarvoor in het dispositief van de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd, zoals de Commissie tijdens de schriftelijke en de mondelinge behandeling verschillende keren heeft bevestigd.

1514 Derhalve moet enkel worden onderzocht, of de Commissie in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 terecht als een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag mocht aanmerken, op grond dat zij als oogmerk hadden „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken". De argumenten waarmee verzoeksters pogen aan te tonen, dat die uitwisseling geschikt noch bedoeld was om eerlijke mededingingsregels voor de uitvoer tussen leden en naar derde landen vast te stellen, behoeven niet te worden onderzocht.

1515 Met betrekking tot de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 wordt in de ontwerpinleiding van de voorzitter — waarnaar de Commissie in paragraaf 47, punt 1, verwijst — verklaard (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; document nr. 33.126/11584):

„Ik zou nu zeer klaar doel en draagwijdte van onze discussies willen afbakenen:

— Eerst moeten, met uw hulp en in alle klaarte, de gegevens waarover wij op de drie betrokken terreinen beschikken, worden gepresenteerd [namelijk de drie punten op de agenda van de vergadering, waaronder de intra-Europese handel en in het bijzonder de situatie van de nationale prijzen].

— Wij zullen dan in staat zijn de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien, en wel nog voordat dit verschijnsel de tijd heeft gehad zich wat volume en ernst betreft, uit te breiden.

— Onze doelstelling is (...) om — en wederom met uw hulp — aan mogelijke oplossingen te denken waardoor de ontwikkeling van de markt kan worden afgevlakt en, ten minste op het stuk van de principes, bepaalde spelregels voor te stellen waarvan vaststaat dat wij allen belang erbij hebben om deze na te leven.

(...)"

1516 Wat de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 betreft, wordt in punt 2 („Situatie op de Europese markt") van het memorandum voor de voorzitter van 15 maart 1984 — eveneens aangehaald in paragraaf 47, punt 1 — vermeld (bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 9; document nr. 33.126/11728):

„Voorlegging van een toelichting op de tabel waarin de prijssituatie wordt samengevat:

— De aangegeven prijsniveaus zijn approximatief doch niettemin significant.

(...)

— Het verschil tussen de uitersten, nog steeds 1:2, werkt onvermijdelijk aanlokkelijk.

— Het is derhalve gewenst dit verschil geleidelijk te verminderen, in hoofdzaak door verhoging van de laagste prijzen (2/3 van de productie wordt voor minder dan 50 [USD] verkocht, dat wil zeggen ver onder de Japanse en de Amerikaanse binnenlandse prijzen) met gelijktijdige matiging van de ontwikkeling van de hoge prijzen."

1517 In de notulen van deze vergadering — waarvan de Commissie in paragraaf 47, punt 1, eveneens melding maakt — wordt de volgende conclusie getrokken uit de opmerkingen over de „tabel

waarin de orde van grootte van de cementprijzen (in principe af-fabriek) in de leden-landen alsmede in Japan en de USA is opgenomen" (bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 10; document nr. 33.126/11735):

„Hoewel de verzamelde gegevens niet volledig vergelijkbaar zijn, gezien de verschillen wat de prijsopgave betreft, is overeengekomen dat de visuele presentatie van het prijzengamma een doelmatig middel is om de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen."

1518 In het licht van die verschillende passages mocht de Commissie ervan uitgaan, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 tot doel had (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 1) „‚de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien' (...), ‚om de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen' (...), en om het prijsverschil ‚geleidelijk te verminderen' om de uitvoer minder aanlokkelijk te maken". Na een toereikende motivering concludeerde zij dus terecht, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen in de landen-leden van Cembureau in het kader van de discussies over de intracommunautaire handel of over de situatie van de Europese markt tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 tot doel had, de tijdens deze vergaderingen gesloten en vervolgens bevestigde „algemene overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten te verstevigen en aldus [het] intracommunautaire verkeer in cement af te remmen" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 4) en aldus uiteindelijk „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken" (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1).

1519 Anders dan Cembureau ook nog stelt, behoefde de Commissie daarvoor niet aan te tonen, dat die uitwisseling het gevolg was van de opdracht om de prijsverschillen in Europa te verkleinen.

1520 In de tweede plaats verwijt Irish Cement de Commissie, dat zij met betrekking tot de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 slechts drie met de hand geschreven nota's (bestreden beschikking, paragraaf 16, punten 2-4; documenten nrs. 33.126/11590, 11592 en 11614), waarvan twee met een louter voorbereidend karakter (documenten nrs. 33.126/11590 en 11592), aanvoert om te stellen, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens die vergadering diende bij te dragen tot de toepassing van de Cembureau-overeenkomst.

1521 Dit argument moet worden afgewezen. De drie met de hand geschreven nota's worden door de Commissie vooral aangevoerd aan om aan te tonen, dat tijdens „de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (...) de situatie van de prijzen in de verschillende landen van Cembureau besproken [werd]" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 1, eerste zin). Het gestelde mededingingsverstorende doel van die uitwisseling leidt de Commissie af uit de

passages die zij aanhaalt in paragraaf 47, punt 1, derde zin, die zij in onderling verband onderzoekt. Specifiek met betrekking tot de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 bevatten zij een passage uit de ontwerpinleiding van de voorzitter, waaruit blijkt dat die vergadering tot doel had, „de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; document nr. 33.126/11584). Bezien in hun context (supra, punt 1515) blijkt daaruit duidelijk, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen in de leden-landen van Cembureau tijdens die vergadering tot doel had, de verschillen te doen uitkomen tussen de niveaus van de binnenlandse prijzen, waarvan sommige een duidelijke verlaging te zien hadden gegeven, teneinde „aan mogelijke oplossingen te denken waardoor de ontwikkeling van de markt kan worden afgevlakt" voordat dit „verschijnsel" van stijgende invoer en aanmerkelijke daling van bepaalde prijzen „de tijd heeft gehad zich wat volume en ernst betreft, uit te breiden" (bovenbedoelde ontwerpinleiding van de voorzitter). De Commissie heeft dus terecht geoordeeld, dat die uitwisseling van informatie ertoe strekte, bij te dragen tot de toepassing van de in het kader van die vergadering gesloten Cembureau-overeenkomst (supra, punten 979-985).

1522 In de derde plaats stellen Aalborg, Irish Cement, Italcementi, Cementir en AGCI, dat een groot deel van de tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 uitgewisselde informatie, althans de informatie die circuleerde over hun markt, betrekking had op door de overheid gecontroleerde prijzen, zodat de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde uitwisseling, althans wat hen betreft, geen mededingingsverstorend belang of doel hadden kunnen dienen.

1523 BCA stelt, dat de CMF zich krachtens de destijds op haar markt geldende CPMA's (supra, punt 91) tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden onmogelijk kon meewerken aan overeenkomsten om de prijzen in Europa onderling aan te passen. Zij verklaart dat wegens het CPMA, waarbij aan het Independent Costs Committee de opdracht was verstrekt om de prijsschommelingen op basis van een aantal nauwkeurige criteria te berekenen, geen enkele externe factor — zelfs niet de prijsontwikkeling in het buitenland — het prijsniveau in het Verenigd Koninkrijk had kunnen beïnvloeden.

1524 Dat argument kan niet worden aanvaard. De tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 uitgewisselde informatie over de verschillende prijzen van de bij Cembureau aangesloten landen was een onderdeel van de vergelijkende analyses, waarmee werd beoogd „de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien" (ontwerpinleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; document nr. 33.126/11584) en „de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen" (notulen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 10; document nr. 33.126/11735), in het licht waarvan het als „gewenst" werd beschouwd, om uitvoer minder „aanlokkelijk" te maken, het verschil tussen de uitersten „geleidelijk te verminderen, in hoofdzaak door verhoging van de laagste prijzen (...) met gelijktijdige matiging van de ontwikkeling van de hoge prijzen" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 9; document nr. 33.126/11728). Voor het overige belette het bestaan van prijszettings- of prijscontrolemechanismen in sommige landen de betrokken industrieën niet om rekening te houden met de algemene tendensen die uit die prijsvergelijking naar voren kwamen, door — op markten met een hoog prijsniveau — de bij de

bevoegde overheden ingediende aanvragen voor prijsverhogingen te „matigen", dan wel — op markten met een laag prijsniveau — aanvragen voor prijsverhogingen in te dienen, teneinde geleidelijk het verschil tussen de uitersten te verminderen overeenkomstig de tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden geuite wens.

1525 In de vierde plaats stellen Cembureau en Irish Cement, dat de Commissie, anders dan zij in paragraaf 47, punt 3, van de bestreden beschikking beweert, niet heeft aangetoond, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 „richtsnoeren op prijzengebied" zijn vastgesteld of toegepast.

1526 Ofschoon er geen enkel bewijs is, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 richtsnoeren op prijzengebied zijn opgesteld of toegepast, blijkt daarentegen wel, dat het tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 „gewenst" werd geacht, het verschil tussen de uitersten, dat nog steeds 1:2 was, „geleidelijk te verminderen, in hoofdzaak door verhoging van de laagste prijzen (...) met gelijktijdige matiging van de ontwikkeling van de hoge prijzen" (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 7, en 19, punt 9; document nr. 33.126/11728).

1527 In elk geval kan de kritiek van Cembureau en Irish Cement niet de objectieve vaststellingen maskeren, waarop de Commissie zich in paragraaf 47, punt 1, van de bestreden beschikking heeft gebaseerd om in artikel 2, lid 1, te concluderen, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 ertoe strekte „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken", welke conclusie na het onderzoek in de punten 1515 tot en met 1519 supra gegrond blijkt.

1528 Het argument van Cembureau en Irish Cement moet dan ook worden afgewezen.

1529 In de vijfde plaats voeren enkele verzoeksters een aantal argumenten aan waarmee zij betwisten dat de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen mededingingsverstorende gevolgen had.

1530 Zo stelt Italcementi, dat de Commissie in de bestreden beschikking niet heeft aangetoond of zelfs maar gesteld, dat de prijs van Italiaans cement ten gevolge van die uitwisseling van informatie is aangepast aan de op de andere markten toegepaste prijzen. AGCI stelt, dat die uitwisseling van prijzen niet heeft belet, dat de intracommunautaire handel in Grieks cement vanaf medio tachtig is toegenomen.

1531 Dit argument kan niet worden aanvaard. Voor de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag behoeven namelijk niet de concrete gevolgen van een overeenkomst in aanmerking te worden genomen, wanneer blijkt, dat zij ertoe strekt dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst (zie in punt 837 aangehaalde rechtspraak). In een dergelijk geval levert het feit, dat in de bestreden beschikking niet de gevolgen van de overeenkomst voor de mededinging zijn onderzocht, geen gebrek op dat tot nietigverklaring van de beschikking kan leiden. In casu heeft de Commissie evenwel aangetoond, dat de tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 tot stand gekomen overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen ertoe strekten de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. Na het mededingingsverstorende doel van die overeenkomsten te hebben aangetoond, behoefde zij niet ook nog aan te tonen, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen een beperking van de mededinging in de gemeenschappelijke markt tot gevolg had gehad.

1532 FIC stelt, dat de Commissie de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, waarin wordt verklaard dat „hoewel de verzamelde gegevens niet volledig vergelijkbaar zijn, gezien de verschillen wat de prijsopgave betreft, is overeengekomen dat de visuele presentatie van het prijzengamma een doelmatig middel is om de aanwezige mogelijke conflictsoorzaken duidelijk te doen uitkomen" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; document nr. 33.126/11735), niet als bewijs kan aanvoeren dat de „richtsnoeren op prijzengebied die tijdens de vergaderingen van 14 januari 1983 en 30 mei 1983 werden aangegeven, effect [hebben] gehad" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 3).

1533 Inderdaad illustreert de betrokken passage niet de mededingingsverstorende gevolgen van de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen, maar hun onrechtmatige doel en hun geschiktheid om dat doel te dienen, ondanks het feit dat de verzamelde gegevens niet volledig vergelijkbaar zijn.

1534 Dat de beoordeling door de Commissie op dit punt onlogisch is, blijft evenwel zonder gevolg, daar de overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking enkel in aanmerking worden genomen wegens hun mededingingsverstorend doel, dat door de Commissie is aangetoond (supra, punten 1515-1519).

1535 Aalborg ten slotte stelt dat de Commissie artikel 190 van het Verdrag heeft geschonden, door niet te verklaren, in hoeverre de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten het handelsverkeer tussen lidstaten aanmerkelijk zouden hebben beïnvloed.

1536 Daar de Commissie in artikel 2, lid 1, de overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie echter uitsluitend wegens hun mededingingsverstorend doel, namelijk de vergemakkelijking van de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst, in aanmerking heeft genomen, kon zij zich in paragraaf 52 van de bestreden beschikking ertoe beperken te verklaren in hoeverre die overeenkomsten ertoe strekten, het handelsverkeer tussen lidstaten nadelig te beïnvloeden.

1537 Het argument van Aalborg moet dan ook worden afgewezen.

D — Deelneming van verzoeksters aan de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

1538 De in artikel 2, lid 1, bedoelde inbreuk wordt ten laste gelegd aan Cembureau en de volgende rechtstreekse leden van haar: FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, Unicem, BCA, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Italcementi, Cementir en AGCI.

1539 In de eerste plaats stelt VNC (T-32/95), dat zij slechts zijdelings betrokken was bij de vergaderingen van de delegatiehoofden, die trouwens een zuiver informeel karakter hadden. Gezien de bijzondere kenmerken van de Nederlandse industrie had zij er bovendien geen enkel belang bij de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst door eender welke overeenkomst te vergemakkelijken.

1540 Die argumenten kunnen evenwel niet maskeren, dat VNC inderdaad heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984, die hebben geleid tot de uitwisseling van informatie over de prijzen om de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. Daar VNC niets heeft aangevoerd waaruit blijkt, dat zij zich tijdens die vergaderingen openlijk zou hebben gedistantieerd van het door die uitwisseling nagestreefde mededingingsverstorende doel of aan de andere deelnemers zou hebben laten weten, dat zij vanuit een andere optiek dan de hunne aan die vergaderingen deelnam, moet zij worden geacht, met het door een dergelijke uitwisseling beoogde onrechtmatige doel te hebben ingestemd, of althans bij de andere deelnemers de indruk te hebben gewekt dat zij daarmee instemde. De Commissie mocht dus haar onrechtmatige deelneming aan de betrokken overeenkomsten in aanmerking nemen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

1541 Het argument van VNC moet dan ook worden afgewezen.

1542 In de tweede plaats stelt SFIC (T-36/95), dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat zij met het oog op de vergaderingen van de delegatiehoofden informatie over de prijzen had doorgegeven.

1543 Opgemerkt moet evenwel worden, dat Cembureau en haar rechtstreekse leden, waaronder SFIC, in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking niet wordt verweten, dat zij tijdens of met het oog op de betrokken vergaderingen informatie over de prijzen hebben doorgegeven, maar dat zij tijdens die vergaderingen hebben deelgenomen aan overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen om de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. Daar SFIC haar deelneming aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 niet heeft geloochend, noch enig element heeft

aangevoerd waaruit blijkt dat zij een voorbehoud heeft gemaakt tegen of het oneens was met het mededingingsverstorende doel dat met de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens die twee vergaderingen werd nagestreefd, moet zij worden geacht, met het door een dergelijke uitwisseling beoogde onrechtmatige doel te hebben ingestemd, of althans bij de andere deelnemers de indruk te hebben gewekt dat zij daarmee instemde. De Commissie mocht dus haar onrechtmatige deelneming aan de overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie tijdens die vergaderingen in aanmerking nemen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

1544 Het argument van SFIC moet dan ook worden afgewezen.

1545 In de derde plaats merkt BDZ (T-48/95) op, dat geen van de documenten die tot de vaststelling van de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk hebben geleid, is aangetroffen in haar dossiers. Zij ontkent, dat zij aan die inbreuk heeft deelgenomen, waarbij zij opmerkt, dat in geen van de documenten betreffende de betrokken vergaderingen wordt gesproken van verklaringen of een bijzondere actie harentwege met betrekking tot de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens die vergaderingen, alsook dat uit de door de Commissie aangevoerde bewijsstukken niet blijkt, dat zij van haar leden informatie over de prijzen heeft ontvangen of hun zelf dergelijke informatie heeft verstrekt. Zij heeft het zelf nooit nuttig gevonden om haar leden de tijdens de Cembureau-vergaderingen uitgewisselde informatie mede te delen, daar die informatie geen waarde had.

1546 Het Gerecht merkt evenwel op, dat het feit dat geen van de stukken die als bewijs hebben gediend voor de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, in de dossiers van BDZ is aangetroffen, de bewijskracht van die stukken niet kan aantasten (supra, punt 1397), noch de deelneming van BDZ aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 kan maskeren of de vaststelling van deelneming van de Duitse bedrijfstakvereniging aan de in aanmerking genomen inbreuk kan beletten.

1547 In dat verband heeft BDZ niets aangevoerd, waaruit blijkt dat zij zich tijdens die vergaderingen openlijk zou hebben gedistantieerd van het door de uitwisseling van informatie over de prijzen nagestreefde mededingingsverstorende doel. Zij moet worden geacht, met het door een dergelijke uitwisseling beoogde onrechtmatige doel te hebben ingestemd, of althans bij de andere deelnemers de indruk te hebben gewekt dat zij daarmee instemde. Gelet op hetgeen in punt 1543 supra is gezegd over de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking verweten inbreuk, mocht de Commissie de onrechtmatige deelneming van BDZ aan de overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 in aanmerking nemen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak), zonder dat zij behoefde aan te tonen, dat BDZ met het oog op die vergaderingen bij haar leden informatie had verzameld over de prijzen en/of dat zij nadien de tijdens die vergaderingen uitgewisselde informatie aan haar leden had doorgegeven.

1548 Het argument van BDZ moet dan ook worden afgewezen.

1549 In de vierde plaats stelt Unicem (T-50/95), dat aangezien zij aan geen van de vergaderingen heeft deelgenomen, tijdens welke de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde uitwisseling van informatie heeft plaatsgevonden, zij voor die uitwisseling niet verantwoordelijk kan worden geacht. De hoedanigheid van rechtstreeks lid van Cembureau volstaat haars inziens op zichzelf niet om te concluderen, dat zij aan die inbreuk heeft deelgenomen.

1550 In casu staat vast, dat Unicem de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 niet heeft bijgewoond (supra, punt 1406).

1551 De Commissie (verweerschrift in zaak T-50/95, punt 49) legt de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk aan Unicem ten laste op grond van het feit, dat zij tijdens die twee vergaderingen vertegenwoordigd was door de aldaar aanwezige Italiaanse delegatiehoofden, namelijk Cementir (vergadering van 14 januari 1983) en Italcementi (vergadering van 19 maart 1984).

1552 Om de in de punten 1407 tot en met 1412 supra genoemde redenen kan deze beoordeling niet worden aanvaard.

1553 De door de Commissie in haar verweerschrift in zaak T-50/95 (punt 50), gestelde omstandigheid, dat Unicem rechtstreeks lid van Cembureau was, rechtvaardigt evenmin de conclusie dat zij aan de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde onrechtmatige overeenkomsten heeft deelgenomen. Het lidmaatschap van een beroepsvereniging, in casu Cembureau, kan immers niet tot gevolg hebben, dat het betrokken lid automatisch verantwoordelijk wordt gesteld voor de verschillende onrechtmatige gedragingen van de vereniging, zonder dat zou behoeven te worden aangetoond, dat het lid zelf aan de ten laste gelegde onrechtmatige gedragingen heeft deelgenomen.

1554 De Commissie heeft dus ten onrechte de deelneming van Unicem aan de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk in aanmerking genomen.

1555 Derhalve moet die bepaling nietig worden verklaard voor zover daarin in aanmerking wordt genomen, dat Unicem van 14 januari 1983 tot en met 14 april 1986 heeft deelgenomen aan overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1556 In de vijfde plaats stelt BCA (T-54/95) in repliek, dat zij niet weet welke informatie tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden is uitgewisseld, en dat zij derhalve geen oordeel kan uitspreken over het doel en de gevolgen van die informatie-uitwisseling.

1557 BCA kan evenwel niet stellen, dat zij niet weet welke informatie is uitgewisseld tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden, en tegelijkertijd verklaren dat die informatie niet wezenlijk verschilde van de periodieke informatie over de prijzen die reeds via de CPRF werd verspreid (verzoekschrift, punt 36).

1558 Hoe dan ook staat vast, dat Sir John Milne, die door CMF tot delegatiehoofd voor het Verenigd Koninkrijk was benoemd, de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 heeft bijgewoond (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4 en 8). CMF kon dus niet onkundig zijn van het feit dat tijdens die vergaderingen informatie over de prijzen werd uitgewisseld en van de mededingingsverstoring die met die ad hoc uitwisseling werd nagestreefd. De Commissie mocht dus de onrechtmatige deelneming van BCA, als opvolgster van CMF (supra, punten 1337-1341), aan de tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 gesloten overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen in aanmerking nemen.

1559 In de zesde plaats stellen Oficemen (T-59/95) en ATIC (T-63/95), dat er voor de gehele jegens hen in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen duur van de inbreuk — namelijk van 1 januari tot en met 14 april 1986 — geen enkel bewijs bestaat voor hun deelneming aan Cembureau-vergaderingen tijdens welke overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen zouden zijn gesloten teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1560 In de punten 1489, 1490 en 1492 supra is reeds vastgesteld, dat de Commissie inderdaad niet heeft aangetoond, dat er ook nog na de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 sprake was van het bestaan van overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1561 Derhalve moet artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat Oficemen en ATIC van 1 januari tot en met 14 april 1986 hebben deelgenomen aan overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1562 In de zevende plaats stelt Irish Cement (T-60/95), dat haar antwoord van 5 januari 1983 (bijlage 18 bij haar verzoekschrift; documenten nrs. 33.126/11576 en 11577) op circulaire nr. 104 Hc/gm van Cembureau van 28 december 1982 enkel gegevens bevat over de invoer uit Oost-Europa.

1563 Dit argument moet worden afgewezen. Zelfs indien de met het oog op de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 verzonden informatie enkel betrekking had op de invoer uit Oost-Europa, doet dat niet af aan het feit, dat Irish Cement aan die vergadering en aan de vergadering van 19 maart 1984 heeft deelgenomen. Aangezien verzoekster niet heeft

aangetoond, dat zij tijdens die twee vergaderingen een voorbehoud heeft gemaakt tegen of het oneens was met het mededingingsverstorende doel van de uitwisseling van informatie over de prijzen in de bij Cembureau aangesloten landen, moet zij worden geacht, met het door een dergelijke uitwisseling beoogde onrechtmatige doel te hebben ingestemd, of althans bij de andere deelnemers de indruk te hebben gewekt dat zij daarmee instemde. De Commissie mocht dus haar onrechtmatige deelneming aan de overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens die vergaderingen in aanmerking nemen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

1564 In de achtste plaats zij eraan herinnerd, dat de Commissie de deelneming van Italcementi aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 niet heeft aangetoond (supra, punten 1346-1349). Aan deze verzoekster kan dus niet worden verweten, dat zij heeft deelgenomen aan de tijdens die vergadering gesloten onrechtmatige overeenkomst inzake uitwisseling van informatie over de prijzen. Daarentegen was Italcementi wel vertegenwoordigd tijdens de vergadering van de afdelingshoofden van 19 maart 1984 (supra, punt 1351). Bij gebreke van het tegendeel, mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat deze verzoekster aan de overeenkomst inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens deze vergadering heeft deelgenomen.

1565 Derhalve moet bij gebreke van aanwijzingen dat Italcementi vóór 19 maart 1984 aan de betrokken inbreuk heeft deelgenomen, artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Italcementi aan overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken vóór deze datum in aanmerking wordt genomen.

1566 In de negende plaats stelt Cementir (T-87/95), dat zij slechts heeft deelgenomen aan één vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau tijdens welke informatie over de prijzen is uitgewisseld, namelijk die van 14 januari 1983.

1567 Dienaangaande staat vast, dat Cementir slechts aanwezig was op één van de twee vergaderingen tijdens welke informatie over de prijzen is uitgewisseld, namelijk die van 14 januari 1983.

1568 Volgens de Commissie (verweerschrift in zaak T-87/95, punt 25) was Cementir op de vergadering van 19 maart 1984 vertegenwoordigd door Italcementi.

1569 Het Gerecht merkt evenwel op, dat Cementir als rechtstreeks lid van Cembureau een eigen delegatiehoofd had (supra, punt 1409). Bij gebreke van enig element waaruit blijkt, dat Cementir Italcementi had opgedragen haar tijdens de vergadering van 19 maart 1984 te vertegenwoordigen, mocht de Commissie uit de aanwezigheid van Italcementi op die vergadering derhalve niet concluderen, dat Cementir daar vertegenwoordigd was en dat zij had ingestemd met de op die datum tot stand gekomen overeenkomst inzake uitwisseling van informatie over de prijzen.

1570 Het feit dat Cementir rechtstreeks lid was van Cembureau is om de in punt 1553 supra genoemde redenen evenmin een grond om deze onderneming verantwoordelijk te stellen voor de overeenkomst inzake uitwisseling van informatie over de prijzen die is gesloten tijdens een vergadering waarop zij niet persoonlijk aanwezig was.

1571 Bij gebreke van aanwijzingen dat Cementir na 14 januari 1983 aan de betrokken inbreuk heeft deelgenomen, moet artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat Cementir ook nog na deze datum heeft deelgenomen aan overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1572 In de tiende plaats stellen Italcementi (T-65/95), Cementir (T-87/95) en AGCI (T-103/95), dat de intracommunautaire handel hun — of wat AGCI betreft, de bij haar aangesloten ondernemingen — ten tijde van de betrokken vergaderingen niet interesseerde noch vrees inboezemde, zodat de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens die vergaderingen wat hen betreft geen mededingingsverstorend doel kon hebben.

1573 Het Gerecht merkt evenwel op, dat hoe de Italiaanse en de Griekse ondernemingen destijds ook stonden tegenover de intracommunautaire handel, Italcementi heeft deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, Cementir aan die van 14 januari 1983, en AGCI aan beide vergaderingen.

1574 Aangezien geen van deze verzoeksters heeft aangetoond, dat zij tijdens die vergaderingen een voorbehoud heeft gemaakt tegen of het oneens was met het mededingingsverstorend doel van de uitwisseling van informatie over de prijzen, moeten zij worden geacht, met het door een dergelijke uitwisseling beoogde onrechtmatige doel te hebben ingestemd, of althans bij de andere deelnemers de indruk te hebben gewekt dat zij daarmee instemden. De Commissie mocht dus hun onrechtmatige deelneming aan de ene en/of de andere overeenkomst inzake uitwisseling van informatie tijdens die vergaderingen in aanmerking nemen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

1575 De argumenten van Italcementi, Cementir en AGCI moeten dan ook worden afgewezen.

Onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2, sub a en b)

1576 Volgens artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking hebben Cembureau, FIC, Aalborg, SFIC, BDZ, AGCI, Irish Cement, Italcementi, Unicem, Cementir, Ciments luxembourgeois, VNC en

BCA, van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988, en ATIC en Oficemen van 1 januari 1986 tot en met 31 december 1988 „inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen, die als oogmerk hebben de uitvoering van de in artikel 1 vermelde overeenkomst te vergemakkelijken en die betrekking hebben op:

a) de informatie-uitwisseling betreffende de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de Belgische en de Nederlandse producenten en betreffende de prijzen, kortingen inbegrepen, van de Luxemburgse producent;

b) de informatie-uitwisseling betreffende de individuele schalen voor de prijzen van de Deense en de Ierse producenten, betreffende de voor de bedrijfstak in Griekenland, Italië en Portugal geldende schalen en betreffende de gemiddelden van de in Duitsland, Frankrijk, Spanje en in het Verenigd Koninkrijk toegepaste prijzen".

1577 Vaststaat, dat althans tijdens de in artikel 2, lid 2, in aanmerking genomen periode op het niveau van Cembureau een stelsel van uitwisseling van periodieke informatie bestond, in het kader waarvan Cembureau „informatie over de vigerende tarieven in de diverse landen" van haar leden ontving en naar hen verstuurde (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 8). In paragraaf 16, punten 8 tot en met 22, onderzoekt de Commissie de documenten om op grond daarvan tot de conclusie te komen, dat via dit systeem tussen Cembureau en haar leden informatie heeft gecirculeerd, althans wat de Belgische, Deense, Franse, Duitse, Griekse, Ierse, Italiaanse, Luxemburgse, Nederlandse, Portugese, Spaanse en Britse prijzen betreft.

1578 Gelet op de argumenten die verzoeksters aanvoeren ter betwisting van de wettigheid van artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking, moet worden onderzocht, of het in deze bepaling in aanmerking genomen punt van bezwaar reeds voorkwam in de PvB (A), of de Commissie de daarin bedoelde informatie over de prijzen juist heeft geïdentificeerd (B), of de onrechtmatigheid van die periodieke uitwisseling van informatie (C) alsmede van de deelneming van de verschillende betrokken verenigingen en ondernemingen aan die inbreuk zijn aangetoond (D), en of de duur van de inbreuk ten aanzien van die ondernemingen en verenigingen juist is beoordeeld (E).

A — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking

1579 VNC (T-32/95), SFIC (T-36/95), Aalborg (T-44/95) en Irish Cement (T-60/95) stellen, dat tijdens de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat het punt van bezwaar inzake „de informatie-uitwisseling betreffende de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de Belgische en de Nederlandse producenten en betreffende de prijzen, kortingen inbegrepen, van de Luxemburgse producent" (bestreden

beschikking, artikel 2, lid 2, sub a), niet in de PvB was vermeld, dan wel doordat dit punt van bezwaar in de bestreden beschikking is vastgesteld op grond van bewijsstukken die niet waren vermeld in de PvB en die hun tijdens de administratieve procedure niet zijn medegedeeld.

1580 Zo stelt VNC, dat de documenten nrs. 33.126/15136—15157, op basis waarvan de Commissie in de paragrafen 16, punt 18, en 47, punt 9, beweert, dat tussen Cembureau en haar rechtstreekse leden, waaronder VNC, informatie is uitgewisseld „betreffende de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van (...) de Nederlandse producenten" (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2, sub a), niet in de PvB waren vermeld.

1581 SFIC stelt, dat het in artikel 2, lid 2, sub a, in aanmerking genomen punt van bezwaar, dat in werkelijkheid zou zijn voortgekomen uit een tijdens de hoorzittingen van maart 1993 gestelde vraag, in de PvB zelfs niet summier ter sprake is gebracht.

1582 Aalborg merkt op, dat de documenten nrs. 33.126/15099—15114 en 15136—15157, op grond waarvan de Commissie in de paragrafen 16, punten 10 en 18, en 47, punten 7 en 9, beweert, dat tussen Cembureau en haar rechtstreekse leden, waaronder Aalborg, informatie is uitgewisseld „betreffende de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de Belgische en de Nederlandse producenten" (artikel 2, lid 2, sub a), niet in de PvB waren vermeld en zich niet in de tegelijk met de PvB ter beschikking gestelde doos (supra, punt 95) bevonden.

1583 Aalborg en Irish Cement merken ten slotte op, dat de Commissie haar conclusie dat informatie is uitgewisseld „betreffende de (...) prijzen, kortingen inbegrepen, van de Luxemburgse producent" (artikel 2, lid 2, sub a), in de paragrafen 16, punt 17, en 47, punt 8, baseert op een document dat zij nooit hebben ontvangen tijdens de administratieve procedure, namelijk bijlage 2 a bij de memorie van antwoord van Cembureau op de PvB.

1584 Alvorens de juistheid van die argumenten wordt onderzocht, zij beklemtoond dat, zoals hierna zal worden uiteengezet (infra, punten 1633-1638), de in artikel 2, lid 2, bedoelde periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in aanmerking is genomen omdat zij ertoe strekte „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken", en niet op grond van de aard van de gegevens waarop zij betrekking had. Buiten het feit dat zij dit algemene mededingingsverstorende doel laakt, wijst de Commissie evenwel in paragraaf 47, sub b-i, ook op de bijzondere ernst van de periodieke uitwisseling van de prijzen in de Beneluxlanden, wanneer zij stelt, dat „Cembureau, en via [haar] al haar leden, informatie ontvangt die zeer duidelijk hun gedragingen ten aanzien van de Belgische, de Nederlandse en de Luxemburgse producenten kan beïnvloeden" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 10; zie ook punt 12 van die paragraaf). De specifieke overwegingen die in paragraaf 47, sub b-i, aan die informatie worden gewijd en die tot de vaststelling in artikel 2, lid 2, sub a, hebben geleid, zijn dus geen gratuite preciseringen betreffende de aard van de uitgewisselde informatie over de prijzen in de

Beneluxlanden, maar geven een duidelijker beeld van de ernst van de periodieke uitwisseling van die informatie en van de daaruit volgende schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Daaruit blijkt in elk geval, dat de Commissie met betrekking tot die uitwisseling in de bestreden beschikking een strenger oordeel velt dan met betrekking tot de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de andere Cembureau-landen (zie in die zin paragraaf 47, punt 13, tweede alinea).

1585 Vervolgens zij opgemerkt, dat de Commissie in punt 8 van de PvB (blz. 14 en 15) („Het circuleren van de prijzen tussen de leden van Cembureau") het „stelsel van circulatie van de vigerende tarieven, althans sinds 1980" als volgt omschreef:

„Ieder lid stuurt, meestal voordat de prijzen van kracht worden, aan Cembureau het nieuwe tarief of de tariefwijziging met de datum van inwerkingtreding daarvan toe; Cembureau zendt aan haar leden na ontvangst van de mededeling van elk lid, een memorandum, de ‚Cement Price Reference File' toe, dat betrekking heeft op het lid dat de mededeling heeft gedaan en dat de nieuwe prijzen bevat (normaliter af-fabriek) voor iedere categorie cement alsmede de verkoopvoorwaarden (af-fabriek, franco-prijs aan de hand van de afstand, minimum-leveringshoeveelheden) en een memorandum ‚Price development for Cement' dat de data van de prijswijzigingen sinds 1980 bevat alsmede de prijzen af-fabriek en de verhogingspercentages bij iedere tariefwijziging.

De nota van Cembureau bij de toezending aan de Commissie van de documenten betreffende de circulatie van de tarieven over de leden bevat enkele opmerkingen, waarvan bepaalde hierna worden weergegeven: ‚België' (...) Sinds 1986 ‚bevestiging van de prijzen eenmaal per jaar telefonisch gegeven'. ‚Frankrijk (...) Vanaf 1987 wil Frankrijk zijn prijzen niet meer in de documenten van Cembureau bekendgemaakt zien. Deze kunnen telefonisch worden medegedeeld aan de leden.' ‚Spanje (...) Wij maken de cementprijzen sinds 1984 niet meer bekend, een prijsgemiddelde wordt ons eenmaal per jaar ter informatie telefonisch medegedeeld.' ‚Verenigd Koninkrijk (...) Wij hebben sinds 1985 geen officiële prijsmededeling meer ontvangen. Wij verkrijgen de prijzen uit verschillende bronnen (bijvoorbeeld bouwnijverheid) en delen die als approximatieve schatting telefonisch mede.'

De begeleidende nota voegt hieraan toe: ‚Wij delen over het algemeen de prijzen slechts aan onze leden mede (...) Helaas zijn de prijsstructuren en de typen cement die door ieder land als referentie worden genomen zo uiteenlopend dat alle gemaakte vergelijkingen verkeerd zijn gebleken.'

En afsluitend: ‚Een cementfabrikant die de normen en de vervoerskosten goed kent kan deze prijzen natuurlijk benutten. Wij verrichten dit werk echter nooit voor onze leden.'"

1586 In de PvB werd bij de beschrijving van het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen dus niets gezegd over de bijzondere aard van de informatie die Cembureau en haar leden met betrekking tot de prijzen in de Beneluxlanden hadden uitgewisseld. In de juridische beoordeling in punt 60 van de PvB van de in punt 8 beschreven feiten laakte de Commissie op algemene wijze het „circuleren van de tarieven" (PvB, blz. 168) of het „circuleren van inlichtingen over de tarieven" (PvB, blz. 169) tussen Cembureau en haar leden, maar deed zij niet uitkomen, dat de informatie betreffende de prijzen in de Beneluxlanden vanuit het oogpunt van het mededingingsrecht gevoeliger zou zijn.

1587 Hiervoor (supra, punten 367 en 368) is trouwens reeds vastgesteld, dat de documenten nrs. 33.126/15099—15114 en 15136—15157, op grond waarvan de Commissie in de paragrafen 16, punten 10 en 18, en 47, punten 7 en 9, van de bestreden beschikking haar conclusie in artikel 2, lid 2, sub a, baseert, dat de informatie die periodiek tussen Cembureau en haar rechtstreekse leden is uitgewisseld, wat België en Nederland betreft, betrekking had op „de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen", niet waren vermeld in de PvB en zich niet in de doos (supra, punt 95) bevonden.

1588 In de documenten in deze doos die betrekking hebben op het punt van bezwaar betreffende de periodieke uitwisseling van tarieven werd met betrekking tot de Belgische en de Nederlandse prijzen in document nr. 33.126/15096 — dat met name wordt genoemd in paragraaf 16, punt 8, sub i, van de bestreden beschikking — enkel verklaard:

„De aan Cembureau meegedeelde prijzen zijn exclusief BTW en kortingen. Elk land heeft een andere prijsstructuur; de prijzen kunnen af-fabriek zijn, bij levering op de bouwplaats of aan het station, per vrachtwagen, per schip, enz.

— België

Fotokopieën van de prijzen van 1984 tot en met 1986 — geen prijsstijgingen meer na 1986

Prijzenstelsel (volledige controle tot en met 1986, openbare prijsschalen meegedeeld aan Cembureau)

Telefonische bevestiging één keer per jaar

(...)

— Nederland

Fotokopieën van de prijzen van 1984 tot en met 1988

Prijzenstelsel (sinds 1985 nagenoeg vrij)

Openbare prijsschalen van ENCI."

1589 Ten slotte staat vast, dat de Commissie bijlage 2 a bij de memorie van antwoord van Cembureau op de PvB, die zij in de paragrafen 16, punt 17, en 47, punt 8, van de bestreden beschikking aanvoert om in artikel 2, lid 2, sub a, te concluderen, dat de periodieke informatie die is uitgewisseld tussen Cembureau en haar leden, wat Luxemburg betreft, betrekking had op „de prijzen, kortingen inbegrepen, van de Luxemburgse producent", tijdens de administratieve procedure niet aan de adressaten van de PvB heeft medegedeeld (supra, punt 401).

1590 In de documenten in de doos (supra, punt 95) die betrekking hebben op het punt van bezwaar betreffende de periodieke uitwisseling van tarieven wordt met betrekking tot de Luxemburgse prijzen in het in punt 1588 supra genoemde document nr. 33.126/15096 enkel verklaard:

„De aan Cembureau meegedeelde prijzen zijn exclusief BTW en kortingen. Elk land heeft een andere prijsstructuur; de prijzen kunnen af-fabriek zijn, bij levering op de bouwplaats of aan het station, per vrachtwagen, per schip, enz.

— Luxemburg

Fotokopieën van de prijzen van 1984 tot en met 1986 (laatste ontvangen wijziging)

Prijzenstelsel (controle)

Prijzen meegedeeld door Ciments luxembourgeois, de enige cementproducent."

1591 Derhalve moeten de argumenten van VNC, SFIC, Aalborg en Irish Cement worden aanvaard, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden, voor zover in artikel 2, lid 2, sub a, van de bestreden beschikking wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op „de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de (...) producenten" uit die twee landen, en, wat Luxemburg betreft, op „de prijzen, kortingen inbegrepen, van de (...) producent" uit dat land.

1592 Aangezien het om een schending van een wezenlijk vormvoorschrift gaat, moet die schending van de rechten van de verdediging ambtshalve ook worden vastgesteld (arrest Interhotel/Commissie, reeds aangehaald in punt 487, punt 14) ten aanzien van de andere in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters.

1593 Derhalve moet artikel 2, lid 2, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op „de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de (...) producenten" uit die twee landen, en, wat Luxemburg betreft, op „de prijzen, kortingen inbegrepen, van de (...) producent" uit dat land. Deze nietigverklaring laat evenwel de — door verzoeksters niet betwiste — vaststelling dat in de betrokken periode tussen Cembureau en haar leden informatie is uitgewisseld over de Belgische, de Nederlandse en de Luxemburgse prijzen, onverlet.

1594 Cembureau (T-26/95) laakt in het algemeen de onnauwkeurigheid van de redeneringen in de PvB betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen. Zij beklemtoont, dat de zeer gedetailleerde analyse van de informatie over de prijzen in paragraaf 16, punten 8 tot en met 22, van de bestreden beschikking, niet voorkwam in de PvB, die slechts een algemeen overzicht van de praktijk van Cembureau inzake de uitwisseling van informatie over de prijzen bevatte.

1595 Volgens VNC (T-32/95) en BCA (T-54/95) is het in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar volstrekt nieuw. BCA merkt op, dat het deel „De feiten" van de PvB slechts een summiere beschrijving van het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau bevatte (PvB, blz. 14 en 15) en dat in het deel „Juridische beoordeling" van de PvB slechts in het algemeen werd verwezen naar het circuleren van tarieven (PvB, blz. 168-170).

1596 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat ofschoon de PvB duidelijk de feiten moet vermelden waarop de Commissie zich baseert alsmede de juridische kwalificatie die zij daaraan geeft, dit beknopt kan geschieden en de beschikking niet noodzakelijkerwijs gelijkluidend behoeft te zijn met de mededeling van de punten van bezwaar (zie arrest Musique Diffusion française e.a./ Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punt 14).

1597 In casu is reeds beklemtoond (supra, punt 1585), dat in punt 8 van de PvB (hoofdstuk 2, blz. 14 en 15) het stelsel van circulatie van de vigerende tarieven op het niveau van Cembureau op algemene wijze werd beschreven door een aantal opmerkingen en het eindcommentaar over te nemen uit de nota waarmee Cembureau in antwoord op een verzoek om inlichtingen aan de Commissie de documenten betreffende de periodieke uitwisseling van de tarieven had toegezonden (documenten nrs. 33.126/15096 en 15097). Deze nota, die in de PvB werd genoemd en die zich in de doos (supra, punt 95) bevond, bevat (zie document nr. 33.126/15096) een beknopte beschrijving per land van de soort informatie over de prijzen die tijdens de betrokken periode aan Cembureau is verstrekt met het oog op verspreiding onder haar leden.

1598 In punt 60 van de PvB (blz. 168 en 169) zette de Commissie uiteen, waarom „Cembureau en zijn leden" volgens haar „ten minste vanaf 1983" inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag hebben gemaakt door deel te nemen aan dit stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen: het zou enerzijds gericht zijn geweest „op het verstrekken van inlichtingen over de gedragslijn van leden van Cembureau in de verschillende landen teneinde de naleving van de ‚eerlijke mededingingsregels' mogelijk te maken" en zou anderzijds hebben gestrekt tot „aanmoediging van de leden van Cembureau tot vermindering van de prijsverschillen tussen de onderscheiden landen om eventuele tendensen tot het exporteren op de markten van andere leden uit te schakelen of te verminderen".

1599 Onder voorbehoud van de conclusie in punt 1593 supra betreffende de vaststellingen in artikel 2, lid 2, sub a, inzake de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de Beneluxlanden, konden Cembureau, VNC en BCA zich er in het licht van die verschillende passages van de PvB dus bewust van zijn, dat de Commissie aan hen deelneming aan de uiteindelijk in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk verweet. De door de Commissie in paragraaf 16, punten 11 tot en met 16 en 19 tot en met 21, verstrekte aanvullende gegevens op grond waarvan zij in artikel 2, lid 2, sub b, de over de prijzen in „niet-Beneluxlanden" uitgewisselde informatie in drie groepen heeft onderverdeeld — „individuele schalen voor de prijzen" (voor Denemarken en Ierland, waar er destijds slechts één nationale producent was), „voor de bedrijfstak geldende schalen" (voor Griekenland, Italië en Portugal) en „gemiddelden van de prijzen" (voor Duitsland, Frankrijk, Spanje en het Verenigd Koninkrijk) — kunnen, wat dit betreft, niet als een aanwijzing voor een schending, door de Commissie, van de rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure worden beschouwd. Die gegevens staven immers slechts elementen die meestal reeds bleken uit het in punt 1588 supra genoemde document nr. 33.126/15096. Anders dan de preciseringen die de Commissie in de bestreden beschikking heeft gegeven over de informatie over de prijzen in de Beneluxlanden, hebben zij ook niets toegevoegd aan het in de PvB geformuleerde punt van bezwaar betreffende de periodieke uitwisseling van tarieven binnen Cembureau (supra, punt 1584).

1600 De argumenten van Cembureau, VNC en BCA moeten dan ook worden afgewezen.

1601 In repliek stelt Aalborg ook nog, dat de Commissie het punt van bezwaar betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de bestreden beschikking aldus heeft geherformuleerd, voor zover zij in deze beschikking stelt dat met die periodieke uitwisseling werd beoogd de prijzen op elkaar af te stellen voor uitvoer die mocht plaatsvinden in weerwil van de Cembureau-overeenkomst, terwijl zij die uitwisseling in de PvB (punt 60) als een inbreuk had beschouwd, die nauw verbonden was met de eerlijke mededingingsregels. Unicem (T-50/95) stelt van haar kant, dat het circuleren van de tarieven in de PvB (punt 60, derde alinea) werd aangemerkt als het gevolg van een zelfstandige overeenkomst of onderling afgestemde feitelijke gedraging die gericht was op coördinatie tussen de deelnemers en op het creëren van andere voorwaarden dan de normale marktvoorwaarden, terwijl de uitwisseling van tarieven in de bestreden beschikking (paragraaf 47) is aangemerkt als een aanvullende overeenkomst om de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. Unicem is van mening dat zij tijdens de administratieve procedure niet de gelegenheid heeft gekregen, dit aspect van „vergemakkelijking" van de Cembureau-overeenkomst te betwisten.

1602 Allereerst zij eraan herinnerd, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag wordt geacht, voor zover zij het oogmerk zou hebben gehad, „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken". Derhalve moet worden nagegaan, of duidelijk genoeg uit de PvB bleek, dat dit bijzondere mededingingsverstorende doel werd gelaakt.

1603 In punt 59 van de PvB (hoofdstuk 10, blz. 168) stelt de Commissie met betrekking tot de „in hoofdstuk 2, delen 1 en 2 [van de PvB], beschreven overeenkomsten en feitelijke gedragingen":

„In het kader van Cembureau en via deze associatie zijn de Europese cementproducenten plannen, regelingen en maatregelen overeengekomen in het kader van de institutionele structuur van Cembureau en van een stelsel van permanente bilaterale en multilaterale vergaderingen en contacten die werden bevorderd door de instanties van Cembureau, die gericht waren op de eerbiediging van de respectieve nationale markten, op de verdeling van de markten aan de hand van quota of streefvolumes of op tijdelijke maatregelen ter regularisatie en controle van het verkoopvolume, en op de uitwisseling van informatie over de prijzen en de uit- en invoer, zulks teneinde hun in staat te stellen hun actie beter te coördineren."

1604 In de juridische beoordeling van „De ‚eerlijke mededingingsregels' en het circuleren van de tarieven" verduidelijkte de Commissie — zoals reeds is beklemtoond (supra, punt 1598) — dat het circuleren van tarieven volgens haar niet enkel strekte tot het verstrekken van inlichtingen over de gedragslijn van leden van Cembureau in de verschillende landen teneinde de naleving van de eerlijke mededingingsregels mogelijk te maken, maar ook tot „aanmoediging van de leden van Cembureau tot vermindering van de prijsverschillen tussen de onderscheiden landen om eventuele tendensen tot het exporteren op de markten van andere leden uit te schakelen of te verminderen" (PvB, punt 60, eerste alinea, blz. 168).

1605 Bij lezing van deze passages uit de PvB konden Aalborg en Unicem zich er dus bewust van zijn, dat de Commissie het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen tussen de leden van Cembureau niet enkel betwistte omdat het volgens haar ertoe strekte de mededingingsvoorwaarden op de markt kunstmatig te veranderen of eerlijke mededingingsregels in te voeren, maar ook omdat het de leden van Cembureau ertoe zou aanzetten de prijsverschillen en derhalve de tendens tot exporteren te verkleinen, en dus uiteindelijk de naleving van de Cembureau-overeenkomst diende te waarborgen.

1606 De argumenten van Aalborg en Unicem moeten dan ook worden afgewezen.

B — Identificatie van de in artikel 2, lid 2, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde informatie

1607 Volgens Cembureau (T-26/95) en Italcementi (T-65/95) was voor de vaststelling van de cementprijzen in Italië tot in 1993 de goedkeuring van de overheid vereist en niet tot in 1985, zoals de Commissie in paragraaf 16 van de bestreden beschikking volgens hen stelt.

1608 Vastgesteld moet evenwel worden, dat de Commissie in de bestreden beschikking niet stelt, dat de prijs van Italiaans cement vanaf 1985 is vrijgegeven. Zij merkt enkel op (paragraaf 16, punt 16), dat vanaf december 1985 de prijscontrole is vervangen door een stelsel van bewaking, „hetgeen betekent dat iedere onderneming op basis van de enquête over de kostenontwikkeling die door de CIP bij een bepaald aantal producenten is uitgevoerd, aan het bevoegde ministerie de tarieven moet voorleggen die de onderneming voornemens is toe te passen. Het ministerie moet hierover binnen dertig dagen beslissen."

1609 De beweringen van Cembureau en Italcementi doen hoe dan ook niet af aan de conclusie waartoe de Commissie in artikel 2, lid 2, sub b, van de bestreden beschikking op basis van het onderzoek in paragraaf 16, punt 16, komt, namelijk dat het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau voor de Italiaanse prijzen betrekking had op „voor de bedrijfstak geldende schalen".

1610 SFIC (T-36/95) stelt, dat zij Cembureau enkel gemiddelde tarieven heeft doen toekomen, maar geen geïndividualiseerde gegevens over de werkelijke prijzen van de Franse producenten. Die gemiddelden waren volgens haar berekend op basis van de door haar leden meegedeelde tarieven, zodat zij, anders dan de Commissie in artikel 2, lid 2, sub b, van de bestreden beschikking meent, niet als „gemiddelden van de prijzen" kunnen worden beschouwd.

1611 Vastgesteld moet evenwel worden, dat de Commissie in de bestreden beschikking niet stelt, dat het bij de informatie die tussen de leden van Cembureau is uitgewisseld met betrekking tot de Franse prijzen, om geïndividualiseerde gegevens ging. In artikel 2, lid 2, sub b, stelt zij enkel vast, dat informatie is uitgewisseld „betreffende de gemiddelden van de in (...) Frankrijk (...) toegepaste prijzen". In paragraaf 47, punt 14, derde streepje, stelt zij: „de prijsgemiddelden die voor (...) Frankrijk (...) werden verstuurd, bevatten geen gegevens waarmee de producenten konden worden geïdentificeerd". Zij stelt evenmin, dat de informatie over de Franse markt betrekking had op de reële prijzen van de binnenlandse producenten.

1612 Ook moet worden vastgesteld, dat in alle documenten waarmee in paragraaf 16, punt 12, wordt geïllustreerd welke informatie binnen Cembureau is uitgewisseld met betrekking tot de Franse markt (documenten nrs. 33.126/15096, 15170—15182 en 15230—15243) wordt gesproken van „prijzen", zodat het argument van SFIC, dat de Commissie in casu onderscheid had moeten maken tussen „prijzen" en „tarieven" niet houdbaar is.

1613 De Commissie heeft in artikel 2, lid 2, sub b, dus terecht vastgesteld, dat het stelsel van periodieke uitwisseling van prijzen op het niveau van Cembureau voor Frankrijk betrekking had op „gemiddelden van de [op die markt] toegepaste prijzen".

1614 Volgens Irish Cement (T-60/95) geven de in paragraaf 16, punt 15, van de bestreden beschikking vermelde gegevens betreffende Ierland niet de informatie weer die zij in werkelijkheid aan Cembureau heeft verstrekt, aangezien de in de beschikking gebruikte woorden „minimum" en „maximum" daarin niet voorkomen, (zie document nr. 33.126/15122, aangehaald in paragraaf 16, punt 15).

1615 Het Gerecht merkt evenwel op, dat volgens het in het vorige punt genoemde document nr. 33.126/15122 Irish Cement op 8 juli 1985 het volgende aan Cembureau heeft meegedeeld:

„Dit zijn de cementprijzen vanaf 8 juli 1985:

(...)

In zakken:

normaal Portlandcement — van (...)
— tot (...)

(...)"

1616 De Commissie kan in redelijkheid niet ervan worden beschuldigd, dat zij de door Irish Cement aan Cembureau verstrekte gegevens heeft verdraaid, op grond dat zij in paragraaf 16, punt 15 stelt: „Volgens het voorbeeld van een dergelijk bericht dat door Cembureau verstrekt is, heeft Irish Cement de prijzen doorgegeven voor: (...) normaal Portlandcement in zakken van (...) (minimum) tot (...) (maximum)."

1617 Het argument van Irish Cement kan hoe dan ook niet het onderzoek weerleggen, op grond waarvan de Commissie in artikel 2, lid 2, sub b, van de bestreden beschikking constateert, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau, wat Ierland betreft, betrekking had op „individuele schalen voor de prijzen van de Ierse producent".

1618 AGCI (T-103/95) ontkent, dat zij „prijslijsten" of „tarieven" heeft verspreid, zoals de Commissie stelt in paragraaf 47, punten 13 en 15, van de bestreden beschikking. Ter terechtzitting heeft zij verduidelijkt, dat zij daarmee in werkelijkheid wenste te beklemtonen, dat de prijsgegevens die zij in de betrokken periode aan Cembureau heeft verstrekt, nooit vertrouwelijke commerciële informatie hadden bevat.

1619 Dit argument, waarmee elke tastbare waarde aan de informatie die op het niveau van Cembureau over de Griekse prijzen circuleerde, dient te worden ontzegd, zal hierna worden onderzocht in de punten 1622 tot en met 1647 infra. Hier zij enkel opgemerkt, dat de Commissie in de bestreden beschikking niet stelt, dat de periodieke uitwisseling van prijzen op het niveau van Cembureau, wat de Griekse markt betreft, betrekking had op vertrouwelijke commerciële informatie. Op grond van de vaststelling dat „wat Griekenland (...) betreft, de doorgegeven prijzen die zijn welke door de overheid goedgekeurd zijn en die betrekking hebben op de hele bedrijfstak" (paragraaf 47, punt 14, tweede streepje), concludeert zij in artikel 2, lid 2, sub b, van de bestreden beschikking, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen tussen de leden van Cembureau, wat Griekenland betreft, betrekking had op „voor de bedrijfstak geldende schalen". Het argument van AGCI kan deze objectieve vaststelling niet weerleggen.

C — Onrechtmatigheid van de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen

1620 In artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking laakt de Commissie het stelsel van periodieke uitwisseling van prijzen op het niveau van Cembureau, omdat het volgens haar ging om „onderling afgestemde feitelijke gedragingen die als oogmerk [hadden] de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken".

1621 De in artikel 2, lid 2, genoemde verzoeksters voeren in wezen acht argumenten aan, waarmee zij betwisten dat die periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen onrechtmatig was.

1622 In de eerste plaats voeren al die verzoeksters een aantal argumenten aan om te beklemtonen, dat de informatie over de prijzen die tijdens de betrokken periode tussen hen is uitgewisseld, of althans de informatie over de prijzen op hun eigen markt, geen enkele commerciële, vertrouwelijke of strategische waarde had.

1623 Verzoeksters verklaren, dat het bij de betrokken informatie ging om officiële gegevens die openbaar waren of althans uit andere bronnen konden worden verkregen, en die Cembureau onder haar leden steeds door middel van jaarlijkse bijwerkingen heeft verspreid nadat de meegedeelde prijzen van kracht waren geworden. Zoals blijkt uit de beschrijving in paragraaf 16, punten 8 tot en met 22, van de bestreden beschikking, had een groot deel van die informatie betrekking op prijzen waarop de overheid controle of toezicht uitoefende, of, zoals in het Verenigd Koninkrijk, op prijzen die waren vastgesteld volgens marktovereenkomsten waarvan de geldigheid vaststond. Volgens verzoeksters bestond de informatie in de CPRF (supra, punt 401) uit historische en statistische gegevens, waarvan het verzamelen een van de normale activiteiten van bedrijfstakverenigingen of erkende statistische instellingen is. Zij was weinig betrouwbaar, approximatief en onvolledig, aangezien zij betrekking had op „prijsschalen" of „gemiddelde" tarieven voor een beperkt gamma cement. De gegevens konden moeilijk worden vergeleken — aldus nog steeds verzoeksters —, gelet op de uiteenlopende prijsmechanismen en de muntschommelingen die elke internationale analyse bemoeilijken. Het ging om algemene informatie die enkel als een „indicatie omtrent de trend" moet worden gezien, zonder precisering van BTW-tarieven, kortingen, transportkosten of verkoopvoorwaarden. Daarin werden de ondernemingen niet geïndividualiseerd en de gegevens niet uitgesplitst volgens de verschillende regionale markten van het betrokken land en de verschillende productiecentra van de binnenlandse marktdeelnemers. In geen geval had de ten laste gelegde uitwisseling betrekking op de werkelijke marktprijzen. AGCI sluit van haar kant niet uit, dat de informatie in de CPRF van Cembureau onjuist was. Zij wijst op de grote verschillen tussen de officiële gegevens over de uitgevoerde hoeveelheden die Cembureau aan haar leden verstrekte, en de documenten van Eurostat.

1624 Verzoeksters concluderen, dat die periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen niet enkel als zodanig niet in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, maar bovendien geschikt noch bedoeld was om de mededingingsverstorende doelstellingen te dienen, die de Commissie in de bestreden beschikking daaraan toeschrijft, namelijk, de Cembureau-overeen-

komst te garanderen en aan te zetten tot naleving van de eerlijke mededingingsregels voor de uitvoer tussen leden. De Commissie heeft volgens hen voor haar beweringen alleszins geen enkel bewijsstuk aangevoerd. Cembureau voegt daaraan toe, dat de gegevens in de CPRF slechts dienstige inlichtingen hadden kunnen verstrekken over het voornemen van de ene of de andere onderneming om de regel van eerbiediging van de thuismarkt te schenden, indien zij gepaard waren gegaan met een aantal preciseringen over factoren als de transportkosten, het bestaan van overcapaciteit, de mogelijkheid om zich op uitvoermarkten te positioneren, de geschiktheid om zich aan de plaatselijke normen aan te passen of de beoordeling van de waarschijnlijke gevolgen van eventuele represailles. AGCI verwerpt in het bijzonder de opvatting van de Commissie, dat de periodieke uitwisseling van informatie op het niveau van Cembureau de producenten in staat stelde hun prijzen af te stellen op de prijzen van de plaatselijke „price leaders", waarbij zij opmerkt, dat de vaststelling van uitvoerprijzen ook afhing van de bijzondere omstandigheden van de overzeese handel en van het feit, dat destijds een wisselcontrole bestond.

1625 Cembureau, FIC, SFIC, BCA, Oficemen en ATIC beklemtonen, dat het betrokken informatiesysteem, zoals de Commissie zelf opmerkt in paragraaf 47, punt 13, van de bestreden beschikking, reeds lang bestond voordat de Cembureau-overeenkomst werd gesloten, zodat niet kan worden aangenomen, dat de in artikel 2, lid 2, bedoelde periodieke uitwisseling tot doel had, de toepassing van die overeenkomst te waarborgen of te vergemakkelijken. Volgens BCA had de Commissie ten minste moeten aantonen, dat vanaf 1984, dat als beginpunt van de in artikel 2, lid 2, bedoelde inbreuk in aanmerking is genomen, de werking van dit systeem was veranderd, alvorens zij kon concluderen, dat dit vanaf dat tijdstip de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst beoogde te vergemakkelijken.

1626 Cembureau, BCA, Oficemen, Irish Cement, ATIC en AGCI stellen, dat de betrokken periodieke uitwisseling in werkelijkheid een aantal volstrekt rechtmatige doeleinden diende, zoals de verspreiding van statistische studies bij het publiek, de overheid en de producenten, het maken van technische, wetenschappelijke of economische analyses ter beoordeling van bijvoorbeeld de concurrentiepositie van de cementindustrie in vergelijking met die van andere industriële producenten van bouwmateriaal, of het illustreren van de algemene trend van de cementprijzen in Europa, teneinde de aanvragen om prijsverhogingen te staven die door producenten bij de overheid werden ingediend in markten waar een regeling van controle of toezicht op de prijzen bestond.

1627 Cembureau, FIC en Cementir beweren voorts, dat de gestelde onrechtmatigheid van de in artikel 2, lid 2, in aanmerking genomen periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de bestreden beschikking ontoereikend is gemotiveerd. Zo verwijten Cembureau en Cementir de Commissie, dat zij niet heeft verklaard, in hoeverre de periodieke uitwisseling van algemene en historische informatie een maatregel kon zijn ter aanvulling van de Cembureau-overeenkomst. FIC beklemtoont van haar kant, dat aangezien hetgeen in paragraaf 17 met betrekking tot de „discussie over ‚eerlijke, gezonde of correcte' mededinging" wordt gesteld, haar niet wordt verweten en de Commissie daaraan geen juridische consequentie wenste te verbinden, de Commissie dit niet kon gebruiken tot staving van haar betoog dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen onrechtmatig was.

1628 Dienaangaande moet allereerst worden opgemerkt, dat de informatie over de prijzen die via de CPRF is uitgewisseld, minder neutraal was dan verzoeksters willen doen geloven.

1629 Zo merkt de Commissie in paragraaf 47, punt 14, eerste streepje, van de bestreden beschikking terecht op:

„De prijslijsten van Denemarken en van Ierland hebben betrekking op afzonderlijke ondernemingen [Aalborg en Irish Cement, destijds de enige binnenlandse producenten op die markten]. De opmerking dat deze gegevens niet geïndividualiseerd zouden zijn, valt hiermee weg."

1630 Ofschoon de informatie in de CPRF inderdaad slechts betrekking had op de vigerende tarieven, verstuurden sommige leden soms tariefwijzigingen aan Cembureau voordat zij van kracht waren geworden, zoals de Commissie in paragraaf 16, punt 8, sub i, terecht vaststelt. Gelet op de regelmatige bijwerking van de gegevens inzake de prijzen (zie de door Cembureau aan de Commissie overgelegde documenten; documenten nrs. 33.126/15098—15305), kan het betoog van verzoeksters, volgens hetwelk de uitgewisselde informatie slechts een louter statistische of historische waarde zou hebben, derhalve niet worden aanvaard.

1631 Ten slotte wordt in een nota van Cembureau aan de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 22; document nr. 33.126/15097) gesteld dat, ofschoon „de prijsstructuren en de typen cement die door ieder land als referentie worden genomen dermate uiteenlopend [zijn] dat alle gemaakte vergelijkingen onjuist zijn gebleken", een „cementfabrikant die de normen en de vervoerskosten goed kent, (...) deze prijzen natuurlijk [kan] benutten". De informatie in de CPRF was dus bruikbaar voor beroepsgenoten, ook al was zij volgens Cembureau niet geschikt voor internationale vergelijkingen.

1632 Het argument dat AGCI aanvoert op grond van een vergelijking van documenten van Cembureau en van Eurostat (supra, punt 1623) moet worden afgewezen, daar het is gebaseerd op loutere vermoedens op grond van een vergelijking van bronnen die geen betrekking hebben op prijzen, maar op uitvoerhoeveelheden, en die door geen enkele concrete aanwijzing worden gestaafd.

1633 Hoe dan ook zij eraan herinnerd, dat de Commissie weliswaar in de juridische beoordeling onderscheid maakt tussen de uitwisseling van informatie over de prijzen in de Beneluxlanden (bestreden beschikking, paragraaf 47, sub b-i) — die volgens haar betrekking had op informatie „die zeer duidelijk hun gedragingen ten aanzien van de Belgische, de Nederlandse en de Luxemburgse producenten kan beïnvloeden" (paragraaf 47, punt 10) — en de uitwisse-

ling van informatie over de prijzen in andere landen (bestreden beschikking, paragraaf 47, sub b-ii) — die volgens haar „minder ernstig" was (paragraaf 47, punt 13) — doch dat al die periodieke uitwisselingen in artikel 2, lid 2, uiteindelijk in aanmerking zijn genomen omdat zij een van de pijlers zouden zijn geweest van de Cembureau-overeenkomst, waarvan zij de toepassing zouden hebben dienen te vergemakkelijken.

1634 Derhalve moet worden nagegaan, of die periodieke uitwisseling was ingegeven door het mededingingsverstorende doel dat die uitwisseling volgens de Commissie in de bestreden beschikking had, ongeacht of de aard van de aldus uitgewisselde informatie als zodanig dit stelsel van periodieke uitwisseling onrechtmatig maakte.

1635 Wat het doel betreft dat volgens de Commissie met de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen werd nagestreefd, geeft een vergelijking van het dispositief en het deel in rechte van de bestreden beschikking hetzelfde verschil te zien dat in de punten 1512 en 1513 supra reeds is vastgesteld met betrekking tot de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens Cembureau-vergaderingen.

1636 Terwijl de Commissie in artikel 2, lid 2, vaststelt, dat die periodieke uitwisseling inbreuk maakte op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, omdat zij het oogmerk zou hebben gehad „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken", schrijft zij daaraan in de juridische beoordeling in paragraaf 47, sub b, een dubbel doel toe:

— „tenuitvoerlegging van de overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere" (paragraaf 47, punt 13; zie ook paragraaf 47, punt 15);

— „aanzetten tot de naleving [of inachtneming] van de eerlijke mededingingsregels bij export tussen de Cembureau-landen" (paragraaf 47, punten 10 en 13).

1637 Om de in punt 1513 supra genoemde redenen heeft dit verschil evenwel geen gevolgen.

1638 Gelet op de tekst van artikel 2, lid 2, behoeft derhalve enkel te worden onderzocht, of de Commissie de onderling afgestemde feitelijke gedragingen betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de Cembureau-landen als mededingingsverstorend mocht aanmerken, op grond dat zij ertoe strekten „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te

vergemakkelijken". De argumenten van verzoeksters, dat de periodieke uitwisseling van de tarieven geschikt noch bedoeld was om aan te zetten tot naleving van de eerlijke mededingingsregels bij de uitvoer tussen Cembureau-landen, behoeven daarentegen niet meer te worden onderzocht.

1639 In paragraaf 47, punt 13, tweede en derde alinea, van de bestreden beschikking zet de Commissie uiteen, waarom de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen volgens haar vanaf 1984 tot doel had de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken:

„Zelfs wanneer deze uitwisseling in 1981 begonnen is, mag de Commissie bij haar beoordeling het feit niet buiten beschouwing laten dat deze is voortgezet na de besprekingen in de vergaderingen van de delegatiehoofden (zie paragrafen 16, 17 en 19), dat zij werd aangepast voor de tenuitvoerlegging van de overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere (...)

Zoals reeds gezegd werd in punt (1) hierboven, hadden de besprekingen in de vergaderingen van de delegatiehoofden voornamelijk betrekking op de noodzaak de gevaren van een toeneming van de invoer te voorkomen, de mogelijke oorzaken van conflicten na te gaan en de prijsverschillen te verminderen om uitvoer minder aantrekkelijk te maken."

1640 Het feit dat ook na de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en de prijsverschillen tussen de verschillende aangesloten landen zijn besproken, nog periodiek informatie over de prijzen is uitgewisseld, en dat die uitwisseling geschikt was om de toepassing van die overeenkomst te waarborgen, betekent volgens de Commissie dus noodzakelijkerwijs, dat die uitwisseling vanaf dat moment strekte tot uitvoering van die overeenkomst.

1641 Met betrekking tot de tijdsfactor staat vast, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen doorging na de vergadering van de delegatiehoofden van 1983 en 1984, en minstens tot eind 1988 (zie met name de in paragraaf 16, punten 8 en 9, van de bestreden beschikking aangehaalde documenten nrs. 33.126/15066 en 15096).

1642 Wat de geschiktheid van die periodieke uitwisseling betreft om de Cembureau-overeenkomst te waarborgen, uit de CPRF kon een onderneming die een bestelling kreeg van een potentiële klant in een andere lidstaat inderdaad het algemene niveau van de op dat moment in dat land geldende prijzen opmaken, en kon hij dus zijn uitvoerprijzen daaraan aanpassen teneinde die klant ervan te weerhouden buiten zijn eigen land cement te betrekken, en aldus concurrentie met de plaatselijke producenten vermijden. De kennis van de officiële of gemiddelde prijzen op de betrokken markt, die het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie via de CPRF voor elk Cembureau-land mogelijk maakte, volstond namelijk als zodanig voor de ondernemingen om hun uitvoerprijzen op een niveau vast te stellen dat vanuit het oogpunt van de naleving van

de Cembureau-overeenkomst ontmoedigend genoeg was, zonder dat zij de werkelijk op de verschillende markten door de plaatselijke producenten gehanteerde prijzen precies behoefden te kennen.

1643 Zelfs indien volgens Cembureau „de prijsstructuren en de typen cement die door ieder land als referentie worden genomen dermate uiteenlopend [zijn] dat alle gemaakte vergelijkingen onjuist zijn gebleken" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 22; document nr. 33.126/15097), dan nog gaf de CPRF ongetwijfeld een goede indicatie omtrent de trend van de prijsverschillen tussen de verschillende Cembureau-landen, waarvan de delegatiehoofden tijdens hun vergaderingen van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 het als „gewenst" hadden beschouwd om deze „geleidelijk te verminderen" om uitvoer minder aanlokkelijk te maken (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragrafen 19, punt 9, en 47, punt 1; document nr. 33.126/11728).

1644 Onder die omstandigheden mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat het systeem van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen vanaf de in paragraaf 19 van de bestreden beschikking beschreven vergaderingen van de delegatiehoofden mede tot doel had, de toepassing van de tijdens die vergaderingen gesloten Cembureau-overeenkomst te waarborgen. Het feit dat dit systeem reeds lang voor de sluiting van de Cembureau-overeenkomst bestond, belette wat dit betreft de Commissie niet om — zonder daarvoor te moeten aantonen, dat de werking van dit systeem was veranderd — ervan uit te gaan, dat zodra de Cembureau-overeenkomst was gesloten, een van de functies van een dergelijke periodieke uitwisseling de vergemakkelijking van de uitvoering van die overeenkomst was. De Commissie mocht dus aannemen, dat het systeem van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen vanaf dat moment het mededingingsverstorende doel had overgenomen en vervolgens voortzette, dat werd nagestreefd door de discussies tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 betreffende „de risico's (...) die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien" (ontwerpinleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; document nr. 33.126/11584) of betreffende de „druk ten gevolge van de handel tussen de leden" (aantekeningen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; document nr. 33.126/11736) of door de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen in het kader van die twee vergaderingen.

1645 De juistheid van die beoordeling wordt bevestigd door een van de documenten waarmee de Commissie in paragraaf 16 van de bestreden beschikking de uitwisseling van informatie over de prijzen tussen de leden van Cembureau illustreert.

1646 De tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 verspreide tabel „Binnenlandse prijzen (exclusief belastingen)" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 5; document nr. 33.126/11599) bevat een verwijzing naar de „Prices listed Cement Price Reference File". De gegevens in de CPRF zijn dus gebruikt voor de opstelling van dit document, dat als basis heeft gediend voor een discussie om tijdens die vergadering „de risico's te beoordelen die uit een toeneming van bepaalde vormen van invoer, gepaard met een duidelijke verlaging van het peil van bepaalde prijzen kunnen voortvloeien, en wel nog voordat dit verschijnsel de tijd heeft gehad zich wat volume en ernst betreft, uit te breiden" (ontwerpinleiding van de voorzitter

voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; document nr. 33.126/11585). Die tabel toont dus aan, dat de gegevens van de CPRF zijn gebruikt voor het mededingingsverstorende doel van de discussies, met name over de prijzen, tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau over de situatie van de intra-Europese handel.

1647 De Commissie heeft in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking dus terecht en na een toereikende motivering aangenomen, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen van de verschillende Cembureau-landen het oogmerk had „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken".

1648 In de tweede plaats verwijt Aalborg de Commissie, dat zij geen standpunt heeft ingenomen over de tijdens de administratieve procedure door Aalborg gesignaleerde omstandigheid, dat haar prijzen tot en met 1989 werden gecontroleerd door de Deense mededingingsinstanties en de aan Cembureau gezonden prijzen vooraf door die instanties waren goedgekeurd en gepubliceerd.

1649 Allereerst zij opgemerkt, dat de Commissie in paragraaf 16, punt 11, van de bestreden beschikking een passage aanhaalt uit de memorie van antwoord van Aalborg op de PvB (blz. 13, noot 2), waarin de Deense onderneming verklaart:

„De prijzen van Aalborg [werden] tot 1989 vooraf ter goedkeuring aan de autoriteit voor monopolietoezicht voorgelegd en de tarieven van de gewijzigde prijzen werden na goedkeuring en publicatie in Denemarken aan Cembureau gestuurd."

1650 In paragraaf 47, punt 14, tweede streepje, van de bestreden beschikking neemt zij een standpunt in omtrent de opmerkingen van „bepaalde ondernemingen" tijdens de administratieve procedure, volgens welke „de verspreiding van dergelijke informatie over de prijzen geen invloed op de markt kan hebben aangezien het gaat om (...) gegevens, die soms betrekking hebben op de door de overheid goedgekeurde prijzen".

1651 Zo stelt zij met betrekking tot de Italiaanse, de Griekse en de Portugese prijzen, die destijds ook door de overheid werden gecontroleerd:

„[de ondernemingen] hebben het toch noodzakelijk geacht deze, ondanks het feit dat zij openbaar zijn, te versturen en te laten circuleren. Als de ondernemingen het nodig vonden de

prijzen van de bedrijfstak in hun land te laten circuleren, gebeurde dat omdat dat in het kader paste van de besprekingen van de delegatiehoofden, die — zoals gezegd in punt 1 — betrekking hadden op de noodzaak de risico's van een toeneming van de invoer te voorkomen, de mogelijke oorzaken van conflicten na te gaan en de prijsverschillen te verminderen om uitvoer minder aantrekkelijk te maken."

1652 Dit standpunt geldt noodzakelijkerwijs ook voor de prijzen van Aalborg, die natuurlijk niet samen met de Italiaanse, de Griekse en de Portugese prijzen zijn vermeld omdat zij, anders dan deze laatste, geen betrekking hadden „op de hele bedrijfstak in de respectieve landen" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 14, tweede streepje), maar individuele prijzen zijn van de enige Deense onderneming, die de Commissie elders behandelt (paragraaf 47, punt 14, eerste streepje).

1653 Het argument van Aalborg moet dan ook worden afgewezen.

1654 In de derde plaats stelt BCA, dat CMF Cembureau weliswaar op 8 mei 1985, dat wil zeggen voordat de prijsstijging op 1 juni 1985 van kracht werd, in kennis heeft gesteld van de tariefwijziging (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 8, sub i, en punt 21; document nr. 33.126/15117), maar dat deze prijsstijging reeds op 6 maart 1985 in de pers bekend was gemaakt, zoals blijkt uit de in paragraaf 16, punt 8, sub i, van de bestreden beschikking genoemde documenten nrs. 33.126/15118 en 15119. BCA verwijt de Commissie ook nog, dat zij niet heeft voldaan aan de motiveringsplicht, daar zij niet heeft verklaard waarom zij geen rekening heeft gehouden met de door BCA tijdens de administratieve procedure aangevoerde feiten, namelijk dat de door de Britse vereniging aan Cembureau meegedeelde prijzen openbaar en gemakkelijk te achterhalen waren.

1655 Vastgesteld moet worden, dat uit de documenten nrs. 33.126/15118 en 15119 inderdaad blijkt, dat CMF de tariefwijziging per 1 juni 1985 in het Verenigd Koninkrijk, die zij op 8 mei 1985 aan Cembureau heeft meegedeeld, op 6 maart 1985 in de pers had bekendgemaakt.

1656 Bovendien had BCA in haar memorie van antwoord op de PvB verklaard (punt 53, blz. 35):

„Aangezien het Common Price and Marketing Agreement (CPMA) overeenkomstig de Restrictive Trade Practices Act (na onderzoek door de Restrictive Practices Court van het Verenigd Koninkrijk) is geregistreerd, konden de krachtens het CPMA vastgestelde prijsschalen (en het CPMA zelf) tijdens de kantooruren door het publiek worden ingezien bij het Office of Fair Trading, de mededingingsautoriteit van het VK. Alle prijswijzigingen krachtens het CPMA werden aanstonds bij het Office of Fair Trading geregistreerd en konden ook door het publiek worden ingezien."

1657 Indien die gegevens door de Commissie in aanmerking waren genomen, zou zij naar aanleiding daarvan hooguit in paragraaf 47, punt 14, derde streepje, van de bestreden beschikking de kenmerken van de „prijsgemiddelden die voor (...) het Verenigd Koninkrijk werden verstuurd" anders hebben beoordeeld. Zij zou op grond daarvan evenwel niet zijn afgeweken van de in paragraaf 47, punt 13, uiteengezette objectieve vaststellingen op grond waarvan zij in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking terecht concludeert (supra, punten 1639-1647), dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen van de verschillende Cembureau-landen sinds 1984 het oogmerk had de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1658 In de vierde plaats stellen Cembureau en Irish Cement, dat de Commissie de strekking van de opmerking in het in paragraaf 16, punt 22, van de bestreden beschikking weergegeven document nr. 33.126/15097, die Cembureau had geformuleerd in haar nota aan de Commissie, waarbij zij de documenten betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen heeft toegezonden, verkeerd heeft begrepen. Volgens Cembureau wilde zij daarmee enkel zeggen, dat een producent die de bijzonderheden van zijn markt kent, de gegevens in de CPRF beter kan benutten dan een onderneming die op een andere markt opereert en geen bijzondere kennis van die markt heeft, zoals steeds het geval is met statistische informatie. Volgens Irish Cement betekent het feit dat Cembureau in die nota heeft verklaard, dat „een cementfabrikant, die de normen en de vervoerskosten goed kent, (...) deze prijzen natuurlijk [kan] benutten", anders dan de Commissie in paragraaf 47, punt 15, tweede alinea, van de bestreden beschikking meent, niet dat de uitgewisselde tarieven het veelal mogelijk maken om tot een goede vergelijking van de prijzen van de verschillende landen te komen. In werkelijkheid wilde Cembureau hoogstens verduidelijken, dat de vergelijkingen onjuist waren wegens de grote verschillen in de prijsstructuur en de soort van producten die de verschillende leden van Cembureau als referentie hadden gebruikt.

1659 Vastgesteld moet evenwel worden, dat Cembureau noch Irish Cement betwist, dat de via de CPRF voor elke markt verstrekte prijzen volgens die nota door de cementproducenten van de verschillende Cembureau-landen konden worden gebruikt. De uitlegging die deze twee verzoeksters aan die nota geven, kan dus niet de analyse in de punten 1639 tot en met 1647 supra weerleggen betreffende de juistheid van de beoordeling — door de Commissie in paragraaf 47, punt 13, van de bestreden beschikking — van het mededingingsverstorende doel dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen vanaf de vergadering van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 kreeg.

1660 Met betrekking tot die nota stelt BDZ ook nog, dat de Commissie de verklaring van Cembureau, dat een „cementfabrikant die de normen en de vervoerskosten goed kent, (...) deze prijzen natuurlijk [kan] benutten" (bestreden beschikking, paragrafen 16, punt 22, en 47, punt 15; document nr. 33.126/15097), niet tegen haar kan gebruiken. Die nota had volgens BDZ namelijk geen betrekking op de door het Duitse Statistische Bundesamt berekende en regelmatig gepubliceerde Duitse prijsgemiddelden.

1661 Evenwel moet worden opgemerkt, dat de betrokken passage zonder onderscheid betrekking heeft op alle informatie over de prijzen in het voorgaande document (document nr. 33.126/15096), waaronder de informatie over de Duitse prijsgemiddelden.

1662 De bewering van BDZ kan hoe dan ook niet afdoen aan de analyse in de punten 1639 tot en met 1647 supra betreffende de juistheid van de beoordeling — door de Commissie in paragraaf 47, punt 13, van de bestreden beschikking — van het mededingingsverstorende doel dat sinds de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 werd nagestreefd door de uitwisseling van informatie over de prijzen van de Cembureau-landen, met inbegrip van de verspreiding van de Duitse prijsgemiddelden.

1663 Het argument van BDZ moet dan ook worden afgewezen.

1664 In de vijfde plaats stelt Cembureau in haar repliek, dat de verklaringen van de Commissie in haar verweerschrift, dat zij niet tegen de uitwisseling van prijzen binnen Cembureau optreedt omdat het om vertrouwelijke commerciële informatie zou gaan, maar omdat daarmee werd beoogd de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken, in tegenspraak is met het bevel in artikel 8 van de bestreden beschikking. ATIC meent van haar kant, dat artikel 8, dat de ondernemingen gelast een einde te maken aan „enigerlei uitwisseling van vertrouwelijke, commerciële informatie met het oogmerk controle uit te oefenen op de uitvoering van elke uitdrukkelijke of stilzwijgende overeenkomst of elke onderling afgestemde feitelijke gedraging die betrekking heeft op de verdeling van de markten in de Gemeenschap", laat zien welke fout de Commissie bij de beoordeling van de aard van de in artikel 2, lid 2, bedoelde informatie over de prijzen heeft gemaakt.

1665 Beklemtoond zij, dat de Commissie, in artikel 8, de „in de artikelen 1 tot en met 7 genoemde ondernemingen [gelast] de in genoemde artikelen bedoelde inbreuken onmiddellijk te beëindigen, indien dat nog niet mocht zijn gebeurd, en (...) zich voortaan voor de markten van ‚grijs' en van ‚wit' cement te onthouden van elke overeenkomst of onderling afgestemde gedraging die eenzelfde of vergelijkbaar voorwerp heeft, met inbegrip van enigerlei uitwisseling van vertrouwelijke, commerciële informatie met het oogmerk controle uit te oefenen op de uitvoering van elke uitdrukkelijke of stilzwijgende overeenkomst of elke onderling afgestemde feitelijke gedraging die betrekking heeft op de verdeling van de markten in de Gemeenschap". Dit algemene bevel geldt voor alle in de artikelen 1 tot en met 7 van de bestreden beschikking vastgestelde gedragingen. Uit artikel 8 kan dus geen enkele definitieve conclusie worden getrokken omtrent de wijze waarop de Commissie de aard van de in artikel 2, lid 2, bedoelde informatie over de prijzen beoordeelt.

1666 Hoe dan ook, ongeacht de eventuele uitlegging en argumenten die op dit punt op basis van artikel 8 mogelijk zijn, is de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in artikel 2, lid 2, in aanmerking genomen, omdat zij ertoe strekte de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken, een mededingingsverstorend doel dat de Commissie metterdaad heeft aangetoond (supra, punten 1639-1647).

1667 De argumenten van Cembureau en ATIC moeten dan ook worden afgewezen.

1668 In de zesde plaats verwijt Cembureau de Commissie, dat zij geen enkel voorbeeld heeft gegeven waaruit blijkt, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen is gebruikt om de prijzen onderling aan te passen of de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te waarborgen. Italcementi is van mening dat nu de Commissie niet heeft bewezen, dat haar gedrag werkelijk is beïnvloed door de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen binnen Cembureau, zij het voor het onderscheid tussen een onderling afgestemde feitelijke gedraging en een overeenkomst onontbeerlijke materiële element, namelijk het bestaan van een mededingingsverstorend gedrag van de betrokken onderneming, niet heeft aangetoond. AGCI stelt, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen van de verschillende Cembureau-landen de intracommunautaire handel in Grieks cement nooit heeft belemmerd, zelfs niet toen de Griekse industrie na de ineenstorting van haar traditionele afzetmarkten haar uitvoer naar de markten van de Gemeenschap sterk opvoerde.

1669 Deze verschillende argumenten, die betrekking hebben op het ontbreken van bewijs van een met de afstemming overeenstemmend marktgedrag en van mededingingsbeperkende gevolgen, moeten worden afgewezen, aangezien zij berusten op een onjuist begrip van de eisen die ter zake van het bewijs van een onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag gelden.

1670 Enerzijds houdt het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging, zoals uit de tekst zelf van dit artikel blijkt, buiten een bestanddeel van onderlinge afstemming, een op deze afstemming volgend marktgedrag en een oorzakelijk verband tussen deze beide bestanddelen in (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 118, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 161).

1671 Bij gebreke van tegenbewijs, dat de betrokken partijen dienden te leveren, dient evenwel te worden aangenomen, dat de periodiek op het niveau van Cembureau uitgewisselde informatie over de prijzen het marktgedrag van de rechtstreekse en indirecte leden van Cembureau heeft beïnvloed. Dit geldt te meer, wanneer de betrokken afstemming gedurende een lange periode met een zekere regelmaat heeft plaatsgevonden en de ondernemingen die rechtstreeks en indirect lid waren van Cembureau, gedurende deze periode actief zijn gebleven op de markt (zie in deze zin arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162).

1672 Anderzijds vallen onderling afgestemde feitelijke gedragingen als in casu zijn vastgesteld, zelfs dan onder artikel 85, lid 1, van het Verdrag, wanneer mededingingsverstorende gevolgen op de markt ontbreken.

1673 Om te beginnen volgt reeds uit de tekst van die bepaling, dat onderling afgestemde feitelijke gedragingen, ongeacht het gevolg ervan, verboden zijn wanneer zij, zoals in casu, een mededingingsverstorend doel hebben (supra, punten 1639-1647).

1674 Voorts veronderstelt het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging weliswaar een marktgedrag, doch het vereist niet noodzakelijkerwijs, dat als gevolg van dit gedrag de mededinging concreet wordt beperkt, verhinderd of vervalst (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punten 122-124; Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punten 163-165, en Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punten 123-125).

1675 Met betrekking tot de mededingingsverstorende gevolgen van de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen stelt Aalborg, dat de Commissie artikel 190 van het Verdrag heeft geschonden door niet te verklaren, in hoeverre de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen het handelsverkeer tussen lidstaten merkbaar zouden hebben beïnvloed.

1676 Om redenen die vergelijkbaar zijn met die welke zijn uiteengezet in punt 1536 supra, moet dit argument worden afgewezen.

1677 In de zevende plaats stelt SFIC, dat de Commissie zichzelf tegenspreekt wanneer zij enerzijds stelt, dat de uitwisseling van informatie over minimumprijzen tussen de Belgische, de Nederlandse en de Luxemburgse producenten een onderling afgestemde feitelijke gedraging vormde om de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken (bestreden beschikking, paragraaf 47, sub b, en artikel 2, lid 2), en anderzijds, dat Ciments luxembourgeois geen enkele uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst ten uitvoer heeft gelegd (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub b).

1678 Beklemtoond moet evenwel worden, dat deze opmerking van SFIC niet de objectieve vaststellingen in paragraaf 47, punt 13, van de bestreden beschikking kan weerleggen, op basis waarvan de Commissie in artikel 2, lid 2, concludeert, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de Beneluxlanden sinds 1984 tussen Cembureau en haar leden, waaronder SFIC, evenals de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen van de andere bij Cembureau aangesloten Europese markten, ertoe strekten de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1679 Het argument van SFIC moet dan ook worden afgewezen.

1680 In de achtste plaats stelt Unicem onder verwijzing naar het arrest van het Gerecht van 27 oktober 1994, Fiatagri en New Holland Ford/Commissie (T-34/92, Jurispr. blz. II-905,

punt 91), dat de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde uitwisseling van informatie in een niet-oligopolide markt als de cementmarkt in werkelijkheid een gunstig effect had op de mededinging.

1681 Het Gerecht merkt evenwel op, dat de door Unicem zonder enige motivering gegeven beschrijving van de cementmarkt wordt weersproken door de analyse van de kenmerken van het aanbod op de cementmarkt, die de Commissie in paragraaf 12, inzonderheid de punten 3 en 5, van de bestreden beschikking geeft en die de Italiaanse onderneming niet eens poogt te weerleggen.

1682 Hoe dan ook kan de bewering van Unicem niet de analyse in de punten 1639 tot en met 1647 supra weerleggen betreffende de juistheid van de beoordeling — door de Commissie in paragraaf 47, punt 13 — van het mededingingsverstorende doel dat sinds 1984 door de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen werd nagestreefd.

D — Deelneming van verzoeksters aan de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

1683 De in artikel 2, lid 2, bedoelde inbreuk wordt ten laste gelegd aan Cembureau en de volgende rechtstreekse leden van haar: FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, Unicem, BCA, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Italcementi, Cementir en AGCI.

1684 In de eerste plaats moet met betrekking tot Aalborg (T-44/95) eraan worden herinnerd, dat om de in punt 368 supra genoemde redenen, de door de Commissie in paragraaf 16, punten 8 tot en met 22, van de bestreden beschikking aangehaalde documenten nrs. 33.126/15096—15305 geen bewijsstukken zijn die aan deze verzoekster kunnen worden tegengeworpen, met uitzondering van de documenten nrs. 33.126/15096 en 15097. Zoals reeds is beklemtoond (supra, punt 401), zijn ook de in paragraaf 16, punten 10 en 15, aangehaalde passages uit de memories van antwoord van FIC en Irish Cement op de PvB geen bewijsstukken die aan Aalborg kunnen worden tegengeworpen. Derhalve moet worden onderzocht, of zonder die bewijsstukken de deelneming van Aalborg aan de in artikel 2, lid 2, bedoelde inbreuk is aangetoond.

1685 Zoals reeds is vastgesteld (supra, punt 1597), bevat document nr. 33.126/15096, dat in de PvB werd genoemd en dat tijdens de administratieve procedure aan partijen is medegedeeld, de summiere beschrijving door Cembureau in de nota waarbij zij de documenten betreffende het systeem van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen aan de Commissie toezond, van de informatie over de prijzen die de Europese leden van Cembureau (België, Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en Verenigd Koninkrijk) in de periode 1984-1989 hadden verstrekt, met een beknopte vermelding van het destijds in elk betrokken land geldende prijzenstelsel.

1686 Met betrekking tot Denemarken — het land van oorsprong van Aalborg —, België en Ierland — landen van oorsprong van FIC, respectievelijk Irish Cement — bevat dat document de volgende gegevens:

„— België

Fotokopieën van de prijzen van 1984 tot en met 1986 — geen prijsstijgingen meer na 1986

Prijzenstelsel (volledige controle tot en met 1986, openbare prijsschalen meegedeeld aan Cembureau)

Telefonische bevestiging één keer per jaar

— Denemarken

Fotokopieën van de prijzen van 1984 tot en met 1989 — Prijzen meegedeeld door Aalborg, enige producent

Prijzenstelsel (controle)

Prijswijzigingen ongeveer een keer per jaar, mededeling aan Cembureau van prijzen voor normaal cement

— Ierland

Fotokopieën van de prijzen van 1985 (geen prijswijziging sindsdien, en niets in 1984)

Prijzenstelsel (sinds 1986 nagenoeg vrij)."

1687 In document nr. 33.126/15097, waarvan lange passages waren weergegeven in de PvB (supra, punt 1585) en dat tijdens de administratieve procedure ook is medegedeeld aan partijen, stelt Cembureau:

„Wij delen over het algemeen de prijzen slechts aan onze leden mede. De aanvragen van buitenaf zijn altijd afkomstig van ondernemingen of van adviesbureaus die een prijsvergelijking willen maken. Helaas zijn de prijsstructuren en de typen cement die door ieder land als referentie worden genomen zo uiteenlopend dat alle gemaakte vergelijkingen verkeerd zijn gebleken. Een cementfabrikant die de normen en de vervoerskosten goed kent kan deze prijzen natuurlijk benutten. Wij verrichten dit werk echter nooit voor onze leden."

1688 Met betrekking tot het punt van bezwaar betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen binnen Cembureau bevond zich bij de in de doos (supra, punt 95) aan de adressaten van de PvB ter beschikking gestelde documenten ten slotte ook het in paragraaf 16, punt 9, van de bestreden beschikking genoemde document nr. 33.126/15066. Dit document, een van de documenten betreffende de periodieke uitwisseling van prijzen die Cembureau naar aanleiding van een verzoek om inlichtingen aan de Commissie had toegezonden, bevatte de volgende passage: „In bijlage 3 gelieve u alle documenten aan te treffen die wij hebben gevonden met betrekking tot de inlichtingen over de binnenlandse cementprijzen, die wij van 1984 tot eind 1989 van onze leden hebben ontvangen en aan dezen hebben toegezonden."

1689 Uit deze drie documenten nrs. 33.126/15096, 15097 en 15066 blijkt dus, dat Aalborg tijdens de gehele periode die in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking in aanmerking is genomen, zowel actief (mededeling van informatie) als passief (ontvangst van informatie) heeft deelgenomen aan de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de Cembureau-landen.

1690 De Commissie heeft het mededingingsverstorende doel van die uitwisseling vastgesteld op basis van objectieve vaststellingen die zij vermeldt in paragraaf 47, punt 13, van de bestreden beschikking (supra, punt 1639). Daar Aalborg als Deens delegatiehoofd heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984, moeten die objectieve vaststellingen ook voor haar gelden.

1691 Uit een en ander volgt dat, onder voorbehoud van de conclusie in punt 1593 supra betreffende de vaststellingen in artikel 2, lid 2, sub a, inzake de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de Beneluxlanden, de deelneming van Aalborg aan de in artikel 2, lid 2, bedoelde inbreuk is aangetoond ondanks het feit dat de in punt 1684 supra bedoelde bewijsstukken niet aan haar kunnen worden tegengeworpen.

1692 In de tweede plaats stelt BDZ (T-48/95) dat zij de verkregen informatie over de prijzen op de markten van de andere Cembureau-landen nooit heeft doen toekomen aan haar leden — die nooit daarom hebben gevraagd —, omdat die gegevens geen enkel commercieel belang hadden.

1693 Het Gerecht merkt evenwel op, dat zo deze bewering al juist is, zij niet afdoet aan de zowel actieve [mededeling van informatie over de Duitse prijsgemiddelden (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 13; documenten nrs. 33.126/15096 en 15161—15167)] als passieve (ontvangst van informatie over de prijzen in andere Cembureau-landen) deelneming van BDZ aan de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen.

1694 Het argument van BDZ moet dan ook worden afgewezen.

1695 In de derde plaats stelt Unicem (T-50/95), dat zij, aangezien zij niet betrokken was bij de Cembureau-overeenkomst, niet ervan kan worden beschuldigd, te hebben gepoogd de uitvoering van die overeenkomst door uitwisseling van informatie te „vergemakkelijken".

1696 Er zij aan herinnerd, dat de deelneming van Cembureau en haar rechtstreekse leden tot wie de bestreden beschikking was gericht, waaronder Unicem, aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking als een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag wordt aangemerkt, voor zover zij het oogmerk had de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1697 Vaststaat, dat Unicem niet aanwezig was op de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten (supra, punt 1406). Het is dus niet zeker, dat zij op 1 januari 1984, de datum die als aanvangsdatum van de in artikel 2, lid 2, bedoelde inbreuk in aanmerking is genomen, reeds met die overeenkomst had ingestemd.

1698 Zoals in de punten 4243 tot en met 4247 infra zal worden vastgesteld, is de aanvaarding van de Cembureau-overeenkomst door Unicem daarentegen aangetoond vanaf 9 september 1986. Vanaf die datum heeft Unicem noodzakelijkerwijs deelgenomen aan de in artikel 2, lid 2, bedoelde periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen, welke was ingegeven door de wens om de Cembureau-overeenkomst toe te passen. Zij heeft dus aan de inbreuk deelgenomen vanaf 9 september 1986.

1699 Derhalve moet artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld dat Unicem vóór 9 september 1986 heeft deelgenomen aan

onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen van de Cembureau-landen die als oogmerk hebben de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1700 Unicem merkt ook nog op, dat de inbreuk betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen niet ten laste is gelegd van Associazione Italiana Tecnico Economica del Cemento (hierna: „AITEC"), die de informatie betreffende de Italiaanse markt verzamelde en aan Cembureau toezond. Er zou dus evenmin reden zijn om Unicem voor die inbreuk verantwoordelijk te stellen. Unicem voegt daaraan toe, dat deze schending van het beginsel van gelijke behandeling ook haar rechten van de verdediging heeft aangetast, doordat zij alleen verweer moest voeren in verband met gedragingen waarbij ook anderen betrokken waren, die voor dat verweer over essentiële informatie beschikten.

1701 De omstandigheid dat de in artikel 2 lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk niet aan AITEC ten laste is gelegd, kan evenwel geen grond zijn om de verantwoordelijkheid van Unicem voor die inbreuk uit te sluiten, daar die verantwoordelijkheid naar behoren is vastgesteld (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

1702 Bovendien belette het feit dat de inbreuk betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen niet aan AITEC ten laste is gelegd, Unicem niet, om bijvoorbeeld bij die vereniging documenten op te vragen die haar verweer in de administratieve procedure konden schragen.

1703 Het argument van Unicem moet dan ook worden afgewezen.

1704 In de vierde plaats stelt BCA (T-54/95), dat niet is bewezen, dat zij haar leden om informatie over de prijzen heeft verzocht of die van hen heeft ontvangen, noch dat zij heeft geholpen om dergelijke informatie aan Cembureau toe te zenden.

1705 Opgemerkt zij evenwel, dat zich tussen de documenten betreffende het betrokken systeem van informatie-uitwisseling onder meer een brief van 8 mei 1985 bevindt, waarmee CMF aan Cembureau de prijswijzigingen meedeelde die in het Verenigd Koninkrijk op 1 juni 1985 van kracht zouden worden (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 21; documenten nrs. 33.126/15115 en 15116). Verder beklemtoont Cembureau in de nota waarmee zij de bovenbedoelde documenten aan de Commissie toezond, met betrekking tot het Verenigd Koninkrijk: „Wij hebben sinds 1985 geen officiële prijsmededeling meer ontvangen" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 21; document nr. 33.126/15096). A contrario volgt daaruit, dat het Britse lid van Cembureau, toentertijd CMF, tot 1985 de op haar markt geldende prijzen officieel aan Cembureau had meegedeeld.

1706 Deze verschillende stukken tonen dus aan, dat CMF actief aan de op het niveau van Cembureau georganiseerde periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen heeft deelgenomen. Onder voorbehoud van het onderzoek van het argument waarmee BCA de duur van haar deelneming aan de haar in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuk betwist (infra, punten 1743-1747), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie de deelneming van BCA, als opvolgster van CMF (supra, punten 1337-1341), aan die inbreuk in aanmerking mocht nemen.

1707 In de vijfde plaats stelt Oficemen (T-59/95), dat de toezending door de Belgische, de Nederlandse en de Luxemburgse producenten van informatie over hun prijzen aan Oficemen en via haar aan de Spaanse producenten, niet als een tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag indruisend bestanddeel van een onderling afgestemde feitelijke gedraging kan worden beschouwd, daar de Spaanse producenten geen feitelijke of potentiële concurrenten waren van de producenten uit de Benelux. Irish Cement (T-60/95) en Italcementi (T-65/95) beklemtonen, dat de informatie over de prijzen in de Beneluxlanden voor hun concurrentiepositie nooit bijzonder waardevol is geweest, daar zij nooit naar die landen hebben uitgevoerd en dat ook nooit van plan zijn geweest. Irish Cement heeft in dat verband kritiek op het feit, dat de Commissie in voetnoot 215 van de bestreden beschikking onder verwijzing naar het arrest Gerecht van 17 december 1991, Enichem Anic/Commissie (T-6/89, Jurispr. blz. II-1623, punten 213-220) stelt, dat Irish Cement met andere ondernemingen en verenigingen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging betreffende periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de Beneluxlanden heeft deelgenomen (paragraaf 47, punt 12). Zij merkt op, dat de Commissie niet heeft geprobeerd erachter te komen, of haar deelneming aan de gestelde inbreuk de mededinging kon beperken.

1708 Allereerst moet worden beklemtoond, dat ofschoon verzoeksters stellen dat zij — of wat Oficemen betreft haar leden — geen feitelijke of potentiële concurrenten waren van de producenten uit de Beneluxlanden, zij niet stellen, dat zij geen reële of potentiële concurrenten waren van geen der producenten uit andere markten ten aanzien waarvan via de CPRF informatie over de prijzen werd uitgewisseld. De via deze CPRF uitgewisselde informatie kon voor Oficemen en haar leden, voor Irish Cement en voor Italcementi dus dienstig zijn vanuit het oogpunt van de naleving van de Cembureau-overeenkomst met betrekking tot die andere markten.

1709 Hoe dan ook kunnen de door Oficemen, Irish Cement en Italcementi aangevoerde omstandigheden niet afdoen aan hun actieve en passieve deelneming aan de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen, noch aan de objectieve vaststellingen in paragraaf 47, punt 13, van de bestreden beschikking, op basis waarvan de Commissie concludeert, dat na de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen binnen Cembureau voor Cembureau en haar leden, waaronder Oficemen, Irish Cement en Italcementi, ertoe strekte de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. De analyse in de punten 1639 tot en met 1647 supra heeft de juistheid van die vaststellingen aangetoond.

1710 De argumenten van Oficemen, Irish Cement en Italcementi moeten dan ook worden afgewezen.

1711 In de zesde plaats moet er met betrekking tot Irish Cement (T-60/95) nog aan worden herinnerd, dat om de in punt 401 supra vermelde redenen de in paragraaf 16, punt 11, van de bestreden beschikking aangehaalde bijlage 2 b bij de memorie van antwoord van Cembureau op de PvB en de in paragraaf 16, punten 10, 11 en 13, van de bestreden beschikking aangehaalde passages uit de memories van antwoord van FIC, Aalborg en BDZ op de PvB, geen bewijsstukken zijn die aan deze verzoekster kunnen worden tegengeworpen. Derhalve moet worden onderzocht, of zonder die bewijsstukken de deelneming van Irish Cement aan de in artikel 2, lid 2, vastgestelde inbreuk is aangetoond.

1712 De in paragraaf 16, punt 10, van de bestreden beschikking aangehaalde passage uit de memorie van antwoord van FIC op de PvB is slechts een nadere precisering van de passage uit de in punt 1588 supra bedoelde nota van Cembureau (document nr. 33.126/15096), welke nota tijdens de administratieve procedure aan de adressaten van de PvB is meegedeeld en die dus een bewijsstuk is dat aan Irish Cement kan worden tegengeworpen; volgens deze passage werden wat België betreft de prijzen één keer per jaar telefonisch bevestigd.

1713 Bijlage 2 b bij het antwoord van Cembureau op de PvB wordt door de Commissie in paragraaf 16, punt 11, van de bestreden beschikking gebruikt om te beklemtonen, dat de door de Deense onderneming Aalborg aan Cembureau meegedeelde prijzen (zie documenten nrs. 33.126/15183—15188 en 15244—15249) vervolgens door Cembureau werden opgenomen in de CPRF die voor al haar leden bestemd waren. In de aldaar aangehaalde passage uit de memorie van antwoord van Aalborg op de PvB heet het, dat „de prijzen van Aalborg tot 1989 vooraf ter goedkeuring aan de autoriteit voor monopolietoezicht [werden] voorgelegd en [dat] de tarieven van de gewijzigde prijzen (...) na goedkeuring en publicatie in Denemarken aan Cembureau gestuurd" werden. Dat die twee stukken niet aan Irish Cement kunnen worden tegengeworpen, belet niet, dat uit de documenten nrs. 33.126/15066, 15096 en 15097 — bewijsstukken die om de in de punten 1685, 1687 en 1688 supra genoemde redenen alle aan de Ierse onderneming kunnen worden tegengeworpen —, gelezen in onderling verband, kan worden opgemaakt dat, wat Denemarken betreft, Cembureau van Aalborg, de „enige producent" (document nr. 33.126/15096) de „prijzen voor normaal cement" „van 1984 tot 1989" had ontvangen (document nr. 33.126/15096), en die vervolgens had meegedeeld aan haar „leden" (documenten nrs. 33.126/15066 en 15097), waaronder Irish Cement.

1714 De in paragraaf 16, punt 13, van de bestreden beschikking aangehaalde passage uit de memorie van antwoord van BDZ op de PvB bevestigt slechts de informatie in de nota van Cembureau, bedoeld in punt 1588 supra: „Het prijsgemiddelde dat de Duitse vereniging aan Cembureau heeft medegedeeld, is het prijsgemiddelde berekend door het Duitse Nationale Bureau voor Statistiek" (document nr. 33.126/15096).

1715 Uit het voorgaande (punten 1712-1714) volgt, dat, onder voorbehoud van de conclusie in punt 1593 supra betreffende de vaststellingen in artikel 2, lid 2, sub a, inzake de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de Beneluxlanden, het feit dat de in punt 1711 supra bedoelde bewijsstukken niet aan Irish Cement kunnen worden tegengeworpen, niet in de weg staat aan de vaststelling van de deelneming, door de Ierse onderneming, aan het stelsel van

periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen, waaronder de Belgische prijzen, over de „individuele schalen voor de prijzen van de Deense producent", en over de „gemiddelden van de in Duitsland toegepaste prijzen" (artikel 2, lid 2, sub b).

1716 In de zevende plaats stelt Italcementi (T-65/95), dat AITEC van haar leden geen opdracht had gekregen om de gegevens over de Italiaanse prijzen aan Cembureau mee te delen.

1717 Vastgesteld moet evenwel worden, dat AITEC geen lid was van Cembureau. Zij kon dus niet op eigen houtje beslissen om informatie over de Italiaanse prijzen aan Cembureau toe te zenden. Zoals de Commissie in paragraaf 16, punt 16, van de bestreden beschikking terecht opmerkt, heeft AITEC zich ermee belast die informatie aan Cembureau mee te delen „ten behoeve van de Italiaanse leden van Cembureau", waaronder Italcementi. Bovendien betwist Italcementi niet, dat zij als rechtstreeks lid van Cembureau tijdens de betrokken periode regelmatig de in de andere Cembureau-landen geldende prijzen heeft ontvangen. De zowel actieve als passieve deelneming van Italcementi aan de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau is dus aangetoond.

1718 Het argument van Italcementi moet dan ook worden afgewezen.

1719 In de achtste plaats betwisten Italcementi (T-65/95) en Cementir (T-87/95) hun deelneming aan de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedragingen, op grond dat aangezien de prijzen op hun markt werden gecontroleerd, de informatie over de prijzen van de andere Cembureau-landen hun commerciële gedrag niet kon beïnvloeden. AGCI (T-103/95) beklemtoont, dat haar leden wegens de prijscontrole die destijds in Griekenland van toepassing was, hun prijzen onmogelijk aan die van de plaatselijke producenten konden aanpassen teneinde de thuismarkten te eerbiedigen.

1720 Dit betoog kan niet worden aanvaard.

1721 Allereerst staat vast, dat de prijscontrole die tijdens de betrokken periode in Griekenland en Italië van kracht was, enkel gold voor de binnenlandse prijzen, doch niet voor de prijzen bij uitvoer. De uit de verschillende Cembureau-landen ontvangen informatie over de prijzen was dus ook interessant voor de Griekse en de Italiaans ondernemingen, die in geval van bestellingen van buitenlandse klanten via de CPRF over een referentie beschikten die dienstig was om hun uitvoerprijs te kunnen aanpassen met het oog op de naleving van de Cembureau-overeenkomst.

1722 Verder vormde het bestaan van een systeem van overheidscontrole van de prijzen in Griekenland en Italië voor de cementindustrie van die landen geen beletsel om overeenkomstig de tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 geuite wens tot een geleidelijke vermindering van de prijsverschillen tussen de verschillende Cembureau-landen bij te dragen door bij hun aanvragen voor prijsverhogingen bij hun overheidsinstanties rekening te houden met de algemene tendensen die uit de CPRF naar voren kwamen.

1723 In de negende plaats ontkennen de drie Italiaanse producenten Unicem (T-50/95), Italcementi (T-65/95) en Cementir (T-87/95), dat hun deelneming aan de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen de mededinging op enigerlei wijze kon verstoren ten gevolge van de naleving van de Cembureau-overeenkomst, aangezien zij niet naar andere markten van de Gemeenschap uitvoerden.

1724 Dit betoog kan niet worden aanvaard.

1725 Allereerst kan het gestelde feit, dat de Italiaanse cementproducenten niet uitvoerden naar de Gemeenschap, althans ten dele worden verklaard door hun wens, de thuismarkten van de andere Cembureau-leden te eerbiedigen, zoals was overeengekomen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984. De informatie die werd uitgewisseld over de in de verschillende Cembureau-landen geldende prijzen kon dus interessant zijn voor de Italiaanse producenten, die in geval van bestellingen van klanten uit andere markten van de Gemeenschap via dergelijke informatie over de nodige gegevens beschikten om hun uitvoerprijs aan te passen met het oog op de naleving van de Cembureau-overeenkomst.

1726 Zelfs indien de Italiaanse cementproducenten toentertijd niet uitvoerden, en ongeacht de reden voor dat besluit, hadden die producenten er hoe dan ook belang bij, de op hun markt geldende prijzen aan de andere leden van Cembureau mee te delen, zodat mogelijke buitenlandse concurrenten met die informatie rekening konden houden teneinde de Cembureau-overeenkomst voor de Italiaanse markt te eerbiedigen.

1727 Vervolgens kan het feit dat ondernemingen die een mededingingsbeperkende gedragslijn volgden, in een bepaalde periode geen belang stelden in intracommunautaire handel, niet tot de conclusie leiden dat dat gedrag de grensoverschrijdende handel niet ongunstig kon beïnvloeden, aangezien deze situatie zich kan wijzigen door veranderingen in de marktvoorwaarden of in de structuur van zowel de gemeenschappelijke markt in haar geheel als de verschillende nationale markten (zie arresten Hof van 1 februari 1978, Miller/Commissie, 19/77, Jurispr. blz. 131, punt 14, en AEG/Commissie, reeds aangehaald in punt 364, punt 60).

1728 In de tiende plaats verklaart AGCI (T-103/95), dat de Griekse industrie wegens het abnormaal lage prijsniveau op haar markt geen enkele behoefte had aan bescherming tegen mogelijke invoer of aan naleving van enige regel tot verdeling van de markten. Het gedrag van haar leden in de betrokken periode rechtvaardigt volgens haar niet de conclusie, dat de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen, wat hen betreft, het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten diende te vergemakkelijken. Vóór 1985 had de Griekse industrie geen belangstelling voor de markten in de Gemeenschap. Toen vanaf 1985 haar economisch belang haar daartoe noopte, heeft zij naar eigen zeggen ondanks de regel van eerbiediging van de thuismarkten op grote schaal naar die gemeenschapsmarkt uitgevoerd.

1729 Dienaangaande zij allereerst opgemerkt, dat de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk enkel ten laste wordt gelegd aan de rechtstreekse leden van Cembureau tot wie de bestreden beschikking was gericht. Wat de Griekse markt betreft, is die inbreuk enkel verweten aan AGCI, doch niet aan de bij haar aangesloten ondernemingen.

1730 Derhalve kan het gedrag van de Griekse ondernemingen met betrekking tot de markt in de Gemeenschap tijdens de in artikel 2, lid 2, bedoelde periode niet in aanmerking worden genomen om te beoordelen, of AGCI inderdaad aan de betrokken inbreuk heeft deelgenomen.

1731 Juist met betrekking tot die deelneming moet worden opgemerkt, dat AGCI, na de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 te hebben bijgewoond, gedurende die gehele periode actief is blijven deelnemen aan de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen, waarbij zij „de prijswijzigingen [heeft] doorgegeven voor drie soorten cement" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 14; documenten nrs. 33.126/15291—15305) — zie ook de nota waarbij Cembureau de Commissie de documenten betreffende deze periodieke uitwisselingen heeft toegezonden, en waarin met betrekking tot Griekenland wordt vermeld: „Fotokopieën van de prijzen van 1984 tot en met 1989" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 8; document nr. 33.126/15096). Aldus droeg zij ertoe bij dat de bestaande verschillen tussen de prijzen van de verschillende leden-landen duidelijk werden, ten aanzien waarvan het tijdens die vergaderingen van de delegatiehoofden wenselijk werd geacht, dat zij geleidelijk werden verminderd teneinde uitvoer minder aantrekkelijk te maken. Haar deelneming aan de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk is dus aangetoond.

1732 Het argument van AGCI moet dan ook worden afgewezen.

1733 AGCI verwijt de Commissie verder, dat zij in het dispositief van de bestreden beschikking (artikel 2, lid 2) tussen de bij Cembureau aangesloten verenigingen geen onderscheid heeft gemaakt naar gelang van de ernst van de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen waaraan zij zouden hebben deelgenomen (Beneluxlanden — andere markten), terwijl zij bij de juridische beoordeling een dergelijk onderscheid wel zou hebben gemaakt (bestreden beschikking, paragraaf 47, punten 6-15).

1734 Gelet op de conclusies in punt 1593 supra behoeft dit argument niet meer te worden onderzocht.

1735 Ten slotte verwijt AGCI de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met de wijze waarop de verschillende leden van Cembureau de informatie over de prijzen is meegedeeld. Zij merkt op, dat SFIC de informatie vanaf 1987 uitsluitend telefonisch aan Cembureau doorgaf, en voortaan weigerde die informatie in officiële documenten van Cembureau bekend te laten maken (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 12; document nr. 33.126/15096). Volgens AGCI blijkt uit die beslissing, dat SFIC de informatie over de prijzen op haar markt niet meer aan bepaalde leden van Cembureau, waaronder AGCI, wilde meedelen wegens hun activiteiten of die van hun leden op de Franse markt.

1736 Vastgesteld moet worden, dat dit argument van AGCI wordt weersproken door de verklaringen in het stuk waarnaar zij verwijst. Ofschoon Frankrijk vanaf 1987 „zijn [gemiddelde] prijzen niet meer in de documenten van Cembureau bekendgemaakt [wilde] zien", konden deze „telefonisch worden medegedeeld aan de leden" (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 12; document nr. 33.126/15096).

1737 Het feit dat SFIC vanaf 1987 de gegevens die zij over de Franse tarieven verstrekte, niet verspreid wenste te zien in documenten van Cembureau, kan hoe dan ook niet de zowel actieve als passieve deelneming van AGCI, tijdens de gehele betrokken periode, aan de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen weerleggen. Het doet evenmin af aan de analyse in de punten 1639 tot en met 1647 supra betreffende de juistheid van de beoordeling — door de Commissie in paragraaf 47, punt 13, van de bestreden beschikking — van het mededingingsverstorende doel dat sinds de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 door Cembureau en haar leden, waaronder AGCI, met de periodieke uitwisseling van informatie over de tarieven werd nagestreefd.

E — Duur van de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk

1738 Op grond van de van Cembureau ontvangen documenten betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen, meent de Commissie, dat die uitwisseling „ten minste het tijdvak van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 [heeft] bestreken" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punten 12 en 15). In artikel 2, lid 2, neemt zij dan ook aan, dat tussen die twee data sprake was van een inbreuk betreffende de periodieke uitwisseling van informatie, die is gepleegd door Cembureau en haar rechtstreekse leden tot wie de bestreden beschikking was gericht. Ten aanzien van Oficemen en ATIC, het Spaanse en het Portugese rechtstreekse lid, neemt zij om de in de paragrafen 45, punt 11, en 46, punt 3, van de bestreden beschikking genoemde redenen de inbreuk slechts vanaf 1 januari 1986 in aanmerking.

1739 Unicem (T-50/95) merkt op, dat Cembureau in haar in punt 1588 supra bedoelde nota verklaart, dat haar over de jaren 1987 en 1988 geen gegevens uit Italië zijn verstrekt (document nr. 33.126/15096). De in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk zou wat haar betreft dus niet tot en met 31 december 1988 kunnen hebben geduurd.

1740 Vastgesteld moet worden, dat die nota, die met name wordt aangehaald in paragraaf 16, punt 8, van de bestreden beschikking, ten aanzien van Italië vermeldt: „Fotokopieën van de prijzen van 1984 tot en met 1986 (geen prijswijzigingen tot 1989, prijzen van 1989 telefonisch meegedeeld)". Daaruit blijkt, dat de Italiaanse prijzen ook nog na de datum die de Commissie als einde van de in artikel 2, lid 2, bedoelde inbreuk in aanmerking heeft genomen, aan Cembureau zijn medegedeeld.

1741 Bovendien betwist Unicem niet, dat zij als rechtstreeks lid van Cembureau ten minste tot en met 31 december 1988 de verstrekte informatie over de prijzen in de andere Cembureau-landen heeft ontvangen.

1742 Om die redenen moet het argument van Unicem worden afgewezen.

1743 BCA (T-54/95) beklemtoont, dat CMF noch zij zelf na 1985 nog tarieven aan Cembureau heeft meegedeeld, zoals trouwens ook uit de in punt 1588 supra bedoelde nota van Cembureau zou blijken. Volgens BCA heeft de Commissie niet voldaan aan de motiveringsplicht van artikel 190 van het Verdrag, nu zij in de bestreden beschikking niet aangeeft, hoe zij, na te hebben opgemerkt dat CMF Cembureau vanaf 1985 geen informatie over de prijzen meer had meegedeeld en bij gebreke van bewijzen dat BCA op enig moment dergelijke informatie aan Cembureau heeft meegedeeld, kon concluderen, dat CMF en BCA tijdens de gehele betrokken periode ononderbroken hadden deelgenomen aan onrechtmatige onderling afgestemde feitelijke gedragingen betreffende de uitwisseling van prijzen.

1744 Wat deze gestelde ontoereikende motivering betreft, blijkt evenwel uit paragraaf 47, sub b, van de bestreden beschikking, gewijd aan de juridische beoordeling van de feiten betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen, dat de Commissie in artikel 2, lid 2, niet enkel een sanctie wilde opleggen voor de actieve deelneming aan die periodieke uitwisseling via het verstrekken van informatie over de prijzen aan Cembureau, maar meer algemeen voor de aansluiting bij het op het niveau van Cembureau georganiseerde stelsel van periodieke informatie, ook al bleef die aansluiting beperkt tot de ontvangst van informatie over de andere markten.

1745 Ten gronde moet inderdaad worden aangenomen, dat het tijdens de gehele betrokken periode aangesloten blijven bij het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen volstond om de deelneming aan de in artikel 2, lid 2, vastgestelde inbreuk tijdens die gehele

periode aan te tonen. De periodieke ontvangst van informatie over de prijzen in de verschillende Cembureau-landen was immers een bron van gegevens die dienstig waren om de toepassing van de Cembureau-overeenkomst te garanderen in geval van bestellingen van potentiële buitenlandse klanten en/of om te proberen de verschillen tussen de prijzen op de Europese markt geleidelijk te verminderen, zoals gewenst door de delegatiehoofden tijdens hun vergaderingen van 14 januari 1983 en 19 maart 1984.

1746 Ofschoon Cembureau in haar in punt 1588 supra bedoelde nota met betrekking tot het Verenigd Koninkrijk zegt, dat zij „sinds 1985 geen officiële prijsmededeling meer ontvangen" heeft (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 21; document nr. 33.126/15096), zijn CMF en vervolgens BCA als rechtstreeks lid van Cembureau niettemin gedurende de gehele duur van de in artikel 2, lid 2, in aanmerking genomen inbreuk bij het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen aangesloten gebleven. Ten minste tot en met 31 december 1988 bleven zij dus profiteren en lieten zij hun aangesloten ondernemingen profiteren van de informatie over de op de verschillende markten van de Cembureau-landen geldende prijzen, die dienstig waren met het oog op de naleving van de Cembureau-overeenkomst.

1747 Het argument van BCA moet dan ook worden afgewezen.

1748 Wat Italcementi (T-65/95) betreft, is niet aangetoond, dat zij heeft deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (supra, punten 1347-1349). Verder is er, zoals later zal worden vastgesteld (infra, punt 4224) niets, zoals een bewijs van de deelneming van die onderneming aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst, waaruit blijkt, dat zij met die overeenkomst had ingestemd voordat zij deelnam aan de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, tijdens welke de overeenkomst is bevestigd.

1749 Aangezien de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking als inbreuk wordt vastgesteld, voor zover zij strekte tot vergemakkelijking van de Cembureau-overeenkomst, mocht de Commissie de deelneming van Italcementi aan die inbreuk niet vóór 19 maart 1984 in aanmerking nemen.

1750 Derhalve moet artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld dat Italcementi vóór 19 maart 1984 heeft deelgenomen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen.

1751 Cementir (T-87/95) klaagt erover, dat op het punt van de duur van de inbreuk betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in de bestreden beschikking elke motivering ontbreekt.

1752 Opgemerkt moet evenwel worden, dat de Commissie met betrekking tot de periodieke uitwisseling van de prijzen van de Beneluxlanden preciseert (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 12):

„Volgens de gegevens over de prijzen die door Cembureau verstrekt zijn en die voor deze landen betrekking hebben op de periode van 1984 tot en met 1988 (document nr. 33.126/15095), heeft deze inbreuk ten minste het tijdvak van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 bestreken."

1753 Aangaande de periodieke uitwisseling van prijzen van de andere bij Cembureau aangesloten landen stelt zij (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 15):

„In de hierboven genoemde context is het circuleren van de tarieven, die volgens de beschikbare documenten ten minste van kracht waren van 1984 tot en met 1988, een onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Cembureau en haar leden, die met naam in punt 5 genoemd worden."

1754 Deze gegevens vormen een toereikende motivering betreffende de duur van de in artikel 2, lid 2, vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

1755 Het argument van Cementir moet dan ook worden afgewezen.

Toegang tot het dossier

1756 Cembureau (T-26/95), FIC (T-30/95), VNC (T-32/95), SFIC (T-36/95), Aalborg (T-44/95), Unicem (T-50/95), Irish Cement (T-60/95), ATIC (T-63/95), Italcementi (T-65/95) en Cementir (T-87/95) hebben een aantal opmerkingen ingediend op basis van de documenten die zij hebben kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 betreffende de toegang tot het dossier (supra, punten 164 en 168). Zij pogen aan te tonen, dat de Commissie, door hun tijdens de administratieve procedure slechts beperkt toegang te verlenen tot de PvB en het onderzoeksdossier, bij de vaststelling van de in artikel 2 van de bestreden beschikking verweten inbreuken hun rechten van de verdediging heeft geschonden, daar zij geen toegang hadden tot ontlastende gegevens.

1757 Die verzoeksters voeren daarvoor in wezen acht argumenten aan.

1758 In de eerste plaats stellen zij allen, dat zij met verschillende van de documenten die zij naar aanleiding van die maatregelen tot organisatie van de procesgang hebben kunnen raadplegen, hadden kunnen aantonen, dat de ad hoc en periodiek op het niveau van Cembureau uitgewisselde informatie over de prijzen wegens haar algemene en approximatieve karakter geen commerciële waarde of commercieel nut had, en dat daarmee niet het in de bestreden beschikking aangenomen mededingingsverstorende doel kon worden nagestreefd.

1759 Zo verklaart Cembureau in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat de documenten betreffende de informatie over de prijzen die zich in de nationale dossiers bevinden, haar betoog steunen, dat het bij de via de CPRF verspreide informatie om louter statistische, op gemiddelden gebaseerde informatie ging, die dus niet kon bijdragen tot de onderlinge aanpassing van de prijzen of tot de eerbiediging van marktverdelingsovereenkomsten. Met die documenten had zij haars inziens ook haar argument kunnen staven, dat de prijzen op de verschillende Europese markten moeilijk konden worden vergeleken wegens de verschillende soorten en kwaliteiten cement en de verschillende leveringsvoorwaarden.

1760 Cembureau verwijst in dat verband naar een brief in het dossier betreffende Frankrijk, die SFIC haar op 27 november 1986 had gezonden en die informatie verstrekt over de prijs van vier categorieën cement na de prijsstijgingen tussen 1 juli en 1 november 1986 (document nr. 33.126/14938). Volgens haar waren de in dat stuk genoemde prijzen, evenals de prijzen in de documenten nrs. 33.126/15026, 15029 en 15040—15051, gemiddelden. Indien zij met de verspreiding van die gegevens de producenten van de verschillende landen in staat wilde stellen hun prijzen onderling aan te passen, had zij hun een prijzengamma moeten meedelen in plaats van een gewogen gemiddelde. Cembureau wijst er nog op, dat SFIC over veel gedetailleerdere gegevens betreffende de prijzen beschikte dan die welke zij aan Cembureau meedeelde, maar dat die gegevens enkel werden verstrekt aan de Franse administratie, zodat die de ontwikkeling van de nationale economie kon volgen. Cembureau verklaart eveneens, dat uit een in het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk aangetroffen brief van CMF aan het OFT van 25 november 1986 (supra, punt 1147) blijkt, hoe moeilijk het was, prijsvergelijkingen tussen de lidstaten op te stellen (documenten nrs. 33.126/17641—17654).

1761 In haar opmerkingen van 28 november 1997 stelt zij, dat blijkens de documenten waartoe zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 toegang heeft gekregen, bij de vaststelling van de cementprijs veel verschillende factoren, zoals transportkosten, kortingen, specificaties van producten en verkoopvoorwaarden een belangrijke rol spelen, die van lidstaat tot lidstaat of zelfs van producent tot producent binnen een lidstaat sterk kan verschillen. Ter illustratie van het grote verschil in transportkosten verwijst zij naar de documenten nrs. 33.126/14536 (lijst van transportprijzen van een Franse producent) en 17905—17917 („Typical example of internal haulage rates per tonne from Castle Ketton works for 1989 by various load sizes"). Tot staving van haar bewering dat het commerciële beleid inzake kortingen sterk uiteenloopt, verwijst zij naar de documenten nrs. 33.126/4982/54—70 (nota van een Franse producent over zijn „commercieel beleid"), 17881—17886 („Castle Cement Limited specific terms — 1990"), 11221—11223 (interne nota van Blue Circle van 12 april 1989 met de titel „Cement Pricing" en brief van Blue Circle aan RMC van 15 december 1988 betreffende „BCC price & rebate proposals to RMC 1 January 1989 to 31 December 1989") en 17436—17438 (documenten van Rugby over „Quantity rebate scales 1990", „Merchant rebates" en „Off-invoice discounts"). Tot staving van haar beweringen betreffende de verschillende technische specificaties verwijst zij naar de documenten nrs. 33.322/1410—1412 (nota betreffende een vergadering van 6 maart 1987 tussen Spaanse

en Portugese cementproducenten) en nrs. 33.126/17623—17625 (ontwerp van 6 september 1985 voor een brief van CMF aan het OFT). Als voorbeeld van de grote verschillen in de verkoopvoorwaarden legt zij de documenten nrs. 33.126/17368—17431 (documenten van Rugby uit de periode 1985-1990 waarin haar prijzen voor een aantal cementproducten zijn vermeld), 17888 en 17889 (brief van Ribble Cement van 10 mei 1985 met een aantal „cement prices in Great-Britain") en 4853 („Prix usines février 1988" van een Franse producent) over. Cembureau stelt, dat indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot die documenten had gehad, zij haar verweer beter had kunnen onderbouwen, dat de gegevens die haar leden ad hoc (tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden) en periodiek (via de CPRF) via haar hebben uitgewisseld, redelijkerwijs niet het mededingingsverstorende doel of gevolg hadden kunnen hebben die de Commissie in de PvB en in paragraaf 47 van de bestreden beschikking daaraan toeschrijft, aangezien daarin niet de vele factoren waren opgenomen die een rechtstreekse rol spelen bij de vaststelling van de prijs voor de klant.

1762 FIC merkt in haar opmerkingen van 10 februari 1997 op, dat bepaalde documenten uit het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk bevestigen, dat de uitwisseling van statistieken op het niveau van Cembureau betrekking had op algemene gegevens zonder commercieel belang of waarde, en dat zij dus niets laakbaars had. Zij verwijst in dat verband naar de notulen van de CMF-vergadering van 2 oktober 1985 (documenten nrs. 33.126/17092—17098), waarin de verwijten worden vermeld die de voorzitter van Cembureau aan de leden maakte wegens hun ongelijke bijdrage aan de uitwisseling van statistieken voor de „Cembureau European Annual Review". Verder noemt zij de reeds in de punten 1760 en 1761 supra genoemde documenten nrs. 33.126/17623—17625 en 17641—17653 en een brief van het OFT aan CMF van 22 september 1986 (documenten nrs. 33.126/17635—17638). Uit die stukken blijkt volgens haar, dat de via Cembureau uitgewisselde gegevens onbeduidend en approximatief waren. Ook de documenten inzake het hoofdstuk van de PvB betreffende Frankrijk (zie met name het in punt 1760 supra genoemde document nr. 33.126/14938) bevestigen haars inziens, dat de door Cembureau georganiseerde statistische uitwisseling geen commercieel belang had en dat de door de leden, waaronder SFIC, verstrekte gegevens slechts approximatief waren.

1763 VNC illustreert in haar opmerkingen van 10 februari 1997 haar desbetreffende betoog met de in de punten 1760, 1761 en 1762 supra genoemde documenten nrs. 33.126/14938, 17623, 17635—17637 en 17641—17653.

1764 In haar opmerkingen van 7 januari 1998 voert SFIC een passage aan uit de notulen van de zesde vergadering van de CLC van 7 juli 1977 (documenten nrs. 33.126/2545—2548) en de notulen van de vergadering van de „Pricing Working Party" van 26 juli 1978 (documenten nrs. 33.126/2591—2609), waaruit haars inziens blijkt, hoe ver de cementprijzen in de toenmalige negen lidstaten van de Gemeenschap uit elkaar lagen.

1765 In haar opmerkingen van 12 januari 1998 noemt Aalborg een aantal documenten waaruit zou blijken, dat vele factoren die bij de vaststelling van de cementprijs van groot belang zijn, niet voorkwamen in de informatie over de prijzen die via Cembureau werd verspreid. Behalve naar

de reeds in punt 1761 supra genoemde documenten nrs. 33.126/4853, 11221—11223, 17436—17438 en 17881—17886, verwijst zij naar documenten van Lafarge (documenten nrs. 33.126/4850—4852) en naar de briefwisseling tussen Blue Circle en haar klant RMC (documenten nrs. 33.126/11224—11241) om te illustreren welke rol kortingen spelen bij de vaststelling van de prijzen, hoe vertrouwelijk die zijn en hoe zij op de klant zijn afgestemd. Vervolgens verwijst zij naar de reeds in punt 1761 supra genoemde documenten nrs. 33.126/17905—17917, een nota van CBR uit 1981 (documenten nrs. 33.126/7555 en 7556), een studie van Lafarge (documenten nrs. 33.126/4869—4910), een ontwerp van 21 juni 1983 voor een brief van de vennootschap NCH aan de Commissie (documenten nrs. 33.126/5038—5051) en een brief van Blue Circle aan het OFT van 6 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/11119—11121), om het belang van de transportkosten in de cementprijzen aan te tonen. Ten slotte baseert zij zich op de in de punten 1760 en 1761 supra aangehaalde documenten nrs. 33.126/17624, 17625 en 17641—17653 en de genoemde brief van Blue Circle aan het OFT van 6 oktober 1986 om aan te tonen, dat de verschillende technische specificaties een vergelijking tussen de prijzen van de leden-landen onzeker maken. Aalborg beklemtoont nog, dat de Franse prijzen volgens document nr. 33.126/15170 approximatief waren, „exclusief belastingen af-fabriek" en voorzien waren van de waarschuwing: „Aangezien het slechts om approximatieve gemiddelde waarden gaat, kan geen nauwkeurige vergelijking worden gemaakt met de eerder gepubliceerde prijzen en zijn de prijsverschillen tussen de diverse categorieën niet significant."

1766 In haar opmerkingen van 28 november 1997 voert Unicem een aantal documenten aan om aan te tonen, dat de gegevens over de prijzen die via Cembureau werden verspreid, niet betrouwbaar of vergelijkbaar waren, en niet voor een mededingingsverstorend commercieel doel konden worden gebruikt, aangezien zij geen enkel gegeven bevatten — en trouwens ook niet konden bevatten — over de transportkosten, de kortingen, de kwaliteit van het product en de verkoop- en leveringsvoorwaarden, alles variabelen die essentieel zijn voor de bepaling van de werkelijke verkoopprijzen.

1767 Zij illustreert het belang en de veranderlijkheid van:

— de transportkosten bij de vaststelling van de cementprijzen met de reeds in de punten 1761 en 1765 supra aangehaalde documenten nrs. 33.126/5038—5051, 11119, 17905—17917 en 4869—4910 en de documenten nrs. 33.126/9659, 8155, 9672, 9673 en 4994—5000;

— de kortingen met de reeds in de punten 1761 en 1765 supra aangehaalde documenten nrs. 33.126/4982, 11221—11241 en 17437;

— de kwaliteit van het product met de reeds in de punten 1760 en 1761 supra aangehaalde documenten nrs. 33.126/17624, 17625 en 17641—17646;

— de verkoop- en leveringsvoorwaarden met de reeds in de punten 1761 en 1765 supra aangehaalde documenten nrs. 33.126/4850 en 4853.

1768 Irish Cement voert in haar opmerkingen van 5 januari 1998 de in punt 1761 supra aangehaalde documenten nrs. 33.126/14536, 17905—17917, 17881—17886, 11221—11223, 17436—17438, 17888 en 17889 aan, om te illustreren dat vele factoren, zoals de specificaties van de producten, de kredietvoorwaarden, de leveringskosten en de kortingen van grote invloed zijn bij de vaststelling van de cementprijzen in de verschillende landen.

1769 ATIC beklemtoont in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat uit de zeldzame verwijzingen naar de uitwisseling van informatie in de nationale hoofdstukken van de PvB en in de stukken van de nationale dossiers blijkt, dat de tussen de nationale verenigingen en Cembureau uitgewisselde informatie onbeduidend was. Zij verwijst in dat verband naar punt 52 van de PvB in het hoofdstuk betreffende Griekenland, een brief van AGCI aan Cembureau van 10 juli 1990 (documenten nrs. 33.126/19395—19397), een brief van AITEC aan haar leden van 12 oktober 1989 (documenten nrs. 33.126/12051 en 12052) en de in punt 1760 supra genoemde brief van SFIC aan Cembureau van 27 november 1986 (document nr. 33.126/14938).

1770 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 stelt Italcementi, dat de nationale dossiers een aantal documenten bevatten op basis waarvan zij tijdens de administratieve procedure haar argument had kunnen staven, dat het bij de via Cembureau verspreide statistische gegevens om niet-gedetailleerde informatie van algemene aard ging die betrekking had op voorbije tijdvakken, en niet om gegevens die per onderneming waren geïndividualiseerd. In het bijzonder had zij beter kunnen aantonen, dat de informatie waartoe zij op het niveau van Cembureau toegang had, geen enkel commercieel nut had, aangezien zij niets bevatte over kortingen of betalingsvoorwaarden. Zij baseert zich allereerst op de in punt 1760 supra aangehaalde documenten nrs. 33.126/15026 en 15040—15051, op document nr. 33.126/15025 en op de in punt 1760 supra genoemde brief van SFIC aan Cembureau van 27 november 1986 (document nr. 33.126/14938), waaruit zou blijken, dat de gegevens over de Franse markt slechts benaderende waarden waren, waarvan de mededeling aan Cembureau voorzien was van de waarschuwing, dat geen nauwkeurige vergelijking kon worden gemaakt met de eerder gepubliceerde prijzen en dat de prijsverschillen tussen de diverse categorieën niet significant waren. Vervolgens wijst zij op het in punt 1761 supra genoemde ontwerp van de brief van CMF aan het OFT (documenten nrs. 33.126/17624 en 17625), waarin omstandig de verschillende factoren worden uiteengezet die een vergelijking tussen de verkoopprijzen van cement in de verschillende lidstaten onmogelijk maken. Verder beroept zij zich nog op de in punt 1762 supra genoemde passage uit de notulen van de CMF-vergadering van 2 oktober 1985 (document nr. 33.126/17097) betreffende de uitspraken van de voorzitter van Cembureau, waarin de leden een ongelijke bijdrage aan de uitwisseling van statistieken voor de „Cembureau European Annual Review" wordt verweten.

1771 In haar opmerkingen van 26 november 1997 verwijst Italcementi allereerst naar een nota van Lafarge van 7 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/4919—4921), die het geringe nut van de

via Cembureau verkregen informatie over de prijzen zou illustreren: „Onderwerp: Cementprijs in Europa. De hierbij gevoegde tabel bevat voor elk land de via de meest betrouwbare weg verkregen informatie. Als nauwkeuriger gegevens ontbreken, zijn het de door Cembureau gepubliceerde cijfers." Volgens haar bleek uit de in punt 1761 supra genoemde documenten nrs. 33.126/17370—17374, dat de prijzen van een onderneming om verschillende redenen sterk konden verschillen, afhankelijk van de klant of de plaats van verkoop. Document nr. 33.126/3826 toont haars inziens aan, dat soms honderden bladzijden nodig waren om het prijsbeleid van één enkele onderneming te beschrijven, hetgeen bewijst, dat de door Cembureau meegedeelde prijzen niet dienstig waren voor vergelijkingen met een mededingingsverstorend commercieel doel. Ten slotte zou uit de in punt 1761 supra genoemde documenten nrs. 33.126/17396—17399, 14536 en 4853, blijken dat de extreme vereenvoudiging van de door Cembureau verstrekte gegevens (geen vermelding van essentiële elementen als BTW, transportkosten, kortingen en verkoopvoorwaarden) in scherp contrast stond met de ingewikkelde structuur van de door elke onderneming daadwerkelijk gehanteerde prijzen.

1772 In haar opmerkingen van 29 december 1997 verwijst Cementir naar de in de punten 1761 en 1765 supra genoemde documenten nrs. 33.126/4982/54—70, 4869—4910, 14536, 4850—4853 en 17905—17917, document nr. 33.126/17918, en naar de documenten nrs. 33.126/4919, 4920, 4954—4982 en 3826, waaruit zou blijken, dat de prijzen van eenzelfde onderneming grote verschillen kunnen vertonen naar gelang van de vestigingsplaats van de fabriek, de klant, de kortingen, de transportkosten, de betalingsvoorwaarden, de verpakking, de per soort product geleverde diensten, het distributiestelsel, de nationale en/of plaatselijke belastingen en heffingen, enz. De door Cembureau verstrekte gegevens, waarin die factoren niet voorkwamen, konden volgens Cementir dus niet worden gebruikt om nauwkeurig de door de verschillende cementproducenten gehanteerde prijzen te bepalen.

1773 Opgemerkt moet worden, dat de verschillende factoren die verzoeksters hebben aangevoerd, alle verband houden met overwegingen waarmee de Commissie in de bestreden beschikking naar behoren rekening heeft gehouden. In paragraaf 16, punt 22, citeert de Commissie een passage uit de nota waarbij Cembureau haar de documenten betreffende de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen had toegestuurd: „Helaas zijn de prijsstructuren en de typen cement die door ieder land als referentie worden genomen zo uiteenlopend dat alle gemaakte vergelijkingen verkeerd zijn gebleken" (document nr. 33.126/15097). In paragraaf 47, sub b-ii, neemt zij een standpunt in omtrent de opmerkingen van adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure, volgens welke „het verspreiden van (...) prijslijsten, die over het algemeen betrekking hebben op geldende en niet op toekomstige prijzen geen enkel of een geringer effect op de mededinging heeft dan een rechtstreekse uitwisseling van informatie over de prijzen tussen de ondernemingen" (paragraaf 47, punt 13), en „de verspreiding van dergelijke informatie over de prijzen geen invloed op de markt kan hebben aangezien het gaat om niet-geïndividualiseerde gegevens, die soms betrekking hebben op de door de overheid goedgekeurde prijzen en soms op prijsgemiddelden" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 14).

1774 Wat Aalborg en Italcementi betreft, zij daaraan nog toegevoegd, dat de gegevens in de in de punten 1765 en 1770 supra genoemde documenten nrs. 33.126/14938 en 15170 betreffende de Franse prijzen integraal zijn overgenomen in paragraaf 16, punt 12, van de bestreden beschikking.

1775 In weerwil van deze overwegingen heeft de Commissie gelet op de objectieve vaststellingen die zijn uiteengezet in paragraaf 47, punten 1, 4 en 13, van de bestreden beschikking, terecht geconcludeerd (supra, punten 1515-1519 en 1639-1647), dat de in artikel 2, leden 1 en 2, bedoelde ad hoc en periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag het oogmerk hadden, „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken" (bestreden beschikking, artikel 2).

1776 De aanvullende commentaren die verzoeksters destijds hadden kunnen formuleren om te beklemtonen, dat het bij de informatie over de prijzen die op het niveau van Cembureau ad hoc en periodiek werd uitgewisseld, om algemene en approximatieve informatie ging, hadden dus geen — zelfs geen kleine — kans kunnen bieden, dat de administratieve procedure een andere afloop zou hebben gehad.

1777 Ten slotte zij beklemtoond, dat het door Aalborg aangevoerde document nr. 33.126/15170 tijdens de administratieve procedure toegankelijk was (supra, punt 250). Aalborg kon het dus gebruiken om haar memorie van antwoord op de PvB te schragen. Zij kan het derhalve thans niet aanvoeren om een schending van haar rechten van de verdediging in de administratieve procedure te staven.

1778 In de tweede plaats stelt Cembureau in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat in de notulen van de CMF-vergadering van 11 februari 1987 (documenten nrs. 33.126/17203—17205) wordt gezegd, dat in afwachting van juridisch advies de mededeling van informatie over de prijzen door CMF aan Cembureau wordt geschorst wegens de opheffing van het CPMA (supra, punt 91). Indien zij tijdens de administratieve procedure kennis had gehad van dat document, had zij op basis daarvan kunnen aanvoeren, dat het hoogst onwaarschijnlijk was dat CMF (en haar leden) willens en wetens deelnam aan een onrechtmatige overeenkomst op Europees niveau, terwijl zij er steeds voor had gezorgd de regels van zowel het communautaire als het nationale mededingingsrecht in acht te nemen.

1779 Allereerst moet evenwel worden opgemerkt, dat de Commissie in paragraaf 16, punt 21, van de bestreden beschikking vaststelt, dat Cembureau sinds 1985 van CMF geen officiële prijsmededeling meer heeft ontvangen, en dat zij uit verschillende bronnen prijzen verkreeg, die zij als approximatieve raming telefonisch meedeelde.

1780 Bovendien hadden de commentaren die Cembureau tijdens de administratieve procedure had kunnen maken over het gestelde streven van de Britse vereniging om het mededingingsrecht in acht te nemen, niet kunnen maskeren dat Cembureau inderdaad actief betrokken was bij de ad hoc en periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen binnen haar kader, noch dat de Britse vereniging gedurende de gehele periode waarvoor in artikel 2, lid 2, een inbreuk in aanmerking is genomen, bij het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen aangesloten bleef.

1781 De opmerkingen die Cembureau op basis van de in punt 1778 supra vermelde documenten had kunnen formuleren, hadden dus geen — zelfs geen kleine — kans kunnen bieden, dat de administratieve procedure een andere afloop zou hebben gehad.

1782 In de derde plaats verwijst Cembureau in haar opmerkingen van 10 februari 1997 naar documenten uit 1990 in het dossier betreffende Griekenland (documenten nrs. 33.126/19394—19401) inzake de mededeling van statistieken door Titan aan haar nationale vereniging en door deze vereniging aan Cembureau, waarin geen enkel gegeven over de prijzen zou voorkomen.

1783 Indien Cembureau dit element tijdens de administratieve procedure had kunnen aanvoeren, had dat evenwel niet de reeks van in paragraaf 16 van de bestreden beschikking bedoelde stukken kunnen weerleggen, die aantonen dat in de betrokken periode op het niveau van Cembureau ad hoc en periodiek informatie over de prijzen — waaronder de Griekse prijzen — werd uitgewisseld.

1784 In de vierde plaats stelt SFIC in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat het voor haar verweer dienstig zou zijn geweest indien zij tijdens de administratieve procedure had beschikt over verschillende stukken uit de dossiers betreffende Portugal (documenten nrs. 33.322/1019 en 1020, 1406—1408 en 1410—1412) en Italië (documenten nrs. 33.126/11919, 11990, 11991, 11993, 11994 en 11995) die betrekking hadden op het stelsel van controle van de cementprijzen dat in de betrokken periode in die twee landen van kracht was. Met die stukken had zij volgens haar kunnen aantonen, dat de informatie die zij over die twee markten ontving, evenals de informatie over de prijzen die zij zelf aan Cembureau meedeelde, geen gevoelige gegevens bevatte. In haar opmerkingen van 7 januari 1998 verwijst SFIC nog naar een stuk uit het dossier Blue Circle (documenten nrs. 33.126/11007 en 11008) over het CPMA, waarmee zij haar betoog zou hebben kunnen staven dat de prijzen in Europa star waren wegens de overheidscontrole die tijdens de betrokken periode in een aantal lidstaten daarop werd uitgeoefend.

1785 In haar opmerkingen van 12 januari 1998 beklemtoont Aalborg op grond van de documenten nrs. 33.126/15134 en 15135, dat de via Cembureau verspreide Italiaanse prijzen reeds eerder bekend waren gemaakt. Zij legt ook document nr. 33.126/15201 over om aan te tonen, dat de Portugese prijzen door de overheid werden vastgesteld en dus geheel doorzichtig waren.

1786 De factoren die SFIC en Aalborg hebben aangevoerd, blijken evenwel verband te houden met overwegingen waarmee de Commissie in de bestreden beschikking naar behoren rekening heeft gehouden.

1787 Zo verklaart de Commissie in paragraaf 16, punt 16, dat in Italië voor de prijzen in de betrokken periode eerst een stelsel van controle gold en daarna, vanaf eind 1985, een stelsel van

bewaking. Zij merkt op, dat AITEC tot en met 30 november 1985 aan Cembureau de Italiaanse prijzen doorgaf „zoals die door de overheid voor het gehele land goedgekeurd zijn en in het ‚Giornale Ufficiale' gepubliceerd worden", en dat, sinds de prijzen sinds december 1985 niet meer in dat blad gepubliceerd worden „iedere producent zijn eigen prijzen bekendmaakt" en een „mededeling van AITEC wordt gepubliceerd in de gespecialiseerde pers".

1788 In paragraaf 16, punt 19, merkt zij op, dat de prijzen in Portugal tot en met 1987 moesten worden opgegeven en dat zij daarna onder het „stelsel van prijsafspraken" vielen.

1789 In paragraaf 16, punt 21, beklemtoont zij, dat er tot en met februari 1987 tussen de Britse producenten een gemeenschappelijke prijs- en marketingovereenkomst bestond. Krachtens die overeenkomst werden „de prijzen en verkoopvoorwaarden (...) gezamenlijk vastgesteld en aan de Britse autoriteiten voorgelegd".

1790 In paragraaf 47, sub b-ii, neemt de Commissie een standpunt in omtrent de opmerkingen van bepaalde adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure volgens welke „de verspreiding van dergelijke informatie over de prijzen geen invloed op de markt kan hebben aangezien het gaat om niet-geïndividualiseerde gegevens, die soms betrekking hebben op de door de overheid goedgekeurde prijzen en soms op prijsgemiddelden" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 14). Daarbij wijst zij er opnieuw op, dat wat Italië en Portugal betreft, „de doorgegeven prijzen die [zijn] welke door de overheid goedgekeurd zijn en die betrekking hebben op de hele bedrijfstak in de respectieve landen" (paragraaf 47, punt 14, tweede streepje), en dat „de prijsgemiddelden die voor (...) het Verenigd Koninkrijk werden verstuurd, (...) geen gegevens [bevatten] waarmee de producenten konden worden geïdentificeerd" (bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 14, derde streepje).

1791 Hiervoor (supra, punt 1775) is reeds beklemtoond, dat in weerwil van deze overwegingen, de Commissie, gelet op de objectieve vaststellingen die zijn uiteengezet in paragraaf 47, punten 1, 4 en 13, van de bestreden beschikking, desondanks terecht heeft geconcludeerd (supra, punten 1515-1519 en 1639-1647), dat de in artikel 2, leden 1 en 2, bedoelde ad hoc en periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag als oogmerk hadden „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken" (bestreden beschikking, artikel 2).

1792 De commentaren die SFIC en Aalborg tijdens de administratieve procedure hadden kunnen formuleren om aan te tonen, hoe star de destijds in sommige Cembureau-landen geldende systemen van controle en vaststelling van de prijzen waren, hadden dus geen — zelfs geen kleine — kans kunnen bieden, dat de administratieve procedure een andere afloop zou hebben gehad.

1793 Wat Aalborg betreft, zij daar nog aan toegevoegd, dat de in haar opmerkingen van 12 januari 1998 aangevoerde documenten nrs. 33.126/15134, 15135 en 15201 (supra, punt 1785) tijdens

de administratieve procedure toegankelijk waren (supra, punt 250). Aalborg kon deze dus gebruiken om haar memorie van antwoord op de PvB te schragen. Zij kan ze derhalve thans niet aanvoeren om een schending van haar rechten van de verdediging in de administratieve procedure te staven.

1794 ATIC stelt in haar opmerkingen van 10 februari 1997 van haar kant, dat indien zij tijdens de administratieve procedure toegang had gehad tot de in punt 1769 supra bedoelde documenten, zij ook haar betoog had kunnen schragen, dat de door haar aan Cembureau meegedeelde informatie niets vertrouwelijks bevatte en dus geen mededingingsbeperkende gedragingen kon vergemakkelijken.

1795 Geen van de door ATIC aangevoerde documenten heeft evenwel betrekking op de informatie over de prijzen die zij tijdens de betrokken periode aan Cembureau heeft toegezonden. Derhalve had ATIC op basis van geen van deze documenten kunnen beklemtonen, dat de gegevens die zijzelf toen aan Cembureau had verstrekt, onbelangrijk waren.

1796 Cementir herinnert er in haar opmerkingen van 29 december 1997 aan, dat de prijzen in heel wat landen door de overheid werden gecontroleerd, zonder dat zij tot staving van die bewering evenwel bepaalde documenten aanvoert.

1797 Dit argument, dat niet is gestoeld op enig concreet element uit de stukken die Cementir na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 heeft kunnen raadplegen, kan niet worden aanvaard in het kader van het onderzoek van een middel inzake schending van de rechten van de verdediging als gevolg van de onvolledige toegang tot de PvB en het onderzoeksdossier van de Commissie tijdens de administratieve procedure. Hoe dan ook, ook om de in de punten 1787 tot en met 1792 supra genoemde redenen kan het niet worden aanvaard.

1798 In de vijfde plaats stellen SFIC, Aalborg, Unicem en Cementir, dat, indien zij tijdens de administratieve procedure volledige toegang hadden gehad tot de PvB en het onderzoeksdossier van de Commissie, zij een ander licht hadden kunnen werpen op het doel dat met de in artikel 2 van de bestreden beschikking bedoelde uitwisseling van informatie over de prijzen werd nagestreefd.

1799 In haar opmerkingen van 7 januari 1998 stelt SFIC, dat uit de twee in punt 1764 supra genoemde documenten blijkt, dat de documentatie betreffende de prijzen die op het niveau van Cembureau werd verzameld, bestemd was voor de Commissie, die daarom had verzocht.

1800 In haar opmerkingen van 12 januari 1998 verklaart Aalborg onder verwijzing naar document nr. 33.126/516, dat de documenten die zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 heeft kunnen raadplegen, aantonen dat het bij de uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau om een van de klassieke taken van een bedrijfstakvereniging ging, namelijk het opstellen van algemene statistieken over de prijzen om de berekening van de bouwkosten mogelijk te maken of om aanvragen om prijsstijgingen te ondersteunen die de industrie indiende bij de met de prijscontrole belaste overheden.

1801 In haar opmerkingen van 28 november 1997 stelt Unicem, dat na een volledig onderzoek van het onderzoeksdossier van de Commissie blijkt, dat de gegevens over de prijzen het meest frequent werden uitgewisseld in de periode rond 1983, toen de Europese cementproducenten onder auspiciën van de Commissie de haalbaarheid onderzochten van een systeem op basis van pariteitspunten, hetgeen zou bewijzen, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen binnen Cembureau rechtmatig was. Zij verwijst inzonderheid naar de documenten nrs. 33.126/814 en 815.

1802 Cementir voert in haar opmerkingen van 29 december 1997 de documenten nrs. 33.126/2167, 18081 en 18082 aan, waaruit zou blijken, dat op sommige markten mechanismen voor de uitwisseling van informatie over de prijzen bestonden, waardoor de op het niveau van Cembureau georganiseerde stelsels van uitwisseling van informatie geen nut of althans geen mededingingsverstorende gevolgen konden hebben.

1803 Het Gerecht merkt evenwel op, dat de verschillende argumenten die deze vier verzoeksters naar voren hebben gebracht, niet afdoen aan de objectieve vaststellingen op basis waarvan de Commissie in paragraaf 47, punten 1, 4 en 13, van de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd (supra, punten 1515-1519 en 1639-1647), dat de ad hoc uitwisseling van informatie over de prijzen van de Cembureau-landen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst beoogde te vergemakkelijken en dat vanaf 1 januari 1984 het toen binnen Cembureau bestaande stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen eveneens beoogde de uitvoering van die overeenkomst te vergemakkelijken.

1804 Wat SFIC en Unicem betreft, zij daaraan nog toegevoegd, dat de beweringen van deze twee verzoeksters niet door enig relevant document worden gestaafd. De door SFIC (supra, punt 1799) en Unicem (supra, punt 1801) aangevoerde documenten nrs. 33.126/2545—2548 en 2591—2609, respectievelijk nrs. 33.126/814 en 815 dateren immers uit de periode 1977-1978, dat wil zeggen lang vóór de begindata van de inbreuken die in artikel 2, lid 1 (14 januari 1983), respectievelijk lid 2 (1 januari 1984), van de bestreden beschikking in aanmerking zijn genomen.

1805 In de zesde plaats verwijst SFIC in haar opmerkingen van 7 januari 1998 naar een stuk uit het dossier Ciments français (documenten nrs. 33.126/4125—4127), dat zou aantonen, dat de door deze onderneming gebruikte informatie betreffende de Belgische markt niet was verkregen via FIC, maar afkomstig was van de douaneautoriteiten. Volgens SFIC zou dat document dienstig zijn geweest voor haar verweer tegen het punt van bezwaar inzake de uitwisseling van statistieken met FIC.

1806 Vastgesteld moet evenwel worden, dat dit document niet de reeks van in paragraaf 16 van de bestreden beschikking bedoelde stukken had kunnen weerleggen, die aantonen, dat op het niveau van Cembureau ad hoc en periodiek informatie over de prijzen werd uitgewisseld tussen de rechtstreekse leden van Cembureau, waaronder FIC en SFIC, teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken.

1807 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 stelt ATIC van haar kant, dat in geen van de documenten die zij na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 heeft kunnen raadplegen, sprake is van contacten die zij met betrekking tot de uitwisseling van informatie over de prijzen zou hebben gehad met andere nationale verenigingen.

1808 Indien ATIC dit gegeven tijdens de administratieve procedure had kunnen beklemtonen, had dit haar evenwel niet in staat gesteld om de reeks van in paragraaf 16, inzonderheid punt 19, van de bestreden beschikking bedoelde stukken te weerleggen, die aantonen, dat zij heeft deelgenomen aan het op het niveau van Cembureau georganiseerde stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen.

1809 Italcementi baseert zich in haar opmerkingen van 10 februari 1997 van haar kant op een aantal documenten (documenten nrs. 33.126/14810, 14811, 14814, 14818—14821, 14823, 14825, 14827, 14894, 14941—14955, 16383, 16386, 16548, 16601—16604, 16605—16608, 16618—16623, 14896 en 14897, en documenten nrs. 33.322/1410—1412, 314 en 315) waaruit zou blijken dat, zonder enige interventie van Cembureau, tussen de cementproducenten van verschillende landen heel wat informatie werd uitgewisseld over invoer en uitvoer en over prijzen en verkoopvoorwaarden.

1810 Indien Italcementi deze omstandigheid tijdens de administratieve procedure onder de aandacht had kunnen brengen, had deze evenwel niet kunnen maskeren, dat zij inderdaad op het niveau van Cembureau heeft deelgenomen aan de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 en via de CPRF. De commentaren van Italcementi hadden dus evenmin kunnen afdoen aan de objectieve vaststellingen op basis waarvan de Commissie in paragraaf 47, punten 1, 4 en 13, van de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd (supra, punten 1515-1519 en 1639-1647), dat die uitwisseling de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst beoogde te vergemakkelijken.

1811 In de zevende plaats stelt Aalborg in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat indien zij toegang had gehad tot het dossier betreffende de aanmelding van het CPMA (dossier IV/27.997), zij had kunnen verduidelijken, dat het met de hand geschreven document „Prijzen Verenigd Koninkrijk" (document nr. 33.126/11614), dat de Commissie in paragraaf 16, punt 4, van de bestreden beschikking aanhaalt in verband met de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, in werkelijkheid uitsluitend het mathematisch model van de in dat land gehanteerde pariteitspuntenmethode beschrijft, zonder dat sprake is van geheime informatie over de prijzen.

1812 Opgemerkt zij evenwel, dat de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking niet in aanmerking wordt genomen omdat de gegevens waarop deze betrekking zou hebben gehad, gevoelig waren, maar omdat met de uitwisseling werd beoogd, de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. De commentaren die Aalborg tijdens de administratieve procedure op basis van het dossier betreffende de aanmelding van het CPMA had kunnen leveren, kunnen niet afdoen aan de objectieve vaststellingen op basis waarvan de Commissie in paragraaf 47, punten 1 en 4, terecht heeft geconcludeerd (supra, punten 1515-1519), dat tijdens de vergadering van 14 januari 1983 de uitwisseling van informatie waarbij nauwkeurige gegevens zijn verstrekt over de Britse prijzen, ertoe strekte, de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. Die commentaren hadden dus geen — zelfs geen kleine — kans kunnen bieden, dat de administratieve procedure een andere afloop zou hebben gehad.

1813 In de achtste plaats stelt ATIC in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat uit de nationale hoofdstukken van de PvB en de nationale dossiers blijkt, dat de andere verenigingen veel sterker bij de in artikel 2 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen betrokken waren dan zij. Indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot die nationale gegevens had gehad, had zij kunnen voorkomen, dat zij in de bestreden beschikking even streng werd behandeld als die andere nationale verenigingen.

1814 Dit argument is te onnauwkeurig en wordt slechts gestaafd door een vage en algemene verwijzing naar de nationale hoofdstukken van de PvB en de desbetreffende dossiers, zonder dat enig concreet voorbeeld wordt gegeven. Om die reden alleen al kan het niet worden aanvaard.

1815 Ten overvloede zij gewezen op de tegenspraak in dit argument. ATIC verwijst immers enerzijds naar documenten die afkomstig zijn van andere bij Cembureau aangesloten verenigingen, meer bepaald SFIC en AGCI, om haar betoog te staven, dat de op het niveau van Cembureau uitgewisselde gegevens niet gevoelig zouden zijn geweest (supra, punt 1769), doch stelt anderzijds dat de andere bij Cembureau aangesloten verenigingen, waaronder SFIC en AGCI, veel sterker bij de in artikel 2 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken betrokken waren dan zij.

1816 Concluderend blijkt uit het voorgaande (punten 1758-1815), dat wat de in artikel 2 vastgestelde inbreuken betreft, geen enkele verzoekster heeft aangetoond, dat tijdens de

administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden als gevolg van de gedeeltelijke toegang tot de PvB en het onderzoeksdossier van de Commissie.

Conclusie

1817 Uit het voorgaande (supra, punten 1450-1816) volgt, dat

— artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking, wat Unicem, Oficemen en ATIC betreft, in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking, wat Italcementi betreft, nietig moet worden verklaard, voor zover daarin haar deelneming aan de betrokken inbreuk vóór en na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking, wat Cementir betreft, nietig moet worden verklaard, voor zover daarin haar deelneming aan de betrokken inbreuk na 14 januari 1983 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking, wat FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, BCA, Irish Cement en AGCI betreft, nietig moet worden verklaard voor zover daarin in aanmerking wordt genomen, dat zij tijdens vergaderingen van de delegatiehoofden van na 19 maart 1984 en tijdens vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau hebben deelgenomen aan overeenkomsten betreffende de uitwisseling van informatie over de prijzen, met als oogmerk de uitvoering van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst te vergemakkelijken;

— artikel 2, lid 2, sub a, van de bestreden beschikking, wat alle betrokken verzoeksters betreft, nietig moet worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de uitwisseling van informatie tussen hen, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten van die twee landen, en, wat de Luxemburgse prijzen betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent van dat land;

— artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking, wat Unicem betreft, nietig moet worden verklaard, voor zover daarin haar deelneming aan de betrokken inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking, wat Italcementi betreft, nietig dient te worden verklaard, voor zover daarin haar deelneming aan de betrokken inbreuk vóór 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen.

1818 Voor het overige moeten de onderzochte middelen worden afgewezen.

V — *De middelen inzake schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van drie Frans-Italiaanse onderling afgestemde feitelijke gedragingen die indruisen tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag, en de deelneming van de betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub a, b en c)*

Inleidende opmerkingen

1819 In artikel 3, lid 1, sub a, b en c, van de bestreden beschikking legt de Commissie drie onderling afgestemde feitelijke gedragingen ten laste, die overeenkomen met even zovele beweerdelijk onrechtmatige bilaterale betrekkingen die zouden hebben bestaan tussen de Italiaanse cementproducent Buzzi en de drie Franse cementproducenten Lafarge, Ciments français en Vicat, die telkens een inbreuk zouden opleveren.

1820 In artikel 3, lid 1, sub a, verwijt zij Lafarge en Buzzi, dat zij van 26 november tot en met 31 december 1988 inbreuk hebben gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk en inzake de beperking van hun handelingsvrijheid ten aanzien van de productiebronnen.

1821 In artikel 3, lid 1, sub b, verwijt zij Ciments français en Buzzi, dat zij van 17 maart tot en met 31 december 1988 inbreuk hebben gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake inlichtingen over de geldende prijzen en over een vooruitzicht voor prijsstijging met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid.

1822 In artikel 3, lid 1, sub c, verwijt zij Vicat en Buzzi, dat zij van 11 mei 1983 tot en met 31 december 1988 inbreuk hebben gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het

Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake uitwisseling van informatie over de prijzen met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid wat de cementleveringen in Zuid-Frankrijk betreft.

1823 Volgens Lafarge (T-43/95) heeft de Commissie artikel 85, lid 1, van het Verdrag geschonden, door vast te stellen dat zij met Buzzi heeft deelgenomen aan een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging. In de onderhavige procedure, met name in de memories die zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 heeft ingediend op 10 februari 1997 en 28 januari 1998 (supra, punten 164 en 168), heeft Lafarge niet gesteld, dat bij die vaststelling haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

1824 Volgens Ciments français (T-39/95) heeft de Commissie, door de vaststelling dat zij met Buzzi heeft deelgenomen aan een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging, verschillende kennelijke beoordelingsfouten gemaakt en haar rechten van de verdediging geschonden.

1825 Volgens Vicat (T-37/95) heeft de Commissie, door de vaststelling dat zij met Buzzi heeft deelgenomen aan een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging, een kennelijke beoordelingsfout gemaakt en artikel 85, lid 1, van het Verdrag en haar rechten van de verdediging geschonden.

1826 Buzzi (T-51/95) verwijt de Commissie verschillende kennelijke beoordelingsfouten en schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag en van haar rechten van de verdediging, doordat zij vaststelt, dat Buzzi met Lafarge, Ciments français en Vicat heeft deelgenomen aan drie onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

1827 Zoals reeds is opgemerkt (supra, punten 1819-1822), is volgens de Commissie weliswaar sprake van „een bepaalde continuïteit in het optreden van Buzzi", waarvan „de mededelingen (...), zelfs indien dit aan de drie Franse producenten afzonderlijk gebeurde, (...) uiteindelijk aan alle drie de Franse producenten ten goede gekomen" zijn (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 7), maar stelt zij los daarvan in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking drie onderling afgestemde feitelijke gedragingen vast, die niet op dezelfde adressaten betrekking hadden en waarbij voor elke onderling afgestemde feitelijke gedraging een verschillende duur in aanmerking is genomen. Het enige gemeenschappelijke gevolg van haar conclusie inzake het gedrag van Buzzi betreft de einddatum van de drie inbreuken, die telkens op 31 december 1988 wordt vastgesteld (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 7).

1828 Om de wettigheid van artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking te beoordelen, moet dus worden onderzocht, of de Commissie terecht het bestaan van drie onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking heeft genomen, en of zij daarbij de rechten van de verdediging van Vicat, Ciments français en Buzzi heeft geschonden.

In artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Lafarge en Buzzi

A — Inleiding

1829 De Commissie concludeert tot het bestaan van de aan Lafarge en Buzzi ten laste gelegde inbreuk (supra, punt 1820) op basis van de volgende passage van het door P. Saint-Hillier van Lafarge opgestelde verslag van het onderhoud dat hij op 26 november 1988 had met E. Buzzi van Buzzi (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 3; document nr. 33.126/6857 bis):

„Er zijn een aantal onderwerpen besproken:

1. Zuid-Frankrijk

Emanuel heeft begrepen (naar aanleiding van de ontmoeting met G. Liduena) dat er drie mogelijkheden zijn:

— Een klinkerfabriek opzetten in de nabijheid van water

— Een vermalingsinstallatie bouwen

— De fabriek sluiten. Onderhandelen over de markt. Oprichting van een vennootschap voor leveranties ofwel vanuit La Malle, ofwel vanuit Robilante, ofwel via invoer (Griekenland bijvoorbeeld).

Ik heb hem bevestigd dat er geen haast bij is, aangezien we nog reserves hebben voor 15 tot 20 jaar. Het probleem heeft voornamelijk betrekking op de concessie.

Het standpunt van Buzzi:

— De markt behoort toe aan Ciments Lafarge.

— Er wordt niet gestreefd naar afzet op de markt van de Côte d'Azur met verstorende effecten. Sinds twintig jaar hebben zij slechts 2 of 3 afnemers.

— Een oorlog is nutteloos.

— Er moet overeenstemming worden bereikt om conflicten te voorkomen.

— Bereid tot overweging van gemeenschappelijk optreden."

1830 De Commissie ziet in deze passage „de bereidheid om de markt van de Côte d'Azur en op middellange en lange termijn de voorzieningsbronnen van cement onderling te verdelen" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 3). Zij formuleert haar conclusie over het bestaan van een tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag indruisende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Lafarge en Buzzi als volgt: „Terwijl de bepalingen van dit artikel ieder direct of indirect contact afwijzen waarmee wordt beoogd een concurrent in te lichten over het marktgedrag waartoe is besloten of dat men voornemens is te volgen, hebben Buzzi en Lafarge tijdens het contact dat op 26 november 1988 heeft plaatsgehad, overleg met elkaar gepleegd (...) om hun handelingsvrijheid, en met name die van Buzzi, te beperken en tenslotte om de Zuid-Franse markt onderling te verdelen en om hun toekomstige handelingsvrijheid wat de productiebronnen in de gebieden langs de Frans-Italiaanse grens betreft, te beperken" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 3).

B — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking

1831 Buzzi verbaast zich erover, dat zij ervan wordt beschuldigd met Lafarge te hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging om hun handelingsvrijheid bij het beheer van de productiebronnen te beperken, terwijl een dergelijk verwijt niet voorkwam in de PvB.

1832 Allereerst zij opgemerkt, dat de Commissie in het deel „De feiten" van de PvB betreffende de „tenuitvoerlegging van het ‚Cembureau Agreement or Principle of not transhipping to internal European markets': Frankrijk-Italië", meer bepaald betreffende de „verhoudingen tussen Buzzi en Lafarge", enkel verwijst naar de passage uit het verslag van het onderhoud van 26 november 1988 tussen Lafarge en Buzzi met het „standpunt van Buzzi" (supra, punt 1829). Voorts stelde de Commissie: „In het inleidend gedeelte van deze notulen wordt gezegd: ‚Deze ontmoeting volgt op die welke te Parijs met Sandro en Emanuele Buzzi in september jongstleden heeft plaatsgevonden, en waarop wij aan de mogelijkheid van een akkoord over de betonzaken hebben gedacht'" (PvB, punt 10, blz. 21). In het feitelijke deel van de PvB schonk de Commissie daarentegen geen aandacht aan de passage uit het verslag van dat onderhoud betreffende de „drie mogelijkheden" die Buzzi „naar aanleiding van de ontmoeting met G. Liduena" zag — een klinkerfabriek opzetten in de nabijheid van water, een vermalingsinstallatie bouwen, of de fabriek sluiten, onderhandelen over de markt en oprichting van een vennootschap voor leveranties ofwel vanuit La Malle, ofwel vanuit Robilante, ofwel via invoer (Griekenland bijvoorbeeld) — waarna Lafarge aan Buzzi bevestigde dat er geen haast bij was, aangezien er nog reserves waren voor 15 tot 20 jaar.

1833 In punt 61, sub b, van de PvB (blz. 173), betreffende de juridische beoordeling van de feiten van de Frans-Italiaanse afspraak, verweet de Commissie met name aan Lafarge en Buzzi, dat zij hadden deelgenomen aan overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen die strekten tot „de verdeling van de markten tussen deze producenten, het wegnemen van elke onzekerheid betreffende hun wederzijdse gedragspatroon en de uitschakeling, ten aanzien van de gebruikers, van de economisch optimale mogelijkheid tot keuze van hun voorzieningsbronnen". Hoewel de Commissie Lafarge en Buzzi verweet, door hun overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging tot verdeling van de markt ten aanzien van de gebruikers de economisch optimale mogelijkheid tot keuze van hun voorzieningsbronnen te hebben uitgeschakeld, verweet zij deze partijen evenwel niet, dat zij overleg met elkaar hadden gepleegd om hun handelingsvrijheid met betrekking tot de productiebronnen te beperken.

1834 Buzzi's argument, dat de PvB en de bestreden beschikking, wat het punt van bezwaar inzake haar deelneming aan een met Lafarge onderling afgestemde feitelijke gedraging over een dergelijke beperking betreft, niet met elkaar overeenstemden, moet derhalve worden aanvaard.

1835 Mitsdien moet artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking, voor zover daarin dit punt van bezwaar in aanmerking wordt genomen, nietig worden verklaard ten aanzien van Buzzi en bijgevolg ook ten aanzien van Lafarge, aan wie immers niet kan worden verweten dat zij heeft deelgenomen aan beweerdelijk overleg over de verdeling van de productiebronnen in de gebieden langs de Frans-Italiaanse grens, nu dit punt van bezwaar niet langer gegrond kan worden geacht ten aanzien van de enige andere partij bij dat overleg.

C — Bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Lafarge en Buzzi tot verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk

1836 Gelet op de conclusie in het vorige punt behoeft slechts te worden onderzocht, of de Commissie mocht oordelen dat Lafarge en Buzzi tijdens hun onderhoud van 26 november 1988 in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag hun feitelijke gedragingen „inzake de verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk" onderling hadden afgestemd (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub a).

1837 Om te beginnen stelt Lafarge, dat de Commissie de vaststelling van het in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar slechts op één document baseert, dat door geen enkel ander stuk of bewijs zou worden gestaafd. Buzzi is harerzijds van mening, dat de Commissie de in de rechtspraak gestelde eisen inzake de bewijslast heeft geschonden door haar beschuldigingen enkel te baseren op de interne nota van Lafarge betreffende het onderhoud van 26 november 1988.

1838 Niettemin moet worden opgemerkt, dat geen enkel beginsel van gemeenschapsrecht zich ertegen verzet, dat de Commissie haar conclusie betreffende het bestaan van een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag baseert op één enkel stuk, mits de bewijskracht van dat stuk buiten kijf staat en dat stuk als zodanig het bestaan van de betrokken inbreuk duidelijk aantoont. Bij de beoordeling van de bewijskracht van een stuk waarin bepaalde mededelingen worden gedaan, moet eerst en vooral worden gekeken naar de mate van waarschijnlijkheid van de in het document vervatte informatie. Hierbij moet met name in aanmerking worden genomen van wie het stuk afkomstig is, onder welke omstandigheden het tot stand is gekomen, tot wie het is gericht, en of het gelet op zijn inhoud redelijk en geloofwaardig overkomt (conclusie van rechter Vesterdorf, aangewezen als advocaat-generaal, bij het arrest Rhône Poulenc/Commissie, reeds aangehaald in punt 1953, blz. II-956).

1839 In casu is het verslag van het onderhoud van 26 november 1988 tussen Lafarge en Buzzi door Saint-Hillier, die Lafarge tijdens dit onderhoud vertegenwoordigde, kort nadien opgesteld, daar het op 1 december 1988 binnen Lafarge is verspreid. Verzoeksters voeren niets aan, op grond waarvan de gegevens in dat document kunnen worden geacht de inhoud van de besprekingen niet correct weer te geven.

1840 Zonder vooruit te lopen op de — in de punten 1843 tot en met 1876 infra onderzochte — vraag, of de in paragraaf 20, punt 3, van de bestreden beschikking aangehaalde passage van het betrokken verslag als zodanig het bestaan van de vastgestelde inbreuk bewijst, moet in dit stadium derhalve worden geconcludeerd, dat de bewijskracht van dat document buiten kijf staat en dat de Commissie zich daarop kon baseren. Het door Buzzi ter terechtzitting beklemtoonde feit, dat het verslag binnen Lafarge niet door de auteur ervan, Saint-Hillier, maar door Liduena is verspreid, is daarbij niet relevant.

1841 Buzzi verwijt de Commissie voorts, dat zij het punt van bezwaar betreffende het bestaan van overleg met Lafarge heeft gestaafd met stukken die verband hielden met haar contacten met andere Franse producenten, door te stellen dat de verschillende bilaterale betrekkingen die zij met deze laatsten onderhield, één geheel vormden.

1842 Bij lezing van paragraaf 20, punten 3 en 7, en paragraaf 48, punten 3 en 7, van de bestreden beschikking blijkt evenwel duidelijk, dat de Commissie de verschillende bestanddelen van de inbreuk van Lafarge en Buzzi (bestaan van een onderling afgestemde feitelijke gedraging, mededingingsverstorend doel en duur daarvan) uitsluitend heeft vastgesteld op basis van de in paragraaf 20, punt 3, van de bestreden beschikking aangehaalde passage van het verslag van het onderhoud van 26 november 1988. Het argument van Buzzi moet derhalve worden afgewezen.

1843 Lafarge en Buzzi voeren vervolgens in wezen acht argumenten aan om het bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk te betwisten.

1844 In de eerste plaats stelt Buzzi, dat de Commissie in paragraaf 20, punt 2, van de bestreden beschikking een kennelijke beoordelingsfout heeft gemaakt, toen zij stelde: „In de in beschouwing genomen periode lagen de tarieven van de Italiaanse producenten +/- 20 % lager dan die van de Franse." Behalve in 1988 lagen de tarieven van de Italiaanse producenten van 1983 tot 1988 volgens Buzzi in werkelijkheid steeds boven die van de Franse producenten, zoals zou blijken na vergelijking van haar eigen tarieven voor cement 425 met die van Vicat voor cement CPJ 45 (bijlage 17 bij haar verzoekschrift).

1845 Opgemerkt zij, dat blijkens de gegevens die de Italiaanse cementindustrie tijdens de hoorzitting van 2 maart 1993 heeft verstrekt, de Franse prijzen in de periode 1981-1991 gemiddeld steeds 20 % hoger waren dan de Italiaanse (bestreden beschikking, paragraaf 9, punt 6, en tabellen in de bijlagen 9-3 en 9-4).

1846 Verder komt het betoog van Buzzi erop neer, dat zij het standpunt van de Commissie betwist voor de periode die lag vóór die welke ten aanzien van de betrokken inbreuk in aanmerking is genomen.

1847 Hoe dan ook kan daarmee niet worden afgedaan aan haar reeds aangehaalde verklaringen tegenover Lafarge tijdens het onderhoud van 26 november 1988:

„— Er wordt niet gestreefd naar afzet op de markt van de Côte d'Azur met verstorende effecten (...)

— Een oorlog is nutteloos.

— Er moet overeenstemming worden bereikt om conflicten te voorkomen."

1848 In de tweede plaats stelt Buzzi, dat de Commissie enkel heeft geconstateerd dat Buzzi Lafarge had meegedeeld hoe zij zich op de betrokken markt zou gedragen, maar niet heeft verklaard dat Lafarge ten aanzien van Buzzi hetzelfde had gedaan, zodat de wederkerigheid die onontbeerlijk is voor een onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet is bewezen. Lafarge stelt van haar kant, dat het feit dat een partij haar standpunt kenbaar maakt aan een ander, redelijkerwijs niet de conclusie rechtvaardigt dat er sprake is van een onderling afgestemde feitelijke gedraging.

1849 Dienaangaande moet worden opgemerkt, dat het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging inderdaad het bestaan van wederkerige contacten onderstelt (conclusie van advocaat-generaal Darmon bij het arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 697, punten 170-175). Aan deze voorwaarde wordt voldaan, wanneer een concurrent is verzocht om zijn voornemens of toekomstig marktgedrag aan een andere concurrent mee te delen, of wanneer deze laatste dat heeft aanvaard. Uit de brief waarbij Liduena van Lafarge het verslag van het onderhoud van 26 november 1988 binnen zijn onderneming heeft verspreid, blijkt dat Lafarge het initiatief voor het onderhoud heeft genomen. Bovendien blijkt uit niets in dat door Lafarge opgestelde verslag, dat haar vertegenwoordiger enig voorbehoud heeft gemaakt of zich heeft verzet toen Buzzi haar standpunt betreffende de Zuid-Franse markt meedeelde. Derhalve kunnen verzoeksters de houding van Lafarge tijdens het betrokken onderhoud niet reduceren tot de louter passieve rol van ontvanger van informatie die Buzzi, zonder daarom te zijn verzocht, eenzijdig had besloten aan haar mee te delen.

1850 Derhalve vertonen de contacten tussen Lafarge en Buzzi de voor de vaststelling van een onderling afgestemde feitelijke gedraging noodzakelijke wederkerigheid. Verzoeksters' argument moet dan ook worden afgewezen.

1851 In de derde plaats betwist Buzzi het bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging. Zij stelt dat de standpunten die zij tijdens het betrokken onderhoud aan Lafarge kenbaar heeft gemaakt, slechts betrekking hadden op toenmalige en vroegere situaties, maar niet vooruit liepen op toekomstige handelingen, en dat zij zich jegens Lafarge geenszins heeft verbonden met betrekking tot haar toekomstige gedrag op de markt van de Côte d'Azur.

1852 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat enigerlei al dan niet rechtstreeks contact tussen marktdeelnemers waardoor een concurrent op de hoogte wordt gebracht van het aangenomen of voorgenomen marktgedrag, een bij artikel 85, lid 1, van het Verdrag verboden onderling afgestemde feitelijke gedraging oplevert, wanneer dat contact tot doel of ten gevolge heeft dat

mededingingsvoorwaarden ontstaan die niet met de normaal te achten voorwaarden van die markt overeenkomen (zie laatstelijk arresten Hof Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 117, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 160). Om een onderling afgestemde feitelijke gedraging aan te tonen, behoeft dus niet te worden bewezen, dat de betrokken concurrent zich jegens één of meer anderen formeel heeft verbonden om een bepaalde gedragslijn te volgen of dat de concurrenten gezamenlijk hun toekomstig marktgedrag hebben vastgelegd (conclusie van advocaat-generaal Darmon bij het arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 697, punt 172). Het volstaat, dat de concurrent door zijn intentieverklaring de onzekerheid over zijn toekomstig marktgedrag heeft uitgesloten of althans wezenlijk heeft verkleind (arresten Gerecht van 17 december 1991, BASF/Commissie, T-4/89, Jurispr. blz. II-1523, punt 242, en Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 260). In casu heeft Buzzi, na tijdens het onderhoud van 26 november 1988 met Lafarge te hebben erkend dat de markt toebehoorde aan Lafarge, verklaard dat zij niet naar de Côte d'Azur zou komen om een markt te verstoren waarop zij sinds 20 of 30 jaar slechts twee of drie afnemers had, dat een oorlog nutteloos was en dat overeenstemming moest worden bereikt om conflicten te voorkomen. Aldus heeft zij vanuit een mededingingsverstorend standpunt aan Lafarge een zekerheid gegeven omtrent de — vredelievende — houding, die laatstgenoemde van haar op de Zuid-Franse markt kon verwachten.

1853 In de vierde plaats verwijten Lafarge en Buzzi de Commissie, dat zij hun onderhoud van 26 november 1988 niet in zijn economische context heeft geplaatst. Zij verwijten haar allereerst, dat zij de geografische situatie (natuurlijke barrière van de Alpen) en de wegeninfrastructuur (wegen en autowegen van slechte kwaliteit) van het Frans-Italiaanse grensgebied verkeerd heeft beoordeeld. Buzzi wijst met name op de verklaring van de Commissie in paragraaf 11, punt 5, van de bestreden beschikking: „Natuurlijke obstakels, zoals bergen, vormen geen belemmering voor de levering van cement (...) zodat de Italiaanse producenten evenzeer over de Alpen heen in Zwitserland kunnen leveren", terwijl de betrokken leveringen beperkt bleven tot het kanton Ticino, dat voor een uit Italië komend vervoerder vóór de Alpen ligt. Verzoeksters, met name Buzzi (zie bijlagen 18-29 bij haar verzoekschrift), wijzen met nadruk op nog een aantal andere factoren die huns inziens verklaren, waarom de markt langs de Frans-Italiaanse grens zich althans tijdens de periode die in de bestreden beschikking in aanmerking is genomen, niet leende voor grensoverschrijdend verkeer van cement, waardoor zij destijds op de Zuid-Franse markt geen reële of potentiële concurrenten waren: de ligging van hun respectieve productiecentra; het Italiaanse prijsniveau; vervoer- en douanevoorwaarden en -kosten; hinderpalen wegens stakingen; leverings- en vervoertijden in de bouwsector; bijzondere voorwaarden voor het gebruik van cement bij offertes voor openbare aanbestedingen in Frankrijk en bij talrijke particuliere projecten; de natuurlijke voorkeur van de Franse consument voor plaatselijke producenten, enz. Volgens verzoeksters heeft Buzzi tijdens het onderhoud van 26 november 1988 enkel herinnerd aan dit objectieve gegeven van de economische beperkingen voor de uitvoer naar de markt van het Frans-Italiaanse grensgebied.

1854 Het verslag van het onderhoud van 26 november 1988 noemt evenwel geen van de verschillende factoren die verzoeksters als werkelijke verklaring en betekenis van de mededeling van Buzzi tegenover Lafarge hebben aangevoerd. Bewoordingen als „Een oorlog is nutteloos" en „Er moet overeenstemming worden bereikt om conflicten te voorkomen" weerleggen integendeel verzoeksters' standpunt. Uit die bewoordingen blijkt, dat de door hen aangevoerde uiteenlopende moeilijkheden en obstakels een zekere interpenetratie van de markten langs de Frans-Italiaanse grens niet verhinderden. Volgens het verslag heeft Buzzi trouwens verklaard, dat zij sinds 20 jaar twee of drie afnemers had aan de Côte d'Azur. Tijdens de administratieve procedure verklaarde zij, „dat zij, ondanks de obstakels (transportkosten, douane, kwaliteits-

verschil tussen Italiaans en Frans cement) die zij heeft moeten overwinnen, en ondanks de mogelijkheden die zij had om haar producten af te zetten op dichterbij gelegen en rendabeler markten, toch sinds het eind van de jaren zestig interessante hoeveelheden (‚interessanti quantità') cement naar Zuid-Frankrijk heeft uitgevoerd", en bovendien „tegen lagere prijzen dan de tarieven die de Franse producenten aan haar hebben doorgegeven" (punt 4.3 van de memorie van antwoord van Buzzi op de PvB; bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7). Lafarge en Buzzi waren dus op zijn minst potentiële concurrenten op de Zuid-Franse markt.

1855 In het onderhoud van 26 november 1988 betreffende de Zuid-Franse markt heeft de Commissie dus terecht „de bereidheid om de markt van de Côte d'Azur (...) onderling te verdelen" gezien (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 3), hetgeen dus wil zeggen: een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Lafarge en Buzzi „om hun handelingsvrijheid, en met name die van Buzzi, te beperken en tenslotte om de Zuid-Franse markt onderling te verdelen" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 3).

1856 Derhalve kunnen de verklaringen die verzoeksters ontlenen aan allerhande beperkingen van het grensoverschrijdend handelsverkeer tussen Frankrijk en Noord-Italië, hooguit de zwaarte van de hun verweten inbreuk beklemtonen, daar zij via overleg hebben gepoogd het beetje werkzame mededinging dat op de markt kon bestaan, te elimineren of althans te beperken.

1857 In de vijfde plaats stellen Lafarge en Buzzi, dat zij tijdens hun onderhoud van 26 november 1988 — rechtmatig — hebben gediscussieerd over een gemeenschappelijk industrieel project in het betrokken gebied, dat evenwel nooit is gerealiseerd.

1858 Ofschoon het zeer wel denkbaar is, dat Lafarge en Buzzi tijdens hun onderhoud van 26 november 1988 over een gemeenschappelijk industrieel project hebben gesproken, neemt dat niet weg, dat Buzzi bij die gelegenheid tegenover Lafarge heeft verklaard, dat de Zuid-Franse markt aan Lafarge toebehoorde, dat zij niet streefde naar afzet op de markt van de Côte d'Azur met verstorende effecten, dat oorlog nutteloos was en dat overeenstemming moest worden bereikt om conflicten te voorkomen. Verzoeksters' betoog kan dus niet maskeren, dat zij tijdens het onderhoud van 26 november 1988 inderdaad overleg hebben gepleegd over de verdeling van de Zuid-Franse markt.

1859 In de zesde plaats stelt Buzzi, dat indien haar verklaringen haar Franse concurrenten een verdeling van de Zuid-Franse markt konden garanderen, het onlogisch ware dat die concurrenten daarop grote bedragen hebben uitgegeven om sommige van haar afnemers in dat gebied op te kopen.

1860 Dienaangaande zij opgemerkt, dat Buzzi haar Franse gesprekspartner tijdens het onderhoud van 26 november 1988 heeft medegedeeld, dat zij aan de Côte d'Azur „sinds twintig jaar twee of

drie afnemers had", en dat dat klaarblijkelijk geen reactie of bezwaar van laatstgenoemde opriep. Het overleg betreffende de Zuid-Franse markt belette dus niet, dat Buzzi de „twee of drie" losse handelsrelaties die zij al lang met bepaalde afnemers in dat gebied onderhield, kon handhaven, daar die beperkte handelsrelaties de markt van de Côte d'Azur niet leken te verstoren. Dat de Franse producenten later besloten een deel van de afnemers van Buzzi op die markt op te kopen, kan dus niet het bestaan weerleggen van een onwettig overleg tussen Lafarge en Buzzi eind 1988, dat is aangetoond door de passage van het verslag, die de Commissie in paragraaf 20, punt 3, van de bestreden beschikking heeft aangehaald.

1861 In de zevende plaats beklemtoont Buzzi, dat ondanks haar gestelde verbintenis om zich niet op de Zuid-Franse markt te begeven, haar afzet op die markt, behalve in 1988 nagenoeg steeds is gestegen (bijlage 16 bij haar verzoekschrift). Op dit punt ondersteund door Lafarge, voegt zij daaraan toe, dat de daling van haar afzet in Frankrijk in 1988 uitsluitend is te verklaren door het feit dat een aantal Franse producenten twee van haar belangrijkste afnemers in die streek hebben opgekocht, en niet door het bestaan van overleg met de Franse producenten, met name Lafarge, zoals de Commissie in paragraaf 20, punt 7, van de bestreden beschikking stelt.

1862 Opgemerkt zij, dat de gegevens die door Buzzi zijn verstrekt ter illustratie van het feit dat haar afzet op de Zuid-Franse markt tot 1987 voortdurend is gestegen, niet relevant zijn om de in aanmerking genomen inbreuk aan te vechten, daar haar enkel een deelneming, vanaf 26 november 1988, aan een onrechtmatige, met Lafarge afgestemde feitelijke gedraging wordt verweten.

1863 Ofschoon niet is uitgesloten, dat de daling van de verkoop van Buzzi in Frankrijk in 1988 althans ten dele te wijten is aan het verlies van twee belangrijke afnemers in Zuid-Frankrijk, kan dit niet afdoen aan de intentieverklaring van Buzzi aan Lafarge van 26 november 1988.

1864 In de achtste plaats verwijten Lafarge en Buzzi de Commissie, dat zij niet heeft aangetoond, dat het gestelde overleg het latere gedrag van de partijen heeft beïnvloed doordat zij hun respectieve politiek op de betrokken markt op elkaar afstemden, of dat dit overleg geschikt daartoe was. Buzzi voegt daaraan toe, dat een dergelijke beïnvloeding, gelet op de kenmerken van de markt langs de Frans-Italiaanse grens, hoe dan ook was uitgesloten.

1865 Ofschoon, zoals uit de bewoordingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag blijkt, het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging behalve de afstemming tussen de ondernemingen een daaropvolgend marktgedrag en een oorzakelijk verband tussen beide inhoudt, dient, behoudens door de betrokken partijen te leveren tegenbewijs, te worden aangenomen dat de betrokken afstemming hun gedrag op de markt heeft beïnvloed (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punten 118 en 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punten 161 en 162).

1866 Lafarge merkt specifiek op, dat Buzzi ook na hun onderhoud van 26 november 1988 haar afnemers in Zuid-Frankrijk bleef bevoorraden.

1867 Tijdens dit onderhoud heeft Lafarge evenwel aan Buzzi meegedeeld, dat zij aan de Côte d'Azur „sinds twintig jaar twee of drie afnemers had". Ten aanzien van dit punt heeft Lafarge geen bezwaar gemaakt, omdat zij kennelijk van mening was, dat dit geen factor was die de markt van de Côte d'Azur kon verstoren. Gelet hierop, bewijst het door Lafarge aangevoerde gegeven niet, dat het onderhoud van Buzzi met haar op 26 november 1988 hun gedrag op de markt niet heeft beïnvloed.

1868 Uit een en ander volgt, dat de Commissie in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking mocht concluderen tot het bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Lafarge en Buzzi „inzake de verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk". Een dergelijke onderling afgestemde feitelijke gedraging is kennelijk in strijd met artikel 85, lid 1, sub c, van het Verdrag, dat overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die bestaan in „het verdelen van de markten", uitdrukkelijk verbiedt.

D — Duur van de inbreuk

1869 Volgens de Commissie duurde de in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van 26 november tot en met 31 december 1988.

1870 Buzzi verwijt de Commissie in de eerste plaats, het begin van de inbreuk in mei 1983 te hebben bepaald.

1871 Zoals reeds is opgemerkt (supra, punt 1869), wordt in de bestreden beschikking 26 november 1988 als aanvangsdatum van de afstemming in aanmerking genomen. Het argument van Buzzi is dus niet gefundeerd.

1872 In de tweede plaats beklemtoont Buzzi, dat er tot 26 november 1988 een „oorlog" woedde op de Zuid-Franse markt, en dat er blijkens het verslag van het onderhoud van die dag geen „overeenstemming [was] om conflicten te voorkomen".

1873 Het feit dat Lafarge en Buzzi het tijdens dat onderhoud erover eens waren, dat oorlog nutteloos was, betekent evenwel niet noodzakelijkerwijs dat partijen elkaar voordien op de Zuid-Franse markt bekampten. Een dergelijke uitdrukking kon ook betekenen, dat zij niet van plan waren een oorlog te beginnen. Hoe dan ook is de onderling afgestemde feitelijke gedraging van Buzzi en Lafarge slechts vanaf 26 november 1988 in aanmerking genomen. De Commissie heeft dus niet gesteld, dat er voordien reeds sprake was van een afstemming tussen de partijen op grond van overeenkomsten om „oorlog" of „conflicten" te vermijden.

1874 In de derde plaats verwijt Buzzi de Commissie, dat zij zonder enige motivering het eind van de onderling afgestemde feitelijke gedraging op 31 december 1988 heeft bepaald, terwijl zij in de bestreden beschikking (paragraaf 48, punt 7) had erkend, dat zij dienaangaande niet over specifieke gegevens beschikte.

1875 In paragraaf 48, punt 7, van de bestreden beschikking stelt de Commissie: „Gezien het ontbreken van precieze gegevens over het beëindigen van de inbreuk, gaat de Commissie ervan uit dat de inbreuk ten minste tot het eind van 1988 heeft geduurd, aangezien het laatste overleg met Lafarge van 26 november 1988 dateert en Buzzi tijdens dit overleg Lafarge op de hoogte heeft gesteld van haar toekomstig marktgedrag."

1876 Aangezien de betrokken ondernemingen geen bewijzen van het tegendeel hebben aangevoerd, mocht de Commissie op basis van dit gegeven aannemen, dat de onrechtmatige afstemming tussen Lafarge en Buzzi „ten minste tot het eind van 1988 heeft geduurd".

In artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Ciments français en Buzzi

A — Inleiding

1877 De Commissie concludeert tot de in artikel 3, lid 1, punt b, van de bestreden beschikking aan Ciments français en Buzzi ten laste gelegde inbreuk (supra, punt 1821) op basis van een faxbericht van 17 maart 1988, waarbij eerstgenoemde haar sinds 2 maart 1987 vigerende prijzen aan laatstgenoemde meedeelde met de volgende begeleidende nota: „In antwoord op het telexbericht van vandaag, hierbij onze prijsschalen cement in zakken en in bulk af-fabriek. Voor de prijsherzieningen is tot nog toe geen tijdschema vastgesteld. Gedacht wordt aan een gemiddelde stijging van 1 % tot 1,5 % over het lopende jaar." (Bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 4; documenten nrs. 33.126/11982—11987.). De Commissie is van mening dat „de mededelingen van Ciments français betreffende haar tarief en de verwachte prijsstijging (...) als doelstelling hebben Buzzi in staat te stellen haar prijzen voor de verkoop van cement in Frankrijk aan te passen aan die van Ciments français" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 6). Zij verbindt daaraan de conclusie, dat de „toezending door Ciments français aan Buzzi

op 17 maart 1988 van het tarief van de fabriek in Beaucaire en van de voorziene gemiddelde prijsstijging in de loop van het jaar op verzoek van Buzzi, (...) een onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van artikel 85, lid 1" vormt (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 4), aangezien „iedere mededeling aan [een] concurrent over het voorgenomen marktgedrag, waarmee het mogelijk wordt aldus het concurrentiegedrag van deze te beïnvloeden, een inbreuk op artikel 85, lid 1, vormt" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5, laatste alinea).

B — Bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Ciments français en Buzzi

1878 Om te beginnen verwijt Ciments français de Commissie een feitelijke fout in de in paragraaf 20, punt 1, van de bestreden beschikking gegeven beschrijving van de ligging van de installaties van de vier in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde bedrijven aan weerszijden van de Frans-Italiaanse grens, waar haar fabriek te Ranville in het departement Bouches-du-Rhône wordt gesitueerd, terwijl Ranville in Normandië ligt.

1879 Deze fout — die de Commissie erkent (verweerschrift in zaak T-39/95, blz. 30) — heeft evenwel geen gevolgen. Zoals reeds is beklemtoond (supra, punt 1877), laakt de Commissie in de juridische beoordeling in paragraaf 48, punt 4, van de bestreden beschikking enkel, dat Ciments français Buzzi het tarief van haar fabriek in Beaucaire en de voorziene gemiddelde prijsstijging in de loop van het jaar heeft meegedeeld.

1880 Buzzi van haar kant verwijt de Commissie, dat zij de in de rechtspraak gestelde vereisten inzake de bewijslast heeft geschonden, door haar vaststelling van een inbreuk uitsluitend te baseren op het faxbericht van 17 maart 1988 waarbij Ciments français Buzzi haar prijzen had meegedeeld.

1881 Dienaangaande is reeds beklemtoond (supra, punt 1838), dat geen enkel beginsel van gemeenschapsrecht zich ertegen verzet, dat de Commissie haar conclusie betreffende het bestaan van een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag baseert op één enkel stuk, mits de bewijskracht van dat stuk buiten kijf staat en dat stuk als zodanig het bestaan van de ten laste gelegde inbreuk duidelijk aantoont. Nu Buzzi geen enkel element heeft aangevoerd dat de bewijskracht van het in paragraaf 20, punt 4, van de bestreden beschikking aangehaalde document weerlegt, moet in dit stadium worden geconcludeerd, dat de Commissie zich op dat document mocht baseren om het bestaan van de aan Ciments français en Buzzi verweten inbreuk vast te stellen, zonder dat dit vooruitloopt op de — in de punten 1883 tot en met 1921 infra onderzochte — vraag, of het betrokken document op zichzelf het bestaan van die inbreuk bewijst.

1882 Vervolgens voeren Ciments français en Buzzi in wezen negen argumenten aan om het bestaan van de hun verweten mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging te betwisten.

1883 Zoals reeds is beklemtoond (supra, punt 1844), betwist Buzzi het volgende standpunt van de Commissie: „In de in beschouwing genomen periode lagen de tarieven van de Italiaanse producenten +/- 20 % lager dan die van de Franse" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 2). Behalve in 1988 zouden de Italiaanse tarieven in die periode steeds boven de Franse hebben gelegen.

1884 Opgemerkt zij, dat uit de gegevens die de Italiaanse cementindustrie tijdens de hoorzitting van 2 maart 1993 heeft verstrekt, anderzijds blijkt, dat de Franse prijzen in de periode 1981-1991 gemiddeld steeds 20 % hoger waren dan de Italiaanse (bestreden beschikking, paragraaf 9, punt 6, en tabellen in de bijlagen 9-3 en 9-4).

1885 De kritiek van Buzzi op de analyse van de Commissie betreffende de periode die lag vóór die welke ten aanzien van de ten laste gelegde inbreuk in aanmerking is genomen, kan hoe dan ook niet afdoen aan het feit, dat Ciments français haar op 17 maart 1988 op haar verzoek haar prijsschalen en de voorziene prijsstijging voor het lopende jaar heeft meegedeeld (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7; documenten nrs. 33.126/11982—11987).

1886 In de tweede plaats stelt Buzzi, dat de Commissie enkel heeft gesproken van het bestaan van een eenzijdige informatieverstrekking door Ciments français en dus de wederkerigheid die voor de vaststelling van een onderling afgestemde feitelijke gedraging noodzakelijk is, niet heeft aangetoond.

1887 Dit argument moet worden afgewezen. Zoals reeds is beklemtoond (supra, punt 1849), is aan de voor de vaststelling van een onderling afgestemde feitelijke gedraging vereiste voorwaarde van wederkerigheid voldaan, wanneer een concurrent gegevens over zijn marktgedrag op diens verzoek meedeelt aan een concurrent. Blijkens het in paragraaf 20, punt 4, van de bestreden beschikking bedoelde faxbericht heeft Ciments français Buzzi haar prijsschalen meegedeeld „in antwoord op het telexbericht van vandaag" (document nr. 33.126/11983), en dus, zoals de Commissie terecht opmerkt, „op verzoek van Buzzi" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 4). De wederkerigheid is dus bewezen.

1888 In de derde plaats stelt Ciments français, dat zij en Buzzi om verschillende redenen, die met name verband houden met de hoge transportkosten tussen Italië en Frankrijk en met het feit dat hun respectieve natuurlijke markten elkaar niet overlappen, geen actuele of potentiële concurrenten zijn. Zij verwijt de Commissie dienaangaande, dat de door haar aangenomen afstand tot de fabriek van Buzzi die het dichtst bij de hare ligt, aanzienlijk kleiner is dan de werkelijke afstand via de weg of de autoweg (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5). Bij

haar verzoekschrift (bijlagen 4 en 5) voegt zij verslagen van een deurwaarder die de werkelijke duur en afstand vermelden van een rit van een vrachtwagen met cement van een fabriek nabij die van Buzzi in Italië tot Nîmes, het hart van de markt van de fabriek van Ciments français te Beaucaire in Zuidoost-Frankrijk. Volgens haar maken die twee factoren een dergelijke levering onrealistisch. Ciments français verbindt daaraan de conclusie dat de uitwisseling van informatie tussen Buzzi en haarzelf niet strekte tot beperking van de mededinging in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, daar het eerste vereiste voor een dergelijke onderlinge afstemming, namelijk het bestaan van mededinging tussen de betrokkenen, ontbrak.

1889 Van haar kant verwijt Buzzi de Commissie opnieuw, dat zij geen economische analyse heeft gemaakt van de markt van het Frans-Italiaanse grensgebied, en wijst met nadruk op de verschillende redenen waarom die markt zich volgens haar niet leende voor grensoverschrijdend verkeer van cement (supra, punt 1853).

1890 Dit betoog kan niet worden aanvaard. De Commissie beklemtoont terecht, „dat Buzzi naar Frankrijk exporteert" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5). Buzzi heeft tijdens de administratieve procedure immers verklaard, „dat zij, ondanks de obstakels (transportkosten, douane, kwaliteitsverschil tussen Italiaans en Frans cement) die zij heeft moeten overwinnen, en ondanks de mogelijkheden die zij had om haar producten af te zetten op dichterbij gelegen en rendabeler markten, toch sinds het eind van de jaren zestig interessante hoeveelheden (‚interessanti quantità') cement naar Zuid-Frankrijk heeft uitgevoerd" (punt 4.3 van de memorie van antwoord van Buzzi op de PvB; bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7).

1891 Nu buiten kijf staat, dat Buzzi uitvoerde naar de Zuid-Franse markt, mocht de Commissie aannemen dat Ciments français, die te Beaucaire op die markt over een productie-eenheid beschikt (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 1), en Buzzi „actueel, of op zijn minst potentieel, concurrenten" waren (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5).

1892 In de vierde plaats betwisten Ciments français en Buzzi, dat de mededeling van prijsschalen in het faxbericht van 17 maart 1988 een mededingingsverstorend doel kon hebben. Zij voeren een aantal argumenten aan die verband houden met de kenmerken van de via dat faxbericht meegedeelde gegevens. Volgens Ciments français waren die gegevens reeds bekendgemaakt in de gespecialiseerde pers en de algemene economische pers en op grond van een verplichting die was opgelegd bij de Franse beschikking 86/1243 van 1 december 1986 betreffende de vrijheid van prijzen en van mededinging. Volgens Buzzi bevatte het haar door Ciments français toegezonden document de officiële tarieven die door de Franse Staat waren vastgesteld en die voor alle geïnteresseerden gemakkelijk toegankelijk waren, en konden de verwachte prijsstijgingen worden berekend op grond van een analyse van de door de overheid bij aanvragen voor prijsstijgingen in aanmerking genomen economische indicatoren. Ciments français heeft die gegevens dus louter uit hoffelijkheid meegedeeld. Verzoeksters preciseren, dat de meegedeelde prijzen reeds meer dan een jaar (sinds begin maart 1987) werden toegepast, en dat zij weldra zouden worden gewijzigd, zodat zij enkel een historisch belang hadden, waardoor hooguit het vroegere gedrag van Ciments français zou kunnen worden verklaard, maar niet haar toekomstige gedrag kon worden afgeleid. De verwachte prijsstijgingen voor het lopende jaar

werden slechts meegedeeld in de vorm van een approximatieve marge en zijn naderhand onjuist gebleken (2,5 % in plaats van de door Ciments français aanvankelijk meegedeelde 1 tot 1,5 %). Bovendien werd bij die gegevens noch het soort cement, noch de streek vermeld waarvoor die prijsstijging werd verwacht. Buzzi beklemtoont nog, dat de meegedeelde informatie enkel betrekking had op de prijzen, maar niet op enig ander gegeven, zoals het marktaandeel of de afzet van Ciments français in het betrokken gebied.

1893 Dit betoog moet worden afgewezen. De verplichting van transparantie die de in het vorige punt genoemde beschikking 86/1243 van 1 december 1986 met name op het gebied van de prijzen oplegt aan de Franse producenten, geldt enkel ten aanzien van „kopers van producten" (artikel 33 van de beschikking), hetgeen Buzzi in casu niet was. Voorts blijkt uit het faxbericht van 17 maart 1988, dat de gegevens die Ciments français aan Buzzi heeft meegedeeld, geen betrekking hadden op de officiële tarieven, maar op haar „prijsschalen cement in zakken en in bulk af-fabriek", waaronder die van de fabriek in de regio Beaucaire, de natuurlijke markt van Ciments français in Zuid-Frankrijk (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 4; documenten nrs. 33.126/11983, 11985 en 11987). Indien die prijzen al meer dan een jaar werden toegepast en weldra gewijzigd zouden worden, neemt dat niet weg, dat zij destijds (nog steeds) golden. De door Ciments français aan Buzzi meegedeelde informatie had dus niet enkel een historische of statistische, maar ook een „actuele waarde" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5). Hoewel Buzzi die prijzen stellig te weten had kunnen komen van de klanten van Ciments français, heeft zij ze opgevraagd bij Ciments français, die deze diezelfde dag nog aan haar heeft meegedeeld.

1894 Wat de vermelding van de verwachte prijsstijgingen voor het lopende jaar betreft, kan Buzzi redelijkerwijs niet aanvoeren, dat deze gemakkelijk konden worden berekend op grond van een eenvoudige analyse van de door de overheid in aanmerking genomen economische indicatoren, te meer nu het overheidstoezicht op de cementprijs in Frankrijk sedert 1986 was afgeschaft (bestreden beschikking, paragraaf 16, punt 12). In werkelijkheid ging het dus om vertrouwelijke en dus bijzonder gevoelige commerciële informatie.

1895 Via deze meegedeelde informatie hebben verzoeksters dus deelgenomen aan een bij artikel 85, lid 1, van het Verdrag verboden onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van de in punt 1852 supra aangehaalde rechtspraak.

1896 Door Buzzi op haar verzoek de vigerende verkoopprijzen en de verwachte prijsstijging voor het lopende jaar mee te delen, heeft Ciments français immers haar actuele en toekomstige marktgedrag bekendgemaakt en de onzekerheid over haar prijsbeleid, met name op de Zuid-Franse markt, vooraf uitgesloten of althans wezenlijk verkleind.

1897 Dat de aldus meegedeelde gegevens enkel betrekking hadden op prijzen en niet op andere commerciële informatie, doet niets af aan de onrechtmatigheid van de gelaakte mededeling van informatie.

1898 Ofschoon de door Ciments français aangekondigde prijsstijging uiteindelijk onjuist is gebleken, heeft de mededeling van deze voorziene stijging, zoals de Commissie terecht opmerkt (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5), Buzzi „in staat gesteld het prijsbeleid [van Ciments français], zelfs na de voorziene prijswijzigingen, met een grote mate van zekerheid te voorzien".

1899 In de vijfde plaats verwijt Ciments français de Commissie een kunstmatige terminologische manipulatie van het faxbericht van 17 maart 1988, doordat zij in de verwachting van „een gemiddelde stijging van 1 % tot 1,5 % over het lopende jaar" („une hausse moyenne de 1 à 1,5 % sur l'année en cours est envisagée"; bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 4; document nr. 33.126/11983) het bewijs heeft gezien van de mededeling door Ciments français van een „voorziene prijsstijging" („prévision de hausse"; bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 4). Volgens verzoekster wekt de Commissie daarmee de indruk, dat met betrekking tot de prijsstijging reeds een vast en definitief besluit was genomen.

1900 Dit argument moet worden afgewezen. Het gebruik van het woord „prévoir" in plaats van „envisager" kan niet als een aanwijzing worden beschouwd dat de Commissie de bewoordingen van het faxbericht van 17 maart 1988 wilde verdraaien. Bovendien stelt de Commissie nergens in de bestreden beschikking de gemiddelde stijging van de prijzen van Ciments français voor het lopende jaar voor als het resultaat van een vaststaand en definitief besluit.

1901 In de zesde plaats stelt Buzzi, dat de bekendmaking door Ciments français van haar prijsschalen niet het mededingingsverstorende doel kon dienen dat de Commissie daaraan toeschrijft, namelijk „Buzzi in staat te stellen haar prijzen voor de verkoop van cement in Frankrijk aan te passen aan die van Ciments français" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 6). De prijzen die Ciments français metterdaad op de Zuid-Franse markt hanteerde, stemden immers niet overeen met die van de prijsschalen. Buzzi verwijst dienaangaande naar de in de bijlagen 18 tot en met 23 bij haar verzoekschrift voor de jaren 1983 tot en met 1988 verstrekte Franse prijzen.

1902 Dit argument moet worden afgewezen.

1903 Bij vergelijking van de gegevens in het faxbericht van Ciments français van 17 maart 1988 en de door Buzzi in bijlage 22 bij haar verzoekschrift vermelde Franse prijzen voor 1987 moet namelijk worden vastgesteld, dat de door Buzzi vermelde Franse prijs voor dat jaar 365 FRF/ton bedroeg, dat wil zeggen exact het tarief betreffende de fabriek te Beaucaire dat Ciments français haar op 17 maart 1988 had meegedeeld.

1904 Op een schriftelijke vraag van het Gerecht van 27 mei 1998 om opheldering daarover, heeft Buzzi op 25 juni 1998 geantwoord, dat zij met de gegevens die zij in de bijlagen 18 tot en met 23 bij haar verzoekschrift had verstrekt, in feite wilde aantonen, dat de prijzen die zij van 1983 tot en met 1988 op de Zuid-Franse markt had toegepast veel lager waren dan die van de Franse producenten, in het bijzonder Ciments français. Dit argument zal in de punten 1909 tot en met 1913 infra worden onderzocht.

1905 Hoe dit ook zij, zelfs indien de door Ciments français aan Buzzi meegedeelde prijzen niet overeenstemden met de werkelijk door de Franse producent op de markt gehanteerde prijzen — welke afhankelijk zijn van een reeks nadere factoren die per geval verschillen —, stelden de in het betrokken faxbericht vermelde prijzen Buzzi in staat, „haar prijzen voor de verkoop van cement in Frankrijk aan te passen aan die van Ciments français" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 6), en haar uitvoerprijzen op een zodanig niveau vast te stellen dat actuele of potentiële afnemers van Ciments français ervan werden weerhouden om haar producten in Zuid-Frankrijk in te voeren en/of haar eigen afnemers in dat gebied te laten delen in de evolutie van de „plaatselijke" prijzen, in casu die van Ciments français, teneinde de natuurlijke markt van die producent niet te verstoren. Wanneer een marktdeelnemer op de hoogte is van de prijzen die een concurrent op een gegeven tijdstip toepast en van de prijsstijging die hij voor het lopende jaar verwacht, kan hij immers — te meer wanneer zoals in casu die gegevens ook een precieze vermelding van het vigerende BTW-tarief bevatten (zie documenten nrs. 33.126/11984—11987) — zijn eigen prijzen dienovereenkomstig aanpassen, zonder dat hij de details van de werkelijke prijzen — die naargelang van de klant kunnen verschillen — behoeft te kennen die deze concurrent op de markt toepast.

1906 In de zevende plaats meent Buzzi, dat indien haar „lagere prijzen gerechtvaardigd [waren] door het feit dat de sterkteklassen van het Portlandcement dat door Buzzi in Frankrijk wordt verkocht (klassen 325 en 425), lager zijn dan die van het cement dat door de Franse producenten wordt geproduceerd en verkocht (klassen 350 en 450)" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7), zoals de Commissie stelt, haar niet kan worden verweten dat zij heeft gehandeld op basis van de prijsschaal die Ciments français haar op 17 maart 1988 heeft meegedeeld, aangezien die prijsschaal betrekking had op producten van een ander type dan zij verkocht.

1907 Opgemerkt zij, dat Buzzi in haar verzoekschrift (blz. 20) juist tegen de verklaring van de Commissie in paragraaf 20, punt 7, van de bestreden beschikking (zie vorig punt) aanvoert, dat de door haar in Frankrijk verkochte producten en het Franse cement van dezelfde kwaliteit waren en in de ogen van de consument dus volkomen verwisselbaar en concurrerend waren.

1908 Hoe dan ook, wat ook de mate van vergelijkbaarheid van de kwaliteit en de sterkte van de producten van Buzzi en het Franse cement is, Buzzi heeft op 17 maart 1988 Ciments français om haar prijsschalen verzocht, die deze laatste haar nog diezelfde dag heeft meegedeeld, tezamen met de verwachte prijsstijging voor het lopende jaar. Bij gebreke van een andere overtuigende verklaring die deze mededeling van informatie kan rechtvaardigen, mocht de Commissie, gelet op hetgeen in punt 1905 supra is overwogen, aannemen, dat „de

mededelingen van Ciments français betreffende haar tarief en de verwachte prijsstijging (...) als doelstelling [hadden] Buzzi in staat te stellen haar prijzen voor de verkoop van cement in Frankrijk aan te passen aan die van Ciments français" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 6). Zij mocht derhalve tot de onrechtmatigheid van dit bilaterale contact concluderen, dat tot doel had mededingingsvoorwaarden te laten ontstaan die niet met de normaal te achten voorwaarden van de markt overeenkwamen (zie in die zin de in punt 1852 supra aangehaalde rechtspraak).

1909 In de achtste plaats betoogt Buzzi, dat zij zowel voor als na de mededeling van de prijsschalen van Ciments français in dat gebied steeds prijzen heeft toegepast die aanmerkelijk lager waren dan die van de Franse producenten, in het bijzonder Ciments français. Zij verwijst daarvoor naar de bijlagen 18 tot en met 23 bij haar verzoekschrift, waarin zij de Franse en de Italiaanse prijzen in de periode 1983-1988 vergelijkt. In antwoord op een schriftelijke vraag van het Gerecht van 27 mei 1998 heeft zij bovendien op 25 juni 1998 kopieën overgelegd van facturen betreffende haar verkopen in Zuid-Frankrijk, die zij in haar verzoekschrift (blz. 41, punt 11) tot staving van haar desbetreffend betoog had vermeld. Die facturen bevestigen volgens haar, dat de prijzen die Buzzi tussen februari 1987 en december 1988 voor bepaalde afnemers in Zuid-Frankrijk hanteerde, steeds lager waren (290-300 FRF/ton) dan die welke Ciments français in haar faxbericht van 17 maart 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 4; documenten nrs. 33.126/11982—11987) had vermeld voor haar fabriek te Beaucaire (365 FRF/ton). Zoals reeds vermeld (supra, punt 1907), is Buzzi het niet eens met de verklaring die de Commissie in paragraaf 20, punt 7, van de bestreden beschikking geeft voor het feit dat de prijzen die zij bij verkopen in Frankrijk toepaste, lager waren dan die van de Franse producenten.

1910 Ofschoon, zoals uit de bewoordingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag blijkt, het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging behalve de afstemming tussen de ondernemingen een daaropvolgend marktgedrag en een oorzakelijk verband tussen beide inhoudt, dient, onverminderd het door de betrokken partijen te leveren tegenbewijs, te worden aangenomen dat de aan de onderlinge afstemming deelnemende ondernemingen die actief blijven op de markt, met de met hun concurrenten uitgewisselde informatie rekening houden bij de bepaling van hun gedrag op de markt (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punten 118 en 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punten 161 en 162).

1911 In casu heeft Buzzi nooit ontkend, dat zij gedurende de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode enkele afnemers had in Zuid-Frankrijk, meer bepaald op de markt van de Côte d'Azur. Zij was evenwel niet voornemens „oorlog" te voeren tegen de Franse producenten (zie verslag van het onderhoud van 26 november 1988 tussen Lafarge en Buzzi; bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 3; document nr. 33.126/6857 bis). Zij kon dus zeer wel een autonoom commercieel beleid voeren ten aanzien van deze klantenkring die, naar zij ter terechtzitting heeft verklaard, vooral was opgebouwd door persoonlijke banden van de gebroeders Buzzi, en tegelijk de door Ciments français bij faxbericht van 17 maart 1988 meegedeelde prijzen in aanmerking nemen bij haar antwoord op eventuele verzoeken om uitvoer van actuele of potentiële klanten van de Franse producent in Zuid-Frankrijk.

1912 Overigens stelt de Commissie nergens in de bestreden beschikking, dat Buzzi naar aanleiding van de mededeling van de prijsschalen van Ciments français dezelfde prijzen heeft toegepast als de Franse producent. Zij stelt hooguit, dat „de mededelingen van Ciments français betreffende haar tarief en de verwachte prijsstijging (...) als doelstelling [hadden] Buzzi in staat te stellen haar prijzen voor de verkoop van cement in Frankrijk aan te passen aan die van Ciments français" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 6). Dat Buzzi in Zuid-Frankrijk uiteindelijk prijzen toepaste die lager waren dan die welke Ciments français haar had meegedeeld, sluit niet uit, dat de Italiaanse onderneming bij haar prijzen bij uitvoer desondanks rekening heeft gehouden met de gegevens die haar op 17 maart 1988 waren meegedeeld.

1913 Concluderend bewijzen de in punt 1909 supra uiteengezette aanwijzingen van Buzzi niet, dat de informatie die zij desgevraagd van Ciments français had ontvangen, haar gedrag op de markt niet heeft beïnvloed.

1914 In de negende plaats beroept Buzzi zich op de omstandigheid, dat de Franse producenten een aantal van haar Franse afnemers hadden opgekocht.

1915 Deze omstandigheid kan evenwel niet afdoen aan het feit dat er metterdaad sprake was van een onrechtmatige afstemming tussen Ciments français en haarzelf bij de op haar verzoek gedane mededeling door Ciments français van haar prijsschalen en de voor 1988 verwachte prijsstijgingen.

1916 Uit een en ander volgt, dat de Commissie mocht concluderen tot het bestaan van de in artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging.

C — Duur van de inbreuk

1917 Volgens de Commissie duurde de door haar in artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking geconstateerde onderling afgestemde feitelijke gedraging van 17 maart tot en met 31 december 1988.

1918 In de eerste plaats stelt Ciments français, dat zij zich in de administratieve procedure niet heeft kunnen uitspreken over de einddatum van de betrokken inbreuk, aangezien deze niet in de PvB was vermeld.

1919 Dienaangaande zij opgemerkt, dat de Commissie in punt 61, sub b, van de PvB, betreffende de juridische beoordeling van de feiten van de Frans-Italiaanse afspraak, als haar oordeel gaf: „De onderlinge mededeling van prijsschalen door de Franse producenten Lafarge, Ciments français en Vicat en de Italiaanse producent Buzzi vormen tenminste van 1983 tot 1988 onderling afgestemde mededingingsbeperkende gedragingen in de zin van artikel 85, lid 1", van het Verdrag (PvB, blz. 173). Ciments français diende zich bij lezing van deze passage van de PvB dus noodzakelijkerwijs bewust ervan te zijn, dat de Commissie het punt van bezwaar betreffende haar deelneming aan een met Buzzi onderling afgestemde feitelijke gedraging ten minste tot eind 1988 in aanmerking wilde nemen. Haar argument betreffende een gebrek aan overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking moet derhalve worden afgewezen.

1920 In de tweede plaats merkt Ciments français op, dat de haar verweten uitwisseling van informatie beperkt is gebleven tot de verzending van één faxbericht aan Buzzi op 17 maart 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 4; documenten nrs. 33.126/11982—11987). Evenals Buzzi betwist zij voorts het recht van de Commissie om in paragraaf 48, punt 7, van de bestreden beschikking op basis van het overleg tussen Lafarge en Buzzi de duur van de haar ten laste gelegde inbreuk uit te strekken tot en met 31 december 1988, terwijl niet is aangetoond, dat de verschillende contacten tussen Buzzi en de Franse producenten één enkele inbreuk opleverden. Buzzi verwijt de Commissie ook nog, dat zij de duur van haar onrechtmatige onderlinge afstemming met Ciments français zonder enige motivering heeft bepaald. Zij beklemtoont, dat de prijsschalen die Ciments français haar op 17 maart 1988 had meegedeeld, niet meer van kracht waren op 1 september 1988, dat wil zeggen vier maanden vóór de inbreuk volgens de bestreden beschikking is beëindigd.

1921 Niettemin moet worden opgemerkt, dat Ciments français op verzoek van Buzzi op 17 maart 1988 haar vigerende prijzen en de verwachte prijsstijging „voor het lopende jaar" heeft meegedeeld, en Buzzi aldus een redelijke mate van zekerheid heeft verschaft over haar commerciële gedrag wat de prijzen betreft voor het gehele jaar 1988. De onrechtmatige onderlinge afstemming diende dus effect te hebben tot eind 1988. De Commissie heeft derhalve terecht aangenomen, dat de inbreuk heeft geduurd van 17 maart tot en met 31 december 1988.

In artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi

A — Inleiding

1922 De Commissie concludeert tot het bestaan van de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking aan Vicat en Buzzi ten laste gelegde inbreuk (supra, punt 1822) op basis van verschillende telexberichten waarbij deze twee ondernemingen tussen 11 en 16 mei 1983 tarieven hebben uitgewisseld (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; documenten nrs. 33.126/11974, 11973 en 11975—11977). Zij baseert zich eveneens op het volgende telexbericht van 23 april 1986 van Buzzi aan Vicat: „Aanvragen om leveringen van cement komen niet alleen vanuit Nice doch ook vanuit Toulon binnen. Wij hebben op al deze

aanvragen afwijzend geantwoord en zijn voornemens zulks te blijven doen. Wij hebben vernomen dat uw prijzen recent zijn gestegen. Gelieve ons mede te delen: de prijzen af-fabriek voor goederen in bulk en in zakken, het percentage van de prijsstijging, of andere prijsverhogingen voorzien zijn voor het lopende jaar. Onze prijzen zijn vanaf maart 1986: (...). Het percentage van de prijsstijging was ongeveer 4,5 %. We voorzien/verwachten in september opnieuw een stijging van 3 %." (Bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/6144.) Ten slotte baseert de Commissie zich op een door Vicat aan Buzzi gezonden document over de tarieven die zij vanaf 1 juli 1986 toepaste, waarboven met de hand in het Italiaans was geschreven: „+ 6,3 % op cement in bulk ten opzichte van maart 1986; + 18,79 % per zak" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/11971).

1923 De Commissie is van mening, dat de mededelingen „van Vicat betreffende haar tarieven, als doelstelling hebben Buzzi in staat te stellen haar prijzen voor de verkoop van cement in Frankrijk aan te passen aan die (...) van Vicat" en dat „de mededeling waarin Buzzi Vicat op de hoogte heeft gesteld van het feit dat [zij] aanvragen om cement vanuit Zuid-Frankrijk [had] afgewezen en voornemens [was] zulks te blijven doen, [paste] in het kader van de verdeling van de Zuid-Franse markt" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 6). In paragraaf 48, punt 6, van de bestreden beschikking concludeert de Commissie tot het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige, onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi in de volgende bewoordingen: „enerzijds [heeft Buzzi] Vicat gerustgesteld wat Buzzi's voornemen betreft de markt in Zuid-Frankrijk niet te willen verstoren, en anderzijds hebben Vicat en Buzzi, door de uitwisselingen van tarieven en de mededeling van de prijsstijgingen, ervoor willen zorgen dat er een redelijke mate van zekerheid bestond dat bij de uitvoer die nog steeds doorging, een gelijksoortig prijsbeleid werd gevoerd als dat van Vicat. Op deze manier werd een groot deel van het normale risico dat inherent is aan elke autonome wijziging van het marktgedrag, uitgeschakeld" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6, laatste alinea).

B — Bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi

1924 Om te beginnen stelt Buzzi vast, dat haar verklaring tegenover Vicat, dat zij voornemens was bestellingen van cement uit Nice en Toulon te weigeren, volgens de Commissie past „in het kader van de verdeling van de Zuid-Franse markt" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 6) of haar voornemen weergeeft „de markt in Zuid-Frankrijk niet te willen verstoren" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6). Buzzi merkt evenwel op, dat noch zij noch Vicat in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking daarvoor is veroordeeld. Zij beklemtoont eveneens, dat de Commissie de mededeling van de verwachte prijsstijging aan Vicat op 23 april 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/6144) niet als onrechtmatig heeft aangemerkt, terwijl zij een soortgelijke mededeling van gegevens door Ciments français op 17 maart 1988 wel heeft veroordeeld (bestreden beschikking, paragrafen 20, punt 4, en 48, punten 4 en 5, en artikel 3, lid 1, sub b; documenten nrs. 33.126/11982—11987).

1925 Wat dit betreft, verwijt de Commissie in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking Vicat noch Buzzi uitdrukkelijk, dat zij hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde

feitelijke gedraging inzake de verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk, zulks in tegenstelling tot de beschuldiging die zij in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking uit tegen Lafarge en Buzzi, noch dat zij informatie hebben uitgewisseld over de verwachte prijsstijgingen, zulks in tegenstelling tot hetgeen zij in artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking aan Ciments français en Buzzi verwijt.

1926 In de juridische beoordeling van de in paragraaf 20, punt 5, van de bestreden beschikking uiteengezette feiten, op basis waarvan zij in artikel 3, lid 1, sub c, concludeert dat er sprake was van een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi „inzake uitwisseling van informatie over de prijzen met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid wat de cementleveringen in Zuid-Frankrijk betreft", geeft de Commissie evenwel de volgende motivering voor de vaststelling van de inbreuk: „De uitwisselingen van tariefschalen op 11/16 mei 1983 en in april en juli 1986, alsmede de mededeling van Buzzi aan Vicat op 23 april 1986, waarin Buzzi bekend maakte voornemens te zijn geen bestellingen van cement uit Nice en Toulon aan te nemen, vormen een onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van artikel 85, lid 1. Zelfs wanneer de tarieven ook verkrijgbaar zijn via de klanten, is deze werkwijze ingewikkelder en tijdrovender. Op de tweede plaats hadden de uitwisselingen niet alleen betrekking op de tarieven, maar bij één gelegenheid ook op de prijsstijgingsvooruitzichten. Door middel van deze onderling afgestemde feitelijke gedraging heeft Buzzi enerzijds Vicat gerustgesteld wat Buzzi's voornemen betreft de markt in Zuid-Frankrijk niet te willen verstoren, en anderzijds hebben Vicat en Buzzi, door de uitwisselingen van tarieven en de mededeling van de prijsstijgingen, ervoor willen zorgen dat er een redelijke mate van zekerheid bestond dat bij de uitvoer die nog steeds doorging, een gelijksoortig prijsbeleid werd gevoerd als dat van Vicat. Op deze manier werd een groot deel van het normale risico dat inherent is aan elke autonome wijziging van het marktgedrag, uitgeschakeld" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6).

1927 Uit deze juridische analyse blijkt, dat de Commissie door de vaststelling van het bestaan van een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi de uitwisseling van prijzen en prijsstijgingsvooruitzichten tussen deze beide ondernemingen heeft willen laken, aangezien die uitwisseling ertoe strekte hun handelingsvrijheid, vooral die van Buzzi, te beperken door voor laatstgenoemde ten aanzien van de markt in Zuid-Frankrijk een exportprijsbeleid mogelijk te maken dat vergelijkbaar was met het prijsbeleid van Vicat, teneinde overeenkomstig de intentieverklaring van Buzzi in haar telexbericht van 23 april 1986 aan Vicat die markt niet te verstoren. Zelfs indien Vicat en Buzzi in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking niet uitdrukkelijk wordt verweten dat zij hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging betreffende de verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk, neemt dit dus niet weg, dat de gekritiseerde uitwisseling van informatie volgens de Commissie ten doel had, de betrokken markt niet te verstoren.

1928 Vervolgens voeren Vicat en Buzzi in wezen tien argumenten aan om het bestaan van de hun verweten mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging te betwisten.

1929 Zoals reeds is beklemtoond (supra, punten 1844 en 1883), stelt Buzzi in de eerste plaats, dat de Commissie een kennelijke beoordelingsfout heeft gemaakt in paragraaf 20, punt 2, van de bestreden beschikking, waar zij stelde: „In de in beschouwing genomen periode lagen de tarieven van de Italiaanse producenten +/- 20 % lager dan die van de Franse." Behalve in 1988 lagen de tarieven van de Italiaanse producenten volgens Buzzi steeds boven die van de Franse,

zoals zou blijken na vergelijking van haar eigen tarieven voor cement 425 met die van Vicat voor cement CPJ 45 (bijlage 17 bij haar verzoekschrift).

1930 Nogmaals zij opgemerkt, dat blijkens de gegevens die de Italiaanse cementindustrie tijdens de hoorzitting van 2 maart 1993 heeft verstrekt, de Franse prijzen in de periode 1981-1991 integendeel gemiddeld steeds 20 % hoger waren dan de Italiaanse (bestreden beschikking, paragraaf 9, punt 6, en tabellen in de bijlagen 9-3 en 9-4). Hoe dan ook, op 23 april 1986 heeft Buzzi aan Vicat meegedeeld, dat aanvragen om leveringen van cement niet alleen vanuit Nice binnenkwamen, maar ook vanuit Toulon — hetgeen aantoont dat de Italiaanse tarieven aantrekkelijk waren en derhalve de verklaring van de Commissie lijkt te staven — maar dat zij op al deze aanvragen afwijzend had geantwoord en voornemens was zulks te blijven doen (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/6144).

1931 In de tweede plaats stelt Buzzi, dat uit niets blijkt, dat het document met de tarieven die Vicat vanaf 1 juli 1986 toepaste (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/11971), haar door Vicat ter hand is gesteld.

1932 Erkend moet worden, dat ofschoon dat document bij Buzzi is aangetroffen, voorzien van met de hand geschreven aantekeningen in het Italiaans bovenaan de bladzijde, inderdaad niet bewijst dat het door Vicat aan Buzzi ter hand is gesteld. Deze laatste kan het hebben gekregen van een afnemer van Vicat, hetgeen niet laakbaar zou zijn. Bijgevolg heeft de Commissie niet aangetoond, dat het betrokken document tussen Vicat en Buzzi is uitgewisseld. Dat stuk kan derhalve niet als bewijs van de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedraging worden gebruikt.

1933 In de derde plaats verwijt Vicat de Commissie, dat zij haar contacten met Buzzi als onrechtmatig heeft aangemerkt, op grond dat deze voortvloeiden uit de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde Cembureau-overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten.

1934 Dit argument moet worden afgewezen. Uit paragraaf 48, punt 6, van de bestreden beschikking blijkt namelijk dat de Commissie in de juridische beoordeling betreffende de relatie tussen Vicat en Buzzi haar conclusie dat er sprake was van een inbreuk, uitsluitend heeft gebaseerd op de in paragraaf 20, punt 5, bedoelde stukken, zonder enige verwijzing naar de Cembureau-overeenkomst.

1935 In de vierde plaats betwisten de beide verzoeksters met een aantal argumenten betreffende de kenmerken van de uitgewisselde gegevens, dat de gelaakte mededelingen een mededingingsverstorend doel hadden. Vicat stelt, dat de tarieven die zij aan Buzzi heeft meegedeeld, wegens de prijscontrole die in Frankrijk tot eind 1986 bestond, geen enkele aanwijzing omtrent haar commerciële beleid [kortingen, betalingsvoorwaarden, (...)] bevatten. Tot staving van deze verklaring beroept zij zich verder op de arresten Fiatagri en New Holland Ford/Commissie,

reeds aangehaald in punt 1680 (punt 91), en Deere/Commissie, reeds aangehaald in punt 420 (punt 81). Buzzi stelt harerzijds, dat alle uitgewisselde tarieven toegankelijk waren voor het publiek. Verzoeksters voegen daaraan toe, dat de door hen uitgewisselde informatie hun gedrag op de betrokken markt niet heeft onthuld of beïnvloed, zodat niet is voldaan aan het in de rechtspraak gestelde vereiste om tot het bestaan van een onrechtmatige onderling afgestemde feitelijke gedraging te kunnen concluderen.

1936 Vastgesteld moet worden, dat de in paragraaf 20, punt 5, van de bestreden beschikking bedoelde uitwisseling van tarieven tussen Vicat en Buzzi meestal betrekking had op vigerende en dus actuele prijzen. Partijen konden die tarieven weliswaar ook via hun afnemers verkrijgen, maar deze werkwijze is „ingewikkelder en tijdrovender" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6), en partijen gaven er de voorkeur aan zich rechtstreeks tot elkaar te richten om ze te verkrijgen. Bovendien heeft Vicat op 11 mei 1983 aan Buzzi een op handen zijnde prijswijziging meegedeeld, door haar te informeren over de tarieven die vanaf 1 juni 1983 af-fabriek te La Grave de Peille zouden gelden (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/11973). Op 23 april 1986 heeft Buzzi zelfs aan Vicat meegedeeld, dat zij in september een prijsstijging van 3 % voorzag/verwachtte, en heeft zij Vicat gevraagd de prijzen af-fabriek voor goederen in bulk en in zakken en het percentage van de haar bekende prijsstijging mee te delen, alsmede „of andere prijsverhogingen voorzien zijn voor het lopende jaar" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/6144). De contacten tussen Vicat en Buzzi betroffen dus gevoelige en soms zelfs vertrouwelijke commerciële informatie.

1937 Daarbij komt nog, dat Vicat en Buzzi in mei 1983 en april 1986 hun respectieve prijzen af-fabriek voor cement in bulk en in zakken hebben uitgewisseld en bij één gelegenheid een voorziene prijsstijging. Op 23 april 1986 heeft Buzzi voorts aan Vicat meegedeeld, dat zij bestellingen van cement uit Nice en Toulon had geweigerd en dat zij voornemens was dat te blijven doen. Aldus hebben beide verzoeksters elkaar hun actuele en toekomstige marktgedrag bekendgemaakt en de onzekerheid over hun prijsbeleid op de betrokken markt uitgesloten of althans wezenlijk verkleind. Gelet op de in punt 1852 supra aangehaalde rechtspraak heeft de Commissie zich dus terecht op het standpunt gesteld, dat zij door die uitwisseling van informatie „een groot deel van het normale risico dat inherent is aan elke autonome wijziging van het marktgedrag, uitgeschakeld" hadden (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6).

1938 Ofschoon, zoals uit de bewoordingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag blijkt, het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging behalve de afstemming tussen de ondernemingen een daaropvolgend marktgedrag en een oorzakelijk verband tussen beide inhoudt, dient, onverminderd door de betrokken partijen te leveren tegenbewijs, te worden aangenomen dat de betrokken afstemming hun gedrag op de markt heeft beïnvloed (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punten 118 en 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punten 161 en 162). Onderzocht zal moeten worden (infra, punten 1952-1956), of in casu de door de betrokken verzoeksters aangevoerde gegevens een dergelijk tegenbewijs opleveren.

1939 Ten slotte kan Vicat zich niet beroepen op de arresten Fiatagri en New Holland Ford/Commissie, reeds aangehaald in punt 1680, en Deere/Commissie, reeds aangehaald in punt 420. Enerzijds hadden de gegevens die zijn uitgewisseld in de zaken waarin die beide arresten zijn gewezen, geen betrekking op prijzen. Anderzijds volgt uit het arrest Fiatagri en New Holland Ford/Commissie, reeds aangehaald in punt 1680 (punt 91), dat de transparantie tussen marktdeelnemers als een wettige doelstelling in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag kan worden beschouwd, indien zij op een markt waar wegens de versplintering van het aanbod echte concurrentie heerst, bijdraagt tot een versterking van de concurrentie tussen de aanbieders, hetgeen bij de mededeling van tarieven tussen Vicat en Buzzi duidelijk niet het geval was, al ware het slechts wegens het relatief geconcentreerde aanbod dat kenmerkend is voor de betrokken markt.

1940 In de vijfde plaats betoogt Buzzi, dat de Commissie zichzelf tegenspreekt wanneer zij enerzijds stelt dat de uitwisseling van tarieven en informatie over prijsstijgingen Buzzi in staat stelde een prijsbeleid uit te werken dat vergelijkbaar was met dat van Vicat op de Zuid-Franse markt, en anderzijds dat haar producten niet tot dezelfde sterkteklasse behoorden als die van de Franse producenten.

1941 Er zij aan herinnerd, dat Buzzi in haar verzoekschrift juist de verklaring betwist waarmee de Commissie in paragraaf 20, punt 7, van de bestreden beschikking haar lagere prijzen dan die van de Franse producenten rechtvaardigt, door te stellen dat haar producten van dezelfde kwaliteit waren als het Franse cement (supra, punt 1907).

1942 Hoe dan ook, wat ook de mate van vergelijkbaarheid van de kwaliteit en de sterkte van de producten van Buzzi en het Franse cement is, vaststaat dat Buzzi aan Vicat bij herhaling om mededeling van de tarieven van haar fabriek te La Grave de Peille heeft verzocht, eventueel met een opgave van de verwachte prijsstijgingen. Bij gebreke van een andere overtuigende verklaring van Buzzi voor deze mededeling van tarieven mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat „Vicat en Buzzi, door de uitwisselingen van tarieven en de mededeling van de prijsstijgingen, ervoor [hebben] willen zorgen dat er een redelijke mate van zekerheid bestond dat bij de uitvoer die nog steeds doorging, een gelijksoortig prijsbeleid werd gevoerd als dat van Vicat" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6).

1943 In de zesde plaats voert Vicat verschillende andere rechtvaardigingen aan voor haar relaties met Buzzi in de betrokken periode. Door de gelaakte uitwisseling van tarieven kon Buzzi prijzen voorstellen die lager waren dan de hare, waardoor de Italiaanse onderneming haar verkoop kon opvoeren. Aldus heeft Vicat voorkomen, dat Buzzi zou proberen haar eigen afnemers in Zuid-Frankrijk te benaderen.

1944 Deze verklaring kan niet worden aanvaard. Een onderneming die wil voorkomen dat haar afnemers door een concurrent worden benaderd, zal proberen haar concurrentievermogen zeker

te stellen of te herstellen, in plaats van haar prijzen aan die concurrent bekend te maken in de hoop dat hij door die gegevens niet langer geïnteresseerd zal zijn in haar eigen klantenkring. De verklaringen van Vicat verraden in feite het aan die uitwisseling van informatie ten grondslag liggende mededingingsverstorende oogmerk, namelijk de eerbiediging van haar natuurlijke markt in Zuid-Frankrijk te verzekeren.

1945 Vicat beklemtoont ook nog, dat aangezien er destijds in Italië een prijscontrole bestond, het haar gerechtvaardigd leek dat Buzzi haar om haar tarieven verzocht teneinde een prijsverhoging voor de Italiaanse overheid aanvaardbaar te maken.

1946 Evenwel moet worden vastgesteld, dat de verschillende documenten betreffende de uitwisseling van tarieven tussen Vicat en Buzzi (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; documenten nrs. 33.126/11974, 11973, 11975—11977 en 6144) niet de minste aanwijzing bevatten die deze verklaring kan staven. Bovendien verklaart de door Vicat aangevoerde rechtvaardiging niet, waarom zij zelf herhaaldelijk om mededeling van de prijzen van Buzzi af-fabriek te Robilante heeft verzocht (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; documenten nrs. 33.126/11975—11977 en 6144).

1947 In de zevende plaats stelt Vicat, dat de intentieverklaring van Buzzi in het telexbericht van 23 april 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/6144), althans wat de bestellingen uit Toulon betreft, hooguit duidde op een technische onmogelijkheid wegens de afstand tussen dat gebied en de fabriek te Robilante. Van haar kant verwijt Buzzi de Commissie nogmaals, dat zij de relevante markt niet heeft geanalyseerd. Volgens haar heeft zij in feite aan Vicat meegedeeld, dat zij geen bestellingen uit Nice en Toulon zou aanvaarden wegens de talrijke objectieve uitvoerbelemmeringen in het Frans-Italiaanse grensgebied (supra, punt 1853).

1948 Opgemerkt zij evenwel, dat het telexbericht van 23 april 1986 niets bevat, dat de thans door verzoeksters aangevoerde verklaringen staaft. Bovendien kunnen verzoeksters niet stellen, dat de weigering van Buzzi om bestellingen uit Zuid-Frankrijk te aanvaarden te verklaren was door de moeilijkheden en ongemakken in verband met de Frans-Italiaanse handel in het grensgebied, terwijl Buzzi tijdens de administratieve procedure zelf heeft verklaard, dat die verschillende obstakels haar niet hebben belet om „interessante hoeveelheden" cement naar Zuid-Frankrijk uit te voeren, bovendien tegen lagere prijzen „dan de tarieven die de Franse producenten aan haar doorgegeven hebben" (punt 4.3 van de memorie van antwoord van Buzzi op de PvB; bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7).

1949 In de achtste plaats beklemtoont Vicat, dat de verklaring van Buzzi dat zij bestellingen uit Nice weigerde en zou blijven weigeren, niet strookt met de werkelijkheid, daar Buzzi steeds in Nice heeft geleverd. Bovendien weerlegt volgens haar het verslag van het onderhoud van 26 november 1988 tussen Lafarge en Buzzi (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 3;

document nr. 33.126/6857 bis) zelf het bestaan van een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten, in casu de Zuid-Franse markt, tussen de Italiaanse onderneming en de Franse producenten, in het bijzonder Vicat, wanneer daarin wordt gesproken van de verklaring van Buzzi dat zij sinds 20 jaar in Zuid-Frankrijk twee of drie afnemers heeft.

1950 Dienaangaande staat vast dat, zoals wordt geïllustreerd door de door Vicat aangehaalde passage uit het verslag van het onderhoud tussen Lafarge en Buzzi op 26 november 1988, Buzzi op de markt van de Côte d'Azur commerciële betrekkingen onderhield die waren gebaseerd op persoonlijke relaties van de gebroeders Buzzi. In haar telexbericht van 23 april 1986 aan Vicat heeft Buzzi haar evenwel inderdaad meegedeeld, dat zij op verzoeken om levering van cement uit Nice en Toulon afwijzend had gereageerd en dat zij dat zou blijven doen. De door Vicat aangehaalde verklaring betekent dus hooguit, dat de Franse producenten, waaronder Vicat, er geen bezwaar tegen hadden dat Buzzi de twee of drie afnemers die zij sinds 20 jaar op de markt van de Côte d'Azur had, zou behouden (verslag van het onderhoud van 26 november 1988 tussen Lafarge en Buzzi), mits de Italiaanse onderneming haar uitvoer naar die markt niet vergrootte, teneinde de natuurlijke markt van de Franse producenten, met name Vicat, niet te verstoren.

1951 De Commissie heeft in de intentieverklaring van Buzzi van 23 april 1986 dus terecht een uitdrukking van haar wil gezien om „de markt in Zuid-Frankrijk niet te (...) verstoren" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6). Ook heeft zij zich (in hetzelfde punt) terecht op het standpunt gesteld, dat Vicat en Buzzi door hun uitwisseling van informatie over de prijzen ervoor wilden zorgen dat er een redelijke mate van zekerheid bestond, dat bij de uitvoer die nog steeds doorging, een gelijksoortig prijsbeleid werd gevoerd als dat van Vicat. De Commissie mocht dus tot de onrechtmatigheid van deze bilaterale contacten concluderen, die tot doel hadden mededingingsvoorwaarden te doen ontstaan die niet met de normaal te achten mededinging op die markt overeenkwamen (zie in die zin de in punt 1852 supra aangehaalde rechtspraak).

1952 In de negende plaats stelt Buzzi, dat de onrechtmatige onderlinge afstemming die de Commissie haar en Vicat verwijt, wordt weerlegd door de voortdurende groei van haar afzet in Frankrijk van 1983 tot en met 1986 (bijlage 16 bij haar verzoekschrift). Zij voegt daaraan toe, dat de Commissie in paragraaf 20, punt 7, van de bestreden beschikking haar dalende verkoop in Frankrijk sinds 1987 niet kan aanvoeren als bewijs dat die onderlinge afstemming het gedrag van de betrokkenen op de Zuid-Franse markt inderdaad heeft beïnvloed, aangezien die daling volgde nadat een aantal van haar afnemers aan de Côte d'Azur door de Franse producenten waren opgekocht.

1953 Zij beklemtoont vervolgens, dat zij gedurende de gehele periode 1983-1988 op de Franse markt veel lagere prijzen heeft toegepast dan de Franse producenten, in het bijzonder Vicat (bijlagen 18-23 bij haar verzoekschrift). Zij verwerpt (supra, punten 1907 en 1941) de desbetreffende verklaring van de Commissie in paragraaf 20, punt 7, van de bestreden beschikking. Van haar kant vergelijkt Vicat de verkoopprijzen die Buzzi en zijzelf gedurende die periode op de Zuid-Franse markt toepasten. Deze vergelijking zou laten zien, dat de prijzen die Buzzi eind 1985 in Frankrijk aanhield, ongeveer 100 FRF/ton lager waren dan die van Vicat.

1954 Zoals reeds is beklemtoond (supra, punt 1911), heeft Buzzi nooit ontkend, dat zij gedurende de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode enkele afnemers had in Zuid-Frankrijk, meer bepaald op de markt van de Côte d'Azur. Zij was evenwel niet voornemens „oorlog" te voeren tegen de Franse producenten (zie verslag van het onderhoud van 26 november 1988 tussen Lafarge en Buzzi; bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 3; document nr. 33.126/6857 bis). Zij kon dus een autonoom commercieel beleid inzake prijzen en hoeveelheden voeren ten aanzien van deze klantenkring, die was opgebouwd door persoonlijke banden van de gebroeders Buzzi, en tegelijk ten aanzien van elke andere afnemer haar handelingsvrijheid beperken op grond van de gegevens die Vicat haar had meegedeeld, teneinde de Zuid-Franse markt, en vooral de natuurlijke markt van Vicat in dat gebied, niet te verstoren.

1955 Voorts stelt de Commissie in de bestreden beschikking niet, dat Buzzi naar aanleiding van de uitwisseling van de tarieven met Vicat op de Zuid-Franse markt dezelfde prijzen heeft toegepast als de Franse producent. Zij stelt enkel, dat „Vicat en Buzzi, door de uitwisselingen van tarieven en de mededeling van de prijsstijgingen, ervoor [hadden] willen zorgen dat er een redelijke mate van zekerheid bestond dat bij de uitvoer die nog steeds doorging, een gelijksoortig prijsbeleid werd gevoerd als dat van Vicat" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6). Dat Buzzi in Zuid-Frankrijk uiteindelijk prijzen toepaste die lager waren dan die welke Vicat haar had meegedeeld, sluit niet uit, dat de Italiaanse onderneming desondanks „een gelijksoortig prijsbeleid als dat van Vicat" heeft gevoerd, door bij haar prijzen bij uitvoer rekening te houden met de „plaatselijke" prijzen op die markt, in casu die van Vicat.

1956 De verschillende omstandigheden die verzoeksters aanvoeren om het marktgedrag van Buzzi gedurende de betrokken periode te illustreren, dan wel om de door de Commissie ter zake in paragraaf 20, punt 7, van de bestreden beschikking gegeven verklaring af te wijzen, tonen dus niet aan, dat de in paragraaf 20, punt 5, van de bestreden beschikking beschreven bilaterale contacten tussen Vicat en Buzzi het gedrag van de partijen op de markt niet hebben beïnvloed. Zij kunnen dus niet weerleggen, dat de betrokken inbreuk inderdaad is gepleegd.

1957 In de tiende plaats stelt Vicat in repliek, dat de Commissie haar niet, zonder met zichzelf in tegenspraak te komen, kon verwijten, dat zij met Buzzi heeft deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake een uitwisseling van informatie om hun prijzen op elkaar af te stemmen en inzake een systematische weigering van Buzzi om in Zuid-Frankrijk te leveren.

1958 Dienaangaande zij opgemerkt, dat de Commissie in de bestreden beschikking niet stelt, dat Vicat en Buzzi overleg hebben gepleegd over een systematische weigering van Buzzi om in Zuid-Frankrijk te leveren of, met andere woorden, over het feit dat Buzzi op die markt in het geheel geen cement zou leveren. Zij verwijt Buzzi en Vicat enkel, dat zij hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake „uitwisseling van informatie over de prijzen met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid wat de cementleveringen in Zuid-Frankrijk betreft" (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub c), op grond van de overweging, dat „Vicat en Buzzi, door de uitwisselingen van tarieven en de mededeling van de prijsstijgingen, ervoor [hebben] willen zorgen dat er een redelijke mate van zekerheid bestond

dat bij de uitvoer die nog steeds doorging, een gelijksoortig prijsbeleid werd gevoerd als dat van Vicat" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6), nog afgezien van het door Buzzi aan Vicat kenbaar gemaakte voornemen, de Zuid-Franse markt niet te willen verstoren door bestellingen uit Nice en Toulon te aanvaarden. Derhalve moet het argument van Vicat inzake een gestelde contradictie van de Commissie op dit punt worden afgewezen.

1959 Uit een en ander volgt, dat de Commissie mocht concluderen tot het bestaan van de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging.

C — Duur van de inbreuk

1960 Volgens de Commissie duurde de onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi van 11 mei 1983 tot en met 31 december 1988.

1961 In de eerste plaats verwijt Buzzi de Commissie, dat zij het beginpunt van haar onderlinge afstemming met Vicat heeft vervroegd, door te oordelen dat deze mededingingsregeling is ingegaan in mei 1983 in plaats van in april 1986, zoals in de PvB was gesteld.

1962 Inderdaad heeft de Commissie in de PvB overwogen: „De overeenkomsten tussen en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen van de Franse producenten Lafarge en Vicat en de Italiaanse producent Buzzi (...) betreffende de uitvoer van Buzzi naar Frankrijk vormen tenminste vanaf 1986 mededingingsbeperkingen in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag [doordat zij] de verdeling van de markten tussen deze producenten (...) tot doel [hebben]." (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, sub b, eerste alinea, blz. 173.) Zij voegde daar evenwel aan toe: „De onderlinge mededeling van prijsschalen door de Franse producenten Lafarge, Ciments français en Vicat en de Italiaanse producent Buzzi vormen tenminste van 1983 tot 1988 onderling afgestemde mededingingsbeperkende gedragingen in de zin van artikel 85, [lid 1, van het Verdrag]. Deze mededelingen worden gedaan omdat, zoals uit de uiteenzetting in punt 10 [van de PvB] blijkt, er een redelijke mate van zekerheid over bestaat dat degene die wil uitvoeren bij zijn leveringen een gelijksoortig prijsbeleid zal volgen als dat van de in het land van bestemming gevestigde producenten. Hierdoor wordt de mogelijkheid van onvoorziene of onverwachte reacties van concurrenten uitgeschakeld en derhalve een groot deel van het normale risico dat inherent is aan elk onafhankelijk optreden op de markt." (PvB, hoofdstuk 10, punt 61, sub b, tweede alinea, blz. 173.) Bij lezing van deze passage van de PvB diende Buzzi dus noodzakelijkerwijs bewust ervan te zijn, dat de Commissie haar verweet ten minste sinds 1983 met Vicat te hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging „inzake uitwisseling van informatie over de prijzen met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid wat de cementleveringen in Zuid-Frankrijk betreft" (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub c).

1963 In de tweede plaats stellen Vicat en Buzzi, dat de Commissie enkel het bewijs van uitwisselingen van tarieven in mei 1983, april 1986 en juli 1986 heeft geleverd en dus niet heeft voldaan aan het in de rechtspraak (zie met name arrest Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 79) gestelde vereiste, dat zij bewijzen moet aanvoeren die betrekking hebben op feiten die in de tijd voldoende dicht bij elkaar liggen, zodat redelijkerwijs kan worden aangenomen dat de inbreuk ononderbroken heeft voortgeduurd tussen 11 mei 1983 en 31 december 1988. Vicat beklemtoont vooral, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat zij en Buzzi ook na 1986 hun tarieven hebben uitgewisseld.

1964 Verzoeksters stellen voorts, dat de feiten betreffende de uitwisseling van tarieven in mei 1983 zijn verjaard overeenkomstig artikel 1, lid 1, sub b, van verordening (EEG) nr. 2988/74 van de Raad van 26 november 1974 inzake de verjaring van het recht van vervolging en van tenuitvoerlegging op het gebied van het vervoers- en het mededingingsrecht van de Europese Economische Gemeenschap (PB L 319, blz. 1) (hierna: „verordening nr. 2988/74"), daar de verificaties van de Commissie zijn begonnen in april 1989, dus meer dan vijf jaar na de feiten. Buzzi voegt daaraan toe, dat de uitwisseling van 1983 ook overeenkomstig artikel 2, lid 3, van die verordening is verjaard, daar de Commissie met haar beschikking van 30 november 1994 voor deze feiten sancties heeft opgelegd meer dan tien jaar nadat zij zich hebben voorgedaan. Verzoeksters concluderen, dat de hun verweten inbreuk hun hooguit ten laste kan worden gelegd voor de periode tussen april en juli 1986.

1965 Opgemerkt zij, dat ofschoon de door de Commissie in paragraaf 20, punt 5, van de bestreden beschikking vermelde telexberichten enkel aantonen, dat tarieven zijn uitgewisseld in mei 1983 en april 1986, de directe stijl van Vicat en Buzzi en de spontaneïteit waarmee zij elkaar hun tarieven hebben meegedeeld, zonder dat zij de ander ooit hebben verklaard of gevraagd waarom zij om dergelijke informatie over de tarieven verzochten, aantonen, dat die uitwisseling een gangbare praktijk was.

1966 Daarbij komt, dat Buzzi op 23 april 1986 aan Vicat heeft meegedeeld, dat zij bestellingen van cement uit Nice en Toulon had geweigerd. Daardoor heeft Buzzi Vicat gerustgesteld met betrekking tot haar vroeger marktgedrag in Zuid-Frankrijk.

1967 De continuïteit van de aan Vicat en Buzzi verweten inbreuk staat derhalve vast van 11 mei 1983 tot en met 23 april 1986. Gelet op de artikelen 1 en 2 van verordening nr. 2988/74, moet verzoeksters' argument dat de feiten betreffende de uitwisseling van tarieven in mei 1983 zijn verjaard, worden afgewezen.

1968 Voor de periode na 23 april 1986 is er evenwel geen bewijs dat Vicat en Buzzi tarieven hebben uitgewisseld. Volgens de Commissie duurde de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking geconstateerde inbreuk tot en met 31 december 1988, „aangezien het laatste overleg met Lafarge van 26 november 1988 dateert en Buzzi tijdens dit overleg Lafarge op de

hoogte heeft gesteld van haar toekomstig marktgedrag" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 7, derde alinea). Zij concludeert: „Ook ten aanzien van de drie Franse producenten moet december 1988 als einddatum van de inbreuk gelden. De mededelingen die Buzzi heeft gedaan, zelfs indien dit aan de drie Franse producenten afzonderlijk gebeurde, zijn uiteindelijk aan alle drie de Franse producenten ten goede gekomen" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 7, vierde alinea).

1969 Het feit dat Buzzi tijdens haar onderhoud met Lafarge van 26 november 1988 heeft verklaard, dat zij niet van plan was de markt van de Côte d'Azur te verstoren en dat oorlog nutteloos was, bewijst evenwel niet, dat de „uitwisseling van informatie over de prijzen" tussen Vicat en Buzzi, het specifieke voorwerp van de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk, tot en met 31 december 1988 heeft voortgeduurd.

1970 Mitsdien moet artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat Vicat en Buzzi nog na 23 april 1986 hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake uitwisseling van informatie over de prijzen met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid wat de cementleveringen in Zuid-Frankrijk betreft.

Toegang tot het dossier

1971 Geen van de in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters heeft gesteld, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang heeft gehad tot de in paragraaf 20 van de bestreden beschikking bedoelde belastende stukken.

1972 Met betrekking tot de ontlastende stukken formuleren Vicat, Ciments français en Buzzi een aantal opmerkingen over de documenten die zij hebben kunnen raadplegen na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997. Zij hebben gepoogd aan te tonen, dat de Commissie bij de vaststelling van de hun respectievelijk in artikel 3, lid 1, sub a, b en/of c, van de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuken de rechten van de verdediging heeft geschonden door hun tijdens de administratieve procedure slechts beperkte toegang tot de PvB en haar onderzoeksdossier te verlenen. Zoals reeds gezegd (supra, punt 1823) heeft Lafarge van haar kant geen enkele opmerking ingediend om aan te tonen dat bij de vaststelling van de haar in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuk haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

A — Zaak T-37/95, Vicat/Commissie

1973 Onder verwijzing naar een aantal documenten stelt Vicat, dat zij, indien zij tijdens de administratieve procedure kennis van deze documenten had gehad, deze had kunnen gebruiken tot staving van haar verweer tegen het in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar inzake haar deelneming aan een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi.

1974 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 stelt zij enerzijds, dat de geconsulteerde documenten bevestigen, dat er economische en historische obstakels waren voor het bestaan van een Frans-Italiaanse onderling afgestemde feitelijke gedraging. Uit de documenten nrs. 33.126/12485—12492, 12493—12509, 12463—12484, 12452—12462, 2921—2928, 2929—2931, 3158—3160, 3163—3166, 3150—3154, 3017, 3018, 3019—3032, 3053—3059, 3099—3108, 3110—3126, 12083—12096, 12081, 12082, 12136—12138, 3365, 12139, 12140, 12142 en 12143 blijkt haars inziens, dat de Italiaanse markt sinds het begin van de jaren tachtig sterk was gecompartimenteerd ten gevolge van een aantal overeenkomsten tussen de drie grootste cementproducenten, waarvan Buzzi zich steeds afzijdig zou hebben gehouden. Door die documenten had Vicat dus kunnen aantonen, dat Buzzi niet geneigd was om aan die overeenkomsten deel te nemen, en dat een onderling afgestemde feitelijke gedraging met die onderneming geheel ondoeltreffend zou zijn geweest, gelet op haar gebrek aan discipline en haar geringe aandeel op de Italiaanse markt.

1975 Vicat verwijst voorts naar de documenten nrs. 33.126/11990 en 11991, betreffende een in september 1989 door het Interministerieel prijscomité goedgekeurde prijsverhoging voor Italiaans cement, die door AITEC in de Italiaanse pers zou worden bekendgemaakt. Volgens Vicat blijkt uit die documenten, dat de tarieven die Buzzi haar incidenteel heeft meegedeeld, niet vertrouwelijk waren en slechts een gering commercieel belang hadden.

1976 Anderzijds wijst Vicat op de opmerkelijke verschillen tussen de als inbreuk aangemerkte gedragingen van de Italiaanse en Franse cementproducenten en de veel complexere gedragingen die blijken uit de stukken van het Spaanse dossier. De gegevens die bij de in de bestreden beschikking bedoelde telexberichten met Buzzi zijn uitgewisseld, zijn volgens haar onbeduidend in vergelijking met de gegevens die volgens de stukken van het Iberische dossier zijn uitgewisseld tussen de Portugese en de Spaanse markt. Vicat verwijst daarvoor met name naar de documenten nrs. 33.322/1410—1412 en 1406—1408. Zij verbaast zich dus erover, dat haar incidentele uitwisseling van informatie met Buzzi op dezelfde wijze is behandeld als de frequentere uitwisseling van veel gevoeliger informatie, die met name betrekking had op de naam van afnemers en uitgevoerde hoeveelheden.

1977 Evenwel moet worden vastgesteld dat, anders dan Vicat betoogt, de commentaren die zij op grond van de door haar aangehaalde documenten had kunnen formuleren, niet kunnen bewijzen dat tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

1978 Allereerst zouden de documenten die worden aangevoerd tot staving van het feit dat de Italiaanse markt sinds het begin van de jaren tachtig werd beheerst door een kartel en dat Buzzi daartegen inging (zie in punt 1974 supra vermelde documenten), geen ander licht hebben kunnen werpen op de stukken op basis waarvan de Commissie in de PvB (hoofdstuk 2, punt 10, en hoofdstuk 10, punt 61, sub b) en de bestreden beschikking (paragrafen 20, punten 5-7, en 48, punten 6 en 7) heeft geconcludeerd tot het bestaan van de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi.

1979 Ook de documenten nrs. 33.126/11990 en 11991 brengen geen schending van Vicats rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure aan het licht. De opmerkingen die Vicat op basis van die documenten had kunnen maken, hadden de Commissie niet belet om, gelet op de in punt 10 van de PvB en paragraaf 20, punt 5, van de bestreden beschikking bedoelde telexberichten (documenten nrs. 33.126/11974, 11973, 11975—11977 en 6144), objectief en onweerlegbaar vast te stellen, dat de uitwisseling tussen Vicat en Buzzi in de betrokken periode niet betrekking had op door de overheid goedgekeurde tarieven en prijsverhogingen, maar op hun eigen prijzen af fabriek te La Grave de Peille (Vicat) en te Robilante (Buzzi) en „bij één gelegenheid ook op de prijsstijgingsvooruitzichten" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6). Hierbij ging het ontegenzeglijk om gevoelige of zelfs vertrouwelijke informatie. Die opmerkingen zouden de onrechtmatigheid van de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde contacten tussen Vicat en Buzzi dus niet hebben afgezwakt.

1980 Ten slotte kunnen het aantal, de aard en de inhoud van de documenten op basis waarvan de Commissie het bestaan van een bepaalde inbreuk heeft aangetoond, als zodanig niet de bewijskracht aantasten van de — geringer in aantal — documenten die tot staving van de vaststelling van een andere inbreuk worden aangevoerd. De documenten nrs. 33.322/1406—1408 en 1410—1412 betreffende de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde Spaans-Portugese mededingingsregeling kunnen derhalve geen wijziging brengen in de bewijskracht van de stukken op basis waarvan de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking heeft geconcludeerd tot het bestaan van de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi.

1981 In haar opmerkingen van 8 januari 1998 verwijst Vicat in de eerste plaats naar passages van een interne nota van Ciments français van 20 juni 1988 (documenten nrs. 33.126/4366, 4372 en 4387) waaruit zou blijken, dat de Franse onderneming samenwerkingsovereenkomsten wilde sluiten met Buzzi, hetgeen ondenkbaar zou zijn geweest indien, zoals de Commissie in de bestreden beschikking stelt, Buzzi een band had met Vicat, een concurrent van Ciments français. Die passages weerleggen volgens haar dus, dat er tussen Vicat en Buzzi een mededingingsregeling bestond. Dit geldt ook voor een verslag van Lafarge over een vergadering van 20 december 1988 (documenten nrs. 33.126/7357—7362), die met name was gewijd aan de perspectieven van de Franse onderneming in Italië, en waarin wordt gesproken over een eventuele alliantie tussen Lafarge en onder meer Buzzi.

1982 Vastgesteld moet worden, dat uit de door Vicat aangevoerde documenten, waarin inderdaad sprake is van eventuele allianties met Buzzi, naar voren komt dat Ciments français en Lafarge in

Italië een op expansie gerichte strategie wilden volgen. Zij werpen evenwel geen ander licht op de stukken op basis waarvan de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking concludeert tot het bestaan van de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi. De omstandigheid dat twee Franse cementproducenten in 1988 strategische allianties met Buzzi overwogen, sluit niet uit en weerspreekt evenmin, dat er van 1983 tot 1986 tussen Vicat en Buzzi een onrechtmatige onderlinge afstemming bestond.

1983 In de tweede plaats beklemtoont Vicat, dat de kennelijk van 9 maart 1989 daterende documenten nrs. 33.126/4395—4399 en 4406—4414 betreffende samenwerkingsovereenkomsten tussen Ciments français en Unicem tijdens de administratieve procedure dienstig hadden kunnen zijn voor haar verweer, daar zij op basis daarvan zou hebben kunnen aantonen, dat het dossier van de Commissie geen enkel bewijs van een dergelijke overeenkomst of voorgenomen overeenkomst tussen Buzzi en haarzelf bevatte.

1984 Uit het bestaan van bewijzen van een overeenkomst tussen twee partijen kan evenwel niet a contrario worden afgeleid, dat er geen bewijs is van een onderlinge afstemming tussen twee andere partijen. Overigens heeft de Commissie in casu in de PvB en de bestreden beschikking wel stukken vermeld die het bewijs leverden van een onwettige onderlinge afstemming tussen Vicat en Buzzi „inzake uitwisseling van informatie over de prijzen met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid wat de cementleveringen in Zuid-Frankrijk betreft" (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub c). De commentaren die Vicat had kunnen leveren, hadden dus niet aan de vaststelling van die onderlinge afstemming in de weg kunnen staan.

1985 In de derde plaats stelt Vicat, onder verwijzing naar de documenten nrs. 33.126/4421 en 4422, die een beknopte beschrijving van de Italiaanse cementindustrie in 1986 bevatten, dat de haar verweten onderling afgestemde feitelijke gedraging, gelet op het bescheiden marktaandeel van Buzzi in Italië (3 %), geen invloed had op de gemeenschappelijke markt.

1986 Dit betoog rechtvaardigt evenwel niet de conclusie, dat tijdens de administratieve procedure de rechten van de verdediging van Vicat zijn geschonden. Artikel 85, lid 1, van het Verdrag, dat mededingingsregelingen verbiedt die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging wordt beperkt en die de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden, verlangt namelijk niet het bewijs dat het betrokken kartel het intracommunautaire handelsverkeer inderdaad merkbaar heeft beïnvloed, welk bewijs trouwens in de meeste gevallen slechts moeilijk rechtens genoegzaam zou kunnen worden geleverd, doch wel het bewijs dat deze mededingingsregeling een dergelijk gevolg kan hebben (arresten Hof Miller/Commissie, reeds aangehaald in punt 1727, punt 15, en van 17 juli 1997, Ferriere Nord/Commissie, C-219/95 P, Jurispr. blz. I-4411, punt 19). Aan de voorwaarde betreffende de ongunstige beïnvloeding van de handel is voldaan, wanneer, gelet op een geheel van feitelijke of juridische gegevens, met een voldoende mate van waarschijnlijkheid kan worden verwacht, dat de vastgestelde mededingingsregeling al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel de handelsstromen tussen lidstaten kan beïnvloeden (zie in die zin met name arresten Hof van 10 juli 1980, Lancôme, 99/79, Jurispr. blz. 2511, punt 23, en Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 170). In casu blijkt uit de in de punten 1922 tot en met 1970 supra onderzochte stukken, dat de mededingingsregeling van Vicat en Buzzi het normale handelsverkeer in cement in het Frans-Italiaanse grensgebied op het punt van de hoeveelheden en de prijzen kon beïnvloeden.

De opmerkingen die Vicat tijdens de administratieve procedure had kunnen formuleren om het geringe marktaandeel van Buzzi in Italië te illustreren, zouden dus niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1987 In de vierde plaats wijst Vicat op een ongedateerd, waarschijnlijk uit 1987 daterend, intern document van Lafarge met de titel „Gevolgen van het risico van invoer over land via de Franse grens" (documenten nr. 33.126/4869—4873). Dit document, dat juist betrekking heeft op de Italiaanse uitvoer naar de streek van Nice en de Côte d'Azur, bevestigt dat Buzzi bij de uitvoer van cement naar Frankrijk grote moeilijkheden ondervond. Dit stuk zou met andere woorden bewijzen, dat de geringe handel in cement tussen Frankrijk en Italië uitsluitend het gevolg was van louter objectieve factoren die verband houden met de verschillende obstakels voor de uitvoer in het Frans-Italiaanse grensgebied, en niet, zoals de Commissie beweert, van een plaatselijke mededingingsregeling tussen Buzzi en de Franse producenten, in het bijzonder Vicat. Met betrekking tot de markt „Italië/Nice-Côte d'Azur" wordt in het betrokken document verklaard: „De dichtstbijzijnde Italiaanse fabriek (Buzzi) heeft geen kostenvoordeel (...) ondanks variabele kosten van 90 FRF/ton in plaats van 100 FRF/ton voor de Franse fabrieken; bij de transportkosten is rekening gehouden met verbreding van de Tende-pas (een project dat ernstig wordt overwogen) en rechtstreekse levering; een depot te Ventimiglia, dat commercieel gerechtvaardigd is, zou de leveringskosten slechts verhogen. De ligging van de Franse fabrieken langs de Italiaanse grens maakt het hen desgevallend gemakkelijk om represailles te treffen. Ten slotte beschikt de Italiaanse fabriek momenteel niet over de aangegeven overcapaciteit; een investering in vermaling ware noodzakelijk. Al deze factoren wijzen erop, dat er geen groot risico van invoer over land bestaat."

1988 Vastgesteld moet worden, dat ofschoon er blijkens dit document volgens Lafarge „geen groot risico van invoer over land", met name uit Italië en vooral van Buzzi bestond, er wel een latent „risico" van dergelijke invoer was.

1989 Bovendien hadden de commentaren die Vicat tijdens de administratieve procedure met betrekking tot dit document had kunnen doen gelden om te proberen aan te tonen, dat de geringe grensoverschrijdende handel in cement tussen Frankrijk en Italië het gevolg was van de verschillende obstakels en moeilijkheden bij de uitvoer tussen die twee markten, niet de verklaringen van Buzzi tijdens de administratieve procedure kunnen weerleggen die in de bestreden beschikking (paragraaf 20, punt 7) worden weergegeven als volgt: „ondanks de obstakels (transportkosten, douane, kwaliteitsverschil tussen Italiaans en Frans cement) die [Buzzi] heeft moeten overwinnen, en ondanks de mogelijkheden die zij had om haar producten af te zetten op dichterbij gelegen en rendabeler markten, [heeft zij] toch sinds het eind van de jaren zestig interessante hoeveelheden (‚interessanti quantità') cement naar Zuid-Frankrijk (...) uitgevoerd [(...)(waarvoor zij] lagere prijzen heeft aangehouden dan de tarieven die de Franse producenten aan haar doorgegeven hebben".

1990 Uiteindelijk zouden de opmerkingen van Vicat de Commissie niet hebben belet om te concluderen dat Buzzi, door Vicat op 23 april 1986 mee te delen dat zij bestellingen van cement uit Zuid-Frankrijk weigerde en dat zij dat zou blijven doen (bestreden beschikking,

paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/6144) „Vicat [had] gerustgesteld wat Buzzi's voornemen betreft de markt in Zuid-Frankrijk niet te willen verstoren" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6).

1991 Uit een en ander volgt, dat wat de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft, geen van de elementen die Vicat in haar opmerkingen van 10 februari 1997 en 8 januari 1998 heeft aangevoerd, een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure kan aantonen.

B — Zaak T-39/95, Ciments français/Commissie

1992 Onder verwijzing naar een aantal documenten stelt Ciments français, dat zij, indien zij tijdens de administratieve procedure kennis van deze documenten had gehad, deze had kunnen gebruiken tot staving van haar verweer tegen het in artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar inzake haar deelneming aan een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi.

1993 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 stelt zij, dat zij op grond van de aan Italië gewijde hoofdstukken van de PvB en de desbetreffende stukken (vooral de documenten nrs. 33.126/2945—2948, 2949—2951 en 19871—19873) had kunnen aanvoeren, dat Buzzi niet had deelgenomen aan de acties van de Italiaanse producenten tegen de Griekse exporteurs, die geen enkel verband zouden houden met Cembureau. Bij gebreke van een dergelijke relatie tussen Buzzi en Cembureau had de mededeling van een openbaar tarief aan Buzzi door Ciments français op 17 maart 1988 (documenten nrs. 33.126/11982—11987; bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 4) niet als het bewijs van een onrechtmatige onderlinge afstemming en nog minder van de toepassing van de Cembureau-overeenkomst mogen worden beschouwd. Ten slotte hadden de passages in de PvB betreffende de Italiaanse markt betrekking op geen enkel document waarin werd gesproken over de relaties van of de contacten tussen de Franse en de Italiaanse producenten, noch a fortiori, Ciments français en Buzzi.

1994 Evenwel moet worden vastgesteld, dat met betrekking tot de door Ciments français aangevoerde documenten de rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure niet zijn geschonden. De Commissie heeft immers nooit gesteld, dat Buzzi banden onderhield met Cembureau. In paragraaf 48, punt 2, van de bestreden beschikking beklemtoont zij integendeel, dat er tussen Buzzi en Cembureau geen structurele band bestond. Opmerkingen waarmee Ciments français het bestaan van een dergelijke band had willen betwisten, zouden op dit punt dus niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

1995 Hoe dan ook, de opmerkingen die Ciments français had kunnen formuleren om aan te tonen, dat er tussen Buzzi en Cembureau geen band bestond, dat de Italiaanse onderneming niet had deelgenomen aan acties van de producenten van zijn markt tegen de Griekse uitvoer, en ten

slotte dat in de Italiaanse hoofdstukken van de PvB in het geheel niet werd gesproken van documenten die betrekking hadden op contacten tussen Italiaanse en Franse producenten, in het bijzonder tussen Ciments français en Buzzi, zouden de inhoud van het faxbericht van 17 maart 1988 waarmee Ciments français Buzzi op haar verzoek haar prijsschalen en verwachte prijsstijgingen voor het lopende jaar had meegedeeld (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 4; documenten nrs. 33.126/11982—11987) en op basis waarvan de Commissie in de PvB (hoofdstuk 2, punt 10, en hoofdstuk 10, punt 61, sub b) en de bestreden beschikking (paragrafen 20, punten 4, 6 en 7, en 48, punten 4, 5 en 7) tot het bestaan van de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedraging geconcludeerd, niet hebben kunnen weerleggen of daarop een ander licht hebben kunnen werpen.

1996 In haar opmerkingen van 21 november 1997 verwijst Ciments français, evenals Vicat, naar de studie van Lafarge, „Gevolgen van het risico van invoer over land via de Franse grens" (documenten nr. 33.126/4869—4910), waarvan zij dezelfde passage beklemtoont als waarop Vicat zich beroept (supra, punt 1987). Indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot die studie had gehad, had zij haars inziens de juistheid kunnen aantonen van haar in antwoord op de PvB verdedigde standpunt, dat concurrentie tussen Ciments français en Buzzi volstrekt onmogelijk was. Gelet hierop, had de toezending van een prijsschaal niet als een bewijs van een mededingingsverstorend kartel kunnen worden aangemerkt. Blijkens dat document was Buzzi, die de dichtst bij de Franse grens gelegen fabriek bezit, geen daadwerkelijke of potentiële concurrent van Vicat en Lafarge op de Zuidoost-Franse markt. Die conclusie geldt haars inziens te meer voor Ciments français, wier dichtst bij de Italiaanse grens gelegen fabriek nog verder verwijderd is dan die van Vicat en Lafarge. Volgens Ciments français zou dit ontlastend stuk tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben geleid, indien de Commissie in die procedure rekening daarmee had gehouden.

1997 Zoals in punt 1988 supra reeds is beklemtoond, blijkt uit het document van Lafarge, dat ofschoon de Franse onderneming destijds „geen groot risico van invoer over land" uit Italië, en vooral van Buzzi, zag, er wel een latent „risico" van dergelijke invoer was. Bovendien hadden de commentaren die Ciments français tijdens de administratieve procedure op basis van dit document van Lafarge had kunnen doen gelden, de Commissie niet belet om op grond van de in punt 1989 supra vermelde redenen vast te stellen dat Buzzi naar Frankrijk exporteerde (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5, tweede alinea). Uiteindelijk zou de Commissie op grond van eventuele opmerkingen van Ciments français niet tot een andere conclusie zijn gekomen dan in paragraaf 48, punt 5, tweede en vierde alinea, van de bestreden beschikking, dat „Ciments Français en Buzzi actueel, of op zijn minst potentieel, concurrenten zijn en dat iedere mededeling aan [een] concurrent over het voorgenomen marktgedrag, waarmee het mogelijk wordt aldus het concurrentiegedrag van deze te beïnvloeden, een inbreuk op artikel 85, lid 1, vormt."

1998 Uit een en ander volgt, dat wat de in artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft, geen van de elementen die Ciments français in haar opmerkingen van 10 februari en 21 november 1997 heeft aangevoerd, een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure kan aantonen.

C — Zaak T-51/95, Buzzi/Commissie

1999 Onder verwijzing naar een aantal reeksen van documenten stelt Buzzi, dat zij, indien zij tijdens de administratieve procedure kennis van deze documenten had gehad, deze had kunnen gebruiken tot staving van haar verweer tegen de in artikel 3, lid 1, sub a, b en c, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punten van bezwaar inzake haar deelneming aan drie mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedragingen met de Franse producenten Lafarge, Ciments français en Vicat.

2000 Om te beginnen merkt Buzzi in het algemeen op, dat geen van de documenten van het dossier van de Commissie waartoe zij na de door het Gerecht getroffen maatregelen tot organisatie van de procesgang toegang heeft gekregen, de conclusie rechtvaardigt dat zij bij een onrechtmatige mededingingsregeling met de belangrijkste Franse producenten betrokken was.

2001 Het feit, dat uit geen van de documenten die Buzzi tijdens de gerechtelijke procedure heeft kunnen raadplegen, een onrechtmatige gedraging van haar blijkt, werpt als zodanig evenwel geen ander licht op de tijdens de administratieve procedure toegankelijke stukken op basis waarvan de Commissie in de PvB (hoofdstuk 2, punt 10, en hoofdstuk 10, punt 61, sub b), en de bestreden beschikking (paragrafen 20 en 48) tot het bestaan van onderling afgestemde feitelijke gedragingen van Buzzi en de Franse producenten Lafarge, Ciments français en Vicat heeft geconcludeerd.

2002 Vervolgens wijst Buzzi op een eerste reeks documenten die volgens haar tijdens de administratieve procedure nuttig waren geweest om de situatie op de markt te verduidelijken en aldus aan te tonen, dat er tussen de Franse producenten en haarzelf geen concurrentie bestond.

2003 In de eerste plaats verwijst zij in haar memorie van 9 januari 1997 naar een interne nota van Lafarge van 21 april 1989 (documenten nrs. 33.126/4709 en 4710) waaruit volgens haar blijkt, dat deze Franse onderneming haar niet als een concurrent op de Zuidoost-Franse markt beschouwde. In haar opmerkingen van 28 november 1997 verwijst zij naar een andere interne nota van Lafarge van 28 februari 1988 betreffende „onderzoeken van de Europese Commissie" (documenten nrs. 33.126/16838—16840). Volgens die nota kon Buzzi's fabriek te Robilante geen klimaat van concurrentie creëren op de Zuidoost-Franse markt, waar Lafarge, Ciments français en Vicat tegenover elkaar stonden. In haar opmerkingen van 28 november 1997 vermeldt Buzzi nog een interne nota van Vicat van 18 juli 1988 (documenten nrs. 33.126/6245—6247) die zou bevestigen dat zij ook niet als een concurrent van Vicat op de Zuid-Franse markt werd beschouwd.

2004 Allereerst zij opgemerkt, dat in de drie betrokken interne nota's Buzzi nergens wordt vermeld. Zij hebben uitsluitend betrekking op de concurrentieverhouding tussen de drie Franse producenten Lafarge, Ciments français en Vicat op de Zuid-Franse markt. Het feit dat Buzzi in die documenten niet wordt genoemd, betekent op zich nog niet, dat de Italiaanse

onderneming door de Franse producenten niet als een daadwerkelijke of potentiële concurrent op die markt werd beschouwd.

2005 Vervolgens zij er opnieuw aan herinnerd, dat Buzzi tijdens de administratieve procedure zelf heeft verklaard, „dat zij, ondanks de obstakels (transportkosten, douane, kwaliteitsverschil tussen Italiaans en Frans cement) die zij heeft moeten overwinnen, en ondanks de mogelijkheden die zij had om haar producten af te zetten op dichterbij gelegen en rendabeler markten, toch sinds het eind van de jaren zestig interessante hoeveelheden (‚interessanti quantità') cement naar Zuid-Frankrijk heeft uitgevoerd", waarmee zij wilde aantonen, „dat zij volledig autonoom heeft gehandeld en uitsluitend is uitgegaan van de logica van een ondernemer die nieuwe markten wil aanboren" (punt 4.3 van de memorie van antwoord op de PvB; bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7), om aldus de punten van bezwaar te weerleggen betreffende een deelneming aan onrechtmatige onderlinge afstemmingen met de Franse producenten, die tegen haar in de PvB in aanmerking waren genomen.

2006 Daaruit volgt, dat de commentaren die Buzzi tijdens de administratieve procedure op basis van de drie door haar aangehaalde documenten had kunnen formuleren om te proberen aan te tonen, dat zij door de drie Franse producenten waarmee zij volgens de Commissie haar gedragingen op onrechtmatige wijze had afgestemd, niet als een concurrent werd beschouwd, deze laatste niet zouden hebben belet om vast te stellen, dat Buzzi naar Frankrijk exporteerde (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5) en dat de Franse producenten en zijzelf op de Zuid-Franse markt dus daadwerkelijk of op zijn minst potentieel concurrenten waren (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5). Zij hadden uiteindelijk de stukken op basis waarvan de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking tot het bestaan van de drie aan Buzzi ten laste gelegde onderling afgestemde feitelijke gedragingen heeft geconcludeerd, niet kunnen weerleggen.

2007 In de tweede plaats maakt Buzzi in haar memorie van 28 november 1997 gewag van een studie van de bedrijfsleiding van Lafarge van 10 december 1987 over de Zuid-Franse markt (documenten nrs. 33.126/14549—14604). Volgens haar blijkt uit dat document, dat Lafarge de betrokken marktstudie uitsluitend had gebaseerd op interne gegevens van de onderneming. Buzzi meent, dat indien zij en de andere Franse producenten die in Zuidoost-Frankrijk actief zijn, Lafarge voldoende gegevens hadden verstrekt om haar de betrokken markt te laten kennen en beheersen, Lafarge geen behoefte aan deze interne studie had gehad. Uit die studie blijkt bovendien, dat Lafarge in 1984 een project had opgegeven dat juist betrekking had op de kennis van de betrokken markt. Het is volgens Buzzi frappant, dat dat project is opgegeven zonder compensatie door nieuwe initiatieven, zoals de uitwisseling van informatie met concurrenten. De marktkennis van Lafarge is vanaf 1984 integendeel sterk achteruit gegaan. Deze verschillende factoren weerleggen haars inziens het standpunt van de Commissie, dat Buzzi met de drie Franse producenten Lafarge, Ciments français en Vicat een overeenkomst had gesloten tot verdeling van de Zuid-Franse markt, gebaseerd op de uitwisseling van informatie.

2008 Allereerst zij eraan herinnerd, dat in de bestreden beschikking niet het bestaan van één enkele mededingingsregeling tussen de Franse producenten Lafarge, Ciments français en Vicat, en de Italiaanse producent Buzzi ten laste wordt gelegd. De Commissie verwijt Buzzi drie verschillende onderling afgestemde feitelijke gedragingen, bestaande uit evenveel als onrecht-

matig beschouwde bilaterale contacten van de Italiaanse producent met de drie Franse ondernemingen. Aangezien de interne studie waarop Buzzi zich beroept, afkomstig is van Lafarge, en Buzzi stelt dat uit die studie blijkt, hoe moeilijk het destijds voor die onderneming was om gegevens over de Zuid-Franse markt te verzamelen, behoeft enkel te worden onderzocht, of indien Buzzi tijdens de administratieve procedure toegang tot het betrokken document had gehad, het nuttig zou zijn geweest voor haar verweer tegen het in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar betreffende haar deelneming aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging met Lafarge over de verdeling van de Zuid-Franse markt.

2009 De interne studie van Lafarge heeft uitsluitend betrekking op de afzet en het marktaandeel van deze onderneming in Frankrijk. Ten aanzien van de in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking tegen Lafarge en Buzzi in aanmerking genomen inbreuk heeft de Commissie evenwel nooit — in de PvB, noch in de bestreden beschikking — gesteld, dat hun onderlinge afstemming betrekking had op de uitwisseling van gegevens betreffende hun afzet, respectievelijk hun marktaandeel in Zuid-Frankrijk.

2010 Daaruit volgt, dat de commentaren die Buzzi tijdens de administratieve procedure met betrekking tot de interne studie van Lafarge had kunnen leveren ter illustratie van de moeilijkheden die deze onderneming ondervond om gegevens te verzamelen over de Zuid-Franse markt en om aldus het bestaan van een onrechtmatige onderlinge afstemming tussen Lafarge en haarzelf te weerleggen, niet hadden kunnen afdoen aan de passage van het verslag van het onderhoud van 26 november 1988 tussen Lafarge en Buzzi, op basis waarvan de Commissie in de PvB (hoofdstuk 2, punt 10, en hoofdstuk 10, punt 61, sub b) en de bestreden beschikking (paragrafen 20, punten 3 en 7, en 48, punten 3 en 7) concludeert tot het bestaan van de in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedraging van die twee ondernemingen.

2011 In de derde plaats vestigt Buzzi in haar memorie van 9 januari 1997 de aandacht op het feit, dat in de statistieken van SFIC (documenten nrs. 33.126/14809—14824) de invoer van cement uit de Benelux, Duitsland en Zwitserland steeds nauwkeurig was geanalyseerd, terwijl de invoer uit andere landen, waaronder Italië, voorkwam in de restcategorie „Andere". Blijkens die stukken was de invoer uit Italië dus zeer gering. Uit die documenten, gelezen in het licht van een interne nota voor het bureau van SFIC van 5 januari 1988 (documenten nrs. 33.126/14806 en 14807), blijkt volgens haar ook, dat de invoer uit Italië in Frankrijk niet werd beschouwd als „normale invoer uit Europese buurlanden" welke plaatsvond onder door het economisch beginsel beheerste marktomstandigheden. Enkel de invoer uit de Benelux, Duitsland en Zwitserland werd als zodanig aangemerkt en werd daarom nauwkeurig gecontroleerd. Buzzi voegt daaraan toe, dat juist de cementproducenten uit de landen die SFIC nauwkeurig controleerde, „structurele banden" hadden die hen in staat stelden informatie uit te wisselen (PvB, hoofdstuk 16, punt 82, blz. 211). Verder stelt zij na een vergelijking van andere statistieken van SFIC (documenten nrs. 33.126/14956—14976) met de bovengenoemde statistieken (documenten nrs. 33.126/14809—14824), dat deze bevestigen dat de invoer in Frankrijk uit Italië een volstrekt ander karakter had dan de invoer uit Duitsland, de Benelux en Zwitserland. Voorts merkt zij op, dat volgens een document van SFIC van 10 november 1987 (document nr. 33.126/14894) en een nota van FIC van 9 maart 1989 (documenten nrs. 33.126/14898 en

14899) de leden van Cembureau banden plachten te onderhouden om de invoer te controleren. Uit het dossier van de Commissie zou echter niet blijken, dat ook Buzzi dit placht te doen.

2012 Uit alle bovengenoemde documenten zou blijken, dat het bij de invoer uit Italië om een incidentele en residuele ging, en dat de Franse producenten deze invoer niet als een bedreiging zagen, zodat zij zelfs gelijk zou zijn gesteld met de sporadische invoer uit landen als Japan. Uit een en ander zou volgen, dat met betrekking tot de markt van de Côte d'Azur tussen de Franse producenten en Buzzi geen mededingingsregeling tot stand zou kunnen zijn gekomen, aangezien niet was voldaan aan de eerste voorwaarde voor een dergelijke regeling, namelijk dat de betrokkenen, als was het maar slechts potentieel, actief zijn op dezelfde markt.

2013 Allereerst zij met betrekking tot de statistieken van SFIC (documenten nrs. 33.126/14809—14824) eraan herinnerd, dat Buzzi tijdens de administratieve procedure toegang had tot de documenten nrs. 33.126/14809, 14812, 14813, 14815, 14817, 14820, 14822 en 14824 (supra, punt 250). Buzzi kon deze dus gebruiken tot staving van haar memorie van antwoord op de PvB. Derhalve kan zij deze niet thans aanvoeren om een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure aan te tonen.

2014 In de voor het bureau van SFIC opgestelde interne nota van 5 januari 1988 (documenten nrs. 33.126/14806 en 14807) wordt gesproken van het bestaan van „normale invoer uit Europese buurlanden [en het] verschijnen van ongewone hoeveelheden cement uit [Oost-Duitsland]". Deze interne nota, gelezen in samenhang met de statistieken van SFIC (documenten nrs. 33.126/14809—14824), laat niet de conclusie toe, dat de invoer uit Italië als ongewoon werd beschouwd. Enkel de invoer uit Oost-Duitsland is als zodanig aangemerkt.

2015 De commentaren die Buzzi op basis van de door haar aangevoerde documenten en vooral de vergelijking van de verschillende statistieken van SFIC (documenten nrs. 33.126/14956—14976 en 14809—14824) tijdens de administratieve procedure had kunnen formuleren om aan te tonen, dat de invoer uit Italië in Frankrijk niet hetzelfde karakter had als de invoer uit Duitsland, de Benelux en Zwitserland, hadden hoe dan ook niet kunnen afdoen aan haar eigen verklaring tijdens de administratieve procedure, dat zij „interessante hoeveelheden" naar de Zuid-Franse markt had uitgevoerd (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7) en hadden derhalve niet de vaststelling kunnen weerleggen dat Buzzi en de Franse producenten op die markt daadwerkelijk of ten minste potentieel concurrenten waren (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 5). Uiteindelijk hadden die commentaren dus niet de inhoud van de stukken kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking tot het bestaan van de drie aan Buzzi verweten onderling afgestemde feitelijke gedragingen heeft geconcludeerd.

2016 Wat ten slotte het document van SFIC van 10 november 1987 (document nr. 33.126/14894) en de nota van FIC van 9 maart 1989 (documenten nrs. 33.126/14898 en 14899) betreft, zij eraan herinnerd, dat Buzzi tijdens de administratieve procedure toegang had tot document nr. 33.126/14898 (supra, punt 250). In dit document deelt FIC aan SFIC mede: „Hierbij de actualisering van onze uitvoer naar Frankrijk tot eind februari. Zodra wij over de officiële statistieken voor 1988 beschikken, zullen wij pogen deze te vergelijken met de statistiek die u onlangs hebt meegedeeld." Tijdens de administratieve procedure kon Buzzi dus op basis van dit document argumenten aanvoeren om aan te tonen, dat ofschoon de leden van Cembureau informatie plachten uit te wisselen om de invoer te controleren, geen enkel document in het dossier van de Commissie bewees, dat zij, die geen rechtstreeks of indirect lid van Cembureau was, met dergelijke praktijken instemde. Derhalve kan Buzzi dit document niet aanvoeren om een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure aan te tonen. De argumenten die Buzzi op basis van de reeds genoemde documenten van SFIC en FIC had kunnen aanvoeren, zouden in geen enkel opzicht de stukken op grond waarvan de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking tot het bestaan van de drie aan Buzzi verweten onrechtmatige onderlinge afstemmingen heeft geconcludeerd, kunnen weerleggen.

2017 Uit een en ander volgt, dat het feit dat Buzzi tijdens de administratieve procedure geen toegang had tot de documenten nrs. 33.126/14806, 14807, 14810, 14811, 14814, 14816, 14818, 14819, 14821, 14823, 14956—14976, 14894 en 14899, haar verweer in die procedure niet heeft kunnen schaden.

2018 In de vierde plaats wijst Buzzi in haar memorie van 28 november 1997 op verschillende documenten die de grote invloed van de transportvoorwaarden en -kosten op de cementmarkt zouden illustreren. Zij verwijst dienaangaande naar een document van Lafarge met de titel „Commercieel beleid" (document nr. 33.126/4982), waarin wordt beklemtoond, dat „er geen uniforme nationale markt voor cement bestaat, maar specifieke regionale markten", vooral wegens „de invloed van de transportkosten". De grote invloed van de transportkosten op de beoordeling van de rentabiliteit van de uitvoer wordt volgens haar trouwens bevestigd door een document van SNFCC van 2 december 1986 (documenten nrs. 33.126/6048—6050).

2019 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat Buzzi tijdens de administratieve procedure het belang van de transportkosten voor de uitvoer naar Zuid-Frankrijk heeft beklemtoond (punt 4.3 van de memorie van antwoord van Buzzi op de PvB), maar daaraan evenwel heeft toegevoegd, „dat zij, ondanks de obstakels [transportkosten (...)] die zij heeft moeten overwinnen, en ondanks de mogelijkheden die zij had om haar producten af te zetten op dichterbij gelegen en rendabeler markten, toch sinds het eind van de jaren zestig interessante hoeveelheden (‚interessanti quantità') cement naar Zuid-Frankrijk heeft uitgevoerd" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7). De aanvullende commentaren die Buzzi tijdens de administratieve procedure op basis van die documenten had kunnen formuleren om het belang van de transportvoorwaarden en -kosten voor het uitvoerbeleid te beklemtonen, hadden op dit punt dus niet tot een andere afloop van de administratieve procedure kunnen leiden.

2020 Bovendien had Buzzi tijdens de administratieve procedure toegang tot het document „Commercieel beleid" van Lafarge (document nr. 33.126/4982) (supra, punt 250). Het zat zelfs in de doos (supra, punt 95). Buzzi kon het dus gebruiken tot staving van haar memorie van antwoord op de PvB. Zij kan het thans niet aanvoeren om een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure aan te tonen.

2021 Uit het document van SNFCC van 2 december 1986 (documenten nrs. 33.126/6048—6050) volgt geenszins, dat de transportkosten als zo hoog werden beschouwd dat export uitgesloten was. Het feit dat in dit document het risico van hogere cementinvoer in Frankrijk wordt onderzocht, wijst veeleer op het tegendeel.

2022 In haar opmerkingen van 28 november 1997 verwijst Buzzi, evenals Vicat en Ciments français, nog naar de niet gedateerde interne nota van Lafarge, „Gevolgen van het risico van invoer over land via de Franse grens" (documenten nrs. 33.126/4869—4909), waarvan zij dezelfde passage beklemtoont als Vicat en Ciments français (supra, punten 1987 en 1996). Volgens haar blijkt uit dit document, dat haar invoer in Frankrijk door Lafarge niet als een bedreiging werd gezien, met name wegens de veel te hoge transportkosten bij de handel in cement tussen Italië en Frankrijk. Zij leidt daaruit af, dat aangezien zij niet als een bedreiging werd gezien, Lafarge er geen belang bij had met haar een overeenkomst te sluiten om haar handelingsvrijheid op de Zuid-Franse markt te beperken.

2023 Zoals reeds herhaaldelijk is beklemtoond, heeft Buzzi tijdens de administratieve procedure evenwel zelf erkend, dat de transportkosten, evenals de andere obstakels en moeilijkheden voor de handel in cement tussen Italië en Frankrijk, niet zodanig hoog waren, dat zij van elke uitvoer naar Zuid-Frankrijk afzag (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7). De commentaren die Buzzi met betrekking tot de interne nota van Lafarge (documenten nrs. 33.126/4869—4909) had kunnen leveren om aan te tonen, dat haar invoer door Lafarge niet als een bedreiging werd gezien, zouden de Commissie dus niet hebben belet om objectief vast te stellen dat Buzzi ten tijde van de in de bestreden beschikking gelaakte feiten naar Zuid-Frankrijk exporteerde, en dat zij dus een daadwerkelijke of althans potentiële concurrent was van de Franse producenten in dat gebied. Uiteindelijk zouden die commentaren niet de inhoud van de passage van het verslag van het onderhoud van 26 november 1988 tussen Lafarge en Buzzi hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking tot het bestaan van de in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedraging van die twee ondernemingen tot verdeling van de Zuid-Franse markt concludeert.

2024 Vervolgens wijst Buzzi op een tweede reeks van documenten, waaruit het bestaan zou blijken van een mededingingsregeling tussen de Franse producenten, waaraan zijzelf niet heeft deelgenomen. In haar memorie van 9 januari 1997 noemt zij dienaangaande interne nota's van Vicat van 18 en 30 september en 2 en 22 oktober 1987 (documenten nrs. 33.126/5824—5830) en een brief van Vicat aan Ciments français van 28 februari 1983 (documenten

nrs. 33.126/5844 en 5845). Bij onderzoek van die documenten zou bovendien blijken, dat bepaalde gegevens die Buzzi aan Vicat of Ciments français had meegedeeld, niet tussen die twee ondernemingen konden zijn uitgewisseld, noch door hen aan Lafarge konden zijn meegedeeld. In die documenten ziet Buzzi dus een extra bewijs, dat zij nooit door één enkele mededingingsregeling met de drie in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde Franse producenten verbonden was.

2025 Allereerst zij eraan herinnerd, dat de Commissie in de bestreden beschikking niet één enkele Frans-Italiaanse mededingingsregeling ten laste legt, maar drie afzonderlijke mededingingsregelingen. De commentaren waarmee Buzzi in de administratieve procedure het bestaan van één enkele Frans-Italiaanse mededingingsregeling had kunnen betwisten, zouden op dit punt dus niet tot een andere afloop van die procedure hebben kunnen leiden.

2026 De opmerkingen die Buzzi op basis van de verschillende documenten van Vicat (supra, punt 2024) had kunnen aanvoeren om aan te tonen, dat zij in het geheel niet betrokken was bij de mededingingsregeling die tussen de Franse producenten bestond, hadden haar niet in staat gesteld de inhoud te weerleggen van de verschillende stukken op basis waarvan de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking het bestaan van de drie in artikel 3, lid 1, sub a, b en c, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen onwettige onderlinge afstemmingen vaststelt.

2027 Ten slotte wijst Buzzi op een derde reeks van documenten betreffende de prijzen die zij tijdens de in de bestreden beschikking bedoelde periode aan haar Franse afnemers in rekening bracht.

2028 In haar memorie van 9 januari 1997 merkt zij allereerst op, dat de prijzen die zij in 1986 voor haar Franse afnemers hanteerde voor cement 425, schommelden tussen 240 en 290 FRF/ton, terwijl volgens een brief van SFIC aan Cembureau van 27 november 1986 (document nr. 33.126/14938) de prijs voor cement CPJ 45, dat met haar product concurreerde, in Frankrijk toen 357 FRF/ton bedroeg. Andere bij SNFCC aangetroffen documenten (documenten nrs. 33.126/15040—15051) bevestigen volgens haar overigens, dat de prijzen van de Franse producenten voor verschillende soorten cement op verschillende tijdstippen tussen 1987 en 1989 veel hoger waren dan de prijzen die zij in die periode voor haar Franse klanten hanteerde.

2029 In haar memorie van 28 november 1997 zet Buzzi uiteen, dat volgens een bij Vicat gevonden nota (documenten nrs. 33.126/6166—6175) in 1987 de prijzen in Frankrijk 370 FRF/ton bedroegen en dat de invoer van cement uit Oost-Duitsland tegen 320 FRF/ton als dumping werd beschouwd. Dit wordt haars inziens bevestigd door het intern document van Lafarge met de titel „Commercieel beleid" (supra, punt 2018). Buzzi verbindt daaraan de conclusie, dat indien de door de Oost-Duitse producenten toegepaste prijs van 320 FRF/ton als een dumpingprijs werd beschouwd, dat noodzakelijkerwijs ook het geval moest zijn voor de nog lagere prijzen (gemiddeld 263,5 FRF/ton) die zij in datzelfde jaar 1987 voor haar Franse afnemers hanteerde. Deze handelwijze zou volstrekt onverenigbaar zijn met het bestaan van een

kartel tot verdeling van de markt, dat noodzakelijkerwijs in wezen gericht zou zijn op winstmaximalisering door de afwezigheid van mededinging op de markt. Voorts merkt Buzzi op, dat volgens een document van Vicat met de titel „Gemiddelde verkoopprijzen in 1987 en 1988" (document nr. 33.126/5476) de prijzen van de Franse onderneming in januari 1987 427 FRF/ton bedroegen.

2030 Op basis van de in de twee vorige punten genoemde documenten en een document met de titel „France Price Development For Cement" (document nr. 33.126/15174) legt Buzzi een tabel over, waaruit blijkt, dat de gemiddelde prijzen die de Franse producenten gedurende de periode 1983-1987 in Frankrijk toepasten, voortdurend zijn gestegen, terwijl de prijzen die zijzelf bij verkoop in Frankrijk hanteerde, zich zaagsgewijs ontwikkelden met zeer beperkte stijgingen gevolgd door grote dalingen. Zij verbindt daaraan de conclusie, dat de evolutie van haar prijzen in die periode typerend is voor het gedrag van een marginale producent die poogt door grote kortingen op een bepaalde markt kleine marktaandelen te veroveren en tegelijkertijd voorzichtig probeert, eventuele prijsstijgingen op de markt zoveel mogelijk te volgen.

2031 Evenwel moet worden beklemtoond, dat Buzzi tijdens de administratieve procedure op basis van documenten (zie punt 4.4, sub a, en bijlagen 12-14 van de memorie van antwoord van Buzzi op de PvB) heeft verklaard, „dat zij lagere prijzen heeft aangehouden dan de tarieven die de Franse producenten aan haar doorgegeven hebben", waarmee zij wilde aantonen, dat zij „de moeilijke taak van exporteur op zich heeft genomen, (...) dat zij volledig autonoom heeft gehandeld en uitsluitend is uitgegaan van de logica van een ondernemer die nieuwe markten wil aanboren" (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 7, tweede alinea). De Commissie heeft ten aanzien van dit betoog uitdrukkelijk stelling genomen in paragraaf 20, punt 7, laatste alinea, van de bestreden beschikking en geantwoord, dat volgens haar „deze lagere prijzen gerechtvaardigd worden door het feit dat de sterkteklassen van het Portlandcement dat door Buzzi in Frankrijk wordt verkocht (klassen 325 en 425), lager [waren] dan die van het cement dat door de Franse producenten wordt geproduceerd en verkocht (klassen 350 en 450)". De aanvullende commentaren die Buzzi op basis van de in punten 2028 tot en met 2030 supra bedoelde documenten had kunnen formuleren om aan te tonen, dat haar prijzen op de Zuid-Franse markt aanmerkelijk lager waren dan die van de Franse producenten, zouden wat dit betreft dus niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

2032 Voorts zij opgemerkt, dat Buzzi tijdens de administratieve procedure toegang had tot het document „France Price Development For Cement" (document nr. 33.126/15714) (supra, punt 250) en tot het document van Lafarge met de titel „Commercieel beleid" (document nr. 33.126/4982). Buzzi kon die documenten dus gebruiken tot staving van haar memorie van antwoord op de PvB. Zij kan deze thans niet aanvoeren om een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure aan te tonen.

2033 Uit een en ander volgt, dat wat de in artikel 3, lid 1, sub a, b en c, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken betreft, geen van de elementen die Buzzi in haar opmerkingen van 9 januari

en 28 november 1997 heeft aangevoerd, een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure kan aantonen.

Conclusie

2034 Uit een en ander (supra, punten 1819-2033) volgt, dat artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard, voor zover daarin

— sub a wordt vastgesteld, dat Lafarge en Buzzi van 26 november tot en met 31 december 1988 inbreuk hebben gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de beperking van hun handelingsvrijheid ten aanzien van de productiebronnen,

— sub c wordt vastgesteld, dat Vicat en Buzzi nog na 23 april 1986 inbreuk hebben gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake uitwisseling van informatie over de prijzen met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid wat de cementleveringen in Zuid-Frankrijk betreft.

2035 Voor het overige moeten de onderzochte middelen worden afgewezen.

VI — *De middelen inzake schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige Iberische mededingingsregeling en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (bestreden beschikking, artikel 3, lid 2)*

Inleidende opmerkingen

2036 Oficemen (T-59/95), Cimpor (T-61/95) en Secil (T-62/95) betwisten zowel het bestaan van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk als hun deelneming daaraan

en de duur van de hun verweten onrechtmatige gedragingen. Cimpor en Secil stellen voorts, dat het beginsel van gelijke behandeling is geschonden doordat de Commissie wel hun deelneming aan die inbreuk in aanmerking heeft genomen, maar niet die van de Spaanse ondernemingen.

2037 Oficemen, Cimpor en Secil stellen ook schending van hun rechten van de verdediging, doordat zij tijdens de administratieve procedure onvoldoende toegang hadden tot de belastende en ontlastende documenten in het dossier van de Commissie.

2038 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat een aantal belastende bewijsstukken die de Commissie in de bestreden beschikking heeft aangevoerd, wegens onregelmatigheden tijdens de administratieve procedure niet aan de betrokken verzoeksters kunnen worden tegengeworpen.

2039 Zij moeten dus buiten beschouwing blijven bij de beoordeling, of het bestaan van de inbreuk en de deelneming daaraan door die verzoeksters bewezen is.

2040 Derhalve kunnen niet worden tegengeworpen

— aan de drie verzoeksters, de laatste drie zinnen van het in de paragrafen 21, punt 2, tweede alinea, en 49, punt 2, van de bestreden beschikking aangevoerde document nr. 33.322/2901 (supra, punten 369-372);

— aan Oficemen, de in paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking aangevoerde documenten nrs. 33.322/512, 513, 549, 550, 566 en 567, telexberichten aan of van Cimpor uit 1988 en 1989 (supra, punt 373);

— aan Cimpor, het in paragraaf 21, punt 6, van de bestreden beschikking aangevoerde document nr. 33.322/1399 betreffende een vergadering van 27 juli 1988 (supra, punt 374).

In artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk

A — Analyse van de Commissie

2041 Luidens artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking hebben Oficemen, Cimpor en Secil „van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst betreffende de controle van het vervoer van cement tussen Spanje en Portugal en inzake de eerbiediging van de respectieve thuismarkten".

2042 Het bewijs voor die inbreuk wordt gedetailleerd uiteengezet in de paragrafen 21 en 49 van de bestreden beschikking.

2043 De Commissie stelt om te beginnen (paragraaf 21, punt 1): „De Portugese producenten, Cimpor en Secil, en de vereniging van Spaanse producenten, Oficemen, zijn tussen 1985 en 1989 een aantal malen bijeengekomen om te praten over de cementuitvoer, met name van Portugal naar Spanje, wegens het prijsverschil tussen de twee landen (...)"

2044 Vervolgens (paragraaf 21, punt 2) beroept zij zich op documenten betreffende twee vergaderingen in juli en december 1985, tijdens welke overeenstemming zou zijn bereikt over het beginsel dat cementverkeer tussen Spanje en Portugal uitgesloten is.

2045 Zo verwijst zij naar de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 2, eerste alinea; documenten nrs. 33.322/155—157):

„1) De aanwezigen, die beschouwd kunnen worden als de vertegenwoordigers van de cementproducenten van Spanje en Portugal hebben eenparig en ondubbelzinnig het principe aanvaard dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje, tenzij met toestemming en onder controle van de cementindustrie van elk der beide landen.

2) Zij erkennen echter dat, ondanks beider ondubbelzinnige gezamenlijke standpunt, dit principe door de tussenkomst van ‚derden' (distributeurs, detailhandelaren, gebruikers, transporteurs, enzovoort) in gevaar kan worden gebracht zonder dat zij hierover een doeltreffende controle kunnen uitoefenen. Indien een dergelijke situatie zich voordoet, moeten beide partijen overgaan tot een open uitwisseling van informatie om zo tot een oplossing te komen."

2046 Zij verwijst ook naar een passage uit document nr. 33.322/2901 (supra, punt 2040), een verslag van een bezoek van twee werknemers van Hispacement bij Secil op 28 en 29 mei 1986 (hierna: „document van Hispacement"), waarvan het deel dat aan verzoeksters kan worden tegengeworpen (supra, punten 369-372), luidt:

„(...) in december van het vorige jaar [dat wil zeggen in december 1985] [zijn] de president-directeuren van de Portugese cementbedrijven en hun Spaanse evenknieën in het kantoor van Oficemen bijeen gekomen, bij welke gelegenheid besloten is om de export tussen de twee landen te verbieden".

2047 Verder (paragraaf 21, punten 3-7) wijst de Commissie op een aantal vergaderingen die Oficemen, Cimpor en Secil tussen 20 januari 1986 en 24 april 1989 hebben gehouden en tijdens welke de stand van de cementuitvoer tussen Portugal en Spanje is onderzocht.

2048 Op grond van andere documenten stelt zij ten slotte, dat Cimpor heeft geweigerd in te gaan op cementbestellingen uit Spanje (paragraaf 21, punt 8).

2049 Na haar onderzoek concludeert de Commissie (paragraaf 21, punt 9), dat

„blijkt dat de Portugese producenten en de Spaanse producenten die vertegenwoordigd worden door hun vereniging, als doel hadden de cementuitvoer tussen de twee landen van het Iberisch Schiereiland te controleren en aldus tot een verdeling van de markt te komen".

2050 Vervolgens weerlegt zij de verklaringen die verzoeksters tijdens de administratieve procedure hebben aangevoerd (paragraaf 21, punten 10 en 11).

2051 In het deel van de bestreden beschikking betreffende de juridische beoordeling van de betrokken gedragingen (paragraaf 49, punt 1), concludeert zij:

„De beperkingen die werden overeengekomen tijdens de vergaderingen van 22 juli 1985 tot 24 april 1989 tussen Oficemen, Cimpor en Secil vormen een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1. Met deze overeenkomst hebben [Oficemen, Cimpor en Secil] doelbewust en in

de wetenschap dat zij inbreuk maakten op de wetten van hun landen en op de communautaire mededingingsregels (...), gekozen voor een vorm van samenwerking teneinde de cementhandel tussen de twee landen te beperken, of zelfs te verhinderen, om op die manier de eerbiediging van hun respectieve traditionele verkoopmarkten te waarborgen door consolidering van de afscherming van de Spaanse en de Portugese markten.

De betrokken overeenkomst vormde een inbreuk vanaf 1 januari 1986, op welke datum Spanje en Portugal tot de Gemeenschap zijn toegetreden, tot ten minste 24 april 1989."

2052 Zij voegt daaraan toe (paragraaf 49, punten 2-5), dat deze overeenkomst daadwerkelijk werd toegepast en dat de door de betrokken verzoeksters tijdens de administratieve procedure aangevoerde argumenten hun gedrag geenszins konden rechtvaardigen.

B — Overeenkomst tussen Oficemen, Cimpor en Secil betreffende de controle van het cementverkeer tussen Spanje en Portugal en de eerbiediging van hun respectieve thuismarkten

2053 Voor het onderhavige onderzoek moet onderscheid worden gemaakt tussen de sluiting van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst (1) en de uitvoering van die overeenkomst (2). Vervolgens moeten de argumenten worden onderzocht die de betrokken verzoeksters aanvoeren met betrekking tot de bijzondere omstandigheden die niet zouden zijn te rijmen met het bestaan van die overeenkomst (3). Ten slotte moet de bijzondere situatie van Secil worden onderzocht (4).

1. Sluiting van de overeenkomst

2054 In de bestreden beschikking berust het bewijs van de sluiting van een overeenkomst tussen Oficemen, Cimpor en Secil betreffende de controle van het cementverkeer tussen Spanje en Portugal en de eerbiediging van hun respectieve thuismarkten op twee documenten (supra, punten 2045 en 2046), namelijk de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 en het document van Hispacement.

2055 Volgens Oficemen, Cimpor en Secil kunnen die documenten niet het bestaan van een overeenkomst tussen hen bewijzen.

2056 Volgens Secil en Cimpor weerspiegelen de notulen van de vergadering van 22 juli 1985 enkel het standpunt van de auteur ervan. Zij tonen huns inziens niet het bestaan van een

overeenkomst aan, maar de aanvaarding van een beginsel. De vermelding van het principe „dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje" betreft een intentieverklaring die moet worden beoordeeld met inachtneming van de communautaire en nationale mededingingsregels.

2057 De drie verzoeksters betwisten ook de bewijskracht van de passage uit het document van Hispacement dat aan hen kan worden tegengeworpen. Er is volgens hen namelijk geen enkel bewijs dat de vergadering van december 1985 waarvan in die passage sprake is, ook werkelijk heeft plaatsgevonden.

2058 Vaststaat, dat Oficemen, Cimpor en Secil hebben deelgenomen aan de vergadering van 22 juli 1985. Dit wordt trouwens bevestigd door de door Cimpor opgestelde notulen van die vergadering.

2059 Blijkens dat document bestond er tussen de deelnemers aan die vergadering — en dus tussen de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters — een wilsovereenstemming, waarbij zij „ondubbelzinnig het principe [hebben] aanvaard dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje, tenzij met toestemming en onder controle van de cementindustrie van elk der beide landen".

2060 Het deel van het document van Hispacement dat aan de betrokken verzoeksters kan worden tegengeworpen (supra, punten 369-372) bevestigt, dat inderdaad enkele maanden voordien tussen hen een overeenkomst tot stand is gekomen. Daarin wordt immers gesteld, „dat in december van het vorige jaar [dat wil zeggen in december 1985] de president-directeuren van de Portugese cementbedrijven en hun Spaanse evenknieën in het kantoor van Oficemen bijeen zijn gekomen, bij welke gelegenheid besloten is om de export tussen de twee landen te verbieden".

2061 Het argument van Cimpor en Secil, dat de notulen van de vergadering van 22 juli 1985 niet getuigen van een overeenkomst, maar van de aanvaarding van een beginsel, moet worden afgewezen. Een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag behoeft immers niet per se formeel te zijn gesloten (zie bijvoorbeeld arrest Hof van 20 juni 1978, Tepea/ Commissie, 28/77, Jurispr. blz. 1391, punt 41). Voor het bestaan van een overeenkomst in de zin van die bepaling volstaat het, dat de deelnemers aan de betrokken vergadering het eens waren om zich op de markt op een bepaalde wijze te gedragen (zie in punt 1010 supra aangehaalde rechtspraak). In casu blijkt uit de notulen van de vergadering van 22 juli 1985 duidelijk, dat er een wilsovereenstemming, en dus een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, bestond over de twee aspecten van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, namelijk de controle van het cementverkeer tussen Spanje en Portugal en de eerbiediging van de thuismarkten.

2062 Ook de andere argumenten waarmee de bewijskracht van dat document en het document van Hispacement wordt betwist, moeten worden afgewezen. De bewijsstukken moeten niet

afzonderlijk, doch gezamenlijk worden beoordeeld (arrest ICI/Commissie, 48/69, reeds aangehaald in punt 636, punt 68; arrest Gerecht van 11 maart 1999, Thyssen Stahl/Commissie, T-141/94, Jurispr. blz. II-347, punt 175). De documenten in kwestie zijn afkomstig van Cimpor en Hispacement, ondernemingen die de cementmarkt en haar marktdeelnemers heel goed kennen. Aangezien zij dus afkomstig zijn van twee verschillende betrouwbare bronnen, bevestigen zij het bestaan van de betrokken mededingingsregeling.

2063 Het feit dat Oficemen, Cimpor en Secil tussen 20 januari 1986 en 24 april 1989 een aantal vergaderingen hebben belegd, tijdens welke de stand van de cementuitvoer tussen Portugal en Spanje is onderzocht (paragraaf 21, punten 3-7), bevestigt verder, dat de betrokken verzoeksters hebben gepoogd, het cementverkeer tussen Portugal en Spanje te beperken en te controleren, en bevestigen dus het bestaan van de overeenkomst (supra, punten 2070-2082).

2064 Cimpor en Secil stellen ook nog, dat uit het document van Hispacement blijkt, dat deze onderneming wilde vernemen, of zij bij Secil klinker kon betrekken tegen gunstiger voorwaarden dan die van de Spaanse concurrenten, en niet of zij garanties kon krijgen dat geen cement naar Spanje zou worden uitgevoerd.

2065 Ook dit argument moet worden afgewezen. Zelfs indien Hispacement zou hebben gepoogd Portugese klinker in te voeren, neemt dit niet weg dat met het document van Hispacement is aangetoond, „dat in december [1985] de president-directeuren van de Portugese cementbedrijven en hun Spaanse evenknieën in het kantoor van Oficemen bijeen zijn gekomen, bij welke gelegenheid besloten is om de export tussen de twee landen te verbieden". Dienaangaande zij beklemtoond, dat uit de notulen van de vergadering van 22 juli 1985 blijkt, dat de overeenkomst tussen de producenten van de twee landen betrekking had op cement en niet op klinker, en dat door de cementindustrie van beide landen gewenst en gecontroleerd handelsverkeer toegelaten was.

2066 Op grond van het onderzochte document en de passage uit een document mocht de Commissie dus het bestaan van een overeenkomst tussen Oficemen, Cimpor en Secil betreffende de controle van het cementverkeer tussen Spanje en Portugal en de eerbiediging van hun respectieve thuismarkten in aanmerking nemen. Later moet evenwel nog worden onderzocht, of zij gerechtigd was vast te stellen, dat de deelneming van de betrokken verzoeksters aan die overeenkomst een schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag opleverde vanaf 1 januari 1986 en dat die inbreuk tot en met 24 april 1989 heeft geduurd.

2. Uitvoering van de overeenkomst

2067 In paragraaf 49, punt 2, eerste alinea, van de bestreden beschikking stelt de Commissie:

„Deze overeenkomst [tussen Oficemen, Cimpor en Secil] werd daadwerkelijk toegepast. De vertegenwoordiger van Secil heeft tegenover Hispacement verklaard (...) dat zijn onderneming vastbesloten was om zich aan de overeenkomst met de Spanjaarden te houden en dat Cimpor, ondanks een aantal orders uit Spanje, aan alle pogingen om haar tot export te verleiden, weerstand had geboden; de partijen bij de overeenkomst hebben alle gegevens uitgewisseld die nodig waren om de export uit derde landen te controleren en uit te schakelen (...); Cimpor heeft geweigerd naar Spanje te verkopen met de standaardformule: ‚Wij hebben geen uitvoercapaciteit beschikbaar' terwijl bewezen is dat Cimpor gedurende diezelfde tijdvakken wel voldeed aan specifieke cementaanvragen uit derde landen (...)"

2068 Zoals Oficemen, Cimpor en Secil beklemtonen, kunnen verschillende documenten die de Commissie in de paragrafen 21 en 49 van de bestreden beschikking aanvoert om vast te stellen dat de overeenkomst tussen hen is toegepast, wegens onregelmatigheden die de Commissie tijdens de administratieve procedure heeft begaan (supra, punten 369-374 en 2038-2040), evenwel niet worden tegengeworpen aan de drie verzoeksters (laatste drie zinnen van het document van Hispacement), aan Oficemen (documenten nrs. 33.322/512, 513, 549, 550, 566 en 567, aangehaald in paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking) of aan Cimpor (document nr. 33.322/1399, aangehaald in paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking).

2069 Derhalve moet worden onderzocht, of de andere door de Commissie aangevoerde documenten op zich aantonen, dat de overeenkomst metterdaad is toegepast.

2.1. Vergaderingen tussen Oficemen, Cimpor en Secil

2070 Uit verschillende documenten die aan de betrokken verzoeksters kunnen worden tegengeworpen, blijkt dat zij overeenkomstig de tijdens de vergadering van 22 juli 1985 vastgestelde beginselen herhaaldelijk zijn bijeengekomen om de evolutie van de uitvoer tussen Portugal en Spanje van nabij te volgen, waarbij zij hebben gepoogd het cementverkeer tussen de twee landen te controleren.

2071 In dat verband wordt in de notulen van die vergadering verklaard:

„De aanwezigen [erkennen] dat, ondanks beider ondubbelzinnige gezamenlijke standpunt [over het beginsel dat cementverkeer uitgesloten is], dit principe door de tussenkomst van ‚derden' (distributeurs, detailhandelaren, gebruikers, transporteurs, enzovoort) in gevaar kan worden gebracht zonder dat zij hierover een doeltreffende controle kunnen uitoefenen. Indien een dergelijke situatie zich voordoet, moeten beide partijen overgaan tot een open uitwisseling van informatie om zo tot een oplossing te komen."

2072 Zo vond volgens de notulen van de vergadering van de raad van beheer van Oficemen van 13 februari 1986 op 20 januari 1986 een vergadering plaats tussen Oficemen, Cimpor en Secil (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 3; documenten nrs. 33.322/1311 en 1314). Deze vergadering had tot doel „elkaar wederzijds te informeren over de ontwikkeling van de cementuitvoer tussen de twee landen". Tijdens deze vergadering zijn de aanwezigen ook overeengekomen dat zij „elkaar van de uitvoer, die hun ter kennis mocht komen, op de hoogte zouden blijven houden".

2073 Op 23 januari 1987 is een andere vergadering gehouden tussen Cimpor, Secil en vertegenwoordigers van de Spaanse producenten, onder wie Andía van Oficemen, zoals blijkt uit de documenten nrs. 33.322/163—166 en 1406—1408, notulen van die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 4). Blijkens die documenten werd de invoer van Portugees cement in Spanje als een probleem gezien, zodat de deelnemers aan de vergadering een oplossing op middellange termijn hebben voorgesteld, namelijk een verhoging van de Portugese cementprijzen, en een oplossing op korte termijn, die inhield de Portugese handelaren die zich bezighielden met grensoverschrijdende uitvoer, te ontmoedigen.

2074 Verder zijn op 5 en 6 maart 1987 vergaderingen gehouden tussen Cimpor, Secil en vertegenwoordigers van de Spaanse producenten, onder wie Andía van Oficemen. Secil erkent niet uitdrukkelijk, dat zij die vergaderingen heeft bijgewoond. Dat zij, Oficemen en Cimpor aanwezig waren, blijkt evenwel ondubbelzinnig uit de documenten nrs. 33.322/169—172 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 5). Tijdens die vergaderingen hebben de Portugese producenten hun Spaanse collega's de lijst van Spaanse marktdeelnemers overgelegd, die bij hen cementprijzen hadden aangevraagd (document nr. 33.322/172) en werd voor elke maand van 1986 en voor januari-februari 1987 ook de situatie van de uitvoer van Portugees cement naar Spanje via de grensovergangen Valencia de Alcántara, Badajoz en Tuy besproken (document nr. 33.322/170). In de notulen van de vergadering van 6 maart 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 5; documenten nrs. 33.322/1410—1412) staat vermeld, dat de deelnemers „sinds midden oktober [van het vorige jaar] een snelle stijging van de invoer [in Spanje uit Portugal]" hadden vastgesteld. Daaraan werd toegevoegd, dat „de Spaanse vertegenwoordigers hebben aangedrongen op een aanpassing van de Portugese cementprijzen".

2075 Oficemen, Cimpor en Secil betwisten niet, dat tijdens die vergaderingen de ontwikkeling van de uitvoer van Portugees cement naar Spanje met veel belangstelling is gevolgd. Volgens hen was het doel van die vergaderingen evenwel rechtmatig. In werkelijkheid zouden zij het risico van uitvoer van cement P-300 van Portugal naar Spanje hebben willen beperken, omdat de Spaanse cementproducenten verantwoordelijk zouden kunnen worden gesteld voor het gebruik van dat product, dat in Spanje verboden was. Uit de notulen van de vergadering van 6 maart 1987 blijkt, dat de betrokken vergaderingen ertoe strekten, toe te zien op de eerbiediging van de Spaanse normen, teneinde te vermijden, dat de Spaanse cementproducenten burgerlijk of strafrechtelijk zouden worden vervolgd. Oficemen zou er bij de Portugese producenten op hebben aangedrongen om met hun regering over een wijziging van het stelsel van maximumprijzen te onderhandelen.

2076 Vastgesteld moet worden, dat ofschoon de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 21, punt 11) twijfel heeft geuit omtrent de werkingssfeer van Spaans koninklijk besluit nr. 1964/1975 van 23 mei 1975, tijdens de procedure voor het Gerecht niet meer is betwist, dat dit koninklijk besluit, dat van kracht was van 1975 tot en met 1988, voorzag in een algemeen verbod om in Spanje Portlandcement met een druksterkte van minder dan 350 kg/cm^2 (cement P-350) te gebruiken. De Commissie betwist evenmin de verklaringen van de betrokken verzoeksters, dat destijds in Portugal twee cementklassen waren toegestaan, namelijk klasse 30 (of P-300) en klasse 40 (of P-400). Secil stelt, dat zij tot 1989 enkel cement van klasse 30 heeft geproduceerd. Cimpor zou eerst in 1985 kleine hoeveelheden cement van klasse 40 zijn gaan produceren, die steeds in het binnenland zouden zijn afgezet. Evenmin wordt betwist, dat besluit nr. 1964/1975 in 1988 is ingetrokken en vervangen door koninklijk besluit nr. 1313/1988 van 28 oktober 1988, dat uitdrukkelijk de invoer in Spanje verbiedt van cement dat niet overeenkomt met de door de Spaanse autoriteiten goedgekeurde soorten, of van cement dat wel met die soorten overeenkomt, doch waarvoor niet een certificaat van overeenstemming is afgegeven.

2077 Het argument van de betrokken verzoeksters kan evenwel niet worden aanvaard.

2078 Er zij aan herinnerd, dat volgens de door Cimpor opgestelde notulen van de vergadering van 22 juli 1985 de deelnemers aan die vergadering „eenparig en ondubbelzinnig het principe [hebben] aanvaard dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje, tenzij met toestemming en onder controle van de cementindustrie van elk der beide landen". Ook uit het deel van het document van Hispacement dat kan worden tegengeworpen, blijkt, dat de overeenkomst tot doel had, „om de export tussen de twee landen te verbieden". De gesloten overeenkomst bepaalde niet, dat het uitgevoerde cement moest beantwoorden aan de normen in het land van invoer.

2079 Uit de notulen van de vergadering van 22 juli 1985 blijkt ook, dat aangezien de betrokken mededingingsregeling verbindend was voor de cementproducenten, maar niet voor derden (bijvoorbeeld distributeurs en detailhandelaren), de partijen bij de mededingingsregeling zijn overeengekomen, dat wanneer het optreden van derden de mededingingsregeling in gevaar kon brengen, moest worden overgegaan „tot een open uitwisseling van informatie om zo tot een oplossing te komen".

2080 In de notulen van de vergadering van 6 maart 1987 wordt wel uitdrukkelijk vermeld dat Oficemen zich zorgen maakte in verband met de problemen ten gevolge van het gebruik van Portugees cement van klasse 30 in Spanje. Volgens dat document bestond de oplossing die voor het probleem van de Portugese uitvoer werd gezocht, evenwel in een verhoging van de Portugese prijzen. Verder bevestigen verschillende documenten dat deze oplossing onveranderlijk werd voorgesteld, zoals Oficemen tijdens de procedure voor het Gerecht heeft beklemtoond [zie notulen van de vergaderingen van 23 januari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 4; documenten nrs. 33.322/163—166 en 1406—1408) en 6 maart 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 5; documenten nrs. 33.322/1410—1412)]. Verzoeksters kunnen evenwel niet stellen, dat een eventuele verhoging van de Portugese cementprijzen een oplossing kon bieden voor het eventuele probleem als gevolg van het feit, dat het Portugese cement niet aan de Spaanse normen beantwoordde.

2081 Daaruit volgt, dat de verschillende vergaderingen van de Portugese en de Spaanse producenten niet tot doel hadden, de Portugese uitvoer aan de Spaanse normen te doen beantwoorden, maar om de uitvoer tussen Portugal en Spanje te beperken.

2082 Zelfs indien het tijdens de vergaderingen ging om toezicht op de eerbiediging van de Spaanse normen, hebben verzoeksters niet verklaard, waarom zij het probleem van het risico van het gebruik van Portugees cement dat niet aan de Spaanse normen voldeed, niet aan de bevoegde instanties hebben voorgelegd. In beginsel is het immers de taak van de overheid om de naleving van de wettelijke voorschriften te verzekeren en niet van particuliere ondernemingen of verenigingen (arresten Gerecht van 12 december 1991, Hilti/Commissie, T-30/89, Jurispr. blz. II-1439, punt 118, en SCK en FNK/Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punt 194). Bovendien zij opgemerkt dat de overeenkomst tussen Oficemen, Cimpor en Secil ook het „cementverkeer van Spanje naar Portugal" verbood (door Cimpor opgestelde notulen van de vergadering van 22 juli 1985; bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 2; documenten nrs. 33.322/155—157), en dat de betrokken verzoeksters elkaar niet enkel wederzijds hebben geïnformeerd over de uitvoer van Portugal naar Spanje, maar ook „over de ontwikkeling van de cementuitvoer tussen de twee landen" (notulen van de vergadering van de raad van beheer van Oficemen van 13 februari 1986; bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 3; documenten nrs. 33.322/1311 en 1314). Het argument dat de Portugese en de Spaanse normen verschilden, kan in geen geval de controle van de uitvoer van Spanje naar Portugal rechtvaardigen. Daar Spaans cement destijds ten minste tot klasse 35 behoorde, was het immers van een betere kwaliteit dan de in Portugal geproduceerde klasse 30.

2.2. Verkoopweigering van Cimpor

2083 Uit verschillende documenten die aan de betrokken verzoeksters kunnen worden tegengeworpen, met name de in paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking genoemde documenten nrs. 33.322/485, 486, 493—495, 530—532, 537 en 538, blijkt dat Cimpor in 1988 en 1989 bestellingen uit Spanje heeft geweigerd met de standaardformule: „Wij hebben geen uitvoercapaciteit beschikbaar."

2084 Volgens Oficemen en Cimpor waren er objectieve redenen voor die verkoopweigering. Het ging dus niet om de uitvoering van een mededingingsverstorende overeenkomst door Cimpor. Verzoeksters verklaren, dat Cimpor destijds een beperkte uitvoercapaciteit had. Deze onderneming was dan ook zeer gevoelig voor schommelingen in de binnenlandse vraag en technische moeilijkheden bij de productie. Het is dan ook normaal, dat in een bepaalde periode sommige bestellingen zijn aanvaard en andere afgewezen. Gelet op haar beperkte uitvoercapaciteit had Cimpor ook geen strategie kunnen opzetten om de uitvoermarkten te ontwikkelen. Daarom had zij steeds voorrang gegeven aan de handhaving van relaties met markten waar tekorten waren, met name in Afrikaanse landen waar Portugees de officiële taal is, zonder evenwel de mogelijkheden te negeren die zich af en toe voordeden op andere markten, zoals die van de Cembureau-landen, waaronder Spanje, en voor zover zij technisch en logistiek aan de bestellingen kon voldoen. Cimpors productie van cement van klasse 40 werd evenwel geheel door de Portugese markt opgenomen. Cement van klasse 30 was in Spanje verboden. De niet aanvaarde bestellingen betroffen expliciet of impliciet cement van een type dat Cimpor niet produceerde of dat zij niet beschikbaar had voor uitvoer.

2085 De telexberichten die de Commissie in de bestreden beschikking als bewijs voor de verkoopweigering van Cimpor heeft aangevoerd (paragraaf 21, punt 8; documenten nrs. 33.322/485, 486, 493—495, 530—532, 537 en 538), moeten in hun context worden geplaatst. Uit de door die onderneming opgestelde notulen van de vergadering van 22 juli 1985 blijkt reeds ondubbelzinnig, dat zij heeft deelgenomen aan de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst betreffende de controle van het cementverkeer tussen Spanje en Portugal en de eerbiediging van de thuismarkten. In dat document wordt immers verklaard, dat „eenparig en ondubbelzinnig het principe [is] aanvaard dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje, tenzij met toestemming en onder controle van de cementindustrie van elk der beide landen". De deelneming van Cimpor blijkt ook uit de passage uit het document van Hispacement dat aan de drie verzoeksters kan worden tegengeworpen (document nr. 33.322/2901) (supra, punt 2060). Dit feit wordt bovendien bevestigd doordat de Spaanse en de Portugese producenten in 1986 en 1987 verschillende vergaderingen hebben gehouden tijdens welke de ontwikkeling van de uitvoer tussen de twee landen is onderzocht en oplossingen zijn voorgesteld (bestreden beschikking, paragraaf 21, punten 3-5).

2086 In een dergelijke context vormt de weigering van Cimpor om in 1988 en 1989 in Spanje cement te leveren als zodanig een aanwijzing van de voortdurende deelneming van Cimpor aan de mededingingsregeling. Niettemin moet worden onderzocht, of het betoog van Oficemen en Cimpor aan dit element zijn bewijskracht ontneemt.

2087 De verklaring die Cimpor in haar bovengenoemde telexberichten geeft voor haar weigering om in Spanje te verkopen, namelijk het ontbreken van uitvoercapaciteit, kan niet worden aanvaard. Er wordt namelijk niet betwist, dat Cimpor op het tijdstip waarop zij weigerde in Spanje cement te verkopen, wel specifieke bestellingen voor cement voor de volgende bestemmingen heeft aanvaard: Guinea, Senegal, Libië, Madagascar, Puerto Rico, de Verenigde Staten en de Antillen (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 8, documenten nrs. 33.322/490—492, 496—511, 514—517, 523—526, 533—536, 539—541, 543—548, 551—556 en 571—574).

2088 Ook het argument dat Cimpor ontleent aan de verschillende normen in Spanje en Portugal, moet worden afgewezen. Het Spaans koninklijk besluit nr. 1964/1975 verbood namelijk wel het gebruik, maar niet de invoer in Spanje van Portlandcement met een geringere druksterkte dan 350 kg/cm^2. De invoer van dergelijke producten is pas verboden bij Spaans koninklijk besluit nr. 1313/1988 (supra, punt 2076). Derhalve was er voor Cimpor tot aan de inwerkingtreding van koninklijk besluit nr. 1313/1988 geen beletsel om in Spanje cement van klasse 30 te verkopen, dat zij metterdaad produceerde. A fortiori was er voor Cimpor geen beletsel om in Spanje cement van klasse 40 te verkopen, waarvan de invoer en het gebruik niet verboden waren, aangezien deze onderneming, zoals zij in haar memories erkent, in 1985 was begonnen die cementsoort in „kleine hoeveelheden" te produceren. Overigens zij opgemerkt dat Cimpor haar verkoopweigering nooit heeft gerechtvaardigd met een beroep op het feit dat haar product niet aan de vigerende Spaanse normen beantwoordde. Zij gebruikte altijd de formule: „Wij hebben geen uitvoercapaciteit beschikbaar", hoewel zij terzelfder tijd wel bestellingen aanvaardde voor Guinea, Senegal, Libië, Madagascar, Puerto Rico, de Verenigde Staten en de Antillen. In antwoord op „Spaanse bestellingen" heeft zij trouwens zelfs verklaard, dat zij geen cement beschikbaar had, wanneer in de orders niet werd vermeld om welke soort cement het ging (document nr. 33.322/538, aangehaald in paragraaf 21, punt 8, eerste alinea, van de bestreden beschikking). Toen zij in augustus 1988 van „Jcc Imp Exp" een bestelling voor cement van klasse 35 voor levering in Senegal ontving, dus buiten de Gemeenschap, heeft zij die onderneming daarentegen wel cement van klasse 30 aangeboden (documenten nrs. 33.322/551 en 553, aangehaald in paragraaf 21, punt 8, derde alinea, van de bestreden beschikking).

2089 Gelet op de automatische weigering en de daarbij gehanteerde standaardformule, die bovendien niet overeenstemde met de werkelijkheid, mocht de Commissie concluderen (bestreden beschikking, paragraaf 49, punt 2), dat met die verkoopweigering de overeenkomst tussen de Portugese producenten en Oficemen ten uitvoer werd gelegd. Deze vaststelling wordt nog bevestigd door het telexbericht van Tracoisa, een Spaanse handelaar, aan Cimpor van 13 maart 1989 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 8; document nr. 33.322/575): „Als export naar Spanje zelfs niet kan worden overwogen wegens de bilaterale overeenkomst tussen de Spaanse en de Portugese producenten, O.K., maar laat ons a.u.b. weten welke mogelijkheden er dan voor andere markten bestaan." Ook indien dit telexbericht, zoals Oficemen beweert, enkel een speculatieve mening van een onderneming weergeeft, die niet rechtstreeks kennis van de gestelde Spaans-Portugese overeenkomst kon hebben, dan nog is dit een aanwijzing die volledig strookt met andere aanwijzigingen die, te zamen genomen, aantonen dat aan de mededingingsregeling tussen de Portugese en de Spaanse producenten uitvoering is gegeven.

2090 Cimpor ontleent nog een argument aan het feit, dat alle door de Commissie aangevoerde documenten dateren van na de vaststelling van Spaans koninklijk besluit nr. 1313/1988. Juridisch en technisch had zij dus niet de mogelijkheid om aan de „Spaanse bestellingen" te voldoen.

2091 De in aanmerking te nemen datum is evenwel niet die van de vaststelling van Spaans koninklijk besluit nr. 1313/1988, namelijk 28 oktober 1988, maar die van de inwerkingtreding daarvan, 4 januari 1989. Vastgesteld moet worden, dat zich onder de door de Commissie in paragraaf 21, punt 8, van de bestreden beschikking aangevoerde documenten verschillende verkoopweigeringen bevinden voor Spaanse bestellingen die van vóór de datum van inwerkingtreding van het koninklijk besluit dateren [telexberichten van Cimpor van 24 augus-

tus 1988 (document nr. 33.322/549), 11 november 1988 (document nr. 33.322/352) en 20 december 1988 (documenten nrs. 33.322/537 en 538)]. Hoe dan ook moet worden beklemtoond, dat met betrekking tot bestellingen die van na de inwerkingtreding van het koninklijk besluit dateren, in de verkoopweigering van Cimpor niets wordt gezegd over een juridisch obstakel (supra, punt 2088).

2.3. Conclusie

2092 Uit een en ander volgt, dat de Commissie op basis van enkel de documenten die aan de betrokken verzoeksters kunnen worden tegengeworpen, in paragraaf 49, punt 2, eerste alinea, van de bestreden beschikking rechtsgeldig heeft kunnen vaststellen, dat de in artikel 3, lid 2, bedoelde overeenkomst metterdaad is toegepast.

3. Bijzondere omstandigheden die het bestaan van een overeenkomst zouden uitsluiten

2093 In de eerste plaats stelt Oficemen, dat het bestaan van enigerlei Spaans-Portugese overeenkomst volgens het op 31 juli 1991 door het Tribunal de Defensa de la Competencia gepubliceerde rapport betreffende de Spaanse cementsector (bijlage O bij haar verzoekschrift) uitgesloten is. In dat rapport wordt volgens haar namelijk vastgesteld, dat er geen aanwijzingen zijn dat er tussen Spaanse en buitenlandse producenten overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen bestonden.

2094 Het feit dat het Tribunal de Defensa de la Competencia niet dergelijke aanwijzingen heeft gevonden, kan evenwel geen ander licht werpen op de in de punten 2054 tot en met 2092 supra onderzochte schriftelijke bewijzen. Het onderzoek op basis waarvan die nationale rechterlijke instantie in juli 1991 tot haar conclusie is gekomen, had immers geen betrekking op die directe schriftelijke bewijzen.

2095 In de tweede plaats stelt Oficemen, dat de ontwikkeling van de uitvoer van cement van Portugal naar Spanje het bestaan van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst weerspreekt. Volgens haar nam die uitvoer van 1986 tot 1988 toe van 2 439 ton tot 75 427 ton, een stijging met 2 993 %, terwijl de Portugese uitvoer naar andere landen is gedaald van 52,6 miljoen ton in 1986 tot 39,6 miljoen ton in 1988, een daling met 33 %. Het feit dat de Portugese uitvoer naar Spanje in 1989 slechts 2 715 ton bedroeg en in 1990 slechts 83 ton, is haars inziens te wijten aan koninklijk besluit nr. 1313/1988.

2096 Er zij evenwel aan herinnerd, dat de Commissie niet tot het bestaan van een inbreuk heeft geconcludeerd op basis van een onderzoek van de markt, maar op basis van schriftelijke bewijzen voor een rechtstreekse afstemming tussen de betrokken verzoeksters. De eventuele

stijging van de uitvoer van Portugal naar Spanje kan geen ander licht werpen op de in de punten 2054 tot en met 2092 supra onderzochte directe schriftelijke bewijzen, uit welke niet enkel ondubbelzinnig blijkt dat er een overeenkomst bestond, maar ook dat die ten uitvoer is gelegd. Zoals de Commissie terecht beklemtoont (bestreden beschikking, paragraaf 49, punt 4), had de uitvoer naar Spanje zich bij afwezigheid van een beperkende overeenkomst anders kunnen ontwikkelen (zie in die zin arrest Consten en Grundig/Commissie, reeds aangehaald in punt 837, blz. 514). Het argument moet dan ook worden afgewezen.

2097 In de derde plaats beroepen Cimpor en Secil zich op de volgende passage uit de notulen van de vergadering van 6 maart 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 5; documenten nrs. 33.322/1410—1412): „De Portugezen denken er niet aan om iets te doen, zodat we tijdens andere vergaderingen zullen moeten aandringen." Uit deze passage zou blijken, dat er tussen de Spaanse en de Portugese producenten geen mededingingsregeling bestond.

2098 Dit argument moet worden afgewezen. Tegen de achtergrond van alle gegevens in de betrokken notulen blijkt uit die passage immers, dat Oficemen twijfel koesterde omtrent de inspanningen die de Portugese producenten dienden te leveren bij de Portugese nationale instanties, meer bepaald het directoraat-generaal mededinging en prijzen, om tot een stijging van de Portugese cementprijzen te komen. Dergelijke inspanningen passen geheel in het kader van een overeenkomst tot regeling van het handelsverkeer in cement tussen Portugal en Spanje en tot bevordering van de eerbiediging van de thuismarkten van beide landen.

2099 In de vierde plaats voeren Oficemen, Cimpor en Secil een aantal argumenten aan om te verklaren dat de geringe uitvoer van Portugees cement naar Spanje tussen 1 januari 1986 en 24 april 1989 te wijten was aan technische en structurele obstakels en niet aan een gestelde overeenkomst tussen de Spaanse en de Portugese producenten. Gelet op de technische voorschriften en het prijsniveau in Spanje, het stelsel van maximumprijzen in Portugal en de hoge bezettingsgraad van de productiecapaciteit was de uitvoer van cement van Portugal naar Spanje volgens hen geen realistische mogelijkheid.

2100 Zo stelt Secil, dat zij enkel cement van klasse 30 heeft geproduceerd, waarvan de verkoop en later ook de invoer in Spanje verboden was (supra, punt 2076). Ook Cimpor zou nagenoeg uitsluitend cement van klasse 30 hebben geproduceerd. Zij begon pas in 1985 kleine hoeveelheden cement van klasse 40 te produceren, die steeds in het binnenland zijn afgezet. Daar de Portugese fabrieken tijdens de betrokken periode tegen de grens van hun productiecapaciteit zaten (90 %), konden de bestaande productielijnen volgens hen onmogelijk voor de productie en opslag van voor de uitvoer bestemd cement P-350 of cement met een grotere druksterkte worden gebruikt zonder de bevoorrading van de Portugese markt ernstig in gevaar te brengen.

2101 Bovendien waren de in Spanje en Portugal toegepaste prijzen volgens hen vergelijkbaar. Cimpor en Secil verwijzen dienaangaande naar passages uit het document van Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903) die bij de raadpleging van het onderzoeksdossier tijdens de administratieve procedure verborgen zijn gebleven (supra, punten 369-372). De Spaanse markt was dus niet interessant, ook niet in de zeldzame gevallen dat Cimpor en Secil productieoverschotten hadden. Zodra de transportkosten in de prijsberekening waren opgenomen, was de eindprijs voor hun producten in Spanje volgens hen niet meer concurrerend. Bovendien bestond het gevaar dat de Spaanse producenten represailles zouden nemen, waaraan geen enkel rationeel ondernemer voorbij kon gaan, gelet op het volume van de overschotten van de Spaanse industrie. Het was huns inziens dus normaal, dat verzoeksters er de voorkeur aan gaven, de geringe overschotten waarover zij sporadisch beschikten, af te zetten op structureel deficitaire markten, zoals de Afrikaanse, en niet op de Spaanse markt, die een structureel overschot vertoont. Verzoeksters beklemtonen in dat verband, dat geen enkele Portugese cementfabriek zich dicht bij de Spaanse grens bevindt.

2102 Volgens hen was de stijging van de Spaanse invoer van Portugees cement tussen 1986 en 1988 het gevolg van het feit dat besluit nr. 1964/1975 weliswaar het gebruik van cement P-300 in bouwwerken op Spaans grondgebied verbood, maar niet de invoer daarvan. Aangezien de douane aan de grens niet controleerde, of ingevoerd cement aan de technische voorschriften van het Spaanse koninklijk besluit voldeed, hebben naar hun zeggen sommige weinig scrupuleuze tussenpersonen en ondernemers tot in 1988 Portugees cement van het type P-300 in Spanje ingevoerd en gebruikt.

2103 Een andere factor die de Portugese producenten ervan weerhield om hun cement in Spanje te verkopen, was volgens hen het stelsel van maximumprijzen in Portugal. Volgens Oficemen, Cimpor en Secil gaven de opgelegde prijzen geen realistisch beeld van de productiekosten, zodat het prijsniveau in Portugal kunstmatig laag was. Bovendien was de maximumprijs sinds 1986 overal gelijk, ongeacht of het cement aan de koper werd geleverd vanuit een fabriek aan de Portugese kust of vanuit depots in het binnenland. De verkoopprijs „af depot" gaf derhalve niet de kosten weer die de cementfabrikanten droegen voor het transport van het product van de fabriek naar het depot. Vanaf 1986 werd volgens hen de aankoop van Portugees cement in Portugese depots bij de grens tegen artificieel lage prijzen aantrekkelijk voor de Spaanse tussenpersonen en consumenten, waardoor de uitvoer naar Spanje zou zijn toegenomen. Daar het Portugese prijsstelsel tot gevolg had, dat de verkoop door de fabrikanten over grote afstanden (waaronder alle verkopen voor uitvoer naar Spanje) werd gesubsidieerd door de verkoop dicht bij de fabriek, hadden de Portugese producenten er geen enkel belang bij, de uitvoer naar Spanje te bevorderen ten koste van de meer rendabele verkoop langs de Portugese kust.

2104 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie het bestaan van de inbreuk niet heeft vastgesteld op basis van de geringe uitvoer van cement van Portugal naar Spanje, maar op basis van schriftelijke bewijzen van een rechtstreekse afstemming tussen de betrokken verzoeksters en van een uitvoering van de gesloten overeenkomst (supra, punten 2054-2092).

2105 De argumenten die de betrokken verzoeksters ontlenen aan het bestaan van technische en structurele obstakels waarmee zij het geringe handelsverkeer tussen Spanje en Portugal pogen te verklaren, kunnen geen ander licht werpen op die directe schriftelijke bewijzen. Zo verklaren verzoeksters niet, waarom zij, terwijl de uitvoer van cement van Portugal naar Spanje moeilijkheden zou opleveren, de verbintenis op zich hebben genomen om hun respectieve thuismarkten te eerbiedigen. Hun betoog beklemtoont integendeel de zwaarte van de inbreuk, daar zij met de sluiting en de uitvoering van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst hebben gepoogd, het beetje werkzame mededinging dat nog op de markt bestond, te elimineren.

2106 Ten overvloede zij opgemerkt, dat het argument inzake de verschillen tussen de Portugese en de Spaanse normen in geen geval de controle van de uitvoer van Spanje naar Portugal kan rechtvaardigen. Daar Spaans cement destijds ten minste tot klasse 35 behoorde, was het immers van een betere kwaliteit dan de in Portugal geproduceerde klasse 30 (supra, punt 2082). Het stelsel van maximumprijzen in Portugal kon de verkoop „af fabriek" door Cimpor en Secil aan Spaanse klanten die bereid waren de transportkosten te betalen, niet ontmoedigen. Het argument van de prohibitieve transportkosten of de grote afstanden wordt van zijn kant weerlegd door het grote aantal Spaanse bestellingen bij Portugese producenten (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 8; documenten nrs. 33.322/485, 486, 493—495, 530—532, 537 en 538). Ten slotte moet worden gewezen op de tegenstrijdigheid tussen de verschillende argumenten van de betrokken verzoeksters, die enerzijds stellen, dat het prijsniveau in Spanje en Portugal nagenoeg gelijk was, en anderzijds, dat Portugees cement wegens de artificieel lage prijzen in Portugal aantrekkelijk was voor de Spaanse tussenpersonen en consumenten.

4. Bijzondere situatie van Secil

2107 Secil stelt, dat zij geen enkel initiatief heeft genomen om met de Spaanse producenten tot een mededingingsregeling te komen. Zij had trouwens geen enkel belang bij een dergelijke mededingingsregeling, daar zij haar productiecapaciteit reeds maximaal benutte voor binnenlands verbruik en zij vreesde voor reacties van de Spaanse producenten. Zij beklemtoont dat nagenoeg geen van de documenten betreffende de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk is aangetroffen in haar archieven en dat geen van die documenten van haar afkomstig is. Zij voegt daaraan toe dat haar commercieel gedrag niet de oorzaak van de bezorgdheid van de Spanjaarden was en dat de verkoopweigering van Cimpor geenszins aantoont, dat zij aan een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten deelnam.

2108 Vastgesteld zij, dat de omstandigheid dat Secil niet betrokken was bij de opstelling van de in paragraaf 21 van de bestreden beschikking bedoelde documenten en dat de meeste documenten niet in haar archieven zijn aangetroffen, niet betekent, dat zij niet als bewijsstuk voor de tegen haar in aanmerking genomen inbreuk aan haar kunnen worden tegengeworpen (arrest Empresa Nacional Siderúrgica, reeds aangehaald in punt 1053, punt 312).

2109 Blijkens de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 heeft Secil zich ertoe verbonden, de tussen de deelnemers aan die vergadering gesloten overeenkomst toe te passen (supra, punten 2058 en 2059). Verder wordt in het deel van het document van Hispacement dat aan haar kan worden tegengeworpen en waarin het bestaan van deze mededingingsregeling wordt bevestigd (supra, punt 2060), gesproken over het bezoek van twee werknemers van Hispacement aan Secil. Bovendien zijn er directe schriftelijke bewijzen waaruit blijkt dat de overeenkomst ten uitvoer is gelegd in het kader van vergaderingen waaraan Secil heeft deelgenomen (supra, punten 2070-2082). Dat Secil geen belang zou hebben gehad bij uitvoer naar Spanje, kan dan ook geen ander licht op die directe schriftelijke bewijzen werpen.

2110 Ten slotte heeft de Commissie de weigering van Cimpor om in 1988 en 1989 aan Spaanse klanten te verkopen, niet als bewijs aangevoerd dat Secil aan de sluiting van de overeenkomst heeft deelgenomen. Zoals reeds gezegd, volgt dat bewijs uit de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 en uit het document van Hispacement. Wat de uitvoering van de overeenkomst betreft, heeft de Commissie bij wijze van voorbeeld gewezen op de weigering van Cimpor in reactie op aanvragen om uitvoer van cement van Portugal naar Spanje in 1988 en 1989. Het bewijs dat Secil de mededingingsregeling heeft uitgevoerd, berust evenwel niet op die verkoopweigering van Cimpor, maar op haar deelneming aan verschillende vergaderingen van de Portugese en Spaanse producenten met het oogmerk, de cementuitvoer tussen Portugal en Spanje te beperken (supra, punten 2070-2082).

5. Conclusie

2111 Uit een en ander volgt, dat geen van de door verzoeksters aangevoerde omstandigheden de vaststelling kan weerleggen, dat de betrokken overeenkomst is gesloten en uitgevoerd (supra, punten 2066 en 2092).

C — Onrechtmatigheid van verzoeksters' gedrag

2112 Daar Cimpor en Secil erkennen, dat zij tijdens de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode de enige Portugese cementproducenten waren, en Oficemen de bedrijfstakvereniging is waarbij alle Spaanse cementproducenten zijn aangesloten, heeft de overeenkomst tussen die partijen de mededinging tussen de Portugese en de Spaanse producenten duidelijk beperkt en kon zij het handelsverkeer tussen de twee betrokken lidstaten merkbaar ongunstig beïnvloeden. Een dergelijke mededingingsverstorende overeenkomst is een gedraging die uitdrukkelijk is verboden bij artikel 85, lid 1, sub c, van het Verdrag.

2113 Zelfs indien het eerste schriftelijke bewijsstuk betrekking heeft op een vergadering van 22 juli 1985, mocht de Commissie concluderen, dat de betrokken overeenkomst een inbreuk vormde

„vanaf 1 januari 1986, op welke datum Spanje en Portugal tot de Gemeenschap zijn toegetreden" (bestreden beschikking, paragraaf 49, punt 1, tweede alinea). Vanaf 1 januari 1986 viel de overeenkomst, die nog steeds werd toegepast (supra, punten 2070-2082) door partijen die thans in de Gemeenschap gevestigd waren, kennelijk binnen de werkingssfeer van artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

2114 Volgens Oficemen heeft de Commissie niet bewezen, dat de mededingingsregeling na de toetreding van Spanje en Portugal tot de Gemeenschap is gehandhaafd. In de documenten betreffende de vergaderingen van na 1 januari 1986 is nergens sprake van de gestelde Spaans-Portugese overeenkomst. De Spaanse vertegenwoordigers hebben tijdens die vergaderingen enkel hun bezorgdheid geuit over de toenemende invoer van cement van klasse 30 uit Portugal en hebben de Portugese producenten verzocht om met hun regering te onderhandelen over een wijziging van de onderdelen van het stelsel van maximumprijzen waardoor de uitvoer werd gestimuleerd. Ook Cimpor verwijt de Commissie, dat zij haar vaststelling van de inbreuk heeft gebaseerd op bewijsstukken die van vóór 1986 dateren. Secil herinnert er van haar kant aan, dat in de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 enkel sprake is van een geïntentioneerde overeenkomst (supra, punt 2056). Volgens haar mocht de Commissie op straffe van schending van het beginsel van het vermoeden van onschuld niet ervan uitgaan, dat Secil op 1 januari 1986 begonnen is, artikel 85 van het Verdrag te schenden door die intentie in praktijk te brengen.

2115 Die argumenten moeten worden afgewezen. Weliswaar dateren de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 van vóór de toetreding van Spanje en Portugal tot de Gemeenschap en zijn zij in de bestreden beschikking doorslaggevend voor het bewijs van het bestaan van de in aanmerking genomen inbreuk, doch vastgesteld moet worden, dat uit punt 6 van dat document blijkt, dat de partijen bij de overeenkomst van mening waren, dat hun voornemen om elkaar geen concurrentie aan te doen, moeilijkheden kon opleveren in het licht van het communautaire mededingingsrecht en het nationale mededingingsrecht van de twee betrokken landen. Een dergelijke bezorgdheid verried dus dat Oficemen, Cimpor en Secil voornemens waren, de overeenkomst ook nog na 1 januari 1986 toe te passen. Verder blijkt uit de eerste zin van de passage uit het document van Hispacement betreffende de reis van twee van haar werknemers naar Lissabon in mei 1986, dat diezelfde partijen in december 1985 zijn bijeengekomen en dat bij die gelegenheid „besloten is om de export tussen de twee landen te verbieden". Op het tijdstip waarop dat document is opgesteld — eind mei 1986 — is de Spaans-Portugese overeenkomst dus beschreven als een bestaande overeenkomst, en niet als een overeenkomst waarvan de geldigheidsduur was verstreken. Ten slotte is reeds vastgesteld, dat de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst ten uitvoer is gelegd in het kader van verschillende vergaderingen die Oficemen, Cimpor en Secil hebben gehouden na 1 januari 1986 (supra, punten 2070-2082).

2116 Verder moeten verzoeksters' argumenten worden onderzocht, volgens welke hun gedrag niet onder de werkingssfeer van artikel 85, lid 1, van het Verdrag viel.

2117 In de eerste plaats stellen Oficemen, Cimpor en Secil, dat uit de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 blijkt, dat de deelnemers het mededingingsrecht wilden respecteren, hetgeen zou uitsluiten, dat verzoeksters in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag een mededingingsverstorende overeenkomst hebben gesloten.

2118 Vastgesteld moet worden, dat uit punt 6 van de notulen van deze vergadering blijkt, dat partijen van mening waren, dat hun voornemen om elkaar geen concurrentie aan te doen, moeilijkheden kon opleveren in het licht van het communautaire mededingingsrecht en het nationale mededingingsrecht van de twee betrokken landen. Dat besef ontslaat de betrokken verzoeksters evenwel niet van elke verantwoordelijkheid, maar toont integendeel aan, dat de inbreuk, zoals de Commissie terecht beklemtoont (bestreden beschikking, paragraaf 49, punt 1), willens en wetens is begaan.

2119 In de tweede plaats beklemtonen Secil en Cimpor, dat de cementsector in Portugal in 1975 is genationaliseerd. De nationalisatie had tot gevolg, dat voorrang werd gegeven aan de bevoorrading van de Portugese markt. Het evenwicht tussen binnenlandse consumptie en nationale productie was volgens hen dus een gevolg van een bewuste politiek van de Portugese Staat, zodat artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet van toepassing zou zijn op het gedrag van de twee ondernemingen.

2120 Dit argument moet worden afgewezen. Cimpor noch Secil hebben immers aangetoond, dat zij door de handelwijze van de Portugese autoriteiten de door artikel 85, lid 1, van het Verdrag vereiste speelruimte misten (zie in die zin arrest Hof van 11 november 1997, Commissie en Frankrijk/Ladbroke Racing, C-359/95 P en C-379/95 P, Jurispr. blz. I-6265, punten 33 en 34, en arrest Gerecht van 18 september 1996, Asia Motor France e.a./Commissie, T-387/94, Jurispr. blz. II-961, punten 61 en 65). Uit niets in het dossier blijkt, dat de Portugese Staat de uitvoer van cement heeft verboden, of dat hij druk heeft uitgeoefend opdat Cimpor en Secil hun uitvoer naar Spanje zouden beperken. Die twee ondernemingen beschikten dus over voldoende speelruimte bij de vaststelling van hun commerciële beleid, met name wat de uitvoer betreft. Bovendien verklaren de door Cimpor en Secil aangehaalde omstandigheden niet, waarom de Portugese producenten het nodig vonden om zich jegens de Spaanse producenten te verbinden om niet naar Spanje uit te voeren.

2121 In de derde plaats stellen Oficemen, Cimpor en Secil, dat hun gedrag, gelet op de verschillen tussen de Portugese en de Spaanse normen, de mededinging niet kon beperken. Zo tussen de Portugese producenten en Oficemen al een overeenkomst was gesloten, zou zij sinds de inwerkingtreding van Spaans koninklijk besluit nr. 1313/1988 (supra, punt 2076) zinledig zijn geworden.

2122 Ook dit argument moet worden afgewezen. Zelfs indien het gebruik van cement met een druksterkte van minder dan 350 kg/cm^2 in Spanje verboden was, blijkt uit de verschillende verkoopweigeringen dat er in Spanje wel degelijk een vraag naar Portugees cement bestond (supra, punten 2083-2091). Bovendien werd voor geen enkele weigering om aan Spaanse klanten te verkopen als reden gegeven, dat de Portugese producenten geen cement produceerden van dezelfde of betere kwaliteit dan het Spaanse cement met druksterkte 350. Het stond trouwens niet aan de Portugese en Spaanse producenten om een eind te maken aan die vraag. Het was immers niet uitgesloten, dat potentiële Spaanse importeurs van cement uit Portugal van plan waren, dat cement weer uit te voeren naar andere staten waar het gebruik van cement van klasse 30 niet verboden was. Ten slotte moet worden beklemtoond, dat de betrokken overeenkomst ook de uitvoer van cement van Spanje naar Portugal verbood, in verband waarmee verzoeksters zelfs niet hebben gesteld, dat er technische en structurele obstakels

bestonden. In die omstandigheden kon de overeenkomst in elk geval het handelsverkeer tussen Spanje en Portugal merkbaar ongunstig beïnvloeden.

2123 Zelfs na de inwerkingtreding van Spaans koninklijk besluit nr. 1313/88 op 4 januari 1989 was de betrokken overeenkomst niet zinledig, aangezien de Portugese producenten er nog steeds belang bij hadden dat hun nationale markt werd beschermd, en het in het belang was van de Spaanse producenten, dat de Portugese producenten niet al te snel aanvragen bij de Spaanse autoriteiten zouden indienen om hun cement overeenkomstig de door deze autoriteiten uitgevaardigde voorschriften te homologeren. Zo heeft Secil erkend, dat zij pas op 3 februari 1992 een eerste homologatieaanvraag heeft ingediend (verzoekschrift, punt 2.2.6).

D — Duur van de inbreuk

2124 Oficemen, Cimpor en Secil stellen, dat zo het Gerecht mocht oordelen, dat de Commissie het bestaan van de inbreuk heeft aangetoond, deze niet kan worden geacht tot en met 24 april 1989 te hebben geduurd.

2125 Hiervoor is reeds vastgesteld, dat de Commissie het begin van de inbreuk terecht op 1 januari 1986 heeft vastgesteld (supra, punt 2113).

2126 Uit geen enkel stuk van het dossier blijkt, dat de mededingingsregeling voor een beperkte tijd is overeengekomen. Blijkens de notulen van de vergadering van 22 juli 1985 was in de overeenkomst bepaald, dat partijen bijeen zouden komen wanneer „dit principe door de tussenkomst van ‚derden' (distributeurs, detailhandelaren, gebruikers, transporteurs, enzovoort) in gevaar [kon] worden gebracht". Ook was bepaald, dat de Portugese en Spaanse producenten tijdens die vergaderingen moesten overgaan „tot een open uitwisseling van informatie om zo tot een oplossing te komen".

2127 Derhalve mocht de Commissie bij gebreke van enige aanwijzing van het tegendeel aannemen, dat de Spaans-Portugese mededingingsregeling bleef voortduren gedurende de gehele periode waarvoor zij over documenten beschikt die bevestigen dat de Portugese en Spaanse producenten vergaderingen hebben gehouden tijdens welke informatie over de uitvoer tussen de twee landen is onderzocht.

2128 Uit de notulen van de vergaderingen van de Portugese en Spaanse producenten van 20 januari 1986, 23 januari en 5 en 6 maart 1987 blijkt ondubbelzinnig, dat tijdens die vergaderingen het probleem van de Portugese invoer is besproken en dat oplossingen zijn voorgesteld, namelijk

een verhoging van de Portugese cementprijzen en een beleid om de Portugese handelaren die zich bezighielden met grensoverschrijdende uitvoer, te ontmoedigen (supra, punten 2070-2082).

2129 Zelfs los van document nr. 33.322/1399 (supra, punten 374 en 2040), blijkt uit de in de bestreden beschikking genoemde documenten, dat met name op 25 juni 1987, 10 november 1987, 5 februari 1988, 21 april 1988, 10 mei 1988, 27 juli 1988, 28 oktober 1988, 12 januari 1989 en 24 april 1989 nog andere vergaderingen hebben plaatsgevonden tussen de Spaanse en Portugese producenten, zoals wordt vermeld in de documenten van Cimpor „Programa de Acção Conjunta" en verschillende nota's en telexberichten (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 6). De Commissie beschikt evenwel niet over notulen van die vergaderingen.

2130 De betrokken verzoeksters leiden uit deze laatste omstandigheid af, dat de Commissie geen bewijs heeft aangevoerd dat tijdens die vergaderingen een tegen artikel 85 van het Verdrag indruisend doel werd nagestreefd.

2131 Vastgesteld moet evenwel worden, dat in het kader van het door Cimpor geleide „Programa de Acção Conjunta" enkele vergaderingen zijn georganiseerd met de Spaanse producenten en dat Secil erkent, een aantal daarvan te hebben bijgewoond. Ofschoon, anders dan de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 21, punt 7) oppert, uit de documenten nrs. 33.322/162, 177, 181 en 252 — door Oficemen opgestelde tabellen betreffende de invoer van cement uit Portugal in Spanje — niet kan worden afgeleid, dat deze zijn opgesteld op basis van bij de Portugese producenten verzamelde gegevens, en dat die zijn besproken tijdens de vergaderingen in het kader van het „Programa de Acção Conjunta", vormt het feit dat in dat kader vergaderingen tussen Spaanse en Portugese producenten zijn gehouden, niettemin reeds een objectieve en relevante aanwijzing dat de mededingingsregeling heeft geduurd van juni 1987 tot en met 24 april 1989, de datum van de laatste vergadering waarvan de Commissie kennis heeft. Andere objectieve en relevante aanwijzingen bevestigen, dat deze mededingingsregeling in die periode is voortgezet. Enerzijds blijkt uit de door de Commissie verzamelde documenten, dat Cimpor destijds bestellingen van cement uit Spanje weigerde, terwijl zij tegelijkertijd wel bestellingen voor leveringen buiten de Gemeenschap aanvaardde (supra, punten 2083-2091). Anderzijds wordt in het telexbericht van Tracoisa van 13 maart 1989 gesproken van de „bilaterale regeling tussen de Portugese en de Spaanse producenten" (supra, punt 2089).

2132 Aangezien uit deze verschillende objectieve en met elkaar overeenstemmende bewijsstukken blijkt, dat de overeenkomst tot en met 24 april 1989 is gehandhaafd, mocht de Commissie concluderen, dat de inbreuk is begaan gedurende de periode van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989.

Schending van het beginsel van gelijke behandeling

2133 Volgens Cimpor en Secil heeft de Commissie het beginsel van gelijke behandeling geschonden, door de deelneming aan de inbreuk niet aan alle bij Oficemen aangesloten Spaanse ondernemingen, of althans aan die ondernemingen welke de in paragraaf 21 van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen hadden bijgewoond, ten laste te leggen. De bewering dat de Spaans-Portugese mededingingsregeling is overeengekomen tussen Cimpor en Secil enerzijds en Oficemen anderzijds, is huns inziens onjuist. Uit de door de Commissie verzamelde documenten blijkt namelijk, dat verschillende Spaanse producenten, te weten Portland Mallorca, Cementos del Mar, Cementos del Atlantico, Portland Valderrivas, Cementos Portland Hispania, Asland, Hornos Ibéricos, Hispacement, Cementos Cosmos, Tudela Veguin en Cementos Alba, aan de vergaderingen tussen Spaanse en Portugese producenten hebben deelgenomen. Cimpor en Secil verwijzen in dat verband naar de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 (documenten nrs. 33.322/155—157), een intern document van Secil betreffende die vergadering (document nr. 33.322/167), de nota's van Cimpor betreffende de vergadering van 23 januari 1987 (documenten nrs. 33.322/163—166), de interne nota's van Oficemen betreffende die vergadering (documenten nrs. 33.322/1406—1408) en de nota's betreffende de vergaderingen van 5 maart 1987 (document nr. 33.322/171), 6 maart 1987 (documenten nrs. 33.322/1410—1412), 5 februari 1988 (document nr. 33.322/161) en 12 januari 1989 (document nr. 33.322/997).

2134 De Commissie brengt daartegen in, dat de vertegenwoordigers van de Spaanse producenten die aan de in paragraaf 21 van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen hebben deelgenomen, deel uitmaakten van het bestuur van Oficemen en in die hoedanigheid aan de betrokken vergaderingen deelnamen.

2135 Er zij aan herinnerd, dat zelfs indien de door de Commissie aangevoerde verklaring onjuist blijkt, althans met betrekking tot de vergaderingen van 23 januari 1987 (aanwezigheid van Viñolas van Asland), 5 maart 1987 (aanwezigheid van Quemeda van Portland Valderrivas, Asunción van Asland en del Fresno van Cementos Portland Hispania), 5 februari 1988 (aanwezigheid van Suana van Hornos Ibéricos) en 21 april 1988 (aanwezigheid van Magan van Hornos Ibéricos), de omstandigheid, dat geen inbreuk is vastgesteld ten laste van marktdeelnemers die zich in een vergelijkbare situatie als Cimpor en Secil bevonden, hoe dan ook geen reden kan zijn om de aan Cimpor en Secil verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer die naar behoren is aangetoond (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). In de vorige punten is reeds vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd, dat Cimpor en Secil van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 aan de inbreuk hebben deelgenomen. De klacht van Cimpor en Secil moet dan ook worden afgewezen.

Schending van de rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier

A — Belastende stukken

2136 Aangaande de belastende documenten waartoe verzoeksters geen toegang zouden hebben gehad tijdens de administratieve procedure, zij nogmaals beklemtoond, dat zelfs indien de passages uit het document waarin verslag wordt gedaan van de reis van twee werknemers van Hispacement naar Lissabon in mei 1986 (document nr. 33.322/2901), en de andere documenten waartoe verzoeksters tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden (supra, punten 369-374 en 2038-2040), buiten beschouwing worden gelaten, de Commissie in de bestreden beschikking het bewijs van het bestaan van de verweten inbreuk en de deelneming van Oficemen, Cimpor en Secil aan deze inbreuk heeft geleverd.

B — Ontlastende stukken

2137 In hun verzoekschrift stellen Cimpor en Secil, dat de stukken van het document van Hispacement (documenten nrs. 33.322/2898—2903) die bij de raadpleging van het onderzoeksdossier tijdens de administratieve procedure verhuld zijn gebleven (supra, punten 369-372), ontlastend materiaal bevatten.

2138 Cimpor en Secil kunnen evenwel niet voor het eerst in hun verzoekschrift stellen, dat de passages die aanvankelijk uit het betrokken document waren weggelaten, ontlastend materiaal bevatten, aangezien zij dat gehele document tijdens de administratieve procedure ontvangen hebben, anderhalf jaar voor de vaststelling van de bestreden beschikking, op 3 mei 1993. Zo Cimpor en Secil van mening waren, dat dit document ontlastend materiaal bevatte, hadden zij de aandacht van de Commissie daarop kunnen vestigen vóór de bestreden beschikking werd vastgesteld. Hoe dan ook kan geen van de stukken in de aanvankelijk weggelaten passages een ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) de inbreuk heeft vastgesteld (supra, punten 2101 en 2104-2106).

2139 Verder formuleren Oficemen, Cimpor en Secil een aantal opmerkingen op basis van documenten die zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 hebben kunnen raadplegen. Huns inziens hadden die documenten tijdens de administratieve procedure dienstig kunnen zijn voor hun verweer tegen het punt van bezwaar dat tegen hen in aanmerking is genomen. Ook Hornos Ibéricos en Blue Circle beroepen zich op enkele documenten die datzelfde punt van bezwaar betreffen (Hornos Ibéricos: documenten nrs. 33.322/124—133, 170, 905, 966—973, 1019, 1020, 1027, 1080—1089, 1319—1322, 1395, 1396 en 1409, alsmede hoofdstuk 9 „Portugal" van de PvB; Blue Circle: documenten

nrs. 33.322/2898—2903). De opmerkingen die deze verzoeksters op basis van die documenten hadden kunnen formuleren, zouden voor deze verzoekster evenwel niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden, aangezien zij in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking niet worden genoemd (supra, punt 256).

1. Zaak T-59/95, Oficemen/Commissie

2140 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 wijst Oficemen op een aantal documenten in het dossier betreffende Portugal, uit welke zou blijken, dat de Portugese producenten onmogelijk cement naar de Spaanse markt konden uitvoeren, omdat de Portugese binnenlandse consumptie nagenoeg gelijk was aan hun totale productie en zij reeds lang door verbintenissen aan de markten van de vroegere Portugese kolonies gebonden waren. Zo blijkt volgens haar uit de jaarverslagen van Cimpor betreffende 1987 (document nr. 33.322/905) en van Secil betreffende 1988 (document nr. 33.322/1072), dat de Portugese productie in de periode 1983-1987 geheel werd ingezet om te voldoen aan de binnenlandse vraag. Een brief van Cimpor aan Secil van 17 november 1987 (document nr. 33.322/1021), waarin sprake is van het voornemen van laatstgenoemde om cement in te voeren, bewijst haars inziens dat de Portugese producenten geen uitvoercapaciteit hadden. Ook de gegevens in het telefaxbericht van Cimpor aan Secil van 7 maart 1987 (documenten nrs. 33.322/1025 en 1026) betreffende de uitvoer naar Spanje zouden aantonen dat dergelijke uitvoer slechts sporadisch plaatsvond, en zouden bevestigen dat het moeilijk was voor de Portugese producenten om op de markt van het buurland te leveren. Ten slotte blijkt volgens haar uit de gegevens van ATIC betreffende de Portugese in- en uitvoer in 1989 (document nr. 33.322/197), dat de Portugese cementindustrie enkel uitvoerde naar landen waarmee traditionele banden bestonden (voormalige Portugese kolonies zoals Guinee-Bissau en Sao Tomé). Die gegevens zouden dus bewijzen dat het geringe uitvoerpotentieel voornamelijk bestemd was voor de handel met die markten, hetgeen uitvoer naar Spanje onmogelijk maakte.

2141 Niettemin moet worden vastgesteld, dat de alternatieve verklaringen die Oficemen op basis van de door haar ingeroepen documenten had kunnen aanvoeren om het geringe handelsverkeer in cement tussen Spanje en Portugal in de betrokken periode te rechtvaardigen, geen ander licht hadden kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen waarop de Commissie zich in de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) heeft gebaseerd en waaruit niet enkel ondubbelzinnig blijkt, dat er een overeenkomst bestond, maar ook dat die ten uitvoer is gelegd (supra, punten 2054-2092).

2. Zaken T-61/95, Cimpor/Commissie, en T-62/95, Secil/Commissie

2142 In hun memories van 7 en 10 februari 1997 voeren Cimpor en Secil in de eerste plaats een aantal argumenten aan betreffende het feit, dat de hoofdstukken van de PvB betreffende Spanje (hoofdstukken 8 en 18) tijdens de administratieve procedure niet zijn meegedeeld. Zij verwijzen in het bijzonder naar punt 55 van de PvB (blz. 155), dat hun argument zou staven dat de daling van de uitvoer van cement naar Spanje te verklaren was door de Spaanse technische voorschriften. Verder blijkt volgens Secil uit datzelfde punt (blz. 151), dat zij er geen enkel

belang bij had om in te stemmen met een overeenkomst die de Spaanse producenten zou garanderen dat zij haar cement niet naar Spanje zou uitvoeren.

2143 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) het bestaan van de inbreuk en de deelneming van Cimpor en Secil daaraan niet heeft vastgesteld op basis van het gedrag van de betrokken ondernemingen op de markt, maar op basis van directe schriftelijke bewijzen. Zelfs indien Cimpor en Secil tijdens de administratieve procedure over de passages uit de hoofdstukken van de PvB betreffende Spanje hadden kunnen beschikken om hun beide argumenten te staven, hadden die passages geen ander licht kunnen werpen op de door de Commissie aangevoerde directe schriftelijke bewijzen (supra, punten 2054-2092).

2144 In de tweede plaats stellen Cimpor en Secil in hun memories van 7 en 10 februari 1997, dat uit de punten 55 en 87 van de PvB (blz. 153, 155-157 en 220) blijkt, dat zo het ontbreken van uitvoer inderdaad het gevolg was van een overeenkomst, niet enkel Oficemen, maar ook de Spaanse cementproducenten voor die inbreuk verantwoordelijk zouden moeten worden gesteld. Indien zij toegang hadden gehad tot de betrokken bladzijden van de PvB, had het kennelijk discriminerende karakter van de bestreden beschikking vermeden kunnen worden. Tot staving van dat argument verwijzen zij ook nog naar talrijke documenten in het onderzoeksdossier. Zo stellen zij, dat uit de statuten van Oficemen (documenten nrs. 33.322/1216—1219) blijkt, dat zo al een overeenkomst was gesloten, dat enkel had kunnen gebeuren tussen de Portugese en de Spaanse producenten, maar niet tussen eerstgenoemden en Oficemen. Dat zou ook blijken uit de notulen van de vergaderingen van het directiecomité van Oficemen van 13 februari 1986 (documenten nrs. 33.322/1311—1318), 18 september 1986 (documenten nrs. 33.322/1319—1323), 12 maart 1987 (documenten nrs. 33.322/1329—1333) en 10 maart 1988 (documenten nrs. 33.322/1334—1340), verschillende telexberichten en nota's van Cimpor, Secil en Oficemen (documenten nrs. 33.322/1035—1038) en de antwoorden van Asland (documenten nrs. 33.322/1801, 1802 en 1805) en Hispacement (document nr. 33.322/2597) op een vraag van de Commissie tijdens de administratieve procedure.

2145 Vastgesteld moet worden, dat indien Cimpor en Secil er tijdens de administratieve procedure op hadden kunnen wijzen, dat in verschillende passages uit de PvB van de deelneming van de Spaanse ondernemingen aan de Spaans-Portugese mededingingsregeling werd gesproken, de Commissie hooguit de deelneming van die ondernemingen aan de verweten inbreuk in aanmerking had kunnen nemen, samen met of in plaats van de deelneming van Oficemen. Daarentegen had een dergelijke opmerking geenszins Cimpor en Secil kunnen vrijpleiten, aangezien deze geen ander licht had kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen waaruit de deelneming van Cimpor en Secil aan de mededingingsregeling blijkt (supra, punten 2054-2092).

2146 In de derde plaats stellen Cimpor en Secil in hun memories van 21 januari 1998, dat hun natuurlijke markt, namelijk de Portugese, tijdens de in de bestreden beschikking bedoelde periode een conjunctuurstijging te zien gaf. Onder die omstandigheden hadden zij geen uitvoerpolitiek kunnen ontwikkelen. Zij verwijzen in dat verband naar een rapport voor de raad

van bestuur van Ciments d'Obourg van 29 september 1988 (document nr. 33.322/215). Zij beroepen zich ook nog op verschillende notulen van het door een aantal Spaanse ondernemingen opgerichte Comite de Programación (documenten nrs. 33.322/2816, 2820, 2829, 2830, 2833 en 2837), die zouden bevestigen, dat de Portugese ondernemingen geen enkele mogelijkheid hadden om op lange termijn op de Spaanse markt activiteiten te ontplooien. Daaruit blijkt volgens hen, dat wanneer er een belangrijk productieoverschot bestaat, zoals in Spanje het geval was, een op uitvoer gericht beleid slechts zin heeft wanneer het is gericht op landen met regelmatige tekorten en mits permanent cement en klinker kunnen worden geleverd. Daarom hadden ondernemingen als Asland, Molins, Sanson, Uniland, Portcemen en Hispacement zich met elkaar moeten verbinden om de moeilijkheden ten gevolge van de fluctuaties in de voor uitvoer in aanmerking komende overschotten te verhelpen. Tot staving van dat argument verwijst Secil nog naar een document met de titel „Peter Schuhmacher" van 22 mei 1980 (document nr. 33.126/6007). Ook verwijst zij naar het verslag van de reis van Torrela van Hispacement naar Lissabon van 3 tot en met 5 juni 1987 (document nr. 33.322/2954), waaruit zou blijken, dat zij in 1986 en 1987 geen uitvoercapaciteit had en dat zij zelfs klinker had ingevoerd. Uit die nota blijkt volgens haar overigens ook, dat Hispacement wist, dat de uitvoercapaciteit van Secil louter theoretisch was.

2147 Er zij nogmaals aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) het bestaan van de inbreuk en de deelneming van Cimpor en Secil daaraan heeft vastgesteld op basis van directe schriftelijke bewijzen. In het bijzonder blijkt uit de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985 tussen de vertegenwoordigers van de cementproducenten uit Spanje en Portugal, dat de deelnemers aan die vergadering „eenparig en ondubbelzinnig het principe [hebben] aanvaard dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje, tenzij met toestemming en onder controle van de cementindustrie van elk der beide landen". Het feit dat verschillende documenten bevestigen dat de Portugese ondernemingen er geen belang bij hadden of zelfs niet de mogelijkheid hadden om op lange termijn activiteiten te ontplooien op de Spaanse markt, kan dus geen ander licht werpen op de door de Commissie in aanmerking genomen schriftelijke bewijzen. Bovendien gaat het argument van Cimpor en Secil voorbij aan het belang dat de Portugese producenten erbij hadden, dat de Spaanse producenten hun productieoverschot niet naar Portugal zouden uitvoeren.

2148 In de vierde plaats valt de inhoud van een aantal documenten volgens Cimpor en Secil niet te rijmen met het bestaan van een Spaans-Portugese mededingingsregeling of hun deelneming daaraan. Hun deelneming aan verschillende vergaderingen met de Spaanse producenten moet worden gezien als een voorzichtig antwoord op de door de Spaanse producenten geuite bezorgdheid. In hun memories van 21 januari 1998 stellen zij, dat in verschillende documenten de grote uitvoercapaciteit van de Spaanse ondernemingen wordt beklemtoond. Het gaat om twee strategische plannen van Cim-Bel (documenten nrs. 33.126/8382 en 8406) en interne nota's van Lafarge van 20 en 25 april 1988 (documenten nrs. 33.126/4631 en 4621—4624). Cimpor verwijst ook nog naar het document „Basisinformatie 1987" van CCB (supra, punt 1169) (documenten nrs. 33.126/1634 en 1636). Het was normaal dat de Portugese ondernemingen enigszins beducht waren voor de problemen van de Spaanse ondernemingen, wier overschotten even groot of groter waren dan de Portugese markt, en die klaagden over ongelijke mededingingsvoorwaarden. Cimpor en Secil stellen, dat indien zij tijdens de administratieve procedure toegang tot die documenten hadden gehad, zij beter hadden kunnen verklaren, in welke context de vergaderingen met de Spaanse producenten hebben plaatsgevonden.

2149 Dit argument moet worden afgewezen. De context waarin de vergaderingen tussen Spaanse en Portugese producenten plaatsvonden, moest de Portugese producenten, waaronder Cimpor en Secil, noodzakelijkerwijs bekend zijn. Niets belette die ondernemingen dus om dat argument reeds in de administratieve procedure naar voren te brengen. Voorts moet worden vastgesteld, dat de vermelde documenten, waarin sprake is van Spaanse uitvoer naar de Duitse, de Belgische, de Nederlandse en de Franse markt, niets bevatten dat al dan niet rechtstreeks verband houdt met de in paragraaf 21 van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen tussen de Spaanse en de Portugese producenten. Cimpor en Secil hebben dus niet aangetoond, dat indien zij tijdens de administratieve procedure toegang hadden gehad tot de door hen aangevoerde documenten, zij opmerkingen hadden kunnen maken die een ander licht hadden kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen waarop de Commissie zich in de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) heeft gebaseerd.

2150 In hun memories van 7 februari 1997 merken Cimpor en Secil op, dat volgens sommige documenten van Oficemen (documenten nrs. 33.322/1225 en 1372—1374) tussen 1986 en 1989 Spaans cement en klinker naar Portugal is uitgevoerd. Vervolgens wijzen zij erop, dat in de gegevens van het directoraat-generaal mijnen en bouwindustrie betreffende het jaar 1988 (documenten nrs. 33.322/1245—1289) de bladzijden betreffende de in- en uitvoer van cement ontbreken. In hun memories van 21 januari 1998 stellen zij, dat de Informe General al Consejo de Administración (algemeen verslag aan de raad van bestuur) van Hispacement van maart 1987 (document nr. 33.322/2941) bewijst, dat de cementhandel tussen Portugal en Spanje voortdurend is gestegen tussen 1986 en 1989, toen de nieuwe Spaanse technische voorschriften de toegang van Portugees cement tot de Spaanse markt onmogelijk hebben gemaakt. Het document bevestigt volgens hen, dat tussen de Spaanse ondernemingen, vooral tussen Hispacement en Expocemsa, vergaderingen zijn gehouden om de uitvoer van zakken cement en klinker naar Portugal te coördineren.

2151 Vastgesteld moet worden, dat verzoeksters na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 toegang hebben gekregen tot de bladzijden van het verslag van het directoraat-generaal mijnen en bouwindustrie betreffende de in- en uitvoer van cement. Het betreft de bladzijden 57 tot en met 67 die in het dossier zijn opgenomen als documenten nrs. 33.322/1273—1278. In hun memories van 21 januari 1998 hebben Cimpor en Secil evenwel niet gesteld, dat het feit dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot die documenten, hun verweer heeft geschaad.

2152 Aangaande het argument, dat de uitvoer van cement tussen de twee betrokken landen is gestegen, blijkt uit de notulen van Cimpor van de vergadering van 22 juli 1985, dat de overeenkomst tussen de Portugese en de Spaanse producenten niet alle cementverkeer tussen de twee landen verbood, maar enkel het verkeer dat niet door de cementindustrie van de twee landen werd gewenst of gecontroleerd (supra, punt 2045). Bovendien moet worden vastgesteld, dat de betrokkenen dit argument reeds tijdens de administratieve procedure hebben aangevoerd, maar dat het in de bestreden beschikking is afgewezen. De Commissie heeft zich namelijk op het standpunt gesteld, dat de „stijging van de uitvoer (...) niet voldoende [is] om te ontkrachten wat in de documenten werd geconstateerd" (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 11, laatste alinea). Zij overwoog ook (bestreden beschikking, paragraaf 49, punt 4): „Het argument van de partijen dat de overeenkomst het cementverkeer tussen de twee partijen niet heeft beperkt (...), is hier van geen enkel belang. Zoals het Hof reeds in 1966 heeft gesteld (...)

sluit het feit dat een overeenkomst tot een toeneming van de handel tussen staten leidt, niet uit dat de mededinging wordt beperkt of dat de handel tussen staten ongunstig wordt beïnvloed, aangezien deze handel zich bij afwezigheid van een beperkende overeenkomst anders had kunnen ontwikkelen." Voor zover de documenten van Oficemen (documenten nrs. 33.322/1225 en 1372—1374) en het rapport van Hispacement van maart 1987 (document nr. 33.322/2941) een argument staven dat reeds tijdens de administratieve procedure is aangevoerd, moet, waar verzoeksters in het geheel niet verklaren wat die documenten nog aan dat argument zouden hebben toegevoegd, worden vastgesteld, dat Cimpor en Secil niet hebben kunnen aantonen, dat het feit dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot die documenten, hun rechten van de verdediging heeft geschonden.

2153 In haar memorie van 7 februari 1997 wijst Cimpor nog op een passage uit het jaarverslag 1988 van Valenciana (document nr. 33.322/1818), waarin wordt gesteld dat ongeveer 30 % van de productiecapaciteit in Spanje niet wordt gebruikt. Zij stelt dat zij dit document had kunnen gebruiken tot staving van haar argument, dat het voor haar, als onderneming zonder belangrijke uitvoercapaciteit, onzinnig zou zijn geweest om uit te voeren naar markten waar het potentiële aanbod ten gevolge van de bestaande capaciteit veel groter was dan de vraag.

2154 Vastgesteld moet worden, dat het feit dat een Spaanse onderneming, namelijk Valenciana, ongeveer 30 % van haar productiecapaciteit niet gebruikte, geen enkel rechtstreeks verband heeft met de in de PvB en de bestreden beschikking vastgestelde mededingingsregeling op het Iberisch schiereiland. Het aangevoerde document kan hoe dan ook geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) het bestaan van de inbreuk en de deelneming van Cimpor daaraan heeft vastgesteld. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat juist in een nota van Cimpor betreffende een vergadering van 22 juli 1985 wordt gesteld, dat de aanwezigen „eenparig en ondubbelzinnig het principe [hebben] aanvaard dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje, tenzij met toestemming en onder controle van de cementindustrie van elk der beide landen".

2155 In haar memorie van 21 januari 1998 verwijst Secil naar een interne nota van Cimpor van 12 februari 1987 (document nr. 33.322/108), waaruit haars inziens blijkt, dat in 1987 de invoer van cement van Cimpor in het Spaanse grensgebied voor de Spaanse ondernemingen groot genoeg was om zich bedreigd te voelen. Zij haalt ook een document van Cimpor van 12 april 1988 betreffende Cementos del Norte aan (document nr. 33.322/185), waarin zou worden gesproken van een ernstige dreiging van uitvoer van Spaanse overschotten naar Portugal en van de noodzaak dat Cimpor ontmoedigingsmaatregelen treft. Zij stelt dat zij deze documenten had kunnen gebruiken om te verklaren, dat de ondernemingen van het Iberisch schiereiland niet samenspanden. De Spaanse markt werd volgens haar bedreigd door de lagere prijzen in Portugal en de Portugese markt door de Spaanse overschotten. Er was een, zij het voorzichtige en door de omstandigheden beperkte, mededinging en het was ondenkbaar, dat deze bij een beperkende overeenkomst kon worden beperkt. Dit wordt bevestigd door de analyse van Cimpor op 17 mei 1988 van het voorstel van Cementos del Norte om de fabriek van Souselas te kopen (documenten nrs. 33.322/256—269). Cementos del Norte voelde zich destijds bedreigd door de uitvoercapaciteit van de fabriek van Souselas en haar koopstrategie werd beschouwd als een manier om een concurrent uit te schakelen. Cimpor wist naar eigen zeggen, hoe agressief de Spaanse cementproducenten waren, en beschouwde de Noord-Spaanse markt inderdaad als

een natuurlijke markt met groot importpotentieel. Zowel de strategie van Cementos del Norte als de reactie van Cimpor valt niet te rijmen met de hypothese van een mededingingsregeling tussen de cementfabrikanten van de twee landen om hun respectieve nationale markten te beschermen en de cementhandel te ontmoedigen.

2156 In de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) heeft de Commissie het bestaan van een Spaans-Portugese mededingingsregeling en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vastgesteld op basis van directe schriftelijke bewijzen. De in het vorige punt genoemde documenten zouden niet dienstig zijn geweest voor Secils verweer. De Commissie heeft immers nooit gesteld, dat de gelaakte overeenkomst een einde heeft gemaakt aan elke uitvoer of dreiging van uitvoer van cement tussen de twee landen. In de PvB (punt 11, tweede alinea) en de bestreden beschikking (paragraaf 21, punten 3-7) wordt immers gesproken van verschillende vergaderingen tussen de Portugese producenten en Oficemen om „elkaar wederzijds te informeren over de ontwikkeling van de cementuitvoer tussen de twee landen". Verder had het bestaan van een productieoverschot in Spanje niet tot gevolg dat artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet van toepassing was op de mededingingsverstorende gedragingen van de Portugese producenten, die duidelijk blijken uit verschillende directe schriftelijke bewijzen (supra, punten 2054-2092). Ten slotte tonen de door verzoekster aangevoerde omstandigheden aan, dat de Portugese en Spaanse producenten er werkelijk belang bij hadden de betrokken mededingingsregeling overeen te komen. Zelfs indien Secil tijdens de administratieve procedure op basis van de documenten nrs. 33.322/108, 185 en 256—269 had kunnen aantonen, dat er in 1988 in Spanje een productieoverschot en een dreiging van cementuitvoer tussen de twee landen bestond, dan nog had die procedure geen andere afloop kunnen hebben. Ten overvloede zij daaraan toegevoegd, dat de door Secil aangevoerde documenten enkel betrekking hebben op het eventuele marktgedrag van Cimpor en dat zij Secil dus geenszins kunnen vrijpleiten.

2157 In de vijfde plaats stellen Cimpor en Secil in hun memories van 21 januari 1998, dat verschillende documenten kracht hadden kunnen bijzetten aan hun argument, dat tijdens de vergaderingen tussen Spaanse en Portugese producenten in de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode de technische specificaties en de kwaliteitscontrole van het ingevoerde cement centraal stonden. Zij verwijzen dienaangaande naar de notulen van de vergaderingen van het directiecomité van Oficemen van 18 september 1986 (documenten nrs. 33.322/1319—1323), 12 februari 1987 (documenten nrs. 33.322/1329—1333) en 10 maart 1988 (documenten nrs. 33.322/1334—1340). Het gebruik van die documenten in de administratieve procedure zou hen dus in staat hebben gesteld, hun betoog te staven, dat de Spaanse ondernemingen vooral bezorgd waren over de ongelijke mededingingsvoorwaarden en dat zij ervan uitgingen, dat voor het handelsverkeer in cement tussen de twee landen soortgelijke technische en kwaliteitsvoorschriften noodzakelijk waren. Ook de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van Asland van 24 september 1986 (documenten nrs. 33.322/1607 en 1608) zouden daarvoor dienstig zijn geweest. Blijkens dat document was Asland bezorgd over de invoer van cement waarvan de oorsprong niet was aangegeven, en achtte zij het noodzakelijk maatregelen te nemen om die invoer tegen te gaan. Asland dacht niet ernstig aan een marktverdelingsafspraak, maar veeleer aan de invoering van statistische controles en een kwaliteitscertificaat.

2158 Cimpor voert nog andere documenten aan, die haars inziens haar argument hadden kunnen staven, dat tijdens de vergaderingen tussen Spaanse en Portugese producenten in de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode de verschillende technische specificaties in de twee landen en de implicaties daarvan voor de bilaterale handel centraal stonden. In haar

memorie van 7 februari 1997 verwijst zij naar een passage uit de agenda van de vergadering van het directiecomité van Oficemen van 15 februari 1990 (documenten nrs. 33.322/1362 en 1363) en in haar memorie van 21 januari 1998 naar de notulen nr. 11/88 van de raad van bestuur van Secil van 12 mei 1988 betreffende de vergadering met de Spaanse cementproducenten (documenten nrs. 33.322/1048 en 1049) en een interne nota van Secil van 10 mei 1988 (documenten nrs. 33.322/1051 en 1052). Die laatste twee documenten tonen aan, dat de ondernemingen van de twee landen de ontwikkeling van de technische specificaties aandachtig volgden, „om wederzijdse belemmeringen voor de invoer van cement in de twee landen te vermijden".

2159 Vastgesteld moet worden, dat verzoeksters dit argument reeds hebben aangevoerd tijdens de administratieve procedure (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 10), en dat het in de bestreden beschikking is afgewezen. De Commissie stelde zich daarin namelijk op het standpunt (bestreden beschikking, paragraaf 49, punt 3): „Indien de partijen vooral het verkeer van cement dat niet aan de normen van een land voldoet wilden voorkomen, dan kan hiermee (...) nog niet verklaard worden hoe de controle van het cementverkeer tussen de beide landen door de producenten zelf ervoor had kunnen zorgen dat het uitgevoerde cement met de normen van het land van bestemming overeenkwam. Bovendien is het niet de taak van een onderneming (of ondernemersvereniging), (...) om op eigen initiatief de plaats in te nemen van de overheid die voor de toepassing van de wetten in het betrokken land verantwoordelijk is." Bovendien overwoog zij (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 11), dat dit argument niet volstond „om de controle van de eventuele uitvoer van Spanje naar Portugal te rechtvaardigen, aangezien het Spaanse cement ten minste van klasse 35 is en dus van een hogere klasse dan de Portugese klasse 30". Voor zover de documenten nrs. 33.322/1048, 1049, 1051, 1052, 1319—1323, 1329—1333, 1334—1340, 1362, 1363, 1607 en 1608 een argument staven dat reeds tijdens de administratieve procedure is aangevoerd, moet, waar verzoeksters in het geheel niet verklaren wat die documenten nog aan dat argument zouden hebben toegevoegd, worden vastgesteld dat Cimpor en Secil niet hebben kunnen aantonen, dat indien zij tijdens de administratieve procedure toegang hadden gehad tot die documenten, die procedure een andere afloop had kunnen hebben.

2160 In haar memorie van 21 januari 1998 voegt Cimpor daaraan toe, dat blijkens verschillende documenten de producenten uit andere lidstaten en Cembureau belang hechtten aan harmonisatie en de noodzaak van een mededinging onder gelijke voorwaarden en zonder dumping [notulen van de vergaderingen van het directiecomité van FIC van 29 juni 1977 (documenten nrs. 33.126/1953—1965), 12 juli 1978 (documenten nrs. 33.126/1967—1974), 17 oktober 1979 (documenten nrs. 33.126/1976—1988), 12 december 1979 (documenten nrs. 33.126/1990—1999), 9 juli 1980 (document nr. 33.126/2009), 8 december 1982 (documenten nrs. 33.126/2026—2033), 23 februari 1983 (documenten nrs. 33.126/2035—2043) en 13 juli 1983 (documenten nrs. 33.126/2044—2049)]. Toegang tot die documenten tijdens de administratieve procedure zou haar in staat hebben gesteld, te beklemtonen hoe belangrijk de kwestie van de technische specificaties en de kwaliteitscontrole was in het kader van de relaties tussen de Spaanse en de Portugese industrie.

2161 Vastgesteld moet evenwel worden, dat die documenten geen verband houden met de in aanmerking genomen inbreuk. Verder bevatten zij geen enkel gegeven betreffende de Spaanse en Portugese markt of producenten. Het is dan ook uitgesloten dat de inhoud daarvan een ander licht had kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen die de Commissie in de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) heeft gebruikt.

2162 In de zesde plaats verwijzen Cimpor en Secil in hun memories van 21 januari 1998 naar een groot aantal documenten betreffende overeenkomsten tussen Italiaanse ondernemingen en tussen Italiaanse en Zwitserse ondernemingen (documenten nrs. 33.126/2902, 2916, 2919—2921, 2943, 2976, 2985—3013, 3014—3032, 3033—3036, 3042, 3043, 3053—3059, 3110—3126, 3127—3131, 11878—11966, 12083—12113 en 12116—12135). Toegang tot die documenten tijdens de administratieve procedure zou hen in staat hebben gesteld, duidelijker en met meer kracht erop te wijzen hoe zwak de tegen hen in aanmerking genomen bewijzen waren, vooral gelet op de kennelijk geïnstitutionaliseerde en georganiseerde marktverdeling waarmee de ondernemingen van de cementsector in de verschillende lidstaten te maken hadden.

2163 Dienaangaande volstaat het erop te wijzen, dat het eventuele bestaan van geïnstitutionaliseerde mededingingsregelingen tussen Italiaanse en Zwitserse producenten geen ander licht kan werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 11 en 61, sub c) en de bestreden beschikking (paragrafen 21 en 49) het bestaan van de inbreuk en de deelneming van de Portugese producenten daaraan heeft vastgesteld.

2164 Uit een en ander volgt, dat de rechten van de verdediging van Oficemen, Cimpor en Secil niet zijn geschonden doordat zij geen toegang hadden tot de delen van de PvB en de documenten die zij in de onderhavige procedure als ontlastende stukken hebben aangevoerd.

Conclusie

2165 Uit een en ander (supra, punten 2036-2164) volgt, dat de onderzochte middelen moeten worden afgewezen.

VII — *De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige Frans-Duitse mededingingsregeling en de deelneming van verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub a)*

Inleidende opmerkingen

2166 Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Cedest (T-38/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95) en BDZ (T-48/95), aan wie in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, bestaande in een Frans-

Duitse mededingingsregeling, wordt verweten, betwisten het bestaan van die inbreuk alsmede hun deelneming daaraan. Ciments français en Heidelberger betwisten meer bepaald het bestaan van de verschillende ter zake van die inbreuk in aanmerking genomen elementen, te weten een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, verschillende onderling afgestemde feitelijke gedragingen en een overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland, of althans hun deelneming daaraan. Dyckerhoff, SFIC, Cedest, Lafarge en BDZ betwisten het bestaan van sommige van die elementen of althans hun deelneming daaraan. Ciments français, Heidelberger en Lafarge zijn het niet eens met de duur van hun deelneming aan de inbreuk. Ciments français heeft eveneens bezwaar tegen het kunstmatige karakter van het verband dat de Commissie legt tussen de drie ter zake van die inbreuk in aanmerking genomen elementen. Verzoeksters' grieven handelen zowel over de beoordeling van de economische context van de beweerde Frans-Duitse mededingingsregeling als over de uitlegging van het door de Commissie in de bestreden beschikking aangevoerde bewijsmateriaal.

2167 Alvorens de gegrondheid van de verschillende aangevoerde argumenten te beoordelen, moet de betrokken inbreuk worden onderzocht zoals die in de bestreden beschikking wordt uiteengezet.

2168 De Commissie stelt in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vast, dat SFIC, Lafarge, Ciments français, Cedest, BDZ, Dyckerhoff en Heidelberger „inbreuk [hebben] gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag, in ieder geval in de periode van 23 juni 1982 tot en met 30 september 1989, door deel te nemen aan overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de regulering van de cementleveringen vanuit Frankrijk naar Duitsland en vanuit Duitsland naar Frankrijk". Haar uiteenzettingen met betrekking tot die inbreuk zijn in de bestreden beschikking te vinden in paragraaf 22, punten 1 tot en met 11 en 13 tot en met 18, van de uiteenzetting van de feiten en in paragraaf 50, punten 1 tot en met 4, van de juridische beoordeling.

2169 Blijkens die uiteenzettingen gaat de Commissie met een beroep op de inhoud van verschillende documenten achtereenvolgens in op het bestaan sinds 1982 van een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland en van onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen verschillende Franse en Duitse producenten en verenigingen en het bestaan sinds 1984 van een overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland.

2170 In paragraaf 50, punt 4, eerste en derde alinea, verklaart zij:

„Gezien het feit dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met betrekking tot het zoeken naar een oplossing voor het beperken van de verkoop van Cedest in Duitsland buiten Saarland en de overeenkomst

uit 1984 waarvan sprake is in de brief van 22 september 1986, allemaal op de marktverdeling en het beperken van het grensoverschrijdende cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland gericht waren, is de Commissie van mening dat de overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen als één enkele en continue inbreuk beschouwd kunnen worden.

(...)

Deze ene enkele en continue inbreuk met betrekking tot de beperking van het grensoverschrijdend handelsverkeer tussen Frankrijk en Duitsland werd van 23 juni 1982 tot en met 30 september 1989 door het SFIC, Cedest, Ciments français, Lafarge, BDZ, Dyckerhoff en Heidelberger gepleegd."

2171 De Commissie neemt dus tegen die verzoeksters in aanmerking dat zij hebben deelgenomen aan een uit verschillende elementen bestaande inbreuk, die zij zegt te hebben aangetoond op grond van directe schriftelijke bewijzen. Verzoeksters pogen met hun argumenten aan te tonen, dat de Commissie geen bewijs voor haar bewering heeft aangebracht. Die argumenten moeten achtereenvolgens worden onderzocht aan de hand van de elementen van de inbreuk waarop zij betrekking hebben.

Overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland

2172 Blijkens de bestreden beschikking heeft de Commissie, zoals zij impliciet in haar memories en expliciet in haar antwoord op een schriftelijke vraag van het Gerecht in de zaken T-35/95, T-36/95, T-38/95, T-39/95, T-42/95, T-43/95 en T-48/95 heeft bevestigd, een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland aangemerkt als een van de bestanddelen van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

2173 Zonder nauwkeurige gegevens te verstrekken omtrent het tijdstip waarop die overeenkomst zou zijn gesloten of met ingang waarvan zij zou zijn toegepast, merkt zij in het kader van de juridische beoordeling in de bestreden beschikking (paragraaf 50, punt 2, eerste en tweede alinea) op:

„Uit de nota's van 23 juni 1982, 22 juli 1982 en 17 november 1982 (...) blijkt dat de verdeling van de verkoop op de markt in Saarland tussen Ciments français, Cedest, Heidelberger en Dyckerhoff een voldongen feit was dat door geen van de betrokken ondernemingen werd betwist, aangezien het bij de betwisting om andere markten ging (‚Saarland uitgezonderd').

Het bestaan van deze overeenkomst wordt bevestigd in de verklaring van Dyckerhoff aan Ciments français tijdens hun ontmoeting op 9 en 10 mei 1983 (...), dat hij in Saarland en in Frankrijk niet het cement zou verkopen dat door de vermaling van 100 000 ton klinker in de fabriek van Ciments luxembourgeois werd verkregen."

2174 De Commissie is van mening, dat die overeenkomst niet alleen vóór, doch ook tijdens de litigieuze periode bestond. Zij merkt namelijk op (paragraaf 22, punt 17, tweede alinea): „(...) de overeenkomst over Saarland wordt vermeld in de nota's van twee verschillende producenten; deze overeenkomst wordt in beide nota's niet alleen als een historisch, maar ook als een actueel feit genoemd (...)"

2175 Haars inziens valt uit de drie door haar in paragraaf 50, punt 2, eerste alinea, van de bestreden beschikking genoemde documenten op te maken, dat Cedest was begonnen met de verkoop van cement in andere Duitse deelstaten dan Saarland, hetgeen voor de Duitse producenten aanleiding zou zijn geweest om te reageren met een „aanval" op de markt in Oost-Frankrijk, ten koste van de Franse producenten aldaar. De stap van Cedest zou evenwel niet van invloed zijn geweest op de toepassing van de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, zodat de reeds bestaande overeenkomst zou zijn voortgezet en de andere belanghebbenden bij de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland naar aanleiding van het gedrag van Cedest bij die gelegenheid zouden hebben deelgenomen aan de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, door die in veel bredere regelingen op te nemen.

2176 De Commissie verklaart (paragraaf 50, punt 2, derde alinea, en punt 3, eerste alinea):

„Bij de overeenkomst inzake de marktverdeling in Saarland waren in het begin betrokken: Ciments français, Cedest, Heidelberger en Dyckerhoff. Rekening houdend met hetgeen wordt uiteengezet in de hiernavolgende punten 3, 4 en 5, is de Commissie van mening dat deze overeenkomst deel uitmaakt van veel bredere regelingen met betrekking tot het geheel van relaties tussen de Duitse en de Franse producenten, die niet beperkt waren tot louter deze vier producenten.

Naar aanleiding van de uitvoer van Cedest naar de andere Duitse deelstaten dan Saarland, en van de reacties in Frankrijk van de Duitse producenten, heeft bilateraal overleg plaatsgevonden dat ten doel had de grensoverschrijdende cementhandel te beperken."

2177 Het genoemde bilateraal overleg strookt volgens de systematiek van de bestreden beschikking met de in artikel 3, lid 3, sub a, daarvan bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

2178 Voorts verklaart de Commissie in paragraaf 50, punt 4, tweede alinea:

„Zelfs als SFIC, BDZ en Lafarge niet vanaf het begin bij de overeenkomst over Saarland partij waren, hebben zij deze overeenkomst in ieder geval geaccepteerd vanaf 23 juni 1982, dat wil zeggen vanaf het moment dat zij gehandeld hebben om de overeenkomst betreffende Saarland tot andere Duitse deelstaten uit te breiden en om deze overeenkomst in het veel bredere kader van de regelingen van het Frans-Duitse handelsverkeer op te nemen."

2179 Bovendien zet zij uiteen (paragraaf 50, punt 4, eerste alinea) dat, „[g]ezien het feit dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met betrekking tot het zoeken naar een oplossing voor het beperken van de verkoop van Cedest in Duitsland buiten Saarland en de overeenkomst uit 1984 waarvan sprake is in de brief van 22 september 1986", alle dezelfde strekking hadden, haars inziens die overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen als één enkele en continue inbreuk kunnen worden beschouwd.

2180 Weliswaar neemt de Commissie in de bestreden beschikking — daar waar zij te kennen geeft (paragraaf 50, punt 3, laatste alinea) dat „[d]e in dit punt beschreven onderling afgestemde feitelijke gedragingen [die] hebben plaatsgevonden van 1982 tot en met 1984 en de overeenkomst uit 1984, die blijkt uit de brief van 22 september 1986, (...) inbreuken [vormen] op artikel 85, lid 1, begaan door SFIC, Cedest, Ciments français, Lafarge, BDZ, Dyckerhoff en Heidelberger" — enkel de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die van 1982 tot en met 1984 ten uitvoer zouden zijn gelegd en de beweerdelijk in 1984 gesloten overeenkomst als inbreuk in aanmerking, doch het feit dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland niet met zoveel woorden wordt genoemd, laat, anders dan BDZ beweert, er geen enkel misverstand over bestaan welke status de Commissie in de bestreden beschikking aan die overeenkomst toekent. Bovendien wordt in de tekst van artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van de betrokken verzoeksters aan overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking genomen. Het gebruik van het meervoud bevestigt, dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland als een van de bestanddelen van die inbreuk wordt beschouwd.

2181 Wat het bewijs betreft, stellen Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger en BDZ, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat er in 1982 en 1983 sprake was van een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland. Cedest betwist toentertijd aan een dergelijke overeenkomst te hebben deelgenomen.

2182 Om aan te tonen dat die overeenkomst bestond, beroept de Commissie zich in de bestreden beschikking (paragrafen 22, punt 2, en 50, punten 1 en 2) op vier documenten, alsook op de vorming van een vervoersonderneming, de Saarländische Silo-Transport GmbH (hierna: „SST").

2183 Op grond van die vier documenten komt de Commissie tot de conclusie, dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland in 1982 en 1983 voor Ciments français, Cedest, Heidelberger en Dyckerhoff een voldongen feit was dat niet werd betwist (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 2).

2184 De wijze waarop de Commissie in de bestreden beschikking en in het kader van de onderhavige procedure die elementen analyseert, kan evenwel niet worden aanvaard.

2185 Uit twee van de in de bestreden beschikking genoemde documenten blijkt namelijk, dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, waarnaar in die documenten wordt verwezen, een onderdeel vormde van een ruimer verband van regulering van het cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland, althans totdat Cedest in Duitsland een agressiever commercieel beleid ging voeren.

2186 In de eerste plaats wordt in een in paragraaf 22, punt 1, van de bestreden beschikking aangehaalde interne nota van Vicat van 22 juli 1982 (documenten nrs. 33.126/6055—6057) met het opschrift „Leveringen van Duits cement in Oost-Frankrijk", verklaard, dat de verkoop op de markt in Saarland, althans tot 1977, geschiedde volgens een tussen Cedest, Ciments français, Dyckerhoff en Heidelberger overeengekomen verdeling.

2187 In het eerste punt van die nota, dat is gewijd aan de voorgeschiedenis van de leveringen van Duits cement in Oost-Frankrijk, merkt de opsteller namelijk op:

„Het uitgangspunt van deze zaak is historisch de economische aansluiting van Saarland bij de BRD in 1959.

(...) Gedurende de periode 1947-1959 geschiedden de cementleveringen volgens de overeengekomen verdeling — via de ijzer- en staalfabrikanten in Frankrijk (Thionville en Hagondange) en in Duitsland.

De leveringen geschiedden derhalve tot in die laatste jaren in de volgende verhouding:

— SCF [Ciments français] = 120 000 ton/jaar via de Saarländische Zement Gesellschaft (aangesloten bij SCF).

— Cedest = 90 000 ton/jaar.

— Duitse producenten (Dyckerhoff vanaf de fabriek in Gommel en Heidelberg [Heidelberger]) = 250 000 ton/jaar.

(...)

Deze door iedereen erkende situatie is ongeveer vijf jaar geleden grondig gewijzigd door Cedest, die zich niet wilde beperken tot de voorziening van de Saarlandse markt en die voor een jaaraandeel van 100 tot 120 000 ton/jaar een hele reeks Duitse gebruikers heeft ingepalmd. Deze nieuwe situatie heeft tot heftige protesten van de Duitse producenten geleid die, de geen resultaat opleverende discussies moe zijnde, het initiatief genomen hebben om Oost-Frankrijk binnen te dringen om zo de op de Franse markt gederfde inkomsten goed te maken, waarbij met name op de clientèle van Cedest werd gemikt."

2188 De opsteller van die nota is dus van mening, dat de vroegere situatie, die een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland omvatte, door de handelwijze van Cedest grondig is gewijzigd. Deze zou niet langer genoegen hebben genomen met haar aandeel in de verdeling van Saarland en zou zijn begonnen met de verkoop van ongeveer 120 000 ton cement aan Duitse afnemers buiten Saarland. Die fundamentele wijziging van de situatie zou voor de Duitse producenten aanleiding zijn geweest om te reageren en te beginnen met de verkoop van hun cement in Frankrijk, meer in het bijzonder in Oost-Frankrijk. Volgens de opsteller van de nota maakt de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland dus deel uit van een bredere regeling, die eveneens betrekking heeft op het cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland in andere gebieden dan Saarland.

2189 De overige passages uit het document bevestigen, dat die overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, die tenminste van 1959 tot en met 1977 zou hebben bestaan, daarna niet meer is toegepast.

2190 Zo wordt in dit document voorts opgemerkt:

„Ondanks de devaluatie van de Franse franc en de prijsblokkeringsmaatregelen (11.06.1982), hebben de Duitse producenten het initiatief genomen om hun actie in het Oosten op te voeren.

(...)

Bovendien handelt Cedest dusdanig dat het klimaat nog verder verziekt wordt, hetgeen alleen maar tot een conflict kan leiden en een olievlekeffect kan hebben, en dat op het moment dat wij proberen onze tonnen te valoriseren.

Er is echter nog geen enkele oplossing gevonden voor het probleem van de tonnen die de Duitse producenten op de Franse markt hebben veroverd — wegens de houding van Cedest."

2191 Derhalve kan uit de betrokken nota niet worden afgeleid, dat, zoals de Commissie beweert (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 2), er in 1982 nog een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland bestond.

2192 In de tweede plaats blijkt uit een in paragraaf 22, punt 4, van de bestreden beschikking aangehaalde met de hand geschreven interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 (documenten nrs. 33.126/6592—6596), dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, die tot in de jaren zeventig heeft bestaan, de reactie van de betrokken producenten op de eerste verstoring van de betrekkingen tussen de Franse en de Duitse producenten vormde. In het kader van die reactie werd besloten, de markt in Saarland aldus te verdelen, dat de ene helft van de verkoop aan de Franse producenten en de andere helft aan de Duitse producenten toekwam, hetgeen overeenstemt met de gegevens in de nota van Vicat van 22 juli 1982, volgens welke Cedest en Ciments français over een quotum van 210 000 ton beschikten en Dyckerhoff en Heidelberger over een quotum van 250 000 ton (supra, punt 2187). De interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 bevestigt de facto, dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland een onderdeel vormde van een ruimer verband van regulering van het cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland.

2193 Die nota geeft besprekingen tussen Lafarge en Dyckerhoff weer. Ofschoon de betrokken Duitse producent in het document niet met name wordt genoemd, volgt immers uit het gebruik van de letters „GR" in de tekst om verslag te doen van de uitlatingen van Grüner, een medewerker van Dyckerhoff, enerzijds, en uit de gegevens in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 4) en de door partijen in het kader van de zaken T-35/95 en T-43/95 aangevoerde argumenten, anderzijds, dat het die producent betreft.

2194 De opsteller van de nota geeft de uitlatingen van Grüner weer als volgt:

„Gr 1) Rappel histoire

Il y a deux ans, occasion de parler avec G d'A. des affaires

— Laf.[Lafarge] en All.

— Relations Cedest — All. du sud

La première perturbation fut la Sarre. Règle du jeu répartit. ~~fifty fifty~~ | franc avec résultat alle m
relèvement du prix de 15 DM ou %. Clause
catastroph 5 000 t en trop -> nécess.
10 000 on réagit

Cela a fonctionné
Vers 1970 Thionvill[o]ise commence à fournir 20-30 000 [...]
après -} W [Wössingen]
[...]"

[„Gr 1) Historisch overzicht
Twee jaar geleden gelegenheid om zaken met G d'A. te bespreken

— Laf.[Lafarge] in Dtsl [Duitsland].

— Betrekkingen Cedest — Zuid-Dtsl

Eerste verstoring was Saarland. Spelregel verdel. [verdeling] ~~fifty fifty~~ | frankr. [Frankrijk] met resultaat
dtsl
prijsstijging van 15 DM of %. Catastrof.
clausule [catastrofe-clausule] 5 000 t teveel -> noodz.
10 000 reactie

Dat werkte
Rond 1970 begint Thionvill[o]ise 20-30 000 (...) te leveren
daarna -} W [Wössingen]
(...)"]

2195 De Commissie verklaart in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 4), door verzoeksters niet weersproken, dat met „Thionvill[o]ise" in feite Cedest werd bedoeld.

2196 Blijkens de inhoud van de geanalyseerde nota heeft Cedest sinds het begin van de jaren zeventig de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland niet meer geëerbiedigd en haar quotum duidelijk overschreden. Aangezien uit de interne nota van Vicat van 22 juli 1982 volgt, dat Cedest sinds het einde van de jaren zeventig ook in andere Duitse gebieden dan Saarland cement heeft verkocht, waardoor de tot dan toe tussen Frankrijk en Duitsland bestaande situatie grondig zou zijn gewijzigd (supra, punt 2187), bevestigt de nota van Lafarge evenwel dat de handelwijze van Cedest en de reactie van de Duitse producenten zowel op Saarland als op andere gebieden aan weerskanten van de grens betrekking hadden.

2197 De opsteller van de nota van Lafarge verklaart voorts in een andere passage, dat „[...] Cedest a voulu faire éclater le syst. franç. [...]" [„Cedest (...) het Frans. syst. [wilde] laten springen"). Ook hieruit blijkt, dat het gevoelen was dat Cedest met haar houding de gehele zaak wilde openbreken.

2198 Hij verklaart bovendien, dat „BC" zich afvraagt „[h]oe [het] staat (...) met de rechten van Cedest aangezien dit al tien jaar gaande is". Die uitlatingen zijn gedaan door B. Collomb van Lafarge, die bij deze ontmoeting de belangen van Wössingen (voorheen Portland Zementwerk Wössingen, afgekort PZW), een Duitse dochteronderneming van Lafarge (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 11, vierde alinea), vertegenwoordigde; Collomb was lid van het bestuur van die dochteronderneming. Dergelijke uitlatingen tonen aan, dat de verstoring als gevolg van de handelwijze van Cedest op het tijdstip waarop de nota werd opgesteld, al tien jaar duurde.

2199 Derhalve kan niet worden gesteld, dat de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 bewijst, dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland in 1982 en 1983 nog werd toegepast.

2200 Op grond van dit en het vorige document kan worden geconcludeerd, dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland een regeling vormde waarvan het toepassingsgebied de grenzen van de deelstaat Saarland overschreed en zich uitstrekte tot het geheel van de betrekkingen tussen Frankrijk en Duitsland. De mededingingsregeling bestond erin, geen cement over de eigen grenzen te verkopen en, ingeval er toch cement werd verkocht, dit binnen de overeengekomen limieten te doen, zoals voor de markt in Saarland, waarvoor wegens de geschiedenis van de aansluiting van deze deelstaat een uitzonderingsregeling gold. De twee documenten tonen daarentegen niet aan, dat de overeenkomst nog in 1982 en 1983 bestond, aangezien daaruit blijkt, dat niet alleen Cedest, doch ook de Duitse producenten de overeenkomst wilden openbreken.

2201 Tot staving van haar bewering noemt de Commissie nog twee documenten: een in paragraaf 22, punt 7, van de bestreden beschikking genoemde ongedateerde interne nota van Lafarge (documenten nrs. 33.126/6582 en 6583), die de inhoud weergeeft van besprekingen die tijdens een vergadering op 17 november 1982 tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger zouden zijn gehouden, en een in paragraaf 22, punt 9, van de bestreden beschikking genoemd verslag van Ciments français van 17 mei 1983 (documenten nrs. 33.126/4251—4253) van een ontmoeting tussen Ciments français en Dyckerhoff op 9 en 10 mei 1983.

2202 Die twee documenten weerleggen evenwel niet de uit het onderzoek van de interne nota's van Vicat van 22 juli 1982 en van Lafarge van 23 juni 1982 voortvloeiende vaststelling.

2203 In de eerste plaats is de ongedateerde interne nota van Lafarge, getiteld „Vergadering op de top CEDEST/DYCK/HEI 17/11", voorzien van het hoofdje „JM aan B. Collomb". De eerste alinea luidt: „Knut BFB heeft mij vanmiddag gebeld om mij in het kort verslag te doen van de vergadering van gisterochtend, die door een lunch langer duurde, alles ‚in de best denkbare

sfeer' — deelnemers: Seillière + Renard Lose-Gruner Brenke." De initialen „JM" staan voor J. Marichal, vertegenwoordiger van Lafarge. Seillière en Renard vertegenwoordigen Cedest. De afkorting „Knut BFB" staat voor een van de vennoten van Lafarge bij haar dochteronderneming Wössingen, Knut Bücker-Flürenbrock. J. Lose en H. Grüner vertegenwoordigen Dyckerhoff. T. Brenke vertegenwoordigt Heidelberger.

2204 Derhalve volgt uit die — in de bestreden beschikking niet weergegeven — eerste alinea van de nota, dat de daarin vervatte informatie afkomstig is van een persoon, K. Bücker-Flürenbrock, die niet aan de betrokken vergadering van 17 november 1982 had deelgenomen.

2205 In haar opmerkingen van 7 januari 1998 betreffende de toegang tot het dossier van de Commissie, die haar is verleend na de op 18 en 19 juni 1997 vastgestelde maatregel tot organisatie van de procesgang, heeft Cedest evenwel inzonderheid een beroep gedaan op de inhoud van een interne nota van Lafarge van 7 januari 1983 (documenten nrs. 33.126/7514—7516), waarin zij tijdens de administratieve procedure geen inzage had gehad, ter betwisting van de bewijskracht van de in paragraaf 22, punt 7, van de bestreden beschikking genoemde interne nota van Lafarge en ten bewijze dat zij toentertijd was blijven volharden in haar autonome gedrag in Duitsland.

2206 Vastgesteld moet worden dat die nota van 7 januari 1983, ten aanzien waarvan de Commissie ter terechtzitting in zaak T-38/95 niet heeft betwist dat zij een objectief verband vertoont met een tegen Cedest in aanmerking genomen punt van bezwaar, voor haar niet alleen dienstig had kunnen zijn bij de uitoefening van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure (supra, punt 247, en infra, punten 2184-2290), doch ook een nieuw licht werpt op de inhoud van de in paragraaf 22, punt 7, van de bestreden beschikking genoemde interne nota van Lafarge wat betreft de daadwerkelijke uitlatingen van de vertegenwoordigers van Cedest tijdens de vergadering van 17 november 1982 met vertegenwoordigers van Dyckerhoff en Heidelberger.

2207 De interne nota van 7 januari 1983 is een intern verslag van de informatie die twee vertegenwoordigers van Lafarge, Collomb en Marichal, hebben verzameld tijdens een ontmoeting op 10 december 1982 met onder anderen vertegenwoordigers van Dyckerhoff en Heidelberger bij gelegenheid van het jubileum van de gebroeders E. en K. Bücker-Flürenbrock, de vennoten van Lafarge bij Wössingen. In die nota valt te lezen onder het kopje „Lose en Bremke": „Niks bijzonders, zeer vriendelijk. — Het oude liedje: ‚U zou moeten integreren in de beroepsgroep in de BRD', doch niets nieuws. — ‚Ja, wij hebben een gesprek met Cedest gehad. Het verliep zonder strubbelingen, aangenaam, doch inhoudelijk is er niets veranderd.' Zij hebben daarentegen niet gezinspeeld op hetgeen Cedest volgens K. Bücker-Flürenbrock op die vergadering zou hebben gezegd, namelijk: ‚Wij zijn volstrekt bereid om RMC extra hoeveelheden cement bij Wössingen te laten overnemen. In een dergelijk geval zal RMC evenwel minder cement in Rijnland en Westfalen, dat wil zeggen bij Dyckerhoff, kopen.'"

2208 Uit verschillende gegevens blijkt, dat die passage uit de nota betrekking heeft op de vergadering van 17 november 1982 tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger. In de eerste plaats

vertegenwoordigt Lose Dyckerhoff en staat „Bremke" voor T. Brenke, de vertegenwoordiger van Heidelberger. In de tweede plaats vond de ontmoeting waarover de nota van 7 januari 1983 ging, plaats op 10 december 1982, dat wil zeggen minder dan een maand na de vergadering van 17 november 1982 tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger. In de derde plaats zijn de twee nota's, zowel die van 7 januari 1983 als die welke wordt genoemd in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 7), interne nota's van Lafarge, die zijn opgesteld door één en dezelfde persoon, te weten Marichal. In de vierde plaats tonen de bewoordingen van de nota van 7 januari 1983 aan, dat er een verband bestaat tussen die nota en de in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 7) genoemde ongedateerde nota. Zo valt uit de eerste alinea van die ongedateerde nota op te maken, dat zij het verslag vormt van de vergadering van 17 november 1982, dat K. Bücker-Flürenbrock op 18 november 1982 telefonisch aan Marichal heeft gedaan (supra, punt 2203). In de nota van 7 januari 1983 is evenwel niet alleen sprake van de aangename sfeer waarin de vergadering van Lose, van Dyckerhoff, en Brenke, van Heidelberger, met vertegenwoordigers van Cedest is verlopen, doch wordt uitdrukkelijk verwezen naar de door Bücker-Flürenbrock aan Cedest toegeschreven uitlatingen tijdens die vergadering (zie vorig punt).

2209 De bewoordingen van de nota van 7 januari 1983 en de herkomst van de daarin weergegeven informatie ontnemen dus elke bewijskracht aan het document dat door de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 7) wordt gebruikt om verslag te doen van de vermeende uitlatingen van de vertegenwoordigers van Cedest over de markt in Saarland op de vergadering van 17 november 1982.

2210 Enerzijds zijn die bewoordingen rechtstreeks in tegenspraak met de bewoordingen van de nota die door de Commissie in de bestreden beschikking wordt aangehaald om te concluderen, dat Cedest bereid was haar verkopen in Duitsland te beperken en deze aan te passen aan de ontwikkeling van de markt (paragrafen 22, punt 7, en 50, punt 3, tweede alinea). Anderzijds geven zij, anders dan de in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 7) aangehaalde interne nota, informatie weer die is verkregen van personen, Lose en Brenke, die de vergadering van 17 november 1982 tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger daadwerkelijk hebben bijgewoond.

2211 Hieruit volgt dat, nog afgezien van het feit dat de rechten van de verdediging van Cedest zijn aangetast doordat haar tijdens de administratieve procedure geen inzage is verleend in de nota van 7 januari 1983 (infra, punten 2284-2290), blijkens de inhoud van deze nota sprake is van een onjuiste beoordeling door de Commissie. Op grond van de passages uit de in de bestreden beschikking aangehaalde ongedateerde interne nota, volgens welke „[...] 1. M. Seillière a, pour la première fois, sorti les chiffres suivants (export. en RFA, Sarre exclue): [...] 3. Cedest a réaffirmé sa volonté de ne vendre en RFA (Ci#SO#) qu'à RMC... et PZW [Wössingen]. Elle serait aussi d'accord pour adapter, dans l'avenir, ses fournitures en RFA (tjs Sarre exclue) à l'évolution des expéditions dans ce pays, à la baisse comme à la hausse [...]" [„1. Seillière heeft, voor het eerst, de volgende cijfers verstrekt (uitv. naar de BRD, Saarland uitgezonderd): (...) 3. Cedest bevestigde nogmaals haar wil om in de BRD (Ci#SO#) alleen aan RMC te verkopen (...) en aan PZW [Wössingen]. Zij zou eveneens akkoord kunnen gaan met de aanpassing in de toekomst van haar leveringen naar de BRD (nog steeds zonder Saarland) aan de ontwikkeling van de afzet naar dit land, zowel neerwaarts als opwaarts (...)"), heeft zij zich namelijk op het standpunt gesteld, dat „Cedest bereid [was] de verkoop in Duitsland te beperken en deze aan te passen aan de ontwikkeling van de markt" (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 7) en dat zij „aan Dyckerhoff en Heidelberger [had] verklaard in de BRD enkel aan RMC en PZW te willen verkopen en dat Cedest akkoord ging ‚met de aanpassing in de toekomst van haar leveringen naar de BRD (nog steeds zonder Saarland) aan de ontwikkeling van de afzet naar dit land, zowel neerwaarts als opwaarts' (zie nota van 17.11.1982 in paragraaf 22, punt 7, hierboven)" (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3, tweede alinea).

2212 In dat verband kan de Commissie het bestaan van een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland in 1982 en 1983 niet enkel bewijzen op basis van de uitlatingen die K. Bücker-Flürenbrock volgens de in de bestreden beschikking genoemde interne nota van Lafarge aan de vertegenwoordigers van Cedest toeschrijft.

2213 In de tweede plaats levert de Commissie enkel op basis van het verslag van Ciments français van 17 mei 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 9; documenten nrs. 33.126/4251—4253) niet het bewijs, dat een algemene overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland zou zijn voortgezet. Uit de inhoud van dit verslag kan hooguit worden afgeleid, dat tussen Dyckerhoff en Ciments français een gedachtewisseling over de markt in Saarland heeft plaatsgevonden.

2214 Uit de bewoordingen ervan blijkt namelijk, dat de situatie in Saarland, althans door Ciments français, anders wordt gezien dan de situatie in de „regio", waar Ciments français opereert via de Luxemburgse onderneming Intermoselle, die een gezamenlijke dochtermaatschappij is van haar, Ciments luxembourgeois en Dyckerhoff.

2215 Zo merkt de opsteller van het verslag reeds in paragraaf 1, tweede alinea, met betrekking tot Grüner, een vertegenwoordiger van Dyckerhoff, die met pensioen gaat, op: „Hij zou evenwel actief blijven, inzonderheid wat de betrekkingen met de buurlanden betreft. Het is dus waarschijnlijk, dat hij zich ook voortaan in een of andere vorm zal bezighouden met Intermoselle, Ciments luxembourgeois en wellicht de situatie in Saarland."

2216 In paragraaf 5, tweede en derde alinea, zet hij uiteen: „Doumenc, [die] uitvoerig verslag heeft gedaan van onze vroegere projecten met CL [Ciments luxembourgeois], wijst erop dat wij onze positie bij IM [Intermoselle] beschouwen als uitgangspunt voor elk beleid in de regio, dat wij, vanuit deze basis waar wij op voet van gelijkheid met DYZ [Dyckerhoff] staan, gezamenlijk moeten nadenken over de veranderingen die zich in de toekomst zullen voordoen en waarvoor wij geassocieerd zouden moeten zijn. Evenzo zou het wenselijk zijn om in Saarland, waar veranderingen niet zullen uitblijven, op industrieel gebied gemene zaak te maken." Hij wijst er aldus impliciet op, dat de twee betrokken producenten toentertijd op de markt in Saarland op industrieel gebied geen gemene zaak (meer) maakten en dat veranderingen in de marktsituatie werden verwacht.

2217 Ten slotte stelt de opsteller in paragraaf 6: „DYZ [Dyckerhoff] heeft bevestigd dat de besprekingen met CL [Ciments luxembourgeois] bijna afgerond waren om DYZ [Dyckerhoff] een vermalingsquotum van 100 000 ton voor de installaties van Ciments luxembourgeois, en leveringen van cement in de regio Trier en in de Eifel te garanderen. A priori gaat deze tonnage niet naar Saarland, behalve indien er een duidelijk economisch voordeel zou bestaan vergeleken met de fabriek van Goellheim die thans aan Saarland levert. Deze hoeveelheden zullen nooit naar Frankrijk gaan."

2218 De door de Commissie voorgestane uitlegging van het verslag kan niet worden aanvaard. Al aangenomen dat de bewoordingen van paragraaf 6 blijk geven van de bedoeling van Dyckerhoff om aan Ciments français een signaal te geven, dat zij hun respectieve posities op de markt in Saarland niet zal wijzigen, zij tonen niet aan dat er sprake is van een algemene overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland tussen Franse en Duitse producenten.

2219 Ten slotte valt niet te ontkennen, dat de eerste twee documenten waarop de Commissie zich beroept (nota van Vicat van 22 juli 1982 en interne nota van Lafarge van 23 juni 1982; supra, punten 2186-2200), aantonen dat een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland op zijn minst tot 1970 of zelfs tot 1977 heeft bestaan en gefunctioneerd. De strekking van die overeenkomst blijkt evenwel ruimer te zijn dan door de Commissie in de bestreden beschikking is vastgesteld, en op grond van de vier door haar in de bestreden beschikking aangehaalde documenten kan niet worden geconcludeerd, dat de overeenkomst in 1982 en 1983 een voldongen feit was dat niet werd betwist.

2220 Voor de wettigheid van artikel 3, lid 3, sub a, van de richtlijn kan evenwel alleen het bestaan van de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, zoals die in de bestreden beschikking wordt opgevat, van belang zijn, aangezien de Commissie die overeenkomst beschouwt als een van de bestanddelen van de inbreuk die op 23 juni 1982 is aangevangen (supra, punten 2172-2180).

2221 Geen van de betrokken verzoeksters betwist het bestaan van de door de Commissie in paragraaf 22, punt 2, van de bestreden beschikking genoemde overeenkomst inzake de vorming van SST, noch de in de bestreden beschikking genoemde data voor de oprichting van de onderneming en de overdracht ervan (paragraaf 22, punt 2). Dyckerhoff stelt, dat SST niets van doen heeft met welke kwestie van verdeling van de leveringen dan ook en dat haar activiteiten zich beperkten tot het vervoer van silo-cement. Heidelberger merkt op, dat zij, gezien haar geringe deelneming in het kapitaal van die onderneming, geen enkele invloed daarop heeft uitgeoefend en voor het vervoer van haar cement nooit gebruik heeft gemaakt van SST.

2222 De Commissie verduidelijkt in de bestreden beschikking niet welke rol de overeenkomst inzake de vorming van SST volgens haar speelt bij de tenuitvoerlegging van de vermeende overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland. Weliswaar stelt zij in de uiteenzetting van de feiten (paragraaf 22, punt 2), dat „[d]e overeenkomst tot verdeling van de Saarlandse markt werd geschraagd door een andere overeenkomst inzake de vorming van een gemeenschappelijke cementvervoersonderneming, de ‚Saarländische Silo-Transport GmbH', die als enige door de aandeelhouders (ARBED, Ciments français, Cedest, Wülfrather, Heidelberger, Dyckerhoff) voor het vervoer van hun voor Saarland bestemd cement gebruikt mag worden", doch in de juridische beoordeling verwijst zij niet meer naar SST om het bestaan van een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland vast te stellen. In haar antwoord op een schriftelijke vraag van het Gerecht in de zaken T-35/95, T-38/95, T-39/95 en T-42/95 verklaart zij, dat zij de overeenkomst inzake de vorming van SST in het kader van haar beschrijving van de feiten heeft vermeld zonder daaraan juridische conclusies te verbinden. Zij voegt hieraan toe, dat artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking betreffende de regulering van de cementleveringen tussen Duitsland en Frankrijk niet op die overeenkomst betrekking heeft, en dat deze overeenkomst gedurende de in artikel 3, lid 3, sub a, vastgestelde periode van inbreuk niet lijkt te zijn toegepast.

2223 Derhalve behoeft die overeenkomst niet in aanmerking te worden genomen om uit te maken, of de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland een bestanddeel was van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

2224 Uit al het voorgaande volgt, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de door haar in de bestreden beschikking aangevoerde overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland in 1982 en 1983 bestond. Er behoeft dus geen uitspraak te worden gedaan over de eventuele deelneming van de verschillende verzoeksters aan een dergelijke overeenkomst, noch over de door Ciments français en Heidelberger gestelde verjaring van de feiten.

2225 Mitsdien moet artikel 3, lid 3, sub a, gedeeltelijk nietig worden verklaard, voor zover daarin tegen Dyckerhoff, SFIC, Cedest, Ciments français, Heidelberger, Lafarge en BDZ in aanmerking wordt genomen dat zij vanaf 23 juni 1982 hebben deelgenomen aan een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland.

Onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen verschillende Franse en Duitse producenten en verenigingen tussen 1982 en 1984

2226 Dyckerhoff, SFIC, Cedest, Ciments français, Heidelberger en Lafarge ontkennen, op welke wijze dan ook te hebben deelgenomen aan de door de Commissie in de bestreden beschikking in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedragingen. BDZ wijdt daarentegen geen enkel specifiek argument aan die onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

2227 Alvorens de gegrondheid van de verschillende door die verzoeksters aangevoerde argumenten te beoordelen, moet worden herinnerd aan de door de Commissie in de bestreden beschikking gegeven beschrijving van die onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

2228 In paragraaf 50, punt 3, eerste alinea, verklaart zij:

„Naar aanleiding van de uitvoer van Cedest naar de andere Duitse deelstaten dan Saarland, en van de reacties in Frankrijk van de Duitse producenten, heeft bilateraal overleg plaatsgevonden dat ten doel had de grensoverschrijdende cementhandel te beperken."

2229 Vervolgens gaat zij (dezelfde paragraaf, tweede en derde alinea) in op overleg tussen SFIC en BDZ, op door SFIC en de betrokken Franse producenten op Cedest uitgeoefende druk, op

onderlinge afstemming tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger, op onderlinge afstemming tussen Lafarge en Dyckerhoff en op onderlinge afstemming tussen Dyckerhoff en Ciments français.

2230 Zij merkt op (vierde alinea), dat „[h]et probleem van de Frans-Duitse relaties (...) als ‚kritiek punt' [werd] besproken tijdens de vergadering van de delegatiehoofden op 19 maart 1984 (zie paragraaf 19, punt 9, hierboven)".

2231 Zij verklaart (vijfde alinea), dat die verschillende onderlinge afstemmingen „onderling afgestemde feitelijke gedragingen [zijn] [die] hebben geleid tot het sluiten van een overeenkomst tussen de betrokken Franse en Duitse ondernemingen en ondernemersverenigingen", en wijst erop (zevende alinea) dat die onderling afgestemde feitelijke gedragingen, die hebben plaatsgevonden van 1982 tot en met 1984, een inbreuk vormen op artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

2232 In artikel 3, lid 3, sub a, van het dispositief stelt de Commissie het bestaan van een inbreuk vast, die onder meer bestaat in onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

2233 Ter ondersteuning van de bestreden beschikking heeft de Commissie een beroep op de inhoud van verschillende documenten gedaan om de vijf in paragraaf 50, punt 3, tweede en derde alinea, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen aan te tonen (supra, punt 2229), die van 1982 tot en met 1984 zouden hebben plaatsgevonden en die „op de marktverdeling en het beperken van het grensoverschrijdende cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland gericht" zouden zijn geweest (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 4, eerste alinea), en meer in het bijzonder tot doel zouden hebben gehad „de overeenkomst betreffende Saarland tot andere Duitse deelstaten uit te breiden en (...) deze overeenkomst in het veel bredere kader van de regelingen van het Frans-Duitse handelsverkeer op te nemen" (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 4, tweede alinea).

2234 Dyckerhoff betwist niet, dat zij in 1982 en 1983 heeft deelgenomen aan gesprekken met Duitse en Franse producenten en dat zij zich ongerust heeft gemaakt over de toenemende activiteit van Cedest op haar natuurlijke markt. Evenzo erkent Heidelberger, dat er in 1982 wellicht contacten tussen Franse en Duitse producenten zijn geweest teneinde de zich toentertijd uitbreidende grensoverschrijdende leveringen zoveel mogelijk te beëindigen. Zij verklaart evenwel, dat er geen enkele overeenkomst is gesloten.

2235 Elke van de door de Commissie vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen moet worden onderzocht in de volgorde waarin zij in paragraaf 50, punten 2 en 3, van de bestreden beschikking worden genoemd.

A — Overleg tussen SFIC en BDZ

2236 In paragraaf 50, punt 3, tweede alinea, van de bestreden beschikking stelt de Commissie, dat er overleg tussen SFIC en BDZ heeft plaatsgevonden en verwijst zij naar de in paragraaf 22, punt 4, van de bestreden beschikking genoemde met de hand geschreven interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 (documenten nrs. 33.126/6592—6596), zonder de relevante passages nader aan te duiden.

2237 SFIC betwist de door de Commissie in de bestreden beschikking gegeven uitlegging van die nota en meer in het bijzonder van de volgende passage, die is te vinden op de eerste pagina van dat document en de uitlatingen van Grüner van Dyckerhoff weergeeft:

„1) Rappel histoire":

„[...] puis Gemalen Schläbnen -> RFA pq réaction
interne en France. Verband [le BDZ] a très mal vu
d'autant plus qu'il y avait
Pas maîtriser le partenaire (filiale)?
Pourparlers avec syn.fr. [le SFIC] et supposons que
les tonnages ont grandi à un point tel que
le marché en a été perturbé
CLK 25/HOZ 25 et PZ 35 mélange
par RMC. Publicité
Très longtemps attendu sans rien faire [...]"

[„1) Historisch overzicht":

„(...) vervolgens gemalen Schläbnen -> BRD lokt interne
reactie in Frankrijk uit. Viel slecht bij Verband [BDZ]
te meer daar
Geen controle over partner (dochteronderneming)?
Overleg met syn. fr. [SFIC] en veronderstellen dat
tonnages dusdanig zijn toegenomen dat
de markt erdoor werd verstoord
CLK 25/HOZ 25 en PZ 35 mengsel
door RMC. Reclame
Erg lang gewacht zonder iets te doen (...)"]

2238 Volgens SFIC kan niet worden aangenomen, dat het bij dit overleg ging om overleg met BDZ; zij wijst erop, dat de nota hoe dan ook betrekking heeft op gebeurtenissen van vóór 1982.

2239 Hoewel er in die passage uit de nota inderdaad sprake is van BDZ („Verband") en van overleg met SFIC, komt die passage, zoals SFIC beklemtoont, voor in het kader van een historisch overzicht door Grüner van de gebeurtenissen die een stempel hebben gedrukt op de betrekkingen tussen de Franse en de Duitse industrie na de handelwijze van Cedest in de jaren zeventig. Zelfs indien dergelijke vermeldingen het bewijs leveren, dat er overleg tussen SFIC en BDZ is geweest, moet worden vastgesteld dat zij betrekking hebben op een periode voordat de betrokken nota werd opgesteld.

2240 Die nota toont dus niet aan dat er overleg tussen SFIC en BDZ is geweest, dat van 1982 tot en met 1984 zou hebben plaatsgevonden.

2241 Ofschoon de Commissie slechts expliciet naar die nota verwijst, wanneer zij SFIC en BDZ een onderlinge afstemming ten laste legt (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3, tweede alinea), voert zij voorts evenwel twee andere bewijsstukken aan waaruit blijkt dat, althans in 1984, een dergelijk overleg tussen SFIC en BDZ heeft plaatsgevonden, wanneer zij het resultaat uiteenzet waartoe de verschillende onderling afgestemde feitelijke gedragingen haars inziens hebben geleid, te weten het sluiten van een overeenkomst in 1984.

2242 In paragraaf 50, punt 3, vijfde alinea, van de bestreden beschikking verklaart zij, dat in de brief van de president-directeur van Ciments français en voorzitter van SFIC, B. Laplace, van 22 september 1986 aan de president-directeur van Heidelberger en voorzitter van BDZ, P. Schuhmacher (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10), „wordt melding gemaakt van [onder meer] de tijdens de periodieke bijeenkomsten van Laplace, Lose en Brenke geboekte vooruitgang ten aanzien van de situatie van 1984".

2243 Minstens een passage uit die brief (eerste en tweede alinea) bevestigt, dat er in 1984 vergaderingen tussen de twee verenigingen zijn geweest teneinde de problemen te bespreken die zich in de betrekkingen tussen de Franse en de Duitse industrie hebben voorgedaan: „Zoals u weet, kom ik regelmatig bijeen met J. Lose [van Dyckerhoff] en T. Brenke [van Heidelberger]. Ik geloof, wanneer wij terugkijken op de situatie waarmee wij in 1984 te maken hadden, dat hetgeen wij tijdens die bijeenkomsten hebben besproken, tamelijk goed heeft gefunctioneerd." Voorts moet worden vastgesteld, dat, hoewel de brief is geschreven op papier met het briefhoofd van Ciments français, Laplace daarin inzonderheid verwijst naar zijn hoedanigheid van voorzitter van SFIC (vijfde alinea) en spreekt van de „Franse partijen" („French parties"). Evenzo verwijst hij nergens in zijn brief specifiek naar de positie van Heidelberger, waarvan Schuhmacher president-directeur was, maar heeft hij het daarentegen over de „Duitse zijde" („German side") en over de „Franse en Duitse belangen" („French and German interests"). Ten slotte vallen de in die brief aangesneden onderwerpen binnen de bevoegdheden van een nationale bedrijfstakvereniging, omdat zij betrekking hebben op de betrekkingen tussen de industrieën van twee verschillende landen.

2244 In voetnoot 100 en paragraaf 50, punt 3, vierde alinea, van de bestreden beschikking verwijst de Commissie voorts naar de besprekingen tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau van 19 maart 1984.

2245 Zoals zij in voetnoot 100 opmerkt, volgt uit het in paragraaf 19, punt 9, van de bestreden beschikking genoemde memorandum voor de voorzitter van 15 maart 1984 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau van 19 maart 1984 (documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), dat de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland vóór die vergadering nog steeds als „kritiek punt" werd beschouwd. Zowel SFIC als BDZ heeft aan die vergadering deelgenomen, waarbij SFIC door Collomb en BDZ door A. von Engelhardt werd vertegenwoordigd (paragraaf 19, punt 8).

2246 Uit het memorandum van 15 maart 1984 blijkt dat over de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland zou worden gesproken en dat die besprekingen geen betrekking hadden op de traditionele of zelfs structurele handel tussen die twee lidstaten.

2247 Zo wordt in punt 2, „Situatie op de Europese markt", inzonderheid verklaard:

„— Voorlegging van een toelichting op de tabel inzake de in- en uitvoer van de leden-landen.

— Ter herinnering zij vermeld dat de besprekingen geen betrekking hebben op de traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel, zoals bijvoorbeeld het geval is bij de uitvoer uit Duitsland en België naar Nederland.

— De kritieke punten zijn nog steeds:

— De uitvoer van Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland.

— De uitvoer van Frankrijk naar Duitsland.

— De uitvoer van Spanje naar Ierland en naar Groot-Brittannië.

— Hieraan kan een voor het eerst genoemd kritiek punt worden toegevoegd, namelijk de uitvoer van Italië naar Zwitserland.

— Vervolgens de deelnemers in een rondvraag naar hun mening vragen."

2248 Dat er in de in paragraaf 19, punt 10, van de bestreden beschikking genoemde aantekeningen van de vergadering van 2 april 1984 (documenten nrs. 33.126/11733—11737) geen melding wordt gemaakt van de besprekingen over de Frans-Duitse betrekkingen tijdens de vergadering

van 19 maart 1984, ontneemt de aanwijzingen in het memorandum van 15 maart 1984 betreffende het bestaan van overleg tussen SFIC en BDZ in 1984 niet elke bewijskracht.

2249 De conclusie in die aantekeningen dat „[d]e druk ten gevolge van de handel tussen de leden (...) duidelijk [is] verzwakt dankzij de verbetering van de bilaterale contacten", bevestigt namelijk dat, zoals blijkt uit de eerste twee bovengenoemde alinea's van de brief van Laplace van 22 september 1986 aan Schuhmacher (supra, punt 2243), er in ieder geval in 1984 sprake is geweest van bilaterale contacten tussen de Franse en de Duitse industrie. De vermelding in het memorandum van 15 maart 1984 van de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland en het feit dat SFIC en BDZ de vergadering van 19 maart 1984 hebben bijgewoond, zijn dus een bewijs dat er toentertijd overleg tussen de twee verenigingen heeft plaatsgevonden.

2250 Ten slotte kan op grond van de inhoud van de in de bestreden beschikking aangevoerde documenten niet alleen worden geconcludeerd, dat er, althans in 1984, overleg heeft plaatsgevonden tussen de twee nationale verenigingen SFIC en BDZ, doch wordt daardoor tevens aangetoond, dat het onderwerp van dat overleg de bijzondere situatie van de betrekkingen tussen de industrieën van de twee betrokken landen was en inzonderheid de pogingen om de uitvoer van het ene naar het andere land te beperken of te reguleren. Derhalve is het bewijs geleverd, dat het door de twee verenigingen gepleegde overleg een mededingingsverstorend doel had. Bovendien dient, bij gebreke van tegenbewijs, dat de betrokken verenigingen moesten leveren (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162), te worden aangenomen dat het overleg tussen SFIC en BDZ hun marktgedrag en dat van hun bij het handelsverkeer tussen Frankrijk en Duitsland betrokken leden heeft beïnvloed.

2251 Uit het voorgaande (punten 2236-2250) blijkt, dat de Commissie terecht het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige, tussen SFIC en BDZ afgestemde feitelijke gedraging heeft vastgesteld. Uit niets in de bestreden beschikking blijkt evenwel, dat deze onderling afgestemde feitelijke gedraging vóór 1984 bestond. Derhalve moet artikel 3, lid 3, sub a, nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld dat vóór 1984 onrechtmatig overleg tussen SFIC en BDZ heeft plaatsgevonden.

B — Door SFIC en de andere betrokken Franse producenten op Cedest uitgeoefende druk

2252 De Commissie leidt uit de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 (bestreden beschikking, paragrafen 22, punt 4, en 50, punt 3, tweede alinea; documenten nrs. 33.126/6592—6596) af, dat na een onderlinge afstemming die ten doel had de grensoverschrijdende cementhandel te beperken, SFIC en de andere betrokken Franse producenten druk op Cedest hebben uitgeoefend om te bewerkstelligen, dat zij haar uitvoer naar Duitsland zou matigen.

2253 In paragraaf 50, punt 3, van de bestreden beschikking geeft de Commissie niet nauwkeurig aan, uit welke passage uit die nota zij zulks afleidt.

2254 In paragraaf 22, punt 16, citeert zij evenwel de volgende passage (derde pagina van de nota):

„Ind. (Syn) et particulièrement Laf. [Lafarge] a exercé tout son poids
lorsque concurr. sauvage (Kerpen)
(laitier moulu dangereux p. mélanges)."

[„Industrie (Syndicat) en met name Lafarge heeft veel druk uitgeoefend
wat betreft: wilde concurrentie (Kerpen)
(vermalen slakken gevaarlijk voor mengsels)."]

2255 Beschouwd in de context van de in de nota beschreven besprekingen, toont die passage aan, dat inderdaad druk op Cedest is uitgeoefend. Die druk had een mededingingsverstorend karakter. Uit de passages die aan de in het vorige punt weergegeven passage voorafgaan, blijkt namelijk, dat de druk tot doel had Cedest ertoe te brengen haar agressieve commerciële beleid in Duitsland te staken en het „beginsel home market" (op de tweede pagina van de nota gebruikte uitdrukking) te eerbiedigen.

2256 Volgens de Commissie is die druk uitgeoefend door SFIC en „de andere betrokken Franse producenten" (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3, tweede alinea), dat wil zeggen Lafarge en Ciments français.

2257 SFIC stelt, dat de Commissie haar in de PvB op basis van een fragment uit de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 enkel heeft verweten overleg met BDZ te hebben gepleegd. In dat document wordt volgens haar niet vermeld, dat er druk op Cedest zou zijn uitgeoefend.

2258 Vastgesteld zij, dat SFIC in de PvB inderdaad niet wordt aangewezen als een van de ondernemingen die druk op Cedest zouden hebben uitgeoefend. Nadat zij het fragment uit de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 betreffende het overleg tussen SFIC en BDZ heeft aangehaald, verklaart de Commissie immers, dat „[v]erder in de nota (...) gewag [wordt] gemaakt van de door Lafarge en Ciments français op Cedest uitgeoefende druk" (PvB, punt 12, blz. 25). Ook elders in de PvB wordt SFIC niet verweten te hebben deelgenomen aan de op Cedest uitgeoefende druk, waarvan sprake is in de nota van Lafarge van 23 juni 1982. Derhalve was de uiteenzetting met betrekking tot dat punt van bezwaar in de PvB niet dusdanig geformuleerd, dat SFIC zich er bewust van kon zijn, dat haar de betrokken handelwijze werd verweten. Daardoor werd de uitoefening van haar rechten van de verdediging dus aangetast. Bijgevolg moet artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van SFIC aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging die erop gericht was druk op Cedest uit te oefenen, in aanmerking wordt genomen.

2259 Wat Lafarge betreft, kan worden volstaan met de vaststelling, dat de in punt 2254 supra aangehaalde passage uit haar interne nota van 23 juni 1982, volgens welke „Industrie (Syndicat) en met name Lafarge (...) veel druk [heeft] uitgeoefend (...)", een weergave is van de uitlatingen van Collomb, die juist de belangen van Lafarge vertegenwoordigde. Uit die passage blijkt duidelijk, dat Lafarge druk op Cedest heeft uitgeoefend, wat de gevolgen daarvan voor het werkelijke gedrag van laatstgenoemde ook mogen zijn geweest. Bijgevolg is de deelneming van Lafarge aan het in paragraaf 50, punt 3, van de bestreden beschikking bedoelde gedrag in de beschikking aangetoond.

2260 Lafarge gaat overigens niet specifiek in op de bovenbedoelde passage. Zij verklaart in feite slechts, dat uit haar interne nota enkel blijkt, dat zij heeft bemiddeld in het door Cedest uitgelokte conflict en dat er, zoals uit de overige in paragraaf 22 van de bestreden beschikking genoemde documenten blijkt, sprake was van een blijvend verschil van mening tussen de verschillende betrokken partijen, waardoor elke onderlinge afstemming of samenwerking die kon worden aangemerkt als onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van de rechtspraak, was uitgesloten (arrest ICI/Commissie, 48/69, reeds aangehaald in punt 636, punt 64, en arrest Gerecht van 24 oktober 1991, Petrofina/Commissie, T-2/89, Jurispr. blz. II-1087, punten 214 en 215). Daartoe baseert zij zich tevens op de inhoud van haar interne nota over een vergadering tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger op 17 november 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 7) en op een verslag van Ciments français van 17 mei 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 9), waaruit zou blijken, dat Cedest noch haar handelwijze heeft gewijzigd, noch de Duitse markt heeft opgegeven.

2261 Haar uitlegging van haar interne nota van 23 juni 1982, gesteld al dat zij juist is, kan evenwel niet als volledig worden aangemerkt. Dat zij is benaderd om het door Cedest uitgelokte conflict op te lossen, doet niet af aan het feit, dat is aangetoond dat er inderdaad sprake was van een onderlinge afstemming met onder meer Ciments français. Dat sluit evenmin uit, dat zij bij die gelegenheid een bepaalde druk heeft uitgeoefend. De omstandigheid dat zij deelneemt in het kapitaal van Cedest, kan zelfs een bevestiging zijn, dat de druk waarvan in haar eigen interne nota van 23 juni 1982 klaarblijkelijk sprake is, werkelijk is uitgeoefend. Het onrechtmatige karakter van de onderlinge afstemming die erop gericht was druk op Cedest uit te oefenen, is evenwel aangetoond (supra, punt 2255).

2262 Voorts heeft de Commissie niet gesteld, dat Cedest haar commercieel gedrag heeft gewijzigd na de druk die door SFIC en de andere betrokken Franse producenten zou zijn uitgeoefend. Zij heeft zich dienaangaande ertoe bepaald, aan te tonen dat de uitoefening van die druk na een onderlinge afstemming erop was gericht om Cedest te dwingen haar gedrag te wijzigen (supra, punt 2255), hetgeen volstaat om vast te stellen dat zulks onrechtmatig was in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie in punt 1674 supra aangehaalde rechtspraak). Lafarges argument inzake het vermeende gedrag van Cedest na die druk is derhalve niet relevant.

2263 Hoe dan ook moeten Lafarges argumenten worden afgewezen dat zij geen enkel belang erbij zou hebben gehad om welke druk dan ook op Cedest uit te oefenen, gezien de bijzondere situatie van haarzelf en van haar Duitse dochteronderneming Wössingen op de markt, en dat de economische theorie van de „olievlek", die de Commissie zou hebben gebruikt om het bestaan van een Frans-Duitse mededingingsregeling aan te tonen, geen verklaring zou kunnen vormen voor haar concurrentiegedrag in Duitsland, waar de verkopen van Wössingen tussen 1976 en

1991 zouden zijn toegenomen, en die theorie bovendien niet op over het grondgebied verspreide regionale markten zou kunnen worden toegepast.

2264 Er zij aan herinnerd dat, anders dan Lafarge beweert, het bestaan van de onderlinge afstemming die erop was gericht druk op Cedest uit te oefenen, niet is aangetoond op basis van een economische analyse van de markt, met inachtneming van de vermeende theorie van de „olievlek", doch op basis van een direct schriftelijk bewijsstuk dat van Cedest zelf afkomstig is. De vraag of Lafarge al dan niet eventueel „belang" erbij had om druk op Cedest uit te oefenen, is dus irrelevant, aangezien het bestaan van die druk naar behoren is aangetoond. Bovendien is het niet tegenstrijdig, dat een onderneming aan een bilaterale mededingingsregeling ter verzekering van de eerbiediging van de thuismarkten deelneemt en tegelijkertijd tracht de positie van haar lokale dochteronderneming te versterken in een gebied waarop die regeling betrekking heeft. Die vaststelling geldt overigens voor alle onderlinge afstemmingen waaraan Lafarge zou hebben deelgenomen (infra, punten 2295-2315 en 2331-2442).

2265 De bewering van Lafarge wordt overigens door verscheidene elementen weerlegd. Om te beginnen blijkt, dat de stand van de Frans-Duitse betrekkingen haar sterk bezighield, omdat in verscheidene documenten melding wordt gemaakt van haar deelneming aan gesprekken over dat onderwerp [interne nota van 23 juni 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 4; documenten nrs. 33.126/6592—6596), waarin haar vertegenwoordiger Collomb in het bijzonder wees op het bestaan van het „beginsel home market"; ongedateerde interne nota over een vergadering tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger op 17 november 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 7; documenten nrs. 33.126/6582 en 6583); brief van C. Hummel (Dyckerhoff) aan Collomb (Lafarge) van 28 juli 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 5; documenten nrs. 33.126/6597—6599), en door Marichal voor Collomb opgestelde interne nota van Lafarge van 2 september 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 6; document nr. 33.126/6584)]. Vervolgens had Lafarge, zoals de Commissie in de bestreden beschikking opmerkt, er bijzonder belang bij om deel te nemen aan de gesprekken over de Frans-Duitse betrekkingen, gelet op de positie van haar Duitse dochteronderneming Wössingen (paragraaf 22, punt 13, derde en vierde alinea). Ten slotte was Lafarge, zoals de Commissie eveneens opmerkt in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 13, tweede alinea), zelfs al was haar positie wegens de vestigingsplaats van haar fabrieken niet helemaal te vergelijken met die van andere Franse producenten, niet beschermd tegen de gevolgen van mededinging tussen Franse en Duitse producenten in haar eigen handelsgebied, aangezien het door de houding van Cedest op de Duitse markt uitgelokte conflict zich dreigde uit te breiden in geval van vergeldingsmaatregelen van de Duitse producenten.

2266 Voorts kan Lafarge zich op grond van artikel 48, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering niet beroepen op haar eigen interne nota's van 6 augustus 1982 (documenten nrs. 33.126/7522—7524) en 7 januari 1983 (documenten nrs. 33.126/7514—7516), aangezien zij dit voor het eerst ter terechtzitting heeft gedaan.

2267 Het bestaan en de inhoud van die twee interne nota's bevestigen hoe dan ook in feite de belangstelling die Lafarge heeft getoond voor de door het gedrag van Cedest in Duitsland ontstane problemen, meer in het bijzonder wegens de aanwezigheid van Lafarge binnen Wössingen.

2268 De door Marichal opgestelde nota van 6 augustus 1982, getiteld „Stratégie LC [Lafarge] en RFA ‚Affaire Cedest'" [„Strategie LC [Lafarge] in BRD ‚Geval Cedest'"), bestaat uit drie afzonderlijke delen: A. Voorhanden krachten, B. Te verwachten verschuivingen en C. Voorstellen voor acties.

2269 In punt 3 van deel A verklaart de opsteller, dat Wössingen „est touché[e] comme d'autres par les attaques de C. [Cedest]" [„evenals anderen door aanvallen van C. [Cedest] wordt getroffen").

2270 De vijf punten van deel C tonen eveneens aan, dat Lafarge zich geraakt voelde door het gedrag van Cedest in Duitsland:

„1. Refuser une soi-disant concertation avec les deux gros RFA sans Cedest qui ne peut apporter à LC [Lafarge] que des déboires.

2. Persister ds posit. ‚nous ne viendrons qu'invités par Cedest. En France, les participations minoritaires, cela se pratique comme cela'.

3. Ne pas accepter même l'idée de ‚compensations' données à PZW [Wössingen] à un engagement de Cedest de ne plus attaquer qui ne serait vraisemblablement pas respecté (jeu dupes) et par conséq., éviter de s'engager sur la pente glissante des comptes de tonnes (on fait ainsi d'une pierre deux coups).

4. Faire une sorte de chantage auprès de Cedest: plus de CK si pas de frein RMC/Ludwig pq se retenir d'employer le seul moyen de pression dont on semble disposer?

en pratique — JM [M. J. Marichal] tf [sans doute pour téléphoner] écrit à B. R. [M. B. Renard de Cedest] pour insister pour avoir le résultat de l'enquête promise par lui auprès L. M. et dire que nous comptons ferm^{t} sur son intervention auprès RMC

— pas de c^{de} CK à Cedest si pas de suite

Sinon — nous faisons plaisir à un ‚ennemi' (plutôt concurrent) de W [Wössingen]

— en refusant à ceux que n[s] [nous] devons essayer de ménager sans que cela nous coûte.

5. Dire à Cedest (verbalement) que nous ne serons pas les inquisiteurs du procès qui leur est intenté en RFA."

[„1. Zogeheten onderlinge afstemming met de twee grote BRD zonder Cedest weigeren, die voor LC [Lafarge] alleen maar problemen kan opleveren.

2. Volharden in posit. ‚wij komen alleen maar wanneer Cedest ons uitnodigt. In Frankrijk is dat bij minderheidsaandelen gebruikelijk.'

3. Zelfs niet denkbeeld van ‚compensaties' voor PZW [Wössingen] aanvaarden bij verplichting van Cedest niet meer aan te vallen, die waarschijnlijk niet zou worden nagekomen (vals spel) en bijgev. voorkomen zich op hellend vlak van tonnagerekeningen te begeven (zo slaat men twee vliegen in één klap).

4. Cedest in zekere zin ‚chanteren': geen CK [klinker] meer indien geen rem RMC/Ludwig, waarom zich inhouden om enige pressiemiddel te gebruiken waarover men lijkt te beschikken?

in praktijk — JM [J. Marichal] tf [ongetwijfeld te lezen als telefoneren], schrijft B. R. [B. Renard (van Cedest)] om aan te dringen op resultaat van door hem bij L. M. toegezegd onderzoek en om te zeggen dat wij vast erop rekenen dat hij bij RMC tussenbeide komt

— geen bestel. CK bij Cedest indien geen gevolg

Zo niet — doen wij ‚vijand' (beter gezegd concurrent) van W [Wössingen] plezier

— door weigering tegenover degenen die wij moeten trachten te ontzien, zonder dat het ons iets kost.

5. Cedest (mondeling) zeggen, dat wij niet de inquisiteurs zullen zijn in de zaak tegen haar in de BRD."]

2271 De interne nota van 7 januari 1983 illustreert het verlangen van de bestuurders van Lafarge om kennis te nemen van de werkelijke inhoud van de besprekingen die in haar afwezigheid hebben plaatsgevonden tussen Cedest en Duitse producenten, Dyckerhoff en Heidelberger, tijdens een bijeenkomst op 17 november 1982.

2272 Ten slotte wordt Ciments français in de in punt 2254 supra aangehaalde passage uit de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 niet uitdrukkelijk vermeld, terwijl de Commissie haar in de PvB expliciet verwijt (punt 12, blz. 25) druk op Cedest te hebben uitgeoefend.

2273 Ciments français stelt, dat op grond van de betrokken nota niet kan worden geconcludeerd, dat zij heeft deelgenomen aan besprekingen betreffende de verkopen van Cedest in Duitsland en zeker niet aan op laatstgenoemde uitgeoefende druk.

2274 Uit de inhoud van die nota, onderzocht in het licht van de inhoud van de in paragraaf 22, punt 8, van de bestreden beschikking aangehaalde interne nota van Ciments français van 25 januari 1983 (documenten nrs. 33.126/4254—4256) en van het verslag van Ciments français van 17 mei 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 9; documenten nrs. 33.126/4251—4253), vloeit niettemin voort, dat de Commissie zich terecht op het standpunt heeft gesteld, dat Ciments français in het kader van een onderlinge afstemming die ten doel had de grensoverschrijdende cementhandel te beperken, druk op Cedest heeft uitgeoefend.

2275 Dienaangaande zij om te beginnen vastgesteld dat, hoewel Ciments français inderdaad niet met name wordt genoemd in de passage uit de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 betreffende de druk op Cedest (supra, punt 2254), en in die nota volgens de eigen woorden van de Commissie verslag wordt gedaan van een bespreking tussen de vertegenwoordigers van Lafarge en van Dyckerhoff (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 4), de opsteller spreekt van „Ind. (Syn)" [Industrie (Syndicat)], dat wil zeggen de Franse industrie, waarvan Ciments

français toentertijd onbetwistbaar deel uitmaakte. Voorts wordt Ciments français verderop in de nota genoemd, wanneer van haar invloed op Cedest wordt gesproken in de volgende bewoordingen: „CF [Ciments français] nous savons que son influence sur Cedest est inférieure à celle de L. [Lafarge] en plus prix de fourniture à RMC sont << prix français BC rejette la balle aux Ci fr. [Ciments français]" [„CF [Ciments français] wij weten dat haar invloed op Cedest niet zo groot is als die van L. [Lafarge] bovendien zijn leveringsprijzen aan RMC << Franse prijzen BC speelt de bal terug naar Ci. fr. [Ciments français]"). Zoals de Commissie opmerkt in haar antwoord op een schriftelijke vraag van het Gerecht in zaak T-39/95, kan die vermelding van Ciments français enkel worden verklaard door het feit dat zij betrokken is geweest bij de eerdere besprekingen waarvan in de nota gewag wordt gemaakt.

2276 Vervolgens volgt uit de nota van Ciments français van 25 januari 1983 en uit haar verslag van 17 mei 1983, dat die onderneming in 1983 nog steeds betrokken was bij de besprekingen over het gedrag van Cedest in Duitsland. Zo wordt in beide documenten gesproken van haar deelneming aan besprekingen met Dyckerhoff over de beperking van de verkopen van Cedest in Duitsland en de vergeldingsmaatregelen die Dyckerhoff tegen Cedest dacht te treffen. Ook al wordt overigens in de bestreden beschikking een beroep op die documenten gedaan tot staving van het bestaan van een andere onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Ciments français en Dyckerhoff (infra, punten 2316-2330), zij bevestigen de betrokkenheid van Ciments français bij de onderlinge afstemming ter uitvoering waarvan druk op Cedest is uitgeoefend door de Franse industrie, zoals blijkt uit de nota van Lafarge van 23 juni 1982 (zie vorig punt). Bij gebreke van tegenbewijs, dat Ciments français moest leveren (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162), dient te worden aangenomen dat de betrokken onderlinge afstemming het gedrag van deze onderneming in het handelsverkeer tussen Frankrijk en Duitsland heeft beïnvloed.

2277 Ciments français kan er zich niet op beroepen, zelf geen belang bij de verkopen van Cedest in de Pfalz te hebben gehad op grond dat zij in die regio niet aanwezig was, geen enkele Duitse producent controleerde, geen aandeel had in het kapitaal van Cedest en de door het Bundeskartellamt ten aanzien van Zuid-Duitsland ingeleide procedure niet op haar betrekking had. Zijzelf merkt overigens op, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang heeft gehad tot het dossier inzake die nationale mededingingsregeling.

2278 Zoals de Commissie terecht heeft opgemerkt in haar memories in de zaak T-39/95, is dat betoog irrelevant, aangezien het niet gaat om een overeenkomst inzake de verdeling van de verkopen op de markt in de Pfalz, doch om druk die is uitgeoefend om te voorkomen, dat de Duitse producenten, die waren geïrriteerd door het gedrag van Cedest, vergeldingsmaatregelen zouden treffen met betrekking tot de Franse regio's waar Ciments français actief is, bijvoorbeeld Oost-Frankrijk, en de enige Duitse regio waar Ciments français naar zij zelf bevestigt aanwezig is, te weten Saarland. Bovendien heeft de Commissie noch in de PvB, noch in de bestreden beschikking de deelneming van Ciments français aan de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk gebaseerd op een deelneming aan een nationale mededingingsregeling voor Zuid-Duitsland, waarvan het bestaan door het Bundeskartellamt of enige andere instantie zou zijn vastgesteld.

2279 Ciments français kan zich evenmin op de interne nota van Lafarge betreffende een vergadering tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger op 17 november 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 7; documenten nrs. 33.126/6582 en 6583) beroepen ten betoge dat zij niet zou hebben deelgenomen aan het uitoefenen van druk op Cedest. Zelfs indien, zoals zij beweert, in die nota verslag wordt gedaan van besprekingen die uitsluitend gingen over het gedrag van Cedest in de Pfalz, doet de inhoud ervan namelijk niet eraan af, dat het bewijs dat Ciments

français heeft deelgenomen aan het uitoefenen van druk op deze onderneming, is geleverd op basis van een ander document, te weten de nota van Lafarge van 23 juni 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 4; documenten nrs. 33.126/6592—6596). Bovendien wordt Ciments français nergens in de nota betreffende de vergadering van 17 november 1982 genoemd.

2280 Bijgevolg heeft de Commissie inderdaad het bewijs geleverd, dat Lafarge en Ciments français druk hebben uitgeoefend op Cedest om te bewerkstelligen, dat zij haar verkopen op de Duitse markt zou matigen. Daarentegen is op grond van de schending van de rechten van de verdediging van SFIC in het kader van de administratieve procedure (supra, punten 2257 en 2258) niet regelmatig aangetoond, dat zij heeft deelgenomen aan het uitoefenen van dergelijke druk.

2281 Voorts staat vast, dat de betrokken druk een mededingingsverstorend karakter had (supra, punt 2255).

C — Onderlinge afstemming tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger

2282 De Commissie leidt het bestaan van die onderlinge afstemming af uit een met de hand geschreven interne nota van Lafarge waarin verslag wordt gedaan van een vergadering tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger op 17 november 1982, waarop de betrokken partijen de verkopen van Cedest in Duitsland zouden hebben besproken (bestreden beschikking, paragrafen 22, punt 7, en 50, punt 3, tweede alinea; documenten nrs. 33.126/6582 en 6583).

2283 Geen van de drie betrokken verzoeksters heeft ontkend, dat die vergadering op 17 november 1982 heeft plaatsgevonden en dat zij daaraan heeft deelgenomen. Ook al betwisten zij het onderwerp van de besprekingen tijdens die vergadering niet, zij stellen alle drie evenwel, dat het ondanks dit bijzondere onderwerp niet ging om een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige gedraging, hetzij omdat de besprekingen enkel inhielden dat Dyckerhoff en Heidelberger in kennis werden gesteld van een door Cedest aangegane verbintenis, hetzij omdat zij geen effect hadden, hetzij omdat uit bovenbedoelde met de hand geschreven nota zou blijken dat Cedest niet positief heeft geantwoord op de tot haar gerichte verzoeken om een verbintenis, hetzij nog omdat, aangezien Cedest niet heeft ingestemd met het verzoek van de producenten om haar agressieve verkopen in Duitsland te staken of zelfs maar heeft overwogen om zich op een met dat verzoek overeenstemmende wijze te gedragen, het hooguit om een eenzijdige poging zou zijn gegaan die hoe dan ook geen met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging zou hebben opgeleverd, waarvoor tenminste een onderlinge afstemming tussen twee personen is vereist.

2284 Zoals uiteengezet in punt 2205 supra, heeft Cedest in haar opmerkingen van 7 januari 1998 betreffende de toegang tot het dossier van de Commissie, die haar is verleend na de maatregel

tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997, inzonderheid een beroep gedaan op de inhoud van een interne nota van Lafarge van 7 januari 1983 (documenten nrs. 33.126/7514—7516), waarin zij tijdens de administratieve procedure geen inzage had gehad, om aan te tonen dat zij was blijven volharden in haar autonome gedrag in Duitsland.

2285 Die interne nota is, wat de uitlatingen van de vertegenwoordigers van Cedest tijdens de vergadering van 17 november 1982 betreft, in tegenspraak met de inhoud van de in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 7) aangehaalde nota van Lafarge betreffende die vergadering (supra, punten 2203-2210).

2286 Vastgesteld moet dus worden, dat die nota voor Cedest dienstig had kunnen zijn bij de uitoefening van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure (supra, punt 247). Die procedure had dus een andere afloop kunnen hebben, indien Cedest vóór de vaststelling van de bestreden beschikking toegang tot dit document had gehad, gelet op de invloed ervan op de bewijskracht van de nota inzake de vergadering van 17 november 1982.

2287 De nota van 7 januari 1983 is namelijk in tegenspraak met de inhoud van het enige bewijs van haar deelneming aan de met Dyckerhoff en Heidelberger afgestemde feitelijke gedraging, bedoeld in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking.

2288 Aangezien in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking aan Cedest enkel deelneming aan de met Dyckerhoff en Heidelberger afgestemde feitelijke gedraging ten laste wordt gelegd, moet die bepaling met betrekking tot haar nietig worden verklaard, voor zover daarin haar deelneming aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de regulering van de cementleveringen vanuit Frankrijk naar Duitsland en vanuit Duitsland naar Frankrijk in aanmerking wordt genomen.

2289 Hoe dan ook zij herhaald, dat er blijkens de inhoud van de nota van 7 januari 1983 sprake is van een onjuiste beoordeling door de Commissie, toen zij zich op het standpunt stelde, dat „Cedest bereid [was] de verkoop in Duitsland te beperken en deze aan te passen aan de ontwikkeling van de markt" (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 7) en dat „Cedest (...) aan Dyckerhoff en Heidelberger [heeft] verklaard in de BRD enkel aan RMC en PZW te willen verkopen en dat Cedest akkoord ging ‚met de aanpassing in de toekomst van haar leveringen naar de BRD (nog steeds zonder Saarland) aan de ontwikkeling van de afzet naar dit land, zowel neerwaarts als opwaarts' (zie nota van 17.11.1982 in paragraaf 22, punt 7, hierboven)" (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3, tweede alinea) (supra, punt 2211).

2290 Dienaangaande kan de Commissie niet stellen, zoals zij ter terechtzitting in zaak T-38/95 heeft gedaan, dat zij zich eveneens baseert op enkele passages uit de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 4; documenten nrs. 33.126/6592—6596). In die nota wordt geen melding gemaakt van specifieke vergade-

ringen en van tijdens die vergaderingen door Cedest jegens Duitse producenten aangegane verbintenissen. Uit de passage volgens welke „[...] H: N. avons dit ne pas accepter, constamment depuis 1980 ds des conversations avec — collègues franç — Cedest (81) [...]" [„H.: we hebben sinds 1980 tijdens de gesprekken met onze Franse collega's telkens gezegd van Cedest niet te accepteren — (81)"], kan hooguit worden afgeleid, dat degene van wie die uitlatingen afkomstig zijn (medewerker van Dyckerhoff), doelt op contacten tussen Dyckerhoff en Cedest in 1981. Afgezien van het feit dat het gaat om gebeurtenissen die, gesteld al dat zij werkelijk hebben plaatsgevonden, dateren van vóór de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode van inbreuk, heeft de Commissie in die beschikking noch op het bestaan van die contacten tussen Dyckerhoff en Cedest noch op de inhoud ervan de nadruk gelegd.

2291 Aangezien de schending van de rechten van de verdediging van Cedest het gevolg is van de schending van haar recht op toegang tot het dossier van de Commissie in de loop van de administratieve procedure, betekenen het ontbreken van bewijs van haar deelneming aan een op 17 november 1982 met Dyckerhoff en Heidelberger afgestemde feitelijke gedraging, alsmede de daarmee verbonden consequenties evenwel niet, dat de vaststellingen die de Commissie met betrekking tot de twee andere betrokken verzoeksters, Dyckerhoff en Heidelberger, heeft gebaseerd op de inhoud van de in paragraaf 22, punt 7, van de bestreden beschikking aangehaalde interne nota van Lafarge, onrechtmatig zijn.

2292 Nog afgezien van het feit dat geen van die twee verzoeksters in het kader van haar opmerkingen betreffende de toegang tot het dossier die is verleend na de door het Gerecht vastgestelde maatregelen tot organisatie van de procesgang (infra, punten 2446, 2447, 2461 en 2462), zich op de relevantie van de interne nota van Lafarge van 7 januari 1983 heeft beroepen, moet worden vastgesteld, dat zij niet hebben betwist, dat zij tijdens de vergadering van 17 november 1982 gezamenlijk hebben getracht toezeggingen van Cedest te verkrijgen. Wat hen betreft, had deze vergadering dus een mededingingsverstorend doel, aangezien dit tussen twee concurrenten op de markt, Dyckerhoff en Heidelberger, opgenomen contact ertoe strekte in onderlinge overeenstemming het marktgedrag van een bestaande of mogelijke concurrent, te weten Cedest, te beïnvloeden (zie in die zin arresten Suiker Unie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 651, punt 174; Rhône-Poulenc/Commissie, reeds aangehaald in punt 1053, punt 121; BASF/Commissie, reeds aangehaald in punt 1852, punt 240, en van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 258). Bovendien dient, bij gebreke van tegenbewijs, dat Dyckerhoff en Heidelberger moesten leveren (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162), te worden aangenomen dat de onderlinge afstemming tussen deze twee ondernemingen betreffende het gedrag van Cedest in Duitsland, hun gedrag in het handelsverkeer tussen Frankrijk en Duitsland heeft beïnvloed.

2293 Heidelberger kan haar deelneming aan die onderling afgestemde feitelijke gedraging niet ontkennen met een beroep op de inhoud van de interne nota's van Lafarge van 23 juni en 2 september 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punten 4 en 6; documenten nrs. 33.126/6592—6596 en 6584), waarin verslag wordt gedaan van de besprekingen tussen Lafarge en Dyckerhoff. Nog afgezien van het feit dat zij met een beroep op die twee nota's tracht aan te tonen, dat zij niet aan een overeenkomst of aan een afstemming met Lafarge en Dyckerhoff heeft deelgenomen, hetgeen de Commissie in de bestreden beschikking niet heeft gesteld, verschaft de inhoud van die twee interne nota's van Lafarge immers geen nadere inlichtingen over de vergadering van 17 november 1982, in de loop waarvan Heidelberger en Dyckerhoff hebben getracht Cedest ervan te overtuigen haar gedrag in Duitsland te wijzigen.

2294 Bijgevolg mocht de Commissie op grond van de door haar in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 7) aangevoerde bewijsstukken concluderen, dat Dyckerhoff en Heidelberger tijdens de vergadering van 17 november 1982 met Cedest inbreuk hebben gemaakt op artikel 85, lid 1, van het Verdrag (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3, tweede alinea). De inhoud van de interne nota van Lafarge van 7 januari 1983, die enkel wat het gedrag van Cedest betreft in tegenspraak is met de inhoud van de in de bestreden beschikking aangehaalde nota, doet hieraan niets af.

D — Onderlinge afstemming tussen Lafarge en Dyckerhoff

2295 De Commissie doet haar vaststelling, dat er sprake was van onderlinge afstemming tussen Lafarge en Dyckerhoff, steunen op drie documenten: een met de hand geschreven interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 (documenten nrs. 33.126/6592—6596), die wordt aangehaald in paragraaf 22, punt 4, van de bestreden beschikking, een brief van Hummel (Dyckerhoff) aan Collomb (Lafarge) van 28 juli 1982 (documenten nrs. 33.126/6597—6599), die wordt aangehaald in paragraaf 22, punt 5, en een met de hand geschreven interne nota van Lafarge van 2 september 1982 (document nr. 33.126/6584), die wordt aangehaald in paragraaf 22, punt 6. Op grond van die drie documenten concludeert de Commissie, dat „Lafarge en Dyckerhoff hebben getracht iedere vorm van agressiviteit te vermijden en een harmonisch klimaat tot stand te brengen tussen de Franse en de Duitse producenten die bij de export zijn betrokken" (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3).

2296 Zoals uiteengezet in punt 2234 supra, erkent Dyckerhoff dat er in 1982 en 1983 besprekingen tussen Duitse en Franse producenten hebben plaatsgevonden, en maakt zij geen specifieke opmerkingen over de drie door de Commissie aangevoerde documenten. Zij wijst er slechts op dat de betrokken besprekingen, zelfs al hadden zij tot doel gehad Cedest ertoe aan te zetten haar agressieve verkoopbeleid in Duitsland te staken, geen onderling afgestemde feitelijke gedragingen kunnen opleveren, omdat Cedest hiermee niet zou hebben ingestemd.

2297 Laatstgenoemde verklaring moet worden afgewezen. Zo de besprekingen tussen Dyckerhoff en Lafarge er werkelijk op waren gericht Cedest er op de een of andere manier toe te brengen haar bijzonder gedrag in Duitsland te laten varen, hadden zij een mededingingsverstorend doel. Bij gebreke van tegenbewijs, dat Dyckerhoff en Lafarge moesten leveren (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162), dient te worden aangenomen dat de onderlinge afstemming tussen deze twee ondernemingen hun gedrag in het handelsverkeer tussen Frankrijk en Duitsland heeft beïnvloed. Een dergelijke onderlinge afstemming levert een schending van het verbod van artikel 85, lid 1, van het Verdrag op (zie in punt 2292 supra aangehaalde rechtspraak).

2298 In casu blijkt het mededingingsverstorende karakter van de besprekingen tussen Dyckerhoff en Lafarge evenwel juist uit de drie door de Commissie in de bestreden beschikking aangehaalde documenten.

2299 Zo doet de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 verslag van een vergadering tussen vertegenwoordigers van Lafarge en van Dyckerhoff, waarop het gedrag van Cedest en de gevolgen daarvan voor de Frans-Duitse betrekkingen ter sprake zijn gekomen. In de nota wordt voorts uitdrukkelijk melding gemaakt van het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten in de volgende bewoordingen: „Principe home market ok mais est-ce facile à respecter. En Belg.? Peut-être à remettre en cause au niveau des front. mais pas sans accord. Face à Cedest nous sommes où?" [„Beginsel home Market OK. Is dit echter gemakkelijk te eerbiedigen? In België? Misschien opnieuw in het geding te brengen op het niveau van de grenzen doch niet zonder overeenkomsten. Ten opzichte van Cedest, wat is onze positie?"]

2300 Evenzo verklaart Hummel (Dyckerhoff) in zijn brief van 28 juli 1982: „En aangezien wij in alle openheid ideeën uitwisselen, zou ik nu tevens willen toevoegen dat, volgens ons, een echte samenwerking positieve uitwerking kan hebben, niet alleen wat uw meerderheidsdeelneming in Wössingen betreft doch vooral met betrekking tot Cedest. De bestaande problemen zouden opgelost moeten kunnen worden door een fundamenteel positieve instelling van alle deelnemers, dit de personen in aanmerking genomen die thans in de raden van bestuur van Cedest en Lafarge zitting hebben."

2301 Ten slotte verklaart de opsteller van de interne nota van Lafarge van 2 september 1982, Marichal, daarin met betrekking tot een telefoongesprek van dezelfde dag met Grüner (Dyckerhoff) in het bijzonder: „Je lui ai répondu qu'avant toute chose il fallait absolument épuiser toutes les possib. de négociations directes avec Cedest et, par conséquent, comme vous l'aviez déjà dit, demander un entretien au niveau du président de Cedest, entretien auquel vous seriez disposé à participer si le président de Cedest vous y invitait. J'ai ajouté qu'il me paraissait prématuré d'organiser une réunion des producteurs allemands touchés par l'agressivité de Cedest pour discuter de ce que chacun peut tolérer ou pas, aussi longtemps que la discussion avec Cedest n'avait pas eu lieu [...] Finalement, et toujours en allemand, il a très bien résumé ce qu'il retenait de notre position: 1) Pas de réunion [générale], mais un indispensable entretien de DY [Dyckerhoff] (avec ou sans HEI [Heidelberger]) avec le président de Cedest, avant toute autre réunion 2) Une réunion des product. allemds touchés, après cet entretien, en qq sorte pour partager les sacrifices si accord a été conclu." [„Ik heb hem geantwoord, dat allereerst absoluut alle mogelijkheden voor direct overleg met Cedest onderzocht moesten worden en derhalve, zoals u reeds heeft gezegd, een onderhoud met de president-directeur van Cedest moest worden aangevraagd, waaraan u bereid zou zijn deel te nemen indien u door de president-directeur van Cedest werd uitgenodigd. Ik heb daaraan toegevoegd, dat het mij voorbarig leek een vergadering te organiseren van de Duitse producenten die door de agressiviteit van Cedest getroffen werden, om te bespreken wat elk kan tolereren en wat niet, zolang het gesprek met Cedest niet had plaatsgevonden (...) Ten slotte vatte hij, nog steeds in het Duits, erg goed samen wat hij als ons standpunt beschouwde: 1) Geen algemene vergadering, doch gesprek tussen DY [Dyckerhoff] (met of zonder HEI [Heidelberger]) en de president-directeur van Cedest, vóór elke andere vergadering onmisbaar. 2) Een vergadering van de getroffen Duitse producenten, na dit onderhoud, om in zekere zin de opofferingen te delen indien tot overeenstemming is gekomen."]

2302 Lafarge stelt, dat de inhoud van die drie documenten aantoont, dat er sprake was van een blijvend verschil van mening tussen de verschillende betrokken partijen.

2303 In de eerste plaats erkent zij, dat in haar interne nota van 23 juni 1982 de door haar met Dyckerhoff gevoerde besprekingen worden beschreven, doch zij verklaart dat in die nota geen spoor is te vinden van een tussen haar en Dyckerhoff gesloten overeenkomst. Die nota zou enkel aantonen, dat haar was verzocht te bemiddelen in het kader van een door het gedrag van Cedest in Duitsland uitgelokt conflict.

2304 Opgemerkt zij, dat het enkele feit dat Lafarge erkent dat in haar nota van 23 juni 1982 getrouw verslag wordt gedaan van haar besprekingen met Dyckerhoff en dat die besprekingen betrekking hadden op het gedrag van Cedest in Duitsland, hetgeen reeds duidelijk blijkt uit de inhoud van dat document, aantoont dat zij daarmee heeft deelgenomen aan een met artikel 85,

lid 1, van het Verdrag strijdige onderlinge afstemming. Er behoeft niet echt te worden uitgemaakt, of Lafarge inderdaad gevolg heeft gegeven aan de vermeende verzoeken van Dyckerhoff, aangezien uit de inhoud van de interne nota blijkt, dat die twee producenten elkaar op de hoogte hebben gebracht van hun voorgenomen reactie op het bijzondere gedrag van Cedest. Bij gebreke van tegenbewijs, dient namelijk te worden aangenomen dat deze besprekingen het gedrag van deze marktdeelnemers in het handelsverkeer heeft beïnvloed, zodat hun houding een onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag oplevert (zie in punt 2292 supra aangehaalde rechtspraak).

2305 Lafarges argument, dat de vermelding „Beginsel home market OK" in haar nota van 23 juni 1982 betrekking had op de theorie van de natuurlijke markten welke was gebaseerd op het zware gewicht van cement, moet eveneens worden afgewezen. Indien, zoals de Commissie terecht heeft opgemerkt, de cementmarkt inderdaad op natuurlijke wijze door het zware gewicht van het betrokken product werd bepaald, zou er geen behoefte zijn om een dergelijke regel van natuurlijke marktorganisatie te laten naleven.

2306 In de tweede plaats stelt Lafarge, dat de brief van Hummel (Dyckerhoff) van 28 juli 1982 hooguit een uitnodiging voor overleg is, hetgeen geen inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag zou kunnen opleveren.

2307 Uit de betrokken brief blijkt evenwel, dat hij is geschreven in antwoord op een brief van Lafarge van 8 juli 1982. In de brief wordt bovendien gesproken van een onderhoud tussen de vertegenwoordigers van Dyckerhoff en van Lafarge. Dit sluit reeds uit, dat er sprake zou zijn van een op zichzelf staand initiatief van Dyckerhoff waardoor Lafarge zou worden vrijgepleit op grond dat het louter zou gaan om een verzoek om overleg. Uit de brief van Dyckerhoff blijkt eveneens, dat de twee betrokken producenten „in alle openheid ideeën uitwisselen" (zie het in punt 2300 supra weergegeven fragment). Zelfs indien het inderdaad de bedoeling van Hummel was geweest, dat Lafarge in de raad van bestuur van Cedest iets zou ondernemen, blijkt Lafarge dus met Dyckerhoff de situatie in Duitsland als gevolg van het gedrag van Cedest te hebben besproken. Die conclusie wordt bevestigd door de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982, waarin een onderhoud tussen die twee producenten wordt beschreven dat een maand eerder plaats had.

2308 In de derde plaats stelt Lafarge, dat uit haar interne nota van 2 september 1982 blijkt, dat zij geen enkele invloed op Cedest kon uitoefenen en dat zij heeft geweigerd aan een algemene vergadering deel te nemen.

2309 Dit argument moet eveneens worden afgewezen.

2310 Anders dan zij beweert, blijkt uit de inhoud van haar nota niet, dat Lafarge geen enkele invloed op Cedest kon uitoefenen. De opsteller van de nota, Marichal, verklaart namelijk: „L. [Lafarge]

ne pouvait en aucune manière imposer á Cedest sa manière de voir." [„L. [Lafarge] kon op geen enkele wijze Cedest haar zienswijze opleggen."] Het verschil tussen het opleggen van een zienswijze en het uitoefenen van invloed laat ruimte voor gedragingen van Lafarge die alle een mededingingsverstorend karakter hebben, omdat zij dienen in te grijpen in de bepaling van het marktgedrag van een andere marktdeelnemer, te weten Cedest. Bovendien was Marichal, anders dan Lafarge wil doen geloven, niet van mening, dat elk initiatief van Lafarge ten aanzien van Cedest op dat tijdstip onherroepelijk was gedoemd te mislukken. Integendeel, uit de nota blijkt dat Lafarge onder bepaalde voorwaarden bereid was om de ten aanzien van Cedest ondernomen stappen tot een goed einde te brengen. Dienaangaande wordt in de nota verklaard: „Ik heb hem geantwoord, dat allereerst absoluut alle mogelijkheden voor direct overleg met Cedest onderzocht moesten worden en derhalve, zoals u [Collomb (Lafarge)] reeds heeft gezegd, een onderhoud met de president-directeur van Cedest moest worden aangevraagd, waaraan u bereid zou zijn deel te nemen indien u door de president-directeur van Cedest werd uitgenodigd."

2311 Lafarge heeft Dyckerhoff dus te kennen gegeven, dat zij, zij het onder bepaalde voorwaarden, bereid was om handelend op te treden, in weerwil van het feit dat zij had erkend dat zij haar zienswijze niet aan Cedest kon opleggen.

2312 Voorts kan Lafarge niet stellen, dat in de inhoud van haar nota van 2 september 1982 haar weigering om aan een algemene vergadering deel te nemen, tot uitdrukking komt. Naast hetgeen in het vorige punt is vastgesteld, blijkt uit die nota, dat Marichal tijdens het telefoongesprek waarvan verslag wordt gedaan, heeft uiteengezet waarom het in de ogen van Lafarge voorbarig was om een dergelijke vergadering te organiseren en waarom eerst alle mogelijkheden voor direct overleg met Cedest moesten worden onderzocht. Het blijkt dus, dat Lafarge en Dyckerhoff hebben besproken, wat de beste manier was om het door het gedrag van Cedest ontstane geschil op te lossen. Uit de uitlatingen van de vertegenwoordiger van Lafarge spreekt dus geen categorische weigering om deel te nemen aan een algemene vergadering tussen de verschillende partijen voor wie het gedrag van Cedest in Duitsland van belang was.

2313 Bovendien moeten Lafarges argumenten inzake de bijzondere situatie van haarzelf en van haar dochteronderneming Wössingen op de markt om de in de punten 2263 tot en met 2265 supra uiteengezette redenen opnieuw worden afgewezen.

2314 Ook al zijn, zoals Lafarge heeft opgemerkt, goede betrekkingen tussen Franse en Duitse bestuurders op zich niet in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, de inhoud van de drie documenten waarop de Commissie zich in de bestreden beschikking beroept, toont bijgevolg aan, dat er sprake is geweest van onderlinge afstemming tussen Dyckerhoff en Lafarge teneinde iedere vorm van agressiviteit te vermijden en een harmonisch klimaat tot stand te brengen tussen de Franse en de Duitse producenten (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3, derde alinea).

2315 Een en ander bevestigt voorts, dat de Commissie Heidelberger niet op grond van de nota's van Lafarge van 23 juni en 2 september 1982 heeft verweten aan een overeenkomst of aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging met Dyckerhoff en Lafarge te hebben deelgenomen (supra, punt 2293).

E — Onderlinge afstemming tussen Dyckerhoff en Ciments français

2316 De Commissie leidt het bestaan van een onderlinge afstemming tussen Dyckerhoff en Ciments français af uit twee documenten, te weten een interne nota van Ciments français van 25 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 8; documenten nrs. 33.126/4254—4256) en een verslag van Ciments français van 17 mei 1983 betreffende een ontmoeting tussen Dyckerhoff en Ciments français op 9 en 10 mei 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 9; documenten nrs. 33.126/4251—4253). Op grond van die twee documenten concludeert de Commissie, dat „Dyckerhoff (...) aan Ciments français haar plannen [heeft] medegedeeld om het hoofd te kunnen bieden aan de concurrentie van Cedest en (...) verder [heeft] aangegeven niet voornemens te zijn om in Frankrijk te verkopen" (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3, derde alinea).

2317 Opnieuw erkent Dyckerhoff, dat er in 1982 en 1983 besprekingen tussen Duitse en Franse producenten hebben plaatsgevonden, doch maakt zij geen specifieke opmerkingen betreffende de twee door de Commissie aangehaalde documenten (supra, punt 2234). Zij merkt slechts op, dat de betrokken besprekingen geen onderling afgestemde feitelijke gedraging kunnen opleveren, omdat zij niet tot een bijzonder resultaat zouden hebben geleid. Zij analyseert het verslag van Ciments français van 17 mei 1983 uitsluitend in het kader van het punt van bezwaar betreffende het bestaan van een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland. Dienaangaande onderstreept zij, dat uit dit document niet kan worden afgeleid, dat zij te kennen heeft gegeven niet voornemens te zijn om de in de fabriek van Ciments luxembourgeois vermalen cement in Frankrijk af te zetten. In punt 6 van de nota zou enkel worden opgemerkt, dat zij duidelijk heeft gemaakt haar vermalingsquotum te willen gebruiken om haar afnemers in de regio Trier en in de Eifel te bevoorraden.

2318 Volgens Ciments français kan het feit dat Dyckerhoff het gedrag van Cedest ter sprake heeft gebracht tijdens de vergaderingen waarop de twee in de bestreden beschikking aangevoerde documenten betrekking hebben, en waarvan er een de Luxemburgse onderneming Intermoselle betrof, niet het bewijs opleveren van haar deelneming aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging. Die documenten zouden voorts geen wilsuiting harerzijds aan het licht brengen, doch integendeel aantonen, dat zij in die aangelegenheid een passieve houding had aangenomen. Overeenkomstig de vereisten van de rechtspraak (arrest Petrofina/Commissie, reeds aangehaald in punt 2260, punten 214 en 215) zou een dergelijke passieve houding niet kunnen dienen als bewijs, dat de informatie aan haar is verstrekt in het kader van een door uitwisseling gekenmerkte relatie. Ciments français merkt opnieuw met nadruk op, dat zij, gelet op de bijzondere kenmerken van haar industriële capaciteit, niet aanwezig was op de markt in de Pfalz waar Cedest actief was.

2319 De door Dyckerhoff en Ciments français aangevoerde argumenten moeten worden afgewezen.

2320 In de eerste plaats stelt geen van de twee ondernemingen, dat de inhoud van het verslag van Ciments français van 17 mei 1983 geen getrouwe weergave is van de besprekingen die daadwerkelijk op 9 en 10 mei 1983 hebben plaatsgevonden.

2321 In de tweede plaats wordt in de punten 6 en 7 van dit verslag verklaard:

„6. DYZ [Dyckerhoff] heeft bevestigd dat de besprekingen met CL [Ciments luxembourgeois] bijna afgerond waren om DYZ [Dyckerhoff] een vermalingsquotum van 100 000 ton voor de installaties van Ciments luxembourgeois, en leveringen van cement in de regio Trier en in de Eifel te garanderen. A priori gaat deze tonnage niet naar Saarland, behalve indien er een duidelijk economisch voordeel zou bestaan ten opzichte van de fabriek van Goellheim die thans aan Saarland levert. Deze hoeveelheden zullen nooit naar Frankrijk gaan.

7. DYZ [Dyckerhoff] wijst op haar moeilijkheden op de Duitse markt ten gevolge van de commerciële agressiviteit van Cedest op deze markt en doet mededeling van haar optreden en haar plannen om aan deze concurrentie het hoofd te bieden."

2322 Uit punt 6 blijkt, dat Dyckerhoff tijdens haar besprekingen met Ciments français duidelijk heeft gemaakt, dat de cementleveringen in de regio Trier en in de Eifel, waarover toentertijd besprekingen met Ciments luxembourgeois werden gevoerd, a priori niet naar Saarland en nooit naar Frankrijk zouden gaan. Aangezien Ciments français zelf heeft onderstreept, dat zij in Saarland en in Oost-Frankrijk aanwezig was, heeft Dyckerhoff haar dus op de hoogte gebracht van een voorgenomen toekomstig marktgedrag, door duidelijk te maken dat zij de regio's waar Ciments français actief was, zou mijden. Ciments français stemde erin toe om daarover te praten. Een bespreking van het toekomstige gedrag van minstens een van de twee betrokken marktdeelnemers, in casu Dyckerhoff, vormt evenwel een bij artikel 85, lid 1, van het Verdrag verboden onderling afgestemde feitelijke gedraging, aangezien bij gebreke van tegenbewijs, dat de betrokken marktdeelnemers moesten leveren, dient te worden aangenomen, dat hun onderlinge afstemming hun gedrag in het handelsverkeer tussen Frankrijk en Duitsland heeft beïnvloed (zie in punt 2292 supra aangehaalde rechtspraak).

2323 Anders dan Ciments français beweert, hadden de besprekingen over de bestemming van de in de installaties van Ciments luxembourgeois vermalen hoeveelheden niet enkel betrekking op de afzet van de klinkerproductie van Intermoselle, omdat het, zoals de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 15, derde alinea) onderstreept, blijkens het verslag gaat om voor de regio Trier of de Eifel bestemd cement.

2324 Het mededingingsverstorende karakter van de besprekingen tussen Dyckerhoff en Ciments français op 9 en 10 mei 1983 wordt bevestigd door de inhoud van punt 7 van het verslag, waaruit blijkt dat Dyckerhoff Ciments français op de hoogte heeft gebracht van haar plannen om aan de concurrentie van Cedest in Duitsland het hoofd te bieden.

2325 In de derde plaats volgt uit de interne nota van Ciments français van 25 januari 1983, waarin verslag wordt gedaan van een bezoek aan Dyckerhoff op 21 januari 1983, dat de twee

producenten hebben gesproken over de verkopen van Cedest in Duitsland en van Dyckerhoff in Frankrijk. Zo wordt in punt 3, dat commentaar bevat op de agendapunten van een voor 15 februari 1983 geplande vergadering, verklaard dat agendapunt 7, „Frans-Duitse betrekkingen" (document nr. 33.126/4259), betrekking heeft op de verkopen van Cedest in Duitsland en van Dyckerhoff in Frankrijk [„Punt 7. Het gaat in feite over de verkopen van Cedest in Duitsland en van DYZ (Dyckerhoff) in Frankrijk (verzoek van Grüner)"]. Zoals de Commissie in haar memories opmerkt, doet het er weinig toe, dat Dyckerhoff het initiatief heeft genomen om het gedrag van Cedest in Duitsland met Ciments français te bespreken, omdat die kwestie in onderlinge overeenstemming op de agenda van een vergadering tussen die twee producenten was geplaatst.

2326 De inhoud van de nota van 25 januari 1983 bevestigt op zijn minst, dat Dyckerhoff en Ciments français van zins waren het gedrag van Cedest in Duitsland en het gedrag van Dyckerhoff in Frankrijk in reactie op dat van Cedest te bespreken. Die inhoud bevestigt eveneens het mededingingsverstorende karakter van die besprekingen.

2327 Bijgevolg heeft de Commissie aangetoond, dat Dyckerhoff en Ciments français hebben deelgenomen aan de onderlinge afstemming waarvan zij spreekt in paragraaf 50, punt 3, derde alinea, van de bestreden beschikking.

2328 Voorts moet worden beklemtoond, dat Ciments français, ook al ontkent zij zulks, wel degelijk een bijzonder belang bij besprekingen met Dyckerhoff over het gedrag van Cedest in Duitsland had, daar vergeldingsmaatregelen van Duitse producenten in Oost-Frankrijk te duchten waren. De tijdens die twee vergaderingen tussen Dyckerhoff en Ciments français besproken onderwerpen waarvan in de twee betrokken documenten melding wordt gemaakt, zijn daarvoor bijzonder bewijskrachtige aanwijzingen. De belangstelling van Ciments français voor het gedrag van Cedest in Duitsland wordt voorts bevestigd, zoals de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 15, tweede alinea) opmerkt, door de inhoud van een interne nota van Vicat van 22 juli 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 1; documenten nrs. 33.126/6055—6057), waarin wordt verklaard: „Er zijn dan ook bijzonder grote spanningen ontstaan tussen Cedest en SCF [Ciments français] en de situatie is nog verslechterd door de strijd die zich tussen deze twee concurrenten in de departementen Bas-Rhin en Moselle afspeelt." Dit fragment spreekt niet alleen van het bestaan van hevige concurrentie tussen Cedest en Ciments français, zoals laatstgenoemde beweert, doch van grote spanningen die nog worden versterkt door de concurrentie tussen die twee producenten in bepaalde regio's. Die spanningen zijn dus niet het gevolg van het feit dat, zoals de opsteller van die nota beweert, zij elkaar in de departementen Bas-Rhin en Moselle beconcurreren.

2329 Uit een en ander volgt dus, dat de Commissie in de bestreden beschikking heeft aangetoond dat „[n]aar aanleiding van de uitvoer van Cedest naar de andere Duitse deelstaten dan Saarland, en van de reacties in Frankrijk van de Duitse producenten, (...) bilateraal overleg [heeft] plaatsgevonden dat ten doel had de grensoverschrijdende cementhandel te beperken" (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3, eerste alinea), waaraan is deelgenomen door Dyckerhoff (supra, punten 2282-2328), SFIC (supra, punten 2236-2251), Ciments français (supra, punten 2252-2281 en 2316-2328), Heidelberger (supra, punten 2282-2294), Lafarge (supra, punten 2252-2281 en 2295-2315) en BDZ (supra, punten 2236-2251).

2330 De argumenten van Ciments français, Heidelberger en Lafarge inzake een beoordelingsfout bij de economische analyse van de Frans-Duitse markt, waarmee zij hun deelneming aan de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen betwisten, moeten hoe dan ook worden afgewezen, aangezien de verschillende betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen en de deelneming van de verschillende verzoeksters zijn aangetoond op basis van documenten waarvan de bewijskracht niet op grond van een economische analyse van de relevante markt behoeft te worden bepaald (supra, punten 263 en 264).

Algemene regulering van cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland

2331 Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Cedest (T-38/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95) en BDZ (T-48/95) betwisten zowel dat een overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland is gesloten, zoals de Commissie verklaart in de bestreden beschikking (paragrafen 22, punt 10, en 50, punt 3, vijfde alinea), als dat zij daaraan hebben deelgenomen.

2332 Alvorens de gegrondheid van hun argumenten te beoordelen, zij herinnerd aan hetgeen de Commissie hun dienaangaande in de bestreden beschikking verwijt.

2333 In paragraaf 50, punt 3, vijfde alinea, verklaart de Commissie:

„Al deze onderling afgestemde feitelijke gedragingen hebben geleid tot het sluiten van een overeenkomst tussen de betrokken Franse en Duitse ondernemingen en ondernemersverenigingen. In de brief van 22 september 1986 wordt melding gemaakt van de tijdens de periodieke bijeenkomsten van Laplace, Lose en Brenke geboekte vooruitgang ten aanzien van de situatie van 1984, van een overeenkomst die in 1984 is ingegaan, van de mogelijkheid om deze overeenkomst te verlengen, en van een verschil tussen de Franse en Duitse leveringen. De nota van 12 augustus 1987 doet verslag van het vervolg van de besprekingen om naar een oplossing te zoeken voor de in de brief van 22 september 1986 aan de orde gestelde problemen (...)"

2334 Zij verklaart voorts (paragraaf 22, punt 10, derde alinea): „De Commissie beschikt over geen enkel bewijs met betrekking tot de verlenging van de overeenkomst, maar uit de statistische gegevens over de Franse leveringen aan Duitsland en de Duitse leveringen aan Frankrijk (zie punt 12, hierna) blijkt dat de overeenkomst tussen SFIC, Lafarge, Ciments français en Cedest enerzijds, en BDZ, Heidelberger en Dyckerhoff anderzijds, na 1986 voortgezet is."

2335 De Commissie stelt dus om te beginnen de sluiting van een overeenkomst inzake de algemene regulering van de leveringen tussen Frankrijk en Duitsland in 1984 vast, vervolgens de mogelijkheid van verlenging van de overeenkomst in 1986 en ten slotte de voortzetting ervan na 1986. In het dispositief van de bestreden beschikking (artikel 3, lid 3, sub a) verklaart zij enkel, dat de betrokken partijen inbreuk hebben gemaakt op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, „in ieder geval in de periode van 23 juni 1982 tot en met 30 september 1989, door deel te nemen aan overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de regulering van de cementleveringen vanuit Frankrijk naar Duitsland en vanuit Duitsland naar Frankrijk".

A — Sluiting van een overeenkomst in 1984

2336 Alle betrokken verzoeksters ontkennen aan de sluiting van een overeenkomst in 1984 te hebben deelgenomen. Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger en Lafarge verwijten de Commissie inzonderheid het gebruik van een document, de brief van Laplace aan Schuhmacher van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10), waaruit volgens hen niet kan worden opgemaakt wat de inhoud is van de vermeende in 1984 gesloten overeenkomst, noch welke partijen die overeenkomst hebben gesloten.

2337 Er zij aan herinnerd, dat Laplace, die de brief heeft opgesteld, zowel president-directeur van Ciments français als voorzitter van SFIC was, terwijl de adressaat van de brief, Schuhmacher, zowel president-directeur van Heidelberger als voorzitter van BDZ was (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10). In de bestreden beschikking onderzoekt de Commissie die brief tegen de achtergrond van de algemene context die uit de overige in de paragrafen 22 en 50 genoemde documenten naar voren komt.

2338 Na de inhoud van de brief te hebben uiteengezet, concludeert de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10, derde alinea):

„De belangrijkste punten van deze brief zijn: dat er een overeenkomst bestond tussen bepaalde Franse en Duitse ondernemingen (SFIC, Lafarge, Ciments français en Cedest enerzijds, en BDZ, Heidelberger en Dyckerhoff anderzijds); dat de tenuitvoerlegging of interpretatie van deze overeenkomst tot geschillen heeft geleid die aan arbiters zijn voorgelegd; dat er besprekingen zijn geweest over verlenging van de overeenkomst; dat het verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen niet het resultaat was van bilaterale besprekingen (...) tussen de Franse en de Duitse ondernemingen, maar van de onenigheden tussen de Franse ondernemingen onderling; dat de voorzitters van de Franse en de Duitse bedrijfstakverenigingen op 11 oktober 1986 met elkaar gesproken hebben over de twee in de brief genoemde problemen en zijn overeengekomen om, wat de hoeveelheden betreft, dit eerst te bespreken na de Frans-Duitse ontmoeting die in Parijs op 27 en 28 oktober 1986 heeft plaatsgevonden (volgens de documenten nrs. 33.126/14764—14768)."

2339 Zij merkt tevens op (paragraaf 50, punt 3, zevende alinea):

„(...) de overeenkomst uit 1984, die blijkt uit de brief van 22 september 1986, vorm[t] [een] inbreuk op artikel 85, lid 1, begaan door SFIC, Cedest, Ciments français, Lafarge, BDZ, Dyckerhoff en Heidelberger".

2340 De kritiek die de vier in punt 2336 supra met name genoemde verzoeksters hebben geformuleerd, doet aan die vaststelling van de Commissie niet af. De Commissie heeft namelijk in de bestreden beschikking het bestaan van een overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland en het onderwerp ervan aangetoond en vastgesteld wie partij bij die overeenkomst waren.

2341 Om te beginnen zij erop gewezen dat, zelfs indien er geen document is dat formeel de titel „overeenkomst inzake de algemene regulering van de leveringen tussen Frankrijk en Duitsland" draagt, noch enig bewijs voor de organisatie van een bijzondere vergadering waarop alle betrokken partijen overeenstemming zouden hebben bereikt, de bewijskracht van de door de Commissie in de bestreden beschikking aangevoerde schriftelijke bewijsstukken moet worden beoordeeld tegen de achtergrond van de gebeurtenissen die kenmerkend waren voor de betrekkingen tussen de Franse en de Duitse industrie vóór 1984 en waarvan reeds is vastgesteld dat zij zich daadwerkelijk hebben voorgedaan en een mededingingsverstorend karakter hadden (supra, punten 2226-2330). Het is vaste rechtspraak dat een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet per se schriftelijk behoeft te zijn vastgelegd (arrest Tepea/Commissie, reeds aangehaald in punt 2061, punt 41). Voor het bestaan van een dergelijke overeenkomst volstaat het, dat de betrokken ondernemingen/ondernemersverenigingen hun gezamenlijke wil tot uitdrukking hebben gebracht, om zich op de markt op een bepaalde wijze te gedragen (zie in punt 1010 supra aangehaalde rechtspraak). De vaststelling van de precieze datum van sluiting van een dergelijke overeenkomst is derhalve van weinig belang, zodra op grond van schriftelijke bewijzen wordt vastgesteld dat er sprake is van een wilsovereenstemming.

2342 In de eerste plaats tonen verscheidene door de Commissie in de bestreden beschikking genoemde bewijsstukken aan, dat de overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland zowel in 1984 als in 1986 bestond.

2343 Om te beginnen volgt uit verscheidene passages uit de brief van de president-directeur van Ciments français en voorzitter van SFIC, Laplace, aan de president-directeur van Heidelberger en voorzitter van BDZ, Schuhmacher, van 22 september 1986, die enkele weken vóór de ontmoeting tussen de Duitse en de Franse industrie te Parijs op 27 en 28 oktober 1986 was opgesteld, dat in de loop van 1984 een overeenkomst tussen die twee industrieën betreffende de Franse en Duitse leveringen was gesloten en op dat tijdstip nog steeds bestond, aangezien toentertijd besprekingen werden gevoerd over de verlenging ervan.

2344 Zo schrijft Laplace (eerste, tweede en zesde alinea):

„Zoals u weet, heb ik periodiek een bijeenkomst met Lose en Brenke.

Wanneer wij terugkijken op de situatie waarmee wij in 1984 te maken hadden, geloof ik dat hetgeen wij tijdens die bijeenkomsten hebben besproken, tamelijk goed heeft gefunctioneerd.

(...)

Het tweede probleem betreft de toekomst. Tijdens onze laatste vergadering heeft Brenke de mening geuit dat, indien we onze overeenkomst willen hernieuwen, van Duitse zijde het verzoek zal komen om het sinds 1984 bestaande verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen te verminderen. Ik heb hem geantwoord dat, wanneer dit verzoek overeind blijft, ik het bijzonder onwaarschijnlijk acht dat we een nieuw akkoord bereiken. Zoals u zich ongetwijfeld herinnert, was er geen enkele logische, laat staan ethische rechtvaardiging voor dit verschil, dat in feite niet het resultaat was van de bilaterale besprekingen tussen de Franse en de Duitse belangen, maar voortkwam uit een veel complexer discussiepatroon waarvan ook de onderlinge conflicten tussen de Franse partijen deel uitmaakten en waarvan de conflicten tussen de Duitse partijen ongetwijfeld ook deel zouden hebben uitgemaakt indien wij toentertijd niet besloten hadden Wössingen voorlopig er buiten te laten. Ik geloof niet dat wij zoveel mensen op één lijn kunnen hebben voor iets nieuws tenzij zij onder druk staan en het doel van een vernieuwing is nu juist een dergelijke druk zich niet te laten ontwikkelen (...)"

2345 Op basis hiervan mocht de Commissie ervan uitgaan, dat er toentertijd nog steeds een in 1984 gesloten overeenkomst tussen de betrokken Franse en Duitse industrie betreffende de regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland bestond, die men op het tijdstip waarop de brief werd opgesteld, voornemens was te verlengen. Het argument van Dyckerhoff en Heidelberger, dat de inhoud van de brief aantoont dat de in 1984 gesloten overeenkomst in ieder geval op 22 september 1986 niet meer bestond, moet dus worden afgewezen.

2346 Vervolgens blijkt uit het op 15 maart 1984 opgestelde memorandum voor de voorzitter van Cembureau, dat deze de delegatiehoofden tijdens hun vergadering op 19 maart 1984 wilde laten discussiëren over de Franse uitvoer naar Duitsland als een van de „kritieke punten" die op dat tijdstip nog steeds bestonden. In de aantekeningen van de vergadering is weliswaar geen sprake meer van de Franse uitvoer naar Duitsland, doch de deelnemers aan die vergadering van 19 maart 1984 hebben vastgesteld, dat de druk ten gevolge van de handel tussen de leden duidelijk is verzwakt dankzij de verbetering van de bilaterale contacten (bestreden beschikking, paragrafen 19, punten 9 en 10, en 50, punt 3, vierde alinea, alsmede voetnoot 100; documenten nrs. 33.126/11728, 11729 en 11733—11737) (supra, punten 2245-2250). Dat het in bovenbedoeld memorandum bedoelde „kritieke punt" uitsluitend betrekking had op de Franse uitvoer naar Duitsland — en niet op de Duitse uitvoer naar Frankrijk — bevestigt, dat de bij de Frans-Duitse betrekkingen betrokken partijen een overeenkomst hebben gesloten die

op zijn minst een groot deel van de problemen regelt die aanleiding hadden gegeven tot de onderling afgestemde feitelijke gedragingen in de jaren 1982 en 1983, inzonderheid het gedrag van Cedest op de Duitse markt en de vergeldingsmaatregelen van de Duitse producenten. Dat er nog een probleem bleef bestaan wat de Franse uitvoer naar Duitsland betreft, bevestigt dat, zoals blijkt uit de inhoud van de brief van 22 september 1986, de betrokken Duitse industrie („German side") in het kader van een verlenging van de in 1984 gesloten overeenkomst gedaan wilde krijgen dat het verschil tussen de omvang van de Franse uitvoer naar Duitsland en die van de Duitse uitvoer naar Frankrijk werd verminderd.

2347 SFIC stelt evenwel, dat het memorandum van 15 maart 1984, dat enkel wordt genoemd in een voetnoot bij de aan de Frans-Duitse mededingingsregeling gewijde passages uit de bestreden beschikking, geen verband houdt met de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 4; documenten nrs. 33.126/6592—6596) en met de Frans-Duitse mededingingsregeling in het algemeen. Zij leidt zulks af uit de tegenspraak die zou bestaan tussen de conclusies van de vergadering van 19 maart 1984, die worden vermeld in de aantekeningen van deze vergadering van 2 april 1984 (paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), volgens welke „de uitgevoerde hoeveelheden (...) af[namen]", en de trend die wordt waargenomen in de statistische gegevens die de Commissie elders gebruikt om de Frans-Duitse mededingingsregeling te karakteriseren (paragraaf 22, punt 10, in fine), volgens welke de uitvoer van cement van Duitsland naar Frankrijk tussen 1985 en 1989 zou zijn toegenomen.

2348 In de eerste plaats kan de door SFIC voorgestane uitlegging van de tekst van de bestreden beschikking niet worden aanvaard. Niet alleen in voetnoot 100, doch ook in paragraaf 50, punt 3, vierde alinea, van de bestreden beschikking wordt namelijk naar het memorandum van 15 maart 1984 verwezen.

2349 In de tweede plaats vloeit de door SFIC gelaakte tegenspraak voort uit een verkorte weergave van de in de bestreden beschikking vervatte gegevens. Aangezien in het memorandum voor de voorzitter van 15 maart 1984 enkel de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland als problematisch wordt aangemerkt met het oog op de in de Cembureau-overeenkomst neergelegde regel van eerbiediging van de thuismarkten, kan de conclusie uit de aantekeningen van 2 april 1984 dat „de uitgevoerde hoeveelheden (...) af[namen]", namelijk enkel betrekking hebben op de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland. Derhalve is die conclusie geenszins in tegenspraak met de trend die de Commissie heeft vastgesteld in de in paragraaf 22, punt 12, van de bestreden beschikking genoemde statistische gegevens, volgens welke de uitvoer van Duitsland naar Frankrijk tussen 1985 en 1989 zou zijn toegenomen.

2350 Voorts zijn de conclusies in de aantekeningen genuanceerder dan SFIC suggereert. Daarin wordt namelijk verklaard: „De druk ten gevolge van de handel tussen de leden is duidelijk verzwakt dankzij de verbetering van de bilaterale contacten. De uitgevoerde hoeveelheden nemen weliswaar af, doch de bedreiging van ‚outsiders' blijft bestaan."

2351 Ten slotte leidt SFIC het bestaan van een tegenspraak af uit de vergelijking van twee bewijsstukken die op verschillende perioden betrekking hebben, de eerste van vóór en de tweede van na 19 maart 1984.

2352 Evenzo betekent het feit dat de Franse uitvoer naar Duitsland niet als „kritiek punt" werd overgenomen in de aantekeningen van 2 april 1984 betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau op 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10), terwijl die uitvoer wel als zodanig werd aangeduid in het memorandum voor de voorzitter van 15 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9), niet dat, zoals Ciments français stelt, de vaststelling door de delegatiehoofden van Cembureau op hun vergadering van 19 maart 1984, dat de druk ten gevolge van de handel tussen de leden is verzwakt dankzij de verbetering van de bilaterale contacten, geen betrekking heeft op de Frans-Duitse betrekkingen. Gezien de bestaande contacten tussen de Franse en de Duitse industrie, die ondubbelzinnig blijken uit de brief van 22 september 1986 (supra, punten 2242 en 2243), en de vermelding van de Franse uitvoer naar Duitsland in het memorandum van 15 maart 1984, wijst integendeel het ontbreken van een verwijzing naar de Frans-Duitse betrekkingen in de aantekeningen erop, dat zij voor de delegatiehoofden van Cembureau geen probleem meer opleverden en dus geen „kritiek punt" meer vormden.

2353 Lafarge kan uit de vermelding van de Franse uitvoer naar Duitsland in het memorandum voor de voorzitter van 15 maart 1984 niet afleiden, dat er sprake was van een verschil van mening waaruit zou blijken, dat de beweerdelijk in 1984 gesloten overeenkomst niet bestond. In de eerste plaats valt niet uit te sluiten, dat de overeenkomst in 1984 werd gesloten na de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984. In de tweede plaats kan het, gesteld al dat de overeenkomst vóór die vergadering werd gesloten, niet worden uitgesloten, dat het verschil van mening of het nog bestaande probleem tussen de Franse en de Duitse industrie het gevolg was van de wens van de Duitsers om het verschil tussen de door de Franse respectievelijk Duitse producenten uitgevoerde hoeveelheden cement te verminderen.

2354 In casu doet het er dus weinig toe, dat de precieze datum van sluiting van die overeenkomst in 1984 niet kon worden bepaald, aangezien het door de Commissie aangedragen bewijsmateriaal erop duidt, dat de sluiting van een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag teruggaat tot het jaar 1984.

2355 Volgens Dyckerhoff en Heidelberger is het tegenstrijdig om het begin van die overeenkomst op 1984 te bepalen, terwijl de Duitse producenten volgens de brief van 22 september 1986 verzochten om het juist sinds 1984 bestaande verschil tussen de Franse en Duitse leveringen te verminderen. Dyckerhoff voegt hieraan toe, dat die tegenstrijdigheid ook voortvloeit uit het feit, dat de Frans-Duitse leveringen een van de „kritieke punten" waren die op de vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau van 19 maart 1984 waren onderzocht, en uit het feit, dat in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking 23 juni 1982 als datum is aangehouden waarop de overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen betreffende de leveringen tussen Frankrijk en Duitsland zouden zijn aangevangen.

2356 In werkelijkheid blijken de stukken op grond waarvan het volgens Dyckerhoff en Heidelberger uitgesloten is dat in 1984 een overeenkomst is gesloten, niet met elkaar in tegenspraak. Om te beginnen volgt uit de brief van 22 september 1986, dat juist de wens van de Duitse producenten om het verschil tussen de Franse invoer in Duitsland en de Duitse invoer in Frankrijk te verminderen, voor Laplace aanleiding was om over een verlenging van de overeenkomst te spreken. Vervolgens is, zoals in de punten 2347 tot en met 2353 supra is aangeduid, het feit dat de Frans-Duitse leveringen het onderwerp van besprekingen waren tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau op 19 maart 1984, nog een aanwijzing dat er is onderhandeld tussen de industrieën van beide landen en dat er een overeenkomst tussen hen is gesloten, omdat die leveringen blijkens het door partijen aangedragen bewijsmateriaal daarna niet meer binnen Cembureau zijn besproken. Ten slotte verwart Dyckerhoff twee onderscheiden elementen: in de eerste plaats de éne enkele en continue inbreuk met betrekking tot de regulering van de cementleveringen van Frankrijk naar Duitsland en van Duitsland naar Frankrijk van 23 juni 1982 tot en met 30 september 1989, die alle door de Commissie in paragraaf 50, punten 1 tot en met 4, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen en overeenkomsten omvat (supra, punt 2170), en in de tweede plaats de in 1984 gesloten overeenkomst met hetzelfde onderwerp, waarover meer specifiek wordt gesproken in paragraaf 50, punt 3, vijfde alinea, van de bestreden beschikking. Aangezien laatstgenoemde overeenkomst slechts een van de bestanddelen van één enkele en continue inbreuk vormt, is het derhalve niet tegenstrijdig om als tijdstip van aanvang van die inbreuk een andere datum aan te houden dan die welke voor de overeenkomst van 1984 is aangehouden.

2357 In de tweede plaats blijkt uit de in punt 2344 supra aangehaalde passages uit de brief van 22 september 1986 — meer in het bijzonder die volgens welke T. Brenke van mening was dat, indien die overeenkomst zou worden hernieuwd, van Duitse zijde het verzoek zou komen om het sinds 1984 bestaande verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen te verminderen —, dat die overeenkomst, die in 1986 nog steeds van kracht was, de regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland tot doel had.

2358 Uit geen van de door verzoeksters aangevoerde aanwijzingen kan worden geconcludeerd, dat die overeenkomst enkel gold voor andere gebieden dan Saarland. Dienaangaande kan Ciments français geen argument ontlenen aan een onderscheid tussen het voorwerp van de bestanddelen van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, de vermeende overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met betrekking tot de verkopen van Cedest in de Pfalz en de gesloten overeenkomst in het algemeen. Er kan worden volstaan met vast te stellen, dat al die bestanddelen betrekking hebben op de verdeling van de markt en dat in de tekst van de brief van 22 september 1986 geen onderscheid tussen Saarland en de andere betrokken grensgebieden is te ontwaren. Het eventuele onderscheid van geografische aard tussen het eerste bestanddeel — de vermeende overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland — en het tweede bestanddeel — de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met betrekking tot het commerciële gedrag van Cedest in Duitsland — is, gezien de tekst van de brief van 22 september 1986, niet gerechtvaardigd op het punt van het bewijs van het bestaan van een overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementverkopen tussen Frankrijk en Duitsland.

2359 Derhalve behoeft in het kader van die overeenkomst inzake algemene regulering geen onderscheid te worden gemaakt tussen het lot van Saarland en dat van de andere gebieden. Bijgevolg mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat de overeenkomst van 1984 op de marktverdeling en het beperken van het grensoverschrijdende cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland was gericht (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 4, eerste alinea). Al aangenomen dat de bewering dat die overeenkomst geen betrekking had op Saarland gegrond blijkt, neemt zulks hoe dan ook niet weg dat een dergelijke overeenkomst niettemin betrekking zou hebben op de regulering van de verkopen tussen Frankrijk en Duitsland.

2360 Dienaangaande kan Ciments français evenmin stellen, dat noch de inhoud van de in 1984 gesloten overeenkomst noch a fortiori het mededingingsbeperkende karakter ervan kan worden aangetoond op grond van een op 22 september 1986 opgestelde brief, waarin zonder nadere precisering enkel wordt gesproken van het bestaan van een overeenkomst. Het ontbreken van een formeel document waarin in precieze bewoordingen de inhoud van een wilsovereenstemming tussen een aantal marktdeelnemers op een markt is neergelegd, betekent namelijk niet noodzakelijkerwijs, dat het onmogelijk is de bestanddelen van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige mededingingsregeling uiteen te zetten. In casu heeft de Commissie door middel van een onderzoek van de brief van 22 september 1986 in het licht van de overige in de bestreden beschikking genoemde stukken (supra, punten 2226-2330) aangetoond, dat de in 1984 gesloten overeenkomst de cementverkopen tussen Frankrijk en Duitsland diende te reguleren. Uit het feit dat de Commissie het bestaan van die overeenkomst hoofdzakelijk aantoont op basis van een brief die is opgesteld in 1986, nadat de betrokken overeenkomst was gesloten, blijkt bovendien zowel dat die overeenkomst is gesloten, als dat hij is uitgevoerd.

2361 In casu volstond het onderwerp van de in 1984 gesloten overeenkomst, die in 1986 nog steeds van kracht was — de regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland —, om aan te tonen dat de overeenkomst onrechtmatig was.

2362 In de derde plaats moet worden vastgesteld, wie partij waren bij die overeenkomst.

2363 Om te beginnen is met betrekking tot de twee nationale verenigingen SFIC en BDZ reeds vastgesteld dat de brief van 22 september 1986 een aantal aanwijzingen bevat, dat zij aan de overeenkomst hebben deelgenomen (supra, punten 2242 en 2243).

2364 Overigens gaat SFIC niet specifiek in op die brief van haar voorzitter aan de voorzitter van BDZ.

2365 BDZ daarentegen voert verschillende argumenten aan waarmee zij poogt aan te tonen, dat zij niet aan de in 1984 gesloten overeenkomst heeft deelgenomen. Zo beroept zij zich op het ontbreken van een afschrift van die brief in haar eigen dossiers en op het feit dat haar algemeen secretaris, Steinbach, eerst bij lezing van de PvB van die brief kennis heeft gekregen.

2366 Zoals de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 18) terecht opmerkt, was die brief gericht tot de voorzitter van BDZ, Schuhmacher, zodat het er weinig toe doet, of zich een afschrift van die brief in de dossiers van BDZ bevond en wanneer Steinbach daarvan daadwerkelijk kennis heeft gekregen. Het volstaat vast te stellen, dat de schrijver van de brief onder verwijzing naar zijn hoedanigheid van voorzitter van SFIC van mening was, dat Schuhmacher de belangen van de Duitse cementindustrie in het kader van haar betrekkingen met de Franse cementindustrie vertegenwoordigde, hetgeen enkel kan resulteren uit de functie

die Schuhmacher toentertijd aan het hoofd van BDZ bekleedde. Voorts zij gewezen op het gebruik van termen als „Franse en Duitse belangen" („French and German interests"), „Franse partijen" („French parties") en „Duitse zijde" („German side") (supra, punt 2243).

2367 BDZ kan voor haar verweer geen enkel argument ontlenen aan haar bewering, dat de met de hand geschreven opmerkingen in het Duits op de brief van 22 september 1986, erop wijzen dat Schuhmacher niet voornemens was de in die brief behandelde onderwerpen ter sprake te brengen tijdens de vergadering van de industrieën van beide landen te Parijs in oktober 1986. Die met de hand geschreven opmerkingen bevestigen hooguit, dat de geadresseerde van de brief, Schuhmacher, deze als post beschouwde die hij ontving in het kader van zijn activiteiten in de nationale vereniging van cementproducenten van zijn land, te weten BDZ. Die opmerkingen luiden namelijk als volgt:

„Onderhoud van 11.10

a) in principe de functie van de arbiters vastgesteld

b) de hoeveelheidsverhouding niet, pas na Parijs officieel bespreken."

2368 Het memorandum voor de voorzitter van 15 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) betreffende de Franse uitvoer naar Duitsland diende ter voorbereiding van een vergadering van de delegatiehoofden van Cembureau, waaraan SFIC en BDZ hebben deelgenomen als leden van Cembureau die de belangen van de cementindustrie van hun land vertegenwoordigden. De Commissie heeft dus in de bestreden beschikking terecht vastgesteld, dat SFIC en BDZ hebben deelgenomen aan de in 1984 gesloten overeenkomst die in 1986 nog steeds van kracht was.

2369 BDZ vraagt zich af, hoe zij vanaf 23 juni 1982 aan een overeenkomst had kunnen deelnemen, wanneer de Commissie in de bestreden beschikking stelt dat er tussen 1982 en 1984 sprake was van onderling afgestemde feitelijke gedragingen en zich eerst vanaf 1984 op de vaststelling van een overeenkomst beroept.

2370 Evenals Dyckerhoff (supra, punt 2356) verwart BDZ de éne enkele en continue inbreuk met betrekking tot de regulering van de cementleveringen van Frankrijk naar Duitsland en van Duitsland naar Frankrijk van 23 juni 1982 tot en met 30 september 1989, die alle door de Commissie in paragraaf 50, punten 1 tot en met 4, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen en overeenkomsten omvat, en de in 1984 gesloten overeenkomst met hetzelfde onderwerp, waarover meer specifiek wordt gesproken in paragraaf 50, punt 3, vijfde alinea, van de bestreden beschikking en welke slechts een van de bestanddelen van de éne enkele en continue inbreuk vormt.

2371 BDZ stelt eveneens dat, aangezien in de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 4; documenten nrs. 33.126/6592—6596) sprake is van een bespreking tussen producenten waaraan zij niet heeft deelgenomen, die nota niet als bewijs kan dienen, dat zij zou zijn toegetreden tot een overeenkomst inzake de verdeling van de markten. Zij vraagt zich tevens af, welk verband de Commissie tracht te leggen tussen de activiteiten van Schuhmacher in de zomer van 1985 en de deelneming van BDZ aan overeenkomsten inzake de verdeling van de Franse en Duitse markt.

2372 Dienaangaande moet worden vastgesteld, dat de Commissie de nota van Lafarge van 23 juni 1982 niet tegen BDZ als bewijs voor haar deelneming aan een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in aanmerking heeft genomen. Dat document wordt in de bestreden beschikking (paragrafen 22, punt 4, en 50, punt 3, tweede alinea) genoemd om aan te tonen dat er overleg tussen SFIC en BDZ plaatsvond (supra, punten 2236-2251). Voorts is er, zoals de Commissie terecht opmerkt, geen enkel verband gelegd tussen de activiteiten van Schuhmacher in de zomer van 1985 en de deelneming van BDZ aan de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Het argument van BDZ is derhalve irrelevant.

2373 Ciments français was niet alleen lid van SFIC, doch werd ook geleid door de schrijver van de brief van 22 september 1986, Laplace. Onder verwijzing naar zijn hoedanigheid van voorzitter van SFIC sprak deze uit naam van de leden van die vereniging en in de eerste plaats uit naam van zijn eigen onderneming, Ciments français. Voorts schrijft hij in de vijfde alinea van de brief: „De reden dat ik dit voorstel, is dat wij die bevoegdheid weliswaar aan de arbiters kunnen verlenen, doch ik als voorzitter van SFIC geen bevoegdheid heb wanneer er zelfs maar eenvoudige beslissingen betreffende de rechten van mijn leden, anders dan die van mijn eigen onderneming, moeten worden genomen en ik me op het hoogste niveau tot hen allen moet wenden, hetgeen zeer omslachtig is."

2374 Voorts ligt de deelneming van Ciments français aan de overeenkomst inzake de algemene regulering in het verlengde van haar gedrag van vóór 1984, dat onder meer bestond in de uitoefening van druk op Cedest en in een deelneming aan een bilaterale afspraak met Dyckerhoff (supra, punten 2252-2281 en 2316-2328).

2375 Lafarge is lid van SFIC en de voorzitter van SFIC, Laplace, heeft in zijn brief van 22 september 1986 uitdrukkelijk erop gewezen, dat hij zich voor de minste beslissing betreffende de rechten van de leden van SFIC moet wenden tot hun verantwoordelijke functionarissen (vijfde alinea van de brief, reeds vermeld in punt 2373 supra). Hieruit blijkt dat Lafarge, gelet op het interne besluitvormingsproces van SFIC, rechtstreeks betrokken was bij het sluiten van de overeenkomst in 1984. Zij heeft overigens geen enkel document aangevoerd waaruit blijkt, dat zij zich van de in 1984 gesloten overeenkomst zou hebben gedistantieerd. Anders dan zij stelt, kan in dat opzicht de vermelding van Wössingen in de brief van 22 september 1986 niet als bewijs dienen, dat zij niet zou hebben deelgenomen aan de in 1984 gesloten overeenkomst. Weliswaar volgt uit de zesde alinea van die brief, dat ten tijde van het sluiten van de overeenkomst was besloten het geval Wössingen buiten beschouwing te laten, doch zulks betekent niet, dat Lafarge niet aan die overeenkomst heeft deelgenomen. Hieruit kan enkel worden opgemaakt, dat de positie van Wössingen in Duitsland in 1984 nog steeds een probleem vormde. Lafarge heeft evenwel zelf in haar memories verklaard, dat Wössingen in de beschikking van het

Bundeskartellamt van 12 september 1988 betreffende een mededingingsregeling in Zuid-Duitsland enkel werd genoemd in verband met haar betrekkingen met de andere Duitse cementproducenten na mei 1986, hetgeen bevestigt dat Wössingen tot dat tijdstip een bijzondere positie innam. Er is daarentegen geen aanwijzing, dat de overige — zowel Franse als Duitse — partijen bij de overeenkomst uit die bijzondere positie van Wössingen in Duitsland afleidden, dat Lafarge niet aan de overeenkomst deelnam.

2376 Bovendien blijkt uit de documenten nrs. 33.126/6976—6979 en 33.126/16556 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 11), dat de vertegenwoordigers van Lafarge in de raad van toezicht van Wössingen op 27 september 1985 de wens hebben geuit, dat die onderneming zich aansluit bij het quotastelsel voor Zuid-Duitsland. Het onderzoek en de beschikking van het Bundeskartellamt van 12 september 1988 betreffende dit stelsel van quotatoewijzing voor Zuid-Duitsland hebben aan het licht gebracht, dat Lafarge en Schuhmacher, voorzitter van BDZ en president-directeur van Heidelberger, ermee akkoord gingen dat Wössingen aan die mededingingsregeling deelnam (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 11, vierde alinea; documenten nrs. 33.126/6720—6745).

2377 Lafarge stelt, dat door het beroep in de bestreden beschikking op de beschikking van het Bundeskartellamt van 12 september 1988 haar rechten van de verdediging worden geschonden, aangezien die beschikking voorkwam in het dossier van de nationale punten van bezwaar betreffende de Duitse markt, ten aanzien waarvan van vervolging is afgezien, en die beschikking slechts een aanvullend bewijsstuk in de PvB was. Zij wijst erop, dat Wössingen in de beschikking van het Bundeskartellamt enkel wordt genoemd in verband met haar betrekkingen met de andere Duitse cementproducenten ná mei 1986, zodat de Commissie haar deelneming aan een vermeende Frans-Duitse mededingingsregeling vóór mei 1986 niet op de grondslag van die beschikking in aanmerking zou kunnen nemen. Zij verwijt de Commissie de inhoud van de beschikking van het Bundeskartellamt ten aanzien van Wössingen te hebben verdraaid.

2378 Al die argumenten van Lafarge moeten worden afgewezen.

2379 Wat de vermeende schending van haar rechten van de verdediging betreft, kan worden volstaan met de opmerking dat de Commissie in het deel van de PvB dat aan de Frans-Duitse mededingingsregeling is gewijd (punt 12, blz. 28), uitdrukkelijk alle elementen heeft genoemd die in paragraaf 22, punt 11, van de bestreden beschikking zijn opgenomen, en dat alle daarbij aangehaalde documenten zich in de doos bevonden (supra, punt 95).

2380 Met betrekking tot de inhoud van de beschikking van het Bundeskartellamt zij opgemerkt, dat die beschikking wordt genoemd in paragraaf 22, punt 11, van de bestreden beschikking. Volgens voetnoot 104 bij dit punt worden de in dit punt beschreven feiten evenwel „niet tegen de betrokken ondernemingen gebruikt [en] worden [zij] alleen genoemd om een overzicht te geven van alle tussen de verschillende marktdeelnemers bestaande betrekkingen". Ongeacht of de Commissie al dan niet de inhoud van de beschikking van het Bundeskartellamt heeft gebruikt om de deelneming van Lafarge aan de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk in aanmerking te nemen, volstaat de vaststelling dat de in paragraaf 22, punt 11, van de bestreden beschikking

beschreven feiten uitdrukkelijk waren vermeld in punt 12 van de PvB (hoofdstuk 2) en dat de documenten waarop de Commissie zich bij deze beschrijving beroept, zich alle in de doos (supra, punt 95) bevonden. Bijgevolg kan er wat dit betreft geen sprake zijn van een schending van de rechten van de verdediging van Lafarge.

2381 Vervolgens zij opgemerkt, dat Lafarge niet het op basis van in de beschikking aangehaalde documenten vastgestelde feit heeft betwist, dat haar vertegenwoordigers in de raad van toezicht van Wössingen op 27 september 1985 de wens hebben geuit, dat die onderneming zich aansloot bij het quotastelsel voor Zuid-Duitsland en dat zij en Schuhmacher, voorzitter van BDZ en president-directeur van Heidelberger, ermee akkoord gingen dat Wössingen aan die mededingingsregeling kon deelnemen (supra, punt 2376).

2382 De korte tijdsspanne tussen de datum van sluiting van de overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland, in 1984, en de datum waarop Wössingen is toegelaten tot de mededingingsregeling voor Zuid-Duitsland, in 1985, alsmede de tussenkomst van Schuhmacher, voorzitter van BDZ, geadresseerde van de brief van 22 september 1986 en gesprekspartner van Lafarge voor de mededingingsregeling betreffende Zuid-Duitsland, zijn aanvullende aanwijzingen dat Lafarge heeft deelgenomen aan de in 1984 gesloten overeenkomst.

2383 Bovendien ligt de deelneming van Lafarge aan die overeenkomst inzake de algemene regulering, evenals het geval was bij Ciments français (supra, punt 2374), in het verlengde van haar gedrag van vóór 1984, dat onder meer bestond in de uitoefening van druk op Cedest en in een deelneming aan een afspraak met Dyckerhoff (supra, punten 2252-2281 en 2295-2315).

2384 Met betrekking tot Cedest moet worden vastgesteld, dat artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nu reeds nietig moet worden verklaard, voor zover daarin haar deelneming aan de eerste twee bestanddelen van de betrokken inbreuk, te weten de vermeende overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland en de onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen 1982 en 1984 in aanmerking wordt genomen (supra, punten 2225 en 2288). Volgens de bestreden beschikking (paragraaf 50, punten 1-3) hebben evenwel juist deze eerste twee bestanddelen geleid tot de sluiting van een overeenkomst in 1984, het enige andere bestanddeel van de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk. De Commissie kan dus niet de deelneming van Cedest aan dit derde bestanddeel in aanmerking nemen, aangezien haar deelneming aan de eerste twee bestanddelen zowel om formele als om materiële redenen niet als bewezen kan worden beschouwd (supra, punten 2211 en 2284-2290) en er geen enkel direct bewijs bestaat van de deelneming van Cedest aan de in 1984 gesloten overeenkomst. Het enkele lidmaatschap van Cedest van SFIC kan dienaangaande niet volstaan, omdat die nationale vereniging eveneens andere leden telt die de Commissie niet als partij bij de in 1984 gesloten overeenkomst heeft aangemerkt.

2385 Bijgevolg heeft de Commissie in de bestreden beschikking niet feitelijk en rechtens genoegzaam aangetoond, dat Cedest heeft deelgenomen aan de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk. Derhalve moet die bepaling wat Cedest betreft nietig worden verklaard.

2386 Wat Dyckerhoff betreft, volgt uit de brief van 22 september 1986, dat een van haar vertegenwoordigers, Lose, sinds 1984 deelnam aan periodieke bijeenkomsten met de voorzitter van SFIC, Laplace, en met Brenke van Heidelberger (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10, eerste alinea). Bovendien ligt de deelneming van Dyckerhoff aan die overeenkomst inzake de algemene regulering, evenals het geval was bij Ciments français en Lafarge (supra, punten 2374 en 2383), in het verlengde van haar gedrag van vóór 1984, dat onder meer bestond in een deelneming aan bilaterale afspraken met Heidelberger, Lafarge en Ciments français (supra, punten 2282-2328).

2387 Met betrekking tot Heidelberger moet worden vastgesteld, dat de geadresseerde van de brief van 22 september 1986 niet alleen voorzitter van BDZ, doch ook president-directeur van Heidelberger was. Bovendien maakt de voorzitter van SFIC, Laplace, in die brief gewag van periodieke bijeenkomsten met Lose van Dyckerhoff en Brenke van Heidelberger sinds 1984. Evenals het geval was met de overige betrokken Franse en Duitse producenten (zie vorig punt), ligt de deelneming van Heidelberger aan die overeenkomst inzake de algemene regulering in het verlengde van haar gedrag van vóór 1984, dat onder meer bestond in een deelneming aan een bilaterale afspraak met Dyckerhoff (supra, punten 2282-2294).

2388 Evenals bij de hierboven onderzochte onderling afgestemde feitelijke gedragingen (supra, punt 2330), moeten de argumenten van Ciments français, Heidelberger en Lafarge inzake een beoordelingsfout bij de economische analyse van de Frans-Duitse markt, waarmee zij hun deelneming aan de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementverkopen tussen Frankrijk en Duitsland betwisten, worden afgewezen, aangezien het bestaan en de inhoud van die overeenkomst, alsmede de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters zijn aangetoond op basis van documenten waarvan de bewijskracht niet op grond van een economische analyse van de betrokken markt behoeft te worden bepaald.

2389 Uit een en ander volgt, dat de Commissie, behalve ten aanzien van Cedest (supra, punten 2384 en 2385), ervan mocht uitgaan, dat alle bij de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland betrokken Franse en Duitse marktdeelnemers hadden deelgenomen aan een overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen die twee lidstaten.

B — Voortzetting van de mededingingsregeling na 1986

2390 Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger en BDZ laken het ontbreken van bewijs voor de verlenging van de overeenkomst. Dit zou door de Commissie in de bestreden beschikking zijn erkend (paragraaf 22, punt 10, derde alinea): „De Commissie beschikt over geen enkel bewijs met betrekking tot de verlenging van de overeenkomst (...)" Aangezien de Commissie over geen enkel bewijs met betrekking tot die verlenging beschikte, kon zij huns inziens vervolgens (dezelfde alinea) niet enkel op basis van een analyse van de door de betrokken nationale

verenigingen uitgewisselde statistische gegevens aantonen, dat de overeenkomst was verlengd. Volgens verzoeksters bestaat er namelijk op zijn minst een alternatieve economische verklaring voor de uit die statische gegevens voortvloeiende vaststellingen.

2391 Weliswaar blijkt inderdaad uit de bestreden beschikking, dat de Commissie opnieuw de brief van 22 september 1986 noemt om aan te tonen dat de partijen bij de overeenkomst van 1984 deze wilden verlengen [zie paragraaf 50, punt 3, vijfde alinea: „In de brief van 22 september 1986 wordt melding gemaakt van (...) de mogelijkheid om deze overeenkomst te verlengen"], er moet evenwel worden vastgesteld dat, anders dan verzoeksters stellen, de Commissie het bestaan van een in 1986 of later verlengde overeenkomst niet in aanmerking heeft genomen ter zake van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

2392 De Commissie gebruikt de vaststellingen die de door de twee nationale verenigingen uitgewisselde statistische gegevens opleveren, namelijk als bevestiging van de voortzetting van de sinds 1984 tussen de Franse en de Duitse industrie bestaande wilsovereenstemming en niet om aan te tonen dat de in 1984 gesloten overeenkomst was verlengd. Zo verklaart zij in paragraaf 22, punt 10, derde alinea, in fine, van de bestreden beschikking: „De Commissie beschikt over geen enkel bewijs met betrekking tot de verlenging van de overeenkomst, maar uit de statistische gegevens over de Franse leveringen aan Duitsland en de Duitse leveringen aan Frankrijk (...) blijkt dat de overeenkomst tussen SFIC, Lafarge, Ciments français en Cedest enerzijds, en BDZ, Heidelberger en Dyckerhoff anderzijds, na 1986 voortgezet is."

2393 Ook al beschikt de Commissie niet over bewijs dat de in 1984 gesloten overeenkomst was verlengd en erkent zij zulks in de bestreden beschikking, uit de in punt 2344 supra aangehaalde passages uit de brief van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10; documenten nrs. 33.126/3574—3576) blijkt duidelijk, dat de partijen de in 1984 gesloten overeenkomst, die in 1986 nog steeds van kracht was, wilden verbeteren. Zowel de bijeenkomsten tussen Laplace, Lose en Brenke als de noodzaak van arbiters („Schiedsrichter") en de wens van de Duitse industrie („German side") om het sinds 1984 bestaande verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen te verminderen, tonen namelijk aan dat de partijen toentertijd hun mededingingsregeling betreffende de regulering van de verkopen tussen Frankrijk en Duitsland wensten voort te zetten, in voorkomend geval door de strekking van hun wilsovereenstemming te preciseren teneinde alle problemen die zich in het Frans-Duitse grensgebied voordeden op te lossen.

2394 Dyckerhoff kan niet stellen, dat de brief van 22 september 1986 geen melding maakt van een bespreking over de verlenging van een overeenkomst. In de zesde alinea van die brief wordt namelijk herhaaldelijk gesproken van de verlenging van een overeenkomst [„indien we onze overeenkomst willen hernieuwen", „bijzonder onwaarschijnlijk (...) dat we een nieuw akkoord bereiken" en „het doel van een vernieuwing is nu juist een dergelijke druk zich niet te laten ontwikkelen"].

2395 Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge en BDZ stellen dat, gezien het arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106 (punt 71), de analyse van de statistische gegevens betreffende de leveringen tussen Frankrijk en Duitsland niet als bewijs van de voortzetting van

de in 1984 gesloten overeenkomst kon dienen, omdat er een alternatieve economische verklaring voor de in de bestreden beschikking vastgestelde afspraak zou bestaan.

2396 Voorts betwisten Dyckerhoff, SFIC, Ciments français en Heidelberger de bewijskracht van de inhoud van de in paragraaf 22, punt 10, vierde en vijfde alinea, aangehaalde interne nota van Heidelberger van 12 augustus 1987 (document nr. 33.126/3573). Bovendien mocht dit document, dat niet in de PvB wordt genoemd, huns inziens in de bestreden beschikking niet tegen hen worden gebruikt.

2397 Er zij aan herinnerd, dat het argument inzake schending van de rechten van de verdediging reeds in afgewezen in punt 345 supra.

2398 Alvorens de gegrondheid van de overige argumenten te beoordelen, moeten de relevante passages uit de bestreden beschikking betreffende dat punt opnieuw worden onderzocht. In de beschikking stelt de Commissie eerst vast dat zij over geen enkel bewijs beschikt met betrekking tot de verlenging van de overeenkomst, waarna zij zich beroept op de statische gegevens over de Franse leveringen aan Duitsland en de Duitse leveringen aan Frankrijk van 1 januari 1985 tot en met 30 september 1989, waaruit zou blijken dat die overeenkomst na 1986 is voortgezet (paragraaf 22, punt 10, derde alinea, in fine). Zij voegt hieraan toe, dat volgens een interne nota van Heidelberger van 12 augustus 1987 de Frans-Duitse besprekingen in 1987 zijn voortgezet. In paragraaf 22, punt 12, derde alinea, merkt zij op, dat uit de vergelijking van deze gegevens „blijkt dat ‚het sinds 1984 bestaande verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen' [brief van 22 september 1986 (...)] is verkleind".

2399 In haar memories in zaak T-48/95 heeft de Commissie bevestigd, dat zij de voortzetting van de overeenkomst na 1986 heeft afgeleid uit de ontwikkeling van de statistische gegevens.

2400 Zij voert dus twee verschillende bewijzen aan, dat de wilsovereenstemming waaraan in 1984 uitvoering is gegeven en die in 1986 nog steeds bestond en die tot doel had de cementverkopen tussen Frankrijk en Duitsland te reguleren, op zijn minst tot en met 30 september 1989 heeft bestaan: de vaststellingen die voortvloeien uit de in paragraaf 22, punt 12, weergegeven statistische gegevens en de nota van Heidelberger van 12 augustus 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10).

2401 Om te beginnen moet de bewijskracht van die nota van 12 augustus 1987 worden beoordeeld.

2402 Heidelberger kan niet stellen, dat het punt van bezwaar betreffende de voortzetting van de overeenkomst in 1987 in de PvB niet tegen haar is geformuleerd. De PvB bevat namelijk geen aanwijzing waaruit kan worden afgeleid, dat de Commissie van oordeel was dat de in 1984

vastgestelde wilsovereenstemming in 1987 niet meer bestond (zie eveneens supra, punt 576). In de aan de Frans-Duitse mededingingsregeling gewijde passages uit de PvB blijkt de Commissie integendeel ervoor te hebben gewaakt, te verklaren dat die wilsovereenstemming was beëindigd. Zij heeft zelfs opgemerkt, dat de met de hand geschreven commentaren op de brief van 22 september 1986 betekenden, dat het probleem van de naar Frankrijk en naar Duitsland uitgevoerde hoeveelheden na de Frans-Duitse bijeenkomst van 27 en 28 oktober 1986 was besproken (PvB, punt 12, blz. 27).

2403 Dyckerhoff en Heidelberger stellen, dat de inhoud van de nota van 12 augustus 1987 aantoont, dat er geen enkele overeenkomst bestond. Ciments français voegt hieraan toe, dat die nota geen enkele aanwijzing bevat omtrent de inhoud of de verlenging van de overeenkomst van 1984.

2404 Die argumenten moeten worden afgewezen.

2405 In de eerste plaats heeft de Commissie de nota van 12 augustus 1987 niet gebruikt ten bewijze van het bestaan, de voortzetting of de verlenging van de in 1984 gesloten overeenkomst, doch om erop te wijzen dat de Frans-Duitse besprekingen waarvan sprake is in de brief van 22 september 1986, zijn voortgezet. Zo verklaart zij in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 10, derde en vierde alinea): „Volgens een interne nota van Heidelberger van 12 augustus 1987 (document nr. 33.126/3573) werden de Frans-Duitse besprekingen in 1987 voortgezet: ‚Ik heb met Laplace afgesproken om, nog vóór zijn ambtstermijn in de Franse cementindustrie is verstreken, de welbekende, nog openstaande vragen te bespreken. U ontmoet hem samen met de delegatie van Cembureau die naar Rusland vertrekt. Ik zou gaarne het met u, vóór deze ontmoeting, over de inhoud van de te voeren gesprekken eens worden. Bijlage.' De bijlage bestaat uit de bovengenoemde brief van 22 september 1986." De verwijzing naar de „welbekende vragen" die nog zouden „openstaan" en het feit dat de brief van 22 september 1986 als bijlage bij de nota is gevoegd, tonen aan dat de betrokken „vragen" betrekking hebben op de eventuele verlenging van de overeenkomst waarover die brief handelt. Volgens de bewoordingen van die brief wensten de partijen bij de overeenkomst die te verbeteren en de strekking ervan uit te breiden tot de oplossing van bepaalde vragen die tijdens de sluiting van de overeenkomst in 1984 open waren gelaten, zoals de vermindering van het verschil tussen de omvang van de leveringen van beide landen. Dat dergelijke vragen nog steeds bestonden, toont dus aan, dat de wilsovereenstemming die zich in 1984 had geopenbaard en waarvan in de brief van 22 september 1986 ook melding werd gemaakt, in augustus 1987 nog steeds actueel was.

2406 In de tweede plaats vloeit het voortbestaan van de wilsovereenstemming, die voor 1984 en 1986 is bewezen ten aanzien van Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge en BDZ (supra, punten 2363-2389), eveneens voort uit het feit dat de brief van 22 september 1986 van de voorzitter van SFIC en president-directeur van Ciments français aan de voorzitter van BDZ en president-directeur van Heidelberger als bijlage bij die nota van Heidelberger van 12 augustus 1987 is gevoegd.

2407 Voor het overige hebben Lafarge en BDZ kritiek noch specifiek commentaar geleverd op die nota van Heidelberger of het gebruik daarvan door de Commissie in de bestreden beschikking.

2408 In de tweede plaats moet de bewijskracht worden beoordeeld van de vaststellingen die voortvloeien uit de in paragraaf 22, punt 12, van de bestreden beschikking weergegeven statistische gegevens.

2409 In paragraaf 22, punt 10, van de bestreden beschikking verklaart de Commissie, dat uit die statistische gegevens blijkt, dat de overeenkomst na 1986 is voortgezet. In paragraaf 22, punt 12, derde alinea, merkt zij op, dat uit de vergelijking van die gegevens blijkt, dat het sinds 1984 bestaande verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen, waarvan sprake is in de brief van 22 september 1986, is verkleind, en in paragraaf 50, punt 3, zesde alinea, dat uit de door de twee verenigingen uitgewisselde statistische gegevens blijkt, dat men erin is geslaagd het verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen te verminderen.

2410 Stellig werd de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland in maart 1984 nog altijd als een „kritiek punt" beschouwd [zie memorandum voor de voorzitter van 15 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729)], blijkt uit de brief van 22 september 1986 van de voorzitter van SFIC en président-directeur van Ciments français aan de voorzitter van BDZ en président-directeur van Heidelberger (supra, punten 2343 en 2344), dat de betrokken Duitse industrie de wens heeft geuit om het verschil tussen de omvang van de Franse uitvoer naar Duitsland en de omvang van de Duitse uitvoer naar Frankrijk te verminderen, en betwist geen van de betrokken verzoeksters de trend van de vermindering van dat verschil tussen 1 januari 1985 en 30 september 1989 wegens de groei van de Duitse uitvoer naar Frankrijk, zoals wordt bevestigd door de in paragraaf 22, punt 12, van de bestreden beschikking weergegeven gegevens. Evenwel moet worden vastgesteld, dat Ciments français reeds tijdens de hoorzitting een alternatieve economische verklaring heeft voorgesteld die de Commissie, in tegenstelling tot hetgeen zij in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 15) en in haar memories betoogt, niet heeft kunnen weerleggen.

2411 Ciments français heeft als verklaring voor het bestaan van de trend van de vermindering van het verschil de sterkere groei van de Franse regionale markt en het hogere peil van de Franse prijzen in vergelijking met de Duitse prijzen aangevoerd.

2412 Ter weerlegging van de verklaring, dat de Franse prijzen voor de jaren 1986, 1987 en 1988 voor de cementproducenten aantrekkelijker waren, heeft de Commissie een tabel overgelegd, die was gebaseerd op documenten waarin de door BDZ (documenten nrs. 33.126/15161—15163) en door SFIC (documenten nrs. 33.126/15168—15170) aan Cembureau gemelde prijzen waren opgenomen en waaruit zou blijken, dat de Duitse prijzen hoger waren dan de Franse prijzen. Zij heeft hieruit afgeleid (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 15, zesde alinea), dat „(...) de Franse prijzen van 1986 tot 1988 in het geheel niet aantrekkelijker waren dan de Duitse. Integendeel, het prijsverschil is des te opmerkelijker omdat het Duitse cement PZ35 tot een lagere sterkteklasse behoort dan de Franse cementsoorten CPJ45 en CPA55R." Zij heeft derhalve geconcludeerd (paragraaf 22, punt 15, laatste alinea): „Hieruit volgt dat de verklaringen van Ciments français niet door de feiten worden gestaafd."

2413 In het kader van de onderhavige procedure heeft Ciments français de Commissie er opmerkzaam op gemaakt, dat zij een beoordelingsfout beging door de door BDZ aan Cembureau gemelde Duitse prijzen te vergelijken met de door SFIC aan Cembureau gemelde Franse prijzen, omdat zij die als „prijzen af fabriek, vóór belastingen" (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 15) aanduidt, hoewel de door BDZ aan Cembureau gemelde prijzen francoprijzen en de door SFIC aan Cembureau gemelde prijzen prijzen „af fabriek" zouden zijn.

2414 Uit de in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 15) aangehaalde documenten nrs. 33.126/15161—15163 en 15168—15170 volgt dat, zoals Ciments français beklemtoont, de door BDZ respectievelijk SFIC aan Cembureau gemelde prijzen niet als zodanig met elkaar kunnen worden vergeleken, aangezien eerstbedoelde prijzen francoprijzen („frei site" of „frei Station Bundesgebiet") en laatstbedoelde prijzen „prijzen af fabriek" zijn. Voorts volgt uit een door Ciments français (bijlage 30 bij het verzoekschrift in zaak T-39/95) overgelegde tabel, dat de uitdrukking „frei Station Bundesgebiet" geen prijzen af fabriek weergeeft. Die tabel, die afkomstig is van een database van Cembureau en dateert van mei 1994, bevat namelijk de prijzen voor Duitsland voor de jaren 1979 tot en met 1993. Daarin wordt gesproken van prijzen „delivered on site" of „delivered to site", die voor de in de documenten nrs. 33.126/15161—15163 bedoelde maanden en jaren overeenstemmen met de prijzen in de tabel van paragraaf 22, punt 15, van de bestreden beschikking. Laatstgenoemde tabel bevat dus een fout, voor zover daarin de in de documenten nrs. 33.126/15161—15163 vermelde prijzen worden aangemerkt als „gemiddelde Duitse prijzen af fabriek, vóór belastingen zoals gemeld door het BDZ, uitsluitend voor PZ35". Derhalve ontvalt aan die tabel als zodanig elke bewijskracht.

2415 Ciments français heeft daarenboven andere documenten overgelegd om op basis van een vergelijking van de verschillende francoprijzen aan te tonen, dat de Franse prijzen voor de jaren 1986, 1987, 1988 en 1989 hoger waren dan de Duitse prijzen (bijlage 30 bij het verzoekschrift in zaak T-39/95). De Commissie heeft de inhoud van die documenten evenwel niet besproken en enkel naar de bestreden beschikking verwezen.

2416 In dergelijke omstandigheden kan de Commissie zich niet op de analyse van de in paragraaf 22, punt 12, van de bestreden beschikking weergegeven gegevens baseren ten bewijze van de voortzetting van een mededingingsregeling tussen de Franse en de Duitse industrie inzake de regulering van de verkopen tussen beide landen. Zij heeft namelijk niet aangetoond, dat de voortzetting van een mededingingsregeling de enige plausibele verklaring was voor de vermindering van het verschil tussen de omvang van de Franse uitvoer en de omvang van de Duitse uitvoer, die hoofdzakelijk het gevolg was van de toename van de Duitse uitvoer (zie arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 71), aangezien de vermindering van het verschil evengoed het gevolg kon zijn van concurrerend gedrag van de betrokken ondernemingen en inzonderheid van het feit dat de Franse prijzen in 1986, 1987, 1988 en 1989 voor de cementproducenten aantrekkelijker waren, zoals Ciments français tijdens de administratieve procedure had uiteengezet.

2417 De overige door verzoeksters aangevoerde argumenten waarmee zij de bewijskracht betwisten van de statistische gegevens waarop de Commissie zich beroept, behoeven dus niet te worden

onderzocht, omdat het enkele bestaan van een redelijke alternatieve economische verklaring ten aanzien van alle verzoeksters waarop artikel 3, lid 3, sub a, betrekking heeft, aan die gegevens elke bewijskracht ontneemt.

2418 Uit een en ander (supra, punten 2390-2417) volgt, dat het in de bestreden beschikking vermelde bewijsmateriaal enkel aantoont, dat de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde mededingingsregeling is voortgezet tot en met 12 augustus 1987, de datum waarop de nota van Heidelberger werd opgesteld (paragraaf 22, punt 10, vierde alinea). Bijgevolg moet die bepaling nietig worden verklaard, voor zover daarin het bestaan van een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld en de deelneming van Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge en BDZ aan een dergelijke inbreuk na die datum in aanmerking wordt genomen,

2419 Voor het overige kan Heidelberger niet stellen, dat de Commissie de bewijslast heeft omgekeerd door van haar te verlangen dat zij aantoont, dat zij aan geen enkel bestanddeel van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk heeft deelgenomen. Zij kan zich evenmin beroepen op het geringe aantal in de bestreden beschikking genoemde documenten die op haar betrekking zouden hebben. De Commissie heeft namelijk op basis van documenten aangetoond, dat Heidelberger aan de betrokken inbreuk heeft deelgenomen. Dat volgens Heidelberger enkel de brief van 22 september 1986 en haar interne nota van 12 augustus 1987 op haar betrekking hebben, kan niet afdoen aan het bewijs dat zij aan de inbreuk heeft deelgenomen. Het precieze aantal documenten dat daarvoor is gebruikt, is niet doorslaggevend, aangezien enkel de bewijskracht daarvan in aanmerking wordt genomen. Bovendien tonen andere documenten de deelneming van Heidelberger aan de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk aan, zoals de interne nota van Lafarge die melding maakt van de vergadering tussen Dyckerhoff, Heidelberger en Cedest op 17 november 1982 (supra, punten 2282-2294).

2420 Aan het einde van deze beoordeling van de argumenten van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters, is voor elk van de bestanddelen van de in die bepaling bedoelde inbreuk vastgesteld, of deze al dan niet bewezen moest worden geacht wat die partijen betreft. Een aantal verzoeksters heeft evenwel specifiek de duur van hun deelneming aan de inbreuk betwist.

Duur van de deelneming van een aantal verzoeksters aan de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk

2421 Ciments français klaagt over de kunstmatige wijze waarop de Commissie een verband legt tussen de verschillende bestanddelen van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, hoewel die bestanddelen verschillen wat de deelnemers en onderwerpen betreft, zoals de Commissie overigens in de bestreden beschikking zou erkennen.

2422 Heidelberger stelt, dat de Commissie niet het bewijs heeft geleverd, dat de betrokken overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot en met 30 september 1989 zouden zijn voortgezet.

2423 Lafarge vraagt zich af, hoe de Commissie wat haar betreft 30 september 1989 als datum van beëindiging van de inbreuk kan aanmerken zonder het bewijs te leveren, dat zij tot dat tijdstip aan de inbreuk heeft deelgenomen.

2424 Alvorens de gegrondheid van deze verschillende argumenten te beoordelen, moeten de relevante passages uit de bestreden beschikking op dit punt worden onderzocht.

2425 Blijkens de bestreden beschikking hangt de kwestie van de duur van de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk samen met de vraag of het om één enkele en continue inbreuk gaat. De Commissie verklaart namelijk (paragraaf 50, punt 4): „Gezien het feit dat de overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met betrekking tot het zoeken naar een oplossing voor het beperken van de verkoop van Cedest in Duitsland buiten Saarland en de overeenkomst uit 1984 waarvan sprake is in de brief van 22 september 1986, allemaal op de marktverdeling en het beperken van het grensoverschrijdende cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland gericht waren, is de Commissie van mening dat de overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen als één enkele en continue inbreuk beschouwd kunnen worden. Zelfs als SFIC, BDZ en Lafarge niet vanaf het begin bij de overeenkomst over Saarland partij waren, hebben zij deze overeenkomst in ieder geval geaccepteerd vanaf 23 juni 1982, dat wil zeggen vanaf het moment dat zij gehandeld hebben om de overeenkomst betreffende Saarland tot andere Duitse deelstaten uit te breiden en om deze overeenkomst in het veel bredere kader van de regelingen van het Frans-Duitse handelsverkeer op te nemen. Deze ene enkele en continue inbreuk met betrekking tot de beperking van het grensoverschrijdend handelsverkeer tussen Frankrijk en Duitsland werd van 23 juni 1982 tot en met 30 september 1989 door SFIC, Cedest, Ciments français, Lafarge, BDZ, Dyckerhoff en Heidelberger gepleegd."

2426 Opgemerkt zij, dat het begrip „één enkele inbreuk" een samenstel van gedragingen van verschillende partijen die eenzelfde mededingingsverstorend economisch doel nastreven, onderstelt (zie met name arrest Rhône-Poulenc, reeds aangehaald in punt 1053, punten 125 en 126).

2427 In casu moet dus worden nagegaan, of de verschillende in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking gelaakte gedragingen een uitvloeisel waren van één enkele inbreuk.

2428 Dienaangaande is reeds vastgesteld, dat de Commissie het bestaan van een van de bestanddelen van de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk, te weten de vermeende overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, in de betrokken periode niet heeft aangetoond (supra, punten 2172-2225). Nagegaan moet dus worden of er ondanks het ontbreken van dit bestanddeel nog steeds sprake is van één enkele en continue inbreuk.

2429 Dat de verschillende, naar behoren vastgestelde bestanddelen van de inbreuk hetzelfde doel hadden, kan niet worden betwist. Zowel de verschillende onderling afgestemde feitelijke gedragingen die tussen 1982 en 1984 hebben plaatsgevonden, als de overeenkomst van 1984, die tot en met 12 augustus 1987 van kracht is gebleven, waren gericht op de regulering van het grensoverschrijdende cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland of op de verdeling van de markten (supra, punten 2226-2420).

2430 Bovendien wisten de deelnemers aan deze onrechtmatige gedragingen, of moesten zij wel weten, dat dit gedragingen waren in het kader van een algemeen plan dat dit gemeenschappelijke onrechtmatige doel beoogde.

2431 De kritiek van Ciments français moet dus worden verworpen. Zelfs indien de bewering van die onderneming dat de verschillende bestanddelen van de vastgestelde ene enkele inbreuk qua geografische draagwijdte niet volledig overeenstemden, juist mocht blijken te zijn, zou dit op zich nog niet bewijzen dat die bestanddelen geen identiek doel hadden, te weten de regulering van het cementverkeer tussen Frankrijk en Duitsland.

2432 De deelneming van Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge en BDZ aan die ene enkele inbreuk is bewezen, omdat al die verzoeksters hebben deelgenomen aan een of meer van de door de Commissie vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen, alsmede aan de overeenkomst van 1984. De nietigverklaring van artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking, voor zover daarin de deelneming van Cedest aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag in aanmerking wordt genomen, doet aan die vaststelling niet af.

2433 Zo gezien, heeft de Commissie het bewijs geleverd, dat de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde onrechtmatige gedragingen, waarvan zij het bestaan naar behoren heeft aangetoond, qua doel en subject voldoende identiek waren om als één enkele inbreuk te worden aangemerkt.

2434 Voor de beoordeling of er wat Ciments français, Heidelberger en Lafarge betreft sprake was van een continue inbreuk, moeten voorts de verschillende onrechtmatige gedragingen worden bezien die hun terecht zijn toegerekend, alsmede de desbetreffende data.

2435 Ciments français heeft tezamen met Lafarge deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging die erop was gericht druk op Cedest uit te oefenen en die is aangetoond op basis van een document gedateerd 23 juni 1982 (supra, punten 2252-2281). Ook heeft zij tezamen met Dyckerhoff deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging die is aangetoond op basis van twee documenten, gedateerd 25 januari en 17 mei 1983 (supra, punten 2316-2328). Van 1984 tot en met 12 augustus 1987 heeft zij deelgenomen aan de overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland (supra, punten 2332-2418). Derhalve is de continuïteit van haar deelneming aan de ene enkele inbreuk aangetoond voor de periode van 23 juni 1982 tot en met 12 augustus 1987.

2436 Heidelberger heeft tezamen met Dyckerhoff deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging, die is aangetoond op basis van een document betreffende een vergadering van 17 november 1982 (supra, punten 2282-2294), en van 1984 tot en met 12 augustus 1987 aan de overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland (supra, punten 2332-2418). Derhalve is de continuïteit van haar deelneming aan de ene enkele inbreuk slechts aangetoond voor de periode van 17 november 1982 tot en met 12 augustus 1987. Artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking moet dus nietig worden verklaard, voor zover daarin Heidelberger ten laste wordt gelegd, dat zij van 23 juni tot en met 16 november 1982 aan de inbreuk heeft deelgenomen.

2437 Lafarge heeft tezamen met Ciments français deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging die erop was gericht druk op Cedest uit te oefenen en die is aangetoond op basis van een document gedateerd 23 juni 1982 (supra, punten 2252-2281). Ook heeft zij tezamen met Dyckerhoff deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging die is aangetoond op basis van drie documenten, gedateerd 23 juni, 28 juli en 2 september 1982 (supra, punten 2295-2315). Van 1984 tot en met 12 augustus 1987 heeft zij deelgenomen aan de overeenkomst inzake de algemene regulering van de cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland (supra, punten 2332-2418). Derhalve is de continuïteit van haar deelneming aan de ene enkele inbreuk aangetoond voor de periode van 23 juni 1982 tot en met 12 augustus 1987.

2438 Dyckerhoff stelt voorts schending van artikel 190 van het Verdrag. Zij beweert evenwel niet, dat de motivering van de passages uit de bestreden beschikking betreffende de Frans-Duitse mededingingsregeling op enigerlei wijze gebrekkig of ontoereikend zou zijn. Derhalve moet haar middel worden verworpen.

2439 Uit een en ander volgt, dat de Commissie noch artikel 85, lid 1, noch artikel 190 van het Verdrag heeft geschonden door, in de mate als in de punten 2172 tot en met 2438 supra is bepaald, de deelneming van Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge en BDZ aan de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking te nemen.

2440 Ciments français stelt voorts, dat de Commissie het punt van bezwaar betreffende Spanje en Portugal, in het kader waarvan zij enkel de bedrijfstakvereniging en niet de Spaanse producenten aansprakelijk heeft gesteld, ten onrechte anders heeft behandeld dan het punt van bezwaar betreffende Frankrijk en Duitsland, in het kader waarvan zij naast de nationale bedrijfstakverenigingen individuele producenten, waaronder Ciments français, aansprakelijk heeft gesteld. Dat de Spaanse ondernemingen niet rechtstreeks aan de gelaakte onderhandelingen hebben deelgenomen, kan dat verschil in behandeling niet rechtvaardigen, aangezien, zoals de Commissie zelf heeft erkend, de gestelde overeenkomst voor die ondernemingen van belang was en uit bepaalde documenten duidelijk blijkt, welke belangrijke rol zij hebben gespeeld. De behandeling van de leden van de Spaanse bedrijfstakvereniging door de Commissie in het kader van het punt van bezwaar betreffende het Iberisch schiereiland, is haars inziens dus niet in overeenstemming met haar behandeling van de indirecte leden van Cembureau die zij heeft gekozen teneinde hun de Cembureau-overeenkomst toe te rekenen.

2441 Dat argument moet worden afgewezen. Zelfs indien de situatie van Ciments français op alle punten vergelijkbaar is met die van de Spaanse producenten waarnaar zij verwijst, kan namelijk

volgens de rechtspraak (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146) de omstandigheid dat de Commissie geen inbreuk heeft vastgesteld ten laste van een onderneming die zich in een vergelijkbare situatie als Ciments français bevond, hoe dan ook geen reden zijn om de aan deze laatste verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer die naar behoren is aangetoond. In de vorige punten is reeds vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking heeft aangetoond, dat zowel Ciments français als de nationale bedrijfstakvereniging waarbij zij is aangesloten, te weten SFIC, heeft deelgenomen aan de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk.

2442 SFIC en Ciments français ontkennen in het kader van de argumenten die specifiek de wettigheid van artikel 3, lid 3, sub a, betreffen, eveneens het bestaan van een verband tussen die inbreuk en de Cembureau-overeenkomst. Op dit punt zal uitspraak worden gedaan bij het onderzoek van de vraag, of het bij de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk om één enkele inbreuk ging (infra, punten 4045-4048 en 4152-4154).

2443 Naast het feit dat zij het bestaan van een Duits-Franse mededingingsregeling betwisten, hebben Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge en BDZ eveneens geklaagd over schending van hun rechten van de verdediging, doordat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang zouden hebben gehad tot stukken uit het dossier van de Commissie die voor hun verweer dienstig hadden kunnen zijn.

Toegang tot het dossier

2444 Alleen Lafarge (T-43/95) stelt, dat zij vóór de vaststelling van de bestreden beschikking geen toegang heeft gehad tot bezwarende stukken betreffende de in artikel 3, lid 3, sub a, vastgestelde inbreuk. Zo stelt zij in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat de documenten uit het dossier van het Duitse Bundeskartellamt met betrekking tot zijn beschikking van 12 september 1988 (documenten nrs. 33.126/20481, 20418—20443, 20416, 20417, 20492—20495, 20497—20499 en 20384—20394) door de Commissie zijn gebruikt om een inbreuk aan te tonen. Ter terechtzitting in zaak T-43/95 heeft zij in antwoord op een vraag van het Gerecht verklaard, dat de betrokken inbreuk de mededingingsregeling op de cementmarkt in Zuidwest-Duitsland was, waarop de hoofdstukken van de PvB die over de Duitse markt handelen (hoofdstukken 6 en 16), betrekking zouden hebben.

2445 Dit argument moet om de in punt 296 supra vermelde redenen worden afgewezen.

2446 Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger en BDZ hebben met betrekking tot de toegang tot ontlastende documenten een reeks opmerkingen gemaakt op basis van documenten die zij hebben kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 (supra, punten 164 en 168). Lafarge (T-43/95) heeft dienaangaande

geen bijzondere kritiek geleverd. Ter terechtzitting heeft zij overigens in antwoord op een vraag van het Gerecht bevestigd, dat zij zich ter zake van de schending van haar recht op toegang tot het dossier niet beriep op haar interne nota's van 6 augustus 1982 en 7 januari 1983.

2447 Dyckerhoff stelt, dat de documenten die zij heeft kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997, bevestigen dat op de betrekkingen tussen de Duitse en Franse producenten en hun nationale verenigingen, BDZ en SFIC, juridisch niets aan te merken was. In haar opmerkingen van 7 februari 1997 betoogt zij, dat de documenten nrs. 33.126/14861—14874, 14883, 14802—14804, 19264 en 14801 — notulen van interne vergaderingen van de Franse vereniging en de bijlagen daarbij — geen verband houden met de haar ten laste gelegde punten van bezwaar, doch integendeel aantonen dat de Frans-Duitse betrekkingen bestonden in contacten waartegen juridisch geen bezwaar bestond, zodat kennis van de inhoud ervan dienstig had kunnen zijn voor de verdediging van haar belangen in het kader van de administratieve procedure. In haar opmerkingen van 5 januari 1998 noemt zij voorts de documenten nrs. 33.126/15443—15453 (verslag van de voordrachten tijdens een ontmoeting tussen de delegaties van Duitse en Franse cementproducenten op 6 en 7 december 1983), 6044—6047 (brief van SNFCC van 17 april 1989 waarin gegevens met betrekking tot de invoer van cement uit de Bondsrepubliek Duitsland betreffende 1988 en de eerste twee maanden van 1989 worden meegedeeld) en 14623 (tabel van de invoer van cement uit die lidstaat betreffende 1989), waarvan de inhoud zou bevestigen, dat tussen de Duitse en Franse cementproducenten enkel een algemene gedachtewisseling heeft plaatsgevonden.

2448 De inhoud van deze documenten, zoals die wordt geanalyseerd door Dyckerhoff, levert geen bewijs op van een schending van haar rechten van de verdediging in het kader van de administratieve procedure. Zij werpt namelijk geen nieuw licht op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan, in de mate die hierboven is bepaald, de zowel in de PvB (hoofdstuk 2, punt 12, en hoofdstuk 10, punt 61, sub d) als in de bestreden beschikking (paragrafen 22 en 50, artikel 3, lid 3, sub a) tegen haar in aanmerking genomen punten van bezwaar zijn aangetoond. Voorts komt document nr. 33.126/19264 (document nr. 128 uit het nationale Franse dossier), dat als bijlage bij haar opmerkingen van 7 februari 1997 is gevoegd, niet overeen met de beschrijving van de inhoud die Dyckerhoff daarvan geeft, aangezien het om een lijst met de gegevens van drie Griekse en vier Spaanse ondernemingen gaat. Evenzo behoeft, afgezien van het feit dat de in de documenten nrs. 33.126/6044—6047 vervatte statistische gegevens de vaststellingen van de Commissie in punt 12, in fine, van de PvB (hoofdstuk 2) en in paragraaf 22, punt 12, van de bestreden beschikking bevestigen, geen uitspraak meer te worden gedaan over de vermeende schending van de rechten van de verdediging van Dyckerhoff op dat punt, aangezien op grond van de voorgaande beoordeling tot nietigverklaring van artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking kon worden geconcludeerd, voor zover daarin het bestaan van een inbreuk wordt vastgesteld op basis van de statistische gegevens in de in paragraaf 22, punt 12, opgenomen tabel (supra, punten 2408-2418).

2449 Ciments français stelt, dat de documenten die zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 heeft kunnen inzien, dienstig hadden kunnen zijn voor haar verweer. In haar opmerkingen van 10 februari 1997 voert zij vier afzonderlijke argumenten aan op basis van de geraadpleegde documenten die zij heeft uitgekozen.

2450 In de eerste plaats stelt zij, dat zij aan de hand van de hoofdstukken van de PvB betreffende Duitsland zou hebben kunnen aantonen, dat de Commissie met betrekking tot het bestaan van een Frans-Duitse afspraak en de identiteit van de partijen daarbij tegengestelde conclusies had geformuleerd, naargelang zij deze op nationaal niveau dan wel op internationaal niveau bezag. Zij stelt dat in die hoofdstukken van de PvB melding wordt gemaakt van het bestaan van drie kartels betreffende Zuid-Duitsland, zonder dat evenwel haar naam of die van haar dochteronderneming SZG wordt genoemd. Zij benadrukt dienaangaande, dat zij de enige door het punt van bezwaar betreffende de Frans-Duitse afspraak geraakte Franse cementproducent is die niet in de hoofdstukken van de PvB betreffende Duitsland wordt genoemd. Haars inziens zijn die passages uit de PvB specifiek in tegenspraak met de stukken waarop de Commissie zich in het kader van de vermeende Frans-Duitse afspraak tegenover haar heeft gebaseerd, meer in het bijzonder de nota's van Vicat van 22 juli 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 1) en van Lafarge van 23 juni 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 4). Uit het enkele bestaan van een aan Duitsland gewijd hoofdstuk in de PvB, waarin sprake is van een vermeende Frans-Duitse afspraak, zou hoe dan ook blijken, dat het van wezenlijk belang was dat Ciments français toegang had tot alle punten van bezwaar en stukken betreffende die vermeende afspraak.

2451 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie zich in de PvB (hoofdstuk 2, punt 12, en hoofdstuk 10, punt 61, sub d) en in de bestreden beschikking (paragrafen 22 en 50) op directe schriftelijke bewijzen heeft gebaseerd om het bestaan van de Frans-Duitse afspraak en de deelneming van Ciments français daaraan aan te tonen. Dat zij niet wordt genoemd in de hoofdstukken van de PvB betreffende Duitsland (hoofdstukken 6 en 16), werpt geen ander licht op de directe schriftelijke bewijzen voor de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk en de deelneming van Ciments français daaraan in de hierboven vastgestelde mate. Voorts wordt er, in tegenstelling tot hetgeen Ciments français beweert, nergens een nauw verband gelegd tussen de punten van bezwaar in de hoofdstukken van de PvB betreffende Duitsland, die specifiek betrekking hebben op de Duitse producenten, en de punten van bezwaar betreffende de Frans-Duitse afspraak. Bij lezing van de hoofdstukken uit de PvB betreffende Duitsland blijkt namelijk, dat de afspraken betreffende Zuid-Duitsland worden onderscheiden van de Frans-Duitse afspraak waaraan Ciments français zou hebben deelgenomen. De aan de Frans-Duitse afspraak gewijde passages van het hoofdstuk van de PvB betreffende Duitsland bevatten evenmin bezwarende elementen die niet zouden zijn vermeld in het internationale hoofdstuk van de PvB betreffende de Frans-Duitse afspraak (supra, punt 114). Bijgevolg kon het feit dat Ciments français tijdens de administratieve procedure geen toegang heeft gehad tot de hoofdstukken van de PvB betreffende Duitsland (hoofdstukken 6 en 16), haar verweer niet schaden.

2452 In de tweede plaats merkt Ciments français op, dat de beschikking van het Bundeskartellamt van 1 juni 1989 betreffende drie mededingingsregelingen in Zuid-Duitsland (bijlage 2 bij haar opmerkingen; blz. 176-209 van het „Duitse dossier"), evenmin haar naam of die van haar dochteronderneming SZG vermeldt en geen gewag maakt van het bestaan van een Frans-Duitse afspraak die een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland of een overeenkomst tot beperking van de uitvoer van Cedest betrof.

2453 Dit argument moet om de in punt 2451 supra vermelde redenen worden afgewezen.

2454 In de derde plaats stelt Ciments français, dat het op grond van een aantal documenten mogelijk is om de brief van Laplace, voorzitter van SFIC en president-directeur van Ciments français, aan

Schuhmacher, voorzitter van BDZ en president-directeur van Heidelberger, van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10) in zijn juiste verband te plaatsen, te weten de gewone en rechtmatige betrekkingen die de Franse en de Duitse vereniging onafhankelijk van hun leden onderhouden. Die brief zou dus geenszins het bewijs leveren van het bestaan van een overeenkomst tot verdeling van de markten in 1984, waaraan Ciments français zou hebben deelgenomen. Zo noemt Ciments français de verklaring van Steinbach, voorzitter van BDZ, van 6 maart 1990 voor de Commissie (document nr. 33.126/16386), de brieven van SNFCC aan BDZ van 21 november 1989 en 6 februari 1990 (documenten nrs. 33.126/16603—16608) en de brieven van BDZ aan SNFCC van 31 januari en 16 februari 1990 (documenten nrs. 33.126/16601 en 16602). Zij voegt hieraan toe, dat het bestaan van autonome en gewone betrekkingen tussen de twee verenigingen reeds was gesuggereerd in de brief van de Duitse vereniging aan de Franse vereniging van 20 december 1983, die zich in het Franse dossier bevindt (document nr. 33.126/14762). Bij wijze van voorbeeld noemt zij voorts document nr. 33.126/14894 uit het Franse dossier, waarin melding zou worden gemaakt van inlichtingen die BDZ sinds een aantal jaren aan de Franse vereniging had verstrekt, alsmede de documenten nrs. 33.126/14814, 14816, 14818 en 14820, waaruit zou blijken dat BDZ de Franse vereniging regelmatig algemene statistieken zond.

2455 Om te beginnen zij opgemerkt, dat Ciments français in het kader van het middel inzake schending van haar rechten van de verdediging geen argument kan ontlenen aan de brief van 20 december 1983 (document nr. 33.126/14762), aangezien het gaat om een document dat tijdens de administratieve procedure voor haar toegankelijk was (supra, punt 266).

2456 De overige documenten waarop zij zich beroept, leveren evenmin het bewijs, dat haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure zouden zijn geschonden. Om te beginnen werpen zij geen ander licht op de inhoud van de brief van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10), vergeleken met de context waarin die brief is opgesteld, die in die documenten zou worden uiteengezet. Het gaat namelijk om documenten die alle enkele maanden of zelfs enkele jaren na die brief van 22 september 1986 zijn opgesteld. Vervolgens blijkt uit de PvB (hoofdstuk 2, punt 12), dat de Commissie erop had gewezen, dat sinds een aantal jaren tussen de Franse en de Duitse vereniging statistieken werden uitgewisseld. Ten slotte werpt de inhoud van die documenten geen ander licht op de in de PvB (hoofdstuk 2, punt 12) en in de bestreden beschikking (paragraaf 22) aangehaalde documenten, die aantonen dat de betrekkingen tussen de Franse en de Duitse industrie zich niet beperkten tot onschuldige uitwisselingen van statistieken tussen de twee nationale bedrijfstakverenigingen, zoals volgens Ciments français zou worden bewezen door de documenten die na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 voor haar toegankelijk waren. Bijgevolg moet het derde argument van Ciments français eveneens worden afgewezen.

2457 In de vierde plaats betoogt Ciments français, dat de documenten betreffende de Spaans-Portugese afspraak haar standpunt bevestigen, dat de aantijging dat zij zou hebben deelgenomen aan handelingen tot beperking van de uitvoer tussen Frankrijk en Duitsland, niet is te rijmen met de behandeling van de Spaans-Portugese situatie, en getuigt van een discriminatie in de procedure. Zo wordt in de bestreden beschikking enkel aan de Spaanse bedrijfstakvereniging een sanctie opgelegd ter zake van de Spaans-Portugese afspraak, hoewel de Commissie in de PvB stelde, dat de Spaanse bedrijfstakvereniging en vertegenwoordigers van bepaalde Spaanse producenten hadden deelgenomen aan vergaderingen die een oplossing dienden te vinden voor het probleem van de uitvoer van Portugese cement naar Spanje. Bij wijze van voorbeeld noemt zij de documenten nrs. 33.322/1410—1412 en 1400, die eveneens worden

vermeld in paragraaf 21, punt 5, van de bestreden beschikking, doch die tijdens de administratieve procedure niet konden worden ingezien.

2458 Ciments français kan evenwel niet stellen, op basis daarvan het bewijs te leveren dat tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden. Dienaangaande volstaat het immers op te merken, dat, zoals zij in haar memories zelf onderstreept, op grond van de aanwijzingen in de PvB (punten 11 en 61, sub c) niet kon worden geconcludeerd, dat de Commissie de deelneming van de aldaar genoemde Spaanse ondernemingen aan de Spaans-Portugese afspraak niet in aanmerking zou nemen. Derhalve zou inzage in die documenten in de loop van de administratieve procedure Ciments français niet in staat hebben gesteld om de Commissie op dit punt een andere beschikking te laten vaststellen. Haar vierde argument moet dus worden afgewezen.

2459 In haar opmerkingen van 21 november 1997 legt Ciments français acht documenten over, op basis waarvan zou kunnen worden aangetoond, dat zij niet heeft deelgenomen aan de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde, als één enkele en continue inbreuk beschouwde Frans-Duitse afspraak. Zo noemt zij een brief van Cedest aan Lafarge van 4 januari 1979, waarin sprake zou zijn van de moeilijkheden in de betrekkingen tussen Cedest en Wössingen en tussen Cedest en Lafarge (documenten nrs. 33.126/7505—7507), een interne nota van Lafarge van 30 juni 1982, waarin eveneens melding zou worden gemaakt van de verslechtering van de betrekkingen tussen Cedest en Wössingen en tussen Cedest en Lafarge, alsmede van de ongerustheid van de grote Duitse cementproducenten (documenten nrs. 33.126/7038—7040), een interne nota van Lafarge van 6 augustus 1982, waarin onder verwijzing naar de strategie van Lafarge in Duitsland en de zaak Cedest inzonderheid de voorhanden krachten en de voorstellen voor acties zouden worden genoemd (documenten nrs. 33.126/7522—7524), een interne nota van Lafarge van 7 september 1982, waaruit zou blijken dat de problemen als gevolg van de leveringen van Cedest in Duitsland telkens dezelfde marktdeelnemers in Frankrijk en Duitsland zouden hebben getroffen (documenten nrs. 33.126/6686 en 6687), een telexbericht van Lafarge van 26 oktober 1982, waarin melding zou worden gemaakt van de door Cedest in het verleden jegens Wössingen aangegane verbintenissen (document nr. 33.126/7110) en een interne nota van Lafarge van 7 januari 1983, die besprekingen tussen Heidelberger en Dyckerhoff over de situatie in Rijnland en in Westfalen zou betreffen en waarin verslag zou worden gedaan van een ontmoeting tussen die twee Duitse cementproducenten en Cedest (documenten nrs. 33.126/7514—7516). Uit het feit dat haar naam in die verschillende documenten niet één keer wordt genoemd, leidt zij af, dat zij niet betrokken was bij de situatie die door het gedrag van Cedest in Duitsland was ontstaan. Voorts zou zij in een, waarschijnlijk van Lafarge afkomstige, nota van 23 mei 1985 nog steeds worden voorgesteld als een onbeduidende marktdeelnemer in het Frans-Duitse gebied, waarbij Lafarge haar de facto in Frankrijk, doch niet in Duitsland als een concurrent beschouwt (documenten nrs. 33.126/7408—7412). Zij merkt eveneens op, dat in een interne nota van Heidelberger van 22 februari 1983 de plannen van Heidelberger worden beschreven om als tegen Cedest gerichte vergeldingsmaatregel op de Franse markt te penetreren, hetgeen erop zou duiden dat de vermeende besprekingen met Cedest waren mislukt en zou aantonen dat er een hevige concurrentie tussen Franse en Duitse producenten woedde in een periode waarin die producenten zich volgens de Commissie aaneensloten om de markt onderling te verdelen (document nr. 33.126/3477). Die verschillende documenten zouden in het geheel geen steun bieden aan de door de Commissie overgelegde documenten, inzonderheid de nota van Vicat van 22 juli 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 1), die overigens afkomstig is van een onderneming die volgens de Commissie helemaal niet betrokken was bij die situatie. Zij leidt uit die documenten eveneens af, dat de in de internationale punten van bezwaar bedoelde Frans-Duitse afspraak en het in de nationale punten van bezwaar betreffende Duitsland bedoelde Frans-Duitse kartel rondom Wössingen onlosmakelijk met elkaar waren verbonden, omdat het commerciële beleid van Wössingen in Duitsland en de uitvoer van Cedest naar Duitsland aanleiding hebben gegeven tot de in de internationale punten van bezwaar in aanmerking genomen feitelijke gedragingen. Op grond van die documenten zou eveneens het verband in

twijfel kunnen worden getrokken dat de Commissie heeft gelegd tussen de vermeende overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland en de overige ter zake van de vermeende Frans-Duitse afspraak gelaakte feitelijke gedragingen. Op grond van die documenten zou dus het bestaan van één enkele en continue inbreuk zijn uitgesloten.

2460 Evenwel moet worden vastgesteld dat bovenbedoelde documenten niet het bestaan van een schending van de rechten van de verdediging van Ciments français aantonen. De commentaren die verzoekster op grond van de inhoud van die documenten formuleert, werpen immers geen ander licht op de directe schriftelijke bewijzen die door de Commissie zijn gebruikt om aan te tonen dat Ciments français heeft deelgenomen aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging die erop gericht was druk op Cedest uit te oefenen (PvB, hoofdstuk 2, punt 12; bestreden beschikking, paragrafen 22, punt 4, en 50, punt 3), aan de met Dyckerhoff afgestemde feitelijke gedraging (PvB, hoofdstuk 2, punt 12; bestreden beschikking, paragrafen 22, punten 8 en 9, en 50, punt 3) en aan de in 1984 gesloten overeenkomst inzake de verdeling van de markten (PvB, hoofdstuk 2, punt 12; bestreden beschikking, paragrafen 22, punt 10, en 50, punt 3). Het bestaan van laatstbedoelde overeenkomst blijkt vooral uit de brief die Laplace, voorzitter van SFIC en president-directeur van Ciments français, op 22 september 1986 heeft gericht aan Schuhmacher, voorzitter van BDZ en president-directeur van Heidelberger (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10).

2461 Heidelberger stelt, dat de documenten die zij heeft kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997, bevestigen, dat geen enkele Frans-Duitse afspraak is aangetoond, en in ieder geval dat zij daaraan niet heeft deelgenomen. In haar opmerkingen van 10 februari 1997 wijst zij er herhaaldelijk op, dat uit de documenten uit het Franse dossier alleen maar kan worden geconcludeerd, dat de Franse ondernemingen slechts ongerust waren over de situatie op de Franse markt. Zo noemt zij de documenten nrs. 33.126/14809, 14810, 14826, 14827, 14894, 5626—5634, 5637—5640, 5641—5644, 5645—5647, 5651—5656, 5664—5670, 5675, 13529, 5705—5708 en 5718, waarvan de inhoud zou bevestigen, dat de Franse ondernemingen zich hadden ingespannen om de omvang van de invoer op hun nationale markt te beperken, doch niets zou bevatten op grond waarvan kan worden geconcludeerd tot het bestaan van een mededingingsregeling tussen Franse en Duitse producenten en zeker niet tussen Heidelberger en de Franse producenten.

2462 In haar opmerkingen van 20 februari 1998 beroept Heidelberger zich voorts op de documenten nrs. 33.126/4135 en 4383, uit de inhoud waarvan zou blijken, dat de vermeende Frans-Duitse afspraak niet bestond. Het eerste document is een interne nota van Ciments français van 15 mei 1986, blijkens welke die Franse onderneming er toentertijd over nadacht om haar activiteiten op de Duitse markt uit te breiden, hetgeen in tegenspraak zou zijn met het bestaan van een Frans-Duitse afspraak. Heidelberger wijst erop, dat de Commissie zich hoofdzakelijk op de inhoud van een brief van de president-directeur van Ciments français van 22 september 1986 aan haar eigen president-directeur heeft gebaseerd om het bestaan van die vermeende afspraak aan te tonen (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 3). Het tweede document is eveneens een interne nota van Ciments français waarin wordt beschreven met welke strategie zij op de Europese markten denkt te kunnen penetreren, en zou een verdere aanwijzing zijn, dat er geen sprake is geweest van een Cembureau-beginsel inzake eerbiediging van de thuismarkten, laat staan van een Frans-Duitse afspraak.

2463 De inhoud van de in de beide vorige punten bedoelde documenten, zoals die wordt geanalyseerd door Heidelberger, toont geen schending van haar rechten van de verdediging in het kader van de administratieve procedure aan. Die inhoud werpt namelijk geen nieuw licht op de directe schriftelijke bewijzen waarop de Commissie zich in de PvB (hoofdstuk 2, punt 12, en hoofdstuk 10, punt 61, sub d) en in de bestreden beschikking (paragrafen 22 en 50) heeft gebaseerd om het bestaan van de Frans-Duitse afspraak en de deelneming van Heidelberger daaraan aan te tonen. Voorts waren de documenten nrs. 33.126/14809 en 14826 volgens de vermeldingen op de lijst (supra, punt 5) tijdens de administratieve procedure toegankelijk (supra, punt 250). Heidelberger had het argument dat zij thans voor het Gerecht geldend maakt, dus in de loop van de administratieve procedure kunnen aanvoeren. Ten slotte volgt uit de interne nota van Ciments français van 15 mei 1986 (document nr. 33.126/4135), dat de daarin bedoelde expansie de vorm heeft van een toenadering tot andere op de Europese markt actieve ondernemingen. Afgezien van het feit dat dit stuk geen ander licht werpt op de door de Commissie gebruikte directe schriftelijke bewijzen, sluiten, zoals zij in haar opmerkingen van 30 maart 1998 terecht onderstreept, mededingingsregelingen en expansiestrategieën door middel van overname van ondernemingen elkaar geenszins uit.

2464 In haar opmerkingen van 16 januari 1998 verklaart BDZ, dat de Franse producenten blijkens de statistieken van SFIC tussen 1978 en 1988 aanzienlijke hoeveelheden hebben uitgevoerd (documenten nrs. 33.126/1427, 14630, 14637, 14661 en 14663), hetgeen zou bevestigen, dat er geen enkele mededingingsregeling tussen de Franse en de Duitse producenten heeft bestaan.

2465 De documenten waarop BDZ zich beroept, leveren evenwel evenmin het bewijs, dat haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure zouden zijn geschonden.

2466 Document nr. 33.126/1427 houdt geen enkel verband met het argument van BDZ, omdat het de algemene verkoopvoorwaarden van CCB (supra, punt 1169) betreft. Dit argument moet dus worden afgewezen zonder dat nader op de inhoud ervan behoeft te worden ingegaan.

2467 Vervolgens worden in de documenten nrs. 33.126/14630 en 14637 — uittreksels uit de „Courrier d'information" van SNFCC van 10 oktober 1989 — weliswaar gegevens betreffende de Franse uitvoer voor de jaren 1978 tot en met 1988 weergegeven, doch BDZ kan hieraan geen bijzondere gevolgtrekkingen verbinden met betrekking tot de bewijskracht van de omvang van de Franse uitvoer naar Duitsland tussen 1978 en 1988, en wel om twee redenen. In de eerste plaats hebben de tabellen in die twee documenten betrekking op exportleveringen van „alle bindmiddelen" en van klinker, zonder dat onderscheid wordt gemaakt naar de bestemmingen ervan buiten Frankrijk, zodat hieraan geen conclusies kunnen worden verbonden met betrekking tot de omvang van de Franse uitvoer van cement naar Duitsland. In de tweede plaats, gesteld al dat die cijfers enkel betrekking hebben op de Franse uitvoer van cement naar Duitsland, zijn de in document nr. 33.126/14630 geanalyseerde „exportleveringen van alle bindmiddelen" van 1 198 000 ton in 1978 naar 1 153 000 ton in 1988 gegaan. Evenzo blijkt uit de in document nr. 33.126/14637 weergegeven gegevens betreffende de uitvoer van klinker tussen 1978 en 1988, dat die leveringen van 2 130 000 ton in 1978 naar 878 000 ton in 1988 zijn gegaan. Reeds bij enkele lezing blijkt dus, dat die documenten in tegenspraak zijn met de

grondslag van het argument van BDZ. Evenmin kunnen de documenten nrs. 33.126/14661 en 14663 — uittreksels uit het maandelijkse informatiebulletin van SNFCC van december 1987 — tot staving van dit argument worden aangevoerd, en wel om twee redenen. In de eerste plaats vermelden de documenten nrs. 33.126/14661 en 14663, evenmin als de documenten nrs. 33.126/14630 en 14637, de bestemmingen van de aldaar genoemde uitvoer. In de tweede plaats worden in de in de documenten nrs. 33.126/14661 en 14663 opgenomen gegevens slechts de jaren 1986 en 1987 met elkaar vergeleken. Hoe dan ook is hiervoor vastgesteld, dat de Commissie op basis van directe schriftelijke bewijzen heeft aangetoond, dat BDZ heeft deelgenomen aan de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk.

2468 Uit een en ander volgt, dat de rechten van de verdediging van Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge en BDZ, wat betreft hun deelneming aan de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, anders dan die van Cedest, niet zijn aangetast door het feit dat zij geen toegang hebben gehad tot de documenten waarop zij een beroep hebben gedaan in de procedure in rechte (supra, punten 2284-2289).

Conclusie

2469 Bijgevolg wordt artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig verklaard:

— wat Cedest betreft, in zijn geheel;

— wat Dyckerhoff, Ciments français en Lafarge betreft, voor zover daarin hun deelneming aan een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland en aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 in aanmerking wordt genomen;

— wat SFIC betreft, voor zover daarin haar deelneming aan een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, aan een met BDZ afgestemde feitelijke gedraging vóór 1984, aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging die erop gericht was druk op Cedest uit te oefenen, en aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 in aanmerking wordt genomen;

— wat Heidelberger betreft, voor zover daarin haar deelneming aan een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland en aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag van 23 juni tot en met 16 november 1982 en na 12 augustus 1987 in aanmerking wordt genomen;

— wat BDZ betreft, voor zover daarin tegen haar aan een overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland, aan een met SFIC afgestemde feitelijke gedraging vóór 1984 en aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 in aanmerking wordt genomen.

2470 Voor het overige worden de onderzochte middelen afgewezen.

VIII — *De middelen inzake schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen SFIC en BDZ vaststelt (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub b)*

Onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen SFIC en BDZ

2471 SFIC (T-36/95) en BDZ (T-48/95) ontkennen weliswaar niet, statistische gegevens over de omvang van de uitvoer tussen Frankrijk en Duitsland te hebben uitgewisseld, doch zij betwisten dat die uitwisselingen een mededingingsverstorend karakter hadden en bijgevolg onrechtmatig waren. Zij beroepen zich op het feit, dat die uitwisselingen dateren van vóór de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen, op het met dergelijke uitwisselingen werkelijk nagestreefde doel, op de toelaatbaarheid van de uitgewisselde statistische gegevens, gezien de beschikkingspraktijk van de Commissie en de rechtspraak van het Hof, en op het feit dat geen preciezere en meer geïndividualiseerde gegevens of naar de bestemming per deelstaat uitgesplitste gegevens over de Franse leveringen aan Duitsland zijn doorgegeven.

2472 Alvorens de gegrondheid van die argumenten te beoordelen, moet worden herinnerd aan de in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

2473 In die bepaling verklaart de Commissie: „[SFIC en BDZ] hebben van 1 januari 1985 tot en met 30 september 1989 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de uitwisseling van gegevens, met als oogmerk controle op de naleving van de kwantitatieve beperkingen voor de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland en in omgekeerde richting, alsmede op de bestemming van de hoeveelheden voor de verschillende Duitse deelstaten."

2474 De betrokken inbreuk wordt behandeld in paragraaf 22, punten 12 en 18 (uiteenzetting van de feiten), en in paragraaf 50, punt 5 (juridische beoordeling), van de bestreden beschikking.

2475 In paragraaf 22, punt 12, verklaart zij:

„SFIC en BDZ doen elkaar sinds een aantal jaren maandelijks de gegevens betreffende de Franse uitvoer naar Duitsland en de Duitse uitvoer naar Frankrijk toekomen. Het voor de buitenwacht geldende doel van deze gegevensuitwisselingen is het kunnen vergelijken van de gegevens die in het bezit van de beide bedrijfstakverenigingen zijn met die welke door de nationale bureaus voor de statistiek worden gepubliceerd. Alhoewel deze gegevensuitwisselingen algemeen zijn en geen enkele aanwijzing inzake de bestemming per regio bevatten, en noch de door de verschillende bureaus voor de statistiek noch de door het ‚Statistisches Bundesamt' gepubliceerde gegevens aanwijzingen inzake de bestemming per regio bevatten, is BDZ elk kwartaal in staat vast te stellen dat de invoer van de verschillende landen voor bepaalde deelstaten bestemd was en deze resultaten te publiceren. In het bijzonder is BDZ in staat vast te stellen dat de Franse cementinvoer steeds bestemd was voor de deelstaten Rheinland-Pfalz, Saarland en Baden-Württemberg, met indicatie van het tonnage per deelstaat zoals kan worden geconstateerd aan de hand van de ten tijde van de verificaties beschikbare cijfers over de laatste vijf jaar: [tabel].

Dit stelsel van gegevensuitwisselingen vormt een middel om de uitvoering van de verkoopregelingovereenkomst tussen Franse en Duitse ondernemingen te controleren (zie punt 10).

Uit de vergelijking van deze gegevens blijkt dat ‚het sinds 1984 bestaande verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen' (brief van 22 september 1986, genoemd in punt 10) is verkleind."

2476 De gegevens in de door de Commissie in paragraaf 22, punt 12, van de bestreden beschikking opgenomen tabel betreffen de jaarlijkse omvang van de Franse uitvoer naar Duitsland voor de deelstaten Rheinland-Pfalz, Saarland en Baden -Württemberg, alsmede de totale uitvoer, enerzijds, en de jaarlijkse omvang van de Duitse uitvoer naar Frankrijk, anderzijds.

2477 In paragraaf 22, punt 18, van de bestreden beschikking antwoordt de Commissie op de argumenten waarmee BDZ op basis van mathematische ramingen het bestaan van per deelstaat uitgesplitste gegevens betreffende de Franse uitvoer rechtvaardigt.

2478 In paragraaf 50, punt 5, geeft zij de volgende analyse:

„De uitwisseling van statistische gegevens tussen SFIC en BDZ vormt, op basis van de beschikbare gegevens (zie paragraaf 22, punt 12, hierboven), van 1 januari 1985 t/m 30 september 1989 een onderling afgestemde mededingingsbeperkende gedraging in de zin van artikel 85, lid 1. Deze uitwisseling moet immers worden gerelateerd aan de hierboven

genoemde overeenkomsten betreffende de marktverdeling en beoogt de twee betrokken verenigingen in staat te stellen controle uit te oefenen op de kwantitatieve beperkingen van de uitvoer alsmede op de bestemming per deelstaat van de uitvoer (zie paragraaf 22, punt 12, hierboven). Zoals in paragraaf 22, punten 12 en 18, werd gesteld kan deze controle op de bestemming per deelstaat van de uitvoer alleen verklaard worden tegen de achtergrond van een onderlinge afstemming op basis van de uitwisseling van gegevens. Deze gedraging schept een kunstmatige marktsituatie waarin een abnormale doorzichtigheid en stabiliteit van het handelsverkeer tussen lidstaten tot stillegging van de mededingingsactiviteiten van de deelnemende economische subjecten leiden en aldus de met de concurrentie verbonden risico's uitschakelen."

2479 Uit de door de Commissie in de bestreden beschikking gebruikte bewoordingen blijkt dus, dat haars inziens de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedraging accessoir is ten opzichte van de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. In paragraaf 22, punt 12, tweede alinea, beklemtoont zij immers, dat „[d]it stelsel van gegevensuitwisselingen (...) een middel [vormt] om de uitvoering van de verkoopregelingovereenkomst tussen Franse en Duitse ondernemingen te controleren" en verwijst zij naar punt 10 van die paragraaf. In paragraaf 50, punt 5, verklaart zij wederom, onder verwijzing naar inzonderheid paragraaf 22, punt 12, dat „[d]eze uitwisseling moet (...) worden gerelateerd aan de hierboven genoemde overeenkomsten betreffende de marktverdeling".

2480 Uit de bewoordingen van de bestreden beschikking volgt eveneens, dat volgens de Commissie de in artikel 3, lid 3, sub b, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging een tweeledig doel heeft: controle op de naleving van de kwantitatieve beperkingen voor de uitvoer tussen Frankrijk en Duitsland, enerzijds, en controle op de bestemming van die uitvoer naar de verschillende Duitse deelstaten, anderzijds. De Duitse versie van de bestreden beschikking doet het tweeledig doel dat de Commissie aan die onderling afgestemde feitelijke gedraging toeschrijft, nog beter uitkomen. Zo luidt artikel 3, lid 3, sub b, als volgt: „[SFIC] und [BDZ] haben vom 1. Januar 1985 bis 30. September 1988 gegen Artikel 85 Absatz 1 EG-Vertrag verstoßen, indem sie an einer abgestimmten Verhaltensweise betreffend den Austausch von Informationen zwecks Kontrolle der Einhaltung der mengenmäßigen Ausfuhrbegrenzungen zwischen Frankreich und Deutschland sowie zur Kontrolle der für die verschiedenen Bundesländer bestimmten Lieferungen teilgenommen haben." Derhalve kan de Commissie niet stellen, zoals zij ter terechtzitting in zaak T-48/95 heeft gedaan, dat zij de uitsplitsing van de Franse uitvoer per deelstaat in aanmerking heeft genomen om te antwoorden op een door de betrokken verzoeksters in de loop van de administratieve procedure aangevoerd argument. Er kan immers worden volstaan met op te merken, dat de Commissie reeds in de PvB (punt 12, blz. 29, en punt 61, sub d, blz. 174 en 175) melding maakte van dit tweeledige doel van de in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

2481 De Commissie is dus van mening, zoals zij in haar memories in zaak T-48/95 heeft bevestigd, dat het enkel op grond van de uitwisseling van algemene statistische gegevens mogelijk was om de uitvoering van de overeenkomst inzake de algemene regeling van de verkoop tussen Frankrijk en Duitsland te controleren, ofschoon dergelijke uitwisselingen van algemene gegevens tussen bedrijfstakverenigingen op zichzelf beschouwd niet ongeoorloofd zijn. Dit standpunt schraagt het eerste doel dat de Commissie in de bestreden beschikking toeschrijft aan de in artikel 3, lid 3, sub b, bedoelde inbreuk.

2482 Om te beginnen stelden de uitwisselingen van officiële statistische gegevens SFIC en BDZ in de context van de toenmalige Frans-Duitse betrekkingen, waaraan zowel SFIC als BDZ actief hebben deelgenomen (supra, punten 2236-2251 en 2332-2418), in staat de naleving van de in 1984 gesloten overeenkomst te controleren. Dienaangaande volstaat het eraan te herinneren, dat op het tijdstip waarop de voorzitter van SFIC, Laplace, zijn brief van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10; documenten nrs. 33.126/3574—3576) richtte aan de voorzitter van BDZ, Schuhmacher, de betrokken partijen het verschil tussen de Franse leveringen naar Duitsland en de Duitse leveringen naar Frankrijk bespraken met het oog op verlenging van de in 1984 gesloten overeenkomst (zie punt 2344 supra). De Commissie mocht zich derhalve op het standpunt stellen, dat de uitgewisselde statistische gegevens zijn gebruikt om de vastgestelde kwantitatieve beperkingen te controleren en eventuele verbeteringen voor de toekomst in ogenschouw te nemen in het kader van de besprekingen over de verlenging van de in 1984 gesloten overeenkomst.

2483 Hoe dan ook moet het argument dat die uitwisselingen dateren van vóór de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen, worden afgewezen. Een tussen nationale verenigingen bestaande praktijk kan immers na verloop van tijd een nieuwe rol spelen, die zich onderscheidt van de rol(len) die die praktijk tot dan toe eventueel had. De enkele omstandigheid dat een dergelijke praktijk dateert van vóór een andere gedraging, volstaat derhalve niet om aan te tonen, dat die praktijk geoorloofd is, gelet op alle rollen die zij eventueel moet kunnen vervullen.

2484 Voorts kan niet worden betwist, dat een onderling afgestemde feitelijke gedraging die ertoe strekt controle uit te oefenen op een overeenkomst inzake de regulering van het cementverkeer tussen twee lidstaten, een mededingingsverstorend karakter heeft. Bij gebreke van tegenbewijs, dat de beide verenigingen moesten leveren (zie arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162), dient te worden aangenomen dat die uitwisseling van informatie tussen hen hun marktgedrag en dat van hun bij het handelsverkeer tussen Frankrijk en Duitsland betrokken leden heeft beïnvloed.

2485 Ofschoon het eerste doel van de in artikel 3, lid 3, sub b, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen SFIC en BDZ als bewezen moet worden beschouwd, aangezien SFIC en BDZ niet hebben betwist dat die uitwisselingen daadwerkelijk hebben plaatsgevonden, dient er ten slotte evenwel op gewezen te worden dat, gelet op het verband dat de Commissie zelf heeft gelegd tussen de in artikel 3, lid 3, sub b, bedoelde gedraging en de gedragingen welke worden bedoeld in artikel 3, lid 3, sub a (supra, punt 2479), de uitwisselingen van gegevens tussen SFIC en BDZ na de datum die voor het einde van de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk in aanmerking is genomen, hun onrechtmatig karakter verliezen. Derhalve moet artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking eveneens nietig worden verklaard, voor zover daarin een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld (supra, punt 2418).

2486 Met betrekking tot het tweede doel van de onderling afgestemde feitelijke gedraging — controle op de bestemming per deelstaat van de Franse uitvoer naar Duitsland — stelt het Gerecht vast dat de Commissie geen enkel document heeft overgelegd waaruit blijkt, dat de bij BDZ aangetroffen gegevens betreffende de Franse uitvoer per deelstaat (documenten nrs. 33.126/16709, 16702, 16694, 16686, 16609, 16706, 16698 en 16683) rechtstreeks door SFIC waren meegedeeld. De Commissie was in feite van mening dat, gezien de driemaandelijkse

uitwisselingen van algemene statistische gegevens tussen SFIC en BDZ, het voorhanden zijn van nauwkeurige gegevens over de Franse uitvoer per deelstaat slechts kon worden verklaard door een onderlinge afstemming tussen de twee betrokken verenigingen.

2487 Een dergelijke redenering is evenwel geen stellig bewijs voor een interventie van SFIC en een onderlinge afstemming met BDZ. BDZ heeft voorts zowel tijdens de administratieve procedure (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 18, tweede en derde alinea) als tijdens de procedure in rechte verklaard, dat de statistische gegevens afkomstig zijn van ramingen die zij heeft opgesteld op basis van de officiële statistische gegevens, de vestigingsplaats van de Franse fabrieken en de transportkosten, en dat zij later zijn vergeleken met de door de verschillende deelstaten overgelegde gegevens. De door de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 22, punt 18, vierde, vijfde en zesde alinea) en in haar memories daartegen ingebrachte argumenten, ontnemen de verklaringen van BDZ niet elke relevantie.

2488 Zonder op dit punt door de Commissie te zijn weersproken, heeft SFIC voorts ter terechtzitting in zaak T-36/95 verklaard, dat de algemene statistische gegevens betreffende de Franse uitvoer naar Duitsland die zij BDZ heeft doen toekomen, niet overeenstemden met de gegevens waartoe BDZ in haar eigen berekeningen was gekomen op grond van haar per deelstaat uitgesplitste ramingen.

2489 De Commissie mocht SFIC en BDZ dus niet verwijten, dat zij de controle op de bestemming per deelstaat van de Franse uitvoer naar Duitsland onderling hadden afgestemd.

2490 Derhalve moet artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat er van 1 januari 1985 tot en met 12 augustus 1987 sprake was van een tussen SFIC en BDZ afgestemde feitelijke gedraging, met als oogmerk controle op de bestemming per deelstaat van de Franse uitvoer naar Duitsland.

2491 In weerwil van de in de punten 2485 en 2490 supra vastgestelde onwettigheden in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking, en anders dan BDZ beweert, heeft de Commissie evenwel niet artikel 85, lid 1, van het Verdrag geschonden, door te verklaren dat „[d]eze gedraging (...) een kunstmatige marktsituatie [schept] waarin een abnormale doorzichtigheid en stabiliteit van het handelsverkeer tussen lidstaten tot stillegging van de mededingingsactiviteiten van de deelnemende economische subjecten leiden en aldus de met de concurrentie verbonden risico's uitschakelen" (bestreden beschikking, paragraaf 50, punt 5, in fine).

2492 Naast het feit dat zij het bestaan van de in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging betwisten, klagen SFIC en BDZ over schending van hun rechten van de verdediging doordat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang zouden hebben gehad tot stukken uit het dossier van de Commissie die voor hun verweer dienstig hadden kunnen zijn.

Toegang tot het dossier

2493 SFIC verwijt de Commissie, dat zij haar niet de mogelijkheid heeft geboden om tijdens de administratieve procedure een standpunt te bepalen betreffende het model van statistische gegevens dat BDZ op 4 mei 1993 aan de Commissie had doen toekomen en dat in paragraaf 22, punt 18, van de bestreden beschikking wordt vermeld (supra, punt 375). Artikel 3, lid 3, sub b, zal evenwel nietig worden verklaard, voor zover daarin een tussen SFIC en BDZ afgestemde feitelijke gedraging, met als oogmerk controle op de bestemming per deelstaat van de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland, wordt vastgesteld (supra, punt 2490). Het argument van SFIC behoeft derhalve niet meer te worden onderzocht.

2494 Wat de ontlastende stukken betreft, hebben SFIC en BDZ een aantal opmerkingen geformuleerd op basis van de documenten die zij hebben kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997.

2495 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 en 7 januari 1998 stelt SFIC, dat alle stukken uit het Duitse dossier voor haar verweer van wezenlijk belang zouden zijn geweest, omdat op grond daarvan zou kunnen worden aangetoond, dat BDZ van haar geen enkele informatie heeft ontvangen die haar in staat zou hebben gesteld om de Franse invoer per deelstaat te berekenen in de onder haar leden verspreide statistieken. Tot staving van haar argument verwijst zij meer in het bijzonder naar bepaalde stukken, die zij haars inziens had moeten kunnen inzien.

2496 Gelet op hetgeen is overwogen met betrekking tot de wettigheid van artikel 3, lid 3, sub b (supra, punten 2486-2490), is dit argument evenwel zonder voorwerp geraakt, aangezien de Commissie niet heeft aangetoond, dat SFIC en BDZ informatie hebben uitgewisseld die controle op de opsplitsing van de Franse uitvoer tussen de verschillende Duitse deelstaten mogelijk maakte.

2497 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 verklaart BDZ, dat in de documenten die zij heeft kunnen inzien na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996, van geen andere gegevensuitwisseling wordt gesproken dan die betreffende onbeduidende algemene cijfers. De documenten uit het Franse dossier bevatten volgens haar niets dat erop duidt, dat haar cijfers zijn meegedeeld waarbij de Franse invoer tussen verschillende deelstaten wordt opgesplitst. Zij beroept zich op de brief die haar voorzitter op 20 december 1983 (document nr. 33.126/14762) heeft gericht aan de voorzitter van SFIC en op verschillende verslagen van vergaderingen tussen de twee verenigingen en tussen de leden ervan.

2498 Opgemerkt zij, dat BDZ in het kader van het middel inzake schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure geen argument kan ontlenen aan de brief van haar voorzitter van 20 december 1983 (supra, punt 266).

2499 Wat de overige documenten betreft waarop een beroep is gedaan, zij opnieuw vastgesteld dat, gelet op hetgeen is overwogen met betrekking tot de wettigheid van artikel 3, lid 3, sub b (supra, punten 2486-2490), het argument van BDZ zonder voorwerp is geraakt, aangezien de Commissie niet heeft aangetoond, dat SFIC en BDZ informatie hebben uitgewisseld die controle op de opsplitsing van de Franse uitvoer tussen de verschillende Duitse deelstaten mogelijk maakte.

2500 In haar opmerkingen van 16 januari 1998 stelt BDZ voorts, dat blijkens de documenten nrs. 33.126/14809—14827 de uitwisselingen van algemene statistische gegevens tussen de twee nationale verenigingen uitsluitend tot doel hadden, de door de Franse douane verstrekte en voor iedereen toegankelijke algemene invoercijfers te verifiëren.

2501 Dit argument toont niet aan, dat haar rechten van de verdediging zijn geschonden. De inhoud van de betrokken documenten werpt namelijk geen ander licht op de inhoud van de stukken op basis waarvan de Commissie de deelneming van BDZ aan een met SFIC afgestemde feitelijke gedraging, met als oogmerk controle op de naleving van de kwantitatieve beperkingen voor de uitvoer tussen Frankrijk en Duitsland, in aanmerking heeft genomen. Voorts sluit het enkele feit dat de uitwisselingen van gegevens tussen SFIC en BDZ tot doel hadden de door de Franse douane verstrekte cijfers te verifiëren, geenszins uit dat van die gegevens gebruik wordt gemaakt voor de controle op de tussen de Franse en de Duitse industrie overeengekomen kwantitatieve beperkingen.

2502 Uit een en ander volgt, dat de rechten van de verdediging van SFIC en BDZ, wat betreft hun deelneming aan de in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, zoals die aan het einde van de voorgaande beoordeling naar behoren blijkt te zijn aangetoond (supra, punten 2471-2491) niet zijn aangetast door het feit dat zij geen toegang hebben gehad tot de documenten waarop zij een beroep hebben gedaan in de procedure in rechte.

2503 Bijgevolg moet in de eerste plaats artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de uitwisseling van informatie tussen SFIC en BDZ gegevens inzake de Franse uitvoer naar Duitsland per deelstaat van bestemming bevatte. Die conclusie doet evenwel niet af aan de vaststelling, dat die uitwisseling van informatie strekte tot controle op de naleving van de kwantitatieve beperkingen voor de uitvoer tussen Frankrijk en Duitsland. In de tweede plaats moet artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat ook nog na 12 augustus 1987 inbreuk is gemaakt op artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Voor het overige worden de onderzochte middelen afgewezen.

IX — *De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling, van de rechten van de verdediging en misbruik van procedure en van bevoegdheid, voor zover de Commissie het bestaan, in het kader van ETF, van met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (bestreden beschikking, artikel 4, paragrafen 1, 2, 3, sub a en b, en 4, sub a-h)*

Inleidende opmerkingen

2504 Eind 1985 en begin 1986 richtten de Griekse cementproducenten, die tussen de tweede helft van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig hun productiecapaciteit aanzienlijk hadden verhoogd om te kunnen voldoen aan de grote vraag uit het Midden-Oosten, zich op West-Europa om te trachten een oplossing te vinden voor hun overcapaciteitsproblemen in verband met de ineenstorting medio 1985 van die markten in het Midden-Oosten (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 1).

2505 In artikel 4 van de bestreden beschikking stelt de Commissie een aantal inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag vast, die zich hebben voorgedaan nadat het „Griekse probleem" aan de dag was getreden:

— „de overeenkomst tot de oprichting van Cembureau Task Force of van European Task Force" (artikel 4, lid 1);

— „een overeenkomst inzake de oprichting van de Joint Trading Company, Interciment SA, die tot doel had jegens degenen die de stabiliteit van de markten in de lidstaten bedreigden, de overredings- en ontmoedigingsmaatregelen (‚carrot and stick actions') uit te voeren" (artikel 4, lid 2);

— „onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk aan de Griekse producenten, en aan Titan Cement Company SA in het bijzonder, hun cliënt Calcestruzzi te onttrekken" (artikel 4, lid 3, sub a);

— „een overeenkomst inzake de contracten en de afspraken die op 3 en op 15 april 1987 zijn ondertekend en tot doel hebben van de zijde van Calcestruzzi invoer van Grieks cement te voorkomen" (artikel 4, lid 3, sub b);

— „overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk het Griekse productieoverschot te verplaatsen en de invoer van Grieks cement in de lidstaten af te remmen" (artikel 4, lid 4, sub a-h).

2506 Zij verklaart, dat die verschillende mededingingsregelingen zijn voortgekomen uit één enkele en continue overeenkomst die was bedoeld om de invoer in West-Europa te doen stoppen, en met name de invoer van Grieks cement in de lidstaten te verhinderen (bestreden beschikking, paragraaf 53, inzonderheid punten 2, 3, 9 en 14).

2507 In het dispositief van de bestreden beschikking neemt zij het bestaan van die ene enkele en continue overeenkomst evenwel niet als zodanig in aanmerking. Zo heeft artikel 4, lid 1, betrekking op „de overeenkomst tot de oprichting van Cembureau Task Force of van European Task Force" en niet op „de ene enkele en continue overeenkomst met betrekking tot de oprichting van de Cembureau Task Force of ETF en de verschillende maatregelen die genomen zijn tijdens de vergaderingen om de import in West-Europa, met name die van Grieks cement in de landen van de Gemeenschap, te belemmeren" (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 9).

2508 De Commissie heeft die lezing bevestigd in antwoord op de schriftelijke vraag die het Gerecht haar tussen 15 mei en 15 juni 1998 heeft gesteld in het kader van de zaken met betrekking tot de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde ondernemingen en ondernemersverenigingen:

„Volgens de Commissie heeft artikel 4, lid 1, enkel betrekking op de oprichting of de organisatie van ETF (hetgeen niet wegneemt, dat de deelneming aan de oprichting van een organisatie neerkomt op instemming met de voorgestelde activiteiten van die organisatie)."

2509 In artikel 4 van de bestreden beschikking behandelt de Commissie de verschillende vermeende bestanddelen van de ene enkele en continue overeenkomst betreffende „Cembureau Task Force of European Task Force" in werkelijkheid elk afzonderlijk, zonder telkens dezelfde adressaten op het oog te hebben en door voor elk van hen een verschillende duur in aanmerking te nemen.

2510 In haar memorie van dupliek in zaak T-43/95 (blz. 41) verklaart zij:

„Nauwgezette lezing van artikel 4 van de beschikking maakt duidelijk, dat de verschillende leden van dit artikel niet alle dezelfde ondernemingen of dezelfde data betreffen en dat zij dus

niet dubbelop zijn. De reden hiervoor is, dat de Commissie enerzijds louter spreekt van de oprichting van ETF (lid 1), en anderzijds van verschillende, op grond van aanbevelingen van ETF uitgevoerde praktische maatregelen waarbij niet alle marktdeelnemers op hetzelfde tijdstip waren betrokken."

2511 In haar antwoord op de in punt 2508 supra bedoelde schriftelijke vraag van het Gerecht voegt zij hieraan toe:

„De Commissie heeft getracht in het dispositief [van de bestreden beschikking] onderscheid te maken tussen de oprichting of het bestaan zelf van ETF (artikel 4, lid 1), die reeds los van elke uitvoeringsmaatregel een inbreuk oplevert, en de verschillende in dat kader vastgestelde en toegepaste maatregelen (artikel 4, leden 2-4)."

2512 Teneinde de wettigheid van artikel 4 van de bestreden beschikking te beoordelen, moet worden nagegaan of de Commissie het bestaan van de verschillende in die bepaling vastgestelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen terecht in aanmerking heeft genomen. Voorts moeten de argumenten worden onderzocht waarmee sommige verzoeksters de kwalificatie door de Commissie in paragraaf 53 van de bestreden beschikking van de verschillende in artikel 4 vastgestelde mededingingsregelingen als één enkele en continue overeenkomst betwisten.

Overeenkomst betreffende de oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1)

2513 Luidens artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking hebben Cembureau, Holderbank, Blue Circle, Oficemen, Asland, Uniland, Hispacement, SFIC, Lafarge, Ciments français, BDZ, Dyckerhoff, Heidelberger, CBR, Aker, Euroc, Aalborg, Irish Cement, Italcementi, Unicem en Cementir „vanaf 28 mei 1986 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan de overeenkomst tot de oprichting van Cembureau Task Force of van European Task Force".

2514 Met uitzondering van Hispacement, die geen beroep tot nietigverklaring van de bestreden beschikking heeft ingesteld, voeren alle in artikel 4, lid 1, bedoelde ondernemingen en ondernemersverenigingen argumenten aan strekkende tot nietigverklaring van die bepaling. Twee verzoeksters formuleren een argument inzake een gebrek aan overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking. Met een aantal argumenten wordt betwist dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF onrechtmatig is. De meeste verzoeksters ontkennen elke ongeoorloofde betrokkenheid bij die overeenkomst. Ten slotte betwisten enkele verzoeksters de duur van de inbreuk of althans de duur van hun deelneming aan die inbreuk. Bij het onderzoek van die verschillende argumenten zal worden aangegeven, om welke verzoeksters het gaat.

2515 Voorts verwijten Cembureau, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, BDZ, Unicem, Asland, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden door hun geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen tijdens de administratieve procedure, en hun aldus beweerde ontlastende stukken te onthouden.

2516 Halkis (T-104/95) voert een aantal argumenten aan waarmee zij elke betrokkenheid bij de in artikel 4, inzonderheid lid 1, van de bestreden beschikking beschreven inbreuken ontkent. Aangezien die argumenten zijn geformuleerd door een verzoekster aan wie die inbreuken niet ten laste zijn gelegd, moeten zij meteen al worden afgewezen.

2517 Vicat (T-37/95) heeft na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 een aantal documenten overgelegd die haars inziens voor haar verweer tijdens de administratieve procedure dienstig hadden kunnen zijn om aan te tonen, dat zij direct noch indirect — via SFIC — betrokken was bij de ETF en zijn ongeoorloofde activiteiten. Om de in punt 255 supra vermelde redenen moet dit betoog eveneens van de hand worden gewezen.

A — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking

2518 Aalborg verklaart, dat de feiten in de PvB werden gepresenteerd als de uiting van overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake het circuleren van informatie over de prijzen vanaf een onbepaald tijdstip in 1983, enerzijds, en van continue overeenkomsten inzake de regel van de thuismarkt en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen „die oorspronkelijk het resultaat zijn van en geconditioneerd zijn door de vaststelling van en het aanvaarden door de betrokken ondernemingen van de gemeenschappelijke regel van de thuismarkt" en die gedurende tientallen jaren hebben bestaan (PvB, punt 61), anderzijds. De Commissie heeft die kwalificatie in de bestreden beschikking gewijzigd om inzonderheid een op 28 mei 1986 gesloten overeenkomst betreffende de ETF daaronder te doen vallen.

2519 Opgemerkt zij dat de Commissie de feiten met betrekking tot „Cembureau Task Force of European Task Force" evenwel heeft uiteengezet in deel 2 van hoofdstuk 2 van de PvB (punten 16-20).

2520 Punt 17 bevatte een uiteenzetting van de feiten die speciaal betrekking hadden op de „vorming en activiteit van het ‚Cembureau Task Force or European Task Force'".

2521 De Commissie vermeldde aldaar om te beginnen de bijeenkomst te Rome op 28 mei 1986:

„a) Bijeenkomst te Rome. Op 28 mei 1986 kwamen de vertegenwoordigers van de ondernemingen Blue Circle, Ciments français en Lafarge, Holderbank, Heidelberger en Dyckerhoff, Italcementi, Asland en Cembureau te Rome bijeen ter bestudering en voorbereiding van verdedigingsmaatregelen (the stick) en ondersteuningsmaatregelen (the carrot) ten opzichte van de Griekse producenten die cement uitvoerden naar de Europese landen. De deelnemers besloten een werkgroep te vormen, bestaande uit de vertegenwoordigers van de industrie van het Verenigd Koninkrijk, Spanje, Frankrijk en Italië en met bijstand van Cembureau."

2522 In punt 61 van de PvB verklaarde zij:

„De meest flagrante en meest zwaarwegende toepassing van de regel van de thuismarkt vond plaats ter gelegenheid van het zogenaamde ‚Griekse probleem' (zie deel 2, punten 16-20). Bij deze gelegenheid kwamen Cembureau en alle andere leden in beweging om het lid aan te vallen dat het gedurfd had inbreuk te maken op de regel van de thuismarkt: een Task Force werd opgericht (...)"

2523 In punt 61, sub h, van de juridische beoordeling van de feiten in verband met „Cembureau Task Force or European Task Force" werd verduidelijkt, dat de in het kader van de ETF overeengekomen overeenkomsten en gedragingen, waaronder de overeenkomst tot oprichting van de ETF, moesten worden beschouwd als de uitvoering van één enkel plan, dat van tevoren was vastgesteld door Cembureau en een aantal ondernemingen en ondernemersverenigingen, waaronder Aalborg, en dat was gericht tegen de Griekse producenten, die werd verweten inbreuk te hebben gemaakt op de regel van de nationale markt. De betrokken overeenkomsten en gedragingen werden beschouwd als „kennelijke inbreuken op artikel 85, lid 1", van het Verdrag. Die inbreuken werden „vanaf 1986" in aanmerking genomen.

2524 Derhalve werd zowel in de uiteenzetting van de feiten als in de juridische beoordeling van de PvB duidelijk gedoeld op de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking aan onder meer Aalborg ten laste gelegde inbreuk in verband met de overeenkomst tot oprichting van de ETF.

2525 Het argument van Aalborg moet dus worden afgewezen.

2526 Unicem verklaart, dat de ETF in de PvB uitsluitend werd gerelateerd aan het verschil van mening met de Griekse producenten als gevolg van het feit dat zij de regel van de thuismarkt schonden. Daarentegen heeft volgens haar de Commissie zich in de bestreden beschikking op het standpunt gesteld, dat het doel van de ETF meer omvatte dan de strijd tegen de invoer uit Griekenland.

2527 Dienaangaande stelt de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 53, punt 7) inderdaad vast, dat „[h]et doel [van ETF] (...) van algemene aard [was] en niet louter beperkt tot het probleem van de Griekse export", hetgeen zij niet uitdrukkelijk vermeldde in het deel van de PvB dat betrekking heeft op de ETF.

2528 Het document waarop de Commissie zich op deze plaats in de bestreden beschikking baseert voor haar conclusie, dat de door de ETF nagestreefde doelstelling van algemene aard was, is evenwel het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 15). Dit document, dat door Aker en Euroc bij hun memorie van antwoord op de PvB was gevoegd, had de Commissie bij schrijven van 9 juli 1992 doen toekomen aan de betrokken adressaten van de PvB, waaronder Unicem, aan wie werd gevraagd hun opmerkingen dienaangaande kenbaar te maken (bestreden beschikking, paragraaf 2, punt 3). Unicem heeft dus in de loop van de administratieve procedure de gelegenheid gehad om haar opmerkingen te maken over de omschrijving van de doelstelling van de ETF in dat document.

2529 Haar argument moet derhalve worden afgewezen.

B — Onrechtmatigheid van de overeenkomst tot oprichting van de ETF

2530 In paragraaf 53, punt 7, van de bestreden beschikking zet de Commissie uiteen, waarom zij meent dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF in strijd is met artikel 85, lid 1, van het Verdrag:

„Welke doelstelling als enige werd nagestreefd, blijkt uit de notulen van de vergadering van de ETF in Genève op 19 augustus 1986 (zie paragraaf 25, punt 15, hierboven): ‚Het doel van de ETF is na te gaan welke maatregelen genomen kunnen worden om invoer naar West-Europa te doen stoppen, op dit moment invoer uit Griekenland. ETF beveelt maatregelen aan die door de delegatiehoofden moeten worden goedgekeurd.' Het doel is dus van algemene aard en niet louter beperkt tot het probleem van de Griekse export: dit past volledig in het ‚Agreement or Principle' van Cembureau tot eerbiediging van de thuismarkten."

2531 De betrokken verzoeksters voeren in wezen negen argumenten waarmee zij betwisten dat de oprichting van de ETF onrechtmatig was.

2532 In de eerste plaats verklaren CBR, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Lafarge, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc en Blue Circle, dat de hoofdtaak van de ETF geoorloofd was, omdat die was gericht op maatregelen om de nationale en Europese autoriteiten bewust te maken van de problemen die voor de West-Europese cementindustrie waren ontstaan door de goedkope invoer uit Griekenland. Uniland (T-58/95) verwijt de Commissie, dat zij in de bestreden

beschikking geen melding heeft gemaakt van de door bepaalde leden van de Europese cementindustrie ondernomen poging om een legitieme dialoog aan te gaan met de gemeenschapsautoriteiten.

2533 Tot staving van haar betoog verwijst CBR naar document nr. 33.126/18761, waarin Holderbank in antwoord op een verzoek om inlichtingen dat de Commissie haar in 1990 met betrekking tot de ETF had gezonden, verklaarde dat de ETF tot belangrijkste taak had, de intensieve lobbyactiviteiten van de Europese cementindustrie tussen het einde van de zomer van 1986 en begin 1987 te ondersteunen teneinde de Europese autoriteiten ertoe te brengen om maatregelen te treffen tegen de mededingingsverstorende gedragingen van de Helleense Republiek en haar cementproducenten. Uniland, Italcementi en Holderbank beroepen zich op de bijeenkomst van de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie met het Commissielid Sutherland in november 1986 om hem en, via hem, het college van Commissieleden in kennis te stellen van de bezorgdheid die de regeling van staatssteun aan de Griekse producenten teweeg heeft gebracht. Holderbank legt voorts verschillende documenten over die verduidelijken, welke politieke stappen de Europese cementproducenten daartoe inzonderheid bij leden van het Europees Parlement en leden van de Commissie hebben ondernomen. Italcementi verwijt de Commissie bovendien, dat zij zich bij haar beoordeling van de toelaatbaarheid van de doelstellingen van de ETF uitsluitend heeft gebaseerd op de maatregelen die worden beschreven in het in paragraaf 25, punten 3 tot en met 7, van de bestreden beschikking genoemde document, hoewel dit document nader zou zijn uitgewerkt tijdens een vergadering die plaatsvond vóór die van 9 juni 1986, waarop het formele besluit zou zijn genomen om de ETF op te richten (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 8 en 10).

2534 Ter illustratie van het concrete resultaat van die politieke stappen stellen Uniland en Italcementi, dat de Commissie na die stappen is teruggekomen op haar beschikking van 1985 waarbij zij Griekenland had gemachtigd haar producenten exportsteun toe te kennen [zie beschikking 86/614/EEG van de Commissie van 16 december 1986 tot wijziging van beschikking 85/594/EEG waarbij Griekenland gemachtigd wordt bepaalde vrijwaringsmaatregelen te nemen op grond van artikel 108, lid 3, van het EEG-Verdrag (PB L 357, blz. 28)]. Holderbank wijst op de vragen die enkele leden van het Europees Parlement aan de Commissie hebben gesteld met betrekking tot het „Griekse probleem" en de antwoorden van het Commissielid Sutherland in maart 1987 en mei 1988.

2535 Aker en Euroc verklaren voorts, dat de uitwisselingen van informatie op het niveau van de ETF er eveneens toe strekten, te beoordelen in hoeverre het gevaar van invoer in West-Europa van cement uit Griekenland al dan niet was afgenomen doordat in derde landen vervangende afzetmogelijkheden voor Griekse cementproducenten werden geboden.

2536 Uit verschillende in de uiteenzetting van de feiten betreffende de oprichting en de activiteiten van de ETF bedoelde stukken (bestreden beschikking, paragraaf 25) komt inderdaad naar voren, dat de Europese cementproducenten voor de oplossing van het „Griekse probleem" stappen hebben ondernomen voor de bewustmaking van de nationale en communautaire autoriteiten.

2537 In het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève, waarnaar de Commissie in paragraaf 53, punt 7, van de bestreden beschikking verwijst, wordt de doelstelling van de ETF evenwel omschreven als volgt:

„Het doel van de ETF is na te gaan welke maatregelen genomen kunnen worden om invoer naar West-Europa te doen stoppen, op dit moment invoer uit Griekenland. ETF beveelt maatregelen aan die door de delegatiehoofden moeten worden goedgekeurd."

2538 Die doelstelling wordt bevestigd door de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 24; document nr. 33.126/18858):

„De ETF is opgericht voor het bespreken van de mogelijke ‚ontmoedigings-' en ‚overredings-' maatregelen tegen het aanbieden van goedkoop cement op de Europese markten (in de eerste plaats tegen de Griekse invoer naar het Verenigd Koninkrijk) en het doen van aanbevelingen aan de delegatiehoofden."

2539 Met de „ontmoedigings-" en „overredings-"maatregelen in dit tweede fragment wordt noodzakelijkerwijs gezinspeeld op het document „Gezamenlijk antwoord op de problemen als gevolg van de door bepaalde cementproducenten veroorzaakte destabilisering", dat van 3 tot en met 5 juni 1986 te Zürich en daarna te Céligny nader werd uitgewerkt door een werkgroep waarin enkele vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie zitting hadden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 2-7; documenten nrs. 33.126/18772—18779; hierna: „document van Zürich/Céligny"), en dat met betrekking tot de betrokken maatregelen in wezen de volgende uiteenzettingen bevat:

„— Ontmoedigingsmaatregelen (‚Stick Actions')

— verdedigen van de Europese thuismarkten door middel van verschillende maatregelen, zoals bijvoorbeeld administratieve belemmeringen, het stellen van kwaliteitsnormen, acties van syndicaten, sancties tegen afnemers die ingevoerde cement kopen.

— aanvallen van de exportmarkten van de producenten die de markt destabiliseren, door in verschillende landen (Algerije, Verenigde Staten, West-Afrika, Egypte en Saudi-Arabië) de plaats in te nemen van de Griekse producenten of door de uitvoer van de Griekse producenten onrendabel te maken.

— boycotten van scheepvaartmaatschappijen die gecontroleerd worden door producenten die de markt destabiliseren.

— bestuderen van de mogelijkheid cement naar Griekenland uit te voeren en indien de prijs niet aantrekkelijk is, bestuderen van ‚guerrilla'-maatregelen en de mogelijkheid andere producten van dochterondernemingen van Europese cementproducenten uit te voeren.

— bestuderen van de situatie betreffende de drijvende silo's en van de tussenpersonen.

— de bijstand inroepen van de internationale banken om de producenten die de markt destabiliseren, de tussenpersonen en reders ervan te ‚overtuigen' dat samenwerking nodig is.

— Overredingsmaatregelen (‚Carrot Actions')

aankoop van het beschikbare tonnage bij producenten die de markt destabiliseren, om het te bestemmen voor de Verenigde Staten (deze taak zou uitgevoerd kunnen worden door Blue Circle, Holderbank, Lafarge, Cementa/Norcem en anderen), West-Afrika (deze taak zou uitgevoerd kunnen worden door Frankrijk), andere landen (in voorkomend geval worden gecompliceerde oplossingen overwogen)."

2540 Gelet op een en ander mocht de Commissie ervan uitgaan, dat de ETF tot doel had „de cementimport binnen de Gemeenschap vanuit haar lidstaten te verhinderen en de nationale markten af te schermen ten voordele van de plaatselijke producenten en ten nadele van de gebruikers" (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 14). Zij heeft dus terecht geconcludeerd (hetzelfde punt), dat een dergelijke mededingingsbeperking „een kennelijke inbreuk op artikel 85, lid 1, [van het Verdrag]" vormde.

2541 Het in punt 2532 supra bedoelde argument van verzoeksters moet bijgevolg worden afgewezen.

2542 Holderbank verklaart voorts, dat de besprekingen binnen de ETF hebben plaatsgevonden in aanwezigheid van parlementsleden, regeringsvertegenwoordigers en ambtenaren van de Commissie. Zij noemt dienaangaande de documentatie die is toegezonden aan de leden van het Europees Parlement die de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden zouden

hebben bijgewoond, alsmede het perscommuniqué dat is opgesteld door de voorzitter van de commissie van het Parlement voor economische en monetaire zaken en industriebeleid (bijlagen 11d en 11e bij haar verzoekschrift).

2543 Evenwel zij opgemerkt, dat de door Holderbank overgelegde documenten hooguit erop duiden, dat vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie op 10 september 1986 te Straatsburg leden van het Europees Parlement hebben ontmoet om hen bewust te maken van de problemen in verband met de invoer van cement uit Griekenland op de Europese markten. Op grond van die documenten kan niet worden gesteld, dat de vergaderingen van of betreffende de ETF, die worden beschreven in paragraaf 25 van de bestreden beschikking — inzonderheid de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF op 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22-33) —, hebben plaatsgevonden in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de communautaire autoriteiten.

2544 Hoe dan ook kunnen de verklaringen van Holderbank niet de reeks in de punten 2537 tot en met 2540 supra geanalyseerde stukken maskeren, welke aantonen, dat aan de ETF een kennelijk mededingingsverstorende doelstelling was toebedeeld, te weten het onderzoeken van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen die de goedkope invoer van cement op de West-Europese markten kunnen beëindigen, met het oog op aanbevelingen aan de delegatiehoofden.

2545 Bijgevolg moet het argument van Holderbank worden afgewezen.

2546 In de tweede plaats verklaart Blue Circle, dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF een zuiver voorbereidende handeling zonder mededingingsverstorend doel was. De gezamenlijke bedoeling van de oprichters van de ETF is blijven steken in de oprichting ervan.

2547 Wederom zij evenwel opgemerkt, dat die verklaringen kennelijk worden weersproken door de reeks in de punten 2537 tot en met 2540 supra onderzochte stukken, welke aantonen dat aan de ETF vanaf het begin een mededingingsverstorend doel was toebedeeld.

2548 Blue Circle voegt hieraan toe, dat er nooit sprake is geweest van een gemeenschappelijk mededingingsverstorend plan van de vertegenwoordigers van de ETF. Haars inziens heeft de Commissie gedwaald ten aanzien van het recht, waar zij in paragraaf 53, punt 5, van de bestreden beschikking stelde, dat het voor het bewijs van het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomst niet noodzakelijk was om aan te tonen, dat partijen gezamenlijk de bedoeling hadden om zich op de markt op mededingingsverstorende wijze te gedragen.

2549 De overwegingen die Blue Circle aan de Commissie toeschrijft, komen evenwel niet voor in paragraaf 53, punt 5, van de bestreden beschikking. In dat punt van de overwegingen verklaart de Commissie uitsluitend op grond van het arrest Petrofina/Commissie, reeds aangehaald in

punt 2260, punt 210, dat het „wegens het ingewikkelde karakter van een mededingingsregeling, niet noodzakelijk is, dat alle ondernemingen formeel met een gedraging die door de anderen is aangenomen, moeten hebben ingestemd, aangezien in bepaalde gevallen met een algemene instemming en dienovereenkomstige handelwijze kan worden volstaan".

2550 Zonder vooruit te lopen op de beoordeling in de punten 2592 tot en met 2782 infra van de vraag, of de Commissie terecht heeft beslist om de deelneming van de verschillende in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde ondernemingen en verenigingen aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking te nemen, volgt reeds uit de analyse in de punten 2537 tot en met 2540 supra, dat aan de oprichting van de ETF een kennelijk mededingingsverstorend gemeenschappelijk plan ten grondslag lag.

2551 Het betoog van Blue Circle moet bijgevolg worden afgewezen.

2552 In de derde plaats verwijten CBR, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Lafarge, BDZ, Uniland, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc en Blue Circle de Commissie, dat zij de economische en juridische context van de oprichting van de ETF verkeerd of onvoldoende heeft beoordeeld. Die oprichting was nodig uit wettige zelfverdediging tegen de invoer vanuit Griekenland die door de overheid onwettig werd gesteund. Lafarge en Holderbank hebben dienaangaande kritiek op de onvolledige opsomming door de Commissie, in voetnoot 113 van de bestreden beschikking, van de staatssteun die de Griekse cementindustrie toentertijd ontving.

2553 Volgens SFIC kon de Commissie in een dergelijke context niet volstaan met een bewijs van de deelneming aan die vergaderingen. Zij had eveneens moeten aantonen, dat met name SFIC met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige maatregelen had getroffen ten opzichte van de Griekse cementproducenten. Lafarge stelt, dat het rechtspraak van het Hof (arrest Suiker Unie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 651) is, dat indien de mededinging door overheidsmaatregelen ernstig wordt vervalst, waardoor er tussen de marktdeelnemers geen normale mededinging mogelijk is, artikel 85, lid 1, van het Verdrag geen toepassing meer vindt. Aker en Euroc brengen in herinnering, dat een van de doelstellingen van het Verdrag bestaat in de invoering van „een regime waardoor wordt verzekerd dat de mededinging binnen de interne markt niet wordt vervalst" (artikel 3, sub g) en stellen zich op grond van 's Hofs arrest van 21 februari 1973, Europemballage en Continental Can Company/Commissie (6/72, Jurispr. blz. 215, punt 24) op het standpunt, dat wanneer ondernemingen en lidstaten handelwijzen of maatregelen vaststellen die de mededinging vervalsen, artikel 85, lid 1, van het Verdrag geen toepassing behoort te vinden op handelingen die enkel tot doel hebben de gevolgen van die distorsies ongedaan te maken.

2554 Lafarge, BDZ, Uniland, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc en Blue Circle verwijten de Commissie, dat zij niet de maatregelen heeft getroffen die noodzakelijk waren om te waarborgen, dat de mededingingsdistorsies als gevolg van de door de Griekse producenten

onwettig ontvangen steun, snel werden opgeheven. Tot staving van hun argument beroepen Lafarge, Uniland, Italcementi, Holderbank en Blue Circle zich op het arrest van het Gerecht van 6 juli 1995, AITEC e.a./Commissie (T-447/93, T-448/93 en T-449/93, Jurispr. blz. II-1971), waarbij een beschikking van de Commissie van 1 augustus 1991 — bekendmaking 92/C 1/03 van de Commissie overeenkomstig artikel 93, lid 2, van het EEG-Verdrag aan de andere lidstaten en andere belanghebbenden betreffende de aan Heracles General Cement Company in Griekenland verleende steun (PB 1992, C 1, blz. 4) —, waarbij die door de Helleense Republiek toegekende steun verenigbaar met de gemeenschappelijke markt was verklaard, nietig is verklaard.

2555 Die verschillende argumenten kunnen niet worden aanvaard.

2556 Met die argumenten wordt immers in wezen aanspraak gemaakt op een ontheffing van het in artikel 85, lid 1, van het Verdrag neergelegde verbod wegens de bijzondere omstandigheden waarin de ETF zou zijn opgericht. De voorwaarden voor een dergelijke ontheffing zijn evenwel uitdrukkelijk en limitatief opgesomd in artikel 85, lid 3, van het Verdrag. Om in casu voor een dergelijke ontheffing in aanmerking te komen, had de overeenkomst tot oprichting van de ETF bovendien formeel bij de Commissie moeten worden aangemeld (arresten Distillers Company/Commissie, reeds aangehaald in punt 150, punten 19-24, en Van Landewijck e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 717, punten 61 en 62).

2557 Voorts kunnen ondernemingen een inbreuk op de mededingingsregels niet rechtvaardigen met het voorwendsel dat zij daartoe zijn aangezet door de handelwijze van andere marktdeelnemers (zie onder meer arresten Hof van 12 juli 1962, Acciaierie Ferriere e Fonderie di Modena/Hoge Autoriteit, 16/61, Jurispr. blz. 573, inz. blz. 603-604 en 608-609, en Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punten 90 en 100).

2558 Het feit dat die marktdeelnemers in casu overheidssteun ontvingen, kan evenmin een rechtvaardiging vormen voor de vaststelling van particuliere mededingingsverstorende initiatieven, ook al was de betrokken steun onwettig. Zoals de Commissie terecht opmerkt in paragraaf 53, punt 8, van de bestreden beschikking, hebben de ondernemingen weliswaar „niet alleen het recht (...) om de bevoegde overheden — met inbegrip van de Commissie zelf — op eventuele schendingen van de nationale of communautaire bepalingen attent te maken, maar ook (...) om in een dergelijk geval gezamenlijk zich [te] doen kennen, hetgeen noodzakelijkerwijs de mogelijkheid van voorbereidend onderling overleg veronderstelt", doch mogen zij zichzelf geen recht verschaffen door zich in de plaats te stellen van de bevoegde autoriteiten om sancties op te leggen voor eventuele schendingen van het nationale en/of gemeenschapsrecht en door met behulp van op eigen initiatief getroffen maatregelen het goederenverkeer in de interne markt te belemmeren (zie onder meer arresten Hilti/Commissie, reeds aangehaald in punt 2082, punten 115-119, en SCK en FNK/Commissie, reeds aangehaald in punt 485, punt 194). De rechtspraak waarop Lafarge, respectievelijk Aker en Euroc een beroep doen (supra, punt 2553), is dienaangaande niet relevant.

2559 Het eventuele lakse optreden van de Commissie in het geval van de Griekse staatssteun kan evenmin een rechtvaardiging vormen voor de ongeoorloofde initiatieven die de ondernemingen

hebben ontplooid om het „Griekse probleem" op te lossen. Zelfs indien de Commissie bepaalde, voor haar uit artikel 155 EG-Verdrag (thans artikel 211 EG) voortvloeiende verplichtingen niet is nagekomen, kan deze omstandigheid eventuele inbreuken op het communautaire recht immers niet rechtvaardigen (zie onder meer arresten Van Landewijck e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 717, punt 84, en Tréfilunion/Commissie, reeds aangehaald in punt 233, punt 127). Voor het overige blijkt uit het document van Zürich/Céligny (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 3-7; documenten nrs. 33.126/18772—18779), dat dadelijk al is gekozen voor onwettige particuliere acties zonder de resultaten van de gelijktijdig in ogenschouw genomen wettige maatregelen af te wachten. Derhalve kan de vermeende onzekerheid met betrekking tot laatstbedoelde maatregelen zelfs niet als reden worden aangevoerd om particuliere mededingingsverstorende maatregelen te nemen.

2560 Ten slotte, zoals de Commissie terecht opmerkt in paragraaf 53, punt 8, van de bestreden beschikking, blijkt uit de verschillende in de punten 2537 tot en met 2540 supra geanalyseerde stukken, dat de ETF weliswaar bij voorrang maatregelen moest bestuderen om de goedkope invoer van cement uit Griekenland op de West-Europese markten te verhinderen, doch dat zij een bredere taak had, namelijk ervoor te zorgen dat een einde kwam aan het binnendringen van goedkoop cement die de Europese markten zou kunnen destabiliseren. De door de ETF aangevoerde rechtvaardiging, die enkel was gebaseerd op de dreiging van vermeende onwettige invoer vanuit Griekenland, kan bijgevolg niet worden aanvaard.

2561 Concluderend kunnen verzoeksters' verklaringen inzake de noodtoestand als gevolg van de dreiging van de invoer vanuit Griekenland er niet toe leiden, dat artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet van toepassing is op de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst.

2562 Lafarge verwijt de Commissie voorts, dat zij zich schuldig heeft gemaakt aan misbruik van procedure en van bevoegdheid, door voorrang te geven aan de toepassing van artikel 85 van het Verdrag, zonder eerst of gelijktijdig artikel 93 van het Verdrag (thans artikel 88 EG) op de Griekse praktijken toe te passen.

2563 Ten aanzien van een beschikking kan evenwel slechts van misbruik van bevoegdheid worden gesproken, wanneer er objectieve, ter zake dienende en onderling overeenstemmende aanwijzingen bestaan dat zij uitsluitend, althans hoofdzakelijk, is vastgesteld ter bereiking van andere dan de gestelde doeleinden (zie in punt 779 supra aangehaalde rechtspraak).

2564 In casu verklaart de Commissie inzonderheid in paragraaf 53, punt 7, van de bestreden beschikking, dat zij de overeenkomst tot oprichting van de ETF in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag achtte op grond dat door die overeenkomst de doelstelling werd nagestreefd om „na te gaan welke maatregelen genomen kunnen worden om invoer naar West-Europa te doen stoppen, [toentertijd] invoer uit Griekenland". Aangezien op grond van de analyse in de punten 2537 tot en met 2540 supra is geconcludeerd dat die beoordeling juist is, moet het argument van Lafarge inzake vermeend misbruik van bevoegdheid of van procedure door de Commissie dus worden afgewezen.

2565 Met een beroep op beschikking 92/444/EEG van de Commissie van 30 juli 1992 inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EEG-Verdrag (IV/33.494 — Scottish Salmon Board) (PB L 246, blz. 37), stelt Italcementi ook nog, dat aangezien de Europese industrieën zouden hebben getracht zich via de ETF tegen onrust op de markt te beschermen, hoewel de communautaire administratie vrijwaringsmaatregelen had kunnen nemen, de Commissie, evenals in de zaak die tot die beschikking heeft geleid, slechts had moeten vaststellen dat het Verdrag was geschonden, zonder aan de betrokken ondernemingen geldboeten op te leggen, te meer daar een dergelijke aanpak door het Hof zou zijn toegestaan (arrest Hof van 2 maart 1983, GVL/Commissie, 7/82, Jurispr. blz. 483, punt 25).

2566 Opgemerkt zij evenwel dat bij lezing van artikel 9 van de bestreden beschikking (zie eveneens paragraaf 65, punt 8) onmiddellijk blijkt dat geen geldboete is opgelegd voor de in artikel 4 vastgestelde inbreuken als zodanig; enkel voor de in artikel 1 vastgestelde inbreuk inzake de deelneming aan de Cembureau-overeenkomst is een sanctie opgelegd.

2567 Hoe dan ook verschillen de omstandigheden van het onderhavige geval van die van de zaak die heeft geleid tot voornoemde beschikking 92/444 van 30 juli 1992, zodat Italcementi zich niet op het standpunt van de Commissie in laatstgenoemde beschikking kan beroepen. Zo ging het in die beschikking om een formeel door de Commissie erkende dumping, hetgeen in casu niet het geval was. Voorts werd met de oprichting van de ETF, waarmee een algemene beëindiging van de invoer van cement in West-Europa werd beoogd, een doel nagestreefd dat, anders dan de doelstellingen van de Scottish Salmon Board, aanzienlijk meer inhield dan het treffen van maatregelen ter bescherming tegen „onrust" die voor de gemeenschapsautoriteiten aanleiding kan zijn om op te treden.

2568 Het argument van Italcementi moet om deze verschillende redenen worden afgewezen.

2569 In de vierde plaats zijn CBR, Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Italcementi, Holderbank en Blue Circle van mening, dat de oprichting van de ETF niet als een inbreuk kan worden aangemerkt, omdat zijn leden voortdurend blijk zouden hebben gegeven van hun streven het gemeenschapsrecht te eerbiedigen, door enerzijds overeen te komen om de voorgenomen maatregelen aan een juridisch onderzoek te onderwerpen teneinde de wettigheid ervan te waarborgen en anderzijds de gemeenschapsautoriteiten daarvan in kennis te stellen. Zij verwijzen dienaangaande naar verschillende in paragraaf 25 van de bestreden beschikking genoemde documenten [verslag van de vergadering van 28 mei 1986 te Rome (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771); document van Zürich/Céligny; verslag van de vergadering van de ETF van 21 oktober 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 34-38, inzonderheid punt 35; documenten nrs. 33.126/18895—18900, inzonderheid 18895 en 18896); „notulen van de vergadering van vertegenwoordigers van de cementindustrie van de EEG in het Hilton Hotel, Brussel, op 6 november 1986 om 9.00 uur" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 39-43, inzonderheid punt 40; documenten nrs. 33.126/19007 en 19008)].

2570 In de verschillende door verzoeksters aangevoerde documenten komt inderdaad het streven van de vertegenwoordigers van de ETF tot uitdrukking om zich ervan te vergewissen dat het

gemeenschapsrecht wordt nageleefd. Dit neemt evenwel niet weg, dat de ETF is opgericht om ontmoedigings- en overredingsmaatregelen die de invoer (in de eerste plaats vanuit Griekenland) op de West-Europese markten moesten beëindigen, te onderzoeken met het oog op aanbevelingen aan de delegatiehoofden, zonder het resultaat van de voorgenomen contacten en juridische adviezen af te wachten. Overigens kan geen der verzoeksters aantonen, dat de gemeenschapsautoriteiten van de oprichting van de ETF in kennis zijn gesteld. In elk geval kan het betoog van verzoeksters niet maskeren, dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF niet formeel bij de Commissie is aangemeld voor de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag, de enig mogelijke legale weg voor een overeenkomst waarvan het doel kennelijk in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie in die zin in punt 2556 supra aangehaalde rechtspraak).

2571 Bijgevolg moet het argument van verzoeksters worden afgewezen.

2572 Lafarge, Italcementi en Holderbank verklaren verder, dat de Europese cementproducenten tijdens hun onderhoud met het Commissielid Sutherland op 6 november 1986 hem omtrent het bestaan en de taken van de ETF hebben geïnformeerd. Volgens Italcementi heeft Sutherland bij die gelegenheid de activiteiten van de ETF goedgekeurd.

2573 Het document waarop verzoeksters zich dienaangaande beroepen („notulen van de vergadering met Commissielid P. Sutherland te Brussel op 6 november 1986 om 11.00 uur"; documenten nrs. 33.126/19009 en 19010) bevestigt die verklaringen evenwel niet. Daaruit blijkt hooguit, dat vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie het lid van de Commissie in kennis hebben gesteld van hun gemeenschappelijke bezorgdheid wat de Griekse situatie betreft en van hun wil om een oplossing te vinden die de verschillende betrokken belangen met elkaar verzoent. Dit document toont niet aan, dat Sutherland in kennis was gesteld van de oprichting en de doelstelling van de ETF, alsmede van de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen die deze moest bestuderen om het hoofd te bieden aan de dreiging van de invoer vanuit Griekenland, of dat hij die had goedgekeurd. Het onderzochte betoog kan hoe dan ook niet maskeren, dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF niet formeel bij de Commissie is aangemeld, noch derhalve dat zij onrechtmatig is.

2574 De argumenten van Lafarge, Italcementi en Holderbank moeten bijgevolg worden afgewezen.

2575 In de vijfde plaats stelt Aalborg, dat geen van de documenten betreffende de ETF een verwijzing naar de Cembureau-overeenkomst bevat. Blue Circle stelt, dat de bestreden beschikking geen enkel element bevat, waaruit blijkt dat het gemeenschappelijke doel van de deelnemers aan de ETF de tenuitvoerlegging van de Cembureau-overeenkomst was.

2576 Dergelijke verklaringen kunnen evenwel niet de reeks in de punten 2537 tot en met 2540 supra geanalyseerde stukken maskeren, welke aantonen dat de ETF een mededingingsverstorend doel nastreefde.

2577 In de zesde plaats verklaren Aker en Euroc, dat de Commissie de ETF in strijd met artikel 85 van het Verdrag heeft geacht op de enkele grond dat zij verband hield met de ene enkele en continue overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten.

2578 Dit argument moet worden afgewezen. Volgens paragraaf 53, punt 7, van de bestreden beschikking heeft de Commissie namelijk niet op grond van de band tussen de ETF en de Cembureau-overeenkomst, doch op grond van de in punt 2537 supra weergegeven aanwijzingen uit het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève geconcludeerd, dat de ETF in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Naar aanleiding van deze aanwijzingen heeft de Commissie zich overigens op het standpunt gesteld, dat het doel van de ETF „volledig pas[te] in het ‚Agreement or Principle' van Cembureau tot eerbiediging van de thuismarkten" (hetzelfde punt). De juistheid van deze laatste beoordeling zal in de punten 4050 tot en met 4052 infra worden onderzocht.

2579 In de zevende plaats had de Commissie volgens Lafarge een onjuiste opvatting omtrent de relevante geografische markt in de zaak betreffende Griekenland. Die markt werd volgens Lafarge uitsluitend gevormd door de Europese havengebieden en het nabije achterland, waar de verticale integratie zwak was en grote onafhankelijke kopers aanwezig waren.

2580 Opgemerkt zij evenwel dat die verklaring wordt weerlegd door verschillende documenten, waaruit blijkt dat de geografische markt waarop de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde overeenkomst betrekking had, de door de Commissie in paragraaf 11 beschreven Europese dimensie had. Zo volgt uit het verslag van de vergadering van 28 mei 1986 te Rome — de eerste vergadering die in paragraaf 25 van de bestreden beschikking wordt beschreven in verband met de Griekse kwestie — dat „alle [West-Europese] landen" werden geraakt door het besluit van de Griekse industrie om een overschot van twee miljoen ton per jaar te exporteren, welk besluit ten grondslag lag aan de reactie van „één front" van de Europese producenten op basis van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771). Voorts bepleitte het document van Zürich/Céligny een „samenwerking tussen de producenten op de gemeenschappelijke markt/West-Europa" om het hoofd te bieden aan de dreiging van destabiliserende invoer voor „geheel Europa en niet alleen (...) de landen die het meest direct onder vuur liggen". Ten slotte is reeds beklemtoond (supra, punten 2537 en 2538), dat volgens de verslagen van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 15; bijlage 15 bij de memorie van antwoord van Aker en Euroc op de PvB) en van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 24; documenten nrs. 33.126/18849—18862) de ETF tot doel had de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te onderzoeken die de invoer van cement op de Europese markten moesten beëindigen.

2581 Hoe dan ook vormt het betoog van Lafarge geen weerlegging van de analyse in de punten 2537 tot en met 2540 supra, volgens welke de Commissie terecht tot de conclusie was gekomen, dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

2582 Het argument van Lafarge moet dus worden afgewezen.

2583 In de achtste plaats voeren verscheidene verzoeksters een reeks van argumenten aan om aan te tonen, dat de oprichting van de ETF niet tot enigerlei, de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt beperkend gevolg, maatregel, handeling of besluit had geleid.

2584 Zo verklaart Lafarge, dat de ETF een reflectieorgaan was dat alleen bevoegd was om voorstellen te doen. De oprichting van de ETF was dus als zodanig geen maatregel die onder artikel 85, lid 1, van het Verdrag viel. Die reflectiegroep kon bij gebreke van beslissingsbevoegdheid — die uitsluitend aan de delegatiehoofden toekwam — geen wilsovereenstemming bereiken en kon niet tot een beperking van de mededinging aanzetten, omdat zij enkel bevoegd was om voorstellen te formuleren. Lafarge voegt hieraan toe, dat de enige twee maatregelen die de ETF had voorgesteld om het „Griekse probleem" op te lossen, de bewustmaking van de nationale en gemeenschapsautoriteiten, alsmede de oprichting van de vennootschap Interciment waren. Geen van die maatregelen had evenwel een onrechtmatig karakter. Uiteindelijk is artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking, waarin de oprichting van de ETF als inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag wordt gekwalificeerd, volgens haar zonder voorwerp, omdat de oprichting van Interciment — de enige maatregel waartoe de oprichting van de ETF zou hebben geleid — in artikel 4, lid 2, als inbreuk wordt aangemerkt.

2585 Aalborg verklaart, dat de ETF, afgezien van de slapende vennootschap Interciment, nooit verder dan het stadium van een voornemen is gekomen.

2586 Holderbank merkt op, dat geen van de in het kader van de ETF besproken vergeldingsmaatregelen daadwerkelijk ten uitvoer is gelegd.

2587 Aker en Euroc stellen, dat de ETF een discussiegroep was, waarvan de oprichtende leden zich op geen enkele wijze definitief hebben verbonden tot een omwettige collectieve actie. Zij voegen daaraan toe, dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF de mededinging niet merkbaar heeft beïnvloed.

2588 Blue Circle verklaart, dat de ETF en zijn subwerkgroepen groepen voor reflectie en informatie-uitwisseling waren, die nooit tot collectieve besluiten hebben geleid. Voorts is de ETF sinds maart 1987 niet meer bijeengeroepen, aangezien hij nimmer nuttige voorstellen heeft gedaan.

2589 Al die argumenten kunnen evenwel niet de objectieve vaststellingen maskeren, die voortvloeien uit de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde documenten, te weten dat verschillende vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie, toen zich het probleem van de invoer van Grieks cement voordeed, zijn overeengekomen om de ETF op te richten met als doel ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te bestuderen die de invoer van cement op de Europese markten, vooral vanuit Griekenland, moesten beëindigen en de delegatiehoofden aanbevelingen te doen met betrekking tot de daartoe te treffen maatregelen. Rond dit initiatief is dus een wilsovereenstemming, dat wil zeggen een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie in die zin in punt 1010 supra aangehaalde rechtspraak), tot stand gekomen, waarvan het doel door de Commissie terecht (supra, punten 2537-2540) als mededingingsverstorend is aangemerkt. Voor de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag behoeven evenwel de concrete gevolgen van een overeenkomst niet in aanmerking te worden genomen, wanneer blijkt dat zij ertoe strekte dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst (zie in punt 837 supra aangehaalde rechtspraak). Zonder dat de verschillende argumenten van verzoeksters behoeven te worden onderzocht, waarmee zij aantonen dat de oprichting van de ETF niet tot enigerlei mededingingsbeperkend gevolg, maatregel of besluit heeft geleid, moet dus worden geconcludeerd, dat de Commissie de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde overeenkomst tot oprichting van de ETF als een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag mocht kwalificeren.

2590 In de negende plaats stellen Aker en Euroc, dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF de handel tussen lidstaten niet merkbaar heeft beïnvloed.

2591 Er zij evenwel aan herinnerd, dat artikel 85, lid 1, van het Verdrag, dat mededingingsregelingen verbiedt die ertoe strekken of tot gevolg hebben dat de mededinging wordt beperkt en die het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden, niet het bewijs verlangt dat de betrokken mededingingsregeling dat handelsverkeer inderdaad merkbaar heeft beïnvloed, welk bewijs trouwens in de meeste gevallen moeilijk zou kunnen worden geleverd. Het verlangt het bewijs dat die mededingingsregeling een dergelijk gevolg kon hebben. Aan de voorwaarde betreffende de ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten is voldaan, wanneer, gelet op een geheel van feitelijke of juridische gegevens, met een voldoende mate van waarschijnlijkheid kan worden verwacht, dat de vastgestelde mededingingsregeling al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel de handelsstromen tussen lidstaten kan beïnvloeden (zie in die zin in punt 1986 supra aangehaalde rechtspraak). Alleen reeds op grond van haar doel — het beëindigen van de invoer in West-Europa (zie in de punten 2537-2540 supra onderzochte stukken) — kon de overeenkomst tot oprichting van de ETF evenwel de cementhandel binnen de gemeenschappelijke markt merkbaar beïnvloeden. Het argument van Aker en Euroc moet bijgevolg worden afgewezen.

C — Deelneming van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF

1. Inleidende opmerkingen

2592 De inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van de ETF wordt aan de volgende verzoeksters toegerekend: CBR, Cembureau, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, BDZ, Unicem, Asland, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle.

2593 In paragraaf 53, punt 2, van de bestreden beschikking verklaart de Commissie:

„De wilssamenloop van de respectieve deelnemers is in de vergaderingen, en met name in die van de delegatiehoofden tot uiting gekomen, en eveneens in de deelneming aan de verschillende ondernomen acties."

2594 Vaststaat, dat naar aanleiding van het aan de dag treden van het „Griekse probleem" in 1986 en 1987 een aantal vergaderingen tussen vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie heeft plaatsgevonden, met name die welke door de Commissie worden beschreven in paragraaf 25 van de bestreden beschikking:

— vergadering van 28 mei 1986 te Rome (paragraaf 25, punt 1);

— vergaderingen van een werkgroep van 3 tot en met 5 juni 1986 te Zürich, daarna te Céligny (punten 2-7);

— vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm (punten 8-10);

— acht vergaderingen van de ETF: op 17 juni 1986 te Londen (punt 11), op 2 juli 1986 te Milaan (punt 12), op 8 juli 1986 te Genève (punt 13), op 19 augustus 1986 te Genève (punten 14-20), op 9 september 1986 te Baden-Baden (punt 21), op 21 oktober 1986 te Genève (punten 34-38), op 9 januari 1987 te Milaan (punt 44) en op 11 februari 1987 te Genève (punten 45 en 46);

— vergadering van de subwerkgroep van de ETF „Verdedigingsmaatregelen" op 17 maart 1987 (punt 47);

— vergadering van de „delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de Task Force" van 9 september 1986 te Baden-Baden (punten 22-33);

— vergadering van „vertegenwoordigers van de cementindustrie van de EEG" van 6 november 1986 te Brussel (punten 39-43);

— vergadering van eind mei 1987 in de marge van de algemene vergadering van Cembureau (punt 48).

2595 Met uitzondering van Holderbank en Blue Circle, die uitsluitend het onrechtmatige karakter van de oprichting van de ETF en, subsidiair, de duur van die inbreuk betwisten — welke argumenten worden onderzocht in respectievelijk de punten 2532 tot en met 2561, 2569 tot en met 2576 en 2583 tot en met 2589 supra en in de punten 2791 tot en met 2808 infra — betwisten alle in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters, dat zij aan de in die bepaling in aanmerking genomen inbreuk hebben deelgenomen.

2. Situatie van CBR

2596 CBR verklaart, dat zij niet in de ETF was vertegenwoordigd en dat zij geen van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking beschreven vergaderingen heeft bijgewoond. Zij geeft toe, dat het Belgische delegatiehoofd aanwezig was op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm. Op die vergadering was evenwel uitsluitend tot de oprichting van Interciment besloten. CBR erkent, dat het Belgische delegatiehoofd de in paragraaf 25, punten 22 tot en met 32, van de bestreden beschikking beschreven vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden heeft bijgewoond. Dat was volgens haar evenwel een zuiver informatieve vergadering: de vertegenwoordigers van de ETF konden op die vergadering de conclusies van hun werkzaamheden presenteren en de vergadering met leden van het Europees Parlement van de volgende dag te Straatsburg voorbereiden. Voorts was op die vergadering besloten om Interciment een slapende vennootschap te laten zijn. CBR geeft toe, dat de Belgische industrie op de vergadering van 6 november 1986 was vertegenwoordigd. Die vergadering diende evenwel uitsluitend ter voorbereiding van de op dezelfde dag geplande vergadering met het Commissielid Sutherland over het dossier betreffende Griekenland. Tijdens die vergadering was eveneens bevestigd, dat Interciment een slapende vennootschap zou blijven. CBR beklemtoont, dat zij tot de ontbinding van de ETF aan geen enkele andere vergadering van de ETF heeft deelgenomen en dat zij evenmin deel heeft uitgemaakt van een van zijn subwerkgroepen.

2597 Opgemerkt zij dat het tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm aanwezige Belgische delegatiehoofd Van Hove was, toentertijd president-algemeen directeur van CBR (antwoord van CBR van 16 juni 1998 op een schriftelijke vraag van het Gerecht van 15 mei 1998). Tijdens die vergadering behartigde Van Hove de belangen van de Belgische industrie in haar geheel, dus met inbegrip van die van CBR, die hij niet buiten beschouwing kon laten, gelet op de leidende positie die hij toentertijd bij die Belgische onderneming bekleedde.

2598 Volgens antwoord 7/b van 7 mei 1990 van Holderbank op een verzoek om inlichtingen van de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 10; document nr. 33.126/18755) besloten de deelnemers aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm „formeel tot de oprichting van de ‚European Task Force' (ETF)". Voorts blijkt uit het verslag van de vergadering van 28 mei 1986 te Rome („Informele vergadering over de door Griekenland veroorzaakte problemen, Rome, 28 mei 1986"; bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771), dat de deelnemers aan die vergadering waren overeengekomen om op 9 juni 1986 te Stockholm opnieuw bijeen te komen, en dat zij met het oog op die vergadering te Stockholm een beperkte werkgroep hadden opgedragen om de week daarna te Zürich bijeen te komen om „een gedetailleerde documentatie samen te stellen over alle aspecten in verband met eventuele verdedigingsmaatregelen". Holderbank had zich hararzijds voorgenomen om onmiddellijk na de vergadering te Rome een „position paper" op te stellen met enkele voorstellen voor overredingsmaatregelen. Uit die aanwijzingen, gelezen in samenhang met de aanwijzingen in de verslagen van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 en van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 betreffende het aan de ETF toebedeelde doel (supra, punten 2537 en 2538), kan worden opgemaakt, dat de deelnemers aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm het document van Zürich/Céligny hebben goedgekeurd en de ETF hebben belast met het onderzoek van de in dat document voorgestane ontmoedigings- en overredingsmaatregelen.

2599 Voorts blijkt uit de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, dat „P. Sytor, Cimenteries CBR, Belgium" aan die vergadering heeft deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 23; document nr. 33.126/18857). Voor de andere deelnemers was Sytor de vertegenwoordiger van CBR.

2600 Volgens de notulen van de vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22-32; documenten nrs. 33.126/18849—18862) werd bij de opening van de vergadering de doelstelling van de ETF met de volgende bewoordingen in herinnering gebracht: „ETF is opgericht voor het bespreken van de mogelijke ‚ontmoedigings-' en ‚overredings-'maatregelen tegen het aanbieden van goedkoop cement op de Europese markten (in de eerste plaats tegen de Griekse invoer naar het Verenigd Koninkrijk) en het doen van aanbevelingen aan de delegatiehoofden." Daarna werd een reeks van door de ETF vastgestelde onderwerpen voor nader onderzoek genoemd: overeenkomst met de Griekse industrie; vergeldingsmaatregelen op de traditionele uitvoermarkten van de Griekse industrie; uitvoer naar Griekenland; dreigingen van andere landen; cementhandelaren. Aangezien de ETF zeer veel werk te doen had en sinds zijn oprichting geen enkele wezenlijke oplossing had aangedragen, werd besloten verschillende subwerkgroepen op te richten (subgroep Tussenpersonen; subgroep Uitvoermarkten van Griekenland; subgroep Uitvoer naar Griekenland; subgroep Uitwisseling van ervaringen op het gebied van verdedigingsmaatregelen; subgroep Dreigingen van andere landen), die door de ETF moesten worden gecoördineerd en waarvan de werkzaamheden periodiek aan de delegatiehoofden moesten worden voorgelegd. Daarop werden verschillende van de in het document van Zürich/Céligny voorgenomen ontmoedigings- en overredingsmaatregelen onderzocht. Met betrekking tot enkele van die maatregelen werden besluiten genomen of uitgangspunten vastgesteld: zo werd besloten om de onderhandelingen voort te zetten met het oog op een overeenkomst strekkende tot absorbering van de Griekse overcapaciteit, werd de ETF opgedragen de delegatiehoofden vóór eind september een aanbeveling te doen over de

haalbaarheid van uitvoer naar Griekenland bij wijze van vergelding, en werd besloten aanvullende informatie te verzamelen na de vruchteloze stappen van Blue Circle om de Bank Worms en Crédit Suisse France over te halen de kredietverlening aan Bouri, de tussenpersoon van de Griekse producenten in het Verenigd Koninkrijk, te stoppen. Tevens werd overeengekomen de gemeenschappelijke handelsvennootschap Interciment, die was opgericht overeenkomstig het op 9 juni 1986 te Stockholm vastgestelde besluit, weliswaar voorlopig slapende te houden, doch ervoor te zorgen dat zij klaarstond om operationeel te worden voor de uitvoering van de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen.

2601 Ten slotte maken de notulen betreffende de vergadering van 6 november 1986 te Brussel melding van de aanwezigheid van Van Hove tijdens die vergadering van „vertegenwoordigers van de cementindustrie van de EEG" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 39; document nr. 33.126/19007). Tijdens die vergadering vertegenwoordigde Van Hove derhalve de Belgische industrie en inzonderheid CBR, waarvan hij toentertijd president-algemeen directeur was.

2602 Volgens de notulen betreffende die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 39-43; documenten nrs. 33.126/19007 en 19008) zijn inderdaad, zoals CBR stelt, besprekingen gehouden over de geplande ontmoeting met het met mededingingsbeleid belaste lid van de Commissie. Tijdens die vergadering werd evenwel tevens overeengekomen, dat „ETF ook voortaan bijeen moest komen en de ontwikkelingen" inzake de Griekse invoer op de Europese markten „de revue moest laten passeren".

2603 Door deel te nemen aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden en de vergadering van 6 november 1986 te Brussel, heeft CBR, zonder blijk van het tegendeel, ingestemd met of althans bij de andere deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met de oprichting van de ETF en met het onderzoek door ETF van de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen ter verhindering van de destabiliserende invoer in West-Europa. De Commissie heeft in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking dus terecht de deelneming van CBR aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vastgesteld (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2604 Aangezien niets in de bestreden beschikking evenwel de conclusie rechtvaardigt, dat CBR zich vóór haar deelneming aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm bij de overeenkomst tot oprichting van de ETF had aangesloten, moet artikel 4, lid 1, nietig worden verklaard, voor zover een deelneming van CBR aan die overeenkomst vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

2605 CBR betwist voorts de verschillende bewijsstukken waarop de Commissie zich in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking baseert ten betoge dat de coalitie die het hoofd moest bieden aan de „Griekse bedreiging", in het kader van Cembureau tot stand was gekomen.

2606 Evenwel kan, zonder dat de gegrondheid van dit betoog behoeft te worden onderzocht, worden volstaan met de opmerking, dat dit betoog de objectieve vaststellingen in de punten 2597 tot en met 2602 supra betreffende de deelneming van CBR aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden en de vergadering van 6 november 1986 te Brussel, niet kan weerleggen. Derhalve kan dit betoog niet afdoen aan de conclusie in punt 2603 supra, dat de Commissie terecht heeft besloten om de deelneming van CBR aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking te nemen.

3. Situatie van Cembureau

2607 Cembureau ontkent elke betrokkenheid bij de oprichting en het beheer van de ETF. Zij verklaart, dat haar twee directeuren, Dutron en Collis, die de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, respectievelijk die van 3 juni 1986 te Zürich hebben bijgewoond, slechts secretariaatswerkzaamheden hebben verricht (Dutron) en geoorloofde hulp hebben verleend (Collis), hetgeen de twee betrokken vergaderingen niet kan hebben getransformeerd in vergaderingen van Cembureau. Zij voegt hieraan toe dat Collis slechts bij het begin van de vergadering van 3 juni 1986 te Zürich aanwezig is geweest, zoals blijkt uit antwoord 7/b van 7 mei 1990 van Holderbank op een verzoek om inlichtingen van de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 2; document nr. 33.126/18756). Hij had die vergadering vervolgens verlaten wegens het belangenconflict dat voor hem de bespreking van de kwestie van de aan de Griekse producenten toegekende overheidssteun opleverde.

2608 Volgens het door Dutron opgestelde verslag van de vergadering van 28 mei 1986 te Rome („Informele vergadering over de door Griekenland veroorzaakte problemen, Rome, 28 mei 1986"; bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771), had die vergadering evenwel tot doel, snel en gezamenlijk te reageren op het besluit van de Griekse cementindustrie om cement (2 miljoen ton per jaar) naar West-Europa uit te voeren, en wel door een combinatie van ontmoedigings- („the stick") en overredingsmaatregelen („the carrot"). De deelnemers aan die vergadering kwamen overeen om op 9 juni 1986 te Stockholm opnieuw bijeen te komen. Met het oog op die nieuwe vergadering werd een werkgroep van vier leden opgedragen om de week daarna te Zürich met assistentie van Collis een „gedetailleerde documentatie over alle aspecten in verband met eventuele verdedigingsmaatregelen" samen te stellen. Op die vergadering werd eveneens overeengekomen, dat Holderbank een „position paper" zou opstellen met enkele voorstellen voor overredingsmaatregelen. Tijdens de vergadering van 28 mei 1986 te Rome ontstond dus het idee van een collectief antwoord op de destabiliserende invoer, vooral vanuit Griekenland, door middel van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen. Op die vergadering zag het initiatief „ETF" het licht.

2609 Door in de persoon van Dutron deel te nemen aan de vergadering van 28 mei 1986, door het verslag van die vergadering op te stellen en door de hulp van Collis aan te bieden bij de samenstelling, met het oog op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, van een gedetailleerde documentatie over mogelijke verdedigingsmaatregelen, heeft Cembureau van meet af aan steun betuigd aan de oprichting van de ETF en aan de bestudering van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen door de ETF.

2610 De deelneming van Cembureau aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF wordt voorts bevestigd door de, zij het korte, aanwezigheid van Collis tijdens de vergadering van 3 juni 1986, waar een begin werd gemaakt met de nadere uitwerking van het document van Zürich/Céligny, het „raamdocument" van de werkzaamheden van de ETF voor het onderzoek van de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen. Het door Cembureau aangevoerde argument inzake de vermeende reden van het voortijdige vertrek van Collis op de vergadering van 3 juni 1986 kan, afgezien van het feit dat het door geen enkel concreet bewijs wordt gestaafd, niet worden aanvaard. Dutron heeft namelijk de gehele vergadering van 28 mei 1986 te Rome bijgewoond zonder daarin op enig moment een reëel of potentieel belangenconflict voor Cembureau te hebben gezien, ofschoon die vergadering uitsluitend was gewijd aan de noodzaak van een collectieve reactie op de invoer in West-Europa van cement uit Griekenland.

2611 Concluderend mocht de Commissie in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking de deelneming van Cembureau aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking nemen.

2612 Cembureau betwist vervolgens de verschillende bewijzen waarop de Commissie zich in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking beroept ten betoge dat de ETF in het kader van Cembureau tot stand was gekomen.

2613 Evenwel kan, zonder dat op de gegrondheid van die kritiek behoeft te worden ingegaan, worden volstaan met de opmerking, dat die kritiek de objectieve vaststellingen in de punten 2608 tot en met 2610 supra betreffende de deelneming van Cembureau aan de vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome en van 3 juni 1986 te Zürich niet kan weerleggen. Derhalve kan die kritiek niet afdoen aan de conclusie in punt 2611 supra, dat de Commissie terecht heeft besloten om de deelneming van Cembureau aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking te nemen.

4. Situatie van Dyckerhoff

2614 Dyckerhoff beklemtoont, dat zij van alle in paragraaf 25 van de bestreden beschikking beschreven vergaderingen enkel heeft deelgenomen aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, aan die van 9 juni 1986 te Stockholm, aan die van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden en aan die van de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie van 6 november 1986 te Brussel.

2615 Zij stelt enkel aan die vier vergaderingen te hebben deelgenomen om de nationale en gemeenschapsautoriteiten bewust te maken van de problemen die waren gerezen naar aanleiding van de aan de Griekse cementproducenten toegekende staatssteun, hetgeen strookte met een van de twee door de ETF nagestreefde doelstellingen. Zij gaf volgens haar blijk van haar desinteresse en haar gebrek aan steun voor de ongeoorloofde activiteiten van de ETF door geen enkele vertegenwoordiger daarnaar af te vaardigen, door haar deelneming aan welke

vergadering dan ook te staken na een onderhoud met het Commissielid Sutherland op 6 november 1986 te Brussel en door aan geen enkele ontmoedigingsmaatregel deel te nemen. Die verschillende aspecten van haar handelwijze waren voor de andere betrokken producenten een duidelijke aanwijzing, dat zij enkel in een optreden van de Commissie tegen de schendingen van het gemeenschapsrecht door de Helleense Republiek geïnteresseerd was.

2616 Ten slotte verklaart Dyckerhoff, dat uit de door de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking aangevoerde documenten blijkt, dat voor alle door haar bijgewoonde besprekingen als voorwaarde werd gesteld, dat zij verenigbaar waren met de mededingingsregels van het Verdrag. Zij veronderstelde derhalve, dat de op die vergaderingen vastgestelde besluiten en maatregelen geen inbreuk maakten op het gemeenschapsrecht.

2617 Dat argument kan niet worden aanvaard.

2618 Zoals zij toegeeft, heeft Dyckerhoff deelgenomen aan de vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome en van 9 juni 1986 te Stockholm, alsmede aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden en aan die van 6 november 1986 te Brussel.

2619 Gelet op hetgeen in de punten 2598, 2600, 2602 en 2608 supra is uiteengezet, en op het feit dat Dyckerhoff geen bewijzen heeft aangebracht waaruit blijkt, dat zij zich tijdens die vergaderingen openlijk zou hebben gedistantieerd van de kennelijk mededingingsverstorende doelstelling die voorop stond bij de oprichting van de ETF, of dat zij de overige deelnemers duidelijk zou hebben laten weten, dat zij vanuit een andere optiek dan de hunne aan die vergaderingen deelnam, namelijk enkel met het oog op de voorbereiding van maatregelen om de nationale en gemeenschapsautoriteiten bewust te maken van het „Griekse probleem", moet worden aangenomen dat Dyckerhoff heeft ingestemd met, of althans bij de andere deelnemers de indruk heeft gewekt dat zij instemde met de oprichting van de ETF en met zijn mededingingsverstorend doel (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2620 Zonder dat hier, gelet op hetgeen in de punten 2507 tot en met 2511 supra is verklaard, de gegrondheid behoeft te worden beoordeeld van het argument van Dyckerhoff waarmee zij ontkent aan ontmoedigingsmaatregelen tegen de Griekse producenten te hebben deelgenomen, moet derhalve worden geconcludeerd, dat de Commissie terecht de deelneming van Dyckerhoff aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking heeft genomen.

5. Situatie van SFIC

2621 SFIC stelt, dat uit de door de Commissie aangevoerde bewijzen niet haar betrokkenheid bij de overeenkomst tot oprichting van de ETF blijkt. Er bestaat volgens haar geen enkel bewijs voor

een besluit van de ondernemersvereniging en de Commissie heeft niet aangetoond, in hoeverre handelingen van haar functionarissen een mededingingsverstorend doel zouden kunnen hebben gehad.

2622 Dienaangaande zij er om te beginnen aan herinnerd dat de Commissie, indien zij de deelneming aan een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomst niet alleen tegen de ondernemingen die lid zijn van een bedrijfstakvereniging, doch ook tegen die vereniging zelf in aanmerking wil nemen, moet aantonen, dat die vereniging in het kader van de betrokken inbreuk een eigen gedraging aan de dag heeft gelegd, die zich onderscheidt van die van haar leden (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2623 In casu staat vast, dat Laplace heeft deelgenomen aan de vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome, 9 juni 1986 te Stockholm en 6 november 1986 te Brussel (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9), en dat Kasriel de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden heeft bijgewoond (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 23; document nr. 33.126/18857). Laplace, president-directeur van Ciments français (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9), was destijds evenwel ook voorzitter van SFIC (zie documenten nrs. 33.126/14834, 14846 en 14855, genoemd in paragraaf 29, punt 4, van de bestreden beschikking), en Kasriel, personeelslid van Lafarge (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 23; document nr. 33.126/18857), was destijds tevens lid van het SFIC-Bureau (zie bovenbedoelde documenten nrs. 33.126/14834, 14846 en 14855).

2624 Bovendien stond, zoals de Commissie opmerkt in paragraaf 29, punt 4, van de bestreden beschikking, „het probleem van de cementexport door Griekenland op punt 3 van de agenda van de vergaderingen van het SFIC-Bureau van 8 juli 1986, 9 september 1986 en 7 oktober 1986", en bevond zich „onder de leden van het Bureau die aanwezig waren bij [die] vergaderingen (...) telkens Laplace, voorzitter, en bij één vergadering [die van 7 oktober 1986] Kasriel (...)"

2625 Hieruit volgt, dat Laplace en Kasriel, althans in hun hoedanigheid van vertegenwoordiger van SFIC, hebben deelgenomen aan de vier in punt 2623 supra genoemde vergaderingen, tijdens welke telkens een wilsovereenstemming met betrekking tot de oprichting van de ETF tot uiting is gebracht (supra, punten 2598, 2600, 2602 en 2608), en dat SFIC in het kader van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk een eigen gedraging aan de dag heeft gelegd, die zich onderscheidt van die van de in die bepaling bedoelde Franse ondernemingen, door hetgeen tijdens die vergaderingen met betrekking tot de kwestie van de uitvoer uit Griekenland is overwogen, op haar markt over te dragen. De Commissie heeft dus terecht de deelneming van SFIC aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking genomen.

6. Situatie van Ciments français

2626 Ciments français merkt op, dat haar president-directeur Laplace slechts drie van de veertien in paragraaf 25 van de bestreden beschikking beschreven litigieuze vergaderingen heeft bijgewoond, te weten die van 28 mei 1986 te Rome, die van 9 juni 1986 te Stockholm en die van 6 november 1986 te Brussel. Laplace had aan die vergaderingen enkel deelgenomen in zijn hoedanigheid van voorzitter van SFIC en van lid van CLC en enkel in het kader van de maatregelen om de nationale en gemeenschapsautoriteiten bewust te maken van het „Griekse probleem". Zij beklemtoont, dat Laplace noch zijzelf heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de ETF, dat zij niet in het beheer van Interciment of in het uitvoerend comité daarvan heeft geparticipeerd, dat zij niet betrokken was bij de aankoop van cement en van klinker bij de Griekse producenten en dat zij niet over de installaties beschikte die nodig waren om aan de vermeende ontmoedigings- en overredingsmaatregelen deel te nemen. Zij voegt hieraan toe, dat het op grond van haar geringe uitvoer- en tradingactiviteiten en van het feit dat zij geen fabriek aan de kust bezat, een illusie was te menen, dat zij er belangstelling voor zou hebben om hieraan deel te nemen.

2627 Aangezien zij niet was vertegenwoordigd op de vergaderingen van de ETF en zij aan geen enkele concrete maatregel had deelgenomen, kan zij haars inziens niet als partij bij de vermeende overeenkomst met betrekking tot oneerlijke invoer uit Griekenland worden beschouwd. Voorts was het de taak van de ETF, de besluiten van de delegatiehoofden in de Griekse kwestie voor te bereiden. Aangezien laatstgenoemden niet waren gebonden door de conclusies van de ETF, kunnen zij niet verantwoordelijk worden geacht voor de werkzaamheden van de ETF.

2628 Vastgesteld zij evenwel, dat volgens het verslag van de vergadering van 28 mei 1986 te Rome (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771), een vertegenwoordiger van „Ciments français" die vergadering heeft bijgewoond. Volgens dat verslag hadden de vertegenwoordigers van de „ondernemingen" die in Rome bij elkaar waren gekomen, besloten om op 9 juni 1986 te Stockholm opnieuw bijeen te komen. Bij brief van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 33; document nr. 33.126/19022) heeft Holderbank Lafarge verzocht, „Ciments français" een afschrift te doen toekomen van de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden.

2629 Hieruit blijkt dat Laplace, ongeacht of de vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome, 9 juni 1986 te Stockholm en 6 november 1986 te Brussel al dan niet officiële vergaderingen van de delegatiehoofden van Cembureau waren, aan die vergaderingen heeft deelgenomen in zijn hoedanigheid van hoge vertegenwoordiger van SFIC én van Ciments français.

2630 Dienaangaande beklemtoont de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 53, punt 13) terecht:

„Zelfs indien Laplace, evenals andere vertegenwoordigers, [aan die vergaderingen] had deelgenomen in zijn hoedanigheid van voorzitter van een vereniging of comité, zou hij (...)

dit niet los kunnen zien van zijn functie van president-directeur van Ciments français. Zijn aanwezigheid waarborgde de rol van [SFIC en van CLC] in de [ETF], evenals die van de onderneming die hij leidde."

2631 Gelet op hetgeen in de punten 2598, 2602 en 2608 supra is uiteengezet en op het feit dat Ciments français geen bewijzen heeft aangebracht waaruit blijkt, dat zij op die vergaderingen de overige deelnemers te kennen had gegeven, dat zij daaraan enkel deelnam in het kader van de maatregelen om de autoriteiten bewust te maken van het „Griekse probleem", moet worden aangenomen dat Ciments français heeft ingestemd met, of althans bij de andere deelnemers de indruk heeft gewekt dat zij instemde met de oprichting van de ETF en met zijn mededingingsverstorend doel (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2632 Zonder dat hier, gelet op hetgeen in de punten 2507 tot en met 2511 supra is verklaard, de gegrondheid behoeft te worden beoordeeld van de verschillende argumenten van Ciments français waarmee zij ontkent aan het beheer van Interciment en aan ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te hebben deelgenomen, moet derhalve worden geconcludeerd, dat de Commissie terecht de deelneming van Ciments français aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking heeft genomen.

7. Situatie van Heidelberger

2633 Heidelberger verklaart om te beginnen, dat zij geen lid van de ETF is geweest. Haar wordt verweten te hebben deelgenomen aan één enkele van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking beschreven vergaderingen in verband met de ETF, te weten die van 28 mei 1986 te Rome. Die vergadering heeft volgens haar evenwel plaatsgevonden vóór de oprichting van de ETF. Voorts was Heidelberger niet eens uitgenodigd voor die vergadering. Brenke, die zich om andere redenen te Rome bevond, was spontaan gevraagd om daaraan deel te nemen. Hij heeft evenwel niet actief deelgenomen.

2634 Volgens haar blijkt uit het verslag van de vergadering dat die uitsluitend bedoeld was voor een algemene gedachtewisseling over mogelijke maatregelen tegen de goedkope invoer uit Griekenland. Als resultaat van de vergadering is volgens haar slechts een beperkte werkgroep opgericht, bestaande uit de door die invoer getroffen producenten (Verenigd Koninkrijk, Spanje, Frankrijk en Italië). Die groep was opgedragen om een documentatie samen te stellen over de juridische aspecten van eventuele verdedigingsmaatregelen. Op die vergadering waren enkel wettige reacties bestudeerd. Er werd geen enkele ongeoorloofde actie of maatregel overwogen of vastgesteld.

2635 Heidelberger zegt niet te hebben deelgenomen aan de vergadering van de werkgroep van 3 tot en met 5 juni 1986 te Zürich/Céligny, tijdens welke hoe dan ook geen enkele maatregel is getroffen. Zij heeft de oprichting van de ETF goedgekeurd noch ondersteund. Zij heeft zich namelijk gedistantieerd van voorgenomen maatregelen tegen Griekse producenten op een tijdstip waarop eventuele inbreuken op de mededingingsregels nog niet konden worden

voorzien. Zij heeft evenmin meegewerkt aan de toepassing van de in het kader van de ETF vastgestelde maatregelen. Zij geeft toe, dat de naam van Brenke in de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden wordt genoemd als een van de leden van de subgroep „Uitwisseling van ervaringen op het gebied van verdedigingsmaatregelen", die op die vergadering is opgericht (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 24; document nr. 33.126/18862). Zij verklaart evenwel, dat zij eerst door de PvB op de hoogte is gebracht van het bestaan van die subgroep en dat zij nooit aan de vergaderingen daarvan heeft deelgenomen. Zij heeft evenmin deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden waarop voorstellen van de ETF zijn goedgekeurd.

2636 Heidelberger merkt op, dat de Commissie op basis van het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 15) concludeert tot het bestaan van een gemeenschappelijke doelstelling in het kader van de ETF. Zij heeft die vergadering evenwel niet bijgewoond. Zij heeft dus niet meegewerkt aan de definitie van de betrokken gemeenschappelijke doelstelling.

2637 Zij verklaart voorts, dat zij geen enkel belang had bij deelneming aan de ETF, aangezien zij niet was getroffen door de invoer vanuit Griekenland op haar markt in Zuid-Duitsland.

2638 Deze argumenten kunnen niet worden aanvaard.

2639 Heidelberger geeft namelijk toe, dat zij de vergadering van 28 mei 1986 te Rome heeft bijgewoond. Op die vergadering werd evenwel overeengekomen om door middel van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen snel en gezamenlijk te reageren op het besluit van de Griekse industrie om cement naar West-Europa uit te voeren, waardoor de stabiliteit van alle Europese markten werd bedreigd (supra, punt 2608). Aldus werd op die vergadering het initiatief „ETF" genomen.

2640 Aangezien Heidelberger geen enkel bewijs heeft aangebracht waaruit blijkt, dat zij zich op die vergadering openlijk zou hebben gedistantieerd van de kennelijk mededingingsverstorende doelstelling die aldaar werd nagestreefd, moet worden aangenomen, dat de Duitse onderneming van meet af aan haar steun heeft betuigd aan de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel, of althans bij de andere deelnemers de indruk heeft gewekt dat zij dit onrechtmatig initiatief steunde (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2641 Het feit dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden — zij het buiten haar medeweten — is voorgesteld om Brenke (van Heidelberger) deel te laten uitmaken van de subgroep van de ETF „Uitwisseling van ervaringen op het gebied van verdedigingsmaatregelen", en dat Holderbank Dyckerhoff heeft verzocht, Schuhmacher, toentertijd president-directeur van Heidelberger, een afschrift van de notulen van die vergadering van 9 september 1986 te doen toekomen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 33; document nr. 33.126/19020), toont overigens aan dat Heidel-

berger, in tegenstelling tot hetgeen zij thans wil doen geloven, de andere deelnemers nooit de indruk heeft gegeven, geen belangstelling te hebben voor het probleem in verband met de invoer van cement uit Griekenland op de Europese markten.

2642 In die omstandigheden is het zonder belang, dat de Commissie zich ter illustratie van de met de oprichting van de ETF nagestreefde ongeoorloofde doelstelling onder meer heeft gebaseerd op een document dat betrekking heeft op een vergadering die plaatsvond na die van 28 mei 1986 te Rome, te weten de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève, die Heidelberger niet heeft bijgewoond.

2643 Zonder dat hier, gelet op hetgeen in de punten 2507 tot en met 2511 supra is verklaard, de gegrondheid behoeft te worden beoordeeld van het betoog van Heidelberger waarmee zij elke betrokkenheid bij de toepassing van de in het kader van de ETF vastgestelde maatregelen ontkent, moet derhalve worden geconcludeerd, dat de Commissie terecht de deelneming van Heidelberger aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking heeft genomen.

2644 Heidelberger betwist vervolgens de relevantie van de elementen die in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking door de Commissie in aanmerking zijn genomen ten bewijze van een organieke band tussen Cembureau en de ETF. Zij voegt hieraan toe, dat het bestaan van een dergelijke band wordt weersproken door het feit dat Cembureau de organisatie van de Europese cementindustrie is, waarvan de vereniging van Griekse cementproducenten en dus, indirect, de Griekse producenten zelf deel uitmaken. Haars inziens is het derhalve uitgesloten, dat Cembureau maatregelen tegen de Griekse industrie heeft kunnen vaststellen. Bijgevolg kan Heidelberger niet indirect via Cembureau voor de ETF verantwoordelijk worden gesteld.

2645 Zonder dat op de gegrondheid van dit betoog behoeft te worden ingegaan, kan worden volstaan met de opmerking, dat dit betoog de objectieve vaststelling in punt 2639 supra betreffende de deelneming van Heidelberger aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome niet kan weerleggen. Derhalve doet dit betoog niet af aan de conclusie in punt 2643 supra, dat de Commissie terecht de deelneming van Heidelberger aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking heeft genomen.

2646 Ten slotte merkt Heidelberger op, dat de in artikel 4, lid 1, bedoelde inbreuk niet is toegerekend aan de Spaanse onderneming Hornos Ibéricos, waarvan de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking vaststelt dat zij aan verschillende vergaderingen van of met betrekking tot de ETF heeft deelgenomen.

2647 Dit argument kan niet worden aanvaard. De omstandigheid, dat de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet aan Hornos Ibéricos ten laste is gelegd, kan hoe dan ook geen reden zijn om de aan Heidelberger verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer die naar behoren is aangetoond (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). In de vorige punten is reeds vastgesteld dat de Commissie in de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd, dat Heidelberger aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF heeft deelgenomen.

8. Situatie van Lafarge

2648 Lafarge stelt, dat de Commissie het bestaan van een band tussen de ETF en Cembureau niet heeft aangetoond. Zij betwist de in de paragrafen 24, punt 3, en 53, punt 1, van de bestreden beschikking aangevoerde bewijzen. Dat de ETF is opgericht ná Cembureau, kan volgens haar wat dit betreft niet worden geacht op een band tussen die twee verenigingen te duiden. De organisatie van een algemene vergadering van Cembureau en van een vergadering van de ETF te Stockholm op dezelfde dag, te weten 9 juni 1986, is te verklaren door praktische overwegingen. Hierdoor wordt niet aangetoond, dat er een band tussen die twee instanties bestond. Uit de documenten van Cembureau blijkt in werkelijkheid dat die twee organen volstrekt autonoom waren ten opzichte van elkaar, aangezien daarin in 1986 en 1987 nergens sprake is van de ETF. Ten slotte zou de ETF zijn doelstelling nooit hebben kunnen nastreven binnen Cembureau, dat een algemenere taak heeft en waarbij de Griekse cementproducenten zijn aangesloten.

2649 Zonder dat de gegrondheid van dit betoog behoeft te worden onderzocht, zij opgemerkt, dat dit betoog de objectieve vaststellingen door de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking, die door Lafarge niet worden betwist, niet kan weerleggen, te weten dat die Franse onderneming aan de volgende vergaderingen heeft deelgenomen:

— vergadering van 28 mei 1986 te Rome (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771);

— vergadering van de werkgroep van Zürich/Céligny van 3 tot en met 5 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 2; document nr. 33.126/18756);

— vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9);

— vergadering van de ETF van 17 juni 1986 te Londen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 11; document nr. 33.126/18756);

— vergadering van de ETF van 2 juli 1986 te Milaan (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 12; documenten nrs. 33.126/18756, 18757 en 18793);

— vergadering van de ETF van 8 juli 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 13; documenten nrs. 33.126/18757 en 18795);

— vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 14; documenten nrs. 33.126/18757 en 18758, en bijlage 15 bij de memorie van antwoord op de PvB van Aker en van Euroc);

— vergadering van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 21; document nr. 33.126/18848);

— vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 23; document nr. 33.126/18857);

— vergadering van de ETF van 21 oktober 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 34; documenten nrs. 33.126/18758, 18895, 18896 en 18899);

— vergadering van de ETF van 9 januari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 44; document nr. 33.126/18759);

— vergadering van de ETF van 11 februari 1987 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 45; documenten nrs. 33.126/18760, 18929, 18930, 18934 en 18936);

— vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; documenten nrs. 33.126/4858—4861).

2650 Gelet op hetgeen in de punten 2598, 2600 en 2608 supra is uiteengezet en op de deelneming van Lafarge aan de vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome en 9 juni 1986 te Stockholm en aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, in verbinding met haar bijdrage aan de nadere uitwerking van het document van Zürich/Céligny en haar hoedanigheid van rechtstreeks lid van de ETF, heeft de Commissie terecht geconcludeerd, dat Lafarge van meet af aan had ingestemd met de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel. Zij mocht derhalve in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking de deelneming van Lafarge aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking nemen.

9. Situatie van Aalborg

2651 Aalborg beweert, dat zij in de PvB niet op de hoogte is gebracht van het belang dat ten aanzien van haar werd gehecht aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, die zij niet heeft bijgewoond. Voorts zou de Commissie artikel 190 van het Verdrag hebben geschonden door in de bestreden beschikking niet te verduidelijken, hoe zij verantwoordelijk kon worden gesteld voor de oprichting van de ETF op die vergadering, waarvoor zij geen oproep heeft ontvangen en waarvan zij nooit kennis heeft gekregen.

2652 Zij verklaart, dat de ETF door acht Europese cementproducenten is opgericht op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, waaraan zij niet heeft deelgenomen.

2653 Haar deelneming aan de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden paste volgens haar in het kader van de lobbyactiviteiten door de Europese cementindustrie bij de gemeenschapsinstellingen opdat passende maatregelen werden getroffen om een einde te maken aan de overheidssteun die de Griekse industrie onrechtmatig zou hebben ontvangen. Voor Aalborg was die vergadering dus uitsluitend bestemd om de voor de volgende dag geplande vergadering met leden van het Europees Parlement voor te bereiden. Verzoekster verklaart, op 3 september 1986 een telexbericht te hebben ontvangen waarin haar werd meegedeeld, dat de ETF tijdens die vergadering te Baden-Baden verslag zou doen van zijn activiteiten. Zij veronderstelde dus, dat dat verslag nuttig kon zijn voor het lobbyonderhoud met de gemeenschapsinstellingen. Hoe dan ook, dit punt was op de agenda geplaatst nadat die reeds was vastgesteld. Het is dus zuiver toeval, dat Aalborg over de activiteiten van de ETF was geïnformeerd. Tijdens de vergadering deden de vertegenwoordigers van de ETF mededeling van hun gedachten betreffende mogelijke activiteiten. Geen van die activiteiten is evenwel als adequaat, dan wel als vastgesteld of ten uitvoer gelegd, voorgesteld. In Baden-Baden is evenmin een besluit voorbereid of genomen waarbij Aalborg kan worden geacht betrokken te zijn. In het licht van de tijdens die vergadering verstrekte inlichtingen had Aalborg eveneens begrepen, dat geen enkele door de ETF voorgenomen activiteit zonder voorafgaande juridische goedkeuring zou worden uitgevoerd.

2654 Verzoekster geeft toe, dat zij heeft deelgenomen aan een vergadering op 5 november 1986 te Brussel met het oog op het onderhoud van de volgende dag met het Commissielid Sutherland. Zij zou geen enkele andere vergadering in het kader van de ETF hebben bijgewoond.

2655 Het zij evenwel beklemtoond, dat Aalborg toegeeft, dat zij heeft deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden.

2656 Gelet op hetgeen in punt 2600 supra is uiteengezet en op het feit dat Aalborg geen bewijzen heeft aangebracht waaruit blijkt, dat zij zich, bijvoorbeeld toen zij aan het begin van de vergadering werd geïnformeerd over het aan de ETF toebedeelde mededingingsverstorende doel, zou hebben gedistantieerd van de ongeoorloofde inhoud van de besprekingen die tijdens die vergadering zouden plaatsvinden, of dat zij de overige deelnemers zou hebben laten weten,

dat zij vanuit een andere optiek dan de hunne daaraan wilde deelnemen, namelijk de voorbereiding van het voor de volgende dag geplande onderhoud met leden van het Europees Parlement, moet worden aangenomen, dat Aalborg haar steun heeft betuigd aan de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel, of althans bij de andere deelnemers de indruk heeft gewekt dat zij een dergelijke maatregel steunde. De Commissie heeft in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking dus terecht de deelneming van Aalborg aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking genomen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2657 Niets in de bestreden beschikking rechtvaardigt evenwel de conclusie, dat Aalborg zich vóór haar deelneming aan de vergadering van Baden-Baden bij de overeenkomst tot oprichting van ETF had aangesloten. Zelfs indien het juist is dat, zoals de Commissie in haar memories aanvoert, de oprichting van de ETF is bedacht en tot stand gebracht in het kader van Cembureau waarvan Aalborg rechtstreeks lid was, kan dit niet de conclusie rechtvaardigen dat Aalborg zich reeds op 28 mei 1986, de datum van de in paragraaf 25, punt 1, van de bestreden beschikking bedoelde vergadering waaraan Cembureau heeft deelgenomen, bij de overeenkomst tot oprichting van de ETF had aangesloten. Bijgevolg moet artikel 4, lid 1, nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Aalborg aan die overeenkomst vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen.

2658 Bijgevolg behoeft niet meer te worden ingegaan op de argumenten van Aalborg betreffende het gebrek aan duidelijkheid van de PvB en de gebrekkige motivering van de bestreden beschikking op het punt van het besluit van de Commissie om haar deelneming aan de in artikel 4, lid 1, vastgestelde inbreuk vanaf 28 mei 1986 — de datum van de vergadering van Rome — in aanmerking te nemen.

2659 Aalborg ontkent voorts, dat er een band tussen Cembureau en de ETF bestond. In verreweg de meeste documenten betreffende de ETF wordt voor de ETF de uitdrukking „groep van acht" gebruikt. Zij betwist eveneens, dat de delegatiehoofden die de voorstellen van de ETF moesten goedkeuren, de officiële delegatiehoofden van Cembureau waren.

2660 Evenwel kan, zonder dat de gegrondheid van dit betoog behoeft te worden onderzocht, worden volstaan met de opmerking, dat dit betoog de objectieve vaststelling in punt 2655 supra betreffende de deelneming van Aalborg aan de in paragraaf 25, punten 22 tot en met 32, van de bestreden beschikking beschreven vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden, niet kan weerleggen. Derhalve kan dit betoog niet afdoen aan de conclusie in punt 2656 supra betreffende de juistheid van het besluit van de Commissie om de deelneming van Aalborg aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking te nemen.

10. Situatie van BDZ

2661 BDZ verklaart, dat de uitvoer uit Griekenland die aanleiding heeft gegeven tot de door de Commissie gestelde maatregelen, volgens de bestreden beschikking slechts zijdelings op Duitsland betrekking had. BDZ was overigens niet vertegenwoordigd in de ETF, die een

aangelegenheid van enkele producenten was geweest. Verder was geen van de door de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking aangehaalde documenten uit haar dossiers afkomstig.

2662 De vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome en van 3 tot en met 5 juni 1986 te Zürich/Céligny waren vergaderingen van vertegenwoordigers van ondernemingen geweest; deelneming van een vereniging daaraan was ondenkbaar geweest. BDZ verklaart evenmin te hebben deelgenomen aan de vermeende vergadering van de delegatiehoofden van 9 juni 1986 te Stockholm. Dyckerhoff heeft overigens de Commissie geïnformeerd, dat haar vertegenwoordiger tijdens die vergadering niet als delegatiehoofd van BDZ had gehandeld. Steinbach, algemeen directeur van BDZ, was weliswaar op 9 september 1986 te Baden-Baden aanwezig, doch hij had noch aan de vergadering van de ETF noch aan die van de delegatiehoofden van Cembureau, die op dezelfde dag aldaar waren georganiseerd, deelgenomen. Hij had uitsluitend een in de marge van de vergadering van de delegatiehoofden georganiseerde vergadering bijgewoond, die moest dienen als voorbereiding van de voor de volgende dag te Straatsburg geplande vergadering met leden van het Europees Parlement teneinde hun steun te verwerven in het kader van de klachten die waren ingediend tegen de door sommige Griekse cementproducenten ontvangen staatssteun. De notulen van de vergadering van de delegatiehoofden van 9 september 1986 te Baden-Baden, die nooit aan BDZ zijn toegezonden, zijn haars inziens dus onjuist voor zover daarin wordt gesproken van de aanwezigheid van Steinbach op die vergadering. Steinbach had tevens een vergadering op 17 maart 1987 bijgewoond, die eveneens had plaatsgevonden in het kader van toelaatbare maatregelen om de gemeenschapsautoriteiten bewust te maken van het „Griekse probleem". De activiteiten van BDZ in het kader van dit probleem waren volgens haar dus toegestaan en legitiem, gelet op het in punt 2554 supra genoemde arrest AITEC e.a./ Commissie.

2663 Ten slotte blijkt haars inziens uit geen van de door de Commissie in verband met de ETF aangehaalde documenten, dat BDZ haar leden heeft geïnformeerd over de in het kader van de ETF getroffen illegale maatregelen.

2664 Opgemerkt zij dat BDZ ter terechtzitting heeft toegegeven, dat een personeelslid van de onderneming Dyckerhoff de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm heeft bijgewoond.

2665 Die vergadering wordt in de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden omschreven als een „vergadering van de delegatiehoofden". Voorts staat vast, dat die vergadering is gehouden in de marge van de jaarlijkse algemene vergadering van Cembureau (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 8).

2666 Gelet op deze aanwijzingen kan worden geconcludeerd, dat de deelnemers aan de vergadering van Stockholm die een onderneming vertegenwoordigden die bij een bedrijfstakvereniging was aangesloten, zo zij al niet de officiële titel van delegatiehoofd in de binnen Cembureau gebruikelijke zin hadden, toch op zijn minst de bevoegdheid bezaten om de betrokken bedrijfstakvereniging te vertegenwoordigen. De Commissie kwam dus terecht tot de slotsom, dat de Duitse deelnemer aan die vergadering daaraan eveneens had deelgenomen in zijn hoedanigheid van vertegenwoordiger van BDZ, waarvan Dyckerhoff lid was.

2667 Ook al heeft Steinbach, toentertijd algemeen directeur van BDZ, op 9 september 1986 te Baden-Baden kunnen deelnemen aan een vergadering ter voorbereiding van de voor de volgende dag geplande politieke ontmoeting met leden van het Europees Parlement te Straatsburg, dit neemt overigens niet weg, dat in de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden „dr. B. Steinbach, Bdv Deutschen Zementindustrie, W. Germany" als een van de deelnemers werd vermeld en dat Holderbank bij brief van 22 september 1986 Lose van de onderneming Dyckerhoff, die volgens bovenbedoelde notulen naast Steinbach aan de betrokken vergadering heeft deelgenomen, heeft verzocht een afschrift van die notulen aan Steinbach te geven (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 33; document nr. 33.126/19020).

2668 Gelet hierop moet, mede omdat BDZ geen bewijzen heeft aangebracht ter ondersteuning van haar bewering dat de vermelding van de deelneming van Steinbach aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden op een vergissing berustte, worden geconcludeerd, dat de Commissie ervan uit mocht gaan, dat BDZ in de persoon van Steinbach aan die vergadering had deelgenomen.

2669 Gelet op hetgeen in de punten 2598 en 2600 supra is uiteengezet, en waar BDZ geen stukken heeft overgelegd waaruit blijkt dat zij zich tijdens de in de punten 2664 tot en met 2668 supra bedoelde vergaderingen van de overeenkomst tot oprichting van de ETF zou hebben gedistantieerd, moet worden aangenomen, dat de Duitse vereniging haar steun heeft betuigd aan deze overeenkomst, of althans bij de andere deelnemers de indruk heeft gewekt deze te ondersteunen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2670 De instemming van BDZ met de overeenkomst tot oprichting van de ETF wordt voorts bevestigd door de deelneming van Steinbach aan de vergadering op 17 maart 1987 van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" [zie het door Marichal (Lafarge) opgestelde verslag van die vergadering, getiteld: „Dreiging van invasie bij de Europese cementproducenten: de situatie op 15 maart 1987"; bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; documenten nrs. 33.126/4858—4861], tot de oprichting waarvan op de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden was besloten om de ETF te ondersteunen, die er alleen niet in slaagde, de verschillende ontmoedigings- en overredingsmaatregelen die werden overwogen in de strijd tegen het aanbieden van goedkoop cement op de Europese markten, te bestuderen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 24; documenten nrs. 33.126/18858 en 18862).

2671 In die omstandigheden is het zonder belang, dat geen van de in de bestreden beschikking aangehaalde documenten betreffende de ETF bij BDZ is aangetroffen. Evenmin is het van belang, dat uit geen van die documenten blijkt, dat die vereniging haar leden zou hebben geïnformeerd over de in het kader van de ETF getroffen ongeoorloofde maatregelen.

2672 Concluderend heeft de Commissie in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking terecht de deelneming van BDZ aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking genomen.

2673 Aangezien niets in de bestreden beschikking evenwel de conclusie rechtvaardigt, dat BDZ zich vóór de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm bij de overeenkomst tot oprichting van de ETF had aangesloten, moet artikel 4, lid 1, nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van BDZ aan die overeenkomst vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

11. Situatie van Unicem

2674 Unicem verklaart, dat zij enkel heeft deelgenomen aan de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987. Alleen op grond van haar deelneming aan die vergadering, tijdens welke zij slechts een ondergeschikte rol heeft gespeeld, kan zij haars inziens niet verantwoordelijk worden gesteld voor de oprichting en de werkzaamheden van de ETF. Het doel van die vergadering, waarvan de agenda haar niet is toegezonden, was hoe dan ook geoorloofd, zoals blijkt uit het door Marichal van Lafarge opgestelde verslag. De cementproducenten die de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 hadden bijgewoond, waarop voor het eerst de betrekkingen tussen de Italiaanse producenten en de groep Ferruzzi/Calcestruzzi zijn besproken, hebben enkel van de aanwezigheid van Unicem geprofiteerd om haar te verzoeken de situatie te actualiseren. Unicem heeft hun slechts ervan in kennis gesteld, dat het betrokken contract nog niet was gesloten en dat de Italiaanse cementproducenten voornemens waren een beroep te doen op de bepalingen van verordening (EEG) nr. 288/82 van de Raad van 5 februari 1982 inzake de gemeenschappelijke regeling voor de invoer (PB L 35, blz. 1). Dergelijke informatie kan volgens haar niet worden geacht een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag op te leveren.

2675 Unicem is van mening, dat zij evenmin op grond van haar lidmaatschap van Cembureau verantwoordelijk kan worden gesteld voor de oprichting en de activiteiten van de ETF, aangezien de verschillende comités die in het kader van de ETF zijn bijeengekomen, geen organen van Cembureau waren. De deelnemers aan de vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome en van 3 tot en met 5 juni 1986 te Zürich/Céligny waren in hoofdzaak grote ondernemingen die enkel hun specifieke belangen hebben behartigd en waarvan de eventuele onrechtmatige gedragingen derhalve niet aan Unicem kunnen worden toegerekend. De gestelde, in het kader van de ETF georganiseerde vergaderingen van de delegatiehoofden hadden niets van doen met de institutionele functie van de officiële delegatiehoofden van Cembureau.

2676 Unicem verklaart voorts, dat zij niet wist dat de vergadering van 28 mei 1986 te Rome werd gehouden en dat zij nooit kennis heeft gehad van hetgeen op die vergadering, op de vergaderingen van Zürich/Céligny en op de gestelde vergaderingen van de delegatiehoofden, die worden beschreven in paragraaf 25 van de bestreden beschikking, was uitgewerkt en besloten. Zo is het document van Zürich/Céligny, waarin een lans werd gebroken voor solidariteit tussen de cementproducenten, tijdens een vergadering die zij niet heeft bijgewoond, nader uitgewerkt met het oog op een andere vergadering, die van 9 juni 1986 te Stockholm, waaraan zij evenmin heeft deelgenomen. In die omstandigheden kan dit document niet als bewijs tegen haar gelden.

2677 Ten slotte stelt Unicem aan geen van de in het kader van de ETF getroffen maatregelen te hebben deelgenomen.

2678 Opgemerkt zij evenwel dat volgens de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden was overeengekomen, dat Albert van Unicem deel zou uitmaken van twee van de vijf subwerkgroepen, te weten van de subgroep „Uitwisseling van ervaringen op het gebied van verdedigingsmaatregelen" en de subgroep „Dreigingen van andere landen", die op die vergadering waren opgericht om de ETF in haar mededingingsverstorende taak te ondersteunen.

2679 Albert heeft vervolgens deelgenomen aan de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987, waarvan het verslag vermeldt (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; document nr. 33.126/4860):

„[Albert] herhaalde wat reeds gezegd was op de vergaderingen van de Task Force (vgl. nota J.M. van 12.02.1987), waarbij hij echter erop wees dat de overeenkomst met Ferruzzi nog niet zijn beslag had gekregen."

2680 Volgens de in dit fragment uit het verslag bedoelde „nota J.M. van 12.02.1987" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 46; documenten nrs. 33.126/4911—4913, inzonderheid 4912), die betrekking heeft op de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 te Genève, had de Italiaanse deelnemer tijdens die vergadering onder meer verklaard, dat „[h]et akkoord tussen de cementproducenten en Ferruzzi [was] getekend, [waardoor] de dreiging van invoer door laatstgenoemd concern van 1,5 [miljoen ton] in een tiental havens, hetgeen rampzalig zou zijn geweest voor de prijzen, afgewend [kon] worden".

2681 Gelet op die verschillende aanwijzingen, mocht de Commissie aannemen, dat Unicem de oprichting van de ETF en de daaraan toebedeelde mededingingsverstorende doelstelling had gesteund met het oog op de belangen van Italië, „waar kleine organisaties bestaande uit afnemers en kleine import-exportondernemingen het initiatief hadden genomen Grieks cement in te voeren" (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 1).

2682 Zonder dat hier, gelet op hetgeen in de punten 2507 tot en met 2511 supra is verklaard, de gegrondheid behoeft te worden beoordeeld van het betoog van Unicem waarmee zij elke betrokkenheid bij de in het kader van de ETF getroffen maatregelen ontkent, moet derhalve worden geconcludeerd, dat de Commissie terecht de deelneming van Unicem aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking heeft genomen.

2683 Niets in de bestreden beschikking rechtvaardigt evenwel de conclusie, dat Unicem zich vóór 9 september 1986 bij die overeenkomst had aangesloten; op die datum vond de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF te Baden-Baden plaats, waarop Albert werd benoemd tot lid van twee subwerkgroepen van de ETF, welke benoeming hij althans voor de subgroep „Uitwisseling van ervaringen op het gebied van verdedigingsmaatregelen" had aanvaard, zoals blijkt uit zijn deelneming aan de vergadering op 17 maart 1987 van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen". Zelfs indien het juist is dat, zoals de Commissie in

haar memories aanvoert, de overeenkomst betreffende de oprichting van de ETF is bedacht en tot stand gebracht in het kader van Cembureau, waarvan Unicem rechtstreeks lid was, kan dit niet het ontbreken van een bewijs van een persoonlijke aansluiting van haar vóór 9 september 1986 vergoelijken. Het argument van de Commissie dat Unicem tijdens de vergaderingen van of betreffende de ETF vóór deze datum vertegenwoordigd was door het hoofd van de Italiaanse delegatie die deze vergaderingen heeft bijgewoond, namelijk Italcementi, moet worden afgewezen, aangezien enerzijds Unicem over een eigen delegatiehoofd beschikte (supra, punt 1409) en anderzijds de Commissie niet in staat is aan te tonen dat Unicem Italcementi heeft opgedragen, haar tijdens die vergaderingen te vertegenwoordigen. Artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking moet dus nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Unicem aan die overeenkomst vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen.

12. Situatie van Asland

2684 Asland betoogt, dat zij niet aan de oprichting van de ETF heeft meegewerkt, noch aan de maatregelen waartoe in het kader daarvan zou zijn besloten. Het enige bewijs van haar betrokkenheid bij de ETF dat door de Commissie in de bestreden beschikking wordt geleverd, is haar deelneming aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome. Asland is evenwel van mening dat zij met haar enkele aanwezigheid bij die vergadering niet artikel 85, lid 1, van het Verdrag heeft geschonden, omdat die vergadering enkel een voorbereidende ontmoeting was voor een algemene informatie-uitwisseling en gedachtewisseling over de concrete problemen die voor alle Europese producenten van belang konden zijn, in casu de door de Helleense Republiek aan haar cementproducenten toegekende kunstmatige steun.

2685 Anders dan de Commissie in paragraaf 25, punt 9, van de bestreden beschikking beweert, zou zij niet vertegenwoordigd zijn geweest op de vergadering van de delegatiehoofden van 9 juni 1986 te Stockholm. De Commissie heeft volgens Asland overigens in de PvB, tijdens de hoorzitting en in de bestreden beschikking geen bewijs geleverd van haar aanwezigheid op die vergadering. Asland stelt, dat de notulen van haar raad van bestuur van 26 juni 1986 (document nr. 33.322/1562), waarop de Commissie zich thans in haar verweerschrift beroept in een poging om haar aanwezigheid tijdens de vergadering te Stockholm aan te tonen, een niet-ontvankelijk bewijsmiddel is, aangezien het door de Commissie noch in de administratieve procedure noch in de bestreden beschikking is aangehaald. Uit die notulen blijkt in elk geval niet, dat Asland aan de ETF heeft meegewerkt. Asland betwist eveneens de verschillende redeneringen waarmee de Commissie in de bestreden beschikking tracht haar aanwezigheid op de vergadering te Stockholm aan te tonen.

2686 Ten slotte — aldus nog steeds Asland — komt geen van haar personeelsleden voor op de lijst van bestuurders die lid waren van de verschillende subcomités van de ETF en behoren twee van de personen van Spaanse nationaliteit op die lijst tot ondernemingen waaraan in de bestreden beschikking geen sanctie is opgelegd.

2687 Opgemerkt zij dat Asland toegeeft, dat zij heeft deelgenomen aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome.

2688 Zoals uiteengezet (in punt 2608 supra), was die vergadering bedoeld om een aanzet te geven tot een eensgezinde reactie op het besluit van de Griekse industrie om cement naar West-Europa uit te voeren. Tijdens die vergadering is dus de idee geboren om de ETF op te richten.

2689 Zonder dat uitspraak behoeft te worden gedaan over de gegrondheid van het betoog van Asland waarmee zij haar deelneming aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm betwist en zonder dat, gelet op hetgeen in de punten 2507 tot en met 2511 supra is verklaard, behoeft te worden ingegaan op de relevantie van haar argumenten waarmee zij elke betrokkenheid bij de in het kader van de ETF besloten maatregelen ontkent, moet derhalve, waar Asland geen stukken heeft overgelegd die aantonen dat zij tijdens de vergadering van 28 mei 1986 van het tegendeel blijk heeft gegeven, worden aangenomen, dat die Spaanse onderneming van meet af aan haar steun heeft betuigd aan de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel, of althans bij de andere deelnemers de indruk heeft gewekt dat zij een dergelijke maatregel steunde.

2690 De Commissie heeft dus in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking terecht de deelneming van Asland aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking genomen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2691 De omstandigheid dat de Commissie in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking geen inbreuk heeft vastgesteld ten aanzien van ondernemingen die zouden zijn vertegenwoordigd in de subwerkgroepen van de ETF die zijn opgericht tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, kan hoe dan ook geen reden zijn om de aan Asland verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer die naar behoren is aangetoond (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). In de vorige punten is reeds vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd, dat Asland aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF heeft deelgenomen.

13. Situatie van Uniland

2692 Uniland betwist, dat zij heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van de ETF. Zoals zij in de loop van het administratieve onderzoek ten overstaan van de Commissie heeft verklaard, heeft Rumeu op persoonlijke titel in zijn hoedanigheid van deskundige en niet als vertegenwoordiger van Uniland aan de vergaderingen van 9 september 1986 te Baden-Baden en 6 november 1986 te Brussel deelgenomen. Zij betwist derhalve, dat uit de vermelding „Rumeu, Cementos Uniland" in de notulen van de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden kan worden afgeleid dat zij aan die vergadering heeft deelgenomen.

2693 Volgens Uniland heeft Rumeu die twee vergaderingen hoe dan ook slechts in de marge en sporadisch bijgewoond. De verklaringen die op de vergadering van 9 september 1986 namens Spanje zijn afgelegd, waren afkomstig van de twee Spaanse vertegenwoordigers van de ETF die daaraan hebben deelgenomen, Félix en Bruguera. In die verklaringen werd in elk geval slechts kort over de invoer van cement uit Tunesië in Spanje gesproken. Voorts heeft Rumeu de notulen van die vergadering noch gevraagd noch ontvangen. Tijdens de vergadering van 6 november 1986 te Brussel heeft Rumeu volgens haar enkel een vage algemene opmerking gemaakt over de situatie in Spanje.

2694 Rumeu heeft, naar Uniland verklaart, na die vergadering van 6 november 1986 geen enkele vergadering van de ETF bijgewoond. Hij heeft evenmin deelgenomen aan de vergadering van de ETF van 21 oktober 1986 te Genève. Derhalve kunnen de in de notulen van die vergadering vervatte verklaringen over een bespreking die tussen Félix en Rumeu zou hebben plaatsgevonden, niet tegen laatstgenoemde noch a fortiori tegen Uniland in aanmerking worden genomen.

2695 Evenwel zij benadrukt, dat de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden melding maken van de deelneming van „P. Rumeu, Cementos Uniland, Spanje". Gelet hierop en nu er niets was waaruit bleek, dat Rumeu de andere deelnemers zou hebben laten weten, dat hij op persoonlijke titel aan die vergadering deelnam, mocht de Commissie aannemen, dat de betrokkene, ook al had hij die vergadering wegens zijn bijzondere deskundigheid ter zake bijgewoond, aldaar Uniland vertegenwoordigde.

2696 Blijkens de notulen betreffende de vergadering van 6 november 1986 ging het daarbij om een vergadering van „vertegenwoordigers van de cementindustrie van de EEG" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 39; document nr. 33.126/19007). De Commissie mocht dus concluderen, dat Rumeu die vergadering niet op persoonlijke titel had bijgewoond, doch in zijn hoedanigheid van vertegenwoordiger van de Europese cementindustrie en dus inzonderheid van Uniland, waar hij toentertijd in dienst was.

2697 Gelet op hetgeen in de punten 2600 en 2602 supra is uiteengezet en aangezien Uniland slechts verklaart, dat Rumeu op de twee betrokken vergaderingen een ondergeschikte rol heeft gespeeld, zonder ook maar enig bewijs aan te brengen dat hij zich openlijk zou hebben gedistantieerd van de mededingingsverstorende doelstelling die werd nagestreefd, mocht de Commissie aannemen, dat Uniland haar steun had betuigd aan de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel, of althans dat zij bij de andere deelnemers de indruk had gewekt dat zij deze maatregel steunde.

2698 De Commissie heeft dus in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking terecht de deelneming van Uniland aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking genomen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2699 Niets in de bestreden beschikking rechtvaardigt evenwel de conclusie, dat Uniland zich vóór haar deelneming aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden bij de overeenkomst tot oprichting van ETF had aangesloten. Zelfs indien Uniland, zoals de Commissie in haar memories stelt, vertegenwoordigd was door de Spaanse deelnemers die de vorige vergaderingen van of betreffende de ETF hebben bijgewoond, doet zulks niet af aan het feit dat het eerste tastbare blijk van de persoonlijke aansluiting van Uniland bij de overeenkomst tot oprichting van de ETF dateert van 9 september 1986, de datum waarop zij de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF te Baden-Baden heeft bijgewoond. Artikel 4, lid 1, moet derhalve nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Uniland aan die overeenkomst vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

2700 Uniland merkt voorts op, dat de Commissie met haar verklaring dat Rumeu eveneens Hispacement en Oficemen vertegenwoordigde, een verwarde en tegenstrijdige redenering heeft gevolgd, doordat zij herhaaldelijk hetzelfde feitelijke gegeven, te weten de aanwezigheid van Rumeu op twee vergaderingen betreffende de ETF, heeft gebruikt om aan verschillende ondernemingen sancties op te leggen.

2701 Opgemerkt zij evenwel dat, wat Hispacement betreft, de Commissie de aandacht vestigt op de aanwezigheid van Fernandez, die deel uitmaakt van die onderneming, op de vergaderingen van 3 tot en met 5 juni 1986 tijdens welke het document van Zürich/Céligny nader werd uitgewerkt. Deze aanwezigheid was blijkbaar van doorslaggevende betekenis bij de beoordeling van de deelneming van Hispacement aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk. Wat Oficemen betreft, baseert de Commissie zich niet alleen op de aanwezigheid van Rumeu „op de vergaderingen van de delegatiehoofden (...) van 9 september en 6 november 1986", doch ook op de aanwezigheid van een „Spaans delegatiehoofd" op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, alsmede op „het feit dat Andia [van Oficemen] op de vergadering van de delegatiehoofden van 9 september 1986 tot lid van [de] subgroep ['Verdedigingsmaatregelen'] [was] benoemd (...) en vooral [op] het feit dat Andia in de notulen van de vergadering [van die subgroep op 17 maart 1987] als aanwezig wordt vermeld (...)" (bestreden beschikking, paragraaf 29, punt 3).

2702 De beweringen van Uniland kunnen hoe dan ook niet afdoen aan de analyse in de punten 2695 tot en met 2698 supra betreffende de juistheid van het besluit van de Commissie om haar deelneming aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk in aanmerking te nemen.

2703 Ten slotte stelt Uniland, dat de Commissie haar discriminerend heeft behandeld, door te verklaren dat Rumeu op de vergaderingen van 9 september en 6 november 1986 zowel haar als Oficemen vertegenwoordigde, terwijl zij bij haar onderzoek van de contacten tussen de vertegenwoordigers van de Spaanse en de Portugese industrie (bestreden beschikking, paragraaf 49, punt 1) enkel Oficemen als vertegenwoordiger van de gehele Spaanse industrie heeft gekwalificeerd, zonder dat de deelneming van de ondernemingen in aanmerking is genomen, waaraan de personen waren verbonden die aan die contacten hadden deelgenomen.

2704 Dit betoog van Uniland kan evenwel geen reden zijn om de haar in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer haar deelneming aan die inbreuk door de Commissie naar behoren is aangetoond (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

14. Situatie van Oficemen

2705 Oficemen merkt op, dat volgens de bestreden beschikking (paragraaf 29, punt 3) de Commissie haar betrokkenheid bij de ETF afleidt uit de deelneming van een Spaans delegatiehoofd aan de vergaderingen van 9 juni, 9 september en 6 november 1986, alsmede uit de deelneming van Andia, toentertijd directeur van Oficemen, aan de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987.

2706 Zij betwist evenwel aanwezig of vertegenwoordigd te zijn geweest op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm. Wat de vergaderingen van 9 september en 6 november 1986 betreft, verklaart zij dat Rumeu, die beide vergaderingen heeft bijgewoond, eerst in november 1988 tot Spaans delegatiehoofd bij Cembureau is benoemd.

2707 Met betrekking tot de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 merkt Oficemen op, dat volgens een beëdigde verklaring van Andia het voorstel om hem tot lid van die subgroep te benoemen op de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden buiten zijn medeweten en zonder zijn goedvinden was gedaan. Voorts was het Andia nooit bekend geweest, dat de vergadering van 17 maart 1987 plaatsvond in het kader van de activiteiten van de ETF, waarvan het bestaan hem overigens onbekend was. Ten slotte heeft hij die vergadering niet bijgewoond door een vertraging van zijn vliegtuig. Noch hij noch Oficemen kon dus op de hoogte zijn geweest van de op die vergadering besproken kwesties, alsmede, indirect, van het bestaan van de ETF. Dat Andia als een van de deelnemers aan de vergadering wordt vermeld, kan volgens Oficemen te wijten zijn aan een verwisseling van de namen van de deelnemers met die van de genodigden. Dat het verslag van die vergadering bepaalde inlichtingen inzake de invoer van cement in Spanje bevat, volstaat volgens haar evenmin als bewijs van de deelneming van Andia aan die vergadering, aangezien die informatie inhoudelijk nagenoeg overeenstemt met die in een met de hand geschreven nota van dezelfde opsteller (Marichal) betreffende de vergadering van de ETF van 11 februari 1987. Voorts maakt het verslag van de vergadering van 17 maart 1987 geen melding van een mondelinge opmerking van Andia, terwijl die van andere deelnemers wel worden vermeld.

2708 Wat die verschillende punten betreft, zij opgemerkt dat Oficemen niet ontkent, dat een Spaanse deelnemer de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm heeft bijgewoond.

2709 Uit de vaststellingen in punt 2665 supra kan worden opgemaakt, dat de deelnemers die een onderneming vertegenwoordigden die bij een bedrijfstakvereniging was aangesloten, zo zij al niet de officiële titel van delegatiehoofd in de binnen Cembureau gebruikelijke zin hadden, toch op zijn minst de bevoegdheid bezaten om de betrokken bedrijfstakvereniging te vertegenwoordigen.

2710 De Commissie mocht dus ervan uitgaan, dat de Spaanse deelnemer, wie dit ook was, aldaar eveneens Oficemen had vertegenwoordigd (bestreden beschikking, paragraaf 29, punt 3). Gelet op hetgeen in punt 2598 supra is uiteengezet, mocht de Commissie dus vaststellen, dat Oficemen via de deelneming van de Spaanse vertegenwoordiger aan de vergadering van Stockholm blijk had gegeven van haar instemming met de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel, of althans, zonder blijk van het tegendeel, bij de andere deelnemers deze indruk had gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2711 Blijkens de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden namen drie Spaanse vertegenwoordigers (Rumeu, Félix en Bruguera) aan die vergadering deel en werd Andia, die volgens de door Oficemen ter terechtzitting verstrekte gegevens algemeen directeur van de vereniging was, voorgesteld als lid van een van de subwerkgroepen, „Uitwisseling van ervaringen op het gebied van verdedigingsmaatregelen", tot oprichting waarvan werd besloten om de ETF in haar mededingingsverstorende taak te ondersteunen.

2712 Het voorstel om Andia te benoemen, kon slechts worden gedaan omdat tenminste één van de drie Spaanse deelnemers aan de vergadering binnen de Spaanse vereniging een functie uitoefende op grond waarvan het hem zijns inziens was toegestaan, de naam van de algemeen directeur van Oficemen te opperen bij de oprichting van de subwerkgroepen van de ETF. Zelfs indien geen van die drie Spaanse deelnemers toentertijd de officiële titel van Spaans delegatiehoofd bij Cembureau bezat, was Oficemen dus vertegenwoordigd op die vergadering, in de loop waarvan achtereenvolgens de oprichting van de ETF, zijn mededingingsverstorend doel, zijn samenstelling, de organisatie van zijn werkzaamheden en de verschillende ontmoedigings- en overredingsmaatregelen die hij moest onderzoeken, werden behandeld (supra, punt 2600). Bij gebreke van bewijs van het tegendeel mocht de Commissie dus ervan uitgaan dat Oficemen opnieuw haar steun aan de oprichting van de ETF had betuigd, of althans deze indruk bij de overige deelnemers had gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2713 De vergadering van 6 november 1986 te Brussel was een vergadering van „vertegenwoordigers van de cementindustrie van de EEG", waarop „Rumeu verslag uitbracht over de ontwikkelingen in Spanje" (zie notulen van die vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 39; document nr. 33.126/19007). De Commissie mocht dus ervan uitgaan, dat Rumeu, zelfs indien hij die vergadering niet bijwoonde als Spaans delegatiehoofd in eigenlijke zin, aldaar naast Uniland, toentertijd zijn werkgever, de gehele Spaanse markt en dus eveneens Oficemen had vertegenwoordigd. Gelet op hetgeen in punt 2602 supra is uiteengezet, mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat Oficemen via de deelneming van Rumeu aan die vergadering opnieuw haar steun had betuigd aan de oprichting van de ETF, of althans deze indruk bij de overige deelnemers had gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2714 De verschillende argumenten waarmee Oficemen de deelneming van Andia aan de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 betwist, kunnen niet worden aanvaard.

2715 In het op 25 maart 1987 door Marichal, coördinator van die subgroep, opgestelde verslag wordt de deelneming van „Andia (Spanje)" als enige Spaanse vertegenwoordiger vermeld en worden hem zeer duidelijke verklaringen toegeschreven, inzonderheid over de kwestie van de Griekse uitvoer („Dreiging van invasie bij de Europese cementproducenten: de situatie op 15 maart 1987"; bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; documenten nrs. 33.126/4858—4860):

„Nieuwe bedreiging door de kleinste Griekse producent, Xalips. De overige Griekse producenten tonen tot dusverre geen neiging om in Spanje neer te strijken. Vermoedelijk willen zij op die manier vermijden de enige cementproducenten te tergen die in staat zijn het hun in het Midden-Oosten en Noord-Afrika moeilijk te maken (hun voornaamste markten) (...)"

2716 Anders dan Oficemen stelt, verschillen die verklaringen fundamenteel van de inlichtingen over de invoer in Spanje die zijn te vinden in de met de hand geschreven nota van Marichal betreffende de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 46; document nr. 33.126/4911).

2717 Gelet op een en ander, heeft de Commissie in paragraaf 29, punt 3, van de bestreden beschikking dus terecht de deelneming van Andia aan de vergadering van de subwerkgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 in aanmerking genomen.

2718 Blijkens de uitlatingen van Andia op die vergadering over de kwestie van de Griekse uitvoer was hij volledig op de hoogte van de doelstelling van die subgroep, alsmede van de algemene strategie ter bestrijding van de destabiliserende invoer in West-Europa, in de eerste plaats uit Griekenland.

2719 Concluderend heeft de Commissie in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking terecht de deelneming van Oficemen aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking genomen.

2720 Aangezien de aansluiting van Oficemen bij die overeenkomst eerst is aangetoond vanaf 9 juni 1986, op welke datum de vergadering van Stockholm plaatsvond, moet artikel 4, lid 1, evenwel nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Oficemen aan de inbreuk vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

2721 Oficemen merkt voorts op, dat de vermelding op de lijst van de deelnemers aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden volgens de Commissie geen voldoende bewijs was om te concluderen tot de deelneming van de in dat document vermelde ondernemingen aan de activiteiten van de ETF, omdat een groot aantal van die ondernemingen in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking niet wordt genoemd.

2722 Het feit dat de Commissie de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk niet ten laste heeft gelegd aan bepaalde ondernemingen die als deelnemers aan de betrokken vergadering zijn geïdentificeerd, kan hoe dan ook niet ertoe leiden, dat de verantwoordelijkheid van Oficemen voor die inbreuk niet in aanmerking wordt genomen, wanneer die door de Commissie naar behoren is aangetoond (arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). In de vorige punten is reeds vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking terecht tot de deelneming van Oficemen aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF heeft geconcludeerd.

2723 Ten slotte stelt Oficemen, dat de deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF slechts aan drie nationale verenigingen is verweten, te weten SFIC, BDZ en zijzelf. Zij stelt dat, anders dan Oficemen, de Franse en de Duitse vereniging op de vergaderingen van de ETF vertegenwoordigd waren, eerstgenoemde door haar voorzitter en laatstgenoemde door haar directeur. De deelneming van Oficemen was in werkelijkheid gebaseerd op de aanwezigheid van een Spaans delegatiehoofd tijdens de vergaderingen van 9 juni 1986 te Stockholm, 9 september 1986 te Baden-Baden en 6 november 1986 te Brussel. De aanwezigheid van het Belgische en het Britse delegatiehoofd was evenwel niet als voldoende bewijs voor de verantwoordelijkheid van FIC en BCA voor de ETF beschouwd. Oficemen ziet zich dan ook als het slachtoffer van een schending van het non-discriminatiebeginsel.

2724 Er zij evenwel aan herinnerd, dat Andia, directeur-generaal van Oficemen, heeft deelgenomen aan de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 (supra, punten 2715 en 2716). Evenals SFIC via haar voorzitter Laplace en BDZ via haar algemeen directeur Steinbach, heeft Oficemen dus een rechtstreekse rol gespeeld bij de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk.

2725 Het feit dat de Commissie die inbreuk niet aan de Belgische en de Britse vereniging ten laste heeft gelegd, is geen reden om de verantwoordelijkheid van Oficemen voor die inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer de deelneming van de Spaanse vereniging aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF naar behoren is aangetoond (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

15. Situatie van Irish Cement

2726 Irish Cement (T-60/95) ontkent elke rechtstreekse betrokkenheid bij de ongeoorloofde activiteiten van de ETF. Volgens de door de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking verschafte gegevens werd de ETF opgericht en geleid door een groep van acht grote Europese cementproducenten. Irish Cement verklaart aan geen van hun vergaderingen te hebben deelgenomen. De aanwezigheid van haar vertegenwoordiger, Quirke, op de vergaderingen van 9 september 1986 te Baden-Baden, 10 september 1986 te Straatsburg en 6 november 1986 te Brussel acht zij gerechtvaardigd door de rechtmatige lobbyactiviteiten bij leden van de gemeenschapsinstellingen.

2727 De vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden was belegd ter organisatie van de voor de volgende dag te Straatsburg geplande politieke ontmoeting met leden van het Europees Parlement over de kwestie van de door de Helleense Republiek toegekende exportsteun, bij welke ontmoeting Irish Cement bijzonder was betrokken. Irish Cement stelt, de in paragraaf 25, punten 24 tot en met 32, van de bestreden beschikking behandelde agenda van die vergadering niet te hebben ontvangen.

2728 Op de vergadering van 6 november 1986 te Brussel was een gesprek met Sutherland, het met mededingingsbeleid belaste lid van de Commissie, voorbereid om de Commissie te bewegen haar beschikking waarbij de Griekse regering werd gemachtigd haar cementproducenten exportsteun toe te kennen, te wijzigen. De aanwezigheid van een vertegenwoordiger van Irish Cement op die vergadering had uitsluitend te maken met het feit, dat Sutherland Ier was. Irish Cement had geen enkele reden om te veronderstellen, dat die vergadering een ongeoorloofd doel had, gezien de verklaring van Sir John Milne, dat „bij iedere herstructurering van de Europese cementindustrie, die aan een chronische overcapaciteit [leed], de mededingingsregels nageleefd [moesten] worden" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 40; document nr. 33.126/19007).

2729 Irish Cement beklemtoont voorts, dat zij niet heeft deelgenomen aan de vergadering van de ETF van 9 juni 1986, die is gehouden in de marge van de algemene vergadering van Cembureau. Bovendien blijkt haars inziens uit verschillende documenten [convocatie van Holderbank voor de zesde vergadering van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 21; document nr. 33.126/18848); brief van 22 september 1986 van Holderbank aan Blue Circle (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 33; document nr. 33.126/19024)], dat zij geen deel uitmaakte van de „groep van acht" die de ETF vormde.

2730 Vastgesteld moet evenwel worden, dat Irish Cement toegeeft, dat zij op de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden was vertegenwoordigd door Quirke. Ook al zijn in het kader of in de marge van die vergadering mogelijkerwijs besprekingen gevoerd ter voorbereiding van de voor de volgende dag geplande politieke ontmoeting met leden van het Europees Parlement, in de notulen van die vergadering wordt niettemin uitsluitend verslag gedaan van besprekingen die waren gewijd aan de oprichting en de samenstelling van de ETF, aan de organisatie van zijn werkzaamheden en aan het aan hem opgedragen onderzoek van de verschillende ontmoedigings- en overredingsmaatregelen (supra, punt 2600).

2731 Irish Cement was bovendien vertegenwoordigd op de vergadering van 6 november 1986 te Brussel. Ofschoon de notulen betreffende die vergadering inderdaad doen uitkomen, dat aldaar besprekingen zijn gevoerd over de geplande ontmoeting met Sutherland, blijkt hieruit eveneens, dat was overeengekomen, dat de ETF ook moest blijven bijeenkomen en de ontwikkeling van de invoer op de West-Europese markten van cement uit Griekenland moest blijven onderzoeken (supra, punt 2602).

2732 Zoals reeds is opgemerkt (supra, punt 2600), werd de doelstelling van de ETF aan het begin van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden in herinnering gebracht in de volgende bewoordingen:

„De ETF is opgericht voor het bespreken van de mogelijke ‚ontmoedigings-' en ‚overredings-' maatregelen tegen het aanbieden van goedkoop cement op de Europese markten (in de eerste plaats tegen de Griekse invoer naar het Verenigd Koninkrijk) en het doen van aanbevelingen aan de delegatiehoofden."

2733 Irish Cement kon dus tijdens de twee door haar bijgewoonde vergaderingen niet onkundig zijn van het feit, dat met de discussies met betrekking tot de ETF en zijn activiteiten waaraan zij deelnam, een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdig doel werd nagestreefd.

2734 Zij brengt voorts geen enkel bewijs aan waaruit blijkt, dat zij zich op die vergaderingen openlijk zou hebben gedistantieerd van de mededingingsverstorende doelstelling van de ETF of dat zij de overige deelnemers zou hebben laten weten, dat zij vanuit een andere optiek dan de hunne daaraan deelnam, namelijk de voorbereiding van de voorgenomen politieke stappen bij de communautaire autoriteiten.

2735 In die omstandigheden mocht de Commissie ervan uitgaan, dat Irish Cement haar steun had betuigd aan de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel, of althans dat zij bij de andere deelnemers deze indruk had gewekt.

2736 De Commissie heeft dus in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking terecht de deelneming van Irish Cement aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking genomen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2737 Niets in de bestreden beschikking rechtvaardigt evenwel de conclusie, dat Irish Cement zich voor haar deelneming aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden bij de overeenkomst tot oprichting van ETF had aangesloten. Zelfs indien het juist is dat, zoals de Commissie in haar memories aanvoert, de oprichting van de ETF is bedacht en tot stand gebracht in het kader van Cembureau, waarvan

Irish Cement rechtstreeks lid was, kan dit niet de conclusie rechtvaardigen dat Irish Cement zich reeds op 28 mei 1986, de datum van de in paragraaf 25, punt 1, van de bestreden beschikking bedoelde vergadering waaraan Cembureau heeft deelgenomen, bij de overeenkomst tot oprichting van de ETF had aangesloten. Artikel 4, lid 1, moet derhalve nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Irish Cement aan die overeenkomst vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen.

2738 Irish Cement betwist ook nog de verschillende elementen die door de Commissie in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking zijn aangevoerd ten betoge dat de ETF een orgaan van Cembureau was. Zij verwijt de Commissie eveneens, ten onrechte de vergaderingen van de delegatiehoofden van de ETF op één lijn te hebben gesteld met die van de delegatiehoofden van Cembureau.

2739 Evenwel kan, zonder dat de gegrondheid van dit betoog behoeft te worden onderzocht, worden volstaan met de opmerking, dat dit betoog de objectieve vaststellingen in de punten 2730 tot en met 2735 supra betreffende de deelneming van Irish Cement aan de in paragraaf 25, punten 22 tot en met 33 en 39 tot en met 43, van de bestreden beschikking beschreven vergaderingen niet kan weerleggen. Derhalve kan dit betoog niet afdoen aan de conclusie in punt 2736 supra, dat de Commissie terecht de deelneming van Irish Cement aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking heeft genomen.

2740 Ten slotte stelt Irish Cement, dat de bestreden beschikking geen motivering met betrekking tot haar rechtstreekse deelneming aan de ETF bevat.

2741 In de uiteenzetting van de feiten betreffende de ETF stelt de Commissie evenwel vast, dat Quirke zowel de „vergadering van de delegatiehoofden" van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 23) als die van 6 november 1986 te Brussel (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 39) heeft bijgewoond.

2742 In de daaropvolgende juridische beoordeling van de in verband met de ETF beschreven feiten houdt zij rekening met „de bewering van sommige ondernemingen en ondernemersverenigingen dat zij, omdat zij niet aan de vergaderingen van de ‚Task Force' of van de subgroepen, maar alleen aan die van de delegatiehoofden hebben deelgenomen, niet als verantwoordelijk voor de onderzochte maatregelen [konden] worden beschouwd" (paragraaf 53, punt 4).

2743 Zij verklaart namelijk (hetzelfde punt):

„Zelfs wanneer zij niet aan de bijeenkomsten van de ‚Task Force', die uit een beperkte groep bestond, hebben deelgenomen, hebben [die ondernemingen en ondernemersverenigingen] wel

deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden waarin de voorstellen van de ‚Task Force' werden goedgekeurd en de maatregelen werden vastgesteld. Zoals in paragraaf 44 is uiteengezet, betekent het feit dat de samenstelling van de verschillende instanties kan uiteenlopen, nog niet dat de activiteiten van onderdelen van die structuur niet aan alle leden kunnen worden toegerekend, aangezien de structuur handelt met, en gebaseerd is op instemming van alle leden."

2744 De Commissie heeft in de bestreden beschikking dus toereikend gemotiveerd, waarom zij de onrechtmatige deelneming van Irish Cement aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking heeft genomen.

16. Situatie van Italcementi

2745 Italcementi wijst er met klem op, dat de ETF autonoom en tijdelijk van aard was. Zij betwist de verschillende elementen op grond waarvan de Commissie in de paragrafen 24, punt 3, en 53, punten 1, 3 en 7, van de bestreden beschikking een verband tussen de ETF en (de) Cembureau (-overeenkomst) aantoont. Voorts heeft een aanzienlijk aantal vermeende partijen bij de Cembureau-overeenkomst volgens de bestreden beschikking zelf niet deelgenomen aan de in artikel 4 veroordeelde ETF-overeenkomst.

2746 Zonder dat de juistheid van dit betoog behoeft te worden onderzocht, zij opgemerkt, dat dit betoog de objectieve vaststellingen door de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking, die door Italcementi niet worden betwist, niet kan weerleggen, te weten dat die Italiaanse onderneming aan de volgende vergaderingen heeft deelgenomen:

— vergadering van 28 mei 1986 te Rome (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771);

— vergadering van de werkgroep van Zürich/Céligny van 4 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 2; document nr. 33.126/18756);

— vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9);

— vergadering van de ETF van 17 juni 1986 te Londen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 11; document nr. 33.126/18756);

— vergadering van de ETF van 2 juli 1986 te Milaan (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 12; documenten nrs. 33.126/18756, 18757 en 18791—18793);

— vergadering van de ETF van 8 juli 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 13; documenten nrs. 33.126/18757 en 18795);

— vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 17; documenten nrs. 33.126/18757 en 18758, en bijlage 15 bij de memorie van antwoord op de PvB van Aker en van Euroc);

— vergadering van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 21; document nr. 33.126/18848);

— vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 23; document nr. 33.126/18857);

— vergadering van de ETF van 21 oktober 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 34; documenten nrs. 33.126/18758, 18895, 18896 en 18900);

— vergadering van de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie van 6 november 1986 te Brussel (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 39; document nr. 33.126/19007);

— vergadering van de ETF van 9 januari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 44; document nr. 33.126/18759);

— vergadering van de ETF van 11 februari 1987 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 45; documenten nrs. 33.126/18760, 18929 en 18934).

2747 Gelet op hetgeen in de punten 2598, 2600, 2602 en 2608 supra is uiteengezet en op de deelneming van Italcementi aan de vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome en van 9 juni 1986 te Stockholm, de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF

van 9 september 1986 te Baden-Baden en de vergadering van 6 november 1986 te Brussel, in verbinding met haar bijdrage aan de nadere uitwerking van het document van Zürich/Céligny en haar hoedanigheid van rechtstreeks lid van de ETF, heeft de Commissie terecht geconcludeerd, dat Italcementi van meet af aan had ingestemd met de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel. Zij mocht derhalve in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking de deelneming van Italcementi aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking nemen.

2748 Italcementi stelt vervolgens, dat zij in de ETF een ondergeschikte rol heeft gespeeld. Zij was nimmer betrokken bij de vermeende ontmoedigings- en overredingsmaatregelen. Op grond van haar zuiver regionale oriëntatie op de Italiaanse markt had zij er overigens geen belang bij aan dergelijke maatregelen deel te nemen, noch een concrete mogelijkheid daartoe. Zij beschikte noch over haveninstallaties, noch over transportmiddelen, noch over afzetgebieden waarnaar zij de bij de Griekse cementproducenten gekochte producten kon kanaliseren. Haar kan eventueel enkel worden verweten, een verslag te hebben opgesteld over de mogelijkheid van uitvoer naar Griekenland en gedurende 21 maanden aandelen in Interciment te hebben gehouden. Geen van die activiteiten heeft evenwel ooit tot gevolg gehad, dat zij inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag heeft gemaakt. Italcementi betwist eveneens, dat zij heeft deelgenomen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen en aan een overeenkomst waarmee Calcestruzzi, een belangrijke Italiaanse klant, van de Griekse producenten moest worden afgenomen.

2749 Zonder dat hier, gelet op hetgeen in de punten 2507 tot en met 2511 supra is verklaard, de gegrondheid moet worden beoordeeld van het betoog van Italcementi waarmee zij elke ongeoorloofde betrokkenheid bij de door de ETF voorgenomen maatregelen ontkent en de omvang van haar verplichtingen jegens de onderneming Interciment verduidelijkt, moet worden opgemerkt dat, volgens de in punt 2746 supra in herinnering gebrachte stukken, Italcementi één van de ondernemingen is die aan de wieg stonden van het „ETF-initiatief" en van het programma van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen ter bestrijding van de destabiliserende invoer in West-Europa, en dat zij vervolgens in haar dubbele hoedanigheid van rechtstreeks lid van de ETF en van delegatiehoofd alle tussen 17 juni 1986 en 11 februari 1987 georganiseerde vergaderingen van of betreffende de ETF heeft bijgewoond. Het argument van de Italiaanse onderneming inzake haar ondergeschikte rol moet dus worden afgewezen.

2750 Voorts kan Italcementi, die niet betwist dat „[d]e Griekse producenten (...) zich eind 1985-begin 1986 op (...) Italië [richtten], waar kleine organisaties bestaande uit afnemers en kleine import-exportondernemingen het initiatief hadden genomen Grieks cement in te voeren" (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 1), redelijkerwijze niet staande houden, dat zij geen belang had bij deelneming aan de ETF.

2751 Italcementi stelt ook nog een gebrekkige motivering betreffende de datum die door de Commissie in aanmerking is genomen als tijdstip van aanvang van de deelneming aan de ene enkele en continue ETF-overeenkomst, te weten 28 mei 1986, omdat de Commissie zelf in paragraaf 25, punt 10, van de bestreden beschikking heeft vastgesteld, dat tot de oprichting van de ETF was besloten op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm.

2752 Dienaangaande zij om te beginnen opgemerkt (supra, punten 2506-2511), dat de Commissie weliswaar in de juridische beoordeling (bestreden beschikking, paragraaf 53) de verschillende, in de paragrafen 25 tot en met 28 van de bestreden beschikking beschreven elementen presenteert als het voorwerp van één enkele en continue overeenkomst die de invoer in West-Europa (in de eerste plaats die vanuit Griekenland) moest beëindigen, doch dat artikel 4 geen betrekking heeft op die overeenkomst als zodanig, doch op de verschillende bestanddelen ervan. Tegen die achtergrond werd 28 mei 1986 als datum bepaald, waarop de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk in verband met de overeenkomst tot oprichting van de ETF aanving.

2753 28 mei 1986 is de datum van de vergadering te Rome, ten aanzien waarvan de Commissie in paragraaf 25, punt 1, van de bestreden beschikking vaststelt, dat de vertegenwoordigers van acht grote Europese cementproducenten, waaronder Italcementi, onder meer zijn overeengekomen om „zich te beraden op spoedige verdedigings- en ondersteuningsmaatregelen tegen het besluit van de Griekse cementindustrie om cement naar West-Europa uit te voeren" en om een werkgroep op te richten waaraan werd „opgedragen (...) documentatie samen te stellen over de mogelijke verdedigingsmaatregelen". Die elementen bevatten een toereikende motivering voor het besluit van de Commissie om in artikel 4, lid 1, een deelneming van Italcementi aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vanaf 28 mei 1986 in aanmerking te nemen. Dat de Commissie in paragraaf 25, punt 10, van de bestreden beschikking vaststelt, dat „formeel" tot de oprichting van de ETF was besloten op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, kan dienaangaande niet worden geacht te duiden op een gebrekkige of tegenstrijdige motivering op dat punt.

2754 Het argument van Italcementi moet dus worden afgewezen.

17. Situatie van Aker en van Euroc

2755 Aker en Euroc verklaren, dat zij aan geen enkele vergadering van de ETF hebben deelgenomen en dat Scancem enkele vergaderingen van of betreffende de ETF heeft bijgewoond om voor haar eigen belangen te waken en niet om beide verzoeksters te vertegenwoordigen.

2756 Voorts verklaren zij dat hoe dan ook de deelneming van Scancem aan de besprekingen van de ETF niet de bescherming van haar belangen in de Gemeenschap beoogde, aangezien zij die niet had. Scancem heeft volgens hen met een geoorloofd oogmerk aan de discussies van de ETF deelgenomen, te weten ondersteuning van haar internationale activiteiten buiten de Gemeenschap. De beschikbaarheid van cement- en klinkeroverschotten uit Griekenland betekende voor haar een commerciële buitenkans en geen bedreiging. Scancem moest namelijk bij haar overzeese werkzaamheden aan een groeiende vraag voldoen. De werkelijke bedreiging voor haar vloeide voort uit de door de ETF geplande maatregelen tegen de invoer uit Griekenland en inzonderheid uit de oprichting van Interciment, waarvan het verschijnen op het internationale toneel een prijsverhoging op de internationale cement- en klinkermarkten dreigde mee te brengen, waardoor Scancem van een belangrijke bevoorradingsbron dreigde te worden beroofd. Met haar deelneming aan de vergaderingen van de ETF beoogde Scancem dus niet de mededinging te vervalsen en het handelsverkeer te belemmeren, doch wilde zij zich ervan

vergewissen dat haar net tegen interessante prijzen werd bevoorraad en toezicht houden op de door de oprichting van Interciment in het leven geroepen situatie.

2757 Dit betoog kan niet worden aanvaard.

2758 Vaststaat, dat Aker en Euroc toentertijd zeggenschap hadden over Norcem respectievelijk Cementa. In mei 1986 besloten beide groepen hun internationale activiteiten te bundelen door de oprichting van Scancem, een gezamenlijke dochtermaatschappij waarin zij een gelijk aandeel hebben (bestreden beschikking, paragraaf 5, punt 2).

2759 Ter terechtzitting hebben Aker en Euroc toegegeven, dat Cementa, Norcem en Scancem hen vertegenwoordigden op de vergaderingen waaraan zij gedurende de betrokken periode hebben deelgenomen. Cementa woonde in de persoon van Linderoth de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9) bij. Norcem nam in de persoon van Rabl deel aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 23; document nr. 33.126/18857). Scancem nam in de persoon van Ulestig deel aan de vergaderingen van de ETF van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 14; bijlage 15 bij de memorie van antwoord op de PvB van Aker en van Euroc), van 21 oktober 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 34; document nr. 33.126/18895) en van 11 februari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 45; document nr. 33.126/18933).

2760 Zoals in de punten 2598 en 2600 supra uiteengezet, is een wilsovereenstemming met betrekking tot de oprichting van de ETF tot uiting gebracht tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm en tijdens die van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden. Vertegenwoordigers van Aker en van Euroc hebben voorts de vergaderingen van de ETF van 19 augustus 1986, 21 oktober 1986 en 11 februari 1987 bijgewoond (zie vorig punt). Aangezien beide verzoeksters geen enkel bewijs hebben aangebracht waaruit blijkt, dat hun vertegenwoordigers zich tijdens die verschillende vergaderingen openlijk zouden hebben gedistantieerd van de door de ETF nagestreefde mededingingsverstorende doelstelling, hoewel die doelstelling hun op de vergadering van 19 augustus 1986 te Genève en daarna op die van 9 september 1986 te Baden-Baden uitdrukkelijk in herinnering was gebracht, of dat zij de overige deelnemers zouden hebben laten weten, dat zij daaraan vanuit een andere optiek dan de hunne deelnamen, mocht de Commissie aannemen, dat Aker en Euroc hun steun hadden betuigd aan de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel, of althans bij de andere deelnemers die indruk hadden gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

2761 De thans door Aker en Euroc aangevoerde verklaringen voor de vermeende geoorloofde redenen waarom Scancem aan de vergaderingen van de ETF zou hebben deelgenomen, worden door geen enkel bewijs bevestigd waaruit blijkt dat Scancem toentertijd de overige deelnemers zou hebben geïnformeerd over de bijzondere redenen voor haar aanwezigheid op die vergaderingen.

2762 Zij worden integendeel weerlegd door het fragment uit het verslag van de vergadering van het EPC van 13 mei 1987, dat is opgesteld door Marshall van Blue Circle en dat wordt aangehaald in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking (documenten nrs. 33.126/11344 en 11345):

„Cembureau Task Force. Ik werd tot tweemaal toe benaderd om te trachten ervoor te zorgen dat de Cembureau Task Force operationeel blijft als een middel om de druk op de Grieken te handhaven. Scancem (...) vond, aangezien 80 % van het cement met bestemming Verenigde Staten door vier Europese organisaties — Blue Circle, Lafarge, Holderbank en Scancem — verhandeld wordt, dat er enige druk op de Grieken zou moeten worden uitgeoefend."

2763 Zoals in punt 3013 infra zal worden vastgesteld, hadden Aker en Euroc ermee ingestemd om een aandeel in Interciment te nemen, waardoor hun argument dat hun aanwezigheid tijdens de in punt 2759 supra bedoelde vergaderingen was ingegeven door hun bezorgdheid in verband met het op het internationale toneel verschijnen van deze vennootschap, irrelevant wordt.

2764 Concluderend mocht de Commissie in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking de deelneming van Aker en Euroc aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking nemen. Aangezien niets in de bestreden beschikking evenwel de conclusie rechtvaardigt, dat Aker en Euroc zich vóór de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm bij de overeenkomst tot oprichting van de ETF hadden aangesloten, moet artikel 4, lid 1, nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Aker en Euroc aan die overeenkomst vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

2765 Vervolgens ontkennen Aker en Euroc het bestaan van een band tussen de ETF en Cembureau. Zij betwisten de dienaangaande door de Commissie in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking aangevoerde bewijselementen en onderstrepen, dat er nagenoeg geen correspondentie was tussen de vergaderingen van de ETF en de vergaderingen van Cembureau, alsmede tussen de deelnemers aan de vergaderingen van de ETF en de delegatiehoofden van Cembureau. Indien voorts de ETF, zoals de Commissie beweert, een uitvloeisel was van Cembureau, hetwelk een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag inhield, had die inbreuk aan alle op het niveau van Cembureau vertegenwoordigde ondernemingen ten laste moeten worden gelegd.

2766 Zonder dat de gegrondheid van dit betoog behoeft te worden onderzocht, kan worden volstaan met de opmerking, dat dit betoog de objectieve vaststellingen in de punten 2759 tot en met 2763 supra betreffende de deelneming van Aker en Euroc aan meerdere vergaderingen van of betreffende de ETF niet kan weerleggen. Derhalve kan dit betoog niet afdoen aan de conclusie in punt 2764 supra, dat de Commissie terecht de deelneming van Aker en Euroc aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking heeft genomen.

18. Situatie van Cementir

2767 Cementir verklaart, dat zij volstrekt niets van doen had met de oprichting en de activiteiten van de ETF. Zij had nooit een uitnodiging ontvangen voor de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking beschreven vergaderingen, had daaraan nooit deelgenomen en was nooit geïnformeerd over de inhoud daarvan.

2768 Vastgesteld moet worden, dat Cementir inderdaad aan geen enkele van de door de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking vermelde vergaderingen van of betreffende de ETF heeft deelgenomen.

2769 In paragraaf 53, punt 12, van de bestreden beschikking, alsmede in haar verweerschrift in zaak T-87/95 stelt de Commissie, dat Cementir haar steun heeft betuigd aan de algemene ETF-overeenkomst door deel te nemen aan „een van de belangrijkste maatregelen waartoe (...) ETF heeft besloten, namelijk de maatregelen ter verdediging van de Italiaanse markt".

2770 Zoals uiteengezet (supra, punten 2507-2511), heeft artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking evenwel uitsluitend betrekking op de overeenkomst tot de oprichting van de ETF en niet op „de ene enkele en continue overeenkomst met betrekking tot de oprichting van de Cembureau Task Force of ETF en de verschillende maatregelen die genomen zijn tijdens de vergaderingen om de import in West-Europa, met name die van Grieks cement in de landen van de Gemeenschap, te belemmeren" (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 9). Overigens zij opgemerkt, dat de Commissie Rugby, Castle, Titan en Heracles niet verantwoordelijk heeft gesteld voor deze overeenkomst, hoewel zij in artikel 4, lid 4, vaststelt, dat die ondernemingen „in het kader van [de ETF]" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub c) hebben deelgenomen aan met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overredingsmaatregelen (carrot actions). Dienaangaande heeft de verwerende instelling (antwoord van 22 juni 1998 op de schriftelijke vraag van het Gerecht van 27 mei 1998 in zaak T-87/95) verklaard, dat die vier ondernemingen aan geen enkele van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking beschreven vergaderingen hebben deelgenomen, zodat zij „niet over voldoende bewijzen van hun instemming met de oprichting of het bestaan van de ETF zelf dacht te beschikken".

2771 Zo gezien, mocht de Commissie uit de gestelde deelneming van Cementir aan de maatregelen ter verdediging van de Italiaanse markt tegen de invoer uit Griekenland evenmin het bewijs afleiden van de deelneming van de Italiaanse onderneming aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk.

2772 In haar verweerschrift in zaak T-87/95 voert de Commissie nog andere argumenten aan.

2773 Zij baseert zich om te beginnen op de aanwezigheid van een Italiaans delegatiehoofd, te weten Italcementi, op de vergaderingen van de delegatiehoofden waarop de belangrijke besluiten betreffende de ETF zijn vastgesteld.

2774 Zoals reeds uiteengezet (supra, punt 1409), beschikte Cementir in haar hoedanigheid van rechtstreeks lid van Cembureau evenwel over haar eigen delegatiehoofd. In die omstandigheden en bij gebreke van een bewijs waaruit blijkt, dat Cementir Italcementi had opgedragen haar te vertegenwoordigen op een of meer van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking beschreven vergaderingen, mocht de Commissie uit de aanwezigheid van Italcementi tijdens die vergaderingen niet afleiden, dat Cementir aldaar was vertegenwoordigd en bijgevolg langs die weg had ingestemd met de overeenkomst tot oprichting van de ETF.

2775 De Commissie beroept zich ook op het feit, dat Cementir rechtstreeks lid van Cembureau was.

2776 Zelfs indien de ETF, zoals de Commissie beweert (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 3), een uitvloeisel van Cembureau was, mocht evenwel nog niet op basis van die omstandigheid worden aangenomen dat Cementir had ingestemd met de oprichting van de ETF. Zoals in punt 1553 supra uiteengezet, kan op grond van de aansluiting bij een bedrijfstakvereniging, in casu Cembureau, de betrokken aangeslotene niet automatisch verantwoordelijk worden gesteld voor de verschillende binnen die vereniging verrichte onrechtmatige handelingen, zonder dat het bewijs wordt geleverd dat de aangeslotene persoonlijk aan die onrechtmatige handelingen heeft deelgenomen.

2777 De Commissie baseert zich voorts op het feit, dat de ETF haars inziens een toepassing was van de Cembureau-overeenkomst, waarmee Cementir had ingestemd.

2778 Gesteld al dat deze beoordeling gegrond is, ontsloeg zij de Commissie evenwel niet van de verplichting om het bewijs te leveren van de persoonlijke deelneming van Cementir aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk. Aanvaarding van het standpunt van de Commissie zou betekenen, dat de inbreuk met betrekking tot de overeenkomst tot oprichting van de ETF had moeten worden toegerekend aan alle ondernemingen en ondernemersverenigingen die in feite met de Cembureau-overeenkomst hadden ingestemd, zonder dat behoefde te worden nagegaan of zij inderdaad persoonlijk aan die inbreuk hadden deelgenomen.

2779 Ten slotte stelt de Commissie, dat Cementir heeft deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden die heeft plaatsgevonden ter gelegenheid van de algemene vergadering van Cembureau van 25 tot en met 28 mei 1987 te Luxemburg en waarop de lotgevallen en de toekomstige rol van de ETF werden besproken (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48).

2780 Vastgesteld zij evenwel, dat weliswaar uit een op 28 mei 1987 door de Italiaanse onderneming Calcestruzzi aan de Griekse producent Titan gezonden telexbericht (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 10; document nr. 33.126/19201) blijkt, dat Cementir, zoals zij toegeeft, in gezelschap van de twee Italiaanse producenten Italcementi en Unicem op 27 mei 1987 te Luxemburg een ontmoeting met Titan heeft gehad, doch dat niets in de bestreden beschikking de conclusie rechtvaardigt, dat Cementir aan de in het vorige punt bedoelde vergadering heeft deelgenomen.

2781 Uit een en ander (supra, punten 2767-2780) volgt dus, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat Cementir aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF heeft deelgenomen.

2782 Bijgevolg moet artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Cementir aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking wordt genomen.

D — Duur van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk

2783 In artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking stelt de Commissie de aanvangsdatum van de inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van de ETF op 28 mei 1986, doch geeft zij geen datum van beëindiging van de inbreuk aan.

2784 Door tegen CBR, Aalborg, BDZ, Unicem, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Aker en Euroc 28 mei 1986 als datum van aanvang van die inbreuk in aanmerking te nemen, heeft de Commissie, zoals reeds is vastgesteld, het aanvangstijdstip van hun deelneming aan die inbreuk verkeerd beoordeeld. Derhalve werd dit tijdstip voor CBR (supra, punt 2604), BDZ (supra, punt 2673), Oficemen (supra, punt 2720), Aker en Euroc (supra, punt 2764) bepaald op 9 juni 1986 en voor Aalborg (supra, punt 2657), Unicem (supra, punt 2683), Uniland (supra, punt 2699) en Irish Cement (supra, punt 2737) op 9 september 1986.

2785 Thans moeten de argumenten worden onderzocht waarmee een aantal verzoeksters waarop artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking betrekking heeft, het besluit van de Commissie betwisten om de in die bepaling vastgestelde inbreuk als inbreuk van onbepaalde duur in aanmerking te nemen.

2786 In de eerste plaats verwijt Aalborg de Commissie, dat zij in strijd met artikel 190 van het Verdrag niet heeft verklaard, waarom zij haar nog na 9 september 1986, de datum van de vergadering van de „delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF" te Baden-Baden, waarop Aalborg voor het laatst van de ETF zou hebben gehoord, voor de ETF verantwoordelijk

had gesteld. Italcementi stelt, dat de door de Commissie vastgestelde datum voor de beëindiging van de inbreuk, 26 maart 1993, gebrekkig is gemotiveerd.

2787 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Commissie met betrekking tot Italcementi geen tijdstip bepaalt voor de beëindiging van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk (supra, punt 2783). 26 maart 1993 is in werkelijkheid de datum die is vastgesteld voor de beëindiging van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk in verband met de overeenkomst tot oprichting van Interciment.

2788 In paragraaf 53, punt 14, van de bestreden beschikking geeft de Commissie de volgende motivering:

„De begane inbreuk is des te ernstiger, omdat zij lang heeft geduurd en de Commissie terecht mag vermoeden dat deze nog steeds voortduurt. Ondanks de verklaring van Holderbank dat de ‚Task Force' eind mei 1987 zou zijn ontbonden, luidt de nota van Lafarge van 1 juni 1987 ‚De taak van het nu juist één jaar geleden gevormde team zal voortaan strikt beperkt worden tot de uitwisseling van informatie over duidelijk omschreven onderwerpen. De Engelsen wilden dit afschaffen, maar de Zwitsers konden hun collega's uiteindelijk ervan overtuigen dat dat een vergissing zou zijn: het instrumentarium is uitgedacht en kan dan net zo goed gebruiksgereed gehouden worden.' Het blijkt dus dat het ‚instrumentarium' na mei 1987 ‚gebruiksgereed' wordt gehouden. Dit is des te waarschijnlijker, omdat de maatregelen om ‚destabiliserend' cement weg te werken tot 1991 zijn uitgevoerd (zie punt 28, hierboven) en de Joint Trading Company eerst op 26 maart 1993 is ontbonden (zie paragraaf 26, punt 16, hierboven)."

2789 Zonder vooruit te lopen op het onderzoek van de tegen die beoordeling van de Commissie aangevoerde argumenten ten gronde (infra, punten 2791-2815), vormen die gegevens een toereikende motivering van het besluit van de Commissie om de inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van de ETF, die onder meer ten aanzien Aalborg en Italcementi in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking wordt vastgesteld, als inbreuk van onbepaalde duur in aanmerking te nemen.

2790 De argumenten van Aalborg en van Italcementi inzake een gebrekkige motivering moeten dus worden afgewezen.

2791 In de tweede plaats stellen CBR, Lafarge, Unicem, Uniland, Oficemen, Italcementi en Holderbank, dat de ETF was ontbonden tijdens een in de marge van een algemene vergadering van Cembureau gehouden vergadering van eind mei 1987, zoals Holderbank in 1990 zou hebben verklaard in antwoord op een verzoek om inlichtingen van de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48; document nr. 33.126/18760). Volgens CBR en Holderbank was de verklaring voor die ontbinding het feit, dat de lobbyactiviteiten van de ETF tot de gewenste resultaten hadden geleid. Holderbank merkt voorts op dat, aangezien de ETF een

informele groep was geweest, de Commissie geen enkele gevolgtrekking kon verbinden aan het ontbreken van bewijs van een formeel ontbindingsbesluit. Blue Circle verklaart, dat de ETF er nooit in is geslaagd nuttige ideeën te opperen, zodat hij in maart of april 1987 heeft opgehouden te bestaan.

2792 Oficemen en Holderbank stellen voorts, dat de door Holderbank aan de Commissie verstrekte gegevens (zie vorig punt) niet worden weersproken door de door Marichal van Lafarge opgestelde nota van 1 juni 1987 betreffende de betrokken vergadering van mei 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48; documenten nrs. 33.126/4487—4490). Uit die nota blijkt dat, aangezien de ETF haar oorspronkelijke doel had bereikt, de deelnemers daaraan deze hebben ontbonden en zich tot een eenvoudige informatie-uitwisseling hebben beperkt. Volgens Italcementi moet de verklaring van Lafarge in die nota, dat „het instrumentarium is uitgedacht en (...) dan net zo goed gebruiksgereed [kan] gehouden worden", in haar context worden bezien: eind mei 1987 is besloten de ETF op te heffen, hetgeen verklaart dat Marichal op het tijdstip waarop hij zijn nota opstelde, dat wil zeggen 1 juni 1987, nog niet op de hoogte was gesteld van dit besluit.

2793 Lafarge, Unicem, Uniland en Italcementi verwijten de Commissie voorts, dat zij heeft aangenomen dat de inbreuk na mei 1987 heeft voortgeduurd, zonder dit oordeel met enig concreet bewijs te staven. Volgens die verzoeksters, die op dit punt worden bijgevallen door Oficemen en Holderbank, mag de Commissie de duur van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk niet met onbepaalde tijd verlengen door zich erop te beroepen, dat veronderstelde uitvoeringsmaatregelen van de ETF tot 1993 zouden zijn voortgezet.

2794 Dienaangaande zij opgemerkt, dat volgens de door de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking aangevoerde documenten de ETF tot februari 1987 is bijeengekomen teneinde inzonderheid de voorgenomen ontmoedigings- en overredingsmaatregelen ter beëindiging van de invoer in West-Europa van cement uit Griekenland te onderzoeken (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 45 en 46; documenten nrs. 33.126/18937—18944 en 4911—4913). Op de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 hebben de deelnemers de stand van zaken weergegeven met betrekking tot de dreigende overspoeling van hun respectieve markten door cement uit met name Griekenland en in voorkomend geval een uiteenzetting gegeven van de getroffen of geplande maatregelen om zich tegen die bedreiging te verzetten (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; documenten nrs. 33.126/4858—4861).

2795 Blijkens de door Holderbank naar aanleiding van een verzoek om inlichtingen van de Commissie verstrekte gegevens (antwoord 7/b van 7 mei 1990; bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48; document nr. 33.126/18760), alsmede een interne nota van Lafarge van 1 juni 1987 (hetzelfde punt; documenten nrs. 33.126/4487—4490), is het lot van de ETF besproken tijdens een vergadering welke eind mei 1987 te Luxemburg is gehouden.

2796 Uit die verschillende elementen blijkt, dat de wilsovereenstemming die tot de oprichting van de ETF leidde, tot eind mei 1987 bleef voortbestaan. Daarentegen mag niet ervan worden uitgegaan, dat een dergelijke wilsovereenstemming na die datum heeft voortgeduurd.

2797 Weliswaar wordt, zoals de Commissie verklaart in paragraaf 53, punt 14, van de bestreden beschikking, in de interne nota van Lafarge van 1 juni 1987 vermeld:

„Europese Task Force (ETF) — De taak van het nu juist één jaar geleden gevormde team zal voortaan strikt beperkt worden tot de uitwisseling van informatie over duidelijk omschreven onderwerpen. De Engelsen wilden dit afschaffen, maar de Zwitsers konden hun collega's uiteindelijk ervan overtuigen dat dat een vergissing zou zijn: het instrumentarium is uitgedacht en kan dan net zo goed gebruiksgereed gehouden worden."

2798 De Commissie draagt evenwel geen enkel bewijs aan waaruit blijkt, dat de ETF na de vergadering van eind mei 1987 te Luxemburg nog zou zijn bijeengekomen om de getroffen of mogelijke ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te onderzoeken.

2799 De duur van de uitvoering van de verschillende in artikel 4, leden 2 tot en met 4, van de bestreden beschikking bedoelde maatregelen kan hoe dan ook niet dienen voor de beoordeling van de duur van de in artikel 4, lid 1, vastgestelde inbreuk. Zoals in de punten 2507 tot en met 2511 supra uiteengezet, heeft die duur namelijk betrekking op de overeenkomst tot de oprichting van de ETF en niet op de ene enkele en continue overeenkomst betreffende de oprichting van de ETF en de verschillende maatregelen die zijn genomen naar aanleiding van het opdoemen van het probleem betreffende Griekenland.

2800 Tijdens de schriftelijke behandeling heeft de Commissie nog gerefereerd aan de conclusie van advocaat-generaal Sir Gordon Slynn bij het arrest Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439 (Jurispr. blz. 1914, 1941), volgens welke „een eenmaal bewezen ‚conspiracy' wordt geacht voort te bestaan totdat het tegendeel is bewezen". Haars inziens stond het aan partijen, te bewijzen dat zij tot de formele ontbinding van de ETF waren overgegaan.

2801 Dienaangaande zij opgemerkt, dat de zaak waarin die conclusie is genomen, betrekking had op een onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen distributeurs die bestond in het verhinderen van de invoer in Frankrijk van merkproducten uit Duitsland en het Verenigd Koninkrijk teneinde in de betrokken lidstaat een hoger prijsniveau te handhaven. In zijn conclusie (blz. 1941) verklaart Sir Gordon Slynn, dat „een onderling afgestemde feitelijke gedraging zelfs zonder uitvoeringshandelingen kan voortbestaan. Immers, indien de afgestemde gedraging effectief genoeg en algemeen bekend is, behoeft waarschijnlijk niets te worden ondernomen om te verzekeren dat daaraan uitvoering wordt gegeven. Er kunnen zich gevallen voordoen, waarin het ontbreken van bewijzen dat er maatregelen zijn genomen om uitvoering te geven aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging, erop kan wijzen dat de feitelijke gedraging is

beëindigd. Dat is echter een bewijsvraag, die afhankelijk is van de omstandigheden van de zaak (...) Het is misschien van belang te wijzen op de uitspraak van het Court of Appeals van de Verenigde Staten in U.S. t. Stromberg and Others (268 F 2d.256), waarin het verklaarde dat een eenmaal bewezen ‚conspiracy' wordt geacht voort te bestaan totdat het tegendeel is bewezen."

2802 Sir Gordon Slynn verklaart dus niet, dat wanneer de Commissie het bewijs heeft geleverd van het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige mededingingsregeling, het automatisch aan de bij die regeling betrokken partijen staat om te bewijzen dat die heeft opgehouden te bestaan. Een dergelijke omkering van de bewijslast zou enkel mogelijk zijn op grond van de bijzondere omstandigheden van het geval. Hoe dan ook volgt uit de rechtspraak dat de Commissie niet alleen het bestaan van de mededingingsregeling moet bewijzen, doch ook de duur ervan (arrest Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 79).

2803 In casu heeft de Commissie terecht het bestaan van de overeenkomst tot oprichting van de ETF vastgesteld. De aard van die overeenkomst verschilt fundamenteel van die van de door Sir Gordon Slynn in zijn bovenbedoelde conclusie geanalyseerde onderling afgestemde feitelijke gedraging. Terwijl de voortzetting van deze onderling afgestemde feitelijke gedraging geen bijzondere positieve maatregelen vereiste, heeft de overeenkomst betrekking op de oprichting van een werkgroep die ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de invoer in West-Europa kon worden beëindigd.

2804 In een dergelijke context kan de Commissie thans niet aannemen, dat die overeenkomst niet was beëindigd, aangezien zij niet heeft kunnen bewijzen dat de ETF nog na eind mei 1987 was bijeengekomen om dergelijke ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te onderzoeken.

2805 Aangezien de ETF een informele werkgroep zonder statuten of oprichtingsakte was, kan de Commissie zich niet achter het ontbreken van bewijs van de formele ontbinding ervan verschuilen om te beweren dat de oprichtingsovereenkomst niet was beëindigd.

2806 Concluderend mocht de Commissie de inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van de ETF niet na eind mei 1987 in aanmerking nemen. Bijgevolg moet artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin die inbreuk nog na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen. Dit moet niet alleen gelden voor de in de punten 2791 tot en met 2793 supra genoemde verzoeksters, doch ook voor de overige verzoeksters waarop artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking betrekking heeft [met uitzondering van Cementir (supra, punt 2782)], aangezien alle verzoeksters in wezen de wettigheid van die bepaling betwisten.

2807 Wat Uniland, Oficemen, Italcementi en Blue Circle betreft, zij voorts opgemerkt, dat de onmogelijkheid om hun document nr. 33.126/18950 tegen te werpen (supra, punt 376), dat door de Commissie in paragraaf 25, punt 48, van de bestreden beschikking wordt aangevoerd om aan te tonen dat er pogingen zijn gedaan om de ETF tussen maart en mei 1987 bijeen te

roepen, de analyse in de punten 2794 tot en met 2806 supra betreffende de duur van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk te hunnen aanzien niet kan ontkrachten. Zoals in punt 2795 supra uiteengezet, volgt uit de documenten nrs. 33.126/18760 en 4487—4490 namelijk, dat het lot van de ETF is besproken tijdens een vergadering van eind mei 1987 te Luxemburg, waaruit blijkt dat de tot uiting gebrachte wilsovereenstemming tot de oprichting van de ETF tot die vergadering had voortbestaan.

2808 Evenmin kan de onmogelijkheid om de in punt 2795 supra genoemde interne nota van Lafarge van 1 juni 1987 (documenten nrs. 33.126/4487—4490) aan Holderbank tegen te werpen (supra, punt 377), te harer aanzien afdoen aan de analyse in de punten 2794 tot en met 2806 supra betreffende de duur van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk. Zoals Holderbank zelf tegenover de Commissie heeft verklaard (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48; document nr. 33.126/18760), „werd tijdens een informele vergadering in de marge van een bijeenkomst van Cembureau te Luxemburg, officieel besloten de ETF eind mei 1987 te ontbinden", waaruit blijkt, dat de wilsovereenstemming die tot de oprichting van de ETF had geleid, tot dat tijdstip had voortbestaan.

2809 In de derde plaats betwisten Dyckerhoff (T-35/95), Ciments français (T-39/95), Aalborg (T-44/95) en Uniland (T-58/95) de duur van hun deelneming aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk, door erop te wijzen dat zij vanaf een bepaalde datum niet meer aan de vergaderingen van of betreffende de ETF hebben deelgenomen.

2810 Dyckerhoff stelt, dat zij er geen belang meer bij had om met haar concurrenten in contact te blijven nadat de hoogste instanties van de Commissie op 6 november 1986 in kennis waren gesteld van het gedrag van de Griekse regering. Na die datum heeft zij naar eigen zeggen aan geen enkele vergadering of maatregel in deze zaak deelgenomen. Haar deelneming aan de ETF had dus hooguit zes maanden, van 28 mei tot en met 6 november 1986, geduurd.

2811 Ciments français merkt op, dat de „delegatiehoofden" van de ETF na de ontmoeting met het Commissielid Sutherland op 6 november 1986 niet meer zijn bijeengekomen om de Griekse kwestie te bespreken.

2812 Aalborg heeft naar eigen zeggen na de vergadering van 5 november 1986 ter voorbereiding van het voor de volgende dag geplande onderhoud met Sutherland aan geen enkele vergadering in het kader van de ETF deelgenomen. Zij is overigens niet meer op de hoogte gebracht van de activiteiten daarvan. De ETF heeft haar na de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden nooit om een standpuntbepaling over enig onderwerp meer verzocht. Hoe de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking beschreven feiten ook mogen worden uitgelegd, het is haars inziens dus uitgesloten dat Aalborg na 9 september of 5 november 1986 inbreuk heeft gemaakt op artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

2813 Uniland verklaart ten slotte, dat er niets is op grond waarvan kan worden aangenomen, dat zij ook na 6 november 1986, toen Rumeu voor de tweede en laatste maal een vergadering bijwoonde, aan de ETF heeft deelgenomen.

2814 Vastgesteld zij evenwel, dat die verschillende verzoeksters geen enkel bewijs hebben aangebracht waaruit blijkt dat zij, na te hebben ingestemd met de overeenkomst tot oprichting van de ETF, bijvoorbeeld tijdens de laatste vergadering die zij toentertijd hebben bijgewoond, tegenover de overige deelnemers openlijk van hun afkeuring hebben doen blijken voor het feit dat de ETF het onderzoek van de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen waarmee de invoer van goedkoop cement in West-Europa moest worden beëindigd, voortzette.

2815 Derhalve moet worden aangenomen dat zij deze maatregel tot het einde daarvan, zoals dit is beoordeeld in de punten 2794 tot en met 2806 supra, hebben gesteund, of althans dat zij bij de andere deelnemers deze indruk hebben gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

E — Toegang tot het dossier

1. Inleidende opmerkingen

2816 Cembureau (T-26/95), Dyckerhoff (T-35/95), SFIC (T-36/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), BDZ (T-48/95), Unicem (T-50/95), Asland (T-55/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Irish Cement (T-60/95), Italcementi (T-65/95), Holderbank (T-68/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95) en Blue Circle (T-88/95) formuleren een aantal opmerkingen op basis van de documenten die zij hebben kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 inzake de toegang tot het dossier. Zij stellen dat de Commissie, door hun in de loop van de administratieve procedure slechts beperkte toegang tot de PvB en haar onderzoeksdossier te verschaffen, aan hen inzage in ontlastende stukken heeft onthouden en aldus bij de vaststelling van de hun in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking verweten inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden.

2817 Cementir (T-87/95) legt na bovenbedoelde maatregelen tot organisatie van de procesgang een aantal documenten over die haars inziens in de loop van de administratieve procedure dienstig zouden zijn geweest om zich te verweren tegen de grief inzake haar deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF. Er behoeft evenwel niet meer te worden beoordeeld, of die opmerkingen juist zijn, aangezien reeds is vastgesteld, dat artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard voor zover daarin de deelneming van Cementir aan die overeenkomst in aanmerking wordt genomen (supra, punten 2767-2782).

2. Zaak T-26/95, Cembureau/Commissie

2818 In haar opmerkingen van 10 februari en 28 november 1997 verklaart Cembureau (T-26/95), dat er in alle stukken die zij heeft kunnen inzien na de in punt 2816 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang, geen enkel bewijs is te vinden dat haar in verband brengt met de ETF, afgezien van de uitdrukking „delegatiehoofden", die in bepaalde documenten sporadisch en onnauwkeurig wordt gebruikt, en van gegevens over de zeer geringe rol die twee van haar medewerkers hebben gespeeld bij de eerste twee vergaderingen ter voorbereiding van de ETF. De bewijzen in het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk schragen daarentegen haars inziens de conclusie, dat Cembureau in het geheel niet betrokken was bij het probleem betreffende Griekenland, aangezien dit was behandeld door de CMF en individuele ondernemingen (documenten nrs. 33.126/17160—17172, 17178 en 17179) via contacten op het hoogste politieke niveau met de regering van het Verenigd Koninkrijk en dankzij de interventie van die regering (documenten nrs. 33.126/17157—17165, 17180—17184, 17191—17194, 17219—17225, 17624, 17625, 17631—17633, 17635—17638, 17641—17654, 10827 en 10828). Deze en vele andere documenten (documenten nrs. 33.126/11188, 11189, 10842—10844, 11072, 10827, 10828, 11123—11127, 11130, 11131, 11165—11169, 11171—11175, 11178, 11179, 11000, 11001, 11243, 11244, 7725—7740, 15351—15353, 15363, 15355, 15388, 15364—15367, 16087, 16088, 16091—16110 en 16122—16126) illustreren volgens haar voorts het belang van de campagne waarmee de Britse autoriteiten (regering en parlement) en de leden van het Europees Parlement bewust moesten worden gemaakt en er pressie op hen moest worden uitgeoefend, alsmede van de contacten met de Commissie, waartoe het probleem betreffende Griekenland aanleiding heeft gegeven. Uit het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk blijkt ook, dat de Griekse regering haar cementindustrie had aangeraden om zich met de Britse cementindustrie in verbinding te stellen teneinde het probleem betreffende Griekenland op te lossen (documenten nrs. 33.126/17178 en 17179). De oplossing van dit probleem was dus niet het gevolg van een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst. Veelbetekenend is haars inziens ook, dat toen Frankrijk werd geconfronteerd met het probleem van de invoer uit Griekenland, het zich niet met Cembureau, doch met de regering van het Verenigd Koninkrijk en het DTI (supra, punt 416) in verbinding heeft gesteld (documenten nrs. 33.126/17219—17225). Indien zij al die documenten tijdens de administratieve procedure had kunnen inzien, had zij erop kunnen wijzen, dat er in het geheel geen bewijs voorhanden was, dat zij via haar personeel, haar leidinggevende functionarissen, haar comités of haar vertegenwoordigende organen aan die politieke stappen en pressie had deelgenomen, en had zij de beschuldigingen van de Commissie kunnen weerleggen, dat zij een centrale rol zou hebben gespeeld in de organisatie en de activiteiten van de ETF.

2819 Opgemerkt zij evenwel dat de Commissie nooit heeft betwist, dat het aan de dag treden van de problemen in verband met de invoer uit Griekenland aanleiding had gegeven tot omvangrijke acties waarmee de nationale (inzonderheid Britse en Griekse) en communautaire autoriteiten (Commissie, Europees Parlement) bewust moesten worden gemaakt van de gevolgen van de goedkope uitvoer uit Griekenland en er pressie op hen moest worden uitgeoefend (PvB, punt 16; bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 2, en paragraaf 25, punten 12, 19, 36, 42, 43, 44, 45 en 47). In de bestreden beschikking heeft zij evenwel enkel aandacht besteed aan de maatregelen die verder gingen dan die acties (bestreden beschikking, voetnoot 115). De commentaren die Cembureau in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren om de politieke stappen toe te lichten die waren gedaan naar aanleiding van het vraagstuk van de Griekse uitvoer, zouden dus enkel een aspect van dit dossier hebben kunnen illustreren waarop de Commissie naar behoren is ingegaan. Die commentaren zouden daarentegen niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht

heeft vastgesteld, dat de dreigende invoer in West-Europa van cement uit Griekenland, tegelijk met de politieke acties, ook tot de oprichting van de ETF had geleid, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) op de Europese markten kon worden beëindigd.

2820 Bovendien zouden die commentaren, zo zij in de loop van de administratieve procedure hadden kunnen worden geformuleerd, ook niet de objectieve vaststellingen van de Commissie in de paragrafen 24, punt 2, en 25, punten 1 en 2, van de bestreden beschikking betreffende de deelneming van Dutron, directeur van Cembureau, aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome en die van Collis, een andere directeur van Cembureau, aan een deel van de vergadering van 3 juni 1986 te Zürich, hebben kunnen weerleggen. Bijgevolg zou het op basis van die commentaren niet uit te sluiten zijn geweest, dat Cembureau had deelgenomen aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF.

2821 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat die commentaren tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Cembureau heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

3. Zaak T-35/95, Dyckerhoff/Commissie

2822 Volgens Dyckerhoff zouden de documenten die zij heeft kunnen inzien na de in punt 2816 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang, dienstig zijn geweest tot staving van haar verweer tijdens de administratieve procedure met betrekking tot het rechtmatige karakter van de activiteiten van de ETF, alsmede de rol die zij daarbij heeft gespeeld.

2823 Daartoe voert zij negen argumenten aan.

2824 In de eerste plaats verklaart zij in haar opmerkingen van 7 februari 1997, dat haar naam in het geheel niet wordt vermeld in de gedetailleerde uiteenzetting betreffende de ETF in enkele verslagen van Heracles (documenten nrs. 33.126/19875—19887), waaruit haars inziens blijkt dat zij niet bij de ETF was betrokken.

2825 Opgemerkt zij evenwel, dat de commentaren die zij tijdens de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren op basis van die documenten, niet de objectieve vaststellingen van de Commissie in paragraaf 25, punten 1, 9, 23 en 39, van de bestreden beschikking betreffende de deelneming van de Duitse onderneming aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, alsmede de vergadering van de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie van 6 november 1986 te Brussel, zouden hebben kunnen weerleggen. Bijgevolg had de deelneming van Dyckerhoff aan de

overeenkomst tot oprichting van de ETF niet op basis van die commentaren kunnen worden uitgesloten.

2826 In de tweede plaats verklaart Dyckerhoff in haar opmerkingen van 7 februari 1997, dat uit sommige documenten uit het Italiaanse en het Spaanse dossier (documenten nrs. 33.126/12060, 12061 en 12063, alsmede nrs. 33.322/1390—1394) blijkt, dat andere cementproducenten en nationale verenigingen, evenals zijzelf, in de in het kader van de ETF gehouden besprekingen en getroffen maatregelen een geoorloofde poging hadden gezien met het oog op de vaststelling van antidumpingmaatregelen tegen de invoer uit Griekenland.

2827 De stukken waarop aldus een beroep wordt gedaan, blijken evenwel de antwoorden van Unicem te bevatten op vragen van de Commissie in het kader van de procedure die heeft geleid tot de vaststelling van de PvB en van de bestreden beschikking, alsmede de antwoorden van Oficemen op vragen van het Tribunal de Defensa de la Competencia. In die antwoorden ontkennen Unicem en Oficemen, dat op basis van de vergaderingen van de ETF maatregelen tegen de Griekse producenten zijn getroffen. Het is duidelijk dat dergelijke ontkenningen noch de in de paragrafen 25, punten 15 en 24, en 53, punt 7, van de bestreden beschikking bedoelde fragmenten uit documenten, waarop de Commissie zich terecht heeft gebaseerd om het mededingingsverstorende doel van de ETF aan te tonen, noch de in punt 2825 supra genoemde objectieve vaststellingen, naar aanleiding waarvan de Commissie de deelneming van Dyckerhoff aan de inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking heeft genomen, zouden hebben kunnen weerleggen.

2828 In de derde plaats wijst Dyckerhoff in haar opmerkingen van 7 februari 1997 op de agenda van een vergadering van SFIC (document nr. 33.126/14828), waaruit zou blijken, dat er ten tijde van de kwestie van de Griekse uitvoer individuele en autonome initiatieven van nationale producenten en verenigingen bestonden. Dit zou ontzenuwen, dat er toentertijd sprake was van een onderlinge afstemming in Europa met het oog op de invoer uit Griekenland.

2829 Voorts hadden dergelijke individuele en autonome initiatieven volgens Dyckerhoff ook betrekking op de invoer uit andere markten dan de Griekse markt, waaruit zou blijken dat in Europa geen onderlinge afstemming nodig was om de invoer uit Griekenland te bestrijden. Zij noemt om te beginnen documenten betreffende de Franse markt (documenten nrs. 33.126/5695—5698, 5637—5640, 5651—5656, 5657—5659, 5709—5713 en 5714—5724). Zij vraagt zich af, waarom de ETF de invoer uit Griekenland intensief zou hebben moeten bestrijden, terwijl soortgelijke invoer uit andere markten slechts op nationaal niveau zou zijn besproken. Vervolgens verwijst zij naar documenten betreffende de Spaanse markt, te weten een verslag van Oficemen (documenten nrs. 33.322/1311—1318) en een verslag van de raad van bestuur van Asland (documenten nrs. 33.322/1604, 1607 en 1608), waarin enkel nationale maatregelen ter bestrijding van de invoer zouden worden overwogen.

2830 Vastgesteld zij evenwel, dat de commentaren van Dyckerhoff, zo zij in de loop van de administratieve procedure hadden kunnen worden geformuleerd, niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken zouden hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het ontstaan van het „Griekse probleem", niet alleen aanleiding had gegeven tot individuele initiatieven op bepaalde markten, doch ook tot de totstandkoming van een multilaterale afspraak tussen verschillende ondernemingen, waaronder Dyckerhoff, en Europese ondernemersverenigingen, die betrekking had op de oprichting van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland, kon worden beëindigd.

2831 In de vierde plaats noemt Dyckerhoff in haar opmerkingen van 7 februari 1997 fragmenten uit een interne nota van Italcementi die betrekking hebben op de invoer uit Griekenland (documenten nrs. 33.126/2950, 2951 en 2954) en waarin de ETF of andere ondernemingen of verenigingen die lid zijn van de ETF, niet rechtstreeks zouden worden genoemd. Uit die fragmenten blijkt volgens haar, dat het „Griekse probleem" in Italië tezamen met de door de uitvoer uit Joegoslavië veroorzaakte problemen was behandeld. Die fragmenten maken weliswaar rechtstreeks melding van de activiteiten van de ETF betreffende een aanval op de Griekse markt, doch verwijzen niet naar enige maatregel waartoe de ETF zou hebben besloten of die zij zou hebben gecoördineerd.

2832 Opgemerkt zij evenwel dat Dyckerhoff twee tegenstrijdige interpretaties van de betrokken nota van Italcementi geeft. Enerzijds stelt zij, dat de fragmenten uit die nota geen rechtstreeks verband houden met de ETF, en anderzijds dat die fragmenten rechtstreeks melding maken van de activiteiten van de ETF. In werkelijkheid wijdt de opsteller van die nota een bijzonder deel, onder punt „2. Attività Task Force", aan de activiteiten van de ETF (document nr. 33.126/2950).

2833 Voorts verduidelijkt Dyckerhoff niet, in hoeverre de commentaren die zij in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren om erop te wijzen, dat het Griekse en het Joegoslavische „vraagstuk" in Italië tezamen waren behandeld, relevant hadden kunnen zijn in het kader van haar verweer tegen de punten van bezwaar betreffende de ETF.

2834 Hoe dan ook zouden de commentaren die zij in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren op basis van die nota van Italcementi, niet de verschillende in de punten 2825 en 2830 supra genoemde objectieve vaststellingen hebben kunnen weerleggen, op grond waarvan de Commissie terecht heeft geconcludeerd tot de deelneming van Dyckerhoff aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF waarmee de goedkope invoer van cement in West-Europa moest worden beëindigd.

2835 In de vijfde plaats noemt Dyckerhoff in haar opmerkingen van 7 februari 1997 een reeks van documenten (documenten nrs. 33.126/14832, 17129, 17140, 17171, 17176, 17187, 17193, 17196, 17071, 17158 en 19875—19887), waaruit zou blijken, dat de nationale verenigingen, inzonderheid de Franse en de Britse, hun nationale autoriteiten in kennis hadden gesteld van hun bezorgdheid over de invoer uit Griekenland. In dat verband heeft zij telkens verklaard

(antwoord op de PvB, blz. 60, en verzoekschrift, blz. 92), dat de activiteiten van de ETF waaraan zij heeft deelgenomen, uitsluitend betrekking hadden op het indienen van een antidumpingklacht bij de Commissie. Zij beroept zich voorts op een, niet bij haar opmerkingen gevoegd, verslag van Oficemen betreffende invoer uit Tunesië, waarin melding zou worden gemaakt van bij de nationale en communautaire autoriteiten te ondernemen stappen.

2836 In haar opmerkingen van 5 januari 1998 noemt Dyckerhoff een interne nota van Blue Circle van 2 september 1986, waaruit zou blijken dat de Europese cementproducenten de Commissie wilden verzoeken, maatregelen te treffen tegen de invoer van cement uit Griekenland, die onverenigbaar met het gemeenschapsrecht werd geacht (documenten nrs. 33.126/11023—11025). Zij noemt eveneens twee met de hand geschreven nota's van Blue Circle betreffende de voorbereiding van de vergadering van de ETF van begin september 1986, uit de inhoud waarvan zou blijken, dat die voorbereiding enkel betrekking had op politieke maatregelen jegens het Europees Parlement en de Commissie (documenten nrs. 33.126/11028—11034), alsmede een faxbericht van 17 september 1986 van Sir John Milne van Blue Circle, blijkens hetwelk uitsluitend politieke kwesties het centrale gespreksthema waren geweest tijdens de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden (document nr. 33.126/11079). Zij noemt nog een aantal documenten die zouden getuigen van het rechtmatige karakter van de activiteiten van de ETF, aangezien daarin verslag wordt gedaan van de stappen die de cementproducenten en hun nationale verenigingen bij hun nationale autoriteiten hebben ondernomen (documenten nrs. 33.126/16494, 16495, 16467, 16469—16471, 16473—16487, 15364—15366, 11125, 11126 en 11127). Ten slotte vestigt zij de aandacht op de inhoud van een interne nota van Blue Circle van 5 september 1986 betreffende de ontmoeting met leden van het Europees Parlement op 9 en 10 september 1986 te Straatsburg, waaruit zou blijken dat het initiatief tot die stappen niet door de Duitse producenten was genomen (documenten nrs. 33.126/11052 en 11053).

2837 Opgemerkt zij evenwel, dat de documenten nrs. 33.126/11028—11034, anders dan Dyckerhoff tracht geldend te maken, geen ander licht werpen op de inhoud van de twee vergaderingen van 9 september 1986 te Baden-Baden, die worden beschreven in paragraaf 25, punten 21 tot en met 33, van de bestreden beschikking. In de met de hand geschreven notities in die documenten wordt namelijk enkel gesproken van een vergadering op 9 september 1986 te Baden-Baden, zonder dat het voorwerp daarvan wordt gepreciseerd, en van een vergadering op de dag daarna met leden van het Europees Parlement te Straatsburg. Die gegevens zijn dus niet in tegenspraak met de vaststellingen op basis van de in paragraaf 25, punten 21 tot en met 33, van de bestreden beschikking bedoelde stukken, te weten dat er op 9 september 1986 te Baden-Baden eerst om 12.00 uur 's middags een vergadering van de ETF heeft plaatsgevonden ter voorbereiding van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF en vervolgens in de late namiddag laatstbedoelde vergadering, tijdens welke achtereenvolgens de oprichting van de ETF, zijn mededingingsverstorend doel, zijn samenstelling, alsmede de organisatie van zijn werkzaamheden en de verschillende ontmoedigings- en overredingsmaatregelen die hij moest onderzoeken, werden behandeld.

2838 Hetzelfde geldt voor het faxbericht van Blue Circle van 17 september 1986 (document nr. 33.126/11079): dat in dit stuk uitsluitend van politieke overwegingen na de vergadering van de week daarvoor te Baden-Baden wordt gesproken, kan de in het vorige punt genoemde objectieve vaststellingen niet weerleggen.

2839 Overigens is reeds opgemerkt (supra, punt 2819), dat de Commissie nooit heeft ontkend, dat het opdoemen van het vraagstuk van de Griekse uitvoer aanleiding had gegeven tot omvangrijke acties waarmee de nationale autoriteiten bewust moesten worden gemaakt en er pressie op hen moest worden uitgeoefend, doch dat zij in de bestreden beschikking enkel aandacht heeft besteed aan de maatregelen die verder gingen dan die acties (bestreden beschikking, voetnoot 115). De commentaren die Dyckerhoff in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren om de politieke dimensie van het Griekse dossier te benadrukken, zouden dus enkel een aspect van dit dossier hebben kunnen illustreren waarop de Commissie naar behoren is ingegaan. Die commentaren zouden daarentegen niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat de dreigende invoer in West-Europa van cement uit Griekenland tegelijk met de politieke acties, ook tot de oprichting van de ETF had geleid, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) op de Europese markten kon worden beëindigd. Die commentaren zouden evenmin de objectieve vaststellingen in punt 2825 supra betreffende de deelneming van Dyckerhoff aan verschillende vergaderingen die waren gewijd aan de ETF en zijn onrechtmatige activiteiten, hebben kunnen weerleggen.

2840 In de zesde plaats verwijt Dyckerhoff in haar opmerkingen van 7 februari 1997 de Commissie, dat zij in de uiteenzetting van de feiten betreffende de Griekse markt in de PvB (hoofdstuk 7) geen melding heeft gemaakt van de door de Europese producenten overwogen antidumping-procedure en de overheidsmaatregelen ten gunste van de Griekse producenten, hoewel die maatregelen in verschillende documenten wel worden genoemd (documenten nrs. 33.126/19882 en 19884).

2841 In voetnoot 113 van de bestreden beschikking verklaart de Commissie evenwel, dat „[o]p het moment van toetreding tot de Gemeenschappen (...) de Griekse bedrijfstak veel staatssteun [ontving]", en noemt zij vervolgens een aantal beschikkingen die zij gedurende en na de periode waarin de ETF operationeel was, ter zake van die steun heeft gegeven. In paragraaf 53, punt 8, van de bestreden beschikking gaat zij gedetailleerd in op het door Lafarge tijdens de hoorzitting van 12 maart 1993 aangevoerde argument, dat „artikel 85, lid 1, [van het Verdrag] niet op de vertegenwoordigers van de ETF van toepassing is, aangezien deze uit wettige zelfverdediging tegen de export van de Griekse producenten die van nationale overheden ongeoorloofde steun ontvingen, gehandeld zouden hebben". De Commissie had in de loop van de administratieve procedure dus een juist beeld van de economische context van de reacties van de Europese producenten op de invoer uit Griekenland. Bijgevolg zouden de commentaren die Dyckerhoff toentertijd op basis van de documenten nrs. 33.126/19882 en 19884 zou hebben kunnen formuleren, slechts hebben kunnen aanknopen bij de opmerkingen waarmee in de bestreden beschikking reeds naar behoren rekening was gehouden.

2842 In de zevende plaats wijst Dyckerhoff in haar opmerkingen van 5 januari 1998 op verscheidene telexberichten van Blue Circle betreffende de planning van de vergadering van de ETF van 10 september 1986. Zij wordt in geen van die telexberichten genoemd, hetgeen volgens haar erop duidt dat zij niet heeft deelgenomen aan de planning en de voorbereiding van de vermeende activiteiten van de ETF (documenten nrs. 33.126/11010—11012). Hetzelfde argument ontleent Dyckerhoff aan de telexberichten betreffende de vergaderingen van de ETF van 21 oktober 1986 en januari, maart en mei 1987 (documenten nrs. 33.126/15343—15347, 18874—18894, 18901—18918, 18950, 18951, 18953—18955 en 18956—18960).

2843 De Commissie heeft evenwel nooit beweerd, dat op 10 september 1986 een vergadering van de ETF heeft plaatsgevonden. In paragraaf 25, punt 21, van de bestreden beschikking merkt zij op, dat de ETF op 9 september 1986 om 12.00 uur 's middags te Baden-Baden is bijeengekomen, zonder te beweren dat Dyckerhoff die vergadering heeft bijgewoond. In de bestreden beschikking stelt zij evenmin, dat Dyckerhoff heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de ETF van 21 oktober 1986 en 9 januari 1987, aan de vergadering van zijn subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 of aan de vergadering van eind mei 1987, tijdens welke het lot van de ETF werd besproken. Zoals in punt 2825 supra opgemerkt, heeft de Commissie Dyckerhoffs deelneming aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden en de vergadering van de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie van 6 november 1986 te Brussel vastgesteld. De commentaren die de Duitse onderneming in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren op basis van de in het vorige punt bedoelde documenten, zouden die objectieve vaststellingen, die voor de Commissie aanleiding waren om de deelneming van Dyckerhoff aan de inbreuk betreffende de oprichting van de ETF in aanmerking te nemen, niet hebben kunnen weerleggen.

2844 Voorts bepaalt de Commissie in paragraaf 53, punt 4, van de bestreden beschikking haar standpunt ter zake van „de bewering van sommige ondernemingen en ondernemersverenigingen dat zij, omdat zij niet aan de vergadering van de ‚Task Force' of van de subgroepen, maar alleen aan die van de delegatiehoofden hebben deelgenomen, niet als verantwoordelijk voor de onderzochte maatregelen kunnen worden beschouwd". De Commissie heeft in de bestreden beschikking dus volledig rekening gehouden met opmerkingen als die welke thans door Dyckerhoff worden aangevoerd.

2845 In de achtste plaats noemt Dyckerhoff in haar opmerkingen van 5 januari 1998 een interne nota van Blue Circle van 28 augustus 1986 (document nr. 33.126/11013), waarin melding zou worden gemaakt van het mislukken van de pogingen van de opsteller van de nota om een Europees front tegen de invoer uit Griekenland te vormen. Hieruit blijkt volgens Dyckerhoff, dat zij buiten de politieke stappen niet betrokken was bij de vaststelling van collectieve maatregelen met andere Europese producenten.

2846 Anders dan Dyckerhoff beweert, wordt in het betrokken document evenwel niet gesproken van een vermeend mislukken van de poging van Blue Circle om een gezamenlijk Europees front tegen de invoer uit Griekenland in het leven te roepen. Er wordt enkel gewezen op de grote moeilijkheden om het bewijs te leveren van de „heimelijke verstandhouding tussen de Griekse producenten" en om een algehele regeling met de Griekse industrie te treffen.

2847 Hoe dan ook zouden de commentaren die Dyckerhoff in de loop van de administratieve procedure op basis van dit document zou hebben kunnen formuleren, de objectieve vaststellingen in de punten 2825 en 2830 supra betreffende de oprichting van de ETF medio 1986, bedoeld om door middel van een gezamenlijk front te reageren op de invoer die de stabiliteit van de verschillende West-Europese markten bedreigde, en betreffende de deelneming van Dyckerhoff aan die mededingingsregeling niet hebben kunnen weerleggen.

2848 In de negende plaats beweert Dyckerhoff in haar opmerkingen van 5 januari 1998, dat zij volgens een brief van Holderbank aan de vertegenwoordigers van de ETF niet heeft meegewerkt aan de follow-up en aan de uitvoeringsmaatregelen van de vergadering van Baden-Baden, waaraan zij enkel zou hebben deelgenomen ter voorbereiding van de ontmoeting met de afgevaardigden van het Europees Parlement. Haar naam komt namelijk niet voor op de lijst van adressaten van die brief (documenten nrs. 33.126/18870—18873).

2849 Dit gegeven zou evenwel, zo Dyckerhoff het in de loop van de administratieve procedure onder de aandacht had kunnen brengen, niet de inhoud hebben kunnen maskeren van het verslag van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, dat melding maakt van de aanwezigheid van Lose van Dyckerhoff op die vergadering, in de loop waarvan achtereenvolgens de oprichting van de ETF, zijn mededingingsverstorend doel, zijn samenstelling, zijn werkwijze en de verschillende maatregelen die hij moest onderzoeken, werden behandeld (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22-32; documenten nrs. 33.126/18857—18862). De commentaren die Dyckerhoff in de loop van de administratieve procedure op basis van de in het vorige punt genoemde brief van Holderbank zou hebben kunnen formuleren om te proberen aan te tonen dat zij enkel met het oog op de geplande politieke acties bij leden van het Europees Parlement aan die vergadering had deelgenomen, zouden, wat dit betreft, het ontbreken van elk bewijs dat Dyckerhoff op die vergadering de overige deelnemers expliciet zou hebben laten weten, dat zij daaraan deelnam vanuit een andere optiek dan de hunne, niet hebben kunnen compenseren.

2850 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Dyckerhoff tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Dyckerhoff heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

4. Zaak T-36/95, SFIC/Commissie

2851 SFIC verklaart in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat uit een bepaald aantal stukken uit het Britse dossier (documenten nrs. 33.126/17157—17159, 17163, 17164, 17171, 17172, 17182 en 17193) blijkt, dat de CMF talrijke stappen bij haar nationale administratie had ondernomen met het oog op de vaststelling van maatregelen om het hoofd te bieden aan de invoer uit niet-communautaire derde landen of Griekenland. Zo heeft de CMF contact opgenomen met het Ministerie van Handel en met de OFT (supra, punt 1147) om te bezien welke acties van regeringswege mogelijk waren en welke steun zij daaraan kon bieden, door inzonderheid de DTI (supra, punt 416) te informeren omtrent de marktsituatie wat de invoer uit Oost-Europa betreft (documenten nrs. 33.126/17220, 17623—17625, 17628—17630, 17635—17638 en 17641—17653). Wat het vraagstuk van de invoer uit Griekenland betreft, stelt zij dat in verschillende stukken van het Britse dossier, inzonderheid het verslag van de vergadering van de CMF van 8 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/17168 en 17178), wordt gesproken van rechtstreekse betrekkingen tussen de regering van het Verenigd Koninkrijk en de Griekse regering, hetgeen het argument van SFIC kracht bijzet, dat dat vraagstuk eerder tot een bilaterale reactie van een lobby zou leiden dan tot de uitvoering van mededingingsregelingen. Die stukken tonen haars inziens bovendien nog eens het economisch belang van het „Griekse probleem" aan. Van de stukken in het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk noemt SFIC voorts het verslag van de vergadering van de CMF van 3 juni 1987, waarin melding

wordt gemaakt van de contacten die de Franse administratie met de Britse administratie heeft aangeknoopt toen cement uit Griekenland via de haven van Rouen in Frankrijk dreigde te worden ingevoerd. Ten slotte zou uit verschillende stukken uit het dossier betreffende Spanje (documenten nrs. 33.126/1319—1323, 1604, 1607 en 1608) blijken, dat Oficemen in het kader van lobbyactiviteiten bij haar regeringsautoriteiten stappen heeft ondernomen met betrekking tot diverse vraagstukken, zoals dat van de certificatie van de kwaliteit van het cement. Al die documenten zouden voor SFIC bijzonder dienstig zijn geweest tot staving van haar standpunt, dat de door haar gedurende de betrokken periode, individueel of via Cembureau, ondernomen acties geoorloofd waren. Zo de Cembureau-overeenkomst had bestaan, zouden de verschillende nationale verenigingen ter bestrijding van de invoer (met name uit Griekenland) immers volstrekt andere stappen hebben genomen.

2852 In haar opmerkingen van 7 januari 1998 beroept SFIC zich op een aantal stukken (documenten nrs. 33.126/2088—2096, 2122—2125, 7717—7722, 11003, 11004, 11021, 11022, 11052, 11053, 11066—11068, 11077—11079, 11122—11124, 11130, 11131, 11180, 11181, 15388, 16436, 16437, 16467, 16468, 16469, 16470, 16471, 16472—16474, 16488, 16489, 16490, 16508 en 16509), die haars inziens haar in de loop van de administratieve procedure afgelegde verklaringen bevestigen, waarmee zij wilde aantonen, dat haar maatregelen en die van andere Europese verenigingen en ondernemingen om op Europees niveau het hoofd te bieden aan de ongeoorloofde uitvoer uit Griekenland, hadden bestaan in politieke stappen bij regerings en communautaire instanties met de bijzondere steun van leden van het Europees Parlement, welke stappen overigens vruchten hadden afgeworpen. SFIC vermeldt voorts het verslag van de vergadering van de raad van bestuur van CBR van 29 maart 1988 (documenten nrs. 33.126/7635—7637), dat zou illustreren dat de Commissie zich betrekkelijk passief heeft opgesteld tegenover de situatie van de Griekse cementindustrie, hoewel bepaalde praktijken van die industrie niet met de gemeenschapsregels strookten. Dit document was voor SFIC dienstig geweest om het vraagstuk van de invoer in Europa van cement uit Griekenland beter te begrijpen en om de noodzaak van de daarna zowel op het niveau van de bedrijfstakverenigingen als op het niveau van bepaalde cementproducenten getroffen lobbymaatregelen te rechtvaardigen. Ten slotte verwijst SFIC naar het fragment uit een door Blue Circle op 8 december 1989 tot de Commissie gerichte memorie (documenten nrs. 33.126/13633—13648), waarin te kennen zou worden gegeven dat de door de ambtenaren van de Commissie bij Blue Circle in beslag genomen documenten betreffende de invoer uit Griekenland „ten volle de bewering van Blue Circle bevestigen, dat, hoewel diverse mogelijke oplossingen zijn besproken voor de problemen in verband met het Griekse besluit om sterk gesubsidieerd cement naar het Verenigd Koninkrijk uit te voeren, nooit een overeenkomst of regeling met de overige Europese cementproducten is getroffen of ten uitvoer is gelegd" (document nr. 33.126/13643). Volgens SFIC had de in die memorie vervatte informatie haar omwille van de eerbiediging van de rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure toegankelijk moeten worden gemaakt, aangezien het om een ontlastend stuk ging.

2853 Zoals reeds meermalen gezegd (onder meer supra, punt 2819), heeft de Commissie evenwel nooit ontkend, dat het vraagstuk van de invoer in West-Europa, met name uit Griekenland, aanleiding had gegeven tot een campagne om de nationale en communautaire autoriteiten bewust te maken van de gevolgen van die goedkope invoer en pressie op hen uit te oefenen, doch heeft zij in de bestreden beschikking enkel aandacht besteed aan de maatregelen die verder gingen dan die politieke stappen (bestreden beschikking, voetnoot 115). De commentaren die SFIC in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren om de nadruk te leggen op de politieke stappen die waren gedaan naar aanleiding van het Griekse vraagstuk, zouden dus enkel een aspect van dit dossier hebben kunnen illustreren waarop de Commissie naar behoren is ingegaan en dat zij niet heeft betwist. Die commentaren zouden daarentegen niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben

kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat de dreigende invoer in West-Europa van cement uit Griekenland, niet alleen tot politieke acties had geleid, doch ook tot de oprichting van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) op de Europese markten kon worden beëindigd.

2854 Bovendien zouden die commentaren niet de verschillende objectieve vaststellingen door de Commissie in paragraaf 29, punt 4, van de bestreden beschikking, op basis waarvan zij terecht de deelneming van SFIC aan de inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van de ETF in aanmerking heeft genomen, hebben kunnen weerleggen.

2855 De commentaren die SFIC in de loop van de administratieve procedure op basis van het document van CBR (documenten nrs. 33.126/7635—7637) zou hebben kunnen formuleren, zouden hebben aangeknoopt bij de opmerkingen die Lafarge tijdens de hoorzitting van 12 maart 1993 had gemaakt en waarmee zij de collectieve maatregelen van de Europese producenten tegen de invoer uit Griekenland poogde te rechtvaardigen met het argument dat zij uit wettige zelfverdediging zouden hebben gehandeld; de Commissie heeft haar standpunt ten aanzien van die opmerkingen bepaald in paragraaf 53, punt 8, van de bestreden beschikking.

2856 Ten slotte zouden de commentaren die SFIC in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren op basis van de ontkenningen van Blue Circle (documenten nrs. 33.126/13633—13648), die rechtstreeks betrokken was bij de ETF, duidelijk niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie terecht tot het bestaan van de „ETF"-coalitie en tot de betrokkenheid van SFIC bij die mededingingsverstorende afspraak heeft geconcludeerd.

2857 Concluderend zou er geen, zelfs niet kleine, kans hebben bestaan, dat de verschillende commentaren van SFIC tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. SFIC heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

5. Zaak T-39/95, Ciments français/Commissie

2858 Ciments français beweert in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat zij op grond van bepaalde documenten betreffende de hoofdstukken van de PvB die zijn gewijd aan Griekenland, het Verenigd Koninkrijk en Italië, had kunnen aantonen dat, anders dan de Commissie stelt, de tegen de invoer uit Griekenland ondernomen acties noch door de ETF, noch door de delegatiehoofden, noch op basis van een afspraak tussen Cembureau en verschillende Europese producenten waren getroffen.

2859 Zij verwijst in dat verband naar verschillende documenten [interne nota's van Italcementi van 15 en 26 oktober 1987 (documenten nrs. 33.126/2945—2951) en verslag van de vergadering van een werkgroep van 12 januari 1988 te Rome (documenten nrs. 33.126/19871—19873)], die betrekking hebben op maatregelen betreffende de invoer in Italië van cement uit Griekenland en waarin in het geheel geen gewag wordt gemaakt van enige op het niveau van Cembureau of de ETF gesloten overeenkomst tussen Italiaanse en Europese producenten.

2860 Vervolgens beweert zij, dat de maatregelen betreffende de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland noch voor rekening van de delegatiehoofden noch voor rekening van de ETF kwamen en dat er geen verband met Cembureau was. Zij noemt in dat verband een aantal documenten, waarvan de data zouden overeenkomen met die van de door de Commissie bedoelde vergaderingen van de ETF of van de delegatiehoofden, en waaruit zou blijken, dat de Britse producenten in hun eentje op nationaal en communautair niveau een juridische en politieke oplossing hebben gezocht voor de door de invoer uit Griekenland veroorzaakte moeilijkheden, zonder dat ooit werd gerept over met de ETF of de delegatiehoofden afgestemde acties (documenten nrs. 33.126/10827, 10828, 17157—17159, 17166—17170, 17178, 17179 en 19881—19887).

2861 In haar opmerkingen van 21 november 1997 noemt Ciments français verschillende documenten waaruit zou blijken, dat de ETF en de vergaderingen van de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie er enkel op gericht waren om onder impuls van de Britse producenten op nationaal en communautair niveau lobbyacties te organiseren teneinde een halt toe te roepen aan de subsidies voor de uitvoer uit Griekenland naar de overige lidstaten van de Gemeenschap (documenten nrs. 33.126/18961, 16494, 16495, 16493, 16508, 16489, 16490, 16469, 18962, 18963, 16463, 11021, 11022, 11052, 11053, 18972, 16443, 11079, 16436, 16437, 11123—11126, 11165—11167, 11171—11175 en 19014—19016). Voorts bevestigen enkele van die documenten volgens haar, dat de enige rol van Laplace, president-directeur van Ciments français en toentertijd voorzitter van SFIC, was om de Franse industrie bij die politieke stappen te vertegenwoordigen (documenten nrs. 33.126/18962, 18963, 11021, 11022, 11052 en 11053).

2862 Vastgesteld zij evenwel, dat al die commentaren, zo Ciments français die in de loop van de administratieve procedure had kunnen formuleren, niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken zouden hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het „Griekse vraagstuk" naast individuele reacties van de door de invoer uit Griekenland meest rechtstreeks bedreigde markten (met name het Verenigd Koninkrijk en Italië) en politieke acties om de nationale en communautaire autoriteiten bewust te maken en pressie op hen uit te oefenen, op initiatief van een aantal grote ondernemingen, waaronder Ciments français, had geleid tot de oprichting van de ETF, die met het oog op aanbevelingen aan de delegatiehoofden de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de destabiliserende invoer (in de eerste plaats vanuit Griekenland) op de Europese markten kon worden beëindigd.

2863 Bovendien heeft Ciments français, na tijdens de hoorzitting van 12 maart 1993 te hebben verklaard dat haar president-directeur Laplace, die toentertijd eveneens voorzitter van SFIC was, de vergaderingen van Rome, Stockholm en Brussel had bijgewoond, beweerd dat de

aanwezigheid van Laplace „op deze vergaderingen van de Head Delegates verband hield met zijn rol in het ‚Syndicat' en in het Contactcomité" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 9).

2864 In weerwil van deze verklaringen was de Commissie van mening (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 13):

„Zelfs indien Laplace, evenals andere vertegenwoordigers, had deelgenomen in zijn hoedanigheid van voorzitter van een vereniging of comité, zou hij bij zijn deelname aan de vergaderingen dit niet los kunnen zien van zijn functie van president-directeur van Ciments français. Zijn aanwezigheid waarborgde de rol van het ‚Syndicat' en het Comité in de ‚Task Force', evenals die van de onderneming die hij leidde."

2865 De in punt 2861 supra uiteengezette commentaren van Ciments français, waarmee zij wilde benadrukken dat de enige rol van Laplace was om de Franse industrie te vertegenwoordigen bij de in het kader van de Griekse zaak uitgevoerde politieke acties, zouden geen nieuw element aan die discussie hebben toegevoegd. Op grond van die commentaren had de verantwoordelijkheid van Ciments français voor de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk dus niet kunnen worden uitgesloten.

2866 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de verschillende commentaren van Ciments français tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Ciments français heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

6. Zaak T-42/95, Heidelberger/Commissie

2867 Heidelberger stelt in haar opmerkingen van 20 februari 1998, dat uit verschillende documenten blijkt, dat zij er geen enkel economisch belang bij had om deel te nemen aan tegen de Griekse producenten gerichte ontmoedigingsmaatregelen, omdat Zuid-Duitsland om geografische redenen niet door de Griekse leveringen kon worden geraakt. Zij noemt in de eerste plaats de documenten nrs. 33.126/19902, 19910, 19918 en 19935, blijkens welke Heracles gedurende 1985 en 1986 geen cement in Duitsland had geleverd, in de tweede plaats pagina 8 van het 32 pagina's tellende document dat is opgenomen in ordner L, waarin de documenten nrs. 33.126/19411—19418 voorkomen, waarvan de inhoud eveneens zou laten zien, dat er van 1985 tot en met 1989 geen leveringen van cement uit Griekenland in Duitsland hebben plaatsgevonden, en in de derde plaats de documenten nrs. 33.126/19397 en 19401, blijkens de inhoud waarvan in 1990, toen naar de Commissie zelf had vastgesteld (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 48) dat de ETF niet meer bestond, evenmin dergelijke leveringen in Duitsland zouden hebben plaatsgevonden. Heidelberger merkt voorts op dat, met uitzondering van de in de bestreden beschikking genoemde stukken, haar naam in geen van de ordners betreffende de ETF voorkomt. Als voorbeeld noemt zij het grote aantal stukken betreffende de

oprichting van Interciment en inzonderheid de documenten nrs. 33.126/7639—7641, 7643, 7644, 7657 en 7658.

2868 Opgemerkt zij evenwel, dat de commentaren die Heidelberger in de loop van de administratieve procedure op basis van die verschillende documenten zou hebben kunnen formuleren ten bewijze van haar vermeende gebrek aan belangstelling voor maatregelen ter bestrijding van de invoer uit Griekenland, niet de vaststelling van de Commissie in paragraaf 25, punt 1, van de bestreden beschikking zouden hebben kunnen weerleggen, dat de Duitse onderneming had deelgenomen aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, waar werd overeengekomen om snel en gezamenlijk te reageren op het besluit van de Griekse cementindustrie om twee miljoen ton cement naar West-Europa uit te voeren, welk besluit als een „zeer ernstig probleem" voor „alle markten" werd ervaren (document nr. 33.126/18771). Op grond van die commentaren had dus niet de verantwoordelijkheid van Heidelberger voor de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk kunnen worden uitgesloten.

2869 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Heidelberger tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Heidelberger heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

7. Zaak T-43/95, Lafarge/Commissie

2870 Lafarge stelt, dat de toegang tot de gehele PvB en het gehele onderzoeksdossier van de Commissie dienstig zou zijn geweest tot staving van haar verweer tijdens de administratieve procedure op vier specifieke punten betreffende het punt van bezwaar inzake de oprichting van de ETF: het ontbreken van een Europees kartel ter bestrijding van de invoer uit Griekenland; de economische context en de politieke dimensie van het Griekse vraagstuk; de rol van de ETF daarin; de informatie van de Commissie met betrekking tot de binnen de ETF gevolgde redenering.

2871 In de eerste plaats beroept Lafarge zich in haar opmerkingen van 10 februari 1997 en 28 januari 1998 op het feit, dat in de stukken die haar toegankelijk zijn gemaakt na de in punt 2816 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang, in het geheel niet wordt gesproken van het bestaan van een Europees kartel ter bestrijding van de invoer van cement uit Griekenland.

2872 Opgemerkt zij evenwel, dat de commentaren die Lafarge op basis van die vermeende vaststelling zou hebben kunnen formuleren, niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken zouden hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft geconcludeerd tot het bestaan van een multilaterale afspraak tussen verschillende Europese ondernemingen — waaronder Lafarge — en onder-

nemersverenigingen, die betrekking had op de oprichting van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de destabiliserende invoer in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland, kon worden beëindigd.

2873 In de tweede plaats verwijst Lafarge in haar opmerkingen van 10 februari 1997 en 28 januari 1998 naar een groot aantal documenten die haars inziens in de loop van de administratieve procedure dienstig zouden zijn geweest ter illustratie van de economische context en de politieke dimensie van het Griekse vraagstuk.

2874 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 noemt zij in de eerste plaats een verslag van de vergadering van CMF van 17 juli 1986 (document nr. 33.126/17158), dat de politieke dimensie van het Griekse vraagstuk illustreert, in de tweede plaats documenten waaruit blijkt dat de Britse overheid tevergeefs bij de Commissie in actie is gekomen ter bestrijding van het „Griekse probleem" (documenten nrs. 33.126/17163, 17171 en 19880), in de derde plaats documenten die betrekking hebben op de door de Britse overheid ten aanzien van de Griekse regering getroffen maatregelen om de invoer van cement uit Griekenland te verhinderen en waarin zou worden geduid op de sluiting van een intergouvernementele quotaovereenkomst (documenten nrs. 33.126/17168, 17178 en 19878), en in de vierde plaats documenten betreffende de interventie van de Britse mededingingsautoriteit, waaruit zou blijken dat de Britse overheidsinstanties betrokken waren bij de handelingen van hun cementindustrie om zich te verzetten tegen de dreiging van gesubsidieerde invoer uit Griekenland (documenten nrs. 33.126/17133, 17171, 17169, 17168 en 17176). Lafarge produceert voorts twee verslagen van vergaderingen van CMF (documenten nrs. 33.126/17191—17196, inzonderheid 17193), die zouden aantonen dat de ETF in zijn inspanningen is voorbijgestreefd door de politiek en wel door de sluiting in december 1986 van een Grieks-Britse intergouvernementele overeenkomst tot beperking van de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland.

2875 In haar opmerkingen van 28 januari 1998 beroept Lafarge zich in de eerste plaats op documenten waarin in het geheel niet zou worden gesproken van het bestaan van een Europees kartel en waaruit aldus zou blijken, dat het bij de acties van de Britse industrie om eenzijdige acties ging (documenten nrs. 33.126/10825, 10827—10829, 11007—11009, 10837, 11015—11020, 11074, 11075, 11110, 11116 en 11000), in de tweede plaats op documenten die de door de Britse industrie dienaangaande verworven politieke steun illustreren (documenten nrs. 33.126/16473 en 16474), in de derde plaats op documenten waaruit blijkt dat de enige acties ter oplossing van het „Griekse probleem" die van de overheidsinstanties waren waarmee een einde moest worden gemaakt aan de aan de Griekse cementindustrie toegekende onrechtmatige steun (documenten nrs. 33.126/11119—11131, 11165, 10840—10844, 11164—11169, 11171, 11172, 11177 en 11190—11191), in de vierde plaats op documenten blijkens welke politieke stappen waren ondernomen door de Duitse, de Belgische en de Italiaanse industrie (documenten nrs. 33.126/18961, 16494, 16495, 16465—16468, 16472, 16508, 16436, 16442, 2088—2090, 2122—2125, 16087, 16088, 16091—16104, 16016—16110 en 7725—7740), en in de vijfde plaats op documenten ten bewijze van het bestaan van een op de Britse markt georiënteerd Grieks kartel dat door de Griekse regering werd ondersteund (documenten nrs. 33.126/19369, 19370—19392, 11004, 11108 en 11109).

2876 Zoals reeds meermalen is opgemerkt (supra, punt 2819), was de politieke dimensie van het Griekse vraagstuk de Commissie evenwel niet ontgaan, doch had zij zich in de bestreden beschikking uitsluitend geconcentreerd op de maatregelen die verder gingen dan die politieke acties (voetnoot 115). Voorts wijst de Commissie er in paragraaf 28, punt 13, van de bestreden beschikking op, dat in december 1986 de Grieks-Britse intergouvernementele overeenkomst tot beperking van de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland is gesloten, en merkt zij op dat op de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van de ETF van 17 maart 1987 van deze „gewichtige politieke" overeenkomst gewag is gemaakt.

2877 De Commissie had eveneens juist gezien, dat de reactie van de Europese producenten op de invoer uit Griekenland was ingegeven door de staatssteun (supra, punt 2841; bestreden beschikking, voetnoot 113). In paragraaf 53, punt 8, van de bestreden beschikking wijst zij de opmerkingen van de hand die tijdens de hoorzitting van maart 1993 juist door Lafarge waren gemaakt om te trachten die reacties door een vermeende wettige zelfverdediging te rechtvaardigen. Om de in paragraaf 53, punt 8, vijfde alinea, uiteengezette redenen, te weten dat volgens bepaalde documenten de doelstelling van de ETF algemener was dan enkel de bestrijding van de invoer uit Griekenland, zou noodzakelijkerwijs hetzelfde lot zijn beschoren voor het argument van Lafarge, dat er ten tijde van de ETF een Grieks uitvoerkartel bestond.

2878 De commentaren die Lafarge in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren op basis van de verschillende in de punten 2874 en 2875 supra bedoelde documenten, zouden dus slechts hebben kunnen aanknopen bij de overwegingen waarmee de Commissie in de bestreden beschikking naar behoren rekening heeft gehouden. Die commentaren zouden daarentegen niet de in punt 2872 supra genoemde objectieve vaststellingen betreffende de oprichting door een aantal Europese producenten en producentenverenigingen — waaronder Lafarge — van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) in West-Europa moest worden beëindigd, hebben kunnen weerleggen.

2879 In de derde plaats beroept Lafarge zich in haar opmerkingen van 10 februari 1997 en 28 januari 1998 op een aantal documenten blijkens welke de werkelijke rol van de ETF in de Griekse zaak erin bestond, te lobbyen en te overleggen.

2880 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 wijst deze verzoekster wat dit punt betreft op de documenten nrs. 33.126/17168, 17176, 17163, 17646, 17648, 17178 en 19878—19888.

2881 In haar opmerkingen van 28 januari 1998 noemt zij documenten waaruit blijkt, dat de Britse cementindustrie er toentertijd bij de Europese industrie in haar geheel op aandrong, zich aan te sluiten bij haar publieke campagne tot bewustmaking van het Griekse vraagstuk (documenten nrs. 33.126/18961, 18962, 18972 en 19011). Zij wijst vervolgens op documenten die de vergadering van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden zouden betreffen en waaruit zou blijken dat die vergadering de Britse producenten de gelegenheid diende te bieden om de overige vertegenwoordigers van de Europese industrie in kennis te stellen van de inhoud van de voor de

volgende dag geplande presentatie van het „Griekse probleem" voor leden van het Europees Parlement (documenten nrs. 33.126/11021, 11022, 11033—11039, 11052, 11066—11068, 11072 en 11077). Ten slotte beroept zij zich op documenten betreffende de vergadering van de ETF van 6 november 1986 te Brussel, waaruit zou blijken dat die vergadering strekte tot voorbereiding van het voor dezelfde dag geplande onderhoud met het Commissielid Sutherland over het Griekse vraagstuk (documenten nrs. 33.126/11077, 11078, 18991, 18992 en 19003).

2882 Om te beginnen blijkt uit de documenten nrs. 33.126/11021, 11022, 11033—11039, 11052, 11066—11068, 11072 en 11077, die volgens Lafarge verband houden met de inhoud van de in paragraaf 25, punt 21, van de bestreden beschikking vermelde vergadering van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, hooguit, dat op 9 september 1986 te Baden-Baden en op 10 september 1986 te Straatsburg verschillende vergaderingen hebben plaatsgevonden. Volgens document nr. 33.126/11038 was er op 9 september 1986 achtereenvolgens: om 12.00 uur 's middags een vergadering van de „werkgroep", waarvan het onderwerp niet was aangegeven; om 19.00 uur een vergadering van de „trading group" alsmede een „bespreking van de te volgen strategie voor de vergaderingen van 10 september", en om 21.00 uur een „diner voor alle vertegenwoordigers van de industrie". Op 10 september 1986 vonden tussen 10.30 uur en 15.00 uur een „briefing met Britse leden van het Europees Parlement" plaats en daarna een „lunch met twaalf tot vijftien leden van de commissie Economische en monetaire zaken en industriebeleid van het Europees Parlement". Noch document nr. 33.126/11038, noch de overige bovenbedoelde documenten weerspreken de inhoud van de door de Commissie in paragraaf 25, punten 21 tot en met 33, van de bestreden beschikking bedoelde stukken, waaruit blijkt dat de vergadering van 12.00 uur 's middags op 9 september 1986 te Baden-Baden een vergadering van de ETF was, die „vooral ten doel [had] ten behoeve van de delegatiehoofden die dezelfde dag na 18.00 uur vergaderden, de ‚briefing', onderwerp per onderwerp, voor te bereiden" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 21; document nr. 33.126/18848), en dat in de late namiddag van diezelfde dag, eveneens te Baden-Baden, een vergadering was gehouden van de „delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF", waarop achtereenvolgens de oprichting van de ETF, zijn mededingingsverstorend doel, zijn samenstelling, de organisatie van zijn werkzaamheden en de verschillende ontmoedigings- en overredingsmaatregelen die hij moest onderzoeken, ter sprake werden gebracht (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22-32; documenten nrs. 33.126/18849—18862).

2883 De Commissie heeft nooit betwist, dat de in paragraaf 25, punten 39 tot en met 43, van de bestreden beschikking beschreven vergadering van 6 november 1986 te Brussel onder meer tot doel had, het geplande onderhoud met Sutherland voor te bereiden (zie bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 43). De commentaren die Lafarge in de loop van de administratieve procedure op basis van de documenten nrs. 33.126/11077, 11078, 18991, 18992 en 19003 zou hebben kunnen formuleren, hadden dus slechts kunnen dienen tot staving van hetgeen de Commissie naar behoren had vastgesteld. Die commentaren zouden daarentegen niet hebben kunnen maskeren, dat, zoals blijkt uit de in paragraaf 25, punten 39 tot en met 43, van de bestreden beschikking aangehaalde notulen van die vergadering (documenten nrs. 33.126/19007 en 19008), aldaar eveneens was overeengekomen, dat de ETF moest blijven bijeenkomen om de ontwikkelingen betreffende de dreigende invoer van cement uit Griekenland op de West-Europese markten te volgen.

2884 Voor het overige zouden de verschillende commentaren die Lafarge in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren om de politieke activiteiten van de ETF te benadrukken, niet de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken

hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat de ETF een andere, ongeoorloofde, doelstelling had nagestreefd, te weten het onderzoek van de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen waarmee de destabiliserende invoer (in de eerste plaats vanuit Griekenland) op de West-Europese markten moest worden beëindigd.

2885 In de vierde plaats beroept Lafarge zich in haar opmerkingen van 28 januari 1998 op de documenten nrs. 33.126/11086, 11130 en 11131, teneinde aan te tonen, dat de Commissie op de hoogte was gebracht van het overleg op het niveau van de ETF over het Griekse vraagstuk. Uit die documenten blijkt namelijk, dat de besprekingen tussen de Britse en de Griekse industrie samenhingen met de meer algemene besprekingen over de wijze van oplossing van het „Griekse probleem" en in de context van de bij de Commissie ondernomen lobbyactiviteiten openlijk ter sprake waren gebracht.

2886 Uit de betrokken documenten blijkt evenwel hooguit, dat de Commissie toentertijd op de hoogte was van de bilaterale besprekingen tussen de Britse en Griekse cementproducenten in het kader van de Griekse zaak. Uit geen van die documenten blijkt, dat de Commissie in kennis was gesteld van de oprichting van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de invoer (inzonderheid uit Griekenland) in West-Europa kon worden beëindigd. Bijgevolg zouden de commentaren die Lafarge in de loop van de administratieve procedure op basis van die documenten zou hebben kunnen formuleren, niet de vaststelling door de Commissie in paragraaf 25, punt 7, van de bestreden beschikking hebben kunnen weerleggen, dat „geen enkele onderneming heeft aangegeven of en zo ja, welke ambtenaren van de Commissie van de [op het niveau van de ETF] beoogde gezamenlijke acties in kennis [waren] gesteld".

2887 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Lafarge tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Lafarge heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

8. Zaak T-44/95, Aalborg/Commissie

2888 Aalborg gaat in haar opmerkingen van 10 februari 1997 in de eerste plaats in op een aantal documenten uit het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk (documenten nrs. 33.126/17627, 17629, 17630 en 17641—17653, inzonderheid 17641 en 17646), die betrekking hebben op het onderzoek door de Commissie van een door de Europese cementproducenten ingediende antidumpingklacht, alsmede van acties van de industrietak om de door Griekenland aan zijn lokale industrie toegekende steun aan de kaak te stellen en niet, zoals de Commissie in punt 15 van de PvB beweert, om een schending van de Cembureau-overeenkomst door de Griekse producenten te bestraffen. Op basis van die documenten zou Aalborg het standpunt van de Commissie hebben kunnen weerleggen, dat de ETF in 1986 was opgericht ter waarborging van de toepassing van de in 1983 vastgestelde Cembureau-overeenkomst. Op basis van verschillende fragmenten uit verslagen van tussen juli en september 1986 gehouden vergaderingen van CMF (documenten nrs. 33.126/17158, 17163, 17164,

17168) had zij kunnen aantonen, dat de aanwezigheid van haar directeur, Larsen, op een voorbereidende vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden niet werd verklaard door zijn betrokkenheid bij een Cembureau Task Force, doch door zijn deelneming op 10 september 1986 te Straatsburg aan een actie om leden van het Europees Parlement bewust te maken van het vraagstuk van de door de Helleense Republiek aan haar cementindustrie toegekende onrechtmatige subsidies. Die verslagen van vergaderingen, die ook de ontwikkeling van het „antidumping"-dossier laten zien, zouden Aalborg bovendien van nut zijn geweest bij de staving van haar verweer betreffende de rechtmatigheid van de activiteiten van de cementindustrie. Ten slotte vermeldt Aalborg een interne nota betreffende de vergadering van de „Management Group" van Blue Circle van 19 juni 1986 (documenten nrs. 33.126/10822 en 10823), waarin melding zou worden gemaakt van de bedreiging in de vorm van invoer in het kader van dumping van cement uit Griekenland, alsmede van de lobbyactiviteiten die men bij de Britse autoriteiten dacht te ontplooien teneinde te trachten de omvang van die bedreiging te beperken. Die nota, die betrekking zou hebben op de periode die onmiddellijk voorafging aan het door Blue Circle tot Aalborg gerichte verzoek om zich in verbinding te stellen met haar nationale autoriteiten en met de Deense leden van het Europees Parlement opdat tegen de ongeoorloofde Griekse steun wordt opgetreden, zou haar bijzonder dienstig zijn geweest bij de uiteenzetting van de legitieme redenen die haar ertoe hadden aangezet om deel te nemen aan de voorbereidende vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden.

2889 In haar opmerkingen van 12 januari 1998 noemt Aalborg een aantal documenten (documenten nrs. 33.126/16469, 11000, 11001, 11007—11009, 11074, 11075, 18961, 18962, 18963, 11004, 11021, 11022, 11062—11064, 11054—11060, 16183, 11028—11031, 11033—11038, 7723, 11072, 17173, 17174, 11126, 11130, 11131, 11138—11141, 11116, 11117, 18892—18997 en 15388, en documenten nrs. 33.322/1319—1323). Uit die documenten blijkt haars inziens, dat de Europese cementindustrie zich weliswaar vanaf 1986 bezorgd heeft getoond over het intracommunautaire handelsverkeer, doch dat die bezorgdheid enkel verband hield met de invoer uit Griekenland, welke door de nationale autoriteiten werd gesubsidieerd. Die documenten zouden eveneens aantonen, dat die bezorgdheid heeft geleid tot de oprichting van een ETF, waarin uitsluitend enkele grote Europese cementproducenten waren verenigd (de „Group of Eight"), met uitsluiting van Aalborg, en tot volstrekt legitieme en hoofdzakelijk door Blue Circle geïnstigeerde stappen tot bewustmaking van de nationale en communautaire autoriteiten. Die stappen, die overigens gedeeltelijk succesvol zouden zijn geweest, zouden de enige acties zijn geweest waaraan Aalborg heeft deelgenomen, en zouden verklaren, waarom zij op 9 september 1986 te Baden-Baden heeft deelgenomen aan een vergadering ter voorbereiding van het onderhoud van de dag daarna te Straatsburg met leden van het Europees Parlement, uit welke vergadering de Commissie haars inziens abusievelijk heeft afgeleid, dat zij betrokken was bij de ongeoorloofde mededingingsregeling ETF.

2890 Zoals reeds herhaaldelijk gezegd (onder meer supra, punten 2819 en 2841), had de Commissie evenwel een juist beeld van de politieke dimensie en de economische context van het vraagstuk van de invoer uit Griekenland (zie voetnoten 113 en 115 van de bestreden beschikking). De commentaren die Aalborg zou hebben kunnen formuleren met betrekking tot die verschillende aspecten van het Griekse dossier, zouden dus slechts hebben kunnen aanknopen bij hetgeen door de Commissie in de bestreden beschikking naar behoren is overwogen. Die commentaren zouden daarentegen niet de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het opdoemen van het vraagstuk van de Griekse uitvoer, tegelijk met de acties om de nationale overheidsinstanties en de gemeenschapsinstellingen bewust te maken en pressie op hen uit te oefenen, ook had geleid tot de oprichting van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) in West-Europa kon worden beëindigd.

2891 Die commentaren zouden evenmin in de loop van de administratieve procedure de objectieve vaststelling van de Commissie in paragraaf 25, punt 23, van de bestreden beschikking hebben kunnen weerleggen, dat Larsen van Aalborg had deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waar achtereenvolgens de oprichting van de ETF, zijn mededingingsverstorend doel, zijn samenstelling, de organisatie van zijn werkzaamheden en de verschillende maatregelen die hij moest onderzoeken, ter sprake werden gebracht (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22-32; documenten nrs. 33.126/18849—18862). Wat dit betreft zouden de opmerkingen die Aalborg in de loop van de administratieve procedure op basis van de in de punten 2888 en 2889 supra bedoelde documenten zou hebben kunnen formuleren om te proberen aan te tonen, dat zij enkel met het oog op de geplande politieke stappen bij leden van het Europees Parlement aan die vergadering had deelgenomen, het ontbreken van elk bewijs, dat Aalborg op die vergadering de overige deelnemers expliciet zou hebben laten weten, dat zij daaraan deelnam vanuit een geheel andere optiek dan de hunne, niet hebben kunnen compenseren.

2892 Weliswaar zou Aalborg tijdens de administratieve procedure in het bijzonder kunnen hebben benadrukt, dat zij geen lid was geweest van de „groep van acht", die de ETF vormde, doch de Commissie heeft nooit gesteld, dat Aalborg deel uitmaakte van die groep (zie haar vaststellingen met betrekking tot de samenstelling van de ETF in paragraaf 25, punt 24, van de bestreden beschikking), en in paragraaf 53, punt 4, van de bestreden beschikking zet zij de redenen uiteen, waarom haars inziens „de bewering van sommige ondernemingen en ondernemersverenigingen dat zij, omdat zij niet aan de vergaderingen van de ‚Task Force' of van de subgroepen, maar alleen aan die van de delegatiehoofden hebben deelgenomen, niet als verantwoordelijk voor de onderzochte maatregelen [konden] worden beschouwd, (...) volkomen ongegrond [is]".

2893 Op grond van de commentaren van Aalborg had per slot van zaken de verantwoordelijkheid van de Deense onderneming voor de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk dus niet kunnen worden uitgesloten.

2894 In de tweede plaats verklaart Aalborg in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat in de in punt 2888 supra genoemde interne nota van Blue Circle (documenten nrs. 33.126/10822 en 10823) met nadruk werd gewezen op de noodzaak om in het kader van de tegen de ongeoorloofde invoer uit Griekenland te treffen maatregelen een jurist te raadplegen.

2895 Dienaangaande merkt de Commissie in paragraaf 25, punten 1 en 7, van de bestreden beschikking op, dat de deelnemers aan de ETF voornemens waren, bij een deskundige op het gebied van het gemeenschapsrecht advies in te winnen over de rechtmatigheid van de beoogde acties. De commentaren die Aalborg in de loop van de administratieve procedure op dit punt zou hebben kunnen formuleren, zouden dus slechts de aanwijzingen waarmee de Commissie in de bestreden beschikking naar behoren rekening heeft gehouden, hebben kunnen bevestigen. Die commentaren zouden daarentegen niet de objectieve vaststelling hebben kunnen weerleggen, welke volgt uit de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken, te weten dat de ETF in weerwil van die intentieverklaringen werd opgericht met als doel de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement in West-Europa moest worden beëindigd, welk doel kennelijk in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

2896 In de derde plaats beroept Aalborg zich in haar opmerkingen van 12 januari 1998 op een interne nota van Italcementi van 15 oktober 1987 (documenten nrs. 33.126/2945—2948), waaruit zou blijken dat de benaming „ETF" in Italië eveneens werd gebruikt ter aanduiding van een vorm van ad hoc regionale samenwerking ter bestrijding van de invoer met dumping op die markt van cement uit Griekenland. Dit document bevestigt dus haars inziens, dat de ETF niet het geïnstitutionaliseerde karakter bezat dat de Commissie in de bestreden beschikking daaraan toeschrijft en dat hij niet de omzetting van de Cembureau-overeenkomst vormde.

2897 Die aanwijzing zou, zo Aalborg in de loop van de administratieve procedure hierop de aandacht had kunnen vestigen, evenwel niet de lange reeks van de door de Commissie in paragraaf 25, punten 10 tot en met 48, van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, waaruit blijkt dat de benaming „ETF" ook werd gebruikt voor de medio 1986 op Europees niveau gevormde werkgroep, die als doel had om met het oog op aanbevelingen aan de delegatiehoofden de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement in West-Europa moest worden beëindigd.

2898 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Aalborg tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Aalborg heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

9. Zaak T-48/95, BDZ/Commissie

2899 BDZ stelt in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat uit verschillende documenten uit de dossiers betreffende Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Griekenland (documenten nrs. 33.126/14832, 17129, 17141, 17171, 17176, 17187, 17193, 17196, 17071, 17158, 19882 en 19884) blijkt, dat de activiteiten van de Europese producenten ter bestrijding van de invoer van cement uit Griekenland, waaraan zij toegeeft te hebben deelgenomen om de belangen van de Duitse cementindustrie te behartigen, zich beperkten tot geoorloofde stappen bij de nationale en communautaire autoriteiten.

2900 Die commentaren zouden, zo BDZ die in de loop van de administratieve procedure had kunnen formuleren, evenwel slechts hebben kunnen bevestigen, dat de — door de Commissie niet betwiste — politieke stappen naar aanleiding van het vraagstuk van de Griekse uitvoer daadwerkelijk hebben plaatsgevonden. Die commentaren zouden daarentegen niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het opdoemen van het „Griekse probleem" had geleid tot de oprichting door verschillende Europese producenten en producentenverenigingen — waaronder BDZ — van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) in West-Europa kon worden beëindigd.

2901 Er zou dus geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat die commentaren tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. BDZ heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

10. Zaak T-50/95, Unicem/Commissie

2902 Unicem verklaarde in haar opmerkingen van 7 februari 1997 onder meer, dat de raadpleging van het dossier na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 aan het licht had gebracht, dat de onderzochte documenten niet het geringste bewijs bevatten van een algemene afstemming op Europees niveau naar aanleiding van het probleem in verband met de invoer uit Griekenland.

2903 Tot staving van dit betoog voerde Unicem een aantal documenten uit de nationale dossiers aan, die zij aanduidde met verwijzing naar hetzij de door de Commissie bij de uitvoering van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 vastgestelde paginering, hetzij de paginering/nummering van de PvB. Geen van die documenten was evenwel bij haar opmerkingen gevoegd.

2904 In haar memorie die zij op 28 november 1997 na de raadpleging van de resterende stukken uit het dossier van de Commissie in het kader van de maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ter griffie van het Gerecht heeft neergelegd, heeft Unicem dit verzuim goedgemaakt door daarin alle commentaren op te nemen die zij had geformuleerd in haar opmerkingen van 7 februari 1997 en door in bijlage de verschillende documenten bij te voegen waarop zij zich daarbij had gebaseerd.

2905 In haar opmerkingen van 28 november 1997 betoogt Unicem, dat uit de nationale documenten waarin melding wordt gemaakt van de bezorgdheid en de reacties naar aanleiding van de invoer van cement uit Griekenland op de Europese markten (documenten nrs. 33.126/7720, 7725, 7740, 7635—7638 — inzonderheid 7637 —, 17163, 17157—17160, 17172, 17193, 17219—17225, 17624, 17625, 17631—17633, 17635—17638, 17641—17653, 10827, 10828, 17178, 17179, 10842, 10843, 15354, 15363, 11077, 11086, 15364—15367, 15368, 11087, 11166, 11188, 11189, 15386, 15387, 6881, 6882, 15351—15353, 15355, 15363—15367, 15388 en 2088—2097 — inzonderheid 2094 —), blijkt, dat het „Griekse probleem" zonder enige afstemming op Europees niveau op elke markt volstrekt autonoom is behandeld en met maatregelen die waren aangepast aan het soort van agressie waarmee men daar te maken had. Al die documenten zouden het standpunt van de Commissie weerspreken, dat was gebaseerd op een vermeend, tevoren door Cembureau vastgesteld één enkel plan, dat was bedoeld om de Griekse producenten te bestraffen wegens hun overtreding van de regel van eerbiediging van de thuismarkten. De Commissie had dus op grond van die documenten de respectieve verantwoordelijkheid van elke nationale industrie moeten beoordelen in plaats van de gehele Europese industrie verantwoordelijk te stellen voor op zichzelf staande reacties op de invoer uit Griekenland. Unicem beklemtoont eveneens, dat de Britse documenten geen verwijzing bevatten naar de betrokkenheid van Cembureau, de ETF of het ECEC in die zaak,

noch melding maken van de steun die de Italiaanse producenten volgens de beschuldigingen van de Commissie aan de Britse producenten zouden hebben verleend in hun strijd tegen de invoer uit Griekenland, noch van Unicem spreken. Uit de Franse documenten (inzonderheid documenten nrs. 33.126/17219—17225) blijkt haars inziens, dat de Franse regering zich rechtstreeks tot de Britse regering wendde, toen Frankrijk werd geconfronteerd met de dreiging van invoer uit Griekenland. Hieruit blijkt, dat Cembureau bij de oplossing van die vraagstukken een volstrekt ondergeschikte rol speelde. Uit een groot aantal documenten betreffende de invoer uit Griekenland, inzonderheid uit de Britse documenten, komt volgens haar naar voren, dat de lobbyactiviteiten op initiatief van de Britse producenten (inzonderheid Blue Circle) bij de openbare en institutionele overheden, alsmede de individuele onderhandelingen tussen bepaalde Europese producenten en de Griekse producenten doorslaggevend waren bij de oplossing van het „Griekse probleem", hetgeen de louter ondergeschikte rol van de ETF zou bevestigen, die enkel een „klankbord"-functie had voor de eenzijdige initiatieven van de Britse producenten. Ten slotte zegt Unicem, in de dossiers betreffende Spanje, Portugal en Duitsland geen enkel document te hebben aangetroffen op grond waarvan kan worden aangenomen, dat sprake was van een op Europees niveau afgestemde aandacht voor en reactie op de invoer uit Griekenland.

2906 Unicem stelt voorts, dat de nationale dossiers bevestigen, dat op elke markt afzonderlijk was overlegd over de dynamiek van de invoer en de acties om daaraan het hoofd te bieden, zonder dat de leden van Cembureau, de ETF of het ECEC daarbij waren betrokken. Uit die dossiers blijkt haars inziens eveneens, dat Unicem niets van doen had met die initiatieven om de markten „af te grendelen", waarbij zij overigens niet het geringste belang had, omdat zij niet uitvoerde. In het dossier betreffende Frankrijk doelt Unicem inzonderheid op de documenten nrs. 33.126/14806, 14807, 14938, 15025, 15026, 15040, 14809—14826, 14938—14976, 5688, 1394, 1395, 5648, 5747, 5748, 5695, 5696, 5751 en 5674, alsmede op de punten 78 en 81 van de PvB. In het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk noemt zij de punten 74 (blz. 199) en 77 (blz. 202) van de PvB, alsmede de documenten nrs. 33.126/17641—17654; laatstgenoemde documenten zouden ook de conclusie van de Commissie in punt 16 van de PvB, dat de Britse prijzen de hoogste in Europa waren, weerspreken. In de dossiers betreffende Spanje en Portugal accentueert zij de hoofdstukken 18 en 19 — inzonderheid punt 89 — van de PvB, in het dossier betreffende Duitsland in het bijzonder de punten 47 (blz. 126) en 84 (blz. 213 en 214) en in het dossier betreffende Griekenland punt 86 (blz. 218).

2907 Die verschillende commentaren zouden, zo Unicem die in de loop van de administratieve procedure had kunnen formuleren, evenwel niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het opdoemen van het vraagstuk van de Griekse uitvoer — buiten politieke stappen, afzonderlijke reacties op bepaalde markten en bilaterale contacten tussen de nationale autoriteiten van sommige landen van de Gemeenschap — had geleid tot de oprichting op Europees niveau van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de destabiliserende invoer (in de eerste plaats vanuit Griekenland) in West-Europa, met name in Italië, toentertijd een van de landen die het meest door dergelijke invoer werden bedreigd, kon worden beëindigd.

2908 Die commentaren zouden evenmin de objectieve vaststellingen van de Commissie in paragraaf 25, punten 24 en 47, van de bestreden beschikking hebben kunnen weerleggen, dat Albert van Unicem had deelgenomen aan de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaat-

regelen" van de ETF van 17 maart 1987 (documenten nrs. 33.126/4858—4861) in overeenstemming met hetgeen was overeengekomen bij de oprichting tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden van subwerkgroepen ter ondersteuning van de ETF, die alleen niet meer opgewassen was tegen de werklast in verband met de hem opgedragen taak (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 24; documenten nrs. 33.126/18858 en 18862). Bijgevolg had op grond van die commentaren dus niet de verantwoordelijkheid van Unicem voor de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk, kunnen worden uitgesloten.

2909 Voorts heeft de Commissie, anders dan Unicem lijkt te beweren, noch in de PvB noch in de bestreden beschikking ooit gesteld, dat het ECEC had deelgenomen aan maatregelen ter bestrijding van de invoer in West-Europa van cement uit Griekenland. De commentaren die Unicem in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren om elke betrokkenheid van het ECEC bij de oplossing van het Griekse vraagstuk te ontkennen, zouden dus volstrekt irrelevant zijn geweest.

2910 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Unicem tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Unicem heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

11. Zaak T-55/95, Asland/Commissie

2911 Asland verklaart in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat er in de talrijke documenten in de nationale dossiers niet de geringste aanwijzing is te vinden van enigerlei deelneming aan of bemoeienis harerzijds met de activiteiten en de uitvoeringsmaatregelen van de ETF. Uit een brief van de directeur van de CMF aan de directeur van de OFT (supra, punt 1147) van 25 november 1986 (documenten nrs. 33.126/17641—17653) blijkt haars inziens integendeel, dat Spanje een dermate ernstige bedreiging voor de toepassing van het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten vormde, dat het voor zijn toetreding tot de Gemeenschap het voorwerp van een antidumpingprocedure van de Europese cementindustrie was geweest. Op grond van die overwegingen acht zij de stelling van de Commissie moeilijk houdbaar, dat de Spaanse ondernemingen, inzonderheid Asland, slechts vijf maanden na de toetreding van hun land tot de Gemeenschap, zouden hebben deelgenomen aan heimelijke feitelijke gedragingen en overeenkomsten die de eerbiediging van de thuismarkten moeten verzekeren. Voorts merkt zij op dat in de verslagen van de tussen 9 januari 1985 en 1 juni 1988 gehouden vergaderingen van de CMF (documenten nrs. 33.126/17056—17259) geen enkele zinspeling op een verantwoordelijkheid van Asland voor of deelneming van Asland aan mededingingsverstorende maatregelen op de Britse of Europese markt wordt gemaakt. In die verschillende stukken worden wel andere Europese ondernemingen, zoals Titan, genoemd en wordt gewag gemaakt van besprekingen over de door de Helleense Republiek aan haar cementindustrie toegekende steun, van door de regering van het Verenigd Koninkrijk en de Griekse regering met de Commissie gevoerde onderhandelingen en van contacten van de bedrijfstak met het Europees Parlement over dat vraagstuk (zie documenten nrs. 33.126/17166—17170, inzonderheid 17168). Volgens Asland kan logischerwijs worden aangenomen, dat bij de besprekingen van 28 mei 1986 te Rome over de Griekse kwestie hetzelfde streven naar rechtmatigheid voorop stond.

2912 In haar opmerkingen van 5 februari 1998 verklaart Asland voorts, dat zij geen deel uitmaakte van de „leden van de ‚European Task Force' die zouden deelnemen in Interciment SA", tot wie Holderbank op 22 september 1986 een schrijven had gericht (document nr. 33.126/18328). Hieruit zou blijken, dat Asland op generlei wijze aan de ETF heeft deelgenomen.

2913 Evenwel moet worden vastgesteld, dat die commentaren, zo Asland die in de loop van de administratieve procedure had kunnen formuleren, niet de objectieve vaststelling van de Commissie in paragraaf 25, punt 1, van de bestreden beschikking zouden hebben kunnen weerleggen, dat Asland heeft deelgenomen aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, waar de Europese producenten voor het eerst overeenkwamen om snel en met gesloten gelederen door middel van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te reageren op het besluit van de Griekse industrie om twee miljoen ton cement naar West-Europa uit te voeren (document nr. 33.126/18771). Op grond van die commentaren had de verantwoordelijkheid van Asland voor de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk dus niet kunnen worden uitgesloten.

2914 Weliswaar zou Asland in het bijzonder hebben kunnen benadrukken, dat zij geen lid van de ETF was geweest en dat Holderbank haar niet om betaling van een deel van de aandelen in Interciment had verzocht, doch de Commissie heeft Asland nooit als een rechtstreeks lid van de ETF beschouwd (zie onder meer haar vaststellingen in paragraaf 25, punt 24, van de bestreden beschikking met betrekking tot de samenstelling van de ETF), en in paragraaf 26, punt 6, van de bestreden beschikking heeft zij vastgesteld, dat Hornos Ibéricos de Spaanse onderneming was, aan wie Holderbank bij brief van 22 september 1986 had verzocht om betaling van het Spaanse deel in het kapitaal van Interciment. De commentaren die Asland op basis van het in punt 2912 supra genoemde document nr. 33.126/18328 zou hebben kunnen formuleren, zouden dus hooguit punten hebben kunnen bevestigen, die door de Commissie niet werden betwist.

2915 Zoals reeds herhaaldelijk gezegd (onder meer supra, punten 2819 en 2841), had de Commissie ten slotte een juist beeld van de politieke dimensie en de economische context van het Griekse dossier (bestreden beschikking, voetnoten 113 en 115). De commentaren die Asland in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren ter illustratie van die twee aspecten van het dossier, zouden dus slechts hebben kunnen aanknopen bij de overwegingen waarop de Commissie in de bestreden beschikking naar behoren is ingegaan en die zij niet heeft betwist.

2916 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Asland tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Asland heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt in de loop van de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

12. Zaken T-58/95, Uniland/Commissie, en T-59/95, Oficemen/Commissie

2917 Uniland en Oficemen betogen in hun opmerkingen van 10 februari 1997 en 3 maart 1998, dat de documenten die zij hebben kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997, geen melding maken van, noch het bewijs leveren van hun deelneming aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde overeenkomst tot oprichting van de ETF. Uit verschillende documenten in de dossiers betreffende Griekenland, het Verenigd Koninkrijk en Italië zou integendeel blijken, dat de maatregelen ter bestrijding van de invoer uit Griekenland niet een uitvloeisel waren van een multilaterale mededingingsregeling waaraan Uniland en Oficemen zouden hebben deelgenomen, doch van eenzijdige reacties van Britse en Italiaanse producenten.

2918 In hun opmerkingen van 10 februari 1997 en 3 maart 1998 beroepen Uniland en Oficemen zich op een aantal documenten uit het dossier betreffende Griekenland, waaruit het zuiver bilaterale karakter van de toenmalige contacten tussen Griekse en Italiaanse producenten en tussen Griekse en Britse producenten zou blijken, alsmede het strikt lokale karakter van de door Italiaanse producenten en door Britse producenten voorgestelde of gesloten overeenkomsten ter bestrijding van de invoer op hun markt van cement uit Griekenland. In geen van die documenten zou daarentegen worden gesproken over Uniland en Oficemen of meer in het algemeen over andere Europese ondernemingen dan Griekse, Britse en Italiaanse. Zo noemen Uniland en Oficemen in hun opmerkingen van 10 februari 1997 een aantal verslagen van tussen juli en december 1986 gehouden vergaderingen van de raad van bestuur van Heracles (documenten nrs. 33.126/19878—19880, 19881, 19882, 19883, 19884 en 19885—19887). In hun opmerkingen van 3 maart 1998 verwijzen zij om te beginnen naar een brief van Titan van 2 september 1988 aan haar advocaten (documenten nrs. 33.126/19195—19197), waarin zou worden verduidelijkt (zie inzonderheid document nr. 33.126/19196), dat het feit dat de Italiaanse onderneming Calcestruzzi het in april 1986 met Titan gesloten contract voor de levering van cement niet had uitgevoerd, het gevolg was van een overeenkomst die de groep Calcestruzzi/Ferruzzi enkel met de Italiaanse cementproducenten had gesloten. Zij verwijzen op dit punt tevens naar de documenten nrs. 33.126/19188—19193 en 19197—19200. Vervolgens maken zij melding van een nota betreffende een vergadering van de Italiaanse cementproducenten bij Cementir op 12 januari 1988 te Rome (documenten nrs. 33.126/19871—19873), blijkens welke de reactie op de invoer in Italië van cement uit Griekenland enkel een aangelegenheid van de Italiaanse producenten zou zijn geweest.

2919 Uit het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk voeren Uniland en Oficemen in hun opmerkingen van 10 februari 1997 verschillende documenten aan [verslagen van vergaderingen van de CMF van 1986 en 1987 (documenten nrs. 33.126/17163, 17164, 17168—17172, 17173, 17174, 17176, 17177, 17178, 17179, 17187, 17196 en 17215), brief van de CMF aan de OFT (documenten nrs. 33.126/17646 en 17647) en verslag van een vergadering van Blue Circle van 19 juni 1986 (documenten nrs. 33.126/10827 en 10828)], die het strikt bilaterale karakter van de contacten tussen de Britse en Griekse markten (industrieën en overheden) in het kader van het „Griekse probleem", alsmede de zuiver lokale dimensie van de Britse reacties op de invoer uit Griekenland zouden bevestigen. Bij de enige verwijzingen in die documenten naar de overige Europese producenten gaat het volgens hen om vergaderingen met het Commissielid Sutherland en met bepaalde leden van het Europees Parlement, teneinde te bewerkstelligen dat de Commissie tussenbeide komt in de kwestie van de onrechtmatige steun die door de Helleense Republiek werd toegekend. In hun opmerkingen van 3 maart 1998 verwijzen Uniland en Oficemen voorts naar andere documenten die tussen de Britse stukken zijn aangetroffen, te

weten het fragment betreffende punt 1.2. („Afnameovereenkomst met de Griekse industrie") van het verslag van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (documenten nrs. 33.126/16150—16155, inzonderheid 16151 en 16152), een interne nota van Blue Circle van 4 september 1986, getiteld „Management Briefing Note: Greek Imports" (documenten nrs. 33.126/11026 en 11027), een brief van Blue Circle aan Holderbank van 22 september 1986 (documenten nrs. 33.126/13108 en 13109), een discussienota van Blue Circle, getiteld „Cheap Imports — Meeting at 9.30 a.m. on Monday 7th July 1986" (documenten nrs. 33.126/13104—13106), alsmede twee interne nota's van Blue Circle van september 1986 (documenten nrs. 33.126/11080—11084). Al die documenten zouden aantonen, dat de Britse reacties op de invoer uit Griekenland een strikt lokale dimensie hadden zonder dat er sprake was van een overeenkomst, reactie of maatregel op Europees niveau, en dat de enige acties met betrekking tot de oplossing van het „Griekse probleem" waarbij Uniland en Oficemen waren betrokken, vergaderingen waren om de communautaire autoriteiten (Commissie en Europees Parlement) bewust te maken van de kwestie van de subsidies van de Helleense Republiek voor haar cementindustrie. Het verslag van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (documenten nrs. 33.126/16150—16155) neemt volgens Oficemen definitief elke twijfel weg wat haar deelneming aan de ETF betreft, omdat op de lijst van deelnemers geen van haar vertegenwoordigers wordt vermeld (zie inzonderheid document nrs. 33.126/16150).

2920 In hun opmerkingen van 10 februari 1997 beroepen Uniland en Oficemen zich op twee documenten uit het dossier betreffende Italië, te weten op fragmenten uit een brief van Italcementi van 26 oktober 1987 (document nr. 33.126/2950) en wederom op het verslag van de op 12 januari 1988 bij Cementir gehouden vergadering (document nr. 33.126/19872). Die documenten zouden geen toespeling op enige rechtstreekse of onrechtstreekse deelneming van Uniland en Oficemen aan de door de Italiaanse markt getroffen maatregelen ter bestrijding van de invoer uit Griekenland bevatten, doch integendeel de zuiver lokale dimensie van die maatregelen bevestigen. In hun opmerkingen van 3 maart 1998 beroepen Uniland en Oficemen zich, wat de Italiaanse stukken betreft, op een fragment uit de antwoorden van Unicem van oktober 1989 aan de Commissie betreffende de activiteiten van de ETF (documenten nrs. 33.126/12060—12065, inzonderheid 12063), alsmede op een brief waarin Calcestruzzi de Commissie verduidelijkt, dat de vermindering van haar invoer uit Griekenland enkel was toe te schrijven aan het feit, dat de Italiaanse autoriteiten haar niet de vergunningen hadden verleend die noodzakelijk waren voor de bouw van een kade voor het lossen van cement (documenten nrs. 33.126/16317—16321, inzonderheid 16319).

2921 Er zij evenwel aan herinnerd (supra, punt 250), dat verscheidene van de door Uniland en Oficemen in hun opmerkingen van 3 maart 1998 aangevoerde documenten voor de raadpleging van het dossier gedurende de administratieve procedure waren geklasseerd als „A" of „A: Europese producenten" (zie documenten nrs. 33.126/11026, 11027, 11080—11084, 19195 en 19196). Voorts bevonden zich de volgende documenten in de doos (supra, punt 95): verslag van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden [documenten nrs. 33.126/16151—16155, waarvan de inhoud identiek is aan die van de documenten nrs. 33.126/18857—18862, die zich in de doos (supra, punt 95) bevonden], „Management Briefing Note" van Blue Circle van 4 september 1986 (documenten nrs. 33.126/11026 en 11027), brief van Blue Circle aan Holderbank van 22 september 1986 [documenten nrs. 33.126/13108 en 13109, waarvan de inhoud overeenkomt met die van de documenten nrs. 33.126/11094 en 11095, die zich in de doos (supra, punt 95) bevonden], discussienota van Blue Circle, getiteld „Cheap Imports" [documenten

nrs. 33.126/13104—13106, waarvan de inhoud in overeenstemming is met die van de documenten nrs. 33.126/10992—10994, die zich in de doos (supra, punt 95) bevonden], en interne nota's van Blue Circle van september 1986 (documenten nrs. 33.126/11080—11084). Uniland en Oficemen hadden al die documenten dus kunnen gebruiken tot staving van hun memorie van antwoord op de PvB. In die omstandigheden kunnen zij zich thans niet hierop beroepen om te bewijzen dat tijdens de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

2922 Hoe dan ook zouden de commentaren die Uniland en Oficemen in de loop van de administratieve procedure op basis van de verschillende in de punten 2918 tot en met 2920 supra bedoelde documenten zouden hebben kunnen formuleren ter illustratie van de bilaterale contacten die ten tijde van het opdoemen van het „Griekse probleem" tussen de Britse en de Griekse markt en tussen de Italiaanse en de Griekse markt tot stand zijn gekomen, niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het vraagstuk van de invoer uit Griekenland, tegelijkertijd met afzonderlijke reacties van Britse en Italiaanse producenten, had geleid tot de oprichting op Europees niveau van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) in West-Europa kon worden beëindigd.

2923 Die commentaren zouden ook niet de objectieve vaststellingen van de Commissie in paragraaf 25, punten 23 en 39, van de bestreden beschikking betreffende de deelneming van Rumeu van Uniland aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden en aan de vergadering van de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie van 6 november 1986 te Brussel hebben kunnen weerleggen. Zij zouden evenmin de vaststellingen betreffende Oficemen in paragraaf 29, punt 3, van de bestreden beschikking hebben kunnen weerleggen, volgens welke Andia tijdens bovenbedoelde vergadering van 9 september 1986 was aangewezen als lid van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van de ETF en had deelgenomen aan de vergadering van die subgroep van 17 maart 1987, en een vertegenwoordiger van „de Spaanse bedrijfstak en dus ook [van] Oficemen (...) ter vergadering van de delegatiehoofden van 9 juni 1986, 9 september 1986 en van 6 november 1986 aanwezig was". Bijgevolg zouden de commentaren die Uniland en Oficemen in de loop van de administratieve procedure zouden hebben kunnen formuleren, niet hebben kunnen maskeren, dat beide ondernemingen hun steun hadden betuigd aan de oprichting van de ETF en zijn mededingingsverstorend doel.

2924 Uniland en Oficemen verklaren voorts in hun opmerkingen van 3 maart 1998, dat zij in het dossier betreffende Griekenland een aantal contracten voor de levering van cement hebben aangetroffen, die gedurende de in aanmerking genomen periode van inbreuk waren gesloten tussen Griekse en Europese producenten [documenten nrs. 33.126/19175—19178, 19855—10859 (sic), 19447—19454, 19754—19762, 19770—19778, 19781—19786, 19793—19798, 19802—19812, 19817—19832, 20011—20019, 20104—20117, 20132—20137, 20140—20147, 20148—20156, 20157—20164, 20166, 20167, 20225, 20226, 20229—20239, 20240—20249 en 20259—20267] en tussen Griekse producenten en producenten van derde landen voor levering naar de Gemeenschap (documenten nrs. 33.126/20065—20071). Het bestaan van die verschillende contracten is volgens hen het bewijs, dat de invoer in de Gemeenschap uit Griekenland gedurende de betrokken periode van inbreuk met dezelfde regelmaat is voortgezet. Zo zij gedurende de administratieve procedure toegang tot die verschillende stukken hadden gehad, zouden zij dus over een aanvullend verweermiddel hebben beschikt om de beweringen van de Commissie te weerleggen, dat de ETF tot doel had, de invoer van cement (inzonderheid van cement uit Griekenland) in West-Europa

te beperken. Voorts blijkt huns inziens uit het jaarverslag van Titan betreffende 1988 (document nr. 33.126/19432), dat de Griekse onderneming haar positie op de Italiaanse markt in dat jaar spectaculair heeft versterkt, hetgeen de conclusies van de Commissie in inzonderheid paragraaf 53 van de bestreden beschikking zou weerspreken.

2925 Dienaangaande zij er om te beginnen aan herinnerd (supra, punt 250), dat de documenten nrs. 33.126/19754, 19762, 19770, 19776, 19817, 19819, 19827, 20011, 20019, 20065, 20071 en 20072 voor de raadpleging van het dossier gedurende de administratieve procedure waren geklasseerd als „A" of „A: Europese producenten". Uniland en Oficemen hadden al die documenten dus kunnen gebruiken tot staving van hun memorie van antwoord op de PvB. In die omstandigheden kunnen zij zich thans niet hierop beroepen om te bewijzen dat tijdens de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

2926 Met behulp van die commentaren zouden Uniland en Oficemen hoe dan ook hooguit hebben kunnen beklemtonen, dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF geen mededingingsverstorende gevolgen had. Die commentaren zouden daarentegen niet de in de paragrafen 25, punten 15 en 24, en 53, punt 7, van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie terecht heeft vastgesteld, dat met die overeenkomst een kennelijk mededingingsverstorend doel werd nagestreefd, te weten de beëindiging van de invoer in West-Europa, hetgeen volstond om die overeenkomst in strijd te doen zijn met artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie in punt 837 supra aangehaalde rechtspraak).

2927 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Uniland en Oficemen tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Uniland en Oficemen hebben dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

13. Zaak T-60/95, Irish Cement/Commissie

2928 Irish Cement stelt in de eerste plaats in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat de vergaderingen van 9 en 10 september en van 6 november 1986, tijdens welke zij is uitgenodigd om deel te nemen aan lobbymaatregelen bij Europese politici en inzonderheid bij het Commissielid Sutherland naar aanleiding van de Griekse staatssteun, door de Commissie als bewijs zijn gebruikt om aan te tonen dat de ETF een orgaan van Cembureau was, waarbij Irish Cement rechtstreeks en op grond van haar hoedanigheid van rechtstreeks lid van Cembureau was betrokken. Volgens haar beschikte de Commissie evenwel over bewijzen, meer bepaald over een aantal verslagen van vergaderingen van CMF, waaruit blijkt, dat de vergaderingen van 9 en 10 september 1986 van „Europese cementproducenten" met leden van het Europees Parlement door Blue Circle waren georganiseerd en gecoördineerd (zie documenten nrs. 33.126/17163 en 17168), en dat de vergadering van 6 november 1986 te Brussel tot doel had, de vergadering van de „hoofden van de cementindustrie van de EEG" of van de „hoge vertegenwoordigers van verschillende Europese cementindustrieën" met Sutherland voor te bereiden (zie documenten nrs. 33.126/17176 en 17182). Al die documenten zouden aantonen, dat, anders dan de Commissie in de bestreden beschikking stelt, geen van die vergaderingen een vergadering van de „delegatiehoofden" van Cembureau was, dat de ETF enkel een voor lobbydoeleinden opgerichte vereniging van de voornaamste Europese cementproducenten was

en dat de activiteiten van die ETF dus niet konden worden toegeschreven aan Cembureau, dat overigens in die verschillende stukken niet zou worden vermeld. Uit die documenten blijkt volgens haar eveneens, dat in de loop van die twee vergaderingen niet over de Cembureau-overeenkomst is gesproken. In haar opmerkingen van 5 januari 1998 beroept Irish Cement zich voorts op verschillende documenten betreffende de vergaderingen van 9 en 10 september 1986 (documenten nrs. 33.126/11052, 11053, 11056—11060, 11061, 11062 en 7717—7722), die haar van nut zouden zijn geweest om aan te tonen, dat haar vertegenwoordiger (Quirke) legitiem en te goeder trouw aan die vergaderingen had deelgenomen, omdat die vergaderingen, voor zover hem bekend, enkel bestemd waren om de communautaire autoriteiten bewust te maken van het probleem van de Griekse staatssteun.

2929 In haar opmerkingen van 5 januari 1998 benadrukt Irish Cement met een beroep op verschillende verslagen van vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau (documenten nrs. 33.126/7882—7886 en nrs. 33.322/1423—1444), meer bepaald het verslag van de vergadering van het uitvoerend comité van Cembureau van 30 mei 1983 (documenten nrs. 33.126/1429 en 1431), nogmaals dat de vergaderingen van de ETF geen vergaderingen van de „delegatiehoofden" van Cembureau waren. Die verschillende documenten tonen volgens haar namelijk aan, dat die vergaderingen steeds werden voorbereid door het uitvoerend comité, dat zij enkel door dit comité konden worden bijeengeroepen en dat er naderhand telkens binnen dit comité verslag werd uitgebracht. Dat was evenwel niet het geval met de vergaderingen van de ETF, die door Blue Circle, meer bepaald Sir John Milne, werden bijeengeroepen, zoals, wat de vergaderingen van 9 en 10 september 1986 betreft, zou blijken uit de documenten nrs. 33.126/7717—7722 (nota van Sytor van CBR van 11 september 1986 betreffende de vergaderingen van 9 en 10 september 1986 te Baden-Baden en te Straatsburg).

2930 Opgemerkt zij evenwel, dat, wat de vergaderingen van 9 en 10 september 1986 betreft, de commentaren die Irish Cement in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren op basis van de in de beide vorige punten bedoelde documenten, hooguit zouden hebben aangetoond, dat de Europese producenten gedurende die twee dagen politieke druk in verband met de Griekse kwestie hadden uitgeoefend. Die commentaren zouden daarentegen niet de inhoud van de in paragraaf 25, punten 22 tot en met 32, van de bestreden beschikking bedoelde documenten hebben kunnen weerleggen, waaruit blijkt, dat op 9 september 1986 aan het eind van de middag te Baden-Baden een vergadering heeft plaatsgevonden van „de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de Task Force", waaraan Quirke, de vertegenwoordiger van Irish Cement, heeft deelgenomen en welke, na een uitdrukkelijke herinnering aan de onrechtmatige doelstelling van de ETF, uitsluitend was gewijd aan de samenstelling ervan, de organisatie van zijn werkzaamheden en de verschillende door hem te onderzoeken maatregelen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22-32; documenten nrs. 33.126/18857—18862).

2931 Voorts wordt in de nota van CBR waarop Irish Cement zich beroept (supra, punt 2929; documenten nrs. 33.126/7717—7722), melding gemaakt van een vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden, die „primair tot doel had [de] ‚debriefing' van de working group (‚Task Force committee established in Stockholm')". Volgens de nota werd op die vergadering de oprichting van de „Joint Trading Company" behandeld, alsmede de „door de working group verrichte of de nog lopende studies". Die aanwijzingen doen dus niet af aan, doch bevestigen veeleer hetgeen de Commissie in paragraaf 25, punten 22 tot en met 32, van de bestreden beschikking heeft vastgesteld op basis van de documenten nrs. 33.126/18849—18862. Voorts blijkt uit dezelfde nota van CBR, dat Sir John Milne van Blue Circle in de loop van de betrokken vergadering „ermee akkoord ging, de contacten met de Griekse cementproducenten niet te verbreken, doch die contacten [opnieuw af te stemmen] op de idee van een verbintenis tot

afname van aanzienlijke hoeveelheden Griekse cement door de andere cementproducenten (idee ‚Trading Group') [;] de working group zal haar werkzaamheden voortzetten". Verderop valt onder het kopje „diversen" te lezen: „Quirke heeft verklaard, dat zijns inziens aan de drie reeds lopende of geplande acties (te weten ‚Trading Group' — beschermingsmaatregelen door nationale regeringen — lobbyacties bij EEG) een ‚vierde dimensie' zou moeten worden toegevoegd, te weten een actie op het niveau ‚Liaison Committee Cembureau'." Uit die fragmenten blijkt, dat de belangstelling van Irish Cement voor de geplande acties ter bestrijding van de invoer uit Griekenland zich niet beperkte tot politieke stappen, doch ook betrekking had op de geplande particuliere maatregelen ter beperking van dergelijke invoer. Zij zouden Irish Cement dus niet van nut zijn geweest bij haar verweer tijdens de administratieve procedure tegen het punt van bezwaar inzake de oprichting van de ETF.

2932 De Commissie heeft nooit betwist, dat de in paragraaf 25, punten 39 tot en met 43, van de bestreden beschikking beschreven vergadering van 6 november 1986 te Brussel gedeeltelijk tot doel had, het geplande onderhoud met Sutherland voor te bereiden (zie bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 43). De commentaren die Irish Cement in de loop van de administratieve procedure op basis van de in punt 2928 supra genoemde documenten zou hebben kunnen formuleren, zouden dus hooguit de vaststellingen hebben bevestigd waarmee de Commissie naar behoren rekening had gehouden. Die commentaren zouden daarentegen niet hebben kunnen maskeren, dat, zoals blijkt uit de in paragraaf 25, punten 39 tot en met 43, van de bestreden beschikking aangehaalde notulen betreffende die vergadering (documenten nrs. 33.126/19007 en 19008), de deelnemers, waaronder Irish Cement, overeenkwamen dat de ETF moest blijven bijeenkomen om de ontwikkelingen betreffende de dreigende invoer van cement uit Griekenland op de West-Europese markten te volgen.

2933 Ten slotte zouden de commentaren die Irish Cement in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren om te proberen aan te tonen, dat de vergaderingen waaraan zij in september en november 1986 had deelgenomen, geen vergaderingen van delegatiehoofden van Cembureau waren geweest en dat de ETF geen uitvloeisel van Cembureau was, hoe dan ook niet de objectieve vaststellingen betreffende de aanwezigheid van Quirke tijdens de twee in paragraaf 25, punten 22 tot en met 32, respectievelijk punten 39 tot en met 43, van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen hebben kunnen weerleggen. Bijgevolg had op grond van die commentaren niet de verantwoordelijkheid van Irish Cement voor de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk kunnen worden uitgesloten. Overigens hadden de Duitse ondernemingen in de loop van de administratieve procedure betoogd, dat „de personen die aanwezig waren [op] de vergaderingen te (...) Baden-Baden en Brussel, niet de hoedanigheid van delegatiehoofd hadden", waarop de Commissie antwoordde, dat „zij als zodanig betiteld werden door de ‚Task Force' en in de notulen, doch niet door de Commissie" (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 6). Opmerkingen die vergelijkbaar zijn met die welke thans door Irish Cement zijn geformuleerd, zijn dus door de Commissie in de bestreden beschikking naar behoren onderzocht.

2934 In de tweede plaats voert Irish Cement in haar opmerkingen van 5 januari 1998 verschillende documenten aan (documenten nrs. 33.126/11180—11182 en 15386) betreffende een brief die Marshall van Blue Circle aan een aantal Europese cementproducenten heeft gezonden om hen te bedanken voor hun steun bij de oplossing van het probleem van de Griekse staatssteun. Die documenten zouden een terminologische onnauwkeurigheid van Marshall aan het licht brengen, die de uitdrukking „Cembureau people" („mensen van Cembureau") zou hebben gebruikt om de Europese cementproducenten aan te duiden. Irish Cement is van mening, dat zij, zo zij in de loop van de administratieve procedure toegang tot die documenten had gehad, zou

hebben kunnen aantonen, dat het feit dat Marshall in het verslag van de vergadering van het EPC van 13 mei 1987 de „European Task Force" als de „Cembureau Task Force" aanduidde, een gevolg was van dezelfde terminologische onnauwkeurigheid en dat, anders dan de Commissie in de PvB (punt 16) daaruit afleidde, zulks dus niet betekende, dat de ETF een in het kader van Cembureau tot stand gekomen coalitie was.

2935 Die commentaren zouden evenwel even goed de Commissie in haar overtuiging hebben kunnen sterken, dat het door verschillende Europese cementproducenten opgerichte kartel ter bestrijding van de invoer in West-Europa van cement uit inzonderheid Griekenland, een aangelegenheid van „mensen van Cembureau" was en bijgevolg dat het in het kader van die Europese vereniging was ontstaan. Hoe dan ook zouden die commentaren niet de objectieve vaststelling in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking hebben kunnen weerleggen, dat Marshall „een positie [bekleedde] die hem in staat stelde de structuren en activiteiten van Cembureau goed te kennen", een vaststelling naar aanleiding waarvan de Commissie ervan is uitgegaan, dat de verwijzing naar „Cembureau Task Force" in de door Marshall opgestelde nota betreffende de vergadering van het EPC van 13 mei 1987 „daadwerkelijk een verbinding [legde] tussen Cembureau en de ‚Task Force', een verbinding die juist voortvloeit uit de door Marshall gekozen bewoordingen".

2936 Hoe dan ook zouden de commentaren van Irish Cement op dit punt niet de objectieve vaststellingen in de punten 2930 en 2932 supra hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie terecht heeft geconcludeerd tot de deelneming van Irish Cement aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF.

2937 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Irish Cement tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Irish Cement heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

14. Zaak T-65/95, Italcementi/Commissie

2938 In de eerste plaats stelt Italcementi in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat de hoofdstukken 7 en 17 van de PvB betreffende de Griekse markt bevestigen, dat de Commissie een grove beoordelingsfout heeft begaan door niet al het vereiste belang te hechten aan de kennelijke onrechtmatigheid van de exportactiviteiten van de Griekse producenten, die niet alleen van hun regering subsidies ontvingen die onverenigbaar waren met artikel 92 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 87 EG), doch daarenboven een „gentlemen's agreement" hadden gesloten voor hun uitvoer naar de Gemeenschap; de Commissie heeft in de hoofdstukken van de PvB betreffende Griekenland zelf erkend, dat de overeenkomst daadwerkelijk bestond en potentieel mededingingsverstorend was. Volgens verzoekster zouden die elementen haar bijzonder dienstig zijn geweest om het zuiver defensieve karakter van de ETF te onderstrepen.

2939 In haar opmerkingen van 26 november 1997 wijst Italcementi voorts op een aantal documenten (documenten nrs. 33.126/19369—19377), waaruit zou blijken dat er reeds in 1962 specifieke overeenkomsten tussen de Griekse cementproducenten over hun uitvoer bestonden. Die overeenkomsten moesten voorkomen, dat elke overcapaciteit het interne evenwicht op hun thuismarkt verstoorde.

2940 Dienaangaande zij evenwel opgemerkt, dat Lafarge er tijdens de hoorzitting van 12 maart 1993 de nadruk op heeft gelegd, dat het bij de oprichting van de ETF om wettige zelfverdediging zou zijn gegaan (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 8, eerste alinea). In paragraaf 53, punt 8, tweede tot en met vijfde alinea, zet de Commissie uiteen om welke redenen zij dat betoog heeft afgewezen. Gezien de overwegingen van de Commissie, in het bijzonder in de vijfde alinea, namelijk dat uit verschillende documenten betreffende de ETF blijkt, dat het doel daarvan algemener was dan enkel de strijd tegen de invoer uit Griekenland, zou het argument van Italcementi dat er ten tijde van de ETF een Grieks exportkartel bestond, noodzakelijkerwijs hetzelfde lot zijn beschoren.

2941 In de tweede plaats stelt Italcementi in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat uit de nationale hoofdstukken van de PvB (in het bijzonder de hoofdstukken 7 en 17 betreffende Griekenland en de hoofdstukken 4 en 14 betreffende het Verenigd Koninkrijk), alsmede uit de die hoofdstukken betreffende documenten (documenten nrs. 33.126/10827, 10828, 17157, 17158, 19879, 19880, 17163, 17164, 17169, 17171, 17172, 17176, 17168, 17178, 19884, 19886, 17193 en 17220, en documenten nrs. 33.322/1321 en 1322) blijkt, dat de activiteiten van de ETF louter een marginale rol hebben gespeeld bij de oplossing van het „Griekse probleem"; die in hoofdzaak te danken zou zijn aan bilaterale onderhandelingen onder auspiciën van de Commissie tussen de industrieën, de regering van het Verenigd Koninkrijk en de Griekse regering. Zo wordt volgens haar in geen van die documenten gewag gemaakt van de ETF, hetgeen zou bewijzen, dat hij overbodig was en niet in staat om de moeilijkheden op te lossen die waren veroorzaakt door de invoer van cement uit Griekenland op de West-Europese markten. Die documenten tonen aan, dat de ETF in werkelijkheid niet het pan-Europese beslissingscentrum was voor tegen de invoer uit Griekenland gerichte mededingingsverstorende activiteiten, doch hooguit een „informatieterminal" via welke de cementproducenten uit diverse lidstaten die met de Griekse bedreiging te maken hadden, elkaar op de hoogte hielden van de dienaangaande getroffen of geplande maatregelen, en een studie- en pressiegroep die de gemeenschapsautoriteiten van dit probleem bewust moest maken. Het ontbreken van een Europese mededingingsregeling tegen de invoer uit Griekenland is volgens haar te verklaren door het feit, dat de Griekse producenten zich bij het zoeken naar nieuwe afzetgebieden voor de uitvoer in eerste instantie op de Britse markt richtten (document nr. 33.126/19882). Pas nadat tripartiet (Commissie/Griekse regering/regering van het Verenigd Koninkrijk) quota voor de uitvoer van Griekenland naar het Verenigd Koninkrijk waren vastgesteld, had de Griekse cementindustrie zich tot de Italiaanse markt gewend. De documenten nrs. 33.322/1321 en 1322 (uittreksel uit het verslag van de vergadering van het bestuur van Oficemen van 18 september 1986), waarin verslag wordt gedaan van de stappen die de Britse producenten bij de Spaanse producenten hebben ondernomen, opdat die de Spaanse leden van de Commissie om steun zouden vragen bij de oplossing van het „Griekse probleem", zouden ook aantonen, dat er geen initiatief op het niveau van de ETF was gepland om dit probleem het hoofd te bieden. Italcementi beroept zich voorts op document nr. 33.126/17220 (uittreksel uit het verslag van de vergadering van de CMF van 3 juni 1987), waaruit zou blijken dat, toen de Franse markt werd geconfronteerd met het probleem van de invoer uit Griekenland, zuiver bilateraal overleg tussen de Franse en Britse regeringsautoriteiten werd gevoerd.

2942 In haar opmerkingen van 26 november 1997 beroept Italcementi zich op een aantal documenten (documenten nrs. 33.126/16484—16487, 16478, 16473, 16474, 16469, 11062—11064, 16489, 16490, 16488, 16470, 16471, 16491—16493, 16463, 16464, 16459, 16498—16501, 16494, 16495, 16465—16468, 11182, 16436—16441 en 16508), die zouden illustreren welke pressie Blue Circle op de andere Europese cementproducenten, in het bijzonder de Duitse producenten, heeft uitgeoefend, opdat die de lobbyactiviteiten van de Britse industrie bij de gemeenschapsautoriteiten om de onrechtmatige invoer uit Griekenland aan de kaak te stellen, steunen. Uit die documenten blijkt volgens haar bovendien de rechtmatigheid van de activiteiten van de ETF, alsmede de beslissende rol die de Britse industrie heeft gespeeld bij de oplossing van het „Griekse probleem". Andere documenten (documenten nrs. 33.126/18868, 18869 en 11086) zouden een bewijs zijn voor de onafhankelijkheid van het commerciële beleid van Blue Circle, die heeft geprobeerd de medewerking van haar Europese collega's voor de lobbyactiviteiten van de ETF te verkrijgen, doch tegelijkertijd volledig vrije handelsbetrekkingen met de Griekse cementproducenten is blijven onderhouden door voor haar bedrijven in de Verenigde Staten Grieks cement te kopen. Die documenten zouden aldus bevestigen, dat de ETF ondanks haar lobbyfunctie slechts een orgaan was voor uitwisseling achteraf van informatie over de politieke acties en de commerciële activiteiten op de verschillende markten.

2943 Italcementi produceert voorts in haar opmerkingen van 26 november 1997 verschillende documenten (documenten nrs. 33.126/19014—19016 en 11165), waaruit zou blijken, dat de Britse cementproducenten de concrete resultaten van de onderhandelingen over de Griekse kwestie volledig onafhankelijk van de ETF hebben behaald, waarvan de lobbyactiviteiten, overigens indirect en op lange termijn, enkel tot gevolg zouden hebben gehad, dat de Commissie haar beschikking betreffende de Griekse staatssteun in december 1986 heeft herzien. Die documenten zouden de stelling van Italcementi schragen betreffende de zuiver marginale rol van de ETF, die in feite zou zijn beheerd door de Britse producenten die tegelijkertijd een aanzienlijk efficiëntere weg zouden hebben bewandeld om een oplossing voor hun eigen probleem te vinden.

2944 Vastgesteld zij evenwel, dat die commentaren, zo Italcementi die in de loop van de administratieve procedure had kunnen formuleren, niet de objectieve vaststellingen van de Commissie in de paragrafen 24 en 25 van de bestreden beschikking zouden hebben kunnen weerleggen, dat de dreigende uitvoer door Griekse producenten, die „zich eind 1985-begin 1986 op West-Europa en met name [op] Italië [richtten], waar kleine organisaties bestaande uit afnemers en kleine import-exportondernemingen het initiatief hadden genomen Grieks cement in te voeren" (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 1), op initiatief van een aantal grote Europese producenten, waaronder Italcementi, heeft geleid tot de oprichting van de ETF, die met het oog op aanbevelingen aan de delegatiehoofden de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats uit Griekenland) in West-Europa kon worden beëindigd.

2945 De bijzondere nadruk die Italcementi in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen leggen op de marginale bijdrage van de ETF aan de oplossing van het „Griekse probleem", zou niet de in de paragrafen 25, punten 15 en 24, en 53, punt 7, van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie heeft vastgesteld, dat het met de overeenkomst tot oprichting van de ETF nagestreefde doel een kennelijk mededingingsverstorend karakter had, hetgeen volstond om die overeenkomst in strijd te doen zijn met artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie in punt 837 supra aangehaalde rechtspraak).

2946 In de derde plaats betoogt Italcementi, dat, zelfs indien de activiteiten van de ETF onrechtmatig konden zijn geweest, de verschillende nationale documenten die zij in haar opmerkingen van 10 februari 1997 aanvoert om de aard van de reacties op de invoer uit Griekenland te illustreren, zo die in de loop van de administratieve procedure hadden kunnen worden overgelegd, voor de Commissie onvermijdelijk aanleiding zouden zijn geweest om bij de beoordeling van de zwaarte van de individuele verantwoordelijkheid van de verschillende deelnemende ondernemingen onderscheid te maken tussen de Britse producenten, die allerhande pressie zouden hebben uitgeoefend om de invoer uit Griekenland tegen te houden en die er uiteindelijk in zouden zijn geslaagd die invoer tot een minimum te beperken dankzij het in punt 2941 supra genoemde tripartiete akkoord en de overige Europese producenten, onder wie Italcementi en de andere Italiaanse producenten, die bij de afzet van aanzienlijke hoeveelheden Griekse producten op hun markt zouden hebben geholpen, doordat zij bij het sluiten van de leveringscontracten in april 1987 zelfs aan Calcestruzzi, hun grootste afnemer in Italië, aanzienlijke kortingen hadden moeten toestaan.

2947 Die commentaren zouden evenwel, zo Italcementi die in de loop van de administratieve procedure had kunnen formuleren, niet hebben kunnen afdoen aan de algemene conclusie die volgt uit de verschillende door de Commissie in paragraaf 25 van de bestreden beschikking aangevoerde feitelijke elementen, betreffende de zeer belangrijke rol die Italcementi door haar deelneming aan de vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome, 4 juni 1986 te Zürich en 9 juni 1986 te Stockholm bij de oprichting van de ETF, waarvan zij een van de initiatiefneemsters was, heeft gespeeld alvorens in haar dubbele hoedanigheid van rechtstreeks lid van de ETF en van delegatiehoofd alle tussen 17 juni 1986 en 11 februari 1987 georganiseerde vergaderingen van of betreffende de ETF bij te wonen.

2948 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Italcementi tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Italcementi heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

15. Zaak T-68/95, Holderbank/Commissie

2949 In haar opmerkingen van 8 februari 1997 beroept Holderbank zich in de eerste plaats op een aantal documenten uit het dossier betreffende het Verenigd Koninkrijk (documenten nrs. 33.126/17157—17159, 17160, 17180, 17181, 17184, 17182, 17183, 17191—17194, 17219—17225, 17624, 17625, 17631—17633, 17635—17637, 17638, 17641—17653 en 17654), waaruit zou blijken, dat ten tijde van de ETF CMF met instemming van de regering en de autoriteiten van het Verenigd Koninkrijk met de Commissie contact had en besprekingen heeft gevoerd om het door de invoer van gesubsidieerd cement uit Griekenland veroorzaakte probleem op te lossen. Zo zij van die documenten op de hoogte was geweest, zou zij zich haars inziens voor haar verder verweer tegen de punten van bezwaar betreffende de ETF ook nog op deze documenten kunnen baseren.

2950 Zoals reeds meermalen gezegd (onder meer supra, punt 2819), had de Commissie evenwel duidelijk gezien, dat het ontstaan van de problemen in verband met de invoer van cement uit

Griekenland onder impuls van de Britse producenten had geleid tot maatregelen waarmee de nationale en communautaire autoriteiten bewust moesten worden gemaakt en er pressie op hen moest worden uitgeoefend, doch had zij zich in de bestreden beschikking niet voor dit soort maatregelen geïnteresseerd (voetnoot 115). De commentaren die Holderbank in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren om de nadruk te leggen op de politieke activiteiten naar aanleiding van het ontstaan van het vraagstuk van de Griekse uitvoer, zouden dus enkel een aspect van het dossier hebben kunnen illustreren, waarop de Commissie in de bestreden beschikking is ingegaan. Die commentaren zouden daarentegen niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat de Griekse kwestie, tegelijkertijd met die politieke stappen, op initiatief van een groep van grote Europese producenten, waaronder Holderbank, had geleid tot de oprichting van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) in West-Europa kon worden beëindigd.

2951 In haar opmerkingen van 8 februari 1997 beroept Holderbank zich in de tweede plaats op een nota van de raad van bestuur van Heracles van 29 september 1986 (documenten nrs. 33.126/19881 en 19882), waaruit zou blijken, dat de invoer van cement uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk enkel werd belemmerd door het Britse kartel en niet door internationale kartels als de ETF, waaraan Holderbank zou hebben deelgenomen. Zij erkent, dat het „Griekse probleem" op het niveau van de ETF was besproken en verklaart, dat die nota op overtuigende wijze illustreert, dat de ETF enkel een discussieforum was dat over geen enkele mogelijkheid tot handelen beschikte.

2952 Evenwel zij opgemerkt, dat luidens de betrokken nota „het kartel tot dusverre in Engeland de markt heeft ‚geterroriseerd' en de grote ondernemingen in de sector stortklaar beton heeft belet Griekse cement te kopen, omdat anders moeilijkheden dreigden". Anders dan Holderbank lijkt te stellen, wordt in de nota niet gepreciseerd, dat het bij het betrokken „kartel" om het Britse kartel ging.

2953 Hoe dan ook zouden de commentaren die Holderbank in de loop van de administratieve procedure op basis van die nota zou hebben kunnen formuleren, niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het ontstaan van het vraagstuk van de invoer uit Griekenland — naast lokale reacties van de meest rechtstreeks bedreigde markten (inzonderheid de Britse markt) — op initiatief van een aantal grote ondernemingen, waaronder Holderbank, had geleid tot de oprichting van de ETF, die met het oog op aanbevelingen aan de delegatiehoofden de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de destabiliserende invoer (in de eerste plaats vanuit Griekenland) op de West-Europese markten kon worden beëindigd.

2954 In haar opmerkingen van 8 februari 1997 stelt Holderbank in de derde plaats, dat blijkens de hoofdstukken 7 en 17 van de PvB — inzonderheid hoofdstuk 17, punt 86, eerste, tweede en derde alinea, blz. 218 —, die aan de Griekse markt zijn gewijd, de Commissie zelf van mening was, dat de mededingingsbeperkende overeenkomsten van de Griekse cementproducenten tot gevolg hadden, dat zowel op de lokale markt als wat de uitvoeractiviteiten naar andere lidstaten

betreft, de mededinging werd uitgeschakeld. Haars inziens zouden die vaststellingen van de Commissie, zo die haar in het stadium van de administratieve procedure toegankelijk waren gemaakt, haar toentertijd dienstig zijn geweest, aangezien daaruit zou blijken, dat de Griekse cementproducenten niet alleen subsidies van hun nationale autoriteiten ontvingen, doch hun nationale activiteiten en hun exportactiviteiten in de vorm van kartels hadden bedreven. Die omstandigheid zou wellicht geen excuus zijn geweest voor de reactie van collectieve zelfverdediging door middel van de ETF, doch zou door de Commissie bij de vaststelling van het bedrag van de geldboete te harer ontlasting in aanmerking zijn genomen. Bovendien verklaart het Griekse kartel volgens Holderbank waarom zij de door de Commissie gestelde tegenaanval in Griekenland niet of enkel ten koste van aanzienlijke moeilijkheden zou hebben kunnen inzetten.

2955 Zoals reeds meermalen gezegd (onder meer supra punt 2841), had Lafarge er evenwel tijdens de hoorzitting van 12 maart 1993 de nadruk op gelegd, dat het bij de oprichting van de ETF om wettige zelfverdediging zou zijn gegaan (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 8, eerste alinea). In paragraaf 53, punt 8, tweede tot en met vijfde alinea, zet de Commissie uiteen waarom zij dat betoog heeft afgewezen. Gezien de overwegingen van de Commissie, in het bijzonder in de vijfde alinea, namelijk dat uit verschillende documenten betreffende de ETF blijkt, dat het doel daarvan algemener was dan enkel de strijd tegen de invoer uit Griekenland, zou het argument van Holderbank dat er ten tijde van de ETF een Grieks exportkartel bestond, noodzakelijkerwijs hetzelfde lot zijn beschoren. Om diezelfde reden zou dit element vanzelfsprekend niet als verzachtende omstandigheid in aanmerking zijn genomen voor de vaststelling van de geldboete, die overigens is opgelegd wegens de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

2956 Voorts heeft de Commissie in de bestreden beschikking slechts opgemerkt, dat de „represailles" van de Europese producenten op de Griekse markt (in de vorm van uitvoer naar Griekenland) deel uitmaakten van de in het document van Zürich/Céligny overwogen ontmoedigingsmaatregelen („Stick Actions") (zie bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 4, vierde streepje; document nr. 33.126/18774), en dat de mogelijkheid en de economische haalbaarheid van een dergelijke tegenaanval op verschillende vergaderingen van of betreffende de ETF waren bestudeerd (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 11, 12, 17, 24, 26 en 45). De Commissie heeft evenwel nooit beweerd, dat dergelijke maatregelen daadwerkelijk ten uitvoer waren gelegd. Integendeel, in paragraaf 25, punt 26, van de bestreden beschikking stelt zij vast, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, „wat punt 3 betreft, uitvoer naar Griekenland, (...) de ‚Task Force' als opdracht [kreeg] vóór eind september een aanbeveling te doen aan de delegatiehoofden, maar [dat] er (...) ernstige twijfel [werd] geuit met betrekking tot de economische haalbaarheid". Die tegenmaatregelen zijn dan ook in artikel 4 van de bestreden beschikking niet in aanmerking genomen.

2957 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Holderbank tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Holderbank heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

16. Zaken T-70/95, Aker/Commissie, en T-71/95, Euroc/Commissie

2958 In hun opmerkingen van 10 februari 1997 beroepen Aker en Euroc zich in het bijzonder op nota's van Italcementi van 15 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/2945—2948), van 26 oktober 1987 (documenten nrs. 33.126/2949—2951) en van 13 november 1987 (documenten nrs. 33.126/2954—2960), waaruit zou blijken, dat de voornaamste Italiaanse en Griekse cementproducenten het „Griekse probleem" toentertijd op zuiver bilaterale basis hebben behandeld. Zij verwijzen inzonderheid naar bovenbedoelde nota van Italcementi van 13 november 1987, waarin wordt verklaard: „Wij moeten ons afvragen met wie wij in contact moeten treden, hoe wij met de Grieken in contact moeten treden en een werkelijk uitvoerbare overeenkomst van hooguit twee jaar moeten voorstellen, met de bedoeling om vervolgens samen met de Europese producenten de Griekse cementindustrie hetzij door rechtstreekse deelneming in het kapitaal, hetzij door indirecte aanwezigheid beter te kunnen beheren." De in dit stuk vervatte gegevens zouden de opvatting van de Commissie weerspreken, dat er tevoren tussen de Europese producenten op het niveau van Cembureau of van de ETF vastgestelde multilaterale regelingen of onderling afgestemde feitelijke gedragingen hebben bestaan.

2959 Opgemerkt zij evenwel, dat de commentaren die Aker en Euroc in de loop van de administratieve procedure zouden hebben kunnen formuleren om te benadrukken, dat het ontstaan van het Griekse probleem tot bilaterale contacten, onder meer tussen de Italiaanse en Griekse producenten, had geleid, niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken zouden hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het vraagstuk van de Griekse uitvoer — tegelijkertijd met die bijzondere stappen — had geleid tot de oprichting, op Europees niveau, van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de goedkope invoer van cement (in de eerste plaats vanuit Griekenland) in West-Europa kon worden beëindigd.

2960 Die commentaren zouden evenmin de objectieve vaststellingen door de Commissie in paragraaf 25, punten 9, 14, 23, 34 en 45, betreffende de deelneming van vertegenwoordigers van Aker en Euroc aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, aan de vergadering van de delegatiehoofden en vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, alsmede aan de vergaderingen van de ETF van 19 augustus en 21 oktober 1986 en 11 februari 1987, hebben kunnen maskeren. Bijgevolg had op grond van die commentaren dus niet de verantwoordelijkheid van Aker en Euroc voor de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk kunnen worden uitgesloten.

2961 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Aker en van Euroc tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Aker en Euroc hebben dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

17. Zaak T-88/95, Blue Circle/Commissie

2962 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 betoogt Blue Circle, dat zij op grond van de documenten uit het dossier betreffende Griekenland, zo die haar in de loop van de administratieve procedure toegankelijk waren gemaakt, had kunnen stellen, dat de uitvoer uit Griekenland, waarvoor overheidssubsidies waren toegekend die dumping in de hand werkten en waarvoor een lokaal kartel was opgericht, niet op eerlijke mededinging berustten, dat de coördinatie door Blue Circle van de maatregelen van de overige Europese producenten geoorloofd was, aangezien het daarbij uitsluitend ging om lobbyactiviteiten bij de communautaire autoriteiten (Europees Parlement en Commissie), en dat de reactie van de Britse producenten op de invoer uit Griekenland een zuiver lokale achtergrond had, waarmee Cembureau niets van doen had.

2963 De commentaren die Blue Circle in de loop van de administratieve procedure op basis van het dossier betreffende Griekenland zou hebben kunnen formuleren om geldend proberen te maken dat de Britse producenten in een zuiver lokaal kader op de uitvoer van de Griekse ondernemingen reageerden en dat de coördinatie op Europees niveau die Blue Circle voor haar rekening nam toen het probleem van de invoer uit Griekenland zich voordeed, uitsluitend op politieke activiteiten betrekking had, zouden evenwel niet de reeks van de in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 53 terecht heeft vastgesteld, dat het ontstaan van het Griekse vraagstuk op initiatief van een aantal grote Europese producenten, waaronder Blue Circle, had geleid tot de oprichting op Europees niveau van de ETF, die de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen moest onderzoeken waarmee de destabiliserende invoer (in de eerste plaats vanuit Griekenland) op de West-Europese markten moest worden beëindigd.

2964 Zoals reeds herhaaldelijk gezegd (onder meer supra, punt 2841), had de Commissie voorts een juist beeld van de economische context waarin de Europese producenten op de uitvoer van de Griekse ondernemingen hadden gereageerd. Zo verklaart zij in voetnoot 113 van de bestreden beschikking, dat „[o]p het moment van toetreding tot de Gemeenschappen (...) de Griekse bedrijfstak veel staatssteun [ontving]", en vermeldt zij vervolgens een aantal beschikkingen die zij gedurende en na de periode waarin de ETF operationeel was, ter zake van die steun heeft gegeven. In paragraaf 53, punt 8, van de bestreden beschikking zet zij gedetailleerd de gronden uiteen voor de afwijzing van soortgelijke opmerkingen als die welke thans door Blue Circle worden gemaakt en volgens welke de ETF zou zijn opgericht uit wettige zelfverdediging tegen de onwettig gesubsidieerde uitvoer uit Griekenland. Om de op die plaats in de bestreden beschikking — inzonderheid in de vijfde alinea — genoemde redenen, te weten dat volgens bepaalde in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde documenten het doel van de ETF algemener was dan de strijd tegen de invoer uit Griekenland, zou de opmerking van Blue Circle dat er ten tijde van de ETF een Grieks exportkartel bestond, noodzakelijkerwijs hetzelfde lot zijn beschoren.

2965 In haar opmerkingen van 12 december 1997 wijst Blue Circle erop, dat de Commissie in paragraaf 25, punt 43, van de bestreden beschikking verklaart, dat de documenten nrs. 33.126/19009 en 19010 betrekking hebben op de vergadering van de delegatiehoofden van 6 november 1986 te Brussel, terwijl het daarbij in werkelijkheid zou gaan om nota's van

10 november 1986 betreffende de ontmoeting van het Commissielid Sutherland met enkele vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie op 6 november 1986.

2966 De betrokken documenten hebben inderdaad, anders dan de Commissie in paragraaf 25, punt 43, van de bestreden beschikking te verstaan geeft, geen betrekking op de voorbereiding van het voor Sutherland bestemde document met het oog op het met hem overeengekomen onderhoud naar aanleiding van de Griekse kwestie op de vergadering van de „delegatiehoofden" van 6 november 1986 te Brussel, doch op het betrokken onderhoud, dat op dezelfde dag te Brussel plaatsvond. Enkel in de in paragraaf 25, punt 39, van de bestreden beschikking genoemde documenten nrs. 33.126/19007 en 19008 wordt melding gemaakt van de besprekingen betreffende de voorbereiding van het voor het Commissielid bestemde document. In die omstandigheden heeft Blue Circle niet aangetoond, in hoeverre de administratieve procedure een andere afloop zou hebben gekend, indien zij in die procedure had kunnen wijzen op die fout van de Commissie, die betrekking heeft op een vervolgens in de bestreden beschikking niet in aanmerking genomen deel van de activiteiten van de ETF, te weten de bewustmaking van de gemeenschapsautoriteiten van de bezorgdheid over de invoer uit Griekenland (zie bestreden beschikking, voetnoot 115).

2967 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Blue Circle tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Blue Circle heeft dus niet aangetoond, dat op dit punt tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

Overeenkomst tot oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2)

A — Inleiding

2968 Volgens artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking hebben Holderbank, Blue Circle, Oficemen, Asland, Uniland, Hispacement, SFIC, Lafarge, Ciments français, BDZ, Dyckerhoff, Heidelberger, Aker, Euroc, CBR, Italcementi, Unicem en Cementir „van 9 juni 1986 tot en met 26 maart 1993 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst inzake de oprichting van de Joint Trading Company, Interciment SA, die tot doel had jegens degenen die de stabiliteit van de markten in de lidstaten bedreigden, de overredings- en ontmoedigingsmaatregelen (‚carrot and stick actions') uit te voeren".

2969 Met uitzondering van Hispacement, die geen beroep tot nietigverklaring van de bestreden beschikking heeft ingesteld, voeren alle in artikel 4, lid 2, bedoelde ondernemingen en ondernemersverenigingen argumenten aan strekkende tot nietigverklaring van die bepaling. Met een aantal argumenten wordt de onrechtmatigheid van de oprichting van Interciment

betwist. De meeste verzoeksters ontkennen elke betrokkenheid bij de in artikel 4, lid 2, vastgestelde inbreuk. Ten slotte betwisten verschillende verzoeksters de duur van de inbreuk of althans de duur van hun deelneming aan die inbreuk. Bij het onderzoek van die verschillende argumenten zal worden aangegeven, om welke verzoeksters het gaat.

2970 Voorts verwijten Dyckerhoff, SFIC, Heidelberger, Lafarge, Asland, Holderbank, Aker, Euroc en Cementir de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden door hun geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen tijdens de administratieve procedure en hun aldus stukken te onthouden die ontlastend zouden zijn.

2971 Aalborg (T-44/95) voert eveneens een betoog waarmee zij elke betrokkenheid bij de oprichting van Interciment ontkent.

2972 De in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk wordt haar evenwel niet ten laste gelegd. Haar betoog moet dan ook meteen al worden afgewezen.

B — Onrechtmatigheid van de oprichting van Interciment

2973 In paragraaf 26, punt 1, van de bestreden beschikking vermeldt de Commissie verschillende passages uit documenten waaruit zou blijken, dat het „besluit tot oprichting van de Joint Trading Company ‚Interciment SA', dat is genomen tijdens de vergadering van delegatiehoofden van 9 juni 1986 (...), [een overeenkomst vormt] tussen ondernemingen als bedoeld in artikel 85, lid 1. Het doel dat met deze overeenkomst wordt nagestreefd is immers de uitvoering van ‚overredings- en ontmoedigingsmaatregelen' (‚either for „stick" or „carrot" measures'), namelijk, zoals wordt uiteengezet in het te Céligny-Zürich opgestelde document: het kopen en verhandelen van cement en klinker uit landen die de stabiliteit van de markten van aangesloten landen bedreigen, het exporteren van cement en klinker naar landen die de stabiliteit van de markten van aangesloten landen bedreigen, het ontnemen van de exportmarkten aan de landen die de stabiliteit van de markten van aangesloten landen bedreigen" (paragraaf 54, punt 1).

2974 De betrokken verzoeksters voeren in wezen vier argumenten aan waarmee zij betwisten dat de oprichting van Interciment onrechtmatig was.

2975 In de eerste plaats stelt CBR, dat de rol en de activiteiten van Interciment nooit zijn gedefinieerd. Blue Circle verwijst naar paragraaf 54, punt 2, van de bestreden beschikking en merkt op, dat het document van Zürich/Céligny waarnaar aldaar wordt verwezen, enkel suggesties van een beperkte werkgroep bevatte voor de oprichting van een gezamenlijke

handelsonderneming. Volgens haar is evenwel nooit overeenstemming bereikt over de doeleinden waarvoor die gezamenlijke onderneming zou kunnen worden gebruikt. De in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking geconstateerde overeenkomst had dus enkel betrekking op louter voorbereidende werkzaamheden. Voor zover een dergelijke overeenkomst strekte tot de oprichting van een onderneming die voor mededingingsverstorende doeleinden kon worden gebruikt, was zij dus niet in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

2976 Uit de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragrafen 25, punten 22 en 32, en 26, punt 1; documenten nrs. 33.126/18858 en 18861) blijkt evenwel, dat „overeenkomstig het besluit van de delegatiehoofden tijdens de vergadering te Stockholm, een gezamenlijke handelsonderneming is opgericht en te Freiburg (Zwitserland) ingeschreven onder de naam Interciment SA, Interciment AG, Interciment Ltd. Deze onderneming kan onmiddellijk operationeel worden voor ontmoedigings- of overredingsmaatregelen."

2977 Met de „ontmoedigings-" en „overredings-"maatregelen in dit fragment wordt noodzakelijkerwijs gezinspeeld op het document van Zürich/Céligny, waarin na een omschrijving van de betrokken maatregelen (supra, punt 2539) de taken van deze gezamenlijke handelsonderneming worden beschreven als volgt (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 6, en 26, punt 1; documenten nrs. 33.126/18776 en 18777):

— ervoor zorgen dat zij orders krijgt van de belangrijkste uitvoermarkten die bevoorraad worden door de landen die een gevaar vormen voor de stabiliteit van de markten in de leden-landen;

— kopen van cement en klinker van landen die een gevaar vormen voor de stabiliteit van de markten in de lidstaten;

— de via marktinterventies gekochte hoeveelheden in de handel brengen;

— uitvoeren van cement en klinker naar landen die een gevaar vormen voor de stabiliteit in de leden-landen.

2978 In het licht van die passages mocht de Commissie aannemen (bestreden beschikking, paragraaf 54, punten 1 en 2), dat de gezamenlijke handelsonderneming Interciment tot doel had de in het document van Zürich/Céligny bedoelde ontmoedigings- en overredingsmaatregelen toe te passen jegens landen die de stabiliteit van de markten van de aangesloten landen bedreigden. De Commissie was dan ook terecht van mening (dezelfde paragraaf, punten 2 en 7),

dat de overeenkomst tot oprichting van Interciment een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag opleverde, die „wegens de aard ervan ernstig is. Het concurrentiebeperkende doel is overduidelijk."

2979 De argumenten van CBR en Blue Circle moeten dan ook worden afgewezen.

2980 In de tweede plaats stellen Ciments français en Holderbank, dat de Commissie uit het statutaire doel van Interciment geen mededingingsverstorend doel kan afleiden. De statuten van die onderneming, in het bijzonder de omschrijving van haar maatschappelijk doel (artikel 2), zijn immers in overeenstemming met de door de kamer van notarissen van het betrokken Zwitserse kanton voorgestelde standaardstatuten.

2981 Dienaangaande blijkt uit artikel 2 van de statuten van Interciment, dat de vennootschap als doel had „internationaal handel te drijven in bouwmaterialen alsmede deel te nemen in buitenlandse ondernemingen die zich bezighouden met de handel in bouwmaterialen. In het algemeen kan de vennootschap alle activiteiten en taken verrichten, voor eigen rekening of voor rekening van derden, die direct of indirect met haar doelstelling verband houden" (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 4; document nr. 33.126/18833). Uit de door de Commissie in paragraaf 26, punt 1, van de bestreden beschikking bedoelde stukken blijkt (supra, punten 2976 en 2977), dat Interciment tot doel had de in het document van Zürich/Céligny voorgestane ontmoedigings- en overredingsmaatregelen toe te passen jegens landen die de stabiliteit van de markten van de aangesloten landen bedreigden.

2982 Interciment kreeg dus een als statutaire standaardclausule geformuleerd doel dat kennelijk in strijd is met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, zoals ook blijkt uit de volgende passage uit de in paragraaf 26, punt 13, van de bestreden beschikking vermelde interne nota van Blue Circle van 10 juli 1986 (document nr. 33.126/18842):

„Het voorstel om een Zwitserse onderneming op te richten waarin de grote Europese cementproducenten zouden deelnemen, met als doel bepaalde hoeveelheden Grieks cement op te kopen en over de gehele wereld te verkopen, is duidelijk in strijd met artikel 85 van het Verdrag van Rome. Ook al wordt dat niet met zoveel woorden gezegd, het impliciete doel is de grensoverschrijdende handel binnen de EEG te beïnvloeden."

2983 In de derde plaats beklemtonen Dyckerhoff, Ciments français, Lafarge, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc en Blue Circle, dat de vraag, of Interciment verenigbaar was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, reeds vóór de oprichting ervan is besproken, en nog verschillende keren nadien. Aanvankelijk was zelfs voorgenomen om Interciment bij de Commissie aan te melden

met het oog op een ontheffing uit hoofde van artikel 85, lid 3, van het Verdrag. Dyckerhoff verwijst dienaangaande naar verschillende, door de Commissie in paragraaf 26, punt 13, van de bestreden beschikking vermelde juridische adviezen. Zij voegt daaraan toe, dat aangezien Interciment nooit haar activiteiten heeft aangevat, de aanbevolen aanmelding niet nodig was. Ciments français verwijst naar het verslag van de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, waaruit blijkt, dat de deelnemers zich ervan wilden vergewissen, dat hun acties, met name het voorstel om een gezamenlijke handelsonderneming op te richten, wettig waren in het licht van de communautaire mededingingsregels (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1). Blue Circle wijst op de aanbeveling aan het eind van het document van Zürich/Céligny om met betrekking tot de voorgenomen acties het advies in te winnen van een deskundige in gemeenschapsrecht. Interciment is volgens haar overigens nooit bij de Commissie aangemeld, omdat nooit overeenstemming is bereikt over de doeleinden waarvoor zij zou kunnen worden gebruikt. Tot slot stelt zij dat deze onderneming nooit operationeel is geweest.

2984 Uit de verschillende stukken die de Commissie noemt in de bestreden beschikking, met name paragraaf 26, punten 11 en 13, blijkt inderdaad, dat zowel de vraag of Interciment verenigbaar was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, als de opportuniteit van een aanmelding bij de Commissie uit hoofde van artikel 85, lid 3, zijn besproken. Zonder de juridische adviezen af te wachten, hebben de deelnemers aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm evenwel besloten, Interciment op te richten met het doel de in het document van Zürich/Céligny bedoelde ontmoedigings- en overredingsmaatregelen toe te passen jegens landen die de stabiliteit van de markten van de aangesloten landen bedreigden. Hoewel het doel van de overeenkomst tot oprichting van Interciment duidelijk in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, is die overeenkomst bovendien nooit bij de Commissie aangemeld, ook al was dat oorspronkelijk de bedoeling (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 13).

2985 Het betoog van verzoeksters moet dan ook worden afgewezen.

2986 CBR beklemtoont, dat de wens om het gemeenschapsrecht na te leven duidelijk blijkt uit de door Van Hove, de Belgische vertegenwoordiger op de vergadering van 6 november 1986 te Brussel, voorgestelde wijzigingen van de statuten van Interciment. Zij verwijst naar de notulen van die vergadering (documenten nrs. 33.126/19007 en 19008) en naar de brief die Van Hove op de dag van die vergadering zond aan Akermann van Holderbank, waarin met name wordt gepreciseerd: „Om in overeenstemming te zijn met de bepalingen van het EEG-Verdrag inzake mededinging (artikel 85), meen ik, dat artikel 2 als volgt moet worden gewijzigd: ‚De vennootschap heeft tot doel, internationaal handel te drijven in bouwmaterialen voor uitvoer buiten het grondgebied van de Europese Economische Gemeenschap'." (Document nr. 33.126/18927.)

2987 Vastgesteld moet evenwel worden, dat ofschoon de deelnemers aan de vergadering van 6 november 1986 te Brussel het voorstel van Van Hove tot wijziging van artikel 2 van de statuten van Interciment hebben goedgekeurd (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 41, en 26, punt 4; document nr. 33.126/19007), geen enkele onderneming de statuten heeft overgelegd waarin die aldus goedgekeurde wijziging was aangebracht.

2988 Bovendien wordt in een bij Italcementi aangetroffen nota betreffende de ETF-vergadering van 9 januari 1987 te Milaan verklaard, dat „de Fransen zich met betrekking tot Interciment vreemd genoeg zeer voorzichtig opstellen" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 44; document nr. 33.126/2905).

2989 Bij die nota was een „juridisch advies van een Frans deskundige betreffende Interciment" gevoegd (bijlage 4), waarin die expert met name overwoog (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 44, en 26, punten 12 en 13; document nr. 33.126/2915):

„De oprichting van Interciment SA met de voorgestelde aandeelhouders is kennelijk in strijd met de gemeenschapsregeling, aangezien de meeste grote Europese producenten daarbij betrokken zullen zijn. Indien de aandeelhouders meer dan 50 % van het totale verbruik in hun land vertegenwoordigen, is het niet uitgesloten dat de EEG Interciment zal beschouwen als een kartel om de grensoverschrijdende handel binnen de Gemeenschap te belemmeren. (...) Alleen om maximaal twaalf maanden te winnen, is het mogelijk aanmelding te doen bij de Commissie, zodra met de activiteiten wordt begonnen."

2990 Uit deze aanwijzingen blijkt, dat ook na de vergadering van 6 november 1986 onzekerheid bleef bestaan over de verenigbaarheid van Interciment met artikel 85, lid 1, van het Verdrag. De goedkeuring tijdens die vergadering van de door Van Hove voorgestelde wijzigingen van de statuten heeft dus geen einde gemaakt aan het mededingingsverstorende doel dat Interciment bij haar oprichting had meegekregen.

2991 Het argument van CBR moet dan ook worden afgewezen.

2992 In de vierde plaats beklemtonen CBR, Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc en Blue Circle, dat Interciment nooit operationeel is geworden. Onmiddellijk na de oprichting werd besloten, dat de onderneming inactief zou blijven. Volgens Ciments français, Italcementi en Holderbank was dat besluit gemotiveerd door de twijfel, of dat initiatief strookte met artikel 85 lid 1, van het Verdrag. Blue Circle verklaart, dat de activering van Interciment afhankelijk was van de aanmelding bij de Commissie. Interciment was hooguit een juridisch omhulsel zonder personeel, uitvoerende organen, kapitaal, kantoren of uitrusting, die Holderbank, de enige aandeelhouder, inactief heeft gehandhaafd als één van de talrijke vennootschappen die zij pro forma had opgericht. Ciments français voegt daaraan toe, dat die vennootschap werd opgericht voor het geval het Holderbank juridisch mogelijk zou zijn om haar eventueel voor andere dan de aanvankelijk voorziene doeleinden te gebruiken. Holderbank beklemtoont nog, dat ofschoon zij een aantal ondernemingen heeft verzocht hun aandeel te betalen en de hun toekomende aandelen van

Interciment te aanvaarden, enkel Italcementi en Blue Circle hun aandeel in Interciment hebben gestort. Blue Circle heeft evenwel gepreciseerd, dat zij een dergelijk aandeel niet wilde, wegens de twijfel over de verenigbaarheid van Interciment met het communautaire mededingingsrecht. Italcementi heeft op 7 november 1988 haar aandelen weer aan Holderbank overgedragen.

2993 Vastgesteld moet worden, dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden inderdaad is besloten, dat Interciment een slapende vennootschap zou blijven (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 32, en 26, punt 14; document nr. 33.126/18861). Dat besluit is bevestigd tijdens de ETF-vergadering van 21 oktober 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 37, en 26, punt 14; document nr. 33.126/18895), de vergadering van 6 november 1986 te Brussel (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 41, en 26, punt 14; document nr. 33.126/19007) en de ETF-vergadering van 9 januari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 14; document nr. 33.126/18921).

2994 Tijdens de in het vorige punt genoemde vergadering van 9 september 1986 achtte men het echter „belangrijk ervoor te zorgen, dat Interciment klaar was" om gebruikt te worden voor de toepassing van de „overredings- en ontmoedigingsmaatregelen" jegens landen die de stabiliteit van de Europese markten bedreigden (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 32, 26, punt 15, en 54, punt 2; document nr. 33.126/18861).

2995 In elk geval heeft de Commissie aangetoond (supra, punten 2976-2978), dat het doel van de overeenkomst tot oprichting van Interciment indruiste tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag, door vast te stellen dat deze gezamenlijke handelsonderneming tot doel had de in het document van Zürich/Céligny bedoelde ontmoedigings- en overredingsmaatregelen toe te passen jegens landen die de stabiliteit van de markten van de aangesloten landen bedreigden. Nu het mededingingsbeperkende doel van die overeenkomst is bewezen, heeft het voor de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag geen belang, dat die overeenkomst uiteindelijk niet een dergelijk gevolg heeft gehad (zie in die zin in punt 837 supra aangehaalde rechtspraak). De Commissie heeft dus terecht geoordeeld, dat de oprichting van Interciment „een inbreuk op artikel 85 [vormt] wat het nagestreefde doel betreft, geheel los van de gevolgen ervan" (bestreden beschikking, paragraaf 54, punt 2).

2996 Het betoog van verzoeksters moet dan ook worden afgewezen.

C — Deelneming van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment

1. Inleidende opmerkingen

2997 In paragraaf 54, punt 3, van de bestreden beschikking concludeert de Commissie:

„Gezien de deelnemers aan de Stockholm-vergadering, waarin tot de oprichting van de Joint Trading Company besloten werd, en die aan de Baden-Baden-vergadering, waarin de taken van deze Joint Trading Company werden bevestigd, en gezien het feit dat Holderbank gevraagd heeft om betaling van hun aandelen in Interciment, wat Blue Circle betreft voor zijn individuele deelneming en wat de andere geadresseerden van de brief betreft voor de deelneming van hun respectieve landen (zie brief van Holderbank van 22 september 1986, geciteerd in paragraaf 26, punt 6, hierboven), is de Commissie van mening dat aan de overeenkomst inzake de oprichting van Interciment SA hebben meegewerkt: [CBR, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, BDZ, Unicem, Asland, Uniland, Oficemen, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle]. Holderbank heeft immers alle rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken ondernemingen of die optraden als vertegenwoordigers van andere ondernemingen die aan Cembureau hebben deelgenomen, verzocht hun aandeel te betalen."

2998 Met uitzondering van Holderbank en Blue Circle, die uitsluitend het onrechtmatige karakter van de oprichting van Interciment en, subsidiair, de duur van die inbreuk betwisten (argumenten onderzocht in punten 2975-2985 en 2992-2996 supra, respectievelijk punten 3084-3097 infra) voeren alle betrokken verzoeksters argumenten aan, waarmee zij hun betrokkenheid bij de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk ontkennen.

2. Situatie van CBR, Dyckerhoff, Lafarge, Italcementi, Aker en Euroc

2999 CBR beklemtoont, dat zij nooit heeft deelgenomen in het kapitaal van Interciment. Haars inziens kan de Commissie dat feit niet betwisten op grond van de vraag van Holderbank aan CBR om een deel van het kapitaal van Interciment te storten en van het voorstel van Van Hove tot wijziging van de statuten van Interciment. Het verzoek van Holderbank om te storten ging immers vooraf aan het besluit van de Belgische en Nederlandse ondernemingen om niet aan Interciment deel te nemen, zodat dat geen bewijs van een latere deelneming oplevert. Uit de notulen van de vergadering van 6 november 1986 te Brussel blijkt volgens haar trouwens, dat toen is besloten, dat geen enkele onderneming uit de Gemeenschap op het kapitaal van Interciment zou inschrijven. Het voorstel van Van Hove om de statuten van Interciment te wijzigen, toont hooguit aan, dat de ondernemingen waarop de tussenkomst van de Belgische vertegenwoordiger betrekking had, onder bepaalde voorwaarden overwogen aan Interciment deel te nemen.

3000 Volgens Dyckerhoff is niet aangetoond, dat tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm is besloten om Interciment op te richten. Interciment is in werkelijkheid voortgekomen uit een eigen initiatief van Holderbank. Zij is trouwens op 24 juni 1986 opgericht door Zwitserse advocaten. Dyckerhoff merkt ook nog op, dat in de in punt 2982 supra bedoelde interne nota van Blue Circle van 10 juli 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 13; documenten nrs. 33.126/18842 en 18843) steeds wordt gesproken van een „voorstel om een Zwitserse onderneming op te richten". In Stockholm is volgens haar dus enkel besloten om de oprichting van een dergelijke onderneming voor te bereiden.

3001 Dyckerhoff beklemtoont, dat zij nooit enig belang heeft gehecht aan de taken van Interciment. Zij heeft enkel geprobeerd, de Commissie tot handelen te bewegen in het Griekse dossier. Zij heeft trouwens de oprichtingsakte van Interciment niet ondertekend, noch ingeschreven op een deel van het kapitaal, noch rechtstreeks of indirect een deel daarvan geleverd.

3002 Ten slotte stelt zij, dat de Commissie uit het verzoek van Holderbank om in te schrijven op het kapitaal van Interciment, niet kan afleiden, dat zij betrokken was bij de oprichting van Interciment. Kort na dat verzoek is trouwens op 6 november 1986 te Brussel besloten, dat geen enkele onderneming uit de Gemeenschap zou inschrijven op het kapitaal van Interciment. Bovendien is besloten dat deze vennootschap inactief zou blijven. Dyckerhoff kon zich niet voorstellen, dat de handhaving van een slapende vennootschap een schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag kon opleveren.

3003 Dijckerhoff vervolgt, dat blijkens de documenten die de Commissie in paragraaf 26, punt 10, van de bestreden beschikking vermeldt, de balans van Interciment op 31 december 1986 niet aan Dyckerhoff is meegedeeld. Evenmin heeft zij latere balansen van die vennootschap ontvangen. Interciment behoorde geheel toe aan Holderbank, die in maart 1993 trouwens zelfstandig tot de ontbinding heeft besloten. Haars inziens kan de Commissie de gesprekken tijdens de ETF-vergaderingen van 9 januari en 11 februari 1987 niet tegen Dyckerhoff aanvoeren, aangezien zij tijdens geen van beide vergaderingen aanwezig was.

3004 Lafarge stelt, dat de Commissie niet heeft bewezen, dat zij heeft deelgenomen aan Interciment. Zij verklaart dat zij nooit heeft ingeschreven op het kapitaal van die vennootschap en geen gevolg heeft gegeven aan de brief van Holderbank van 22 september 1986 waarin zij werd verzocht dat te doen.

3005 Italcementi stelt, dat het feit dat zij gedurende 21 maanden (van februari 1987 tot november 1988) aandelen had in de inactieve vennootschap Interciment, geen inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag oplevert.

3006 Aker en Euroc stellen, dat zo uit de in paragraaf 26, punt 2, van de bestreden beschikking genoemde documenten nrs. 33.126/18821, 18822 en 18857—18861 blijkt, dat werd voorgesteld, dat zij een aandeel van 12,5 % in Interciment zouden nemen, zij zich daar nooit toe

hebben verbonden, nooit financieel aan het kapitaal van die vennootschap hebben bijgedragen en nooit aandelen ervan hebben gekregen. Zelfs indien er een onvoorwaardelijke verbintenis bestond om Interciment op te richten en actief te maken, volgde die verbintenis niet uit de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm en waren zij er hoe dan ook niet bij betrokken. Zij verwijzen dienaangaande naar het telexbericht van 12 juni 1986 van Holderbank aan Blue Circle, aangehaald in paragraaf 25, punt 11, van de bestreden beschikking (document nr. 33.126/18781). Zij beweren, nooit van plan te zijn geweest zich in Interciment te engageren zolang de verenigbaarheid van die vennootschap met artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet was gewaarborgd.

3007 Die argumenten kunnen niet worden aanvaard.

3008 De zes betrokken ondernemingen hebben deelgenomen aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm (supra, punten 2597, 2618, 2649, 2746 en 2759).

3009 Hoewel Interciment inderdaad op 24 juni 1986 is opgericht door drie Zwitserse advocaten (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 3; documenten nrs. 33126/18734—18739), is het oprichtingsbesluit genomen tijdens de vergadering te Stockholm, zoals blijkt uit de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragrafen 25, punten 22 en 32, en 26, punt 1; documenten nrs. 33.126/18858 en 18861). Uit die notulen en bijlage 2 bij de agenda van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 10, en 26, punt 2; document nr. 33.126/18821) blijkt bovendien, dat tijdens de vergadering van Stockholm werd overeengekomen, de aandelen van Interciment te verdelen over acht markten/ondernemingen. Dat in de interne nota van Blue Circle sprake is van een „voorstel om een Zwitserse onderneming op te richten", kan niet de verschillende uit die stukken volgende objectieve vaststellingen weerleggen.

3010 Ook CBR, Dyckerhoff, Lafarge, Italcementi, Aker en Euroc hebben deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (supra, punten 2599, 2618, 2649, 2746 en 2759).

3011 In het kader van punt 1.9 van de agenda van die vergadering, gewijd aan Interciment, werden de deelnemers er eerst van in kennis gesteld, dat overeenkomstig het door de delegatiehoofden tijdens de vergadering van Stockholm genomen besluit, de gezamenlijke handelsonderneming Interciment SA/Interciment AG/Interciment Ltd was opgericht met een kapitaal van 50 000 CHF (dat fiduciair geheel was geplaatst door een Zwitsers advocatenkantoor en daartoe namens de bij de vergadering van Stockholm vertegenwoordigde ondernemingen en/of landen was voorgeschoten door Holderbank). Vervolgens werd vermeld, dat de onderneming onmiddellijk operationeel kon worden voor ontmoedigings- of overredingsmaatregelen. De te Stockholm overeengekomen verdeling van de aandelen van het kapitaal van Interciment werd in herinnering gebracht. Op organisatorisch vlak werd beklemtoond, dat aangezien de Zwitserse wetgeving vereiste, dat een meerderheid van de leden van de raad van bestuur van de vennootschap Zwitser is, Cottier, één van de drie advocaten die bij de oprichting van de vennootschap aanwezig waren, enig bestuurder zou zijn, maar dat hij de instructies zou volgen

van een uitvoerend comité, waarvan de taken nog moesten worden overeengekomen en waarvoor de ETF de volgende namen voorstelde: d'Agostino (Italcementi — Italië), Marichal (Lafarge Coppée — Frankrijk), Félix (Hornos Ibéricos — Spanje), Horner (Blue Circle — Verenigd Koninkrijk) en Akermann (Holderbank — Zwitserland), die de functie van coördinator op zich zou nemen. Ten slotte werd overeengekomen, dat de vennootschap inactief zou blijven, maar klaar zou zijn om operationeel te worden (bestreden beschikking, paragrafen 25, punten 22 en 32, en 26, punt 1; documenten nrs. 33.126/18858, 18860 en 18861).

3012 Aangezien CBR, Dyckerhoff, Lafarge, Italcementi, Aker en Euroc geen enkel bewijs hebben aangebracht waaruit blijkt, dat zij zich tijdens de vergaderingen van Stockholm en Baden-Baden openlijk zouden hebben gedistantieerd van de duidelijk mededingingsverstorende wilsovereenstemming om de gezamenlijke handelsonderneming Interciment op te richten, of dat zij de overige deelnemers zouden hebben laten weten, dat zij daaraan vanuit een geheel andere optiek dan de hunne wilden deelnemen, moet worden aangenomen, dat die zes ondernemingen hebben ingestemd met de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst, of althans, dat zij bij de andere deelnemers deze indruk hebben gewekt (zie in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak). Aker en Euroc kunnen in dit verband niet met een beroep op het telexbericht van 12 juni 1986 van Holderbank aan Blue Circle (document nr. 33.126/18781) stellen, dat zij niet betrokken waren bij de verbintenissen die met betrekking tot Interciment waren aangegaan tijdens de vergadering van Stockholm. Uit de inhoud van dat telexbericht blijkt hooguit, dat Holderbank Blue Circle heeft verzocht, haar met het oog op de ETF-vergadering van 17 juni 1986 nadere ideeën over de oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming te doen toekomen.

3013 De deelneming van de zes ondernemingen aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment wordt overigens bevestigd door het feit dat de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank verzocht om betaling van hun deel van de aandelen in Interciment, aan hen was gericht (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 6; documenten nrs. 33.126/19019—19022 en 19025). Holderbank kon die ondernemingen slechts daarom verzoeken, omdat zij hadden aanvaard tot de uitvoering van die overeenkomst bij te dragen door in eigen naam of in naam van hun markt een aandeel te nemen in het kapitaal van Interciment. Uit de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 2; document nr. 33.126/18861) en bijlage 2 bij de agenda van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 2; document nr. 33.126/18821) blijkt trouwens, dat telkens 12,5 % van het kapitaal van Interciment was toegewezen aan „België" — meer bepaald „CBR/Cim. d'Obourg" —, „Duitsland", „Frankrijk" — meer bepaald „Lafarge (Frankrijk)" —, „Italië" — meer bepaald „Sogec (Italië)", een onderneming waarin Italcementi deelnam — en „Norcem/Cementa".

3014 De door CBR, Dyckerhoff, Lafarge, Aker en Euroc aangevoerde omstandigheid, dat zij Interciment uiteindelijk niet werkelijk hebben gefinancierd of zelfs niet op de betrokken aandelen hebben ingeschreven, is in dat verband irrelevant.

3015 In paragraaf 54, punt 4, van de bestreden beschikking beklemtoont de Commissie immers terecht:

„De daadwerkelijke volstorting van de aandelen van Interciment SA is van weinig betekenis voor de vaststelling van de deelneming van de ondernemingen aan de overeenkomst die betrekking had op de oprichting van deze onderneming. Belangrijk is dat het ‚instrumentarium' al uit een andere overeenkomst resulteerde en dat het klaar was om voor rekening van de deelnemers aan de overeenkomst gebruikt te worden."

3016 Ook het door Dyckerhoff gestelde feit, dat zij nooit de oprichtingsakte van Interciment heeft ondertekend en nooit de balansen heeft ontvangen, kan niet de in de punten 3008 tot en met 3013 supra genoemde objectieve vaststellingen maskeren, uit welke ondubbelzinnig blijkt, dat de Duitse onderneming met de overeenkomst tot oprichting van Interciment heeft ingestemd.

3017 De Commissie heeft derhalve in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking terecht de deelneming van CBR, Dyckerhoff, Lafarge, Italcementi, Aker en Euroc aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment vanaf 9 juni 1986 in aanmerking genomen.

3018 Beklemtoond moet worden, dat het feit dat de in paragraaf 26, punt 10, van de bestreden beschikking aangehaalde passage uit het antwoord van Blue Circle op de PvB om de in punt 402 supra genoemde redenen niet aan Aker en Euroc kan worden tegengeworpen, niet van belang is, gelet op de analyse in de punten 3008 tot en met 3014 supra betreffende de gegrondheid van het besluit van de Commissie om de deelneming van die twee ondernemingen aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment in aanmerking te nemen.

3019 Aker en Euroc stellen ook nog, dat de Commissie in de bestreden beschikking (paragrafen 26, punt 9, en 54, punt 6) lijkt terug te komen op haar bewering in de PvB, dat zij een aandeel zouden hebben gehad in het kapitaal van Interciment. De Commissie is volgens hen thans (bestreden beschikking, paragraaf 54, punt 4) immers van mening, dat de „daadwerkelijke volstorting van de aandelen van Interciment SA (...) van weinig betekenis [is] voor de vaststelling van de deelneming van de ondernemingen aan de overeenkomst die betrekking had op de oprichting van deze onderneming". Aldus zou zij het punt van bezwaar betreffende de deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment hebben gewijzigd.

3020 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in het juridische deel van de PvB betreffende Interciment inderdaad de nadruk legde op de werkelijke plaatsing van de aandelen van die vennootschap bij de verschillende ondernemingen waaraan Holderbank haar brief van 22 september 1986 heeft gericht (PvB, punt 61, sub h-i; blz. 179), hetgeen zij vervolgens in de bestreden beschikking niet meer heeft gedaan (paragraaf 54, punt 4). De drie factoren op grond waarvan de Commissie in paragraaf 54, punt 3, van de bestreden beschikking (supra, punt 2997) de deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment in aanmerking neemt, waren evenwel uitdrukkelijk aangesneden in het feitelijke deel van de PvB (zie hoofdstuk 2, deel 2, punt 18; blz. 43 en 44). Tijdens de administratieve procedure konden Aker

en Euroc dus hun opmerkingen maken betreffende de drie criteria die in de bestreden beschikking in aanmerking zijn genomen voor de tenlastelegging van de in artikel 4, lid 2, bedoelde inbreuk. Zij kunnen dan ook niet stellen, dat met betrekking tot de vaststelling van die inbreuk hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

3021 Het argument van Aker en Euroc moet dan ook worden afgewezen.

3. Situatie van SFIC, BDZ en Oficemen

3022 SFIC stelt, dat de in de bestreden beschikking aangevoerde omstandigheden niet bewijzen, dat zij betrokken was bij de overeenkomst tot oprichting van Interciment. Er is volgens haar geen enkel bewijs voor een besluit van een ondernemersvereniging. Verder heeft volgens haar de Commissie niet aangetoond, hoe eventuele handelingen van personen die bij haar werkten, een mededingingsverstorend doel konden hebben.

3023 Buiten hetgeen BDZ heeft betoogd, zoals dit is weergegeven in de punten 2661 tot en met 2663 supra, ontkent zij elke betrokkenheid bij de oprichting van Interciment. Volgens haar ging het om een initiatief van bepaalde producenten, waaraan zij als vereniging onmogelijk kon deelnemen. Zij heeft ook nooit aan Interciment deelgenomen, noch laten blijken, dat zij dat wilde doen. Volgens haar heeft de Commissie in haar dossiers trouwens geen enkel stuk betreffende die vennootschap gevonden.

3024 Oficemen ontkent elke deelneming aan Interciment. Zij heeft niet deelgenomen aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm. Het feit dat in verschillende documenten sprake is van de toewijzing van een percentage van de aandelen van Interciment aan de Spaanse markt, betekent volgens haar niet, dat Oficemen bij die vergadering aanwezig was of dat zij het eens was met de overeenkomst tot oprichting van Interciment. Oficemen heeft nooit deelgenomen aan de latere vergaderingen van de delegatiehoofden waarin de werking van Interciment ter sprake kwam. In geen enkel document over de oprichting en werking van Interciment wordt zij genoemd. Zij stelt nooit deel te hebben uitgemaakt van het uitvoerend comité van die vennootschap en nooit, al dan niet rechtstreeks, te hebben deelgenomen in haar kapitaal.

3025 Er zij evenwel aan herinnerd, dat SFIC, BDZ en Oficemen vertegenwoordigd waren tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm (supra, respectievelijk punten 2623-2625, 2664-2666 en 2708-2710), tijdens welke tot de oprichting van Interciment is besloten (supra, punt 3009).

3026 Deze drie bedrijfstakverenigingen waren ook vertegenwoordigd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de leden van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (supra, respectievelijk punten 2623-2625, 2667, 2711 en 2712), tijdens welke de oprichting van Interciment, haar mededingingsverstorend doel, haar wijze van werken en haar aandeelhoudersstructuur ter sprake kwamen en werd overeengekomen, ervoor te zorgen dat de onderneming klaar zou blijven om operationeel te worden (supra, punt 3011).

3027 Bovendien zij beklemtoond, dat de Commissie het eigen gedrag van SFIC in verband met de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk heeft aangetoond. In paragraaf 29, punt 4, wijst zij er met name op, dat SFIC op haar markt de discussies heeft doorgegeven die op Europees vlak met name tijdens de vergaderingen van 9 juni en 9 september 1986 waarop zij vertegenwoordigd was door de heren Laplace en Kasriel, over de invoer uit Griekenland waren gevoerd (supra, punten 2624 en 2625).

3028 Bijgevolg moet, waar deze drie verzoeksters geen stukken hebben overgelegd waaruit blijkt dat zij zich tijdens de in de punten 3025 en 3026 supra genoemde vergadering openlijk zouden hebben gedistantieerd van de wilsovereenstemming om de gezamenlijke handelsonderneming Interciment op te richten, worden aangenomen dat zij met die mededingingsverstorende wilsovereenstemming hebben ingestemd, of althans bij de overige deelnemers deze indruk hebben gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

3029 De door BDZ gestelde omstandigheid, dat in haar dossiers geen enkel stuk betreffende Interciment is gevonden, is in dit opzicht irrelevant. Dat geldt ook voor de argumenten van Oficemen, dat zij in geen enkel document betreffende de oprichting en werking van Interciment wordt genoemd, nooit deel heeft uitgemaakt van het uitvoerend comité van die vennootschap en nooit, al dan niet rechtstreeks, in haar kapitaal heeft deelgenomen.

3030 De Commissie heeft derhalve in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking terecht de deelneming van SFIC, BDZ en Oficemen aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment vanaf 9 juni 1986 in aanmerking genomen.

3031 Oficemen stelt dat zij bij de vaststelling van de inbreuk inzake de oprichting van Interciment is gediscrimineerd, daar die inbreuk niet ten laste is gelegd van de Belgische en de Britse vereniging, hoewel het Belgische en het Britse delegatiehoofd hebben deelgenomen aan de vergaderingen van Stockholm en Baden-Baden.

3032 De omstandigheid dat de Commissie ten aanzien van verenigingen die in een vergelijkbare situatie als die van Oficemen verkeerden, in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking geen

inbreuk heeft vastgesteld, kan hoe dan ook geen reden zijn om de aan de Spaanse vereniging verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer die inbreuk naar behoren is aangetoond (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). In de vorige punten is reeds vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd, dat Oficemen aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment heeft deelgenomen.

4. Situatie van Ciments français

3033 Ciments français verklaart, dat zij nooit heeft deelgenomen aan het beheer, het uitvoerend comité of het kapitaal van Interciment. Anders dan de Commissie in paragraaf 26, punt 6, van de bestreden beschikking verklaart, is er niets op grond waarvan zij kan worden opgenomen in de door Holderbank van Lafarge gevorderde „Franse deelneming", in het kapitaal van Interciment. Hoe dan ook hebben de delegatiehoofden die de vergadering van 6 november 1986 te Brussel hebben bijgewoond, naar aanleiding van verschillende juridische adviezen beslist, dat geen enkele onderneming uit de Gemeenschap zou inschrijven op het kapitaal van Interciment.

3034 Ciments français stelt, dat haar voorzitter Laplace de in paragraaf 26 van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden in zijn hoedanigheid van voorzitter van SFIC en van lid van de CLC en enkel in het kader van de sensibiliseringacties die werden gevoerd bij de nationale en communautaire instanties heeft bijgewoond.

3035 Er zij evenwel aan herinnerd, dat Laplace tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm ook Ciments français, waarvan hij destijds voorzitter was, vertegenwoordigde (supra, punten 2629 en 2630).

3036 Gelet op hetgeen in punt 3009 supra is opgemerkt, en aangezien Ciments français geen enkel bewijs heeft aangebracht waaruit blijkt, dat Laplace zich tijdens die vergadering openlijk zou hebben gedistantieerd van het besluit om Interciment op te richten, of dat hij de overige deelnemers zou hebben laten weten, dat hij vanuit een geheel andere optiek dan de hunne wilde deelnemen aan de vergadering (namelijk enkel ter voorbereiding van politieke acties naar aanleiding van het aan de dag treden van het „Griekse probleem"), moet worden aangenomen, dat de Franse onderneming haar steun heeft betuigd aan de oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment, of althans, dat zij bij de andere deelnemers deze indruk heeft gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

3037 Wat dit betreft, is het irrelevant dat de Franse onderneming naderhand niet heeft deelgenomen aan het beheer, het uitvoerend comité of het kapitaal van Interciment.

3038 De Commissie heeft derhalve in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking terecht de deelneming van Ciments français aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment vanaf 9 juni 1986 in aanmerking genomen.

5. Situatie van Heidelberger

3039 Heidelberger stelt, dat geen van de criteria die de Commissie in paragraaf 54, punt 3, van de bestreden beschikking heeft omschreven om de inbreuk inzake de overeenkomst tot oprichting van Interciment ten laste te leggen, wat haar betreft is vervuld.

3040 Dienaangaande moet worden vastgesteld, dat Heidelberger niet de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm heeft bijgewoond, noch de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden. Evenmin was de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank een aantal ondernemingen verzocht om hun deel van de aandelen in Interciment te betalen, aan haar gericht.

3041 In die brief, die wat de Duitse markt betreft was gericht aan Lose van Dyckerhoff (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 6; document nr. 33.126/19020), ging het om de betaling van de „Duitse deelneming" in het kapitaal van Interciment en werd de Duitse producenten verzocht onderling uit te maken wie die deelneming zou overnemen. Dit rechtvaardigt evenwel niet de conclusie, dat Heidelberger haar steun had betuigd aan de deelneming in het kapitaal van Interciment die door Dyckerhoff tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm was aanvaard. Gelet op het geringe bedrag (6 250 CHF) had deze laatste immers een dergelijke deelneming namens de Duitse markt kunnen aanvaarden, zonder vooraf het akkoord van de andere ondernemingen van die markt te hebben verkregen, zij het dat zij dan het risico droeg zelf voor de financiële lasten van die deelneming te moeten opkomen, indien zij er achteraf niet in slaagde hen tot deelneming te bewegen.

3042 Volgens de Commissie werd de invoering van een instrument om de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen uit te voeren reeds besproken tijdens de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, welke Heidelberger heeft bijgewoond.

3043 Zonder dat uitspraak behoeft te worden gedaan over de relevantie van die bewering, moet worden opgemerkt, dat de Commissie in de bestreden beschikking die vergadering nergens ter sprake brengt in de uiteenzetting van de feiten betreffende de overeenkomst tot oprichting van Interciment (paragraaf 26), noch in de juridische beoordeling van die feiten, in het bijzonder bij de criteria die in paragraaf 54, punt 3, zijn gehanteerd voor de tenlastelegging van de in artikel 4, lid 2, bedoelde inbreuk aan de verschillende daarin genoemde ondernemingen en verenigingen.

3044 De Commissie merkt nog op, dat Holderbank Dyckerhoff in haar brief van 22 september 1986 verzocht, Schuhmacher van Heidelberger een kopie te doen toekomen van de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarin Interciment, en het „dossier met de belangrijkste documenten betreffende de oprichting van de vennootschap ‚Interciment AG'" ter sprake werden gebracht.

3045 Dat bewijst evenwel niet dat een onderneming die, zoals Heidelberger, geen van de twee in paragraaf 54, punt 3, van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen heeft bijgewoond, de oprichting van Interciment — als was het maar impliciet — heeft gesteund, hetgeen een voorwaarde is om de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk ten laste te kunnen leggen.

3046 Uit een en ander volgt, dat de Commissie niet het recht had om uit te gaan van een deelneming van Heidelberger aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment. Mitsdien moet artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Heidelberger aan die overeenkomst wordt vastgesteld.

6. Situatie van Unicem

3047 Unicem verklaart, dat zij geen enkele vergadering heeft bijgewoond, waar de oprichting of de activiteiten van Interciment zijn besproken. Verder heeft Holderbank haar nooit verzocht, een deel van de aandelen van Interciment te betalen. Het feit dat Italcementi om een dergelijke betaling is verzocht voor de Italiaanse deelneming, is niet alleen niet bewezen, maar volstaat niet om Unicem te beschuldigen.

3048 Dienaangaande moet worden vastgesteld, dat Unicem niet aanwezig was tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, noch tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden. Evenmin was de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank een aantal ondernemingen verzocht om hun deel van de aandelen in Interciment te betalen, aan haar gericht.

3049 In die brief, die wat de Italiaanse markt betreft, was gericht aan d'Agostino van Italcementi (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 6; document nr. 33.126/19019), ging het om de betaling van de „Italiaanse deelneming" in het kapitaal van Interciment. Om de in punt 3041 supra genoemde redenen rechtvaardigt dit evenwel niet de conclusie, dat Unicem heeft ingestemd met de deelneming in het kapitaal van Interciment die door Italcementi tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm was aanvaard.

3050 De Commissie preciseert, dat volgens bijlage 2 bij de agenda van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 2; document nr. 33.126/18821) het Italiaanse aandeel in het kapitaal van Interciment was toegewezen aan Sogec, een gezamenlijke dochter van Italcementi en Unicem.

3051 Het feit dat Italcementi tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm Sogec heeft voorgesteld als Italiaans aandeelhouder van Interciment, bewijst evenwel niet, dat Unicem het eens was met een dergelijke deelneming en derhalve met de oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment. Verder moet worden opgemerkt, dat het Italiaanse aandeel in het kapitaal van Interciment in februari 1987 niet is genomen door Sogec, maar door Italcementi (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 8; document nr. 33.126/16220).

3052 De Commissie stelt ook nog, dat Unicem tijdens de in paragraaf 54, punt 3, van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van 9 juni en 9 september 1986 vertegenwoordigd was door het Italiaanse delegatiehoofd Italcementi.

3053 Hiervoor is evenwel reeds beklemtoond, dat Unicem als rechtstreeks lid van Cembureau een eigen delegatiehoofd had (supra, punt 1409). Onder die omstandigheden en bij gebreke van enige aanwijzing, dat Unicem Italcementi had opgedragen haar tijdens de in het vorige punt bedoelde vergaderingen te vertegenwoordigen, mocht de Commissie uit de aanwezigheid van Italcementi bij die vergaderingen niet afleiden, dat Unicem daar vertegenwoordigd was, en dat zij derhalve betrokken was bij de wilsovereenstemming betreffende de oprichting van Interciment en haar mededingingsverstorend doel.

3054 Ter terechtzitting in zaak T-50/95 ten slotte heeft de Commissie gewezen op het feit, dat Holderbank Italcementi bij brief van 22 september 1986 heeft verzocht, Unicem een kopie te doen toekomen van de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarin de situatie van Interciment ter sprake werd gebracht.

3055 Zoals in punt 3045 supra reeds is opgemerkt, blijkt daaruit evenwel niet, dat Unicem met de overeenkomst tot oprichting van Interciment had ingestemd.

3056 Uit een en ander volgt, dat de Commissie niet het recht had om uit te gaan van een deelneming van Unicem aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment. Mitsdien moet artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Unicem aan die overeenkomst wordt vastgesteld.

7. Situatie van Asland

3057 Asland ontkent elke deelneming aan de oprichting van Interciment. Zij stelt dat zij, anders dan de Commissie beweert, niet vertegenwoordigd was tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, waar zou zijn besloten om Interciment op te richten. In de PvB, tijdens de hoorzittingen van maart 1993, noch in de bestreden beschikking heeft haars inziens de Commissie trouwens enig bewijs geleverd van de aanwezigheid van Asland op die vergadering. Asland betwist voorts de verschillende veronderstellingen op basis waarvan de Commissie in paragraaf 25, punt 9, van de bestreden beschikking haar aanwezigheid op die vergadering probeert aan te tonen. Bovendien heeft de Commissie nooit gesteld, dat zij aanwezig was tijdens de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden, waar de taken van Interciment zijn bevestigd. Ten slotte wordt volgens haar nergens in de bestreden beschikking gesteld, dat de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank om betaling van een deel van de aandelen van Interciment verzocht, aan haar was gericht.

3058 In haar verweerschrift voert de Commissie twee stukken aan, namelijk de notulen van de vergadering van 25 juni 1986 van het uitvoerend comité van Asland (documenten nrs. 33.322/1562 en 1563) en de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van de Spaanse onderneming van 26 juni 1986 (documenten nrs. 33.322/1598—1603), waaruit volgens haar ondubbelzinnig blijkt, dat Asland de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm heeft bijgewoond. In dupliek stelt zij, dat de overlegging van die twee stukken enkel tot doel heeft, het Gerecht uitsluitsel te geven over een feit dat in de bestreden beschikking genoegzaam is aangetoond.

3059 In dat verband zij er allereerst aan herinnerd, dat de Commissie in paragraaf 25, punt 9, van de bestreden beschikking uitgaat van twee omstandigheden om de aanwezigheid van Asland op de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm aan te tonen: het feit dat de deelneming van Asland aan die vergadering was voorzien tijdens de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, en de toewijzing van een Spaanse deelneming in het kapitaal van Interciment tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm.

3060 Wat de eerste omstandigheid betreft, blijkt uit het verslag van de vergadering van 28 mei 1986 te Rome weliswaar, dat de deelnemers aan die vergadering, waaronder Asland, waren overeengekomen om op 9 juni 1986 te Stockholm opnieuw bijeen te komen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771), maar dat bewijst niet, dat Asland inderdaad aan de vergadering van Stockholm heeft deelgenomen.

3061 Wat de tweede omstandigheid betreft, blijkt daaruit hooguit, dat tijdens de vergadering van Stockholm een Spaanse deelnemer aanwezig was. Het bewijst niet, dat een lid van Asland die vertegenwoordiger was. Het feit dat Holderbank het verzoek om betaling van de Spaanse deelneming in het kapitaal van Interciment heeft gericht tot Félix van Hornos Ibéricos heeft gericht (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 6; document nr. 33.126/19023), versterkt trouwens de twijfel over de aanwezigheid van Asland tijdens de vergadering van Stockholm.

3062 Onder die omstandigheden en gelet op het feit dat Asland tijdens de administratieve procedure voortdurend heeft gesteld, dat het enige element dat in de PvB tot staving van de verschillende haar betreffende punten van bezwaar werd aangevoerd, haar deelneming aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome was (zie memorie van antwoord van Asland op de PvB, blz. 41 en 42, en procesverbaal van de hoorzitting van 11 maart 1993, blz. 38 en 39), kan de Commissie de aanwezigheid van Asland tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm thans niet pogen aan te tonen met de twee in punt 3058 supra genoemde notulen van deze onderneming, die in de PvB niet waren genoemd, die zich niet in de doos (supra, punt 95) bevonden en waarover de Commissie Asland tijdens de administratieve procedure nooit formeel om opmerkingen heeft verzocht.

3063 Uit een en ander volgt, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat Asland de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm heeft bijgewoond.

3064 Bovendien heeft Asland niet de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden bijgewoond. Evenmin was de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank een aantal ondernemingen verzocht om hun deel van de aandelen in Interciment te betalen, aan haar gericht. In die brief, die wat de Spaanse markt betreft, was gericht aan Félix van Hornos Ibéricos (supra, punt 3061), ging het om de betaling van de „Spaanse deelneming" in het kapitaal van Interciment. Om de in punt 3041 supra genoemde redenen rechtvaardigt dit evenwel niet de conclusie, dat Asland heeft ingestemd met de deelneming in het kapitaal van Interciment die door de Spaanse vertegenwoordiger tijdens de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm was aanvaard.

3065 De Commissie had dus niet het recht om uit te gaan van een deelneming van Asland aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment. Mitsdien moet artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Asland aan die overeenkomst wordt vastgesteld.

8. Situatie van Uniland

3066 Uniland stelt, dat de Commissie de bewijzen op basis waarvan haar deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment is vastgesteld, niet heeft vermeld.

3067 Zij verklaart, niet te hebben deelgenomen aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm. De aanwezigheid van de heer Rumeu tijdens de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden kan evenmin een bewijs opleveren, dat zij heeft deelgenomen aan de oprichting van Interciment. Tijdens de vergadering van 6 november 1986 te Brussel hield Rumeu zich afzijdig van de discussies en overeenkomsten betreffende Interciment. De deelnemers aan die vergadering hebben volgens haar hoe dan ook slechts gesproken over een eventuele, louter formele wijziging

van het maatschappelijk doel van Interciment, die uiteindelijk niet is doorgegaan. Het ontbreken van enige band tussen Interciment en Uniland wordt haars inziens ook nog bevestigd doordat in de documenten betreffende Interciment niet wordt gesproken van Uniland of Rumeu. Door derden opgestelde documenten waarin sprake is van de overhandiging van documenten aan Rumeu (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 33), kan de Commissie niet aanvoeren in een poging om een verband tussen Interciment en Uniland aan te tonen.

3068 Ten slotte stelt Uniland, dat zij nooit, al dan niet rechtstreeks, heeft deelgenomen in het kapitaal van Interciment en dat haar nooit daarom is verzocht. Zij voegt daaraan toe dat de Commissie daarvoor geen enkel bewijs heeft aangevoerd. Een dergelijke deelneming kan niet worden afgeleid uit de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank Hornos Ibéricos verzocht om de „Spaanse deelneming" in het kapitaal van Interciment te betalen. Uniland beklemtoont nog, dat zij nooit vertegenwoordigd was in de bestuursorganen van Interciment.

3069 Er zij evenwel aan herinnerd, dat Uniland in de persoon van Rumeu heeft deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (supra, punt 2695).

3070 Gelet op hetgeen in punt 3011 supra is uiteengezet, en zonder dat de gegrondheid van het betoog van Uniland betreffende haar deelneming aan de vergadering van 6 november 1986 te Brussel behoeft te worden onderzocht, aangezien die in paragraaf 54, punt 3, van de bestreden beschikking niet in aanmerking is genomen, moet, aangezien Unicem geen bewijs heeft overgelegd waaruit blijkt dat zij zich tijdens de in het vorige punt bedoelde vergadering van de overeenkomst op oprichting van Interciment heeft gedistantieerd, worden aangenomen dat deze verzoekster met dit initiatief heeft ingestemd, of althans, dat zij bij de andere deelnemers deze indruk heeft gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

3071 Het is in dat opzicht niet van belang, dat Uniland of Rumeu in geen enkel document betreffende Interciment worden genoemd, dat Uniland nooit financieel aan Interciment heeft bijgedragen en dat haar ook nooit daarom is verzocht, of dat Uniland niet vertegenwoordigd was in de bestuursorganen van Interciment.

3072 De Commissie heeft derhalve terecht in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking de deelneming van Uniland aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment in aanmerking genomen.

3073 Niets in de bestreden beschikking rechtvaardigt evenwel de conclusie, dat Uniland reeds vóór haar deelneming aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden haar steun aan die overeenkomst had betuigd. Zelfs indien, zoals de Commissie in haar memories stelt, Uniland tijdens de vergadering van 9 juni

1986 te Stockholm door de Spaanse deelnemer vertegenwoordigd werd, dateert het eerste tastbare blijk van de eigen instemming van Uniland met de overeenkomst tot oprichting van Interciment van 9 september 1986, de datum van haar deelneming aan de vergadering van afdelingshoofden en de vertegenwoordigers van de ETF te Baden-Baden. Artikel 4, lid 2, moet derhalve nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Uniland aan die overeenkomst vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

3074 Uniland verklaart zich erover te verbazen, dat de Commissie de deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment niet ten laste heeft gelegd aan de onderneming waarvoor Félix werkte, terwijl hij deel uitmaakte van het uitvoerend comité van Interciment.

3075 Die omstandigheid kan evenwel hoe dan ook geen reden zijn om de aan Uniland verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer die inbreuk naar behoren is aangetoond (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). In de vorige punten is reeds vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd, dat Unicem aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment heeft deelgenomen.

9. Situatie van Cementir

3076 Cementir stelt, dat zij in het geheel niet betrokken was bij de oprichting en de werking van Interciment. Zij voldoet volgens haar aan geen van de criteria die de Commissie in paragraaf 54, punt 3, van de bestreden beschikking heeft gedefinieerd. De vermelding van de Italiaanse industrie in de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank Italcementi verzocht om haar deel in de aandelen van Interciment te betalen, slaat niet op Cementir, aangezien enkel Italcementi en Unicem betrokken waren bij de ETF. Die Italiaanse deelneming werd hoe dan ook geheel betaald door Italcementi, die heeft bevestigd, dat zij geen enkel deel daarvan aan andere Italiaanse producenten heeft afgestaan (zie antwoord van Italcementi van 21 maart 1990 op een verzoek van de Commissie om inlichtingen).

3077 Dienaangaande moet worden vastgesteld, dat Cementir niet de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm heeft bijgewoond, noch de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden. Evenmin was de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank een aantal ondernemingen verzocht om hun deel van de aandelen in Interciment te betalen, aan haar gericht. In die brief, die wat de Italiaanse markt betreft, was gericht aan d'Agostino van Italcementi (supra, punten 3013 en 3049), ging het om de betaling van de Italiaanse deelneming in het kapitaal van Interciment. Om de in punt 3041 supra genoemde redenen rechtvaardigt het feit dat van de „Italiaanse deelneming" wordt gesproken evenwel niet de conclusie dat Cementir met een dergelijke deelneming en dus met de overeenkomst tot oprichting van Interciment heeft ingestemd. Bovendien was het Italiaanse aandeel in Interciment toegewezen aan Sogec (bijlage 2 bij de agenda van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986; bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 2; document nr. 33.126/18821), een vennootschap waarmee Cementir geen enkele band had, en is dit aandeel uiteindelijk enkel door Italcementi genomen (supra, punt 3051).

3078 Anders dan de Commissie in haar verweerschrift stelt, kan op grond van de aanwezigheid van een Italiaans delegatiehoofd tijdens de vergaderingen te Stockholm en Baden-Baden en het feit dat Cementir rechtstreeks lid was van Cembureau, om de in de punten 2774 en 2776 supra vermelde redenen niet worden geconcludeerd tot de deelneming van Cementir aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment.

3079 De Commissie heeft dus ten onrechte een deelneming van Cementir aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment in aanmerking genomen.

3080 Mitsdien moet artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Cementir aan die overeenkomst wordt vastgesteld.

D — Duur van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk

3081 In artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking neemt de Commissie de inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van Interciment in aanmerking van 9 juni 1986 tot en met 26 maart 1993: 9 juni 1986 is de datum van de vergadering van Stockholm, tijdens welke is besloten tot de oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 1); 26 maart 1993 is de datum van de algemene vergadering van Interciment, tijdens welke werd besloten de vennootschap te ontbinden (zie notulen van deze algemene vergadering die de advocaat van Holderbank op 3 mei 1993 aan de Commissie heeft overgelegd; bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 16).

3082 Door tegen Uniland 9 juni 1986 als datum van aanvang van die inbreuk in aanmerking te nemen, heeft de Commissie, zoals reeds is vastgesteld, het aanvangstijdstip van de deelneming van die onderneming aan die inbreuk verkeerd beoordeeld. Dit tijdstip moet dus worden bepaald op 9 september 1986 (supra, punt 3073).

3083 Thans moeten de argumenten worden onderzocht waarmee verzoeksters het besluit van de Commissie betwisten om de einddatum van de vastgestelde inbreuk op 26 maart 1993 te bepalen.

3084 In de eerste plaats verwijten CBR, Ciments français, Lafarge, Uniland, Oficemen, Italcementi, Holderbank en Blue Circle de Commissie, dat zij de duur van de inbreuk betreffende de oprichting van Interciment ten onrechte tot en met 26 maart 1993 heeft uitgerekt, terwijl die vennootschap hooguit een „leeg omhulsel" was. Op 9 september 1986 was namelijk besloten,

dat Interciment inactief zou blijven, hetgeen op 9 november 1986 werd bevestigd. Volgens Uniland en Oficemen kon de overeenkomst tot oprichting van Interciment hoe dan ook niet voortduren na eind mei 1987, toen de overeenkomst tot oprichting van de ETF verviel.

3085 Lafarge stelt, dat de betrokken ondernemingen, die elke belangstelling voor Interciment verloren hadden, slechts door onachtzaamheid eerst op 26 maart 1996 tot de formele ontbinding besloten. Holderbank verklaart, dat zij bij lezing van de PvB niet had begrepen, welk belang de Commissie hechtte aan Interciment. Eerst tijdens de hoorzitting van maart 1993 begreep zij, welke conclusies de Commissie uit het voortbestaan van Interciment wilde trekken, hetgeen verklaart, waarom zij dadelijk na die hoorzitting tot de formele ontbinding van die vennootschap heeft besloten.

3086 Dyckerhoff, Italcementi en Holderbank beklemtonen, dat het besluit om Interciment in maart 1993 te ontbinden, uitsluitend is genomen door Holderbank, hetgeen zou bewijzen dat deze laatste de enige aandeelhouder van Interciment was. Italcementi beklemtoont, dat zij haar aandelen in Interciment op 7 november 1988 weer aan Holderbank heeft overgedragen.

3087 Wat dit betreft, zij eraan herinnerd, dat ofschoon verschillende keren is overeengekomen, dat Interciment inactief zou blijven (supra, punt 2993), het tijdens de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden belangrijk werd geacht, dat die vennootschap klaar zou zijn om operationeel te worden voor het toepassen van de in het document van Zürich/Céligny bedoelde ontmoedigings- en overredingsmaatregelen jegens landen die de stabiliteit van de markten van de aangesloten landen bedreigden (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 32, en 26, punt 14; document nr. 33.126/18861). Later is nog over Interciment gesproken tijdens de ETF-vergaderingen van 9 januari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 44; documenten nrs. 33.126/18921 en 18922) en 11 februari 1987 (bestreden beschikking, paragrafen 25, punt 45, en 26, punt 10; documenten nrs. 33.126/18937 en 18938). Met het oog op die vergadering ontvingen de leden van de ETF van Holderbank de balans van Interciment per 31 december 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 10; documenten nrs. 33.126/18946—18949).

3088 Verder blijkt uit de in paragraaf 26, punt 7, van de bestreden beschikking aangehaalde documenten nrs. 33.126/10960—10962 en uit de in paragraaf 26, punt 9, aangehaalde memorie van antwoord van Blue Circle op de PvB, dat de Britse onderneming in september of oktober 1986 via haar Zwitserse dochter BCO AG in verband met Interciment een betaling heeft verricht ten gunste van Holderbank.

3089 Ten slotte nam Italcementi op 11 februari 1987 haar aandeel in het kapitaal van Interciment, alvorens haar aandelen op 7 november 1988 aan Holderbank te verkopen (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 8; documenten nrs. 33126/16218 en 16220).

3090 Uit die verschillende aanwijzingen blijkt, dat de wilsovereenstemming die tot de oprichting van Interciment heeft geleid, tot 7 november 1988 is blijven bestaan. Daarentegen kan niet worden aangenomen, dat die wilsovereenstemming ook nadien bleef bestaan.

3091 In de paragrafen 26, punt 9, en 54, punt 6, van de bestreden beschikking verklaart de Commissie, dat Holderbank, die stelde, dat zij alle aandelen van Interciment had teruggekocht, nooit precies heeft aangegeven van wie zij die aandelen heeft teruggekocht en ook geen documenten heeft overgelegd om aan te tonen enige aandeelhouder van Interciment te zijn geworden.

3092 Zij heeft evenwel niets kunnen aanvoeren waaruit blijkt, dat andere ondernemingen dan Holderbank na 7 november 1988 aandeelhouder waren van Interciment. Uit de notulen van de algemene vergadering van Interciment van 26 maart 1993 (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 16) blijkt integendeel, dat Akermann van Holderbank in zijn eentje Interciment heeft ontbonden.

3093 In paragraaf 26, punt 15, van de bestreden beschikking baseert de Commissie zich nog eens op de passage uit de memorie van antwoord van Blue Circle op de PvB, waarin de Britse onderneming stelt dat „Interciment altijd klaar was om te functioneren, maar dat zij elk willekeurig doel kon dienen."

3094 Die passage toont echter hooguit aan, dat Interciment toentertijd nog steeds bestond en dat zij op elk moment operationeel kon worden. Zij bewijst niet, dat de medio 1986 tot uiting gebrachte wilsovereenstemming om die onderneming te belasten met de toepassing van de in het document van Zürich/Céligny bedoelde ontmoedigings- en overredingsmaatregelen jegens landen die de stabiliteit van de markten van de aangesloten landen bedreigden, tijdens de administratieve procedure nog steeds bestond.

3095 Ten slotte beroept de Commissie zich in paragraaf 54, punt 4, van de bestreden beschikking op het feit, dat de overredingsmaatregelen, bestaande in het absorberen van Grieks cement en klinker, zijn uitgevoerd tot en met 1991.

3096 Zij voert evenwel niets aan, waaruit blijkt, dat die overredingsmaatregelen door Interciment werden uitgevoerd.

3097 Derhalve moet artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover de inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van Interciment daarin in aanmerking wordt genomen na 7 november 1988. Deze conclusie geldt niet enkel voor de in de

punten 3084 tot en met 3086 supra genoemde verzoeksters, maar ook voor SFIC, BDZ, Aker en Euroc, die argumenten hebben aangevoerd die in wezen strekken tot nietigverklaring van artikel 4, lid 2.

3098 Ten aanzien van Aker en Euroc zij nog gepreciseerd, dat het gelet op de analyse in de punten 3087 tot en met 3097 supra niet relevant is, dat de in punt 3093 supra bedoelde passage uit het antwoord van Blue Circle op de PvB om de in punt 402 supra genoemde redenen niet als bewijsstuk kan worden aanvaard, dat aan hen kan worden tegengeworpen.

3099 In de tweede plaats stelt Lafarge, dat zij reeds in september 1986 haar voornemen kenbaar heeft gemaakt om niet aan de oprichting van Interciment deel te nemen, door geen gevolg te geven aan de brief van 22 september 1986 waarbij Holderbank haar verzocht op het kapitaal van Interciment in te schrijven. Dat besluit had zij genomen omdat Interciment niet voldeed aan de rechtmatigheidscriteria die de ETF zichzelf had gesteld.

3100 Vastgesteld zij evenwel dat Lafarge niets aanvoert, waaruit blijkt, dat zij de andere betrokkenen toentertijd duidelijk heeft gemaakt, dat die beslissing moest worden beschouwd als een handeling waardoor zij zich terugtrok uit de overeenkomst tot oprichting van Interciment, of althans als een teken dat zij zich distantieerde van het onrechtmatige doel dat aan die vennootschap was toebedeeld bij haar oprichting. Integendeel, Lafarge blijkt op 10 februari 1987 van Holderbank de balans van Interciment per 31 december 1986 te hebben ontvangen met het oog op de ETF-vergadering van de volgende dag (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 10; documenten nrs. 33.126/18936—18938), hetgeen haar verklaring dat zij zich in september 1986 zou hebben gedistantieerd van de overeenkomst tot oprichting van Interciment, weerspreekt.

3101 Dit argument kan ten aanzien van Lafarge dus niet afdoen aan de analyse in de punten 3087 tot en met 3097 supra betreffende de duur van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

3102 In de derde plaats stelt Uniland, dat zij niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor het voortbestaan van Interciment, aangezien zij nooit heeft deelgenomen in het kapitaal of de bestuursorganen van die vennootschap.

3103 Zij voert evenwel niets aan, waaruit blijkt dat zij, nadat zij tijdens de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden de oprichting van Interciment en het haar toebedeelde mededingingsverstorende doel had gesteund, nadien openlijk afstand zou hebben genomen van de onrechtmatige wilsovereenstemming waarmee zij tijdens die vergadering had ingestemd.

3104 Dit argument van Uniland kan te haren aanzien dus niet afdoen aan de analyse in de punten 3087 tot en met 3097 supra betreffende de duur van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

E — Toegang tot het dossier

3105 Heidelberger, Asland en Cementir hebben na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 betreffende de toegang tot het dossier documenten overgelegd die huns inziens in de loop van de administratieve procedure dienstig zouden zijn geweest voor hun verweer tegen het punt van bezwaar inzake hun deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment.

3106 De juistheid van die opmerkingen behoeft evenwel niet meer te worden beoordeeld, aangezien reeds is vastgesteld dat artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Heidelberger, Asland en Cementir aan de inbreuk betreffende de overeenkomst tot oprichting van Interciment in aanmerking wordt genomen (supra, respectievelijk punten 3046, 3065 en 3080).

3107 Dyckerhoff, SFIC, Lafarge, Holderbank, Aker en Euroc formuleren eveneens een aantal opmerkingen op basis van de documenten die zij hebben kunnen inzien na de in punt 3015 supra bedoelde maatregelen tot organisatie van de procesgang. Daarmee willen zij aantonen, dat de Commissie, door hun tijdens de administratieve procedure slechts beperkt toegang tot de PvB en haar onderzoeksdossier te verschaffen, bij de vaststelling van de hun in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden, aangezien zij geen toegang hadden tot ontlastende stukken.

3108 In de eerste plaats voeren Dyckerhoff, SFIC, Lafarge, Aker en Euroc verschillende documenten aan waaruit zou blijken dat de bij de oprichting van Interciment betrokken partijen zich ervan wilden verzekeren, dat hun initiatief rechtmatig was.

3109 Dyckerhoff verwijst in haar opmerkingen van 5 januari 1998 naar documenten waaruit zou blijken, dat van meet af aan was overeengekomen dat voor de oprichting van Interciment een juridisch onderzoek nodig was (documenten nrs. 33.126/7639—7641).

3110 De commentaren die zij tijdens de administratieve procedure op grond van die documenten had kunnen formuleren, zouden evenwel niet de objectieve vaststellingen hebben kunnen weerleggen die volgen uit de reeks in paragraaf 26 van de bestreden beschikking door de

Commissie aangehaalde stukken, namelijk, dat zonder het voorgenomen juridisch advies af te wachten werd besloten Interciment op te richten en haar een duidelijk met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdig doel toe te bedelen.

3111 Het in punt 3109 supra vermelde document nr. 33.126/7639 wordt ook aangevoerd in de opmerkingen van SFIC van 7 januari 1998, van Lafarge van 28 januari 1998, en van Aker en Euroc van 29 december 1997. Volgens hen blijkt uit dat document, een brief van Van Hove van CBR aan Akermann van Holderbank van 6 november 1986, dat de communautaire instanties van de oprichting van Interciment in kennis waren gesteld en dat was voorgenomen, die maatregel bij de Commissie aan te melden.

3112 Zelfs indien dienaangaande opmerkingen tijdens de administratieve procedure hadden kunnen worden ingediend, hadden deze het verwijt van de Commissie aan de bij de oprichting van Interciment betrokken partijen, dat die oprichting niet bij haar was aangemeld (bestreden beschikking, paragrafen 26, punt 13, en 65, punt 5, vijfde streepje), niet kunnen weerleggen.

3113 Lafarge verwijst nog naar document nr. 33.126/19009, een nota van Blue Circle betreffende het onderhoud van 6 november 1986 tussen Sutherland, lid van de Commissie, en enkele vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie, en stelt op basis daarvan, dat de oprichting van Interciment ter kennis van de Commissie was gebracht en met haar was besproken.

3114 In dit document wordt evenwel enkel gezegd, dat „Laplace beklemtoonde, welke moeilijkheden de andere cementbedrijven ondervinden om te reageren op de Griekse markt." Daaruit blijkt niet, dat de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie de Commissie op de hoogte hebben gebracht van de oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment met het doel ontmoedigings- en overredingsmaatregelen toe te passen jegens — in casu de Griekse — producenten die de stabiliteit van de andere Europese markten bedreigden. Hoe dan ook hadden de opmerkingen die Lafarge tijdens de administratieve procedure op basis van dat document had kunnen formuleren, het verwijt van de Commissie aan de bij de oprichting van Interciment betrokken partijen, dat die oprichting niet bij haar was aangemeld, niet kunnen weerleggen.

3115 In de tweede plaats stellen Dyckerhoff en Holderbank, dat indien verschillende documenten in het dossier van de Commissie tijdens de administratieve procedure voor hen toegankelijk waren geweest, die door hen hadden kunnen worden gebruikt om aan te tonen, dat Interciment een slapende vennootschap was gebleven.

3116 In haar opmerkingen van 5 januari 1998 wijst Dyckerhoff op verschillende documenten waaruit volgens haar blijkt, dat Interciment nooit enige activiteit heeft uitgeoefend (documenten nrs. 33.126/16509, 16515 en 16516).

3117 In haar opmerkingen van 8 december 1997 verwijst Holderbank naar de volgende passage uit de inlichtingen die Italcementi op 21 maart 1990 in het kader van het onderzoek van de onderhavige zaak aan de Commissie heeft verstrekt (documenten nrs. 33.126/15978—15985, inzonderheid 15984): „Tot het ogenblik waarop onze aandelen [door Holderbank] zijn teruggekocht, is Interciment steeds inactief gebleven." Zij verklaart dat zij met deze passage haar argument had kunnen staven, dat Interciment steeds een slapende vennootschap is geweest, die in haar boekhouding als een louter formele vennootschap zonder activiteiten is gehandhaafd.

3118 Ten aanzien van Dyckerhoff zij allereerst opgemerkt, dat document nr. 33.126/16509 overeenstemt met document nr. 33.126/18857, en dat de documenten nrs. 33.126/16515 en 16516 overeenstemmen met de documenten nrs. 33.126/18821 en 18822. De documenten nrs. 33.126/18857, 18821 en 18822 bevonden zich in de doos (supra, punt 95). Derhalve kan Dyckerhoff niet stellen, dat tijdens de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

3119 Hoe dan ook hadden de opmerkingen die Dyckerhoff en Holderbank tijdens de administratieve procedure op basis van de respectievelijk in de punten 3116 en 3117 supra bedoelde documenten hadden kunnen formuleren, slechts de aanwijzingen kunnen bevestigen die door de Commissie in de bestreden beschikking naar behoren zijn vermeld. In paragraaf 26, punt 14, stelt de Commissie namelijk vast, dat verschillende keren is beslist, dat Interciment inactief zou blijven. In paragraaf 54, punt 2, erkent zij, dat deze vennootschap „blijkbaar nooit operationeel [is] geworden".

3120 Daarentegen hadden die opmerkingen niet een ander licht kunnen werpen op de in de paragrafen 26, punt 15, en 54, punt 2, van de bestreden beschikking weergegeven passage uit de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986, volgens welke was overeengekomen, dat Interciment klaar zou worden gehouden om operationeel te worden voor ontmoedigings- of overredingsmaatregelen (document nr. 33.126/18861). Bovendien hadden zij geen ander licht kunnen werpen op de in paragraaf 26, punt 1, van de bestreden beschikking bedoelde stukken, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 54, punten 1 en 2, terecht heeft vastgesteld, dat de overeenkomst tot oprichting van Interciment een mededingingsverstorend doel had, hetgeen volstond om te concluderen, dat die overeenkomst indruiste tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie in punt 837 supra aangehaalde rechtspraak).

3121 In de derde plaats verwijst Holderbank in haar opmerkingen van 8 december 1997 naar een interne nota van Blue Circle van 20 oktober 1987 (document nr. 33.126/10959), waarin wordt beklemtoond:

„Aan Holderbank was een bedrag voorgeschoten als bijdrage in het kapitaal, maar naderhand is het — aan Holderbank meegedeelde — besluit genomen dat de groep niet wenste deel te nemen in het kapitaal. Dat besluit is evenwel niet meegedeeld aan degenen die verantwoordelijk

waren voor de boekhouding van BCO AG, zodat een fout is gemaakt bij de boeking van deze verrichting. Die fout zal in 1987 worden gecorrigeerd."

3122 Indien zij bij de voorbereiding van haar verweer tegen de PvB over dat document had beschikt, had zij haars inziens haar betoog inzake het besluit van Blue Circle om niet aan Interciment deel te nemen, kunnen staven.

3123 Holderbank verwijst nog naar de volgende passage uit de inlichtingen die Italcementi naar aanleiding van een daartoe strekkend verzoek van de Commissie op 21 maart 1990 heeft meegedeeld (documenten nrs. 33.126/15978—15985, inzonderheid 15984, reeds vermeld in punt 3117 supra):

„De aandelen waren aan toonder. Volgens de mondelinge verklaringen van Holderbank ter zake waren Holderbank en wij vóór de terugkoop van onze 12,5 % van de aandelen de enige aandeelhouders."

3124 Zij verklaart dat zij met deze passage haar betoog had kunnen staven, dat Italcementi en zij de enige aandeelhouders waren van Interciment, voordat Italcementi op 7 november 1988 haar aandelen aan haar verkocht.

3125 Er zij evenwel aan herinnerd, dat de interne nota van Blue Circle van 20 oktober 1987 (document nr. 33.126/10959) voor de raadpleging van het dossier gedurende de administratieve procedure was geklasseerd als „A: Europese producenten" en dat zij zich zelfs in de doos (supra, punt 95) bevond. Holderbank had dat document dus kunnen gebruiken tot staving van haar memorie van antwoord op de PvB. In die omstandigheden kan zij zich thans niet hierop beroepen om een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure te bewijzen.

3126 Hoe dan ook heeft de Commissie de aanwijzingen die zij ontleent aan zowel die interne nota als aan de op 21 maart 1990 door Italcementi verstrekte gegevens, naar behoren in de bestreden beschikking vermeld.

3127 Zo merkt de Commissie bij de uiteenzetting van de feiten betreffende Interciment (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 7) allereerst op:

„Blue Circle betaalde een bedrag dat overeenkomt met haar bijdrage via haar Zwitserse dochteronderneming BCO AG, in september-oktober, zoals uit een rekeninguittreksel van 7 november 1986 (documenten nrs. 33.126/10960—10962) blijkt, maar slaagde vervolgens erin te bewerkstelligen dat BCO AG het doel van de betaling betreffende de deelneming in Interciment wijzigde; zij verzocht de betaling voortaan aan te duiden als een ‚bijdrage voor marktonderzoeken' (document nr. 33.126/10958)."

3128 Verder geeft zij nog de passage uit het antwoord van Blue Circle op de PvB weer (punt 4.159), waarin de Britse onderneming verklaarde, dat „via de verrichte betaling de bijdrage van 1/8 in de kosten die Holderbank had gemaakt met betrekking tot de oprichting van Interciment SA, was terugbetaald" (paragraaf 26, punt 9).

3129 Voorts stelt zij vast, dat Italcementi op 11 februari 1987 haar bijdrage in het kapitaal van Interciment plaatste en op 7 november 1988 haar aandelen verkocht aan Holderbank (paragraaf 26, punt 8; documenten nrs. 33126/16218 en 16220).

3130 Ten slotte geeft zij de verklaringen van Holderbank in antwoord op een verzoek om inlichtingen weer (document nr. 33.126/18329) en merkt zij op (bestreden beschikking, paragraaf 26, punt 9):

„Behalve Holderbank heeft slechts één ander lid (Italcementi, noot van de red.) van de ‚European Task Force' zijn aandelen geplaatst en gestort. [Een ander lid (Blue Circle, noot van de red.) heeft het bijbehorende bedrag betaald, maar is nooit daadwerkelijk aandeelhouder geworden. Het lid in kwestie gaf er de voorkeur aan voor onbepaalde tijd uitstel te vragen van de overdracht van de aandelen aan de houders en vervolgens heeft het, blijkbaar door gebrek aan interesse, nooit een dergelijke overdracht verlangd. Daarom en gezien de betrekkelijk lage bedragen die hiermee gemoeid waren, heeft er tot op heden geen restitutie plaatsgevonden]. Met betrekking tot dit punt werd geen enkel document opgesteld; het bewijs daarvan kan geleverd worden met behulp van de inhoud van het document dat werd overhandigd als antwoord op vraag 7/e (brieven van 22 september 1986, waarin Holderbank betaling van de delen van het aandelenkapitaal eiste, zie hiervóór, noot van de red.). Bovendien heeft Holderbank reeds sinds enige tijd alle aandelen opgekocht en is dus enige aandeelhouder van Interciment SA, een vennootschap die tot op heden geen activiteiten heeft ontplooid."

3131 De commentaren die Holderbank tijdens de administratieve procedure had kunnen indienen om aan te tonen dat, met uitzondering van de tijdelijke deelneming van Italcementi in het kapitaal van Interciment, geen enkele andere onderneming dan zij op de aandelen van de gezamenlijke handelsonderneming had ingeschreven, hadden de elementen die de Commissie in de bestreden beschikking reeds naar behoren in aanmerking had genomen, dus slechts kunnen bevestigen.

Daarentegen hadden zij geen ander licht kunnen werpen op de reeks van stukken, bedoeld in paragraaf 26, inzonderheid de punten 1, 2 en 6, van de bestreden beschikking, op basis waarvan de Commissie in paragraaf 54, inzonderheid de punten 1, 2 en 4, een wilsovereenstemming vanaf 9 juni 1986 betreffende de oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment voor het toepassen van de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen heeft vastgesteld, hetgeen volstond om een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag vast te stellen.

3132 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Dyckerhoff, SFIC, Lafarge, Holderbank, Aker en Euroc tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Deze verzoeksters hebben dus niet aangetoond, dat op dit punt in de loop van de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

Maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3)

3133 In artikel 4, lid 3, van de bestreden beschikking stelt de Commissie twee inbreuken vast in verband met maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt tegen de invoer van cement uit Griekenland:

— onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk Calcestruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan (artikel 4, lid 3, sub a);

— een overeenkomst inzake afspraken die op 3 en op 15 april 1987 zijn ondertekend met als doel invoer van cement uit Griekenland door Calcestruzzi te voorkomen (artikel 4, lid 3, sub b).

3134 De Commissie legt de eerste inbreuk ten laste aan de drie Italiaanse cementproducenten Italcementi, Unicem en Cementir, alsmede aan de „andere (...) deelnemers aan het ‚Cembureau Task Force'" (bestreden beschikking, paragraaf 55, punt 1). De tweede inbreuk wordt uitsluitend aan de drie Italiaanse producenten toegerekend.

A — Onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk Calcestruzzi aan de Griekse producenten en in het bijzonder aan Titan te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a)

3135 Volgens artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking hebben Cembureau, Holderbank, Blue Circle, Oficemen, Asland, Uniland, Hispacement, SFIC, Lafarge, Ciments français, BDZ, Dyckerhoff, Heidelberger, CBR, Aker, Euroc, Aalborg, Irish Cement, Italcementi, Unicem en Cementir „van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag door deel te nemen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk aan de Griekse producenten en aan Titan Cement Company SA in het bijzonder, hun cliënt Calcestruzzi te onttrekken".

3136 Met uitzondering van Hispacement, die geen beroep tot nietigverklaring van de bestreden beschikking heeft ingesteld, alsmede van Cembureau en van SFIC, die in geen enkel argument het bestaan van de in artikel 4, lid 3, sub a, vastgestelde inbreuk formeel hebben betwist, voeren alle in die bepaling bedoelde ondernemingen en ondernemersverenigingen argumenten aan strekkende tot nietigverklaring ervan. Enkele verzoeksters betwisten het bestaan van de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen. De meesten van hen ontkennen elke betrokkenheid bij dergelijke feitelijke gedragingen. Sommige argumenten hebben betrekking op de duur van de vastgestelde inbreuk. Bij het onderzoek van die verschillende argumenten zal worden aangegeven, om welke verzoeksters het gaat.

3137 Voorts verwijten CBR, Dyckerhoff, Ciments français, Asland, Uniland, Oficemen, Holderbank, Aker en Euroc de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden door hun in de loop van de administratieve procedure geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen en hun aldus stukken te onthouden, die ontlastend zouden zijn.

1. Bestaan van de onderling afgestemde feitelijke gedragingen

3138 In haar uiteenzetting van de feiten met betrekking tot de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 2) merkt de Commissie op:

„Op 30 april 1986 hadden de Griekse producent Titan en Calcestruzzi (...), de grootste Italiaanse producent van stortklaar beton, een contract voor vijf jaar getekend, waarbij Titan had toegezegd ten hoogste 440 000 ton cement per jaar te verkopen en Calcestruzzi had toegezegd deze te kopen; de ieder jaar daadwerkelijk leverbare hoeveelheden konden via latere overeenkomsten vastgesteld worden (documenten nrs. 33.126/16361—16368 en 19210—19217)."

3139 Zij voegt hieraan toe (punt 3, eerste alinea), dat het probleem van de invoer in Italië door Calcestruzzi van Grieks cement daarop op ETF-niveau aan de orde werd gesteld en vanaf 17 juni 1986 werd besproken op verschillende van haar vergaderingen, alsmede op de vergaderingen van de delegatiehoofden van 9 september en 6 november 1986. Uit een interne nota van Blue Circle van 4 september 1986 (documenten nrs. 33.126/11026 en 11027) blijkt, dat Blue Circle het probleem van de Griekse uitvoer naar Italië bij Titan heeft aangekaart (punt 3, tweede alinea).

3140 Onder verwijzing naar een brief van Titan aan haar Londense advocaten van 2 september 1988, die geschreven werd toen de niet-uitvoering van het contract tussen Titan en Calcestruzzi ter arbitrage werd voorgelegd, verklaart de Commissie (punt 4):

„Op hetzelfde tijdstip dat het probleem onder de aandacht van de ETF werd gebracht, werd er druk uitgeoefend op Calcestruzzi om het contract met Titan niet na te komen. Zoals blijkt uit [de betrokken brief], toon[de] Calcestruzzi immers weinig bereidheid het contract uit te voeren vanwege de besprekingen met bepaalde Italiaanse cementproducenten."

3141 Zij haalt voorts (punt 5) de fragmenten aan uit de verslagen van de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 en van de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 (en niet van 15 maart 1987, zoals de bestreden beschikking abusievelijk vermeldt), waarin verslag wordt gedaan van het rapport dat de Italiaanse vertegenwoordiger tijdens die twee vergaderingen heeft uitgebracht over de besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten, enerzijds, en Calcestruzzi en haar moedermaatschappij Ferruzzi, anderzijds.

3142 Op basis van die verschillende elementen is zij van oordeel (paragraaf 55, punt 1):

„De op Calcestruzzi uitgeoefende druk en de niet-uitvoering door deze van het cementaankoopcontract met Titan maken deel uit van de ontmoedigingsmaatregelen van de ‚Task Force' en zijn het resultaat van onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen de Italiaanse producenten Italcementi, Unicem en Cementir en tussen hen en de andere, in paragraaf 53, punt 9, hierboven, genoemde deelnemers aan het ‚Cembureau Task Force' met het doel de Griekse producenten een klant af te nemen, die belangrijk zou zijn voor hun penetratie op de Italiaanse markt."

3143 Verzoeksters voeren in wezen zeven argumenten aan waarmee zij het bestaan van de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen betwisten.

3144 In de eerste plaats stellen verschillende verzoeksters, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de kwestie van de invoer door de groep Ferruzzi/Calcestruzzi in Italië van cement uit Griekenland tot een onrechtmatige onderlinge afstemming tussen de cementproducenten op Europese schaal had geleid.

3145 Unicem betwist het door de Commissie gelegde verband tussen de vermeende pressie op Calcestruzzi en de ETF. Haars inziens kan het gestelde verband niet worden vastgesteld op basis van het feit, dat in het document van Zürich/Céligny sprake is van de gewenste solidariteit tussen de West-Europese cementproducenten. Zij stelt, het probleem van de bevoorrading van Calcestruzzi volledig autonoom en onafhankelijk van de andere Europese cementproducenten te hebben opgelost. Anders zou zij niet hebben geaarzeld om de laatstgenoemden om steun te verzoeken voor haar acties jegens Calcestruzzi en Titan. Ten slotte wordt volgens haar in de documenten betreffende de vergaderingen van de ETF en de delegatiehoofden geen melding gemaakt van een specifieke actie in verband met het contract tussen Calcestruzzi en Titan. In geen van die documenten wordt Titan genoemd. Haars inziens heeft de opsteller van de in paragraaf 27, punt 3, van de bestreden beschikking aangehaalde nota van Blue Circle van 4 september 1986 de daarin vervatte informatie zeer wel rechtstreeks bij Titan of bij derden kunnen verkrijgen. Uit die nota blijkt volgens haar dus niet, dat er op ETF-niveau een onderlinge afstemming naar aanleiding van het contract tussen Calcestruzzi en Titan was.

3146 Uniland verklaart, dat de Commissie zich voor het bewijs van de gestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen baseert op een vage vermelding betreffende vermeende ontmoedigingsmaatregelen in het document van Zürich/Céligny (paragraaf 27, punt 1). Zij ontkent, dat het „probleem Calcestruzzi" tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden en van de ETF is besproken. Volgens haar kan de Commissie zich dienaangaande niet beroepen op de verklaringen van de Italiaanse cementproducenten, aangezien het daarbij hooguit ging om eenzijdige verklaringen waarvoor de overige deelnemers geen enkele belangstelling hebben getoond. Ten slotte heeft de Commissie niet aangetoond, dat de verschillende bestanddelen van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging aanwezig waren. Zij heeft niet het bewijs geleverd, dat er werkelijk contact tussen partijen bestond; het enige element dat zij aanvoert, is een aantal vergaderingen waarop sommige deelnemers eenzijdig uiting hebben gegeven aan hun bezorgdheid, zonder dat er op enig moment sprake is geweest van een uitwisseling van informatie of van enige discussie. Voorts heeft zij volgens Uniland niet bewezen, dat de gestelde onderlinge afstemming voor partijen aanleiding was om zich mededingingsverstorend te gedragen op de markt of om hun marktgedrag aan te passen.

3147 Oficemen verklaart, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat haar mededingingsgedrag, dat van haar leden of dat van de Italiaanse cementproducenten kon zijn beïnvloed door de ontvangst van de op ETF-niveau verspreide informatie.

3148 Italcementi verklaart, dat de Commissie geen enkel bewijs voor het bestaan van onderling afgestemde feitelijke gedragingen produceert. Aan de wederzijdse informatievoorziening tussen ondernemingen (die aan een gezamenlijke lobbyactiviteit in het kader van de ETF deelnamen en

volstrekt legitieme doelstellingen nastreefden) over de mededingingssituatie op een van de markten die het meest aan de pressie van de Griekse producenten waren blootgesteld, lag integendeel een houding ten grondslag die in overeenstemming was met de vereisten van artikel 85, lid 1, van het Verdrag. De besprekingen over het overigens algemeen bekend overleg tussen de Italiaanse cementproducenten en Calcestruzzi tijdens de vergaderingen van de ETF waren haars inziens dus volstrekt rechtmatig. Voorts hadden de in het kader van de ETF gevoerde besprekingen over Calcestruzzi niet geleid tot het uitoefenen van pressie op laatstgenoemde en waren zij zonder gevolg gebleven. Bovendien waren die besprekingen toevallig en vaag geweest. Er bestaat geen verband tussen de tussen de Italiaanse cementproducenten en Calcestruzzi gesloten leveringscontracten voor cement en de in het kader van de ETF geplande ontmoedigingsmaatregelen. Volgens Italcementi heeft de Commissie niet gepreciseerd, welke vorm van pressie op Calcestruzzi zou zijn uitgeoefend door de andere leden van de ETF, die niet naar Italië uitvoerden en die geen belang daarbij hadden. De Commissie heeft evenmin rekening gehouden met het feit, dat enkel Italiaanse cementproducenten hebben deelgenomen aan de met Calcestruzzi gesloten leveringscontracten.

3149 Holderbank ontkent, dat er welke basisovereenkomst dan ook met betrekking tot maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt binnen de ETF heeft bestaan.

3150 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat een onderling afgestemde feitelijke gedraging een vorm van coördinatie tussen ondernemingen is, die, zonder dat het tot een eigenlijke overeenkomst komt, de risico's van de onderlinge concurrentie welbewust vervangt door een feitelijke samenwerking. De criteria coördinatie en samenwerking moeten worden verstaan in het licht van de in de verdragsvoorschriften inzake de mededinging besloten voorstelling, dat iedere ondernemer zelfstandig moet bepalen welk beleid hij op de gemeenschappelijke markt zal voeren. Deze eis van zelfstandigheid staat onverbiddelijk in de weg aan enigerlei al dan niet rechtstreeks contact tussen ondernemers, dat tot doel of ten gevolge heeft dat mededingingsvoorwaarden ontstaan die niet met de normaal te achten voorwaarden van de markt overeenkomen. Zoals blijkt uit de bewoordingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, vereist het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging behalve de afstemming tussen de ondernemingen een daarop volgend marktgedrag en een oorzakelijk verband tussen beide (zie laatstelijk arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punten 115-118, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punten 158-161).

3151 In casu moet worden vastgesteld, dat tijdens de vergadering van de ETF van 17 juni 1986 te Londen, dat wil zeggen enkele weken na het sluiten van het leveringscontract van cement tussen Calcestruzzi en Titan, werd overeengekomen, dat d'Agostino van Italcementi zich zou bezighouden met de „coördinatie van de situatie van Ferruzzi" (nota van Cheney van Blue Circle van 19 juni 1986 met het opschrift „Points for action"; bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 11; document nr. 33.126/18787).

3152 In een interne nota van 4 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 3; document nr. 33.126/11026) verklaart Blue Circle:

„Wat Italië betreft, blijft Titan onbuigzaam eraan vasthouden dat zij het contract met Ferruzzi niet vóór december 1987 op zijn vroegst zullen opzeggen, wanneer blijkt dat zij een ontsnappingsclausule hebben."

3153 Tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden is in het kader van punt 1.5 met betrekking tot Italië opgemerkt („Samenvatting van de voordrachten en conclusies in de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de Task Force te Baden-Baden op 9 september 1986"; bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en 28; documenten nrs. 33.126/18859 en 18860):

„Er hebben verschillende vergaderingen plaatsgevonden tussen de Italiaanse cementproducenten en Ferruzzi en het lijkt erop, dat er een overeenkomst kan worden bereikt wat de markt van stortklaar beton betreft (...) Titan zou haar overeenkomsten met Ferruzzi vóór eind 1987 kunnen beëindigen."

3154 Volgens de in punt 3140 supra genoemde brief van Titan van 2 september 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 4; document nr. 33.126/19196) leek Calcestruzzi „op 6 februari 1987 (...) voor het eerst terughoudend te zijn om het leveringsprogramma te bevestigen, door erop te wijzen dat ‚de situatie betreffende de plaatselijke cementindustrie in ontwikkeling [was]'".

3155 Tijdens de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 te Genève bracht de Italiaanse vertegenwoordiger Italcementi — volgens het met de hand geschreven verslag dat de dag daarna was opgesteld door Marichal van Lafarge — als volgt verslag uit over de Italiaanse situatie (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; document nr. 33.126/4912):

„Het akkoord tussen de cementproducenten en Ferruzzi is getekend. Hierdoor kan de dreiging van invoer door laatstgenoemd concern van 1,5 [miljoen ton] in een tiental havens, hetgeen rampzalig zou zijn geweest voor de prijzen, afgewend worden. Duur: vijf jaar. Naast de kruiselingse deelnemingen die Calcestruzzi, de dochteronderneming BPE [béton prêt à l'emploi: stortklaar beton] van Ferruzzi, en ook de moedermaatschappij, Ciments de Ravenna, zullen blokkeren, is er een reeks maatregelen getroffen om de alliantie te versterken.

Ferruzzi zal voor haar medewerking gedurende vijf jaar het aardige bedrag van 15 miljoen USD per jaar ontvangen. Dit bedrag zal gedeeltelijk in effecten (Montedison) en gedeeltelijk in contanten betaald worden: Ferruzzi moet een deel van het geld gebruiken om vennootschappen van BPE of deelnemingen in BPE-vennootschappen te kopen om de rijen te sluiten.

Er moeten nog twee problemen worden opgelost:

1. Twee schepen van Ferruzzi moeten een bestemming krijgen. Het gaat hier om siloschepen van 6 000 DWT.

2. De contracten van 75 000 ton/jaar met Titan (...) moeten worden nagekomen of de voorziene boetebedragen moeten worden betaald.

Om deze problemen op te lossen verzoekt Italcementi om hulp van de Europese collega's.

De Italiaanse cementproducenten gaan de EEG toestemming vragen de Italiaanse wet toe te passen, die voorziet in een ‚aanmelding vooraf' voor iedere cementinvoer.

Zij vragen hun Europese collega's hun vertegenwoordiger bij de EEG te waarschuwen, zodat deze tegen het verzoek geen bezwaar maken."

3156 Tijdens de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 herhaalde de Italiaanse vertegenwoordiger „wat reeds gezegd was op de vergaderingen van de Task Force (vgl. nota J.M. van 12.02.1987), waarbij hij echter erop wees dat de overeenkomst met Ferruzzi nog niet zijn beslag had gekregen" („Dreiging van invasie bij de Europese cementproducenten: de situatie op 15 maart 1987"; bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; document nr. 33.126/4860).

3157 Blijkens die verschillende fragmenten werd korte tijd nadat in april 1986 het leveringscontract van cement tussen Calcestruzzi en Titan was gesloten, de kwestie van de invoer in Italië door de groep Ferruzzi/Calcestruzzi van cement uit Griekenland, aan de orde gesteld op het niveau van de ETF, die was opgericht om de (ontmoedigings)maatregelen te bespreken waarmee het aanbieden van goedkoop cement (vooral uit Griekenland), waardoor de stabiliteit van de West-Europese markten werd bedreigd, moest worden beëindigd (supra, punten 2537 en 2538).

3158 Tijdens de vergadering van de ETF van 17 juni 1986 werd Italcementi belast met de coördinatie van de „situatie van Ferruzzi".

3159 Na die afstemming werden er tevergeefs pogingen gedaan om Titan ertoe te brengen, haar contract met Calcestruzzi op te zeggen. Tegelijkertijd voerden de Italiaanse cementproducenten besprekingen met de groep Ferruzzi om haar dochteronderneming Calcestruzzi te doen afzien van de uitvoering van dat contract.

3160 Die besprekingen, waarvan verslag werd gedaan aan de leden van de ETF en de delegatiehoofden die op 9 september 1986 te Baden-Baden in vergadering bijeen waren, resulteerden in een overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en Ferruzzi.

3161 De leden van de ETF werden gedurende de vergadering van 11 februari 1987 van die overeenkomst in kennis gesteld door de Italiaanse vertegenwoordiger. Die liet onder meer weten, dat door die overeenkomst de dreiging van invoer van cement door de groep Ferruzzi, die rampzalig voor de prijzen werd geacht, kon worden afgewend. Hij verzocht eveneens zijn Europese collega's om hulp om de problemen op te lossen die verband hielden met de niet-uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan.

3162 De overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en Ferruzzi werd voorts ter sprake gebracht tijdens de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987.

3163 Uit de voorgaande analyse volgt, dat, behoudens de beoordeling in de punten 3190 tot en met 3300 infra van de gegrondheid van het besluit van de Commissie om de deelneming van de verschillende in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde ondernemingen en ondernemersverenigingen in aanmerking te nemen, de Commissie terecht had vastgesteld, dat er sprake was van onderling afgestemde feitelijke gedragingen op Europese schaal, die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekten Calcestruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan. Op grond van de in punt 3150 supra aangehaalde rechtspraak gaat het bij die gedragingen om met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

3164 Bijgevolg moet het argument van verzoeksters worden afgewezen.

3165 In de tweede plaats stelt Cementir, dat de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt geen enkel mededingingsverstorend oogmerk hadden.

3166 Uit de analyse in de punten 3150 tot en met 3163 supra blijkt evenwel, dat de onderling afgestemde feitelijke gedragingen naar aanleiding van de invoer door Calcestruzzi van cement uit Griekenland die onderneming ertoe dienden te brengen als klant bij Titan weg te gaan en aldus een dreiging van invoer van 1,5 miljoen ton, „hetgeen rampzalig zou zijn geweest voor de prijzen", af te wenden (document nr. 33.126/4912). De Commissie mocht derhalve vaststellen,

dat die onderling afgestemde feitelijke gedragingen een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdig oogmerk hadden.

3167 In de derde plaats merkt Italcementi op, dat in het door Marichal van Lafarge opgestelde verslag van de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 enkel wordt vermeld, dat een overeenkomst is ondertekend die beoogde een dreiging van invoer door Calcestruzzi van cement uit Griekenland af te wenden. In dit document staat niet, dat Calcestruzzi op grond van de betrokken overeenkomst dergelijke invoer moest onderbreken.

3168 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Italiaanse vertegenwoordiger blijkens het betrokken document heeft verklaard, dat „[door de overeenkomst] de dreiging van invoer door [de groep Ferruzzi] van 1,5 [miljoen ton] in een tiental havens, hetgeen rampzalig zou zijn geweest voor de prijzen, afgewend [kon] worden".

3169 Een dergelijke verklaring wijst erop, dat de onderlinge afgestemde feitelijke gedragingen die hebben geresulteerd in de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi, tot doel hadden een hindernis op te werpen voor de economische interpenetratie van de markten en de mededinging, hetgeen volstond om die onderling afgestemde feitelijke gedragingen in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag te verklaren.

3170 Het argument van Italcementi moet derhalve worden afgewezen.

3171 In de vierde plaats betwist Italcementi de juistheid van de andere in bovenbedoeld verslag van de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 vermelde gegevens. Dit document bewijst volgens haar niet, dat de Italiaanse producenten Calcestruzzi hebben schadeloosgesteld voor de opzegging van haar contract met Titan. Het daarin vermelde bedrag van 15 miljoen USD komt overeen met de waarde van de door de Italiaanse cementproducenten aan Calcestruzzi toegekende kortingen op de prijsschalen. Zo was ook de verkoop van aandelen in de vennootschap Montedison aan de groep Ferruzzi, waarvan eveneens sprake is in dit verslag, een transactie die losstond van de met Calcestruzzi gevoerde onderhandelingen over de sluiting van de leveringscontracten.

3172 Er zij aan herinnerd, dat bij de beoordeling van de bewijskracht van een stuk waarin bepaalde mededelingen worden gedaan, eerst moet worden gekeken naar de mate van waarschijnlijkheid van de in het document vervatte informatie. Hierbij moet met name in aanmerking worden genomen van wie het stuk afkomstig is, onder welke omstandigheden het tot stand is gekomen, tot wie het is gericht, en of het gelet op zijn inhoud redelijk en geloofwaardig overkomt (conclusie van rechter Vesterdorf, aangewezen als advocaat-generaal, bij arrest Rhône-Poulenc/ Commissie, reeds aangehaald in punt 1053, blz. II-956).

3173 In casu is het verslag van de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 door Marichal van Lafarge daags na die vergadering, waaraan hij persoonlijk had deelgenomen, opgesteld.

3174 Hij merkt op, dat de Italiaanse deelnemer om te beginnen de overige leden heeft medegedeeld, dat de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi was ondertekend, waardoor een dreiging van invoer van cement die rampzalig voor de prijzen werd geacht, kon worden afgewend.

3175 Vervolgens vermeldt hij, dat die Italiaanse vertegenwoordiger heeft verklaard, dat „Ferruzzi (...) voor haar medewerking gedurende [de] vijf jaar [van de overeenkomst] het aardige bedrag van 15 miljoen USD per jaar [zou] ontvangen, [welk] bedrag (...) gedeeltelijk in effecten (Montedison) (...) betaald [zou] worden".

3176 Ten slotte maakt hij melding van de door deze Italiaanse vertegenwoordiger ter sprake gebrachte problemen in verband met de niet-uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan.

3177 Het verslag laat derhalve duidelijk zien, dat de Italiaanse producenten de groep Ferruzzi onder meer door de overdracht van effecten Montedison wilden belonen voor het feit, dat zij erin had toegestemd de uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan op te schorten, welk contract Calcestruzzi blijkbaar had gesloten tegen bijzonder gunstige prijsvoorwaarden.

3178 In ieder geval kan het argument van Italcementi niet afdoen aan de documentenanalyse in de punten 3151 tot en met 3163 supra, die laat zien dat de Commissie terecht het bestaan heeft vastgesteld van onderling afgestemde feitelijke gedragingen die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van Titan zou zijn.

3179 In de vijfde plaats vraagt Italcementi zich af, waarom de door een twintigtal ondernemingen overeengekomen verdedigingsmaatregelen enkel tot de Italiaanse markt zouden zijn beperkt. Zij stelt, dat het ontbreken van bewijs van maatregelen tot verdediging van de andere nationale markten aantoont, dat er generlei verband bestond tussen de vermeende pressie op Calcestruzzi en een gezamenlijke strategie voor de bescherming van de nationale markten.

3180 Opgemerkt zij evenwel, dat Italcementi niet betwist, dat „[d]e Griekse producenten (...) zich eind 1985-begin 1986 [richtten] op West-Europa en met name op markten die volgens hen gemakkelijker toegankelijk waren [, waaronder] Italië, waar kleine organisaties bestaande uit afnemers en kleine import-exportondernemingen het initiatief hadden genomen Grieks cement in te voeren" (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 1).

3181 In ieder geval kan het ontbreken van bewijs van maatregelen tot verdediging van andere markten dan de Italiaanse niet de reeks van de in paragraaf 27, punten 3 tot en met 5, van de bestreden beschikking bedoelde documenten maskeren, op basis waarvan de Commissie terecht het bestaan van onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot verdediging van de Italiaanse markt heeft vastgesteld (supra, punten 3151-3163).

3182 Het argument van Italcementi moet dus worden afgewezen.

3183 In de zesde plaats verklaart Cementir, dat de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt geen enkele mededingingsverstorende werking hebben gehad, zoals zou blijken uit de statistieken volgens welke de uitvoer van Heracles naar Italië vanaf 1987 is toegenomen.

3184 Er zij evenwel aan herinnerd, dat de onderling afgestemde feitelijke gedragingen naar aanleiding van de invoer door de groep Ferruzzi in Italië van cement uit Griekenland uiteindelijk hebben geresulteerd in een overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en laatstbedoelde groep, waardoor volgens het door de Italiaanse vertegenwoordiger tijdens de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 uitgebrachte verslag, „de dreiging van invoer door [de groep Ferruzzi] van 1,5 [miljoen ton] in een tiental havens, hetgeen rampzalig zou zijn geweest voor de prijzen, afgewend [kon] worden".

3185 Hoe dan ook heeft de Commissie deze onderling afgestemde feitelijke gedragingen alleen in aanmerking genomen wegens hun mededingingsverstorende doelstelling, die inderdaad is bewezen (supra, punten 3151-3163). Een dergelijk bewijs volstond om die onderling afgestemde feitelijke gedragingen in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag te verklaren (zie in die zin in punt 1674 supra aangehaalde rechtspraak).

3186 In de zevende plaats zijn CBR en Blue Circle van mening, dat waar de aanwezigheid op de vergaderingen van de ETF is gebruikt als bewijs van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk, de Commissie niet op grond van het bijwonen van die vergaderingen tot het bestaan van een afzonderlijke inbreuk kon concluderen, enkel omdat aldaar de Italiaanse situatie ter sprake zou zijn gebracht.

3187 Bij lezing van de paragrafen 25 en 27, punten 1 tot en met 5, van de bestreden beschikking blijkt evenwel, dat de feitelijke gegevens op basis waarvan de Commissie de in artikel 4, lid 1, bedoelde inbreuk (overeenkomst tot oprichting van de ETF) en de in artikel 4, lid 3, sub a, vastgestelde inbreuk (onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot verdediging van de Italiaanse markt) heeft vastgesteld, grotendeels van elkaar verschillen.

3188 Zoals in de punten 3138 tot en met 3142 supra is vastgesteld, blijkt uit de in bovenbedoelde punten van paragraaf 27 aangevoerde gegevens, dat de Commissie de in artikel 4, lid 3, sub a,

bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen heeft vastgesteld op basis van andere elementen dan het feit dat tijdens de vergaderingen van de ETF de Italiaanse situatie ter sprake is gebracht, namelijk de interne nota van Blue Circle van 4 september 1986 waarin melding wordt gemaakt van besprekingen met Titan in verband met het door deze met Calcestruzzi gesloten contract (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 3; documenten nrs. 33.126/11026 en 11027) en het fragment uit de brief van Titan aan haar Londense advocaten van 2 september 1988, waaruit blijkt dat er vanaf februari 1987 bij Calcestruzzi terughoudendheid bestond om dat contract uit te voeren (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 4; documenten nrs. 33.126/19195 en 19196).

3189 Het argument van CBR en Blue Circle moet derhalve worden afgewezen.

2. Deelneming van de betrokken verzoeksters aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen

3190 In de bestreden beschikking (paragraaf 55, punt 1) verklaart de Commissie:

„De op Calcestruzzi uitgeoefende druk en de niet-uitvoering door deze van het cementaankoopcontract met Titan (...) zijn het resultaat van onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen de Italiaanse producenten Italcementi, Unicem en Cementir en tussen hen en de andere, in paragraaf 53, punt 9, hierboven, genoemde deelnemers aan het ‚Cembureau Task Force' (...). De andere deelnemers aan het ‚Cembureau Task Force' zijn eveneens partij bij de onderling afgestemde feitelijke gedragingen, aangezien het Calcestruzzi-probleem tijdens diverse vergaderingen van de ‚Task Force' en van de delegatiehoofden ter sprake is gekomen (zie paragraaf 27, punten 3 en 5, hierboven) en aangezien de door [de] ‚Task Force' uitgewerkte strategieën gebaseerd zijn op de solidariteit van alle deelnemers (zie paragraaf 25, punt 3, hierboven)."

3191 Op die gronden stelt zij alle in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters verantwoordelijk voor de onderling afgestemde feitelijke gedragingen, te weten CBR, Cembureau, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, BDZ, Unicem, Asland, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle.

3192 Met uitzondering van Cembureau en SFIC (supra, punt 3136) voeren al die verzoeksters argumenten aan waarmee zij elke betrokkenheid bij de in geding zijnde onderling afgestemde feitelijke gedragingen ontkennen.

2.1. Situatie van CBR, Dyckerhoff, Aalborg, Uniland en Irish Cement

3193 CBR stelt, dat zij geen enkele vergadering van de ETF heeft bijgewoond. Hoe dan ook is er volgens haar tijdens die vergaderingen nooit sprake geweest van het uitoefenen van enige druk op Calcestruzzi. Hoewel zij erkent in haar hoedanigheid van delegatiehoofd aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 9 september en 6 november 1986 te hebben deelgenomen, verklaart CBR dat zij, zoals blijkt uit de notulen van eerstgenoemde vergadering, niet was betrokken bij de voor de oplossing van het probleem Calcestruzzi getroffen maatregelen en dat zij niet van plan was geweest noch was verzocht om daaraan mee te doen. Dit wordt naar haar zeggen verklaard door het feit, dat zij niet aanwezig was op de markten die te maken hadden met de uitvoer van de Griekse producenten. Op de vergadering van 6 november 1986 vermeldde de Italiaanse vertegenwoordiger enkel feitelijke vaststellingen betreffende zijn markt.

3194 CBR voegt hieraan toe, dat het argument van de Commissie dat de strategieën van de ETF waren gebaseerd op de solidariteit van alle deelnemers, niet ter zake dienend is. Die bewering steunt immers op het fragment uit een gewoon werkdocument, namelijk het document van Zürich/Céligny, dat overigens is geactualiseerd tijdens vergaderingen die zij niet heeft bijgewoond.

3195 Dyckerhoff stelt, dat zij niet heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de ETF en dat uit de door de Commissie in de bestreden beschikking bedoelde documenten blijkt, dat tijdens de door haar bijgewoonde vergaderingen van 28 mei 1986 te Rome, 9 juni 1986 te Stockholm en 6 november 1986 te Brussel niet op het „probleem Calcestruzzi" is ingegaan. Tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 9 september 1986 te Baden-Baden, waaraan zij heeft deelgenomen in de persoon van Lose, was enkel zeer kort verslag gedaan van de Italiaanse situatie. Lose was niet op de hoogte geweest van de betrekkingen tussen Ferruzzi, Titan en de Italiaanse cementproducenten. Hoe dan ook was op die vergadering geen sprake geweest van enig besluit of van enige afstemming dienaangaande. Zij was niet actief op de Italiaanse markt en volgens het op de vergadering van Baden-Baden opgestelde verslag voerden de Italiaanse producenten reeds geruime tijd onderhandelingen met de groep Ferruzzi. De aanzet tot de door die producenten op laatstgenoemde groep uitgeoefende pressie om deze te doen afzien van haar leveringen van Grieks cement, kon dus niet tijdens die vergadering zijn gegeven.

3196 Aalborg verklaart, dat tijdens de vergadering van 9 september 1986 te Baden-Baden weliswaar melding was gemaakt van het contract tussen Calcestruzzi en Titan, doch dat haar niet om actieve steun daarvoor was verzocht. Evenmin was zij op de hoogte gebracht van het vervolg van die aangelegenheid. De aankoop door Calcestruzzi van cement uit Griekenland was voor haar overigens geen reden tot bezorgdheid.

3197 Uniland betwist, dat haar deelneming aan de in geding zijnde onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking kan worden genomen op grond van de solidariteitsregel waaraan alle deelnemers aan de vergaderingen van de ETF zich zouden hebben geconformeerd.

Overigens wordt over die vermeende solidariteit gesproken in het document van Zürich/Céligny, dat is opgesteld tijdens vergaderingen die zij niet heeft bijgewoond. De aanwezigheid van Rumeu op de vergaderingen van de delegatiehoofden van 9 september en 6 november 1986 levert volgens haar geen bewijs op van haar deelneming aan de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen. Uit de documenten betreffende die twee vergaderingen kan namelijk niet worden afgeleid, dat Rumeu heeft deelgenomen aan enigerlei bespreking van de ten opzichte van de Italiaanse markt te volgen gedragslijn. De op die vergaderingen door derden gemaakte opmerkingen over de Italiaanse markt wettigen evenmin de conclusie, dat er sprake was van een op beperking van de mededinging gericht gedrag waarvan Rumeu op de hoogte kon zijn geweest. Wanneer over de onderhandelingen van de Italiaanse cementproducenten wordt gesproken, gaat het enkel om eenzijdige uitspraken waarin uitsluitend wordt gerept van een toekomstige bedoeling. Op die uitspraken zijn nooit verklaringen of sancties van de overige Europese cementproducenten gevolgd. Het probleem Calcestruzzi is niet ter sprake gebracht tijdens de vergadering van 6 november 1986 te Brussel.

3198 Irish Cement laakt de wijze waarop de Commissie haar verantwoordelijk stelt voor de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt, ofschoon zij niet wordt genoemd in de paragrafen 27 en 55 van de bestreden beschikking, die betrekking hebben op die verdedigingsmaatregelen. Het document van Zürich/Céligny, waarop de Commissie zich baseert in paragraaf 55, punt 1, is opgesteld tijdens vergaderingen waaraan zij niet heeft deelgenomen. Voorts heeft zij noch in de vergaderingen van de ETF, die zij immers niet heeft bijgewoond, noch in de vergadering van de delegatiehoofden van 9 september 1986 te Baden-Baden aan enigerlei discussie betreffende het probleem Ferruzzi deelgenomen. In laatstgenoemde vergadering hebben de besprekingen betreffende de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt niet plaatsgevonden in aanwezigheid van haar vertegenwoordiger Quirke of was deze zich er althans niet van bewust, dat die besprekingen handelden over laakbare acties, aangezien hij enkel aanwezig was om de met leden van het Europees Parlement op 10 september 1986 te Straatsburg geplande contacten te coördineren. Irish Cement beklemtoont dat enkel haar nationaliteit van belang was voor de overige deelnemers aan de vergadering, aangezien het toentertijd met het mededingingsbeleid belaste lid van de Commissie, Sutherland, een Ier was. Ten slotte blijkt volgens haar niet uit de aantekeningen betreffende de vergadering van 6 november 1986 te Brussel, waaraan verzoekster erkent te hebben deelgenomen, dat het probleem van de invoer in Italië van cement uit Griekenland tijdens die vergadering is besproken.

3199 Opgemerkt zij dat, wanneer een onderneming, zelfs zonder een actieve rol te spelen, een vergadering heeft bijgewoond waarop een ongeoorloofde afstemming ter sprake is gebracht, zij wordt geacht aan die afstemming te hebben deelgenomen, tenzij zij aantoont dat zij zich openlijk daarvan heeft gedistantieerd of de overige deelnemers heeft laten weten dat zij voornemens was vanuit een andere optiek dan de hunne aan de betrokken vergadering deel te nemen (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

3200 In casu hebben CBR, Dyckerhoff, Aalborg, Uniland en Irish Cement de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden bijgewoond (supra, respectievelijk punten 2599, 2618, 2655, 2695 en 2730).

3201 Volgens punt 1.5 van de notulen van die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en 28; documenten nrs. 33.126/18859 en 18860) is met betrekking tot Italië opgemerkt:

„(...) Er hebben verschillende vergaderingen plaatsgevonden tussen de Italiaanse cementproducenten en Ferruzzi en het lijkt erop, dat er een overeenkomst kan worden bereikt wat de markt van stortklaar beton betreft. (...) Titan zou haar overeenkomsten met Ferruzzi vóór eind 1987 kunnen beëindigen."

3202 Zoals in punt 2600 supra is uiteengezet, was die vergadering van Baden-Baden uitsluitend gewijd aan de ETF, waarvan de mededingingsverstorende doelstelling aan het begin van de vergadering in herinnering werd gebracht, en meer in het bijzonder aan de organisatie van zijn werkzaamheden en aan de evaluatie van de stand van zaken met betrekking tot de verschillende ontmoedigings- en overredingsmaatregelen die hij moest onderzoeken. De deelnemers waren dus niet onkundig van de ongeoorloofde doelstelling van de besprekingen waarvan hun op die vergadering verslag werd gedaan, betreffende de situatie van Ferruzzi.

3203 Aangezien CBR, Dyckerhoff, Aalborg, Uniland en Irish Cement niet het bewijs leveren, dat zij op die vergadering openlijk blijk hebben gegeven van hun afkeuring van die onrechtmatige feitelijke gedragingen of dat zij de overige deelnemers hebben laten weten, dat zij voornemens waren de vergadering vanuit een andere optiek dan de hunne bij te wonen, mocht de Commissie aannemen, dat die vijf ondernemingen zich, gelet op het besluit van de Griekse cementindustrie om haar productieoverschotten naar de West-Europese markten uit te voeren — dat als een grote bedreiging voor de stabiliteit van al die markten werd gezien —, uit solidariteit bij dergelijke feitelijke gedragingen hadden aangesloten of althans, dat zij bij de overige deelnemers die indruk hadden gewekt. Het ontbreken van bewijs van een gedrag van die ondernemingen op de markt in verband met de door Calcestruzzi veroorzaakte situatie, is wat dit betreft zonder belang, aangezien de Commissie heeft aangetoond (supra, punten 3151-3163), dat de afstemming waarbij die ondernemingen zich tijdens de vergadering van Baden-Baden hebben aangesloten, een onderdeel vormde van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging, voor zover die afstemming heeft geleid tot gedragingen op de markt van andere bij die afstemming betrokken ondernemingen. Overigens moet bij gebreke van tegenbewijs, dat die ondernemingen dienden te leveren, worden aangenomen, dat die ondernemingen, die op de markt actief zijn gebleven, bij de bepaling van hun gedrag op die markt met die afstemming rekening hebben gehouden (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162).

3204 Zonder dat de gegrondheid behoeft te worden onderzocht van de argumenten waarmee verzoeksters willen aantonen, dat de situatie van Ferruzzi niet ter sprake is gebracht tijdens de vergadering van 6 november 1986 te Brussel, moet dus worden geconcludeerd, dat de Commissie in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van CBR, Dyckerhoff, Aalborg, Uniland en Irish Cement aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn, in aanmerking mocht nemen.

3205 Nergens in de bestreden beschikking blijkt evenwel, dat die vijf ondernemingen zich vóór hun deelneming aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden bij die onderling afgestemde feitelijke gedragingen zouden hebben aangesloten. Bijgevolg moet artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van die ondernemingen aan de betrokken inbreuk vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

3206 Uniland merkt nog op, dat de Commissie de deelneming van Hornos Ibéricos, Cementos del Norte en Norcem aan de inbreuk niet in aanmerking heeft genomen, hoewel vertegenwoordigers van die drie ondernemingen de vergadering van de delegatiehoofden en de leden van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden zouden hebben bijgewoond.

3207 Deze omstandigheid kan hoe dan ook evenwel geen reden zijn om de aan Uniland ten laste gelegde inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer haar deelneming aan de inbreuk door de Commissie naar behoren is aangetoond (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146). In de vorige punten is reeds vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd, dat Uniland heeft deelgenomen aan de in artikel 4, lid 3, sub a, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

2.2. Situatie van Ciments français

3208 Ciments français stelt, dat de delegatiehoofden tijdens de in de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen geen enkel initiatief inzake verdediging van de Italiaanse markt hebben genomen. Zij zijn hooguit door het Italiaanse delegatiehoofd kort ingelicht over de algemene situatie in dat land. Hoe dan ook heeft zij nooit deelgenomen aan besprekingen betreffende de invoer in Italië van cement uit Griekenland.

3209 Opgemerkt zij, dat Ciments français aan geen van de in paragraaf 27, punt 3, van de bestreden beschikking genoemde vergaderingen van de ETF heeft deelgenomen. Zij heeft evenmin deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden.

3210 Weliswaar heeft haar president-directeur Laplace de eveneens in paragraaf 27, punt 3, van de bestreden beschikking vermelde vergadering van 6 november 1986 te Brussel bijgewoond, doch volgens de notulen betreffende die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 39 en 40; document nr. 33.126/19007) heeft Pesenti van Italcementi de overige deelnemers enkel laten weten, dat, „hoewel zij hadden verwacht dat de eerste lading Grieks cement medio oktober in Sardinië zou aankomen, nog niets was gearriveerd". Dit fragment bewijst niet dat het probleem van de invoer in Italië door Calcestruzzi van cement uit Griekenland tijdens die vergadering is besproken.

3211 Derhalve kan de deelneming van Ciments français aan de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen niet worden afgeleid uit haar aanwezigheid in de vergadering van 6 november 1986 te Brussel.

3212 Onder verwijzing naar het in paragraaf 25, punt 3, van de bestreden beschikking genoemde document van Zürich/Céligny stelt de Commissie in paragraaf 55, punt 1, dat de door de ETF uitgewerkte strategieën waren gebaseerd op de solidariteit van alle deelnemers. Zij vestigt eveneens de aandacht (verweerschrift in zaak T-39/95) op de gegevens in het verslag van de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 betreffende de hulp waarom de Italiaanse vertegenwoordiger de „Europese collega's" heeft verzocht om de problemen op te lossen die het gevolg waren van de niet-uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; document nr. 33.126/4912). Ten slotte merkt zij op, dat Marichal van Lafarge was verzocht Ciments français een afschrift te doen toekomen van de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarin melding werd gemaakt van de besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi.

3213 Opgemerkt zij evenwel, dat Ciments français geen rechtstreeks aandeel had in de besprekingen die waren gericht op de ontbinding van het contract tussen Calcestruzzi en Titan. Zoals in de punten 3209 tot en met 3211 supra is vastgesteld, heeft zij geen van de vergaderingen bijgewoond tijdens welke die besprekingen ter sprake zijn gebracht.

3214 In die omstandigheden volstaat geen van de door de Commissie aangevoerde elementen (supra, punt 3212) als bewijs dat Ciments français zich, ook al zij het impliciet, heeft aangesloten bij de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen, hetgeen een noodzakelijke voorwaarde is voor de toerekening van die inbreuk.

3215 De Commissie mocht de deelneming van Ciments français aan die onderling afgestemde feitelijke gedragingen dus niet in aanmerking nemen. Bijgevolg moet artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Ciments français aan die onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking wordt genomen.

2.3. Situatie van Heidelberger

3216 Heidelberger stelt, dat de onderling afgestemde feitelijke gedragingen volgens de bestreden beschikking op 17 juni 1986 zijn begonnen. Volgens haar heeft de Commissie evenwel enkel het bewijs geleverd van haar aanwezigheid op de vergadering van 28 mei 1986 te Rome. In die omstandigheden kan zij niet verantwoordelijk worden gehouden.

3217 Vastgesteld zij, dat Heidelberger inderdaad geen van de door de Commissie in paragraaf 27, punt 3, van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen heeft bijgewoond.

3218 Onder verwijzing naar het in paragraaf 25, punt 3, van de bestreden beschikking genoemde document van Zürich/Céligny stelt de Commissie in paragraaf 55, punt 1, dat de door de ETF uitgewerkte strategieën waren gebaseerd op de solidariteit van alle deelnemers. Zij merkt eveneens op (verweerschrift in zaak T-42/95), dat Lose van Dyckerhoff was verzocht Schuhmacher van Heidelberger een afschrift te doen toekomen van de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarin melding werd gemaakt van de besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi.

3219 Dienaangaande zij opgemerkt, dat Heidelberger geen rechtstreeks aandeel had in de besprekingen die waren gericht op ontbinding van het contract tussen Calcestruzzi en Titan. Voorts heeft zij geen van de vergaderingen bijgewoond waarop die besprekingen ter sprake zijn gebracht (supra, punt 3217).

3220 In die omstandigheden volstaat geen van de door de Commissie aangevoerde elementen (supra, punt 3218) als bewijs dat Heidelberger zich, ook al zij het impliciet, heeft aangesloten bij de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen, hetgeen een noodzakelijke voorwaarde is voor de toerekening van die inbreuk.

3221 De Commissie verklaart voorts, dat Heidelberger aanwezig was op de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, waarop was overeengekomen de invoer uit Griekenland om te leiden om de Europese markten en inzonderheid de Italiaanse markt, die door die invoer bijzonder werd bedreigd, te beschermen.

3222 Nog afgezien van het feit dat noch bij de uiteenzetting van de feiten betreffende de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt (paragraaf 27), noch bij de juridische beoordeling van die feiten (paragraaf 55, punt 1) rekening is gehouden met de vergadering van 28 mei 1986, bewijst het verslag van die vergadering evenwel niet, dat het „probleem Calcestruzzi" ter sprake is gebracht. De deelneming van Heidelberger aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen kan derhalve niet worden afgeleid uit haar aanwezigheid op de vergadering te Rome.

3223 De Commissie mocht de deelneming van Heidelberger aan de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen dus niet in aanmerking nemen. Bijgevolg moet artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Heidelberger aan die onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking wordt genomen.

2.4. Situatie van Lafarge

3224 Lafarge verbaast zich over de verklaring van de Commissie dat zij pressie op Calcestruzzi zou hebben uitgeoefend. In geen van de door de Commissie bedoelde documenten die zij heeft kunnen inzien, wordt melding gemaakt van haar deelneming aan dergelijke pressie.

3225 Vastgesteld zij, dat de Commissie niet stelt, dat Lafarge pressie op Calcestruzzi heeft uitgeoefend om deze ertoe te brengen niet langer klant van Titan te zijn. In paragraaf 55, punt 1, van de bestreden beschikking verklaart zij, dat de in dit opzicht op Calcestruzzi uitgeoefende pressie het resultaat is van onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen de Italiaanse cementproducenten, enerzijds, en de deelnemers aan de ETF, waaronder Lafarge, anderzijds. Laatstgenoemden zouden partij zijn bij de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen op grond onder meer dat het „probleem Calcestruzzi" tijdens diverse vergaderingen van de ETF en van de delegatiehoofden ter sprake is gekomen.

3226 Lafarge betwist niet, dat zij heeft deelgenomen aan:

— de vergadering van de ETF van 17 juni 1986, waarop werd overeengekomen de „coördinatie van de situatie van Ferruzzi" aan Italcementi toe te vertrouwen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 11; documenten nrs. 33.126/18756 en 18787);

— de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarop te kennen werd gegeven, dat de aan de gang zijnde besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi tot een overeenkomst zouden kunnen leiden en dat Titan haar contracten met die groep vóór eind 1987 zou kunnen beëindigen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22, 23 en 28; documenten nrs. 33.126/18857, 18859 en 18860);

— de vergadering van de ETF van 11 februari 1987, waarop de Italiaanse vertegenwoordiger de overige deelnemers heeft meegedeeld, dat de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi een overeenkomst hadden bereikt waardoor de — voor de prijzen rampzalig geachte — dreiging van invoer van cement door laatstgenoemde groep kon worden afgewend, en hij zijn Europese collega's om hulp heeft verzocht om de problemen op te lossen die waren ontstaan door de niet-uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; documenten nrs. 33.126/4911 en 4912);

— de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987, waarop opnieuw melding is gemaakt van de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; document nr. 33.126/4860).

3227 Aangezien Lafarge niet het bewijs levert, dat zij zich tijdens die vergaderingen openlijk heeft gedistantieerd van de in verband met de situatie van Ferruzzi ter sprake gebrachte onrechtmatige maatregelen of dat zij de overige deelnemers te kennen heeft gegeven, dat zij voornemens was die vergaderingen vanuit een andere optiek dan de hunne bij te wonen, mocht de Commissie aannemen, dat Lafarge zich, gelet op het besluit van de Griekse cementindustrie om haar productieoverschotten naar de West-Europese markten uit te voeren — dat als een grote bedreiging voor de stabiliteit van al die markten werd gezien —, uit solidariteit bij dergelijke maatregelen had aangesloten of althans, dat zij bij de overige deelnemers die indruk had gewekt (zie in die zin reeds in punt 1353 aangehaalde rechtspraak). Het ontbreken van bewijs van een gedrag van Lafarge op de markt in verband met de door Calcestruzzi in het leven geroepen situatie, is dienaangaande zonder belang, aangezien de Commissie heeft aangetoond (supra, punten 3151-3163), dat de afstemming waarbij die onderneming zich tijdens de in punt 3226 supra bedoelde vergaderingen heeft aangesloten, een onderdeel vormde van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging, voor zover die afstemming heeft geleid tot gedragingen op de markt van andere bij die afstemming betrokken ondernemingen. Overigens moet bij gebreke van tegenbewijs, dat Lafarge diende te leveren, worden aangenomen, dat die onderneming, die op de markt actief is gebleven, bij de bepaling van haar gedrag op die markt met die afstemming rekening heeft gehouden (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162).

3228 De Commissie mocht dus in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van Lafarge vanaf 17 juni 1986 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn, in aanmerking nemen.

3229 Lafarge stelt, dat zij tijdens de hoorzittingen van maart 1993 niet is gehoord over het punt van bezwaar inzake haar deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen waarmee Calcestruzzi aan de Griekse producenten moest worden onttrokken.

3230 Uit het tijdschema van de hoorzittingen blijkt evenwel, dat Lafarge was verzocht om op 12 maart 1993, van 10.30 uur tot 11.00 uur, haar opmerkingen kenbaar te maken over de in hoofdstuk 2, deel 2, en hoofdstuk 10, punt 61, sub h, van de PvB geformuleerde punten van bezwaar met betrekking tot de „European Task Force". Een van die punten van bezwaar betrof de op Calcestruzzi uitgeoefende pressie om niet langer cement van de Griekse producenten en inzonderheid van Titan af te nemen (PvB, punt 19, sub d, en punt 61, sub h-iv). Lafarge, die bij lezing van de PvB kon begrijpen dat dat specifieke punt van bezwaar onder meer tegen haar was gericht (supra, punt 602), kon dus op de hoorzitting van 12 maart 1993 haar mening daaromtrent te kennen geven. Haar argument moet derhalve worden afgewezen.

3231 Lafarge verwijt de Commissie, haar enkel op grond van haar — overigens in artikel 4, lid 1, in aanmerking genomen — deelneming aan de ETF een sanctie te hebben opgelegd voor een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, die bestond in het uitoefenen van pressie op Calcestruzzi. Hierdoor heeft de Commissie haar rechten van de verdediging, alsmede artikel 6, lid 2, EVRM geschonden.

3232 Zowel in de PvB als in de bestreden beschikking heeft de Commissie evenwel afzonderlijk aangegeven, van welke feitelijke gegevens zij, wat Lafarge betreft terecht, is uitgegaan voor de vaststelling van de inbreuk in verband met de overeenkomst tot oprichting van de ETF (PvB, punt 17; bestreden beschikking, paragraaf 25), enerzijds, en de inbreuk in verband met de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten Calcestruzzi als klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan af te nemen (PvB, punt 19, sub d; bestreden beschikking, paragraaf 27), anderzijds (supra, respectievelijk punten 2649, 2650 en 3226-3228).

3233 Het argument van Lafarge inzake schending van haar rechten van de verdediging en schending van het in artikel 6, lid 2, EVRM neergelegde beginsel van het vermoeden van onschuld, moet dus worden afgewezen.

2.5. Situatie van BDZ en Oficemen

3234 BDZ stelt, dat in paragraaf 27 van de bestreden beschikking in het geheel niet over haar of over de deelneming van Duitse vertegenwoordigers aan de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt wordt gesproken. De ETF was een instrument van de cementproducenten en geen orgaan van Cembureau. Voorts blijkt volgens haar uit geen van de in de bestreden beschikking bedoelde documenten, dat BDZ de betrokken verdedigingsmaatregelen uitdrukkelijk of stilzwijgend heeft goedgekeurd.

3235 Oficemen verklaart, dat zij niet heeft geparticipeerd in de oprichting en de werking van de ETF. Derhalve kunnen de in geding zijnde onderling afgestemde feitelijke gedragingen haar niet worden toegerekend. Voorts heeft volgens haar de Commissie niet het bewijs geleverd, dat haar deelneming aan de betrokken inbreuk meer inhield dan dat zij enkel passief inlichtingen over de situatie in Italië had ontvangen. De Commissie heeft evenmin aangetoond, hoe Oficemen heeft kunnen deelnemen aan het uitoefenen van pressie op een markt die volledig losstond van de markten van haar leden.

3236 Er zij aan herinnerd, dat Steinbach van BDZ de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden heeft bijgewoond (supra, punten 2667 en 2668) en dat Oficemen aldaar was vertegenwoordigd (supra, punten 2711 en 2712). Zoals reeds opgemerkt (supra, punt 3201), werd tijdens die vergadering te kennen gegeven, dat de besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi tot een overeenkomst zouden kunnen leiden en dat Titan haar contracten met die groep vóór eind 1987 zou kunnen beëindigen.

3237 BDZ en Oficemen hebben voorts de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 bijgewoond (supra, punten 2670 en 2715-2718). Tijdens die vergadering

herinnerde de Italiaanse vertegenwoordiger aan hetgeen op de voorafgaande vergaderingen, inzonderheid die van de ETF van 11 februari 1987, was gezegd over de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi.

3238 Aangezien BDZ en Oficemen niet bewijzen, dat hun vertegenwoordigers zich tijdens die vergaderingen openlijk hebben gedistantieerd van de in samenhang met de situatie van Ferruzzi ter sprake gebrachte onrechtmatige maatregelen of dat zij de overige deelnemers te kennen hebben gegeven, dat zij voornemens waren die vergaderingen vanuit een andere optiek dan de hunne bij te wonen, mocht de Commissie aannemen, dat zij zich, gelet op het besluit van de Griekse cementindustrie om haar productieoverschotten naar de West-Europese markten uit te voeren — dat als een grote bedreiging voor de stabiliteit van al die markten werd gezien —, uit solidariteit bij dergelijke maatregelen hadden aangesloten of althans, dat zij bij de overige deelnemers die indruk hadden gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak). Het ontbreken van bewijs van een gedrag van die twee verenigingen op de markt in verband met de door Calcestruzzi in het leven geroepen situatie, is dienaangaande zonder belang, aangezien de Commissie heeft aangetoond (supra, punten 3151-3163), dat de afstemming waarbij die verenigingen zich tijdens de in de punten 3236 en 3237 supra bedoelde vergaderingen hebben aangesloten, een onderdeel vormde van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging, voor zover die afstemming heeft geleid tot gedragingen op de markt van andere bij die afstemming betrokken partijen. Overigens moet bij gebreke van tegenbewijs, dat zij dienden te leveren, worden aangenomen, dat die twee verenigingen bij de bepaling van hun marktgedrag met die afstemming rekening hebben gehouden (arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162).

3239 De Commissie mocht dus in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van die twee ondernemersverenigingen aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn, in aanmerking nemen.

3240 Aangezien evenwel nergens in de bestreden beschikking blijkt, dat BDZ en Oficemen zich vóór de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden bij die onderling afgestemde feitelijke gedragingen zouden hebben aangesloten, moet artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van die twee ondernemersverenigingen aan de betrokken inbreuk vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

3241 Oficemen verklaart, dat de haar toegerekende inbreuk niet kan worden onderscheiden van die inzake haar deelneming aan de ETF. De Commissie zou haar dus in strijd met het beginsel non bis in idem twee keer een sanctie hebben opgelegd voor dezelfde feiten.

3242 Zoals volgt uit artikel 9 en paragraaf 65, inzonderheid punt 8, van de bestreden beschikking, is evenwel wat de markt van grijs cement betreft enkel naar aanleiding van de inbreuk in verband

met de deelneming aan de in artikel 1 bedoelde Cembureau-overeenkomst een geldboete opgelegd. Het argument van Oficemen inzake een schending van het beginsel non bis in idem moet derhalve worden afgewezen.

3243 Door de leden van de ETF de door de task-force getroffen maatregelen enkel ten laste te leggen op grond van hun lidmaatschap, is de Commissie volgens Oficemen afgeweken van het criterium dat is gebruikt om de overige maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst ten laste te leggen. Die maatregelen zijn immers alleen toegerekend aan degenen die deze hebben getroffen, ongeacht of zij al dan niet tijdens vergaderingen met andere ondernemingen of verenigingen zijn besproken.

3244 Dat argument kan evenwel niet afdoen aan de analyse in de punten 3236 tot en met 3240 supra betreffende de gegrondheid van het besluit van de Commissie om de deelneming van Oficemen aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking te nemen.

2.6. Situatie van Unicem

3245 Unicem merkt op, dat zij in het kader van de ETF slechts aan één vergadering heeft deelgenomen, te weten die van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987. Die vergadering, waarvan het doel rechtmatig was, legt geen enkel verband tussen de op het niveau van de ETF veronderstelde afstemming en Unicem. Die vergadering had volgens verzoekster geen actief of passief gedrag van haar of van de overige Europese cementproducenten tot gevolg.

3246 Opgemerkt zij, dat volgens de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en 28; documenten nrs. 33.126/18859 en 18860) „verschillende vergaderingen hebben plaatsgevonden tussen de Italiaanse cementproducenten en Ferruzzi en het erop [leek], dat er een overeenkomst [kon] worden bereikt wat de markt van stortklaar beton betreft".

3247 In haar brief van 2 september 1988 aan haar Londense advocaten (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 4; document nr. 33.126/19196) verklaart Titan, dat Calcestruzzi „[o]p 6 februari 1987 (...) voor het eerst terughoudend [leek] te zijn om het leveringsprogramma te bevestigen, door erop te wijzen dat ‚de situatie betreffende de plaatselijke cementindustrie in ontwikkeling [was]'".

3248 Op de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 en op die van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 werd melding gemaakt van een overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi waardoor de — voor de prijzen rampzalig geachte — dreiging van invoer van cement kon worden afgewend.

3249 Volgens een telexbericht van Italcementi aan Titan van 13 mei 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 8; document nr. 33.126/19204) en een telexbericht van Calcestruzzi aan Titan van 2 juni 1987 [bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 10; document nr. 33.126/19218 en niet 19208, zoals in de bestreden beschikking abusievelijk wordt vermeld (supra, punt 313)], is tot de opschorting van de tussen Titan en Calcestruzzi overeengekomen cementleveringen besloten op grond van een overeenkomst tussen Calcestruzzi en de grootste Italiaanse cementproducenten, waaronder Unicem.

3250 Uit die reeks van stukken blijkt, dat Unicem één van de Italiaanse cementproducenten was die contact met de groep Ferruzzi hebben opgenomen opdat Calcestruzzi de uitvoering van het door haar in april 1986 met Titan gesloten contract zou opschorten.

3251 Voorts bracht Albert van Unicem op de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 verslag uit over de stand van de onderhandelingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; documenten nrs. 33.126/4858 en 4860).

3252 In die omstandigheden mocht de Commissie in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van Unicem aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten Calcestruzzi als klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan af te nemen, in aanmerking nemen.

3253 De bestreden beschikking bevat evenwel niets op grond waarvan de deelneming van Unicem aan die onderling afgestemde feitelijke gedragingen vóór 9 september 1986 in aanmerking kan worden genomen, de dag waarop de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF te Baden-Baden plaatsvond, in de notulen waarvan voor het eerst melding wordt gemaakt van de besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi. Bijgevolg moet artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Unicem aan de betrokken inbreuk vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

2.7. Situatie van Asland

3254 Asland stelt, dat haar naam nergens wordt genoemd in de uiteenzetting van de feiten betreffende de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt. Dat zij bij dergelijke

maatregelen betrokken zou zijn, kan overigens niet voortvloeien uit de automatische toepassing van de theorie van de ene enkele en continue overeenkomst betreffende de ETF, omdat haar niet wordt verweten te hebben deelgenomen aan alle inbreuken die worden geacht uitvoeringsmaatregelen van die ene enkele en continue overeenkomst te vormen. Dat de Commissie in paragraaf 55, punt 1, van de bestreden beschikking spreekt van de vermeende solidariteit van de deelnemers aan de ETF, is volgens Asland volstrekt irrelevant voor de beoordeling van haar verantwoordelijkheid voor de in artikel 4, lid 3, sub a, vastgestelde inbreuk. Ten slotte is het volgens haar op grond van de data die in aanmerking zijn genomen voor de aanvang (17 juni 1986) en het einde (15 maart 1987) van die inbreuk, uitgesloten dat Asland hieraan heeft deelgenomen.

3255 Vastgesteld moet worden, dat Asland inderdaad geen van de door de Commissie in paragraaf 27, punt 3, van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen heeft bijgewoond.

3256 Onder verwijzing naar het in paragraaf 25, punt 3, van de bestreden beschikking genoemde document van Zürich/Céligny stelt de Commissie in paragraaf 55, punt 1, dat de door de ETF uitgewerkte strategieën waren gebaseerd op de solidariteit van alle deelnemers.

3257 Dienaangaande zij opgemerkt, dat Asland geen rechtstreeks aandeel had in de besprekingen die waren gericht op ontbinding van het contract tussen Calcestruzzi en Titan. Voorts heeft zij geen van de vergaderingen bijgewoond waarop die besprekingen ter sprake zijn gebracht (supra, punt 3255).

3258 In die omstandigheden volstaat het feit, dat — volgens het document van Zürich/Céligny — de verschillende toentertijd overwogen maatregelen ter bestrijding van de invoer waardoor de stabiliteit van de West-Europese markten werd bedreigd (inzonderheid die uit Griekenland), een „antwoord gebaseerd op solidariteit" vormden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 3; document nr. 33.126/18772), niet als bewijs dat Asland zich, ook al zij het impliciet, heeft aangesloten bij de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen, hetgeen een noodzakelijke voorwaarde is voor de toerekening van de inbreuk.

3259 De Commissie beroept zich voorts op de aanwezigheid van Asland tijdens de vergadering van 19 juni 1986 te Stockholm.

3260 Dienaangaande kan worden volstaan met eraan te herinneren, dat dit feit niet is aangetoond (supra, punten 3060-3063).

3261 Ten slotte stelt de Commissie, dat het lidmaatschap van Asland van de ETF betekent, dat die onderneming de regels en de gedragingen daarvan in het algemeen had geaccepteerd. Derhalve zou het bewijs, dat zij specifiek met elke van de door de anderen vastgestelde maatregelen had ingestemd, niet behoeven te worden geleverd.

3262 De Commissie mocht evenwel op grond van het feit, dat zij de betrokkenheid van Asland had aangetoond bij een van de onrechtmatige gedragingen die werden geacht een bestanddeel te zijn van de ene enkele en continue overeenkomst betreffende de ETF, te weten de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1), niet zonder enig bewijs de deelneming van die onderneming aan andere onrechtmatige gedragingen in aanmerking nemen, die verband zouden houden met de ene enkele en continue ETF-overeenkomst, in casu de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot verdediging van de Italiaanse markt. Het argument van de Commissie strookt overigens niet met de in het dispositief van de bestreden beschikking gevolgde benadering. Zoals reeds opgemerkt (supra, punten 2509-2511), heeft de Commissie namelijk de verschillende vermeende bestanddelen van de ene enkele en continue ETF-overeenkomst elk afzonderlijk behandeld, zonder telkens dezelfde adressaten op het oog te hebben en door voor elk van hen een verschillende duur in aanmerking te nemen.

3263 De Commissie mocht de deelneming van Asland aan die onderling afgestemde feitelijke gedragingen dus niet in aanmerking nemen. Bijgevolg moet artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Asland aan de betrokken inbreuk in aanmerking wordt genomen.

2.8. Situatie van Italcementi

3264 Volgens Italcementi kunnen de verklaringen die Calcestruzzi in februari 1987 heeft gegeven om de verbreking van haar leveringscontract met Titan te rechtvaardigen (zie bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 4), haar niet worden tegengeworpen, aangezien zij betrekking hebben op een feit dat uitsluitend Calcestruzzi betreft.

3265 Opgemerkt zij evenwel, dat Italcementi verschillende vergaderingen heeft bijgewoond waarop het probleem Calcestruzzi ter sprake is gekomen.

3266 Zij heeft deelgenomen aan de vergadering van de ETF van 17 juni 1986 te Londen, waarop zij werd belast met de „coördinatie van de situatie van Ferruzzi" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 11; document nr. 33.126/18787).

3267 Zij heeft deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarop te kennen werd gegeven, dat de aan de gang zijnde besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten en Ferruzzi tot een overeenkomst zouden kunnen leiden wat de markt van stortklaar beton betreft en dat Titan haar contracten met Ferruzzi vóór eind 1987 zou kunnen beëindigen (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en 28; documenten nrs. 33.126/18859 en 18860).

3268 Zij heeft eveneens de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 bijgewoond (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 45; document nr. 33.126/18760). Tijdens die vergadering heeft zij de overige deelnemers meegedeeld, dat de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi een overeenkomst hadden bereikt waardoor de — voor de prijzen rampzalig geachte — dreiging van invoer van cement door laatstgenoemde groep kon worden afgewend. Zij heeft laten weten welke problemen er inzonderheid in verband met de niet-uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan bestonden en heeft haar Europese collega's verzocht te helpen die problemen op te lossen (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; document nr. 33.126/4912).

3269 Bovendien was Italcementi, gelet op het telexbericht van Italcementi aan Titan van 13 mei 1987 en dat van Calcestruzzi aan Titan van 2 juni 1987 (supra, punt 3249), één van de Italiaanse cementproducenten die contact met de groep Ferruzzi hebben opgenomen opdat Calcestruzzi de uitvoering van haar contract met Titan zou opschorten.

3270 Op grond van die verschillende vaststellingen mocht de Commissie dus in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van Italcementi vanaf 17 juni 1986 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn, in aanmerking nemen.

2.9. Situatie van Holderbank

3271 Holderbank ontkent elke deelneming aan de met Calcestruzzi ondertekende afspraken. Zij had trouwens geen enkel belang bij deelneming aan een overeenkomst betreffende de Italiaanse markt, omdat zij toentertijd noch over een eigen productie noch over een verkoopapparaat in Italië beschikte.

3272 Dienaangaande zij gepreciseerd dat de Commissie van de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt alleen de deelneming van Holderbank aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk Calcestruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan, in aanmerking neemt (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a). Zij neemt niet tegen haar in aanmerking, dat zij heeft deelgenomen aan de overeenkomst betreffende de op 3 en 15 april 1987 met Calcestruzzi ondertekende afspraken, die tot doel had invoer van cement uit Griekenland door Calcestruzzi te voorkomen (artikel 4, lid 3, sub b).

3273 Wat de deelneming van Holderbank aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk betreft, zij opgemerkt, dat die onderneming de vergadering van de ETF van 17 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 11; document nr. 33.126/18756), de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en

23; document nr. 33.126/18857), alsmede de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 45; document nr. 33.126/18760) heeft bijgewoond.

3274 Gelet op hetgeen reeds is vastgesteld met betrekking tot die drie vergaderingen (supra, punt 3226) en waar Holderbank niet het bewijs heeft geleverd, dat zij zich tijdens die vergaderingen openlijk zou hebben gedistantieerd van de aldaar in samenhang met de situatie van Ferruzzi ter sprake gebrachte onrechtmatige maatregelen of dat zij de overige deelnemers zou hebben meegedeeld, dat zij die vergaderingen vanuit een andere optiek dan de hunne bijwoonde, mocht de Commissie aannemen, dat Holderbank zich, gelet op het besluit van de Griekse cementindustrie om haar productieoverschotten naar de West-Europese markten uit te voeren — dat als een grote bedreiging voor de stabiliteit van al die markten werd gezien —, uit solidariteit bij dergelijke maatregelen had aangesloten of althans bij de overige deelnemers die indruk had gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak). Het ontbreken van bewijs van een gedrag van Holderbank op de markt in verband met de door Calcestruzzi in het leven geroepen situatie, is dienaangaande zonder belang, aangezien de Commissie heeft aangetoond (supra, punten 3151-3163), dat de afstemming waarbij die onderneming zich tijdens de in punt 3273 supra bedoelde vergaderingen heeft aangesloten, een onderdeel vormde met een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging, voor zover die afstemming heeft geleid tot gedragingen op de markt van andere bij die afstemming betrokken ondernemingen. Overigens moet bij gebreke van tegenbewijs, dat Holderbank diende te leveren, worden aangenomen, dat die onderneming, die op de markt actief is gebleven, bij de bepaling van haar marktgedrag met die afstemming rekening heeft gehouden (zie arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162).

3275 De Commissie mocht dus in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van Holderbank vanaf 17 juni 1986 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn, in aanmerking nemen.

2.10. Situatie van Aker en van Euroc

3276 Volgens Aker en Euroc volstaat het enkele feit dat zij aanwezig waren tijdens enige vergaderingen van de ETF en dat zij bij die gelegenheid werden geïnformeerd omtrent de situatie op de Italiaanse markt, niet om hen verantwoordelijk te stellen voor de onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot verdediging van die markt. Zij zijn tijdens die vergaderingen, waaraan zij vanuit een volstrekt geoorloofde optiek hebben deelgenomen, nooit verbintenissen aangegaan. Om verantwoordelijk te worden gesteld, was voorts een handeling hunnerzijds in verband met het geval Calcestruzzi vereist.

3277 Opgemerkt zij, dat Aker en Euroc tijdens verscheidene van de door de Commissie in paragraaf 27, punt 3, van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen vertegenwoordigd waren. Zo waren zij vertegenwoordigd tijdens de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 14; document nr. 33.126/18757 en

bijlage 15 bij de memorie van antwoord op de PvB van Aker en Euroc), de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en 23; document nr. 33.126/18857), de vergadering van de ETF van 21 oktober 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 34; documenten nrs. 33.126/18758 en 18897), alsmede de vergadering van 11 februari 1987 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 45; document nr. 33.126/18760).

3278 Uit de documenten betreffende de vergaderingen van 19 augustus en 21 oktober 1986 blijkt niet, dat de situatie in verband met de invoer van cement uit Griekenland door de groep Ferruzzi op die vergaderingen specifiek is besproken.

3279 Daarentegen werd op de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden te kennen gegeven, dat de besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi tot resultaten zouden kunnen leiden en dat Titan haar contracten met die groep vóór eind 1987 zou kunnen beëindigen. Op de vergadering van 11 februari 1987 deelde de Italiaanse vertegenwoordiger de overige deelnemers mee, dat de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi een overeenkomst hadden bereikt waardoor de — voor de prijzen rampzalig geachte — dreiging van invoer van cement door laatstgenoemde groep kon worden afgewend. Voorts verzocht hij zijn Europese collega's te helpen de problemen op te lossen die waren ontstaan door de niet-uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan.

3280 Gelet op die vaststellingen en waar Aker en Euroc niet het bewijs hebben geleverd, dat hun vertegenwoordigers zich tijdens die twee vergaderingen openlijk zouden hebben gedistantieerd van de aldaar in samenhang met de situatie van Ferruzzi ter sprake gebrachte onrechtmatige maatregelen of dat zij de overige deelnemers zouden hebben meegedeeld, dat zij die vergaderingen vanuit een andere optiek dan de hunne bijwoonden, mocht de Commissie aannemen, dat Aker en Euroc zich, gelet op het besluit van de Griekse cementindustrie om haar productieoverschotten naar de West-Europese markten uit te voeren — dat als een grote bedreiging voor de stabiliteit van al die markten werd gezien —, uit solidariteit bij dergelijke maatregelen hadden aangesloten of althans, dat zij bij de overige deelnemers die indruk hadden gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak). Het ontbreken van bewijs van een gedrag van die twee ondernemingen op de markt in verband met de door Calcestruzzi in het leven geroepen situatie, is dienaangaande zonder belang, aangezien de Commissie heeft aangetoond (supra, punten 3151-3163), dat de afstemming waarbij die ondernemingen zich tijdens de in punt 3279 supra bedoelde vergaderingen hebben aangesloten, een onderdeel vormden van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging, voor zover die afstemming heeft geleid tot gedragingen op de markt van andere bij die afstemming betrokken ondernemingen. Overigens moet bij gebreke van tegenbewijs, dat Aker en Euroc dienden te leveren, worden aangenomen, dat die twee ondernemingen, die op de markt actief zijn gebleven, bij de bepaling van hun marktgedrag met die afstemming rekening hebben gehouden (zie arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 162).

3281 De Commissie mocht dus in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van Aker en Euroc aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn, in aanmerking nemen.

3282 Aangezien evenwel nergens in de bestreden beschikking blijkt, dat Aker en Euroc zich vóór 9 september 1986 — op welke dag zij hebben deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF te Baden-Baden — bij die onderling afgestemde feitelijke gedragingen zouden hebben aangesloten, moet artikel 4, lid 3, sub a, nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van die twee ondernemingen aan de betrokken inbreuk vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

2.11. Situatie van Cementir

3283 Cementir verklaart, dat zij nooit onderhandelingen met Calcestruzzi heeft aangeknoopt voor de tenuitvoerlegging van een mededingingsverstorende overeenkomst — waarvan zij het bestaan en de inhoud kende — die ertoe strekte de invoer uit Griekenland te verhinderen. Voorts is haar nooit verzocht om pressie op Calcestruzzi uit te oefenen.

3284 Vastgesteld zij evenwel dat volgens de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en 28; documenten nrs. 33.126/18859 en 18860) „verschillende vergaderingen hebben plaatsgevonden tussen de Italiaanse cementproducenten en Ferruzzi en het [leek] erop, dat er een overeenkomst [kon] worden bereikt wat de markt van stortklaar beton betreft".

3285 In haar brief van 2 september 1988 aan haar Londense advocaten (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 4; document nr. 33.126/19196) verklaart Titan, dat Calcestruzzi „[o]p 6 februari 1987 (...) voor het eerst terughoudend [leek] te zijn om het leveringsprogramma te bevestigen, door erop te wijzen dat ‚de situatie betreffende de plaatselijke cementindustrie in ontwikkeling [was]'".

3286 Op de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 en op die van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 werd melding gemaakt van een overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi waardoor de — voor de prijzen rampzalig geachte — dreiging van invoer van cement kon worden afgewend.

3287 Volgens het telexbericht van Italcementi aan Titan van 13 mei 1987 en dat van Calcestruzzi aan Titan van 2 juni 1987 (supra, punt 3249) is tot de opschorting van de tussen Titan en Calcestruzzi overeengekomen cementleveringen besloten op grond van een overeenkomst tussen Calcestruzzi en de grootste Italiaanse cementproducenten, waaronder Cementir.

3288 Uit die reeks van stukken blijkt, dat Cementir één van de Italiaanse cementproducenten was die contact met de groep Ferruzzi hebben opgenomen opdat Calcestruzzi de uitvoering van het door haar met Titan gesloten leveringscontract zou opschorten.

3289 In die omstandigheden mocht de Commissie in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van Cementir aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten Calcestruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan, in aanmerking nemen.

3290 De bestreden beschikking bevat evenwel niets op grond waarvan de deelneming van Cementir aan die onderling afgestemde feitelijke gedragingen vóór 9 september 1986 in aanmerking kan worden genomen, de dag waarop de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF te Baden-Baden plaats vond, in de notulen waarvan voor het eerst melding wordt gemaakt van de besprekingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi. Bijgevolg moet artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van Cementir aan de betrokken inbreuk vóór die datum in aanmerking wordt genomen.

2.12. Situatie van Blue Circle

3291 Blue Circle stelt, dat de Commissie haar deelneming aan de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzonderheid afleidt uit een van haar interne nota's van 4 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 3), waarin zij te kennen gaf, dat Titan haar had meegedeeld dat zij haar contract met Calcestruzzi niet zou opzeggen. In dit document wordt volgens haar evenwel niet gesuggereerd, dat Blue Circle zou hebben getracht pressie uit te oefenen op Titan om het betrokken contract op te zeggen.

3292 Blue Circle verklaart, dat haar deelneming aan bovenbedoelde inbreuk evenmin kan worden afgeleid uit het enkele feit, dat de door de ETF onderzochte ontmoedigings- en overredingsmaatregelen een eventuele maatregel jegens Calcestruzzi omvatten. De ETF had namelijk tal van wegen onderzocht teneinde de beslissingsorganen voorstellen te doen.

3293 Ten slotte is Blue Circle van mening dat de Commissie haar betrokkenheid bij de litigieuze onderling afgestemde feitelijke gedragingen niet kon afleiden uit de in april 1987 tussen de Italiaanse producenten gesloten overeenkomsten om aan alle vraag naar cement van de groep Calcestruzzi te voldoen (bestreden beschikking, paragraaf 27, punten 4-11). Zij erkent, dat de ETF was geïnformeerd omtrent de situatie in Italië, doch die informatie was niet erg nauwkeurig. Hoe dan ook volstaat het enkele feit dat zij inlichtingen heeft ontvangen, volgens haar niet als bewijs dat zij aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen heeft deelgenomen. Voorts ging het bij bovenbedoelde overeenkomsten van april 1987 om strikt lokale overeenkomsten waarvan zij steeds onkundig is geweest, aangezien de bewijsstukken betreffende die overeenkomsten nooit te harer kennis zijn gebracht.

3294 Dienaangaande zij gepreciseerd dat de Commissie van de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt alleen de deelneming van Blue Circle aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk Calcestruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan, in aanmerking neemt (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a).

Zij neemt niet tegen haar in aanmerking, dat zij heeft deelgenomen aan de overeenkomst betreffende de op 3 en 15 april 1987 ondertekende afspraken, die tot doel hadden invoer van cement uit Griekenland door Calcestruzzi te voorkomen (artikel 4, lid 3, sub b).

3295 Wat de deelneming van Blue Circle aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk betreft, zij opgemerkt, dat die onderneming in haar interne nota van 4 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 3; document nr. 33.126/11026) verklaart: „Wat Italië betreft, blijft Titan onbuigzaam eraan vasthouden dat zij het contract met Ferruzzi niet vóór december 1987 op zijn vroegst zullen opzeggen, wanneer blijkt dat zij een ontsnappingsclausule hebben." Hieruit blijkt, dat Blue Circle tevergeefs heeft geprobeerd Titan ervan te overtuigen, haar leveringscontract met de groep Ferruzzi voortijdig op te zeggen.

3296 In ieder geval heeft Blue Circle de vergadering van de ETF van 17 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 11; documenten nrs. 33.126/18756 en 18787), de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en 23; document nr. 33.126/18857), de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 45; document nr. 33.126/18760) en de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; document nr. 33.126/4858), bijgewoond.

3297 Gelet op hetgeen reeds is vastgesteld met betrekking tot die vier vergaderingen (supra, punt 3226) en waar Blue Circle niet het bewijs heeft geleverd, dat zij zich op die vergaderingen openlijk zou hebben gedistantieerd van de aldaar in samenhang met de situatie van Ferruzzi ter sprake gebrachte onrechtmatige maatregelen of dat zij de overige deelnemers zou hebben meegedeeld, dat zij die vergaderingen vanuit een andere optiek dan de hunne bijwoonde, mocht de Commissie aannemen, dat Blue Circle zich, gelet op het besluit van de Griekse cementindustrie om haar productieoverschotten naar de West-Europese markten uit te voeren — dat als een grote bedreiging voor de stabiliteit van al die markten werd gezien —, uit solidariteit bij dergelijke maatregelen had aangesloten of althans bij de overige deelnemers die indruk had gewekt (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

3298 Bijgevolg heeft de Commissie terecht in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van Blue Circle vanaf 17 juni 1986 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten Calcestruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan, in aanmerking genomen.

3299 Blue Circle zegt niet te begrijpen hoe de Commissie zich op het standpunt kon stellen, dat de niet-uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan het gevolg was van de in paragraaf 55, punt 1, van de bestreden beschikking omschreven onderling afgestemde feitelijke gedragingen, terwijl zij deze aan Calcestruzzi noch aan Titan toerekent.

3300 Dat argument kan evenwel niet afdoen aan de analyse in de punten 3150 tot en met 3163 en 3295 tot en met 3298 supra, dat de vaststellingen van de Commissie betreffende het bestaan van onderling afgestemde feitelijke gedragingen die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van Titan zou zijn, en het besluit van de Commissie om de deelneming van Blue Circle aan dergelijke onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking te nemen, gegrond zijn.

3. Duur van de inbreuk

3301 In artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking neemt de Commissie in aanmerking, dat de inbreuk heeft geduurd van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987.

3302 Zoals reeds is vastgesteld, heeft de Commissie, door ten aanzien van CBR, Dyckerhoff, Aalborg, BDZ, Unicem, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Aker, Euroc en Cementir 17 juni 1986 als aanvangstijdstip van die inbreuk in aanmerking te nemen, het beginpunt van hun deelneming aan die inbreuk verkeerd beoordeeld. Dit moet derhalve op 9 september 1986 worden bepaald (supra, respectievelijk punten 3205, 3240, 3253, 3282 en 3290).

3303 Aker, Euroc en Cementir stellen, dat zij geen van de twee vergaderingen van de ETF hebben bijgewoond waarvan de data overeenkomen met die welke als tijdstip van aanvang (17 juni 1986) en van beëindiging (15 maart 1987) van de inbreuk in aanmerking zijn genomen. De duur van hun deelneming daaraan zou dus hoe dan ook moeten worden verminderd.

3304 Het beginpunt van de betrokken inbreuk is ten aanzien van Aker en van Euroc (supra, punt 3282) en ten aanzien van Cementir (supra, punt 3290) reeds bepaald op 9 september 1986.

3305 Wat het tijdstip van beëindiging van de inbreuk betreft, zij eraan herinnerd, dat Aker en Euroc waren vertegenwoordigd op de vergadering van de ETF van 11 februari 1987. Aangenomen mag dus worden, dat de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen hun marktgedrag hebben beïnvloed tot aan het einde van de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde periode van inbreuk. Bijgevolg mocht de Commissie de deelneming van Aker en van Euroc aan de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking nemen tot en met 15 maart 1987.

3306 Met betrekking tot Cementir zij eraan herinnerd, dat op de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 melding werd gemaakt van de aan de gang zijnde onderhandelingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi, bij welke onderhandelingen Cementir blijkens de analyse in de punten 3284 tot en met 3288 supra

rechtstreeks betrokken was. De Commissie mocht dus in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking de deelneming van Cementir aan de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen in aanmerking nemen tot aan het einde van de in die bepaling vastgestelde periode van inbreuk.

3307 Blue Circle verklaart, dat de in artikel 4, lid 3, sub a, vastgestelde duur van de inbreuk in de bestreden beschikking niet wordt gemotiveerd.

3308 Vastgesteld zij, dat de als beginpunt van de inbreuk in aanmerking genomen datum van 17 juni 1986 de datum is van de eerste van de vergaderingen op basis waarvan in paragraaf 27, punt 3, van de bestreden beschikking wordt vastgesteld dat de situatie van Ferruzzi in het kader van de ETF is besproken.

3309 De als tijdstip van beëindiging van de inbreuk in aanmerking genomen datum van 15 maart 1987 heeft volgens de gegevens in paragraaf 27, punten 3 en 5, van de bestreden beschikking (zie documenten nrs. 33.126/4858—4861) betrekking op een vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 en niet van 15 maart 1987, zoals de Commissie abusievelijk heeft vermeld (supra, punt 3141); op die vergadering werd volgens de beschikbare documenten voor het laatst verslag uitgebracht over de onderhandelingen tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi.

3310 In die omstandigheden kan Blue Circle, die overigens zowel de vergadering van 17 juni 1986 als die van 17 maart 1987 heeft bijgewoond, zich niet met vrucht beroepen op een gebrekkige motivering wat de duur van de ten laste gelegde inbreuk betreft.

4. Toegang tot het dossier

3311 Ciments français en Asland hebben na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 inzake de toegang tot het dossier documenten overgelegd die huns inziens in de loop van de administratieve procedure dienstig zouden kunnen zijn geweest om zich te verweren tegen het punt van bezwaar inzake hun deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen betreffende Calcestruzzi.

3312 De gegrondheid van die opmerkingen behoeft niet meer te worden beoordeeld, aangezien reeds is vastgesteld, dat artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard, voor zover daarin de deelneming van die twee ondernemingen aan de bedoelde inbreuk in aanmerking wordt genomen (supra, respectievelijk punten 3215 en 3263).

3313 CBR, Dyckerhoff, Uniland, Oficemen, Holderbank, Aker en Euroc formuleren eveneens een aantal opmerkingen op basis van de documenten die zij hebben kunnen inzien na die maatregelen tot organisatie van de procesgang. Zij proberen aan te tonen, dat de Commissie, door hun in de loop van de administratieve procedure slechts beperkt toegang tot de PvB en haar onderzoeksdossier te verlenen, bij de vaststelling van de hun ten laste gelegde inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden, voor zover zij geen toegang tot ontlastende stukken hebben gehad.

3314 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 beroept CBR zich op de documenten nrs. 33.126/2945—2951, 2954—2960, 15990—15995, 15997, 12145—12166, 12180—12188, 12204—12217, 12231—12338, 12341, 16235—16282, 15731—15739, 2917, 2918, 2948 en 2949; uit geen van die documenten blijkt volgens haar, dat zij enigerlei rol heeft gespeeld in de betrekkingen tussen de Italiaanse cementproducenten en Calcestruzzi. Zij merkt op, dat zij in de hoofdstukken van de PvB over Italië (punten 35 en 70) nergens wordt genoemd als een van de cementproducenten die in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag afspraken met Calcestruzzi zouden hebben ondertekend.

3315 Opgemerkt zij, dat de Commissie, wat de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt betreft, alleen de deelneming van CBR aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk Calcestruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan, in aanmerking neemt (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a). Zij neemt niet tegen haar in aanmerking, dat zij heeft deelgenomen aan de overeenkomst betreffende de op 3 en 15 april 1987 ondertekende afspraken, die tot doel hadden invoer van cement uit Griekenland door Calcestruzzi te voorkomen (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub b). Er moet dus enkel worden nagegaan, of er een — zelfs kleine — kans zou hebben bestaan, dat de in het vorige punt uiteengezette commentaren van CBR tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden wat de daadwerkelijk tegen haar in aanmerking genomen inbreuk betreft.

3316 In feite zouden die commentaren de Commissie niet hebben belet, vast te stellen dat CBR had deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, tijdens welke melding werd gemaakt van de aan de gang zijnde besprekingen in samenhang met het probleem Calcestruzzi. Derhalve zou het op grond van die commentaren niet mogelijk zijn geweest de verantwoordelijkheid van die onderneming voor de betrokken onderling afgestemde feitelijke gedragingen uit te sluiten.

3317 In haar opmerkingen van 5 januari 1998 beroept Dyckerhoff zich op documenten die de presentatie in de bestreden beschikking van de gegevens betreffende de op Calcestruzzi uitgeoefende pressie zouden weerspreken.

3318 Zij beroept zich om te beginnen op de brief die Titan op 2 september 1988 aan haar Londense advocaten heeft gericht (documenten nrs. 33.126/19195—19197).

3319 Zonder dat de relevantie van de door Dyckerhoff op basis van die brief geformuleerde commentaren behoeft te worden onderzocht, kan dienaangaande worden volstaan met de opmerking, dat die brief in punt 19, sub d, van de PvB expliciet werd vermeld bij de uiteenzetting van de feiten betreffende de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt.

3320 De eerste twee pagina's van die brief (documenten nrs. 33.126/19195 en 19196) bevonden zich overigens in de doos (supra, punt 95). Dyckerhoff zou die dus hebben kunnen gebruiken tot staving van haar memorie van antwoord op de PvB. In die omstandigheden kan zij die pagina's thans niet als een bewijs van een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure aanvoeren.

3321 De derde pagina van de brief (document nr. 33.126/19197) bevat uitsluitend gegevens betreffende het adres waarnaar het antwoord op die brief moest worden gezonden, alsmede de handtekening van de opsteller ervan. Die pagina zou dus niet dienstig zijn geweest voor het verweer van Dyckerhoff in de loop van de administratieve procedure.

3322 Dyckerhoff verwijst vervolgens naar het antwoord van Calcestruzzi van 22 maart 1990 op een verzoek om inlichtingen van de Commissie (documenten nrs. 33.126/16316—16330). Daarin verklaart Calcestruzzi, dat de reden voor de opzegging van het in april 1986 met Titan gesloten contract was, dat zij van de Italiaanse administratie niet de vereiste vergunningen had verkregen om voor de uitvoering van dat contract haar haveninstallaties te kunnen gebruiken. Volgens Dyckerhoff had zij met de documenten die het antwoord vormen, de door de Commissie in de paragrafen 27 en 55 van de bestreden beschikking gegeven verklaring voor de niet-uitvoering van het contract tussen Calcestruzzi en Titan kunnen weerleggen.

3323 Vastgesteld zij evenwel, dat de commentaren die Dyckerhoff in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren aan de hand van de documenten waarop zij zich beroept, niet de reeks van de in paragraaf 27, punten 3 tot en met 5, van de bestreden beschikking bedoelde stukken hadden kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd, dat er tussen de Italiaanse producenten Unicem, Italcementi en Cementir en een aantal Europese ondernemingen en verenigingen in de cementsector, waaronder Dyckerhoff, sprake was van onderling afgestemde feitelijke gedragingen die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn.

3324 Ten slotte merkt Dyckerhoff in haar opmerkingen van 7 februari 1997 op, dat uit het Italiaanse dossier blijkt, dat zij geen enkele rol heeft gespeeld bij de maatregelen betreffende Calcestruzzi, aangezien laatstgenoemde via GU SIPAC, waartoe Dyckerhoff niet behoorde, met de Italiaanse producenten was verbonden (documenten nrs. 33.126/15990—15997, 12145—12166, 12180—12188, 12204—12217 en 12231—12341).

3325 De commentaren die Dyckerhoff in de loop van de administratieve procedure zou hebben kunnen formuleren aan de hand van de door haar bedoelde documenten, zouden de Commissie evenwel niet hebben belet, vast te stellen dat die onderneming had deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, tijdens welke melding werd gemaakt van de in samenhang met de situatie van Ferruzzi ondernomen stappen. Derhalve zou het op grond van die commentaren niet mogelijk zijn geweest de verantwoordelijkheid van Dyckerhoff voor de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen uit te sluiten.

3326 Uniland en Oficemen stellen in hun opmerkingen van 10 februari 1997 en 3 maart 1998, dat in de documenten die zij na de in punt 3311 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang hebben kunnen inzien, geen enkel bewijs is te vinden van hun deelneming aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedragingen. Uit diverse documenten blijkt volgens hen integendeel, dat de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt tegen invoer uit Griekenland niet een uitvloeisel waren van een multilaterale mededingingsregeling waaraan zij hadden deelgenomen, doch van eenzijdige reacties van de Italiaanse producenten.

3327 In hun opmerkingen van 10 februari 1997 beroepen zij zich op een brief van Italcementi van 26 oktober 1987 (document nr. 33.126/2950) en op het verslag van een vergadering van de Italiaanse producenten bij Cementir op 12 januari 1988 (document nr. 33.126/19872). In die twee documenten wordt volgens hen nergens gesproken van enigerlei rechtstreekse of indirecte deelneming van hen aan de door de Italiaanse markt getroffen maatregelen ter bestrijding van de invoer uit Griekenland, doch wordt integendeel de strikt lokale dimensie van die maatregelen bevestigd.

3328 In hun opmerkingen van 3 maart 1998 beroepen Uniland en Oficemen zich op een fragment uit de antwoorden die Unicem in oktober 1989 aan de Commissie heeft verstrekt over de activiteiten van de ETF (documenten nrs. 33.126/12060—12065, inzonderheid 12063), alsmede op de brief waarin Calcestruzzi de Commissie verduidelijkt, dat de vermindering van haar invoer uit Griekenland enkel was toe te schrijven aan het feit dat de Italiaanse administratie haar niet de vereiste vergunningen had afgegeven voor de aanleg van een kade voor het lossen van cement (in punt 3322 supra genoemde documenten nrs. 33.126/16317—16321, inzonderheid 16319). Zij verwijzen eveneens naar de brief die Titan op 2 september 1988 aan haar Londense advocaten heeft gericht (documenten nrs. 33.126/19195—19197), alsmede naar de documenten nrs. 33.126/19188—19193 en 19198—19200. Ten slotte refereren zij nogmaals aan het verslag van de vergadering van de Italiaanse producenten bij Cementir van 12 januari 1988 te Rome (documenten nrs. 33.126/19871—19873).

3329 Er zij aan herinnerd, dat Uniland en Oficemen zich om de in de punten 3319 tot en met 3321 supra vermelde redenen niet met vrucht op de brief van Titan aan haar Londense advocaten van 2 september 1988 kunnen beroepen om aan te tonen, dat in de loop van de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

3330 De commentaren die die twee verzoeksters in de loop van de administratieve procedure hadden kunnen formuleren aan de hand van de verschillende in de punten 3327 en 3328 supra genoemde documenten, zouden in ieder geval niet de reeks van de in paragraaf 27, punten 3 tot en met 5, van de bestreden beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd tot het bestaan van onderling afgestemde feitelijke gedragingen op Europese schaal die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn.

3331 Die commentaren zouden de Commissie evenmin hebben belet, vast te stellen dat Uniland had deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, tijdens welke melding werd gemaakt van de aan de gang zijnde besprekingen in samenhang met de situatie van Ferruzzi, en dat Oficemen op die vergadering was vertegenwoordigd en had deelgenomen aan de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987, tijdens welke de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi ter sprake werd gebracht. Derhalve zou het op grond van die commentaren niet mogelijk zijn geweest de verantwoordelijkheid van Uniland en Oficemen voor de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedragingen uit te sluiten.

3332 Uniland en Oficemen beroepen zich in hun opmerkingen van 3 maart 1998 voorts op een aantal documenten die betrekking hebben op contracten tussen de Griekse cementproducenten en Italiaanse ondernemingen (documenten nrs. 33.126/19781—19786, 19793—19798, 19802—19812, 20140—20147, 20148—20156, 20157—20164, 20166 en 20167), alsmede op tussen Griekse producenten gesloten contracten met het oog op leveringen in Italië (documenten nrs. 33.126/20132—20137 en 20259—20267). Zij noemen eveneens het jaarverslag van Titan betreffende 1988 (document nr. 33.126/19432), waaruit zou blijken dat de Griekse onderneming haar positie op de Italiaanse markt in dat jaar spectaculair heeft versterkt. Die verschillende documenten weerspreken huns inziens de beoordeling van de Commissie in paragraaf 55 van de bestreden beschikking.

3333 Die commentaren van verzoeksters zouden evenwel niet de in paragraaf 27, punten 3 tot en met 5, bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie terecht het bestaan heeft vastgesteld van onderling afgestemde feitelijke gedragingen die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekten Calcestruzzi als klant af te nemen van Titan, welke vaststelling volstond om te concluderen dat die onderling afgestemde feitelijke gedragingen in strijd waren met artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie in punt 837 supra aangehaalde rechtspraak).

3334 In haar opmerkingen van 8 december 1997 verklaart Holderbank op basis van de brief van Titan aan haar Londense advocaten van 2 september 1988 (documenten nrs. 33.126/19195—19197), dat de niet-uitvoering door Calcestruzzi van diens leveringscontract voor cement met Titan het gevolg was van een overeenkomst die de groep Ferruzzi/Calcestruzzi alleen met de Italiaanse cementproducenten had gesloten en niet van een globale afspraak waaraan Holderbank zou hebben deelgenomen.

3335 Om de in de punten 3319 tot en met 3321 supra vermelde redenen kan Holderbank zich evenwel niet op die brief beroepen om aan te tonen, dat in de loop van de administratieve procedure haar rechten van de verdediging zijn geschonden.

3336 Holderbank verwijst vervolgens naar de nota betreffende de vergadering van de Italiaanse cementproducten bij Cementir op 12 januari 1988 (supra, punt 3328). Die nota illustreert volgens haar de afscherming van de Italiaanse markt tegen de invoer van cement, in casu de invoer uit Joegoslavië. Daarin wordt ook de solidariteit ter sprake gebracht die van de Italiaanse cementproducenten werd gevraagd om dergelijke invoer het hoofd te bieden. Ten slotte wordt daarin ook de noodzaak onderstreept om met de Griekse producenten overeenstemming te bereiken over de verlaging van hun uitvoer, omdat anders een prijzenoorlog moest worden gevoerd. Zo zij dit document tijdens de administratieve procedure had kunnen inzien, zou zij haars inziens hebben kunnen aantonen, dat de afscherming van de Italiaanse markt niet te wijten was aan de in het kader van de ETF getroffen maatregelen, doch enkel aan het gedrag van de lokale producenten.

3337 Vastgesteld zij evenwel, dat die commentaren niet de reeks van de in paragraaf 27, punten 3 tot en met 5, van de bestreden beschikking bedoelde stukken zouden hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd, dat er tussen de Italiaanse producenten Italcementi, Unicem en Cementir en een aantal deelnemers aan de ETF, waaronder Holderbank, sprake was van onderling afgestemde feitelijke gedragingen die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn.

3338 In hun opmerkingen van 10 februari 1997 beroepen Aker en Euroc zich op de verschillende in punt 3324 supra genoemde documenten. Op grond van die documenten zouden zij hebben kunnen aantonen, dat de in april 1987 gesloten overeenkomsten tussen Cementir, Italcementi en Unicem, enerzijds, en Calcestruzzi, anderzijds, het resultaat waren van op lokaal niveau gevoerde onderhandelingen tussen de voornaamste Italiaanse cementproducenten. Geen van die documenten schraagt volgens hen het standpunt van de Commissie dat die overeenkomsten het instrument waren van een op de — door Aker en Euroc bijgewoonde — vergaderingen van de ETF besproken en goedgekeurd actieplan. Beide verzoeksters verwijzen eveneens naar nota's van Italcementi van 15 oktober 1986 (documenten nrs. 33.126/2945—2948), 26 oktober 1987 (documenten nrs. 33.126/2949—2951) en 13 november 1987 (documenten nrs. 33.126/2954—2960), waaruit zou blijken, dat de voornaamste Italiaanse en Griekse cementproducenten het „Griekse probleem" toentertijd op zuiver bilaterale basis hadden behandeld. Zij doelen inzonderheid op het volgende fragment uit de nota van Italcementi van 13 november 1987, waarin, volgens de door hen verstrekte vertaling, wordt verklaard: „Wij moeten ons afvragen met wie wij in contact moeten treden, hoe wij met de Grieken in contact moeten treden en een werkelijk uitvoerbare overeenkomst van hooguit twee jaar moeten voorstellen, met de bedoeling om vervolgens samen met de Europese producenten de Griekse cementindustrie hetzij door rechtstreekse deelneming in het kapitaal, hetzij door indirecte aanwezigheid beter te kunnen beheren."

3339 De commentaren die Aker en Euroc in de loop van de administratieve procedure hadden kunnen formuleren aan de hand van de verschillende in het vorige punt genoemde documenten, zouden evenwel niet de reeks van de in paragraaf 27, punten 3 tot en met 5, van de bestreden

beschikking bedoelde stukken hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking terecht heeft geconcludeerd tot het bestaan van onderling afgestemde feitelijke gedragingen op Europese schaal die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer klant van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan zou zijn. Die commentaren zouden evenmin de Commissie hebben belet, vast te stellen dat Aker en Euroc vertegenwoordigd waren tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarin melding werd gemaakt van de aan de gang zijnde besprekingen in samenhang met de situatie van Ferruzzi, alsmede tijdens de vergadering van de ETF van 11 februari 1987, waarin werd bekendgemaakt, dat de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi een overeenkomst hadden bereikt waardoor de — voor de prijzen rampzalig geachte — dreiging van invoer van cement door laatstgenoemde groep kon worden afgewend. Op grond van die commentaren zou het dus niet mogelijk zijn geweest de verantwoordelijkheid van die twee verzoeksters voor de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk uit te sluiten.

3340 In hun opmerkingen van 29 december 1997 verwijzen Aker en Euroc vervolgens naar het verslag van een vergadering van de Italiaanse en de Joegoslavische cementproducenten van 13 maart 1989 (documenten nrs. 33.126/16002—16006). Huns inziens zouden zij op basis van dit document hun standpunt hebben kunnen schragen, dat de overeenkomsten betreffende Calcestruzzi een zuiver lokale aangelegenheid waren.

3341 Uit het betrokken document blijkt evenwel hooguit, dat er bijna twee jaar na de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode van inbreuk bilaterale onderhandelingen werden gevoerd tussen de Italiaanse en de Joegoslavische markt teneinde de Joegoslavische uitvoer naar Italië te beperken. De commentaren die Aker en Euroc op basis van dit document hadden kunnen formuleren, zouden de in punt 3339 supra in herinnering gebrachte objectieve vaststellingen betreffende de onderling afgestemde feitelijke gedragingen op Europese schaal ten tijde van het opdoemen van het probleem Calcestruzzi, dus kennelijk niet hebben kunnen weerleggen.

3342 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van CBR, Dyckerhoff, Uniland, Oficemen, Holderbank, Aker en Euroc tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Deze verzoeksters hebben dus niet aangetoond, dat op dit punt in de loop van de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

B — Overeenkomst betreffende de in april 1987 met Calcestruzzi ondertekende afspraken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub b)

3343 Volgens artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking hebben Italcementi, Unicem en Cementir „van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst inzake de contracten en de afspraken die op 3 en op 15 april 1987 zijn ondertekend en tot doel hebben van de zijde van Calcestruzzi invoer van Grieks cement te voorkomen".

3344 De drie betrokken verzoeksters voeren materiële argumenten aan, strekkende tot nietigverklaring van die bepaling. Voorts verwijten Italcementi en Cementir de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de betrokken inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden door hun in de loop van de administratieve procedure geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen en hun aldus vermeend ontlastende stukken te onthouden.

1. Bestaan van de inbreuk

3345 In paragraaf 27 van de bestreden beschikking merkt de Commissie op (punt 5), dat het „akkoord tussen de [Italiaanse] cementproducenten en Ferruzzi" door de Italiaanse vertegenwoordiger ter sprake was gebracht op de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 en op die van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 (supra, punt 3141); vervolgens stelt zij vast (punt 6), dat die overeenkomst in april daaraanvolgend werd gesloten:

„Op 3 en 15 april 1987 sloten de Italiaanse cementproducenten Italcementi, Unicem, Cementir en Calcestruzzi namelijk overeenkomsten betreffende de levering van cement en hun onderlinge samenwerking (documenten nrs. 33126/12145—12342). Via deze overeenkomsten hebben Italcementi, Unicem en Cementir zich hoofdelijk verbonden aan alle vraag naar cement van het Calcestruzzi-concern te voldoen en de daarin genoemde prijsverlagingen toe te passen; van [haar] kant heeft Calcestruzzi zich verbonden de helft van de prijsverlagingen voor een gemeenschappelijke dochteronderneming van de vier contractpartijen te bestemmen, die dan de bedragen moet investeren in ondernemingen op het gebied van stortklaar beton of van aanverwante activiteiten, en ten minste 80 % van haar cementbehoeften van Italcementi, Unicem en Cementir of van door deze aangewezen ondernemingen moet betrekken; de drie cementproducenten hebben zich het recht van opzegging voorbehouden, indien Calcestruzzi minder cement van hen koopt dan 95 % van de vraag van de koper."

3346 De Commissie neemt vervolgens (paragraaf 27, punten 7-10) een aantal telexberichten in aanmerking die Calcestruzzi en Titan, enerzijds, en Italcementi en Titan, anderzijds, elkaar in mei en juni 1987 hebben gezonden. Uit die telexberichten zou blijken, dat Calcestruzzi na de met de drie Italiaanse cementproducenten gesloten overeenkomst de uitvoering van het door haar in april 1986 met Titan gesloten contract heeft opgeschort. Zij zouden eveneens aantonen, dat er ontmoetingen hebben plaatsgevonden tussen de Italiaanse producenten Italcementi, Unicem en Cementir, enerzijds, en Titan, anderzijds, teneinde een oplossing te vinden voor de problemen in verband met de niet-uitvoering van dat contract.

3347 In paragraaf 55, punt 2, concludeert de Commissie:

„De contracten en afspraken die op 3 en 15 april 1987 zijn getekend (zie paragraaf 27, punt 6, hierboven), vormen de tenuitvoerlegging van een overeenkomst tussen Italcementi, Unicem en

Cementir als bedoeld in artikel 85, lid 1, en vormen daarom een inbreuk vanaf de datum van de ondertekening ervan, en voor de duur van de contracten en afspraken, dat wil zeggen tot en met 3 april 1992. Zoals blijkt uit de notulen van 11 februari 1987 en 15 maart 1987, was deze overeenkomst immers bedoeld ter voorkoming van de dreigende import van 1,5 miljoen ton Grieks cement door Calcestruzzi via een tiental havens, hetgeen rampzalige gevolgen voor de prijzen zou hebben gehad (zie paragraaf 27, punt 5, hierboven)."

3348 Unicem, Italcementi en Cementir voeren in wezen negen argumenten aan waarmee zij de hun ten laste gelegde inbreuk betwisten.

3349 In de eerste plaats ontkennen zij, dat de in april 1987 met Calcestruzzi ondertekende afspraken een mededingingsverstorende doelstelling hadden.

3350 Unicem verklaart, dat die afspraken geen enkel verband met de ETF hielden. Dat zij zich in het kader van die afspraken volledig onafhankelijk ten aanzien van elke niet-Italiaanse producent heeft opgesteld, is volgens haar hiervan het beste bewijs. Voorts werd met de betrokken afspraken een rechtmatig doel nagestreefd. De betrekkingen tussen de Italiaanse cementproducenten en Calcestruzzi worden verklaard door commerciële redenen die geen verband houden met internationale afstemming. De koopkracht van Calcestruzzi, de grootste Italiaanse klant op de cementmarkt, is aanzienlijk. De afspraken van april 1987 moeten worden beschouwd als de verwezenlijking van de langetermijndoelstelling van Calcestruzzi om een korting van 15 % op al haar cementaankopen in Italië te verkrijgen. De prijsconcessies van Italcementi, Cementir en Unicem vormden, naar Unicem verklaart, een antwoord in het kader van legitieme mededinging. Voorts bood het aanbod van de drie Italiaanse producenten voor Calcestruzzi velerlei voordelen in vergelijking met het door deze in april 1986 met Titan gesloten contract: kwaliteit van de dienstverlening, geografische nabijheid van de leveranciers, geringere transportkosten, grotere soepelheid bij de uitvoering van het contract, mogelijkheid van technische en commerciële assistentie van de zijde van de Italiaanse leveranciers. De leveringscontracten waren door haar, Italcementi en Cementir gezamenlijk gesloten wegens de grote behoefte van Calcestruzzi aan cementleveringen, waaraan één producent alleen niet zou hebben kunnen voldoen.

3351 Italcementi verklaart ook, dat bovenbedoelde afspraken een mededingingsreactie van de Italiaanse producenten op de invoer van cement uit Griekenland op hun markt waren. Haars inziens moet het doel van een mededingingsregeling worden omschreven in termen van de strekking ervan, zoals die objectief wordt vastgesteld in het licht van de economische context waarin die regeling moet worden toegepast, en niet in termen van de subjectieve bedoeling van de partijen. In casu heeft volgens haar de Commissie niet het bewijs geleverd van een dergelijke mededingingsbeperkend doel.

3352 Cementir stelt, dat zij tezamen met Italcementi en Unicem het initiatief heeft genomen tot onderhandelingen met Calcestruzzi teneinde de optimale organisatie van hun onderlinge

handelsbetrekkingen vast te stellen. Zij wijst op het commerciële belang van die onderhandelingen, aangezien Calcestruzzi een jaarlijkse vraag van ongeveer 2 200 000 ton cement vertegenwoordigde. Tegen die achtergrond is de Italiaanse vennootschap SIPAC, een gemeenschappelijke dochteronderneming van Italcementi, Unicem en Cementir, opgericht. Die vennootschap had volgens haar dan ook niet tot doel, de nakoming te verhinderen van de verplichtingen die Calcestruzzi jegens Titan was aangegaan. Cementir concludeert, dat haar gedrag in die aangelegenheid anders kan worden verklaard dan door een onrechtmatige afstemming, te weten door haar streven om een voordelig contract af te sluiten. Haar houding was te vergelijken met die van een aantal andere Italiaanse producenten die hebben deelgenomen aan de leveringscontracten met Calcestruzzi en aan wie in de bestreden beschikking evenwel geen sanctie is opgelegd.

3353 Opgemerkt zij, dat geen van de drie bovenbedoelde verzoeksters betwist, dat het sluiten van de overeenkomsten in april 1987 tussen Calcestruzzi en hen was geregeld in het „akkoord tussen de [Italiaanse] cementproducenten en Ferruzzi", dat ter sprake werd gebracht tijdens de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; document nr. 33.126/4912) en tijdens de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987 (hetzelfde punt; document nr. 33.126/4860).

3354 Tijdens de eerstgenoemde vergadering deelde de Italiaanse vertegenwoordiger mede, dat door dat akkoord „de dreiging van invoer door [de groep Ferruzzi] van 1,5 [miljoen ton] in een tiental havens, hetgeen rampzalig zou zijn geweest voor de prijzen, afgewend [kon] worden" (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; document nr. 33.126/4912). Hij voegde hieraan toe: „Ferruzzi zal voor haar medewerking gedurende [de] vijf jaar [van het akkoord] het aardige bedrag van 15 miljoen USD per jaar ontvangen [en] moet een deel van het geld gebruiken om vennootschappen van BPE [béton prêt à l'emploi: stortklaar beton] of deelnemingen in BPE-vennootschappen te kopen om de rijen te sluiten."

3355 De drie verzoeksters betwisten evenmin, dat het bij de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en Calcestruzzi waarvan sprake is in de door de Commissie in paragraaf 27, punten 7 en 10, van de bestreden beschikking bedoelde telexberichten, gaat om het akkoord inzake de in april 1987 ondertekende afspraken. Volgens die telexberichten leidde die overeenkomst evenwel tot de opschorting van de tussen Calcestruzzi en Titan overeengekomen cementleveringen.

3356 Op basis van die reeks van stukken mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat de in april 1987 tussen Italcementi, Unicem en Cementir, enerzijds, en Calcestruzzi, anderzijds, ondertekende afspraken de tenuitvoerlegging vormden van een overeenkomst tussen Italcementi, Unicem en Cementir die, met de bedoeling de mededinging te verstoren, ertoe strekte de invoer van cement uit Griekenland door Calcestruzzi te voorkomen. De Commissie mocht dus in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking vaststellen, dat die overeenkomst in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

3357 De door Cementir gereleveerde omstandigheid dat de bestreden beschikking geen betrekking heeft op de overige Italiaanse cementproducenten die aan de afspraken met Calcestruzzi zouden

hebben deelgenomen, kan niet afdoen aan de analyse in de punten 3353 tot en met 3356 supra betreffende de juistheid van de vaststelling van de Commissie dat door de overeenkomst inzake die afspraken een mededingingsverstorend doel werd nagestreefd, noch Cementir, die toegeeft dat zij aan die afspraken heeft deelgenomen, ontslaan van haar verantwoordelijkheid voor die mededingingsverstorende overeenkomst.

3358 In de tweede plaats verklaart Italcementi, dat de in paragraaf 27, punten 7 tot en met 11, van de bestreden beschikking beschreven ontmoetingen tussen de Italiaanse cementproducenten en Titan uitsluitend dienden te voorkomen, dat de toentertijd op de Italiaanse markt bestaande spanningen verder zouden oplopen, door de rechtmatigheid aan te tonen van met Calcestruzzi gesloten nieuwe leveringscontracten. De Italiaanse producenten hebben volgens haar aan die ontmoetingen deelgenomen zonder ooit de bedoeling te hebben gehad, met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige resultaten te bereiken.

3359 Cementir stelt, dat de in paragraaf 27, punten 9 tot en met 11, van de bestreden beschikking bedoelde vergadering tussen de Italiaanse producenten en Titan op 27 mei 1987 te Luxemburg plaatsvond in het kader van een poging om een geschil te beslechten dat was ontstaan als gevolg van de handelsbesprekingen tussen Italcementi, Unicem en Cementir, enerzijds, en Calcestruzzi, anderzijds, en enkel diende te voorkomen dat dat geschil afbreuk zou doen aan de goede werking van de door Calcestruzzi en Titan gesloten leveringsovereenkomst. Zij heeft op verzoek van Calcestruzzi aan die vergadering deelgenomen.

3360 Uit de reeks van de in paragraaf 27, punten 7 tot en met 10, van de bestreden beschikking bedoelde stukken (documenten nrs. 33.126/19205, 19204, 19201 en 19218) blijkt evenwel, dat eind mei 1987 te Luxemburg een vergadering tussen Italcementi, Unicem en Cementir, enerzijds, en Titan, anderzijds, heeft plaatsgevonden, die inzonderheid als doel had, een oplossing te vinden voor de problemen in verband met de „opschorting van de leveringen als bepaald in het destijds [april 1986] gesloten contract" tussen Calcestruzzi en Titan (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 10; document nr. 33.126/19201), waartoe was „besloten op grond van [het] akkoord met de grootste Italiaanse cementproducenten (Italcementi — Unicem — Cementir)" (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 10; document nr. 33.126/19218).

3361 Hoe dan ook kan het argument van Italcementi en van Cementir niet het fragment uit het verslag van de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 (supra, punt 3354) weerleggen, op basis waarvan de Commissie terecht heeft geconcludeerd, dat de drie Italiaanse cementproducenten Italcementi, Unicem en Cementir door middel van de overeenkomst betreffende de in april 1987 met Calcestruzzi ondertekende afspraken de dreiging van invoer door de groep Ferruzzi van 1,5 miljoen ton cement uit Griekenland in een tiental havens, hetgeen rampzalig zou zijn geweest voor de prijzen, hadden willen afwenden.

3362 In de derde plaats wijst Italcementi erop, dat de invoer in Italië van cement uit Griekenland destijds plaatsvond tegen prijzen die onder de werkelijke kostprijs lagen en dat aldus was gehandeld in strijd met de loyaliteit die in het intracommunautaire handelsverkeer moet gelden.

Cementir verklaart, dat de Griekse producenten dankzij zeer omvangrijke staatssteun al vanaf eind 1985 massaal cement en klinker hebben uitgevoerd naar in het bijzonder Italië.

3363 Die argumenten moeten evenwel om de in de punten 2557 en 2558 supra vermelde redenen worden afgewezen.

3364 In de vierde plaats verklaren Unicem, Italcementi en Cementir, dat de afspraken van april 1987 Calcestruzzi niet hebben belet haar contractuele verplichtingen jegens Titan na te komen. De leveringen die Calcestruzzi en Titan in hun contract van april 1986 waren overeengekomen, bedroegen namelijk voor het eerste jaar enkel 75 000 ton, dat wil zeggen een hoeveelheid die duidelijk lager was dan de werkelijke behoeften van Calcestruzzi, die werden geschat op zo'n 2 200 000 ton per jaar. Voor de daaropvolgende jaren was geen minimale koopverplichting voorzien. Voorts voldeden de leveringen door Titan niet aan dezelfde kwaliteitseisen als het Italiaans cement.

3365 Italcementi voegt hieraan toe, dat het door Calcestruzzi met Joegoslavische cementproducenten gesloten leveringscontract in diezelfde periode volledig was uitgevoerd. De clausule op grond waarvan het de Italiaanse producenten was toegestaan het contract te beëindigen indien Calcestruzzi niet 95 % van haar behoeften bij hen betrok, is nooit toegepast. Calcestruzzi heeft haar leveringscontract met Titan dus geheel zelfstandig om economische redenen beëindigd door gebruikmaking van de door de Griekse producent voorgestelde voorwaarden om over contracten met haar gebruikelijke leveranciers te onderhandelen en deze te sluiten. Zij eist derhalve inzage in de documenten uit het dossier van de Commissie betreffende de door Calcestruzzi in de loop van de administratieve procedure gegeven verklaring betreffende de gronden voor de opzegging van haar contract met Titan.

3366 Unicem merkt voorts op, dat het bij de door Calcestruzzi jegens de drie Italiaanse cementproducenten aangegane verbintenis om 80 % van haar leveringsbehoefte ging. Aangezien die behoefte werd geschat op ongeveer 2 200 000 ton per jaar, beschikte Calcestruzzi dus nog over een invoermarge van 400 000 ton, dat wil zeggen 325 000 ton meer dan de door Titan geleverde hoeveelheid. De verklaring van Calcestruzzi in haar telexbericht van 13 mei 1987 aan Titan, dat zij „geen cement naar Italië [kon] invoeren ter uitvoering van het reeds getekende contract vanwege een door [haar] met Italiaanse cementproducenten gesloten overeenkomst" (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 7; document nr. 33.126/19205), is dus onjuist. Volgens Calcestruzzi was het gewoonweg voordeliger om cement van Italiaanse dan van Griekse producenten te betrekken.

3367 Vastgesteld zij evenwel, dat verzoeksters' argument niet de reeks van de in paragraaf 27, punten 5 tot en met 10, van de bestreden beschikking bedoelde stukken kan maskeren, waaruit blijkt dat Calcestruzzi de leveringen als bepaald bij het door haar in april 1986 met Titan gesloten contract niet heeft opgeschort op basis van een autonome beslissing die was ingegeven door commerciële redenen, doch na de in april 1987 gesloten overeenkomst met Italcementi, Unicem en Cementir, die zich, met de bedoeling om de mededinging te verstoren, ertoe hadden

verbonden aan Ferruzzi uit erkentelijkheid voor haar medewerking in die aangelegenheid 15 miljoen USD per jaar te betalen gedurende de vijf jaar dat die overeenkomst liep.

3368 Het verzoek van Italcementi om bepaalde documenten uit het dossier van de Commissie te mogen inzien (supra, punt 3365), is ingewilligd bij de in de punten 164 en 168 supra bedoelde maatregelen tot organisatie van de procesgang. Op grond van die maatregelen kon Italcementi immers, binnen de door de eerbiediging van het zakengeheim gestelde grenzen, de stukken uit het dossier van de Commissie raadplegen die de verklaringen die door Calcestruzzi waren aangevoerd ter rechtvaardiging van de opzegging van haar in april 1986 met Titan gesloten contract bevatten.

3369 In de vijfde plaats verklaart Italcementi, dat het feit dat Calcestruzzi tezamen met Unicem, Cementir en haarzelf leveringscontracten had gesloten, het gevolg was van een eis van Calcestruzzi zelf, die verzekerd wilde zijn van een continue bevoorrading. Het sluiten van contracten met Calcestruzzi kan volgens haar derhalve niet als de tenuitvoerlegging van een reeds bestaande overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten worden beschouwd.

3370 Italcementi's verklaring kan evenwel niet de in paragraaf 27, punten 5 en 6, van de bestreden beschikking bedoelde stukken weerleggen, op basis waarvan de Commissie heeft vastgesteld, dat de in april 1987 tussen Italcementi, Unicem en Cementir, enerzijds, en Calcestruzzi, anderzijds, gemaakte afspraken het gevolg waren van het „akkoord tussen de [Italiaanse] cementproducenten en Ferruzzi", waarvan Italcementi tijdens de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 persoonlijk melding had gemaakt (zie met de hand geschreven verslag van die vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 5; document nr. 33.126/4912). Zoals Italcementi in die vergadering zelf heeft verklaard, moest die overeenkomst de Italiaanse cementproducenten in staat stellen de dreiging van invoer van cement door de groep Ferruzzi, die rampzalig voor de prijzen werd geacht, af te wenden. De Commissie mocht zich dus op het standpunt stellen (bestreden beschikking, paragraaf 55, punt 2), dat „[d]e contracten en afspraken die op 3 en 15 april 1987 zijn getekend (...) de tenuitvoerlegging [vormden] van een overeenkomst tussen Italcementi, Unicem en Cementir als bedoeld in artikel 85, lid 1 (...)".

3371 In de zesde plaats verklaren Unicem, Italcementi en Cementir, gestaafd met statistische gegevens, dat de in april 1987 met Calcestruzzi gesloten contracten geen mededingingsbeperkend gevolg hebben gehad. Volgens hen hebben die contracten Titan niet ervan weerhouden haar uitvoer naar Italië voort te zetten. Ondanks het grote nadeel in verband met de transportkosten hebben de Griekse producenten hun positie op de Italiaanse markt in die tijd zelfs aanzienlijk versterkt. Unicem verduidelijkt, dat Calcestruzzi nieuwe invoermogelijkheden is blijven zoeken om haar cementbehoeften te dekken, onder meer door een Griekse cementfabriek te kopen.

3372 Uit de reeks van de in paragraaf 27, punten 4 tot en met 11, van de bestreden beschikking bedoelde stukken blijkt evenwel, dat de overeenkomst inzake bovenbedoelde afspraken van april 1987 voor Calcestruzzi aanleiding was om de in april 1986 met Titan overeengekomen cementleveringen op te schorten, waardoor de dreiging van invoer van 1,5 miljoen ton cement,

die rampzalig voor de prijzen werd geacht, kon worden afgewend. De betrokken overeenkomst heeft dus mededingingsbeperkende gevolgen gehad.

3373 Hoe dan ook heeft de Commissie die overeenkomst enkel in aanmerking genomen wegens haar mededingingsverstorend doel, dat is aangetoond (supra, punten 3353-3356). Een dergelijk bewijs volstond voor de vaststelling in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking, dat die overeenkomst in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie in die zin in punt 837 supra aangehaalde rechtspraak).

3374 In de zevende plaats wijst Italcementi erop, dat de behoeften van Calcestruzzi slechts 6 % van de Italiaanse cementproductie bedroegen. Aangezien de contracten van april 1987 80 % van die behoeften betroffen, ging het daarbij om nog geen 5 % van de Italiaanse vraag naar cement. Gelet op die gegevens, zou de werkelijke invloed van het sluiten van die contracten als obstakel voor de penetratie van cement uit Griekenland op de Italiaanse markt aanzienlijk moeten worden gerelativeerd.

3375 Volgens Cementir maakt de vraag van Calcestruzzi 5 % uit van de totale vraag op de Italiaanse markt. De eventuele beperkende gevolgen van de tussen de Italiaanse producenten en Calcestruzzi gesloten overeenkomsten hebben 95 % van de Italiaanse markt dus niet geraakt.

3376 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat artikel 85, lid 1, van het Verdrag, dat mededingingsregelingen verbiedt die ertoe strekken of tot gevolg hebben dat de mededinging wordt beperkt en die het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden, niet het bewijs verlangt dat de betrokken mededingingsregeling dat handelsverkeer inderdaad merkbaar heeft beïnvloed, welk bewijs trouwens in de meeste gevallen moeilijk zou kunnen worden geleverd. Het verlangt het bewijs dat die mededingingsregeling een dergelijk gevolg kon hebben. Derhalve is de voorwaarde van ongunstige beïnvloeding van het handelsverkeer tussen lidstaten vervuld, wanneer de vastgestelde mededingingsregeling, gezien het geheel van haar bestanddelen, feitelijk en rechtens, met een voldoende mate van waarschijnlijkheid doet verwachten, dat zij, al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel, het ruilverkeer tussen lidstaten kan beïnvloeden (zie in die zin in punt 1986 supra aangehaalde rechtspraak).

3377 In casu waren „de [drie] grootste Italiaanse cementproducenten (Italcementi — Unicem — Cementir)" betrokken bij de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst (zie telexbericht van Calcestruzzi aan Titan van 2 juni 1987; bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 10; document nr. 33.126/19218). Doel van de overeenkomst was, Calcestruzzi, de grootste Italiaanse producent van stortklaar beton (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 2), te laten afzien van de invoer van 1,5 miljoen ton cement, waardoor de prijzen sterk zouden zijn gedaald.

3378 In die omstandigheden mocht de Commissie zich op het standpunt stellen (paragraaf 57), dat die overeenkomst de mededinging binnen de Gemeenschap, alsmede het handelsverkeer tussen lidstaten merkbaar ongunstig kon beïnvloeden.

3379 In de achtste plaats stelt Italcementi, dat de door Calcestruzzi met de Italiaanse producenten gesloten contracten niet behoefden te worden aangemeld overeenkomstig artikel 4, lid 1, van verordening nr. 17, omdat zij voldeden aan de in artikel 4, lid 2, punt 1, van die verordening gestelde voorwaarden. Bijgevolg had de Commissie Italcementi geen geldboete mogen opleggen zonder eerst ambtshalve te hebben onderzocht, of al dan niet was voldaan aan de ontheffingsvoorwaarden van artikel 85, lid 3, van het Verdrag. Italcementi verwijst op dit punt naar 's Hofs arresten van 18 maart 1970, Bilger, 43/69, Jurispr. blz. 127, punten 5 en 6; 3 februari 1976, Fonderies Roubaix, 63/75, Jurispr. blz. 111, punten 7 en 8, en arrest Stichting Sigarettenindustrie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 1088, punt 75.

3380 Er zij aan herinnerd, dat artikel 4, lid 1, van verordening nr. 17 bepaalt, dat overeenkomsten die tot stand zijn gekomen na de inwerkingtreding van die verordening en ten gunste waarvan de betrokkenen een beroep willen doen op artikel 85, lid 3, van het Verdrag, moeten worden aangemeld bij de Commissie; zolang dat niet is geschied, kan geen beschikking tot toepassing van laatstgenoemde bepaling worden gegeven. Artikel 4, lid 2, punt 1, van die verordening stelt echter overeenkomsten waaraan slechts ondernemingen uit één lidstaat deelnemen en die geen betrekking hebben op de invoer of de uitvoer tussen lidstaten, vrij van aanmelding.

3381 De twee aldus gestelde voorwaarden voor de vrijstelling van aanmelding zijn cumulatieve voorwaarden. Zo een van die voorwaarden niet is vervuld, komt de betrokken overeenkomst niet voor toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag in aanmerking, omdat zij niet overeenkomstig artikel 4, lid 1, van die verordening is aangemeld (zie arrest IAZ e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 1320, punt 33).

3382 Voorts moet de tweede voorwaarde worden gelezen met inachtneming van de systematiek van artikel 4 van verordening nr. 17 en de daarin nagestreefde administratieve vereenvoudiging, waar dit ondernemingen niet verplicht overeenkomsten aan te melden die weliswaar onder artikel 85, lid 1, van het Verdrag kunnen vallen, maar in het algemeen vanwege hun bijzondere kenmerken, gelet op de doelstellingen van die bepaling, minder schadelijk lijken (arresten Fonderies Roubaix, reeds aangehaald in punt 3379, punt 6, en IAZ e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 1320, punt 34).

3383 In casu voldoet de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking vastgestelde overeenkomst niet aan die tweede voorwaarde. Doel van de overeenkomst was (supra, punten 3353-3356), te voorkomen dat Calcestruzzi, de grootste Italiaanse producent van stortklaar beton, 1,5 miljoen ton cement zou invoeren en dat als gevolg daarvan de prijzen sterk zouden dalen. Het ging dus om invoer van een omvang die niet als minder schadelijk kan worden beschouwd.

3384 Derhalve kon die overeenkomst niet in aanmerking komen voor de in artikel 4, lid 2, van verordening nr. 17 voorziene vrijstelling van aanmelding. Aangezien zij niet was aangemeld, kon zij dus niet in aanmerking komen voor een ontheffing uit hoofde van artikel 85, lid 3, van het Verdrag.

3385 In de negende plaats merkt Cementir op, dat de Italiaanse mededingingsautoriteit, waaraan de Commissie haar besluit had meegedeeld om niet tegen de nationale mededingingsregelingen op te treden, bij de betrokken Italiaanse ondernemingen onderzoeken heeft ingesteld en een PvB tot hen heeft gericht. Zij stelt, dat de Commissie, door in de bestreden beschikking het punt van bezwaar inzake de contracten met Calcestruzzi in aanmerking te nemen, het beginsel heeft geschonden dat men niet tweemaal, op nationaal en op communautair niveau, voor hetzelfde feit kan worden veroordeeld.

3386 Dit argument moet worden afgewezen. Zoals de Commissie terecht opmerkt in haar memorie van dupliek in zaak T-87/95, had de beslissing van de Italiaanse mededingingsautoriteit namelijk betrekking op de tussen Calcestruzzi en de Italiaanse cementproducenten getekende leveringscontracten en samenwerkingsafspraken (SIPAC-overeenkomsten) als zodanig [beschikking nr. 3671 (I.123) van 6 maart 1996 van de Italiaanse mededingings- en marktautoriteit, Bollettino van 25 maart 1996, blz. 7-47]. De bestreden beschikking heeft evenwel betrekking op de overeenkomst tussen de drie Italiaanse cementproducenten inzake die contracten en afspraken, omdat die overeenkomst tot doel had, invoer door Calcestruzzi van cement uit Griekenland te voorkomen.

2. Toegang tot het dossier

3387 Italcementi en Cementir formuleren een aantal opmerkingen op basis van de documenten die zij hebben kunnen inzien na de in de punten 164 en 168 supra bedoelde maatregelen tot organisatie van de procesgang. Zij proberen aan te tonen, dat de Commissie, door hun in de loop van de administratieve procedure slechts beperkt toegang tot de PvB en haar onderzoeksdossier te verlenen, bij de vaststelling van de hun in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking ten laste gelegde inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden, voor zover zij geen toegang tot ontlastende stukken hebben gehad.

3388 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 haalt Italcementi het volgende fragment aan uit de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 23 juli 1986 (document nr. 33.126/19880): „die overeenkomst [de overeenkomst tussen Calcestruzzi en Titan van 30 april 1986] (...) bevat geen exclusiviteitsclausule, aangezien de Italianen zich ertoe hebben verbonden 70-500 000 ton per jaar [te kopen], waardoor zij van welke andere producent dan ook cement kunnen betrekken". Dit document zou haar in de loop van de administratieve procedure dienstig zijn geweest om te beklemtonen, dat het verband dat de Commissie eerst in de PvB en vervolgens in de bestreden beschikking heeft gelegd tussen de ondertekening in april 1987 van leveringscontracten met een looptijd van vijf jaar tussen Calcestruzzi en de drie Italiaanse cementproducenten Italcementi, Unicem en Cementir, en het streven om invoer door Calcestruzzi van cement uit Griekenland te voorkomen, arbitrair was.

3389 In haar opmerkingen van 26 november 1997 beroept Italcementi zich op een aantal contracten voor de levering van cement en klinker uit Griekenland aan Italiaanse klanten, alsmede op de balans van Titan betreffende 1989 [documenten nrs. 33.126/20140— 20147, 20148—20156, 20157—20167 en 19433 (blz. 22 en 23)]. Daaruit blijkt volgens haar dat, toen de drie Italiaanse cementproducenten leveringscontracten met Calcestruzzi hebben gesloten, de invoer uit Griekenland, inzonderheid die van Titan, de Italiaanse markt overspoelde. Die documenten weerleggen aldus de bewering van de Commissie dat de Italiaanse markt niet openstond voor de Griekse cementproducenten. Voorts bewijzen zij huns inziens, dat er geen enkel verband bestaat tussen die contracten en de activiteiten van de ETF om de Griekse invoer het hoofd te bieden.

3390 Cementir verklaart in haar opmerkingen van 10 februari 1997, dat uit de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 23 juli 1986 (documenten nrs. 33.126/19878—19880) blijkt, dat de Griekse producenten overeenkomsten voor gezamenlijke levering in Italië hebben gesloten en dat het door Calcestruzzi in april 1986 met Titan gesloten contract de overige Griekse producenten niet ervan weerhield naar Italië uit te voeren. Dit document bevestigt volgens haar eveneens de juistheid van het standpunt van Cementir, die telkens heeft betoogd dat haar beslissing om gezamenlijke contracten voor de levering aan Calcestruzzi te sluiten, enkel diende — en de enige mogelijkheid was — om haar commerciële belangen te waarborgen, namelijk voorkomen dat zij een grote lokale klant kwijt zou raken, en dat de reden voor die contracten was gelegen in de bijzondere omstandigheden op de Italiaanse cement- en betonmarkt. Cementir produceert voorts een aantal documenten (documenten nrs. 33.126/2945—2951, 2934, 2935, 3065—3068 en 2954—2966), waaruit zou blijken dat verschillende Italiaanse producenten toentertijd maatregelen hadden getroffen ter bescherming van hun markt tegen de invoer uit Griekenland, die geen enkel verband hielden met de Cembureau-overeenkomst. Die documenten laten voorts zien, dat Cementir een ondergeschikte rol heeft gespeeld bij die lokale maatregelen.

3391 In haar opmerkingen van 29 december 1997 baseert Cementir zich op een aantal documenten waaruit volgens haar blijkt, dat de uitvoer vanuit Griekenland, die kunstmatig werd ondersteund door door de Commissie ten onrechte getolereerde omvangrijke overheidssubsidies, alsmede door lang voordien tussen de Griekse producenten gesloten overeenkomsten inzake samenwerking bij de uitvoer (documenten nrs. 33.126/19369—19377, 19387, 19389 en 19412), in de gehele in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode bijzonder groot is geweest en vanaf 1987 zelfs is toegenomen (documenten nrs. 33.126/20275—20282, 20294, 19889, 19781, 20124—20137, 20140—20156, 19433, 20001, 19401 en 19410). Al die documenten, die een illustratie vormen van de sterke penetratie van de Griekse uitvoer op de Italiaanse markt, weerspreken haars inziens het door de Commissie gestelde bestaan van een Europese overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten. Uit die documenten blijkt in ieder geval, dat die overeenkomst in Italië geen uitwerking heeft gehad, waarmee de Commissie althans bij de bepaling van de geldboeten rekening had moeten houden. Cementir ziet daarin ook een bevestiging van haar standpunt, dat aan haar deelneming aan de overeenkomsten met Calcestruzzi zuiver commerciële overwegingen ten grondslag lagen en dat die overeenkomsten de cementhandel tussen Italië en Griekenland geen schade hebben toegebracht.

3392 Vastgesteld zij evenwel, dat de commentaren die Italcementi en Cementir in de loop van de administratieve procedure hadden kunnen formuleren aan de hand van de documenten waarop

zij zich beroepen, niet de reeks van de in paragraaf 27, punten 5 tot en met 10, van de bestreden beschikking bedoelde stukken zouden hebben kunnen weerleggen, op basis waarvan de Commissie terecht heeft vastgesteld, dat de in april 1987 tussen Calcestruzzi en de drie Italiaanse cementproducenten Italcementi, Unicem en Cementir ondertekende afspraken de tenuitvoerlegging vormden van een overeenkomst tussen laatstgenoemden, die ertoe strekte de — voor de prijzen rampzalig geachte — dreiging van invoer door Calcestruzzi van cement uit Griekenland af te wenden.

3393 Voorts moet worden opgemerkt, dat de Commissie in paragraaf 55, punt 3, van de bestreden beschikking haar standpunt bepaalt met betrekking tot de door de Italiaanse producenten in de loop van de administratieve procedure geformuleerde verklaring, dat „de import van Grieks cement in Italië ieder jaar is toegenomen en dat de overeenkomst geen gevolgen voor de import en dus geen mededingingsbeperkende gevolgen heeft gehad".

3394 Ten slotte zij, wat Cementir betreft, gepreciseerd, dat de Commissie in de loop van de administratieve procedure een juist beeld had van de economische context van de reacties van de West-Europese cementproducenten op de invoer uit Griekenland en in het bijzonder van de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt (zie bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 2, en voetnoot 113, alsmede paragraaf 53, punt 8).

3395 Bijgevolg zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de commentaren van Italcementi en Cementir tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Italcementi en Cementir hebben dus niet aangetoond, dat op dit punt in de loop van de administratieve procedure hun rechten van de verdediging zijn geschonden.

3396 Uit een en ander (punten 3343-3395) volgt, dat de Commissie in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking terecht heeft vastgesteld, dat Italcementi, Unicem en Cementir van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 inbreuk hebben gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag door deel te nemen aan een overeenkomst inzake de afspraken die op 3 en op 15 april 1987 zijn ondertekend en tot doel hebben invoer door Calcestruzzi van cement uit Griekenland te voorkomen.

Maatregelen waarmee het Griekse productieoverschot moest worden verplaatst en de invoer van cement uit Griekenland in de lidstaten moest worden afgeremd (bestreden beschikking, artikel 4, lid 4)

3397 In artikel 4, lid 4, van de bestreden beschikking stelt de Commissie een aantal inbreuken vast in samenhang met maatregelen die ertoe strekten „het Griekse productieoverschot te verplaatsen en de invoer van Grieks cement in de lidstaten af te remmen":

— een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Blue Circle, Castle en Rugby, bedoeld om de invoer van Grieks cement in het Verenigd Koninkrijk te voorkomen en/of te verminderen (artikel 4, lid 4, sub a);

— een overeenkomst tussen Blue Circle en Titan met het oogmerk hoeveelheden door Titan geproduceerd cement en klinker naar de Verenigde Staten en naar Nigeria te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten door Titan op de Europese markten te voorkomen (artikel 4, lid 4, sub b);

— een overeenkomst tussen Holderbank en Titan met het oogmerk hoeveelheden door Titan geproduceerd cement en klinker naar de Verenigde Staten en naar Afrika te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten door Titan op de Europese markten te voorkomen (artikel 4, lid 4, sub c);

— een overeenkomst tussen Holderbank en Heracles met het oogmerk rechtstreekse verkoop van cement door Heracles op de Europese markten te voorkomen en de door Heracles geproduceerde hoeveelheden cement en klinker naar andere markten te verplaatsen (artikel 4, lid 4, sub d);

— een overeenkomst tussen Lafarge en Titan met het oogmerk door Titan geproduceerde hoeveelheden klinker naar Canada te verplaatsen en rechtstreekse verkoop door Titan op de Europese markten te voorkomen (artikel 4, lid 4, sub e);

— een overeenkomst tussen Lafarge en Heracles met het oogmerk door Heracles geproduceerde hoeveelheden cement en klinker buiten Europa te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten door Heracles op de Europese markten te voorkomen (artikel 4, lid 4, sub f);

— een onderling afgestemde feitelijke gedraging van CBR, Heracles en Titan om rechtstreekse verkoop door de twee Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen (artikel 4, lid 4, sub g);

— een overeenkomst tussen Aker, Euroc en Titan met het oogmerk door Titan geproduceerde hoeveelheden cement en klinker naar Afrika, de Verenigde Staten en de Bahama's te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten door Titan op de Europese markten te voorkomen (artikel 4, lid 4, sub h).

3398 Alvorens de wettigheid van deze bepaling van de bestreden beschikking te onderzoeken, zij erop gewezen, dat Dyckerhoff (T-35/95), Ciments français (T-39/95) en Halkis (T-104/95) ontkennen, dat zij in het kader van de ETF hebben deelgenomen aan overredingsmaatregelen bestaande in de aankoop van cement en klinker uit Griekenland.

3399 Geen van de in artikel 4, lid 4, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuken wordt evenwel aan die drie ondernemingen ten laste gelegd. Hun argumenten moeten dus meteen al worden afgewezen.

3400 Eveneens zij opgemerkt, dat Titan (T-64/95) in haar opmerkingen die zij op 10 februari 1997 heeft ingediend na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 inzake de toegang tot het dossier (supra, punt 164), een beroep heeft gedaan op een aantal stukken uit het Italiaanse dossier die haar haars inziens in staat zouden hebben gesteld aan te tonen, dat er geen sprake was van overeenkomsten of afspraken tussen de Italiaanse en de Griekse producenten om de Griekse productieoverschotten een andere bestemming buiten de Europese markten te geven en/of om uitvoer van Griekse producenten op die markten, inzonderheid op de Italiaanse markt, te voorkomen.

3401 In de bestreden beschikking wordt Titan evenwel geen enkele inbreuk ten laste gelegd inzake deelneming aan een bilaterale afspraak of aan kanaliseringsmaatregelen met de Italiaanse cementproducenten, waarmee moest worden voorkomen dat zij naar de Europese markten uitvoert. De opmerkingen van die verzoekster moeten dus meteen al van de hand worden gewezen.

A — In artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging

3402 Volgens artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking hebben Blue Circle, Castle en Rugby „van 16 juni 1986 tot en met 5 september 1986" inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging, bedoeld om de invoer van Grieks cement in het Verenigd Koninkrijk te voorkomen en/of te verminderen".

3403 In paragraaf 28, punten 8 tot en met 11, verwijst de Commissie naar een aantal interne nota's van Blue Circle, waaruit zou blijken dat die onderneming tussen juni en september 1986 met de Griekse producenten besprekingen heeft gevoerd om hun verkoop in het Verenigd Koninkrijk te doen stoppen of althans te verminderen.

3404 Zij verklaart vervolgens (punt 12, eerste streepje):

„(...) Uit een aantal aanwijzingen in de documenten die de Commissie heeft verkregen, blijkt (...) dat Blue Circle niet alleen voor eigen rekening handelde, maar ook voor de twee andere Britse producenten, Rugby en RTZ (thans Castle Cement). Het blijkt dat Blue Circle een aantal malen verdedigingsmaatregelen heeft getroffen tegen import, en daarbij gedaan heeft gekregen dat de twee andere ondernemingen een deel van de kosten daarvan droegen. Om die reden:

a) wordt in de notitie van de vergadering van 16.6.1986 tussen Horner en Presanis (document nr. 33.126/10991) expliciet verwezen naar Rugby en RTZ: Blue Circle rekende op hun financiële steun om de kosten van de maatregelen die met Titan overeengekomen waren te drukken, die zij anders alleen zou moeten dragen;

b) wordt in de interne nota van Blue Circle met betrekking tot een vergadering met Titan op 17 september 1986 (document nr. 33.126/11080) gesproken over een door Blue Circle in haar gesprek met Titan aan ‚de Britse industrie' als geheel toegeschreven standpunt;

c) blijkt uit de interne nota's van Blue Circle van 7 september 1987, 22 oktober 1987, 18 december 1987 en 8 januari 1988 (documenten nr. 33.126/11195—11198) dat deze onderneming erin geslaagd was de twee andere ondernemingen te laten bijdragen in, wat in deze nota's genoemd wordt, ‚kosten van de bestrijding van import' (‚import battle costs'). Met name uit de nota van 18 december 1987 (document nr. 33.126/11197) blijkt dat er een algemene verplichting bestond om de kosten voor een aantal jaren te delen, zodat het niet nodig was voor elke specifieke transactie een apart akkoord vooraf te treffen."

3405 Op basis van een en ander concludeert zij (paragraaf 56, punt 3) tot het bestaan van een door Blue Circle, Rugby en Castle onderling afgestemde feitelijke gedraging met de bedoeling de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland te verhinderen en/of te verminderen.

3406 Ter terechtzitting heeft Castle (T-56/95) de documenten nrs. 33.126/11199—11206 geproduceerd, die zaten tussen de resterende stukken uit het dossier van de Commissie die zij heeft kunnen raadplegen na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang. Bij die documenten gaat het om een interne nota van Blue Circle over de „kosten van de bestrijding van import".

3407 Volgens Castle zouden de commentaren die zij aan de hand van die documenten zou hebben kunnen formuleren, zo die haar in de loop van de administratieve procedure toegankelijk waren gemaakt, haar in staat hebben gesteld een ander licht te werpen op de inhoud van de vier in

paragraaf 28, punt 12, eerste streepje, sub c, van de bestreden beschikking (documenten nrs. 33.126/11195—11198) bedoelde interne nota's van Blue Circle, op basis waarvan de Commissie heeft vastgesteld, dat zij erin had toegestemd een deel van de kosten te dragen die Blue Circle had gemaakt om de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland te verhinderen. Meer bepaald verklaart Castle, dat de documenten nrs. 33.126/11199—11206 het haar mogelijk zouden hebben gemaakt aan te tonen, dat er geen enkel verband bestond tussen die kosten en het aanbod van 595 000 GBP dat RTZ [welke onderneming door Castle is overgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 56, punt 4)] destijds aan Blue Circle had gedaan als bijdrage in de kosten van de bestrijding van de invoer — een aanbod waarover wordt gesproken in de vier bovenbedoelde interne nota's van Blue Circle en dat door de Commissie expliciet in verband wordt gebracht met de kosten van de bestrijding van de invoer vanuit Griekenland (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 12, derde streepje, sub e).

3408 De Commissie, die zich niet tegen de productie van die documenten heeft gekant, heeft erkend dat naar aanleiding van die stukken moest worden aangenomen, dat het betrokken aanbod geen betrekking had op de kosten die waren ontstaan door de bestrijding van de invoer vanuit Griekenland. Zij heeft eveneens erkend, dat zij, gelet op die documenten, de deelneming van Castle aan de in artikel 4, lid 4, sub a, bedoelde inbreuk niet, zoals zij in de bestreden beschikking wel heeft gedaan, in aanmerking had mogen nemen op basis van de vier in paragraaf 28, punt 12, eerste streepje, sub c, bedoelde interne nota's van Blue Circle.

3409 Om partijen in staat te stellen hun opmerkingen met betrekking tot de door Castle geproduceerde documenten kenbaar te maken, is de mondelinge behandeling in zaak T-53/95, Rugby/Commissie, overeenkomstig artikel 62 van het Reglement voor de procesvoering heropend.

3410 Bij die gelegenheid heeft de Commissie erkend, dat zij, gelet op die documenten, evenmin de deelneming van Rugby aan de in artikel 4, lid 4, sub a, bedoelde inbreuk in aanmerking had mogen nemen op basis van de vier in paragraaf 28, punt 12, eerste streepje, sub c, bedoelde interne nota's van Blue Circle.

3411 Evenwel moet worden nagegaan, of de documenten waarop Castle zich beroept, een zodanig ander licht werpen op de inhoud van de vier betrokken interne nota's van Blue Circle, dat die buiten beschouwing moeten blijven bij de beoordeling van de vraag, of de in artikel 4, lid 4, sub a, in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Blue Circle, Rugby en Castle werkelijk bestond, zulks teneinde de eventuele invloed van die documenten op de andere ter zake door de Commissie in de bestreden beschikking aangevoerde bewijsstukken te bepalen.

3412 In de vier in de bestreden beschikking bedoelde interne nota's van Blue Circle wordt gesproken van twee soorten van kosten die Blue Circle bij de bestrijding van de invoer heeft gemaakt.

3413 Om te beginnen is er sprake van de kosten in verband met het „Oost-Duitse contract". In haar nota van 22 oktober 1987 (document nr. 33.126/11196) verklaart Blue Circle, dat zij dat

contract op eigen initiatief, „buiten medeweten van de andere ondernemingen", heeft gesloten. Zij hoopte op hun bijdrage te kunnen rekenen, doch die ondernemingen hebben laten weten in die aangelegenheid geen enkele verantwoordelijkheid te willen aanvaarden.

3414 De nota's behandelen voorts de kosten in verband met de „invoer uit West-Europa". Daaruit blijkt, dat er voor de periode 1983-1986 een, althans stilzwijgende, overeenkomst bestond tot verdeling van de door Blue Circle ter bestrijding van die invoer gemaakte kosten tussen haarzelf, RTZ en Rugby. Weliswaar heeft Blue Circle de bijdrage van Rugby in die kosten ontvangen, doch in de loop van het tweede halfjaar van 1987 ontstond tussen Blue Circle en RTZ op dit punt een geschil. De door RTZ in 1985/1986 aan Blue Circle aangeboden bijdrage ten belope van 595 000 GBP werd namelijk afgewezen door Blue Circle, die van mening was dat die bijdrage 840 000 GBP moest belopen. Ten slotte zou RTZ Blue Circle hebben laten weten, dat zij niet voornemens was om in de kosten bij te dragen.

3415 Bij de door Castle aangevoerde documenten (supra, punt 3406) gaat het om de in de interne nota van Blue Circle van 7 september 1987 bedoelde bijlage (document nr. 33.126/11195), hetgeen de Commissie ter terechtzitting niet heeft betwist.

3416 Om te beginnen worden in die documenten (documenten nrs. 33.126/11199—11204) negen gevallen beschreven waarin Blue Circle gedurende de periode 1983-1986 uit naam van de Britse cementindustrie kosten heeft gemaakt voor de bestrijding van de invoer in het Verenigd Koninkrijk:

Geval 1 Bulk Freighters
Geval 2 Hego
Geval 3 Marcon
Geval 4 Cebo
Geval 5 BCM (UK)
Geval 6 East German Cement
Geval 7 Cementa
Geval 8 White Moutain
Geval 9 MHS Cement Sales.

3417 Zij bevatten vervolgens (document nr. 33.126/11205) een „voorstel tot verdeling" van de kosten betreffende die verschillende gevallen tussen Blue Circle, RTZ en Rugby.

3418 In document nr. 33.126/11206 wordt geconcludeerd:

„Evenwel zij opgemerkt, dat reeds met Rugby is overeengekomen dat zij met uitzondering van de gevallen 5 en 6 aan haar verplichtingen heeft voldaan doordat zij geval 8 gedeeltelijk voor haar rekening heeft genomen en een bijdrage ten belope van 250 000 GBP heeft geleverd. RTZ heeft een bijdrage van 595 000 GBP aangeboden; haar standpunt met betrekking tot de gevallen 5 en 6 is nog onduidelijk (...)"

3419 Geen van die documenten rechtvaardigt de conclusie, dat een van de daarin beschreven gevallen betrekking had op de invoer van cement uit Griekenland op de Britse markt eind 1985 of begin 1986.

3420 Op grond van die documenten kan dus niet worden gesteld, zoals de Commissie in de bestreden beschikking heeft gedaan, dat hetgeen Blue Circle in haar vier interne nota's heeft betoogd omtrent de verdeling van de kosten in verband met de invoer uit West-Europa tussen Rugby, RTZ en haarzelf en inzonderheid omtrent haar geschil toentertijd met RTZ over de hoogte van de bijdrage van laatstgenoemde, betrekking had op kosten in verband met de bestrijding van de invoer uit Griekenland.

3421 De vier interne nota's kunnen derhalve niet van dienst zijn bij de beoordeling van de vraag, of de in artikel 4, lid 4, sub a, in aanmerking genomen inbreuk werkelijk is gepleegd.

3422 Ter terechtzitting in zaak T-56/95 en bij de heropening van de mondelinge behandeling in zaak T-53/95 heeft de Commissie evenwel verklaard, dat de bijdrage van Castle en van Rugby in de door Blue Circle bij de bestrijding van de invoer uit Griekenland gemaakte kosten en dus het bestaan van de vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging genoegzaam bleef aangetoond door de interne nota van Blue Circle betreffende de vergadering van 16 juni 1986 tussen Horner (Blue Circle) en Presanis (Titan) (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 8, en punt 12, eerste streepje, sub a), meer bepaald door de gegevens in voetnoot b daarvan.

3423 Dienaangaande zij opgemerkt, dat laatstgenoemd document, dat door Horner (Blue Circle) is opgesteld op de dag na zijn vergadering met Presanis (Titan) van 16 juni 1986, gewag maakt van een aantal tussen partijen „overeengekomen concepten" betreffende koop-/verkooptransacties van cement en klinker waarbij Blue Circle, de Griekse producenten Heracles en Titan, alsmede Bouri (de tussenpersoon van de Griekse producenten in het Verenigd Koninkrijk) waren betrokken, en betreffende de huur door Blue Circle van de terminal van Bouri. Gelet op de toenmalige situatie blijkt, dat met die gesprekken werd beoogd een oplossing te vinden ter beëindiging of vermindering van de invoer van cement uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk. In de onderzochte nota wordt overigens geconcludeerd: „Het uitschakelen van Bouri zal meer kosten zodra diens verkoop begint."

3424 In voetnoot b van dit document, waarnaar de Commissie specifiek verwijst, heet het:

„De prijzen zijn indicatief — onder voorbehoud van onderhandeling. Indien dit lukt, mag BCI geen extra kosten hebben boven de DDR-verplichting, en Rugby en RTZ zullen hun deel van het netto verlies, dat wil zeggen 5 USD per ton, nog betalen."

3425 Uit deze aanwijzingen blijkt, dat Blue Circle, toentertijd gesterkt door de bereidheid van Rugby en RTZ om bij te dragen in de kosten van de sinds 1983 door haar getroffen maatregelen ter bestrijding van de invoer in het Verenigd Koninkrijk, „rekende op hun financiële steun om de kosten van de maatregelen die met Titan overeengekomen waren te drukken, die zij anders alleen zou moeten dragen" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 12, eerste streepje, sub a).

3426 Hieruit blijkt evenwel niet, dat Rugby en RTZ ermee hadden ingestemd een deel van de met die eventuele maatregelen verbonden kosten voor hun rekening te nemen. Zoals is vastgesteld in de punten 3415 tot en met 3419 supra, wordt in de door Blue Circle in januari 1987 gegeven beschrijving van de kosten die zij tussen 1983 en 1986 uit naam van de Britse cementindustrie heeft gemaakt voor de bestrijding van de invoer in het Verenigd Koninkrijk (documenten nrs. 33.126/11199—11206), in het geheel niet gesproken over kosten in verband met maatregelen ter bestrijding van de invoer vanuit Griekenland, die Rugby, RTZ en zijzelf zouden zijn overeengekomen gezamenlijk te dragen. Uit de in punt 3424 supra bedoelde aanwijzingen blijkt evenmin het bestaan van enigerlei afstemming tussen Rugby, RTZ en Blue Circle met de bedoeling de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland te verhinderen en/of te verminderen.

3427 Concluderend leveren de door de Commissie in paragraaf 28, punten 8 en 12, eerste streepje, sub a, van de bestreden beschikking gereleveerde aanwijzingen dus niet het bewijs op van het bestaan van de in artikel 4, lid 4, sub a, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging.

3428 In paragraaf 28, punt 12, eerste streepje, sub b, van de bestreden beschikking baseert de Commissie zich voor het aantonen van het bestaan van de in artikel 4, lid 4, sub a, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging ook nog op de interne nota van Blue Circle betreffende haar vergadering met Titan van 17 september 1986 (document nr. 33.126/11080) (supra, punt 3404). In die nota zou worden „gesproken over een door Blue Circle in haar gesprek met Titan aan de ‚Britse industrie' als geheel toegeschreven standpunt".

3429 Opgemerkt zij, dat Blue Circle in de betrokken nota verslag doet van de inhoud van haar ontmoeting met Titan op 17 september 1986, die handelde over de situatie van de Griekse cementindustrie en over het vraagstuk van de invoer van cement uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk.

3430 In die nota staat onder meer:

„Wat het Verenigd Koninkrijk betreft, heb ik verklaard dat de Britse industrie een vastberaden standpunt had ingenomen en niet genegen was met Bouri in het Verenigd Koninkrijk tot een vergelijk te komen. Er waren veel politieke en syndicale activiteiten, die wij geen halt konden toeroepen, wat wij hoe dan ook niet van plan waren."

3431 Op grond van die verklaringen kan niet precies worden vastgesteld, op welk gedrag Blue Circle doelde toen zij sprak van een vastberaden standpunt van de „Britse industrie".

3432 Wat er verder ook van zij, Blue Circle heeft wellicht bij Titan de indruk willen wekken dat zij sprak uit naam van de Britse industrie in haar geheel, teneinde op haar gesprekspartner pressie uit te oefenen bij de besprekingen die toentertijd werden gehouden om te trachten een oplossing te vinden voor het vraagstuk van de uitvoer van cement uit Griekenland naar het Verenigd Koninkrijk. Dit bewijst evenwel niet, dat er enigerlei voorafgaande afstemming tussen de Britse cementproducenten was geweest.

3433 In die omstandigheden kan de door de Commissie in paragraaf 28, punt 12, eerste streepje, sub b, van de bestreden beschikking gereleveerde aanwijzing niet het bewijs vormen van het bestaan van een afstemming tussen Blue Circle, Rugby en Castle, die was bedoeld om de invoer van cement uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk te doen stoppen of te verminderen.

3434 Uit een en ander (punten 3406-3433) volgt, dat de Commissie niet het bewijs heeft geleverd van het bestaan van een onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Blue Circle, Castle en Rugby die was bedoeld om de invoer van cement uit Griekenland in het Verenigd Koninkrijk te verhinderen en/of te verminderen.

3435 Bijgevolg moet artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard.

3436 Om die reden behoeven de opmerkingen die Rugby (memories van 7 februari en 29 december 1997) en Castle (memories van 10 februari en 24 december 1997) na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang hebben ingediend om aan te tonen, dat hun rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure zijn geschonden in verband met de vaststelling van de in artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk, niet meer te worden onderzocht.

B — In artikel 4, lid 4, sub b tot en met h, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedraging

3437 In artikel 4, lid 4, sub b tot en met h, van de bestreden beschikking stelt de Commissie zeven inbreuken vast waarbij telkens een Europese producent die aan de ETF heeft deelgenomen, enerzijds, en de Griekse producenten Heracles en/of Titan, anderzijds, zouden zijn betrokken.

3438 De verschillende gestelde inbreuken hebben betrekking op in paragraaf 28, punten 15 tot en met 22, van de bestreden beschikking beschreven aankopen en contracten, die volgens de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 56, punt 1) alle „de tenuitvoerlegging [vormen] van overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die in strijd zijn met artikel 85, lid 1", aangezien zij „deel uit[maken] van de door Cembureau Task Force genomen overredingsmaatregelen (‚carrot actions') om het overschot van de Griekse productie te verplaatsen en de export van Griekse cementproducenten naar Europa te stoppen of in ieder geval af te remmen".

3439 In de bestreden beschikking (paragraaf 56, punten 5, 8, 11, 12 en 13) stelt de Commissie zich op het standpunt, dat bovenbedoelde aankopen en contracten de toepassing vormden van met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige afspraken, aangezien het doel daarvan was rechtstreekse verkoop van de Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen en/of de betreffende hoeveelheden geheel of ten dele naar andere markten te verplaatsen, en dat dit de betrokken partijen bekend was.

3440 Zij houdt de Griekse producenten dus verantwoordelijk voor inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag op grond dat die haars inziens wisten, dat hun Europese medecontractanten er met de betrokken kooptransacties naar streefden rechtstreekse verkoop van hun producten op de Europese markten te voorkomen en/of hoeveelheden van die producten naar andere markten te verplaatsen. Zij baseert zich dienaangaande op verschillende in paragraaf 28 van de bestreden beschikking genoemde documenten. Hieruit zou blijken, dat de Griekse producenten na het opdoemen van het probleem in verband met de invoer in West-Europa van cement uit Griekenland, vanaf medio 1986 besprekingen met de Europese producenten hebben gevoerd om een oplossing voor dit probleem te vinden.

3441 In dit verband zij om te beginnen opgemerkt, dat de Commissie niet betwist dat de handelsbetrekkingen tussen cementproducenten in het algemeen en tussen de partijen bij de gestelde inbreuken in het bijzonder een gangbare praktijk op de internationale markt vormen, die reeds geruime tijd bestond voordat het door de invoer van cement uit Griekenland veroorzaakte probleem zich voordeed (zie bestreden beschikking, paragraaf 28, punten 15, achtste alinea, 16, laatste alinea, 19, laatste alinea, en 22, laatste alinea). De in paragraaf 28 van de bestreden beschikking bedoelde aankopen kunnen dus niet als het resultaat van een ongewone, uit de context van de toenmalige tijd voortgevloeide gebeurtenis worden beschouwd, op grond waarvan die aankopen als zodanig reeds als onrechtmatig zouden kunnen worden aangemerkt. Opgemerkt zij overigens dat andere destijds tussen West-Europese en Griekse producenten gesloten contracten in de PvB (zie punt 20) worden vermeld, doch in de bestreden beschikking buiten beschouwing worden gelaten.

3442 Vervolgens zij eraan herinnerd, dat de Griekse producenten medio 1985 werden geconfronteerd met problemen als gevolg van een zeer grote overcapaciteit in verband met de instorting van hun uitvoermarkten in het Midden-Oosten. Zij hebben getracht die problemen op te lossen door zich te richten op West-Europa, waarnaar zij eind 1985 of begin 1986 begonnen te exporteren op de markten die huns inziens het meest toegankelijk waren (bestreden beschikking, paragrafen 24, punt 1, en 56, punt 1). Die situatie was voor een aantal niet-Griekse cementproducenten en verenigingen van cementproducenten aanleiding om de ETF in het leven te roepen, die inzonderheid overredingsmaatregelen moest uitdenken waarmee de invoer van cement in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland, kon worden gestopt. Volgens het document van Zürich/Céligny (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 1; document nr. 33.126/18775) moesten de betrokken overredingsmaatregelen erin bestaan, op een aantal markten, in de eerste plaats de Verenigde Staten van Amerika en West-Afrika, de hoeveelheden cement af te zetten die werden geproduceerd door de „industrie die de markt ‚destabiliseer[de]'", dat wil zeggen toentertijd de Griekse cementindustrie.

3443 In een dergelijke context kunnen de Griekse producenten niet op grond van het enkele feit dat zij na hun besprekingen met de West-Europese producenten wisten, dat laatstgenoemden door middel van de betrokken aankopen hun rechtstreekse verkoop in West-Europa wilden doen stoppen of althans doen verminderen, als partijen bij met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige afspraken worden beschouwd.

3444 Een dergelijke wetenschap kan enkel als een aanwijzing voor een onrechtmatig gedrag worden beschouwd, wanneer wordt aangetoond dat de betrokken Griekse producent daarnaast heeft ingestemd met de doelstelling die door de West-Europese producenten door middel van de betreffende aankopen is nagestreefd. Aangezien de betrokken doelstelling kennelijk tegen de belangen van de Griekse cementindustrie was gericht (supra, punt 3442), zou enkel het bewijs van een toezegging van die Griekse producent om als tegenprestatie voor de betrokken aankopen of contracten zijn rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen, als een instemming van zijn kant met dat doel kunnen worden beschouwd.

3445 Dit was overigens de aanpak van de Commissie in de PvB met betrekking tot het feit dat tot de verantwoordelijkheid van de Griekse producenten op dit gebied leidde.

3446 In punt 61, sub h-v, verklaarde zij namelijk:

„Alle in punt 20 genoemde contracten zijn overeenkomsten die strijdig zijn met artikel 85, lid 1. Zoals uit de punten 16 t/m punt 20 blijkt, maken deze contracten deel uit van de ‚carrot actions' van Cembureau Task met het oog op de verplaatsing van het Griekse productieoverschot en het sluiten daarvan is duidelijk afhankelijk gesteld van de voorwaarde, dat de Griekse producenten hun rechtstreekse leveringen in Europa staken.

Derhalve moeten alle contracten worden beschouwd als overeenkomsten die strijdig zijn met artikel 85, niet alleen die betreffende de leveringen in Europa, doch ook die betreffende de leveringen daarbuiten. De laatstgenoemde contracten zijn immers even mededingingsbeperkend omdat de verkopende Griekse producenten wegens hun contractuele verplichtingen de mogelijkheid hebben verloren hun goederen geheel of gedeeltelijk af te zetten op de gemeenschappelijk markt, toen zij met recht mochten hopen zulks te kunnen doen wegens de omstandigheden en met name de prijzen die zij hadden kunnen behalen. Zulks is des te meer een feit omdat de Griekse producenten reeds begonnen waren naar de EEG-landen, die zij het meest kwetsbaar achtten, te exporteren en omdat het uitgesproken doel van deze contracten het stopzetten van deze uitvoer was."

3447 Uit dit fragment blijkt duidelijk, dat de Commissie de Griekse producenten in de PvB verantwoordelijk hield voor met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomsten met de West-Europese producenten op grond dat zij haars inziens in ruil voor het sluiten van de betrokken contracten hadden ingestemd met de onrechtmatige doelstelling die de West-Europese producenten door middel van die contracten nastreefden, doordat zij zich jegens laatstgenoemden ertoe hadden verbonden hun rechtstreekse leveringen op de communautaire markten te „staken" (of „stop te zetten") en aldus ingevolge hun „contractuele verplichtingen" de mogelijkheid hadden verloren hun producten overeenkomstig hun commerciële belangen op die markten af te zetten.

3448 Concluderend kan de betrokken Griekse producent slechts verantwoordelijk worden gehouden voor een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdig gedrag, wanneer het bewijs is geleverd dat hij zich in ruil voor de betrokken aankopen ertoe heeft verbonden, zijn rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3449 Elke van de in artikel 4, lid 4, sub b tot en met h, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken wordt behalve aan Heracles en/of aan Titan slechts aan één onderneming verweten, te weten de bij de betreffende aankopen of contracten betrokken Europese medecontractant, met dien verstande dat de Commissie in lid 4, sub h, aan Aker en Euroc de beweerdelijke onrechtmatige gedragingen van hun gezamenlijke dochtermaatschappij Scancem toerekent (zie paragrafen 28, punt 22, en 56, punt 13). Enkel onder de in het vorige punt bedoelde voorwaarde zou dus kunnen worden geconcludeerd tot het bestaan van de in die verschillende punten van het dispositief, naargelang het geval, in aanmerking genomen overeenkomst of onderling afgestemde feitelijke gedraging. Zelfs indien zou worden vastgesteld, dat de betrokken Europese medecontractant producten uit Griekenland heeft gekocht met het op ETF-niveau nagestreefde oogmerk de mededinging te verstoren, kan hem namelijk niet worden verweten, alléén aan een ongeoorloofde mededingingsregeling te hebben deelgenomen.

3450 In het licht van die overwegingen moet de wettigheid van artikel 4, lid 4, sub b tot en met h, van de bestreden beschikking worden onderzocht.

1. In artikel 4, lid 4, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Blue Circle en Titan

3451 Volgens artikel 4, lid 4, sub b, van de bestreden beschikking hebben Blue Circle en Titan „van 4 juli 1986 tot en met 31 december 1989" inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk hoeveelheden door Titan geproduceerd cement en klinker naar de Verenigde Staten en naar Nigeria te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten van de zijde van Titan op Europese markten te voorkomen".

3452 Nadere details betreffende die inbreuk zijn te vinden in paragraaf 28, punt 15 (uiteenzetting van de feiten), en in paragraaf 56, punt 5 (juridische beoordeling), van de bestreden beschikking.

3453 In paragraaf 28, punt 15, eerste alinea, noemt de Commissie twee telexberichten van 4 en 7 juli 1986 (documenten nrs. 33.126/19545 en 19546) waarmee Blue Circle bij Titan 20 000 ton cement met bestemming Boston heeft gekocht voor een prijs van 29 USD fob per ton. Zij beroept zich eveneens (derde alinea) op de telexberichten van 11 en 14 augustus en van 1 en 5 september 1986 (documenten nrs. 33.126/19547—19551 en 19553—19555), waarin wordt gesproken van de koop door Blue Circle van ongeveer 25 000 ton cement van Titan ten behoeve van Blue Circle Atlantic voor een prijs tot een maximum van 27 USD fob, afhankelijk van de sterkte van het cement. Zij vergelijkt de in die verschillende telexberichten genoemde hoeveelheden en prijzen met de volgende verklaringen uit het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punten 3 en 15, tweede en derde alinea): „BCI [Blue Circle Industries] is al begonnen met leveringen vanuit Griekenland voor de Verenigde Staten (het eerste schip heeft 20 000 ton in Boston gelost en het tweede krijgt binnenkort een lading van 25 000 met als bestemming Baltimore). Prijs: 1ste levering 29 USD — fob en de 2de 27 USD."

3454 Zij merkt vervolgens op (punt 15, vijfde alinea):

„Tussen Blue Circle Atlantic en Titan zijn de volgende contracten voor levering van cement met bestemming Verenigde Staten gesloten: contract van 14 oktober 1986, gewijzigd op 30 november 1986 (documenten nrs. 33.126/10926—10941); contract van 1 augustus 1987, gewijzigd op 2 augustus 1987, 31 augustus 1987, 15 januari 1988, 24 oktober 1988 (documenten nrs. 33.126/10896—10905, 10946—10951 en 19562—19579); contract van 24 oktober 1988 (documenten nrs. 33.126/10907—10914). Deze contracten hebben betrekking op de levering van respectievelijk 300 000 ton tussen 1 januari en 31 december 1987, 200 000 ton tussen 1 januari en 31 december 1988 plus een optie van 200 000 ton, van 216 000 ton tussen 1 november 1988 en 31 december 1989."

3455 Volgens de Commissie moeten deze hoeveelheden in verband worden gebracht met die welke Blue Circle zou hebben verklaard van Titan en Heracles te willen kopen voor de Verenigde

Staten voor elk van de jaren 1986/1987, 1987/1988 en 1988/1989. Zij herinnert er bovendien aan, dat de agenda van de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 onder punt 1.5 vermeldt: „Griekse export: hoeveelheden en contracten met de leden van de Task Force 1987" [documenten nrs. 33.126/18937 en 18938].

3456 Zij noemt voorts (zesde alinea) telexberichten van 17 december 1986, 7 en 15 januari, 12 en 26 februari en 1 en 3 april 1987 (documenten nrs. 33.126/19461—19469) betreffende door Blue Circle bij Titan bestelde cement met bestemming Nigeria. Haars inziens (dezelfde alinea) moeten deze aankopen in verband worden gebracht met de hoeveelheden van 100 000 ton met niet nader bepaalde bestemming, die Blue Circle zou hebben verklaard voor elk van de jaren 1986 tot en met 1989 van Heracles en van Titan te willen kopen.

3457 In paragraaf 56, punt 5, concludeert de Commissie:

„De aankopen van Blue Circle bij Titan, overeengekomen in telexberichten van 4 juli 1986, 11 augustus 1986, 14 augustus 1986, 1 september 1986, 5 september 1986, 17 december 1986, 7 januari 1987, 15 januari 1987, 12 februari 1987, 26 februari 1987, 1 april 1987, 3 april 1987, en de contracten die door Blue Circle en Titan zijn gesloten op 14 oktober 1986, 1 augustus 1987, 24 oktober 1988 en de aanhangsels hiervan (zie paragraaf 28, punt 15, hierboven) geven blijk van een overeenkomst tussen ondernemingen die in strijd is met artikel 85, lid 1, die zich over de periode van 4 juli 1986 tot en met 31 december 1989 uitstrekt. Het doel van deze contracten was immers de betreffende hoeveelheden te verplaatsen naar andere markten dan de Europese markten, en dit was beide partijen bekend (zie paragraaf 28, punten 1-11 en 15, hierboven)."

3458 Rugby (T-53/95) en Castle (T-56/95) voeren een aantal argumenten aan om aan te tonen dat de aankopen waarop de in artikel 4, lid 4, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst betrekking had, geoorloofd waren. Met die argumenten willen zij in feite bewijzen, dat het voorwerp van de in artikel 4, lid 4, sub a, in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedraging, die volgens de Commissie inzonderheid betrekking had op sommige van de in artikel 4, lid 4, sub b, bedoelde aankopen (zie bestreden beschikking, paragraaf 56, punt 3, sub i), geoorloofd was.

3459 Die argumenten moeten meteen al worden afgewezen, aangezien is geconcludeerd dat artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard (supra, punten 3406-3435), en de in artikel 4, lid 4, sub b, bedoelde inbreuk niet tegen Rugby en Castle in aanmerking wordt genomen.

3460 Titan (T-64/95) en Blue Circle (T-88/95) voeren materiële argumenten aan strekkende tot nietigverklaring van laatstbedoelde bepaling. Bovendien verwijten zij de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de betrokken inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden door

hun in de loop van de administratieve procedure geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen en hun aldus vermeend ontlastende stukken te onthouden.

3461 Ten gronde beoogt Titan met haar betoog aan te tonen, dat de in paragraaf 28 van de bestreden beschikking bedoelde transacties — welk doel de leden van de ETF hiermee ook mogen hebben nagestreefd — wat haar betreft zijn aangegaan in het kader van haar normale uitvoeractiviteiten. Zij heeft met die transacties geen enkele mededingingsverstorende doelstelling nagestreefd.

3462 Titan zet de economische context uiteen en de gunstige handelsmogelijkheden die voor haar aanleiding waren om vanaf 1986 op zoek te gaan naar nieuwe uitvoermarkten. Zij heeft zich gericht op de Amerikaanse markt, die toentertijd een sterke groei doormaakte, alsmede op de West-Europese markten, die haars inziens nog mogelijkheden boden. Zij liet zich bij haar uitvoer naar de Amerikaanse markt uitsluitend en alleen leiden door vraag en aanbod en door haar streven om winstgevende transacties af te sluiten. Voorts beantwoordden de eigenschappen van het door haar geproduceerde cement (met name een laag alkaliteitsgehalte) volgens haar aan de door die markt gestelde eisen. Evenals de overige Griekse producenten stond zij op de Europese markten wegens de structurele overcapaciteit waarmee die markten toentertijd te kampen hadden, bloot aan sterke pressie en moest zij het hoofd bieden aan tal van moeilijkheden, (commerciële, technische en administratieve) hindernissen en ontmoedigingsmaatregelen die haar moesten beletten haar productieoverschot af te zetten. Tegen een dergelijke achtergrond kan haars inziens haar niet worden verweten het aanbod tot aankoop van verschillende Europese producenten te hebben aanvaard.

3463 Zij voegt hieraan toe, dat ondanks die talrijke belemmeringen haar uitvoer naar West-Europa vanaf 1985 explosief is gestegen. Haar kan derhalve niet worden verweten te hebben getracht de omvang van het intracommunautaire handelsverkeer in cement en klinker te verminderen. Dat haar Europese partners wellicht haar productieoverschot wilden kopen om die voor hun markten destabiliserend geachte hoeveelheden te absorberen, rechtvaardigt volgens haar niet de conclusie dat zij een ongeoorloofd oogmerk had. Zij heeft in elk geval niet willens en wetens aan een met haar belangen strijdige ongeoorloofde overeenkomst deelgenomen door te zwichten voor aanlokkelijke voorstellen die tot doel hadden haar productie een andere bestemming te geven in derde landen buiten de Gemeenschap.

3464 Titan verwijt de Commissie voorts, dat zij het beginsel van gelijke behandeling heeft geschonden door haar uitvoer naar de Verenigde Staten als een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst aan te merken, zonder de wettigheid te hebben beoordeeld van de uitvoeractiviteiten van de leden van de ETF buiten de communautaire markten, inzonderheid naar de Verenigde Staten, hoewel die uitvoeractiviteiten het overgrote deel van de invoer op de Amerikaanse markt vormden. Voorts heeft volgens haar de Commissie haar motiveringsplicht geschonden doordat zij in de bestreden beschikking niet de redenen uiteenzet waarom zij van mening was, dat op dat punt onderscheid moest worden gemaakt tussen de uitvoer vanuit Griekenland en de overige uitvoer vanuit Europa.

3465 Titan en Blue Circle stellen vervolgens, dat de in paragraaf 28, punt 15, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen plaatsvonden in het kader van reeds lang voordien aangeknoopte handelsbetrekkingen tussen Blue Circle en Titan enerzijds en tussen Titan en Nigeria anderzijds. Titan verduidelijkt, dat het handelsverkeer tussen Europese cementproducenten met het oog op de wederuitvoer naar derde landen buiten de Gemeenschap een gangbare praktijk is. Blue Circle voegt hieraan toe, dat in de bestreden beschikking niet wordt geopperd, dat als uitdrukkelijke of stilzwijgende voorwaarde voor die aankopen gold, dat Titan zich in de toekomst onthield van uitvoer van cement naar welke andere locatie binnen de gemeenschappelijke markt dan ook. Volgens haar heeft de Commissie het recht onjuist toegepast. Gesteld al dat een van haar redenen om cement uit Griekenland te kopen, was om ook de omvang van dit cementoverschot in West-Europa en inzonderheid in het Verenigd Koninkrijk te verminderen, dan nog zou een dergelijke intentie, als één van de talrijke redenen voor die aankopen, die normale handelstransacties niet onrechtmatig hebben gemaakt.

3466 Wat in de eerste plaats de in punt 3453 supra genoemde aankopen door Blue Circle van cement van Titan met als bestemming de Verenigde Staten betreft, zij opgemerkt, dat partijen niet het verband betwisten dat de Commissie heeft gelegd tussen die aankopen en de verklaringen uit het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 15, tweede en derde alinea). Op grond van dit verband moet worden aangenomen, dat die aankopen het gevolg zijn van de bijdrage van Blue Circle aan de in het document van Zürich/Céligny bepleite overredingsmaatregelen ter absorptie van de „hoeveelheden van de industrie die de markt ‚destabiliseer[de]'" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 1; document nr. 33.126/18775), die de ETF moest onderzoeken (supra, punt 2538).

3467 Bij de opstelling van dit document had Blue Circle overigens gewag gemaakt van de mogelijkheid voor haar Amerikaanse dochtermaatschappij Blue Circle Atlantic om een deel van die „destabiliserende hoeveelheden" op de Amerikaanse markt af te zetten (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 1; document nr. 33.126/18775).

3468 Die analyse wordt bevestigd door de volgende verklaringen uit de interne nota van Blue Circle (bestreden beschikking, paragraaf 28, punten 4 en 11; document nr. 33.126/11083) met het opschrift „Griekse invoer", die ongedateerd is, doch teruggaat tot begin september 1986, hetgeen partijen niet betwisten:

„In de afgelopen weken zijn Blue Circle, Holderbank en Lafarge begonnen Grieks cement en klinker af te nemen, in de eerste plaats van Titan, voor transacties in de Verenigde Staten en Canada als gebaar van goede wil om de deur naar de Grieken open te houden."

3469 Noch de telexberichten betreffende de aankopen van Blue Circle met als bestemming de Verenigde Staten (supra, punt 3453), noch het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986, noch de in de vorige twee punten genoemde documenten bevatten evenwel

een aanwijzing, dat Titan zich in ruil voor de betrokken aankopen jegens Blue Circle ertoe zou hebben verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten, inzonderheid in het Verenigd Koninkrijk, te staken of te verminderen.

3470 In een brief aan Holderbank van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 4; document nr. 33.126/11094) verklaart Blue Circle integendeel, dat zij heeft „besloten voor [haar] transacties in de Verenigde Staten tonnages van de Grieken te blijven kopen, hoewel het Britse probleem tot dusverre niet is opgelost". Zij vervolgt: „Ik heb tegen Presanis (en in een eerder telefoongesprek tegen Karageropoulos) gezegd, dat zolang de Grieken een bedreiging voor de Britse markt bleven, wij niet de speciale prijzen zouden blijven betalen die wij voor de recente leveringen van Titan hadden aanvaard, en dat onze toekomstige transacties in de Verenigde Staten tegen markttarieven moesten worden aangegaan." Tot slot verklaart zij: „Wij hopen dat wij door het behoud van het vooruitzicht op voortzetting van de activiteiten van Blue Circle in de Verenigde Staten, op zijn minst de omvang van hun activiteiten in het Verenigd Koninkrijk zullen verminderen."

3471 Dergelijke verklaringen laten zien, dat er eind september 1986 in het Verenigd Koninkrijk geen enkele oplossing was gevonden voor het vraagstuk van de invoer uit Griekenland. Zij tonen aan, dat Blue Circle geen toezegging van Titan had gekregen dat deze in ruil voor tussen begin juli en begin september 1986 geplaatste bestellingen haar rechtstreekse verkoop op de Britse markt zou staken of zou verminderen.

3472 Het ontbreken van het bewijs voor een dergelijke toezegging van Titan blijkt voorts uit het volgende fragment uit een interne nota van Blue Circle van 24 oktober 1986 (document nr. 33.126/11132, niet aangehaald in de bestreden beschikking): „De Grieken zijn hier om te blijven. Zolang het vraagstuk de aandacht van de politiek heeft, kunnen zij zich niet stilletjes terugtrekken en aangezien zij niet zijn gebonden aan dezelfde commerciële regels die onze speelruimte beperken, hebben zij met wachten niets te verliezen, maar alles te winnen."

3473 Ten slotte blijkt, dat de in paragraaf 28, punt 15, eerste en derde alinea, van de bestreden beschikking bedoelde bestellingen enkel een „gebaar van goede wil" van Blue Circle waren dat was bedoeld „om de deur naar de Grieken open te houden" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 4; document nr. 33.126/11083).

3474 Wat in de tweede plaats de tussen Blue Circle Atlantic en Titan gesloten contracten (supra, punt 3454) betreft, zij opgemerkt dat de documenten betreffende die contracten niet bewijzen, dat Titan zich in ruil daarvoor jegens Blue Circle ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen. Het fragment uit de interne nota van Blue Circle van 24 oktober 1986 (supra, punt 3472) bewijst het tegendeel, althans wat het contract van 14 oktober 1986 betreft.

3475 Zoals reeds gezegd (supra, punt 3455), legt de Commissie een verband tussen de in de betrokken contracten vastgestelde hoeveelheden en die welke „Blue Circle heeft verklaard van Titan en Heracles te willen kopen voor de Verenigde Staten voor elk van de jaren 1986/1987, 1987/1988, 1988/1989".

3476 Dienaangaande zij opgemerkt, dat Blue Circle in een interne nota met de titel „Discussiestuk invoer tegen lage prijzen — vergadering van maandag 7 juli 1986 om 9.30 uur" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 9; documenten nrs. 33.126/10992—10994) de opties noemt die de Britse cementindustrie heeft — een beleid waarbij niet wordt samengewerkt met de Griekse producenten of een beleid waarbij wel met hen wordt samengewerkt — en vervolgens naar aanleiding van laatstgenoemd beleid verklaart, dat de besprekingen met Titan en Heracles hebben geleid tot de bestudering van twee mogelijke oplossingen.

3477 Volgens de eerste oplossing zou een Europese intermediair gedurende één jaar een miljoen ton voor bestemmingen buiten Europa kopen.

3478 De tweede oplossing was gebaseerd op een overeenkomst voor een periode van drie jaar, gedurende welke Titan en Heracles een deel van hun productie aan Blue Circle zouden verkopen. Zo was onder meer voor elk van de drie jaren waarvoor die overeenkomst was gesloten, voorzien in de verkoop van 500 000 ton voor de Verenigde Staten.

3479 De uit hoofde van die tweede oplossing aangegeven hoeveelheden en bestemmingen worden vermeld in een met de hand geschreven ongedateerde nota van Heracles (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 9; documenten nrs. 33.126/19864 en 19865), alsmede in een eveneens ongedateerd memorandum van overeenstemming („memorandum of understanding") (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 9; document nr. 33.126/11096).

3480 Zelfs indien de tegenprestatie voor de twee „oplossingen" erin bestond, dat Heracles en Titan hun rechtstreekse verkoop in het Verenigd Koninkrijk zouden staken of althans verminderen, bewijst geen van de uit hoofde van die oplossingen bedoelde documenten, dat partijen de ene of de andere oplossing hebben aanvaard.

3481 Zoals de Commissie opmerkt (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 9), blijkt uit de interne nota van Blue Circle betreffende de vergadering van 7 juli 1986, dat de Griekse producenten de beperking van de eerste oplossing tot één jaar niet hadden geaccepteerd.

3482 Met betrekking tot de tweede oplossing wordt in die interne nota van Blue Circle verklaard, dat daarover weliswaar „reeds een principeakkoord met de Griekse producenten [bestond], maar

[dat] deze oplossing (...) evenals [de eerste] oplossing (...) afhankelijk [was] van het akkoord dat met Bouri moet worden bereikt" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 9; document nr. 33.126/10993). Niets in de bestreden beschikking rechtvaardigt evenwel de conclusie, dat laatstgenoemd akkoord was bereikt.

3483 In het in punt 3479 supra bedoelde memorandum van overeenstemming wordt integendeel verklaard (punt 5): „Partijen zullen (een) formele overeenkomst(en) sluiten om aan bovenbedoelde voornemens uitdrukking te geven. Voor de uitvoering van die overeenkomst(en) is vereist, dat de koper met partij D een overeenkomst sluit met betrekking tot haar distributiemogelijkheden in het Verenigd Koninkrijk en dat de verkopers de koper als hun distributeur in het Verenigd Koninkrijk aanwijzen." De bestreden beschikking bevat evenwel wederom geen enkel bewijs, dat aan die verschillende voorwaarden was voldaan.

3484 De met de hand geschreven ongedateerde nota van Heracles (supra, punt 3479) bewijst evenmin, dat de tweede oplossing die werd genoemd in de interne nota van Blue Circle betreffende de vergadering van 7 juli 1986, door partijen is aanvaard.

3485 Bijgevolg wijst niets op het door de Commissie gelegde verband tussen de hoeveelheden waarop de in paragraaf 28, punt 15, vijfde alinea, van de bestreden beschikking bedoelde contracten betrekking hebben, en de hoeveelheden welke Blue Circle tijdens haar besprekingen met laatstgenoemden „heeft verklaard van Titan en Heracles te willen kopen voor de Verenigde Staten voor elk van de jaren 1986/1987, 1987/1988, 1988/1989".

3486 Overigens spraken Blue Circle en Titan in diezelfde periode, „los van de situatie in het Verenigd Koninkrijk", over een inkoopprogramma voor de Verenigde Staten (interne nota van Blue Circle betreffende haar vergadering van 17 september 1986 met Titan; bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 10; document nr. 33.126/11081). Door dit programma kon Blue Circle „Titan en Heracles de mogelijkheid bieden 600 000 tot een miljoen ton in het noordoosten [van de Verenigde Staten] af te zetten" (hetzelfde document).

3487 De in paragraaf 28, punt 15, vijfde alinea, van de bestreden beschikking bedoelde contracten hingen wellicht met dit invoerprogramma samen en niet met de besprekingen waarmee de Commissie deze in verband probeert te brengen.

3488 De Commissie (dezelfde alinea) brengt die contracten voorts in verband met het feit, dat de agenda van de vergadering van de ETF van 11 februari 1987 onder punt 1.5 vermeldde: „Griekse export: hoeveelheden en contracten met de leden van de Task Force 1987" (documenten nrs. 33.126/18937 en 18938).

3489 Een dergelijke verklaring bewijst evenwel niet, dat met betrekking tot het sluiten van die contracten een ongeoorloofde overeenkomst tussen Titan en Blue Circle bestond, in die zin dat Titan als tegenprestatie daarvoor Blue Circle zou hebben toegezegd, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3490 Wat in de derde plaats het door Blue Circle bij Titan bestelde cement voor Nigeria betreft (supra, punt 3456), de telexberichten betreffende die bestellingen bewijzen niet, dat Titan zich in ruil daarvoor jegens Blue Circle ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten, in het bijzonder in het Verenigd Koninkrijk, te staken of te verminderen.

3491 Zoals opgemerkt (supra, punt 3456), brengt de Commissie de hoeveelheden waarop die bestellingen betrekking hebben, in verband met de „hoeveelheden van 100 000 ton met niet nader bepaalde bestemming, die Blue Circle had verklaard voor elk van de jaren 1986 tot en met 1989 te willen kopen".

3492 Dienaangaande hield de tweede oplossing die wordt genoemd in de interne nota van Blue Circle betreffende de vergadering van 7 juli 1986 (supra, punt 3476), onder meer in, dat Heracles en Titan gedurende elk van de drie jaren waarvoor de door die tweede oplossing bedoelde overeenkomst was gesloten, aan Blue Circle hoeveelheden van 100 000 ton met niet nader bepaalde bestemming verkochten. Die gegevens worden vermeld in bovenbedoelde met de hand geschreven nota van Heracles en memorandum van overeenstemming (supra, punt 3479).

3493 Zoals reeds gezegd (supra, punten 3480 en 3482-3484), rechtvaardigt evenwel niets de conclusie, dat de betrokken oplossing door partijen is aanvaard.

3494 Voor het overige wijst niets op het door de Commissie gelegde verband tussen de hoeveelheden waarop de in paragraaf 28, punt 15, zesde alinea, van de bestreden beschikking bedoelde bestellingen betrekking hebben en „de hoeveelheden van 100 000 ton met niet nader bepaalde bestemming, die Blue Circle had verklaard voor elk van de jaren 1986 tot en met 1989 te willen kopen", toen zij in juli 1986 met de Griekse producenten besprekingen voerde.

3495 In paragraaf 28, punt 15, op twee na en op één na laatste alinea, beroept de Commissie zich op het volgende fragment uit de nota van Marshall (Blue Circle) van 14 mei 1987 betreffende de vergadering van het EPC van 13 mei 1987 (documenten nrs. 33.126/11344 en 11345):

„Titan. Zij zijn tevreden over de contacten met Blue Circle en met name met P. Hawkesworth. I. Tryfonas heeft gezegd dat hij achteraf gezien gelooft dat het gezond verstand begint te werken, zeker bij Titan.

Zij hadden waardering voor de wijze waarop wij hen behandeld hebben in de Verenigde Staten en zij zijn van mening dat hun leveringen in Noord-Ierland niet zo gevoelig liggen als hun leveringen in Groot-Brittannië."

3496 Volgens de Commissie toont dit fragment aan, dat de in paragraaf 28, punt 15, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen „zeker geen gewone handelsbetrekking waren" (hetzelfde punt, laatste alinea).

3497 Dienaangaande zij opgemerkt, dat in dit fragment geen gewag wordt gemaakt van door Blue Circle bij Titan geplaatste bestellingen met bestemming Nigeria. Dit fragment kan dus hoe dan ook niet het bewijs vormen van het onrechtmatige karakter van de in paragraaf 28, punt 15, zesde alinea, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen.

3498 Voorts beoogde de vertegenwoordiger van Titan met zijn ten overstaan van de deelnemers aan de vergadering van het EPC van 13 mei 1987 geformuleerde commentaren en oordeel wellicht, de Europese producenten ertoe te brengen hun op de Griekse producenten, in het bijzonder op Titan, uitgeoefende pressie, opdat laatstgenoemden hun uitvoer naar de West-Europese markten zouden beëindigen, te verminderen. In ieder geval bewijzen zij niet, dat Titan als tegenprestatie voor de in paragraaf 28, punt 15, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen Blue Circle zou hebben toegezegd, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3499 De Commissie (verweerschrift en memorie van dupliek in zaak T-64/95) voert verschillende elementen aan om aan te tonen, dat Titan heeft deelgenomen aan de in paragraaf 28, inzonderheid punt 15, van de bestreden beschikking beschreven inbreukbestanddelen.

3500 Zij baseert zich in de eerste plaats op de inhoud van het document van Zürich/Céligny (supra, punt 2539), waaruit zou blijken, dat de leden van de ETF Titan, nadat deze de regel inzake eerbiediging van de thuismarkten had willen overtreden, snel ervan hebben overtuigd om samen te werken bij de toepassing van die regel door maatregelen tot verdeling van de markten te aanvaarden.

3501 Het document van Zürich/Céligny toont evenwel enkel aan, dat de West-Europese cementproducenten na de „problemen als gevolg van de door bepaalde cementproducenten veroorzaakte destabilisering" (zie opschrift van dit document; document nr. 33.126/18772), een aantal maatregelen, met name overredingsmaatregelen, zijn overeengekomen waarmee die destabiliserende invoer moest worden beëindigd. Het bewijst niet dat Titan, die om voor de hand liggende redenen niet was betrokken bij de uitwerking daarvan en nooit is gevraagd de inhoud ervan goed te keuren, met het door de daarin bepleite maatregelen nagestreefde mededingingsverstorend doel zou hebben ingestemd door erin toe te stemmen als tegenprestatie voor de aankopen door de Europese producenten van haar productieoverschotten haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen. Het kan dus niet het bewijs

leveren, dat de in paragraaf 28, punt 15, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen een blijk waren van een ongeoorloofde overeenkomst tussen Blue Circle en Titan.

3502 In de tweede plaats merkt de Commissie evenals in de bestreden beschikking (paragraaf 28, punt 11) op, dat volgens de interne nota van Blue Circle van begin september 1986 (supra, punt 3468) Titan „tijdens een vergadering die de vorige week in Athene gehouden is, [heeft] aangeboden de gecombineerde verkopen van Heracles en Titan in het Verenigd Koninkrijk te beperken tot een in gemeen overleg vastgesteld quotum van 300 000 ton in het eerste jaar en 500 000 ton in het tweede en derde jaar".

3503 Die nota toont evenwel niet aan, dat Titan het betrokken aanbod heeft gedaan als tegenprestatie voor de in paragraaf 28, punt 15, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen en contracten. Anders dan de Commissie stelt, bewijst het feit dat in die nota wordt verklaard, dat „Titan [dit] quotum voor het Verenigd Koninkrijk ziet als een aanvulling op alle door Blue Circle voor haar transacties in de Verenigde Staten geabsorbeerde tonnages", niet dat er een verband bestaat tussen de aankoop door Blue Circle van cement van Titan voor de Verenigde Staten en de verminderde aanwezigheid van Titan op de Britse markt. Die nota bevestigt hooguit het streven van Titan om ervoor te zorgen dat de door Blue Circle voor haar transacties in de Verenigde Staten gekochte hoeveelheden niet in aanmerking worden genomen in het kader van een eventuele overeenkomst inzake beperking van de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland.

3504 Bovendien heeft Blue Circle bovenbedoeld aanbod nooit als een duidelijke verbintenis van Titan beschouwd om haar rechtstreekse verkoop in het Verenigd Koninkrijk te staken of te verminderen. In haar brief aan Holderbank van 22 september 1986 (document nr. 33.126/11094), dat wil zeggen korte tijd na dit aanbod door Titan, wijst Blue Circle erop, dat „tot dusverre geen oplossing voor het Britse probleem is gevonden". Zoals de Commissie vaststelt (paragraaf 28, punt 13), was de beperking van de Griekse invoer in het Verenigd Koninkrijk overigens het resultaat van een eind december 1986 tussen de Britse en de Griekse regering en niet tussen de Britse en de Griekse producenten tot stand gekomen overeenkomst.

3505 In de derde plaats stelt de Commissie, dat Titan actief betrokken was bij het zoeken naar oplossingen waarmee in het belang van alle betrokken partijen de stabiliteit van de communautaire markten kon worden gewaarborgd. Zij baseert zich op de verschillende in paragraaf 28, punten 1 tot en met 9, van de bestreden beschikking bedoelde stukken.

3506 De in paragraaf 28, punten 3, 5, 8 en 9, van de bestreden beschikking bedoelde documenten maken inderdaad gewag van besprekingen tussen Titan en Europese cementproducenten, in de eerste plaats Blue Circle, teneinde een oplossing te vinden voor het probleem van de invoer van cement uit Griekenland in West-Europa.

3507 Zoals de Commissie evenwel vaststelt (paragraaf 28, punt 7), zijn „de leden van de ETF er (...) niet in geslaagd (...) tot een gezamenlijk akkoord [inzake absorptie van destabiliserende hoeveelheden] met de Griekse producenten te komen, omdat deze op dit punt zeer terughoudend waren". De op een beperking van de Griekse uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk gebaseerde oplossing is in december 1986 voortgevloeid uit een intergouvernementele overeenkomst tussen Griekenland en het Verenigd Koninkrijk (supra, punt 3504).

3508 Hoe dan ook bewijst geen van de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 9, van de bestreden beschikking genoemde stukken, dat Titan zich als tegenprestatie voor de in paragraaf 28, punt 15, bedoelde transacties ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3509 In de vierde plaats verklaart de Commissie, dat volgens de brief van Blue Circle aan Holderbank van 22 september 1986 de verklaring voor de in de contracten tussen Titan en Blue Circle Atlantic vastgestelde speciale prijzen niet de bijzondere kwaliteit van de producten van Titan was, doch het mededingingsverstorend doel van die contracten. Zij baseert zich ook nog op het volgende fragment uit de interne nota van Blue Circle betreffende de vergadering van 17 september 1986 (documenten nrs. 33.126/11080—11082): „Presanis [Titan] was het ermee eens, dat de speciale prijzen die wij hun dit jaar voor de leveringen met bestemming Boston en Baltimore hadden betaald afhankelijk waren van de voorwaarde, dat door middel van onderhandelingen een oplossing in het Verenigd Koninkrijk werd gevonden, en dat de handelstransacties van het volgend jaar derhalve op een commerciële basis moesten worden besproken met inachtneming van de belangen van [Blue Circle] Inc."

3510 Een en ander bevestigt weliswaar, dat de in paragraaf 28, punt 15, eerste en derde alinea, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen het karakter van overredingsmaatregel van Blue Circle hadden, doch uit de interne nota van Blue Circle van 17 september 1986 blijkt ook, dat Titan in ruil voor die aankopen tegen speciale prijzen hooguit erin had toegestemd, na te denken over een door middel van onderhandelingen tot stand te brengen oplossing voor het probleem van de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland.

3511 Geen van die stukken bewijst echter, dat Titan zich in ruil voor de bestellingen van Blue Circle voor Boston en Baltimore ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop in het Verenigd Koninkrijk te staken of te beperken. Zoals reeds is opgemerkt (supra, punt 3470), wordt in de brief van Blue Circle aan Holderbank van 22 september 1986 daarentegen de nadruk gelegd op het feit, dat eind september 1986 nog steeds geen oplossing voor het vraagstuk van de invoer in het Verenigd Koninkrijk van cement uit Griekenland was gevonden.

3512 Gelet op het voorafgaande (punten 3439-3450 en 3466-3511), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de in paragraaf 28, punt 15, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen en contracten een blijk waren van een mededingingsverstorende overeenkomst tussen Titan en Blue Circle met het oogmerk hoeveelheden door Titan geproduceerd cement en klinker naar de Verenigde Staten en naar Nigeria te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten door Titan op de Europese markten te voorkomen.

3513 Bijgevolg moet artikel 4, lid 4, sub b, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard.

3514 Derhalve behoeven de opmerkingen die Blue Circle (memorie van 10 februari 1997) en Titan (memories van 10 februari en 18 december 1997) na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang hebben ingediend om aan te tonen, dat hun rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure zijn geschonden in verband met de vaststelling van de in artikel 4, lid 4, sub b, van de bestreden beschikking tegen hen in aanmerking genomen inbreuk, niet meer te worden onderzocht.

2. In artikel 4, lid 4, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Holderbank en Titan

3515 Volgens artikel 4, lid 4, sub c, van de bestreden beschikking hebben Holderbank en Titan „van 19 juni 1986 tot en met 31 december 1990" inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk hoeveelheden door Titan geproduceerd cement en klinker naar de Verenigde Staten en naar Afrika te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten van de zijde van Titan op de Europese markten te voorkomen".

3516 Nadere details betreffende die inbreuk zijn te vinden in paragraaf 28, punt 16 (uiteenzetting van de feiten), en in paragraaf 56, punten 6 en 8 (juridische beoordeling), van de bestreden beschikking.

3517 In paragraaf 28, punt 16, eerste alinea, merkt de Commissie op:

„Er bestaat een ontwerpcontract tussen Titan en Umar (dochtermaatschappij van Holderbank), gedateerd 19 juni 1986: dit ontwerp is wel door Titan, maar niet door Umar ondertekend en heeft betrekking op leveringen van klinker en cement met bestemming Verenigde Staten (documenten nrs. 33.126/19501—19511). Volgens Titan (blz. 50 van het antwoord op de PvB) is dit contract niet door Umar geaccepteerd: in de maanden juni en juli 1986 heeft Titan echter twee ladingen klinker en één lading cement, in totaal 61 437 ton, aan Umar geleverd. Deze hoeveelheid moet in verband worden gebracht met hetgeen in de notulen van de ETF-vergadering van 19 [augustus] 1986 staat (zie punt 3): ‚Holderbank heeft eveneens ermee ingestemd 90 000 ton van Titan te kopen (nog niet getekend). Een levering van 7 000 ton is gebeurd (...)'"

3518 Vervolgens (tweede alinea) noemt zij twee contracten die op 16 januari en 18 december 1987 door Umar en Titan zijn getekend en die betrekking hadden op de levering aan Ideal Basic

Industries (Amerikaanse dochtermaatschappij van Holderbank) van minimaal 200 000 ton klinker in 1987 en 90 000 ton in 1988 (documenten nrs. 33.126/19482—19489).

3519 Zij stelt eveneens vast (derde alinea), dat Pays-Bas Cement Co. (Nederlandse dochtermaatschappij van Holderbank) en Titan op 20 augustus 1988 een contract hebben getekend met betrekking tot de levering over de periode 1 augustus 1988 tot en met 31 december 1990 van in totaal 300 000 ton klinker, waarvan minstens de helft voor de Benelux en de rest voor Afrika was bestemd (documenten nrs. 33.126/19814—19843).

3520 Zij brengt (vierde alinea) de hoeveelheden waarop de drie laatstgenoemde contracten betrekking hebben, in verband met „de belofte van de ETF-leden om een miljoen ton of meer en zelfs 2 tot 3 miljoen ton te kopen van de Griekse producenten (zie de documenten vermeld in punten 1-6)".

3521 In paragraaf 56, punten 6 en 8, concludeert zij:

„De aankopen van het Holderbank-concern in de maanden juni en juli 1986 bij Titan en de contracten die door het Holderbank-concern en Titan zijn gesloten op 16 januari 1987, 18 december 1987 en 20 augustus 1988 (zie paragraaf 28, punt 16, hierboven), geven blijk van een overeenkomst tussen deze ondernemingen die in strijd is met artikel 85, lid 1, en die zich uitstrekt over de periode van 19 juni 1986 tot en met 31 december 1990.

(...)

Deze contracten waren immers bedoeld om directe verkoop door de twee Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen en om een deel van de betrokken hoeveelheden naar andere markten te verplaatsen, hetgeen de betrokken partijen bekend was (zie paragraaf 28, punten 1-7 en 16 en 17, hierboven)."

3522 Titan (T-64/95) en Holderbank (T-68/95) voeren materiële argumenten aan strekkende tot nietigverklaring van artikel 4, lid 4, sub c, van de bestreden beschikking. Bovendien verwijt Titan de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de betrokken inbreuk haar rechten van de verdediging heeft geschonden door haar in de loop van de administratieve procedure geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen en haar aldus vermeend ontlastende stukken te onthouden.

3523 Ten gronde stellen Titan, naast haar in de punten 3461 tot en met 3464 supra uiteengezette algemene betoog, en Holderbank, dat de verschillende in paragraaf 28, punt 16, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen plaatsvonden binnen het normale kader van hun reeds bestaande handelsbetrekkingen. Die transacties hadden geen enkel mededingingsverstorend doel. Titan voegt hieraan toe, dat het handelsverkeer tussen Europese cement- en klinkerproducenten met het oog op de wederuitvoer naar landen van de Gemeenschap of naar derde landen daarbuiten een gangbare praktijk is.

3524 Wat de in paragraaf 28, punt 16, eerste alinea, van de bestreden beschikking bedoelde transacties (supra, punt 3517) betreft, zij gewezen op de volgende fragmenten uit het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 3):

„Holderbank heeft (...) ermee ingestemd 90 000 ton van Titan te kopen (nog niet getekend). Een levering van 7 000 ton is gebeurd.

(...)

Holderbank heeft ook 50 000 ton klinker van Titan gekocht voor een prijs van 19,80 USD fob 25 000 ton reeds geleverd, alles voor markten in de Verenigde Staten."

3525 In de interne nota van Blue Circle van begin september 1986 (supra, punt 3468) staat te lezen:

„In de afgelopen weken zijn Blue Circle, Holderbank en Lafarge begonnen Grieks cement en klinker af te nemen, in de eerste plaats van Titan, voor transacties in de Verenigde Staten en Canada als gebaar van goede wil om de deur naar de Grieken open te houden."

3526 Bij lezing van die verschillende fragmenten van documenten mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat de aankopen van cement en klinker bij Titan door Umar in juni en juli 1986, althans ten dele, een uitvloeisel waren van de bijdrage van Holderbank aan de in het document van Zürich/Céligny bepleite overredingsmaatregelen ter absorptie van de „hoeveelheden van de industrie die de markt ‚destabiliseer[de]'" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 1; document nr. 33.126/18775), die de ETF moest onderzoeken (supra, punt 2538).

3527 Bij de opstelling van dit document had Holderbank zich overigens voorgenomen een deel van die „destabiliserende hoeveelheden" op de Amerikaanse markt af te zetten.

3528 Uit niets in de bestreden beschikking blijkt evenwel, dat Titan zich als tegenprestatie voor die aankopen jegens Holderbank ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3529 Die aankopen waren dus enkel een „gebaar van goede wil" van Holderbank jegens Titan waarmee deze ertoe moest worden aangezet, tezamen met de Europese producenten een oplossing te zoeken voor het probleem van de invoer van cement uit Griekenland in West-Europa.

3530 Wat vervolgens de contracten van 16 januari 1987, 18 december 1987 en 20 augustus 1988 (supra, punten 3518 en 3519) betreft, de desbetreffende documenten bewijzen niet, dat Titan zich in ruil daarvoor jegens Holderbank ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3531 Om te beginnen volgt uit de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 6, van de bestreden beschikking bedoelde stukken (supra, punt 3520), die de Commissie (dezelfde paragraaf, punt 16, vierde alinea) in verband brengt met de hoeveelheden waarop de betrokken contracten betrekking hebben om aan te tonen, dat die contracten onrechtmatig waren, dat diverse Europese producenten, die lid van de ETF waren, bij de opstelling van het document van Zürich/Céligny hebben gesproken over de mogelijkheden die zich voor hen leken aan te dienen om een deel van de Griekse productieoverschotten buiten de Europese markten af te zetten (zie document van Zürich/Céligny, inzonderheid document nr. 33.126/18775, aangehaald in paragraaf 28, punt 1, van de bestreden beschikking).

3532 Uit die stukken blijkt vervolgens, dat Blue Circle, Holderbank en Lafarge in augustus 1986 zijn „begonnen Grieks cement en klinker af te nemen, in de eerste plaats van Titan, voor transacties in de Verenigde Staten en Canada als gebaar van goede wil om de deur naar de Grieken open te houden" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 4; document nr. 33.126/11083). Tegelijkertijd hebben de deelnemers aan de ETF in augustus/september 1986 de mogelijkheid onderzocht om met de Griekse producenten te onderhandelen over een algemene afnameovereenkomst betreffende één of zelfs twee tot drie miljoen ton van de productie van laatstgenoemden, op voorwaarde dat zij hun rechtstreekse leveringen van cement in West-Europa staken (bestreden beschikking, paragraaf 28, punten 2 en 5; documenten nrs. 33.126/10988—10990, 18858 en 18859). De „toezegging" van de Europese producenten om bovenbedoelde hoeveelheden te kopen, werd dus gedaan in het kader van collectieve onderhandelingen in ruil waarvoor de rechtstreekse verkoop van Griekse producten in West-Europa moest worden gestaakt.

3533 Zoals de Commissie evenwel vaststelt, zijn „de leden van de ETF er (...) niet in geslaagd (...) tot een gezamenlijk akkoord met de Griekse producenten te komen, omdat deze op dit punt zeer terughoudend waren" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 7).

3534 Volgens de Commissie moet de verklaring voor het ontbreken van een algemene afnameovereenkomst worden gezocht in de voorkeur van de Griekse producenten voor individuele overeenkomsten met bepaalde leden van de ETF.

3535 Dienaangaande is het enige in de bestreden beschikking genoemde stuk waarop tot staving van die bewering een beroep kan worden gedaan, de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden. Daarin wordt verklaard, dat „de task force gelooft, dat de Griekse industrie niet langer geïnteresseerd is in een algemene afnameovereenkomst en de voorkeur geeft aan individuele overeenkomsten met andere landen (bijvoorbeeld Italië)" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punten 22 en 25; document nr. 33.126/18859). Voorts valt er te lezen: „Gezien de steun van de Britse regering en van andere instellingen in de campagne tegen de invoer van gesubsidieerd Grieks cement, zou het niet juist zijn thans overeenkomsten aan te gaan." Dergelijke verklaringen bewijzen niet, dat individuele afnameovereenkomsten zijn gesloten tussen de Griekse producenten en leden van de ETF in ruil voor de toezegging van eerstgenoemden aan laatstgenoemden om hun rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3536 Bijgevolg rechtvaardigt het door de Commissie in paragraaf 28, punt 16, vierde alinea, van de bestreden beschikking gestelde verband niet de conclusie, dat de op 16 januari 1987, 18 december 1987 en 20 augustus 1988 tussen Holderbank en Titan gesloten contracten onrechtmatig waren.

3537 De Commissie (verweerschrift en memorie van dupliek in zaak T-64/95) voert nog twee elementen aan ten betoge dat Titan heeft deelgenomen aan de in paragraaf 28, inzonderheid punt 16, van de bestreden beschikking bedoelde inbreukbestanddelen.

3538 In de eerste plaats baseert zij zich op de inhoud van het document van Zürich/Céligny (supra, punt 3500).

3539 Om de in punt 3501 supra uiteengezette redenen kan dit document evenwel niet het bewijs leveren, dat de in paragraaf 28, punt 16, bedoelde transacties een blijk waren van een ongeoorloofde overeenkomst tussen Holderbank en Titan.

3540 De Commissie stelt in de tweede plaats, dat Titan actief betrokken was bij het zoeken naar oplossingen waarmee in het belang van alle betrokken partijen de stabiliteit van de

communautaire markten kon worden gewaarborgd. Zij baseert zich op de verschillende in paragraaf 28, punten 1 tot en met 9, van de bestreden beschikking bedoelde stukken.

3541 In verschillende van die stukken wordt inderdaad gewag gemaakt van besprekingen tussen Titan en Europese cementproducenten teneinde een oplossing voor het „Griekse probleem" te vinden. In de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden wordt onder meer verklaard, dat „Titan zich op haar laatste vergadering met Blue Circle/Holderbank bereid heeft verklaard om mee te werken".

3542 Zoals reeds herhaaldelijk is vastgesteld (onder meer supra, punt 3507), hebben die besprekingen wegens de gereserveerde opstelling van de Griekse producenten evenwel nooit een resultaat opgeleverd. In het bijzonder is, wat het Verenigd Koninkrijk betreft, het probleem van de invoer uit Griekenland in december 1986 op politiek niveau opgelost door een intergouvernementele overeenkomst tussen Griekenland en het Verenigd Koninkrijk.

3543 In ieder geval bewijst geen van de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 9, van de bestreden beschikking genoemde stukken, dat Titan zich als tegenprestatie voor de in paragraaf 28, punt 16, bedoelde transacties jegens Holderbank ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3544 Gelet op het voorafgaande (punten 3439-3450 en 3524-3543), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de in paragraaf 28, punt 16, van de bestreden beschikking bedoelde leveringen en contracten een blijk waren van een mededingingsverstorende overeenkomst tussen Titan en Holderbank met het oogmerk hoeveelheden door Titan geproduceerd cement en klinker naar de Verenigde Staten en naar Afrika te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten door Titan op de Europese markten te voorkomen.

3545 Bijgevolg moet artikel 4, lid 4, sub c, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard.

3546 Derhalve behoeven de opmerkingen die Titan (memories van 10 februari en 18 december 1997) na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang heeft ingediend om aan te tonen, dat haar rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure zijn geschonden in verband met de vaststelling van de in artikel 4, lid 4, sub c, van de bestreden beschikking tegen haar in aanmerking genomen inbreuk, niet meer te worden onderzocht.

3. In artikel 4, lid 4, sub d, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Holderbank en Heracles

3547 Volgens artikel 4, lid 4, sub d, van de bestreden beschikking hebben Holderbank en Heracles „van 9 mei 1986 tot en met 31 december 1990" inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk rechtstreekse verkoop van cement van de zijde van Heracles op de Europese markten te voorkomen en de door Heracles geproduceerde hoeveelheden cement en klinker naar andere markten te verplaatsen".

3548 Nadere details betreffende die inbreuk zijn te vinden in paragraaf 28, punt 17 (uiteenzetting van de feiten), en in paragraaf 56, punten 7 en 8 (juridische beoordeling), van de bestreden beschikking.

3549 In paragraaf 28, punt 17, eerste alinea, merkt de Commissie op, dat „[o]p 9 mei 1986 (...) een contract betreffende de levering van 100 000 ton cement [werd] getekend tussen Heracles en Umar (documenten nrs. 33.126/20057—20064)". Zij vergelijkt die hoeveelheden met de aanwijzingen in het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986: „Verder hebben zij (Holderbank) 100 000 ton van Heracles gekocht, waarvan 40 000 ton geleverd is."

3550 Vervolgens stelt zij vast (tweede alinea):

„Op 19 mei 1988 werd tussen Heracles en Umar een contract getekend betreffende de levering van 490 000 ton (waarvan 230 000 ton klinker en 260 000 ton klinker of cement), verdeeld over 110 000 ton in 1988, 190 000 ton in 1989, 190 000 ton in 1990 (documenten nrs. 33.126/20063—20071). In artikel 6 van dit contract is bepaald, dat minstens 230 000 ton klinker bestemd moet zijn voor Nederland en/of Luxemburg en/of België, naar keuze van de koper; de overige hoeveelheden klinker of cement mogen worden bestemd voor niet-Beneluxlanden, waarvoor de koper van te voren schriftelijke toestemming van de verkoper moet vragen."

3551 Zij brengt (derde alinea) de hoeveelheden waarop dit contract betrekking heeft, in verband met „de verklaring van Holderbank en andere producenten dat ze één miljoen ton of meer en zelfs 2 tot 3 miljoen ton van de Griekse producenten wensten te kopen (zie de documenten genoemd in punten 1-6)".

3552 In paragraaf 56, punten 7 en 8, concludeert zij:

„De contracten die tussen het Holderbank-concern en Heracles zijn gesloten op 9 mei 1986 en 19 mei 1988 (zie paragraaf 28, punt 17, hierboven) geven blijk van een overeenkomst tussen deze ondernemingen die in strijd is met artikel 85, lid 1, die zich [uitstrekt] over de periode van 9 mei 1986 tot en met 31 december 1990.

Deze contracten waren immers bedoeld om directe verkoop door de twee Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen en om een deel van de betrokken hoeveelheden naar andere markten te verplaatsen, hetgeen de betrokken partijen bekend was (zie paragraaf 28, punten 1-7 en 16 en 17, hierboven)."

3553 Heracles (T-57/95) en Holderbank (T-68/95) betwisten het bestaan van de in artikel 4, lid 4, sub d, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk ten gronde.

3554 Heracles verwijt de Commissie, dat zij haar marktpositie en haar marktstrategie verkeerd heeft beoordeeld, evenals de economische context die voor haar aanleiding was om zich vanaf 1986 op de communautaire markten te richten teneinde haar voortbestaan te verzekeren. Zij wijst op de talrijke obstakels en moeilijkheden waarmee zij te kampen had bij de afzet van haar productie op die markten. Zij hielden ten dele verband met de economische conjunctuur, de structuur van de West-Europese markten, haar geografische en financiële positie en haar infrastructuur, en ten dele met de oprichting van de ETF. Die belemmeringen hebben haar evenwel niet ervan weerhouden, met verschillende Europese producenten contracten aan te gaan en haar uitvoer naar Europa vanaf 1986 aanzienlijk op te voeren. Haars inziens kan haar in die omstandigheden niet worden verweten, willens en wetens en in strijd met haar eigen belangen te hebben deelgenomen aan regelingen die haar uitvoermogelijkheden beperkten.

3555 Heracles en Holderbank stellen, dat de in paragraaf 28, punt 17, van de bestreden beschikking bedoelde contracten normale handelstransacties zonder mededingingsverstorend doel en gevolg waren. Zij beklemtonen, dat Umar, de handelspartner van Heracles bij die transacties, een in de internationale cement- en klinkerhandel gespecialiseerde onderneming was.

3556 Wat het in paragraaf 28, punt 17, eerste alinea, van de bestreden beschikking bedoelde contract van 9 mei 1986 (supra, punt 3549) betreft, zij gewezen op het volgende fragment uit het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 3): „Verder hebben zij [Holderbank] 100 000 ton van Heracles gekocht, waarvan 40 000 geleverd is. Bloom is bij de laatste transactie betrokken, aangezien deze de schepen in Mississippi gelost heeft en de lading aan de markt van Dundee levert."

3557 Bij lezing van dit fragment mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat Holderbank het betrokken contract, dat betrekking had op de levering van 100 000 ton cement, wilde presenteren als haar bijdrage aan de in het document van Zürich/Céligny bepleite overredingsmaatregelen ter absorptie van de „hoeveelheden van de industrie die de markt ‚destabiliseer[de]'" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 1; document nr. 33.126/18775), die de ETF moest onderzoeken (supra, punt 2538).

3558 Vaststaat, dat het probleem van de invoer in West-Europa van cement uit Griekenland eind 1985 of begin 1986 aan de dag is getreden (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 1). Holderbank kon dus, zonder de oprichting van een gestructureerd kartel met haar Europese collega's af te wachten, via haar dochteronderneming Umar maatregelen treffen om de bedreiging af te wenden die door dergelijke invoer werd gevormd, welke maatregelen zij vervolgens als haar bijdrage aan de in de tussentijd op ETF-niveau overeengekomen overredingsmaatregelen heeft gepresenteerd.

3559 De bestreden beschikking bevat evenwel niets waaruit blijkt, dat Heracles zich als tegenprestatie voor dat contract jegens Holderbank ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen. Volgens de in de paragrafen 25 tot en met 28 van de bestreden beschikking bedoelde stukken werd dit contract overigens gesloten vóór de besprekingen tussen de Europese en Griekse producenten met het doel om een oplossing te vinden voor het vraagstuk van de invoer in West-Europa van cement uit Griekenland.

3560 Dat Heracles zich niet ertoe heeft verbonden, als tegenprestatie voor het op 9 mei 1986 met Umar gesloten contract haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen, wordt bevestigd door het volgende fragment uit de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 23 juli 1986 (documenten nrs. 33.126/19878—19880, niet aangehaald in de bestreden beschikking):

„[D]e Europese producenten hebben één front gevormd met de Britten om ons te beletten met Titan in het Verenigd Koninkrijk te penetreren en, geconfronteerd met deze dreiging, hebben zij ons enkele kleine hoeveelheden voor Amerika aangeboden. Wij hebben die overeenkomst uiteraard van de hand gewezen, omdat zij niet in ons belang was, noch zijn wij gezwicht voor hun dreigementen en pressie. Zij bleven ons evenwel bedreigen en zij hebben de gelederen gesloten door middel van een door hen gefinancierde vennootschap in Zwitserland teneinde ons te bekampen. (...) Weliswaar (...) boezemt deze trust van Europese cementproducenten ontzag in, omdat zij 120 miljoen ton cement controleren, doch desondanks zijn wij niet gezwicht voor hun dreigementen. Het gevolg was, dat enkel de Britten om onderhandelingen hebben gevraagd en ons passende hoeveelheden voor Amerika hebben aangeboden. Wederom hebben wij in ons standpunt volhard, omdat wij ook in het Verenigd Koninkrijk vaste voet aan de grond willen krijgen, hetgeen de Britten uiteindelijk aanvaard hebben, doch wij zijn nog steeds aan het onderhandelen."

3561 Wat het in paragraaf 28, punt 17, tweede alinea, van de bestreden beschikking bedoelde contract van 19 mei 1988 (supra, punt 3550) betreft, de desbetreffende documenten bewijzen

niet, dat Heracles zich in ruil daarvoor jegens Holderbank ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3562 Het door de Commissie op basis van de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 6, van de bestreden beschikking bedoelde stukken gestelde verband tussen de hoeveelheden waarop dit contract betrekking heeft en de „verklaring van Holderbank en andere producenten dat ze één miljoen ton of meer en zelfs 2 tot 3 miljoen ton van de Griekse producenten wensten te kopen" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 17, derde alinea), rechtvaardigt, gelet op de analyse van bovenbedoelde stukken in de punten 3531 tot en met 3535 supra, niet de conclusie, dat dat contract onrechtmatig was.

3563 De Commissie (verweerschrift in zaak T-57/95) voert voorts verschillende elementen aan ten betoge dat Heracles een inbreuk heeft begaan door deel te nemen aan de in paragraaf 28, punt 17, van de bestreden beschikking bedoelde contracten.

3564 Zij beroept zich in het algemeen op de in paragraaf 28 van de bestreden beschikking bedoelde gegevens en verklaart, dat Heracles op de hoogte was van de ETF en van de besprekingen die in dat kader hebben plaatsgevonden teneinde een deel van de Griekse productieoverschotten een andere bestemming buiten de West-Europese markten te geven. Volgens haar was Heracles zelfs bij die besprekingen betrokken en heeft zij dus met kennis van zaken deelgenomen aan de regeling van het probleem van de invoer van cement uit Griekenland. De in paragraaf 28, punt 9, bedoelde documenten zouden in het bijzonder de betrokkenheid van Heracles bij de onderhandelingen illustreren.

3565 Verschillende in paragraaf 28, inzonderheid punten 5 en 9, van de bestreden beschikking bedoelde stukken illustreren inderdaad, dat Heracles heeft deelgenomen aan besprekingen met de Europese cementproducenten, in de eerste plaats Blue Circle, om een oplossing te vinden voor het vraagstuk van de invoer in West-Europa van cement uit Griekenland.

3566 Zoals reeds herhaaldelijk is vastgesteld (onder meer supra, punt 3507), hebben die besprekingen wegens de gereserveerde opstelling van de Griekse producenten evenwel nooit een resultaat opgeleverd. In het bijzonder is, wat het Verenigd Koninkrijk betreft, het probleem van de invoer uit Griekenland in december 1986 op politiek niveau opgelost door een intergouvernementele overeenkomst tussen Griekenland en het Verenigd Koninkrijk.

3567 In ieder geval bewijst geen van de in paragraaf 28 van de bestreden beschikking genoemde stukken, dat Heracles zich in ruil voor de in paragraaf 28, punt 17, bedoelde contracten jegens Holderbank ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3568 Gelet op het voorafgaande (punten 3439-3450 en 3556-3567), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de op 9 mei 1986 en 19 mei 1988 tussen de groep Holderbank en Heracles gesloten contracten een blijk waren van een mededingingsverstorende overeenkomst tussen die twee ondernemingen met het oogmerk rechtstreekse verkoop van cement door Heracles op de Europese markten te voorkomen en de door Heracles geproduceerde hoeveelheden cement en klinker naar andere markten te verplaatsen.

3569 Bijgevolg moet artikel 4, lid 4, sub d, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard.

4. In artikel 4, lid 4, sub e, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Lafarge en Titan

3570 Volgens artikel 4, lid 4, sub e, van de bestreden beschikking hebben Lafarge en Titan „van 22 juli 1986 tot en met 31 december 1991" inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk door Titan (...) geproduceerde hoeveelheden klinker naar Canada te verplaatsen en rechtstreekse verkoop door laatstgenoemde onderneming op de Europese markten te voorkomen".

3571 Nadere details betreffende die inbreuk zijn te vinden in paragraaf 28, punt 18 en punt 19, derde en vierde alinea (uiteenzetting van de feiten), en in paragraaf 56, punten 9 en 11 (juridische beoordeling), van de bestreden beschikking.

3572 In paragraaf 28, punt 18, eerste alinea, wijst de Commissie op het volgende fragment uit het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986: „Lafarge heeft van Titan een lading voor Montreal gekocht en een tweede lading zal in september worden afgenomen."

3573 Vervolgens (tweede alinea) noemt zij interne documenten van Lafarge van 28 januari 1986 (en niet van 28 januari 1987, zoals abusievelijk vermeld) en van 8 juli 1986, alsmede het overzicht van de aankopen van Lafarge in 1986 in Griekenland (documenten nrs. 33.126/14407, 14412 en 14417). Volgens die documenten (dezelfde alinea) heeft „Lafarge door tussenkomst van CFCI op 22 juli 1986 in Griekenland 33 051 ton klinker (...) gekocht, voor levering in Montreal op 5/10 augustus 1986, en op 19 augustus 1986 29 806 ton klinker voor Canada Cement Lafarge".

3574 Zij stelt eveneens vast (derde alinea), dat Titan „[o]p 12 juni 1987 is (...) overeengekomen aan Lafarge een levering van 26 000 ton klinker met bestemming Montreal te verkopen (documenten nrs. 33.126/14433—14437)".

3575 Ten slotte beroept zij zich (vierde alinea) op het contract van 3 juni 1988 (documenten nrs. 33.126/14422—14424), dat is opgenomen in het contract van 20 oktober 1988 (documenten nrs. 33.126/19708—19721), waarbij „Titan en Lafarge overeenstemming [hebben] bereikt over de levering van 150 000 ton klinker per jaar in de periode 1 november 1988 tot en met 31 december 1991, waarvan de helft met bestemming in Frankrijk, met inbegrip van de tot Frankrijk behorende eilanden".

3576 Volgens de Commissie (vijfde alinea) moeten de hoeveelheden waarop deze contracten betrekking hebben, in verband worden gebracht met „de verklaring van Lafarge en andere producenten dat zij één miljoen ton of meer en zelfs 2 tot 3 miljoen ton van de Griekse producenten wensten te kopen".

3577 In paragraaf 56, punten 9 en 11, concludeert zij:

„De directe of indirecte aankopen door Lafarge bij Titan van 22 juli 1986, 19 augustus 1986 en 12 juli 1987 en de contracten tussen Lafarge en Titan van 3 juni 1988 en 20 oktober 1988 (zie paragraaf 28, punt 18, hierboven) geven blijk van een overeenkomst tussen deze ondernemingen, die in strijd is met artikel 85, lid 1, en die zich over de periode van 22 juli 1986 tot en met 31 december 1991 uitstrekt.

(...)

Deze contracten waren immers bedoeld om directe verkoop door de twee Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen en een deel van de betrokken hoeveelheden naar andere markten te verplaatsen, hetgeen de betrokken partijen bekend was (zie paragraaf 28, punten 1-7 en 18 en 19, hierboven)."

3578 Lafarge (T-43/95) en Titan (T-64/95) voeren materiële argumenten aan strekkende tot nietigverklaring van artikel 4, lid 4, sub e, van de bestreden beschikking. Bovendien verwijten zij de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de betrokken inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden door hun in de loop van de administratieve procedure geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen en hun aldus vermeend ontlastende stukken te onthouden.

3579 Ten gronde verwijt Lafarge de Commissie om te beginnen, dat zij bij de analyse van de in paragraaf 28, punt 18, van de bestreden beschikking bedoelde transacties is voorbijgegaan aan de specifieke kenmerken van de internationale cement- en klinkerhandel. De afzetmogelijkheden die werden geboden door de markten waarvoor de betrokken aankopen bestemd waren, stonden kennelijk niet in verhouding tot de overschotten die de Griekse cementproducenten toentertijd trachtten af te zetten. Volgens haar heeft de Commissie eveneens het verschil tussen cement en klinker miskend.

3580 Vervolgens verklaren Lafarge en Titan, laatstgenoemde naast haar in de punten 3461 tot en met 3464 supra uiteengezette algemene betoog, dat de verschillende bovenbedoelde aankopen in het kader van hun vroegere handelsbetrekkingen en uitsluitend op geoorloofde gronden hadden plaatsgevonden.

3581 Wat in de eerste plaats de in paragraaf 28, punt 18, tweede alinea, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen (supra, punt 3573) betreft, zij gewezen op het volgende fragment uit het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 3): „Lafarge heeft van Titan een lading voor Montreal gekocht en een tweede lading zal in september worden afgenomen."

3582 In de interne nota van Blue Circle van begin september 1986 (supra, punt 3468) staat te lezen: „In de afgelopen weken zijn Blue Circle, Holderbank en Lafarge begonnen Grieks cement en klinker af te nemen, in de eerste plaats van Titan, voor transacties in de Verenigde Staten en Canada als gebaar van goede wil om de deur naar de Grieken open te houden."

3583 Ofschoon uit de in paragraaf 28, punt 18, tweede alinea, genoemde documenten van Lafarge niet blijkt, dat de aldaar vermelde bestellingen van Griekse klinker bij Titan zijn geplaatst, mocht de Commissie, gezien het feit dat die bestellingen in de tijd samenvielen en dezelfde bestemmingen hadden, een verband leggen tussen die bestellingen en de gegevens uit het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986. Op grond van dit verband moet worden aangenomen, dat de betrokken transacties een uitvloeisel waren van de bijdrage van Lafarge aan de in het document van Zürich/Céligny bepleite overredingsmaatregelen ter absorptie van de „hoeveelheden van de industrie die de markt ‚destabiliseer[de]'" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 1; document nr. 33.126/18775), die de ETF moest onderzoeken (supra, punt 2538).

3584 Uit niets in de bestreden beschikking blijkt evenwel, dat Titan in ruil voor die bestellingen Lafarge heeft toegezegd, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3585 Die aankopen waren dus enkel een „gebaar van goede wil" van Lafarge jegens Titan waarmee deze ertoe moest worden aangezet, tezamen met de Europese producenten een oplossing te zoeken voor het probleem van de invoer van cement uit Griekenland in West-Europa.

3586 Wat in de tweede plaats de in paragraaf 28, punt 18, derde en vierde alinea, van de bestreden beschikking bedoelde contracten (supra, punten 3574 en 3575) betreft, de desbetreffende documenten bewijzen niet, dat Titan zich in ruil daarvoor jegens Lafarge ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3587 Het door de Commissie gestelde verband tussen de hoeveelheden waarop die contracten betrekking hebben en de „verklaring van Lafarge en andere producenten dat zij één miljoen ton of meer en zelfs 2 tot 3 miljoen ton van de Griekse producenten wensten te kopen" (paragraaf 28, punt 18, vijfde alinea), rechtvaardigt, gelet op de analyse in de punten 3531 tot en met 3535 supra van de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 6, bedoelde stukken, niet de conclusie, dat die contracten onrechtmatig waren.

3588 In paragraaf 28, punt 19, derde alinea, van de bestreden beschikking beroept de Commissie zich voorts op het feit, dat het contract van 20 oktober 1988, waarin het contract van 3 juni van dat jaar is opgenomen (paragraaf 28, punt 18, vierde alinea), ter sprake is gekomen op de vergadering van het EPC van 20 oktober 1988, zoals blijkt uit het door Ciments français opgestelde verslag van die vergadering (documenten nrs. 33.126/18179 en 18180).

3589 Er zij gewezen op de volgende fragmenten uit laatstgenoemd verslag:

„Lafarge is verwikkeld in twee onderhandelingen met de Grieken, die erg moeizaam verlopen wegens hun haarkloverij.

(...)

(...) de onderhandelingen met Titan verlopen moeizamer, Lafarge tracht haar contract te integreren in de ruilovereenkomst over vliegtuigen van Dassault, waardoor zij een commissie (?) van 3 % zouden kunnen opstrijken.

Veel bilaterale besprekingen van Liduena met de Grieken natuurlijk, maar ook met Hispacement."

3590 Partijen betwisten niet, dat de „onderhandelingen met Titan", waarvan Lafarge op die vergadering sprak, betrekking hadden op het contract dat zij op 20 oktober 1988, dat wil zeggen op de dag van die vergadering, hebben gesloten. Dit contract werd overigens ondertekend te Barcelona, dat wil zeggen in de stad waar de betrokken EPC-vergadering heeft plaatsgevonden.

3591 Het fragment uit bovenbedoeld verslag van de vergadering bevat evenwel geen enkele aanwijzing, dat Titan zich in ruil voor dat contract jegens Lafarge ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3592 De Commissie (verweerschrift en memorie van dupliek in zaak T-64/95) voert nog twee elementen aan ten betoge dat Titan een inbreuk heeft begaan door deel te nemen aan de in paragraaf 28, inzonderheid punt 18, van de bestreden beschikking bedoelde transacties.

3593 In de eerste plaats baseert zij zich op de inhoud van het document van Zürich/Céligny (supra, punt 3500).

3594 Om de in punt 3501 supra vermelde redenen kan dit document evenwel niet het bewijs leveren, dat de in paragraaf 28, punt 18, bedoelde transacties een blijk waren van een ongeoorloofde overeenkomst tussen Lafarge en Titan.

3595 De Commissie stelt in de tweede plaats, dat Titan actief betrokken was bij het zoeken naar oplossingen waarmee in het belang van alle betrokken partijen de stabiliteit van de communautaire markten kon worden gewaarborgd. Zij baseert zich op de verschillende in paragraaf 28, punten 1 tot en met 9, van de bestreden beschikking bedoelde stukken.

3596 Uit verschillende van die stukken blijkt inderdaad, dat Titan heeft deelgenomen aan besprekingen met Europese cementproducenten teneinde een oplossing te vinden voor het probleem van de invoer in West-Europa van cement uit Griekenland.

3597 Zoals reeds herhaaldelijk is vastgesteld (onder meer supra, punt 3507), hebben die besprekingen evenwel nooit een resultaat opgeleverd. In ieder geval bewijst geen van de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 9, van de bestreden beschikking genoemde stukken, dat Titan zich in ruil voor de in paragraaf 28, punt 18, bedoelde transacties jegens Lafarge ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3598 Gelet op het voorafgaande (punten 3439-3450 en 3581-3597), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de in paragraaf 28, punt 18, van de bestreden beschikking bedoelde aankopen en contracten tussen Lafarge en Titan een blijk waren van een mededingingsverstorende overeenkomst tussen die partijen met het oogmerk door Titan geproduceerde hoeveelheden klinker naar Canada te verplaatsen en rechtstreekse verkoop door Titan op de Europese markten te voorkomen.

3599 Bijgevolg moet artikel 4, lid 4, sub e, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard.

3600 Derhalve behoeven de opmerkingen die Lafarge (memorie van 28 januari 1998) en Titan (memories van 10 februari en 18 december 1997) na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang hebben ingediend om aan te tonen, dat hun rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure zijn geschonden in verband met de vaststelling van de in artikel 4, lid 4, sub e, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk, niet meer te worden onderzocht.

5. In artikel 4, lid 4, sub f, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Lafarge en Heracles

3601 Volgens artikel 4, lid 4, sub f, van de bestreden beschikking hebben Lafarge en Heracles „van 1 juni 1988 tot en met 15 juni 1991" inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk door Heracles (...) geproduceerde hoeveelheden cement en klinker buiten Europa te verplaatsen en rechtstreekse verkopen van de zijde van Heracles op de Europese markten te voorkomen".

3602 Nadere details betreffende die inbreuk zijn te vinden in paragraaf 28, punt 19 (uiteenzetting van de feiten), en in paragraaf 56, punten 10 en 11 (juridische beoordeling), van de bestreden beschikking.

3603 In paragraaf 28, punt 19, eerste alinea, stelt de Commissie vast:

„Op 17 juni 1988 is een contract, lopend van 1 juni 1988 tot en met 15 juni 1991, door Lafarge Overseas America en Heracles getekend (documenten nrs. 33.126/14454—14469). Dit contract heeft betrekking op de levering, in elk contractjaar, van 500 000 ton klinker en cement. De klinker mag een bestemming buiten Frankrijk hebben, een deel ervan mag geëxporteerd worden naar de landen die worden vermeld in Addendum nr. 2 en, wat Europa betreft, naar Frankrijk, Portugal, Scandinavië en Turkije, maar het grootste gedeelte van het cement moet voor Frankrijk bestemd zijn. De prijs van de klinker en het cement die voor Frankrijk bestemd zijn, wisselt naar gelang van de schommelingen van de cementprijs in Frankrijk (documenten nrs. 33.126/14446—14453)."

3604 Zij brengt (tweede alinea) de hoeveelheden waarop dit contract betrekking heeft, in verband met „de verklaring van Lafarge en andere producenten dat zij één miljoen ton of meer en zelfs 2 tot 3 miljoen ton van de Griekse producenten wensten te kopen".

3605 In paragraaf 56, punten 10 en 11, concludeert zij:

„Het contract tussen Lafarge en Heracles van 17 juni 1988 (zie paragraaf 28, punt 19, hierboven) geeft blijk van een overeenkomst tussen deze ondernemingen, die in strijd is met artikel 85, lid 1, en die zich [uitstrekt] over de periode van 1 juni 1988 tot en met 15 juni 1991.

[Dit contract was] immers bedoeld om directe verkoop door de twee Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen en een deel van de betrokken hoeveelheden naar andere markten te verplaatsen, hetgeen de betrokken partijen bekend was (zie paragraaf 28, punten 1-7 en 18 en 19, hierboven)."

3606 Lafarge (T-43/95) en Heracles (T-57/95) voeren materiële argumenten aan strekkende tot nietigverklaring van artikel 4, lid 4, sub f, van de bestreden beschikking. Bovendien verwijt Lafarge de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de betrokken inbreuk haar rechten van de verdediging heeft geschonden door haar in de loop van de administratieve procedure geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen en haar aldus vermeend ontlastende stukken te onthouden.

3607 Ten gronde voert Lafarge een argument aan dat vergelijkbaar is met het argument dat in punt 3579 supra is uiteengezet. Heracles verwijt de Commissie ook, dat zij bij het onderzoek van het betrokken contract het — nochtans door haar in de bestreden beschikking erkende — onderscheid tussen de cement- en de klinkermarkt heeft miskend.

3608 Verder verklaren Lafarge en Heracles, laatstgenoemde naast haar in punt 3554 supra uiteengezette algemene betoog, dat hun contract van 17 juni 1988 in het kader van hun vroegere handelsbetrekkingen was gesloten en uitsluitend op geoorloofde gronden was gebaseerd. Dit contract had huns inziens geen enkel mededingingsverstorend doel of gevolg.

3609 Dienaangaande zij opgemerkt, dat de documenten betreffende dat contract niet bewijzen, dat Heracles zich in ruil daarvoor jegens Lafarge ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3610 Het door de Commissie gestelde verband tussen de hoeveelheden waarop dit contract betrekking heeft en de „verklaring van Lafarge en andere producenten dat ze één miljoen ton of meer en zelfs 2 tot 3 miljoen ton van de Griekse producenten wensten te kopen" (paragraaf 28, punt 19, tweede alinea), kan, gelet op de analyse in de punten 3531 tot en met 3535 supra van de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 6, bedoelde stukken, niet de conclusie rechtvaardigen, dat dat contract onrechtmatig was.

3611 In paragraaf 28, punt 19, derde alinea, van de bestreden beschikking beroept de Commissie zich voorts op het feit, dat dat contract ter sprake is gekomen op de vergadering van het EPC van 20 oktober 1988, zoals zou blijken uit het door Ciments français opgestelde verslag van die vergadering (documenten nrs. 33.126/18179 en 18180).

3612 Er zij gewezen op de volgende fragmenten uit laatstgenoemd verslag:

„Lafarge is verwikkeld in twee onderhandelingen met de Grieken, die erg moeizaam verlopen wegens hun haarkloverij.

De onderhandelingen met Heracles lijken beëindigd (Lafarge moet hun volgende maand, wanneer hun budgetten voor 1989 worden opgesteld, een leveringsschema verstrekken).

(...)

Veel bilaterale besprekingen van Liduena met de Grieken natuurlijk, maar ook met Hispacement."

3613 Zelfs indien het door de Commissie gelegde verband tussen het op 17 juni 1988 tussen Heracles en Lafarge gesloten contract en de door Lafarge op de vergadering van het EPC van 20 oktober 1988 verstrekte inlichtingen over haar onderhandelingen met Heracles juist is, moet worden vastgesteld, dat bovenbedoeld fragment uit het door Ciments français opgestelde verslag van die vergadering geen enkele aanwijzing bevat, dat Heracles zich in ruil voor het contract van 17 juni 1988 jegens Lafarge ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3614 De Commissie (verweerschrift in zaak T-43/95) beklemtoont voorts, dat dit contract voorzag dat de koopprijs de schommelingen van de cement- en klinkerprijzen op de Franse markt zou volgen. Die clausule toont volgens haar aan, dat de aankopen waarop dit contract betrekking had, waren bedoeld om de mededinging van de Griekse producenten op de communautaire markt tegen te gaan.

3615 Welk doel een dergelijke clausule ook moge hebben gehad, er bestaat evenwel geen enkel bewijs, dat Heracles Lafarge zou hebben toegezegd, als tegenprestatie voor het betrokken contract haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3616 Gelet op het voorafgaande (punten 3439-3450 en 3609-3615), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat het contract van 17 juni 1988 tussen Lafarge en Heracles een blijk was van een mededingingsverstorende overeenkomst tussen die partijen met het oogmerk door Heracles geproduceerde hoeveelheden buiten de Europese markten te verplaatsen en rechtstreekse verkopen van de producten van laatstgenoemde onderneming op die markten te voorkomen.

3617 Bijgevolg moet artikel 4, lid 4, sub f, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard.

3618 Derhalve behoeven de opmerkingen die Lafarge (memorie van 28 januari 1998) na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang heeft ingediend om aan te tonen, dat haar rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure zijn geschonden in verband met de vaststelling van de in artikel 4, lid 4, sub f, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk, niet meer te worden onderzocht.

6. In artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen CBR, Heracles en Titan

3619 Volgens artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking hebben CBR, Heracles en Titan „van 4 mei 1988 tot en met 31 december 1990" inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door deel te nemen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake leveringen, met inschakeling van Umar (...), van voor de ondernemingen (...) CBR (...) en ENCI (...) in België en in Nederland bestemde klinker en om rechtstreekse verkoop door de twee Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen".

3620 Nadere details betreffende die inbreuk zijn te vinden in paragraaf 28, punten 20 en 21 (uiteenzetting van de feiten), en in paragraaf 56, punt 12 (juridische beoordeling), van de bestreden beschikking.

3621 In paragraaf 28, punt 20, tweede alinea, van de bestreden beschikking brengt de Commissie in herinnering, dat „Umar en Pays-Bas Cement Co. op 19 mei (...) en 20 augustus 1988 met Heracles, respectievelijk Titan contracten [hebben] getekend die betrekking hadden op de levering van klinker, waarvan minstens de helft voor Benelux bestemd moest zijn".

3622 Vervolgens stelt zij vast (derde alinea):

„Op 15 juli 1988 hebben Umar en CBR een contract afgesloten over de algemene voorwaarden voor de overdracht van Griekse klinker (documenten nrs. 33.126/18117—18121). Bij telexberichten van 13 september 1988, 27 januari 1989 en 24 maart 1989, heeft CBR bij Umar bestellingen van 25 000 ton klinker per keer gedaan (documenten nrs. 33.126/18122—18124). In de zeetransportcontracten voor de uitvoering van drie bestellingen wordt CBR als ontvanger genoemd en Titan als leverancier-expediteur (documenten nrs. 33.126/18125—18127)."

3623 Ten slotte geeft zij (vierde alinea) het volgende fragment weer uit het met de hand geschreven verslag van de vergadering van de raad van bestuur van CBR van 4 mei 1988 betreffende het sluiten van het in het vorige punt bedoelde overdrachtscontract (documenten nrs. 33.126/7632 en 7633):

„Omdat hij voor Benelux de voorkeur gaf aan import van klinker boven die van cement, omdat het met dat laatste niet mogelijk is de markt te beïnvloeden, heeft Celis, met instemming van de EEG, een overeenkomst voor de import van Griekse klinker gesloten. Deze klinker zal gebruikt worden in maalruimten in Nederland en België. Via de Madrileense onderneming [U]mar (opererend in de internationale handeltrading) zal Celis een contract opstellen inzake de import van Griekse klinker, waarmee Griekenland de export van cement naar Benelux zal beperken. De looptijd van dit contract wordt vastgesteld op 2 jaar en het contract zal betrekking hebben op 280 000 ton, dit wil zeggen 1,65 % van ons verbruik. De inkoopprijs fob Griekenland is 29,5 USD plus kosten voor het vervoer en lossen van de lading. De voorzitter bedankt Celis dat hij dit contract zo goed heeft weten af te sluiten en zo tot een zeer positief resultaat is gekomen."

3624 In paragraaf 56, punt 12, concludeert zij:

„Het contract tussen Umar en CBR van 15 juli 1988 (zie paragraaf 28, punten 20 en 21, hierboven), waarmee indirect uitvoering werd gegeven aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen CBR, Heracles en Titan inzake de beperking van de verkoop van deze Griekse producenten in de Benelux, als tegenprestatie voor aankopen door CBR, vormt een inbreuk op artikel 85, lid 1, en die zich over de periode van 4 mei 1988 tot en met 31 december 1990 uitstrekt.

Dit contract was immers bedoeld om directe verkoop door de twee Griekse producenten op de Beneluxmarkten te voorkomen, hetgeen de betrokken partijen bekend was (zie, paragraaf 28, punten 1-7, 16, 17, 20 en 21, hierboven)."

3625 Ofschoon de vermeende afspraak tussen CBR, Heracles en Titan als onderling afgestemde feitelijke gedraging wordt gekwalificeerd, volgt dus uit laatstgenoemde passage van de bestreden beschikking, dat de Commissie de betrokken partijen verwijt, dat zij door middel van de gestelde afspraak een doel hebben nagestreefd dat vergelijkbaar is met dat van de in artikel 4, lid 4, sub b tot en met f en sub h, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten, te weten rechtstreekse verkoop van de Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen.

3626 De drie betrokken verzoeksters voeren materiële argumenten aan strekkende tot nietigverklaring van artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking. Bovendien verwijten CBR en Titan de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de betrokken inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden door hun in de loop van de administratieve procedure geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen en hun aldus vermeend ontlastende stukken te onthouden.

3627 Ten gronde betwisten CBR (T-25/95), Heracles (T-57/95) en Titan (T-64/95), dat de in paragraaf 28, punt 20, van de bestreden beschikking bedoelde transacties een inbreuk opleveren.

3628 CBR verklaart, dat de Griekse klinker die zij bij Umar heeft gekocht ter uitvoering van hun overeenkomst van 15 juli 1988, in een reële behoefte voorzag. Zoals blijkt uit de officiële notulen van de vergadering van haar raad van bestuur van 4 mei 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 21; documenten nrs. 33.126/7629—7631), had zij toentertijd te maken met een onverwachte groei van het cementverbruik op haar natuurlijke markt. Zij beroept zich eveneens op haar streven om haar begin 1988 met Scancem gesloten contracten voor de uitvoer van klinker na te komen. Ten slotte zet zij de redenen uiteen voor het verschil tussen de schattingen van de Commissie en van haarzelf van de omvang van de toename van haar cementleveringen in 1988 (zie bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 21, laatste alinea). Zij baseert zich ook op de vergelijking (met het jaar 1985) die zij in haar memorie van antwoord op de PvB heeft gemaakt om de toename van haar cement- en klinkerleveringen in de periode 1988-1990 te illustreren.

3629 Zij stelt, dat het in paragraaf 28, punt 20, van de bestreden beschikking bedoelde met de hand geschreven verslag door een van haar secretaresses is opgesteld. Haars inziens bevat dit verslag kennelijke fouten die de Commissie niet betwist en die het elke bewijswaarde ontnemen.

3630 Naast het in punt 3554 supra uiteengezette algemene betoog stelt Heracles met nadruk, dat het door haar op 19 mei 1988 met Umar gesloten contract rechtmatig was. Zij betwist het in paragraaf 28, punten 20 en 21, van de bestreden beschikking gelegde verband tussen dit contract en het door CBR en Umar op 15 juli 1988 gesloten contract voor de overdracht van klinker. Zij verduidelijkt voorts, dat Umar een onderneming voor internationale klinker- en cementhandel was en dat het derhalve uitsluitend aan haar was om te bepalen, aan wie zij de betrokken hoeveelheden cement en klinker verkocht. Heracles verklaart dat zij niet bij die transactie betrokken was en dat overigens de Commissie een dergelijke betrokkenheid niet heeft aangetoond.

3631 Naast het in de punten 3461 tot en met 3464 supra uiteengezette algemene betoog merkt Titan op, dat haar contract van 20 augustus 1988 met Pays-Bas Cement Co. in het kader van haar normale commerciële activiteiten was gesloten. De volledig autonome beslissing van Umar om klinker aan CBR te leveren, kan niet worden toegeschreven aan het bestaan van een afspraak tussen Titan en CBR. Zo CBR de indruk mocht hebben gehad, dat zij door bij Umar van Titan afkomstige klinker te kopen, een aan de leden van de ETF gedane toezegging nakwam, was Titan van een dergelijke toezegging niet op de hoogte.

3632 Er zij aan herinnerd, dat in bovenbedoeld met de hand geschreven verslag van de vergadering van de raad van bestuur van CBR van 4 mei 1988 staat te lezen: „Via de (...) onderneming [U]mar (...) zal Celis een contract opstellen inzake de import van Griekse klinker, waarmee Griekenland de export van cement naar Benelux zal beperken."

3633 Volgens die verklaringen wilde CBR het sluiten van het betrokken contract afhankelijk stellen van de toezegging van de Griekse producenten om hun rechtstreekse cementverkoop op de Beneluxmarkten te beperken. Dergelijke verklaringen zijn evenwel geen bewijs, dat CBR ten slotte inderdaad een toezegging in die zin van de Griekse producenten, in het bijzonder van Heracles en Titan, heeft verkregen.

3634 Vaststaat, dat CBR toentertijd met een stijging van het verbruik op haar natuurlijke markt werd geconfronteerd. Partijen verschillen uitsluitend van mening over de omvang van die stijging (zie bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 21, voorlaatste en laatste alinea). In die omstandigheden kon CBR op 15 juli 1988 haar invoercontract met Umar sluiten, hoewel zij niet erin was geslaagd, van de Griekse producenten de toezegging te verkrijgen, dat deze in de toekomst hun rechtstreekse cementverkoop op de Beneluxmarkten zouden beperken.

3635 In paragraaf 28, punt 21, voorlaatste alinea, van de bestreden beschikking verwijst de Commissie naar het fragment uit de memorie van antwoord op de PvB van CBR, waarin deze verklaart dat zij „hoopt (...) dat, door klinker van de Griekse producenten af te nemen, de cementimport in België minder belangrijk voor hen zal zijn". In de loop van de schriftelijke en mondelinge behandeling heeft de Commissie voorts beklemtoond, dat het door CBR gesloten invoercontract de soort van overredingsmaatregelen was die de ETF, waaraan CBR heeft deelgenomen, heeft bepleit om destabilisatie van de Europese markten te voorkomen.

3636 Een en ander bewijst evenwel niet, dat Heracles en Titan hebben toegezegd hun rechtstreekse cementverkoop op de Beneluxmarkten te verminderen als tegenprestatie voor het in juli 1988 tussen CBR en Umar gesloten invoercontract.

3637 In paragraaf 28, punt 20, van de bestreden beschikking legt de Commissie een verband tussen het op 15 juli 1988 door CBR en Umar gesloten contract voor de invoer van klinker uit

Griekenland en de contracten die op 19 mei 1988 tussen Umar en Heracles, respectievelijk op 20 augustus 1988 tussen Pays-Bas Cement Co. en Titan zijn gesloten en volgens welke minstens de helft van de betrokken hoeveelheden voor de Beneluxmarkten bestemd was. Ter terechtzitting in zaak T-25/95 heeft de Commissie bijzondere nadruk gelegd op het feit, dat bij die twee laatstgenoemde contracten dochterondernemingen van Holderbank, een van de ondernemingen die de eerst verantwoordelijken zijn voor de ETF en zijn activiteiten, betrokken waren.

3638 Zelfs indien het door de Commissie gelegde verband tussen die verschillende contracten juist is, bevatten de documenten betreffende die contracten evenwel geen enkele aanwijzing, dat Heracles en Titan zich in ruil voor die contracten ertoe hebben verbonden, zoals CBR wilde, hun rechtstreekse cementverkoop op de Beneluxmarkten te beperken.

3639 Ter terechtzitting in zaak T-25/95 heeft de Commissie opgemerkt, dat zowel in het met de hand geschreven verslag als in de officiële notulen van de vergadering van de raad van bestuur van CBR van 4 mei 1988 wordt vermeld, dat de voorzitter van CBR Celis heeft bedankt voor het „positieve resultaat" van zijn onderhandelingen ter zake.

3640 Uit niets blijkt evenwel, dat de voorzitter van CBR Celis daarmee heeft willen bedanken voor het feit, dat hij van Heracles en Titan de toezegging heeft gekregen, dat zij hun rechtstreekse cementverkoop op de Beneluxmarkten zouden beperken als tegenprestatie voor het invoercontract dat CBR op het punt stond met Umar te sluiten. Integendeel, blijkens het met de hand geschreven verslag van de vergadering (supra, punt 3632) moest een dergelijke toezegging nog worden verkregen. Het betrokken „positieve resultaat" betrof wellicht de aankoopprijs waarover Celis met Umar had onderhandeld of het feit, dat door zijn besluit om klinker en geen cement in te voeren kon worden uitgesloten, dat „het [voor de Griekse producenten] mogelijk [was] de markt te beïnvloeden" (hetzelfde document).

3641 De Commissie stelt (verweerschrift en memorie van dupliek in zaak T-64/95) op basis van de inhoud van het document van Zürich/Céligny vast, dat Titan heeft deelgenomen aan de in artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging (supra, punt 3500).

3642 Om de in punt 3501 supra vermelde redenen kan dit document evenwel niet het bewijs leveren, dat de in paragraaf 28, punt 20, bedoelde transacties een blijk waren van een ongeoorloofde onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen CBR, Heracles en Titan.

3643 In de loop van de schriftelijke behandeling in de zaken T-57/95 en T-64/95 heeft de Commissie voorts gesteld, dat Heracles en Titan betrokken waren bij besprekingen die tot doel hadden, in het belang van alle betrokken partijen het probleem van de invoer van cement uit Griekenland op te lossen.

3644 Zoals herhaaldelijk is vastgesteld (onder meer supra, punt 3507), hebben die besprekingen evenwel nooit een resultaat opgeleverd. In ieder geval bewijst geen van de stukken in de bestreden beschikking die daarop betrekking hebben, dat Heracles en Titan zich in ruil voor de in paragraaf 28, punt 20, bedoelde transacties jegens CBR ertoe hebben verbonden, hun rechtstreekse verkoop in Europa, in het bijzonder op de Beneluxmarkten, te staken of te verminderen.

3645 Gelet op het voorafgaande (punten 3439-3450 en 3632-3644), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie niet het bestaan heeft aangetoond van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen CBR, Heracles en Titan om rechtstreekse verkoop door de twee Griekse producenten op de Europese markten te voorkomen.

3646 Bijgevolg moet artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard.

3647 Derhalve behoeven de opmerkingen die CBR (memorie van 12 november 1997) en Titan (memories van 10 februari en 18 december 1997) na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang hebben ingediend, om aan te tonen dat hun rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure zijn geschonden in verband met de vaststelling van de in artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk, niet meer te worden onderzocht.

7. In artikel 4, lid 4, sub h, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Aker, Euroc en Titan

3648 Volgens artikel 4, lid 4, sub h, van de bestreden beschikking hebben Aker, Euroc en Titan „van 28 januari 1987 tot en met 31 december 1990" inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door deel te nemen aan een overeenkomst met het oogmerk door Titan (...) geproduceerde hoeveelheden cement en klinker naar Afrika, de Verenigde Staten en de Bahama's te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten van de zijde van laatstgenoemde onderneming op de Europese markten te voorkomen".

3649 Nadere details betreffende die inbreuk zijn te vinden in paragraaf 28, punt 22 (uiteenzetting van de feiten), en in paragraaf 56, punt 13 (juridische beoordeling), van de bestreden beschikking.

3650 In paragraaf 28, punt 22, eerste alinea, merkt de Commissie op:

„Het document dat is opgesteld door de werkgroep te Zürich en Céligny (zie punt 1, hiervóór), noemt Cementa/Norcem als één van de ondernemingen die aan de inkoop van Grieks cement zouden kunnen deelnemen. De interne nota van Blue Circle van 4 september 1986 (document nr. 33.126/11026—11027) bevestigt, dat Norcem/Cementa (dat evenals Scancem tot de Aker/Euroc-groep behoort) tot de ondernemingen behoren die aan de absorptie van Griekse producten moeten deelnemen. De Aker/Euroc-groep was op twee vergaderingen van delegatiehoofden en op vergaderingen van de ETF vertegenwoordigd (zie paragraaf 25, onder c, g, i, l en o)."

3651 Vervolgens (tweede alinea) stelt zij vast, dat Titan en Scancem de volgende contracten hebben getekend:

„— op 28 januari 1987 (documenten nrs. 33.126/19621—19629) [een contract] voor de levering van 1 februari tot en met 31 december 1987, van 125 000 ton klinker voor Ghana, Liberia en Togo;

— op 7 oktober 1987 [een contract], verschillende keren gewijzigd door bijkomende overeenkomsten waarvan de laatste gedateerd is op 17 november 1989 (documenten nrs. 33.126/19585—19620), voor de levering van 1 januari 1988 tot en met 31 december 1990 van 650 000 ton cement bestemd voor de Verenigde Staten en de Bahama's;

— op 15 oktober 1987 [een contract], verschillende keren gewijzigd door bijkomende overeenkomsten waarvan de laatste gedateerd is op 15 maart 1990 (documenten nrs. 33.126/19631—19656), over de levering van 1 januari 1988 tot en met 31 december 1990 van 300 000 ton klinker bestemd voor Ghana, Liberia en Togo".

3652 Zij brengt (derde alinea) de hoeveelheden waarop die verschillende contracten betrekking hebben, in verband met „de wens van de Europese producenten om 2 tot 3 miljoen [ton] producten af te nemen, met als doel de Griekse export in Europa af te remmen (zie de onder de punten 1-6 genoemde documenten)".

3653 In paragraaf 56, punt 13, concludeert zij:

„De contracten tussen Titan en Scancem (Aker/Euroc) van 28 januari 1987, 7 oktober 1987, 15 oktober 1987 en de bijkomende overeenkomsten ervan (zie paragraaf 28, punt 22,

hierboven) geven blijk van een overeenkomst tussen deze ondernemingen, die in strijd is met artikel 85, lid 1, en die zich [uitstrekt] over de periode van 28 januari 1987 tot en met 31 december 1990.

Deze contracten waren immers bedoeld om de betrokken hoeveelheden te verplaatsen naar andere markten dan de Europese, hetgeen beide partijen bekend was (zie paragraaf 28, punten 1-7 en 22, hierboven)."

3654 Titan (T-64/95), Aker (T-70/95) en Euroc (T-71/95) voeren materiële argumenten aan strekkende tot nietigverklaring van artikel 4, lid 4, sub h, van de bestreden beschikking. Bovendien verwijten zij de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de betrokken inbreuk hun rechten van de verdediging heeft geschonden door hun in de loop van de administratieve procedure geen inzage in de gehele PvB en in alle stukken van haar onderzoeksdossier te verlenen en hun aldus vermeend ontlastende stukken te onthouden.

3655 Ten gronde verklaren Titan, naast het in de punten 3461 tot en met 3464 supra uiteengezette algemene betoog, Aker en Euroc, dat de in paragraaf 28, punt 22, van de bestreden beschikking bedoelde contracten in het kader van de normale commerciële activiteiten van Scancem en Titan waren gesloten. Die contracten hadden volgens hen geen enkel mededingingsverstorend doel.

3656 Titan merkt op, dat haar leveringen aan Scancem met bestemming Ghana, Liberia en Togo werden gerechtvaardigd door het zoeken naar afzetgebieden voor de door haar fabriek in Thessaloniki geproduceerde klinker en dat haar leveringen aan de Verenigde Staten werden verklaard door de bijzondere mogelijkheden op die markt. Voorts was Scancem een van de grootste cement- en klinkerhandelaren ter wereld en derhalve een uitermate geschikte koper.

3657 Aker en Euroc stellen, dat de door Scancem bij Titan gekochte hoeveelheden eerstgenoemde in staat moesten stellen om te voldoen aan de groeiende vraag naar cement en klinker voor haar transacties buiten Europa.

3658 Titan, Aker en Euroc verwijten de Commissie voorts, dat zij niet de hoogte van de prijzen heeft onderzocht waartegen Scancem de producten van Titan heeft gekocht. Die prijzen lagen volgens hen op hetzelfde peil als de prijzen die Scancem heeft betaald in het kader van met Heracles en Halkis gesloten contracten voor de aankoop van cement, welke contracten weliswaar in de PvB werden vermeld, doch in de bestreden beschikking niet als een inbreuk werden beschouwd.

3659 Opgemerkt zij, dat de documenten betreffende de in paragraaf 28, punt 22, van de bestreden beschikking bedoelde contracten tussen Scancem en Titan niet bewijzen, dat Titan zich in ruil

voor die contracten jegens de groep Aker/Euroc ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3660 De Commissie verklaart, dat Cementa/Norcem in het document van Zürich/Céligny als één van de ondernemingen werd genoemd die aan de inkoop van cement uit Griekenland zouden kunnen deelnemen. Zij beroept zich eveneens op de interne nota van Blue Circle van 4 september 1986, waarin Norcem en Cementa tot de ondernemingen werden gerekend die aan de absorptie van producten uit Griekenland moesten deelnemen (supra, punt 3650).

3661 Dienaangaande zij gewezen op het volgende fragment uit het document van Zürich/Céligny (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 1; document nr. 33.126/18775):

„Absorptie van ‚destabiliserende hoeveelheden'

Op een aantal markten hebben Europese producenten mogelijkheden om te regelen dat hoeveelheden van de industrie die de markt ‚destabiliseert', afgezet worden.

Bijvoorbeeld:

VS - 1ste prioriteit

(...)

(4) Cementa/Norcem zou? kunnen aanbieden;

(...)"

3662 In de interne nota van Blue Circle van 4 september 1986 (documenten nrs. 33.126/11026 en 11027) staat te lezen: „Wat de overredingsmaatregelen betreft, wordt een oplossing, gebaseerd op de absorptie van één miljoen ton of meer buiten Europa door Holderbank, Lafarge, Norcem, Cementa en onszelf etc., aanbevolen (...)"

3663 Uit die fragmenten van documenten blijkt, dat Aker en Euroc medio 1986 hadden aangeboden om via hun dochterondernemingen Norcem en Cementa deel te nemen aan de absorptie buiten de Europese markten van de productieoverschotten uit Griekenland. Zij bewijzen evenwel niet, dat de in paragraaf 28, punt 22, van de bestreden beschikking bedoelde contracten tussen Scancem en Titan een uitvloeisel waren van een ongeoorloofde overeenkomst tussen partijen, in die zin dat Titan in ruil voor die contracten zou hebben toegezegd, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3664 In paragraaf 28, punt 22, derde alinea, van de bestreden beschikking noemt de Commissie het verslag van de vergadering van de ETF van 19 augustus 1986. Haars inziens blijkt hieruit, dat „Scancem mee[deed] aan de absorptie van Griekse producten, omdat de opsteller van dit verslag alleen klaagt over het feit, dat de initiatieven van sommige ETF-leden Scancem bij de onderhandelingen met de Griekse producenten in een zwakke positie hebben geplaatst."

3665 Opgemerkt zij, dat in dit verslag, dat is opgesteld door Ulestig (Scancem), om te beginnen wordt verklaard (punt 4.1): „Er is geen enkele overeenkomst met de Griekse ondernemingen gesloten. Zij hebben de afgelopen maand zelfs geen contact met elkaar gehad!" Vervolgens wordt verslag uitgebracht over de door Blue Circle, Lafarge en Holderbank verstrekte inlichtingen over hun aankoop van producten van Heracles en Titan met als bestemming de Verenigde Staten en Canada en wordt dienaangaande vastgesteld: „Samengevat: hoewel wij geen afnameovereenkomst met de Grieken hebben bereikt, hebben sommige leden ons naar mijn mening, in een vrij zwakke onderhandelingspositie gebracht."

3666 Hieruit blijkt, dat Scancem vreesde, dat de absorptiemaatregelen die sommige leden van de ETF in de zomer van 1986 jegens Heracles en Titan hadden getroffen, de positie van de Europese cementproducenten bij hun lopende onderhandelingen met de Griekse producenten met het oog op een algemene afnameovereenkomst van hun productieoverschotten — welke onderhandelingen uiteindelijk zijn mislukt wegens de zeer gereserveerde opstelling van de Griekse producenten (supra, punt 3507) — hadden verzwakt.

3667 Een en ander bewijst niet, dat de op 28 januari, 7 en 15 oktober 1987 tussen Scancem en Titan gesloten contracten afhankelijk waren gesteld van de toezegging van laatstgenoemde om haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3668 Het onrechtmatige karakter van die contracten kan evenmin worden afgeleid uit de omstandigheid, dat „de Aker/Euroc-groep (...) op twee vergaderingen van delegatiehoofden

en op vergaderingen van de ETF [was] vertegenwoordigd" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 22, eerste alinea). Een dergelijke omstandigheid bewijst hooguit, dat Aker en Euroc hebben ingestemd met de overeenkomst tot oprichting van de ETF en met de op die vergaderingen besproken maatregelen om de destabiliserende invoer naar West-Europa te doen stoppen. Zij is daarentegen geen bewijs, dat Titan zich in ruil voor bovenbedoelde contracten jegens Aker en Euroc ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3669 Het door de Commissie op basis van de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 6, van de bestreden beschikking bedoelde stukken gestelde verband tussen de hoeveelheden waarop de in paragraaf 28, punt 22, tweede alinea, van de bestreden beschikking bedoelde contracten betrekking hebben en de „de wens van de Europese producenten om 2 tot 3 miljoen [ton] producten af te nemen, met als doel de Griekse export in Europa af te remmen" (bestreden beschikking, paragraaf 28, punt 22, derde alinea), kan, gelet op de analyse van bovenbedoelde stukken in de punten 3531 tot en met 3535 supra, niet de conclusie rechtvaardigen, dat die contracten onrechtmatig waren.

3670 De Commissie (verweerschrift en memorie van dupliek in zaak T-64/95) voert nog twee elementen aan ten betoge dat Titan een inbreuk heeft begaan door deel te nemen aan de in paragraaf 28, inzonderheid punt 22, van de bestreden beschikking bedoelde transacties.

3671 In de eerste plaats baseert zij zich op de inhoud van het document van Zürich/Céligny (supra, punt 3500).

3672 Om de in de punten 3501 en 3663 supra vermelde redenen kan dit document evenwel niet het bewijs leveren, dat de in paragraaf 28, punt 22, bedoelde contracten een blijk waren van een ongeoorloofde overeenkomst tussen Aker en Euroc, enerzijds, en Titan, anderzijds.

3673 De Commissie stelt in de tweede plaats, dat Titan actief betrokken was bij het zoeken naar oplossingen waarmee in het belang van alle betrokken partijen de stabiliteit van de communautaire markten kon worden gewaarborgd. Zij baseert zich op de verschillende in paragraaf 28, punten 1 tot en met 9, van de bestreden beschikking bedoelde stukken.

3674 Zoals reeds herhaaldelijk is vastgesteld (onder meer supra, punt 3507), hebben die besprekingen evenwel nooit een resultaat opgeleverd. In ieder geval bewijst geen van de in paragraaf 28, punten 1 tot en met 9, van de bestreden beschikking genoemde stukken, dat Titan zich in ruil voor de in paragraaf 28, punt 22, bedoelde contracten ertoe heeft verbonden, haar rechtstreekse verkoop op de Europese markten te staken of te verminderen.

3675 De Commissie (verweerschrift in de zaken T-70/95 en T-71/95) beroept zich ook nog op het in paragraaf 24, punt 3, tweede alinea, van de bestreden beschikking weergegeven fragment uit het verslag van de vergadering van het EPC van 13 mei 1987. Dit fragment geeft haars inziens blijk van het mededingingsverstorend doel waarmee Scancem de verschillende in paragraaf 28, punt 22, bedoelde contracten met Titan heeft gesloten.

3676 Het betrokken fragment illustreert evenwel hooguit de niet aflatende bezorgdheid van Scancem over de invoer uit Griekenland en haar streven om gezamenlijke pressie op de Griekse producenten te handhaven. Het bewijst niet, dat bovenbedoelde contracten een blijk waren van een mededingingsverstorende wilsovereenstemming tussen Aker en Euroc, enerzijds, en Titan, anderzijds.

3677 Gelet op het voorafgaande (punten 3439-3450 en 3659-3676), moet worden geconcludeerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de betrokken contracten een blijk waren van een mededingingsverstorende overeenkomst tussen Aker en Euroc, enerzijds, en Titan, anderzijds, met het oogmerk door Titan geproduceerde hoeveelheden cement en klinker naar Afrika, de Verenigde Staten en de Bahama's te verplaatsen en rechtstreekse verkoop van deze producten door Titan op de Europese markten te voorkomen.

3678 Bijgevolg moet artikel 4, lid 4, sub h, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard.

3679 Derhalve behoeven de opmerkingen die Titan (memories van 10 februari en 18 december 1997), Aker en Euroc (memories van 10 februari 1997) na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang hebben ingediend om aan te tonen, dat hun rechten van de verdediging in de loop van de administratieve procedure zijn geschonden in verband met de vaststelling van de in artikel 4, lid 4, sub h, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk, niet meer te worden onderzocht.

Kwalificatie van de in artikel 4 van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen als één enkele en continue overeenkomst

3680 In paragraaf 53 van de bestreden beschikking stelt de Commissie zich op het standpunt, dat de overeenkomsten en feitelijke gedragingen, beschreven in hoofdstuk 5, „Cembureau Task Force" of „European Task Force", een uitvloeisel zijn van „één enkele en continue overeenkomst".

3681 Zij verklaart (dezelfde paragraaf, punten 2 en 3):

„In het kader van de ‚ene enkele en continue overeenkomst' met betrekking tot de eerbiediging van de thuismarkten, hebben Cembureau en de ondernemingen die met naam genoemd zullen worden, één enkele en continue ‚overeenkomst' (...) gesloten die bestaat uit de reeks maatregelen die in de van 28 mei 1986 tot eind mei 1987 plaatsgevonden hebbende vergaderingen aangenomen zijn.

De wilssamenloop van de respectieve deelnemers is in de vergaderingen, en met name in die van de delegatiehoofden tot uiting gekomen, en eveneens in de deelneming aan de verschillende ondernomen acties.

De overeenkomst heeft de volgende kenmerken: 1) een met de gezamenlijke instemming door de deelnemers aan de inbreuk opgerichte ‚Task Force' heeft de verschillende intimiderende, overredende en marktregulerende maatregelen onderzocht en voorbereid (zie paragraaf 25, punten 2-6, hierboven); 2) deze maatregelen werden ter beslissing aan de delegatiehoofden voorgelegd, die een aantal ervan hebben goedgekeurd (zie paragraaf 25, punten 10, 24-32, 40 en 41, hierboven); 3) deze maatregelen werden vervolgens uitgevoerd door de diverse deelnemers aan de ‚Task Force' (zie paragrafen 26, 27 en 28, hierboven)."

3682 Zij concludeert (dezelfde paragraaf, punt 9) tot het bestaan van „[één] enkele en continue overeenkomst met betrekking tot de oprichting van de Cembureau Task Force of ETF en de verschillende maatregelen die genomen zijn tijdens de vergaderingen om de import in West-Europa, met name die van Grieks cement in de landen van de Gemeenschap, te belemmeren". Zij spreekt eveneens (punt 14) van de „ene enkele en continue overeenkomst met betrekking tot Cembureau Task Force of ETF".

3683 Alvorens de door verzoeksters op dit punt aangevoerde argumenten te onderzoeken, zij eraan herinnerd, dat de verschillende in artikel 4 in aanmerking genomen gedragingen in paragraaf 53 van de bestreden beschikking weliswaar als bestanddelen van één enkele en continue overeenkomst betreffende de ETF worden beschouwd, doch dat de Commissie in het dispositief het bestaan van een dergelijke overeenkomst niet in aanmerking neemt. Zoals is vastgesteld in de punten 2507 tot en met 2511 supra, heeft artikel 4, lid 1, uitsluitend betrekking op de overeenkomst tot de oprichting van de ETF en niet op de ene enkele en continue overeenkomst met betrekking tot de oprichting van de ETF en de in het kader daarvan genomen maatregelen. In werkelijkheid behandelt de Commissie de verschillende vermeende bestanddelen van die ene enkele en continue overeenkomst elk afzonderlijk.

3684 Het enige gevolg dat de Commissie specifiek verbindt aan haar conclusie, dat het bij de in artikel 4 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen om één enkele en continue gedraging ging, is te vinden in paragraaf 65, punt 3, sub c. In haar uiteenzettingen met betrekking tot de vaststelling van de geldboeten vat zij samen, op welke wijze de in artikel 1

bedoelde ondernemingen, die indirect lid van Cembureau zijn, de Cembureau-overeenkomst ten uitvoer hebben gelegd; daarbij neemt zij die gedragingen niet elk afzonderlijk in aanmerking, doch, naargelang het geval, als elementen van [„(...) heeft deelgenomen aan de overeenkomst betreffende Cembureau of ETF"] of in het kader van [„(...) heeft in het kader van Cembureau of ETF deelgenomen"] de ene enkele en continue „ETF"-overeenkomst.

3685 CBR (T-25/95), Cembureau (T-26/95), Ciments français (T-39/95), Aalborg (T-44/95), Unicem (T-50/95), Asland (T-55/95), Uniland (T-58/95), Italcementi (T-65/95) en Cementir (T-87/95) voeren argumenten aan betreffende de aldus gegeven kwalificatie van de in artikel 4 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen als één enkele en continue overeenkomst.

3686 Een argument wordt ontleend aan een gebrek aan overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking. Verscheidene verzoeksters betwisten het bestaan van een verband tussen de verschillende in artikel 4 van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen. Een aantal van hen ontkent de deelneming aan de ene enkele en continue overeenkomst betreffende de ETF of, althans, de duur van die deelneming. Een argument is gebaseerd op schending van het beginsel van gelijke behandeling.

3687 Heracles (T-57/95) en Titan (T-64/95) voeren eveneens argumenten aan waarmee zij hun deelneming aan de ene enkele en continue ETF-overeenkomst ten gronde betwisten. Voorts hebben die twee verzoeksters in hun memories die zij hebben neergelegd na de in de punten 164 en 168 supra genoemde maatregelen tot organisatie van de procesgang, opmerkingen geformuleerd waarmee zij proberen aan te tonen, dat de onvolledige toegang tot het dossier van de Commissie in de loop van de administratieve procedure de uitoefening van hun rechten van de verdediging heeft geschaad, voor zover de Commissie hun de toegang tot vermeend ontlastende stukken zou hebben ontzegd.

3688 De enige gedragingen die Heracles en/of Titan „in het kader van Cembureau of ETF" worden verweten (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub c, zeventiende en achttiende streepje), zijn evenwel de gedragingen welke in artikel 4, lid 4, sub b tot en met h, van de bestreden beschikking worden genoemd. Aangezien respectievelijk in de punten 3513, 3545, 3569, 3599, 3617, 3646 en 3678 supra wordt geconcludeerd tot nietigverklaring van die bepalingen, zijn de argumenten en opmerkingen van die twee verzoeksters thans zonder voorwerp.

A — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking

3689 Aalborg verklaart, dat zij geen gelegenheid heeft gehad om in de loop van de administratieve procedure haar standpunt te bepalen ten aanzien van de kwalificatie van één enkele en continue overeenkomst die de Commissie in paragraaf 53 van de bestreden beschikking aan de verschillende in artikel 4 daarvan bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen heeft gegeven.

3690 In punt 61, sub h, van de PvB verklaarde de Commissie:

„De in het kader van ‚Cembureau Task Force or European Task Force' overeengekomen overeenkomsten en gedragingen (punt 16 t/m 20) moeten worden beschouwd als de uitvoering van één enkel plan, van tevoren vastgesteld door Cembureau en [een aantal ondernemingen en ondernemersverenigingen, waaronder] Aalborg (...), en gericht tegen de Griekse producenten wegens inbreuken op de regel van de nationale markt. Het pakket maatregelen werd op 3, 4 en 5 juni 1986 uitgewerkt en is volledig toegepast.

Deze overeenkomsten en gedragingen vormen kennelijke inbreuken op artikel 85, lid 1. Zij hebben immers ten doel de nationale markten af te schermen tegen en ondanks de afschaffing van de economische grenzen, en te beletten dat de gebruikers voordeel trekken van aanbiedingen uit een gemeenschapsland.

De door de betrokken ondernemingen vanaf 1986 begane inbreuken zijn des te ernstiger, omdat zij van lange duur zijn geweest (...)"

3691 Bij lezing van die fragmenten kon Aalborg begrijpen, dat de Commissie van mening was, dat de verschillende in punt 61, sub h, van de PvB bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen een uitvloeisel waren van één enkele en continue overeenkomst betreffende de „Cembureau Task Force or European Task Force", waarmee de invoer in West-Europa vanuit een gemeenschapsland moest worden beëindigd.

3692 In ieder geval heeft een eventuele misvatting van Aalborg op dat punt haar rechten van de verdediging niet kunnen schaden. Zoals is vastgesteld in de punten 2506 tot en met 2511 supra, verklaart de Commissie in de bestreden beschikking weliswaar, dat de verschillende in artikel 4 in aanmerking genomen inbreuken deel uitmaakten van de ene enkele en continue overeenkomst betreffende de ETF, doch laat zij in het dispositief die overeenkomst als zodanig buiten beschouwing. Zij behandelt de verschillende bestanddelen ervan elk afzonderlijk. Aldus werd Aalborg verantwoordelijk gesteld voor de overeenkomst tot oprichting van de ETF (artikel 4, lid 1) en de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten Calcestruzzi als cliënt af te nemen van de Griekse producenten, in het bijzonder van Titan (artikel 4, lid 3, sub a). Die twee punten van bezwaar werden in de PvB duidelijk tegen Aalborg in aanmerking genomen (supra punten 599-602, respectievelijk 2519-2524).

3693 Het argument van Aalborg moet dus worden afgewezen.

B — Omstandigheid dat de in artikel 4 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuken als één enkele inbreuk zijn aangemerkt

3694 CBR, Unicem, Uniland en Italcementi betwisten, dat de verschillende in artikel 4 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuken als één enkele inbreuk kunnen worden aangemerkt.

3695 CBR verklaart, dat de ETF een specifieke werkgroep was, die op initiatief van enkele ondernemingen uit de cementsector was opgericht en tot belangrijkste taak had, lobbyactiviteiten bij de gemeenschapsautoriteiten te ondersteunen teneinde het mededingingsverstorend gedrag van de Helleense Republiek aan de kaak te stellen en andere oplossingen te zoeken die in overeenstemming waren met het communautaire mededingingsrecht. Zij stelt dat de delegatiehoofden van Cembureau, met uitzondering van de oprichting van Interciment, geen enkel besluit op basis van aanbevelingen van de ETF hebben genomen. Zij hebben evenmin voorstellen van de ETF goedgekeurd.

3696 Unicem verklaart, dat het niet mogelijk is, op grond van het feit dat in het document van Zürich/Céligny wordt gesproken van solidariteit tussen de Europese cementproducenten, een verband te leggen tussen de op Calcestruzzi uitgeoefende pressie en de ETF. Bij onderzoek van de documenten blijkt evenmin, dat er tijdens de vergaderingen van de ETF en de delegatiehoofden over een specifieke actie is gesproken in verband met het in april 1986 tussen Calcestruzzi en Titan gesloten contract. Unicem stelt voorts, dat de afspraken die in april 1987 tussen de Italiaanse cementproducenten en Calcestruzzi/Ferruzzi zijn gemaakt, geen enkel verband met de ETF houden.

3697 Uniland wijst het standpunt van de Commissie, dat Interciment het instrument van de ETF is geweest, van de hand.

3698 Volgens Italcementi kan de Commissie uit de door haar geproduceerde documenten niet het bestaan afleiden van een gezamenlijke wil van de leden van de ETF om hun marktgedrag te coördineren. Voorts heeft de Commissie een kunstmatig en niet door betrouwbaar bewijsmateriaal geschraagd verband gelegd tussen de contacten tussen de Europese cementproducenten teneinde gezamenlijke lobbyactiviteiten vast te stellen, enerzijds, en de door sommige van die producenten getroffen eenzijdige maatregelen, anderzijds.

3699 Dienaangaande zij opgemerkt, dat het begrip „ene enkele overeenkomst" of „ene enkele inbreuk" een geheel van gedragingen veronderstelt van verschillende partijen die eenzelfde mededingingsverstorend economisch doel nastreven (zie onder meer arrest Rhône-Poulenc/Commissie, reeds aangehaald in punt 1053, punten 125 en 126).

3700 In casu moet dus worden nagegaan, of de Commissie terecht heeft geconcludeerd, dat de in artikel 4, leden 1, 2 en 3, sub a en sub b, van de bestreden beschikking bedoelde overeen-

komsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen een uitvloeisel waren van één enkele inbreuk. Een dergelijk onderzoek is niet meer nodig wat de door de Commissie in artikel 4, lid 4, bedoelde gedragingen betreft, aangezien die gedragingen niet zijn aangetoond (supra, punten 3402-3679).

3701 De overeenkomst tot oprichting van de ETF (artikel 4, lid 1) had tot doel, de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen te onderzoeken waarmee de invoer in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland, kon worden beëindigd (supra, punten 2537 en 2538).

3702 De overeenkomst tot oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment (artikel 4, lid 2) had tot doel, de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen uit te voeren jegens de landen die de stabiliteit van de markten in de lidstaten bedreigden (supra, punt 2978).

3703 De in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedragingen strekten er toe, met de bedoeling de mededinging te verstoren, de Italiaanse groep Calcestruzzi/Ferruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan (supra, punt 3163).

3704 De in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst had tot doel, met de bedoeling de mededinging te verstoren, de invoer van cement uit Griekenland door de groep Ferruzzi/Calcestruzzi te voorkomen (supra, punt 3356).

3705 De verschillende bovenbedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen hadden dus dezelfde mededingingsverstorende economische doelstelling, te weten beëindiging van de invoer in West-Europa, in het bijzonder vanuit Griekenland. Deze identiteit van doelstelling wordt versterkt door de omstandigheid dat die verschillende ongeoorloofde maatregelen zijn vastgesteld, of althans zijn besproken, gedurende de reeks vergaderingen van of betreffende de ETF die hebben plaatsgevonden tussen 28 mei 1986 en eind mei 1987.

3706 Gelet op een en ander, moet worden geconcludeerd, dat de Commissie zich op het standpunt mocht stellen, dat de in artikel 4, leden 1, 2 en 3, sub a en sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken deel uitmaakten van één enkele overeenkomst betreffende de ETF waarmee „de import in West-Europa, met name die van Grieks cement in de landen van de Gemeenschap, [moest worden] belemmer[d]" (bestreden beschikking, paragraaf 53, punt 9).

3707 Italcementi verklaart, dat de verschillende documenten op basis waarvan de Commissie tot het bestaan van de ene enkele en continue ETF-overeenkomst concludeert, geen officieel karakter hebben. Zij geven slechts strikt persoonlijke standpunten weer.

3708 Opgemerkt zij, dat de bewijsstukken gezamenlijk moeten worden beoordeeld (zie arrest ICI/Commissie, 48/69, reeds aangehaald in punt 636, punt 68).

3709 In casu gaat het bij de verschillende bewijsstukken die de Commissie aanvoert om tot het bestaan van de ene enkele ETF-overeenkomst te concluderen, hoofdzakelijk om verslagen van tussen mei 1986 en mei 1987 gehouden vergaderingen. In al die documenten, die door verschillende personen zijn opgesteld, komt een duidelijke convergentie tot uitdrukking van de ongeoorloofde doelstellingen die met de in artikel 4, leden 1, 2 en 3, sub a en sub b, van de bestreden beschikking bedoelde maatregelen worden nagestreefd.

3710 Het argument van Italcementi moet derhalve worden afgewezen.

3711 Italcementi verwijt de Commissie, dat zij gebruik heeft gemaakt van het document van Zürich/Céligny, dat zou zijn opgesteld vóór de oprichting van de ETF. Voorts wordt volgens haar in de bestreden beschikking niet gepreciseerd, wanneer, waar en door welke partijen dit document zou zijn vastgesteld.

3712 Dienaangaande zij om te beginnen opgemerkt, dat Italcementi de inhoud van het document van Zürich/Céligny, aan de opstelling waarvan zij overigens tijdens de vergadering van 4 juni 1986 te Zürich heeft meegewerkt (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 2), niet betwist.

3713 Verder is dit document, waarnaar de Commissie verwijst in paragraaf 53, punt 3, van de bestreden beschikking, een van de reeks van in de punten 2 en 3 van die paragraaf bedoelde bewijsstukken. Tezamen genomen, komt uit die bewijsstukken naar voren, dat in het kader van de verschillende in artikel 4, leden 1 tot en met 3, in aanmerking genomen inbreuken hetzelfde doel werd nagestreefd.

3714 Het argument van Italcementi moet dus worden afgewezen.

3715 Italcementi stelt, dat de deelnemers aan de ETF, anders dan de Commissie in paragraaf 53, punt 5, van de bestreden beschikking verklaart, de taken niet onderling hebben verdeeld om de ongeoorloofde doelstelling te bereiken die zij beweerdelijk gezamenlijk hebben nagestreefd.

3716 Opgemerkt zij, dat de Commissie zich bij haar beschrijving van de kenmerken van de ene enkele en continue ETF-overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 53, punten 2 en 3) niet beroept op het bestaan van een formele taakverdeling tussen de deelnemers aan de ETF. Zij

spreekt van een „verdeling van de ter bereiking van [het ene enkele plan] noodzakelijke taken en acties onder de leden" (paragraaf 53, punt 5) in het kader van haar antwoord op de opmerking die in de loop van de administratieve procedure is gemaakt door sommige ondernemingen die van mening waren dat zij, aangezien zij niet hadden deelgenomen aan de vergaderingen van de ETF of aan de maatregelen waartoe de ETF had besloten, niet voor alle gedragingen van die ETF verantwoordelijk konden worden gesteld.

3717 In ieder geval blijkt uit verschillende in paragraaf 25 van de bestreden beschikking bedoelde documenten een verdeling van taken en acties op het niveau van de ETF. Zo wordt onder meer in de nota van Blue Circle („Points for action") die is opgesteld na de eerste vergadering van de ETF (17 juni 1986 te Londen), melding gemaakt van een aantal tijdens die vergadering overeengekomen acties, waarbij voor elk van die acties de persoon wordt aangewezen die met de uitvoering daarvan is belast. Bij die gelegenheid werd d'Agostino van Italcementi onder meer belast met de coördinatie van „de situatie van Ferruzzi" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 11; document nr. 33.126/18787). Zoals vastgesteld in punt 2600 supra, blijkt uit de notulen van de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, dat werd overeengekomen vijf subwerkgroepen op te richten om de ETF in haar mededingingsverstorende taak te ondersteunen. Clemente van Italcementi werd benoemd tot lid van de subgroep „Uitvoermarkten van Griekenland" en tot coördinator van de subgroep „Uitvoer naar Griekenland" (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 24; documenten nrs. 33.126/18858 en 18862).

3718 Het argument van Italcementi kan dus niet slagen.

C — Deelneming aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF

3719 CBR, Cembureau, Ciments français, Unicem, Uniland, Italcementi en Cementir betwisten hun deelneming aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF of althans de duur van die deelneming.

1. Situatie van CBR

3720 CBR ontkent, dat zij aan de ene enkele ETF-overeenkomst heeft deelgenomen. Zij voegt daaraan toe, dat hoe dan ook de meeste deelnemers aan de oprichting van Interciment — het enige voorstel van de ETF dat door de delegatiehoofden is goedgekeurd — hebben besloten, na 6 november 1986 niet meer in die onderneming deel te nemen, hetgeen als een terugtrekking uit de overeenkomst had moeten worden beschouwd.

3721 Er zij aan herinnerd, dat CBR heeft deelgenomen aan de volgende bestanddelen van de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF: overeenkomst tot oprichting van de ETF (supra,

punten 2597-2603); overeenkomst tot oprichting van Interciment (supra, punten 3008-3017); in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen (supra, punten 3199-3204).

3722 Zij heeft de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm bijgewoond, waarop is besloten de ETF te belasten met het onderzoek van de in het document van Zürich/Céligny bepleite ontmoedigings- en overredingsmaatregelen ter beëindiging van de invoer in West-Europa, alsook om Interciment op te richten om die ontmoedigings- en overredingsmaatregelen uit te voeren. Zij heeft voorts deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarop achtereenvolgens de oprichting, het mededingingsverstorend doel en de activiteiten van de ETF, de oprichting van Interciment en de lopende onderhandelingen over de situatie van Ferruzzi ter sprake zijn gebracht.

3723 Zij wist dus, dat de overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen waaraan zij toentertijd deelnam, een onderdeel vormden van een algemene strategie ter beëindiging van de invoer in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland.

3724 In die omstandigheden mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat CBR aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF had deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub c, zesde streepje). Dat CBR niet aan alle bestanddelen van die ene enkele inbreuk heeft deelgenomen, kan haar niet van haar verantwoordelijkheid voor die inbreuk ontslaan (zie in die zin reeds in punt 734 aangehaald PVC-arrest, punt 773).

3725 CBR heeft van 9 juni 1986 tot eind mei 1987 aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF, van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment en van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen deelgenomen.

3726 Zij heeft dus van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 ononderbroken deelgenomen aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

2. Situatie van Cembureau

3727 Cembureau ontkent elke betrokkenheid bij de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

3728 Er zij aan herinnerd, dat de deelneming van Cembureau aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF is aangetoond (supra, punten 2608-2613). Cembureau heeft haar deelneming aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen niet betwist.

3729 Zij heeft in de persoon van Dutron de vergadering van 28 mei 1986 te Rome bijgewoond, waarop werd overeengekomen gezamenlijk te reageren op het besluit van de Griekse cementindustrie om cement naar West-Europa uit te voeren, en wel door een combinatie van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen. Zij heeft eveneens in de persoon van Collis deelgenomen aan de vergadering van 3 juni 1986, waar een begin werd gemaakt met de nadere uitwerking van het document van Zürich/Céligny, het „raamdocument" van de werkzaamheden van de ETF voor het onderzoek van de ontmoedigings- en overredingsmaatregelen. Ten slotte werd zij door Sir John Milne, toentertijd haar voorzitter (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 3), vertegenwoordigd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden, waarop achtereenvolgens de oprichting, het mededingingsverstorend doel en de activiteiten van de ETF, alsmede de lopende onderhandelingen over de situatie van Ferruzzi ter sprake zijn gekomen.

3730 Derhalve wist zij, dat de overeenkomst en de onderling afgestemde feitelijke gedragingen waaraan zij toentertijd deelnam, een onderdeel vormden van een algemene strategie ter beëindiging van de invoer in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland. Haar verantwoordelijkheid voor de ene enkele inbreuk betreffende de ETF is dus aangetoond. Dat Cembureau niet aan alle bestanddelen van die ene enkele inbreuk heeft deelgenomen, kan haar niet van die verantwoordelijkheid ontslaan (zie in die zin reeds in punt 3724 aangehaalde rechtspraak).

3731 Cembureau heeft van 28 mei 1986 tot eind mei 1987 aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF en van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen deelgenomen.

3732 Zij heeft dus van 28 mei 1986 tot eind mei 1987 ononderbroken deelgenomen aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

3. Situatie van Ciments français

3733 Ciments français verklaart, dat zij geen totaalbeeld van de strategie ter bestrijding van de Griekse uitvoer had. Aangezien zij niet tijdens de vergaderingen van de ETF vertegenwoordigd was en zij aan geen enkele concrete maatregel had deelgenomen, kan zij haars inziens niet als partij bij de overeenkomst met betrekking tot de invoer uit Griekenland worden beschouwd.

3734 Er zij aan herinnerd, dat Ciments français heeft deelgenomen aan de volgende bestanddelen van de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF: overeenkomst tot oprichting van de ETF (supra, punten 2628-2632); overeenkomst tot oprichting van Interciment (supra, punten 3035-3038).

3735 Zij heeft de vergadering van 28 mei 1986 te Rome bijgewoond, tijdens welke werd overeengekomen gezamenlijk te reageren op het besluit van de Griekse cementindustrie om cement naar West-Europa uit te voeren, en wel door een combinatie van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen. Tijdens die vergadering werd overigens de mogelijkheid ter sprake gebracht om tussen de grootste Europese cementproducenten een gemeenschappelijke dochteronderneming op te richten om de noodzakelijke maatregelen uit te voeren (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 1; document nr. 33.126/18771). Ciments français heeft eveneens deelgenomen aan de vergadering van 9 juni 1986 te Stockholm, waarop is besloten de ETF te belasten met het onderzoek van de in het document van Zürich/Céligny bepleite ontmoedigings- en overredingsmaatregelen ter beëindiging van de invoer in West-Europa en Interciment op te richten om die ontmoedigings- en overredingsmaatregelen uit te voeren.

3736 Zij was dus niet onkundig van het feit, dat de overeenkomsten waaraan zij toentertijd deelnam, een onderdeel vormden van een algemene strategie ter beëindiging van de invoer in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland.

3737 In die omstandigheden mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat Ciments français aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF had deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub c, dertiende streepje). Dat Ciments français niet aan alle bestanddelen van die ene enkele inbreuk heeft deelgenomen, kan haar niet van haar verantwoordelijkheid voor die inbreuk ontslaan (zie in die zin reeds in punt 3724 aangehaalde rechtspraak).

3738 Ciments français heeft van 28 mei 1986 tot eind mei 1987 aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF en van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment deelgenomen.

3739 Zij heeft dus van 28 mei 1986 tot en met 7 november 1988 ononderbroken deelgenomen aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

4. Situatie van Unicem

3740 Unicem verklaart, dat zij op grond van haar deelneming aan één enkele vergadering (die van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987) niet voor de verschillende activiteiten van de ETF verantwoordelijk kon worden gesteld. Enkel een regelmatige deelneming aan de in het kader van de ETF gehouden vergaderingen zou een reden voor haar verantwoordelijkheid

voor de activiteiten van dit comité hebben kunnen zijn (arrest BASF/Commissie, reeds aangehaald in punt 1852, punten 76, 92 en 185). Voorts waren de maatregelen in het kader van de ETF volgens haar volledig buiten haar om getroffen. Zij wist niet, dat de vergadering van 28 mei 1986 te Rome werd gehouden.

3741 Er zij aan herinnerd, dat Unicem heeft deelgenomen aan de volgende bestanddelen van de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF: overeenkomst tot oprichting van de ETF (supra, punten 2678-2682); in artikel 4, lid 3, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen en overeenkomst in verband met de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt (supra, punten 3246-3253 en 3345-3373).

3742 Zij had voorgesteld, dat een lid van haar personeel, Albert, deel zou uitmaken van twee van de vijf subwerkgroepen (de subgroep „Uitwisseling van ervaringen op het gebied van verdedigingsmaatregelen" en de subgroep „Dreigingen van andere landen"), die tijdens de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden waren opgericht om de ETF in haar mededingingsverstorende taak te ondersteunen. Zij heeft in de persoon van Albert deelgenomen aan de vergadering van de subgroep „Verdedigingsmaatregelen" van 17 maart 1987. Tijdens die vergadering heeft zij verslag gedaan van de jongste ontwikkelingen met betrekking tot de overeenkomst tussen de Italiaanse cementproducenten en de groep Ferruzzi, waarmee de dreiging van invoer door laatstgenoemd concern van aanzienlijke hoeveelheden cement uit Griekenland moest worden afgewend.

3743 Zij was zich dus ten volle ervan bewust, dat de overeenkomsten en de onderling afgestemde feitelijke gedragingen waaraan zij toentertijd deelnam, een onderdeel vormden van een algemene strategie ter beëindiging van de invoer in West-Europa, in het bijzonder vanuit Griekenland. Haar verantwoordelijkheid voor de ene enkele inbreuk betreffende de ETF is derhalve aangetoond. Dat zij niet aan alle bestanddelen van die ene enkele inbreuk heeft deelgenomen, kan haar niet van die verantwoordelijkheid ontslaan (zie in die zin reeds in punt 3724 aangehaalde rechtspraak).

3744 Unicem heeft van 9 september 1986 tot eind mei 1987 aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF, van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen en van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 aan de in artikel 4, lid 3, sub b, bedoelde overeenkomst deelgenomen.

3745 Zij heeft dus van 9 september 1986 tot en met 3 april 1992 ononderbroken deelgenomen aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

5. Situatie van Uniland

3746 Uniland laakt de omvang van de verantwoordelijkheid die de Commissie haar aanrekent. De aanwezigheid van Rumeu tijdens twee vergaderingen betreffende de ETF rechtvaardigt op

zichzelf niet de conclusie, dat zij zou hebben deelgenomen aan een vermeende algehele overeenkomst die tot in 1993 zou hebben bestaan. Volgens haar kan de Commissie niet volstaan met te verklaren, dat het één enkele en continue overeenkomst betrof die voor alle deelnemers bindend was, ook al hebben deze niet individueel aan elke van de in het kader van de overeenkomst vastgestelde gedragingen deelgenomen.

3747 Er zij aan herinnerd, dat Uniland heeft deelgenomen aan de volgende bestanddelen van de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF: overeenkomst tot oprichting van de ETF (supra, punten 2695-2698); overeenkomst tot oprichting van Interciment (supra, punten 3069-3072); in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen (supra, punten 3199-3204).

3748 Zij heeft de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de ETF van 9 september 1986 te Baden-Baden bijgewoond, waarop achtereenvolgens de oprichting, het mededingingsverstorend doel en de activiteiten van de ETF, de oprichting van Interciment en de lopende onderhandelingen over de situatie van Ferruzzi ter sprake zijn gebracht.

3749 Zij wist dus, dat de overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen waaraan zij toentertijd deelnam, een onderdeel vormden van een algemene strategie ter beëindiging van de invoer in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland.

3750 In die omstandigheden mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat Uniland aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF had deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub c, tiende streepje). Dat Uniland niet aan alle bestanddelen van die ene enkele inbreuk heeft deelgenomen, kan haar niet van haar verantwoordelijkheid voor die inbreuk ontslaan (zie in die zin reeds in punt 3724 aangehaalde rechtspraak).

3751 Uniland heeft van 9 september 1986 tot eind mei 1987 aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF, van 9 september 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment en van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen deelgenomen.

3752 Zij heeft dus van 9 september 1986 tot en met 7 november 1988 ononderbroken deelgenomen aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

6. Situatie van Italcementi

3753 Italcementi stelt, dat de Commissie niet duidelijk heeft aangegeven, wanneer, waar en door welke partijen het document van Zürich/Céligny zou zijn vastgesteld. Voorts beweert zij dat de verschillende deelnemers aan de ETF onafhankelijk van elkaar hebben gehandeld. Eventuele activiteiten van bepaalde deelnemers die ertoe zouden hebben gestrekt of tot gevolg zouden hebben gehad dat de mededinging werd beperkt, zouden dus enkel de betrokken marktdeelnemers kunnen binden.

3754 Opgemerkt zij, dat Italcementi heeft deelgenomen aan alle bestanddelen van de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF: overeenkomst tot oprichting van de ETF (supra, punten 2746 en 2747); overeenkomst tot oprichting van Interciment (supra, punten 3008-3017); in artikel 4, lid 3, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen en overeenkomst in verband met de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt (supra, punten 3265-3270 en 3345-3384).

3755 Dat zij op de hoogte was van de algemene strategie ter beëindiging van de invoer in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland, staat buiten kijf. Haar verantwoordelijkheid voor de ene enkele inbreuk betreffende de ETF is duidelijk aangetoond.

3756 Italcementi heeft van 28 mei 1986 tot eind mei 1987 aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF, van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment, van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen en van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 aan de in artikel 4, lid 3, sub b, bedoelde overeenkomst deelgenomen.

3757 Zij heeft dus van 28 mei 1986 tot en met 3 april 1992 ononderbroken deelgenomen aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

7. Situatie van Cementir

3758 Cementir betwist, dat zij heeft deelgenomen aan één enkele in het kader van de ETF gesloten overeenkomst.

3759 Er zij aan herinnerd, dat Cementir heeft deelgenomen aan twee bestanddelen van de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF, te weten de in artikel 4, lid 3, van de bestreden beschikking

bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen en overeenkomst in verband met de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt tegen de invoer van cement uit Griekenland (supra, punten 3284-3289 en 3345-3386).

3760 Inzonderheid heeft zij tezamen met de twee andere grote Italiaanse cementproducenten, Unicem en Italcementi, aan die twee inbreuken deelgenomen; zoals blijkt uit de analyse in de punten 3742, 3743, 3754 en 3755 supra, waren die twee producenten zich ten volle bewust van de mededingingsverstorende algemene strategie waarvan de maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt een onderdeel vormden. Unicem en Italcementi hebben Cementir noodzakelijkerwijs moeten informeren omtrent het mededingingsverstorende kader waarbinnen die maatregelen werden getroffen. Cementir moet dus hebben geweten, dat de onderling afgestemde feitelijke gedragingen en de overeenkomst waaraan zij toentertijd deelnam, een uitvloeisel waren van een algeheel plan ter beëindiging van de invoer van cement in West-Europa, in het bijzonder vanuit Griekenland.

3761 De verantwoordelijkheid van Cementir voor de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF is dus aangetoond. Dat zij niet aan alle bestanddelen van die ene enkele inbreuk heeft deelgenomen, kan haar niet van die verantwoordelijkheid ontslaan (zie in die zin reeds in punt 3724 aangehaalde rechtspraak).

3762 Cementir heeft van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen en van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 aan de in artikel 4, lid 3, sub b, bedoelde overeenkomst deelgenomen. Er moet dus worden geconcludeerd, dat zij van 9 september 1986 tot en met 3 april 1992 ononderbroken heeft deelgenomen aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

D — Schending van het beginsel van gelijke behandeling

3763 Asland verwijt de Commissie, dat zij de beweerdelijk bij activiteiten van de ETF betrokken ondernemingen niet alle op dezelfde wijze heeft behandeld. Volgens haar heeft de Commissie namelijk enerzijds gesteld, dat de betrokkenheid bij een bijzondere maatregel als zodanig reeds een deelneming aan de ene enkele en continue ETF-overeenkomst tot gevolg had, en anderzijds dat de deelneming aan die overeenkomst beperkt was tot de betrokkenheid bij een of andere bijzondere maatregel. Asland noemt als voorbeeld Rugby en Castle, die wel in de contracten tot aankoop van cement en klinker uit Griekenland werden genoemd, doch door de Commissie niet als partij bij de in het kader van de ETF gesloten ene enkele en continue overeenkomst werden beschouwd.

3764 Er zij aan herinnerd, dat de enige inbreuk die Rugby en Castle „in het kader van Cembureau of ETF" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub c, voorlaatste en laatste streepje) wordt verweten, te weten de in artikel 4, lid 4, sub a, bedoelde met Blue Circle onderling afgestemde feitelijke gedraging, niet kon worden vastgesteld (supra, punten 3402-3435).

Daarentegen is aangetoond, dat Asland heeft deelgenomen aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (supra, punten 2687-2691).

3765 Asland heeft deelgenomen aan de vergadering van 28 mei 1986 te Rome, tijdens welke werd overeengekomen gezamenlijk te reageren op het besluit van de Griekse cementindustrie om cement naar West-Europa uit te voeren, en wel door een combinatie van ontmoedigings- en overredingsmaatregelen.

3766 Zij wist derhalve, dat de overeenkomst waaraan zij deelnam, een onderdeel vormde van een algemeen plan ter beëindiging van de invoer in West-Europa, in de eerste plaats vanuit Griekenland.

3767 In die omstandigheden mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat Asland aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF had deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub c, zevende streepje). Dat Asland slechts aan één bestanddeel van die ene enkele inbreuk heeft deelgenomen, kan haar niet van haar verantwoordelijkheid voor die inbreuk ontslaan (zie in die zin reeds in punt 3724 aangehaalde rechtspraak).

3768 Asland heeft van 28 mei 1986 tot eind mei 1987 aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF deelgenomen. Die periode moet worden beschouwd als de duur van haar deelneming aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF.

Conclusie

3769 Uit bovenstaande overwegingen (supra, punten 2504-3768) volgt, dat:

— artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking ten aanzien van Cementir in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 1, ten aanzien van CBR, BDZ, Oficemen, Aker en Euroc nietig moet worden verklaard, voor zover daarin hun deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vóór 9 juni 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 4, lid 1, ten aanzien van Aalborg, Unicem, Uniland en Irish Cement nietig moet worden verklaard, voor zover daarin hun deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vóór 9 september 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 4, lid 1, ten aanzien van Cembureau, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Asland, Italcementi, Holderbank en Blue Circle nietig moet worden verklaard, voor zover daarin hun deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 4, lid 2, ten aanzien van Heidelberger, Unicem, Asland en Cementir in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 2, ten aanzien van Uniland nietig moet worden verklaard, voor zover daarin haar deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment vóór 9 september 1986 en na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 4, lid 2, ten aanzien van CBR, Dyckerhoff, SFIC, Ciments français, Lafarge, BDZ, Oficemen, Italcementi, Holderbank, Aker, Euroc en Blue Circle nietig moet worden verklaard, voor zover daarin hun deelneming aan de overeenkomst tot oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 4, lid 3, sub a, ten aanzien van Ciments français, Heidelberger en Asland in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 3, sub a, ten aanzien van CBR, Dyckerhoff, Aalborg, BDZ, Unicem, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Aker, Euroc en Cementir nietig moet worden verklaard, voor zover daarin hun deelneming aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk Calcestruzzi als klant af te nemen van de Griekse producenten en in het bijzonder van Titan, vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— artikel 4, lid 4, sub a, ten aanzien van Rugby, Castle en Blue Circle in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 4, sub b, ten aanzien van Titan en Blue Circle in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 4, sub c, ten aanzien van Titan en Holderbank in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 4, sub d, ten aanzien van Heracles en Holderbank in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 4, sub e, ten aanzien van Lafarge en Titan in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 4, sub f, ten aanzien van Lafarge en Heracles in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 4, sub g, ten aanzien van CBR, Heracles en Titan in zijn geheel nietig moet worden verklaard;

— artikel 4, lid 4, sub h, ten aanzien van Titan, Aker en Euroc in zijn geheel nietig moet worden verklaard.

3770 Voor het overige moeten de onderzochte middelen worden afgewezen.

X — *De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan, in het kader van het ECEC, van met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedragingen en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (artikel 5 van de bestreden beschikking)*

Inleidende opmerkingen

3771 Volgens artikel 5 van de bestreden beschikking hebben FIC, ENCI, Dyckerhoff, SFIC, Aalborg, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Unicem, Castle, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Italcementi, Cementir en AGCI inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door in het kader van het ‚European Cement Export Committee' (ECEC) deel te nemen aan onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de uitwisseling van gegevens, de vraag-en-aanbodsituaties in invoerende derde landen, de bij de uitvoer te hanteren prijzen, de invoersituatie in de leden-landen en de vraag-en-aanbodsituatie op de thuismarkten met het oogmerk binnendringen van concurrenten op de respectieve thuismarkten in de Gemeenschap te voorkomen". De Commissie heeft het begin van de inbreuk bepaald op 14 maart 1984, behalve voor Castle, Oficemen en ATIC, waarvoor de aanvang op 1 januari 1986 is bepaald. De inbreuk zou voor alle betrokken verzoeksters tot en met 22 september 1989 hebben geduurd.

3772 Alle in artikel 5 van de bestreden beschikking genoemde verzoeksters betwisten het bestaan van de vastgestelde inbreuk en hun deelneming daaraan. ENCI, Aalborg, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Unicem, Castle en ATIC stellen ook, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat zij tijdens de administratieve procedure onvoldoende toegang hadden tot het dossier van de Commissie, waardoor hun stukken betreffende het in artikel 5 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar zouden zijn onthouden welke ontlastend zouden zijn. ENCI en Italcementi menen voorts, dat dit punt van bezwaar in de PvB niet duidelijk genoeg was omschreven. Dyckerhoff, Unicem en Cementir stellen ook nog, dat de inbreuk in strijd met artikel 190 van het Verdrag niet toereikend is gemotiveerd.

Bestreden beschikking

3773 Het ECEC en de in het kader daarvan vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen worden behandeld in de paragrafen 30 tot en met 34, 58 en 60 van de bestreden beschikking.

3774 De Commissie beschrijft allereerst de achtergrond van het ontstaan van het ECEC (paragraaf 30). Zij verklaart dat uit de nota van Blue Circle van 9 april 1981 (paragraaf 30, punt 1; documenten nrs. 33.126/11338—11340) — niet van 4 april 1981, zoals abusievelijk in de bestreden beschikking wordt vermeld — het ECEC en het EPC zijn opgericht na het besluit van Cembureau om niet langer zelf een comité voor de export te handhaven.

3775 Tot de oprichting van het ECEC zou zijn besloten tijdens een vergadering te Parijs op 23 januari 1979 (paragraaf 30, punt 2). Onder verwijzing naar de akten van oprichting van het ECEC van 6 december 1979 (paragraaf 31, punt 2; documenten nrs. 33.126/16786—16789) en 26 september 1986 (paragraaf 31, punt 2; documenten nrs. 33.126/12516—12518) stelt de Commissie, dat het ECEC statutair tot doel had, het op informele basis bevorderen van de samenwerking tussen Europese producenten die belang hebben bij de export van „grijze"-cementsoorten naar alle landen, met uitzondering van de landen van West-Europa en van de Verenigde Staten.

3776 Vervolgens noemt de Commissie de verschillende ondernemingen en ondernemersverenigingen die zij als lid van het ECEC beschouwt, namelijk FIC, ENCI, Dyckerhoff, SFIC, Aalborg, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Unicem, Castle, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Italcementi, Cementir en AGCI. Onder verwijzing naar de door Leboeuf van Ciments français met de hand geschreven nota's betreffende de vergadering van het Steering Committee van het ECEC te Brussel op 13 en 14 april 1989 (paragraaf 31, punt 3; documenten nrs. 33.126/18201—18204) stelt zij, „dat het landen zijn die lid van ECEC zijn en die naar eigen inzicht syndicaten of ondernemingen als hun vertegenwoordigers kiezen".

3777 De Commissie wijst ook op de nauwe banden tussen het ECEC en het EPC (paragraaf 32). In dat verband verwijst zij naar de akte van oprichting van het ECEC van 6 december 1979, waarin werd bepaald dat twee leden van het Steering Committee van het ECEC gekozen moesten worden uit de leden met twee of drie stemmen in de algemene vergadering van het ECEC, dat wil zeggen uit de grote exporteurs, die lid waren van het EPC (paragraaf 32, punten 1 en 2). Hoewel de akte van oprichting van 26 september 1986 in het Steering Committee van het ECEC geen bijzondere rol meer toebedeelde aan de grote exporteurs, werd de informatie van het EPC volgens haar nog steeds regelmatig aan het ECEC doorgegeven, zelfs na september 1986 (paragraaf 32, punt 3).

3778 De Commissie beschrijft verschillende activiteiten in het kader van het ECEC, namelijk de uitwisseling van statistieken over de uitvoer naar derde landen (paragraaf 33, punt 1), het onderzoek van vraag en aanbod in invoerende derde landen (paragraaf 33, punt 2), het aanbevelen van adviesprijzen bij uitvoer (paragraaf 33, punt 3), het onderzoek van de situatie van de invoer in de Cembureau-landen (paragraaf 33, punt 4) en het onderzoek van de situatie van vraag en aanbod op de binnenlandse markten (paragraaf 33, punt 5).

3779 Ten slotte vermeldt zij de ontbinding van het ECEC (paragraaf 34).

3780 In het aan de juridische beoordeling van de activiteiten van het ECEC gewijde deel van de bestreden beschikking verklaart zij, dat teneinde het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten te doen eerbiedigen, middelen moesten worden gevonden om de productieoverschotten te kanaliseren. Indien buiten de Gemeenschap geen afzetmarkten konden worden gevonden, zou er immers een grote kans hebben bestaan, dat het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten zou worden geschonden (paragraaf 58, punt 2).

3781 Vervolgens vermeldt de Commissie drie elementen (infra, punt 3793) om aan te tonen dat „doel en gevolg van de samenwerking binnen ECEC was het versterken van de regel van het eerbiedigen van de thuismarkten" (paragraaf 58, punten 3-5).

3782 Zij concludeert (paragraaf 58, punt 6):

„De onderling afgestemde feitelijke gedragingen die in paragraaf 33 worden genoemd en die betrekking hebben op het onderzoeken van de interne situatie van de lidstaten en op de export naar derde landen, vormen inbreuken op artikel 85, lid 1, over de periode van 14 maart 1984 tot en met 22 september 1989, hetgeen de data zijn van de eerste en de laatste vergadering waarvan de Commissie kennis draagt. Door deze gedragingen hebben de ECEC-leden afgezien van het voeren van een onafhankelijk handelsbeleid en hebben zij zo een solidariteits- en controlesysteem opgezet met de bedoeling binnendringen van concurrenten op de nationale markten binnen de Gemeenschap te voorkomen."

Onrechtmatigheid van de in artikel 5 van de bestreden beschikking bedoelde activiteiten van het ECEC

3783 FIC, ENCI, Dyckerhoff, SFIC, Aalborg, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Unicem, Castle, Oficemen, Irish Cement, Italcementi, Cementir en AGCI betwisten niet, dat binnen het ECEC informatie is uitgewisseld. Zij beklemtonen evenwel, dat de activiteiten van het ECEC ertoe strekten, de belangen van de Europese cementindustrie op de uitvoermarkten buiten Europa te verdedigen. Een dergelijke samenwerking, die enkel betrekking heeft op markten buiten de Gemeenschap, valt volgens hen niet binnen de werkingssfeer van artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Geen van de in de paragrafen 30 tot en met 34, 58 en 60 van de bestreden beschikking genoemde documenten toont huns inziens aan, dat er enig verband bestond tussen de activiteiten van het ECEC en een regel inzake de eerbiediging van de Europese thuismarkten. Het standpunt van de Commissie zou er noodzakelijkerwijs op neer komen, dat elke samenwerking bij de uitvoer tussen concurrerende ondernemingen onrechtmatig is.

3784 De Commissie is daarentegen van mening, dat de in paragraaf 33 van de bestreden beschikking beschreven activiteiten van het ECEC de mededinging binnen de Gemeenschap hebben vervalst (bestreden beschikking, paragraaf 58) en de handel tussen lidstaten ongunstig hebben beïnvloed (bestreden beschikking, paragraaf 60). Zij meent immers: „Doel en gevolg van de samenwerking binnen ECEC was het versterken van de regel van het eerbiedigen van de thuismarkten" door het kanaliseren van de productieoverschotten (paragraaf 58, punten 2-5). De activiteiten van het ECEC zijn dan ook in artikel 5 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen als met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedragingen, omdat zij als oogmerk hadden, het „binnendringen van concurrenten op de respectieve thuismarkten in de Gemeenschap te voorkomen".

3785 Er zij aan herinnerd, dat een onderlinge afstemming betreffende de uitvoer naar landen buiten de Gemeenschap die ertoe strekt of tot gevolg heeft, dat de mededinging binnen de Gemeenschap wordt verhinderd, beperkt of vervalst, en die de handel tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden, binnen de werkingssfeer van artikel 85, lid 1, van het Verdrag valt (arresten Suiker Unie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 651, punten 580 en 599-601, en CRAM en Rheinzink/Commissie, reeds aangehaald in punt 1335, punten 24-31).

3786 In casu moet dus worden nagegaan, of, zoals de Commissie stelt, uit de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen elementen kon worden afgeleid, dat de leden van het ECEC in dat comité voor de export de versterking van de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten nastreefden. In dat geval mocht de Commissie namelijk vaststellen, dat de activiteiten van het ECEC met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedragingen opleverden.

3787 Bij het onderzoek van die vraag moet worden beoordeeld, of de Commissie heeft aangetoond, dat de samenwerking binnen het ECEC ertoe strekte het „binnendringen van concurrenten op de respectieve thuismarkten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 5 van de bestreden beschikking).

3788 Volgens artikel 1 van de akte tot oprichting van het ECEC van 6 december 1979 en artikel 1 van de akte van 26 september 1986 heeft het ECEC tot doel, „het op informele basis bevorderen van de samenwerking tussen West-Europese producenten die belang hebben bij de export van ander cement dan wit, gekleurd of aluminiumcement en cement voor aardoliebronnen naar landen buiten West-Europa" (documenten nrs. 33.126/16786—16789 en 12516—12518). In artikel 2 van die akten wordt met betrekking tot het „werkterrein" gesteld, dat het ECEC „niet discussieert over, of zich bezighoudt met de uitvoer van de leden naar de landen van West-Europa of de Verenigde Staten" (dezelfde documenten).

3789 De notulen van de vergadering van 23 januari 1979 te Parijs (bestreden beschikking, paragraaf 30, punt 2; documenten nrs. 33.126/12751 en 12752) bevestigen, dat het ECEC „de bevordering van export en de uitwisseling van handelsinformatie" tot doel had. In een interne nota van Ciments français van 7 maart 1989 wordt nog gesteld, dat „binnen het ECEC enkel statistische informatie en prognoses per land worden uitgewisseld, die uitsluitend betrekking hebben op hoeveelheden buiten Cembureau" (bestreden beschikking, paragraaf 35, punt 6; documenten nrs. 33.126/4466 en 4467).

3790 Daaruit volgt, dat de samenwerking binnen het ECEC strekte tot bevordering van de uitvoer van verschillende soorten grijs cement, maar niet de uitvoer naar West-Europa en de Verenigde Staten. Uit die documenten blijkt niet, dat het echte doel van de ECEC-leden was, de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te versterken.

3791 De Commissie erkent, dat er „in de akten van oprichting van ECEC geen rechtstreeks verband bestaat tussen de regel van de thuismarkt en het kanaliseren van de export" (bestreden beschikking, paragraaf 58, punt 3). Zij stelt evenwel, dat de rechtmatigheid van de activiteiten van het ECEC in hun context moet worden beoordeeld. Uit verschillende documenten blijkt volgens haar, dat het voor de toepassing van de regel van eerbiediging van de thuismarkten noodzakelijk was, te weten hoeveel cement werd uitgevoerd naar derde landen, zodat de kanalisering van de productieoverschotten kon worden verzekerd. In de bestreden beschikking (paragraaf 58, punt 2) verwijst de Commissie in dat verband naar de interne nota van Blue Circle van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 2; documenten nrs. 33.126/11332—11334). In de onderhavige procedure beroept zij zich voorts op de nota's van Vicat betreffende de ECEC-vergadering van 11 en 12 september 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 33, punt 3; documenten nrs. 33.126/6139—6142).

3792 Vastgesteld moet evenwel worden, dat de nota van Blue Circle van 1 december 1983 afkomstig is van een onderneming die geen lid was van het ECEC en dat de inhoud daarvan geen rechtstreeks verband heeft met de activiteiten van dat comité voor de export. Hoewel daarin wordt gesproken van een verband tussen de eerbiediging van de thuismarkten en het kanaliseren van de productieoverschotten, kan op grond van het loutere bestaan van een comité voor de export niet worden aangenomen, dat de leden daarvan met hun activiteiten binnen dat comité beoogden het „binnendringen van concurrenten op de respectieve thuismarkten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 5 van de bestreden beschikking). De nota's van Vicat van 11 en 12 september 1985 bewijzen alleen, dat binnen het ECEC uitvoerprijzen werden aanbevolen, hetgeen de betrokken verzoeksters trouwens niet ontkennen, en dat het aanbod toentertijd op de uitvoermarkten groter was dan de vraag, waardoor de prijzen op die markten waren gedaald. Zij tonen evenwel geenszins aan, dat de leden van het ECEC hun productieoverschotten wensten te kanaliseren om de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te versterken.

3793 Volgens de Commissie blijkt het verband tussen de activiteiten van het ECEC en de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten uit de volgende drie elementen (bestreden beschikking, paragraaf 58, punt 3): in de eerste plaats waren de ECEC-leden rechtstreeks of indirect lid van Cembureau, zodat zij alle gebonden waren aan de verplichting om het principe van de thuismarkten te eerbiedigen. In de tweede plaats waren de EPC-leden, met uitzondering van Blue Circle, via hun nationale verenigingen indirect lid van het ECEC, waardoor de activiteiten van het EPC van invloed waren op de gedragingen en activiteiten van het ECEC en zijn leden. Het EPC had juist tot doel de thuismarkten te beschermen. In de derde plaats zou uit de in paragraaf 33, punten 4 en 5, van de bestreden beschikking bedoelde documenten blijken, dat de activiteiten van het ECEC niet beperkt bleven tot de „grote export"-markten. Volgens de Commissie hebben de ECEC-leden tijdens hun vergaderingen de import- en de vraag-en-aanbodsituatie in de aangesloten landen besproken. De ECEC-leden zouden aldus een verband hebben gelegd tussen de binnenlandse markten en de „grote export"-markten.

3794 Onderzocht moet worden, of de Commissie op grond van die elementen mocht concluderen, dat doel en gevolg van de samenwerking binnen het ECEC was, de regel van het eerbiedigen van de Europese thuismarkten te versterken.

A — Rechtstreeks of indirect lidmaatschap van de ECEC-leden in Cembureau

3795 In de bestreden beschikking beklemtoont de Commissie, dat de leden van het ECEC rechtstreeks of indirect lid waren van Cembureau. In de onderhavige procedure wijst zij op de historische band tussen Cembureau en het ECEC, die blijkt uit de nota van Blue Circle van 9 april 1981.

3796 Vastgesteld moet worden, dat uit die nota blijkt, dat er tussen Cembureau en het ECEC geen enkele institutionele band bestond. Het ECEC was immers opgericht nadat Cembureau had beslist niet langer zelf een comité voor de export te handhaven (supra, punt 3774). Hoewel alle ECEC-leden inderdaad rechtstreeks of indirect lid waren van Cembureau, volstaat die omstandigheid op zichzelf niet om aan te tonen, dat doel en gevolg van de samenwerking binnen het ECEC de regel van het eerbiedigen van de Europese thuismarkten te versterken.

3797 In de bestreden beschikking (paragraaf 58, punt 3, sub a) mocht de Commissie niet stellen, dat de ECEC-leden op grond van hun rechtstreekse of indirecte lidmaatschap van Cembureau

„alle gebonden [zijn] aan de verplichting om het principe van de thuismarkten te eerbiedigen. Hierdoor is deze verplichting van invloed op hun gedragingen, in die zin dat zij hun productieoverschotten naar derde landen moeten kanaliseren."

3798 Door dit te stellen neemt de Commissie immers slechts aan wat zij diende te bewijzen, namelijk dat er een verband bestond tussen de activiteiten van het ECEC en de regel van eerbiediging van de thuismarkten. Verder kan niet a priori worden uitgesloten, dat een aantal rechtstreekse en indirecte leden van Cembureau in het ECEC een vorm van samenwerking hebben ingevoerd die niets van doen had met de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten. Dienaangaande zij beklemtoond, dat het ECEC is opgericht in 1979, dus vier jaar voor de sluiting van de Cembureau-overeenkomst in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983.

3799 Voor de partijen bij de Cembureau-overeenkomst die na de sluiting daarvan deelnamen aan het ECEC, was de tijdens de vergaderingen van dat comité voor de export uitgewisselde informatie betreffende de derde markten uiteraard nuttig om hun productieoverschotten naar niet-Europese bestemmingen te kanaliseren, en werd de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst voor hen dus vergemakkelijkt. Tot de leden van het ECEC behoren verschillende rechtstreekse leden van Cembureau (FIC, SFIC, Aalborg, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Italcementi, Cementir en AGCI), wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst buiten kijf staat, gelet op hun deelneming aan de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd (supra, punten 1342-1403).

3800 Dat betekent evenwel niet, dat de in het kader van het ECEC tussen alle leden van dat comité georganiseerde samenwerking strekte tot versterking van de regel van eerbiediging van de thuismarkten. Dienaangaande zij beklemtoond, dat tot de leden van het ECEC onder meer Unicem en verschillende indirecte leden van Cembureau behoren, wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst in dit stadium nog niet is aangetoond. Het bewijs van de aansluiting van die ondernemingen bij de Cembureau-overeenkomst berust op hun deelneming aan een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst (supra, punten 1305 en 1404-1417), welke als kenmerk heeft dat hij hetzelfde doel heeft als de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragrafen 46, punten 1 en 2, en 65, punt 3, eerste alinea). Door de onrechtmatigheid van de activiteiten van het ECEC aan te tonen op basis van een aanvaarding van de regel van eerbiediging van de thuismarkten, welke ten aanzien van die ondernemingen wordt verondersteld wegens hun rechtstreekse of indirecte lidmaatschap van Cembureau, heeft de Commissie in werkelijkheid een cirkelredenering gevolgd. In het kader daarvan wordt de aansluiting van de ondernemingen bij de Cembureau-overeenkomst bewezen geacht door hun deelneming aan een mededingingsregeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, terwijl het feit, dat het doel hetzelfde is, wordt aangetoond op basis van een veronderstelde aanvaarding van de regel van eerbiediging van de thuismarkten.

3801 Om de in artikel 5 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen als inbreuk in aanmerking te kunnen nemen, moest de Commissie dus aantonen, dat de activiteiten van het ECEC strekten tot eerbiediging van de regel van de thuismarkten, zonder daarbij uit te gaan van een vermoeden van aanvaarding van die regel op grond van het rechtstreekse of indirecte lidmaatschap van Cembureau van de ECEC-leden. Enkel onder die voorwaarde had de deelneming van Unicem en de betrokken indirecte leden van Cembureau aan de activiteiten van het ECEC als een duidelijk blijk van hun aanvaarding van de gemeenschappelijke regel van eerbiediging van de thuismarkten kunnen worden beschouwd.

3802 Indien de andere twee door de Commissie in de paragrafen 30 tot en met 34, 58 en 60 van de bestreden beschikking aangevoerde elementen mochten aantonen, dat de samenwerking in het kader van het ECEC er inderdaad toe strekte het „binnendringen van concurrenten op de respectieve thuismarkten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 5 van de bestreden beschikking), en dat de binnen het ECEC georganiseerde samenwerking en de Cembureau-overeenkomst dus hetzelfde doel hadden, zou de rechtstreekse of indirecte aansluiting van de ECEC-leden bij Cembureau ten slotte een relevante factor zijn om te bepalen of de activiteiten van het ECEC correspondeerden met een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

B — Betrekkingen tussen het ECEC en het EPC

3803 In de bestreden beschikking wijst de Commissie op de banden die zouden hebben bestaan tussen het ECEC en het EPC. Enerzijds zou het Steering Committee van het ECEC voor de verbinding tussen het ECEC en het EPC hebben gezorgd. In dat verband verwijst de Commissie naar de akte van oprichting van het ECEC van 6 december 1979, waarin werd bepaald dat twee leden van het Steering Committee van het ECEC gekozen moesten worden uit de leden die in de algemene vergadering van het ECEC recht hadden op twee of drie stemmen, dat wil zeggen uit de grote exporteurs, die lid waren van het EPC. Om de institutionele band tussen het ECEC en het EPC aan te tonen, heeft zij in de onderhavige procedure nog gewezen op de gemeenschappelijke oorsprong van de twee comités voor de export, die zou blijken uit de nota van Blue

Circle van 9 april 1981 (bestreden beschikking, paragraaf 30, punt 1; documenten nrs. 33.126/11338—11340), en op het feit, dat het ECEC en het EPC een gemeenschappelijk secretariaat hadden, het ECMEC. Verder beklemtoont zij, dat informatie over het EPC is meegedeeld aan het ECEC (bestreden beschikking, paragraaf 32, punt 2). Zo wordt in de notulen van de vergadering van 23 januari 1979 te Parijs (bestreden beschikking, paragraaf 30, punt 2; documenten nrs. 33.126/12751 en 12752) gesteld: „De grootste exporteurs zullen (...) van tijd tot tijd blijven bijeenkomen en hun standpunten over de commerciële problemen zullen meegedeeld worden aan de andere leden van [het ECEC] via hun vertegenwoordigers in dit Comité." In de bestreden beschikking (paragraaf 32, punten 2 en 3) geeft de Commissie enkele voorbeelden van die informatie-uitwisseling. Ook al bestond er tussen het ECEC en het EPC geen „institutionele band" meer op grond van de akte van oprichting van het ECEC van 26 september 1986, die niet meer in een bijzondere rol voor de grote exporteurs in het Steering Committee van het ECEC voorzag, blijkt volgens de Commissie dat de informatie van het EPC nog steeds regelmatig aan het ECEC werd doorgegeven, zelfs na 26 september 1986 (bestreden beschikking, paragrafen 32, punt 3, en 58, punt 3, sub b).

3804 Aangezien de Commissie van mening was, dat het EPC de eerbiediging van de thuismarkten als regel had, nam zij aan, dat de banden tussen het EPC en het ECEC de activiteiten van deze laatste „besmetten".

3805 Allereerst moet worden onderzocht, of de verschillende bewijzen die de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 32) heeft aangevoerd, de conclusie wettigden, dat de banden tussen het EPC en het ECEC zodanig waren, dat het EPC noodzakelijkerwijs de gedragingen van het ECEC heeft beïnvloed.

3806 Dienaangaande moet op grond van de bewijsstukken die de Commissie in de bestreden beschikking vermeldt, worden vastgesteld, dat de leden van het ECEC altijd hebben gemeend, dat hun comité voor de export andere kenmerken en een andere identiteit had dan het EPC.

3807 In de notulen van de ECEC-vergadering van 22 maart 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 32, punt 2; documenten nrs. 33.126/14289—14294) wordt verklaard:

„Het ECEC heeft een andere identiteit en karakter dan het EPC, de CMA [supra, punt 1040] of zelfs Cembureau. Het ECEC is dienstig geweest doordat het de leden een forum bood om elkaar te ontmoeten, om zaken te bespreken en om prijsinformatie en statistieken uit te wisselen, en doordat het ons in staat heeft gesteld, de concurrentievoorwaarden op de markt beter te begrijpen."

3808 In de notulen van de ECEC-vergadering van 23 januari 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 32, punt 2; documenten nrs. 33.126/12667—12674) wordt bevestigd:

„Het EPC beschouwt zich als een geheel onafhankelijk orgaan. (...) Het EPC wil slechts weinig leden hebben, omdat een kleiner aantal deelnemers de discussie vergemakkelijkt."

3809 De bijzondere kenmerken van het ECEC, vergeleken met het EPC, werden dus door de leden van het ECEC zelf beklemtoond.

3810 Uit het dossier en met name uit de notulen van de vergaderingen van het Steering Committee van het ECEC van 21 februari 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 32, punt 2; documenten nrs. 33.126/14266 en 14267) en 22 januari 1986 (hetzelfde punt; documenten nrs. 33.126/12614—12616) en van de ECEC-vergadering van 23 januari 1986 (hetzelfde punt; documenten nrs. 33.126/12667—12474) blijkt trouwens, dat er tussen het ECEC en het EPC een zekere spanning bestond. De leden van het ECEC wensten een nauwere samenwerking met het EPC, hetgeen de leden van het EPC evenwel hebben geweigerd. In de nota van Ciments français, een lid van het EPC, van 28 mei 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 32, punt 3; documenten nrs. 33.126/18218 en 18219) wordt verklaard, dat de relatie tussen het ECEC en het EPC „moeilijk" was en dat er tussen de twee comités zelfs een „gebrek aan vertrouwen" heerste. Aan het ECEC werd echter een beperkte toegeving gedaan. Zo staat in de nota van Ciments français, dat de voorzitter van het EPC is verzocht Gac, secretaris van het ECMEC, het gemeenschappelijke secretariaat van het ECEC en het EPC (bestreden beschikking, paragraaf 30, punt 3), te machtigen „in het ECEC aan de ECEC-leden per land, maar niet per onderneming gegroepeerde [algemene] inlichtingen zonder commercieel belang te verstrekken (prijs- en mededingingsvoorwaarden, enz.)". In die nota wordt evenwel gepreciseerd, dat het niet wenselijk is, „dat een vertegenwoordiger van Policy [dat wil zeggen het EPC] bij het ECEC verslag uitbrengt over de activiteiten van dat orgaan [aangezien] de ene organisatie niet ondergeschikt is aan de andere en die ondergeschiktheid ook niet mag worden gecreëerd".

3811 Onder die omstandigheden kan de Commissie niet stellen, dat het bestaan van een band tussen het ECEC en het EPC op het niveau van het Steering Committee van het ECEC en het bestaan van een gemeenschappelijk secretariaat voor de twee comités de activiteiten van het ECEC hebben beïnvloed.

3812 Verder moet nog worden onderzocht, of de informatie betreffende het EPC die metterdaad aan het ECEC is verstrekt, aantoont dat het ECEC de eerbiediging van de thuismarkten tot doel had. Paragraaf 32, punten 2 en 3, van de bestreden beschikking verwijst dienaangaande naar verschillende verslagen van vergaderingen van het ECEC en van het Steering Committee van het ECEC, namelijk de verslagen van de ECEC-vergaderingen van 14 maart 1984 (documenten nrs. 33.126/14257—14262), 11 september 1984 (documenten nrs. 33.126/14303—14309), 14 december 1984 (documenten nrs. 33.126/14310—14315), 22 maart 1985 (documenten nrs. 33.126/14289—14294), 23 januari 1986 (documenten nrs. 33.126/12667—12674) en 23 september 1988 (documenten nrs. 33.126/12627—12634), verslagen van de vergaderingen

van het Steering Committee van het ECEC van 21 februari 1985 (documenten nrs. 33.126/14266 en 14267), 22 januari 1986 (documenten nrs. 33.126/12614—12616 en 12667—12674), 10 juni 1986 (documenten nrs. 33.126/12607—12610), en de met de hand geschreven nota's van Italcementi betreffende de vergadering van het Steering Committee van het ECEC van 22 september 1988 of de ECEC-vergadering van 23 september 1988 (documenten nrs. 33.126/3418—3421).

3813 Om te beginnen wordt in de notulen van de ECEC-vergadering van 14 maart 1984 in het hoofdstuk „Verslag van het EPC" vermeld, dat volgens dit comité „de omzet dat jaar sterk was gestegen in de [markt van de] Middellandse Zee, was verbeterd in de markten rond de Rode Zee, maar was gedaald in de Golf. Andere markten gaven een aanzienlijke verbetering te zien." In dat document wordt gesteld: „De Oost-Westbetrekkingen waren moeilijk (...) De contacten tussen afzonderlijke ondernemingen waren evenwel zeer nuttig en hebben er zeker toe bijgedragen, dat een beter prijsniveau tot stand is gekomen. Er vond een Oost-Westbijeenkomst plaats te Singapore." Op grond hiervan moet worden aangenomen, dat de informatie die het EPC tijdens de ECEC-vergadering van 14 maart 1988 aan het ECEC heeft meegedeeld, uitsluitend betrekking had op de uitvoer naar derde landen. Hoe dan ook kan uit dat document geen enkel verband worden afgeleid tussen de tijdens die vergadering verstrekte informatie en de eventuele versterking van de regel van eerbiediging van de thuismarkten binnen het ECEC.

3814 In de notulen van de ECEC-vergadering van 11 september 1984 staat te lezen, dat er met betrekking tot het EPC weinig te melden is. Enkel de datum van de volgende EPC-vergadering werd meegedeeld. In de notulen van de ECEC-vergadering van 14 december 1984 staat met betrekking tot het EPC enkel, dat er tussen de voorzitters van het ECEC en het EPC een vergadering is geweest over de betrekkingen tussen de twee comités. Ook die documenten bewijzen niet, dat de activiteiten van het ECEC strekten tot versterking van de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten.

3815 De notulen van de ECEC-vergadering van 22 maart 1985 bevatten één punt over het EPC. Daaruit blijkt, dat verslag is uitgebracht over de situatie op de uitvoermarkten en dat is gesproken over de oprichting van de CMA en de toekomst van het EPC na de oprichting van de CMA. Niets van de tijdens die vergadering verstrekte informatie is echter in verband gebracht met de interne Europese markt.

3816 In de notulen van het Steering Committee van 21 februari 1985 staat, dat „tijdens de laatste EPC-vergadering op 14 februari 1985 wegens tijdgebrek niet kon worden gesproken over de relatie tussen het ECEC en het EPC (...) De deelnemers hebben Couniotakis gemachtigd in contact te blijven met de voorzitter van het EPC teneinde een nauwere wederzijdse samenwerking tussen de twee organisaties tot stand te brengen." Ook de tijdens deze vergadering verstrekte informatie toont niet aan, dat de aan de samenwerking binnen het ECEC ten grondslag liggende regel de versterking van de regel van eerbiediging van de thuismarkten was.

3817 Zoals de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 32, punt 2) beklemtoont, blijkt uit de notulen van de vergadering van het Steering Committee van het ECEC van 22 januari 1986, dat er tussen het ECEC en het EPC een zekere spanning bestond (supra, punt 3810). Uit de notulen van het Steering Committee van het ECEC van 10 juni 1986 blijkt, dat de voorzitter van het ECEC heeft gepoogd, de terughoudendheid van het EPC te overwinnen om informatie aan het ECEC te verstrekken. Uit geen van die notulen blijkt evenwel, dat tijdens die vergaderingen informatie over het EPC is verstrekt die zou aantonen dat de samenwerking binnen het ECEC de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten beoogde te versterken.

3818 Hoewel in de nieuwe akte van oprichting van het ECEC van 26 september 1986 in het Steering Committee geen bijzondere rol werd toebedeeld aan de grote exporteurs, werd bepaalde informatie van het EPC na 1986 nog steeds regelmatig aan het ECEC doorgegeven, zoals de Commissie beklemtoont (bestreden beschikking, paragraaf 32, punt 3).

3819 Het verslag van de ECEC-vergadering van 23 september 1988 vermeldt, dat krachtens een algemeen akkoord tussen de voorzitters van het ECEC en het EPC de informatie over de vergaderingen met de producenten uit het Verre Oosten voor de ECEC-leden beschikbaar was. De met de hand geschreven aantekeningen van Italcementi van de vergadering van het Steering Committee van het ECEC van 22 september 1988 of de vergadering van het ECEC van 23 september 1988 bevestigen, dat EPC-informatie werd doorgegeven aan het ECEC. Italcementi merkte namelijk op: „EPC - 25 % in de eerste drie maanden — 1988 trend — Totaal EPC 10 miljoen. Hispacement, Heracles, Valenciana, Titan - 7 miljoen — Ciments français, Lafarge, Norcem, Cementos del Mar, Hornos Ibéricos, Rezola, Cementa, Blue Circle, Halkis - 3 miljoen" en „Hispacement 1,1 miljoen; Heracles 2,8 miljoen ton; Titan 1,8; Valenciana 1 miljoen — All destinations 10 miljoen." („EPC - 25 % nei primi tre mesi — 1988 trend — Total EPC 10 mil. Hispacement, Heracles, Valenciana, Titan - 7 mil. — Ciments français, Lafarge, Norcem, Cementos del Mar, Hornos Ibéricos, Rezola, Cementa, Blue Circle, Halkis - 3 mil." et „Hispacement 1,1 mil.; Heracles 2,8 mil. ton; Titan 1,8 mil.; Valenciana 1 mil. — All destinations 10 mil.") Zoals de Commissie opmerkt (bestreden beschikking, paragraaf 32, punt 3), zijn dit gegevens die binnen het EPC zijn uitgewisseld. In de met de hand geschreven nota's van Italcementi, die lid van het ECEC, maar geen lid van het EPC was, wordt immers uitdrukkelijk verwezen naar het EPC.

3820 Uit de notulen van de ECEC-vergadering van 23 september 1988 blijkt evenwel, dat de leden van het ECEC tijdens die vergadering de vraag en het aanbod op de uitvoermarkten buiten de Gemeenschap voor de jaren 1988 en 1989 hebben besproken. In die context was de door het EPC aan het ECEC verstrekte en in de met de hand geschreven nota's van Italcementi opgenomen informatie uiteraard dienstig voor de leden van het ECEC, aangezien die een aanwijzing gaf over de uitvoer van de EPC-leden in 1988. Noch op grond van de met de hand geschreven nota's van Italcementi, noch op grond van de notulen van de ECEC-vergadering van 23 september 1988 kan evenwel worden geconcludeerd, dat de activiteiten van het ECEC strekten tot eerbiediging van de thuismarkten door de kanalisering van de productieoverschotten. De betrokken documenten bevatten immers niets waaruit blijkt, dat de door het EPC aan het ECEC verstrekte informatie over de „grote export"-markten verband hield met de bescherming van de Europese thuismarkten.

3821 Zelfs indien wordt aanvaard, dat de eerbiediging van de thuismarkten de aan de samenwerking binnen het EPC ten grondslag liggende regel was, kan op grond van de in paragraaf 32 van de bestreden beschikking vermelde documenten niet worden geconcludeerd, dat de banden tussen het ECEC en het EPC de activiteiten van het ECEC zodanig hadden beïnvloed, dat de leden van dat laatste comité de regel van eerbiediging van de thuismarkten hadden aanvaard voor de activiteiten binnen het ECEC.

C — Geen beperking van de activiteiten van het ECEC tot de „grote export"

3822 Volgens de Commissie bleven de activiteiten van het ECEC niet beperkt tot de „grote export"-markten. In de bestreden beschikking (paragraaf 58, punt 3, sub c) erkent zij, „dat de belangrijkste activiteiten van ECEC bestonden uit het verzamelen en verspreiden van informatie over de verkoop op de verschillende exportmarkten in derde landen". Zij meent evenwel (ibidem), dat die activiteiten „nauw verbonden [zijn] met de bemoeienissen van de ECEC-leden met de binnenlandse markten. Dankzij het feit dat zij van deze gegevens op de hoogte zijn, kunnen de ECEC-leden immers verzekerd zijn van een doeltreffende kanalisering of sturing van de productieoverschotten. De ECEC-leden zijn op deze manier ervan verzekerd dat deze overschotten niet dan in slechts geringe hoeveelheden op de Europese markten worden afgezet." Tot staving van haar betoog verwijst de Commissie naar de in paragraaf 33, punten 4 en 5, van de bestreden beschikking aangehaalde documenten.

3823 Onderzocht moet worden, of uit deze documenten blijkt, dat de leden van het ECEC de productieoverschotten wilden kanaliseren met het oog op „het versterken van de regel van het eerbiedigen van de thuismarkten" (bestreden beschikking, paragraaf 58, punt 5).

3824 Wat de in paragraaf 33, punt 4, van de bestreden beschikking genoemde documenten betreft, staat in de notulen van de ECEC-vergadering van 22 maart 1985 (documenten nrs. 33.126/14289—14294): „Blue Circle kocht 400 000 ton cement in bulk in de DDR. De Oost-Duitse marketing is agressief en de prijs per zak zou kunnen dalen tot 14-15 USD fob."

3825 De Commissie kan evenwel niet op basis van die notulen vaststellen, dat de samenwerking binnen het ECEC ertoe strekte, de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te versterken door de productieoverschotten te kanaliseren. Uit die notulen blijkt immers enkel, dat Blue Circle cement invoerde. In de aangehaalde passage is geen sprake van de noodzaak om de productieoverschotten uit te voeren teneinde de eerbiediging van de thuismarkten te verzekeren.

3826 Verder kan de Commissie niet algemeen stellen (bestreden beschikking, paragraaf 33, punt 4): „Tijdens de volgende plenaire vergaderingen (documenten nrs. 33.126/12617—12674) gaf ieder lid een verslag van de cementimport in zijn land, die meestal afkomstig was uit landen uit

het Oostblok." De notulen van de ECEC-vergaderingen van 18 april 1986 (documenten nrs. 33.126/12665 en 12666), 11 maart 1988 (documenten nrs. 33.126/12635—12641), 23 september 1988 (documenten nrs. 33.126/12627—12634), 14 april 1989 (documenten nrs. 33.126/12622—12626) en 22 september 1989 (documenten nrs. 33.126/12617—12621) bevatten immers geen enkele aanwijzing dat de leden van het ECEC tijdens die vergaderingen informatie hebben uitgewisseld over de invoer van cement in hun land. Tijdens de ECEC-vergaderingen van 23 januari 1986 (documenten nrs. 33.126/12667—12674), 18 april 1986 (documenten nrs. 33.126/12660—12664), 26 september 1986 (documenten nrs. 33.126/12654—12659), 27 maart 1987 (documenten nrs. 33.126/12648—12653) en 25 september 1987 (documenten nrs. 33.126/12642—12647) verklaarden sommige ECEC-leden evenwel, dat in hun land cement werd ingevoerd uit Oost-Europa, Azië en Tunesië.

3827 Vastgesteld moet worden, dat geen van de in het vorige punt genoemde documenten een verband aantoont tussen de invoer uit derde landen en het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten. In geen daarvan is sprake van de noodzaak om de productieoverschotten uit te voeren of vergeldingsmaatregelen te nemen tegen de invoer. Verder blijkt uit die documenten, dat de discussie betreffende de invoer uit derde landen werd gevoerd in het kader van de concurrentie die de uitvoer van die landen voor de uitvoer van de ECEC-landen op de „grote export"-markten betekende. Hoe dan ook, het feit, dat de situatie van de invoer uit derde landen enkele keren is onderzocht, bewijst op zich niet, dat „doel en gevolg van de samenwerking binnen ECEC was het versterken van de regel van het eerbiedigen van de thuismarkten" (bestreden beschikking, paragraaf 58, punt 5).

3828 Wat de in paragraaf 33, punt 5, van de bestreden beschikking vermelde documenten betreft, is het waar dat, zoals de Commissie stelt, in sommige notulen wordt gesproken van informatie betreffende de situatie in de aangesloten landen. De vermelding van een gegeven betreffende een binnenlandse markt van de Gemeenschap tijdens een vergadering van het ECEC of van het Steering Committee van het ECEC bewijst evenwel als zodanig nog niet noodzakelijkerwijs, dat de activiteiten van het ECEC strekten tot „het versterken van de regel van het eerbiedigen van de thuismarkten" (bestreden beschikking, paragraaf 58, punt 5) of met andere woorden tot het voorkomen van het „binnendringen van concurrenten op de respectieve thuismarkten in de Gemeenschap" (artikel 5 van de bestreden beschikking). Derhalve moet worden onderzocht, of de Commissie mocht concluderen dat de uitgewisselde informatie betreffende de binnenlandse markten in verband stond met het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten.

3829 In paragraaf 33, punt 5, van de bestreden beschikking verwijst de Commissie naar vijf documenten, namelijk de notulen van het Steering Committee van het ECEC van 26 maart 1987 (documenten nrs. 33.126/12594—12598) en 10 maart 1988 (documenten nrs. 33.126/12579—12581), de nota's van Italcementi betreffende de vergadering van het Steering Committee van het ECEC van 22 september 1988 of de ECEC-vergadering van 23 september 1988 (documenten nrs. 33.126/3415, 3416 en 3419), de nota's van Italcementi betreffende het Steering Committee van het ECEC van 16 december 1988 (documenten nrs. 33.126/3401 en 3402) en de notulen van de vergadering van het Steering Committee van het ECEC van 13 april 1989 (documenten nrs. 33.126/12566—12569).

3830 In de notulen van het Steering Committee van het ECEC van 26 maart 1987 wordt gesproken van een daling van de uitvoer in 1986 met 24 %: „De daling was bijzonder sterk in Egypte, waar onze leden minder dan de helft van de hoeveelheid van 1985 hebben geleverd. Saudi-Arabië geeft nog steeds een dalende tendens te zien. In West-Afrika had de verandering vooral betrekking op klinker, die met 300 000 ton is gedaald." Verder wordt daarin verklaard, dat de uitvoer van Spanje, Frankrijk en Turkije aanzienlijk was gedaald. Met betrekking tot Spanje wordt gesteld, dat „een sterke binnenlandse vraag gedeeltelijk de vermindering van de export compenseert. De Spaanse bedrijfstak heeft haar capaciteit verminderd."

3831 In de notulen van het Steering Committee van 10 maart 1988 staat: „De aanhoudende daling van de Spaanse uitvoer is een strategische kwestie. Volgens de Spaanse producenten dient een voortdurend hoog productieniveau geen enkel nuttig commercieel of strategisch doel en daarom zijn zij vastbesloten hun uitvoer zo laag mogelijk te houden."

3832 Uit de in de twee vorige punten genoemde notulen kan niet worden geconcludeerd, dat de leden van het ECEC hun productieoverschotten wilden kanaliseren teneinde de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te versterken. Zij bevatten immers slechts informatie over één enkel ECEC-land, namelijk Spanje. Indien het ECEC tot doel had, de productieoverschotten te kanaliseren, zouden de leden van het Steering Committee van het ECEC, gelet op de sterke daling van de uitvoer van de ECEC-leden naar de wereldmarkt waarvan in die notulen sprake is, geneigd zijn geweest tijdens hun vergaderingen van 26 maart 1987 en 10 maart 1988 ook de andere binnenlandse markten van de Gemeenschap te bespreken, en niet enkel de Spaanse markt, die juist geen enkel probleem opleverde voor de eerbiediging van de thuismarkten, aangezien de binnenlandse vraag groot was en de capaciteit was verminderd.

3833 Er zij aan herinnerd, dat het ECEC statutair de samenwerking tussen Europese producenten die belang hebben bij de export van „grijze"-cementsoorten naar de wereldmarkt tot doel had (supra, punt 3788). In die context wilde het Spaanse lid van het Steering Committee aan de andere leden uitleggen, waarom de Spaanse producenten minder sterk aanwezig waren op de „grote export"-markten. Hoe dan ook verklaart de Commissie in de bestreden beschikking evenmin, hoe de uitwisseling van informatie waarover wordt gesproken in de passages uit de notulen van het Steering Committee van het ECEC van 26 maart 1987 en 10 maart 1988, de regel van eerbiediging van de thuismarkten zou hebben moeten versterken.

3834 Onder die omstandigheden bewijzen de notulen van 26 maart 1987 en 10 maart 1988 niet, dat de activiteiten van het ECEC onrechtmatig waren.

3835 In de aantekeningen van Italcementi betreffende de ECEC-vergadering of de vergadering van het Steering Committee van het ECEC van 22 en 23 september 1988 wordt gesproken over de volgende mededelingen:

— „De drijvende silo die in de haven van Brest verankerd was, is blijkbaar op weg naar Algiers, nadat waarschijnlijk een akkoord is bereikt met Lafarge; de drijvende silo Gizan ligt nog steeds in de haven van Sète, welke eenheid goed lijkt te worden behandeld door het havenbedrijf dat zich zou willen wreken op Lafarge die een cementfabriek in de regio had gesloten, waarvandaan cement werd geëxporteerd"; („il silo flottante, che era all'ancora nel porto di Brest, a seguito di probabili accordi con Lafarge ha ripreso il mare diretto apparentemente verso Algeri; il silo flottante Gizan è sempre fermo in rada nel porto di Sète; detta unità sembrerebbe bene accolta dalla compagnia portuale, la quale vorrebbe nella fare uno sgarbo alla Lafarge rea di aver chiuso una cementeria in zona, dalla quale veniva esitato cemento in esportazione");

— „Blue Circle koopt klinker uit Libanon (Holderbank) voor het Verenigd Koninkrijk; zij koopt ook in België [low kali cement]." [„Blue Circle acquista clinker dal Libano (cementeria Holderbank) per U.K.; Tipo quasi a basso tenero in alkali acquista anche dal Belgio."]

3836 Deze mededelingen moeten in verband worden gebracht met het punt in de notulen van de ECEC-vergadering van 23 september 1988 (documenten nrs. 33.126/12627—12634), waarin onder het punt „Invoerterminals" wordt gezegd:

„Torrella vroeg, dat een herziene lijst van drijvende terminals wordt opgesteld en onder de leden verdeeld. De informatie over terminals is uiteraard in het bezit van de individuele leden, aan wie daarom is gevraagd, de desbetreffende gegevens aan het secretariaat door te geven. De gegevens zullen worden verzameld en onder alle leden worden verspreid."

3837 Ofschoon in de aantekeningen van Italcementi betreffende de vergaderingen van 22 en 23 september 1988 een feit wordt vermeld dat betrekking heeft op de gemeenschapsmarkt, namelijk dat Blue Circle cement uit Libanon en België invoerde in het Verenigd Koninkrijk, kan daarmee niet worden aangetoond, dat de ECEC-leden met hun samenwerking in het ECEC de regel van eerbiediging van de thuismarkten probeerden te versterken door hun productieoverschotten te kanaliseren. Aangezien Blue Circle cement invoerde, had zij immers kennelijk niet met het probleem van een overproductie te kampen.

3838 In de aantekeningen van Italcementi betreffende het Steering Committee van het ECEC van 16 december 1988 wordt verklaard, dat het Verenigd Koninkrijk in 1989 2 miljoen ton cement en klinker zal moeten importeren. De auteur van de aantekeningen merkt op, dat als Italcementi hiervoor „als Intertrading bevoegd was geweest" — hetgeen in de bestreden beschikking is vertaald als „hiervoor als verkoopmaatschappij ‚bevoegd' was geweest" — zij had kunnen proberen binnen te dringen in de leveringen aan het Verenigd Koninkrijk, bijvoorbeeld met Joegoslavisch cement.

3839 In de onderhavige procedure wijst de Commissie met nadruk op het gebruik van het woord „bevoegd" in de aantekeningen van Italcementi. Daaruit zou blijken, dat voor de uitvoer naar andere aangesloten landen binnen het kader van het ECEC een voorafgaande toestemming vereist was, hetgeen zou aantonen, dat de aan de samenwerking binnen het ECEC ten grondslag liggende regel de eerbiediging van de thuismarkten was.

3840 In haar antwoord van 23 juni 1998 op een schriftelijke vraag van het Gerecht heeft Italcementi evenwel aan de hand van bewijsstukken verklaard, dat zij op 16 november 1988 de vennootschap Intertrading had opgericht om aanwezig te kunnen zijn op de markt van „international trading" in cement. Toen op 21 december 1988 de aantekeningen betreffende het Steering Committee van het ECEC van 16 december 1988 werden opgesteld, was Intertrading evenwel nog niet ingeschreven in het handelsregister, hetgeen een noodzakelijke voorwaarde is om een bedrijf te mogen uitoefenen. Toentertijd zou Intertrading dus nog niet „bevoegd" zijn geweest om te handelen.

3841 De verklaring van Italcementi moet worden aanvaard. Het gebruik van een hoofdletter in de naam „Intertrading" in de aantekeningen over het Steering Committee van het ECEC van 16 december 1988 wijst er immers op, dat het over een onderneming ging. Italcementi heeft het bewijs overgelegd, dat Intertrading op 9 januari 1989 in het handelsregister is ingeschreven (bijlage 3 bij het antwoord van 23 juni 1998). Vanaf die datum was de onderneming dus „bevoegd" om een bedrijf uit te oefenen. Uit het gebruik van het woord „bevoegd" in de aantekeningen van Italcementi betreffende het Steering Committee van het ECEC van 16 december 1988 kan dan ook niet worden afgeleid, dat het ECEC tot doel had, de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te versterken.

3842 Vervolgens moet worden vastgesteld, dat het Verenigd Koninkrijk blijkens de betrokken aantekeningen cement moest invoeren om aan de binnenlandse vraag te voldoen, hetgeen impliceert dat het aanbod op die markt geringer was dan de vraag. Uit dezelfde aantekeningen blijkt ook, dat Italcementi evenmin met het probleem van overproductie te kampen had en dat zij in die situatie een kans zag om Joegoslavisch cement naar het Verenigd Koninkrijk uit te voeren.

3843 Die aantekeningen tonen dus geenszins aan, dat de activiteiten van het ECEC ertoe strekten, de productieoverschotten te kanaliseren teneinde de regel van eerbiediging van de thuismarkten te versterken.

3844 Ten slotte wordt in de notulen van de vergadering van het Steering Committee van het ECEC van 13 april 1989 verklaard:

„De Franse export van klinker is afgenomen, omdat de capaciteit beperkt is en er een grote vraag bestaat op de markten van de buurlanden, die interessanter zijn. Hoewel de Franse export

naar landen buiten West-Europa is afgenomen, laat het eerste kwartaal van 1989 een stijging zien van 8 % van de totale verkoop zowel die in het binnen- als in het buitenland."

3845 Ook in het door Leboeuf van Ciments français met de hand geschreven verslag van de plenaire vergadering van het ECEC van 14 april 1989 te Brussel (bestreden beschikking, paragraaf 31, punt 3; documenten nrs. 33.126/18201—18204) staat, dat de daling van de cementuitvoer in 1988 „veeleer het gevolg is van de geringe beschikbaarheid in Europa ten gevolge van de gunstige nationale markten en de voorkeur voor intra-Europese handel tegen betere prijzen dan de prijzen bij de ‚grote export', dan van een sterke buitenlandse concurrentie".

3846 De inhoud van die twee documenten weerlegt de opvatting van de Commissie, dat „doel en gevolg van de samenwerking binnen ECEC was het versterken van de regel van het eerbiedigen van de thuismarkten" (bestreden beschikking, paragraaf 58, punt 5) door het „kanaliseren van de productieoverschotten" (paragraaf 58, punten 2 en 3). De uitvoer naar de markten buiten Europa is immers gereduceerd en omgeleid naar Europa. In de genoemde documenten betreffende de vergaderingen van 13 en 14 april 1989 wordt over die feiten geen oordeel uitgesproken, hoewel in de nota's van Leboeuf wordt opgemerkt, dat „het mogelijk is, dat over het algemeen moeilijk kan worden voldaan aan de totale mondiale vraag om uitvoer, te meer aangezien er weinig nieuwe productie-eenheden zijn".

3847 Daaruit volgt, dat de Commissie niet, zoals zij in de bestreden beschikking heeft gedaan, kan stellen dat de „onderling afgestemde feitelijke gedragingen [binnen het ECEC] van invloed zijn geweest op [de] commerciële beslissingen [van de ECEC-leden] voor de thuismarkten. Wanneer deze onderling afgestemde feitelijke gedragingen namelijk niet zouden bestaan en er onzekerheid zou zijn over de voor de voor export beschikbare hoeveelheden en over de daarbij te hanteren prijzen, zouden de leden ertoe hebben kunnen besluiten meer producten in de lidstaten af te zetten, hetgeen de structuur van het intracommunautaire handelsverkeer veranderd zou hebben" (paragraaf 58, punt 4), en dat de ECEC-leden „op deze manier ervan verzekerd [zijn] dat [de productieoverschotten] niet dan in slechts geringe hoeveelheden op de Europese markten worden afgezet" (paragraaf 58, punt 3). Uit de in de punten 3844 en 3845 supra genoemde documenten blijkt namelijk, dat wanneer de prijzen in Europa interessanter waren dan de prijzen voor de „grote export", de ECEC-leden de voorkeur gaven aan intra-Europese handel.

3848 Uit het voorgaande volgt, dat de Commissie niet heeft bewezen, dat de sporadische discussies tijdens de plenaire vergaderingen van het ECEC of van het Steering Committee van het ECEC over de invoer in de aangesloten landen uit de landen van het Oostblok (bestreden beschikking, paragraaf 33, punt 4) en over de binnenlandse markten (paragraaf 33, punt 5) verband hielden met de regel van eerbiediging van de thuismarkten. In geen van die documenten wordt, al was het impliciet, gesproken van een noodzaak om de productieoverschotten te kanaliseren. De verwijzingen naar de binnenlandse markten van de Gemeenschap betreffen problemen van ontoereikende productie, waar zij aantonen dat sommige Europese producenten (Blue Circle en Italcementi) cement wilden invoeren, of geven een verklaring voor de daling van de Spaanse uitvoer buiten Europa. Twee documenten, namelijk de notulen van de vergadering van het Steering Committee van het ECEC van 13 april 1989 en het door Leboeuf van Ciments français met de hand geschreven verslag van de plenaire vergadering van het ECEC van 14 april 1989 te Brussel weerleggen zelfs de opvatting van de Commissie, dat „doel en gevolg van de

samenwerking binnen ECEC was het versterken van de regel van het eerbiedigen van de thuismarkten" (bestreden beschikking, paragraaf 58, punt 5) door het „kanaliseren van de productieoverschotten" (paragraaf 58, punten 2 en 3).

Conclusie

3849 De in de paragrafen 31 tot en met 34, 58 en 60 van de bestreden beschikking vermelde documenten bewijzen, zelfs in hun totaliteit beschouwd, niet dat de leden van het ECEC in het kader van hun samenwerking binnen dit comité voor de export hun productieoverschotten beoogden te kanaliseren teneinde de regel van eerbiediging van de thuismarkten te versterken.

3850 Voor zover de activiteiten binnen het ECEC in artikel 5 van de bestreden beschikking als een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag worden beschouwd, op grond dat zij als oogmerk hadden, het „binnendringen van concurrenten op de respectieve thuismarkten in de Gemeenschap te voorkomen" (bestreden beschikking, paragraaf 58, punten 5 en 6), moet artikel 5 van de bestreden beschikking nietig worden verklaard; de andere middelen en argumenten van de betrokken verzoeksters behoeven niet meer te worden onderzocht.

XI — *De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan, in het kader van het EPC, van een tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (artikel 6 van de bestreden beschikking)*

Inleidende opmerkingen

3851 Volgens artikel 6 van de bestreden beschikking hebben Lafarge, Titan, Heracles, Halkis, Ciments français, Blue Circle, Hispacement, Hornos Ibéricos, Valenciana en haar dochteronderneming Cementos del Mar inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag „door in het kader van het ‚European Export Policy Committee' (EPC) deel te nemen aan een continue onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake het onderzoek naar de situatie op de markten in de Gemeenschap, de verdeling van de markten van derde landen, de vaststelling van de prijzen van voor de ‚grote export' bestemde producten, de uitwisseling van geïndividualiseerde gegevens betreffende de beschikbaarheden voor de uitvoer en over de naar de derde landen verrichte uitvoer met het oogmerk binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen".

3852 De Commissie heeft het begin van die inbreuk vastgesteld op 1 juli 1981, behalve voor de Spaanse ondernemingen, waarvoor het beginpunt op 1 januari 1986 is bepaald. De inbreuk zou

voor alle betrokken ondernemingen tot en met 19 mei 1989 hebben geduurd, behalve wat Blue Circle en Ciments français betreft, waarvoor de einddatum van de inbreuk respectievelijk op 12 oktober 1987 en 17 februari 1989 is vastgesteld.

3853 Ciments français (T-39/95), Lafarge (T-43/95), Valenciana (T-52/95), Heracles (T-57/95), Titan (T-64/95), Hornos Ibéricos (T-69/95), Blue Circle (T-88/95) en Halkis (T-104/95) betwisten zowel het bestaan van de vastgestelde inbreuk als hun deelneming daaraan. Valenciana, Hornos Ibéricos en Blue Circle stellen ook, dat hun rechten van de verdediging zijn geschonden doordat zij tijdens de administratieve procedure onvoldoende toegang hadden tot het dossier van de Commissie, waardoor hun ontlastende stukken zouden zijn onthouden betreffende het in artikel 6 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar. Hornos Ibéricos en Halkis stellen verder, dat de beschikking met betrekking tot de in artikel 6 geconstateerde inbreuk in strijd met artikel 190 van het Verdrag niet toereikend is gemotiveerd.

Bestreden beschikking

3854 Het EPC en de in het kader daarvan vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging wordt behandeld in de paragrafen 30, 35 tot en met 37, 59 en 60 van de bestreden beschikking.

3855 De Commissie beschrijft allereerst de achtergrond van het ontstaan van het EPC (paragrafen 30 en 35). Volgens haar had Cembureau haar comité voor de export opgeheven wegens „de afwijzing door de [Gemeenschap] van iedere vorm van kartels" [interne nota van Blue Circle van 9 april 1981 (bestreden beschikking, paragraaf 30, punt 1; documenten nrs. 33.126/11338—11340)], hetgeen leidde tot de oprichting van de „London Club". De Commissie zet uiteen, dat de grootste cementexporteurs in 1978 van mening waren dat zij buiten de „London Club" bijeen moesten komen. Zo ontstond het EPC (paragraaf 30, punt 2), een informeel comité van ondernemingshoofden (paragraaf 35, punt 2).

3856 Vervolgens noemt de Commissie de verschillende ondernemingen die zij als leden van het EPC beschouwt, waaronder Ciments français, Lafarge, Valenciana, Heracles, Titan, Hornos Ibéricos, Blue Circle en Halkis (paragraaf 35, punt 3). Zij stelt, dat zij niet in het bezit is van statuten van het EPC, die er volgens de verklaring van Gac nooit zijn geweest (paragraaf 35, punt 4).

3857 De Commissie leidt het doel van de het EPC af uit verschillende bewijsstukken, welke worden vermeld in de paragrafen 35, punten 5 tot en met 9, 36 en 37 van de bestreden beschikking.

3858 Zij stelt, dat volgens een met de hand geschreven nota van Ciments français (paragraaf 35, punt 5; document nr. 33.126/4365) de voorzitters met de oprichting van het EPC beoogden „controle uit te oefenen op de exporteurs". Volgens de Commissie lijkt deze interpretatie te worden bevestigd door de interne nota van Blue Circle van 9 april 1981, waarin staat, dat binnen het EPC „de aangesloten ondernemingen vertegenwoordigd [zouden] worden door de hoogste bestuurders".

3859 De Commissie erkent, dat de activiteiten van het EPC vooral betrekking hadden op de exportmarkten en dat de samenwerking binnen het EPC betrekking had op de verdeling van markten, het bepalen van prijzen, het uitwisselen van gegevens en het nastreven van overeenkomsten met andere, in Azië gevestigde exportorganisaties (paragraaf 37). Sommige in paragraaf 35 genoemde documenten en de in paragraaf 36 van de bestreden beschikking genoemde documenten tonen volgens haar evenwel aan, dat het EPC zich niet alleen bezighield met export buiten Europa, maar ook met handel binnen Europa (paragraaf 36, punt 1).

3860 In het aan de juridische beoordeling van de activiteiten van het EPC gewijde deel van de bestreden beschikking stelt de Commissie onder verwijzing naar drie factoren (infra, punten 3870-3873), dat er een verband bestaat tussen de activiteiten van het EPC en de regel van eerbiediging van de thuismarkten (bestreden beschikking, paragraaf 59, punt 1).

3861 Zij stelt (hetzelfde punt, laatste alinea),

„dat de belangrijkste EPC-activiteiten waren gevormd door het verzamelen en verspreiden van informatie over de verkopen van de leden op de verschillende exportmarkten van derde landen. Bovendien verdelen de leden de exportmarkten onder elkaar, stellen de op de diverse markten te hanteren of gehanteerde prijzen vast of delen die aan elkaar mee. Dit alles hangt echter nauw samen met de bemoeienissen van de EPC-leden met de thuismarkten. Doordat de EPC-leden op de hoogte zijn van deze gegevens, kunnen zij de productieoverschotten immers doeltreffend kanaliseren. Zo hebben de EPC-leden de zekerheid dat deze overschotten niet of slechts in zeer geringe hoeveelheden op de Europese markten worden afgezet."

3862 Aangezien de regel van de eerbiediging van de thuismarkten ten grondslag ligt aan de activiteiten van het EPC, concludeert zij (paragraaf 59, punt 2, eerste alinea), „dat één van de doelstellingen van het EPC het beperken van de concurrentie binnen de Gemeenschap is".

3863 Vervolgens (paragraaf 59, punt 3) concludeert zij, dat de samenwerking binnen het EPC via de in de paragrafen 36 en 37 van de bestreden beschikking bedoelde activiteiten een voortdurende onderling afgestemde feitelijke gedraging vormt waardoor de EPC-leden hebben „afgezien van het voeren van een onafhankelijk handelsbeleid en (...) een solidariteits- en controlesysteem [hebben] opgezet met de bedoeling binnendringing van concurrenten op de nationale markten binnen de Gemeenschap te voorkomen".

Onderling afgestemde feitelijke gedraging met de bedoeling binnendringing van concurrenten op de nationale markten binnen de Gemeenschap te voorkomen

3864 Ciments français, Lafarge, Valenciana, Heracles, Titan, Hornos Ibéricos, Blue Circle en Halkis betwisten niet, dat zij aangesloten waren bij het EPC. Zij betwisten evenmin de in paragraaf 37, punten 3 tot en met 6, van de bestreden beschikking vastgestelde feiten, namelijk dat de deelnemers aan het EPC de „grote export"-markten hebben verdeeld, prijzen voor hun exporten hebben vastgesteld en gegevens betreffende hun uitvoer hebben uitgewisseld.

3865 De betrokken verzoeksters beklemtonen, dat hun samenwerking binnen het EPC een verhoging van de prijzen voor uitgevoerd cement beoogde. Die samenwerking hield volgens hen evenwel geen verband met enige regel van eerbiediging van de thuismarkten. De activiteiten van het EPC hadden enkel betrekking op markten van landen buiten de Gemeenschap, zodat zij buiten de werkingssfeer van artikel 85, lid 1, van het Verdrag vielen. Volgens verzoeksters komt het standpunt van de Commissie erop neer, dat elke mededingingsregeling met betrekking tot de uitvoer in een bedrijfstak met overcapaciteit een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag oplevert.

3866 Blue Circle beklemtoont, dat er binnen het EPC geen sprake was van kanalisering van de productieoverschotten. Voor zover het EPC zijn doelstelling van verhoging van de uitvoerprijzen bereikte, zorgde de wet van vraag en aanbod ervoor, dat de uitgevoerde hoeveelheid afnam.

3867 De Commissie is daarentegen van mening, dat de activiteiten van het EPC de mededinging binnen de Gemeenschap hebben vervalst (bestreden beschikking, paragraaf 59) en de handel tussen lidstaten ongunstig hebben beïnvloed (bestreden beschikking, paragraaf 60). Volgens haar ligt de eerbiediging van de thuismarkten van de Cembureau-landen ten grondslag aan de samenwerking bij de „grote export" binnen het EPC (bestreden beschikking, paragrafen 35, punt 9, 37, punt 1, en 59, punt 2). De in de paragrafen 36 en 37 van de bestreden beschikking beschreven samenwerking binnen het EPC is in artikel 6 dan ook in aanmerking genomen als een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige voortdurende onderling afgestemde feitelijke gedraging, die als oogmerk had, het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen".

3868 Zoals de Commissie terecht beklemtoont (bestreden beschikking, paragraaf 37, punt 1), kan samenwerking tussen ondernemingen op de exportmarkten slechts een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag opleveren, indien die samenwerking ertoe strekt of tot gevolg heeft, dat de mededinging binnen de Gemeenschap wordt verhinderd, beperkt of vervalst, en zij de handel tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden (arresten Suiker Unie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 651, punten 580 en 599-601, en CRAM en Rheinzink/Commissie, reeds aangehaald in punt 1335, punten 24-31).

3869 Om te beoordelen of de leden van het EPC in het kader van dat comité in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging, moet dus worden onderzocht, of de Commissie heeft aangetoond, dat hun samenwerking binnen het EPC ertoe strekte het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking).

3870 In de bestreden beschikking (paragraaf 59, punt 1, sub a-c) baseert de Commissie het verband tussen de activiteiten van het EPC en de regel van eerbiediging van de thuismarkten in hoofdzaak op de volgende elementen.

3871 Zij stelt allereerst (punt 1, sub a):

„Volgens [een interne nota van Ciments Français] lag aan de oprichting van het EPC ten grondslag ‚de bedoeling van de voorzitters om controle uit te oefenen over de exporteurs' (zie hiervoor, paragraaf 35, punt 5). In zijn definitie van het WCC (supra, punt 21), waarbij de vergelijking met het EPC wordt gemaakt, geeft Ciments français aan dat het WCC ‚een informele club [is] die voor wit cement is wat het Policy is voor grijs cement' [interne nota van Ciments français van 7 maart 1989; documenten nrs. 33.126/4466 en 4467]; de regel van het WCC is het eerbiedigen van de thuismarkten."

3872 Vervolgens (punt 1, eerste alinea, en sub b) beklemtoont zij de historische band tussen Cembureau en het EPC en het feit, dat de leden van het EPC via hun nationale verenigingen indirect lid waren van Cembureau.

3873 Ten slotte merkt zij op (punt 1, sub c), dat de binnenlandse problemen in de lidstaten diverse malen in EPC-verband zijn bestudeerd. De EPC-leden hebben dus zelf een verband gelegd tussen de binnenlandse markten en de exportmarkten.

3874 Om te beginnen moet worden onderzocht, of de banden tussen het EPC en Cembureau een aanwijzing vormden voor het bestaan van een verband tussen de activiteiten van het EPC en de regel van eerbiediging van de thuismarkten (A). Vervolgens worden de interne nota's van Ciments français onderzocht (B) en de uit de EPC-structuur afkomstige documenten waaruit zou blijken, dat de leden van het comité zelf een verband hebben gelegd tussen de binnenlandse markten en de activiteiten van het EPC (C).

A — Banden tussen het EPC en Cembureau

3875 Om aan te tonen, dat de activiteiten van het EPC strekten tot eerbiediging van de Europese thuismarkten, beklemtoont de Commissie de historische band tussen Cembureau en het EPC (bestreden beschikking, paragraaf 59, punt 1, eerste alinea). Zij voegt daaraan toe, dat de EPC-leden, als indirecte leden van Cembureau, zich aan het thuismarktprincipe moesten houden (hetzelfde punt, sub b).

3876 Volgens Ciments français, Lafarge en Hornos Ibéricos bestond er geen enkele institutionele band tussen Cembureau en het EPC. Het was immers niet het EPC, maar het ECEC dat de „London Club" heeft opgevolgd, zodat er tussen Cembureau en het EPC geen historische band bestond (supra, punt 3855). Bovendien waren de EPC-leden Cembureau vijandig gezind. De in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters beklemtonen voorts, dat hun hoedanigheid van indirect lid van Cembureau de opvatting van de Commissie in deze zaak geenszins kan staven.

3877 Vastgesteld moet worden, dat uit de nota van Blue Circle van 9 april 1981 (bestreden beschikking, paragraaf 30, punt 1; documenten nrs. 33.126/11338—11340) blijkt dat er geen enkele institutionele band tussen Cembureau en het EPC bestond. Het EPC en het ECEC zijn immers opgericht nadat Cembureau had beslist niet langer zelf een comité voor de export te handhaven (supra, punt 3855). Onder die omstandigheden kon de Commissie uit de historische band tussen Cembureau en het EPC niet afleiden, dat de activiteiten van Cembureau van na de oprichting van het EPC, namelijk de sluiting van de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, de activiteiten van het EPC beïnvloedden.

3878 Verder is het weliswaar juist dat de leden van het EPC alle indirect lid waren van Cembureau, doch op zichzelf bewijst dit niet dat de regel van eerbiediging van de thuismarkten de aan de samenwerking binnen het EPC ten grondslag liggende regel was. De verklaring in de bestreden beschikking, dat de EPC-leden zich wegens hun indirecte lidmaatschap van Cembureau aan het thuismarktprincipe moesten houden (bestreden beschikking, paragraaf 59, punt 1, sub b) moet dan ook worden afgewezen. In die passage van de bestreden beschikking neemt de Commissie immers slechts aan wat zij diende te bewijzen, namelijk dat er een verband bestond tussen de activiteiten van het EPC en de regel van eerbiediging van de thuismarkten. Verder kan niet a priori worden uitgesloten, dat een aantal indirecte leden van Cembureau in het EPC een vorm van samenwerking hebben ingevoerd die niets van doen had met de regel van eerbiediging van de thuismarkten van de Cembureau-landen. Dienaangaande wordt niet betwist, dat het EPC is opgericht in 1978 [antwoord van Gac van 30 maart 1990 op een verzoek om inlichtingen van de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 35, punt 2; documenten nrs. 33.126/16766—16777, inzonderheid 16772)], dus vijf jaar voor de sluiting van de Cembureau-overeenkomst in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983.

3879 Verder zij beklemtoond, dat het bewijs van de aansluiting van de EPC-leden, die alle indirecte lid waren van Cembureau, bij de Cembureau-overeenkomst berust op hun deelneming aan een

maatregel tot uitvoering van die overeenkomst (supra, punten 1309, 1310, 1440 en 1441), welke als kenmerk heeft dat hij hetzelfde doel heeft als de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragrafen 46, punten 1 en 2, en 65, punt 3, eerste alinea). Door de onrechtmatigheid van de activiteiten van het EPC aan te tonen op basis van een aanvaarding van de regel van eerbiediging van de thuismarkten welke ten aanzien van die ondernemingen wordt verondersteld wegens hun rechtstreekse of indirecte lidmaatschap van Cembureau, heeft de Commissie in werkelijkheid een cirkelredenering gevolgd. In het kader daarvan wordt de aansluiting van de ondernemingen bij de Cembureau-overeenkomst bewezen geacht door hun deelneming aan een mededingingsregeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, terwijl het feit dat het doel hetzelfde is, wordt aangetoond op basis van de veronderstelde aanvaarding van de regel van eerbiediging van de thuismarkten.

3880 Om de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen als inbreuk in aanmerking te kunnen nemen, moet de Commissie dus aantonen, dat de activiteiten van het EPC strekten tot eerbiediging van de regel van de thuismarkten, zonder daarbij uit te gaan van een vermoeden van aanvaarding van die regel op grond van het indirecte lidmaatschap van Cembureau van de EPC-leden. Enkel onder die voorwaarde kan de deelneming van de leden van het EPC aan de activiteiten van dat comité voor de export als een duidelijk blijk van hun aanvaarding van de gemeenschappelijke regel van eerbiediging van de thuismarkten worden beschouwd.

3881 Indien de andere in de paragrafen 30, 35 tot en met 37, 59 en 60 van de bestreden beschikking aangevoerde elementen aantonen, dat de EPC-leden beoogden het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking), en dat de samenwerking binnen het EPC en de Cembureau-overeenkomst dus hetzelfde doel hadden, zou de indirecte aansluiting van de EPC-leden bij Cembureau ten slotte een relevante factor zijn om te bepalen of de activiteiten van het EPC een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waren (infra, punten 4096-4101).

B — Interne nota's van Ciments français

3882 Volgens Valenciana hebben de interne nota's van Ciments français (documenten nrs. 33.126/4454, 4466 en 4467) waarop in de paragrafen 35, punten 5 en 6, en 59, punt 1, sub b, van de bestreden beschikking commentaar wordt gegeven, slechts een geringe bewijskracht, aangezien zij niet afkomstig zijn van het EPC of van haarzelf en derhalve enkel de auteur ervan kunnen binden. Volgens Hornos Ibéricos kan niet worden aangenomen, dat de betrokken nota's van dezelfde auteur afkomstig zijn en dat die nota's kort na elkaar zijn geschreven.

3883 Er zij aan herinnerd, dat de omstandigheid dat Valenciana niet heeft meegewerkt aan de totstandkoming van de in de bestreden beschikking genoemde nota's in het kader van de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, niet tot gevolg heeft, dat zij niet als bewijs van deze inbreuk aan haar kunnen worden tegengeworpen (arrest Gerecht Empresa Nacional Siderúrgica/Commissie, reeds aangehaald in punt 1053, punt 312). In casu is niet in ernst betwist, dat die nota's, die zijn aangetroffen in het kantoor van de commercieel directeur

van Ciments français, van die onderneming afkomstig zijn. Ciments français is één van de oprichters van het EPC en heeft bovendien van 1978 tot en met 17 februari 1989 ononderbroken aan dat comité deelgenomen [niet betwist antwoord van Gac van 30 maart 1990 op een verzoek om inlichtingen van de Commissie (documenten nrs. 33.126/16766—16777, inzonderheid 16772)]. Onder die omstandigheden, en los van de vraag of die nota's door dezelfde persoon en kort na elkaar zijn opgesteld, moeten de gegevens in die nota's als betrouwbare bewijzen worden beschouwd waarop de Commissie zich mocht baseren om de onrechtmatigheid van de activiteiten van het EPC aan te tonen.

3884 Vervolgens zij vastgesteld, dat volgens de ongedateerde nota van Ciments français (bestreden beschikking, paragraaf 35, punt 6; document nr. 33.126/4454) het WCC „een club [is] met als doel: de bescherming van de thuismarkten — regel: eenieder respecteert zijn thuismarkten en voert zijn overproductie uit met algemene consensus". Volgens de andere nota van Ciments français van 7 maart 1989 (hetzelfde punt; documenten nrs. 33.126/4466 en 4467) is het WCC een „informele club die voor wit cement is wat Policy is voor grijs cement". Geen van de betrokken verzoeksters betwist, dat met „Policy" in die nota het EPC wordt bedoeld.

3885 Die nota's van Ciments français vormen dus een objectieve aanwijzing, dat de EPC-leden de regel van eerbiediging van de thuismarkten probeerden te versterken door hun productieoverschotten naar derde landen te kanaliseren.

3886 Hornos Ibéricos stelt evenwel, dat de Commissie de ongedateerde nota van Ciments français (document nr. 33.126/4454) in de bestreden beschikking onjuist heeft geciteerd. Die nota bevat volgens haar niet de in paragraaf 35, punt 6, van de bestreden beschikking en in de PvB (punt 27) aangehaalde passage volgens welke het WCC „een club [is] met als doel: de bescherming van de thuismarkten".

3887 Dit argument moet worden afgewezen. De betrokken passage staat namelijk op de achterkant van document nr. 33.126/4454, waarvan een recto-versokopie in de doos (supra, punt 95) zat; zij is zowel in de PvB als in de bestreden beschikking juist geciteerd.

3888 In de bestreden beschikking heeft de Commissie ook nog op basis van de passage „les Pdr. ont voulu contrôler les exportateurs" in de ongedateerde nota van Ciments français (document nr. 33.126/4454) geconcludeerd, dat „de bedoeling van de voorzitters [was] om op de exporteurs controle uit te oefenen".

3889 Hornos Ibéricos is van mening dat „Pdr" „producteurs" (producenten) kan betekenen, maar niet „présidents" (voorzitters). Volgens haar heeft de Commissie de afkorting willens en wetens

verkeerd vertaald om te kunnen concluderen dat het document overeenstemde met de inhoud van de nota van Blue Circle van 9 april 1981 (documenten nrs. 33.126/11338—11340), waarin staat, dat de ondernemingen in het EPC vertegenwoordigd waren door de „Chief Executives".

3890 De vraag of „Pdr" sloeg op de „présidents" dan wel op de „producteurs", is evenwel niet beslissend. Belangrijk is, dat in de nota van Ciments français de duidelijke wil tot uiting kwam om de uitvoer te controleren. Wanneer de twee nota's van Ciments français (documenten nrs. 33.126/4454, 4466 en 4467) in onderling verband worden gelezen, blijkt dat die controle noodzakelijk was om de naleving van de regel van eerbiediging van de thuismarkten te garanderen.

3891 Tezamen gelezen vormen die twee nota's dus een objectieve aanwijzing dat de activiteiten van het EPC ertoe strekten het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking).

3892 Ciments français stelt nog, dat de auteur van de nota van 7 maart 1989 (documenten nrs. 33.126/4466 en 4467) met de vermelding dat het WCC een informele club was die voor wit cement was wat Policy was voor grijs cement, enkel wilde beklemtonen, dat het WCC net als het EPC tot doel had, de belangrijkste exporteurs van wit cement bij elkaar te brengen.

3893 Dit argument moet worden afgewezen. Het door de auteur van die nota van 7 maart 1989 tot uiting gebrachte parallellisme tussen het WCC en het EPC is immers algemeen. Uit de ongedateerde nota van Ciments français (document nr. 33.126/4454) blijkt ondubbelzinnig, dat de regel van eerbiediging van de thuismarkten aan de activiteiten van het WCC ten grondslag lag. Gelet op het algemene karakter van het in de nota van 7 maart 1989 tot uiting gebrachte parallellisme tussen die twee comités, vormen die twee nota's tezamen een objectieve aanwijzing, dat de leden van het EPC met hun samenwerking in dat comité voor de export de regel van eerbiediging van de thuismarkten wilden steunen. Bovendien zijn er vele andere aanwijzingen (infra, punten 3894-3915) die de in de bestreden beschikking aan de interne nota's van Ciments français (documenten nrs. 33.126/4454, 4466 en 4467) gegeven uitlegging staven, volgens welke de regel van de eerbiediging van de thuismarkten van de Cembureau-landen ten grondslag lag aan de samenwerking bij de „grote export" binnen het EPC.

C — Uit de EPC-structuur afkomstige documenten waaruit zou blijken, dat de leden van het comité zelf een verband hebben gelegd tussen de thuismarkten en de activiteiten van het EPC

3894 In de bestreden beschikking (paragraaf 36, punt 1) stelt de Commissie vast, dat sommige in paragraaf 35 genoemde en alle in paragraaf 36 genoemde „uit de structuur van het EPC

voortkomende documenten [aantonen] dat het EPC zich niet alleen bezighield met export buiten Europa, maar ook met handel binnen Europa". Uit die documenten zou blijken, dat de leden van het EPC, die zelf een verband zouden hebben gelegd tussen de binnenlandse markten en de exportmarkten, met hun samenwerking binnen het EPC de eerbiediging van de Europese thuismarkten beoogden (bestreden beschikking, paragraaf 59, punten 1 en 2).

3895 In de eerste plaats moet worden vastgesteld, dat de nota's van Gac van 1 september 1986 met de titel „EPC na 1986" (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 4; documenten nrs. 33.126/12771—12773) en 4 november 1986 met de titel „Toekomst van het EPC" (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 5; documenten nrs. 33.126/12775—12778) andere objectieve en met elkaar overeenstemmende aanwijzingen vormen voor het feit, dat de leden van het EPC met hun samenwerking binnen dat comité de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten probeerden te laten naleven.

3896 In de nota van 4 november 1986 werd de „overcapaciteit in West-Europa" beschouwd als een „probleem boven de horizon van onze thuismarkten". In de nota van 1 september 1986 wordt in het kader van de „Eerste optie: status quo handhaven" verklaard, dat „de constante inkrimping van het zakenvolume en de wrijvingen tussen de Europeanen als gevolg van de Griekse plannen om naar de markten van West-Europa te gaan exporteren, reden geven om te denken dat het niet langer voordeel oplevert om in het kader van de bestaande overeenkomst met het EPC door te gaan".

3897 Na de vaststelling dat de Griekse producenten voornemens waren een deel van hun productie af te zetten op de West-Europese markt, uit Gac dus zijn twijfel over de overlevingskansen van het EPC. Dat bewijst, dat althans op dat ogenblik de regel van de eerbiediging van de thuismarkten ten grondslag lag aan de samenwerking bij de „grote export" binnen het EPC.

3898 Volgens Hornos Ibéricos ging het bij de nota's van Gac van 1 september en 4 november 1986 enkel om prognoses over de toekomst van het EPC en gaven zij slechts weer wat algemeen bekend was, namelijk dat de Europese cementindustrie toentertijd met overcapaciteit te kampen had. Ook vermeldt de nota van 4 november 1986, dat de leden van het EPC de kwestie van de overcapaciteit in West-Europa niet wensten te behandelen.

3899 Dit argument moet worden afgewezen. Hoewel uit de nota van 1 november 1986 blijkt dat het probleem van de overcapaciteit „niet grijpbaar genoeg [was] om tot levendige discussies te leiden", tonen die nota, de nota van 1 september 1986 en vele andere documenten (infra, punten 3900-3915) aan, dat er een verband bestond tussen de activiteiten van het EPC en de noodzaak om de productieoverschotten te kanaliseren teneinde de eerbiediging van de Europese thuismarkten te garanderen. Dat verband tussen de activiteiten van het EPC en de regel van eerbiediging van de thuismarkten verklaart, waarom Gac het nodig achtte de overleving van het EPC ter discussie te stellen nadat hij had vastgesteld dat de Griekse producenten voornemens waren een deel van hun productie af te zetten in West-Europa. Het feit dat de aan de productieoverschotten ten grondslag liggende overcapaciteit zelf niet is besproken binnen het

EPC, kan evenwel geenszins afdoen aan de vaststelling, dat de leden van het EPC in het kader van dat comité voor de export hun productieoverschotten wilden kanaliseren teneinde het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking).

3900 In de tweede plaats blijkt uit verschillende in paragraaf 36 van de bestreden beschikking aangehaalde documenten, dat de Europese markten tijdens sommige EPC-vergaderingen ter sprake zijn gebracht in verband met problemen betreffende de intra-Europese handel.

3901 Zo bevatten de ontwerpnotulen van de EPC-vergadering van 18 november 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 2; documenten nrs. 33.126/11365—11373) die aan Blue Circle zijn toegestuurd, op bladzijde 4 de volgende kanttekeningen, die niet in de officiële notulen staan (hetzelfde punt; documenten nrs. 33.126/14062—14068): „Het volgende betreft activiteiten binnen Europa, en ik weet niet zeker of dit in onze notulen moet worden opgenomen? (...) De markt van het Verenigd Koninkrijk wordt onder druk gezet door Spaanse leveranciers. Manglano heeft de afgevaardigden gerust gesteld dat noch Valenciana noch Cementos del Mar bij de handel met het Verenigd Koninkrijk betrokken zijn." Valenciana achtte het dus noodzakelijk, de andere deelnemers aan de EPC-vergadering de verzekering te geven, dat zij noch haar dochteronderneming Cementos del Mar naar het Verenigd Koninkrijk exporteerde.

3902 Volgens Hornos Ibéricos toont de aangehaalde passage uit bladzijde 4 van de aan Blue Circle gezonden ontwerpnotulen aan, dat de besprekingen over de intracommunautaire handel niet binnen de doelstellingen van het EPC viel.

3903 Vastgesteld moet evenwel worden, wat de werkelijke activiteiten van het EPC waren, en niet enkel welke „officiële" doelstellingen hem waren toebedeeld. Niet alleen uit de aan Blue Circle toegezonden ontwerpnotulen van de EPC-vergadering van 18 november 1983, maar ook uit andere documenten blijkt, dat de door de intracommunautaire handel veroorzaakte moeilijkheden tijdens vergaderingen van het EPC zijn besproken.

3904 Zo is in de nota van Gac van 29 augustus 1985 voor de EPC-voorzitter met als titel „Mededeling voor het Steering Committee van het EPC, Athene, 12 september 1985" (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 3; document nr. 33.126/12804) sprake van „hoe serieus de dreiging is dat er Spaans cement in bulk aan de Bouri-terminal in Groot-Brittannië wordt geleverd".

3905 Ook de nota van Marshall, voorzitter van het EPC en leidinggevend bestuurder van Blue Circle, van 14 mei 1987 aan Sir John Milne, voorzitter van Blue Circle, en drie andere personen van die onderneming, betreffende de EPC-vergadering van 13 mei 1987 (bestreden beschikking,

paragraaf 36, punt 6; documenten nrs. 33.126/11344 en 11345) toont aan, dat de door de intracommunautaire handel veroorzaakte problemen tijdens vergaderingen van het EPC zijn behandeld. In die nota is sprake van Griekse invoer in het Verenigd Koninkrijk en van de Cembureau Task Force, en wordt opgemerkt, dat „het gezond verstand begint te werken, ten minste bij Titan. Zij hadden waardering voor de manier waarop wij ze in de Verenigde Staten hebben behandeld" (infra, punten 3964-3966).

3906 Volgens Titan en Hornos Ibéricos is de nota van Marshall van 14 mei 1987 evenwel geen weergave van besprekingen tijdens de EPC-vergadering van 13 mei 1987, maar een samenvatting van een privégesprek van Marshall in de marge van die vergadering. Dit wordt volgens hen bevestigd door het feit, dat in de officiële notulen van de vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 6; documenten nrs. 33.126/13004—13011) geen sprake is van moeilijkheden ten gevolge van de intracommunautaire handel.

3907 Opgemerkt zij dat de nota van Marshall van 14 mei 1987 inderdaad niet de officiële notulen van de vergadering van 13 mei 1987 bevat. Zij geeft echter wel de besprekingen weer die zijn gevoerd tijdens de vergadering van 13 mei 1987. Zij draagt namelijk de titel „European Export Policy Committee — Meeting on 13th May 1987". De verschillende onderdelen van het document (in tegenstelling tot de in punt 3909 infra aangehaalde passage in de derde persoon gesteld) bevatten tijdens de betrokken vergadering verstrekte gegevens die Marshall nuttig acht voor de directie van Blue Circle, alsmede de beoordeling van die gegevens door de auteur van de nota.

3908 Aangenomen moet worden, dat het feit dat in de officiële notulen van de vergadering van 13 mei 1987 (documenten nrs. 33.126/13004—13011) niet over de intracommunautaire handel wordt gesproken, te verklaren is door de wens om de discussie daarover geheim te houden. Verder blijkt, dat wat de EPC-vergadering van 18 november 1983 betreft, de aan Blue Circle gezonden ontwerpnotulen gegevens bevatten over de intra-Europese handel (supra, punt 3901), die eveneens opzettelijk uit de officiële notulen van die vergadering zijn weggelaten.

3909 Slechts in één enkele passage van de nota van 14 mei 1987, namelijk die betreffende de „Cembureau Task Force", wordt gesproken over privégesprekken in de marge van de EPC-vergadering van 13 mei 1987. De stijl en de inhoud van die passage verschilt namelijk van die van de andere passages van de betrokken nota. In die passage verklaart de voorzitter van het EPC: „Ik werd tot tweemaal toe benaderd om te trachten ervoor te zorgen dat de Cembureau Task Force operationeel blijft als een middel om de druk op de Grieken te handhaven. Scancem was bijzonder ongerust en vond (...), dat er enige druk op de Grieken zou moeten worden uitgeoefend" (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 3; documenten nrs. 33.126/11344 en 11345). Niet enkel het feit, dat de voorzitter van het EPC „tot tweemaal toe benaderd" werd, maar ook het doel van die stappen, namelijk de handhaving van druk op de Griekse EPC-leden, tonen aan, dat deze passage van de nota geen betrekking heeft op discussies tijdens de EPC-vergadering van 13 mei 1987 waarop de drie Griekse leden aanwezig waren (infra, punten 3965 en 3966).

3910 Aangezien de onrechtmatigheid van de EPC-vergadering van 13 mei 1987 uitsluitend is vastgesteld op basis van de passages uit de nota van Marshall waarin verslag wordt gedaan van de discussie tijdens die vergadering (supra, punt 3905 en bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 6), moet het argument van Titan en Hornos Ibéricos worden afgewezen.

3911 Voorts wordt in de notulen van de EPC-vergadering van 20 oktober 1988, opgesteld door Ciments français (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 8; documenten nrs. 33.126/18179 en 18180), onder meer meegedeeld, hoever de onderhandelingen tussen Lafarge, Heracles en Titan voor de levering van cement of klinker waren gevorderd (infra, punten 3967 en 3968).

3912 Volgens Titan en Hornos Ibéricos gaat het om een verslag van een privégesprek in de marge van een EPC-vergadering, namelijk een vergadering tussen Lafarge en Ciments français.

3913 Dit argument moet worden afgewezen. Enerzijds draagt dat verslag de titel „Réunion du Policy Committee à Barcelone le 20 octobre 1988". Anderzijds bevat het informatie betreffende verschillende leden van het EPC, zoals Hispacement, Heracles, Titan en Valenciana, en wordt daarin gesteld, dat „de leden verwachten dat hun verkoop in de USA met 5 % zal dalen". Het gaat dus niet om een verslag van een privégesprek tussen vertegenwoordigers van die twee ondernemingen alleen.

3914 Ten slotte hebben de EPC-leden de intra-Europese handel nog besproken tijdens de vergadering van het Steering Committee van 15 februari 1989 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 7; documenten nrs. 33.126/13019—13021), tijdens welke is vastgesteld: „Spanje staat onder toenemende druk van importeurs."

3915 Daaruit volgt, dat verschillende in paragraaf 36 van de bestreden beschikking genoemde en in de punten 3901 tot en met 3914 onderzochte documenten aantonen, dat de leden van het EPC tijdens hun vergaderingen zelf een verband hebben gelegd tussen de intra-Europese handel en de „grote export"-markten. Dit is nog een objectieve en overeenstemmende aanwijzing dat de activiteiten van het EPC ertoe strekten het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking).

3916 Ciments français, Lafarge, Valenciana en Hornos Ibéricos kunnen niet stellen, dat de vermelding van de intracommunautaire handel tijdens de EPC-vergaderingen onbeduidend en toevallig was. Anders dan bij de documenten betreffende het ECEC het geval was (supra, punten 3803-3848), blijkt uit de documenten betreffende verschillende EPC-vergaderingen, dat de intracommunautaire handel binnen het EPC als een probleem werd beschouwd. Zo wordt gesproken van een „dreiging" [„Mededeling voor het Steering Committee van het EPC, Athene, 12 september 1985" (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 3; document nr. 33.126/12804)], van „druk" [ontwerpnotulen van de EPC-vergadering van 18 november

1983 (dezelfde paragraaf, punt 2; documenten nrs. 33.126/11365—11373) en notulen van het Steering Committee van het EPC van 15 februari 1989 (dezelfde paragraaf, punt 7; documenten nrs. 33.126/13019—13021)] die „wrijvingen tussen de Europeanen" veroorzaakten [document „EPC Beyond 1986" (dezelfde paragraaf, punt 4; documenten nrs. 33.126/12771—12773)].

3917 Voorts toont het feit, dat de door de intracommunautaire handel veroorzaakte problemen zijn besproken tijdens vergaderingen van het EPC, aan dat de EPC-leden zelf van mening waren, dat die problemen in dat comité konden worden verholpen. Gelet op dat probleem, leek de kanalisering van de productieoverschotten naar derde landen een voor de hand liggende oplossing voor de leden van een comité dat zich bezig hield met de „grote export" van cement. De eerbiediging van de thuismarkten ging immers hand in hand met de kanalisering van de uitvoer [nota van Blue Circle van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 2; documenten nrs. 33.126/11332—11334)].

3918 Bovendien blijkt uit de nota's betreffende de EPC-vergaderingen, dat de leden van dat comité metterdaad de kanalisering van de productieoverschotten hebben besproken. Tijdens de EPC-vergadering van 13 mei 1987 is gesproken over de pogingen van Blue Circle om cement van Titan naar de markt van de Verenigde Staten te kanaliseren [nota van de EPC-voorzitter aan de voorzitter van Blue Circle betreffende de EPC-vergadering van 13 mei 1987 (supra, punt 3905)]. Verder is tijdens de EPC-vergadering van 20 oktober 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 7; documenten nrs. 33.126/18179 en 18180) vermeld, hoe ver de onderhandelingen tussen Lafarge enerzijds en Heracles en Titan anderzijds voor de levering van cement of klinker gevorderd waren. Die onderhandelingen werden gevoerd in het kader van de pogingen van de West-Europese producenten om de Griekse producenten afzetmarkten voor hun productieoverschotten aan te bieden (supra, punten 3397-3679) in ruil voor hun verbintenis om de regel van de thuismarkten te eerbiedigen (infra, punten 3964-3968).

3919 Uit al de hiervoor onderzochte objectieve en met elkaar overeenstemmende aanwijzingen volgt dus dat, zoals de Commissie stelt, binnen het EPC „het eerbiedigen van de thuismarkten de onderliggende regel voor de samenwerking bij de grote export" was (bestreden beschikking, paragraaf 59, punt 2).

3920 Volgens Halkis had de oprichting van het EPC in 1978 enkel tot doel, de leden de gelegenheid te bieden om de problemen te bespreken waarmee zij op de uitvoermarkten buiten West-Europa te kampen hadden.

3921 Zelfs indien het met de oprichting van het EPC in 1978 nagestreefde doel rechtmatig was, blijkt evenwel uit de in de paragrafen 30, 35 tot en met 37 en 59 van de bestreden beschikking vermelde directe schriftelijke bewijzen, dat de leden van het EPC in het kader van hun activiteiten in dat comité beoogden het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking).

3922 Lafarge en Hornos Ibéricos stellen ook nog, dat de Commissie een grondige economische analyse van de relevante markt, de betrokken ondernemingen en de aard van de producten had moeten verrichten, alvorens te concluderen dat de regel van eerbiediging van de thuismarkten de enig mogelijke verklaring voor de activiteiten van het EPC was.

3923 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in de bestreden beschikking niet is uitgegaan van een parallel gedrag op de markt, maar van de in de paragrafen 30, 35 tot en met 37 en 59 van de bestreden beschikking genoemde en in de punten 3882 tot en met 3918 supra onderzochte directe schriftelijke bewijzen waaruit blijkt, dat de regel van de eerbiediging van de thuismarkten ten grondslag lag aan de samenwerking bij de „grote export" binnen het EPC. Een grondiger economische analyse van de relevante markt had dus geen ander licht op die bewijzen kunnen werpen. Het argument moet dan ook worden afgewezen.

3924 Ten slotte heeft de Commissie de samenwerking binnen het EPC die ertoe strekte het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking) terecht als een onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag aangemerkt. In het kader van het EPC hebben de leden van dat comité, of althans enige van hen, namelijk de risico's van de concurrentie vervangen door een feitelijke onderlinge samenwerking met een duidelijk mededingingsverstorend doel (arresten Suiker Unie e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 651, punt 26, en Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 63).

3925 Lafarge, Hornos Ibéricos, Blue Circle en Halkis verwijten de Commissie, dat zij niet heeft aangetoond, dat de gelaakte uitvoeractiviteiten in het kader van het EPC de mededinging binnen de Gemeenschap hadden verstoord.

3926 Onderling afgestemde feitelijke gedragingen zoals die welke in casu zijn vastgesteld, vallen evenwel zelfs zonder mededingingsverstorend effect op de markt onder artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

3927 Allereerst blijkt uit de letter van deze bepaling dat onderling afgestemde feitelijke gedragingen, ongeacht hun gevolgen, verboden zijn, wanneer zij, zoals hier het geval is (supra, punten 3882-3923), een mededingingsverstorend doel hebben.

3928 Verder veronderstelt het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging weliswaar een gedrag op de markt, maar dat impliceert niet noodzakelijkerwijs, dat dat gedrag concreet tot gevolg heeft, dat de mededinging wordt beperkt, verhinderd of vervalst (zie in punt 1674 supra aangehaalde rechtspraak).

3929 Lafarge, Hornos Ibéricos en Blue Circle verwijten de Commissie ook, dat zij niet heeft aangetoond, dat de gelaakte uitvoeractiviteiten in het kader van het EPC de handel tussen de lidstaten ongunstig hadden beïnvloed.

3930 Artikel 85, lid 1, van het Verdrag, dat mededingingsregelingen verbiedt die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging wordt beperkt en die de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden, verlangt evenwel niet het bewijs dat dergelijke kartels het intracommunautaire handelsverkeer inderdaad merkbaar hebben beïnvloed, welk bewijs trouwens in de meeste gevallen slechts moeilijk rechtens genoegzaam zou kunnen worden geleverd, doch wel het bewijs dat de mededingingsregeling een dergelijk gevolg kan hebben. Aan de voorwaarde van ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten is voldaan, wanneer op basis van een geheel van juridische en feitelijke elementen met een voldoende mate van waarschijnlijkheid kan worden verwacht, dat de vastgestelde mededingingsregeling al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel, de handelsstromen tussen lidstaten kan beïnvloeden (zie in punt 1986 supra aangehaalde rechtspraak). In casu konden de gelaakte activiteiten binnen dat comité, gelet op het doel van het EPC en het economisch gewicht van zijn leden, inderdaad de handel tussen lidstaten merkbaar ongunstig beïnvloeden.

3931 Volgens Ciments français waren de discussies binnen het EPC over de interne problemen van de gemeenschapsmarkt niet verboden bij artikel 85, lid 1, van het Verdrag, aangezien zij betrekking hadden op dumping en de gewettigde bezorgdheid over de steun van de Griekse Staat aan zijn cementindustrie. Blue Circle beklemtoont, dat de overcapaciteit in Europa het gevolg was van de toekenning van onwettige staatssteun.

3932 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie nooit heeft ontkend, dat de Griekse industrie tijdens de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode veel staatssteun ontving (paragraaf 24, punt 2; voetnoot 113). Evenmin heeft zij ontkend, dat de leden van het EPC tijdens de vergaderingen van dat comité hun bezorgdheid hebben geuit over de invoer met dumping en over de staatssteun aan de Griekse ondernemingen. Zoals zij terecht beklemtoont (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 10), zijn die omstandigheden evenwel „in geen geval een rechtvaardiging voor het zelf maatregelen treffen, naast het aan de bevoegde autoriteiten ter kennis brengen van de zaak". Uit de in de paragrafen 30, 35 tot en met 37 en 59 van de bestreden beschikking genoemde en in de punten 3882 tot en met 3914 supra onderzochte documenten blijkt evenwel, dat in het kader van het EPC activiteiten zijn ontplooid ter ondersteuning van de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten door kanalisering van de productieoverschotten naar derde landen. Het ging om een onderling afgestemde feitelijke gedraging die bij artikel 85, lid 1, van het Verdrag verboden was, aangezien zij ertoe strekte, de mededinging binnen de Gemeenschap te beperken en zij de handel tussen lidstaten merkbaar ongunstig kon beïnvloeden. Het argument van Ciments français moet dan ook worden afgewezen.

3933 Uit een en ander volgt, dat de Commissie in de bestreden beschikking mocht concluderen, dat er in het kader van het EPC een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging bestond.

Continuïteit van de onderling afgestemde feitelijke gedraging

3934 In de bestreden beschikking stelt de Commissie, dat de activiteiten binnen het EPC een continue onderling afgestemde feitelijke gedraging hebben gevormd van 1 juli 1981 tot en met 19 mei 1989 (artikel 6).

3935 1 juli 1981 is de datum van de eerste EPC-vergadering waarvan de Commissie kennis heeft (bestreden beschikking, paragrafen 37, punt 3, en 59, punt 4; documenten nrs. 33.126/11442—11446). Die vergadering is evenwel niet een van de vergaderingen die de Commissie in de paragrafen 36 en 59, punt 1, sub c, van de bestreden beschikking aanvoert tot staving van haar verklaring, dat de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten ten grondslag lag aan de samenwerking binnen het EPC. Hoe dan ook, op grond van de notulen van de EPC-vergaderingen van 1 en 2 juli 1981 (documenten nrs. 33.126/11442—11445) kan niet worden geconcludeerd, dat de deelnemers aan die vergaderingen hun productieoverschotten probeerden te kanaliseren teneinde de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te versterken.

3936 Verder bevat de bestreden beschikking geen enkele aanwijzing, dat de activiteiten van het in 1978 opgerichte EPC in 1981 reeds onrechtmatig waren. De in paragraaf 35, punt 5, van de bestreden beschikking aangehaalde passage uit de nota van Blue Circle van 9 april 1981 (documenten nrs. 33.126/11338—11340), naar luid waarvan de EPC-leden ernaar streefden „het evenwicht tussen vraag en aanbod te handhaven", heeft enkel betrekking op de „grote export"-markten. In die nota laakt de auteur het feit, dat „de Grieken en de Spanjaarden een veel groter tonnage op de markt [van de ‚grote export'] hebben gebracht, met rampzalige gevolgen". Zo het EPC reeds in 1981 tot doel had gehad de productieoverschotten naar niet-Europese markten te kanaliseren, zou de gestegen verkoop van de Grieken en de Spanjaarden op die markten niet zijn gekritiseerd.

3937 Onder die omstandigheden moet als begindatum van de vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC 18 november 1983 worden aangehouden, de datum van de eerste in de bestreden beschikking genoemde EPC-vergadering in het kader waarvan de deelnemers de door de intra-Europese cementhandel veroorzaakte problemen hebben besproken (supra, punt 3901).

3938 De in de punten 3904 tot en met 3914 supra onderzochte documenten betreffende de activiteiten van het EPC bevestigen voorts, dat de onderling afgestemde feitelijke gedraging heeft geduurd van 18 november 1983 tot en met 19 mei 1989. Dienaangaande zij verwezen naar de „Mededeling voor het Steering Committee van het EPC, Athene, 12 september 1985" (document nr. 33.126/12804), de nota van de EPC-voorzitter aan de voorzitter van Blue Circle betreffende de EPC-vergadering van 13 mei 1987 (documenten nrs. 33.126/11344 en 11345), de notulen van de EPC-vergadering van 20 oktober 1988 (documenten nrs. 33.126/18179 en 18180) en de notulen van het Steering Committee van het EPC van 15 februari 1989 (documenten nrs. 33.126/13019—13021).

3939 Op grond van al die objectieve en met elkaar overeenstemmende aanwijzingen van de continuïteit van de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging en bij gebreke van enige aanwijzing dat partijen die gedraging hadden beëindigd, mocht de Commissie aannemen, dat de onderling afgestemde feitelijke gedraging had geduurd tot en met 19 mei 1989, de datum waarop de laatste EPC-vergadering is gehouden waarvan de Commissie op de hoogte was en waarvan geen van de betrokken verzoeksters betwist, dat zij heeft plaatsgevonden.

Deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging

3940 Geen van de betrokken verzoeksters betwist, dat zij lid was van het EPC. Uit de verschillende in de paragrafen 35 tot en met 37 en 59 van de bestreden beschikking aangehaalde bewijsstukken blijkt, dat de leden van het EPC met hun samenwerking in het kader van dat comité voor de export hun productieoverschotten probeerden te kanaliseren teneinde het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten te voorkomen" (bestreden beschikking, paragraaf 59, punt 3, en artikel 6).

3941 Heracles, Titan en Halkis stellen dat de Commissie hun deelneming aan de inbreuk niet in aanmerking mocht nemen op de enkele grond van hun lidmaatschap van het EPC, aangezien de officiële doelstellingen van dat comité betrekking hadden op de „grote export"-markten en dus rechtmatig waren.

3942 Vastgesteld moet evenwel worden, dat alle in artikel 6 van de bestreden beschikking genoemde verzoeksters hebben deelgenomen aan vergaderingen van het EPC tijdens welke de deelnemers uitdrukkelijk een verband hebben gelegd tussen de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten en hun samenwerking op de exportmarkten (supra, punten 3900-3914). Derhalve kunnen zij zich niet met een beroep op de „officiële" doelstellingen van het EPC aan hun verantwoordelijkheid voor een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag onttrekken.

3943 Vaststaat namelijk, dat Ciments français, Lafarge, Valenciana, Hornos Ibéricos, Blue Circle en Halkis hebben deelgenomen aan de EPC-vergadering van 18 november 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 2; documenten nrs. 33.126/11365—11373) en dat Blue Circle, Ciments français, Lafarge, Valenciana, Heracles, Titan, Hornos Ibéricos en Halkis de EPC-vergadering van 13 mei 1987 hebben bijgewoond (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 6; documenten nrs. 33.126/13004—13011). Ciments français, Lafarge, Cementos del Mar, de dochteronderneming van Valenciana, Heracles, Titan, Hornos Ibéricos en Halkis hebben deelgenomen aan de EPC-vergadering van 20 oktober 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 7; documenten nrs. 33.126/12791—12799 en 12971—12977). Lafarge en Heracles ten slotte hebben deelgenomen aan de vergadering van het Steering Committee van het EPC van 15 februari 1989 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 7; documenten nrs. 33.126/13019—13021).

3944 Onderzocht moet worden, of deze verzoeksters het bewijs leveren van een distantiëring (infra, punten 3945-3972) op grond waarvan moet worden aangenomen, dat zij ondanks hun aanwezigheid in die vergaderingen niet hebben ingestemd met, noch bij de andere deelnemers de indruk hebben gewekt dat zij instemden met de onrechtmatige doelstellingen die werden nagestreefd in het kader van de EPC-vergaderingen die zij bijwoonden (zie in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

3945 Verschillende verzoeksters stellen een dergelijke distantiëring en andere bijzondere omstandigheden waardoor hun gedrag in het kader van het EPC zou stroken met artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

3946 Zo betoogt Ciments français, dat zij wegens haar zeer geringe aandeel in de uitvoer slechts de hoedanigheid van waarnemer in het EPC had. De in de bestreden beschikking genoemde documenten bevatten volgens haar geen spoor van enigerlei opmerkingen van haar kant. Zij verklaart, geen lid van het EPC meer te zijn sinds februari 1989, dat wil zeggen vóór het begin van het onderzoek van de Commissie.

3947 Dit argument moet worden afgewezen. Uit een interne nota van Ciments français van 7 maart 1989 (bestreden beschikking, paragraaf 35, punt 6; documenten nrs. 33.126/4466 en 4467) blijkt namelijk, dat het EPC de „club van de grootste exporteurs binnen Cembureau" was. Ciments français, die verklaart lid van het EPC te zijn geweest, kan dus niet een zeer gering aandeel in de uitvoer stellen. Bovendien heeft zij verschillende EPC-vergaderingen bijgewoond, met name die van 18 november 1983, 13 mei 1987 en 20 oktober 1988, die ertoe strekten het binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale Europese markten te voorkomen. Door haar aanwezigheid tijdens die verschillende vergaderingen kon zij niet onkundig zijn van het uitdrukkelijk mededingingsverstorende doel ervan. Zij stelt zelfs niet, dat zij zich openlijk van de inhoud daarvan heeft gedistantieerd. Door haar aanwezigheid heeft zij dus ingestemd met, of althans bij de andere deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met het nagestreefde doel (zie in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak). Bijgevolg is haar deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging aangetoond. Wat de duur van de inbreuk betreft, heeft de Commissie terecht rekening gehouden met het feit dat deze onderneming zich op 17 februari 1989 uit het EPC heeft teruggetrokken (bestreden beschikking, paragrafen 35, punt 3, en 59, punt 4, en artikel 6).

3948 Volgens Hornos Ibéricos was haar deelneming aan het EPC uitsluitend ingegeven door de wens zich in het algemeen te informeren over de wereldmarkt van cement, en door economische noodwendigheid in verband met het garanderen van de cementleveringen op de nieuwe uitvoermarkten en met de rentabiliteit van de investeringen. Zij stelt ook, nooit lid van het Steering Committee van het EPC te zijn geweest. Zij was er zich hoe dan ook nooit van bewust geweest, dat de EPC-vergaderingen strekten tot eerbiediging van het beginsel van de thuismarkten.

3949 Bovendien kan volgens Hornos Ibéricos een aantal bewijsstukken niet aan haar worden tegengeworpen. Zij stelt dienaangaande, dat in de notulen van de EPC-vergadering van

18 november 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 2; documenten nrs. 33.126/11365—11373) en in de nota van Gac van 29 augustus 1985, namelijk de „Mededeling voor het Steering Committee van het EPC, Athene, 12 september 1985" (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 3; document nr. 33.126/12804), wordt gesproken van op het Verenigd Koninkrijk gerichte activiteiten van de Spaanse producenten, terwijl Spanje toen nog niet tot de Gemeenschap was toegetreden. De Commissie had voor de inaanmerkingneming van de deelneming van Hornos Ibéricos vanaf 1 januari 1986 geen bewijsstukken van eerdere datum mogen gebruiken.

3950 Vastgesteld moet worden, dat Hornos Ibéricos verschillende EPC-vergaderingen heeft bijgewoond, met name de vergaderingen van 18 november 1983, 13 mei 1987 en 20 oktober 1988, die ertoe strekten het binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale Europese markten te voorkomen. De in het vorige punt genoemde documenten dateren inderdaad van vóór de Spaanse toetreding tot de Gemeenschap. Uit verschillende andere documenten [EPC-vergadering van 13 mei 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 6; documenten nrs. 33.126/13004—13011) en EPC-vergadering van 20 oktober 1988 (dezelfde paragraaf, punt 7; documenten nrs. 33.126/12791—12799 en 12971—12977)] blijkt evenwel, dat Hornos Ibéricos ook nog na 1 januari 1986 aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging bleef deelnemen. Door haar aanwezigheid tijdens die verschillende vergaderingen, kon Hornos Ibéricos niet onkundig zijn van het uitdrukkelijk mededingingsverstorende doel ervan. Zij stelt zelfs niet, dat zij zich openlijk van de inhoud daarvan heeft gedistantieerd. Door haar aanwezigheid heeft zij dus ingestemd met, of althans bij de andere deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met het nagestreefde doel (zie in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak). Bijgevolg is haar deelneming aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging aangetoond.

3951 De Griekse verzoeksters stellen, dat zij wegens hun bijzondere situatie niet verantwoordelijk konden worden gesteld voor de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, zelfs wanneer andere EPC-leden in het kader van dat comité voor de export zouden hebben gepoogd de productieoverschotten te kanaliseren teneinde het binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten van de Gemeenschap te voorkomen.

3952 Heracles en Titan wijzen in het bijzonder op de spectaculaire groei van hun uitvoer naar de markten van de Gemeenschap sinds 1986.

3953 Vastgesteld moet worden, dat in de bestreden beschikking geen enkel bewijs wordt vermeldt waaruit blijkt, dat Heracles en Titan vóór 1986 zouden hebben deelgenomen aan een EPC-vergadering tijdens welke de deelnemers de problemen in verband met de intra-Europese cementhandel hebben besproken. Aangezien de Commissie niet heeft aangetoond, dat Heracles en Titan aanwezig waren tijdens een EPC-vergadering die een onrechtmatig doel had, kon zij jegens hen geen deelneming aan de inbreuk vóór die datum in aanmerking nemen. Daar de Commissie immers zelf erkent, dat de belangrijkste activiteiten van het EPC vooral betrekking hadden op de exportmarkt van derde landen (bestreden beschikking, paragraaf 59, punten 1 en 2), kon de deelneming van een onderneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging die ertoe strekte het binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen, niet uitsluitend worden gebaseerd op het lidmaatschap van dat comité voor de export.

3954 Halkis heeft deelgenomen aan de EPC-vergadering van 18 november 1983 (documenten nrs. 33.126/11365—11373). Vaststaat, dat de deelnemers aan die vergadering beoogden het binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale Europese markten te voorkomen (supra, punten 3901-3903). Door haar aanwezigheid tijdens die vergadering, kon Halkis niet onkundig zijn van het uitdrukkelijk mededingingsverstorend doel ervan. Zij stelt zelfs niet, dat zij zich openlijk van de inhoud daarvan heeft gedistantieerd. Door haar aanwezigheid heeft zij dus ingestemd met, of althans bij de andere deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met het nagestreefde doel (zie in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak). Bijgevolg is haar deelneming op 18 november 1983 aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging aangetoond.

3955 Met betrekking tot de eventuele deelneming van de Griekse producenten aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging na 1986 moet worden vastgesteld, dat de Commissie in de bestreden beschikking erkent dat „[d]e Griekse producenten (...) zich eind 1985-begin 1986 op West-Europa en met name op (...) het Verenigd Koninkrijk [en] Italië" richtten (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 1), en dat het ETF is opgericht als reactie op deze „Griekse bedreiging" (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 2).

3956 Opgemerkt zij, dat de uitvoer van de Griekse producenten naar de gemeenschapsmarkt door de andere producenten niet is opgevat als een loutere poging „zich aan de tenuitvoerlegging van de Cembureau-overeenkomst waarbij [de Griekse producenten] waren aangesloten, te onttrekken" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub b). Het optreden van die producenten werd integendeel beschouwd als een openlijke breuk met de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten, de aan de activiteiten binnen het EPC ten grondslag liggende regel.

3957 Zo wordt in een in het verzoekschrift van Titan en AGCI aangevoerde maar in de bestreden beschikking niet aangehaalde interne nota van Blue Circle van 24 oktober 1986 (document nr. 33.126/11132) met betrekking tot de markt van het Verenigd Koninkrijk verklaard: „De Grieken zijn hier om te blijven. Zolang het vraagstuk de aandacht van de politiek heeft, kunnen zij zich niet stilletjes terugtrekken en aangezien zij niet gebonden zijn aan dezelfde commerciële regels die onze speelruimte beperken, hebben zij met wachten niets te verliezen, maar alles te winnen."

3958 De Commissie geeft drie verklaringen voor wat wordt bedoeld met de „commerciële regels" waaraan de Griekse producenten, anders dan de Britse, niet gebonden waren. Zij stelt dat de auteur van de nota van Blue Circle wilde beklemtonen, dat de Griekse ondernemingen staatssteun ontvingen. De betrokken „commerciële regels" zouden ook kunnen slaan op de CPMA's (supra, punt 91). Ten slotte heeft de Commissie ter terechtzitting in zaak T-64/95 erkend, dat de vermelding van die regels in verband zou kunnen staan met het beginsel van eerbiediging van de Europese thuismarkten.

3959 Los van deze laatste verklaring zij beklemtoond, dat in de betrokken nota wordt verklaard, dat „de Grieken op de markt van het Verenigd Koninkrijk zijn om te blijven". In die nota werden de

Griekse producenten door Blue Circle, een lid van het EPC, dus gezien als producenten die zich niet aan de regel van eerbiediging van de thuismarkten hielden.

3960 Ook uit de nota van Gac van 1 september 1986 met de titel „EPC na 1986" (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 4; documenten nrs. 33.126/12771—12773) blijkt, dat de Griekse producenten niet meer als producenten werden gezien die zich hielden aan de fundamentele regel van eerbiediging van de thuismarkten, die aan de activiteiten van het EPC ten grondslag lag. Daar de leden van het EPC in het bijzonder hun productieoverschotten naar derde markten probeerden te kanaliseren teneinde de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te versterken, was het optreden van de drie Griekse leden van dit comité, namelijk Heracles, Titan en Halkis, voor Gac aanleiding het voortbestaan van het EPC ter discussie te stellen: „De Griekse plannen om naar de markten van West-Europa te gaan exporteren, [geven reden] om te denken dat het niet langer voordeel oplevert om in het kader van de bestaande overeenkomst met het EPC door te gaan."

3961 Hieruit blijkt, dat Heracles, Titan en Halkis, althans vanaf 1 september 1986, de datum van de eerdergenoemde nota van Gac, niet met de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten instemden en dat de andere leden van het EPC hen ook niet zagen als producenten die zich aan die regel dienden te houden. Derhalve kan hun deelneming aan de activiteiten ven het EPC in die periode niet als een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag worden aangemerkt, aangezien die drie ondernemingen zich in de ogen van de andere deelnemers openlijk van het mededingingsverstorende doel van de activiteiten van het EPC hadden gedistantieerd.

3962 Onderzocht moet nog worden, of de deelneming van de Griekse leden van het EPC aan de in de bestreden beschikking bedoelde EPC-vergaderingen van na 1986, getuigt van een eventuele instemming van Heracles, Titan en Halkis met de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten. Vaststaat immers, dat die drie ondernemingen aanwezig waren op de EPC-vergaderingen van 13 mei 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 6; documenten nrs. 33.126/13004—13011) en 20 oktober 1988 (dezelfde paragraaf, punt 7; documenten nrs. 33.126/12791—12799 en 12971—12977). Heracles heeft verder nog de vergadering van het Steering Committee van het EPC van 15 februari 1989 bijgewoond (hetzelfde punt; documenten nrs. 33.126/13019—13021).

3963 Uit geen van de schriftelijke bewijzen betreffende die vergaderingen blijkt evenwel, dat de betrokken Griekse producenten aan de activiteiten van het EPC deelnamen vanuit de optiek: het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking).

3964 Wat om te beginnen de EPC-vergadering van 13 mei 1987 betreft, bevat de nota van de voorzitter van het EPC van 14 mei 1987 aan de voorzitter van Blue Circle en drie andere personen van die onderneming (documenten nrs. 33.126/11344 en 11345) geen enkele aanwijzing voor een wijziging in de houding van Halkis. Met betrekking tot Heracles wordt in de nota verklaard: „Op dit moment vaart er een tweede schip tussen Heracles en Bourie in

het Verenigd Koninkrijk." Ook al wordt daarin met betrekking tot Titan gesteld, dat „het gezond verstand begint te werken", blijkt dat de andere EPC-leden deze onderneming nog niet gebonden achtten aan de regel van eerbiediging van de thuismarkten. Zo wordt in de nota gesproken van de invoer van cement door Titan in Noord-Ierland.

3965 Verder heeft de voorzitter van het EPC in de marge van de EPC-vergadering van 13 mei 1987 verklaard (supra, punt 3909): „Ik werd tot tweemaal toe benaderd om te trachten ervoor te zorgen dat de Cembureau Task Force operationeel blijft als een middel om de druk op de Grieken te handhaven. Scancem was bijzonder ongerust en vond (...), dat er enige druk op de Grieken zou moeten worden uitgeoefend" (bestreden beschikking, paragraaf 24, punt 3; document nr. 33.126/11345).

3966 Daaruit volgt, dat de Griekse leden ten tijde van de EPC-vergadering van 13 mei 1987 door de andere EPC-leden nog als een bron van ongerustheid werd gezien, zodat is gesuggereerd de druk op hen te handhaven. Zelfs indien de overige deelnemers aan de vergadering probeerden het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking) (supra, punt 3905), dan werd dit mededingingsverstorend doel toentertijd door de Griekse producenten nog steeds niet gedeeld.

3967 Met betrekking tot de vergadering van 20 oktober 1988 wordt in de door Ciments français opgestelde nota (documenten nrs. 33.126/18179 en 18180) met name uiteengezet, hoe ver de onderhandelingen tussen Lafarge, Heracles en Titan voor de levering van cement of klinker gevorderd waren. Daarin staat: „Lafarge is verwikkeld in twee onderhandelingen met de Grieken, die erg moeizaam verlopen wegens hun haarkloverij." Er is ook sprake van „bilaterale besprekingen met de Grieken".

3968 Er zij aan herinnerd, dat de andere Europese producenten toentertijd poogden van de Griekse producenten een verbintenis te krijgen om in ruil voor de aankoop van grote hoeveelheden cement door de niet-Griekse Europese producenten niet langer rechtstreeks in Europa te leveren (supra, punt 3918). In de bestreden beschikking heeft de Commissie evenwel niet aangetoond, dat de Griekse producenten hebben toegegeven aan de druk van de andere Europese producenten (zie met name supra, punten 3397 en 3679). Het feit dat in de nota van Ciments français betreffende de EPC-vergadering van 20 oktober 1988 wordt gesteld, dat „onderhandelingen met de Grieken" worden gevoerd en dat „bilaterale besprekingen met de Grieken" aan de gang zijn, toont aan, dat de niet-Griekse EPC-leden toentertijd nog steeds poogden in het kader van hun vergaderingen in dat comité voor de export het „binnendringen van concurrenten op de (...) nationale markten (...) te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking). Het betrokken document bevat evenwel geen enkele aanwijzing, dat de Griekse producenten zich op 20 oktober 1988 bij het beginsel van eerbiediging van de Europese thuismarkten hadden aangesloten.

3969 Ten slotte bevatten de notulen van de vergadering van het Steering Committee van het EPC van 15 februari 1989, waaraan Heracles heeft deelgenomen, evenmin enige aanwijzing dat de andere deelnemers meenden dat de Griekse producenten de regel van de Europese thuismarkten eerbiedigden.

3970 Uit een en ander volgt, dat de Commissie de deelneming van Heracles en Titan aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet in aanmerking mocht nemen vóór 1986 (supra, punt 3953). Verder hebben die twee verzoeksters zich in de loop van 1986 openlijk gedistantieerd van de aan de activiteiten van het EPC ten grondslag liggende regel, en is er geen enkele aanwijzing, dat zij naderhand het beginsel van eerbiediging van de Europese thuismarkten hebben aanvaard. Aangezien de activiteiten binnen het EPC in de bestreden beschikking als een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag zijn aangemerkt omdat zij als oogmerk hadden, het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen", moet artikel 6 van de bestreden beschikking ten aanzien van Heracles en Titan nietig worden verklaard.

3971 De deelneming van Halkis aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk is daarentegen aangetoond door haar deelneming aan de EPC-vergadering van 18 november 1983 (supra, punt 3954), aangezien die onderneming niet heeft aangetoond, dat de samenwerking binnen dat comité voor de export haar gedrag op de gemeenschapsmarkt niet kon beïnvloeden. Het feit dat ook deze onderneming zich in 1986 openlijk heeft gedistantieerd van de aan de activiteiten van het EPC ten grondslag liggende regel, zal in aanmerking worden genomen bij de vaststelling van de duur van haar deelneming aan de inbreuk (infra, punt 3980).

3972 Bij gebreke van enige distantiëring door de andere in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters moet worden geconcludeerd, dat de Commissie terecht eveneens de deelneming van Ciments français, Lafarge, Valenciana, Hornos Ibéricos en Blue Circle aan de inbreuk heeft vastgesteld.

Duur van de deelneming aan de inbreuk van de andere betrokken verzoeksters dan Heracles en Titan

3973 Hiervóór (supra, punt 3937) is reeds vastgesteld, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging bestond vóór 18 november 1983. Vanaf deze datum is de continuïteit van de mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging tot en met 19 mei 1989 aangetoond (supra, punt 3939).

3974 Volgens Hornos Ibéricos en Valenciana heeft de Commissie niet aangetoond, dat hun deelneming aan het EPC na 1 januari 1986 gevolgen heeft gehad in de Gemeenschap.

3975 Anders dan de betrokken verzoeksters stellen, behoefde de Commissie niet aan te tonen, dat hun deelneming aan het EPC in de Gemeenschap gevolgen heeft gehad na 1 januari 1986, aangezien hun deelneming aan een mededingingsregeling met een mededingingsverstorend doel volstaat voor de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Nu hun voortdurende deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging na 1 januari 1986 bleek uit hun aanwezigheid op EPC-vergaderingen met een onrechtmatig doel (supra, punt 3943) en zij niets hebben aangevoerd waaruit blijkt, dat de samenwerking in het kader van het EPC hun gedrag op de gemeenschapsmarkt niet kon beïnvloeden, mocht de Commissie het beginpunt van de deelneming van Valenciana en Hornos Ibéricos aan de inbreuk vaststellen op 1 januari 1986.

3976 Blue Circle en Halkis betwisten de einddatum van de inbreuk die voor hen in aanmerking is genomen.

3977 Blue Circle beklemtoont dat zij op 2 juni 1987 voor het laatst aan een EPC-vergadering heeft deelgenomen. Volgens haar mocht de Commissie het eindpunt van haar deelneming aan de inbreuk dan ook niet op 12 oktober 1987 vaststellen.

3978 Het dossier bevat geen enkel bewijsstuk betreffende de EPC-vergadering van 2 juni 1987. Uit de notulen van de vergadering van dat comité van 13 mei 1987 blijkt evenwel, dat Blue Circle daarbij aanwezig was (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 6; documenten nrs. 33.126/13004—13011). Tijdens die vergadering heeft Marshall, voorzitter van het EPC, de andere deelnemers namelijk meegedeeld, dat „deze vergadering de laatste was waarbij hij Blue Circle vertegenwoordigde". Er zij aan herinnerd (supra, punt 3905), dat de deelnemers aan die vergadering beoogden het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking). Bij gebreke van tegenbewijs moet worden aangenomen, dat de onrechtmatige onderlinge afstemming van 13 mei 1987 het mededingingsgedrag van Blue Circle op de gemeenschapsmarkt ook nog na die datum heeft beïnvloed. Derhalve mocht de Commissie de einddatum van de tegen Blue Circle in aanmerking genomen inbreuk vaststellen op 12 oktober 1987, de datum waarop die onderneming zich uit het EPC heeft teruggetrokken. Met die terugtrekking heeft Blue Circle zich namelijk openlijk gedistantieerd van het mededingingsverstorend doel van de activiteiten van dat comité.

3979 Wat ten slotte Halkis betreft, ten aanzien waarvan de einddatum van de inbreuk is vastgesteld op 19 mei 1989, zij eraan herinnerd, dat zij heeft deelgenomen aan de EPC-vergadering van 18 november 1983, hetgeen haar deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging aantoont (supra, punt 3954). Voorts is vastgesteld, dat de Griekse producenten althans vanaf 1 september 1986 door de andere EPC-leden niet meer werden gezien als producenten die zich hielden aan de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten. Bijgevolg moet artikel 6 ten aanzien van Halkis nietig worden verklaard voor zover daarin wordt vastgesteld, dat zij ook nog na 1 september 1986 inbreuk maakte op artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

3980 Uit een en ander volgt, dat artikel 6 van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard ten aanzien van Ciments français, Lafarge, Blue Circle en Halkis, voor zover daarin een inbreuk vóór 18 november 1983 op artikel 85, lid 1, van het Verdrag wordt vastgesteld en ten aanzien van Halkis voor zover daarin wordt vastgesteld dat die inbreuk ook nog na 1 september 1986 voortduurde.

Schending van artikel 190 van het Verdrag

3981 In repliek verwijt Hornos Ibéricos de Commissie, dat zij haar heeft belet, een efficiënt verweer tegen de bestreden beschikking voor te bereiden, door daarin niet te preciseren, of haar deelneming aan het EPC geschiedde op grond van een overeenkomst of van een onderling afgestemde feitelijke gedraging, terwijl het om twee zeer verschillende juridische kwalificaties gaat, zowel wat de constituerende bestanddelen als de voor de Commissie geldende eisen inzake het bewijs betreft.

3982 Allereerst zij opgemerkt, dat dit een nieuw middel is, dat niet-ontvankelijk is krachtens artikel 48, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering. Hoe dan ook is dit middel volstrekt ongegrond. Zowel uit paragraaf 59 als uit artikel 6 van de bestreden beschikking blijkt immers ondubbelzinnig, dat de Commissie de leden van het EPC, waaronder Hornos Ibéricos, hun deelneming, in het kader van dit comité voor de export, aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging heeft verweten.

3983 Halkis stelt van haar kant, dat de beschikking met betrekking tot de in artikel 6 bedoelde inbreuk niet toereikend is gemotiveerd.

3984 Ook dit middel moet worden afgewezen. In de paragrafen 30 en 35 tot en met 37 van de bestreden beschikking vermeldt de Commissie immers de feiten en de schriftelijke bewijzen op basis waarvan zij in paragraaf 59 concludeert tot het bestaan, in het kader van het EPC, van een continue onderling afgestemde feitelijke gedraging tot kanalisering van de productieoverschotten naar derde landen, die zij vervolgens in artikel 6 van de bestreden beschikking constateert, en tot de deelneming van Halkis aan die inbreuk.

Toegang tot het dossier

A — Belastende stukken

3985 Volgens Hornos Ibéricos ontbrak in het dossier dat haar tijdens de administratieve procedure ter hand is gesteld, een bladzijde van de notulen van de vergadering van het Steering Committee van het EPC van 15 februari 1989, namelijk document nr. 33.126/13020. Zij had derhalve geen opmerkingen betreffende dat document kunnen maken.

3986 Zelfs indien document nr. 33.126/13020 buiten beschouwing wordt gelaten, blijkt evenwel, dat de Commissie in de bestreden beschikking het bewijs van het bestaan van de inbreuk en van de deelneming van Hornos Ibéricos daaraan heeft geleverd. Het argument dat Hornos Ibéricos betreffende een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure moet dan ook worden afgewezen (supra, punt 364).

3987 Volgens Blue Circle zijn de in paragraaf 37, punt 5, van de bestreden beschikking genoemde notulen van de EPC-vergaderingen van 12 november 1981 (documenten nrs. 33.126/11432—11440) en 10 november 1982 (documenten nrs. 33.126/11417—11420) in de PvB onvoldoende ter sprake gebracht.

3988 Zelfs indien de door Blue Circle genoemde documenten buiten beschouwing worden gelaten, blijkt uit de analyse in de punten 3882 tot en met 3915 supra, dat de Commissie in de bestreden beschikking heeft aangetoond, dat de activiteiten van het EPC onrechtmatig waren. Voor het overige wordt de periode waarop die documenten betrekking hebben, voor de betrokken inbreuk niet meer in aanmerking genomen (supra, punten 3973-3980).

B — Ontlastende stukken

3989 Valenciana, Hornos Ibéricos en Blue Circle formuleren een aantal opmerkingen op grond van documenten die zij hebben kunnen inzien naar aanleiding van de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 betreffende de toegang tot het dossier. Huns inziens hadden die documenten tijdens de administratieve procedure dienstig kunnen zijn voor hun verweer tegen het in artikel 6 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar.

1. Zaak T-52/95, Valenciana/Commissie

3990 In de eerste plaats stelt Valenciana in haar memorie van 10 februari 1997, dat verschillende documenten waartoe zij na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 toegang heeft gekregen, aantonen dat de activiteiten van het EPC zich niet uitstrekten tot de uitvoer van grijs cement naar de lidstaten. Ten tijde van de activiteiten van het EPC bestond er tussen de lidstaten integendeel een omvangrijk handelsverkeer in cement. De Spaanse ondernemingen voerden met name grote hoeveelheden grijs cement uit naar markten buiten de Gemeenschap en naar de markten van de lidstaten van de Gemeenschap. Verzoekster verwijst dienaangaande naar het document „Raming van de cementinvoer in het Verenigd Koninkrijk 1988" (document nr. 33.322/1901). Daaruit blijkt volgens haar, dat in 1988 producenten uit zeven van de twaalf lidstaten cement uitvoerden naar het Verenigd Koninkrijk. Ook andere stukken getuigen van de uitvoer door communautaire producenten, met name Spaanse producenten naar Frankrijk [statistieken van SNFCC betreffende de invoer in Frankrijk van cement in 1985 en 1987 (documenten nrs. 33.126/14958 en 14965)] en naar Italië [brief van Lafarge van 19 januari 1989 aan het directoraat Buitenlandse economische betrekkingen (document nr. 33.126/14799)]. Ten slotte blijkt haars inziens uit verschillende documenten uit het dossier betreffende Griekenland, dat de lidstaten voor de cementuitvoer door de EPC-leden op dezelfde voet werden geplaatst als landen buiten de Gemeenschap. Valenciana verwijst in dat verband naar statistieken van Cembureau van mei 1990 (document nr. 33.126/19397) en naar statistieken van AGCI betreffende 1989 (document nr. 33.126/19418). Zij concludeert, dat er tussen de EPC-leden geen enkele afspraak bestond om de communautaire markten van de „grote export" uit te sluiten. Verder blijkt volgens haar uit die documenten dat de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde Cembureau-overeenkomst niet bestond.

3991 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 9 en 61) en in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) het bestaan van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond op basis van directe schriftelijke bewijzen. De Commissie heeft ook op basis van directe schriftelijke bewijzen aangetoond, dat de regel van de eerbiediging van de thuismarkten ten grondslag lag aan de samenwerking bij de „grote export" binnen het EPC en dat Valenciana heeft deelgenomen aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC (PvB, punten 27-29 en 67; bestreden beschikking, paragrafen 30, 35-37 en 59).

3992 Uit de door Valenciana aangevoerde documenten blijkt, dat cement werd uitgevoerd naar Europese bestemmingen. De Cembureau-overeenkomst verbood evenwel niet „de traditionele of zelfs structurele interstatelijke handel" [memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729)], maar verzette zich tegen de „wilde" uitvoer [aantekeningen betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737)], dat wil zeggen de niet gecontroleerde of niet gereglementeerde uitvoer. Bovendien heeft geen van de door verzoekster aangevoerde documenten betrekking op haar marktgedrag. Op grond van die documenten kan dus niet worden vastgesteld, dat zij tijdens de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode betrokken was bij de „wilde export van grijs cement" naar bestemmingen in de Gemeenschap. De onderzochte documenten kunnen dus geen ander licht

werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en de eerbiediging, door Valenciana, van het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten in het kader van het EPC heeft vastgesteld.

3993 Derhalve moet worden geconcludeerd, dat het feit dat Valenciana tijdens de administratieve procedure geen toegang heeft gehad tot de documenten nrs. 33.322/1901, 33.126/14799, 14958, 14965, 19397 en 19418, haar verweer niet kon schaden.

3994 In de tweede plaats wijst Valenciana in haar memorie van 22 december 1997 op een juridisch advies van 24 oktober 1988 dat ten behoeve van Blue Circle is opgesteld door een advocatenkantoor (documenten nrs. 33.126/11256—11259). Uit dat advies blijkt volgens haar, dat het advocatenkantoor, nadat Blue Circle wellicht had uiteengezet welke de activiteiten binnen het ECEC en het EPC waren, en na een grondig onderzoek van de notulen van die comités, Blue Circle heeft gewaarschuwd, dat zij door een eventuele deelneming aan die comités het risico liep dat de samenwerking binnen die comités als een inbreuk op de Amerikaanse antitrustwetgeving werd beschouwd. Indien een inbreuk op het communautaire mededingingsrecht even evident was geweest, zou dat advocatenkantoor volgens Valenciana zijn cliënt zeker van dat risico op de hoogte hebben gebracht. Het juridisch advies is dus een aanwijzing, dat de activiteiten van het EPC niet strekten tot eerbiediging van de regel van de thuismarkten.

3995 Dit argument moet worden afgewezen. Het aan het betrokken advocatenkantoor gevraagde advies had kennelijk betrekking op de toepassing van de Amerikaanse antitrustwetgeving op de activiteiten van het ECEC en het EPC, toen Blue Circle zich afvroeg of het opportuun was zich (weer) bij het ene of het andere comité aan te sluiten. In dat juridisch advies werd Blue Circle evenwel gewaarschuwd in de volgende bewoordingen: „aansluiting bij het ECEC of het EPC zou de onderneming en haar investeringen in de Verenigde Staten blootstellen aan grote risico's op grond van het Amerikaanse burgerlijke en strafrecht. Ook verdient het aanbeveling rekening te houden met de gevolgen van het mededingingsrecht van de Europese Gemeenschap." Al bleef het advies beperkt tot het Amerikaanse recht, toch achtte het advocatenkantoor het dus noodzakelijk, zijn cliënt eraan te herinneren, dat hij er belang bij had, advies in te winnen over de toepassing van het communautaire mededingingsrecht.

3996 In de derde plaats wijst Valenciana in haar memorie van 22 december 1997 op een interne nota van Lafarge van 25 april 1988, waarin de voordelen worden onderzocht van een alliantie van Lafarge met de Spaanse cementfabrikant Uniland (documenten nrs. 33.126/6916—6919): „Een alliantie met Uniland kan strategisch van belang zijn om de invoer door de producenten uit Barcelona te ontraden; aanvallen van Cementos del Mar of uit Valencia kan zij waarschijnlijk niet tegenhouden."

3997 Ook al is, zoals de Commissie in haar memorie van 17 februari 1998 stelt, de inhoud van dit document speculatief, toch blijkt daaruit dat een ander EPC-lid, namelijk Lafarge, Valenciana

niet langer gebonden acht door de regel van eerbiediging van de thuismarkten die aan de activiteiten van het EPC ten grondslag ligt. In het document is immers sprake van een mogelijke „wilde aanval" van Valenciana.

3998 Indien Valenciana tijdens de administratieve procedure toegang tot dat document had gehad, had die procedure met betrekking tot het begin van haar deelneming aan de inbreuk evenwel geen andere afloop kunnen hebben. Het feit dat Valenciana tijdens de administratieve procedure op grond van die interne nota heeft kunnen aantonen, dat zij op 25 april 1988 niet meer werd geacht de onderliggende regel van de activiteiten van het EPC te respecteren, had geen ander licht kunnen werpen op de in de PvB (punten 27-29 en 67) en de bestreden beschikking (paragrafen 30, 35-37 en 59) aangehaalde directe schriftelijke bewijzen waaruit ondubbelzinnig blijkt, dat Valenciana vóór 25 april 1988 heeft deelgenomen aan EPC-vergaderingen, tijdens welke de deelnemers overleg hebben gepleegd teneinde het binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen.

3999 Vaststaat immers, dat Manglano van Valenciana heeft deelgenomen aan de EPC-vergaderingen van 18 november 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 2; documenten nrs. 33.126/11365—11373) en 13 mei 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 36, punt 6; documenten nrs. 33.126/13004—13011). Elke deelneming aan vergaderingen met een duidelijk mededingingsverstorend doel maakt deel uit van een bij artikel 85, lid 1, van het Verdrag verboden onderling afgestemde feitelijke gedraging, indien de onderneming zich niet openlijk distantieert van het resultaat van de vergadering. Valenciana, die zelfs niet stelt, dat zij zich openlijk van de inhoud van die vergaderingen heeft gedistantieerd, heeft door haar aanwezigheid ingestemd met, of althans bij de andere deelnemers de indruk gewekt dat zij instemde met het tijdens die vergaderingen nagestreefde doel (zie in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

4000 Zo gezien had de interne nota van Lafarge van 25 april 1988 dienstig kunnen zijn voor het verweer van Valenciana tegen de in artikel 6 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punten van bezwaar, doch enkel om aan te tonen, dat zij minder lang aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC had deelgenomen.

4001 In haar memorie van 17 februari 1998 stelt de Commissie, dat het bestaan van een bepaalde grensoverschrijdende handel haar verklaringen niet ontkracht. Zij stelt dat in de bestreden beschikking wordt gesproken van het bestaan van die handel. Zij verwijst dienaangaande naar de in paragraaf 36, punt 2, genoemde notulen van de EPC-vergadering van 18 november 1983 (documenten nrs. 33.126/11365—11373) en naar het in paragraaf 36, punt 4, genoemde document van Gac met de titel „EPC na 1986" (documenten nrs. 33.126/12771—12773).

4002 De spanning die binnen het EPC zou hebben bestaan met betrekking tot bepaalde vormen van intracommunautaire handel, kan evenwel niet markeren, dat de nota van Lafarge van 25 april 1988 voor Valenciana tijdens de administratieve procedure dienstig had kunnen zijn om aan te tonen, dat zij minder lang aan de inbreuk heeft deelgenomen.

4003 De Commissie beklemtoont dat die nota vertrouwelijk was, zodat Valenciana tijdens de administratieve procedure geen toegang tot dat stuk kon krijgen.

4004 Dat argument moet worden afgewezen. Het recht van ondernemingen op bescherming van hun zakengeheimen moet in evenwicht worden gebracht met de rechten van de verdediging (arrest Solvay/Commissie, T-30/91, reeds aangehaald in punt 106, punt 88). Niets belette de Commissie om in de passages van de nota van Lafarge die dienstig waren voor het verweer van Valenciana, de vertrouwelijke gegevens onleesbaar te maken.

4005 Uit een en ander volgt, dat de Commissie, door Valenciana tijdens de administratieve procedure geen toegang te verlenen tot de nota van Lafarge van 25 april 1988, de rechten van de verdediging van deze verzoekster heeft geschonden. Aangezien Valenciana heeft deelgenomen aan de EPC-vergadering van 13 mei 1987, waarmee werd beoogd het binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale Europese markten te voorkomen, zou de Commissie haar deelneming aan de inbreuk niettemin tot die datum in aanmerking hebben genomen, zelfs indien verzoekster tijdens de administratieve procedure toegang tot die interne nota had gehad. Daar dit document de beoordeling van de Commissie betreffende de deelneming van Valenciana aan de inbreuk voor de periode na 13 mei 1987 had kunnen wijzigen, moet artikel 6 van de bestreden beschikking ten aanzien van Valenciana nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld dat de inbreuk na die datum heeft voortgeduurd.

2. Zaak T-69/95, Hornos Ibéricos/Commissie

4006 Hornos Ibéricos verwijst in haar memorie van 10 december 1997 naar twee documenten die haars inziens dienstig hadden kunnen zijn voor haar verweer tegen het punt van bezwaar betreffende haar deelneming aan de activiteiten van het EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking).

4007 In de eerste plaats verwijst zij naar een verslag aan de raad van bestuur van Hispacement over een bezoek van twee werknemers van die onderneming aan verzoekster op 26 juni 1986 (documenten nrs. 33.322/2906—2909). In dat verslag wordt met betrekking tot de uitvoer naar Algerije gesteld: „De indruk was dat Hornos Ibéricos momenteel niet bereid is jegens Conmex een verbintenis aan te gaan die haar mogelijkheden om meer uit te voeren kan beperken. Wordt zij daartoe verplicht, dan bestaat het risico dat zij zich niet daaraan houdt en naderhand een uitlegging wordt gezocht om dit te rechtvaardigen." Hornos Ibéricos meent, dat indien de gestelde beperking van de uitvoer naar landen buiten de Gemeenschap ten doel of tot gevolg had dat de mededinging binnen de Gemeenschap werd beperkt, a contrario moet worden aanvaard, dat haar duidelijke standpunt om geen beperking van haar uitvoer te aanvaarden, ook een duidelijke wil veronderstelde om de mededinging binnen de Gemeenschap niet te beperken. Die houding getuigt volgens verzoekster bovendien van haar vaste wil om zelf te beslissen en zelfstandig te handelen.

4008 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 27-29 en 67) en in de bestreden beschikking (paragrafen 30, 35-37 en 59) de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC heeft aangetoond op de basis van directe schriftelijke bewijzen. Het door Hornos Ibéricos aangevoerde document heeft niets van doen met de activiteiten van het EPC. Het kan dus geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie de inbreuk heeft vastgesteld. Verder moet worden vastgesteld, dat de Commissie zich in de PvB (punt 67) en de bestreden beschikking (paragraaf 59) op het standpunt heeft gesteld, dat de activiteiten van het EPC niet strekten tot beperking van de verkoop van cement op derde markten, maar integendeel tot kanalisering van de productieoverschotten naar derde landen teneinde de regel van de Europese thuismarkten te eerbiedigen. De weigering van Hornos Ibéricos om de verkoop in Algerije te beperken, weerlegt dus geenszins de opvatting van de Commissie, maar is daarmee volstrekt in overeenstemming.

4009 In de tweede plaats verwijst Hornos Ibéricos naar de notulen van de EPC-vergadering van 13 februari 1987 te Londen (documenten nrs. 33.126/18181—18187). Volgens haar stond de communautaire cementmarkt niet op de agenda en is deze tijdens de besprekingen niet aan bod gekomen. Uit die notulen kon dus niet worden afgeleid, dat de EPC-leden bewust de situatie van de communautaire cementmarkt hebben onderzocht om een verkoopstrategie te ontwikkelen en uit te voeren om geen cement te leveren binnen de Gemeenschap.

4010 Vastgesteld moet worden, dat Hornos Ibéricos als lid van het EPC noodzakelijkerwijs de notulen van de EPC-vergadering van 13 februari 1987 heeft ontvangen. Zij zou dat document dus tijdens de administratieve procedure hebben kunnen aanvoeren indien zij dat voor haar verweer dienstig had geacht. Derhalve kan er geen sprake zijn van schending van haar rechten van de verdediging (supra, punt 248). Voorts zij eraan herinnerd, dat de Commissie in de PvB (punten 27-29 en 67) en in de bestreden beschikking (paragrafen 30, 35-37 en 59) op basis van directe schriftelijke bewijzen heeft vastgesteld, dat de besprekingen binnen het EPC verband hielden met de intracommunautaire handel. Het feit dat in de notulen van de EPC-vergadering van 13 februari 1987 niet wordt gesproken van de communautaire markt, kan geen ander licht werpen op die directe bewijzen die aantonen dat er binnen het EPC een onderling afgestemde feitelijke gedraging bestond die ertoe strekte de productieoverschotten naar derde landen te kanaliseren, teneinde het binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten van de Gemeenschap te voorkomen.

3. Zaak T-88/95, Blue Circle/Commissie

4011 Blue Circle stelt dat document nr. 33.322/1485 dienstig had kunnen zijn voor haar verweer tegen het punt van bezwaar betreffende haar deelneming aan de activiteiten van het EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking).

4012 Vastgesteld moet worden, dat dit hetzelfde document is als document nr. 33.126/12751, dat zich in de doos bevond (supra, punt 95), en waartoe Blue Circle tijdens de administratieve procedure toegang had.

4013 Blue Circle voert verder een aantal documenten betreffende het ECEC aan (documenten nrs. 33.322/1488—1507), die haar verklaring zouden staven dat de in de bestreden beschikking bedoelde comités voor de export enkel tot doel hadden, het niveau van de prijzen bij de „grote export" te verhogen, en niet, zoals de Commissie steeds heeft gesteld, het volume van die uitvoer te vergroten. Uit die documenten blijkt volgens haar, dat er geen enkel verband was tussen die comités voor de export en het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten. Blue Circle voert aan, dat in document nr. 33.322/1494 uitdrukkelijk wordt gesteld: „overeenkomstig zijn statuten wordt de uitvoer van de leden naar de landen van West-Europa in het comité niet besproken noch op enigerlei wijze behandeld. Geen enkele aanbeveling van het comité kan derhalve betrekking hebben op die uitvoer."

4014 Opgemerkt zij, dat de Commissie het in artikel 5 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar betreffende de activiteiten van het ECEC niet aan Blue Circle ten laste heeft gelegd. Wat de samenwerking bij de „grote export" betreft, is Blue Circle enkel verantwoordelijk gehouden voor de activiteiten van het EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking). De commentaren die Blue Circle formuleert op grond van bewijsstukken betreffende het ECEC zijn derhalve niet relevant voor de inbreuken die haar ten laste worden gelegd. De opmerkingen die Blue Circle op grond van die documenten had kunnen indienen hadden hoe dan ook geen ander licht kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB (punten 27-29 en 67) en de bestreden beschikking (paragrafen 30, 35-37 en 59) heeft geconcludeerd tot het bestaan, binnen het EPC, van een onderling afgestemde feitelijke gedraging die ertoe strekte het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen".

Conclusie

4015 Ten aanzien van Heracles en Titan moet artikel 6 van de bestreden beschikking in zijn geheel nietig worden verklaard. Ten aanzien van Halkis moet het nietig worden verklaard, voor zover daarin een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag vóór 18 november 1983 en na 1 september 1986 wordt vastgesteld. Het moet eveneens nietig worden verklaard ten aanzien van Ciments français, Lafarge en Blue Circle, voor zover daarin een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag vóór 18 november 1983 wordt vastgesteld. Het zal eveneens nietig worden verklaard ten aanzien van Valenciana, voor zover daarin een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 13 mei 1987 wordt vastgesteld. Voor het overige moeten de onderzochte middelen worden afgewezen.

XII — *De middelen inzake beoordelingsfouten en schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk als één enkele en continue overeenkomst heeft aangemerkt en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters aan die ene en continue overeenkomst heeft vastgesteld*

4016 Alle verzoeksters stellen, dat de Commissie een beoordelingsfout heeft gemaakt en/of de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag heeft geschonden door hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking te nemen. SFIC (T-36/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Alsen-Breitenburg (T-45/95), Nordcement (T-46/95), Rugby (T-53/95), Castle (T-56/95), Uniland (T-58/95), Oficemen (T-59/95), Italcementi (T-65/95), Hornos Ibéricos (T-69/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Cementir (T-87/95) en Blue Circle (T-88/95) betwisten meer bepaald de kwalificatie van die inbreuk als één enkele en continue overeenkomst.

4017 SFIC, Vicat (T-37/95), Ciments français (T-39/95), Asland (T-55/95), Uniland, Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), Italcementi, Aker, Euroc, Blue Circle en AGCI (T-103/95) stellen schending van het non-discriminatiebeginsel met betrekking tot de toerekening van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. CBR (T-25/95), Dyckerhoff (T-35/95), SFIC, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Aalborg, BCA (T-54/95), Asland, Irish Cement (T-60/95), Italcementi, Holderbank (T-68/95), Aker, Euroc, Blue Circle, AGCI en Halkis (T-104/95) stellen verder schending van artikel 190 van het Verdrag.

4018 Ten slotte stellen alle verzoeksters behalve BCA en Halkis schending van hun rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure wegens onvoldoende toegang tot de stukken van het dossier van de Commissie betreffende het in artikel 1 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punt van bezwaar.

Bestreden beschikking

4019 De in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft de Cembureau-overeenkomst, die in deze beschikking als „één enkele en continue overeenkomst" wordt gekwalificeerd en die bestaat uit „het geheel van de in het kader van Cembureau en van de bilaterale en/of multilaterale vergaderingen en contacten (...) getroffen regelingen" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 1, eerste alinea).

4020 Zo worden de uitwisseling van informatie over de prijzen (artikel 2), de Frans-Italiaanse mededingingsregelingen (artikel 3, lid 1), de Iberische mededingingsregeling (artikel 3, lid 2), de Frans-Duitse mededingingsregeling (artikel 3, lid 3), de oprichting van de ETF en de verschillende maatregelen in verband met die task force (artikel 4), de activiteiten van het ECEC (artikel 5) en van het EPC (artikel 6) in de bestreden beschikking alle als bestanddelen van de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst beschouwd.

4021 De Commissie baseert die conclusie op twee vaststellingen.

4022 In de eerste plaats stelt zij, dat de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen hetzelfde doel hadden, „te weten de gemeenschappelijke regel van eerbiediging van de thuismarkt" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, tweede alinea).

4023 In de tweede plaats stelt zij vast, dat alle deelnemers aan de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen zich ervan bewust waren, dat hun optreden deel uitmaakte van een „gezamenlijk plan" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, derde alinea). Volgens haar wordt de situatie gekenmerkt „door het rechtstreeks of langs de nationale bedrijfstakorganisaties om door de Europese cementindustrie aanvaarden van een gemeenschappelijke regel, en door de toepassing van deze regel in de verschillende concrete gevallen door diegenen die het meest rechtstreeks betrokken zijn" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, tweede alinea). Dat de verschillende adressaten van de bestreden beschikking niet hebben deelgenomen aan alle maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst, belet volgens haar niet, dat de inbreuk als één enkele en continue overeenkomst wordt aangemerkt. Volgens de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, derde alinea) is het „juist de essentie van het samengaan van ondernemingen bij de tenuitvoerlegging van een gezamenlijk plan dat er verschillende acties en marktdeelnemer[s] zijn die elkaar echter wederzijds beïnvloeden om aldus bij te dragen tot de verwezenlijking van de gemeenschappelijk nagestreefde doelstelling".

Deelneming van de betrokken verzoeksters aan de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst

4024 In de eerste plaats moet worden onderzocht, of de verschillende in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen blijk geven van een aansluiting bij het doel van de tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 gesloten Cembureau-overeenkomst en dus bestanddelen zijn van een enkele Cembureau-overeenkomst. In de tweede plaats moet worden onderzocht, of elke betrokken onderneming of ondernemersvereniging continu aan de inbreuk heeft deelgenomen en moet de duur van die deelneming worden bepaald.

A — Eén enkele Cembureau-overeenkomst

4025 Allereerst moet worden onderzocht, of de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen en de Cembureau-overeenkomst hetzelfde doel hadden, zoals de Commissie stelt (bestreden beschikking, paragrafen 46, punten 1 en 2, en 48, punt 2). Vervolgens moet worden onderzocht, of de Commissie mocht aannemen, dat alle deelnemers aan de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen zich ervan bewust waren, dat hun optreden deel uitmaakte van een „gezamenlijk plan", namelijk de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, derde alinea).

1. Identiek doel van de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking aan de kaak gestelde maatregelen en de Cembureau-overeenkomst

4026 Alle verzoeksters stellen, dat de verschillende gedragingen die in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking aan de kaak worden gesteld, of althans die waaraan zij zouden hebben deelgenomen, niet hetzelfde doel hadden als de gestelde Cembureau-overeenkomst. Elke in de bestreden beschikking aan de kaak gestelde maatregel had volgens hen een eigen doel en maakte geen deel uit van een pan-Europese mededingingsregeling.

4027 Dienaangaande zij opgemerkt, dat de betrokken gedragingen slechts als bestanddelen van de ene enkele Cembureau-overeenkomst kunnen worden beschouwd, indien is aangetoond, dat zij deel uitmaakten van een algemeen plan dat een gemeenschappelijk doel nastreefde (arrest Rhône-Poulenc/Commissie, reeds aangehaald in punt 1053, punt 126).

4028 Derhalve moet eerst worden onderzocht, of, zoals de Commissie stelt, „de gemeenschappelijke regel van eerbiediging van de thuismarkt (...) alle andere regelingen [bedoeld in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking] die zijn getroffen om deze regel aan te vullen en/of om tot de toepassing daarvan bij te dragen, beheerst en doortrekt" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 1, tweede alinea).

1.1. Uitwisseling van informatie (artikel 2 van de bestreden beschikking)

4029 Ciments luxembourgeois en SFIC beklemtonen, dat de uitwisseling van informatie binnen Cembureau in de bestreden beschikking niet als een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst is gekwalificeerd.

4030 Dit argument moet worden afgewezen. Luidens artikel 2, leden 1 en 2, beoogde die uitwisseling de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. Verder staat in paragraaf 46, punt 1, eerste alinea, dat „het geheel van de (...) regelingen" bedoeld in de bestreden beschikking, „één enkele en continue overeenkomst" heeft gevormd. Ten slotte staat in artikel 9 van de bestreden beschikking, dat „de in artikel 1 vastgestelde inbreuk (...) vooral is geconcretiseerd door de in de artikelen 2, 3, 4, 5 en 6 omschreven gedragingen". Onder die omstandigheden heeft de Commissie met de opmerking dat Ciments luxembourgeois, die had deelgenomen aan de in artikel 2, leden 1 en 2, van de bestreden beschikking bedoelde informatie-uitwisseling, „geen enkele uitvoeringsmaatregel ten uitvoer gelegd" heeft (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub b, derde streepje; zie ook paragraaf 65, punt 3, derde alinea, sub a), willen beklemtonen dat die onderneming, anders dan alle andere in de bestreden beschikking bedoelde ondernemingen, niet heeft deelgenomen aan enige maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst op de markt, genoemd in paragraaf 65, punt 3, eerste alinea, van de bestreden beschikking, namelijk de in de artikelen 3 tot en met 6 bedoelde gedragingen. Daarmee heeft zij geenszins gesteld, dat de in artikel 2 van de bestreden

beschikking bedoelde informatie-uitwisseling geen bestanddeel was van de ene enkele Cembureau-overeenkomst.

4031 Verder is reeds vastgesteld, dat de Commissie terecht heeft geconcludeerd, dat de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde ad hoc uitwisseling van informatie en de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde periodieke uitwisseling van informatie in de in de punten 1501 tot en met 1518, respectievelijk 1576 tot en met 1647 supra bepaalde mate het oogmerk hadden, „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken".

4032 Aangezien het doel van die informatie-uitwisseling beantwoordt aan het doel van de Cembureau-overeenkomst, namelijk de eerbiediging van de thuismarkten, moet worden geconcludeerd, dat de Cembureau-overeenkomst en de in artikel 2 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen hetzelfde doel hadden.

1.2. Frans-Italiaanse mededingingsregelingen (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1)

4033 De Commissie onderscheidt drie Frans-Italiaanse mededingingsregelingen: een onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Lafarge en Buzzi (artikel 3, lid 1, sub a), een onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Ciments français en Buzzi (artikel 3, lid 1, sub b) en een onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Vicat en Buzzi (artikel 3, lid 1, sub c).

4034 Met betrekking tot de onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Lafarge en Buzzi stelt zij vast, dat die twee ondernemingen met elkaar hebben overlegd „om hun handelingsvrijheid (...) te beperken en tenslotte om de Zuid-Franse markt onderling te verdelen" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 3, tweede alinea).

4035 Zij verwijst dienaangaande naar het verslag van een onderhoud op 26 november 1988 tussen Buzzi en Saint-Hillier van Lafarge (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 3; document nr. 33.126/6857 bis), waarin het standpunt van Buzzi werd verwoord als volgt:

— De markt behoort toe aan Ciments Lafarge.

— Er wordt niet gestreefd naar afzet op de markt van de Côte d'Azur met verstorende effecten. Sinds twintig jaar hebben zij slechts 2 of 3 afnemers.

— Een oorlog is nutteloos.

— Er moet overeenstemming worden bereikt om conflicten te voorkomen."

4036 Uit de bewoordingen van dat verslag blijkt, dat de in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk en de Cembureau-overeenkomst hetzelfde doel hadden, namelijk de eerbiediging van de thuismarkten.

4037 Met betrekking tot de onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Vicat en Buzzi verwijst de Commissie in de bestreden beschikking naar een telexbericht van 23 april 1986 van Buzzi aan Vicat (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 5; document nr. 33.126/6144), waarin staat: „Aanvragen om leveringen van cement komen niet alleen vanuit Nice doch ook vanuit Toulon binnen. Wij hebben op al deze aanvragen afwijzend geantwoord en zijn voornemens zulks te blijven doen."

4038 Derhalve moet met de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 6) worden geconcludeerd, dat de mededeling waarin Buzzi Vicat op de hoogte heeft gesteld van het feit dat zij aanvragen om cement vanuit Zuid-Frankrijk heeft afgewezen en voornemens is zulks te blijven doen, past in het kader van een verdeling van de markt tussen Buzzi en Vicat. Al wordt in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking Vicat noch Buzzi uitdrukkelijk verweten, dat zij hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de verdeling van de markt (supra, punt 1927), blijkt uit de bedoelde passage uit het telexbericht van Buzzi aan Vicat van 23 april 1986, dat de gelaakte informatie-uitwisseling ertoe strekte „de markt in Zuid-Frankrijk niet te (...) verstoren" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 6, derde alinea). De in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen dienden dus bij te dragen tot de eerbiediging van de regel van de thuismarkten.

4039 Daaruit volgt, dat ook de onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Vicat en Buzzi en de Cembureau-overeenkomst hetzelfde doel hadden.

4040 De onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Ciments français en Buzzi ten slotte betrof „inlichtingen over de geldende prijzen en over een vooruitzicht voor prijsstijging met het oog op een beperking van hun handelingsvrijheid" (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub b).

4041 Vastgesteld moet worden dat, anders dan bij de documenten tot staving van de inbreuken bedoeld in artikel 3, lid 1, sub a en c, het geval is, het enige document waarop de Commissie de vaststelling van de in artikel 3, lid 1, punt b, bedoelde inbreuk baseert, namelijk het faxbericht

van Ciments français aan Buzzi van 17 maart 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 20, punt 4; documenten nrs. 33.126/11982—11987), geenszins blijk geeft van het voornemen van de betrokken verzoeksters om enigerlei beginsel van eerbiediging van de Europese thuismarkten na te leven. Verder stelt de Commissie nergens in de bestreden beschikking, dat Ciments français en Buzzi met de in artikel 3, lid 1, sub b, bedoelde uitwisseling van prijzen de eerbiediging van dat beginsel beoogden. In paragraaf 20, punt 6, van de bestreden beschikking verklaart zij enkel, „dat de mededelingen van Ciments français betreffende haar tarief en de verwachte prijsstijging (...) als doelstelling hebben Buzzi in staat te stellen haar prijzen voor de verkoop van cement in Frankrijk aan te passen aan die van Ciments français". In datzelfde punt voegt zij er met betrekking tot de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk aan toe, „dat de mededeling waarin Buzzi Vicat op de hoogte heeft gesteld van het feit dat [zij] de aanvragen om cement vanuit Zuid-Frankrijk heeft afgewezen en voornemens is zulks te blijven doen, past in het kader van de verdeling van de Zuid-Franse markt". Zij geeft evenwel geen enkele vergelijkbare verklaring voor de in artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Ten slotte zij daar nog aan toegevoegd, dat de Commissie die mededingingsregeling in verband poogt te brengen met de Cembureau-overeenkomst, door te stellen dat deze ook strekte tot „afstemming van de prijzen aan het lokale prijspeil bij grensoverschrijdende handel" (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 1). Er zij aan herinnerd, dat dit aspect valt onder de „eerlijke mededingingsregels" (zie bestreden beschikking, paragraaf 47, punt 2), waarvan de Commissie erkent, dat in de bestreden beschikking dienaangaande geen punt van bezwaar in aanmerking is genomen (zie met name supra, punt 1513).

4042 Derhalve moet worden geconcludeerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de Cembureau-overeenkomst en de in artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging hetzelfde doel hadden.

1.3. Iberische mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 2)

4043 In de notulen van Cimpor van een vergadering van 22 juli 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 2; documenten nrs. 33.322/155—157) wordt gezegd: „De aanwezigen, die beschouwd kunnen worden als de vertegenwoordigers van de cementproducenten van Spanje en Portugal hebben eenparig en ondubbelzinnig het principe aanvaard dat er geen sprake mag zijn van cementverkeer van Spanje naar Portugal en van Portugal naar Spanje, tenzij met toestemming en onder controle van de cementindustrie van elk der beide landen." Ook in het deel van het document van Hispacement dat aan verzoeksters kan worden tegengeworpen (bestreden beschikking, paragraaf 21, punt 2, document nr. 33.322/2901), staat „dat in december van [1985] de president-directeuren van de Portugese cementbedrijven en hun Spaanse evenknieën in het kantoor van Oficemen bijeen zijn gekomen, bij welke gelegenheid besloten is om de export tussen de twee landen te verbieden".

4044 Uit die twee documenten blijkt ondubbelzinnig, dat het doel van de partijen bij de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde Iberische mededingingsregeling geheel overeenstemde met het doel van de Cembureau-overeenkomst.

1.4. Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3)

4045 De in artikel 3, lid 3, van de bestreden beschikking bedoelde Frans-Duitse mededingingsregeling bestaat uit twee onderdelen. In artikel 3, lid 3, sub a, stelt de Commissie vast, dat sommige Franse en Duitse ondernemingen en de Franse (SFIC) en Duitse (BDZ) verenigingen hebben deelgenomen „aan overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de regulering van de cementleveringen vanuit Frankrijk naar Duitsland en vanuit Duitsland naar Frankrijk". In artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking wordt vervolgens geconstateerd, dat BDZ en SFIC hebben deelgenomen „aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de uitwisseling van gegevens, met als oogmerk controle op de naleving van de kwantitatieve beperkingen voor de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland en in omgekeerde richting, alsmede op de bestemming van de hoeveelheden voor de verschillende Duitse deelstaten."

4046 Wat de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk betreft, volgt in de in punt 2469 supra bepaalde mate uit de in paragraaf 22 van de bestreden beschikking onderzochte documenten, dat naar aanleiding van de uitvoer van Cedest naar de andere Duitse deelstaten dan Saarland, en van de reacties in Frankrijk van de Duitse producenten, bilateraal overleg heeft plaatsgevonden dat ten doel had de grensoverschrijdende cementhandel te beperken. Zo staat in de interne nota van Lafarge van 23 juni 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 4; documenten nrs. 33.126/6592—6596): „Wij hebben duidelijk als ons standpunt kenbaar gemaakt, dat ieder binnen zijn grenzen moet blijven." In dat verband is sprake van het „beginsel home market". Ook uit een verslag van Ciments français van 17 mei 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 9; documenten nrs. 33.126/4251—4253) blijkt, dat Dyckerhoff aan Ciments français had meegedeeld niet voornemens te zijn om in Frankrijk te verkopen.

4047 In de brief van de president-directeur van Ciments français, tevens voorzitter van SFIC, aan de president-directeur van Heidelberger, zelf tevens voorzitter van BDZ, van 22 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 10; documenten nrs. 33.126/3574—3576) staat onder meer, dat „Brenke [van Heidelberger] de mening heeft geuit, dat indien we onze overeenkomst willen hernieuwen, van Duitse zijde het verzoek zal komen om het sinds 1984 bestaande verschil tussen de Franse en de Duitse leveringen te verminderen. Ik heb hem geantwoord dat, wanneer dit verzoek overeind blijft, ik het bijzonder onwaarschijnlijk acht dat we een nieuw akkoord bereiken. Zoals u zich ongetwijfeld herinnert, was er geen enkele logische, laat staan ethische rechtvaardiging voor dit verschil, dat in feite niet het resultaat was van de bilaterale besprekingen tussen de Franse en de Duitse belangen."

4048 Zoals de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 50, punt 4) stelt en ook uit de beoordeling door het Gerecht in de punten 2427 tot en met 2433 supra blijkt, hadden de onderling afgestemde feitelijke gedragingen met betrekking tot het zoeken van een oplossing voor het beperken van de verkoop van Cedest in Duitsland buiten Saarland en de overeenkomst uit 1984, die verlengd moest worden en waarvan sprake is in de brief van 22 september 1986, alle tot doel „het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9). Daaruit volgt, dat de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk hetzelfde doel had als de Cembureau-overeenkomst.

4049 De in artikel 3, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk bestaat in de in de punten 2471 tot en met 2491 supra gepreciseerde mate uit een onderling afgestemde feitelijke gedraging van SFIC en BDZ inzake de uitwisseling van gegevens, met als oogmerk controle op de naleving van de kwantitatieve beperkingen voor de uitvoer van Frankrijk naar Duitsland. Het is dus een inbreuk die de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk aanvult en die hetzelfde doel heeft. Derhalve hadden ook de in artikel 3, lid 3, sub b, bedoelde uitwisseling van informatie en de Cembureau-overeenkomst hetzelfde doel.

1.5. Bestanddelen van de ene overeenkomst inzake de ETF (artikel 4 van de bestreden beschikking)

4050 Hiervóór (punt 2537) is reeds geconstateerd, dat de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen met de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tot oprichting van de ETF beoogden „om invoer naar West-Europa te doen stoppen, op dit moment invoer uit Griekenland" [verslagen van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 15; bijlage 15 bij de memorie van antwoord van Aker en Euroc op de PvB)]. Oogmerk van de oprichting van de ETF was dus de eerbiediging van de Europese thuismarkten.

4051 Vervolgens zij eraan herinnerd, dat de in artikel 4, leden 2 en 3, bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen hetzelfde mededingingsverstorende doel hadden. De in artikel 4, lid 2, bedoelde overeenkomst tot oprichting van Interciment had immers tot doel, jegens de producenten die zich niet verplicht achtten de regel van eerbiediging van de Europese thuismarkten te respecteren en die de stabiliteit van de markten in de Cembureau-landen bedreigden, ontmoedigings- en overredingsmaatregelen uit te voeren (supra, punt 2978). De in artikel 4, lid 3, sub a, in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedragingen en de in artikel 4, lid 3, sub b, bedoelde overeenkomst strekten ertoe, de mededinging te verstoren door de invoer van Grieks cement door de groep Ferruzzi/Calcestruzzi te beletten (supra, punten 3163 en 3356) en aldus met eerbiediging van de nationale grenzen de orde op de markt te herstellen.

4052 Gelet op een en ander, moet worden geconcludeerd, dat de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, bedoelde inbreuken hetzelfde doel hadden — zodat de Commissie tot het bestaan van één enkele overeenkomst inzake de ETF mocht concluderen (supra, punt 3706) — en dat die doelstelling bovendien volkomen beantwoordde aan het doel van de Cembureau-overeenkomst.

4053 Daar artikel 4, lid 4, van de bestreden beschikking in zijn geheel nietig moet worden verklaard (supra, punt 3769) omdat niet is aangetoond dat de in die bepaling bedoelde aankopen bestemd waren om de invoer van Griekse producten in West-Europa te beletten, kan evenwel niet worden aangenomen dat de regel van eerbiediging van de thuismarkten aan die gedragingen ten grondslag lag.

1.6. ECEC (artikel 5 van de bestreden beschikking)

4054 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de activiteiten van het ECEC strekten tot eerbiediging van de regel van de thuismarkten, zodat artikel 5 van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard (supra, punten 3849 en 3850). Onder die omstandigheden kunnen de activiteiten binnen dat comité voor de export niet als een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst worden aangemerkt.

1.7. EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking)

4055 Hiervóór (punt 3919) is reeds vastgesteld, dat de Commissie zich terecht op het standpunt heeft gesteld, dat de samenwerking binnen het EPC ertoe strekte het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (artikel 6 van de bestreden beschikking).

4056 Aangezien het doel van de samenwerking binnen het EPC overeenstemde met het doel van de Cembureau-overeenkomst, namelijk de eerbiediging van de thuismarkten, moet worden geconcludeerd, dat de Cembureau-overeenkomst en de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen hetzelfde doel hadden.

1.8. Conclusie

4057 Uit de voorafgaande analyse blijkt, dat de in de artikelen 2 en 3, leden 1, sub a en c, 2 en 3, en de artikelen 4, leden 1 tot en met 3, en 6 van de bestreden beschikking, bedoelde gedragingen hetzelfde mededingingsverstorende doel hadden als de Cembureau-overeenkomst. De Commissie heeft dus terecht geconcludeerd, dat die gedragingen alle tot doel hadden gemeenschappelijk de eerbiediging van de thuismarkt te regelen (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2).

4058 Aangezien evenwel niet is aangetoond, dat de in de artikelen 3, lid 1, sub b, 4, lid 4, en 5 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen hetzelfde doel hadden als de Cembureau-overeenkomst, kunnen die gedragingen niet als bestanddelen van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk worden aangemerkt.

2. Subjectief element

2.1. Bewijs van het subjectieve element ten aanzien van de verschillende categorieën van betrokken verzoeksters

4059 Alle verzoeksters stellen, dat zij nooit kennis hebben gehad van enigerlei Cembureau-overeenkomst die zou zijn gesloten en bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984.

4060 Naar zij stellen, volstaat het enkele feit dat de verschillende bi- en multilaterale regelingen hetzelfde doel hadden, niet om aan te tonen, dat de regelingen waaraan de betrokken verzoeksters hebben deelgenomen, maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waren (zie in die zin arrest Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 203). Indien verzoeksters geen kennis hadden van het bestaan van een Cembureau-overeenkomst, konden die acties immers niet als een uiting van een aansluiting bij of deelneming aan die overeenkomst worden aangemerkt.

4061 Derhalve moet worden onderzocht, of de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 46, punt 2) mocht aannemen, dat de partijen bij bi- en multilaterale regelingen met eenzelfde mededingingsverstorend doel als de Cembureau-overeenkomst zich er bewust van waren, dat hun gedragingen deel uitmaakten van het gezamenlijk plan dat was vastgesteld en bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punt 4023).

4062 Bij dat onderzoek moet onderscheid worden gemaakt tussen twee categorieën van verzoeksters.

4063 Ten aanzien van Cembureau en haar rechtstreekse leden, met uitzondering van Unicem, is reeds vastgesteld, dat de Commissie heeft aangetoond, dat zij hebben deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk (supra, punten 1400-1403). Voor die verenigingen en ondernemingen berust het bewijs van hun deelneming aan de ene Cembureau-overeenkomst in de bestreden beschikking immers niet op hun deelneming aan een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst, maar op hun rechtstreekse lidmaatschap van Cembureau en hun deelneming aan één of meer vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd (supra, punten 1301 en 1302).

4064 Cembureau en haar rechtstreekse leden, met uitzondering van Unicem, die aan één of meer van die vergaderingen hebben deelgenomen (supra, punten 1342-1353), wisten noodzakelijkerwijs, dat hun deelneming aan één of meer bi- of multilaterale regelingen met hetzelfde doel als de

Cembureau-overeenkomst deel uitmaakte van die overeenkomst. Hun deelneming aan mededingingsregelingen waarmee de eerbiediging van de thuismarkten werd nagestreefd, vormde, wat hen betreft, dus een uitvoering van de Cembureau-overeenkomst en derhalve een blijk van hun voortdurende aansluiting bij de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

4065 Het subjectieve element is dus aangetoond voor Cembureau, FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, BCA, Oficemen, Irish Cement, ATIC, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en AGCI. Met betrekking tot die verzoeksters behoeven derhalve niet de verschillende aanknopingsfactoren (infra, punten 4069-4073) te worden onderzocht die in de bestreden beschikking zijn aangevoerd om een subjectieve band aan te tonen tussen de verschillende bi- en multilaterale regelingen waaraan zij hebben deelgenomen, en de Cembureau-overeenkomst.

4066 Wat anderzijds de indirecte leden van Cembureau alsmede Unicem en Buzzi betreft, zij eraan herinnerd, dat het bewijs van hun deelneming aan de in artikel 1 bedoelde inbreuk in de bestreden beschikking (paragrafen 45, punten 10 en 13, en 65, punt 3) is geleverd op grond van hun deelneming aan een of meer maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 1439-1448). Voor die partijen blijkt uit de deelneming aan een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst dat zij zich hebben aangesloten bij die tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden gesloten en bevestigde overeenkomst.

4067 Die partijen beklemtonen, dat zelfs indien de op de in de bestreden beschikking gelaakte vergaderingen aanwezige delegatiehoofden een Cembureau-overeenkomst zouden hebben gesloten, in de bestreden beschikking niet wordt aangetoond, dat zij door de betrokken delegatiehoofden van het bestaan van die overeenkomst in kennis zijn gesteld. Hun eventuele deelneming aan een plaatselijke mededingingsregeling kan huns inziens dan ook niet als een blijk van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst worden aangemerkt.

4068 Met betrekking tot die verzoeksters is het bewijs van het subjectieve element dus van bijzonder belang. Indien de Commissie niet aantoont, dat die ondernemingen wisten of noodzakelijkerwijs behoorden te weten, dat de bi- en multilaterale regelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst waaraan zij deelnamen, deel uitmaakten van een pan-Europese mededingingsregeling tot eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere, kan de deelneming van die ondernemingen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk immers niet in aanmerking worden genomen.

2.2. In de bestreden beschikking aangevoerde aanknopingsfactoren

4069 In de bestreden beschikking voert de Commissie verschillende elementen aan waaruit zou blijken, dat de deelneming van de adressaten van de bestreden beschikking aan een bi- of multilaterale regeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst als een blijk van hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst moet worden beschouwd.

4070 In de eerste plaats merkt zij op (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub b): „De ondernemingen Blue Circle, CBR, Ciments français, Lafarge, Dyckerhoff, Heidelberger, Titan, ENCI, Asland en Cimpor hebben, hoewel zij niet rechtstreeks lid van Cembureau waren, hun nationale verenigingen vertegenwoordigd als ‚Head Delegates' op de door Cembureau op 14 januari 1983, 19 maart 1984 en 7 november 1984 belegde vergaderingen; de deelneming van deze ondernemingen aan de [Cembureau-]overeenkomst kan derhalve niet in twijfel worden getrokken."

4071 In de tweede plaats stelt de Commissie zich op het standpunt, dat de verenigingen die rechtstreeks lid zijn van Cembureau, tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden „verplichtingen op zich [hebben genomen] in het belang van (...) hun leden" en dat „in feite (...) de cementproducenten de werkelijke marktdeelnemers [zijn] die via hun bedrijfstakverenigingen handelen" (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 5; zie ook paragraaf 46, punt 2, tweede alinea).

4072 In de derde plaats overweegt de Commissie, onder verwijzing naar de convocatie voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 2; documenten nrs. 33.126/11552 en 11553) en het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585): „Cembureau en haar leden erkennen (...) dat de wrijvingen die veroorzaakt worden door het handelsverkeer tussen de leden, van gemeenschappelijk belang zijn aangezien zij ‚in strijd zijn' met gemeenschappelijke ‚spelregels'. Deze bilaterale problemen zijn dus een concrete uiting van de algemene overeenkomst inzake eerbiediging van de thuismarkten" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, vierde alinea; zie ook paragraaf 50, punt 3, vierde alinea). Zij voegt daaraan toe (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, vijfde en zesde alinea): „Het is (...) niet noodzakelijk dat ieder bilateraal of multilateraal probleem expliciet in de vergaderingen van Cembureau werd besproken, hoewel dat in een aantal gevallen wel kan worden aangetoond. (...) Uit de documenten van Cembureau blijkt dat tijdens de collegiale vergaderingen alleen de problemen zijn besproken die klaarblijkelijk niet door rechtstreekse contacten tussen de betrokken partijen konden worden opgelost. Zo blijkt dat het ‚kritieke punt' met betrekking tot Italië en Zwitserland, dat opgenomen is in het Memorandum voor de Voorzitter van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (...) niet in een collegiale vergadering is besproken aangezien ‚het meningsverschil (...) bijna opgelost is' (...) Hieruit kan worden opgemaakt dat niet alleen de problemen die specifiek in de documenten van Cembureau worden genoemd, maar ook die welke blijkbaar opgelost zijn langs de weg van rechtstreekse contacten tussen de betrokken partijen onder het toepassingsgebied van de algemene overeenkomst vallen, zoals het geval is bij de Frans-Italiaanse en de Spaans-Portugese problemen."

4073 In de vierde plaats verwijst de Commissie ten slotte in verband met de ETF en het EPC naar het bestaan van een institutionele band tussen de ETF en Cembureau (bestreden beschikking, paragraaf 24) en tussen het EPC en Cembureau (bestreden beschikking, paragraaf 59, punt 1, eerste alinea) om aan te tonen, dat de in de artikelen 4 en 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waren.

2.3. Bewijs dat de indirecte leden van Cembureau, Unicem en Buzzi aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen door hun deelneming aan een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst

4074 Allereerst zij eraan herinnerd, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat de in de artikelen 3, lid 1, sub b, 4, lid 4, en 5 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen bestanddelen van de Cembureau-overeenkomst waren (supra, punt 4058). Verder moeten artikel 3, lid 3, sub a, en artikel 6 nietig worden verklaard ten aanzien van Cedest (supra, punten 2384 en 2385), respectievelijk Heracles en Titan (supra, punt 3970).

4075 Dit heeft tot gevolg, dat voor sommige indirecte leden van Cembureau, namelijk ENCI, Cedest, Nordcement, Alsen-Breitenburg, Rugby, Castle, Heracles en Titan, in de bestreden beschikking de deelneming aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst niet is aangetoond. Voor Cedest vormen de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen in de bestreden beschikking immers het enige blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst. Dat is ook het geval voor de deelneming van Rugby aan de gedragingen bedoeld in artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking, en voor de deelneming van ENCI, Nordcement en Alsen-Breitenburg aan de gedragingen bedoeld in artikel 5 van de bestreden beschikking. Ook voor Castle vormt de deelneming aan de in de artikelen 4, lid 4, sub a, en 5 van de bestreden beschikking bedoelde regelingen de enige uiting van haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst. Ten slotte vormen de in de artikelen 4, lid 4, en 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen de enige „uitvoeringsmaatregelen" van de Cembureau-overeenkomst waaraan Heracles en Titan zouden hebben deelgenomen.

4076 Met betrekking tot de indirecte leden van Cembureau wordt in de bestreden beschikking uitdrukkelijk gesteld, dat die ondernemingen indirect aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen „via hun deelneming aan de diverse regelingen en maatregelen die ter aanvulling op de algemene overeenkomst en/of om bij te dragen tot de toepassing daarvan zijn overeengekomen" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 10). Daarom ziet artikel 1 slechts op ondernemingen die „duidelijk blijk hebben gegeven van hun aansluiting bij de [Cembureau-]overeenkomst door aan [een uitvoeringsmaatregel daarvan] deel te nemen" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3).

4077 Nu de Commissie niet heeft aangetoond, dat ENCI, Cedest, Nordcement, Alsen-Breitenburg, Rugby, Castle, Heracles en Titan hebben deelgenomen aan een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst, kan zij op grond van het in de bestreden beschikking gehanteerde

stelsel van toerekening niet de deelneming van die ondernemingen, indirecte leden van Cembureau, aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking nemen.

4078 Zij kan niet, zoals zij in onderhavige procedure heeft gedaan, stellen dat de deelneming van ENCI en Titan aan de Cembureau-overeenkomst in elk geval is bewezen, aangezien een personeelslid van die ondernemingen heeft deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 tijdens welke die overeenkomst is gesloten. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat dit in de optiek van de bestreden beschikking niet volstond om de deelneming van een onderneming die indirect lid was van Cembureau aan de in artikel 1 bedoelde inbreuk in aanmerking te nemen (supra, punt 1441). Het bewijs van de deelneming van een indirect lid aan de Cembureau-overeenkomst is immers enkel gebaseerd op zijn deelneming aan een of meer maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst. Om die reden werden de indirecte leden van Cembureau waarvan een personeelslid een of meer vergaderingen van de delegatiehoofden had bijgewoond — evenals de overige indirecte leden doch in tegenstelling tot de rechtstreekse leden — geacht „onrechtstreeks, via hun deelneming aan de diverse regelingen en maatregelen die ter aanvulling op de algemene overeenkomst en/of om bij te dragen tot de toepassing daarvan zijn overeengekomen", aan de Cembureau-overeenkomst te hebben deelgenomen (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 10). Eveneens om die reden heeft artikel 1 van de bestreden beschikking geen betrekking op Ciments d'Obourg, een indirect lid van Cembureau, waarvan een personeelslid, Pestalozzi, de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 heeft bijgewoond (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4), aangezien de Commissie niet heeft vastgesteld, dat die onderneming aan een van de maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4079 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard ten aanzien van ENCI, Cedest, Nordcement, Alsen-Breitenburg, Rugby, Castle, Heracles en Titan.

4080 Vervolgens moet worden onderzocht, of de Commissie mocht vaststellen, dat de andere indirecte leden van Cembureau, namelijk CBR, Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Valenciana, Asland, Uniland, Cimpor, Secil, Holderbank, Hornos Ibéricos, Blue Circle en Halkis, zich bij de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst hebben aangesloten via hun deelneming aan een of meer in de bestreden beschikking bedoelde bi- of multilaterale regelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst. Dat moet ook worden onderzocht ten aanzien van Unicem, een rechtstreeks lid van Cembureau dat aan geen van de vergaderingen van de delegatiehoofden heeft deelgenomen, en ten aanzien van Buzzi, die rechtstreeks noch indirect lid was van Cembureau.

4081 Ten aanzien van die ondernemingen moet dus worden onderzocht, of de in de punten 4069 tot en met 4073 supra genoemde aanknopingsfactoren een verband kunnen aantonen tussen hun deelneming aan een mededingingsregeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst en die overeenkomst, waaruit zou blijken dat die deelneming wat hen betreft een uiting van aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst was.

2.3.1. Aanwezigheid van een personeelslid van een onderneming in de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd

4082 De Commissie stelt op basis van de aanwezigheid van een personeelslid van sommige indirecte leden van Cembureau in de vergaderingen van de delegatiehoofden hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst vast (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, sub b). Een delegatiehoofd dat de nationale vereniging vertegenwoordigde, behoorde gewoonlijk immers tot de bedrijfsleiding van een onderneming uit de cementsector van het betrokken land. Er zij evenwel aan herinnerd, dat de aanwezigheid van een personeelslid van een indirect lid van Cembureau in de optiek van de bestreden beschikking als zodanig niet volstond om de deelneming van dat indirecte lid aan de Cembureau-overeenkomst in aanmerking te nemen (supra, punt 1441). Met betrekking tot de indirecte leden die aan een of meer in de bestreden beschikking bedoelde bi- of multilaterale regelingen hebben deelgenomen, is deze factor evenwel relevant om aan te tonen, dat hun deelneming aan een dergelijke bijzondere mededingingsregeling als een aanvaarding van de Cembureau-overeenkomst moet worden beschouwd.

4083 Het staat buiten kijf, dat een personeelslid van de volgende ondernemingen, indirecte leden van Cembureau, aanwezig was tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, in het kader waarvan de Cembureau-overeenkomst is gesloten: Van Hove van CBR, Gruner van Dyckerhoff, Poitrat van Ciments français, Schuhmacher van Heidelberger, Bertrán van Asland, Toscano jr. van Cimpor en Sir John Milne van Blue Circle. Dit wordt trouwens bevestigd door de lijst van degenen die voor de vergadering van 14 januari 1983 werden verwacht (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581). Voorts wordt niet betwist, dat die ondernemingen een personeelslid hebben afgevaardigd naar ten minste één van de twee vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 8 en 13; documenten nrs. 33.126/11699, 11752 en 11753).

4084 Verder staat vast, dat een personeelslid van Lafarge, namelijk Collomb, de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 heeft bijgewoond tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 8 en 13; documenten nrs. 33.126/11699, 11752 en 11753).

4085 Ofschoon, zoals CBR, Ciments français en Asland beklemtonen, de in de punten 4083 en 4084 supra genoemde personen de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd, als delegatiehoofd of expert, hebben bijgewoond, hadden de betrokken ondernemingen door de aanwezigheid van een lid van hun bedrijfsleiding in die vergaderingen noodzakelijkerwijs kennis van het bestaan en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst.

4086 Onder die omstandigheden moet worden geconcludeerd, dat die indirecte leden van Cembureau zich ervan bewust waren, dat hun deelneming aan een bi- of multilaterale regeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst wat hen betreft gelijkstond met de uitvoering van die overeenkomst.

4087 De deelneming van CBR aan de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, sub a, bedoelde inbreuken, van Dyckerhoff aan de in de artikelen 3, lid 3, sub a, en 4, leden 1 tot en met 3, sub a, bedoelde inbreuken, van Ciments français aan de in de artikelen 3, lid 3, sub a, 4, leden 1 en 2, en 6 bedoelde inbreuken, van Heidelberger aan de in de artikelen 3, lid 3, sub a, en 4, lid 1, bedoelde inbreuken, van Lafarge aan de in de artikelen 3, leden 1, sub a, en 3, sub a, 4, leden 1 tot en met 3, sub a, en 6 bedoelde inbreuken, van Asland aan de in artikel 4, lid 1, bedoelde inbreuk, van Cimpor aan de in artikel 3, lid 2, bedoelde inbreuk en van Blue Circle aan de in de artikelen 4, leden 1 tot en met 3, sub a, en 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken vormde dus een blijk van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4088 In de bestreden beschikking heeft de Commissie dan ook terecht vastgesteld, dat CBR, Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Asland, Cimpor en Blue Circle hebben deelgenomen aan de ene inbreuk bedoeld in artikel 1 van de bestreden beschikking. De duur van hun deelneming aan die inbreuk wordt hierna nog onderzocht.

2.3.2. Andere aanknopingsfactoren

4089 Ten aanzien van Unicem, de indirecte leden van Cembureau waarvan geen enkel personeelslid een vergadering van de delegatiehoofden heeft bijgewoond, en Buzzi, die rechtstreeks noch indirect lid is van Cembureau, moet de mogelijke band tussen een bi- of multilaterale mededingingsregeling tot eerbiediging van de thuismarkten waaraan zij hebben deelgenomen en de Cembureau-overeenkomst op basis van andere aanwijzingen worden aangetoond. Aangezien bij de voorafgaande analyse reeds kon worden vastgesteld, dat de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet in aanmerking kan worden genomen tegen ENCI, Cedest, Nordcement, Alsen-Breitenburg, Rugby, Castle, Heracles en Titan, zijn de andere aanknopingsfactoren waarop de Commissie zich in de bestreden beschikking heeft gebaseerd, enkel relevant voor de volgende negen ondernemingen: Unicem (rechtstreeks lid van Cembureau), Vicat, Halkis, Holderbank, Secil, Uniland, Hornos Ibéricos, Valenciana (indirecte leden van Cembureau) en Buzzi (rechtstreeks noch indirect lid van Cembureau).

4090 Met betrekking tot de bi- en multilaterale mededingingsregelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst zij eraan herinnerd, dat het feit dat de betrokken ondernemingen, met uitzondering van Unicem en Buzzi, indirecte leden zijn van Cembureau, en het feit dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden bilaterale problemen zijn besproken, volgens de Commissie de conclusie wettigen, dat die mededingingsregelingen maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waren. Wat de in de artikelen 4 en 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken betreft, verwijst de Commissie voorts naar de institutionele band tussen Cembureau en de ETF, respectievelijk het EPC.

4091 Aangaande de discussies over de bilaterale problemen moet worden vastgesteld, dat slechts één van die problemen in verband kan worden gebracht met een in de bestreden beschikking bedoelde bi- of multilaterale mededingingsregeling, namelijk de Frans-Duitse (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3). Volgens de bestreden beschikking is „de uitvoer van Frankrijk

naar Duitsland" namelijk besproken tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van 19 maart 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729). De andere bilaterale problemen waarvan sprake is in de documenten betreffende de vergaderingen van de delegatiehoofden, met name het memorandum voor de voorzitter voor de vergadering van 19 maart 1984 en de aantekeningen van die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), hebben niet tot een bi- of multilaterale regeling geleid waarvoor in de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd.

4092 Daaruit volgt, dat het feit dat sommige bilaterale problemen zijn besproken tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden, niet bewijst dat de genoemde negen ondernemingen aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen. Geen van die ondernemingen heeft volgens de bestreden beschikking namelijk deelgenomen aan de Frans-Duitse mededingingsregeling.

4093 Daaraan zij nog toegevoegd, dat de Commissie in de bestreden beschikking (paragraaf 46, punt 2, vijfde en zesde alinea) terecht betoogt, dat de Cembureau-overeenkomst bepaalt, dat de rechtstreeks betrokkenen zo nodig bi- of multilaterale dialogen moeten houden, zodat enkel de als „kritieke punten" aangemerkte cementhandel tussen leden, waarvoor op het terrein geen oplossing was gevonden, tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden is besproken [zie ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585) en aantekeningen van de vergadering van 19 maart 1984, genoemd in punt 4091 supra].

4094 Ook al betekent het ontbreken van bewijsstukken die aantonen dat aan de mededingingsregelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst ten grondslag liggende problemen zijn besproken tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden, niet dat die regelingen geen maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst zijn, kan het feit dat de problemen in verband met de Frans-Italiaanse en de Iberische mededingingsregeling, de ETF en het EPC tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden niet ter sprake zijn gebracht, uiteraard geen positief bewijs van het bestaan van een verband tussen die regelingen en de Cembureau-overeenkomst vormen.

4095 Wat de gestelde institutionele band tussen Cembureau enerzijds en de ETF en het EPC anderzijds betreft, moet worden vastgesteld, dat de Commissie niet verklaart, hoe dat element kan aantonen dat de in de laatste zin van punt 4089 supra genoemde negen ondernemingen kennis hadden van de Cembureau-overeenkomst, hetgeen een noodzakelijke voorwaarde is om hun deelneming aan de in de artikelen 4 en 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken als een aansluiting bij die overeenkomst te kunnen aanmerken.

4096 Het indirecte lidmaatschap van Cembureau is daarentegen een relevante aanknopingsfactor. Zoals de Commissie terecht opmerkt, zijn niet de bedrijfstakverenigingen, rechtstreekse leden

van Cembureau, maar de ondernemingen de werkelijke marktdeelnemers (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 5). Aangenomen moet dan ook worden, dat die verenigingen na de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 hun leden over de sluiting en de bevestiging van de Cembureau-overeenkomst hebben ingelicht. Tijdens de vergadering van 14 januari 1983 heeft de voorzitter van Cembureau de delegatiehoofden trouwens uitdrukkelijk verzocht om om zich heen „van wijsheid getuigende woorden" te spreken [ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585)].

4097 Op de cementmarkt bestaat het risico dat iedere actie op een bepaalde markt als een golf naar verder gelegen markten overslaat, zoals te lezen staat in het document van Zürich/Céligny (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 3; documenten nrs. 33.126/18772—18779; supra, punt 2539), waarin met betrekking tot de Griekse uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk en Italië wordt verklaard: „De huidige situatie vormt duidelijk een bedreiging voor geheel Europa en niet alleen voor de landen die het meest direct onder vuur liggen." Aangezien het succes van de tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 vastgestelde en bevestigde regel van eerbiediging van de thuismarkten afhankelijk was van de veralgemeende toepassing ervan, moeten de nationale verenigingen, rechtstreekse leden van Cembureau, hun leden wel op de hoogte hebben gebracht van het bestaan en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst.

4098 Daaruit volgt, dat alle indirecte leden van Cembureau kennis moesten hebben van het bestaan en de inhoud van die overeenkomst. Zelfs indien de vertegenwoordiging van de indirecte leden van Cembureau in de vergaderingen van de delegatiehoofden in casu als zodanig niet als een criterium voor de toerekening van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking kan worden genomen (supra, punten 563 en 564), toont het indirecte lidmaatschap van Cembureau niettemin aan, dat de deelneming van een onderneming aan een bi- of multilaterale regeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst was en derhalve de aansluiting bij die overeenkomst impliceerde.

4099 Tot de negen in de laatste zin van punt 4089 genoemde verzoeksters behoren de volgende indirecte leden van Cembureau: Vicat, Valenciana, Uniland, Secil, Holderbank, Hornos Ibéricos en Halkis. Toen die ondernemingen deelnamen aan een bi- of multilaterale mededingingsregeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, wisten zij noodzakelijkerwijs, dat zij aldus werden opgenomen in een pan-Europese mededingingsregeling die was gesloten en bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984.

4100 De deelneming van Vicat aan de in artikel 3, lid 1, sub c, bedoelde inbreuk, van Secil aan de in artikel 3, lid 2, bedoelde inbreuk, van Uniland en Holderbank aan de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, sub a, bedoelde inbreuken en van Valenciana, Hornos Ibéricos en Halkis aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vormt dus een blijk van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4101 In de bestreden beschikking heeft de Commissie dan ook terecht vastgesteld, dat Vicat, Valenciana, Uniland, Secil, Holderbank, Hornos Ibéricos en Halkis hebben deelgenomen aan de ene inbreuk bedoeld in artikel 1 van de bestreden beschikking. De duur van hun deelneming aan die inbreuk wordt hierna nog onderzocht.

2.3.3. Bijzonder geval van Unicem en Buzzi

4102 Met betrekking tot Unicem kan niet in aanmerking worden genomen, dat zij vertegenwoordigd was in de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd (supra, punten 1404-1416).

4103 Hiervóór is reeds vastgesteld, dat de Commissie heeft aangetoond dat Unicem aan de volgende inbreuken in het kader van de ETF heeft deelgenomen:

— de oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1; supra, punten 2682 en 2683);

— de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a; supra, punten 3252 en 3253);

— de overeenkomst teneinde de invoer van Grieks cement door Calcestruzzi te voorkomen (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub b; supra, punt 3396).

4104 Als rechtstreeks lid van Cembureau moest Unicem om vergelijkbare redenen als in de punten 4096 tot en met 4098 supra zijn vermeld ten aanzien van de indirecte leden van Cembureau, wel weten dat zij met haar deelneming aan de verschillende gedragingen bedoeld in artikel 4, leden 1 en 3, sub a en b, die hetzelfde doel hadden als de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 4050-4052), uitvoering gaf aan die overeenkomst.

4105 Verder zij nog beklemtoond, dat Unicem in het kader van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk rechtstreekse contacten heeft gehad met vertegenwoordigers van Blue Circle, Oficemen en Lafarge, die rechtstreeks deelnamen aan of een personeelslid hebben afgevaardigd naar de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-

overeenkomst is gesloten en/of bevestigd. Unicem heeft namelijk met Marichal van Lafarge, Andía van Oficemen en Shepherd van Blue Circle deelgenomen aan de subgroep „Uitwisseling van ervaringen op het gebied van verdedigingsmaatregelen", die is opgericht in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 9 september 1986 [verslag van de vergadering van 9 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 22; documenten nrs. 33.126/18849—18862) en nota van Lafarge van 25 maart 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 47; documenten nrs. 33.126/4858—4861)]. Wat de in artikel 4, lid 3, sub b, bedoelde inbreuk betreft, moet worden vastgesteld, dat de beide andere partijen bij de overeenkomst die tot doel had de invoer van Grieks cement door Calcestruzzi te voorkomen, namelijk Cementir en Italcementi, rechtstreekse leden zijn van Cembureau die vertegenwoordigd waren in de vergaderingen tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd.

4106 De Commissie beklemtoont terecht, dat de bewering dat Unicem niets afwist van de Cembureau-overeenkomst onverenigbaar is met de volgende tekst van het telexbericht van Italcementi aan Titan van 13 mei 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 27, punt 8; document nr. 33.126/19204): „Onder verwijzing naar het contract tussen Titan en Calcestruzzi betreffende cementleveringen naar Italië en de op verzoek van Calcestruzzi zelf beoogde vergadering die gepland is op 24 mei 1987 te Luxemburg, deel ik u mee dat wij, cementproducenten, zeker aan genoemde vergadering zullen deelnemen, aangezien wij op het hoogste niveau betrokken zijn. Pesenti, Testore en Carella (aan het hoofd van, respectievelijk, Italcementi, Unicem en Cementir) zullen derhalve gaarne beschikbaar zijn voor de vergadering na de Algemene Vergadering van Cembureau om een oplossing te vinden voor het probleem dat voorwerp van onze besprekingen is, in dezelfde geest die sinds verscheidene jaren de cementindustrieën van verschillende Europese landen bindt."

4107 Derhalve is aangetoond, dat er een verband bestond tussen de door Unicem in het kader van de ETF getroffen maatregelen en de Cembureau-overeenkomst. In de bestreden beschikking heeft de Commissie dan ook terecht vastgesteld, dat Unicem heeft deelgenomen aan de ene inbreuk bedoeld in artikel 1 van de bestreden beschikking. De duur van haar deelneming aan die inbreuk wordt hierna nog onderzocht.

4108 Wat Buzzi betreft, die rechtstreeks noch indirect lid is van Cembureau, zij eraan herinnerd, dat zij heeft deelgenomen aan twee inbreuken met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, namelijk de in artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging met Lafarge (supra, punten 1868 en 4036), en de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging met Vicat (supra, punten 1959 en 4039).

4109 In casu moet evenwel worden onderzocht, of Buzzi, toen zij deelnam aan die Frans-Italiaanse mededingingsregelingen, wist of had moeten weten, dat zij aldus werd opgenomen in een pan-Europese mededingingsregeling die was gesloten en bevestigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984. Zoals de Commissie ter terechtzitting in zaak T-51/95 trouwens heeft erkend, volstaat het enkele feit, dat de bi- of multilaterale regelingen hetzelfde doel hadden als de Cembureau-overeenkomst, niet om een dergelijke aansluiting aan te tonen (zie ook supra, punt 4060). Enkel indien genoegzaam is aangetoond, dat Buzzi kennis had van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst, zou haar

deelneming aan de betrokken Frans-Italiaanse mededingingsregelingen als een uiting van haar aansluiting bij die overeenkomst kunnen worden aangemerkt.

4110 In de bestreden beschikking voert de Commissie verschillende elementen aan, waaruit zou blijken, dat de ondernemingen die hebben deelgenomen aan een bi- of multilaterale mededingingsregeling, kennis hadden van de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 4069-4073). De Commissie voert evenwel geen van die elementen aan tegen Buzzi (bestreden beschikking, paragrafen 20 en 48).

4111 Om aan te tonen, dat Buzzi kennis had van de Cembureau-overeenkomst, verwijst de Commissie enkel naar het feit, dat deze verzoekster in het kader van de Frans-Italiaanse mededingingsregelingen contact had met partijen bij de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 2). Zij voegt daaraan toe: „Hetgeen van belang is, is het objectieve element [van de Frans-Italiaanse mededingingsregelingen waaraan Buzzi heeft deelgenomen] dat met de algemene overeenkomst strookt." (Bestreden beschikking, paragraaf 48, punt 2.)

4112 Zoals hiervóór reeds is opgemerkt, volstaat het „stroken" van het objectieve element evenwel niet om aan een onderneming de deelneming aan de Cembureau-overeenkomst toe te rekenen. Verder bevat geen van de schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie heeft aangetoond, dat de Frans-Italiaanse mededingingsregelingen en de Cembureau-overeenkomst hetzelfde doel hadden, (supra, punten 4033-4042) enige aanwijzing dat Buzzi kennis had van de Cembureau-overeenkomst. Bij gebreke van dergelijke aanwijzingen volstaat het feit dat Buzzi contact had met ondernemingen die deelnamen aan de Cembureau-overeenkomst, niet als bewijs dat zij kennis had van die overeenkomst.

4113 Daaruit volgt, dat ofschoon de deelneming van Buzzi aan de in artikel 3, lid 1, sub a, b en c, bedoelde bilaterale mededingingsregelingen is aangetoond (supra, punten 1819-2035), de Commissie niet heeft bewezen, dat die deelneming betekende dat zij zich aansloot bij de Cembureau-overeenkomst, een bijzonder ernstige pan-Europese mededingingsregeling (bestreden beschikking, paragrafen 46 en 65, punt 5). Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard ten aanzien van Buzzi.

2.4. Conclusie

4114 Uit een en ander volgt, dat de Commissie heeft aangetoond, dat CBR, Cembureau, FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, Dyckerhoff, SFIC, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, BDZ, Unicem, Valenciana, BCA, Asland, Uniland, Oficemen, Irish Cement, Cimpor, Secil, ATIC, Italcementi, Holderbank, Hornos Ibéricos, Aker, Euroc, Cementir, Blue Circle, AGCI en Halkis aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen. Aangezien die verenigingen en ondernemingen met hun deelneming aan, naar gelang van het geval, de

gedragingen bedoeld in de artikelen 2, 3, lid 1, sub a en c; leden 2 en 3; 4, leden 1 tot en met 3, en 6 van de bestreden beschikking, uitvoering gaven aan de Cembureau-overeenkomst, zijn die bi- en multilaterale mededingingsregelingen terecht als bestanddelen van de Cembureau-overeenkomst aangemerkt en is die overeenkomst in de bestreden beschikking (paragraaf 46) terecht als één enkele overeenkomst gekwalificeerd.

3. Algemene argumenten tegen het gebruik van het begrip „één enkele overeenkomst"

4115 In de eerste plaats stellen FIC, SFIC, Vicat, Ciments français, Lafarge, Unicem, Uniland, Oficemen, Cimpor, Secil, Hornos Ibéricos en Blue Circle, dat de Commissie het bestaan van de ene enkele Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond met een cirkelredenering. Zij heeft een aantal gedragingen die onschuldig zouden zijn of slechts een plaatselijke dimensie hadden, wegens hun verband met een hypothetisch ene enkele overeenkomst als mededingingsverstorend aangemerkt, en zich tegelijk daarop gebaseerd om het bestaan van de Cembureau-overeenkomst aan te tonen.

4116 Dit argument moet worden afgewezen. De Commissie heeft het bestaan van de Cembureau-overeenkomst niet afgeleid uit het bestaan van de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde bi- of multilaterale regelingen, maar uit de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking genoemde directe schriftelijke bewijzen (supra, punten 862-1095), waaruit blijkt dat het tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 tot een wilsovereenstemming over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van regeling van de verkoop van het ene land naar het andere is gekomen. In de bestreden beschikking is het bewijs van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst dus geenszins afhankelijk van het bestaan van maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst. De Commissie heeft ook de onrechtmatigheid van de verschillende in de artikelen 2, 3 en 4, leden 1 tot en met 3, van de bestreden beschikking gelaakte gedragingen telkens op stukken gebaseerd. Wat de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betreft, is er slechts sprake van een cirkelredenering van de Commissie voor zover zij de onrechtmatigheid van de activiteiten van het EPC afleidt uit het feit, dat alle EPC-leden indirecte leden van Cembureau zijn en dus de regel van de thuismarkten moeten eerbiedigen (supra, punt 3879). Op grond van de andere door de Commissie aangevoerde bewijsstukken kan evenwel worden geconcludeerd, dat de activiteiten van het EPC artikel 85, lid 1, van het Verdrag schonden, daar zij ertoe strekten het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (supra, punten 3882-3933). Daaruit volgt, dat in de beschikking het bewijs van de onrechtmatigheid van de in de artikelen 2, 3, 4, leden 1 tot en met 3, en 6 bedoelde maatregelen niet berust op een theoretisch verband met de Cembureau-overeenkomst, maar op directe schriftelijke bewijzen.

4117 In de tweede plaats stellen Vicat, Heidelberger, Italcementi en Blue Circle, dat de Commissie, door gebruik te maken van de theorie van de ene enkele overeenkomst, de bewijslast heeft verlicht en zelfs heeft omgekeerd, door niet het bewijs te leveren van het bestaan van een onrechtmatige gedraging van elke adressaat van de bestreden beschikking. De Commissie is er namelijk van uitgegaan, dat alle handelingen van de Europese cementproducenten handelingen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waren, en is aldus uitgegaan van een vermoeden van schuld. Blue Circle beklemtoont nog, dat uit verschillende passages van de bestreden beschikking blijkt, dat de Commissie meende, dat zij de verschillende inbreuken niet

behoefde te bewijzen, maar dat het aan de verwerende ondernemingen stond om aan te tonen, dat de aantijgingen in de PvB vals waren.

4118 Die argumenten moeten worden afgewezen. De verschillende in de PvB gelaakte en in de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuken alsmede de deelneming van de verschillende verzoeksters daaraan, zijn niet vastgesteld op basis van een vermoeden van schuld, maar op grond van directe schriftelijke bewijzen.

4119 Bovendien bewijst het feit, dat de Commissie in de bestreden beschikking van mening is dat de argumenten van Blue Circle en van de andere adressaten van die beschikking haar vaststellingen in de PvB op basis van de schriftelijke bewijzen niet ontzenuwen, geenszins dat de Commissie de bewijslast heeft omgekeerd.

4120 In de derde plaats betwisten Heidelberger, Uniland en Oficemen de kwalificatie van de in het kader van Cembureau getroffen maatregelen als één enkele overeenkomst, omdat volgens hen uit het dispositief van de bestreden beschikking blijkt dat er in het geheel geen sprake is van subjectieve identiteit van de verschillende inbreuken. Zij beklemtonen, dat sommige inbreuken worden toegerekend aan Cembureau en haar leden (bestreden beschikking, artikel 2, leden 1 en 2), andere aan enkele rechtstreekse en enkele indirecte leden van Cembureau (bestreden beschikking, artikelen 3, leden 2 en 3, en 4, leden 1 tot en met 3), en nog andere enkel aan indirecte leden van Cembureau (bestreden beschikking, artikelen 3, lid 1, en 6) of aan niet bij Cembureau aangesloten ondernemingen (geval van Buzzi; bestreden beschikking, artikel 3, lid 1).

4121 Aker en Euroc merken op, dat voor geen van de op bepaalde markten vermoede bilaterale of multilaterale inbreuken is aangetoond, dat de betrokken ondernemingen van mening waren dat zij een Cembureau-overeenkomst toepasten, dat zij andere ondernemingen bestraften, indien zij die overeenkomst niet eerbiedigden, dat zij ermee dreigden gevallen van „oneerlijke concurrentie" voor Cembureau te brengen, dat zij hun gedragingen aan een Cembureau-overeenkomst toeschreven of dat zij zich op die overeenkomst beriepen. Zij beklemtonen voorts, dat de gedragingen in veel gevallen slechts tot uiting zijn gekomen op plaatselijke of regionale markten.

4122 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie heeft aangetoond, dat in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 de Cembureau-overeenkomst is gesloten, welke betrekking had op de eerbiediging van de thuismarkten en de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere (supra, punten 862-1095). Het succes van die overeenkomst hing af van een algemene toepassing ervan. Door de interdependentie van de verschillende nationale markten kon iedere actie op een bepaalde markt immers als een golf naar verder gelegen markten overslaan. Daarom bepaalde de Cembureau-overeenkomst, dat in geval van niet gecontroleerde uitvoer in Europa „bi- of multilaterale dialogen" moesten worden gehouden om de „spelregels" te doen eerbiedigen [ontwerp voor de inleiding van de voorzitter van Cembureau voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden

beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585)]. De ene Cembureau-overeenkomst werd dus ad hoc en plaatselijk toegepast.

4123 Zoals de Commissie beklemtoont, elimineert het feit dat bij het nastreven van een gemeenschappelijke doelstelling verschillende ondernemingen uiteenlopende rollen hebben gespeeld, dus niet de subjectieve identiteit (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 2, derde alinea). Elke partij wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst is vastgesteld, heeft namelijk op haar eigen niveau bijgedragen aan de nagestreefde gemeenschappelijke doelstelling, door aan één of meer van de in de bestreden beschikking genoemde uitvoeringsmaatregelen deel te nemen, wel wetende dat de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst soortgelijke maatregelen zouden treffen indien hun nationale grenzen werden bedreigd. De acties van de verschillende partijen bij de Cembureau-overeenkomst beïnvloedden elkaar dus wederzijds om bij te dragen tot de verwezenlijking van de gemeenschappelijk nagestreefde doelstelling, namelijk de algemene eerbiediging van de thuismarkten en van de regeling van de verkoop van het ene land naar het andere.

4124 Het feit dat geen van de documenten betreffende de bi- en multilaterale regelingen een uitdrukkelijke verwijzing naar de Cembureau-overeenkomst bevat, kan deze beoordeling niet op losse schroeven zetten. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Cembureau-overeenkomst geen formele overeenkomst is, maar een informele wilsovereenstemming betreffende „het eerbiedigen van de thuismarkten en het regelen van de verkoop van het ene land naar het andere, oftewel de verdeling van de markten" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 9) (supra, punt 998).

4125 De argumenten van Heidelberger, Uniland, Oficemen, Aker en Euroc moeten dan ook worden afgewezen.

4126 In de vierde plaats stellen Heidelberger en Hornos Ibéricos, dat anders dan het geval was bij de in de polypropyleenzaken onderzochte feiten (zie bijvoorbeeld arrest van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 263, en arrest BASF/Commissie, reeds aangehaald in punt 1852, punten 244 e.v.), de vermeende partijen bij de Cembureau-overeenkomst niet deelnamen aan een stelsel van regelmatige vergaderingen. Volgens de betrokken verzoeksters kan slechts van één enkele overeenkomst sprake zijn, indien ten minste regelmatig vergaderingen worden georganiseerd of er verschillende contacten zijn tijdens welke alle deelnemers gewoonlijk of althans regelmatig aanwezig zijn en de doelstellingen en toepassingsmodaliteiten van de regelingen worden onderzocht. Behalve de in de bestreden beschikking bedoelde drie vergaderingen van de delegatiehoofden tussen 14 januari 1983 en 7 november 1984, is er geen enkele vergadering geweest waarin de meerderheid van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde ondernemingen/verenigingen aanwezig of vertegenwoordigd was.

4127 Dit argument moet worden afgewezen. Dat sprake is van één enkele inbreuk, volgt namelijk uit het feit dat alle deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst één doel nastreefden, en niet uit de toepassingsmodaliteiten van die overeenkomst. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Cembureau-overeenkomst een eenvoudig doel had. Het beginsel was: „Ieder blijft op zijn eigen markt." Anders dan bij de mededingingsregeling in de polypropyleenzaken, waar werd

gestreefd naar verhoging van de marktprijzen, behoefden voor de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst niet regelmatig vergaderingen te worden belegd. De eerbiediging van de overeenkomst vereiste enkel, dat elke deelnemer niet betrokken was bij niet gecontroleerde uitvoer van cement naar andere Europese landen en dat „voor zover noodzakelijk (...) bi- of multilaterale dialogen" werden gehouden om de „spelregels" te doen eerbiedigen [ontwerp voor de inleiding van de voorzitter van Cembureau voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585)].

4128 In de vijfde plaats stellen Heidelberger, Unicem, BCA, Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle, dat zij ten gevolge van de theorie van de ene enkele overeenkomst medeverantwoordelijk zijn gehouden voor alle in de bestreden beschikking in aanmerking genomen feiten, ook voor die welke hun niet specifiek worden verweten. Daardoor heeft de Commissie volgens hen het beginsel geschonden, dat de aansprakelijkheid voor een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag een persoonlijk karakter heeft (conclusie van rechter Vesterdorf, aangewezen als advocaat-generaal, bij arrest Rhône-Poulenc/Commissie, reeds aangehaald in punt 1053, blz. II-953).

4129 Het persoonlijke karakter van de aansprakelijkheid voor inbreuken op artikel 85 van het Verdrag belet echter niet, dat de Commissie verschillende gedragingen van verschillende partijen als één inbreuk aanmerkt, indien, zoals in casu, is aangetoond dat zij hun deelneming aan die gedragingen beschouwden als hun bijdrage tot een algemeen plan dat bindend was voor de gehele cementindustrie. De persoonlijke deelneming van de betrokken verzoeksters aan de ene Cembureau-overeenkomst is door de Commissie aangetoond (supra, punt 4114).

4130 In de zesde plaats verwijten Italcementi en Cementir de Commissie, dat zij het begrip „één enkele inbreuk" heeft gebruikt om uit hun enkele hoedanigheid van Cembureau-lid hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk af te leiden.

4131 Dit argument berust op een verkeerd begrip van de bestreden beschikking en moet worden afgewezen. Het bewijs van de deelneming van Italcementi en Cementir, rechtstreekse leden van Cembureau, aan de ene Cembureau-overeenkomst berust immers niet enkel op hun lidmaatschap van Cembureau, maar ook en vooral op hun deelneming aan de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd (supra, punten 1302 en 1342-1353).

4132 In de zevende plaats verwijt Blue Circle de Commissie, dat zij het bestaan van één enkele Cembureau-overeenkomst in aanmerking heeft genomen op basis van de drie documenten genoemd in paragraaf 18 van de bestreden beschikking, namelijk de twee interne nota's van Blue Circle, de ene van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 2; documenten nrs. 33.126/11332—11334), de andere ongedateerd (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 3; documenten nrs. 33.126/11335—11337), en de verklaring van de president-directeur van Heracles (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 5; documenten nrs. 33.126/19875—19877).

4133 Dit argument moet worden afgewezen. De Commissie heeft op basis van de objectieve identiteit van de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking genoemde gedragingen en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst zoals die met name blijkt uit de drie door verzoekster aangevoerde stukken en de in de paragrafen 19 en 45 van de bestreden beschikking aangehaalde documenten, alsmede op basis van de overweging dat de partijen met volle kennis van de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen aan de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen, geconcludeerd dat die gedragingen voortsproten uit één enkele overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 46).

4134 In de achtste plaats stellen Italcementi, Aker, Euroc, Cementir en Blue Circle, dat de Commissie met haar besluit om de nationale punten van bezwaar in te trekken, haar theorie over het bestaan van één enkele inbreuk tegenspreekt.

4135 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Commissie in de PvB nooit heeft gesteld, dat de daarin genoemde nationale punten van bezwaar vielen onder de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst (supra, punt 119). Enkel de in de punten 59 tot en met 62 en 66 tot en met 68 van de internationale hoofdstukken van de PvB beschreven „in het kader van Cembureau en de bilaterale en multilaterale vergaderingen en contacten getroffen regelingen" heeft zij als bestanddelen van één enkele en continue overeenkomst beoordeeld (PvB, punt 59). Onder die omstandigheden heeft de Commissie zichzelf niet tegengesproken door aan het einde van de administratieve procedure de nationale punten van bezwaar in te trekken en tegelijk haar opvatting betreffende het bestaan van één enkele en continue overeenkomst te handhaven.

4136 In de negende plaats stelt Oficemen, dat het feit, dat het verband tussen een specifieke overeenkomst en de Cembureau-overeenkomst wordt vastgesteld op basis van de subjectieve identiteit van de deelnemers, wegens het grote aantal gestelde deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst tot gevolg heeft, dat nagenoeg elke overeenkomst of onderling afgestemde feitelijke gedraging van de Europese cementproducenten met de Cembureau-overeenkomst in verband wordt gebracht. Gelet op de ruime definitie die de Commissie heeft gegeven van de inhoud van de Cembureau-overeenkomst, zou dat ook voor het criterium van de objectieve identiteit gelden.

4137 Dit argument moet worden afgewezen. De Commissie is voor de vaststelling van het bestaan van een verband tussen de verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst en die overeenkomst niet uitgegaan van een vermoeden dat de gehele cementindustrie de Cembureau-overeenkomst had aanvaard. Zij heeft aangetoond, dat de in de bestreden beschikking bedoelde „uitvoeringsmaatregelen", met uitzondering van de in de artikelen 3, lid 1, sub b, 4, lid 4, en 5 bedoelde gedragingen, strekten tot eerbiediging van de thuismarkten en dus hetzelfde doel hadden als de Cembureau-overeenkomst. Het doel van de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen blijkt ondubbelzinnig uit de in de bestreden beschikking genoemde schriftelijke bewijzen. Met hun deelneming aan een maatregel met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst hebben de verschillende verzoeksters blijk gegeven van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst, waarvan zij kennis hadden.

4138 In de tiende plaats ten slotte stellen Aker en Euroc, dat de heterogene mededingingsvoorwaarden en de plaatselijke dimensie van de markten in de Gemeenschap niet te rijmen zijn met de theorie van de Commissie betreffende het bestaan van één enkele overeenkomst op Europees niveau.

4139 Dit argument moet worden afgewezen. Een economische analyse van de cementmarkt kan immers niet de onweerlegbare feitelijkheid van de schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie terecht heeft geconcludeerd dat er een Cembureau-overeenkomst op Europees niveau bestond, ongedaan maken. Evenmin kan zij maskeren dat de verschillende „uitvoeringsmaatregelen" en de Cembureau-overeenkomst hetzelfde doel hadden, zodat de Commissie die overeenkomst kon kwalificeren als één enkele overeenkomst die bindend was voor al degenen die, zoals Aker en Euroc (supra, punten 4063-4065), met kennis van de Cembureau-overeenkomst aan die maatregelen hebben deelgenomen.

4. Bijzondere omstandigheden waaruit zou blijken dat de verschillende bi- en multilaterale mededingingsregelingen geen maatregelen tot uitvoering van de ene enkele Cembureau-overeenkomst waren

4140 Sommige verzoeksters wijzen op verschillende omstandigheden betreffende de bi- of multilaterale mededingingsregelingen waaraan zij hebben deelgenomen, die de opvatting van de Commissie dat die regelingen maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waren, zouden weerleggen.

4141 Zo stelt Lafarge dat de Commissie, door de inbreuken betreffende de in artikel 2 van de bestreden beschikking vastgestelde uitwisseling van informatie over de prijzen niet aan haar toe te rekenen, terwijl die inbreuken het oogmerk zouden hebben gehad, de uitvoering te vergemakkelijken van de Cembureau-overeenkomst waarbij zij zich zou hebben aangesloten, zichzelf tegenspreekt en aldus aantoont, dat er geen verband bestond tussen die uitwisseling en de Cembureau-overeenkomst.

4142 Dit argument moet worden afgewezen. De in artikel 2, leden 1 en 2, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen uitwisseling van informatie over de prijzen is verweten aan Cembureau en al haar rechtstreekse leden. Het verband tussen die uitwisseling van informatie en de Cembureau-overeenkomst blijkt, behalve uit het vaststaande identieke doel van die twee inbreuken (supra, punt 4032), ook ondubbelzinnig uit het feit, dat Cembureau en haar rechtstreekse leden met volle kennis van zaken aangaande de Cembureau-overeenkomst aan die uitwisseling hebben deelgenomen, aangezien juist zij — met uitzondering van Unicem — die overeenkomst hebben gesloten en naderhand bevestigd tijdens de in paragraaf 19 van de bestreden beschikking bedoelde vergaderingen van de delegatiehoofden. De in artikel 2 in aanmerking genomen gedragingen kunnen dus wel degelijk worden beschouwd als maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst die door Cembureau en haar rechtstreekse leden, met uitzondering van Unicem, zijn getroffen (supra, punten 1695-1699). Dat die gedragingen niet zijn toegerekend aan de indirecte leden van Cembureau — met name Lafarge — waaraan is verweten dat zij zich bij de Cembureau-overeenkomst hebben aangesloten, kan die bewijsvoering niet beïnvloeden.

4143 Verder stellen Cembureau, FIC, SFIC, Lafarge, BCA, Oficemen, Cimpor, Secil, ATIC, Aker, Euroc en Blue Circle, dat de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde periodieke uitwisseling van informatie niet als een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst kan worden beschouwd, daar die uitwisseling volgens de bestreden beschikking (paragraaf 16, punt 8) in 1980 is begonnen.

4144 Het feit dat de uitwisseling van informatie vóór de sluiting van de Cembureau-overeenkomst is begonnen, kan evenwel geenszins de vaststelling ontkrachten, dat die uitwisseling ertoe strekte na de sluiting van de Cembureau-overeenkomst de uitvoering daarvan te vergemakkelijken (supra, punten 1625-1647).

4145 Aangaande de in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken beklemtoont Vicat, dat de relatie „Frankrijk-Italië" tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden nooit als een „kritiek punt" is aangemerkt.

4146 Met betrekking tot de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk beklemtonen Cimpor, Secil en Oficemen, dat de cementhandel tussen Spanje en Portugal tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden nooit als een bron van bilaterale problemen is beschouwd. Uit geen van de stukken van het dossier blijkt trouwens, dat de Spaans-Portugese cementhandel is besproken in organen van Cembureau of in een in de bestreden beschikking genoemd comité of werkgroep.

4147 Zoals de Commissie betoogt (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, vijfde en zesde alinea), sluit het feit dat niet is bewezen dat sommige bi- of multilaterale problemen zijn besproken tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden in het kader waarvan de Cembureau-overeenkomst is gesloten of bevestigd, evenwel geenszins uit, dat de als reactie op die problemen overeengekomen bi- of multilaterale mededingingsregelingen maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waren. Dienaangaande blijkt uit het ontwerp voor de inleiding van de voorzitter voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5; documenten nrs. 33.126/11583—11585), dat, om „de ontwikkeling van de markt [af te vlakken]", „voor zover noodzakelijk, in elk specifiek geval bi- of multilaterale dialogen [moesten] worden gehouden". Het stelsel van de Cembureau-overeenkomst hield dus niet in, dat de discussie binnen Cembureau moest worden gevoerd, maar dat de rechtstreeks betrokkenen zo nodig bi- of multilaterale dialogen moesten houden. Enkel de als „kritieke punten" aangemerkte cementhandel tussen leden, waarvoor op het terrein geen oplossing was gevonden, werd besproken tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden.

4148 Het argument moet dan ook worden afgewezen.

4149 Oficemen stelt nog, dat het verband tussen de Iberische mededingingsregeling en de Cembureau-overeenkomst louter op speculatie en een cirkelredenering berust. Volgens haar heeft de Commissie in wezen enkel gesteld, dat het feit dat de Iberische mededingingsregeling niet binnen Cembureau is besproken, niet bewijst dat zij geen verband hield met de Cembureau-overeenkomst, daar die overeenkomst impliceerde, dat enkel conflicten waarvoor geen oplossing was gevonden, via directe contacten op dat niveau moesten worden besproken (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, vijfde en zesde alinea). De Commissie zou dat kenmerk van de Cembureau-overeenkomst evenwel hebben afgeleid uit het feit, dat de Iberische mededingingsregeling niet binnen Cembureau is besproken.

4150 Ook dit argument kan niet worden aanvaard. Het verband tussen de Iberische mededingingsregeling en de Cembureau-overeenkomst is gebaseerd op de vaststelling dat de partijen bij die regeling, die allen kennis hadden van de Cembureau-overeenkomst, er zich rekenschap van moesten geven, dat zij met hun deelneming aan die regeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst uitvoering gaven aan het gezamenlijke plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd.

4151 Verder heeft de Commissie haar conclusie, dat de Cembureau-overeenkomst niet noodzakelijk vereiste dat „ieder bilateraal of multilateraal probleem expliciet in de vergaderingen van Cembureau werd besproken" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, vijfde alinea), nooit gebaseerd op de vaststelling dat de Iberische mededingingsregeling nooit binnen Cembureau ter sprake is gebracht, maar wel op verschillende passages uit stukken waaruit blijkt, dat om de ontwikkeling van de markt af te vlakken allereerst voorrang werd gegeven aan bi- of multilaterale dialogen, en dat binnen Cembureau enkel moest worden gediscussieerd over „kritieke punten" die niet door directe contacten tussen de betrokkenen alleen konden worden opgelost (zie bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 2, laatste alinea).

4152 Met betrekking tot de in artikel 3, lid 3, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk stellen Dyckerhoff, SFIC, Lafarge, Oficemen, Aker, Euroc en Blue Circle, dat de Frans-Duitse mededingingsregeling, zo zij al bewezen is, niet kan worden geacht in verband te staan met de Cembureau-overeenkomst, daar zij reeds lang vóór 1983 ten uitvoer werd gelegd. Doordat zij van eerdere datum is, houdt zij dus volgens hen geenszins verband met de tijdens de vergadering van 14 januari 1983 gesloten overeenkomst.

4153 Zelfs indien de Frans-Duitse mededingingsregeling van vóór de Cembureau-overeenkomst dateert, blijkt het verband daartussen niet enkel uit het feit dat die regelingen hetzelfde doel hadden en uit de omstandigheid dat alle ondernemingen en ondernemersverenigingen wier deelneming aan de in artikel 3, lid 3, bedoelde inbreuken vaststaat, een personeelslid hadden afgevaardigd naar de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd, maar ook uit de documenten betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984. Zo werd de schending van de regel van eerbiediging van de thuismarkten op Frans-Duits niveau in het memorandum voor de voorzitter voor die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729) als een „kritiek punt" aangemerkt, hetgeen aantoont dat de Frans-Duitse mededingingsregeling door de delegatiehoofden als een bestanddeel van de Cembureau-overeenkomst werd beschouwd.

4154 Onder die omstandigheden wisten de partijen bij de Frans-Duitse mededingingsregeling dat hun deelneming daaraan overeenkomstig de tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 vastgestelde „spelregel" vanaf die datum door de andere partijen bij de Cembureau-overeenkomst als een blijk van hun aansluiting bij die overeenkomst zou worden opgevat.

4155 Wat de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken betreft, voert Lafarge het volgens haar beperkte doel van de ETF aan — het hoofd bieden aan de dreigende Griekse uitvoer die naar verluidt op onwettige wijze werd gesubsidieerd — om het verband te betwisten tussen de ETF en haar uitvoeringsmaatregelen en de Cembureau-overeenkomst, waarmee een ruimer doel werd nagestreefd.

4156 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat ofschoon de ETF vooral is opgericht om het hoofd te bieden aan het Griekse probleem, zij een ruimer doel had dan Lafarge eraan toeschrijft, aangezien het doel was, „na te gaan welke maatregelen genomen kunnen worden om invoer naar West-Europa te doen stoppen" [verslag van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 te Genève (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 15; bijlage 15 bij de memorie van antwoord van Aker en Euroc op de PvB)] of „het bespreken van de mogelijke ‚ontmoedigings-' en ‚overredings-'maatregelen tegen het aanbieden van goedkoop cement op de Europese markten" [samenvatting van de voordrachten en conclusies in de vergadering van de delegatiehoofden en de vertegenwoordigers van de task force te Baden-Baden op 9 september 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 22; documenten nrs. 33.126/18849—18862)]. Tussen de ETF en de Cembureau-overeenkomst was er dus een volmaakte objectieve identiteit, ook geografisch.

4157 Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Irish Cement, Italcementi, Aker en Euroc betwisten verder de relevantie van de verschillende elementen die de Commissie in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking aanvoert om de band tussen de ETF en Cembureau aan te tonen. Volgens hen bestond er tussen Cembureau en de ETF geen enkele institutionele band.

4158 Op grond van het arrest AITEC e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 2554 (punten 141 en 142) stelt Ciments français, dat de Commissie niet zonder het evenredigheidsbeginsel te schenden mocht oordelen, dat de ene overeenkomst inzake de ETF een ernstige toepassing was van het Cembureau-beginsel, aangezien zij geen onderzoek had ingesteld naar de voorzienbare invloed van de subsidies aan de Griekse cementproducenten op de mededinging en het grensoverschrijdende handelsverkeer.

4159 Daar evenwel is aangetoond, dat de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken en de Cembureau-overeenkomst hetzelfde doel hadden en dat de deelnemers aan die inbreuken zich ervan bewust waren dat zij uitvoering gaven aan de Cembureau-overeenkomst, is het voor de beoordeling van het verband tussen de ETF-regeling en de Cembureau-overeenkomst van weinig belang, of de ETF een historische en institutionele band had met Cembureau, zoals de Commissie op basis van de in paragraaf 24, punt 3, van de bestreden beschikking aangevoerde aanwijzingen betoogt.

4160 Verder heeft de Commissie, ongeacht of de staatssteun aan de Griekse industrie de mededinging heeft vervalst en het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig heeft beïnvloed, terecht geconcludeerd, dat de maatregelen van particulieren die in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF waren getroffen, een ernstige toepassing van de Cembureau-overeenkomst vormden, gelet op het aantal ondernemingen en verenigingen die eraan deelnamen en de volstrekte overeenstemming tussen de ETF-overeenkomst en de Cembureau-overeenkomst.

4161 Ten slotte stellen Lafarge en Blue Circle, dat de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging, zo zij al is bewezen, niet kan worden geacht in verband te staan met de Cembureau-overeenkomst, aangezien die gestelde mededingingsregeling reeds lang vóór 1983 ten uitvoer werd gelegd. Doordat de samenwerking in het EPC van eerdere datum is, zou zij dus geenszins verband houden met de tijdens de vergadering van 14 januari 1983 gesloten overeenkomst.

4162 Dit argument is zonder voorwerp geraakt, aangezien artikel 6 van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard voor zover daarin een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag vóór 18 november 1983 wordt vastgesteld (supra, punt 3980). Vaststaat evenwel, dat sommige EPC-leden vanaf die datum hebben gepoogd met hun samenwerking in dat comité het doel van de Cembureau-overeenkomst te bereiken.

4163 Lafarge beklemtoont nog, dat geen van de documenten betreffende het EPC een verwijzing naar de inhoud van de Cembureau-overeenkomst bevat.

4164 Er zij aan herinnerd dat is bewezen, dat sommige EPC-leden in het kader van de activiteiten van dat comité voor de export de regel van eerbiediging van de thuismarkten wilden versterken door hun productieoverschotten te kanaliseren naar derde landen en dat zij aldus uitvoering gaven aan de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 4055, 4056, 4086, 4087, 4099 en 4100). Het feit dat geen van de documenten betreffende het EPC een uitdrukkelijke verwijzing bevat naar de Cembureau-overeenkomst, die trouwens geen formele overeenkomst is (supra, punt 4124), kan deze beoordeling niet op losse schroeven zetten.

5. Bijzondere omstandigheden waaruit zou blijken dat sommige verzoeksters zich van de ene enkele Cembureau-overeenkomst hadden gedistantieerd of dat hun deelneming daaraan geen schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag opleverde

4165 CBR, Unicem en Blue Circle stellen allereerst, dat zij niet hebben deelgenomen aan de in artikel 3 van de bestreden beschikking bedoelde bilaterale contacten waarvan sprake was tijdens de door de Commissie genoemde vergaderingen van de delegatiehoofden. Unicem beklemtoont, dat de bewering tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, dat „de druk ten gevolge van de handel tussen de leden duidelijk is verzwakt dankzij de

verbetering van de bilaterale contacten" (aantekeningen van 2 april 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737), voor haar ontlastend is, aangezien zij nooit aan dergelijke bilaterale contacten heeft deelgenomen.

4166 Deze argumenten zijn niet relevant, aangezien de Commissie terecht heeft kunnen vaststellen, dat de betrokken ondernemingen hebben deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk doordat zij hebben deelgenomen aan bestanddelen van de ene overeenkomst inzake de ETF (supra, punten 4087 en 4104).

4167 Vervolgens stelt CBR, dat zij zich van de Cembureau-overeenkomst heeft gedistantieerd via haar nationale vereniging FIC. Zij verwijst allereerst naar de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van FIC van 1 september 1987 (bijlage 3 bij het verzoekschrift), waaruit zij twee passages aanhaalt. In de eerste passage (blz. 2 en 3 van de notulen) betreffende de „conferentie inzake strategische planning van de Europese cementindustrie te Aldermaston op 2 en 3 oktober 1987" staat, dat „Cembureau niet tot taak heeft het beleid van de Europese cementindustrie uit te stippelen of aan te bevelen, noch om er toezicht op te houden." In de tweede (blz. 6 van de notulen), die betrekking heeft op het thema „Structuur van de Europese cementindustrie en capaciteit voor de jaren 1990-2000", wordt met betrekking tot een vragenlijst van Cembureau over de productiecapaciteit vermeld: „Zij zou ertoe leiden dat vertrouwelijke strategische gegevens van de aangesloten ondernemingen worden verzameld om een Europese cementstrategie uit te werken, iets waarvan Cembureau zich moet onthouden. De raad [van FIC] ziet dus geen enkel nut om daarop te antwoorden. Latteur wordt verzocht een ontwerp van antwoord aan Cembureau te maken, waarin de belangrijkste tijdens de vergadering geuite punten van kritiek op dit niet-opportune initiatief worden samengevat en waarbij namens de Belgische cementfabrikanten wordt geweigerd erop te antwoorden."

4168 Verder verwijst CBR naar de verklaring van het Belgische delegatiehoofd Van Hove, die tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 betreffende de „wilde export", volgens welke het niet nuttig was een dergelijke discussie binnen Cembureau te houden (aantekeningen van 2 april 1984; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737). Volgens CBR gaf dit het standpunt weer dat het CLC (supra, punt 799) op 17 maart 1983 met betrekking tot de intracommunautaire handel had ingenomen, volgens hetwelk „het niet is toegestaan om een gemeenschappelijke houding aan te nemen binnen het CLC, zelfs niet tussen cementindustrieën en/of -ondernemingen" (bijlage 7 bij het verzoekschrift; blz. 5 van de notulen van de CLC-vergadering van 17 maart 1983). Dat standpunt is besproken en goedgekeurd tijdens een vooraf bij FIC gehouden discussie (zie bijlagen 8, 9 a en 9 b bij het verzoekschrift).

4169 Volgens CBR weerspiegelen de verklaringen van Van Hove tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden de wens om elke mogelijke actie van Cembureau binnen de door artikel 85 van het Verdrag getrokken grenzen te houden.

4170 Er zij evenwel aan herinnerd, dat CBR als indirect lid van Cembureau kennis had van het bestaan en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 4098). Verder was een personeelslid van CBR, namelijk Van Hove, aanwezig in de drie vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4, document nr. 33.126/11581; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 8, document nr. 33.126/11699; bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 13, documenten nrs. 33.126/11752 en 11753).

4171 In de bestreden beschikking heeft de Commissie terecht op basis van de deelneming van CBR aan die inbreuken in het kader van de ETF haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst vastgesteld. Toen CBR deelnam aan de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde mededingingsregelingen, die hetzelfde doel hadden als de Cembureau-overeenkomst, moest zij zich wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaf aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd en dat zij voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zou worden gezien.

4172 Geen van de door CBR aangevoerde elementen kan die vaststelling ontkrachten. De door haar genoemde documenten bevatten immers geen enkele verwijzing naar een standpunt van CBR. Zij kunnen dus niet aldus worden uitgelegd, dat CBR zich openlijk heeft gedistantieerd van de inhoud van de Cembureau-overeenkomst waarbij die onderneming was aangesloten.

4173 Ten overvloede zij opgemerkt, dat de passage uit de ontwerpnotulen van de CLC-vergadering van 17 maart 1983 hooguit aantoont, dat de CLC-leden zich geraakt achtten door de in- en uitvoer van cement tussen de lidstaten van de Gemeenschap. Veeleer dan aan te tonen, dat werd afgezien van het twee maanden eerder tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 vastgestelde beginsel van eerbiediging van de thuismarkten, geven die documenten duidelijk aan dat de CLC-leden over mogelijke oplossingen voor dat probleem bleven discussiëren. De argumenten die CBR ontleent aan de passages uit de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van FIC van 1 september 1987 en aan de verklaring van het Belgische delegatiehoofd tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 moeten om de in de punten 1366 tot en met 1368 supra vermelde redenen worden afgewezen.

4174 Dyckerhoff, Uniland, Holderbank, Hornos Ibéricos en Halkis beklemtonen, dat zij geen enkel belang hadden bij deelneming aan een overeenkomst als de Cembureau-overeenkomst.

4175 Die verzoeksters hadden evenwel noodzakelijkerwijs kennis van de Cembureau-overeenkomst, aangezien zij indirecte leden zijn van die vereniging (supra, punt 4098). Verder waren een personeelslid van Dyckerhoff, namelijk Gruner, en van Holderbank, namelijk Schrafl, aanwezig in de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document

nr. 33.126/11581). Toen de betrokken verzoeksters deelnamen aan bi- en multilaterale mededingingsregelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst (deelneming van Dyckerhoff aan de in de artikelen 3, lid 3, sub a, en 4, leden 1-3, sub a, bedoelde mededingingsregelingen; deelneming van Uniland en Holderbank aan de in artikel 4, leden 1-3, sub a, bedoelde mededingingsregelingen), moesten zij zich wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaven aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd en dat zij voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zouden worden gezien. De betrokken verzoeksters kunnen dus niet stellen, dat zij geen belang hadden bij deelneming aan de Cembureau-overeenkomst.

4176 Vicat betwist, dat er een verband bestaat tussen de haar verweten onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi en de Cembureau-overeenkomst. De in paragraaf 20, punt 5, van de bestreden beschikking genoemde tariefuitwisselingen gebeurden telkens op initiatief van Buzzi, die rechtstreeks noch indirect lid was van Cembureau en wier initiatieven dus niet kunnen worden beschouwd als de uitvoering van instructies van Cembureau ter eerbiediging van de thuismarkten.

4177 Verder stelt zij, dat anders dan uit de toepassing van de Cembureau-overeenkomst had moeten volgen, de verkoop van Buzzi in Zuid-Frankrijk tussen 1980 en 1987 is gestegen, en dat de prijzen van die onderneming in dat gebied steeds aanmerkelijk lager waren dan die welke zij zelf toepaste. Ten slotte merkt zij op, dat zij eind 1987 de grootste Franse afnemer van Buzzi heeft opgekocht, hetgeen overbodig zou zijn geweest indien zij inderdaad met Buzzi was overgegaan tot een onderling afgestemde feitelijke gedraging ter eerbiediging van de Cembureau-overeenkomst.

4178 Die argumenten moeten worden afgewezen.

4179 Er zij immers aan herinnerd, dat Vicat als indirect lid van Cembureau noodzakelijkerwijs kennis had van het bestaan en de inhoud van de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 4098). Verder blijkt uit een nota van Vicat van 22 juli 1982 (bestreden beschikking, paragraaf 22, punt 1; documenten nrs. 33.126/6055—6057) betreffende de Frans-Duitse mededingingsregeling, dat die onderneming zich bewust was van de interdependentie van de markten. Zo was zij van mening, dat het optreden van Cedest in Duitsland „het klimaat nog verder verziekt (...), hetgeen alleen maar tot een conflict kan leiden en een olievlekeffect kan hebben". Toen zij deelnam aan de in artikel 3, lid 1, sub c, bedoelde mededingingsregeling met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, moest zij zich dus wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaf aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergadering van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd en dat zij voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zou worden gezien.

4180 Ten slotte meent Vicat dat de Commissie, door de deelneming van SFIC aan de Cembureau-overeenkomst af te leiden uit de aanwezigheid van de voorzitter van SFIC tijdens vergaderingen van de delegatiehoofden, in tegenspraak komt met het standpunt dat zij heeft ingenomen in de

punten 143 en 207 van haar beschikking 89/515/EEG van 2 augustus 1989 inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EEG-Verdrag (IV/31.553 — Betonstaalmatten) (PB L 260, blz. 1).

4181 Vastgesteld moet worden, dat Vicat met dit argument in feite niet haar eigen aansprakelijkheid voor de Cembureau-overeenkomst betwist, maar die van SFIC. Haar argument is dus niet relevant in het kader van zaak T-37/95, Vicat/Commissie, en moet worden afgewezen.

4182 Ciments français beklemtoont, dat zij nooit kennis heeft gehad van enige Cembureau-overeenkomst. Zelfs indien zij op de hoogte was geweest van het bestaan daarvan, had zij niet kunnen verklaren het daar niet mee eens te zijn, aangezien zij geen lid was van Cembureau. Door de Spaanse ondernemingen niet te bestraffen omdat enkel hun vereniging betrokken was bij de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde Iberische mededingingsregeling, en dat ook te doen voor 18 Spaanse en Duitse ondernemingen die lid waren van hun nationale verenigingen aan wie de Cembureau-overeenkomst werd toegerekend, heeft volgens haar de Commissie zelf erkend, dat zij niet kon eisen, dat een onderneming bewijst dat zij het oneens was met de handelingen van een vereniging.

4183 Beklemtoond moet evenwel worden, dat Ciments français noodzakelijkerwijs kennis had van de Cembureau-overeenkomst, aangezien zij indirect lid was van die vereniging (supra, punt 4098). Zoals verzoekster ter terechtzitting zelf heeft erkend, was trouwens een van haar personeelsleden, namelijk Poitrat, aanwezig in de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 4; document nr. 33.126/11581). Toen zij deelnam aan bi- en multilaterale mededingingsregelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, namelijk de mededingingsregelingen bedoeld in de artikelen 3, lid 3, sub a, 4, leden 1 en 2, en 6 van de beschikking, moest zij zich wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaf aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd en dat zij bij gebreke van enig blijk van distantiëring voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zou worden gezien.

4184 De Commissie heeft van Ciments français niet verlangd, dat zij het bewijs leverde dat zij zich had gedistantieerd van de handelingen van de nationale vereniging waarvan zij lid was. Zij heeft integendeel aangetoond, dat Ciments français zich bij de Cembureau-overeenkomst heeft aangesloten door deel te nemen aan verschillende maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst. Aangezien deze onderneming zich niet van de inhoud van de Cembureau-overeenkomst heeft gedistantieerd, heeft de Commissie terecht haar deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in aanmerking genomen.

4185 Ciments français kan ten slotte geen argument ontlenen aan de gestelde discriminerende behandeling in vergelijking met verschillende Duitse en Spaanse ondernemingen, aangezien haar deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk naar behoren is aangetoond (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

4186 Lafarge stelt, dat de uitvoeringsmaatregelen waaraan zij zou hebben deelgenomen, geheel losstaan van de gestelde Cembureau-overeenkomst. Aangezien niet is bewezen, dat zij zich heeft aangesloten bij het algemene consigne van de organen van Cembureau, meent zij, dat de Commissie geen deelneming van haar aan een „overeenkomst" tot eerbiediging van de thuismarkten in aanmerking kan nemen.

4187 Dit argument moet worden afgewezen. Lafarge had noodzakelijkerwijs kennis van de Cembureau-overeenkomst, aangezien zij indirect lid was van Cembureau (supra, punt 4098). Verder was een personeelslid van Lafarge, namelijk Collomb, aanwezig in de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 8 en 13; documenten nrs. 33.126/11699, 11752 en 11753). Toen Lafarge deelnam aan bi- en multilaterale mededingingsregelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, namelijk de mededingingsregelingen bedoeld in de artikelen 3, leden 1, sub a, en 3, sub a, 4, leden 1 tot en met 3, sub a, en 6 van de beschikking, moest deze onderneming zich wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaf aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd, dat de Commissie terecht als een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag heeft aangemerkt (supra, punten 1071-1078), en dat zij voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zou worden gezien.

4188 Heidelberger betwist haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst op grond dat geen van haar personeelsleden aanwezig was tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984. Verder stelt zij, dat vier documenten duidelijk aantonen, dat zij steeds heeft gepoogd zoveel mogelijk te exporteren, en dat zij nooit enige overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten heeft gerespecteerd of uitgevoerd. Die vier documenten weerleggen haars inziens dus haar gestelde deelneming aan de Cembureau-overeenkomst.

4189 Verzoekster verwijst dienaangaande naar:

— het memorandum voor de voorzitter van Cembureau voor de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 9; documenten nrs. 33.126/11728 en 11729), met name de passage waarin onder de „kritieke punten" worden genoemd: „De uitvoer van Duitsland naar Groot-Brittannië en Ierland" en „De uitvoer van Frankrijk naar Duitsland";

— de aantekeningen van de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, met name de passage over de „bijkomende ‚wilde' export [van Duitsland] naar Nederland en België" (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 10; documenten nrs. 33.126/11733—11737);

— de ongedateerde interne nota van Blue Circle „Importdreiging" (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 3; documenten nrs. 33.126/11335—11337), inzonderheid de passage waarin sprake is van de invoer in het Verenigd Koninkrijk uit West-Duitsland;

— de verklaringen van Schuhmacher, weergegeven in de met de hand geschreven nota's over de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 15; document nr. 33.126/11765), volgens welke „het geen zin heeft contact op te nemen met ondernemingen die op [de] markt kunnen komen".

4190 Heidelberger beklemtoont nog, dat zij in de documenten waarmee het bestaan van de Cembureau-overeenkomst wordt aangetoond, niet wordt genoemd en dat haar dus geen deelneming aan die overeenkomst kan worden verweten.

4191 Die argumenten moeten worden afgewezen. Heidelberger had noodzakelijkerwijs kennis van de Cembureau-overeenkomst, aangezien zij indirect lid was van Cembureau (supra, punt 4098). Verder was haar voorzitter Schuhmacher aanwezig in de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 7 november 1984 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4 en 13; documenten nrs. 33.126/11581, 11752 en 11753). Toen zij deelnam aan bi- en multilaterale mededingingsregelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, namelijk de mededingingsregelingen bedoeld in de artikelen 3, lid 3, sub a, en 4, lid 1, moest zij zich dus wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaf aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd en dat zij voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zou worden gezien.

4192 Geen van de in de punten 4188 tot en met 4190 supra aangevoerde elementen kan die vaststelling ontkrachten. Uit niets in de documenten betreffende de intracommunautaire invoer uit Duitsland blijkt immers, dat Heidelberger de Cembureau-overeenkomst heeft geschonden door uit te voeren naar landen van de Gemeenschap. Bovendien bewijst het feit dat het volgens Schuhmacher geen zin had contact op te nemen met ondernemingen die op de markt konden binnendringen, niet dat hij zich niet aansloot bij de overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten die in zijn aanwezigheid was gesloten tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, maar dat hij er eventueel tegen was om via bilaterale contacten te pogen de eerbiediging van die overeenkomst te garanderen.

4193 Unicem stelt, dat het eventuele belang dat zij bij een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten had kunnen hebben omdat de afscherming van de Italiaanse markt voor haar gunstig had kunnen zijn, geenszins impliceert dat zij voor de Cembureau-overeenkomst aansprakelijk is. Volgens haar druist de opvatting van de Commissie, die een soort objectieve aansprakelijkheid van alle leden van een vereniging voor de door de organen van die vereniging vastgestelde maatregelen poogt te creëren, zonder enig extra schuldvereiste, in tegen de in de

rechtspraak ontwikkelde beginselen (arrest Hof van 27 januari 1987, Verband der Sachversicherer/Commissie, 45/85, Jurispr. blz. 405, punt 32; conclusie van advocaat-generaal Sir Gordon Slynn bij arrest BNIC, reeds aangehaald in punt 1320, blz. 392; conclusie van rechter Vesterdorf, aangewezen als advocaat-generaal, bij arrest Rhône-Poulenc/Commissie, reeds aangehaald in punt 1053, blz. II-875-953).

4194 Er zij aan herinnerd, dat de enkele hoedanigheid van lid van Cembureau niet volstaat om Unicem aansprakelijk te stellen voor de kennelijk onrechtmatige besluiten die de delegatiehoofden in haar afwezigheid hebben genomen (supra, punt 1413). Ter beoordeling van haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst is Unicem daarom gelijkgesteld met een indirect lid van Cembureau.

4195 De Commissie heeft evenwel aangetoond, dat Unicem met haar deelneming aan de in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF getroffen maatregelen blijk heeft gegeven van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 4104). Derhalve moet het argument van Unicem inzake de objectieve aansprakelijkheid van de Cembureau-leden voor de gedragingen van die vereniging worden afgewezen.

4196 Valenciana stelt, dat de Commissie bij gebreke van enige band tussen Cembureau en het EPC haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst niet in aanmerking mocht nemen op grond van haar deelneming aan het EPC.

4197 Dit argument moet worden afgewezen. Als indirect lid van Cembureau had Valenciana immers noodzakelijkerwijs kennis van de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 4098). Ongeacht of het EPC een band had met Cembureau, gaf Valenciana, toen zij deelnam aan de activiteiten van dat comité voor de export, waarvan is aangetoond dat zij hetzelfde doel hadden als de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 4055 en 4056), er zich rekenschap van, dat zij uitvoering gaf aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd en dat zij voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zou worden gezien.

4198 Asland en Uniland stellen dat, gelet op de bijzondere situatie van de Spaanse cementindustrie in vergelijking met de andere cementindustrieën van de Gemeenschap op het tijdstip waarop de Cembureau-overeenkomst volgens de Commissie gesloten is, aan de Spaanse producenten niet kan worden verweten, dat zij aan die overeenkomst hebben deelgenomen. De Spaanse uitvoer naar de markten van de Gemeenschap veroorzaakte talrijke reacties van de Europese en met name de Ierse cementindustrie (zie bestreden beschikking, paragraaf 19, punt 5), die aanleiding gaven tot het indienen van antidumpingklachten bij de Commissie door het CLC. Blijkens de in paragraaf 18, punt 2, van de bestreden beschikking aangehaalde interne nota van Blue Circle overwogen de Britse producenten geen andere middelen dan het indienen van antidumpingklachten om het hoofd te bieden aan de Spaanse uitvoer. Uniland beklemtoont nog, dat de

uitvoer van de Spaanse producenten naar Ierland is toegenomen ondanks de druk die op hen werd uitgeoefend. Ten slotte verwerpt Uniland de verschillende uit 1984 daterende documenten op basis waarvan de Commissie in haar verweerschrift stelt, dat de antidumpingklachten tegen de Spaanse producenten zijn ingetrokken na de deelneming van die producenten, en met name van verzoekster, aan de Cembureau-overeenkomst. Volgens Uniland was de toetreding van haar land tot de Gemeenschap op 1 januari 1986 beslissend voor de intrekking van die klachten.

4199 Ook die argumenten moeten worden afgewezen. Asland en Uniland hadden noodzakelijkerwijs kennis van de Cembureau-overeenkomst, aangezien zij indirecte leden waren van Cembureau (supra, punt 4098). Verder was een personeelslid van Asland, namelijk Bertrán, aanwezig in de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4 en 8; documenten nrs. 33.126/11581 en 11699). Toen Asland en Uniland in 1986 in het kader van de ETF deelnamen aan mededingingsregelingen met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst (deelneming van Asland aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk; deelneming van Uniland aan de in artikel 4, leden 1, 2 en 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk), moesten zij zich wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaven aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd en dat zij voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zouden worden gezien.

4200 De verschillende door de betrokken verzoeksters aangevoerde elementen, die betrekking hebben op een periode vóór hun deelneming aan „hun" maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst, kunnen deze beoordeling niet op losse schroeven zetten. Hoe dan ook, de Cembureau-overeenkomst verbood niet elke uitvoer tussen lidstaten. Zij verzette zich enkel tegen „wilde" uitvoer (supra, punten 1120 en 1121).

4201 Volgens CBR, Ciments français en Asland vertegenwoordigden de delegatiehoofden tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden hooguit hun nationale verenigingen, maar niet de afzonderlijke ondernemingen. Volgens hen mocht de Commissie derhalve niet vaststellen, dat zij aan de Cembureau-overeenkomst deelnamen op grond dat een van hun personeelsleden op de betrokken vergaderingen aanwezig was.

4202 Asland wijst er nog op, dat de benadering van de Cembureau-overeenkomst door de Commissie, waarbij de instelling aannam, dat het optreden van Bertrán tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 tegelijkertijd bindend was voor twee afzonderlijke rechtspersonen, namelijk Asland en Oficemen, in contrast staat met haar benadering van de Iberische mededingingsregeling, in verband waarmee de Commissie aannam, dat de natuurlijke personen die Oficemen vertegenwoordigden, niet optraden namens de verschillende ondernemingen waartoe zij behoorden.

4203 Die argumenten berusten evenwel op een verkeerd begrip van de bestreden beschikking. Het bewijs van de deelneming van de betrokken verzoeksters — allen indirecte leden van

Cembureau — aan de Cembureau-overeenkomst, is niet afgeleid uit de aanwezigheid van een lid van hun personeel tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden, maar uit hun deelneming aan maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 1308-1310, 1440 en 1441).

4204 Bovendien kan de omstandigheid dat de Commissie heeft besloten de Spaanse ondernemingen niets ten laste te leggen in het kader van de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde Iberische mededingingsregeling, niet afdoen aan de volle aansprakelijkheid van de betrokken verzoeksters voor hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, aangezien die naar behoren is aangetoond (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

4205 Volgens Cimpor en Secil heeft de Commissie de gestelde Cembureau-overeenkomst gebruikt om te verklaren waarom zij niet in Spanje verkochten, en heeft zij die omstandigheid en het bestaan van een gestelde Iberische mededingingsregeling gebruikt om hun aansluiting bij de gestelde Cembureau-overeenkomst aan te tonen.

4206 Secil beklemtoont, dat zij in de documenten waarmee het bestaan van de Cembureau-overeenkomst wordt aangetoond, niet wordt genoemd en dat haar dus geen deelneming aan die overeenkomst kan worden verweten.

4207 Opgemerkt moet evenwel worden, dat in de bestreden beschikking enkel de deelneming van Cimpor en Secil aan de in artikel 3, lid 2, vastgestelde Iberische mededingingsregeling, maar niet het eventuele ontbreken van verkoop door die ondernemingen in Spanje als een blijk van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst is beschouwd. Het bestaan van de Iberische mededingingsregeling en de deelneming van Cimpor en Secil daaraan is vastgesteld op basis van directe schriftelijke bewijzen (supra, punten 2053-2092). Die regeling had hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst, waarvan Cimpor en Secil als indirecte leden van Cembureau noodzakelijkerwijs kennis hadden (supra, punten 4043, 4044 en 4098). Beklemtoond zij, dat tijdens de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode ATIC, een rechtstreeks lid van Cembureau, slechts twee leden had, namelijk Cimpor en Secil (brief van ATIC aan de griffie van het Gerecht van 29 juni 1998). Verder was een personeelslid van Cimpor aanwezig in de drie vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 19, punten 4, 8 en 13; documenten nrs. 33.126/11581, 11699, 11752 en 11753).

4208 Toen Cimpor en Secil deelnamen aan de Iberische mededingingsregeling moesten zij zich dus wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaven aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd, en dat zij voortaan door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zouden worden gezien.

4209 Dat Secil niet wordt genoemd in de documenten die het bestaan van de Cembureau-overeenkomst bewijzen, doet aan die beoordeling niet af.

4210 Volgens Halkis had haar lidmaatschap van de Griekse vereniging een louter formeel karakter, daar zij bij de vaststelling van de besluiten van die vereniging geen enkele wezenlijke rol speelde. Teneinde haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst te betwisten, beklemtoont zij, dat die overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen haar belangen schaadden.

4211 Zij stelt ook nog dat haar gedragingen heftige reacties van een aantal Europese ondernemingen, verenigingen en regeringen uitlokten en dat zij niet wordt genoemd in de twee interne nota's van Blue Circle, de ene van 1 december 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 2; documenten nrs. 33.126/11332—11334), de andere ongedateerd (bestreden beschikking, paragraaf 18, punt 3; documenten nrs. 33.126/11335—11337).

4212 Opgemerkt moet evenwel worden, dat Halkis als indirect lid van Cembureau noodzakelijkerwijs kennis had van de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 4098). Onafhankelijk van de rol die deze onderneming in AGCI speelde door deel te nemen aan de activiteiten van het EPC, die althans vanaf 18 november 1983 hetzelfde doel hadden als de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 3980 en 4056), moest zij zich wel rekenschap ervan geven, dat zij uitvoering gaf aan het gezamenlijk plan dat tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden was opgesteld en bevestigd, en dat zij door de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst als daarbij aangesloten zou worden gezien. Dat zij in de interne nota's van Blue Circle niet wordt genoemd, is daarbij van geen belang. Verder kan Halkis niet stellen, dat de Cembureau-overeenkomst haar belangen schaadde, daar die overeenkomst de Griekse markt tegen invoer beschermde, evenals de andere Europese thuismarkten.

4213 Wegens het bijzondere optreden van de Griekse ondernemingen op de markt is evenwel reeds vastgesteld, dat Halkis vanaf 1 september 1986 door de andere cementproducenten niet meer werd gezien als een producent die zich hield aan de gemeenschappelijke regel van eerbiediging van de thuismarkten. Het door verzoekster bedoelde bijzondere marktgedrag dat tot de oprichting van de ETF en tot de in het kader daarvan getroffen maatregelen heeft geleid, is dus een element waarmee rekening moet worden gehouden bij de beoordeling van de duur van de deelneming van Halkis aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk (infra, punten 4414-4417).

B — Continuïteit van de ene enkele inbreuk

4214 Dyckerhoff, SFIC, Heidelberger, Lafarge, Aalborg, BCA, Asland, Uniland, Oficemen, Holderbank, Hornos Ibéricos, Aker, Euroc en AGCI betwisten uitdrukkelijk de duur van hun

deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk in het kader van hun middelen betreffende de onwettigheid van die bepaling. CBR, Ciments luxembourgeois, Vicat, Ciments français, Unicem, Valenciana, Irish Cement, Cimpor, Secil, Italcementi, Cementir, Blue Circle en Halkis betwisten de duur van de inbreuk in het kader van hun middelen tot nietigverklaring van de geldboete. Hoe dan ook, waar alle verzoeksters hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk betwisten, hebben zij ook het subsidiaire argument aangevoerd, dat de duur van hun deelneming aan die inbreuk niet afdoende is bewezen.

1. Bestreden beschikking

4215 Wat de continuïteit betreft, ofwel de duur van de ene enkele Cembureau-overeenkomst, heeft de Commissie het aanvangstijdstip van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk bepaald op 14 januari 1983, de datum van sluiting van de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 1, en 65, punt 4).

4216 Die datum is in aanmerking genomen voor alle adressaten van de bestreden beschikking die ten tijde van de gelaakte vergaderingen van de delegatiehoofden in de Gemeenschap waren gevestigd, met uitzondering van Buzzi.

4217 De Commissie verklaart dienaangaande (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 3, eerste alinea): „Alle ondernemersverenigingen en ondernemingen waaraan de [bestreden] beschikking is gericht, hebben zich aangesloten bij het ‚Agreement or Principle' tot eerbiediging van de thuismarkten wat de markt van ‚grijs' cement aangaat, op 14 januari 1983 gesloten tussen de verenigingen en ondernemingen die rechtstreeks lid van Cembureau waren. Deze overeenkomst bond vanaf die datum bedoelde ondernemingen en tevens de bij de betrokken nationale verenigingen aangesloten ondernemingen."

4218 Met betrekking tot de Spaanse verzoeksters Asland, Uniland, Oficemen, Hornos Ibéricos en Valenciana en de Portugese verzoeksters Cimpor, Secil en ATIC stelt de Commissie, dat zij „de gevolgen in de Gemeenschap van hun instemming met de betreffende overeenkomst in aanmerking [zou] kunnen nemen vanaf de datum waarop zij hiermee ingestemd hebben" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 11). Zij voegt daar evenwel aan toe, dat zij „de inbreuk in aanmerking [neemt] vanaf 1 januari 1986, aangezien de deelname van de Spaanse en de Portugese ondernemingen volgens de in het bezit van de Commissie zijnde inlichtingen eerst in de Gemeenschap gevolgen van betekenis heeft gehad na de toetreding van hun beide landen tot de Gemeenschap" (hetzelfde punt; zie ook paragraaf 65, punt 4, derde alinea, tweede streepje).

4219 Voor Holderbank neemt de Commissie de inbreuk in aanmerking vanaf 28 mei 1986, voor Aker en Euroc vanaf 9 juni 1986 (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 11, en 65,

punt 4, derde alinea, derde en vierde streepje). Voor die ondernemingen beschikt de Commissie niet over bewijs dat hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst vóór die data gevolgen binnen de Gemeenschap heeft gehad.

4220 Wat de beëindiging van de inbreuk betreft, stelt de Commissie, dat zij niet beschikt „over feitelijke elementen om de datum van de beëindiging van de inbreuk vast te stellen" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 6). In artikel 1 van de bestreden beschikking noemt zij trouwens geen einddatum van de inbreuk, omdat zij er niet zeker van is „dat de inbreuk werkelijk ooit is gestaakt" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4, vierde alinea). Daarom gelast zij de ondernemingen in artikel 8 van de bestreden beschikking de inbreuk te beëindigen indien dat nog niet mocht zijn gebeurd.

4221 Daar de laatste klaar aan de dag tredende en de Commissie bekend zijnde manifestatie van de Cembureau-overeenkomst wordt gevormd door de ontbinding van Interciment, de vennootschap waarvan de oprichting de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vormt, op 26 maart 1993, heeft de Commissie die datum genomen voor de vaststelling van de periode waarvoor de geldboete dient te gelden (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4).

2. Aanvangstijdstip van de inbreuk

2.1. Cembureau en haar rechtstreekse leden

4222 Hiervóór (punt 1401) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de deelneming van Cembureau, FIC, VNC, Ciments luxembourgeois, SFIC, Aalborg, BDZ, BCA, Irish Cement, Cementir en AGCI aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vanaf 14 januari 1983 in aanmerking mocht nemen. Die verenigingen en ondernemingen hebben immers deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten (supra, punten 1344 en 1345).

4223 Met betrekking tot Italcementi is vastgesteld, dat haar deelneming aan de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984, tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is bevestigd, aantoont, dat zij aan de Cembureau-overeenkomst en bijgevolg aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk heeft deelgenomen (supra, punt 1403).

4224 In de bestreden beschikking wordt evenwel niets aangevoerd, waaruit zou blijken, dat Italcementi zich vóór 19 maart 1984 bij de tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 tot stand gekomen wilsovereenstemming heeft aangesloten. Evenmin is

aangetoond, dat die verzoekster vóór 19 maart 1984 aan een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4225 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Italcementi aan de Cembureau-overeenkomst vóór 19 maart 1984 wordt vastgesteld.

4226 Ook de verenigingen Oficemen en ATIC hebben deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983. Zij moeten dus vanaf die datum als partij bij de Cembureau-overeenkomst worden beschouwd (supra, punt 1400).

4227 De Commissie heeft evenwel 1 januari 1986 als aanvangstijdstip van hun deelneming aan de inbreuk in aanmerking genomen. Volgens haar was namelijk niet bewezen, dat de deelname van de Spaanse en de Portugese ondernemingen aan de Cembureau-overeenkomst in de Gemeenschap gevolgen van betekenis heeft gehad voor de toetreding van hun beide landen tot de Gemeenschap (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 11; zie ook paragraaf 65, punt 4, derde alinea, tweede streepje).

4228 Oficemen en ATIC stellen, dat voor zover de Commissie heeft geoordeeld dat zij vóór 1 januari 1986 niet hebben deelgenomen aan de inbreuk, op grond dat hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst voor die datum geen gevolgen van betekenis heeft gehad in de Gemeenschap (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 11), zij a fortiori had moeten erkennen, dat er geen dergelijke gevolgen waren na 1 januari 1986, een periode waarvoor de instelling over geen enkel bewijs of concrete aanwijzing beschikt dat zij aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen.

4229 Vastgesteld moet evenwel worden, dat de deelneming van Oficemen en ATIC aan de Cembureau-overeenkomst vanaf 1 januari 1986 duidelijk in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

4230 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Commissie terecht heeft vastgesteld, dat Oficemen en ATIC op 1 januari 1986 in het kader van Cembureau deelnamen aan de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde periodieke uitwisseling van informatie en dat Oficemen ook deelnam aan de in artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde Iberische mededingingsregeling. Daarmee gaven zij uitvoering aan de Cembureau-overeenkomst, waaruit blijkt dat zij het op 1 januari 1986 eens waren met het mededingingsverstorend doel van de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 4064).

4231 Vervolgens moet worden vastgesteld, dat de betrokken verzoeksters op 1 januari 1986 in de Gemeenschap waren gevestigd. Ongeacht of de Commissie hun deelneming aan de inbreuk vóór

die datum in aanmerking mocht nemen, aangezien zij rechtstreeks hadden deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, behoefde de Commissie om de inbreuk vanaf 1 januari 1986 aan die partijen ten laste te leggen, hoe dan ook niet aan te tonen, dat hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst gevolgen van betekenis had voor het handelsverkeer tussen lidstaten. Voor de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag is immers alleen vereist, dat de concurrentiebeperkende overeenkomsten de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden, zonder dat de Commissie behoeft aan te tonen dat de individuele deelneming van elke partij de handel tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden (arrest Petrofina/Commissie, reeds aangehaald in punt 2260, punten 226 en 227). De Cembureau-overeenkomst, waaraan verzoeksters metterdaad hebben deelgenomen, beoogde het handelsverkeer tussen lidstaten te verhinderen of te regelen. Zij kon de handel tussen lidstaten dus merkbaar ongunstig beïnvloeden.

4232 Het argument van Oficemen en ATIC moet dan ook worden afgewezen.

4233 ATIC stelt nog, dat alle documenten op basis waarvan de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en haar deelneming daaraan heeft aangetoond, van vóór 1 januari 1986 dateren. Zij hebben volgens haar dus betrekking op feiten van voor de datum vanaf welke de aan verzoeksters toegerekende gedragingen volgens de bestreden beschikking een mededingingsverstorend karakter hadden. ATIC voegt daaraan toe, dat het bewijs van haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst aldus uitsluitend is gebaseerd op haar lidmaatschap van Cembureau.

4234 Er zij aan herinnerd, dat het bewijs van de deelneming van de rechtstreekse leden van Cembureau aan de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst niet enkel berust op hun lidmaatschap van Cembureau, maar ook en vooral op hun deelneming aan de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd (supra, punten 1302 en 1342-1353). ATIC heeft deelgenomen aan de drie vergadering van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd. Haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst vanaf 14 januari 1983 staat dus vast. De Commissie heeft de onrechtmatigheid van de deelneming van ATIC aan die overeenkomst evenwel slechts vanaf 1 januari 1986 in aanmerking genomen, niet omdat de gedragingen van ATIC vóór die datum geen mededingingsverstorend karakter hadden, maar omdat de deelneming van die ondernemersvereniging aan de Cembureau-overeenkomst vóór die datum in de Gemeenschap geen gevolgen van betekenis had.

4235 Aangezien is aangetoond, dat ATIC op 1 januari 1986 nog steeds blijk gaf in te stemmen met de mededingingsverstorende inhoud van de Cembureau-overeenkomst via haar deelneming aan de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde periodieke uitwisseling van informatie, moet het argument van ATIC worden afgewezen.

4236 Volgens Aker en Euroc volgt uit het arrest Houtslijp I, reeds aangehaald in punt 1325 (punten 11-18), dat de Commissie artikel 85, lid 1, van het Verdrag slechts op een buiten de Gemeenschap gevestigde onderneming mag toepassen, indien die onderneming de overeen-

komst, het besluit of de onderling afgestemde feitelijke gedraging binnen de Gemeenschap ten uitvoer heeft gelegd. Mocht het bestaan van de Cembureau-overeenkomst al zijn aangetoond, dan nog hebben verzoeksters die overeenkomst nooit in de Gemeenschap ten uitvoer gelegd. Artikel 1 van de bestreden beschikking moet te hunnen aanzien dan ook nietig worden verklaard.

4237 Er zij aan herinnerd, dat Aker en Euroc rechtstreekse leden zijn van Cembureau, wier respectieve delegatiehoofden Heiberg en Borelius hebben deelgenomen aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 (supra, punt 1344). Daar de delegatiehoofden tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden de rechtstreekse leden van Cembureau vertegenwoordigden (supra, punten 1314-1318), is de deelneming van Aker en Euroc aan de Cembureau-overeenkomst dus aangetoond vanaf 14 januari 1983.

4238 De Cembureau-overeenkomst, die is gesloten tussen binnen en buiten de Gemeenschap gevestigde verenigingen en ondernemingen, strekte ertoe de thuismarkten in Europa, en met name in de Gemeenschap, te eerbiedigen en de verkoop van het ene naar het andere land aan een regeling te onderwerpen. Zij was duidelijk mededingingsverstorend en kon de handel tussen lidstaten merkbaar ongunstig beïnvloeden.

4239 In de bestreden beschikking heeft de Commissie de deelneming van Aker en Euroc aan de in artikel 1 van die beschikking bedoelde inbreuk evenwel slechts in aanmerking genomen vanaf 9 juni 1986.

4240 Zelfs indien in deze zaak de beginselen van het in arrest Houtslijp I, reeds aangehaald in punt 1325, van toepassing zouden zijn, zou moeten worden vastgesteld dat, anders dan Aker en Euroc betogen, de Commissie in de bestreden beschikking het territoriale toepassingsgebied van artikel 85 van het Verdrag juist heeft beoordeeld.

4241 Vanaf 9 juni 1986 (supra, punten 2764, 3006-3021 en 3081) hebben Aker en Euroc immers in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF deelgenomen aan twee mededingingsregelingen, namelijk de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) en de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2). Aan die mededingingsregelingen werd hoofdzakelijk deelgenomen door producenten uit de Gemeenschap en het enige doel van die regelingen was het uitschakelen van invoer in West-Europa. Door daaraan deel te nemen, hebben de twee betrokken verzoeksters vanaf 9 juni 1986 de Cembureau-overeenkomst op het grondgebied van de Gemeenschap ten uitvoer gelegd.

4242 De Commissie heeft dus terecht geoordeeld, dat de deelneming van Aker en Euroc aan de Cembureau-overeenkomst vanaf 9 juni 1986 een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag opleverde.

4243 Unicem ten slotte heeft aan geen enkele vergadering van de delegatiehoofden deelgenomen, zoals zij terecht beklemtoont.

4244 De Commissie heeft evenwel terecht vastgesteld, dat deze onderneming heeft deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. De deelneming van Unicem aan de oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) en aan de maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF teneinde de invoer van Grieks cement door Calcestruzzi te voorkomen (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3) vormt immers een blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 4107).

4245 Er is evenwel niet aangetoond, dat Unicem vóór 9 september 1986 aan de ene overeenkomst inzake de ETF heeft deelgenomen (supra, punten 3744 en 3745). De deelneming van die onderneming aan de verschillende maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF getuigt dus slechts vanaf die datum van haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst.

4246 Zelfs indien Unicem vanaf 1 januari 1984 aan de periodieke uitwisseling van informatie heeft deelgenomen, zoals de Commissie beweert, dan toont dit nog niet aan, dat zij vóór 9 september 1986 aan de Cembureau-overeenkomst deelnam. De deelneming aan die uitwisseling beoogde immers enkel „de uitvoering van de [Cembureau-]overeenkomst te vergemakkelijken" (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) voor de verenigingen en ondernemingen wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst reeds is aangetoond (supra, punten 1695-1699). De bestreden beschikking bevat evenwel geen enkele aanwijzing dat Unicem zich vóór 9 september 1986 bij de Cembureau-overeenkomst had aangesloten.

4247 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Unicem aan de Cembureau-overeenkomst vóór 9 september 1986 wordt vastgesteld.

2.2. Indirecte leden van Cembureau

4248 De indirecte leden van Cembureau hebben niet rechtstreeks deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd. Voor die indirecte leden die ten tijde van de feiten in de Gemeenschap waren gevestigd (supra, punten 4216 en 4217), heeft de Commissie evenwel 14 januari 1983, de datum van de vergadering van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten, als aanvangstijdstip van hun deelneming aan de inbreuk genomen. Zij stelt zich namelijk op het standpunt, dat de delegatiehoofden tijdens hun vergaderingen niet alleen de rechtstreekse, maar ook de indirecte leden van Cembureau vertegenwoordigden. Zij beklemtoont in dit verband, dat „in feite (...) de cementproducenten de werkelijke marktdeelnemers [zijn] die via hun bedrijfstakverenigingen handelen" (bestreden beschikking, paragraaf 44, punt 5).

4249 Evenwel is reeds vastgesteld, dat de Commissie wegens het gebrek aan overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking, in de bestreden beschikking het lidmaatschap van indirecte leden van Cembureau van een nationale vereniging die lid was van Cembureau, niet als criterium voor de toerekening van de inbreuk mocht hanteren (supra, punten 544-563). Het enige toerekeningscriterium waarop de Commissie zich tegenover de indirecte leden van Cembureau kon baseren, is de aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst via een uitvoeringsmaatregel daarvan (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 10, en 65, punt 3) (supra, punt 564). Dat is hetzelfde toerekeningscriterium als in de PvB (supra, punten 556-563). Daarin was de Commissie immers van mening, dat de ondernemingen die niet rechtstreeks lid waren van Cembureau, de Cembureau-overeenkomst hadden aanvaard vanaf de datum waarop zij hadden deelgenomen aan een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst.

4250 Bij de beoordeling van de materiële middelen is verder vastgesteld, dat de volgende indirecte leden van Cembureau zich door hun deelneming aan een of meer uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst bij die overeenkomst hadden aangesloten: CBR, Dyckerhoff, Vicat, Ciments français, Heidelberger, Lafarge, Valenciana, Asland, Uniland, Cimpor, Secil, Holderbank, Hornos Ibéricos, Blue Circle en Halkis.

4251 Onderzocht moet nog worden, of de Commissie heeft aangetoond, dat die indirecte leden vanaf de voor hen in de bestreden beschikking in aanmerking genomen datum aan de inbreuk hebben deelgenomen.

4252 Er zij aan herinnerd, dat is bewezen, dat Dyckerhoff, Ciments français en Lafarge vanaf 23 juni 1982 hebben deelgenomen aan de Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub a). De Commissie heeft eveneens kunnen vaststellen, dat Heidelberger vanaf 17 november 1982 deelnam aan die mededingingsregeling (supra, punt 2436). Daar de Frans-Duitse mededingingsregeling voor die ondernemingen vanaf 14 januari 1983 een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst vormde (supra, punt 4154), mocht de Commissie vaststellen, dat Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger en Lafarge vanaf die datum aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk hebben deelgenomen.

4253 Vervolgens zij opgemerkt, dat de Commissie het begin van de deelneming aan de inbreuk door de Portugese ondernemingen Cimpor en Secil op 1 januari 1986 mocht vaststellen. Zij heeft immers aangetoond, dat hun deelneming aan de inbreuk betreffende de Iberische mededingingsregeling vanaf 1 januari 1986 (bestreden beschikking, artikel 3, lid 2) een blijk was van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 4208).

4254 Cimpor en Secil stellen evenwel, dat de documenten op basis waarvan de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en hun deelneming daaraan heeft aangetoond, van vóór 1 januari 1986 dateren.

4255 Dit argument mist feitelijke grondslag. De Commissie heeft de deelneming van Cimpor en Secil aan de inbreuk betreffende de Iberische mededingingsregeling vanaf 1 januari 1986 immers vastgesteld op basis van directe schriftelijke bewijzen, waarvan er verschillende van na 1 januari 1986 dateren (supra, punten 2070-2082 en 2115). De deelneming van Cimpor en Secil aan die Iberische mededingingsregeling vormt een blijk van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4256 Eveneens wordt in artikel 1 terecht vastgesteld, dat Valenciana en Hornos Ibéricos vanaf 1 januari 1986 aan de inbreuk hebben deelgenomen, aangezien zij vanaf die datum blijk hebben gegeven van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst via hun deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking).

4257 Daar het aanvangstijdstip van de deelneming van Holderbank aan de oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) wettig is vastgesteld op 28 mei 1986, en die deelneming een blijk vormde van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst, heeft de Commissie aangetoond, dat Holderbank vanaf die datum deelnam aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

4258 Ten aanzien van CBR, Vicat, Asland, Uniland, Blue Circle en Halkis heeft de Commissie evenwel niet het bewijs geleverd dat zij vanaf de in de bestreden beschikking genoemde datum aan de inbreuk hebben deelgenomen.

4259 In de eerste plaats zij eraan herinnerd, dat het Gerecht, na te hebben gewezen op het in punt 4249 supra genoemde gebrek aan overeenstemming, in het kader van het middel inzake schending van de rechten van de verdediging reeds heeft vastgesteld, dat artikel 1 van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat Vicat vóór 11 mei 1983, en CBR, Asland en Uniland vóór 28 mei 1986 aan de inbreuk hebben deelgenomen (supra, punt 568). Na het onderzoek van de materiële middelen moet worden onderzocht, of die ondernemingen vanaf die data nog als bij de Cembureau-overeenkomst aangesloten kunnen worden beschouwd.

4260 Vicat gaf blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst via haar deelneming aan de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi, waarvan het aanvangstijdstip wettig is vastgesteld op 11 mei 1983. De Commissie heeft dus aangetoond, dat die onderneming vanaf die datum aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk deelnam.

4261 Wat CBR, Asland en Uniland betreft, vormt hun deelneming aan de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk het eerste blijk van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4262 Voor Asland is het aanvangstijdstip van die inbreuk wettig vastgesteld op 28 mei 1986. De Commissie heeft dus aangetoond, dat die onderneming vanaf die datum aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk deelnam.

4263 Evenals Oficemen en ATIC (supra, punt 4228) stelt Asland, dat haar gestelde deelneming aan de Cembureau-overeenkomst nooit gevolgen van betekenis heeft gehad in de Gemeenschap (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 11). Dit argument moet om de in punt 4231 supra genoemde redenen worden afgewezen.

4264 Ten aanzien van CBR en Uniland moet artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking nietig worden verklaard voor zover daarin een deelneming van die ondernemingen aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF vóór 9 juni 1986 (supra, punt 2604), respectievelijk 9 september 1986 (supra, punt 2699) wordt vastgesteld. Bij gebreke van enige aanwijzing van een aansluiting van CBR en Uniland bij de Cembureau-overeenkomst vóór die data, moet artikel 1 van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat CBR vóór 9 juni 1986 en Uniland vóór 9 september 1986 aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4265 Wat in de tweede plaats Blue Circle en Halkis betreft, vormt hun deelneming aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC het eerste blijk van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst. De Commissie heeft evenwel niet aangetoond, dat de EPC-leden vóór 18 november 1983 hebben gepoogd, het „binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen" (supra, punt 3980). De in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde gedragingen kunnen dus niet als een uitvoering van de Cembureau-overeenkomst door Blue Circle en Halkis vóór die datum worden beschouwd.

4266 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Blue Circle en Halkis aan de Cembureau-overeenkomst vóór 18 november 1986 wordt vastgesteld.

2.3. Conclusie

4267 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet nietig worden verklaard voor zover daarin wordt vastgesteld, dat aan de Cembureau-overeenkomst is deelgenomen door:

— CBR vóór 9 juni 1986;

— Vicat vóór 11 mei 1983;

— Unicem vóór 9 september 1986;

— Asland vóór 28 mei 1986;

— Uniland vóór 9 september 1986;

— Italcementi vóór 19 maart 1984;

— Blue Circle vóór 18 november 1983;

— Halkis vóór 18 november 1983.

3. Continuïteit van de inbreuk

4268 De in punt 4214 supra genoemde verzoeksters betwisten dat de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk een continu karakter had. Volgens hen kon de Commissie zich ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking niet op het standpunt stellen, dat de inbreuk nog voortduurde. Verzoeksters beklemtonen, dat de laatste in de bestreden beschikking bedoelde vergadering van de delegatiehoofden dateert van 7 november 1984. Hoe dan ook zou hun geen deelneming aan de Cembureau-overeenkomst kunnen worden toegerekend voor een langere duur dan die van de hun verweten uitvoeringsmaatregelen.

4269 Onder verwijzing naar de conclusie van advocaat-generaal Sir Gordon Slynn bij het arrest Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 2800 (blz. 1941), stelt de Commissie, dat „een eenmaal bewezen ‚conspiracy' wordt geacht voort te bestaan totdat het tegendeel is bewezen". Nu het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en de deelneming van de verschillende verzoeksters aan die overeenkomst is aangetoond, staat het dus aan de betrokken verzoeksters om te bewijzen dat die mededingingsregeling heeft opgehouden te bestaan of dat zij hadden laten blijken dat zij het niet eens waren met die mededingingsregeling.

4270 Dat argument kan om de in de punten 2801 en 2802 supra genoemde redenen niet worden aanvaard. De Commissie moet namelijk niet alleen het bestaan van de mededingingsregeling bewijzen, doch ook de duur ervan (arrest Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 79).

4271 Teneinde te beoordelen, of de Commissie gerechtigd was geen einddatum van de inbreuk vast te stellen en derhalve aan te nemen, dat de mededingingsregeling ten tijde van het vaststellen van de bestreden beschikking nog voortduurde, moeten allereerst de enige twee aan de duur van de inbreuk gewijde passages uit die beschikking worden onderzocht.

4272 In paragraaf 45, punt 6, betreffende de Cembureau-overeenkomst, staat: „De Commissie beschikt niet over feitelijke elementen om de datum van de beëindiging van de inbreuk vast te stellen; zij kan overigens ook niet vaststellen dat de betrokken ondernemingen deze hebben beëindigd."

4273 In paragraaf 65, punt 4, vierde alinea, betreffende de geldboeten, stelt de Commissie nog: „Hoewel de Commissie in staat is de aanvangsdatum van de inbreuk die door het ‚Cembureau Agreement or Principle' wordt gevormd, vast te stellen, is zij niet zeker ervan dat de inbreuk werkelijk ooit is gestaakt en kan zij derhalve geen einddatum van de inbreuk vaststellen. Echter, daar de laatste klaar aan de dag tredende en de Commissie bekend zijnde manifestatie van het ‚Agreement' wordt gevormd door de ontbinding van Interciment SA [de vennootschap waarvan de oprichting de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk vormt] op 26 maart 1993, neemt de Commissie die datum voor de vaststelling van de periode waarvoor de boete dient te gelden."

4274 De Commissie ging er dus van uit, dat de vastgestelde mededingingsregeling ook na de laatst bekend zijnde manifestatie van de toepassing ervan voortduurde, en heeft in artikel 1 van de bestreden beschikking dan ook geen datum van beëindiging van de inbreuk vastgesteld.

4275 Ter terechtzitting heeft zij haar benadering verdedigd op grond van de bijzonderheden van de Cembureau-overeenkomst. De betrokken overeenkomst werd gekenmerkt door haar onbepaalde duur. Zij beklemtoonde dat het voorwerp van de overeenkomst, anders dan bijvoorbeeld bij een regeling tot vaststelling van de prijzen, eenvoudig was, en dat daarvoor geen regelmatige vergaderingen noodzakelijk waren. Om de overeenkomst na te leven, dienden de partijen zich enkel te onthouden van (niet gecontroleerde) verkoop buiten hun grondgebied. De eerbiediging van de overeenkomst liet dus geen sporen na. Het feit dat de ondernemingen op een gegeven ogenblik niet meer deelnamen aan zichtbare maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst, betekent niet dat zij die overeenkomst niet meer aanvaardden. De Commissie heeft verder beklemtoond, dat voor het welslagen de overeenkomst door alle producenten diende te worden nageleefd.

4276 Erkend moet worden, dat de Cembureau-overeenkomst inderdaad de bijzondere kenmerken had waarop de Commissie heeft gewezen. In casu rijst evenwel de vraag, of dergelijke

bijzondere kenmerken, gelet op de bewijslast die bij de vaststelling van een inbreuk op artikel 85 van het Verdrag op de Commissie rust, voldoende aanwijzingen vormen voor de deelneming van elke verzoekster aan de Cembureau-overeenkomst tot de datum van vaststelling van de bestreden beschikking.

4277 Dienaangaande moet worden vastgesteld, dat alle bi- of multilaterale mededingingsregelingen die de Commissie terecht als maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst heeft gekwalificeerd, met uitzondering van de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, uiterlijk zijn beëindigd op 19 mei 1989, de datum die voor bepaalde leden van het EPC overeenstemt met de einddatum van de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat artikel 4, leden 1 en 2, van de bestreden beschikking nietig moet worden verklaard voor zover daarin een inbreuk ook nog na 31 mei 1987 (supra, punt 2806) en 7 november 1988 (supra, punt 3097) wordt vastgesteld.

4278 De Commissie heeft weliswaar aangetoond, dat de in artikel 4, lid 3, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk tot 3 april 1992 heeft geduurd, maar die inbreuk betreft slechts drie verzoeksters, namelijk Unicem, Italcementi en Cementir. Hoewel de vijf jaar geldende overeenkomsten die deze inbreuk vormen en die tot doel hadden „van de zijde van Calcestruzzi invoer van Grieks cement te voorkomen", tot 3 april 1992 gevolgen hadden op de gemeenschapsmarkt, betekent dat niet, dat de Cembureau-overeenkomst op die datum nog steeds de concurrentieverhoudingen tussen de Europese cementproducenten beheerste, laat staan dat zij dit ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking op 30 november 1994 deed. Dat alle andere in de bestreden beschikking bedoelde maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst zijn beëindigd op uiterlijk 19 mei 1989, enkele weken na de eerste verificaties door de Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 1), wijst eerder op het tegendeel.

4279 Derhalve moet op grond van alle in de bestreden beschikking verstrekte gegevens worden geconcludeerd, dat de Commissie niet ervan mocht uitgaan, dat alle adressaten van die beschikking wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst was aangetoond, ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking die overeenkomst nog aanvaardden.

4280 Vervolgens moet in het licht van de verschillende in de bestreden beschikking vermelde feiten worden onderzocht, hoe lang elke verzoekster aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4281 Zoals de Commissie terecht opmerkt (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4), vormt de deelneming van een onderneming of vereniging aan een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst een blijk, dat zij zich bij die overeenkomst aansloot. De deelneming van een verzoekster aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk is derhalve ten minste aangetoond voor de gehele periode waarvoor de Commissie wettig haar deelneming aan een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst heeft aangetoond.

4282 De Commissie stelt terecht, dat de deelneming van een verzoekster aan de Cembureau-overeenkomst weinig sporen heeft nagelaten. Gelet op het in de bestreden beschikking gehanteerde stelsel van vaststelling van de inbreuk, mocht de Commissie zich evenwel niet op deze factor baseren om vast te stellen dat een verzoekster bij de Cembureau-overeenkomst ook nog na de datum waarop haar laatste maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst was beëindigd, aangesloten bleef.

4283 In dat verband zij opgemerkt, dat de Commissie in de bestreden beschikking heeft besloten, voor de vaststelling van de verschillende inbreuken en de deelneming van de betrokken ondernemingen en verenigingen daaraan enkel uit te gaan van directe schriftelijke bewijzen. Dat had tot gevolg, dat de bestreden beschikking geen betrekking heeft op de ondernemingen wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst niet uit een dergelijk bewijs was op te maken. Aangezien de Commissie zelf van mening was, dat de deelneming van een onderneming aan de Cembureau-overeenkomst niet kon worden vastgesteld wanneer schriftelijke bewijzen voor die deelneming ontbraken, kon zij bij gebreke van dergelijke schriftelijke bewijzen niet aannemen, dat een onderneming wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst was vastgesteld, ook na haar laatste bewezen deelneming aan een uitvoeringsmaatregel daarbij aangesloten bleef.

4284 Uit de schriftelijke bewijzen die de Commissie in de bestreden beschikking aanvoert tot staving van haar vaststelling van de in de artikelen 2, 3, lid 1, sub a en c; leden 2 en 3; 4, leden 1 tot en met 3, en 6 van de bestreden beschikking, bedoelde inbreuken blijkt inderdaad ondubbelzinnig, dat de betrokken verzoeksters bij de Cembureau-overeenkomst waren aangesloten. Het ontbreken van schriftelijke bewijzen voor een blijvende aansluiting kan evenwel op tweeërlei wijze worden uitgelegd. Het kan erop wijzen, dat de betrokken partij wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst is vastgesteld, de overeenkomst bleef aanvaarden zonder sporen na te laten. Het kan evenwel ook een aanwijzing zijn, dat zij niet langer aan de overeenkomst deelnam. Juist die twee mogelijke uitleggingen van het ontbreken van schriftelijke bewijzen was voor de Commissie aanleiding om in de bestreden beschikking enkel rekening te houden met de ondernemingen wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst kon worden vastgesteld op basis van directe schriftelijke bewijzen.

4285 Derhalve moet voor elke verzoekster wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst door de Commissie is vastgesteld, uitsluitend op grond van de in de bestreden beschikking vermelde schriftelijke bewijzen worden nagegaan, hoe lang zij aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

3.1. Situatie van CBR

4286 Hiervóór (punt 4264) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de begindatum van de deelneming van CBR aan de inbreuk niet vóór 9 juni 1986 mocht vaststellen.

4287 CBR gaf via verschillende uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst. Zo nam zij van 9 juni 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2604, 2784 en 2806), van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3017 en 3097) en van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3204, 3205 en 3301-3305).

4288 Bij gebreke van aanwijzingen dat CBR ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1987 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4289 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van CBR aan die inbreuk vóór 9 juni 1986 en na 7 november 1987 wordt vastgesteld.

3.2. Situatie van Cembureau

4290 Cembureau nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punt 1342). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4291 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 nam zij ook deel aan maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, leden 1 en 3, sub a) (supra, punten 3731 en 3732).

4292 Bij gebreke van aanwijzingen dat Cembureau ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze vereniging van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de betrokken overeenkomst heeft deelgenomen.

4293 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Cembureau aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.3. Situatie van FIC

4294 FIC nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan twee maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4295 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817).

4296 Bij gebreke van aanwijzingen dat FIC ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze ondernemersvereniging van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4297 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard voor zover daarin een deelneming van FIC aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.4. Situatie van VNC

4298 VNC nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 (supra, punten 1344, 1345 en 1350). Verder nam zij deel aan twee maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4299 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817).

4300 Bij gebreke van aanwijzingen dat VNC ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze ondernemersvereniging van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4301 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard voor zover daarin een deelneming van VNC aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.5. Situatie van Ciments luxembourgeois

4302 Ciments luxembourgeois nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan twee maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4303 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817).

4304 Bij gebreke van aanwijzingen dat Ciments luxembourgeois ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4305 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Ciments luxembourgeois aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.6. Situatie van Dyckerhoff

4306 Dyckerhoff gaf via verschillende uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4307 Zo nam zij van 23 juni 1982 tot en met 12 augustus 1987 (supra, punt 2469) deel aan de Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub a) die wat haar betreft vanaf 14 januari 1983 een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst vormde (supra, punt 4154). Verder nam zij van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2620 en 2806), van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3017 en

3097) en van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3204, 3205 en 3301-3305).

4308 Bij gebreke van aanwijzingen dat Dyckerhoff ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 14 januari 1983 tot en met 7 november 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4309 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Dyckerhoff aan die inbreuk na 7 november 1988 wordt vastgesteld.

3.7. Situatie van SFIC

4310 SFIC nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan verschillende uitvoeringsmaatregelen van de Cembureau-overeenkomst.

4311 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Van 23 juni 1982 tot en met 12 augustus 1987 nam zij ook deel aan de Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3) (supra, punten 2469 en 2503), die wat haar betreft vanaf 14 januari 1983 een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst vormde (supra, punt 4154). Van 28 mei 1986 tot en met 7 november 1988 nam zij bovendien deel aan maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, leden 1-3, sub a) (supra, punten 2625, 2806, 3030, 3097, 3135 en 3136).

4312 Derhalve moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat SFIC van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4313 Bij gebreke van aanwijzingen dat SFIC ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet artikel 1 van de bestreden beschikking nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van deze ondernemersvereniging aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.8. Situatie van Vicat

4314 Hiervóór (punten 4259 en 4260) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de begindatum van de deelneming van Vicat aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet vóór 11 mei 1983 mocht vaststellen.

4315 Vicat gaf via een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst. Het betreft de onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub c), waarvan de onrechtmatigheid is vastgesteld voor de periode van 11 mei 1983 tot en met 23 april 1986 (supra, punten 1970 en 2034).

4316 Bij gebreke van aanwijzingen dat Vicat ook na het einde van haar deelneming aan die ene uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat zij van 11 mei 1983 tot en met 23 april 1986 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4317 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Vicat aan die inbreuk vóór 11 mei 1983 en na 23 april 1986 wordt vastgesteld.

3.9. Situatie van Ciments français

4318 Ciments français gaf via verschillende uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4319 Zo nam zij van 23 juni 1982 tot en met 12 augustus 1987 (supra, punt 2469) deel aan de Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub a) die wat haar betreft vanaf 14 januari 1983 een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst vormde (supra, punt 4154). Verder nam zij van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2632 en 2806) en van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3038 en 3097). Ten slotte nam zij van 18 november 1983 tot en met 17 februari 1989 deel aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC (supra, punt 3980).

4320 Bij gebreke van aanwijzingen dat Ciments français ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden

aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 14 januari 1983 tot en met 17 februari 1989 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4321 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Ciments français aan die inbreuk na 17 februari 1989 wordt vastgesteld.

3.10. Situatie van Heidelberger

4322 Heidelberger gaf via twee uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4323 Zo nam zij van 17 november 1982 tot en met 12 augustus 1987 (supra, punt 2469) deel aan de Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub a) die wat haar betreft vanaf 14 januari 1983 een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst vormde (supra, punt 4154). Verder nam zij van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2643 en 2806).

4324 Bij gebreke van aanwijzingen dat Heidelberger ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 14 januari 1983 tot en met 12 augustus 1987 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4325 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Heidelberger aan die inbreuk na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld.

3.11. Situatie van Lafarge

4326 Lafarge gaf via verschillende uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4327 Zo nam zij van 26 november tot 31 december 1988 deel aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub a) (supra, punten 1829-1876) en van 23 juni 1982 tot 12 augustus 1987 (supra, punt 2469) aan de Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub a) die wat haar betreft vanaf 14 januari 1983 een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst vormde (supra, punt 4154). Verder nam zij van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2650 en 2806), van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3017 en 3097) en van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3228 en 3301-3305). Ten slotte nam zij van 18 november 1983 tot en met 19 mei 1989 deel aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC (supra, punten 3973 en 3980).

4328 Bij gebreke van aanwijzingen dat Lafarge ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 14 januari 1983 tot en met 19 mei 1989 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4329 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Lafarge aan die inbreuk na 19 mei 1989 wordt vastgesteld.

3.12. Situatie van Aalborg

4330 Aalborg nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4331 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Van 9 september 1986 tot en met 31 mei 1987 nam zij ook deel aan maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, leden 1 en 3, sub a) (supra, punten 2657, 2806, 3204, 3205 en 3301-3305).

4332 Bij gebreke van aanwijzingen dat Aalborg ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4333 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Aalborg aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.13. Situatie van BDZ

4334 BDZ nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4335 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Van 23 juni 1982 tot en met 12 augustus 1987 nam zij deel aan de Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3) (supra, punten 2469 en 2503) die wat haar betreft vanaf 14 januari 1983 een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst vormde (supra, punt 4154). Van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 nam zij ook deel aan maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, leden 1-3, sub a) (supra, punten 2673, 2806, 3030, 3097, 3239, 3240 en 3301-3305).

4336 Bij gebreke van aanwijzingen dat BDZ ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze ondernemersvereniging van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4337 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van BDZ aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.14. Situatie van Unicem

4338 Hiervóór (punt 4247) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de begindatum van de deelneming van Unicem aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet vóór 9 september 1986 mocht vaststellen.

4339 Unicem gaf via verschillende uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4340 Zo nam zij van 9 september 1986 tot en met 31 december 1988 deel aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Van 9 september 1986 tot en met 31 mei 1987 nam zij deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2683 en 2806), van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3252, 3253 en 3301-3305) en van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 aan de overeenkomst met Italcementi en Cementir inzake de contracten en de afspraken die op 3 en 15 april 1987 zijn ondertekend en tot doel hadden van de zijde van Calcestruzzi invoer van Grieks cement te voorkomen (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub b) (supra, punt 3396).

4341 Bij gebreke van aanwijzingen dat Unicem ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 9 september 1986 tot en met 3 april 1992 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4342 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Unicem aan die inbreuk vóór 9 september 1986 en na 3 april 1992 wordt vastgesteld.

3.15. Situatie van Valenciana

4343 Valenciana gaf blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst via een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst. Het betreft de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking), die voor Valenciana van 1 januari 1986 tot en met 13 mei 1987 een schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag oplevert (supra, punt 4005).

4344 Bij gebreke van aanwijzingen dat Valenciana ook na het einde van haar deelneming aan die ene uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 1 januari 1986 tot en met 13 mei 1987 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4345 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Valenciana aan die inbreuk na 13 mei 1987 wordt vastgesteld.

3.16. Situatie van BCA

4346 BCA, die verantwoordelijk is voor de gedragingen van CMF (supra, punt 1341), nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan twee maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4347 Zo nam de Britse vereniging van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817).

4348 Bij gebreke van aanwijzingen dat BCA ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze ondernemersvereniging van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4349 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van BCA aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.17. Situatie van Asland

4350 Hiervóór (punt 4267) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de begindatum van de deelneming van Asland aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet vóór 28 mei 1986 mocht vaststellen.

4351 Asland gaf blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst via één enkele maatregel tot uitvoering van die overeenkomst. Het betreft de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1), waaraan zij, naar aangetoond, van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 heeft deelgenomen (supra, punten 2690 en 2806).

4352 Bij gebreke van aanwijzingen dat Asland ook na het einde van haar deelneming aan die ene uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4353 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Asland aan die inbreuk vóór 28 mei 1986 en na 31 mei 1987 wordt vastgesteld.

3.18. Situatie van Uniland

4354 Hiervóór (punten 4264 en 4267) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de begindatum van de deelneming van Uniland aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet vóór 9 september 1986 mocht vaststellen.

4355 Uniland gaf via verschillende uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4356 Zo nam zij van 9 september 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2699 en 2806), van 9 september 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3073 en 3097) en van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3204, 3205 en 3301-3305).

4357 Bij gebreke van aanwijzingen dat Uniland ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 9 september 1986 tot en met 7 november 1987 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4358 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Uniland aan die inbreuk vóór 9 september 1986 en na 7 november 1987 wordt vastgesteld.

3.19. Situatie van Oficemen

4359 Oficemen nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 (supra, punten 1344, 1345 en 1350). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4360 Zo nam zij van 1 januari 1986 tot en met 31 december 1988 deel aan de periodieke uitwisseling van informatie in het kader van Cembureau (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 nam zij deel aan de Iberische mededingingsregeling (supra, punt 2132). Van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 nam zij ook deel aan maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, leden 1-3, sub a) (supra, punten 2720, 2806, 3030, 3097, 3239, 3240 en 3301-3305).

4361 Bij gebreke van aanwijzingen dat Oficemen ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat aldus is aangetoond, dat deze ondernemersvereniging van 1 januari 1986 (supra, punten 4226-4231) tot en met 24 april 1989 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4362 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Oficemen aan die inbreuk na 24 april 1989 wordt vastgesteld.

3.20. Situatie van Irish Cement

4363 Irish Cement nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4364 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Van 9 september 1986 tot en met 31 mei 1987 nam zij ook deel aan maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, leden 1 en 3, sub a) (supra, punten 2737, 2806, 3204, 3205 en 3301-3305).

4365 Bij gebreke van aanwijzingen dat Irish Cement ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4366 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Irish Cement aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.21. Situatie van Cimpor

4367 Cimpor gaf via een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst. Het betreft de Iberische mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 2), waarvan de onrechtmatigheid voor de periode van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 is vastgesteld (supra, punt 2132).

4368 Bij gebreke van aanwijzingen dat Cimpor ook na het einde van haar deelneming aan die ene uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4369 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Cimpor aan die inbreuk na 24 april 1989 wordt vastgesteld.

3.22. Situatie van Secil

4370 Secil gaf via een uitvoeringsmaatregel van die overeenkomst blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst. Het betreft de Iberische mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 2), waarvan de onrechtmatigheid voor de periode van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 is vastgesteld (supra, punt 2132).

4371 Bij gebreke van aanwijzingen dat Secil ook na het einde van haar deelneming aan die ene uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4372 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Secil aan die inbreuk na 24 april 1989 wordt vastgesteld.

3.23. Situatie van ATIC

4373 ATIC nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4374 Zo nam zij van 1 januari 1986 tot en met 31 december 1988 deel aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817).

4375 Bij gebreke van aanwijzingen dat ATIC ook na het einde van haar deelneming aan die ene uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat aldus is aangetoond, dat deze ondernemersvereniging van 1 januari 1986 (supra, punten 4226-4231) tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4376 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van deze ondernemersvereniging aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.24. Situatie van Italcementi

4377 Hiervóór (punt 4225) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de begindatum van de deelneming van Italcementi aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet vóór 19 maart 1984 mocht vaststellen.

4378 Met betrekking tot de duur van de deelneming van Italcementi aan de Cembureau-overeenkomst zij eraan herinnerd, dat deze onderneming deelnam aan de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 (supra, punt 1351). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4379 Zo nam zij op 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 19 maart 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Verder nam zij van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2747 en 2806), van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3017 en 3097), van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3270 en 3301-3305) en van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 aan de overeenkomst met Unicem en Cementir inzake de contracten en de afspraken die op 3 en 15 april 1987 zijn ondertekend en tot doel hadden van de zijde van Calcestruzzi invoer van Grieks cement te voorkomen (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub b) (supra, punt 3396).

4380 Bij gebreke van aanwijzingen dat Italcementi ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 19 maart 1984 tot en met 3 april 1992 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4381 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Italcementi aan die inbreuk vóór 19 maart 1984 en na 3 april 1992 wordt vastgesteld.

3.25. Situatie van Holderbank

4382 Holderbank gaf via verschillende uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4383 Zo nam zij van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2783 en 2806), van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3081 en 3097) en van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3275 en 3301-3305).

4384 Bij gebreke van aanwijzingen dat Holderbank ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 28 mei 1984 tot en met 7 november 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4385 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Holderbank aan die inbreuk na 7 november 1988 wordt vastgesteld.

3.26. Situatie van Hornos Ibéricos

4386 Volgens de bestreden beschikking gaf Hornos Ibéricos blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst via een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst. Het betreft de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking), die voor Hornos Ibéricos van 1 januari 1986 tot en met 19 mei 1989 een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag oplevert (supra, punten 3975 en 3980).

4387 Derhalve moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat Hornos Ibéricos van 1 januari 1986 tot en met 19 mei 1989 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4388 In dupliek beklemtoont de Commissie de betrokkenheid van deze verzoekster bij Interciment, teneinde de duur van haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst aan te tonen. Hornos Ibéricos behoort evenwel niet tot de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking genoemde ondernemingen en ondernemersverenigingen. Aangezien dit artikel nietig moet worden verklaard voor zover daarin een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 7 november 1988 wordt vastgesteld, kan een eventuele deelneming van Hornos Ibéricos aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment hoe dan ook niet aantonen, dat deze onderneming na het einde van haar deelneming aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen.

4389 Bij gebreke van aanwijzingen dat Hornos Ibéricos ook na het einde van haar deelneming aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet artikel 1 van de bestreden beschikking nietig worden verklaard voor zover daarin een deelneming van deze onderneming aan die inbreuk na 19 mei 1989 wordt vastgesteld.

4390 Het argument van Hornos Ibéricos dat de Commissie de bewijsregels heeft geschonden door het einde van de periode waarvoor de geldboete dient te gelden op 26 maart 1993 vast te stellen, ofschoon zij niet over bewijzen beschikte dat na 19 mei 1989 onrechtmatig is gehandeld, is daardoor zonder voorwerp geraakt.

3.27. Situatie van Aker

4391 Aker nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 (supra, punten 1344, 1345 en 1350). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4392 Zo nam zij van 9 juni 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2764 en 2806), van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3017 en 3097) en van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3281, 3282 en 3301-3305).

4393 Bij gebreke van aanwijzingen dat Aker ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 9 juni 1986 (supra, punt 4242) tot en met 7 november 1988 continu aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk heeft deelgenomen.

4394 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Aker aan die inbreuk na 7 november 1988 wordt vastgesteld.

3.28. Situatie van Euroc

4395 Euroc nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4396 Zo nam zij van 9 juni 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2764 en 2806), van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3017 en 3097) en van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3281, 3282 en 3301-3305).

4397 Bij gebreke van aanwijzingen dat Euroc ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 9 juni 1986 (supra, punt 4242) tot en met 7 november 1988 continu aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk heeft deelgenomen.

4398 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Euroc aan die inbreuk na 7 november 1988 wordt vastgesteld.

3.29. Situatie van Cementir

4399 Cementir nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345 en 1352). Verder nam zij deel aan verschillende maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4400 Zo nam zij op 14 januari 1983 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817). Verder nam zij van 9 september 1986 tot en met 15 maart 1987 deel aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3289, 3290, 3301-3304 en 3306) en van 3 april 1987 tot en met 3 april 1992 aan de overeenkomst met Unicem en Italcementi inzake de contracten en de afspraken die op 3 en 15 april 1987 zijn ondertekend en tot doel hadden van de zijde van Calcestruzzi invoer van Grieks cement te voorkomen (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub b) (supra, punt 3395).

4401 Bij gebreke van aanwijzingen dat Cementir ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 14 januari 1983 tot en met 3 april 1992 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4402 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Cementir aan die inbreuk na 3 april 1992 wordt vastgesteld.

3.30. Situatie van Blue Circle

4403 Hiervóór (punten 4266 en 4267) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de begindatum van de deelneming van Blue Circle aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet vóór 18 november 1983 mocht vaststellen.

4404 Blue Circle gaf via verschillende uitvoeringsmaatregelen blijk van haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst.

4405 Zo nam zij van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) (supra, punten 2783 en 2806), van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) (supra, punten 3081 en 3097) en van 17 juni 1986 tot en met 15 maart 1987 aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen om aan de Griekse producenten, met name Titan, hun klant Calcestruzzi te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) (supra, punten 3298, 3301 en 3307-3310). Verder nam zij van 18 november 1983 tot en met 12 oktober 1987 deel aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC (supra, punten 3973-3980).

4406 Bij gebreke van aanwijzingen dat Blue Circle ook na het einde van haar deelneming aan de laatste uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 18 november 1983 tot en met 7 november 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4407 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van Blue Circle aan die inbreuk vóór 18 november 1983 en na 7 november 1988 wordt vastgesteld.

3.31. Situatie van AGCI

4408 AGCI nam deel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, 19 maart en 7 november 1984 (supra, punten 1344, 1345, 1350 en 1352). Verder nam zij deel aan twee maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst.

4409 Zo nam zij van 14 januari 1983 tot en met 19 maart 1984 deel aan de ad hoc uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) en van 1 januari 1984 tot en met 31 december 1988 aan de periodieke uitwisseling van informatie (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2) (supra, punt 1817).

4410 Derhalve moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat AGCI van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4411 Volgens AGCI viel het marktgedrag van de Griekse industrie in het geheel niet te rijmen met een deelneming aan de Cembureau-overeenkomst. Zij stelt dat haar deelneming aan Cembureau tot 1985 een louter informatief doel diende: enerzijds waren haar leden toentertijd niet aanwezig op de markten van de Gemeenschap en voerden zij uit naar het Midden-Oosten. Anderzijds vormde het zeer lage prijspeil op haar markt zelf een obstakel voor de invoer van cement op haar markt, hetgeen verklaart waarom zij geen belang had bij deelneming aan een overeenkomst tot beperking van de mededinging. Voor de periode na 1985 wijst AGCI op de spectaculaire stijging van de uitvoer van haar leden naar de markten van de Gemeenschap, die trouwens tot een collectief antwoord van de belangrijkste Europese producenten in het kader van de ETF hebben geleid, en stelt, dat het gedrag van de Griekse industrie vanaf 1986 evenmin blijk geeft van haar gestelde deelneming aan de Cembureau-overeenkomst. Concluderend stelt AGCI, dat het gedrag van haar leden gedurende de gehele betrokken periode uitsluitend was ingegeven door economische en commerciële overwegingen die in alle opzichten overeenstemden met de vereisten van de internationale markt.

4412 Die verklaringen kunnen evenwel niet verhelen, dat AGCI van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 zonder onderbreking aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen. AGCI, die enkel naar het commerciële gedrag van haar leden verwijst, voert immers niets aan waaruit blijkt dat zij vóór 31 december 1988 zelf zou hebben gepoogd afstand te nemen van de Cembureau-overeenkomst. Door haar deelneming aan de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen heeft zij de andere deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst hoe dan ook de verzekering gegeven, dat zij het doel daarvan bleef steunen.

4413 Bij gebreke van aanwijzingen dat AGCI ook na 31 december 1988 aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen, moet artikel 1 van de bestreden beschikking nietig worden verklaard voor zover daarin een deelneming van deze vereniging aan die inbreuk na 31 december 1988 wordt vastgesteld.

3.32. Situatie van Halkis

4414 Hiervóór (punten 4265 en 4267) is reeds vastgesteld, dat de Commissie de begindatum van de deelneming van Halkis aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet vóór 18 november 1983 mocht vaststellen.

4415 Halkis nam van 18 november 1983 tot en met 1 september 1986 deel aan een uitvoeringsmaatregel van de Cembureau-overeenkomst, namelijk de onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking) (supra, punt 3980).

4416 Bij gebreke van aanwijzingen dat Halkis ook na het einde van haar deelneming aan die ene uitvoeringsmaatregel aan de Cembureau-overeenkomst bleef deelnemen, moet worden aangenomen dat is aangetoond, dat deze onderneming van 18 november 1983 tot en met 1 september 1986 continu aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4417 Artikel 1 van de bestreden beschikking moet dan ook nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming van deze onderneming aan die inbreuk vóór 18 november 1983 en na 1 september 1986 wordt vastgesteld.

Schending van het beginsel van gelijke behandeling

4418 Volgens Vicat en Hornos Ibéricos levert het feit dat de bestreden beschikking geen betrekking heeft op sommige leden van SFIC en Oficemen, een discriminatie op.

4419 Ciments français, Aker en Euroc stellen dat de Commissie, door met het oog op de bestreden beschikking onderscheid te maken tussen ondernemingen die niet en ondernemingen die wel uitvoering hebben gegeven aan de Cembureau-overeenkomst, het non-discriminatiebeginsel heeft geschonden. Bovendien was volgens hen de beëindiging van de procedure ten aanzien van ondernemingen die geen maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst hadden getroffen, discriminerend. De producenten die niet buiten hun nationale markt hebben

verkocht, hadden schuldig moeten worden verklaard aan de meest flagrante aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst. Volgens Ciments français was de benadering van de Commissie bovendien tegenstrijdig.

4420 Asland, Uniland, Cimpor en Secil zijn voorts van mening, dat zij door de bestreden beschikking worden gediscrimineerd, omdat daarin niet aan alle rechtstreekse en indirecte leden van Cembureau een sanctie is opgelegd.

4421 Irish Cement stelt dat zij in vergelijking met de andere indirecte leden van Cembureau is gediscrimineerd wat de voorwaarden voor toerekening van de Cembureau-overeenkomst betreft. Zij betoogt dat de Commissie haar voor de inbreuk in verband met die overeenkomst verantwoordelijk heeft gesteld op de enkele grond van haar lidmaatschap van Cembureau, terwijl die inbreuk enkel is toegerekend aan de indirecte leden van Cembureau die niet alleen lid waren van een nationale vereniging maar ook blijk gegeven hebben van hun aansluiting bij die overeenkomst door deel te nemen aan uitvoeringsmaatregelen daarvan.

4422 Onder voorwendsel van een middel inzake schending van artikel 190 van het Verdrag stelt Italcementi, dat er in de bestreden beschikking een contradictie is tussen de rechtstreekse en de indirecte deelneming van de partijen bij de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 9, en 65, punt 3). Zij stelt namelijk vast, dat het criterium volgens hetwelk de loutere hoedanigheid van Cembureau-lid de deelneming aan de Cembureau-overeenkomst aantoont, niet uniform is toegepast. Volgens haar heeft de Commissie onderscheid gemaakt tussen ondernemingen die rechtstreeks deel uitmaakten van Cembureau en die welke slechts via hun nationale bedrijfstakvereniging daaraan deelnamen, waarbij de aansluiting van die laatsten afzonderlijk is onderzocht in het kader van de gestelde maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 10). Na eraan te hebben herinnerd, dat zij het principe betwist dat aan de leden van een vereniging de eventuele besluiten daarvan kunnen worden toegerekend, stelt zij vast, dat de Commissie dat principe niet uniform heeft toegepast op alle adressaten van de bestreden beschikking.

4423 Die argumenten moeten worden afgewezen. De situatie van de rechtstreekse leden van Cembureau die hebben deelgenomen aan één of meer vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd, verschilt objectief van die van de indirecte leden van Cembureau. De deelneming van de rechtstreekse leden van Cembureau aan de Cembureau-overeenkomst blijkt namelijk reeds uit hun deelneming aan de vergaderingen tijdens welke het tot een wilsovereenstemming over het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten is gekomen, terwijl de deelneming van de indirecte leden aan die overeenkomst moest worden aangetoond door hun deelneming aan een maatregel waaruit hun aansluiting bij die overeenkomst bleek.

4424 Er zij aan herinnerd, dat Irish Cement, Italcementi, Aker en Euroc ondernemingen zijn die als rechtstreekse leden van Cembureau rechtstreeks hebben deelgenomen aan de sluiting en/of de bevestiging van de Cembureau-overeenkomst. Het argument van verzoeksters, die niet stellen

dat de bestreden beschikking geen betrekking heeft op andere rechtstreekse leden van Cembureau, moet dan ook worden afgewezen.

4425 Vicat, Ciments français, Asland, Uniland, Cimpor, Secil en Hornos Ibéricos zijn indirecte leden wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst is aangetoond door hun deelneming aan een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst.

4426 Met betrekking tot de indirecte leden van Cembureau die in de bestreden beschikking niet worden genoemd en wier situatie niet ter beoordeling aan het Gerecht is voorgelegd, meent de Commissie, dat zij niet over schriftelijke bewijzen beschikt die aantonen dat zij op enigerlei wijze hun instemming met de Cembureau-overeenkomst hebben betuigd.

4427 De situatie van de niet in de bestreden beschikking genoemde ondernemingen verschilt dus van die van Vicat, Ciments français, Asland, Uniland, Cimpor, Secil, Hornos Ibéricos en de andere indirecte leden van Cembureau ten aanzien waarvan de Commissie over schriftelijke bewijzen beschikt dat zij aan één of meer maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen. Het argument moet dus ook worden afgewezen voor zover het door die ondernemingen is aangevoerd.

4428 Hoe dan ook, zelfs indien enkele ondernemingen die geen adressaat van de bestreden beschikking waren, zich in een situatie bevonden die vergelijkbaar was met die van de betrokken verzoeksters, zou die vaststelling geen reden zijn om de aan Vicat, Ciments français, Asland, Uniland, Irish Cement, Cimpor, Secil, Italcementi, Hornos Ibéricos, Aker en Euroc verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer deze naar behoren is aangetoond op basis van schriftelijke bewijzen waaruit blijkt dat zij aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

4429 Volgens Blue Circle handelt de Commissie arbitrair, wanneer zij aanneemt dat overeenkomsten tot beperking van de invoer waarbij producenten uit meer dan één lidstaat betrokken zijn, blijk geven van een aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst, terwijl louter nationale overeenkomsten met hetzelfde doel als de Cembureau-overeenkomst niet als maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst zijn aangemerkt.

4430 Er zij aan herinnerd, dat verschillende hoofdstukken van de PvB gewijd waren aan louter nationale mededingingsregelingen. Die nationale punten van bezwaar zijn evenwel ingetrokken bij besluit van 23 september 1993 en zijn dan ook niet opgenomen in de bestreden beschikking.

4431 Zelfs indien enkele ondernemingen die geen adressaat van de bestreden beschikking waren, hun deelneming aan een in één van de nationale hoofdstukken van de PvB genoemde nationale mededingingsregeling als een uitvoering van de Cembureau-overeenkomst beschouwden, zou dat geen reden zijn om de in de bestreden beschikking aan Blue Circle verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer deze naar behoren is vastgesteld (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

4432 Volgens Aker en Euroc zijn zij in vergelijking met de Iberische ondernemingen en verenigingen gediscrimineerd. Die worden immers niet geacht inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag te hebben gemaakt in een periode waarin zij nog niet in de Gemeenschap waren gevestigd.

4433 Zelfs indien Aker en Euroc zich ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking in een situatie bevonden die vergelijkbaar was met die van de Iberische adressaten van de bestreden beschikking vóór de toetreding van hun land tot de Gemeenschap, zou dat geen reden zijn om de hun vanaf 9 juni 1986 verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer deze naar behoren is vastgesteld (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

4434 Ten slotte laakt AGCI de discriminatie die het gevolg zou zijn van het feit dat niet aan alle deelnemers aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 voor hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst vanaf die datum een sanctie is opgelegd. Zij geeft het voorbeeld van Holderbank, waaraan slechts voor haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst vanaf 28 mei 1986 een sanctie is opgelegd, terwijl een vertegenwoordiger van haar Belgische dochteronderneming Ciments d'Obourg, Pestalozzi, op die vergadering aanwezig was.

4435 Dit argument moet worden afgewezen. Anders dan het indirecte Cembureau-lid Holderbank is AGCI een rechtstreeks lid van Cembureau, dat rechtstreeks deelnam aan de sluiting van de Cembureau-overeenkomst. Pestalozzi nam niet als vertegenwoordiger van Holderbank deel aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983, maar als vertegenwoordiger van FIC. Zelfs indien Holderbank zich in een situatie bevond die vergelijkbaar was met die van AGCI, hetgeen niet is bewezen, zou dat hoe dan ook geen reden zijn om de aan AGCI vanaf 14 januari 1983 verweten inbreuk niet in aanmerking te nemen, wanneer deze naar behoren is vastgesteld (zie in die zin arrest Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 146).

Schending van artikel 190 van het Verdrag

A — Kwalificatie van de Cembureau-overeenkomst als één enkele en continue overeenkomst

4436 SFIC stelt, dat de bestreden beschikking niet aantoont, dat de Cembureau-overeenkomst één enkele en continue overeenkomst was. Zij verwijt de Commissie, dat zij niet heeft aangetoond, dat er een verband was tussen de gestelde Cembureau-overeenkomst en de bi- en multilaterale regelingen waarbij de Franse ondernemingen betrokken waren. Het enkele feit dat de Cembureau-overeenkomst en het gedrag van de Franse ondernemingen objectief lijken samen te vallen, kan daarvoor niet volstaan. De Frans-Duitse regeling berust volgens haar op feiten die dateren van vóór de sluiting van de Cembureau-overeenkomst waarvan zij als een resultaat wordt beschouwd.

4437 Vastgesteld moet worden, dat de grieven van SFIC in feite de gegrondheid van de bestreden beschikking betreffen. Zij zijn dus niet relevant in het kader van een middel inzake artikel 190 van het Verdrag. Hoe dan ook wordt het verband tussen de Cembureau-overeenkomst en de vastgestelde bi- of multilaterale regelingen in paragraaf 46 van de bestreden beschikking expliciet genoeg uiteengezet.

4438 Volgens Heidelberger wordt het begrip „één enkele en continue overeenkomst" in de bestreden beschikking niet verklaard. Zij meent, dat verschillende overeenkomsten of regelingen die alle in strijd zijn met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, hoe dan ook niet „één enkele" overeenkomst kunnen vormen.

4439 De bestreden beschikking is haars inziens bovendien geheel onbegrijpelijk, wanneer daarin wordt gesteld, dat het bestaan van „één enkele en continue overeenkomst" kan worden afgeleid uit het enkele „aanvaarden" van het Cembureau-beginsel door de producenten (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 1). Aanvaarding kan immers geen overeenkomst doen ontstaan, maar veronderstelt integendeel dat er reeds een overeenkomst bestond.

4440 Volgens Heidelberger is het tegenstrijdig om de Cembureau-overeenkomst als één enkele en continue overeenkomst te kwalificeren en in het dispositief van de bestreden beschikking niet enkel die „ene" overeenkomst (artikel 1 van de bestreden beschikking) maar ook de verschillende uitvoeringsmaatregelen daarvan (artikelen 2-6 van de bestreden beschikking) te laken.

4441 In paragraaf 46 (punt 1) van de bestreden beschikking zet de Commissie evenwel duidelijk uiteen, waarom zij meent, dat „het geheel van de in het kader van Cembureau en van de bilaterale en/of multilaterale vergaderingen en contacten (...) getroffen regelingen ‚één enkele en continue overeenkomst' heeft gevormd".

4442 Ook het argument dat Heidelberger ontleent aan de in punt 4439 supra genoemde incoherentie moet worden afgewezen. Het verwart immers het vraagstuk van het bewijs van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst met dat van de kwalificatie van de in de bestreden beschikking vastgestelde regelingen als één enkele en continue overeenkomst. Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst uitsluitend heeft vastgesteld op basis van de in de paragrafen 18, 19 en 45 van de bestreden beschikking onderzochte directe schriftelijke bewijzen en niet op basis van „uitvoeringsmaatregelen" van die overeenkomst. Nadat de Commissie had vastgesteld dat de betrokken ondernemingen zich bij de Cembureau-overeenkomst hadden aangesloten via hun deelneming aan regelingen met hetzelfde doel als die overeenkomst, kwalificeerde zij het geheel van die regelingen in paragraaf 46 van de bestreden beschikking als één enkele en continue overeenkomst. Hierin is niets tegenstrijdigs of incoherents te zien.

4443 Ten slotte handelt de Commissie evenmin tegenstrijdig door de deelneming van de verschillende adressaten van de bestreden beschikking aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk betreffende de ene enkele en continue overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten in aanmerking te nemen en tegelijk in de artikelen 2 tot en met 6 gedetailleerd de verschillende onrechtmatige maatregelen te vermelden waarmee die overeenkomst volgens de Commissie is toegepast (zie in die zin arrest Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 81). Hoe dan ook wordt in de bestreden beschikking gesteld, dat de in de artikelen 2 tot en met 6 bedoelde regelingen „op zich als inbreuken kunnen worden beschouwd" (bestreden beschikking, paragraaf 46, punt 1, eerste alinea).

4444 Volgens Italcementi spreekt de Commissie zichzelf tegen, wanneer zij in paragraaf 53, punt 4, van de bestreden beschikking stelt, dat elke adressaat van de bestreden beschikking verantwoordelijk was voor alle inbreuken van de partijen bij de Cembureau-overeenkomst, zelfs wanneer zij niet metterdaad daaraan hadden deelgenomen, terwijl de Commissie voor het overige de verantwoordelijkheid van sommige ondernemingen, waaronder Italcementi, voor bepaalde inbreuken, met name die welke zijn vastgesteld in de artikelen 3 tot en met 6 van de bestreden beschikking, uitsluit.

4445 Deze kritiek is gebaseerd op een onjuiste lezing van paragraaf 53, punt 4, van de bestreden beschikking.

4446 Dat punt behandelt de vraag van de deelneming aan de ene overeenkomst inzake de ETF en niet die van de deelneming aan de Cembureau-overeenkomst. De Commissie verklaart daarin trouwens nergens wat Italcementi beweert. Daarin legt zij uit, waarom zij de opmerkingen van sommige ondernemingen en ondernemersverenigingen tijdens de administratieve procedure, dat zij niet als verantwoordelijk voor de door de ETF onderzochte maatregelen konden worden beschouwd omdat zij niet aan de bijeenkomsten van de ETF en haar subwerkgroepen hebben deelgenomen, maar enkel aan de vergaderingen van de delegatiehoofden, als ongegrond beschouwt: „Zelfs wanneer zij niet aan de bijeenkomsten van de ‚Task Force', die uit een beperkte groep bestond, hebben deelgenomen, hebben zij (...) wel deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden waarin de voorstellen van de ‚Task Force' werden goedgekeurd en de maatregelen werden vastgesteld. Zoals in paragraaf 44 is uiteengezet, betekent het feit dat de samenstelling van de verschillende instanties kan uiteenlopen, nog niet dat de activiteiten van onderdelen van die structuur niet aan alle leden kunnen worden

toegerekend, aangezien de structuur handelt met, en gebaseerd is op instemming van alle leden."

4447 Het argument van Italcementi moet dan ook worden afgewezen.

B — Deelneming van de verschillende verzoeksters aan de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst

4448 Volgens CBR wordt de bestreden beschikking gekenmerkt door een onbestaande of tegenstrijdige motivering, waardoor zij niet met voldoende nauwkeurigheid kan bepalen welke punten van bezwaar tegen haar worden ingebracht en zich dus niet kan verdedigen.

4449 Bij wijze van voorbeeld merkt zij op, dat de beschikking:

— het bestaan van een op 14 januari 1983 gesloten overeenkomst in aanmerking neemt en daaraan een specifieke inhoud toeschrijft, terwijl er geen enkel schriftelijk bewijs van het bestaan en de inhoud van die overeenkomst is;

— als bewijs van een op 14 januari 1983 gesloten overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten in aanmerking neemt dat reeds 30 jaar lang een soortgelijk beginsel bestond;

— het bestaan van gestelde bilaterale of multilaterale relaties tussen bepaalde ondernemingen als het bewijs beschouwt van een overeenkomst die verbindend is voor alle bij Cembureau aangesloten verenigingen en hun leden;

— de in de praktijk gegroeide „gebruiks- en gedragsregels" of de „regels van goed nabuurschap" die Cembureau zou aanmoedigen, als bewijs van een op 14 januari 1983 gesloten overeenkomst beschouwt;

— stelt, dat de bij Cembureau aangesloten verenigingen en hun leden partij zijn bij een Cembureau-overeenkomst wanneer zij deelnemen aan de „feitelijke activiteiten" van die vereniging;

— aanneemt, dat door CBR Griekse klinker is aangekocht in het kader van de activiteiten van de ETF, hoewel die reeds een jaar was ontbonden;

— aanneemt dat samenwerking met betrekking tot de uitvoer buiten de Gemeenschap indruist tegen artikel 85 van het Verdrag, zonder dat wordt onderzocht welke gevolgen die samenwerking werkelijk zou kunnen hebben voor de gemeenschapsmarkt.

4450 Vastgesteld moet evenwel worden, dat de verschillende voorbeelden die CBR tot staving van haar middel aanvoert, in feite zijn gebaseerd op materiële argumenten die reeds bij de beoordeling van de gegrondheid van de bestreden beschikking zijn onderzocht.

4451 Cembureau en SFIC stellen een tegenstrijdigheid in de motivering van de bestreden beschikking, aangezien daarin enerzijds hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst en verschillende gestelde maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst in aanmerking wordt genomen, en hun anderzijds niet wordt gelast de vastgestelde inbreuken te beëindigen.

4452 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie krachtens artikel 3, lid 1, van verordening nr. 17 (supra, punt 2), indien zij vaststelt dat een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag is gepleegd, „de betrokken ondernemingen en ondernemersverenigingen bij beschikking [kan] verplichten aan de vastgestelde inbreuk een einde te maken". Nu de Commissie op dit punt geen enkele verplichting heeft, kunnen verzoeksters niet stellen dat het tegenstrijdig is vast te stellen dat zij aan de Cembureau-overeenkomst en aan maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst hebben deelgenomen, en hun niet te verplichten aan de vastgestelde inbreuken een einde te maken. Het argument moet dan ook worden afgewezen.

4453 Volgens SFIC, Ciments français, Vicat en Irish Cement is de redenering waarop de Commissie artikel 1 van de bestreden beschikking heeft gebaseerd, tegenstrijdig, doordat zij ervan uitgaat dat elke onderneming die is aangesloten bij een nationale vereniging die betrokken was bij de sluiting van de Cembureau-overeenkomst, door die overeenkomst gebonden was, terwijl uiteindelijk enkel een sanctie is opgelegd aan de ondernemingen die rechtstreeks bij de sluiting van die overeenkomst betrokken waren en aan de ondernemingen welke door precieze acties hebben laten blijken dat zij zich bij die overeenkomst aansloten.

4454 Dit argument berust op een verkeerd begrip van de bestreden beschikking. Daarin heeft de Commissie niet vastgesteld, dat ondernemingen, indirecte leden van Cembureau, die in de bestreden beschikking niet worden genoemd, aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen, ook al achtte zij dit waarschijnlijk, „aangezien de delegatiehoofden die met deze overeenkomst ingestemd hebben, vergelijkbaar zijn met ‚de vertegenwoordigers van de regeringen in de internationale organisaties' (...) en aangewezen worden ‚teneinde in de Algemene Vergadering het stemrecht uit te oefenen'" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 5). Gelet op de op haar rustende bewijslast was de Commissie terecht van mening, dat zij de deelneming van de indirecte leden van Cembureau aan de inbreuk slechts in aanmerking mocht nemen indien was aangetoond dat zij door hun deelneming aan een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst duidelijk blijk hadden gegeven dat zij zich daarbij aansloten. Hierin is niets tegenstrijdig te zien.

4455 Volgens Heidelberger spreekt de Commissie zichzelf tegen, wanneer zij enerzijds stelt dat Heidelberger indirect deelnam aan de Cembureau-overeenkomst, en anderzijds dat zij zich bij die overeenkomst heeft aangesloten.

4456 Gelet op het feit dat Heidelberger niet rechtstreeks deelnam aan de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd, is het evenwel geenszins tegenstrijdig om aan te nemen, dat deze onderneming door haar deelneming aan maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst indirect daaraan heeft deelgenomen (bestreden beschikking, paragrafen 45, punt 10, en 65, punt 3, eerste alinea).

4457 Heidelberger stelt verder, dat de Commissie in de bestreden beschikking niet duidelijk aangeeft, of zij haar een rechtstreekse dan wel een indirecte deelneming via maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst verwijt.

4458 Ook dit argument moet worden afgewezen. In paragraaf 45, punt 10, van de bestreden beschikking wordt Heidelberger als een van de ondernemingen genoemd ten aanzien waarvan de Commissie vaststelt, dat zij „onrechtstreeks, via hun deelneming aan de diverse regelingen en maatregelen die ter aanvulling op de algemene overeenkomst en/of om bij te dragen tot de toepassing daarvan zijn overeengekomen", aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen.

4459 Dyckerhoff, Aalborg, Asland, Irish Cement, Holderbank en Blue Circle verwijten de Commissie, dat zij in de bestreden beschikking geen rekening heeft gehouden met de verschillende opmerkingen die zij tijdens de administratieve procedure hadden gemaakt.

4460 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie niet verplicht is in de beschikking in detail te antwoorden op alle argumenten die de adressaten van de PvB tijdens de administratieve procedure hebben aangevoerd. Het volstaat, dat de motivering de gemeenschapsrechter in staat stelt de bestreden beschikking op haar wettigheid te toetsen, en dat zij de betrokken ondernemingen en verenigingen de noodzakelijke informatie verstrekt om te kunnen

beoordelen, of de beschikking al dan niet gegrond is (in punt 846 supra aangehaalde arresten VBVB en VBBB/Commissie, punt 22; BAT en Reynolds/Commissie, punt 72, en La Cinq/Commissie, punt 42). Bij de beoordeling van de gegrondheid van de vaststelling van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk is gebleken, dat de motivering van de beschikking het Gerecht en verzoeksters voldoende aanwijzingen heeft gegeven om de voornaamste gegevens feitelijk en rechtens te kennen, die ten grondslag liggen aan de redenering op basis waarvan de Commissie de betrokken verzoeksters voor die inbreuk aansprakelijk heeft gesteld (zie in die zin arrest Gerecht van 17 juli 1998, ITT Promedia/Commissie, T-111/96, Jurispr. blz. II-2937, punt 81). Het argument moet dan ook worden afgewezen.

4461 Volgens BCA heeft de Commissie niet verklaard, hoe het feit dat de Britse vereniging vanaf 1985 niet langer informatie verstrekte aan Cembureau, te rijmen valt met de conclusie dat BCA het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten aanvaardde, terwijl de Commissie zich in de PvB ervan overtuigd had betoond, dat het verstrekken van informatie over de prijzen en de aanvaarding van het Cembureau-beginsel nauw met elkaar verbonden waren.

4462 In de bestreden beschikking (paragraaf 45, punt 12) stelt de Commissie: „BCA, sinds 1 juni 1988 lid van Cembureau, is ook — in de hoedanigheid van opvolger — verantwoordelijk voor de gedragingen van het vroegere lid van Cembureau, [CMF]." Vervolgens leidt zij de deelneming van de Britse vereniging aan de Cembureau-overeenkomst af uit haar lidmaatschap van Cembureau en haar deelneming aan de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke die overeenkomst is gesloten en bevestigd (bestreden beschikking, paragrafen 45, punten 1 en 10, en 65, punt 3, sub a), voor een duur waarvan de Commissie niet zeker is of daaraan ooit een einde is gekomen (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 4). De grief van BCA betreffende een gebrekkige motivering moet dan ook worden afgewezen.

4463 Volgens Aker en Euroc is de bestreden beschikking niet toereikend gemotiveerd op het punt van de territoriale bevoegdheid van de Commissie jegens ondernemingen die buiten de Gemeenschap gevestigd zijn. Volgens hen had de Commissie expliciet moeten uiteenzetten, waarom zij zich bevoegd achtte om artikel 85, lid 1, van het Verdrag op Aker en Euroc toe te passen.

4464 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in paragraaf 65, punt 4, van de bestreden beschikking stelt, dat zij voor die twee verzoeksters 9 juni 1986 als aanvangstijdstip van de inbreuk in aanmerking neemt omdat zij niet over bewijs beschikt dat hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst vóór die datum binnen de Gemeenschap uitwerking heeft gehad.

4465 Die motivering volstaat, daar de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag op Aker en Euroc in de lijn ligt van de beschikkingspraktijk van de Commissie die bovendien door het Hof is goedgekeurd in het arrest Houtslijp I, reeds aangehaald in punt 1325 (zie in die zin arrest Hof van 26 november 1975, Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique e.a./Commissie, 73/74, Jurispr. blz. 1491, punt 31).

4466 AGCI verwijt de Commissie, dat zij niet heeft verduidelijkt op basis van welke criteria zij heeft bepaald welke deelnemers aan de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 als partij bij de Cembureau-overeenkomst moesten worden beschouwd. Zij stelt ook een tegenstrijdigheid vast tussen de motivering en het dispositief van de bestreden beschikking. Volgens haar heeft de Commissie haar en haar leden namelijk veroordeeld voor een gestelde beperking van de intracommunautaire handel, terwijl bij onderzoek van hun gedrag blijkt dat zij aanzienlijk tot die handel hebben bijgedragen, naar aanleiding waarvan een tegen hen gerichte coalitie van de belangrijkste Europese cementproducenten was opgericht.

4467 Die argumenten moeten worden afgewezen. Blijkens de paragrafen 19 en 45 van de bestreden beschikking heeft de Commissie de inbreuk namelijk aan AGCI toegerekend op grond van haar lidmaatschap van Cembureau en van haar aanwezigheid in de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en bevestigd. De Commissie behoefde niet te verklaren, waarom zij die inbreuk niet toerekende aan ondernemingen of ondernemersverenigingen die niet in de bestreden beschikking worden genoemd.

4468 De Commissie heeft trouwens uiteengezet waarom zij van mening was, dat de Cembureau-overeenkomst, waaraan AGCI deelnam, inbreuk maakt op artikel 85, lid 1, van het Verdrag (bestreden beschikking, paragrafen 45, 46 en 52). Met de door haar gestelde tegenstrijdigheid wil AGCI in wezen enkel de gegrondheid betwisten van de beoordeling, door de Commissie, van de ernst van de deelneming van AGCI aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk. Een dergelijk argument, dat bij het onderzoek van de gegrondheid van de bestreden beschikking aan de orde moet komen, is niet relevant in het kader van een middel inzake artikel 190 van het Verdrag.

4469 Halkis laakt het ontbreken van elk verband tussen de uiteenzetting van de feiten, de juridische beoordeling en het dispositief van de bestreden beschikking. Na een analyse van de verschillende hoofdstukken van het deel „De feiten" van de bestreden beschikking (hoofdstukken 2-7), concludeert zij dat zij volgens de Commissie, afgezien van haar gedragingen in het kader van het EPC, niets van doen had met de daarin beschreven mededingingsregelingen. Anders dan in de PvB laakt de bestreden beschikking volgens haar niet langer de Grieks-Spaanse overeenkomst tot oprichting van de CMA, waarbij Halkis naar eigen zeggen hoe dan ook niet betrokken was. Op grond van het onderzoek van de in de bestreden beschikking genoemde feiten meent zij, dat de Commissie haar misschien ook verwijt dat zij aan de uitwisseling van informatie over de prijzen binnen haar nationale vereniging heeft deelgenomen, alsook binnen Cembureau, via haar indirecte lidmaatschap van deze laatste. Halkis ontkent evenwel dat zij ooit op enig niveau dergelijke informatie heeft uitgewisseld, en voegt daaraan toe, dat een dergelijke uitwisseling van informatie hoe dan ook niet onrechtmatig kan worden geacht. Gelet op al hetgeen voorafgaat, begrijpt Halkis niet, hoe de Commissie haar in het kader van de Cembureau-overeenkomst verantwoordelijk kan stellen.

4470 Vastgesteld moet worden, dat de Commissie in de bestreden beschikking enkel de deelneming van Halkis aan de in de artikelen 1 en 6 van het dispositief bedoelde inbreuken in aanmerking neemt.

4471 In de paragrafen 18 en 19 van de bestreden beschikking vermeldt zij duidelijk de feiten en de stukken op grond waarvan zij in paragraaf 45, punten 1 tot en met 3, van de bestreden beschikking heeft geconcludeerd tot het bestaan van een Cembureau-overeenkomst, die zij in paragraaf 46 van de beschikking als één enkele en continue overeenkomst heeft gekwalificeerd. In de paragrafen 30 en 35 tot en met 37 vermeldt zij vervolgens de feiten en de schriftelijke bewijzen op grond waarvan zij in paragraaf 59 heeft geconcludeerd dat er in het kader van het EPC een continue onderling afgestemde feitelijke gedraging bestond tot kanalisering van de productieoverschotten naar derde landen — die zij vaststelt in artikel 6 van de bestreden beschikking — en dat Halkis aan die inbreuk heeft deelgenomen. In de paragrafen 45, 46 en 65 stelt zij ten slotte, dat de deelneming van Halkis aan de in artikel 6 bedoelde inbreuk als een blijk van haar aanvaarding van de in artikel 1 vastgestelde ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst moet worden beschouwd.

4472 Derhalve moet de grief inzake het ontbreken van enig verband tussen de uiteenzetting van de feiten, de juridische beoordeling en het dispositief van de bestreden beschikking worden afgewezen.

4473 Ten slotte stelt Halkis dat de Commissie haar in 1988 in de PvB verweet dat zij met de andere Europese cementproducenten aan een algemene mededingingsregeling deelnam, terwijl zij terzelfder tijd een procedure inzake de toekenning van staatssteun inleidde [beschikking 91/144/EEG van de Commissie van 2 mei 1990 betreffende de steun van de Griekse regering aan een cementfabriek (Halkis Cement Company) (PB 1991, L 73, blz. 27)], waarin haar werd verweten, dat zij poogde binnen te dringen op andere markten van de Gemeenschap. Halkis verwijt de Commissie dat zij geen verklaring heeft gegeven voor die dubbelzinnigheid, op grond waarvan haar zowel een sanctie is opgelegd wegens een gestelde beperking van de mededinging op de markten van de Gemeenschap als wegens een poging om op die markten binnen te dringen.

4474 Dit argument van Halkis is zonder voorwerp geraakt, nu is vastgesteld dat de Commissie niet heeft aangetoond dat zij na 1 september 1986 aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen (supra, punt 4417). Hoe dan ook is aan Halkis, anders dan zij probeert te stellen, in beschikking 91/144 nooit verweten dat zij poogde binnen te dringen op de markten van de Gemeenschap. In die beschikking heeft de Commissie zich enkel uitgesproken over de wettigheid van de steun van de Griekse regering aan Halkis. Er is niets tegenstrijdigs wanneer de deelneming van een onderneming aan een Europese mededingingsregeling wordt gelaakt en tegelijkertijd tegen een lidstaat een procedure inzake de toekenning van onwettige steun aan die onderneming wordt ingeleid.

Schending van de rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier

4475 De argumenten van de betrokken verzoeksters inzake schending van hun rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier zijn reeds uitgebreid onderzocht.

4476 Zo zijn alle argumenten betreffende onvoldoende toegang tot de bezwarende stukken in het onderzoeksdossier die de Commissie heeft gebruikt tot staving van haar vaststelling van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, onderzocht in de punten 1111, 1112 en 1429 tot en met 1431 supra.

4477 Wat de gestelde ontlastende stukken betreft, zijn de verschillende argumenten van de betrokken verzoeksters, volgens welke zij tijdens de administratieve procedure geen toegang hadden tot onderdelen van het dossier die dienstig zouden zijn geweest voor hun verweer tegen het punt van bezwaar inzake het bestaan van de Cembureau-overeenkomst, onderzocht in de punten 1113 tot en met 1295 supra. De argumenten van Cembureau en van Cementir betreffende de gestelde onvoldoende toegang tot de onderdelen van het onderzoeksdossier betreffende hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk zijn onderzocht in de punten 1432 tot en met 1438 supra.

4478 Onderzocht moeten nog worden de argumenten die verschillende indirecte leden van Cembureau en Unicem hebben geformuleerd in de opmerkingen die zij hebben ingediend na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 (supra, punten 164 en 168), betreffende de gestelde onvoldoende toegang tot de onderdelen van het onderzoeksdossier betreffende hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk, en de argumenten van sommige rechtstreekse en indirecte leden van Cembureau betreffende de gestelde onvoldoende toegang tot de onderdelen van het onderzoeksdossier betreffende de eenheid en de continuïteit van de Cembureau-overeenkomst.

A — Zaak T-25/95, CBR/Commissie

4479 In haar opmerkingen van 12 november 1997 legt CBR verscheidene documenten over, waaruit zou blijken dat de opmerkingen van Van Hove tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 zijn gemaakt in het kader van een algemeen streven om met eerbiediging van de Europese mededingingsregels een oplossing te vinden voor de problemen die de cementindustrie ondervond. Zij noemt drie interne nota's van Lafarge. De eerste dateert van 16 juni 1982 (document nr. 33.126/6962) en vermeldt dat CBR weigerde „de nek om te draaien" van de Duitse onafhankelijken die sterke druk uitoefenden op haar markt. In de tweede, van 1 december 1982 (document nr. 33.126/6966), wordt vermeld dat Van Hove overdreven belang lijkt te hechten aan de uitspraken van de Gemeenschap. Volgens de derde, van 14 januari 1984 (document nr. 33.126/7452), zijn de Belgen en de Nederlanders het meest Europees.

4480 Evenwel moet worden vastgesteld, dat die documenten het niet mogelijk maken, een schending van de rechten van de verdediging van CBR vast te stellen. Zij kunnen namelijk geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB en in de bestreden beschikking het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61, sub a; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45) en de deelneming van CBR aan die overeenkomst door haar deelneming aan maatregelen in het kader van de ene overeenkomst

inzake de ETF heeft vastgesteld (PvB, punten 16-19, 59 en 61, sub h; bestreden beschikking, paragrafen 24-27, 29, 45, punt 10, 46, 53-55, 57 en 65, punt 3).

4481 Wat de nota van Lafarge van 16 juni 1982 (document nr. 33.126/6962) betreft, kan het bestaan van invoer uit Duitsland in België in een bepaald geval geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen voor het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (supra, punt 1140). Bovendien vormt het feit dat CBR niet is opgetreden om ervoor te zorgen dat de van onafhankelijke Duitse ondernemingen afkomstige invoer wordt beëindigd, geenszins een aanwijzing dat CBR haar verplichtingen uit de Cembureau-overeenkomst niet nakwam. De overeenkomst strekte immers enkel tot eerbiediging van de thuismarkten en tot regeling van het cementverkeer van het ene land naar het andere door de deelnemers aan de Cembureau-overeenkomst. Derhalve zou de toegang tijdens de administratieve procedure tot de interne nota van Lafarge van 16 juni 1982 (document nr. 33.126/6962), die bovendien van vóór de sluiting van de Cembureau-overeenkomst dateert, niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

4482 Wat de nota van Lafarge van 1 december 1982 (document nr. 33.126/6966) betreft, moet de door CBR aangehaalde passage in de originele volzin worden bezien: „Hij [Van Hove] lijkt overdreven belang te hechten aan de uitspraken van de EEG, zij het op grond van de nabijheid of met een bijgedachte: de grenzen openstellen zonder door de bedrijfstak als onruststoker te worden aangezien." In plaats van een gedrag aan te tonen dat verschilt van het gedrag dat CBR in de bestreden beschikking wordt verweten, lijkt de onderzochte nota integendeel te bevestigen dat deze onderneming zich reeds in december 1982 volgens een naderhand binnen Cembureau vastgestelde regel gedroeg. De toegang tot die nota tijdens de administratieve procedure zou dus evenmin tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

4483 De interne nota van 14 januari 1984 (document nr. 33.126/7452) ten slotte, waarin wordt opgemerkt „Belges et Holl. les +européens" [Belgen en Nederlanders het meest Europees], kan evenmin een ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB en in de bestreden beschikking de deelneming van CBR aan de Cembureau-overeenkomst door haar deelneming aan maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF heeft vastgesteld. De daarin vervatte opmerking is immers beknopt, wordt niet nader verklaard en verwijst niet naar enige bijzondere gedraging van CBR.

B — Zaak T-30/95, FIC/Commissie

4484 In haar opmerkingen van 20 januari 1998 verwijst FIC naar een document met het ondernemingsplan van de Nederlandse NV ENCI voor de jaren 1989-1991 (documenten nrs. 33.126/732—735), waaruit zou blijken, dat die onderneming, toen zij werd geconfronteerd met invoer uit Zuid-Europa, als enige reactie een productiviteitsverbetering voorzag om haar

competitiviteit in vergelijking met die invoer te verbeteren. Indien er werkelijk een Cembureau-overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten had bestaan, had ENCI veeleer gepoogd, de „schuldigen" aan hun gestelde verplichtingen te herinneren.

4485 Allereerst moet worden vastgesteld, dat dit argument zonder voorwerp is geraakt, aangezien is vastgesteld (supra, punten 4077-4079), dat de Commissie niet genoegzaam heeft aangetoond dat ENCI aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen. Bovendien heeft het document betrekking op een periode (1989-1991) na die van de onrechtmatige deelneming aan de Cembureau-overeenkomst die voor FIC in aanmerking moet worden genomen (supra, punt 4296). Dat in het document van ENCI (documenten nrs. 33.126/732—735) geen gewag wordt gemaakt van het Cembureau-beginsel of de daaruit voor de Europese cementproducenten voortvloeiende verplichtingen, kan hoe dan ook geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en de deelneming van FIC daaraan heeft geconcludeerd (PvB, punten 9 en 61, sub a; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45).

C — Zaak T-37/95, Vicat/Commissie

4486 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 beklemtoont Vicat in de eerste plaats het ontbreken van structurele banden tussen Buzzi en Cembureau. Zij merkt op, dat blijkens de documenten nrs. 33.126/2945—2951 de Italiaanse producenten de moeilijkheden ten gevolge van de Griekse en de Joegoslavische uitvoer onder elkaar hebben besproken, zonder dat een beroep is gedaan op Cembureau. In die documenten wordt Cembureau in het geheel niet genoemd. Vicat stelt eveneens, dat zowel de hoofdstukken van de PvB betreffende Italië (hoofdstukken 3 en 13) als de documenten nrs. 33.126/2945—2951 aantonen, dat Buzzi niet betrokken was bij de oprichting van SIPAC, de vennootschap naar Italiaans recht die voor verschillende Italiaanse cementproducenten de gemeenschappelijke tussenpersoon was om cement te leveren aan Calcestruzzi.

4487 Zij beroept zich ook nog op de documenten nrs. 33.126/2929—2931 en 3150—3154 en beklemtoont, dat Buzzi geïsoleerd stond ten aanzien van haar nationale concurrenten, en dat deze onderneming zeer vijandig stond tegen deelneming aan een overeenkomst met Italcementi, Unicem en Cementir. Buzzi gedroeg zich op de Italiaanse markt als een vrijbuiter, hetgeen zou aantonen dat deze producent weinig voelde voor mededingingsregelingen, a fortiori voor een mededingingsregeling met een buitenlandse onderneming als Vicat.

4488 Zowel in de PvB (punten 9 en 61, sub a) als in de bestreden beschikking (paragrafen 18, 19 en 45) heeft de Commissie het bestaan van de Cembureau-overeenkomst evenwel vastgesteld op basis van directe schriftelijke bewijzen. Dit geldt ook voor de afspraak tussen Vicat en Buzzi (PvB, punten 10 en 61, sub b; bestreden beschikking, paragrafen 20, punten 5-7, en 48). Volgens de Commissie was de deelneming van Vicat aan de in artikel 3, lid 1, sub c, van de

bestreden beschikking bedoelde Frans-Italiaanse mededingingsregeling een blijk van haar aanvaarding van de Cembureau-overeenkomst. De Commissie baseert zich daarvoor op het identieke doel van de Cembureau-overeenkomst en die Frans-Italiaanse regeling en op de overweging dat Vicat als indirect lid van Cembureau noodzakelijkerwijs wist dat zij door aldus te handelen uitvoering gaf aan de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragrafen 46 en 48). Vastgesteld moet dus worden, dat de Commissie in de PvB noch in de bestreden beschikking de deelneming van Vicat aan de Cembureau-overeenkomst en de Frans-Italiaanse mededingingsregeling heeft gebaseerd op het bestaan van structurele banden tussen Buzzi en Cembureau. In paragraaf 48, punt 2, van de bestreden beschikking heeft zij integendeel uitdrukkelijk gesteld: „Het is waar dat Buzzi geen lid is van Cembureau, maar het is ook waar dat de drie betrokken Franse producenten [namelijk Vicat, Ciments français en Lafarge] wel via hun vereniging indirect lid zijn. Zelfs al was Buzzi geen lid van Cembureau, heeft de onderneming in feite via haar contacten met de Franse producenten die wél in verbinding stonden met Cembureau, de betrokken overeenkomst toegepast." Indien Vicat tijdens de administratieve procedure op grond van de in de punten 4486 en 4487 supra genoemde documenten had kunnen aantonen, dat er tussen Buzzi en Cembureau geen structurele band bestond, had die procedure dus geen andere afloop kunnen hebben. De omstandigheid dat de Cembureau-overeenkomst of Cembureau in die documenten niet wordt genoemd, en de bijzondere situatie van Buzzi op de Italiaanse markt die uit die documenten zou blijken, kunnen bovendien geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB en in de bestreden beschikking de deelneming van Vicat aan de Cembureau-overeenkomst door haar deelneming aan een onrechtmatige afstemming met Buzzi heeft vastgesteld (PvB, punten 10, 59 en 61, sub b; bestreden beschikking, paragrafen 20, punten 5-7, 45, punt 10, 46, 48 en 65, punt 3).

4489 In de tweede plaats vermeldt Vicat documenten waaruit volgens haar blijkt, dat zij niet indirect aan de activiteiten van Cembureau heeft deelgenomen. Zij beklemtoont, dat er documenten bestaan die aantonen, dat de vertegenwoordigers van Oficemen in Cembureau waren aangewezen en gemachtigd door het directiecomité van die vereniging (documenten nrs. 33.322/1334—1346 en 1348—1353) en dat ook de vertegenwoordigers van CMF in Cembureau door hun vereniging waren aangewezen (documenten nrs. 33.126/17073—17075 en 17199—17202). Dat soortgelijke documenten met betrekking tot de vertegenwoordigers van SFIC ontbreken, wijst volgens haar erop dat de Commissie niet over bewijzen beschikt die aantonen dat Vicat, al was het maar indirect, aan Cembureau heeft deelgenomen.

4490 Dit argument moet worden afgewezen. De Commissie heeft immers nooit gesteld, dat het bewijs van de deelneming van Vicat aan de Cembureau-overeenkomst berustte op de benoeming van een afzonderlijke nationale afgevaardigde. Zowel in de PvB (punten 10, 59 en 61, sub b) als in de bestreden beschikking (paragrafen 45, punt 10, 46, 48 en 65, punt 3) berust het bewijs van de deelneming van Vicat aan de Cembureau-overeenkomst integendeel op de deelneming van die onderneming aan een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst.

4491 In de derde plaats verwijst Vicat naar documenten waaruit zou blijken, dat er geen verband bestond tussen de Spaans-Portugese mededingingsregeling en de Cembureau-overeenkomst. Met behulp van de documenten nrs. 33.322/1406—1408 en 1410—1412 zou zij hebben kunnen aantonen, dat Cembureau niet betrokken was bij de bilaterale relaties tussen cementproducenten, zelfs wanneer die zover gingen dat een overeenkomst tot beperking van

de uitvoer werd uitgewerkt. Zij beklemtoont, dat in die documenten geen sprake is van Cembureau of enig Cembureau-beginsel. Verder wisselde zij met Buzzi veel minder vaak en minder nauwkeurige informatie uit dan de Spaanse en de Portugese cementproducenten.

4492 Ook dit argument moet worden afgewezen. De Commissie heeft het bestaan van een bilaterale mededingingsregeling tussen de Spaanse en de Portugese producenten immers niet in aanmerking genomen bij de vaststelling van de deelneming van Vicat aan de Cembureau-overeenkomst. In de PvB en in de bestreden beschikking is die deelneming gebaseerd op een deelneming van de onderneming aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi, waarmee Vicat uitvoering gaf aan de Cembureau-overeenkomst. De documenten nrs. 33.322/1406—1408 en 1410—1412 betreffende de Spaans-Portugese mededingingsregeling kunnen derhalve geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan in de PvB en in de bestreden beschikking het bestaan van de onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen Vicat en Buzzi en de deelneming van Vicat aan de Cembureau-overeenkomst zijn vastgesteld (PvB, punten 10, 59 en 61, sub b; bestreden beschikking, paragrafen 20, punten 5-7, 45, punt 10, 46, 48 en 65, punt 3).

4493 In haar opmerkingen van 8 januari 1998 voert Vicat nog verschillende documenten aan, waaruit zou blijken dat zij niet aan de gestelde Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen.

4494 In de eerste plaats vermeldt zij de documenten nrs. 33.126/370, 371, 387, 423, 623, 630, 632, 673, 674 en 1543—1547 betreffende de in de PvB genoemde Frans-Belgische mededingingsregeling, en stelt zij dat de Commissie bewust het stilzwijgen heeft bewaard over een nationale Belgische mededingingsregeling die nochtans bij haar was aangemeld en ten aanzien waarvan zij een eerder positief standpunt had ingenomen. Dit is haars inziens een objectief element waarmee aan de hand van concrete feiten de alternatieve verklaring kon worden gestaafd dat het gedrag van de Europese cementproducenten werd bepaald door natuurlijke of objectieve beperkingen op de verschillende nationale markten. Voorts beklemtoont zij, dat document nr. 33.126/18023, dat de antwoorden van de Belgische onderneming CCB (supra, punt 1169) op de schriftelijke vragen van de gemachtigden van de Commissie bevat, dienstig zou zijn geweest voor haar verweer tegen het punt van bezwaar inzake haar deelneming aan een gestelde Frans-Belgische mededingingsregeling.

4495 Vastgesteld moet evenwel worden, dat de opmerkingen die Vicat op basis van die documenten formuleert, niet aantonen dat haar rechten van de verdediging zijn geschonden. Enerzijds kan Vicat zich niet op documenten die haar analyse van de relevante markt staven, beroepen ter betwisting van het bestaan van de Cembureau-overeenkomst, die is bewezen op basis van directe schriftelijke bewijzen (supra, punt 264). Anderzijds moet worden vastgesteld, dat Vicat nergens in de bestreden beschikking wordt verweten, dat zij aan een Frans-Belgische mededingingsregeling heeft deelgenomen. Indien zij toegang tot die documenten had gehad, had dat er niet toe kunnen leiden dat de Commissie op dit punt een andere beslissing had genomen. Het argument van Vicat moet dan ook worden afgewezen.

4496 In de tweede plaats voert Vicat verschillende documenten aan, waaruit haar specifieke situatie op de Franse markt en haar onafhankelijke commerciële strategie jegens haar concurrenten zouden blijken. Zij verwijst in dat verband naar interne nota's van Lafarge van 25 april 1988 (documenten nrs. 33.126/4621—4624) en 21 april 1989 (documenten nrs. 33.126/4796—4804), en naar een verslag van Lafarge betreffende een dienstreis naar

Brussel op 11 november 1987 (documenten nrs. 33.126/7418—7428), waaruit bij vergelijking zou blijken, dat zij op de Franse en de Europese markt een atypische positie innam en dat zij geen belang had bij mededingingsregelingen met ondernemingen uit andere Europese landen.

4497 Die documenten zouden echter niet dienstig zijn geweest voor het verweer van Vicat tijdens de administratieve procedure. De beoordeling van de bijzondere concurrentiepositie van Vicat en van haar belang bij deelneming aan internationale mededingingsregelingen kon namelijk geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in de PvB en in de bestreden beschikking het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en de deelneming van Vicat daaraan door een onrechtmatige mededingingsregeling met Buzzi heeft vastgesteld (PvB, punten 9, 10, 59 en 61, sub b; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19, 20, punten 5-7, 45, punt 10, 46, 48 en 65, punt 3).

D — Zaak T-39/95, Ciments français/Commissie

4498 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 stelt Ciments français, dat zij op grond van de inhoud van de nationale dossiers had kunnen aantonen, dat er geen verband bestond tussen de gestelde Cembureau-overeenkomst en de Frans-Duitse, de Spaans-Portugese of de Frans-Italiaanse mededingingsregeling, noch met de acties van de ETF. In de documenten betreffende de nationale mededingingsregelingen is volgens haar nergens sprake van Cembureau of een Cembureau-overeenkomst.

4499 Dit argument moet worden afgewezen. Het feit dat in de documenten betreffende de nationale mededingingsregelingen geen sprake is van Cembureau of de Cembureau-overeenkomst, kan immers geen ander licht werpen op de bewijsstukken op basis waarvan de Commissie in de PvB en in de bestreden beschikking het bestaan van de Cembureau-overeenkomst en het verband tussen de verschillende internationale mededingingsregelingen en die overeenkomst heeft aangetoond (PvB, punten 9-19, 27-29, 59, 61 en 67; bestreden beschikking, paragrafen 18-27, 30, 35-37, 45-55, 59 en 65).

E — Zaak T-42/95, Heidelberger/Commissie

4500 In haar opmerkingen van 20 februari 1998 verwijst Heidelberger naar een telexbericht van Schuhmacher aan Schleicher van 16 maart 1984 (documenten nrs. 33.126/5217 en 5218). Uit de inhoud van dat document kan worden opgemaakt, dat Schuhmacher vóór zijn deelneming aan de vergadering van 14 januari 1983 niet precies wist, wat het begrip en de functie van delegatiehoofd precies inhielden. Daardoor heeft hij de vergadering van de delegatiehoofden verward met de vergadering van het contactcomité, in het kader waarvan volgens haar geen enkel onderwerp is behandeld dat indruist tegen de gemeenschapsregels inzake mededingings-

regelingen. Schuhmacher, die kennelijk niet wist wat zijn functie was in het stelsel dat de Commissie binnen Cembureau meent te hebben ontwaard, had de Duitse industrie niet kunnen verbinden tot een met het Verdrag strijdige mededingingsregeling.

4501 Vastgesteld moet evenwel worden, dat Schuhmacher, die het aangevoerde telexbericht heeft opgesteld, destijds voorzitter van de raad van bestuur van Heidelberger was. Ten tijde van de administratieve procedure was het betrokken document Heidelberger dus bekend. Indien Heidelberger destijds meende dat dat document ontlastend materiaal bevatte, had niets haar belet om zich tijdens de administratieve procedure op dat document te beroepen. Er kan dus geen sprake zijn van schending van haar rechten van de verdediging (supra, punt 248). Hoe dan ook kon dat telexbericht geen ander licht werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie heeft geconcludeerd tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45) en tot de uitvoering van die overeenkomst door Heidelberger, met name via haar deelneming aan de Frans-Duitse mededingingsregeling en de oprichting van de ETF (PvB, punten 12, 16, 17, 59 en 61, sub d en h; bestreden beschikking, paragrafen 22, 24, 25, 45, punt 10, 46, 50, 53 en 65, punt 3).

F — Zaak T-50/95, Unicem/Commissie

4502 In haar opmerkingen van 28 november 1997 stelt Unicem, dat verschillende documenten (documenten nrs. 33.126/4140—4142 en 6619—6622) waartoe zij na de maatregel tot organisatie van de procesgang toegang heeft gekregen, bevestigen dat haar nationale markt wegens de kenmerkende sterke versnippering van het aanbod niet het schouwtoneel kon zijn geweest van de samenspanning die de Commissie er meende te kunnen ontwaren. Uit die documenten blijkt volgens haar ook, dat de Italiaanse cementproducenten wegens het grote aantal marktdeelnemers niet in staat waren gecoördineerde vergeldingsmaatregelen te nemen tegen de invoer uit het buitenland, en dat zij niet konden uitvoeren, daar de Italiaanse markt niet „van nature" een grensoverschrijdende markt was, zoals bijvoorbeeld de West-Duitse, de Belgische, de Nederlandse, de Luxemburgse of de Noord-Franse markt (zie documenten nrs. 33.126/939, 1081, 1107, 2550, 7810, 7835, 7857, 7858, 8107 en 9212). Uit een document van Lafarge van juni 1985 (document nr. 33.126/6852) blijkt volgens haar trouwens uitdrukkelijk, dat Unicem wegens de afstand tussen haar cementfabrieken en de kust, de ontoereikende haveninfrastructuur en de macht van de bonden van havenarbeiders niet op rendabele wijze kon exporteren.

4503 Onder verwijzing naar de in punt 1224 supra genoemde documenten betreffende de nationale mededingingsregelingen stelt Unicem ook nog, dat zij niet heeft deelgenomen aan enig initiatief om de nationale markten „af te grendelen".

4504 Allereerst zij eraan herinnerd, dat de Commissie in de bestreden beschikking enkel de internationale, maar niet de nationale punten van bezwaar heeft behandeld. Het enige in de

bestreden beschikking in aanmerking genomen internationale punt van bezwaar waarbij uitsluitend Italiaanse producenten betrokken waren, is de overeenkomst tussen Italcementi, Cementir en Unicem inzake de contracten en de afspraken die op 3 en 15 april 1987 zijn ondertekend met de Italiaanse vennootschap Calcestruzzi (artikel 4, lid 3, sub b). Dienaangaande moet worden vastgesteld, dat de verklaringen op basis van de analyse van de Italiaanse markt die Unicem had kunnen geven op grond van de documenten die zij in haar opmerkingen van 28 november 1997 aanvoert om de mogelijke samenspanning op haar nationale markt te betwisten, hoe dan ook geen ander licht zouden hebben kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie heeft geconcludeerd tot het bestaan van die overeenkomst tussen de grootste drie Italiaanse cementproducenten en het mededingingsverstorend doel daarvan, namelijk afwending van de dreiging van invoer van 1,5 miljoen ton Grieks cement door Calcestruzzi in een tiental havens, hetgeen rampzalig zou zijn geweest voor de prijzen (PvB, punten 19, sub d, en 61, sub h; bestreden beschikking; paragrafen 27, vooral punten 5 en 7-11, en 55, punt 2).

4505 Vervolgens zij opgemerkt, dat de drie Italiaanse cementproducenten, waaronder Unicem, in hun memorie van antwoord op de PvB hebben gesteld, dat „Italië niet betrokken kon zijn bij de overeenkomst inzake het eerbiedigen van de thuismarkten, aangezien het niet exporteerde" (bestreden beschikking, paragraaf 45, punt 14). Om de in paragraaf 45, punt 14, van de bestreden beschikking genoemde redenen meende de Commissie evenwel, dat „dit uitgangspunt (...) onjuist [was]" en hoe dan ook niet relevant was omdat „het nog altijd zo [was] dat de ondernemingen van [dit Cembureau-land], die lid van Cembureau [waren], aan een overeenkomst met een met de mededinging strijdige doelstelling [hadden] deelgenomen". Derhalve zouden de aanvullende commentaren die Unicem zou hebben kunnen formuleren om aan te tonen, dat zij evenmin als de andere Italiaanse producenten op rendabele wijze kon uitvoeren, kennelijk niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

4506 Vervolgens stelt Unicem dat blijkens de bewijsstukken waartoe zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang toegang heeft gekregen, de plaatselijke gedragingen, individuele acties, destijds bestaande relaties en bilaterale overeenkomsten tussen de Europese cementproducenten geheel losstonden van een gestelde Europese overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten. Zij betoogt dat nergens in de documenten die zij heeft kunnen raadplegen, gewag wordt gemaakt van enig algemeen plan om op Europese schaal de thuismarkten te doen eerbiedigen. Dat weerspreekt volgens haar duidelijk de opvatting van de Commissie, dat de verschillende acties en vormen van bi- of multilaterale samenwerking die op de markt zijn vastgesteld, waren gebaseerd op een Cembureau-beginsel van verdeling van de nationale markten. Uit de verschillende nationale dossiers blijkt in feite duidelijk, dat elke op de markten vastgestelde actie tot de verantwoordelijkheid van de betrokken producent of producenten behoorde, en beantwoordde aan commerciële verplichtingen en specifieke productievoorschriften voor elke markt.

4507 Unicem baseert zich allereerst op document nr. 33.126/375, de notulen van het directiecomité van Ciments d'Obourg van 26 juni 1987. Uit dat stuk zou blijken, dat de cementproducenten, wanneer zij door invoer werden bedreigd, zelfstandig over vergeldingsmaatregelen beslisten. Unicem voert vervolgens een aantal documenten aan betreffende de Frans-Duitse samenwerking (documenten nrs. 33.126/14763, 14801—14803, 16383—16389, 16600—16608 en hoofdstukken van de PvB betreffende Duitsland), de Duitse overeenkomsten betreffende de uitwisseling van informatie en tot verdeling van de regionale markten (blz. 176-262 van het Duitse dossier en documenten nrs. 33.126/20382, 20383, 20416—20431, 20433—20442, 20498 en 20560—20571), de succesvolle pogingen van de Duitse producenten om de

onderneming PZW ervan te overtuigen zich aan te sluiten bij de nationale vereniging en de plaatselijke overeenkomsten tot toekenning van productiequota (documenten nrs. 33.126/3740, 3741, 5385—5388, 5392—5394, 6687, 6710—6714, 7041 bis—7041 decies, 16545, 16546, 16559, 16560, 16588—16595, 20386—20397, 20405, 20492—20497 en 20499), de Iberische samenwerking (documenten nrs. 33.322/311, 996—1011 en 2897—2903) en de Frans-Britse samenwerking (document nr. 33.126/17220). Uit al die documenten zou blijken, dat die plaatselijke acties en bilaterale overeenkomsten geheel losstonden van een gestelde Europese mededingingsregeling tot eerbiediging van de thuismarkten. De documenten betreffende de bilaterale overeenkomsten, met name de documenten betreffende de Iberische en de Frans-Duitse samenwerking, bewijzen volgens haar ook, dat die overeenkomsten ruim voldoende waren om de respectieve belangen van de markten te harmoniseren, zonder dat daarvoor een beroep op een algemeen Europees beginsel moest worden gedaan. Unicem meent voorts dat zij, indien zij toegang tot de documenten betreffende de Frans-Duitse en Iberische overeenkomsten had gehad, ook haar verweer had kunnen staven dat zij in het geheel niets te maken had met de bi- of multilaterale relaties die tussen sommige Europese producenten konden bestaan.

4508 In de bestreden beschikking is evenwel geen enkel nationaal punt van bezwaar in aanmerking genomen. Bovendien is daarin aan Unicem geen van de inbreuken ten laste gelegd, die in artikel 3 in aanmerking zijn genomen, namelijk de Frans-Italiaanse mededingingsregelingen (artikel 3, lid 1), de Iberische mededingingsregeling (artikel 3, lid 2) of de Frans-Duitse mededingingsregeling (artikel 3, lid 3). De commentaren die Unicem tijdens de administratieve procedure had kunnen formuleren om aan te tonen, dat er geen verband bestond tussen die nationale bi- en multilaterale mededingingsregelingen en de Cembureau-overeenkomst, zouden voor haar dus niet tot een andere afloop van de administratieve procedure hebben kunnen leiden.

4509 Noch het feit dat in de door Unicem aangevoerde documenten geen sprake is van een mededingingsregeling of een Cembureau-beginsel tot eerbiediging van de thuismarkten, noch de commentaren die Unicem had kunnen formuleren over het autonome karakter van de individuele acties en de op de verschillende markten vastgestelde bilaterale relaties en overeenkomsten, of over de geschiktheid van die relaties en overeenkomsten om alleen de harmonie van de respectieve marktbelangen te garanderen, zou hoe dan ook geen ander licht hebben kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie heeft geconcludeerd tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45) en tot de uitvoering van die overeenkomst door Unicem via haar deelneming aan verschillende maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF (PvB, punten 16-19, 59 en 61, sub h; bestreden beschikking, paragrafen 24-27, 45, punt 10, 46, 53-55 en 65, punt 3).

G — Zaak T-55/95, Asland/Commissie

4510 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 stelt Asland, dat niets in de documenten waartoe zij toegang heeft gehad, de conclusie rechtvaardigt dat zij willens en wetens blijk heeft gegeven van haar aansluiting bij de gestelde Cembureau-overeenkomst.

4511 Zij verklaart evenwel niet, hoe het ontbreken van aanwijzingen voor haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst in de documenten waartoe zij tijdens de administratieve procedure geen toegang heeft gehad, een ander licht kan werpen op de directe schriftelijke bewijzen waartoe zij toegang had en op basis waarvan de Commissie heeft geconcludeerd tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61, sub a; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45) en tot de aansluiting bij die overeenkomst door Asland via haar deelneming aan de oprichting van de ETF (PvB, punten 17, 59 en 61, sub h; bestreden beschikking, paragrafen 25, 45, punt 10, 46, 53 en 65, punt 3). Haar argument moet dan ook worden afgewezen.

H — Zaak T-65/95, Italcementi/Commissie

4512 In haar opmerkingen van 10 februari 1997 beklemtoont Italcementi, dat er blijkens het Duitse dossier geen enkel verband kon bestaan tussen de Frans-Duitse mededingingsregeling en de gestelde Cembureau-overeenkomst.

4513 Dit argument is evenwel niet relevant voor het aantonen van een schending van haar rechten van de verdediging. Het in artikel 3, lid 3, van de bestreden beschikking bedoelde Frans-Duitse punt van bezwaar is immers niet aan Italcementi ten laste gelegd. Die commentaren hadden voor haar dus niet tot een andere afloop kunnen leiden. Hoe dan ook zouden zij geen ander licht hebben kunnen werpen op de verschillende bewijsstukken op basis waarvan de Commissie in de PvB en in de bestreden beschikking heeft geconcludeerd, dat de Frans-Duitse mededingingsregeling vanaf 14 januari 1983 een maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst vormde (PvB, punten 12 en 61, sub d; bestreden beschikking, paragrafen 22, 46 en 50, punt 3).

I — Zaak T-88/95, Blue Circle/Commissie

4514 In haar memorie van 12 december 1997 stelt Blue Circle, dat het feit dat in geen van de documenten waartoe zij na de maatregelen tot organisatie van de procesgang toegang heeft gekregen, gewag wordt gemaakt van haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst, voor haar een ontlastend element vormt.

4515 Zij verklaart evenwel niet, hoe het ontbreken van enige vermelding van haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst in documenten waartoe zij tijdens de onderhavige procedure toegang heeft gehad, een ander licht kan werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie heeft geconcludeerd tot het bestaan van de Cembureau-overeenkomst (PvB, punten 9 en 61, sub a; bestreden beschikking, paragrafen 18, 19 en 45) en tot de aansluiting bij die overeenkomst door Blue Circle via haar deelneming aan verschillende maatregelen in het kader van de ene overeenkomst inzake de ETF (PvB, punten 16-19, 59 en 61, sub h; bestreden beschikking, paragrafen 25-27, 45, punt 10, 46, 53-55 en 65, punt 3) en via haar deelneming aan de activiteiten van het EPC (PvB, punten 24, 27-29, 59 en 67; bestreden beschikking,

paragrafen 30, 35-37, 45, punt 10, 46, 59 en 65, punt 3). Haar argument moet dan ook worden afgewezen.

Eindconclusie

4516 Uit een en ander volgt, dat artikel 1 van de bestreden beschikking in zijn geheel nietig moet worden verklaard ten aanzien van ENCI, Cedest, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Buzzi, Rugby, Castle, Heracles en Titan.

4517 Dit artikel moet nietig worden verklaard, voor zover daarin een deelneming aan de inbreuk wordt vastgesteld:

— wat CBR betreft vóór 9 juni 1986 en na 7 november 1988;

— wat Cembureau betreft na 31 december 1988;

— wat FIC betreft na 31 december 1988;

— wat VNC betreft na 31 december 1988;

— wat Ciments luxembourgeois betreft na 31 december 1988;

— wat Dyckerhoff betreft na 7 november 1988;

— wat SFIC betreft na 31 december 1988;

— wat Vicat betreft vóór 11 mei 1983 en na 23 april 1986;

— wat Ciments français betreft na 17 februari 1989;

— wat Heidelberger betreft na 12 augustus 1987;

— wat Lafarge betreft na 19 mei 1989;

— wat Aalborg betreft na 31 december 1988;

— wat BDZ betreft na 31 december 1988;

— wat Unicem betreft vóór 9 september 1986 en na 3 april 1992;

— wat Valenciana betreft na 13 mei 1987;

— wat BCA betreft na 31 december 1988;

— wat Asland betreft vóór 28 mei 1986 en na 31 mei 1987;

— wat Uniland betreft vóór 9 september 1986 en na 7 november 1988;

— wat Oficemen betreft na 24 april 1989;

— wat Irish Cement betreft na 31 december 1988;

— wat Cimpor betreft na 24 april 1989;

— wat Secil betreft na 24 april 1989;

— wat ATIC betreft na 31 december 1988;

— wat Italcementi betreft vóór 19 maart 1984 en na 3 april 1992;

— wat Holderbank betreft na 7 november 1988;

— wat Hornos Ibéricos betreft na 19 mei 1989;

— wat Aker betreft na 7 november 1988;

— wat Euroc betreft na 7 november 1988;

— wat Cementir betreft na 3 april 1992;

— wat Blue Circle betreft vóór 18 november 1983 en na 7 november 1988;

— wat AGCI betreft na 31 december 1988;

— wat Halkis betreft vóór 18 november 1983 en na 1 september 1986.

4518 De onderzochte middelen moeten voor het overige worden afgewezen.

XIII — *De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag in het kader van het WCC en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters vaststelt (artikel 7 van de bestreden beschikking)*

Inleidende opmerkingen

4519 Luidens artikel 7 van de bestreden beschikking hebben Italcementi, Dyckerhoff, Lafarge, Ciments français en CBR van 6 mei 1982 tot en met 26 mei 1988 en Valenciana van 1 januari 1986 tot en met 26 mei 1988 „inbreuk gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door in het kader van het ‚White Cement Committee' (WCC) deel te nemen aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging en aan de overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten, aan de voortdurende onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de kanalisering van productieoverschotten naar voor derde landen bestemde uitvoer en aan een continue onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de uitwisseling van per onderneming geïndividualiseerde informatie over de productiecapaciteiten, de productie, de binnenlandse en de uitvoergerichte verkoop, de binnenlandse prijzen voor ‚wit' en voor ‚grijs' cement en de prijzen bij uitvoer".

4520 De uiteenzettingen met betrekking tot die inbreuken zijn te vinden in de paragrafen 38 tot en met 41 (uiteenzetting van de feiten) en in de paragrafen 61 tot en met 63 (juridische beoordeling) van de bestreden beschikking.

4521 De Commissie zet om te beginnen het kader uiteen waarbinnen die inbreuken zouden zijn gepleegd, te weten het WCC; daartoe preciseert zij het door de leden van het WCC nagestreefde doel en de onrechtmatige activiteiten waaraan deze zich schuldig zouden hebben gemaakt.

4522 Zo stelt zij in paragraaf 38, punt 1, van de bestreden beschikking met een beroep op een met de hand geschreven ongedateerde nota van Ciments français (document nr. 33.126/4454), een interne nota van Ciments français van 7 maart 1989 (documenten nrs. 33.126/4466 en 4467) en de door CBR opgemaakte notulen van de WCC-vergadering van 3 oktober 1985 (documenten nrs. 33.126/9962—9966), dat „het WCC een ‚club' van Europese exporterende producenten van ‚wit' cement" was. Het zou gaan om een informele club zonder statuten en oprichtingsakte, waarvan het secretariaat bij toerbeurt door de leden werd verzorgd (paragraaf 38, punt 2).

4523 De Commissie voegt hieraan toe (dezelfde paragraaf):

„De enige zekerheid omtrent het WCC, volgens de notulen van de vergaderingen van 6/7 mei 1982 tot en met 26 mei 1988 die in het dossier zijn opgenomen, is [dat de leden ervan tweemaal per jaar bijeenkwamen,] dat de activiteit van de ‚club' ondersteund [werd] door een ‚White Cement Promotion Committee' (WCPC), dat uitsluitend uit WCC-leden [bestond] (...) en dat het zich bezig[hield] met de bevordering van de verkoop van ‚wit' cement en met de uitwisseling van inlichtingen betreffende de diverse toepassingen ervan."

4524 Zij verklaart tevens (paragraaf 38, punt 5):

„Volgens een nota van Italcementi van 30 augustus 1985 (document nr. 33.126/2802), die verwijst naar het feit dat het WCC niet uit Cembureau voort[kwam], hoewel het sinds enkele jaren uit leden van Cembureau bestaat, waren de oprichtende leden van het WCC: Aalborg Portland (Denemarken), Alsen en Dyckerhoff (Duitsland), CBR (België), Lafarge (Frankrijk), Blue Circle (Verenigd Koninkrijk), Italcementi (Italië); daarna zijn achtereenvolgens Ciments français (Frankrijk) en Valenciana (Spanje) lid geworden (...)"

4525 Zij voegt hieraan toe (paragraaf 39, punt 7):

„In januari 1984 (documenten nrs. 33.126/2850—2852) zijn Italcementi, Dyckerhoff, Lafarge, Ciments français en CBR in beperkt verband bijeengekomen; nadat zij hadden vastgesteld dat samenwerking met Aalborg niet langer mogelijk was, besloten zij het oude WCC op te heffen en een nieuw op te richten (...)"

4526 Onder verwijzing naar de inhoud van een interne nota van Italcementi van 30 april 1984 (paragraaf 39, punt 8; documenten nrs. 33.126/2842—2844) stelt de Commissie vast, dat het nieuwe WCC, dat uit die vijf ondernemingen en uit Valenciana bestaat, voor het eerst op 13 maart 1984 is bijeengekomen.

4527 De Commissie vermeldt vervolgens de onrechtmatige activiteiten waaraan de betrokken verzoeksters zich in het kader van het WCC schuldig zouden hebben gemaakt. Die activiteiten zouden hebben bestaan in het aangaan van een nauwe samenwerking op de grondslag van de dubbele regel van de eerbiediging van de thuismarkten en de kanalisering van productieoverschotten buiten de communautaire markt, enerzijds, en de uitwisseling van per onderneming geïndividualiseerde informatie over een aantal gegevens (productiecapaciteiten, productie, de binnenlandse verkoop en de verkoop voor de export, binnenlandse prijzen voor „wit" en voor „grijs" cement, prijzen bij uitvoer), anderzijds.

4528 Met betrekking tot de eerste groep van activiteiten zet de Commissie uiteen (paragraaf 61, punten 1 en 2):

„Uit de in paragraaf 39 genoemde documenten blijkt dat het doel van [het] WCC erin bestaat de thuismarkten van de leden te beschermen en hun productieoverschotten met algemene overeenstemming te exporteren.

De WCC-leden zijn een nauwe samenwerking aangegaan en hebben een belangengemeenschap gevormd, waarin de verdeling van de communautaire markten de basis van een algemene consensus onder hen vormde. Om deze verdeling doeltreffend te laten zijn, werd de praktijk gehanteerd dat het gedeelte van de productie dat niet op de markten van de landen waarin de leden gevestigd waren, kon worden afgezet, naar derde landen gekanaliseerd werd. Bescherming van de thuismarkten en het kanaliseren van productieoverschotten naar de export vormen dus twee onlosmakelijke aspecten van één en dezelfde verplichting."

4529 Wat de tweede groep van activiteiten van het WCC betreft, verklaart de Commissie (paragraaf 62, punt 1):

„Het informatie-uitwisselingssysteem (zie paragraaf 40), waarmee de WCC-leden elkaar tijdens de vergaderingen gegevens per onderneming verstrekten die betrekking hadden op de productiecapaciteit, de productie, de binnenlandse verkoop en die voor export, de binnenlandse prijzen voor ‚wit' en voor ‚grijs' cement en de exportprijzen (...) [heeft tot doel] bekend te maken op welke wijze ieder lid voornemens is zich te gedragen op de verschillende communautaire en exportmarkten, en het schept tussen de deelnemende ondernemingen een systeem van solidariteit en wederzijdse beïnvloeding, met de bedoeling hun economische activiteiten te coördineren."

4530 CBR (T-25/95), Dyckerhoff (T-35/95), Lafarge (T-43/95), Valenciana (T-52/95) en Italcementi (T-65/95) betwisten zowel het bestaan van die inbreuken als hun deelneming daaraan. Ciments français (T-39/95) betwist de in artikel 7 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk formeel in geen enkel middel van haar beroep. Verzoeksters' grieven handelen zowel over de beoordeling van de economische context van de in artikel 7 genoemde inbreuken als over de uitlegging van het door de Commissie in de bestreden beschikking aangevoerde bewijsmateriaal. Argumenten worden ook ontleend aan verjaring van de ten laste gelegde feiten. Valenciana en Italcementi stellen eveneens een schending van hun rechten van de verdediging als gevolg van het feit dat zij in de loop van de administratieve procedure geen toegang hebben gehad tot stukken van het dossier van de Commissie die voor hun verweer dienstig hadden kunnen zijn, gelet op de uiteindelijk in artikel 7 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen punten van bezwaar.

Bescherming van de thuismarkten en gecoördineerde uitvoer van de productieoverschotten uit de Gemeenschap

4531 In paragraaf 39 van de bestreden beschikking noemt de Commissie vijf documenten op grond waarvan zij tot de conclusie komt (paragraaf 61, punt 1), dat „het doel van [het] WCC erin [bestond] de thuismarkten van de leden te beschermen en hun productieoverschotten met algemene overeenstemming te exporteren".

4532 Zij noemt in de eerste plaats (paragraaf 39, punt 1; document nr. 33.126/4454) een met de hand geschreven ongedateerde nota van Ciments français, volgens welke het WCC „een club [is] met als doel: de bescherming van de thuismarkten — regel: eenieder respecteert zijn thuismarkten en voert zijn overproductie uit met algemene consensus".

4533 In de tweede plaats merkt zij op (paragraaf 39, punt 2):

„Dit doel en deze regel worden bevestigd door sommige verslagen van de WCC-vergaderingen. Het verslag van de vergadering van 9 mei 1985, opgesteld door Ciments français (documenten nrs. 33.126/2793—2798) vermeldt in punt 2, ‚Betrekkingen met Aalborg/BC en ABZ/Japan', dat is besloten om Aalborg niet meer voor de vergaderingen uit te nodigen en ‚zij [de tijdens de vergadering van 9 mei 1985 aanwezige leden van het WCC] herinneren eraan dat de eerbiediging van de „home markets" „conditio sine qua non" voor deelnemingen aan het WCC of aan het WCPC is'."

4534 In de derde plaats reproduceert zij in extenso (paragraaf 39, punt 3; documenten nrs. 33.126/9958—9961) de algemene conclusies van het commentaar dat CBR na de vergadering van het WCC van 3 oktober 1985 in een interne nota heeft opgesteld, en met name de volgende conclusies:

„De huidige leden nemen onderling een zekere spelregel in acht, maar hoe lang nog (bijvoorbeeld Tunesië)?

De meeste producenten van wit cement leiden binnen hun grenzen een gemakkelijk leventje (...)

Dit respecteren van de thuismarkt komt ons niet goed uit, omdat dit in feite onze natuurlijke markt tot Benelux beperkt."

4535 Ten slotte beroept zij zich in de vierde plaats op de inhoud van twee verslagen van vergaderingen van het WCC.

4536 Zij verwijst om te beginnen (paragraaf 39, punt 4; documenten nrs. 33.126/9874 en 9875) naar een fragment uit het door CBR opgestelde verslag van de vergadering van 2 oktober 1986, waarin in punt „1° Aalborg" melding wordt gemaakt van het volgende gesprek tussen Ciments français en Aalborg:

(Aalborg) „U wilt ons nog altijd niet in het WCC hebben";

(Ciments français) „U weet heel goed waarom u niet meer in het WCC zit. Wij worden allemaal evenredig getroffen in onze export. Er was een gentlemen's agreement om de thuismarkten respecteren."

4537 Vervolgens verwijst de Commissie (paragraaf 39, punt 4; documenten nrs. 33.126/2737—2739) naar een verslag van Italcementi van dezelfde vergadering, waaruit blijkt dat:

„Leboeuf [vertegenwoordiger van Ciments français] (...) van de gelegenheid gebruik maakte om nog eens aan het respecteren van de thuismarkten te herinneren".

4538 Verzoeksters voeren in wezen zes afzonderlijke argumenten aan ten betoge dat het doel van het WCC niet ongeoorloofd was.

4539 In de eerste plaats stellen CBR, Dyckerhoff, Lafarge, Valenciana en Italcementi, dat het WCC uitsluitend tot doel had de uitvoer van zijn leden naar landen buiten de Gemeenschap te bevorderen, inzonderheid via de uitwisseling van informatie over de markten voor de „grote export", zodat de activiteiten van het WCC de mededinging op de communautaire cementmarkt geenszins zouden hebben beïnvloed. Dyckerhoff voegt hieraan toe, dat het WCC inderdaad was belast met de bevordering van de verkoop in derde landen van de hoeveelheden wit cement die zijn leden niet in de Gemeenschap konden afzetten, doch dat er geen sprake was van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige activiteit, omdat de ondernemingen die lid waren van het WCC, vrij bleven om autonoom over de verkoop van hun productie te beslissen. Lafarge beklemtoont, dat het WCC geenszins tot doel had de productieoverschotten van zijn leden buiten de Gemeenschap te kanaliseren, doch de beste prijzen te verkrijgen, en dat het in de notulen van de WCC-vergaderingen overigens uitsluitend om de „grote export" ging.

4540 Om te beginnen zij vastgesteld, dat uit de verschillende in paragraaf 40 van de bestreden beschikking genoemde documenten volgt, dat de samenwerking tussen de leden van het WCC betrekking had op alle gebieden en niet enkel op de „grote export" buiten de Gemeenschap: productiecapaciteiten (huidige en toekomstige) en productie; verkoop en geraamde verkoop op de nationale markten; verkoop en geraamde verkoop voor de uitvoer; prijzen bij uitvoer; prijzen op de nationale markten. Het valt dus niet te ontkennen, dat de leden van het WCC gegevens over hun commerciële beleid, zowel voor het binnenland als voor de uitvoer, analyseerden en onderling uitwisselden.

4541 Verder kunnen verzoeksters' verklaringen niet de inhoud van de reeks van door de Commissie in paragraaf 39, punten 1 tot en met 4, van de bestreden beschikking bedoelde documenten maskeren (supra, punten 4531-4537); daaruit blijkt ondubbelzinnig, dat het werkelijke doel van het WCC erin bestond de thuismarkten van de leden te eerbiedigen, alsmede hun productieoverschotten naar derde landen te kanaliseren teneinde eerstgenoemd doel te bereiken.

4542 Bij lezing van die verschillende stukken mocht de Commissie zich op het standpunt stellen (paragraaf 61, punt 1), dat „het doel van [het] WCC erin [bestond] de thuismarkten van de leden te beschermen en hun productieoverschotten met algemene overeenstemming te exporteren".

4543 Artikel 85, lid 1, sub c, van het Verdrag verbiedt expliciet alle overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen „die bestaan in het verdelen van de markten". Wanneer ondernemingen overeenstemming bereiken om bepaalde producten van bepaalde markten van de Gemeenschap uit te sluiten, maken zij zich schuldig aan een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige mededingingsverstorende gedraging, ongeacht of de betrokken producten naar andere lidstaten dan wel buiten Europa worden gekanaliseerd (zie met name arrest Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punten 67, 68 en 87-127).

4544 In casu streefde het WCC dus een mededingingsbeperkend doel na, dat in strijd was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

4545 In de tweede plaats betwisten CBR, Dyckerhoff, Valenciana en Italcementi de bewijskracht van de door de Commissie in paragraaf 39 van de bestreden beschikking vermelde documenten of althans van sommige van die documenten. Aangezien het WCC geen statuten heeft, noch een formele structuur en organisatie kent, zou het gaan om interne documenten die hooguit het individuele standpunt vertolken van de respectieve opstellers ervan, zodat enkel zij aansprakelijk zouden zijn.

4546 Die argumenten moeten worden afgewezen. De bewijsstukken moeten niet afzonderlijk, doch gezamenlijk worden beoordeeld (arresten ICI/Commissie, 48/69, reeds aangehaald in punt 636, punt 68, en Thyssen Stahl/Commissie, reeds aangehaald in punt 2062, punt 175). De verschillende bovenbedoelde documenten, hoewel afkomstig uit diverse bronnen (CBR,

Ciments français, Italcementi), tonen evenwel onderling overeenstemmend aan, dat het WCC tot doel had de thuismarkten te eerbiedigen. De Commissie mocht zich dus op die onderling overeenstemmende reeks van bewijzen baseren om daaruit de in paragraaf 61, punt 1, van de bestreden beschikking geformuleerde conclusies te trekken.

4547 Dyckerhoff stelt voorts, dat de inhoud van de betrokken documenten niet overeenstemt met het werkelijke verloop van de verschillende vergaderingen waaraan haar vertegenwoordiger heeft deelgenomen.

4548 Zij draagt evenwel geen enkel bewijs aan om aan te tonen, dat de door de Commissie in aanmerking genomen documenten geen getrouw verslag vormen van de discussies die hebben plaatsgevonden tijdens de WCC-vergaderingen waarop die documenten betrekking hebben. Bijgevolg moet haar argument worden afgewezen.

4549 Dyckerhoff wijst eveneens op het beperkte aantal documenten dat de Commissie noemt in verhouding tot het totale aantal documenten betreffende het WCC in het dossier van de instelling, die zouden aantonen dat de leden van het WCC zich op hun uitvoer buiten de Gemeenschap hebben geconcentreerd.

4550 Beklemtoond zij evenwel, dat het bewijs van het bestaan van een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet afhangt van het aantal daartoe gebruikte documenten, doch van de bewijskracht ervan. In dat opzicht tast de kritiek van Dyckerhoff evenwel geenszins de bewijskracht aan die de Commissie terecht heeft toegekend aan de in paragraaf 39, punten 1 tot en met 4, van de bestreden beschikking genoemde documenten. Het argument van Dyckerhoff moet dus worden afgewezen.

4551 De kritiek van Italcementi op de Italiaanse vertaling van de met de hand geschreven ongedateerde nota van Ciments français (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 1; documenten nrs. 33.126/4454 en 4455) moet eveneens van de hand worden gewezen. Die kritiek kan namelijk niet afdoen aan de expliciete betekenis van de oorspronkelijke versie van dat fragment, die als enige authentiek is.

4552 In antwoord op de verwijzing door de Commissie in haar verweerschrift naar de notulen van de vergadering van het WCC van 17 december 1987 (document nr. 33.126/9890), betoogt Valenciana voorts, dat het feit dat in dat document wordt gesproken van de thuismarkten, niet de conclusie rechtvaardigt, dat er van tevoren reeds een overeenkomst inzake de verdeling van de nationale markten bestond, doch enkel de onvermijdelijke invloed van de bevoorrading van de nationale markten op de omvang van de uitvoer naar de markten van derde landen illustreert.

4553 De Commissie vermeldt weliswaar in voetnoot 185 van de bestreden beschikking de vindplaats van de verschillende notulen van de vergaderingen van het WCC die tijdens de gehele periode van de inbreuk zijn gehouden, waaronder de vergadering van 17 december 1987, doch uit lezing van paragraaf 39 van de bestreden beschikking volgt, dat de Commissie zich geenszins op de notulen van laatstbedoelde vergadering heeft gebaseerd om aan te tonen, dat de basisregel van het WCC de eerbiediging van de thuismarkten was. Het argument van Valenciana is dus irrelevant.

4554 In de derde plaats betoogt Valenciana, dat de Commissie niet ervan kan uitgaan, dat de kanalisering van productieoverschotten en de bescherming van de thuismarkten twee aspecten van één en dezelfde regel vormden, omdat zij anders tot de onjuiste conclusie zou komen, dat elke samenwerking bij de uitvoer naar derde landen noodzakelijkerwijs inhoudt dat er een non-agressiepact bestaat op de respectieve markten van de verschillende partijen bij dat pact.

4555 Dit argument moet worden afgewezen. De verklaringen van Valenciana worden immers weerlegd door verscheidene documenten die de Commissie in de bestreden beschikking heeft aangevoerd. Zo blijkt om te beginnen uit de met de hand geschreven ongedateerde nota van Ciments français (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 1; document nr. 33.126/4454), dat het WCC „een club [was] met als doel: de bescherming van de thuismarkten — regel: eenieder respecteert zijn thuismarkten en voert zijn overproductie uit met algemene consensus". Vervolgens heet het in een fragment van het gesprek tussen Aalborg en Ciments français, dat is weergegeven in het door CBR opgestelde verslag van de vergadering van het WCC van 2 oktober 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 4; documenten nrs. 33.126/9874 en 9875): „Wij worden allemaal evenredig getroffen in onze export. Er was een gentlemen's agreement om de thuismarkten [te] respecteren."

4556 Die twee fragmenten tonen aan, dat de leden van het WCC van de eerbiediging van de thuismarkten en van de kanalisering van de uitvoer naar derde landen twee met elkaar vervlochten onderdelen hadden gemaakt van één en dezelfde spelregel die tot doel had de bescherming van hun thuismarkten te garanderen. De Commissie concludeerde dus terecht (paragraaf 61, punt 2, in fine), dat „bescherming van de thuismarkten en het kanaliseren van productieoverschotten naar de export (...) twee onlosmakelijke aspecten van één en dezelfde verplichting [vormden]", en (paragraaf 61, punt 5) dat „het kanaliseren van productieoverschotten naar derde landen (...) nauw samen[hing] met de onderling afgestemde feitelijke gedraging en met de overeenkomst betreffende de bescherming van de thuismarkt".

4557 Op grond van voorgaande beoordeling (punten 4555 en 4556) moet eveneens het argument van Dyckerhoff worden afgewezen, dat het punt van bezwaar betreffende de kanalisering van productieoverschotten naar voor derde landen bestemde uitvoer feitelijk noch rechtens in de bestreden beschikking zou worden gemotiveerd, aangezien in de door de Commissie genoemde documenten nergens zou worden gesproken van een dergelijke binnen het WCC afgestemde kanalisering.

4558 In de vierde plaats betoogt Lafarge, dat er geen enkele, ook niet indirecte, band bestond tussen het WCC en Cembureau. Dyckerhoff en Italcementi betwisten hunnerzijds de verklaring van de

Commissie (bestreden beschikking, paragraaf 38, punt 6), dat het WCC op dezelfde voet als het EPC en het ECEC deel uitmaakte van het ECMEC.

4559 Hoewel de Commissie in paragraaf 38 van de bestreden beschikking („Aard en functies van het WCC") inderdaad documenten analyseert, op grond waarvan zij concludeert (paragraaf 38, punt 6), dat het „ECMEC de drie exportcomités overkoepelde, namelijk [het] ECEC, [het] EPC en [het] WCC", moet evenwel worden vastgesteld, dat zij zich voor haar conclusie dat het WCC een mededingingsverstorend doel had, uitsluitend heeft gebaseerd (paragraaf 61, punt 1) op „de in paragraaf 39 genoemde documenten", zonder ooit van de band tussen het WCC en Cembureau of het ECMEC een doorslaggevende factor van haar juridische beoordeling te maken. De dienaangaande door verzoeksters aangevoerde argumenten moeten dus worden afgewezen.

4560 In de vijfde plaats zijn CBR, Dyckerhoff, Valenciana en Italcementi het niet eens met de door de Commissie in paragraaf 39, punten 6 tot en met 17, van de bestreden beschikking verrichte analyse van de concrete gevallen van toepassing van de regel van de thuismarkten, te weten de uitsluiting van Aalborg uit het WCC wegens vermeende schending van de regel van de thuismarkten (paragraaf 39, punten 6-13), de uitsluiting van Blue Circle en Alsen-Breitenburg uit het WCC om redenen die verband zouden houden met die welke aanleiding hebben gegeven tot de uitsluiting van Aalborg (paragraaf 39, punten 14 en 15), de betrekkingen tussen Blue Circle en Lafarge (paragraaf 39, punt 16) en de betrekkingen tussen Italcementi en Dyckerhoff (paragraaf 39, punt 17).

4561 Alvorens nader in te gaan op de verschillende argumenten die verzoeksters naar aanleiding van die verschillende gevallen hebben aangevoerd, zij eraan herinnerd, dat het enkele feit dat met een overeenkomst of een onderling afgestemde feitelijke gedraging een mededingingsverstorend doel wordt nagestreefd, volstaat om die overeenkomst of gedraging onverenigbaar met artikel 85, lid 1, van het Verdrag te maken, ongeacht of ze al dan niet een mededingingsverstorende werking heeft gehad (zie in die zin in punt 837, respectievelijk punt 1674 supra aangehaalde rechtspraak). In casu is aangetoond, dat het doel van het WCC mededingingsverstorend was (supra, punten 4531-4544). Overigens moet bij gebreke van tegenbewijs, dat de betrokken marktdeelnemers dienden te leveren, te worden aangenomen dat de samenwerking op het niveau van het WCC het gedrag heeft beïnvloed van zijn leden, die actief zijn gebleven op de markt (zie in die zin arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punt 118, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punt 161).

4562 Thans moet, door middel van een onderzoek van verzoeksters' argumenten met betrekking tot elk van de gevallen die door de Commissie zijn aangevoerd als toepassing van de binnen het WCC geldende regel van eerbiediging van de thuismarkten, worden nagegaan of de Commissie tot staving van haar bewijsvoering betreffende het onrechtmatige doel van het WCC mocht verklaren (bestreden beschikking, paragraaf 61, punt 3), dat „de regel van de thuismarkt (...) daadwerkelijk [was] toegepast (...) [en dat] er (...) bij overtreding van deze regel daadwerkelijk sancties [waren] toegepast".

4563 Wat in de eerste plaats de uitsluiting van Aalborg uit het WCC betreft, stellen CBR, Dyckerhoff en Italcementi, dat de reden voor die uitsluiting niet was, zoals de Commissie beweert, dat die onderneming het vermeende beginsel van eerbiediging van de thuismarkten zou hebben geschonden, doch dat aan die uitsluiting overwegingen verband houdend met haar agressieve prijsbeleid op markten voor de „grote export" ten grondslag lagen.

4564 CBR verklaart, dat na afloop van de specifiek aan het geval Aalborg gewijde vergadering van het WCC van 24 juli 1986 was besloten, ieder afzonderlijk en niet gezamenlijk op het gedrag van Aalborg te reageren. Uit de noodzaak om een ad-hocvergadering over deze kwestie te beleggen, zou overigens blijken dat het doel van het WCC niet was om de regel van onderlinge eerbiediging van de thuismarkten voor te schrijven.

4565 Volgens Dyckerhoff bevestigt de uiteenzetting van het geval Aalborg, dat de activiteit van het WCC uitsluitend bestond in samenwerking op de overzeese markten. Zo had Aalborg, die er op uit was om haar uitvoer naar de overzeese markten te vergroten door zich zeer agressief op te stellen wat de prijzen betreft, uitsluitend aan de WCC-vergaderingen deelgenomen om informatie daaromtrent te vergaren. Die houding zou voor de andere leden van het WCC aanleiding zijn geweest om Aalborg uit te sluiten van de uitwisseling van informatie over de overzeese markten, zoals zou blijken uit de verschillende notulen van de WCC-vergaderingen, inzonderheid die van de vergadering van 13 september 1983 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 6). Dyckerhoff voegt hieraan toe, dat het volstrekt onlogisch lijkt, een van de grootste leveranciers van wit cement wegens schending van een vermeende regel van de thuismarkt uit te sluiten uit het WCC, dat juist, volgens de bewoordingen van de Commissie, tot voornaamste doel had die regel van de thuismarkt ten uitvoer te leggen. Evenmin kon haars inziens op grond van een van de in de bestreden beschikking opgevoerde documenten worden aangenomen, dat de leden van het WCC de hervatting van de samenwerking met Aalborg in feite afhankelijk zouden hebben gesteld van een erkenning van haar kant, in welke vorm dan ook, van de vermeende regel van de thuismarkt.

4566 Volgens Italcementi is het verkeerd de afwijzing door de leden van het WCC van Aalborgs verzoek om toetreding als een verwijdering of sanctie te kwalificeren. Aalborg was namelijk niet tot het WCC toegelaten, omdat zij een agressief commercieel beleid op de overzeese markten voerde [zie nota van Italcementi van 3 september 1982 (documenten nrs. 33.126/2876—2880) en de door CBR opgemaakte notulen van de vergadering van het WCC van 2 oktober 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 4; documenten nrs. 33.126/9874 en 9875)].

4567 Vastgesteld moet evenwel worden, dat het door de Commissie in de bestreden beschikking aangedragen bewijsmateriaal uitdrukkelijk in tegenspraak is met het door die drie verzoeksters verdedigde standpunt.

4568 Zo blijkt uit de in paragraaf 39, punten 6 tot en met 8, van de bestreden beschikking genoemde documenten ondubbelzinnig, dat Aalborg in eerste instantie tijdelijk uit het WCC was uitgesloten omdat zij als prijsbreker op de markten voor de „grote export" was opgetreden, hoewel tussen de leden van het WCC was overeengekomen, dat de uitvoer van de

productieoverschotten „met algemene consensus" moest plaatsvinden teneinde de bescherming van de thuismarkten te waarborgen (zie met de hand geschreven ongedateerde nota van Ciments français; bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 1; document nr. 33.126/4454). Zoals uit de bestreden beschikking blijkt (paragraaf 39, punt 9), kreeg die voorlopige schorsing het aanzien van een uitsluiting vanaf het moment waarop de leden van het WCC vernamen, dat Aalborg naar sommige Europese markten (Duitsland en België) was beginnen te exporteren, dat zij zich voorbereidde om in Europa wit cement in zakken van vijf kg te gaan verkopen en dat zij geen enkel gehoor had gegeven aan de haar op 19 maart 1984 door Clemente (Italcementi) namens de leden van het nieuwe WCC toegezonden brief. Tijdens de vergadering van 21 mei 1984 hadden de leden van het WCC de wens uitgesproken om Aalborg niet opnieuw in dit comité op te nemen (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 9; documenten nrs. 33.126/2830—2832). Het gedrag van Aalborg werd door de leden van het WCC beschouwd als een inbreuk op de binnen het WCC opgestelde regel van eerbiediging van de thuismarkten, zoals wordt bevestigd door het fragment betreffende het gesprek tussen Ciments français en Aalborg dat is opgetekend in de door CBR na afloop van de vergadering van het WCC van 2 oktober 1986 opgemaakte notulen (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 4): (Ciments français) „U weet heel goed waarom u niet meer in het WCC zit. Wij worden allemaal evenredig getroffen in onze export. Er was een gentlemen's agreement om de thuismarkten [te] respecteren." De analyse van de Commissie wordt voorts bevestigd door de nota van Italcementi van 30 augustus 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 38, punt 5; document nr. 33.126/2808 — en niet 2802, zoals per abuis op die plaats in de bestreden beschikking wordt vermeld), die de reden aanvoert waarom Aalborg in 1984 niet tot het nieuwe WCC kon toetreden: „Aalborg heeft de overeenkomsten geschonden." De Commissie mocht dus aannemen, dat de uitsluiting van Aalborg uit het WCC was bedoeld als sanctie voor de schending door Aalborg van de dubbele regel van de eerbiediging van de thuismarkten en de uitvoer met algemene consensus van productieoverschotten uit de Gemeenschap.

4569 Hieraan zij toegevoegd dat, in tegenstelling tot hetgeen Dyckerhoff beweert, uit al die stukken, inzonderheid uit het in het vorige punt bedoelde fragment betreffende het gesprek tussen Ciments français en Aalborg, volgt, dat de uiteindelijk aan Aalborg opgelegde sanctie de verwijdering zonder meer uit het WCC en niet uitsluitend uit het stelsel van uitwisseling van periodieke informatie over de markten voor de „grote export" was.

4570 Ook het feit dat de leden van het WCC het noodzakelijk achtten op 24 juli 1986 een werkvergadering te organiseren die speciaal was gewijd aan het onderzoek van mogelijke vergeldingsmaatregelen om een eventuele aanval van Aalborg op hun binnenlandse markten tegen te gaan en dat in aansluiting op die vergadering uiteindelijk tijdens de vergadering van het WCC van 2 oktober 1986 was overeengekomen, dat ieder afzonderlijk op de aanvallen van Aalborg zou reageren (bestreden beschikking, paragraaf 39, punten 11-13), vermag, anders dan CBR beweert, de door de Commissie in de bestreden beschikking verrichte analyse op geen enkel punt te ontkrachten. Integendeel, dat die vergadering, die speciaal was gewijd aan het onderzoek van mogelijke vergeldingsmaatregelen om het binnendringen van een concurrent op de binnenlandse markten te voorkomen, is gehouden, bevestigt slechts het mededingingsverstorende doel van het WCC.

4571 Wat in de tweede plaats de uitsluitingen van Blue Circle en Alsen-Breitenburg uit het WCC betreft (bestreden beschikking, paragraaf 39, punten 14 en 15), stellen CBR, Dyckerhoff, Valenciana en Italcementi, dat de verklaring daarvoor uitsluitend is gelegen in het feit, dat eerstgenoemde was gestopt met de uitvoer van wit cement naar derde landen, terwijl laatstgenoemde geen wit cement meer produceerde.

4572 Opnieuw moet worden vastgesteld, dat het door de Commissie in de bestreden beschikking aangedragen bewijsmateriaal uitdrukkelijk in tegenspraak is met het door verzoeksters verdedigde standpunt. Blue Circle en Alsen-Breitenburg zijn weliswaar inderdaad geschorst en vervolgens uitgesloten uit het WCC — Blue Circle omdat zij geen wit cement voor de uitvoer meer produceerde en Alsen-Breitenburg omdat zij was gestopt met de productie van wit cement (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 14) — doch in het verslag van Italcementi betreffende de vergadering van het WCC van januari 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 7; documenten nrs. 33.126/2850—2852) wordt gezegd: „Ook met het Britse Blue Circle (...) en Alsen-Breitenburg (...) wordt de samenwerking onwaarschijnlijk, omdat die twee ondernemingen producten van Aalborg kopen voor leveringen aan hun buitenlandse afnemers." Wat Blue Circle betreft, heet het in het verslag van de vergadering van het WCC van 19 juni 1986, onder het punt „Eventuele terugkeer van oude leden", dat er geen meerderheid kon worden bereikt, zodat afwijzend was beslist op het verzoek van Blue Circle om weer tot het WCC te worden toegelaten; vervolgens maakt het verslag melding van twee opmerkingen (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 15; documenten nrs. 33.126/9914—9920, inzonderheid 9920): „1) CBR heeft verwezen naar haar contacten met Blue Circle (houding ten opzichte van import van Aalborg in Schotland). 2) Ciments français denkt dat Aalborg aan Blue Circle witte klinker levert of heeft geleverd." Uit die verschillende documenten blijkt, dat de uitsluiting van Blue Circle en van Alsen-Breitenburg uit het WCC weliswaar ten dele een uitvloeisel is van de door beide ondernemingen gemaakte industriële en commerciële keuzen, doch dat de reden hiervoor eveneens was dat zij wit cement bij Aalborg kochten voor levering aan hun buitenlandse afnemers, waardoor zij zich in de ogen van de andere leden van het WCC medeplichtig maakten aan schending van de dubbele regel van de eerbiediging van de thuismarkten en de kanalisering van de uitvoer met algemene consensus.

4573 Wat in de derde plaats de betrekkingen tussen Blue Circle en Lafarge (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 16) betreft, verwijt Dyckerhoff de Commissie, dat zij zich voor haar conclusie dat het ging om een geval van toepassing van de eerbiediging van de thuismarkten, heeft gebaseerd op het door Italcementi opgestelde verslag van de vergadering van het WCC van 2 oktober 1984 (documenten nrs. 33.126/2815—2817), hoewel de opsteller van dit verslag niet afkomstig was uit een van beide betrokken ondernemingen en in het document een persoon (Wiggins) werd genoemd die de betrokken vergadering niet had bijgewoond. Dyckerhoff stelt bovendien, dat zij eerst bij lezing van de bestreden beschikking van dit document kennis heeft gekregen.

4574 Dit argument kan niet worden aanvaard.

4575 Om te beginnen zij vastgesteld, dat in punt 22, sub c, van de PvB, dat is gewijd aan het „geval Blue Circle-Lafarge", het volgende fragment uit de „notulen van de vergadering van 2.10.84 opgesteld door Italcementi" wordt weergegeven:

„Wiggins, oud-secretaris van het WCC, heeft bij Balbo van Lafarge leveringen van wit cement voor het Verenigd Koninkrijk aangevraagd. Balbo antwoordde hem, dat hij deze aanvraag alleen in aanmerking zou kunnen nemen na voorafgaande instemming van Blue Circle."

4576 Die passage uit de PvB komt grotendeels overeen met de inhoud van paragraaf 39, punt 16, van de bestreden beschikking. Voorts blijkt dat het door Italcementi opgestelde verslag van de vergadering van het WCC van 2 oktober 1984 (documenten nrs. 33.126/2815—2817) in de doos (supra, punt 95) voorkwam. Dyckerhoff kan dus niet stellen, eerst bij lezing van de bestreden beschikking kennis van de inhoud van dit document te hebben kunnen nemen.

4577 De Commissie zag in het in paragraaf 39, punt 16, van de bestreden beschikking weergegeven fragment terecht de uiting van het streven van Lafarge om ten opzichte van Blue Circle het in het kader van het WCC overeengekomen beginsel van de „home markets" te eerbiedigen.

4578 Dat Wiggins niet aan de vergadering van het WCC van 2 oktober 1984 heeft deelgenomen en het verslag van die vergadering niet afkomstig is van een van de twee betrokken ondernemingen, tast noch de bewijskracht van dit fragment aan, noch de geloofwaardigheid van de informatie die het bevat.

4579 Wat in de vierde plaats de betrekkingen tussen Italcementi en Dyckerhoff (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 17) betreft, stelt Dyckerhoff eveneens, dat zij eerst bij lezing van de bestreden beschikking kennis heeft gekregen van de nota van Italcementi van 23 december 1987 met de titel „Opmerkingen over de markten voor wit cement" (documenten nrs. 33.126/3370—3375). Zij voegt hieraan toe, dat Italcementi nimmer een verbintenis jegens haar is aangegaan.

4580 Italcementi harerzijds verklaart dat, in tegenstelling tot hetgeen de Commissie betoogt, uit haar interne nota van 23 december 1987 niet volgt, dat zij met Dyckerhoff een overeenkomst inzake eerbiediging van de Duitse markt had gesloten om uitvoering te geven aan de vermeende regel van de eerbiediging van de thuismarkten. Zij stelt op basis van een strategische keuze autonoom te hebben besloten om enkel wit cement uit te voeren naar aangrenzende landen, zoals Zwitserland en Oostenrijk, en naar overzeese landen, omdat de uitvoer naar andere Europese markten haars inziens moeilijk en onrendabel was. Haar nota van 23 december 1987 toont haars inziens in feite aan, dat zij jegens derden geen enkele verbintenis was aangegaan om niet naar Duitsland uit te voeren, omdat daaruit ook blijkt, dat zij de Italiaanse onderneming Sebino wilde helpen om cement naar Duitsland uit te voeren. Met haar ondersteuning van Sebino's pogingen om op de Duitse markt te penetreren, wilde zij bereiken dat een deel van het aanbod van die Italiaanse concurrent naar buiten haar eigen traditionele markten werd verplaatst.

4581 Zowel de argumenten van Dyckerhoff als die van Italcementi moeten worden afgewezen.

4582 Er zij aan herinnerd, dat de Commissie in punt 22, sub f, van de PvB, dat is gewijd aan het „geval Italcementi-Dyckerhoff", opmerkt:

„Op 23.12.1987 heeft de vertegenwoordiger van Italcementi voor de commercieel directeur een nota voorbereid die de titel droeg ‚Overdenkingen over de markten van wit cement'. In deze nota worden o.a. de toekomstperspectieven voor iedere markt geanalyseerd en naar aanleiding van de Duitse markt wordt gezegd: ‚In Duitsland, waar wij hebben toegezegd Dyckerhoff niet rechtstreeks te storen, zou Sebino (...) echter met onze steun een gedeelte van zijn producties kunnen afzetten, met kwantitatieve compensaties voor ons in Oostenrijk en Zwitserland.'"

4583 Die passage uit de PvB komt grotendeels overeen met de inhoud van paragraaf 39, punt 17, van de bestreden beschikking. Voorts kwam de nota van Italcementi van 23 december 1987 voor in de doos (supra, punt 95). Derhalve kan Dyckerhoff niet stellen, eerst bij lezing van de bestreden beschikking kennis van de inhoud van dit document te hebben kunnen nemen.

4584 Beide verzoeksters kunnen voorts niet stellen, dat het besluit van Italcementi om niet naar Duitsland uit te voeren het resultaat was van een vrijwillige strategische keuze, aangezien een van de vertegenwoordigers van Italcementi in een voor zijn commercieel directeur bestemde nota (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 17; documenten nrs. 33.126/3370—3375) verklaart: „In Duitsland hebben wij beloofd Dyckerhoff niet rechtstreeks voor de voeten te lopen." De handelwijze van Italcementi ten opzichte van Dyckerhoff is noodzakelijkerwijs voortgekomen uit het streven om in hun bilaterale betrekkingen het beginsel van verdeling van de thuismarkten te eerbiedigen, dat is overeengekomen in het kader van het WCC, waarvan beide ondernemingen lid waren. Dat in die nota wordt gezinspeeld op een mogelijke steun van Italcementi aan Sebino om deze laatste te helpen een deel van haar productie in Duitsland af te zetten, kan niet wegnemen, dat Italcementi zich jegens Dyckerhoff daadwerkelijk ertoe heeft verbonden, de binnenlandse markt van laatstgenoemde te eerbiedigen.

4585 In de zesde plaats stellen Dyckerhoff, Lafarge en Italcementi, dat de Commissie volledig is voorbijgegaan aan de werking en de bijzondere kenmerken van de markt van wit cement vergeleken met die van grijs cement (beperkt aantal producenten, hogere prijs van het product, geringer aandeel van transportkosten, grotere elasticiteit van de vraag in verhouding tot de prijs, bestaan van substantiële vraag uit derde landen).

4586 Die argumenten moeten eveneens worden afgewezen. Blijkens paragraaf 7 van de bestreden beschikking heeft de Commissie rekening gehouden met de bijzondere kenmerken van de productie van wit cement (bijzondere productievereisten; structuur van het aanbod; niveau van kost- en verkoopprijzen) om tot de slotsom te komen, dat „‚wit' cement voor een andere markt bestemd is dan ‚grijs' cement" (bestreden beschikking, paragrafen 7, punt 2, en 11, punt 1).

4587 Hoe dan ook kunnen de overwegingen inzake de specifieke kenmerken van de markt van wit cement niet het mededingingsverstorende doel van het WCC markeren, zoals dat voortvloeit uit de analyse in de punten 4531 tot en met 4544 supra.

4588 Ten slotte moet worden vastgesteld, dat de producenten zelf bij verschillende gelegenheden hebben erkend, dat de markten van wit cement en van grijs cement niet dermate gecompartimenteerd en onafhankelijk waren als zij thans willen doen geloven.

4589 Zo blijkt uit het verslag van de vergadering van het WCC van 19 en 20 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 11; document nr. 33.126/9918):

„Er is daarom overeengekomen op 24 juli een WCC-werkvergadering te organiseren in Brussel, met als thema: ‚Welke vergeldingsmaatregelen kunnen worden gehanteerd om een eventuele aanval van Aalborg op onze binnenlandse markten tegen te gaan?' De maatregelen kunnen ook op grijs cement betrekking hebben."

4590 Uit enkele fragmenten uit het verslag van die werkvergadering van 24 juli 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 12; documenten nrs. 33.126/9876—9883) blijkt, dat de producenten van wit cement, wanneer het erom ging hun thuismarkten te beschermen, zonder aarzelen de scheiding tussen de markt van wit cement en die van grijs cement lieten vallen:

„Dyckerhoff (...) wijst erop dat zij twee afnemers heeft verloren (...) die zijn ‚bezocht' door Aalborg en gezien de argumenten van de Denen overstag zijn gegaan (...) Daarna hebben zij [Dyckerhoff (...)] Stevens Larsen bezocht en gedreigd met represailles met grijs cement op de Deense markt (...) Lafarge: ‚Wij hoeven geen sluier voor te doen. Er kan moeilijk van wit cement gesproken worden zonder aan grijs cement te denken (...) Omdat Leboeuf [Ciments français] niet gemachtigd is om over grijs cement te praten, zullen we vandaag niet meer over dit onderwerp praten, maar ieder lid moet opnieuw met zijn directie overleggen of een scenario gebaseerd op een tegenaanval in grijs cement op touw kan worden gezet en kan worden bestudeerd, en uitgevoerd.'"

4591 Italcementi verwijt de Commissie bovendien, de geografische markt van wit cement niet specifiek te hebben afgebakend.

4592 Italcementi voert evenwel niets aan om de conclusie te betwisten die de Commissie aan het einde van de gemeenschappelijke analyse van de markten van grijs cement en van wit cement

formuleert in paragraaf 11, punt 7, van de bestreden beschikking, te weten dat „Europa de relevante [geografische] markt vorm[de], bestaande uit een geheel van elkaar overlappende en wederzijds afhankelijke markten."

Systeem van uitwisseling van geïndividualiseerde informatie

4593 CBR, Dyckerhoff, Lafarge en Italcementi voeren een reeks van argumenten aan ter betwisting van de mededingingsverstorende aard van de samenwerking die in de vorm van uitwisseling van informatie tussen de leden van het WCC was ingevoerd. Zij stellen, dat de verschafte gegevens — althans die betreffende de communautaire markten — beperkt en zeer algemeen waren, en noch vertrouwelijke commerciële informatie (daadwerkelijk op de markten gehanteerde prijzen, aan afnemers toegekende kortingen en andere voordelen, etc.), noch een aanwijzing over de productie van elke afzonderlijke vestiging van de binnen het WCC verenigde producenten, noch een verwijzing naar de transportkosten, de kosten van marktonderzoek en van assistentie bevatten. De informatie betreffende de op de communautaire markten gehanteerde prijzen behoorde haars inziens tot het openbaar domein wegens het in een groot aantal lidstaten geldende stelsel van overheidscontrole. De uitwisselingen hadden uitsluitend tot doel de nationale markten en de overzeese markten, alsmede de markten van wit cement en die van grijs cement, met elkaar te vergelijken, en wel enkel om de „grote export" te bevorderen. Dyckerhoff voegt hieraan toe, dat door dit systeem de vermeende regel van de eerbiediging van de thuismarkten niet ten uitvoer had kunnen worden gelegd, omdat het bewijs van het bestaan van die regel niet zou zijn geleverd. Voorts zou binnen het WCC nimmer een prijsovereenkomst zijn gesloten.

4594 Het argument van Dyckerhoff dat binnen het WCC geen prijsovereenkomst zou zijn gesloten, moet worden afgewezen. In paragraaf 62 en artikel 7 van de bestreden beschikking neemt de Commissie namelijk een onderling afgestemde feitelijke gedraging betreffende een op het niveau van het WCC ingevoerd systeem van uitwisseling van geïndividualiseerde informatie in aanmerking en niet een prijsovereenkomst.

4595 Vervolgens moet worden vastgesteld, dat de verschillende door verzoeksters aangevoerde argumenten ongefundeerd zijn. Uit de uitvoerige documentatie die de Commissie in paragraaf 40 van de bestreden beschikking opsomt, ten aanzien waarvan verzoeksters overigens geen kritiek hebben geuit, blijkt immers, dat de leden van het WCC tijdens hun vergaderingen periodiek en continu per producent en per land geïndividualiseerde informatie hebben uitgewisseld over alle aspecten van hun actueel en toekomstig commercieel beleid zowel binnen als buiten de Gemeenschap: actuele en toekomstige productiecapaciteit en verwezenlijkte productie; verkopen op de nationale markten voor de aan elke vergadering voorafgaande periode en verkoopprognoses voor de daaropvolgende periode; actueel niveau van verkopen voor uitvoer en verkoopprognoses; uitvoerprijzen; prijzen op de thuismarkten, zowel voor wit als voor grijs cement (actuele prijzen, doch ook soms wijzigingen die nog niet van kracht waren geworden).

4596 Door dergelijke vergaderingen bij te wonen, hebben de leden van het WCC deelgenomen aan een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderlinge afstemming. Door middel van die uitwisselingen hebben zij elkaar namelijk gedurende een groot aantal jaren ononderbroken hun actuele of hun voorgenomen commerciële gedrag op de communautaire en uitvoermarkten onthuld en daardoor de onzekerheid over hun actuele en toekomstige beleid uitgesloten, en wel om tot mededingingsvoorwaarden te komen die niet overeenkomen met de normale voorwaarden van de markt (zie in die zin in punt 1852 supra aangehaalde rechtspraak).

4597 Blijkens diverse stukken hadden die uitwisselingen van informatie namelijk tot doel het beleid van de leden van het WCC te coördineren, waarbij voortdurend werd gestreefd naar een gezamenlijke discipline die de stabiliteit en de bescherming van de thuismarkten van wit cement waarborgden. Zo geeft Valenciana in een tot Italcementi gericht telexbericht van 17 januari 1984 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 7; document nr. 33.126/2854) te kennen: „Het is onze bedoeling om de samenwerking met Italcementi, Dyckerhoff, Ciments français, Ciments Lafarge en CBR op de huidige voet voort te zetten door informatie uit te wisselen en te trachten een stabiele en rendabele markt van wit cement voor alle ondernemingen te verkrijgen." In haar conclusies naar aanleiding van de vergadering van het WCC van 9 mei 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 2; document nr. 33.126/2796) beklemtoont Ciments français: „Door onze samenwerking kon worden voorkomen, dat de op de markt van grijs cement geconstateerde prijsagressiviteit naar wit cement oversloeg, en dat beleid moet worden gehandhaafd door de uitwisselingen van informatie op te voeren en de contacten tussen de ondernemingen in stand te houden." Ten slotte werd tijdens de vergadering van het WCC van 26 mei 1988 (bestreden beschikking, paragraaf 41; documenten nrs. 33.126/9885—9887) opgemerkt: „CBR bevestigt, dat Aalborg overal op de uitvoermarkten aanwezig is en nog steeds lagere prijzen dan de onze hanteert."

4598 Overigens moet, gelet op het in het vorige punt weergegeven fragment uit document nr. 33.126/2796 en bij gebreke van tegenbewijs, dat de betrokken partijen dienden te leveren, worden aangenomen dat de ondernemingen die aan deze informatie-uitwisseling hebben deelgenomen en actief zijn gebleven op de markt, met de informatie die zij met hun concurrenten hebben uitgewisseld, rekening hebben gehouden bij de bepaling van hun marktgedrag. Dit te meer, wanneer de uitwisseling gedurende een lange priode en met een zekere regelmaat heeft plaatsgevonden (zie in die zin arresten Commissie/Anic, reeds aangehaald in punt 270, punten 118 en 121, en Hüls/Commissie, reeds aangehaald in punt 155, punten 161 en 162).

4599 CBR tracht voorts met een beroep op het arrest van 27 oktober 1994, Deere/Commissie, reeds aangehaald in punt 420 (punt 51), te staven, dat het binnen het WCC ingevoerde systeem van uitwisseling van informatie geoorloofd was. Zij betwist dienaangaande de verklaring van de Commissie, dat de markt van wit cement een oligopolistische markt zou zijn.

4600 CBR voert evenwel niets aan ter ondersteuning van haar algemene kritiek op de beschrijving van het aanbod op de cementmarkt (met name wit cement), die de Commissie in paragraaf 12 van de bestreden beschikking geeft. In die omstandigheden kan zij zich niet op het arrest van

27 oktober 1994, Deere/Commissie, reeds aangehaald in punt 420, beroepen om de rechtmatigheid van het binnen het WCC ingevoerde systeem van uitwisseling van periodieke informatie te verdedigen.

4601 CBR verklaart voorts, dat zij niet begrijpt hoe diezelfde uitwisselingen van informatie in het kader van Cembureau enkel een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag konden opleveren, voor zover daarmee een mededingingsverstorende overeenkomst kon worden geëerbiedigd, en hoe die uitwisselingen in het kader van het WCC als zodanig een dergelijk inbreuk konden opleveren.

4602 Hoe dan ook weerlegt het argument van CBR niet de analyse in de punten 4595 tot en met 4598 supra.

4603 Concluderend stelt het Gerecht vast, dat de Commissie terecht tot de slotsom is gekomen, dat het doel van het in paragraaf 40 van de bestreden beschikking gelaakte samenwerkingssysteem was: „bekend te maken op welke wijze ieder lid voornemens [was] zich te gedragen op de verschillende communautaire en exportmarkten, en het (...) tussen de deelnemende ondernemingen een systeem van solidariteit en wederzijdse beïnvloeding [schiep], met de bedoeling hun economische activiteiten te coördineren" (bestreden beschikking, paragraaf 62, punt 1).

Nadelige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten

4604 CBR, Dyckerhoff, Lafarge en Valenciana stellen, dat de Commissie aan hen gedragingen verwijt die geen uitwerking hebben gehad op de handel tussen lidstaten.

4605 Zo heeft de Commissie volgens CBR niet aangetoond, dat de samenwerking op het gebied van uitvoer buiten de Gemeenschap, zoals die binnen het WCC plaatsvonden, die was beperkt tot de uitwisseling van algemene informatie en tot aanbevelingen inzake prijzen die — zoals de Commissie erkent (bestreden beschikking, paragraaf 40, punt 5) — niet zijn gerespecteerd, de mededinging binnen de Gemeenschap nadelig had kunnen beïnvloeden.

4606 Dyckerhoff beroept zich op een nota van Italcementi met betrekking tot de vergadering van het WCC van 6 en 7 mei 1982 (bestreden beschikking, voetnoot 185; document nr. 33.126/2881) om aan te tonen, dat de vermeende mededingingsbeperkende overeenkomsten en gelaakte uitwisselingen van informatie binnen het WCC de intracommunautaire handel niet nadelig hebben beïnvloed. Die nota zou aanzienlijke schommelingen in de loop van de periode 1980-1982 in de omzet, zowel nationaal als wat de uitvoer betreft, van de verschillende in dat document bedoelde ondernemingen te zien geven.

4607 Lafarge verklaart, dat de uitwisselingen van informatie met betrekking tot de „grote export" geen gevolgen hebben voor de mededinging in de Gemeenschap.

4608 Valenciana verwijt de Commissie, dat zij in paragraaf 63 van de bestreden beschikking enkel heeft vermoed, dat de activiteiten van het WCC gevolgen hadden gehad voor de handel tussen lidstaten, zonder die bewering nader te preciseren of te motiveren. Zij betwist eveneens, dat de intracommunautaire handel in het kader van de activiteiten van het WCC werkelijk schade zou zijn toegebracht.

4609 De argumenten van die vier verzoeksters moeten worden afgewezen.

4610 Om te beginnen moet worden vastgesteld, dat de Commissie in twee punten van de bestreden beschikking (paragraaf 63, punten 1 en 2) uitlegt, op grond waarvan zij heeft geconcludeerd dat de dubbele regel van de eerbiediging van de thuismarkten en de kanalisering van de uitvoer, enerzijds, en het systeem van uitwisseling van periodieke informatie, anderzijds, de handel tussen lidstaten ongunstig hadden beïnvloed of althans ongunstig hadden kunnen beïnvloeden:

„De regel van de thuismarkt en de regel van het voor uitvoer kanaliseren van productieoverschotten naar de derde landen strekken ertoe de verkoop tussen de lidstaten te verhinderen of te beperken: het handelsverkeer binnen de Gemeenschap wordt hierdoor dus rechtstreeks en merkelijk nadelig beïnvloed.

Het informatie-uitwisselingssysteem kan het handelsverkeer tussen de lidstaten nadelig beïnvloeden in de mate waarin het bijdraagt aan de tenuitvoerlegging van overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de handel in ‚wit' cement tussen de lidstaten van de Gemeenschap wordt verhinderd of beperkt. Deze nadelige beïnvloeding van het handelsverkeer tussen de lidstaten blijkt eveneens uit de omstandigheid dat alle bij dit handelsverkeer betrokken ondernemingen ertoe gebracht worden hun prijs- en verkoopbeleid af te stemmen op dat van de andere deelnemende producenten, waardoor de normale handelsstromen tussen de lidstaten merkelijk kunstmatig beïnvloed worden."

4611 De bestreden beschikking is op dit punt dus niet ontoereikend gemotiveerd.

4612 Vervolgens zij eraan herinnerd, dat waar artikel 85, lid 1, van het Verdrag overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen verbiedt die ertoe strekken of tot gevolg hebben dat de mededinging wordt beperkt en die de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden, het niet het bewijs verlangt dat dergelijke overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen dat handelsverkeer inderdaad merkbaar hebben beïnvloed, welk bewijs trouwens in de meeste gevallen slechts moeilijk zou kunnen worden geleverd. Het verlangt het bewijs dat

de betrokken overeenkomst of onderling afgestemde feitelijke gedraging een dergelijk gevolg kon hebben. Aan de voorwaarde betreffende de ongunstige beïnvloeding van de handel is dus voldaan, wanneer, gelet op een geheel van feitelijke of juridische gegevens, met een voldoende mate van waarschijnlijkheid kan worden verwacht, dat de vastgestelde mededingingsregeling al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel de handelsstromen tussen lidstaten kan beïnvloeden (zie in die zin in punt 1986 supra aangehaalde rechtspraak). Gelet op het doel van het WCC (bescherming van de thuismarkten en kanalisering van productieoverschotten naar voor derde landen bestemde uitvoer) en zijn activiteiten (systeem van uitwisseling van informatie), alsmede op de omvang van de bij het WCC betrokken ondernemingen (voornaamste Europese producenten van wit cement) en de duur van de gewraakte praktijken (van 1982 tot en met 1988), mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat de activiteiten van het WCC de handel tussen lidstaten op zijn minst merkbaar ongunstig hadden kunnen beïnvloeden, zoals zij in de bestreden beschikking te kennen geeft.

4613 Voor het overige hebben het WCC en zijn activiteiten de handel tussen lidstaten inderdaad nadelig beïnvloed.

4614 Zo heeft Italcementi besloten, niet naar Duitsland uit te voeren in verband met haar belofte om aldaar „Dyckerhoff niet rechtstreeks voor de voeten te lopen" (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 17) (supra, punt 4584).

4615 Voorts verklaart CBR in haar nota met commentaar naar aanleiding van de vergadering van het WCC van 3 oktober 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 3; document nr. 33.126/9961):

„De meeste producenten van wit cement leiden binnen hun grenzen een gemakkelijk leventje (Italcementi, Ciments français, Dyckerhoff. Deze laatste worden een beetje bedreigd door Aalborg, via Alsen).

Dit respecteren van de thuismarkt komt ons niet goed uit, omdat dit in feite onze natuurlijke markt tot Benelux beperkt."

4616 De nota van Italcementi van mei 1982 waarop Dyckerhoff zich beroept (supra, punt 4606), is niet relevant, aangezien de daarin geschetste ontwikkelingen van de handel betrekking hebben op een periode van vóór 6 mei 1982, welke datum door de Commissie in aanmerking is genomen als tijdstip van aanvang van de in artikel 7 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk.

4617 Uit voorgaande analyse (supra, punten 4531-4616) blijkt, dat de in de bestreden beschikking bedoelde activiteiten van het WCC een mededingingsverstorend doel hadden en de handel tussen lidstaten merkbaar konden beïnvloeden. Terecht heeft de Commissie deze activiteiten in artikel 7 van de bestreden beschikking dan ook als in strijd met artikel 85, lid 1, van het Verdrag geoordeeld.

Deelneming van verzoeksters aan de in artikel 7 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken

4618 Los van het feit dat zij betwisten, dat artikel 85, lid 1, van het Verdrag zou zijn geschonden in het kader van de in de bestreden beschikking beschreven activiteiten van het WCC, voeren CBR, Dyckerhoff, Valenciana en Italcementi verschillende argumenten aan ten betoge dat zij niet aan de in artikel 7 vastgestelde inbreuken zouden hebben deelgenomen.

4619 Zo betoogt CBR, dat haar niet kan worden verweten opzettelijk dan wel uit onachtzaamheid inbreuk te hebben gemaakt op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, aangezien zij erop zou hebben mogen vertrouwen dat de activiteiten van het WCC rechtmatig waren, gelet op het door de Commissie in 1972 ingenomen standpunt in de zaak „Cimbel" betreffende een mededingingsregeling voor de „grote export".

4620 Dat argument kan niet worden aanvaard. Zoals de Commissie terecht opmerkt in haar verweerschrift in zaak T-25/95, is de sluiting van de Cimbel-overeenkomst veroordeeld en is daarvoor een sanctie opgelegd [beschikking 72/474/EEG van de Commissie van 22 december 1972 inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EEG-Verdrag (IV/243, 244, 245 — Cimbel) (PB L 303, blz. 24)]. Hoe dan ook kan CBR, die oprichtend lid van het WCC was en die heeft deelgenomen aan de verschillende vergaderingen van het WCC waarop het beginsel van de eerbiediging van de thuismarkten ter sprake is gebracht, in herinnering is gebracht of is toegepast, zich niet verschuilen achter het vermeende gewettigd vertrouwen dat zij aan de zaak Cimbel zou hebben ontleend, ten betoge dat zij alle reden had erop te vertrouwen dat het algemene doel van het WCC en zijn activiteiten geoorloofd waren. Daar overeenkomsten en feitelijke gedragingen die bestaan in het verdelen van de thuismarkten expliciet zijn verboden bij artikel 85, lid 1, sub c, van het Verdrag, heeft zij noodzakelijkerwijs met volledige kennis van zaken deelgenomen aan activiteiten waarvan zij moest weten dat die niet geoorloofd waren.

4621 Dyckerhoff legt de nadruk op de bescheiden rol die zij op de markt van wit cement speelt (aandeel van 2 % in de wereldmarkt en van 8 % in de Europese markt).

4622 Die omstandigheid kan er evenwel niet aan afdoen, dat zij daadwerkelijk heeft deelgenomen aan de vergaderingen en ongeoorloofde activiteiten van het WCC, hetgeen is komen vast te staan op de grondslag van de door de Commissie in de paragrafen 39 en 40 van de bestreden beschikking opgesomde bewijsstukken.

4623 Dyckerhoff beroept zich eveneens op de omvang van haar, hoofdzakelijk op Europese staten gerichte, uitvoeractiviteiten (20-40 % van haar productie) om aan te tonen, dat zij er niet dezelfde denkbeelden op na hield als de ondernemingen waarvan de verschillende documenten afkomstig zijn, op grond waarvan de Commissie heeft geconcludeerd dat de basisregel van het WCC de eerbiediging van de thuismarkten was. Voor zover haar bekend, is de regel van de eerbiediging van de thuismarkten tijdens de vergaderingen van het WCC nimmer ter sprake gebracht. Ten slotte zou zij weloverwogen, volstrekt autonoom en los van welk beginsel van eerbiediging van de thuismarkten ook en om strikt economische redenen ervoor hebben gewaakt, uit te voeren naar de „invloedssferen" van de andere Europese producenten van wit

cement op de communautaire markt, gezien de mededingingsvoorwaarden op de markt van dat product.

4624 Die argumenten moeten worden afgewezen.

4625 Dyckerhoff was immers oprichtend lid van het WCC. In die hoedanigheid heeft zij zich noodzakelijkerwijs ertoe verbonden, de regel van bescherming van de thuismarkten van de leden van het WCC — de basisregel van dit comité — te eerbiedigen. Tijdens de vergadering van het WCC van 9 mei 1985, die zij heeft bijgewoond, hebben overigens de deelnemers juist in herinnering gebracht, dat „de eerbiediging van de ‚home markets' ‚conditio sine qua non' voor deelnemingen aan het WCC of aan het WCPC [was]" (verslag van de vergadering van het WCC van 9 mei 1985; bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 2; documenten nrs. 33.126/2793—2798). Dyckerhoff heeft evenwel niets aangevoerd, waaruit blijkt dat zij zich tijdens die vergadering openlijk van deze regel zou hebben gedistantieerd. In die omstandigheden heeft de Commissie zich terecht op het standpunt gesteld, dat Dyckerhoff zich had aangesloten bij de binnen het WCC geldende regel van de eerbiediging van de thuismarkten (zie in die zin in punt 1353 supra aangehaalde rechtspraak).

4626 Dyckerhoffs beweringen, dat zij een aanzienlijk deel van haar productie van wit cement naar andere Europese staten heeft uitgevoerd, worden niet gestaafd door concrete elementen. Gesteld al dat Dyckerhoff zich op de markt niet overeenkomstig de binnen het WCC overeengekomen regel heeft gedragen, een dergelijke omstandigheid kan de onderneming hoe dan ook niet ontslaan van de volle aansprakelijkheid voor haar deelneming aan de in artikel 7 van de bestreden beschikking vastgestelde mededingingsregeling, aangezien zij zich tijdens de door haar bijgewoonde vergaderingen van het WCC nimmer openlijk heeft gedistantieerd van die regel, waarbij zij zich ten tijde van de oprichting van het WCC had aangesloten (zie in die zin arresten Gerecht Tréfileurope/Commissie, reeds aangehaald in punt 958, punt 85, en van 14 mei 1998, Gruber + Weber/Commissie, T-310/94, Jurispr. blz. II-1043, punt 130; BPB de Eendracht/Commissie, T-311/94, Jurispr. blz. II-1129, punt 203; Weig/Commissie, T-317/94, Jurispr. blz. II-1235, punt 87, en Mayr-Melnhof/Commissie, reeds aangehaald in punt 897, punt 135).

4627 Valenciana ontkent, dat zij heeft deelgenomen aan de in artikel 7 van de bestreden beschikking vastgestelde onrechtmatige gedragingen; daartoe betoogt zij, dat zij de regel van de eerbiediging van de thuismarkten niet heeft vastgesteld noch heeft toegepast.

4628 In de eerste plaats was de regel van de eerbiediging van de thuismarkten volgens haar nimmer vastgesteld of ter sprake gebracht tijdens de vergaderingen van het WCC die zij heeft bijgewoond. Valenciana benadrukt, dat zij acht van de veertien vergaderingen die het WCC in de betrokken periode had georganiseerd, niet heeft bijgewoond, omdat zij, naargelang het geval, geen belangstelling had voor de uitgewisselde informatie of eenvoudigweg niet was uitgenodigd om aan die vergaderingen deel te nemen. Zij merkt op dat de Commissie niet heeft kunnen aantonen, dat zij de verslagen van de niet door haar bijgewoonde vergaderingen van het WCC werkelijk had ontvangen. Derhalve had de Commissie niet enkel op basis van verklaringen van de andere leden van het WCC tijdens die vergaderingen mogen aannemen,

dat zij zich bij de regel van de eerbiediging van de thuismarkten had aangesloten. Valenciana legt in het bijzonder de nadruk op een fragment uit het door CBR opgestelde verslag met betrekking tot de vergadering van het WCC van 2 oktober 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 4; documenten nrs. 33.126/9874 en 9875), luidende: „volgens SCF [Ciments français]: Spanje is net zo gevaarlijk als Aalborg". Zij concludeert dat, wat haar betreft, het WCC slechts een ontmoetingsplaats was van Europese exporteurs van wit cement, waar informatie over de uitvoer naar derde landen werd uitgewisseld en waar aangelegenheden werden besproken die verband hielden met de bescherming van de belangen van de Europese producenten tegenover de illegale invoer uit derde landen. Ten slotte beklemtoont zij, dat zij geen oprichtend lid van het WCC was.

4629 Dit argument moet worden afgewezen.

4630 Er zij aan herinnerd, dat volgens het verslag van de vergadering van het WCC van 9 mei 1985 de verbintenis om de thuismarkten te eerbiedigen als „conditio sine qua non voor deelnemingen aan het WCC of aan het WCPC" was gesteld (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 2; documenten nrs. 33.126/2793—2798). Dat dit fragment afkomstig is uit het verslag van een vergadering waaraan Valenciana niet heeft deelgenomen, ontneemt het niet zijn bewijskracht ten aanzien van de Spaanse onderneming. Aangezien derhalve aansluiting bij het beginsel van de eerbiediging van de thuismarkten — en, nauw samenhangend daarmee, bij het beginsel van kanalisering van productieoverschotten naar voor derde landen bestemde uitvoer met algemene consensus — een voorwaarde voor toelating tot het WCC lijkt te zijn en Valenciana niet betwist daarvan lid te zijn geweest, moet worden geconcludeerd, dat zij zich bij haar toetreding noodzakelijkerwijs ertoe heeft verbonden de thuismarkten van de andere leden te eerbiedigen.

4631 Bovendien is de regel van de eerbiediging van de thuismarkten ter sprake gebracht tijdens de vergadering van het WCC van 3 oktober 1985, waaraan Valenciana heeft deelgenomen. Uit de algemene conclusies van de na die vergadering door CBR opgestelde nota met commentaar blijkt immers, dat „de huidige leden (...) onderling een zekere spelregel in acht [nemen]", waardoor „de meeste producenten van wit cement (...) binnen hun grenzen een gemakkelijk leventje [leiden]" (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 3; documenten nrs. 33.126/9958—9961).

4632 Ten slotte heeft Valenciana weliswaar niet alle vergaderingen van het WCC bijgewoond en heeft Ciments français tijdens de vergadering van 2 oktober 1986 verklaard, dat „Spanje net zo gevaarlijk als Aalborg" was, doch het blijkt dat Valenciana aan de vergaderingen van het WCC is blijven deelnemen tot aan het einde van de in artikel 7 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode van inbreuk [zie verslag van de vergadering van het WCC op 17 december 1987 te Rome (bestreden beschikking, voetnoot 185; documenten nrs. 33.126/9888—9891) en verslag van de vergadering van het WCC op 26 mei 1988 te Baden-Baden (bestreden beschikking, paragraaf 41; documenten nrs. 33.126/9885—9887)].

4633 De Commissie is dus terecht tot de slotsom gekomen, dat Valenciana zich van 1 januari 1986 tot en met 26 mei 1988 had aangesloten bij de dubbele regel van de eerbiediging van de

thuismarkten en van onderling afgestemde kanalisering van productieoverschotten buiten de Gemeenschap (artikel 7). In dat opzicht is het van geen belang dat Valenciana, naar zij beweert, de verslagen van de vergaderingen van het WCC waaraan zij niet had deelgenomen, niet heeft ontvangen.

4634 Valenciana betoogt voorts, dat de Commissie een beoordelingsfout heeft gemaakt door van de onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de eerbiediging van de thuismarkten een overeenkomst (wilsovereenstemming) te maken die volgens de Commissie tijdens de vergadering van het WCC van 21 mei 1984 tot stand zou zijn gekomen (bestreden beschikking, paragraaf 61, punt 4), hoewel het document waarop de Commissie zich te dien einde baseert, betrekking had op de vergadering van het WCC van 9 mei 1985, waaraan verzoekster niet had deelgenomen.

4635 Inderdaad moet worden vastgesteld, dat het document waarop de Commissie zich beroept, niet het verslag van de vergadering van het WCC van 21 mei 1984 is, doch het door Ciments français opgestelde verslag van de vergadering van het WCC van 9 mei 1985 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 2; documenten nrs. 33.126/2793—2798), liever gezegd het fragment uit laatstgenoemd verslag luidens hetwelk „zij [eraan hebben herinnerd] dat de eerbiediging van de ‚home markets' ‚conditio sine qua non' voor deelnemingen aan het WCC of aan het WCPC [was]". Die feitelijke vergissing heeft evenwel geen gevolgen. Valenciana heeft immers de vergadering van het WCC van 3 oktober 1985 bijgewoond, tijdens welke de regel van de eerbiediging van de thuismarkten ter sprake is gebracht (zie na afloop van die vergadering door CBR opgestelde nota met commentaar; bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 3; documenten nrs. 33.126/9958—9961). Aangezien Valenciana niets heeft aangevoerd, waaruit blijkt dat zij op die vergadering dienaangaande enig voorbehoud zou hebben gemaakt of van een afwijkende mening blijk zou hebben gegeven, moet worden geconcludeerd, dat zij zich bij die gelegenheid heeft aangesloten bij wat toentertijd een wilsovereenstemming was geworden, dat wil zeggen een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag die strekte tot bescherming van de thuismarkten. Hoe dan ook kan Valenciana's argument niet maskeren, dat zij bij haar toetreding tot het WCC het beginsel van de eerbiediging van de thuismarkten heeft aanvaard en zich dus heeft aangesloten bij een ongeoorloofde mededingingsregeling die op het tijdstip dat ten opzichte van haar als het tijdstip van aanvang van de inbreuk is aangehouden (1 januari 1986, tijdstip van toetreding van Spanje tot de Gemeenschap), niet meer de vorm had van een onderling afgestemde feitelijke gedraging, doch van een overeenkomst.

4636 In de tweede plaats stelt Valenciana, nimmer te hebben deelgenomen aan de maatregelen tot tenuitvoerlegging van de regel van de eerbiediging van de thuismarkten die door de Commissie worden genoemd in paragraaf 39, punten 6 tot en met 17, van de bestreden beschikking.

4637 Wat om te beginnen de uitsluiting van Aalborg uit het WCC betreft, stelt Valenciana dat zij geen van de vergaderingen van het WCC heeft bijgewoond tijdens welke vergeldingsmaatregelen of sancties zouden zijn onderzocht en/of vastgesteld tegen de Deense onderneming (vergaderingen van 4 januari en 2 oktober 1984, 19 juni, 24 juli en 2 oktober 1986). Onder verwijzing naar de in paragraaf 39, punten 11 tot en met 13, van de bestreden beschikking genoemde documenten stelt zij voorts, dat sommige leden overigens de wens hebben geuit om niet bij de vaststelling van die maatregelen te worden betrokken. Verder verklaart zij dat zij weliswaar de vergaderingen van 21 mei 1984 en 3 oktober 1985 heeft bijgewoond, doch aldaar enkel heeft laten weten gekant te zijn tegen een eventueel verzoek van Aalborg om weer in het WCC te worden opgenomen. Zij wijst er evenwel op, dat Aalborg nimmer een dergelijk verzoek heeft

ingediend. Zij legt eveneens de nadruk op het feit, dat de twee betrokken vergaderingen hebben plaatsgevonden vóór de toetreding van Spanje tot de Gemeenschap op 1 januari 1986.

4638 Het is juist, dat Valenciana niet aan de volgende vergaderingen heeft deelgenomen:

— vergadering van januari 1984 tijdens welke is overeengekomen het nieuwe WCC op te richten, omdat samenwerking met Aalborg niet langer mogelijk was (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 7; documenten nrs. 33.126/2850—2852);

— vergadering van 2 oktober 1984 tijdens welke het besluit om Aalborg niet opnieuw in het WCC op te nemen, werd bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 9; documenten nrs. 33.126/2815—2817);

— vergadering van 19 en 20 juni 1986 tijdens welke werd besloten, op 24 juli 1986 een werkvergadering te organiseren die speciaal was gewijd aan het onderzoek van de mogelijke vergeldingsmaatregelen tegen Aalborg (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 11; documenten nrs. 33.126/9914—9920);

— werkvergadering van 24 juli 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 12; documenten nrs. 33.126/2751—2755 en 9876—9883);

— vergadering van 2 oktober 1986 tijdens welke de leden van het WCC besloten om ieder afzonderlijk op de aanvallen van Aalborg te reageren en het verzoek van laatstgenoemde om tot het WCPC te worden toegelaten, af te wijzen (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 13; documenten nrs. 33.126/9874 en 9875, alsmede documenten nrs. 33.126/2737—2739).

4639 Nochtans blijkt uit verscheidene aanwijzingen, dat Valenciana betrokken is geweest bij de uitsluiting van Aalborg uit het WCC en de vaststelling van dat besluit heeft gesteund.

4640 Om te beginnen liet Valenciana reeds in de vergadering van het WCC van 13 september 1983, tijdens welke de deelnemers vaststelden dat Aalborg haar productiecapaciteit had uitgebreid en in weerwil van de in de vergadering van 31 mei 1983 aangegane verbintenis als prijsbreker was opgetreden, weten dat zij onder die omstandigheden niet langer van plan was om aan de vergaderingen van het WCC deel te nemen, daarmee blijk gevend van haar afkeuring van het

gedrag van Aalborg in strijd met de binnen het WCC geldende regels (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 6; documenten nrs. 33.126/2855—2858).

4641 Vervolgens heeft zij op 13 maart 1984 te Parijs deelgenomen aan de eerste vergadering van het nieuwe WCC, waarop het besluit om Aalborg tijdelijk uit het WCC uit te sluiten, werd bevestigd (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 8; documenten nrs. 33.126/2842—2844).

4642 Zij heeft voorts deelgenomen aan de vergadering van het WCC van 21 mei 1984, waarop zij uitdrukkelijk heeft bevestigd, dat zij Aalborg niet weer in het nieuwe WCC opgenomen wilde zien.

4643 Zo wordt in het verslag van die vergadering (documenten nrs. 33.126/2830—2832, bedoeld in paragraaf 39, punt 9, van de bestreden beschikking), onder het opschrift „1. Houding van de zes leden ten aanzien van Aalborg/BC/ABZ", verklaard:

„Clemente informeert de aanwezige leden dat hij geen officieel antwoord heeft ontvangen van de geadresseerden van de brief van 19 maart 1984 die in naam van de zes leden is verstuurd. Uit een rondvraag blijkt dat geen van de leden van het beperkte WCC Aalborg weer in het comité wil opnemen. VC [Valenciana] is niet geïnteresseerd om de Denen weer in het WCC te laten opnemen, omdat zij de verkregen informatie gebruiken voor hun beslissingen. Hoe later zij die informatie hebben, hoe beter dat is voor ons. We moeten het hun niet makkelijk maken. Voor Boffarul [vertegenwoordiger van Valenciana] is het dus duidelijk, dat het WCC verder moet zonder Aalborg."

4644 Dat Valenciana Aalborg niet weer wilde opnemen in het WCC, wordt ten slotte bevestigd door de nota met commentaar die CBR heeft opgesteld na de vergadering van het WCC van 3 oktober 1985 te Milaan (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 3; documenten nrs. 33.126/9958—9961), waaraan Valenciana heeft deelgenomen. In die nota wordt immers gezegd: „Alle huidige leden zijn tegen de terugkeer van Aalborg gekant, omdat zij hun vertrouwen hebben verloren in de huidige directie van de Dansk [Aalborg]."

4645 Dat al die aanwijzingen dateren van vóór 1 januari 1986, betekent niet dat zij niet in aanmerking kunnen worden genomen om aan te tonen, dat Valenciana zich had aangesloten bij de aan Aalborg opgelegde sanctie en bijgevolg bij de regel van bescherming van de thuismarkten, waarvan de naleving een voorwaarde was voor het lidmaatschap van het WCC.

4646 Hoe dan ook kan Valenciana's betoog waarmee zij ontkent betrokken te zijn geweest bij de uitsluiting van Aalborg uit het WCC, niet de objectieve vaststelling in de punten 4630 tot en met 4632 supra weerleggen, dat zij zich continu had aangesloten bij de tussen de leden van het

WCC geldende dubbele regel van de eerbiediging van de thuismarkten en van kanalisering van productieoverschotten met algemene consensus.

4647 Wat ten tweede de uitsluiting van Blue Circle en Alsen-Breitenburg betreft, betoogt Valenciana dat de binnen het WCC tegen die twee ondernemingen vastgestelde maatregelen buiten haar om zijn getroffen.

4648 Dienaangaande moet worden vastgesteld dat Valenciana weliswaar niet aanwezig was tijdens de vergadering van het WCC van januari 1984 waarin werd vastgesteld, dat de samenwerking met Blue Circle en Alsen-Breitenburg onwaarschijnlijk werd, met name omdat die twee ondernemingen producten van Aalborg hadden gekocht voor leveringen aan hun buitenlandse afnemers (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 14; documenten nrs. 33.126/2850—2852), doch uit het verslag van de vergadering van het WCC van 19 en 20 juni 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 11; documenten nrs. 33.126/9914—9920) blijkt, dat Valenciana zich tijdens de door haar bijgewoonde vergadering van 3 oktober 1985 te Milaan (documenten nrs. 33.126/2781—2784) had verzet tegen de eventuele terugkeer van Blue Circle in het WCC en dat met haar standpunt rekening was gehouden tijdens de vergadering van 19 en 20 juni 1986, toen de terugkeer van Blue Circle werd geweigerd.

4649 Hoe dan ook kan Valenciana's betoog waarmee zij ontkent betrokken te zijn geweest bij de maatregelen tot uitsluiting van Blue Circle en Alsen-Breitenburg uit het WCC, niet de objectieve vaststellingen in de punten 4630 tot en met 4632 supra weerleggen, dat zij zich continu had aangesloten bij de tussen de leden van het WCC geldende dubbele regel van de eerbiediging van de thuismarkten en van kanalisering van productieoverschotten met algemene consensus.

4650 Wat ten derde de betrekkingen tussen Blue Circle en Lafarge betreft, beroept Valenciana zich erop, dat zij de vergadering van het WCC van 2 oktober 1984, waarin die betrekkingen ter sprake zijn gebracht, niet heeft bijgewoond.

4651 Valenciana heeft inderdaad niet deelgenomen aan de vergadering van het WCC waarin de betrekkingen tussen Blue Circle en Lafarge ter sprake zijn gebracht. Die omstandigheid doet op zich evenwel niet af aan het bewijs dat zij heeft deelgenomen aan de in artikel 7 van de bestreden beschikking vastgestelde overeenkomst en onderling afgestemde feitelijke gedragingen in verband met de regels van eerbiediging van de thuismarkten en van kanalisering van productieoverschotten naar voor derde landen bestemde uitvoer. De Commissie heeft het geval van de betrekkingen tussen Blue Circle en Lafarge namelijk niet vermeld om aan te tonen, dat alle leden van het WCC betrokken waren bij het besluit van Lafarge om in haar betrekkingen met Blue Circle de binnen het WCC geldende regels te eerbiedigen, doch als illustratie van de concrete toepassing van de binnen het WCC vastgestelde regel van eerbiediging van de thuismarkten, met name in de betrekkingen tussen Blue Circle en Lafarge.

4652 Wat ten vierde de betrekkingen tussen Italcementi en Dyckerhoff betreft, ontkent Valenciana elke betrokkenheid bij dit geval van toepassing van de regel van eerbiediging van de thuismarkten en benadrukt zij dat het bewijs van de Commissie enkel is gebaseerd op de inhoud van de nota van Italcementi van 23 december 1987, met welke onderneming zij geen enkele bijzondere band zou hebben gehad.

4653 Er zij evenwel nogmaals op gewezen, dat de Commissie het geval van de betrekkingen tussen Italcementi en Dyckerhoff niet heeft vermeld om aan te tonen, dat alle leden van het WCC betrokken waren bij de door Italcementi aangegane verbintenis om Dyckerhoff in Duitsland niet voor de voeten te lopen. Zij wilde uitsluitend een illustratie geven van de concrete toepassing van de binnen het WCC vastgestelde regel van eerbiediging van de thuismarkten. In die omstandigheden kan Valenciana's betoog waarmee zij ontkent op enigerlei wijze betrokken te zijn geweest bij het in paragraaf 39, punt 17, van de bestreden beschikking beschreven „geval" Italcementi-Dyckerhoff, niet de objectieve vaststellingen in de punten 4630 tot en met 4632 supra weerleggen, dat zij zich continu had aangesloten bij de tussen de leden van het WCC geldende dubbele regel van de eerbiediging van de thuismarkten en van kanalisering van productieoverschotten met algemene consensus.

4654 In de derde plaats ontkent Valenciana elke deelneming binnen het WCC aan een systeem van informatie-uitwisseling, dat erop zou zijn gericht om tussen de leden van het WCC solidariteit te scheppen. Zo merkt zij op, dat sommige leden haar niet hetzelfde vertrouwen schonken als zij in de andere stelden (nota van CBR van 24 juli 1986; document nr. 33.126/9884).

4655 Evenwel moet worden vastgesteld, dat het wantrouwen van de leden van het WCC jegens haar vooral verband hield met de, weinig betrouwbaar geachte, positie van haar vertegenwoordigers in het WCC (Boffarul en Manglano) en met het feit dat „Spanjaarden geen mensen [waren] die gemakkelijk hun mening of hun woord [gaven]" (zie document nr. 33.126/9882, vermeld in paragraaf 39, punt 12, van de bestreden beschikking). Het gebrek aan vertrouwen jegens Valenciana kwam hoofdzakelijk tot uitdrukking in de discussies die werden gevoerd tijdens de speciale werkvergadering van het WCC van 24 juli 1986, die was gewijd aan mogelijke verdedigingsstrategieën tegen Aalborg (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 12). Uit de ter beoordeling aan het Gerecht voorgelegde documenten blijkt daarentegen niet, dat dit gebrek aan vertrouwen ook betrekking zou hebben gehad op de kwaliteit van de door Valenciana tijdens de vergaderingen van het WCC verstrekte informatie.

4656 Voorts blijkt uit de door Valenciana in haar telexbericht van 17 januari 1984 aan Italcementi (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 7; document nr. 33.126/2854) gebruikte bewoordingen haar wil om met de andere leden van het WCC te blijven deelnemen aan het binnen het WCC opgerichte systeem van informatie-uitwisseling.

4657 Hoe dan ook, Valenciana betwist niet, gedurende de in artikel 7 van de bestreden beschikking tegen haar in aanmerking genomen periode van inbreuk periodiek informatie te hebben verstrekt en ontvangen betreffende de diverse onderwerpen die door de binnen het WCC ingestelde samenwerking werden bestreken.

4658 De Commissie heeft dus terecht de deelneming van Valenciana aan de continue onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de in artikel 7 van de bestreden beschikking bedoelde informatie-uitwisseling in aanmerking genomen.

4659 Concluderend stelt het Gerecht vast, dat de Commissie gerechtigd was om de deelneming van Valenciana aan de verschillende in artikel 7 vastgestelde inbreuken in verband met het WCC in aanmerking te nemen. Niettemin moet bij het onderzoek van de wettigheid van artikel 10, betreffende de voor de in artikel 7 bedoelde inbreuken opgelegde geldboeten, worden nagegaan, of Valenciana's subsidiaire betoog dat zij in geringere mate betrokken was bij de in dit artikel vastgestelde inbreuken, gegrond is (infra, punten 4992 en 4997-5004).

4660 Italcementi tracht zich vrij te pleiten, door te wijzen op haar marginale belangstelling voor de intracommunautaire uitvoer van wit cement. Zij voegt hieraan toe, dat zij er geen enkel bijzonder belang bij had om zich tegen eventuele invoer in Italië te beschermen.

4661 Dit argument moet worden afgewezen.

4662 Italcementi was oprichtend lid van het WCC, een „club van Europese exporterende producenten van wit cement" (bestreden beschikking, paragraaf 38, punt 1; documenten nrs. 33.126/4454, 4460, 4467 en 9962—9966), hetgeen haar vermeende gebrek aan belangstelling voor de intracommunautaire handel in wit cement weerspreekt.

4663 Vervolgens komt in de interne nota van Italcementi van 23 december 1987 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 17; documenten nrs. 33.126/3370—3375) haar belangstelling voor bepaalde communautaire markten naar voren, in het bijzonder voor Duitsland, waar zij evenwel had beloofd Dyckerhoff niet rechtstreeks voor de voeten te lopen, in overeenstemming met het beginsel van eerbiediging van de thuismarkten van de leden van het WCC (supra, punt 4584).

4664 Ten slotte blijkt uit de door de Commissie in de bestreden beschikking aangevoerde documenten, dat Italcementi heeft deelgenomen aan de verschillende vergaderingen van het WCC tijdens welke de beginselen van eerbiediging van de thuismarkten en van kanalisering van de uitvoer naar derde landen zijn overeengekomen en in herinnering zijn gebracht. In haar verslag van de vergadering van het WCC van 2 oktober 1986 heeft Italcementi zelf onderstreept, dat „Leboeuf (...) van de gelegenheid gebruik maakte om nog eens aan het respecteren van de thuismarkten te herinneren" (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 4; documenten nrs. 33.126/2737—2739). Zij heeft evenwel niets aangebracht waaruit blijkt, dat zij zich openlijk zou hebben gedistantieerd van het mededingingsverstorende doel waardoor het WCC zich liet leiden. Evenmin heeft zij gegevens aangevoerd waaruit blijkt dat de samenwerking binnen het WCC haar marktgedrag niet heeft beïnvloed. Derhalve mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat Italcementi er blijk van had gegeven zich te hebben aangesloten bij de verschillende in artikel 7 van de bestreden beschikking genoemde

overeenkomsten en ongeoorloofde feitelijke gedragingen en die te hebben ondersteund (zie dienaangaande in punt 1353, respectievelijk punt 1671 supra aangehaalde rechtspraak).

4665 Italcementi voegt hieraan nog toe, dat zij niet veel moeite heeft gedaan dat het door Aalborg in het leven geroepen probleem werd behandeld, en dat zij zich zelfs tegen haar uitsluiting uit het WCPC heeft verzet, zoals zou blijken uit de brief die haar vertegenwoordiger op 11 augustus 1986 aan de commercieel directeur van Aalborg heeft gezonden (document nr. 33.126/2756).

4666 Uit het door Italcementi aangevoerde document blijkt evenwel hooguit, dat zij geen voorstander was van de uitsluiting van Aalborg uit het WCPC, hetgeen wordt bevestigd door het fragment uit het door CBR opgestelde verslag van de vergadering van het WCC van 24 juli 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 12; document nr. 33.126/9883), luidens hetwelk „Clemente [Italcementi] met betrekking tot het lidmaatschap van de Denen en van Blue Circle van het WCPC verduidelijkt, dat zijn onderneming geen voorstander is van hun uitsluiting, doch zich niettemin aansluit bij de beslissing van de meerderheid", enerzijds, en het door Italcementi opgestelde verslag van de vergadering van het WCC van 2 oktober 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 4; documenten nrs. 33.126/2737—2739), anderzijds.

4667 Die verschillende documenten bevatten daarentegen geen enkele standpuntbepaling van Italcementi betreffende de uitsluiting van Aalborg uit het WCC.

4668 Integendeel, uit de door de Commissie in paragraaf 39, sub a, van de bestreden beschikking genoemde documenten blijkt, dat Italcementi heeft deelgenomen aan de verschillende vergaderingen van het WCC in 1983 en 1984, tijdens welke de leden van het WCC besloten Aalborg eerst tijdelijk en daarna definitief uit het WCC uit te sluiten, evenals aan de vergaderingen van het WCC in 1986, tijdens welke represailles tegen Aalborg zijn onderzocht. Bijzondere vermelding verdient het fragment uit het verslag van de vergadering van het WCC van 21 mei 1984 (documenten nrs. 33.126/2830—2832, vermeld in paragraaf 39, punt 9, van de bestreden beschikking), waar het door Clemente, vertegenwoordiger van Italcementi in het WCC, ingenomen standpunt wordt weergegeven als volgt: „Clemente is het volledig eens met de aanwezige leden en ook hij acht het inopportuun om Aalborg weer in het WCC op te nemen."

4669 Italcementi was dus volledig betrokken bij de door het WCC ten aanzien van Aalborg genomen besluiten. Hoe dan ook kan haar betoog dienaangaande niet de objectieve vaststellingen in de punten 4662 tot en met 4664 supra weerleggen, dat zij zich continu had aangesloten bij de tussen de leden van het WCC geldende dubbele regel van de eerbiediging van de thuismarkten en van kanalisering van productieoverschotten naar derde landen met algemene consensus.

Verjaring van de in artikel 7 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen feiten

4670 Dyckerhoff verklaart dat, aangezien de verificatiebeschikking in april 1989 is betekend, overeenkomstig artikel 1, lid 1, sub b, van verordening nr. 2988/74 (supra, punt 1964) moet worden geconcludeerd dat de feiten die dateren van vóór 20 april 1984, zijn verjaard.

4671 Italcementi merkt op, dat de Commissie in artikel 7 van de bestreden beschikking de leden van het WCC met name verwijt te hebben deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging en aan een overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten. Zij leidt uit de uiteenzetting van de feiten door de Commissie in paragraaf 39 van de bestreden beschikking af, dat de activiteiten van de leden van het oude WCC de vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging zouden hebben opgeleverd, terwijl de activiteiten van de leden van het nieuwe WCC een toepassing zouden zijn geweest van de in aanmerking genomen overeenkomst. Haars inziens zijn dit twee duidelijk onderscheiden inbreuken, die door de Commissie niet als één enkele en continue inbreuk hadden mogen worden gekwalificeerd (bestreden beschikking, paragraaf 61, punt 4). Overeenkomstig artikel 1 van verordening nr. 2988/74 zou dus moeten worden vastgesteld, dat de op het oude WCC betrekking hebbende feiten, dat wil zeggen de feiten die dateren van vóór januari 1984, zijn verjaard.

4672 Die argumenten kunnen niet worden aanvaard.

4673 Anders dan Italcementi beweert, heeft de Commissie zich nimmer op het standpunt gesteld, dat de onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de eerbiediging van de thuismarkten een overeenkomst was geworden toen het nieuwe WCC in januari 1984 het oude opvolgde. De Commissie situeert de overgang van een onderling afgestemde feitelijke gedraging naar een overeenkomst in de bestreden beschikking in de vergadering van het WCC tijdens welke de leden eraan hebben herinnerd, dat de eerbiediging van de „home markets" een „conditio sine qua non" was voor deelnemingen aan het WCC en het WCPC (zie bestreden beschikking paragrafen 61, punt 4, en 39, punt 2, en documenten nrs. 33.126/2793—2798).

4674 Dienaangaande volgt uit de door de Commissie in de paragrafen 38 tot en met 41 van de bestreden beschikking genoemde documenten, dat alle feiten die eerst als onderling afgestemde feitelijke gedraging en daarna als overeenkomst in aanmerking zijn genomen, een uitvloeisel zijn geweest van een voortgezette inbreuk in de zin van artikel 1, lid 2, van verordening nr. 2988/74, die gedurende de gehele in artikel 7 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode van inbreuk voortdurend werd beheerst door hetzelfde mededingingsverstorende doel, te weten de eerbiediging van de thuismarkten en de kanalisering van productieoverschotten buiten de Gemeenschap. Zo blijkt ondubbelzinnig uit het in het vorige punt aangehaalde fragment uit het verslag van de vergadering van het WCC van 9 mei 1985 — op basis waarvan de Commissie tot een omzetting van de onderling afgestemde feitelijke gedraging in een overeenkomst concludeert —, dat zowel de onderling afgestemde feitelijke gedraging van vóór dat tijdstip als de wilsovereenstemming van na dat tijdstip door hetzelfde mededingingsverstorende doel werd geleid. Dat de Commissie die mededingingsregeling eerst als onderling afgestemde feitelijke gedraging en vervolgens als overeenkomst heeft gekwalificeerd, doet niet eraan af dat de in artikel 7 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuken voortduurden van 6 mei 1982 tot en met 26 mei 1988; met betrekking tot die feiten was de verjaring overeenkomstig artikel 1, lid 2, van verordening nr. 2988/74 aangevangen op 26 mei 1988, zodat de feiten niet waren verjaard toen de Commissie vanaf april 1989 tot verificaties overging.

Toegang tot het dossier

4675 Valenciana noch Italcementi stelt, dat zij tijdens de administratieve procedure geen toegang heeft gehad tot de in de paragrafen 38 tot en met 41 van de bestreden beschikking genoemde belastende stukken in verband met de in artikel 7 vastgestelde inbreuken. Dyckerhoffs argumenten dienaangaande zijn afgewezen (supra, punten 4573, 4575, 4576, 4579, 4582 en 4583).

4676 Wat de ontlastende stukken betreft, maken Valenciana en Italcementi een aantal opmerkingen op grond van de documenten die zij hebben kunnen inzien na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 inzake de toegang tot het dossier (supra, punten 164 en 168).

4677 In haar memorie van 10 februari 1997 verwijst Valenciana naar statistieken van SFIC inzake de Franse invoer van cement betreffende 1985 (documenten nrs. 33.126/14956—14962), waaruit zou blijken dat de Spaanse producenten in 1985 36 ton wit cement naar de Franse markt hebben uitgevoerd. Volgens die statistieken zouden de Duitse, de Italiaanse en de Britse ondernemingen hetzelfde hebben gedaan. Voorts zouden statistieken van SFIC inzake de Franse invoer van cement betreffende 1987 (document nr. 33.126/14964) laten zien, dat Duitsland, Italië, het Verenigd Koninkrijk en Nederland in 1987 eveneens wit cement naar de Franse markt hebben uitgevoerd. Uit die documenten, die alle het bestaan van bepaalde uitvoer van wit cement naar landen van de Gemeenschap aantonen, zou dus blijken, dat het WCC niet tot doel had de thuismarkten van de leden te beschermen.

4678 Er zij evenwel aan herinnerd, dat de Commissie zich in de PvB (punten 21-23 en 63-65) en in de bestreden beschikking (paragrafen 38-41 en 61-63) niet op statistieken waaruit de geringe omvang van het handelsverkeer in wit cement tussen de lidstaten van de Gemeenschap blijkt, doch op directe schriftelijke bewijzen heeft gebaseerd om de in artikel 7 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuken en de deelneming van onder meer Valenciana aan die inbreuken aan te tonen.

4679 Nergens in de PvB en de bestreden beschikking heeft de Commissie overigens gesteld, dat de in het kader van het WCC gepleegde inbreuken een einde hadden gemaakt aan alle uitvoer van wit cement binnen de Gemeenschap. Zij heeft slechts vastgesteld, dat het WCC tot doel had de thuismarkten te beschermen.

4680 De documenten van SFIC die Valenciana heeft kunnen inzien na de maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996, kunnen dus geen ander licht werpen op de bewijsstukken die de Commissie in aanmerking heeft genomen om niet alleen vast te stellen dat de in artikel 7 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken zijn gepleegd, doch ook dat

Valenciana hieraan heeft deelgenomen. Zij illustreren slechts het bestaan van uitvoer van wit cement binnen de Gemeenschap, zonder dat de ondernemingen worden geïndividualiseerd waarvan die uitvoer afkomstig is. Wat inzonderheid de deelneming van Valenciana aan de op het niveau van het WCC vastgestelde inbreuken betreft, wordt in de documenten van SFIC betreffende 1985 (documenten nrs. 33.126/14956—14962) gesproken van invoer van 36 ton wit cement uit Spanje. Valenciana heeft evenwel geen enkele aanwijzing gegeven waaruit zou blijken, dat het om haar eigen uitvoer ging. Voorts wordt in het document van SFIC betreffende 1987 (document nr. 33.126/14964) zelfs niet meer gerept van Spaanse uitvoer naar Frankrijk.

4681 In die omstandigheden hadden de statistieken van SFIC betreffende de Franse invoer van cement betreffende het jaar 1985 en betreffende het jaar 1987 niet dienstig kunnen zijn voor het verweer van Valenciana in het kader van het in artikel 7 van de bestreden beschikking overgenomen punt van bezwaar.

4682 In haar memorie van 22 december 1997 verwijst Valenciana voorts naar een interne nota van Ciments français (documenten nrs. 33.126/4464 en 4465), welke zou bevestigen, dat zij geen enkele regel van eerbiediging van de thuismarkten heeft toegepast. Enerzijds zou uit die nota volgen, dat Valenciana wit cement naar de gemeenschapsmarkt uitvoerde. Anderzijds zou die nota laten zien, dat Valenciana eerst aan de werkzaamheden van het WCC is gaan deelnemen nadat de leden van het WCC hadden besloten Alsen-Breitenburg, Aalborg en Blue Circle uit te sluiten. Valenciana zou dus aan geen enkele actie hebben deelgenomen ten aanzien waarvan de Commissie heeft geconcludeerd (bestreden beschikking, paragraaf 61, punt 3): „Er zijn bij overtreding van deze regel daadwerkelijk sancties toegepast."

4683 Vastgesteld zij, dat in de nota met betrekking tot Valenciana wordt gesproken van „capaciteit van 500 KT" en met betrekking tot Spanje van „350 tot 400 KT" met de vermelding „thuismarkt". Uit niets valt evenwel op te maken, dat het tweede gegeven betrekking heeft op de uitvoer van Valenciana naar landen van de Gemeenschap. Voorts zouden de commentaren die Valenciana tijdens de administratieve procedure had kunnen leveren op grond van de documenten nrs. 33.126/4464 en 4465 om haar deelneming aan de maatregelen tot uitsluiting van Aalborg, Blue Circle en Alsen-Breitenburg uit het WCC te betwisten, de objectieve vaststellingen in de punten 4639 tot en met 4643 en 4648 supra, waaruit blijkt dat zij bij die maatregelen betrokken was, niet hebben kunnen weerleggen. Hoe dan ook kunnen de thans door Valenciana aangevoerde elementen geen ander licht werpen op de directe schriftelijke bewijzen (supra, punten 4630-4632), die aantonen dat Valenciana zich op de markt van wit cement heeft aangesloten bij het in artikel 7 van de bestreden beschikking bedoelde beginsel van eerbiediging van de thuismarkten en van kanalisering van productieoverschotten. Integendeel, de door Valenciana aangevoerde interne nota van Ciments français (documenten nrs. 33.126/4464 en 4465) bevestigt slechts de vaststellingen van de Commissie in de PvB en de bestreden beschikking, aangezien daarin wordt verklaard dat het beginsel van het WCC was om „overproducties uit te voeren" en „niet aan de thuismarkten te komen". Zij bevestigt eveneens, dat Valenciana aan de vergaderingen van het WCC heeft deelgenomen: „Op papier is Manglano de baas, doch in de praktijk [Boffarul]."

4684 Bijgevolg had de interne nota van Ciments français (documenten nrs. 33.126/4464 en 4465) niet dienstig kunnen zijn voor het verweer van Valenciana tegen de in artikel 7 van de bestreden beschikking bedoelde punten van bezwaar.

4685 Ten slotte verwijst Valenciana in haar memorie van 22 december 1997 naar een interne nota van CBR van 4 mei 1987 (documenten nrs. 33.126/10209—10211), waaruit zou volgen, dat zij wit cement naar de gemeenschapsmarkt uitvoerde. Het zou dus gaan om een bewijs dat zij nimmer de regel van bescherming van de thuismarkten op de markt van wit cement heeft toegepast.

4686 Evenwel zij vastgesteld, dat in de betrokken nota slechts wordt vermeld, dat „Valenciana en Aalborg de hoeveelheden die zij in bulk uitvoeren, nog hebben vergroot". Er wordt niet gezegd, dat die uitvoer voor de Europese markten en inzonderheid voor de markten van de andere leden van het WCC bestemd was. Hoe dan ook zouden de commentaren die Valenciana op grond van die nota had kunnen formuleren, geen ander licht hebben kunnen werpen op de directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie in artikel 7 van de bestreden beschikking terecht heeft vastgesteld, dat de Spaanse onderneming zich had aangesloten bij de tussen de leden van het WCC geldende regel van eerbiediging van de thuismarkten.

4687 In haar opmerkingen van 26 november 1997 beroept Italcementi zich op een aantal documenten van CBR, die zouden aantonen dat die onderneming haar productie van wit cement in andere landen van de Gemeenschap afzette [documenten nrs. 33.126/8519 en volgende (sic), inzonderheid 8540, 8969, 8970, 8424, 8425 en 8431]. Uit andere documenten (documenten nrs. 33.126/6938 en 6943, en document nr. 33.322/2017) zou blijken, dat als middelen om het hoofd te bieden aan de intracommunautaire invoer van wit cement de vaststelling van vergeldingsmaatregelen of van andere mogelijkheden tot onmiddellijk optreden werden overwogen, doch in geen geval een vermeend beginsel van eerbiediging van de thuismarkten. Die documenten zouden Italcementi derhalve in staat hebben gesteld, het bestaan of althans de doeltreffendheid van een beginsel van eerbiediging van de thuismarkten in de sector van wit cement te betwisten.

4688 Opgemerkt zij, dat verschillende documenten waarop Italcementi zich beroept (documenten nrs. 33.126/8519 en 8540, en document nr. 33.322/2017) betrekking hebben op feiten die dateren van na de door de Commissie in de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode van inbreuk (mei 1982-mei 1988). Die documenten zijn dus niet ter zake dienend voor de aan Italcementi in het kader van het WCC ten laste gelegde punten van bezwaar.

4689 Hoe dan ook zouden de commentaren die Italcementi had kunnen formuleren op grond van de documenten waarop zij zich beroept, indien haar daartoe tijdens de administratieve procedure toegang was verleend, geen ander licht hebben kunnen werpen op de reeks van directe schriftelijke bewijzen op basis waarvan de Commissie het bestaan van een beginsel van eerbiediging van de thuismarkten van de leden van het WCC, waaronder Italcementi, alsmede de toepassing van dit beginsel in bepaalde bijzondere gevallen heeft aangetoond (PvB, punten 21-23, 63 en 64; bestreden beschikking, paragrafen 38-40 en 61-63).

4690 Ten slotte heeft de Commissie nooit gesteld, dat het tussen de leden van het WCC op de markt van wit cement toepasselijke beginsel van eerbiediging van de thuismarkten tot gevolg had gehad, dat alle handelsverkeer tussen de lidstaten in wit cement, zelfs tussen de thuismarkten van de leden van het WCC, werd uitgeschakeld. Zij heeft het WCC een sanctie opgelegd wegens zijn mededingingsverstorend doel (bestreden beschikking, paragraaf 61, punt 1) en heeft daaraan toegevoegd, dat zij beschikte over directe bewijzen welke aantoonden dat dit beginsel bij deze of gene gelegenheid was toegepast en dat ten aanzien van bepaalde leden van het WCC sancties waren toegepast wegens overtreding van die regel (bestreden beschikking, paragraaf 61, punt 3).

4691 Concluderend stelt het Gerecht vast, dat er geen — zelfs geen kleine — kans zou hebben bestaan, dat de in de punten 4676 tot en met 4690 supra onderzochte commentaren van Valenciana en Italcementi tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden. Die verzoeksters hebben dus niet aangetoond, dat op dit punt hun rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure zijn geschonden.

Algemene conclusies

4692 Gelet op een en ander (supra, punten 4519-4691), heeft de Commissie in artikel 7 van de bestreden beschikking terecht geoordeeld, dat „[Italcementi], [Dyckerhoff], [Lafarge], [Ciments français] en [CBR] van 6 mei 1982 tot en met 26 mei 1988, en [Valenciana] van 1 januari 1986 tot en met 26 mei 1988 inbreuk [hadden] gemaakt op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het EG-Verdrag door in het kader van het ‚White Cement Committee' (WCC) deel te nemen aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging en aan de overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten, aan de voortdurende onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de kanalisering van productieoverschotten naar voor derde landen bestemde uitvoer en aan een continue onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de uitwisseling van per onderneming geïndividualiseerde informatie over de productiecapaciteiten, de productie, de binnenlandse en de uitvoergerichte verkoop, de binnenlandse prijzen voor ‚wit' en voor ‚grijs' cement en de prijzen bij uitvoer".

4693 De onderzochte middelen moeten dus in hun geheel worden afgewezen.

XIV — *Het middel inzake de onwettigheid van het bevel in artikel 8 van de bestreden beschikking*

4694 In artikel 8 van de bestreden beschikking gelast de Commissie de „in de artikelen 1 tot en met 7 genoemde ondernemingen (...) de in genoemde artikelen bedoelde inbreuken onmiddellijk te beëindigen, indien dat nog niet mocht zijn gebeurd, en (...) zich voortaan voor de markten van ‚grijs' en van ‚wit' cement te onthouden van elke overeenkomst of onderling afgestemde gedraging die eenzelfde of vergelijkbaar voorwerp heeft, met inbegrip van enigerlei uitwisseling van vertrouwelijke, commerciële informatie met het oogmerk controle uit te oefenen op de uitvoering van elke uitdrukkelijke of stilzwijgende overeenkomst of elke onderling afgestemde feitelijke gedraging die betrekking heeft op de verdeling van de markten in de Gemeenschap".

4695 De wettigheid van dat bevel wordt betwist door FIC (T-30/95) met een middel inzake dwaling feitelijk en rechtens, Aalborg (T-44/95) met een middel inzake schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, en Halkis (T-104/95) met een middel inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag.

4696 FIC vordert dat haar akte wordt verleend dat dit bevel niet voor haar geldt en haar niet belet met Cembureau statistieken uit te wisselen. Geconcludeerd zou dus moeten worden, dat de Commissie impliciet erkent, dat de verenigingen geen afzonderlijke inbreuken hebben begaan, hetgeen ingaat tegen haar beslissing om hun de in de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuken ten laste te leggen en hun een afzonderlijke geldboete op te leggen. Indien daarentegen moet worden aangenomen, dat artikel 8 ook op FIC slaat, moet die bepaling haars inziens wegens ontoereikende motivering nietig worden verklaard, daar de Commissie niet heeft verklaard waarom zij deze vereniging als „onderneming" heeft aangemerkt.

4697 FIC beklemtoont, dat het bevel rechtstreeks ziet op de werkzaamheden op statistisch gebied van Cembureau en dus van de bedrijfstakverenigingen, en dat het die voor de toekomst in gevaar brengt, zonder dat de Commissie heeft verklaard waarom zij dergelijke activiteiten, die nochtans in overeenstemming zijn met haar beschikkingspraktijk en de rechtspraak ter zake, verbiedt.

4698 Vastgesteld moet worden, dat het bevel in artikel 8 van de bestreden beschikking inderdaad niet is gericht tot de bedrijfstakverenigingen, die evenmin worden genoemd in de overwegingen die op dat bevel betrekking hebben (paragraaf 64). Die vaststelling zet de analyse in de punten 1343 tot en met 1372, 1400, 1401, 1458 tot en met 1755 en 4063 tot en met 4065 supra, betreffende de juistheid van het besluit van de Commissie om de deelneming van FIC aan de in de artikelen 1 en 2, leden 1 en 2, van de bestreden beschikking in aanmerking te nemen, evenwel niet op losse schroeven.

4699 Zoals de Commissie tijdens de schriftelijke behandeling in zaak T-30/95 heeft bevestigd, verbiedt artikel 8 van de bestreden beschikking overigens niet de uitwisseling van statistische informatie tussen de bij Cembureau aangesloten verenigingen of tussen deze laatste en Cembureau, voor zover die uitwisseling er niet toe strekt de controle op en/of de uitvoering van overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen met hetzelfde of een vergelijkbaar doel als de in de bestreden beschikking bedoelde inbreuken te vergemakkelijken.

4700 Volgens Aalborg is het bevel van artikel 8 van de bestreden beschikking zo algemeen en theoretisch gesteld, dat het niet als een formele beschikking in de zin van verordening nr. 17 (supra, punt 2) kan worden aangemerkt. Zij kan haars inziens dat bevel onmogelijk gehoorzamen, daar daarin niet wordt aangegeven hoe men zich terugtrekt uit een overeenkomst waarbij men geen partij is. Halkis stelt, dat haar niet kan worden gelast, een eind te maken aan inbreuken die zij nooit heeft begaan.

4701 Krachtens artikel 3, lid 1, van verordening nr. 17 kan de Commissie, indien zij vaststelt dat een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag is gepleegd, de betrokken ondernemingen bij beschikking verplichten aan de vastgestelde inbreuk een einde te maken.

4702 In paragraaf 64 van de bestreden beschikking wordt uitdrukkelijk naar die bepaling van verordening nr. 17 verwezen.

4703 Verder wordt daarin verklaard:

„Verreweg de meeste ondernemingen hebben het bestaan van het merendeel van de inbreuken op artikel 85, lid 1, ontkend. Een betrekkelijk beperkt aantal ondernemingen heeft de Commissie weliswaar meegedeeld dat zij maatregelen hebben getroffen om hun personeel te verbieden deel te nemen aan vergaderingen of in verband met handelskwesties contact te houden met de vertegenwoordigers van andere ondernemingen, maar de Commissie is niet zeker dat de overtredingen omschreven in de paragrafen 45, 46 en 47, 49 en 50, 53, 55 en 56, alsmede 61 en 62 daadwerkelijk beëindigd zijn. Zo is de Commissie evenmin zeker of de onderling afgestemde feitelijke gedragingen binnen het EPC niet in het kader van het nieuwe CDICT-comité voortgezet worden.

De Commissie moet derhalve niet alleen vaststellen dat er inbreuken zijn gepleegd, maar ook de ondernemingen ertoe verplichten daaraan een einde te maken."

4704 De toepassing van artikel 3, lid 1, van verordening nr. 17 kan het verbod omvatten, zekere activiteiten, praktijken of toestanden te continueren, waarvan de onrechtmatigheid is vastgesteld, doch ook het verbod van gelijkaardige gedragingen in de toekomst (zie met name arrest PVC, reeds aangehaald in punt 734, punt 1249).

4705 Voor zover die toepassing moet zijn afgestemd op de vastgestelde inbreuk, is de Commissie bevoegd te preciseren, aan welke verplichtingen de betrokken ondernemingen moeten voldoen om een einde aan deze inbreuk te maken. Dergelijke op de ondernemingen rustende verplichtingen mogen evenwel niet verder gaan dan hetgeen passend en noodzakelijk is om het gestelde doel te bereiken, namelijk het herstel van een rechtsconforme toestand (arrest Hof van 6 april 1995, RTE en ITP/Commissie, C-241/91 P en C-242/91 P, Jurispr. blz. I-743, punt 93; arrest PVC, reeds aangehaald in punt 734, punt 1250).

4706 In artikel 8 van de bestreden beschikking gelast de Commissie de in de artikelen 1 tot en met 7 genoemde ondernemingen, de in die artikelen vastgestelde inbreuken onmiddellijk te beëindigen. Vervolgens gelast zij hen, zich voortaan voor de markten van grijs en van wit

cement te onthouden van elke overeenkomst of onderling afgestemde gedraging die eenzelfde of vergelijkbaar voorwerp heeft, met inbegrip van enigerlei uitwisseling van vertrouwelijke, commerciële informatie met het oogmerk controle uit te oefenen op de uitvoering van elke uitdrukkelijke of stilzwijgende overeenkomst of elke onderling afgestemde feitelijke gedraging die betrekking heeft op de verdeling van de markten in de Gemeenschap.

4707 Dergelijke bevelen vallen duidelijk binnen de grenzen van de bevoegdheid waarover de Commissie krachtens artikel 3, lid 1, van verordening nr. 17 beschikt.

4708 De Commissie heeft namelijk terecht op de markten van grijs en wit cement het bestaan van een algemene overeenkomst inzake de eerbiediging van de thuismarkten en van een aantal maatregelen om de toepassing van die overeenkomst te waarborgen, waaronder de uitwisseling van vertrouwelijke, commerciële informatie, vastgesteld.

4709 Wat in het bijzonder Aalborg betreft, heeft de Commissie terecht vastgesteld, dat zij heeft deelgenomen aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde Cembureau-overeenkomst en aan de maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst, bedoeld in artikel 2, leden 1 en 2 (ad hoc en periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen), en in artikel 4, leden 1 en 3, sub a (overeenkomst tot oprichting van de ETF en onderling afgestemde feitelijke gedragingen om Calcestruzzi als klant te onttrekken aan de Griekse producenten). Wat Halkis betreft, heeft de Commissie terecht haar deelneming aan de Cembureau -overeenkomst en aan de in artikel 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van het EPC in aanmerking genomen.

4710 Bijgevolg gaan de bij artikel 8 van de bestreden beschikking aan Aalborg en Halkis opgelegde verplichtingen niet verder dan hetgeen passend en noodzakelijk is om een rechtsconforme toestand te herstellen.

4711 De argumenten van Aalborg en Halkis moeten dan ook worden afgewezen.

4712 Uit een en ander volgt, dat de Commissie met de vaststelling van artikel 8 van de bestreden beschikking de grenzen van de haar bij artikel 3, lid 1, van verordening nr. 17 verleende bevoegdheden niet heeft overschreden.

4713 Het middel inzake de onwettigheid van het betwiste bevel moet dan ook worden afgewezen.

De subsidiaire vorderingen tot nietigverklaring of verlaging van de geldboeten

4714 De door de Commissie aan de adressaten van de bestreden beschikking opgelegde geldboeten zijn vastgesteld in de artikelen 9 en 10:

— in artikel 9 worden de geldboeten vastgesteld die aan de betrokken verenigingen en ondernemingen worden opgelegd wegens „de in artikel 1 vastgestelde inbreuk welke vooral is geconcretiseerd door de in de artikelen 2, 3, 4, 5 en 6 omschreven gedragingen", dat wil zeggen de geldboeten voor de inbreuk in verband met de op de markt van grijs cement vastgestelde Cembureau-overeenkomst;

— in artikel 10 worden de geldboeten vastgesteld die aan de betrokken ondernemingen worden opgelegd voor „de in artikel 7 vastgestelde inbreuken", dat wil zeggen de geldboeten voor de inbreuk op de markt van wit cement in het kader van het WCC.

4715 Waarom die geldboeten zijn opgelegd, wordt gemotiveerd in paragraaf 65 van de bestreden beschikking.

4716 Alle verzoeksters concluderen subsidiair tot intrekking of verlaging van de opgelegde geldboeten.

4717 Overeenkomstig de conclusie in de punten 478 tot en met 488 supra behoeft de vordering van Cembureau, FIC, VNC, SFIC, BDZ, BCA, Oficemen, ATIC en AGCI niet meer te worden onderzocht.

4718 Aangezien de deelneming van ENCI, Cedest, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Rugby, Castle, Heracles en Titan aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk niet is bewezen (supra, punten 4074-4079), moet artikel 9, volgens hetwelk de geldboete verband houdt met die inbreuk op de markt van grijs cement (supra, punt 4714), ten aanzien van die ondernemingen nietig worden verklaard. Nu die ondernemingen door artikel 10 niet worden geraakt, is hun subsidiaire vordering tot intrekking of verlaging van hun geldboete derhalve zonder voorwerp geraakt.

4719 Wat Buzzi betreft, is aangetoond dat zij heeft deelgenomen aan de drie onderling afgestemde feitelijke gedragingen bedoeld in artikel 3, lid 1, van de bestreden beschikking (supra, punten 1819-2035), maar niet dat haar deelneming aan die onderling afgestemde feitelijke gedragingen, wat haar betreft, een blijk vormde van haar aansluiting bij de in artikel 1 bedoelde Cembureau-overeenkomst (supra, punten 4108-4113). Met betrekking tot de markt van grijs

cement heeft de Commissie ervoor gekozen om in artikel 9 enkel een sanctie op te leggen voor de deelneming aan de Cembureau-overeenkomst, in plaats van een afzonderlijke geldboete op te leggen voor elk van de in de artikelen 1 tot en met 6 bedoelde inbreuken, zoals zij had kunnen doen (supra, punt 4714; zie ook paragraaf 65, punt 8). Artikel 9 moet dan ook nietig worden verklaard ten aanzien van Buzzi. Aangezien Buzzi voor het overige niet wordt geraakt door artikel 10 betreffende de geldboeten voor de op de markt van wit cement vastgestelde inbreuk, behoeft haar subsidiaire vordering tot intrekking of verlaging van haar geldboete niet meer te worden onderzocht.

4720 Het betoog van de andere verzoekende ondernemingen, namelijk CBR (T-25/95), Ciments luxembourgeois (T-34/95), Dyckerhoff (T-35/95), Vicat (T-37/95), Ciments français (T-39/95), Heidelberger (T-42/95), Lafarge (T-43/95), Aalborg (T-44/95), Unicem (T-50/95), Valenciana (T-52/95), Asland (T-55/95), Uniland (T-58/95), Irish Cement (T-60/95), Cimpor (T-61/95), Secil (T-62/95), Italcementi (T-65/95), Holderbank (T-68/95), Hornos Ibéricos (T-69/95), Aker (T-70/95), Euroc (T-71/95), Cementir (T-87/95), Blue Circle (T-88/95) en Halkis (T-104/95), bestaat in wezen uit dertien middelen of reeksen middelen:

— ontoereikende of tegenstrijdige motivering van de bestreden beschikking met betrekking tot de geldboeten;

— schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het beginsel van gelijke behandeling, voor zover de Commissie één enkele geldboete heeft opgelegd voor de groep van op de markt van grijs cement vastgestelde inbreuken;

— schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel bij de beoordeling of de inbreuken opzettelijk zijn gepleegd;

— schending van de bepalingen van verordening nr. 2988/74 betreffende de verjaring;

— schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het beginsel van gelijke behandeling en van het evenredigheidsbeginsel en kennelijke beoordelingsfouten met betrekking tot de duur van de in aanmerking genomen inbreuk op de markt van grijs cement;

— schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel met betrekking tot de duur van de in aanmerking genomen inbreuk op de markt van wit cement;

— schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten bij de beoordeling van de ernst van de inbreuk op de markt van grijs cement;

— schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten bij de beoordeling van de verantwoordelijkheid van elk van de ondernemingen voor de inbreuk op de markt van grijs cement;

— schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel bij de beoordeling van de verantwoordelijkheid van elk van de ondernemingen voor de inbreuk op de markt van wit cement;

— schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten in verband met de voor de berekening van de geldboeten in aanmerking genomen omzet;

— schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het billijkheidsbeginsel, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling bij de vaststelling van de geldboeten in ECU en bij de keuze van de wisselkoers;

— schending van verschillende algemene beginselen van gemeenschapsrecht;

— schending van de rechten van de verdediging in verband met de onvolledige toegang tot het dossier van de Commissie tijdens de administratieve procedure.

4721 Die middelen worden niet door alle in het vorige punt genoemde verzoeksters aangevoerd. Bij het onderzoek van elk middel zal worden aangegeven, door welke verzoeksters het wordt aangevoerd.

I — *Het middel inzake ontoereikende of tegenstrijdige motivering van de bestreden beschikking met betrekking tot de geldboeten*

4722 In de eerste plaats stellen Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Aalborg, Asland, Irish Cement, Secil, Italcementi, Holderbank, Hornos Ibéricos, Aker, Euroc, Cementir, Blue Circle en Halkis, dat de bestreden beschikking met betrekking tot de geldboeten ontoereikend is gemotiveerd. Het gestelde in paragraaf 65 is volgens hen algemeen, vaag en onvoldoende gedetailleerd. Er is geen enkele verklaring over de overwegingen feitelijk en rechtens, de methode en de basis voor de berekening — met name de omzet (berekeningsgrondslag, jaar, wisselkoers ECU) en het tarief van de geldboete — die voor elke onderneming in aanmerking zijn genomen. Italcementi, Holderbank, Hornos Ibéricos en Cementir beklemtonen, dat de enige informatie die dienaangaande beschikbaar is, de uitspraken zijn van het met het mededingingsbeleid belaste lid van de Commissie Van Miert tijdens de persconferentie op de dag van vaststelling van de bestreden beschikking. Die uitspraken verhelpen evenwel niet het gestelde motiveringsgebrek. Cementir voegt daaraan toe, dat zij zelfs aan de hand van de verklaringen van Van Miert niet nauwkeurig kan bepalen, welke factoren en criteria de Commissie voor de vaststelling van de geldboeten in aanmerking heeft genomen. Volgens Blue Circle kan het motiveringsgebrek evenmin worden verholpen door de verduidelijking die de Commissie op verzoek van het Gerecht zou kunnen verstrekken.

4723 Volgens de genoemde verzoeksters kunnen zijzelf noch het Gerecht bij lezing van paragraaf 65 van de bestreden beschikking de wettigheid, de evenredigheid en het niet-discriminerende karakter van de opgelegde geldboeten nagaan.

4724 Asland voegt daaraan toe, dat de onvoldoende transparantie van de bestreden beschikking nog wordt verergerd door het feit dat de Commissie heeft geweigerd de opname van de persconferentie ter beschikking te stellen.

4725 Er zij aan herinnerd, dat de door artikel 190 van het Verdrag vereiste motivering, een wezenlijk vormvoorschrift in de zin van artikel 173 van het Verdrag, moet beantwoorden aan de aard van de betrokken handeling en de redenering van de instelling die de handeling heeft verricht, duidelijk en ondubbelzinnig tot uitdrukking moet doen komen, opdat de belanghebbenden de rechtvaardigingsgronden van de genomen maatregel kunnen kennen en de bevoegde rechter zijn toezicht kan uitoefenen. De aan de motivering te stellen eisen moeten worden beoordeeld aan de hand van de omstandigheden van het geval, waarbij met name rekening moet worden gehouden met de inhoud van de handeling, de aard van de redengeving en het belang dat de adressaten of andere personen die rechtstreeks en individueel door de handeling worden geraakt, bij een verklaring kunnen hebben. Het is niet noodzakelijk, dat alle relevante gegevens feitelijk of rechtens in de motivering worden gespecificeerd, aangezien bij de vraag of de motivering van een handeling aan de vereisten van artikel 190 van het Verdrag voldoet, niet alleen acht moet worden geslagen op de bewoordingen ervan, doch ook op de context en op het geheel van rechtsregels die de betrokken materie beheersen (zie met name arrest Commissie/Sytraval en Brink's France, reeds aangehaald in punt 469, punt 63).

4726 Met betrekking tot een beschikking waarbij aan verschillende ondernemingen of verenigingen geldboeten worden opgelegd wegens een inbreuk op de communautaire mededingingsregels, moet de draagwijdte van de motiveringsplicht met name worden beoordeeld tegen de

achtergrond van het feit dat de zwaarte van de inbreuken moet worden bepaald met inachtneming van een groot aantal factoren, zoals onder meer de bijzondere omstandigheden van de zaak, de context ervan en de afschrikkende werking van de geldboeten, zonder dat een dwingende of uitputtende lijst van verplicht in aanmerking te nemen criteria is opgesteld (beschikking SPO e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 483, punt 54). Bovendien beschikt de Commissie bij de vaststelling van het bedrag van de geldboete over een beoordelingsvrijheid en kan niet worden aangenomen, dat zij verplicht is daarvoor een bepaalde wiskundige formule toe te passen.

4727 In casu zet de Commissie in paragraaf 65 van de bestreden beschikking uiteen, welke factoren zij bij de vaststelling van het bedrag van de geldboeten in aanmerking heeft genomen.

4728 In de punten 1 en 2 verklaart zij, waarom zij meent, dat de op de markten van grijs en van wit cement vastgestelde inbreuken opzettelijk zijn gepleegd in de zin van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17.

4729 In punt 4 motiveert zij de duur die voor de vaststelling van de geldboeten in aanmerking is genomen. Zij verduidelijkt, waarom zij voor bepaalde adressaten van de bestreden beschikking een minder lange deelneming in aanmerking neemt.

4730 In de punten 5 en 6 zet zij uiteen, welke factoren voor de bepaling van het totale bedrag van de geldboeten in aanmerking zijn genomen, wat de zwaarte van de door de Cembureau-overeenkomst gevormde inbreuk betreft. Zij noemt vijf omstandigheden op grond waarvan zij meent, dat deze inbreuk bijzonder ernstig is. Zij stelt dat zij evenwel rekening heeft gehouden met de moeilijke situatie waarin de cementsector tijdens de betrokken periode verkeerde.

4731 Nadat de Commissie voor elke adressaat van de bestreden beschikking de factoren heeft samengevat op grond waarvan zij de deelneming aan de Cembureau-overeenkomst vaststelt (punt 3), zet zij de criteria uiteen volgens welke zij de aan de ondernemingen opgelegde geldboeten heeft aangepast naar gelang van hun verantwoordelijkheid voor die overeenkomst (punt 9). Op grond van die criteria maakt zij onderscheid tussen twee categorieën van ondernemingen. De eerste categorie omvat de ondernemingen wier verantwoordelijkheid zij als ernstig beoordeelt omdat zij „aan het ‚Cembureau Agreement (...)' [hebben] deelgenomen door middel van de aansluiting en/of de uitvoering van overeengekomen maatregelen of regelingen ter aanvulling van deze overeenkomst of dit beginsel met rechtstreekse gevolgen die tot compartimentering van de thuismarkten strekten" (hetzelfde punt, sub a). De tweede categorie omvat de ondernemingen die om de door de Commissie genoemde redenen „een minder ernstige verantwoordelijkheid" dragen (hetzelfde punt, sub b). Elke onderneming wordt met haar naam ingedeeld in één van de subgroepen die de instelling binnen elk van die twee categorieën maakt.

4732 Met betrekking tot de inbreuk op de markt van wit cement stelt de Commissie (punt 11), dat zij rekening heeft gehouden met het feit dat deze in haar geheel ernstig is geweest en dat alle betrokken ondernemingen daarbij een belangrijke rol hebben gespeeld.

4733 Gelet op de feitelijke beweringen en de juridische beoordeling die ten aanzien van elke adressaat van de bestreden beschikking worden uiteengezet, moet worden aangenomen, dat paragraaf 65 een toereikende en ter zake dienende motivering bevat van de drie factoren (opzet of onachtzaamheid; duur; zwaarte) waarmee volgens artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 bij de vaststelling van de geldboeten rekening moet worden gehouden.

4734 Stellig is het wenselijk, dat de ondernemingen — teneinde met volledige kennis van zaken hun standpunt te kunnen bepalen — op een door de Commissie opportuun geachte wijze gedetailleerd kennis kunnen nemen van de wijze van berekening van de geldboete die hun is opgelegd bij een beschikking waarbij een inbreuk op de communautaire mededingingsregels wordt vastgesteld, zonder daarvoor de beschikking van de Commissie in rechte te moeten aanvechten (arrest Tréfilunion/Commissie, reeds aangehaald in punt 223, punt 142).

4735 Dit geldt te meer, wanneer de Commissie — zoals in casu — precieze wiskundige formules heeft gebruikt ter berekening van de geldboeten. In een dergelijk geval is het wenselijk, dat de betrokken ondernemingen en in voorkomend geval het Gerecht kunnen nagaan, of de door de Commissie toegepaste methode en de daaraan gegeven uitwerking geen onjuistheden bevat en verenigbaar is met de regels en beginselen die voor geldboeten gelden, in het bijzonder met het discriminatieverbod (zie met name arrest Thyssen Stahl/Commissie, reeds aangehaald in punt 2062, punt 609).

4736 Dergelijke gegevens vormen evenwel geen aanvullende en achteraf verstrekte motivering van de bestreden beschikking, maar de uitdrukking in cijfers van de daarin genoemde criteria wanneer deze zelf kunnen worden gekwantificeerd (arresten Thyssen Stahl/Commissie, reeds aangehaald in punt 2062, punt 610, en PVC, reeds aangehaald in punt 734, punt 1181).

4737 In dit verband is het Gerecht krachtens de artikelen 64 en 65 van het Reglement voor de procesvoering bevoegd om, wanneer het dit voor het onderzoek van de door verzoeksters aangevoerde middelen nodig acht, de Commissie om concrete toelichtingen te verzoeken over de verschillende criteria die deze heeft gehanteerd en in de bestreden beschikking heeft uiteengezet (arrest PVC, reeds aangehaald in punt 734, punt 1182).

4738 In casu heeft het Gerecht de Commissie in juni 1998 schriftelijk verzocht, een gedetailleerde berekening te verstrekken van de geldboete die is opgelegd aan de verschillende ondernemingen waartoe de bestreden beschikking was gericht. In juli 1998 heeft de Commissie het Gerecht de gevraagde gegevens meegedeeld.

4739 In deze omstandigheden moeten de argumenten van verzoeksters inzake de ontoereikende motivering van de bestreden beschikking op het punt van de criteria aan de hand waarvan de geldboete is bepaald, worden afgewezen.

4740 In de tweede plaats verwijt Aalborg de Commissie, dat zij in de bestreden beschikking geen standpunt heeft bepaald met betrekking tot het bezwaar dat zij tijdens de procedure had aangevoerd betreffende de verjaring van de vóór 27 november 1986 verrichte handelingen.

4741 In paragraaf 65, punt 4, van de bestreden beschikking overweegt de Commissie echter, dat Aalborg vanaf 14 januari 1983 ononderbroken heeft deelgenomen aan de inbreuk in verband met de Cembureau-overeenkomst waarvoor in artikel 9 een sanctie is opgelegd, en voegt zij daaraan toe, dat zij er ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking niet zeker van was, dat die inbreuk ooit is gestaakt. Derhalve kon zij geen einddatum van de inbreuk vaststellen. In haar ogen was de in artikel 1 van verordening nr. 2988/74 gestelde verjaringstermijn (supra, punt 1964) op de dag van vaststelling van de bestreden handeling dus zelfs nog niet eens ingegaan.

4742 Die analyse maakte een standpuntbepaling van de Commissie met betrekking tot het specifieke argument betreffende de gestelde verjaring van handelingen van vóór 27 november 1986, dat Aalborg tijdens de administratieve procedure had aangevoerd, overbodig.

4743 In de derde plaats stelt Blue Circle, dat de bestreden beschikking niet aangeeft voor welke gedragingen haar een geldboete is opgelegd. Zij meent dat de haar bij artikel 9 opgelegde geldboete verband houdt met de in de artikelen 2 tot en met 6 bedoelde gedragingen, met inbegrip van gedragingen waarbij zij niet betrokken was.

4744 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat volgens artikel 9 van de bestreden beschikking de geldboeten betreffende de markt van grijs cement zijn opgelegd in verband met de in artikel 1 vastgestelde inbreuk betreffende de Cembureau-overeenkomst, die volgens de Commissie vooral is geconcretiseerd door de in de artikelen 2 tot en met 6 beschreven gedragingen.

4745 In paragraaf 65, punt 3, derde alinea, sub c, drieëntwintigste streepje, preciseert de Commissie, dat Blue Circle de Cembureau-overeenkomst ten uitvoer heeft gelegd door deel te nemen aan de overeenkomst inzake de ETF en aan de voortdurende onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC.

4746 Die aanwijzingen, die trouwens bewezen zijn (supra, punten 4082-4088, 4404 en 4405), geven dus ondubbelzinnig aan, welke maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst tegen Blue Circle in aanmerking zijn genomen voor de vaststelling van de haar bij artikel 9

opgelegde geldboete. Daaruit blijkt ook, dat Blue Circle enkel een geldboete is opgelegd voor de onrechtmatige handelingen die haar worden verweten.

4747 In de vierde plaats verbaast Halkis zich erover, dat de Commissie haar verantwoordelijk stelt voor de Cembureau-overeenkomst en haar daarvoor een geldboete oplegt, terwijl zij bij de uiteenzetting van de feiten geen enkele onrechtmatige handeling van Halkis vermeldt. Volgens Halkis is dit gebrek aan overeenstemming het gevolg van een wijziging van de bestreden beschikking op het laatste moment. De Commissie heeft haar aldus een sanctie opgelegd zonder op grond van de in aanmerking genomen feiten te hebben aangetoond dat Halkis aan enigerlei inbreuk heeft deelgenomen. Zij verwijst in dat verband naar de tekst van het voorontwerp van de bestreden beschikking, waarin niet zou zijn voorzien om haar een geldboete op te leggen.

4748 Opgemerkt moet evenwel worden, dat Halkis zowel wordt genoemd in de uiteenzetting van de feiten (bestreden beschikking, paragrafen 35-37) als in de juridische beoordeling (paragraaf 59) betreffende de in artikel 6 bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van het EPC. In paragraaf 45, punt 10, noemt de Commissie Halkis als één van de ondernemingen die indirect via hun betrokkenheid bij diverse regelingen en maatregelen die ter aanvulling op die overeenkomst en/of om bij te dragen tot de toepassing daarvan zijn overeengekomen, aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen. In paragraaf 65, punt 3, derde alinea, sub c, zestiende streepje, preciseert zij, dat Halkis die overeenkomst ten uitvoer heeft gelegd door deel te nemen aan de voortdurende onderling afgestemde feitelijke gedraging in het kader van het EPC.

4749 In de bestreden beschikking geeft de Commissie dus duidelijk aan, op grond van welke elementen feitelijk en rechtens zij Halkis verantwoordelijk stelt voor de in artikel 1 bedoelde Cembureau-overeenkomst, en waarom zij haar daarvoor in artikel 9 een geldboete oplegt.

4750 Het feit dat in het voorontwerp van de bestreden beschikking niet was voorzien om Halkis een geldboete op te leggen, is in dat verband niet relevant.

4751 Het argument van Halkis moet dan ook worden afgewezen.

4752 Uit een en ander volgt, dat het onderzochte middel moet worden afgewezen.

II — *De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het beginsel van gelijke behandeling, voor zover de Commissie één enkele geldboete heeft opgelegd voor de groep van op de markt van grijs cement vastgestelde inbreuken*

4753 In de eerste plaats stelt Italcementi, dat de Commissie in haar juridische beoordeling niet heeft aangegeven, dat zij alle in aanmerking genomen onrechtmatige gedragingen voor het opleggen van de geldboete als één enkele inbreuk zou beschouwen. In haar repliek beklemtoont zij, dat de Commissie in haar verweerschrift geen enkele passage van de bestreden beschikking vermeldt waaruit zou blijken, dat wat de markt van grijs cement betreft de globale geldboete een sanctie is voor een globale inbreuk.

4754 Het volstaat evenwel op te merken, dat in paragraaf 65, punt 8, van de bestreden beschikking is vermeld:

„Voor de groep inbreuken die de markt van ‚grijs' cement betreft, heeft de Commissie (...) een globale geldboete vastgesteld voor iedere onderneming wegens haar deelneming aan het ‚Cembureau Agreement or Principle' en aan de uitvoeringsmaatregelen daarvan. Gezien het onderling verband van al deze handelingen acht de Commissie het niet noodzakelijk aparte geldboeten op te leggen met betrekking tot de verschillende uitvoeringsmaatregelen."

4755 Het argument van Italcementi moet dan ook worden afgewezen.

4756 In de tweede plaats verwijten Lafarge, Asland, Italcementi en Blue Circle de Commissie, dat zij één enkele geldboete heeft opgelegd voor de op de markt van grijs cement vastgestelde groep van inbreuken in plaats van een afzonderlijke geldboete voor elke in aanmerking genomen inbreuk.

4757 Volgens Lafarge en Blue Circle heeft de Commissie het partijen daardoor onmogelijk gemaakt, vast te stellen welk deel van de geldboete verband houdt met elke inbreuk waaraan zij zouden hebben deelgenomen, en te beoordelen welke verantwoordelijkheid hun ten laste is gelegd voor de verschillende gelaakte gedragingen. Zij kunnen dus niet nagaan of de hun opgelegde geldboete passend is. Volgens hen heeft de Commissie het Gerecht ook de mogelijkheid ontnomen om de wettigheid van de geldboeten te toetsen.

4758 Asland stelt, dat de Commissie dusdoende het beginsel van gelijke behandeling heeft geschonden, doordat zij alle ondernemingen, ongeacht de mate van hun betrokkenheid bij de inbreuk, in dezelfde mate voor die inbreuk verantwoordelijk heeft gesteld.

4759 Volgens Italcementi is het feit dat geen aparte geldboeten per inbreuk zijn opgelegd, in strijd met het beginsel van gelijke behandeling en het evenredigheidsbeginsel. De Commissie heeft de adressaten van de bestreden beschikking waaraan — zoals aan Italcementi — enkel is verweten dat zij de vergaderingen van de delegatiehoofden van Cembureau hebben bijgewoond, op discriminerende wijze bestraft. Bovendien heeft volgens haar de instelling de verantwoordelijkheid van Italcementi niet beoordeeld aan de hand van de werkelijke zwaarte van de haar verweten inbreuken, het belang van haar mededingingsverstorend gedrag op de relevante markt en haar houding jegens andere justitiabelen. Verzoekster voegt daaraan toe, dat de Commissie de eenheid en continuïteit van de in artikel 1 bedoelde inbreuk niet kan aanvoeren om het opleggen van één enkele geldboete te rechtvaardigen, aangezien zij te verstaan had gegeven, dat sommige inbreuken niet onder de ene en continue Cembureau-overeenkomst vielen.

4760 Er zij aan herinnerd, dat de geldboeten met betrekking tot de markt van grijs cement volgens artikel 9 van de bestreden beschikking zijn opgelegd wegens „de in artikel 1 vastgestelde inbreuk welke vooral is geconcretiseerd door de in de artikelen 2, 3, 4, 5 en 6 omschreven gedragingen". Die keuze wordt gemotiveerd in de in punt 4754 supra aangehaalde paragraaf 65, punt 8.

4761 Krachtens artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 kan de Commissie een onderneming die verschillende inbreuken heeft gepleegd, één geldboete opleggen (zie met name arresten Boël/Commissie, reeds aangehaald in punt 1353, punt 107, en Cockerill Sambre/Commissie, reeds aangehaald in punt 837, punt 92), zonder dat zij het bedrag van de geldboete naar gelang van de inbreuk moet uitsplitsen. Dit geldt te meer wanneer de verschillende inbreuken een onderdeel vormen van een coherente algemene strategie (arrest Tetra Pak/Commissie, reeds aangehaald in punt 717, punt 236).

4762 In casu was de Commissie van mening, dat de verschillende in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking bedoelde onrechtmatige gedragingen, wat de daarbij betrokken partijen betrof, uitingen vormden van een instemming met de gemeenschappelijke regel van eerbiediging van de thuismarkten, het doel van de in artikel 1 bedoelde Cembureau-overeenkomst (zie bestreden beschikking, paragraaf 46).

4763 Ofschoon deze opvatting niet gegrond is voor de in artikel 3, lid 1, sub b, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging (supra, punten 4040-4042 en 4058), de deelneming van Buzzi aan de in artikel 3, lid 1, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen (supra, punten 4108-4113) en de in de artikelen 4, lid 4, en 5 bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen, die niet zijn bewezen (supra, respectievelijk punten 3397-3679 en 3771-3850), is integendeel vastgesteld, dat de inbreuken op de markt van grijs cement, waaraan is deelgenomen door Lafarge, Asland, Italcementi en Blue Circle, een uitvloeisel waren van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 4063-4065, 4082-4088, 4326, 4327, 4351, 4378, 4379, 4404 en 4405).

4764 Aan die verzoeksters is dus terecht een globale geldboete opgelegd wegens hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst.

4765 De keuze die de Commissie in artikel 9 heeft gemaakt, levert als zodanig niet een schending van het evenredigheidsbeginsel en het beginsel van gelijke behandeling op. Verder ontneemt zij aan de betrokken onderneming niet de mogelijkheid om de gegrondheid van de geldboeten na te gaan, noch aan de gemeenschapsrechter de mogelijkheid om de wettigheid ervan te toetsen, wanneer, zoals hier het geval is, de bestreden beschikking, in haar geheel genomen (supra, punten 4725-4738), de daarvoor vereiste gegevens verstrekt (arrest Boël/Commissie, reeds aangehaald in punt 1353, punt 108).

4766 Gelet op hetgeen voorafgaat, moeten de onderzochte middelen worden afgewezen.

III — *De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel bij de beoordeling of de inbreuken opzettelijk zijn gepleegd*

4767 Bepaalde verzoeksters verwijten de Commissie, dat zij algemeen aanneemt, dat alle ondernemingen opzettelijk inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag hebben gemaakt, zonder dat zij uiteenzet, waarom elk van hen bij het plegen van de verweten inbreuken dit oogmerk zou hebben gehad. Sommigen voeren gegevens aan om aan te tonen, dat zij zich niet met opzet onrechtmatig hebben gedragen.

4768 CBR betoogt met betrekking tot haar deelneming aan het WCC, dat zij erop mocht vertrouwen dat de activiteiten van dat comité rechtmatig waren, gelet op het door de Commissie in 1972 in de zaak „Cimbel" ingenomen standpunt betreffende een mededingingsregeling voor de „grote export" (supra, punt 4619).

4769 Ciments luxembourgeois stelt dat zij, gelet op de praktijk van de Commissie, niet kon weten, dat de mededeling van voor het publiek toegankelijke lijsten met brutoprijzen een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag kon opleveren.

4770 Volgens Dyckerhoff heeft de Commissie niet aangetoond, dat zij opzettelijk of uit onachtzaamheid onrechtmatig heeft gehandeld. De passages uit de bestreden beschikking waarnaar in paragraaf 65, punt 2, wordt verwezen, betreffen volgens haar gebeurtenissen waaraan zij niet heeft deelgenomen of waarvan zij de uitlegging betwist. Zij heeft te goeder trouw gehandeld, en was zich niet bewust van de onrechtmatigheid van de activiteiten van Cembureau en het WCC.

In repliek stelt zij met betrekking tot haar deelneming aan de ETF, dat aangezien de besprekingen waaraan zij heeft deelgenomen, afhankelijk waren van hun verenigbaarheid met de verdragsbepalingen inzake de mededinging, zij ervan mocht uitgaan dat de tijdens die besprekingen genomen besluiten en vastgestelde maatregelen wettig waren.

4771 Volgens Lafarge vereisen de in artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 gestelde voorwaarden en de motiveringsvereisten van artikel 190 van het Verdrag, dat de Commissie voor elk van de bedoelde inbreuken aantoont, dat zij opzettelijk of uit onachtzaamheid inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag had gemaakt. De Commissie voert evenwel geen onachtzaamheid aan en heeft niet bewezen, dat de in de artikelen 1, 3, 6 en 7 van de bestreden beschikking aan Lafarge verweten inbreuken opzettelijk zijn gepleegd. Lafarge betwist in het bijzonder de bewijskracht van de in paragraaf 19, punten 3 en 5, bedoelde stukken, waarnaar de Commissie in paragraaf 65, punt 2, verwijst.

4772 Aalborg ontkent dat zij opzettelijk aan de haar ten laste gelegde feiten heeft deelgenomen.

4773 Volgens Unicem kan haar gedrag in de in de bestreden beschikking bedoelde mededingingsregelingen niet als opzettelijk worden aangemerkt. Zij beklemtoont dat zij niet betrokken was bij de feiten die in paragraaf 65, punt 2, in aanmerking worden genomen om aan te tonen dat de inbreuken opzettelijk zijn gepleegd. Destijds was tegen haar noch tegen enige andere Italiaanse cementproducent een procedure inzake de toepassing van het mededingingsrecht ingeleid. Bovendien dateert de Italiaanse mededingingswetgeving pas van eind 1990.

4774 Valenciana stelt dat zij te goeder trouw meende, dat haar deelneming aan het EPC en het WCC verenigbaar was met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, ook na de toetreding van Spanje tot de Gemeenschap. De andere leden van die comités waren immers de grootste Europese cementproducenten, die het communautaire mededingingsrecht veel beter kenden dan zij.

4775 Asland ontkent, dat zij opzettelijk of uit onachtzaamheid inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag heeft gemaakt.

4776 Volgens Irish Cement is er geen enkel geloofwaardig bewijs, dat zij de inbreuk opzettelijk heeft gepleegd.

4777 Italcementi stelt, dat bij haar deelneming aan de inbreuken in verband met de uitwisseling van informatie over de prijzen en met de activiteiten van het WCC geenszins sprake was van opzet.

Met betrekking tot de activiteiten van het WCC voegt zij daaraan toe, dat de Commissie dat opzet diende te bewijzen, aangezien de gelaakte gedragingen betrekking hadden op de uitvoer buiten de Gemeenschap en de onverenigbaarheid daarvan met het communautaire mededingingsrecht derhalve niet vanzelfsprekend was.

4778 Hornos Ibéricos, in haar repliek, en Halkis stellen, dat de Commissie niet heeft aangetoond, dat zij de inbreuk opzettelijk of uit onachtzaamheid hebben gepleegd. Hornos Ibéricos haalt een passage aan uit de brief waarbij de notulen van de EPC-vergadering van 18 november 1983 aan Blue Circle zijn gezonden: „Het volgende betreft activiteiten binnen Europa, en ik weet niet zeker of dit in onze notulen moet worden opgenomen." Volgens haar betekent deze passage, gelet op haar economische context, het tegenovergestelde van wat zij volgens de Commissie betekent.

4779 Volgens Aker en Euroc hebben zij geen enkele inbreuk opzettelijk gepleegd. Met betrekking tot hun deelneming aan de ETF merken zij op, dat zij in 1986 in de Europese cementindustrie nagenoeg geen belangen noch enige controleparticipatie hadden. Onder die omstandigheden en gelet op de stand van de rechtspraak in de betrokken periode (zie met name arrest Houtslijp I, reeds aangehaald in punt 1325), hadden zij geen reden om te denken, dat zij door hun deelneming aan de ETF onder de werkingssfeer van artikel 85, lid 1, van het Verdrag konden vallen. Zij voegen daaraan toe, dat de Commissie haar bewering dat de vastgestelde inbreuken opzettelijk zijn gepleegd, probeert te staven door met nadruk op het geheime karakter van de in de bestreden beschikking bedoelde activiteiten te wijzen.

4780 Blue Circle stelt dat zij met haar deelneming aan de ETF enkel een reflectiegroep wilde creëren. Het is niet bewezen, dat zij wist dat de overeenkomst tot oprichting van de ETF ertoe strekte de mededinging te beperken. Wat de overeenkomst tot oprichting van Interciment betreft, herinnert zij eraan dat die vennootschap inactief is gebleven. Uit verschillende stukken blijkt bovendien, dat Interciment bij de Commissie zou zijn aangemeld indien zou zijn besloten om haar operationeel te maken. Wat ten slotte de in artikel 4, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen betreft, is volgens haar niet bewezen, dat Blue Circle betrokken was bij gedragingen om de mededinging te verhinderen, te beperken of te vervalsen.

4781 In dat verband zij eraan herinnerd, dat volgens artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 „de Commissie bij beschikking aan ondernemingen en ondernemersverenigingen geldboeten kan opleggen van ten minste duizend en ten hoogste één miljoen ECU, of tot een bedrag van ten hoogste tien procent van de omzet van elk der betrokken ondernemingen in het voorafgaande boekjaar, indien bedoeld bedrag hoger is dan één miljoen ECU, wanneer zij opzettelijk of uit onachtzaamheid inbreuk maken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag."

4782 In casu heeft de Commissie geoordeeld, dat het ging om een opzettelijke inbreuk en niet louter om onachtzaamheid.

4783 In paragraaf 65, punt 2, van de bestreden beschikking verklaart zij namelijk:

„De ondernemingen (...) waaraan deze beschikking gericht is, hebben opzettelijk inbreuk gepleegd op artikel 85, lid 1. De inbreuken worden uitdrukkelijk genoemd in artikel 85, lid 1. De ondernemingen waren beslist op de hoogte van het gemeenschapsrechtelijk verbod en van het risico aanzienlijke sancties opgelegd te krijgen (zie met name paragraaf 19, punten 3 en 5, paragraaf 21, punt 2, paragraaf 25 en paragraaf 26; ze hebben echter bewust, in het kader van Cembureau en van een geheel van vergaderingen en van bilaterale of multilaterale contacten en in het kader van de drie exportcomités, maatregelen getroffen en afspraken gemaakt om de thuismarkten te doen eerbiedigen, de markten te verdelen en informatie uit te wisselen. Het gaat derhalve om inbreuken die een aantasting vormen van een grondbeginsel van de gemeenschappelijke markt, namelijk het afwezig zijn van belemmeringen voor het vrije verkeer van goederen."

4784 Het is niet noodzakelijk dat de onderneming zich ervan bewust was dat zij inbreuk maakte op de mededingingsregels van het Verdrag, om de inbreuk op deze regels als een opzettelijke inbreuk te kunnen beschouwen, doch het volstaat, dat zij niet onkundig kon zijn van de omstandigheid dat haar gedrag ertoe strekte de mededinging te beperken (zie met name arrest Hof van 11 juli 1989, Belasco e.a./Commissie, 246/86, Jurispr. blz. 2117, punt 41, en arrest van 6 april 1995, Ferriere Nord/Commissie, reeds aangehaald in punt 779, punt 41).

4785 In casu houden de inbreuken waarvoor de bij de artikelen 9 en 10 van de bestreden beschikking vastgestelde geldboeten zijn opgelegd, verband met mededingingsregelingen die ertoe strekten, de bescherming en verdeling van de thuismarkten te waarborgen. De ondernemingen konden er dus niet onkundig van zijn dat hun deelneming aan dergelijke mededingingsregelingen, die trouwens uitdrukkelijk in artikel 85, lid 1, sub c, van het Verdrag worden genoemd, ertoe strekte de mededinging binnen de Gemeenschap te vervalsen of te beperken.

4786 Bijgevolg heeft de Commissie in paragraaf 65, punt 2, van de bestreden beschikking terecht en na een toereikende motivering geconcludeerd, dat de betrokken inbreuken opzettelijk zijn gepleegd.

4787 De onderzochte middelen moeten dan ook worden afgewezen.

IV — *Het middel inzake schending van de bepalingen van verordening nr. 2988/74 betreffende de verjaring*

4788 De argumenten inzake de verjaring van de feiten in verband met de op de markt van wit cement vastgestelde inbreuken (artikel 7 van de bestreden beschikking) zijn reeds onderzocht in de punten 4670 tot en met 4674 supra. Bepaalde verzoeksters stellen, dat de bevoegdheid om geldboeten op te leggen voor de op de markt van grijs cement vastgestelde inbreuken overeenkomstig verordening nr. 2988/74 geheel of gedeeltelijk was verjaard.

4789 In de eerste plaats stellen Dyckerhoff, Heidelberger en Italcementi, dat de verificatiebeschikking hun in april 1989 is betekend. Overeenkomstig artikel 1, lid 1, sub b, van verordening nr. 2988/74 zijn alle feiten die dateren van vóór april 1984, dus verjaard. Artikel 9 van de bestreden beschikking moet huns inziens dan ook nietig worden verklaard voor zover hun daarbij voor die feiten een geldboete wordt opgelegd.

4790 Volgens Lafarge is de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk verjaard, gelet op artikel 1, lid 1, sub b, van verordening nr. 2988/74. De Commissie heeft namelijk niet bewezen dat die inbreuk na 1983 bleef voortduren. De beschuldigde ondernemingen behoeven volgens haar niet te bewijzen dat de inbreuk is beëindigd; anders zou de bewijslast worden omgekeerd, hetgeen in strijd is met de grondbeginselen van het bewijsrecht die alle lidstaten en artikel 6, leden 2 en 3, EVRM gemeen hebben.

4791 In dat verband zij eraan herinnerd, dat volgens artikel 1, lid 1, van verordening nr. 2988/74 de bevoegdheid van de Commissie om geldboeten op te leggen na vijf jaar verjaart bij inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Krachtens artikel 1, lid 2, van die verordening vangt de verjaring aan op de dag waarop de inbreuk is gepleegd; bij voortdurende of voortgezette inbreuken vangt zij evenwel pas aan op de dag waarop de inbreuk is beëindigd.

4792 Volgens artikel 2 van de verordening wordt de verjaring gestuit door iedere handeling die door de Commissie tot onderzoek of vervolging van de inbreuk wordt verricht, bijvoorbeeld verificatiebeschikkingen, verzoeken om inlichtingen en de mededeling van de door de Commissie in aanmerking genomen punten van bezwaar. Na iedere stuiting vangt de verjaring opnieuw aan.

4793 In casu is de inbreuk waarvoor de bij artikel 9 van de bestreden beschikking vastgestelde geldboeten zijn opgelegd, de inbreuk die in aanmerking is genomen in artikel 1. Vastgesteld is, dat aan die inbreuk ononderbroken is deelgenomen door Dyckerhoff van 14 januari 1983 tot en met 7 november 1988 (supra, punt 4308), door Heidelberger van 14 januari 1983 tot en met 12 augustus 1987 (supra, punt 4324), door Lafarge van 14 januari 1983 tot en met 19 mei 1989 (supra, punt 4328) en door Italcementi van 19 maart 1984 tot en met 3 april 1992 (supra, punt 4380).

4794 Gelet op de verificaties die de Commissie tussen april 1989 en juli 1990 bij verzoeksters heeft verricht, op de tot hen gerichte verzoeken om inlichtingen en op de betekening van de PvB in november 1991, was de bevoegdheid van de Commissie om hun voor hun deelneming aan de inbreuk op de markt van grijs cement een geldboete op te leggen, ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking niet verjaard.

4795 Het argument van verzoeksters moet dan ook worden afgewezen.

4796 In de tweede plaats stelt Aalborg, dat zij van de Commissie geen verzoeken om inlichtingen heeft ontvangen en dat bij haar geen verificaties zijn verricht op grond van de artikelen 11 en 14 van verordening nr. 17. Voor zover de procedure op haar betrekking had, is die ingeleid met de verzending van de PvB, die zij heeft ontvangen op 27 november 1991. Volgens haar mocht krachtens de artikelen 1 en 2 van verordening nr. 2988/74 aan haar dus geen enkele sanctie worden opgelegd, aangezien het laatste bewijs van haar deelneming aan de inbreuk dateert van 9 september 1986 (vergadering van de delegatiehoofden te Baden-Baden), meer dan vijf jaar voordat zij de PvB ontving.

4797 Er is evenwel vastgesteld, dat Aalborg van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 ononderbroken heeft deelgenomen aan de inbreuk waarvoor bij artikel 9 van de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd (supra, punt 4332). Zonder dat uitspraak behoeft te worden gedaan over de gegrondheid van verzoeksters betoog dat het bij sommige adressaten van de bestreden beschikking verrichte onderzoek de verjaring ten aanzien van haar niet heeft gestuit, volstaat de opmerking dat de verjaring hoe dan ook is gestuit in november 1991, toen de PvB aan Aalborg is betekend. Krachtens de artikelen 1 en 2 van verordening nr. 2988/74 was de bevoegdheid van de Commissie om Aalborg voor haar deelneming aan de betrokken inbreuk een geldboete op te leggen, ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking dus nog niet verjaard.

4798 Het argument van Aalborg moet dan ook worden afgewezen.

4799 In de derde plaats stelt Unicem dat de verificatiebeschikking die de verjaring ten aanzien van haar heeft gestuit, is vastgesteld op 24 oktober 1989. Overeenkomstig artikel 1, lid 1, sub b, van verordening nr. 2988/74 zouden de haar verweten onrechtmatige handelingen van vóór 24 oktober 1984 dus zijn verjaard.

4800 Evenwel is vastgesteld, dat niet is aangetoond dat Unicem vóór 9 september 1986 heeft deelgenomen aan de inbreuk waarvoor bij artikel 9 van de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd (supra, punten 4243-4247 en 4338). Het onderzoek van haar argument is dan ook zonder voorwerp geraakt.

4801 In de vierde plaats stelt Cementir, dat de feiten in verband met de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 7 november 1984, waaraan zij heeft deelgenomen, zijn verjaard krachtens verordening nr. 2988/74. Zij herinnert er vervolgens aan, dat de enige vergadering van de delegatiehoofden waaraan zij heeft deelgenomen en tijdens welke informatie over de prijzen is uitgewisseld, dateert van 14 januari 1983. De in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk duurde wat haar betreft dus niet langer dan één dag. De haar in dat verband verweten feiten zouden dan ook zijn verjaard.

4802 Er zij evenwel aan herinnerd, dat de deelneming van Cementir aan de onrechtmatige gedragingen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 7 november 1984 een uitvloeisel was van haar ononderbroken deelneming van 14 januari 1983 tot en met 3 april 1992 aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk (supra, punt 4401), waarvoor haar bij artikel 9 een geldboete is opgelegd. Krachtens verordening nr. 2988/74 was de bevoegdheid van de Commissie om haar die geldboete op te leggen op het tijdstip van de vaststelling van de bestreden beschikking nog niet verjaard. Het argument van Cementir moet dan ook worden afgewezen.

4803 Uit een en ander volgt, dat het onderzochte middel moet worden afgewezen.

V — *De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het beginsel van gelijke behandeling en van het evenredigheidsbeginsel en kennelijke beoordelingsfouten met betrekking tot de duur van de in aanmerking genomen inbreuk op de markt van grijs cement*

4804 Alle in punt 4720 supra genoemde verzoeksters stellen, dat de Commissie de duur van hun onrechtmatig gedrag verkeerd heeft beoordeeld toen zij de in artikel 9 van de bestreden beschikking bedoelde geldboeten vaststelde.

4805 Asland, Italcementi en Uniland betwisten de datum die voor hen als aanvangsdatum van de inbreuk in aanmerking is genomen.

4806 Verzoeksters verwijten de Commissie in het bijzonder, dat zij geen rekening heeft gehouden met de duur van hun eigen deelneming aan de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuken. Volgens hen zijn zij willekeurig voor de inbreuk verantwoordelijk gesteld tot en met 26 maart 1993. Volgens sommige verzoeksters geldt die datum niet voor hen. Unicem, Italcementi, Holderbank en Blue Circle beklemtonen, dat die datum overeenstemt met de formele ontbinding van Interciment door haar enige aandeelhouder Holderbank, zodat er geen enkel verband is met de duur van de in de bestreden beschikking vastgestelde inbreuken. Valenciana, Irish Cement, Cimpor, Secil en Hornos Ibéricos stellen, dat de inbreuk betreffende de oprichting van Interciment hun niet ten laste wordt gelegd. Cementir

herinnert eraan, dat zij niets van doen had met de overeenkomst tot oprichting van Interciment. Bovendien was die overeenkomst hooguit een uitvoeringsmaatregel van de ETF, die geheel los stond van de structuur en de activiteiten van Cembureau.

4807 Verzoeksters vorderen, dat de hun opgelegde geldboete wordt verlaagd met inachtneming van de werkelijke duur van hun deelneming aan de inbreuk.

4808 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat wat de markt van grijs cement betreft, aan de ondernemingen geldboeten zijn opgelegd wegens hun deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk, namelijk de Cembureau-overeenkomst.

4809 In paragraaf 65, punt 4, eerste alinea, stelt de Commissie: „De inbreuk is van lange duur geweest."

4810 Volgens haar ving de inbreuk aan op 14 januari 1983 (hetzelfde punt, tweede alinea). Dat is de datum van de vergadering van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten. Om de in de derde alinea van dat punt genoemde redenen neemt de Commissie voor het begin van de deelneming van sommige in punt 4720 supra genoemde verzoeksters evenwel een latere datum in aanmerking. Ten aanzien van Asland, Hornos Ibéricos, Uniland, Valenciana, Cimpor en Secil wordt 1 januari 1986 in aanmerking genomen, ten aanzien van Holderbank 28 mei 1986 en ten aanzien van Aker en Euroc 9 juni 1986.

4811 Hoewel de Commissie in staat is de aanvangsdatum van de inbreuk die door de Cembureau-overeenkomst wordt gevormd, vast te stellen, is zij niet zeker ervan dat de inbreuk werkelijk ooit is gestaakt. Zij kan derhalve geen einddatum van de inbreuk vaststellen. Aangezien zij meent, dat de laatste klaar aan de dag tredende en haar bekend zijnde manifestatie van de Cembureau-overeenkomst wordt gevormd door de ontbinding van Interciment op 26 maart 1993, neemt zij die datum voor de vaststelling van de periode waarvoor de geldboete dient te gelden (vierde alinea).

4812 In paragraaf 65, punt 10, verduidelijkt zij, dat zij bij de vaststelling van het bedrag van de geldboete van Asland, Hornos Ibéricos, Uniland, Valenciana, Cimpor, Secil, Holderbank, Aker en Euroc rekening heeft gehouden met hun minder lange deelneming aan de inbreuk.

4813 Blijkens de gegevens die zij het Gerecht in juli 1998 heeft meegedeeld (supra, punt 4738), heeft zij de duur van de inbreuk berekend in maanden. De ondernemingen die volgens haar de gehele in aanmerking genomen periode, van 14 januari 1983 tot en met 26 maart 1993, aan de

Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen, zijn aldus voor een periode van 122 maanden verantwoordelijk gesteld voor de inbreuk. De duur van de inbreuk is voor Asland, Hornos Ibéricos, Uniland, Valenciana, Cimpor en Secil vastgesteld op 86,5 maanden, voor Holderbank op 82 maanden, en voor Aker en Euroc op 81,5 maanden.

4814 De betrokken inbreuk is aangetoond:

— wat CBR betreft, van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 (supra, punt 4288), zijnde 29 maanden;

— wat Ciments luxembourgeois, Aalborg en Irish Cement betreft, van 14 januari 1983 tot en met 31 december 1988 (supra, respectievelijk punten 4304, 4332 en 4365), zijnde 71,5 maanden;

— wat Dyckerhoff betreft, van 14 januari 1983 tot en met 7 november 1988 (supra, punt 4308), zijnde 70 maanden;

— wat Vicat betreft, van 11 mei 1983 tot en met 23 april 1986 (supra, punt 4316), zijnde 35,5 maanden;

— wat Ciments français betreft, van 14 januari 1983 tot en met 17 februari 1989 (supra, punt 4320), zijnde 73 maanden;

— wat Heidelberger betreft, van 14 januari 1983 tot en met 12 augustus 1987 (supra, punt 4324), zijnde 55 maanden;

— wat Lafarge betreft, van 14 januari 1983 tot en met 19 mei 1989 (supra, punt 4328), zijnde 76 maanden;

— wat Unicem betreft, van 9 september 1986 tot en met 3 april 1992 (supra, punt 4341), zijnde 67 maanden;

— wat Valenciana betreft, van 1 januari 1986 tot en met 13 mei 1987 (supra, punt 4344), zijnde 16,5 maanden;

— wat Asland betreft, van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 (supra, punt 4352), zijnde 12 maanden;

— wat Uniland betreft, van 9 september 1986 tot en met 7 november 1988 (supra, punt 4357), zijnde 26 maanden;

— wat Cimpor en Secil betreft, van 1 januari 1986 tot en met 24 april 1989 (supra, respectievelijk punten 4368 en 4371), zijnde 40 maanden;

— wat Italcementi betreft, van 19 maart 1984 tot en met 3 april 1992 (supra, punt 4380), zijnde 96,5 maanden;

— wat Holderbank betreft, van 28 mei 1986 tot en met 7 november 1988 (supra, punt 4384), zijnde 29,5 maanden;

— wat Hornos Ibéricos betreft, van 1 januari 1986 tot en met 19 mei 1989 (supra, punt 4387), zijnde 40,5 maanden;

— wat Aker en Euroc betreft, van 9 juni 1986 tot en met 7 november 1988 (supra, punten 4393 en 4397), zijnde 29 maanden;

— wat Cementir betreft, van 14 januari 1983 tot en met 3 april 1992 (supra, punt 4401), zijnde 110,5 maanden;

— wat Blue Circle betreft, van 18 november 1983 tot en met 7 november 1988 (supra, punt 4406), zijnde 59,5 maanden;

— wat Halkis betreft, van 18 november 1983 tot en met 1 september 1986 (supra, punt 4416), zijnde 33,5 maanden.

4815 De aan die verzoeksters opgelegde geldboete zal dan ook naar evenredigheid moeten worden verlaagd (infra, punt 5115), met dien verstande, dat de geldboete voor elk van hen zal worden teruggebracht tot de verhouding van de reële duur van hun deelneming en de totale duur van 122 maanden, overeenkomstig de berekeningsmethode die de Commissie heeft toegepast voor de adressaten van de bestreden beschikking wier deelneming zij niet voor de gehele betrokken periode in aanmerking heeft genomen.

VI — *De middelen inzake schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel met betrekking tot de duur van de in aanmerking genomen inbreuk op de markt van wit cement*

4816 Dyckerhoff verwijt de Commissie, dat zij bij de vaststelling van de in artikel 10 van de bestreden beschikking bedoelde geldboeten niet de duur van de door elke onderneming begane inbreuk heeft beoordeeld.

4817 Dyckerhoff voert tot staving van haar bezwaar evenwel geen enkel argument aan dat de vaststelling van de Commissie weerlegt, dat zij gedurende de gehele in artikel 7 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen periode, namelijk van 6 mei 1982 tot en met 26 mei 1988, aan de inbreuk op de markt van wit cement heeft deelgenomen. Bij de vaststelling van de geldboete mocht de Commissie dus die duur van de inbreuk in aanmerking nemen.

4818 Ciments français stelt, dat zij zich in oktober 1988 uit het WCC heeft teruggetrokken.

4819 De inbreuk op de markt van wit cement waarvoor een sanctie is opgelegd, is evenwel in aanmerking genomen tot en met 26 mei 1988 (bestreden beschikking, artikel 7 en paragraaf 65, punt 4, laatste alinea). Het betoog van Ciments français is dus niet relevant.

4820 De onderzochte middelen moeten dan ook worden afgewezen.

VII — *De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten bij de beoordeling van de ernst van de inbreuk op de markt van grijs cement*

4821 Sommige verzoeksters betwisten de factoren die de Commissie in paragraaf 65, punt 5, van de bestreden beschikking aanvoert tot staving van haar bewering dat de inbreuk in verband met de Cembureau-overeenkomst bijzonder ernstig was. Eén argument heeft betrekking op de in paragraaf 65, punt 6, in aanmerking genomen verzachtende omstandigheid. Sommige verzoeksters voeren omstandigheden aan die de Commissie bij de beoordeling van de zwaarte van die inbreuk over het hoofd heeft gezien.

In paragraaf 65, punt 5, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen verzwarende omstandigheden

4822 In paragraaf 65, punt 5, van de bestreden beschikking verklaart de Commissie:

„Bij de vaststelling van het bedrag van de geldboeten heeft de Commissie het feit in aanmerking genomen, dat de inbreuk welke door het ‚Cembureau Agreement or Principle' en door de verschillende acties voor de tenuitvoerlegging van deze overeenkomst gevormd wordt, van bijzondere ernst is, en derhalve aanzienlijke geldboeten rechtvaardigt, zulks om de volgende redenen:

— de heimelijke verstandhouding inzake de verdeling van markten en de uitwisseling van gegevens hiertoe vormt op zich een zeer ernstige beperking van de concurrentie;

— de cementmarkt is een primaire industriesector, die van groot belang is voor de bouwnijverheid en voor de economie in het algemeen;

— de ondernemingen en de ondernemersverenigingen die aan de inbreuken hebben deelgenomen, nemen vrijwel de gehele gemeenschappelijke cementmarkt voor hun rekening, een markt die overigens geen nieuwkomers telt;

— de heimelijke verstandhouding is geïnstitutionaliseerd in het kader van internationale organisaties of vergaderingen en van bilaterale of multilaterale contacten met als doel de cementmarkt te reguleren en te organiseren;

— ondanks het feit dat de heimelijke verstandhouding heeft plaatsgevonden binnen een institutioneel kader dat ook legitieme doelstellingen had hebben de ondernemingen, toen het ging om gedragingen die in strijd konden zijn met de mededingingsregels, blijk ervan gegeven hun handelingen en/of beslissingen geheim te willen houden (zie met name paragrafen 19 en 24-28). Ook al is men voornemens geweest bij de Commissie aanmelding te doen van bepaalde praktijken, is een dergelijke aanmelding nimmer gedaan (zie paragraaf 26)."

4823 In de eerste plaats verwijt Lafarge de Commissie, dat zij de zwaarte van de inbreuk ten onrechte globaal heeft beoordeeld. Zo de overwegingen in paragraaf 65, punt 5, van de bestreden beschikking al juist zijn, hebben zij enkel betrekking op de in artikel 1 bedoelde hoofdinbreuk. Zij zouden niet kunnen gelden voor de uitvoeringsmaatregelen.

4824 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de geldboeten in verband met de markt van grijs cement zijn opgelegd uit hoofde van de in artikel 1 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk. De in paragraaf 65, punt 5, genoemde verzwarende omstandigheden hebben dus juist op die inbreuk betrekking. Voor het overige verstrekt Lafarge in het kader van dit argument geen enkel gegeven tot staving van haar betoog dat die verzwarende omstandigheden niet kunnen gelden voor de uitvoeringsmaatregelen van die inbreuk. Haar argument moet dan ook worden afgewezen.

4825 In de tweede plaats betwist Lafarge de verklaring van de Commissie, dat de cementmarkt een primaire industriesector is, die van groot belang is voor de bouwnijverheid (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 5, tweede streepje). Volgens haar vertegenwoordigt die markt naar waarde slechts een miniem percentage.

4826 Redelijkerwijs kan evenwel niet worden betwist dat cement een essentieel product voor de bouwnijverheid en dus voor de economie in het algemeen is. Het argument van Lafarge moet dan ook worden afgewezen.

4827 In de derde plaats stelt Blue Circle, dat niets bewijst, dat de ondernemingen en verenigingen die aan de inbreuk hebben deelgenomen, vrijwel de gehele gemeenschappelijke cementmarkt voor hun rekening namen. Volgens hen wordt dit integendeel weersproken door het feit dat de Commissie de door haar tegen 18 Europese cementproducenten aangevoerde punten van bezwaar heeft ingetrokken (bestreden beschikking, paragraaf 4, punt 1).

4828 Bij de inbreuk in verband met de Cembureau-overeenkomst waren echter zowel de belangrijkste Europese cementproducenten, alle bedrijfstakverenigingen die de markten van de Gemeenschap vertegenwoordigen, als de Europese vereniging Cembureau betrokken. De Commissie mocht dus aannemen, dat de ondernemingen en ondernemersverenigingen die aan die inbreuk hebben deelgenomen, „vrijwel de gehele gemeenschappelijke cementmarkt voor hun rekening" namen

(bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 5, derde streepje). Het argument van Blue Circle moet dan ook worden afgewezen.

4829 In de vierde plaats wijst Cementir de bewering af, dat de heimelijke verstandhouding is geïnstitutionaliseerd in het kader van internationale organisaties. De beroepsverenigingen waarbij zij was aangesloten, hadden volgens haar geen mededingingsverstorend doel.

4830 Er zij evenwel aan herinnerd, dat Cementir als rechtstreeks lid van Cembureau heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 7 november 1984 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten. In het kader van de overeenkomst inzake de ETF nam zij deel aan de gemeenschappelijke strategie om de invoer in West-Europa, met name uit Griekenland, te doen stoppen. Van 1984 tot 1988 nam zij deel aan het stelsel van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen binnen Cembureau, teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken. Derhalve kan de verzwarende omstandigheid van het geïnstitutionaliseerde karakter van de heimelijke verstandhouding tegen haar worden aangevoerd.

4831 Van haar kant verwijt Blue Circle de Commissie dat zij heeft vastgehouden aan iets wat van buiten de schijn van een geïnstitutionaliseerd kartel had, terwijl zij de nationale punten van bezwaar en de punten van bezwaar betreffende de Europees-Britse mededingingsregeling had ingetrokken.

4832 Dit argument kan niet worden aanvaard. Na onderzoek van de bestreden beschikking is immers gebleken, dat de Commissie ondanks die intrekking heeft aangetoond, dat het bij de heimelijke verstandhouding aan de uitvoering waarvan Blue Circle in het kader van de ETF en het EPC heeft deelgenomen op de markt van grijs cement, om een geïnstitutionaliseerde verstandhouding ging.

4833 In de vijfde plaats ontkennen Lafarge, Aker en Euroc dat er een strategie van geheimhouding bestond. Lafarge herinnert aan de onderhandelingen die sinds 1973 met de Commissie zijn gevoerd, met name over de kwestie van het systeem van pariteitspunten. Zij stelt ook, dat de acties die zijn ondernomen toen het probleem van de invoer van Grieks cement aan de dag was getreden, volgden op politieke stappen die er juist toe strekten de Commissie van dat probleem bewust te maken. Aker en Euroc stellen, dat de betrokken ondernemingen geen enkele reden hadden om hun activiteiten te verheimelijken, aangezien zij niet wisten dat die in strijd waren met artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Volgens hen wordt de bewering van de Commissie ook weerlegd door het grote aantal documenten dat zij tijdens de verificaties heeft verzameld.

4834 Unicem stelt dat de factoren die de Commissie in paragraaf 65, punt 5, vijfde streepje, van de bestreden beschikking vermeldt ter illustratie van de wens van partijen om hun activiteiten geheim te houden, niet op haar betrekking hebben.

4835 Cementir stelt, dat uit geen enkel stuk van het dossier blijkt, dat zij geheimhouding wenste.

4836 Er zij aan herinnerd, dat Aker, Euroc en Cementir het tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 eens waren met de gezamenlijke wil van de deelnemers om de sluiting van de Cembureau-overeenkomst geheim te houden (supra, punt 976).

4837 Lafarge, Unicem, Aker en Euroc hebben deelgenomen aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF en aan de maatregelen ter verdediging van de Italiaanse markt. Die verschillende maatregelen strekten ertoe, de destabiliserende invoer in West-Europa, met name uit Griekenland, te doen stoppen. Hoewel bij de uitwerking van het document van Zürich/Céligny was gesuggereerd, de Commissie in kennis te stellen van de daarvoor beoogde collectieve acties (bestreden beschikking, paragraaf 25, punt 7; document nr. 33.126/18779), heeft geen enkele onderneming kunnen aantonen, dat dit voor die maatregelen ook is gebeurd.

4838 Lafarge, Aker en Euroc waren ook partij bij de overeenkomst tot oprichting van Interciment. Hoewel in verschillende juridische adviezen werd aangeraden deze overeenkomst wegens haar duidelijk onrechtmatige doelstelling bij de Commissie aan te melden, is dat nooit gebeurd (supra, punt 2984).

4839 Uit een en ander volgt, dat de Commissie tegen Lafarge, Unicem, Aker, Euroc en Cementir de verzwarende omstandigheid in aanmerking mocht nemen, dat zij de begane inbreuken wilden verheimelijken.

In paragraaf 65, punt 6, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen verzachtende omstandigheid

4840 In paragraaf 65, punt 6, van de bestreden beschikking verklaart de Commissie:

„Bij de vaststelling van het bedrag van de boeten heeft de Commissie rekening gehouden met het feit dat de communautaire ondernemingen in de beschouwde periode te kampen hebben gekregen met toegenomen, plotse cementinvoerstromen op een moment waarop de communautaire bedrijfstak grote moeite had om uit de slechte conjunctuur te geraken."

4841 Volgens Lafarge kan zij niet beoordelen, welke invloed deze verzachtende omstandigheid heeft gehad bij de berekening van de haar opgelegde geldboete.

4842 Dit argument moet worden afgewezen. De Commissie is immers niet verplicht bij de vaststelling van de geldboeten aan te geven welke factoren zij bij de beoordeling van de ernst van de inbreuk in aanmerking neemt.

Niet in aanmerking nemen van bepaalde verzachtende omstandigheden

A — Omvang en invloed op de markt van de onderneming die de inbreuk beging

4843 Vicat, Uniland, Irish Cement, Cimpor, Secil, Hornos Ibéricos en Cementir verwijten de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met het feit, dat zij wegens hun geringe omvang, marktaandeel en omzet slechts weinig invloed hadden op de markt.

4844 Onder verwijzing naar het arrest Boël/Commissie, reeds aangehaald in punt 1353 (punt 131), voegt Vicat daaraan toe, dat enkel familieleden aandeelhouder zijn, en dat zij niet behoort tot een grote economische eenheid. Irish Cement preciseert dat zij niet door een andere Europese onderneming wordt gecontroleerd noch zelf een onderneming controleert. Cementir stelt, dat zij geen banden met cementproducenten in andere landen heeft.

4845 Er zij aan herinnerd, dat tot de factoren die in aanmerking moeten worden genomen voor de vaststelling van de ernst van een inbreuk, kunnen behoren de omvang en de economische macht van de onderneming en derhalve de invloed die deze op de markt kon uitoefenen (zie arresten Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punten 120 en 129, en IAZ e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 1320, punt 52).

4846 In casu blijkt uit de gegevens die de Commissie het Gerecht heeft meegedeeld (supra, punt 4738), dat zij de ondernemingen een geldboete heeft opgelegd die was berekend op basis van hun omzet. Uit die gegevens blijkt ook dat Vicat, Uniland, Irish Cement, Cimpor, Secil, Hornos Ibéricos en Cementir een geldboete is opgelegd die is berekend op basis van hun eigen omzet, terwijl aan ondernemingen die tijdens de betrokken periode aan het hoofd stonden van een groep, een geldboete is opgelegd die is berekend op basis van hun geconsolideerde omzet. De aan de ondernemingen opgelegde geldboeten zijn derhalve gebaseerd op hun omvang, hun economische macht en dus hun invloed op de markt.

4847 Wie aandeelhouder is, is bij de vaststelling van de geldboete niet relevant voor de beoordeling van de ernst van de door een onderneming begane inbreuk.

4848 Ten slotte heeft het Gerecht in het door Vicat aangevoerde arrest Boël/Commissie, reeds aangehaald in punt 1353, enkel de ongelijke behandeling gecorrigeerd waarvan de betrokken onderneming het slachtoffer was, vergeleken met ondernemingen ten aanzien waarvan de Commissie, hoewel de economische eenheden waartoe zij behoorden niet minder machtig waren dan die waartoe eerstgenoemde onderneming behoorde, een verzachtende omstandigheid in aanmerking had genomen op grond dat hun onrechtmatig gedrag de mededinging slechts in geringe mate verstoorde omdat zij niet tot een machtige economische eenheid behoorden (punten 131 en 132 van het arrest). Vicat kan dat arrest dus niet aanvoeren om te stellen, dat de Commissie de in de rechtspraak ontwikkelde beginselen heeft geschonden door haar geldboete niet te verlagen op grond van het feit dat zij niet tot een machtige economische eenheid behoorde.

4849 Derhalve moet het betoog van verzoeksters worden afgewezen.

4850 Volgens Ciments luxembourgeois is de haar opgelegde geldboete volstrekt onbillijk, aangezien zij in 1991 een omzet had van 1 764 000 000 LUF.

4851 Voor zover met dit argument aan de Commissie wordt verweten dat zij Ciments luxembourgeois een geldboete heeft opgelegd die onevenredig was in vergelijking met haar geringe omzet, moet het om de in punt 4846 supra genoemde redenen worden afgewezen.

B — Geen of onbeduidende mededingingsverstorende gevolgen van de inbreuken

4852 Sommige verzoeksters verwijten de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met het feit dat de hun verweten onrechtmatige gedragingen geen of althans slechts onbeduidende daadwerkelijke of potentiële mededingingsverstorende gevolgen hadden.

4853 Vicat beklemtoont, dat de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging slechts uiterst geringe mededingingsverstorende gevolgen had wegens de geringe representativiteit van de twee betrokken ondernemingen en haar beperkte verkoop in het door haar contacten met Buzzi bestreken gebied. Zij verwijt de Commissie, dat zij geen analyse heeft verricht van de markt en van de mate waarin de mededinging op de regionale markt van Zuid-Frankrijk werd beïnvloed.

4854 Aalborg en Italcementi verwijten de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met het feit dat hun deelneming aan de inbreuk geen enkel gevolg had op de markt. Italcementi voegt daaraan toe, dat indien de Commissie haar deelneming niet in aanmerking had genomen, de Cembureau-overeenkomst, gelet op de kenmerken van de Italiaanse markt en haar eigen gedrag, dezelfde aard, omvang, duur en gevolgen zou hebben gehad als die welke in de bestreden beschikking worden beschreven.

4855 Unicem verwijt de Commissie, dat zij niet heeft erkend, dat haar gedrag de consumenten geen schade heeft berokkend. Dat gedrag heeft immers niet belet, dat de invoer van Grieks cement in Italië tussen 1986 en 1991 voortdurend is gestegen.

4856 Volgens Asland zegt de bestreden beschikking niets over de werkelijke gevolgen van de vastgestelde inbreuk. Zij verwijt de Commissie, dat zij die gevolgen niet heeft onderzocht en aldus een belangrijke factor voor de beoordeling van de ernst van de betrokken gedragingen niet in aanmerking heeft genomen. Haars inziens had de Commissie na een dergelijke analyse geconstateerd, dat het intracommunautaire handelsverkeer in cement sinds 1985 was toegenomen.

4857 Irish Cement beklemtoont, dat haar deelneming aan de in de bestreden beschikking bedoelde uitwisseling van informatie over de prijzen geen mededingingsverstorende gevolgen had.

4858 Cimpor verwijt de Commissie, dat zij de werkelijke gevolgen van haar deelneming aan de inbreuk niet heeft vergeleken met die van de deelneming van de andere betrokken ondernemingen.

4859 Secil verwijt de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met de werkelijke gevolgen van haar deelneming aan de inbreuk.

4860 Volgens Cementir heeft de Commissie, door geen rekening te houden met de bijzondere kenmerken van de cementmarkt, niet vastgesteld, dat de eventuele beperkingen ten gevolge van de vastgestelde inbreuken wegens de aard zelf van de concurrentieverhoudingen op die markt noodzakelijkerwijs marginaal waren, en beperkt bleven tot een vermindering van de handel die mogelijk zou zijn geweest in de grensgebieden tussen de regionale markten.

4861 Blue Circle verwijt de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met het feit, dat tijdens de periode van de inbreuk het intracommunautaire handelsverkeer sterk is toegenomen en dat

de invoer van cement in het Verenigd Koninkrijk was gestegen ondanks de belangrijke beperkingen die onafhankelijk van elk onrechtmatig gedrag voor die invoer bestonden.

4862 Er zij aan herinnerd, dat voor de vaststelling dat een overeenkomst in strijd is met artikel 85, lid 1, van het Verdrag, niet is vereist dat wordt vastgesteld, dat de betrokken overeenkomst de mededinging verstoort. De vaststelling dat die overeenkomst een mededingingsverstorend doel heeft, volstaat om haar in strijd met die verdragsbepaling te verklaren (zie in punt 837 supra aangehaalde rechtspraak).

4863 Met betrekking tot geldboeten kan de beoordeling van de gevolgen van een inbreuk relevant zijn, wanneer de Commissie zich voor de beoordeling van de zwaarte van de betrokken inbreuk op die gevolgen baseert en zij er niet in slaagt deze te bewijzen of goede redenen aan te voeren om daarmee rekening te houden.

4864 In casu zij erop gewezen, dat de Commissie in paragraaf 65, punt 5, van de bestreden beschikking niet op grond van het feit dat de Cembureau-overeenkomst mededingingsverstorende gevolgen had, concludeert dat die overeenkomst bijzonder ernstig was. Zij beklemtoont terecht, dat de heimelijke verstandhouding inzake de verdeling van markten en de uitwisseling van gegevens hiertoe op zich een zeer ernstige beperking van de concurrentie vormt (paragraaf 65, punt 5, eerste streepje).

4865 Wel is de Commissie blijkens paragraaf 65, punt 9, voor de beoordeling van de verantwoordelijkheid van elk van de betrokken ondernemingen met name uitgegaan van de gevolgen van de maatregelen waarmee zij de Cembureau-overeenkomst hebben toegepast. Zij rekende de zwaarste verantwoordelijkheid toe aan de ondernemingen die hebben deelgenomen aan maatregelen „met rechtstreekse gevolgen die tot compartimentering van de thuismarkten strekten" (hetzelfde punt, sub a). De verantwoordelijkheid van de ondernemingen die slechts hebben deelgenomen aan maatregelen om de productieoverschotten naar derde landen te kanaliseren, achtte zij daarentegen minder ernstig, op grond dat die maatregelen „minder ernstige gevolgen [hadden] voor de bescherming van de thuismarkten" (hetzelfde punt, sub b, eerste streepje).

4866 Deze laatste overwegingen kunnen evenwel niet als een analyse van de mededingingsverstorende gevolgen van de inbreuk worden beschouwd; een dergelijke analyse had de Commissie met concrete gegevens moeten staven. Zij vormen een door verzoeksters trouwens niet betwiste theoretische beoordeling van de gevolgen voor de mededinging die potentieel met die twee soorten maatregelen samenhangen.

4867 Het betoog van verzoeksters moet dan ook worden afgewezen.

C — Marktgedrag tijdens de betrokken periode

4868 Vicat verwijt de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met haar zelfstandige commerciële strategie, die met name is gericht op de ontwikkeling van een product waarvan zij de enige producent is, namelijk „Prompt".

4869 Een dergelijk element toont echter niet aan, dat Vicat heeft gepoogd zich aan de toepassing van de Cembureau-overeenkomst te onttrekken gedurende de periode van 11 mei 1983 tot en met 23 april 1986, tijdens welke zij bij die overeenkomst was aangesloten via haar deelneming aan de in artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging (supra, punt 4316). Haar argument moet dan ook worden afgewezen.

4870 Asland verwijt de Commissie, dat zij in de bestreden beschikking geen enkel belang hecht aan haar concurrentiegedrag tijdens de betrokken periode. Zij verwijst naar tabellen waaruit blijkt, dat de cementhandel tussen Spanje en de andere landen van de Gemeenschap tussen 1985 en 1991 voortdurend is toegenomen. Zij wijst ook met nadruk op haar deelneming in het kapitaal van Hispacement, een gemeenschappelijke dochteronderneming van verschillende Catalaanse producenten, die de cementhandel buiten de Catalaanse markt wil bevorderen.

4871 Er zij aan herinnerd dat de deelneming van Asland aan de Cembureau-overeenkomst slechts is aangetoond voor de periode van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987 (supra, punt 4352). De opmerkingen van Asland met betrekking tot de periode vóór 28 mei 1986 en na 31 mei 1987 zijn thans dus niet meer relevant.

4872 Bovendien bewijzen algemene gegevens die een constante stijging van de uitvoer van cement van Spanje naar andere landen van de Gemeenschap vanaf 1985 te zien geven, niet dat Asland zelf op de markt heeft geconcurreerd.

4873 Ten slotte verbood de Cembureau-overeenkomst niet alle intracommunautaire cementhandel. Zij beoogde enkel „wilde" uitvoer te beletten, die de markten kon destabiliseren. Zij sloot de traditionele of zelfs structurele uitvoer niet uit (supra, punt 1121).

4874 In die context kunnen de door Asland aangevoerde omstandigheden niet worden uitgelegd als een blijk van haar wens zich aan de toepassing van de Cembureau-overeenkomst te onttrekken gedurende de periode tijdens welke zij bij die overeenkomst was aangesloten.

4875 Het argument van Asland moet dan ook worden afgewezen.

4876 Cementir verwijt de Commissie, dat zij stelselmatig heeft geweigerd rekening te houden met haar werkelijke marktpolitiek tijdens de betrokken periode. Volgens haar heeft de Commissie evenmin aangetoond, dat de politiek van Cementir het resultaat was van de vastgestelde mededingingsregelingen. Haar deelneming aan de overeenkomsten met Calcestruzzi had geen enkel gevolg voor de invoer van Grieks cement, die vanaf 1987 sterk is gestegen, en kon dat volgens haar ook niet hebben.

4877 Cementir voert tot staving van haar betoog evenwel niets aan waaruit blijkt dat zij heeft gepoogd zich aan de toepassing van de Cembureau-overeenkomst te onttrekken gedurende de periode van 14 januari 1983 tot en met 3 april 1992 tijdens welke zij bij die overeenkomst was aangesloten. De sterke stijging van de invoer van Grieks cement in Italië kan in dat verband niet worden beschouwd als een blijk van haar wens om afstand te nemen van die overeenkomst (supra, punt 4401). Zij betekent hooguit, dat de maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst, waaraan Cementir — zoals in de punten 3283 tot en met 3290 en 3343 tot en met 3396 supra is vastgesteld — heeft deelgenomen nadat het probleem van de invoer van Grieks cement in West-Europa aan de dag was getreden, op de Italiaanse markt niet de verwachte gevolgen hadden. Het argument van Cementir moet dan ook worden afgewezen.

D — Ontbreken van voordeel uit de inbreuk

4878 Vicat en Ciments français verwijten de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met het feit dat zij uit de hun verweten inbreuken geen voordeel hebben getrokken.

4879 Lafarge stelt, dat de Commissie geen rekening heeft gehouden met de regels die zij zelf heeft vastgesteld, met name in haar *XXIe Verslag over het mededingingsbeleid*, volgens welke het financiële voordeel dat de betrokken ondernemingen uit de inbreuk hebben behaald, in de toekomst bepalend zou zijn bij de berekening van de geldboete.

4880 Irish Cement verwijt de Commissie, dat zij niet heeft aangetoond of zelfs heeft gepoogd aan te tonen, dat zij uit haar onrechtmatige activiteiten enig voordeel heeft behaald of heeft proberen te behalen.

4881 Dat een onderneming uit een inbreuk geen profijt heeft getrokken, kan de oplegging van een geldboete evenwel niet beletten, omdat deze anders haar preventieve werking zou verliezen (arrest van 6 april 1995, Ferriere Nord/Commissie, reeds aangehaald in punt 779, punt 53). Derhalve is de Commissie niet verplicht bij de vaststelling van de geldboeten aan te tonen, dat

de inbreuk de betrokken ondernemingen een onrechtmatig voordeel heeft opgeleverd, noch om desgevallend rekening te houden met het feit dat uit die inbreuk geen profijt is getrokken.

4882 Stellig kan het relevant zijn om te beoordelen welk onrechtmatig voordeel een inbreuk heeft opgeleverd, indien de Commissie specifiek op basis van een dergelijk voordeel de zwaarte van die inbreuk waardeert en/of de geldboete berekent.

4883 Dat is hier evenwel niet het geval. In paragraaf 65, punt 5, van de bestreden beschikking voert de Commissie het bestaan van een uit de Cembureau-overeenkomst voortvloeiend voordeel niet aan om te concluderen dat die inbreuk bijzonder zwaar was. Zoals reeds gezegd (supra, punt 4846), heeft zij de geldboeten berekend op basis van de omzet van de betrokken ondernemingen.

4884 Wat Lafarge betreft, zij daaraan nog toegevoegd, dat de Commissie in haar *XXIe Verslag over het mededingingsbeleid* (blz. 115) verklaart:

„Bij het vaststellen van de geldboete betrekt de Commissie alle relevante feiten van de zaak in haar overwegingen. In toenemende mate zal rekening worden gehouden met het financiële voordeel dat [de] betrokken ondernemingen uit de inbreuken op de mededingingsregels hebben behaald. In alle gevallen waar de Commissie de grootte van deze onrechtmatig verkregen winst — zij het niet steeds met volledige nauwkeurigheid — kan vaststellen, kan dit bedrag als uitgangspunt dienen voor het berekenen van de geldboete."

4885 Hiermee heeft de Commissie zich niet verplicht om voor de bepaling van de geldboete in alle omstandigheden het financiële voordeel in verband met de vastgesteld inbreuk aan te tonen, doch geeft zij enkel haar voornemen te kennen om deze factor zwaarder te laten wegen en als basis voor de berekening van de geldboeten te gebruiken, voor zover zij dit voordeel — al was het maar bij benadering — heeft kunnen bepalen. Dat is in casu niet het geval.

4886 Gelet op de voorgaande overwegingen, moeten de desbetreffende argumenten van Vicat, Lafarge en Irish Cement worden afgewezen.

E — Situatie van de cementmarkt tijdens de betrokken periode

4887 Irish Cement stelt, dat zij van 1982 tot 1986 het slachtoffer was van aanzienlijke dumping op haar thuismarkt door exporteurs uit derde landen, en dat zij naar aanleiding daarvan trouwens

bij de Commissie een klacht had ingediend. Hornos Ibéricos verwijt de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met de algemene situatie van de cementmarkt tijdens de betrokken periode.

4888 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de Commissie in paragraaf 65, punt 6, van de bestreden beschikking verklaart: „Bij de vaststelling van het bedrag van de boeten heeft de Commissie rekening gehouden met het feit dat de communautaire ondernemingen in de beschouwde periode te kampen hebben gekregen met toegenomen, plotse cementinvoerstromen op een moment waarop de communautaire bedrijfstak grote moeite had om uit de slechte conjunctuur te geraken."

4889 Toen zij in de loop van de procedure werd gevraagd deze bewering te verduidelijken, verklaarde zij (antwoord van 6 juli 1998 op een schriftelijke vraag van het Gerecht):

„De ‚toegenomen, plotse cementinvoerstromen' in paragraaf 65, punt 6, van de beschikking slaat op de invoer uit derde landen. Tijdens de periode van de inbreuk was er met name een omvangrijke invoer uit Tunesië, Turkije en Roemenië, waartegen antidumpingklachten zijn ingediend."

4890 Ter terechtzitting heeft Irish Cement gepreciseerd, dat zij doelde op de invoer uit Oost-Duitsland en Spanje.

4891 Dienaangaande zij opgemerkt, dat blijkens de verklaringen van de Commissie de voorbeelden in verband met de invoer uit Tunesië, Turkije en Roemenië niet exhaustief, maar enkel indicatief zijn.

4892 Bovendien moet elk deel van een beschikking, die een geheel vormt, met inachtneming van de andere delen worden gelezen (arresten Gerecht van 6 april 1995, Martinelli/Commissie, T-150/89, Jurispr. blz. II-1165, punt 66, en 11 december 1996, Van Megen Sports/Commissie, T-49/95, Jurispr. blz. II-1799, punt 51). De overwegingen in paragraaf 65, punt 6, van de bestreden beschikking moeten dan ook worden gelezen met inachtneming van de overwegingen in de uiteenzetting van de feiten, waarin wordt gesproken van de problemen die tijdens de door Irish Cement bedoelde periode werden veroorzaakt door de invoer uit Oost-Duitsland en Spanje (zie paragrafen 18, punten 2 en 3, en 19, punten 9 en 10).

4893 Gelet op hetgeen voorafgaat, moeten de argument van Irish Cement en Hornos Ibéricos worden afgewezen.

F — Wettige zelfverdediging

4894 Ciments français, Lafarge, Unicem, Hornos Ibéricos en Blue Circle verwijten de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met het feit, dat de maatregelen tegen de invoer van Grieks cement een vorm van wettige zelfverdediging waren als reactie op de oneerlijke mededingingsvoorwaarden waaronder die invoer plaatsvond. Zij verwijten de Commissie inertie en het feit dat haar acties tegen de destijds door de Griekse autoriteiten verstrekte steun aan de cementindustrie niet doeltreffend waren.

4895 Onder verwijzing naar het arrest AITEC e.a./Commissie, aangehaald in punt 2554 supra, stellen Ciments français, Unicem en Hornos Ibéricos, dat de Commissie de gevolgen van de invoer van Grieks cement niet juist heeft geanalyseerd. Verweerster zou aldus de moeilijkheden ten gevolge van die onrechtmatig gesubsidieerde invoer verkeerd hebben beoordeeld.

4896 Buiten hetgeen reeds in de punten 2556 tot en met 2559 supra is gezegd, zij er dienaangaande aan herinnerd, dat wat de markt van grijs cement betreft, aan die verzoeksters de in artikel 9 van de bestreden beschikking vastgestelde geldboete is opgelegd wegens de inbreuk in verband met de Cembureau-overeenkomst, die strekte tot eerbiediging van de thuismarkten en tot regeling van het cementverkeer van het ene land van de Gemeenschap naar het andere (supra, punt 1085).

4897 Hun betrokkenheid bij die inbreuk bestond geheel of ten dele uit onrechtmatige gedragingen die absoluut niets van doen hadden met het probleem in verband met de invoer van goedkoop Grieks cement, of waarvan de strekking het kader van dat probleem te buiten ging.

4898 Enerzijds heeft Unicem deelgenomen aan de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen teneinde de uitvoering van de Cembureau-overeenkomst te vergemakkelijken (artikel 2, lid 2). Lafarge heeft deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi inzake de verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk (artikel 3, lid 1, sub a). Ciments français en Lafarge waren betrokken bij overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen inzake de regulering van de cementleveringen tussen Duitsland en Frankrijk (artikel 3, lid 3, sub a). Ciments français, Lafarge, Hornos Ibéricos en Blue Circle hebben deelgenomen aan de continue onderling afgestemde feitelijke gedraging van het EPC inzake het onderzoek naar de situatie op de markten in de Gemeenschap, de verdeling van de markten van derde landen, de vaststelling van de prijzen van voor de ‚grote export' bestemde producten, de uitwisseling van geïndividualiseerde gegevens betreffende de beschikbaarheden voor de uitvoer en over de naar de derde landen verrichte uitvoer met het oogmerk binnendringen van concurrenten op de respectieve nationale markten in de Gemeenschap te voorkomen (artikel 6).

4899 Anderzijds hebben de maatregelen in het kader van de overeenkomst inzake de ETF weliswaar het licht gezien na de dreiging in verband met de invoer van goedkoop cement uit Griekenland, maar verschillende van die maatregelen hadden een onrechtmatig doel dat het kader van die zaak te buiten ging. Zo werd met de overeenkomst tot oprichting van de ETF beoogd, ervoor te

zorgen dat er een einde kwam aan het binnendringen van goedkoop cement dat de Europese markten zou kunnen destabiliseren (supra, punt 2560). De overeenkomst tot oprichting van Interciment had tot doel, jegens de landen die de stabiliteit van de markten in de lidstaten bedreigden, overredings- en ontmoedigingsmaatregelen uit te voeren (artikel 4, lid 2).

4900 Ten slotte zij met betrekking tot de in artikel 4, lid 3, bedoelde maatregelen beklemtoond, dat een onderneming niet kan stellen dat een mededingingsregeling waaraan zij heeft deelgenomen een defensief karakter had, wanneer zij niet met het gemeenschapsrecht verenigbare maatregelen heeft gebruikt om de markten van de deelnemers tegen concurrentie uit andere lidstaten te beschermen (arrest van 6 april 1995, Baustahlgewebe/Commissie, reeds aangehaald in punt 415, punt 148).

4901 Het betoog van verzoeksters moet dan ook worden afgewezen.

G — Medewerking tijdens de administratieve procedure

4902 Lafarge en Valenciana stellen dat zij tijdens de administratieve procedure met de Commissie hebben meegewerkt. Valenciana stelt dat zij de verificaties van de Commissie in haar kantoren heeft vergemakkelijkt, dat zij schriftelijke en mondelinge opmerkingen over de PvB heeft ingediend terwijl zij niet eens nauwkeurig wist wat haar werd verweten, en dat zij heeft deelgenomen aan de hoorzitting. Aker en Euroc stellen, dat zij de Commissie tijdens de administratieve procedure de door Ulestig (Scancem) opgestelde notulen van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 hebben doen toekomen. De Commissie vond dat stuk belangrijk genoeg om het aan alle adressaten van de PvB toe te zenden. Aker en Euroc voegen daaraan toe, dat zij één van hun belangrijkste bestuurders en de eerste voorzitter van Scancem hebben afgevaardigd naar de hoorzitting van maart 1993.

4903 Lafarge voert evenwel niets aan op basis waarvan de gegrondheid van haar betoog kan worden beoordeeld. Daarom alleen al moet haar argument worden afgewezen.

4904 Valenciana heeft niet meer gedaan dan de verplichtingen uitvoeren en de rechten uit te oefenen die voortvloeien uit de regeling die van toepassing is op het verloop van de administratieve procedure inzake inbreuken op het communautaire mededingingsrecht. Haar argument moet dus ook worden afgewezen (zie in die zin arrest Gerecht van 10 maart 1992, Solvay/Commissie, T-12/89, Jurispr. blz. II-907, punten 341 en 342). Om dezelfde redenen moet ook het argument worden afgewezen dat Aker en Euroc aan de aanwezigheid van één van hun belangrijkste bestuurders en van de eerste voorzitter van Scancem tijdens de hoorzitting van maart 1993 ontlenen.

4905 Aker en Euroc hebben bij hun antwoord op de PvB (bijlage 3, document 15) inderdaad de door Ulestig (Scancem) opgestelde notulen van de ETF-vergadering van 19 augustus 1986 gevoegd, die de Commissie verschillende keren aanhaalt bij de uiteenzetting van de feiten (paragrafen 25, punten 14-20, 27, punt 3, en 28, punten 3, 15-18 en 22) en de juridische beoordeling (paragrafen 53, punten 7 en 8, 55, punt 1, en 56, punten 5, 8, 11 en 13) van de ETF.

4906 Uit hun antwoord op de PvB (punten 6.3.5.7 en 6.3.5.16) blijkt evenwel, dat zij dat stuk niet zozeer aan de Commissie hebben doen toekomen om de vaststelling van de door de Commissie in de PvB in aanmerking genomen punten van bezwaar te vergemakkelijken, doch veeleer om de betrokkenheid van Aker en Euroc bij de inbreuk inzake de overeenkomst tot oprichting van Interciment te ontkennen. Onder die omstandigheden moet worden aangenomen, dat de Commissie geen beoordelingsfout heeft gemaakt door dit gegeven niet als een verzachtende omstandigheid in aanmerking te nemen bij de vaststelling van de geldboete van die twee verzoeksters. Hun argument moet dus ook worden afgewezen.

H — Streven het communautaire mededingingsrecht te eerbiedigen

4907 Lafarge verwijt de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met de houding van de vervolgde ondernemingen, die er tijdens de betrokken periode steeds naar hebben gestreefd wettig te handelen, zoals zou blijken uit de talrijke verwijzingen naar de eisen van het communautaire mededingingsrecht in de door de Commissie in beslag genomen stukken.

4908 Dat argument doet echter niet af aan het bestaan en de zwaarte van de inbreuken op de markten van grijs en wit cement. Op grond daarvan kan evenmin worden voorbijgegaan aan de in de punten 4836 tot en met 4838 supra bedoelde gegevens waaruit blijkt, dat de deelnemers aan de inbreuk, en met name Lafarge, sommige onrechtmatige gedragingen in het kader van de Cembureau-overeenkomst geheim wilden houden.

4909 Unicem betoogt dat zij, zodra zij op de hoogte was gebracht van het belang van het communautaire mededingingsrecht, een gedragscode voor haar personeel heeft vastgesteld.

4910 Ofschoon het inderdaad belangrijk is dat Unicem maatregelen heeft getroffen om te beletten dat haar personeelsleden in het vervolg nog nieuwe inbreuken op het communautaire mededingingsrecht zouden plegen, doet dat niet af aan het bestaan en de zwaarte van de tegen haar in aanmerking genomen inbreuk (zie met name arrest van 17 december 1991, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 140, punt 357, en arrest ICI/Commissie, T-13/89, reeds aangehaald in punt 323, punt 395).

I — Nieuw vraagstuk

4911 Lafarge verwijt de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met haar praktijk om geen of slechts lage geldboeten op te leggen, wanneer zij zich voor het eerst uitspreekt over de werking van een bepaalde communautaire markt, zoals hier het geval is.

4912 Volgens Dyckerhoff dient geen geldboete te worden opgelegd wanneer er sprake is van een juridische situatie die door de administratieve praktijk nog niet is verduidelijkt. In casu was de opvatting van de Commissie betreffende de onrechtmatigheid van samenwerking jegens derde landen in het kader van het WCC volstrekt nieuw of althans niet te voorzien voor de ondernemingen.

4913 Inderdaad kunnen de Commissie en de gemeenschapsrechter er bij het bepalen van de hoogte van de geldboete in bepaalde omstandigheden rekening mee houden, dat ten tijde van de omstreden feiten de gewraakte gedragingen in de beschikkingspraktijk van de Commissie niet duidelijk als zodanig waren gedefinieerd (arresten AKZO/Commissie, reeds aangehaald in punt 323, punt 163, en Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 143). Of het om een nieuw vraagstuk gaat, moet evenwel niet worden beoordeeld met inachtneming van de betrokken economische sector, doch van de juridische aspecten van de vastgestelde inbreuk.

4914 In casu was zowel op de markt van grijs cement als op die van wit cement de inbreuk waarvoor een sanctie is opgelegd, een uitvloeisel van een overeenkomst tot eerbiediging van de thuismarkten. Dat een dergelijke overeenkomst indruist tegen de mededingingsregels staat uitdrukkelijk in artikel 85, lid 1, sub c, van het Verdrag en is in vaste rechtspraak bevestigd. Verzoeksters wisten dus dat hun gedragingen onwettig waren.

4915 Hun argument dat het bij de in de bestreden beschikking bedoelde vraagstukken om nieuwe vragen ging, moet dan ook worden afgewezen.

J — Europese cementindustrie als wereldleider

4916 Lafarge stelt, dat de Commissie geen rekening heeft gehouden met het feit, dat de Europese cementindustrie dankzij een efficiënt herstructureringsbeleid de belangrijkste cementindustrie ter wereld is geworden. Het lijkt haar niet te stroken met de doelstellingen van een communautair industriebeleid, waarvan het belang in artikel 130 EG-Verdrag (thans artikel 157 EG) is erkend, dat een gehele sector die door aanpassing een zware crisis te boven is weten te komen, wordt bestraft.

4917 Het belang bij de ontwikkeling van een geavanceerde industriële sector kan evenwel niet beletten dat hoge geldboeten worden opgelegd wegens zware inbreuken op het communautaire mededingingsrecht; anders zouden ondernemingen in sectoren die belangrijk zijn voor de Europese industrie en economie straffeloosheid worden gegarandeerd.

K — Bestaan van juridische en technische belemmeringen voor de intracommunautaire cementhandel

4918 Valenciana beklemtoont de juridische (inleiding van een antidumpingprocedure tegen Portlandcement uit Spanje) en technische (uiteenlopende nationale homologatieregels) belemmeringen waarmee zij zowel vóór als na de toetreding van Spanje tot de Gemeenschap te kampen had.

4919 Die gegevens doen echter niet af aan het bestaan, de zwaarte of de duur van de aan Valenciana verweten inbreuk. Zij rechtvaardigen dus geen verlaging van de geldboete.

L — Verschijnen van een nieuwe concurrent op de markt

4920 Irish Cement verwijt de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met het verschijnen van een nieuwe producent op de Ierse markt, namelijk Sean Quinn Cement Ltd, die in 1989 begon te produceren ten noorden van de grens tussen Ierland en Noord-Ierland.

4921 Dat feit dateert evenwel van na 31 december 1988, de datum die het Gerecht als einde van de deelneming van Irish Cement aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk in aanmerking neemt (supra, punten 4365 en 4366). De juistheid van de bewering van Irish Cement behoeft derhalve niet meer te worden onderzocht.

M — Ontbreken van fiscale aftrekbaarheid van de geldboeten

4922 Volgens Italcementi is de haar opgelegde geldboete buitensporig hoog, nu niet in aanmerking is genomen dat geldboeten in Italië niet fiscaal aftrekbaar zijn.

4923 Bij de vaststelling van de geldboeten behoeft de Commissie evenwel geen rekening te houden met verschillen tussen de nationale belastingvoorschriften (arrest Hof van 15 juli 1970, Buchler/Commissie, 44/69, Jurispr. blz. 733, punt 51).

N — Financiële situatie van de overtreder

4924 Halkis stelt dat de haar opgelegde geldboete haar draagkracht overtreft en haar in een dramatische financiële situatie dreigt te brengen, aangezien zij aan de regeling van de bijzondere liquidatie is onderworpen. In repliek voegt zij daaraan toe, dat ofschoon de liquidatie van na de vaststelling van de bestreden beschikking dateert, zij ten gevolge van beschikking 91/144 betreffende de haar door de Griekse regering verleende steun vanaf toen in een zeer moeilijke financiële situatie terecht is gekomen.

4925 De Commissie is evenwel niet verplicht, bij de vaststelling van een geldboete rekening te houden met de deficitaire financiële situatie van een onderneming, omdat anders een ongerechtvaardigd concurrentievoordeel zou worden verschaft aan de ondernemingen die het minst zijn aangepast aan de eisen van de markt (arrest IAZ e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 1320, punt 55).

4926 Uit een en ander volgt, dat de onderzochte middelen niet kunnen worden aanvaard.

VIII — *De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten bij de beoordeling van de verantwoordelijkheid van elk van de ondernemingen voor de inbreuk op de markt van grijs cement*

4927 In de eerste plaats stelt Aalborg, dat het opleggen van een geldboete voor een inbreuk op artikel 85 van het Verdrag een individuele verantwoordelijkheid impliceert. Zij kan niet worden veroordeeld uit hoofde van een collectieve verantwoordelijkheid voor handelingen van derden. Volgens Blue Circle kan een onderneming niet verantwoordelijk worden gesteld voor een inbreuk waaraan zij niet heeft deelgenomen, ook al is die gepleegd op grond van een overeenkomst of een onderling afgestemde feitelijke gedraging waarbij zij betrokken was.

4928 Uit het onderzoek in de punten 4330 tot en met 4333 en 4403 tot en met 4407 supra blijkt evenwel, dat aan Aalborg en Blue Circle enkel een sanctie is opgelegd voor de feiten die hun individueel worden verweten in het kader van de in artikel 1 vastgestelde inbreuk. Hun betoog moet dan ook worden afgewezen.

4929 In de tweede plaats verwijt een groot aantal verzoeksters de Commissie, dat zij hun verantwoordelijkheid voor de inbreuk op de markt van grijs cement heeft beoordeeld op grond van abstracte en algemene criteria, zonder rekening te houden met hun persoonlijke betrokkenheid bij die inbreuk. Verschillende verzoeksters stellen, dat de Commissie geen rekening heeft gehouden met de rol die zij werkelijk hebben gespeeld in de hun ten laste gelegde bestanddelen van de inbreuk. Volgens sommigen had de Commissie rekening moeten houden met het beperkte aantal inbreuken dat zij in het kader van de Cembureau-overeenkomst hebben gepleegd en/of met de zwaarte van elke uitvoeringsmaatregel daarvan.

4930 CBR verwijt de Commissie, dat zij haar aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst heeft afgeleid uit het feit dat één van haar bestuurders als delegatiehoofd haar nationale vereniging had vertegenwoordigd tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van Cembureau van 14 januari 1983 en 19 maart en 7 november 1984. Het optreden van die bestuurder in het kader van zijn functie in FIC kan volgens haar echter niet aan CBR worden toegerekend. Bovendien wilde hij met zijn verklaringen tijdens deze vergaderingen van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 enkel verzekeren dat de acties die binnen Cembureau konden worden gevoerd, verenigbaar waren met artikel 85 van het Verdrag. De Commissie heeft gepoogd aan die bestuurder een belangrijke rol bij de sluiting en uitvoering van de Cembureau-overeenkomst toe te schrijven, terwijl de enige verklaring die hij heeft afgelegd, betrekking had op het systeem van pariteitspunten, waarvan de wettigheid in de bestreden beschikking niet wordt betwist. Verder stelt CBR dat haar rol in de ETF zeer beperkt was.

4931 Dyckerhoff verwijt de Commissie, dat zij zelfs niet beknopt heeft gewezen op haar ondergeschikte rol in de in artikel 3, lid 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk.

4932 Vicat merkt op, dat zij volgens de bestreden beschikking slechts aan één maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen, namelijk de in artikel 3, lid 1, sub c, in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedraging. Die inbreuk was trouwens minder ernstig dan de andere maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst. Vicat verwijt de Commissie, dat zij daarmee geen rekening heeft gehouden en haar op dezelfde voet heeft behandeld als andere ondernemingen die veel sterker bij de inbreuk betrokken waren, en dat zij niet heeft uiteengezet, waarom zij haar even streng meende te kunnen bestraffen als dergelijke ondernemingen. Haar situatie vergelijkend met die van Lafarge en Italcementi, concludeert zij dat haar per inbreuk een veel hogere geldboete is opgelegd dan die twee ondernemingen.

4933 Ciments français verklaart dat zij, via een lid van haar directie die als voorzitter van SFIC optrad, enkel heeft deelgenomen aan één van de drie vergaderingen van de delegatiehoofden

van Cembureau tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten. Verder stelt zij, dat zij slechts in zeer geringe mate betrokken was bij het overleg dat een gevolg was van de invoer van Grieks cement. Ten slotte was haar deelneming aan het EPC volgens haar te verwaarlozen, gelet op de onbeduidende rol die zij op de markten voor de „grote export" kon spelen.

4934 Heidelberger verwijt de Commissie, dat zij op grond van haar standpunt betreffende het bestaan van één enkele en continue overeenkomst geheel is voorbijgegaan aan de individuele rol van elke onderneming en voor de deelneming aan die overeenkomst een algemene geldboete heeft opgelegd. Deze geldboete zou dan ook moeten worden ingetrokken of althans verlaagd. Heidelberger was immers slechts in geringe mate betrokken bij de in de bestreden beschikking genoemde feiten. Haar worden slechts vijf van de in de bestreden beschikking genoemde onrechtmatige maatregelen ten laste gelegd. Bovendien nam zij slechts in veel geringere mate deel dan andere ondernemingen. Volgens haar bestond haar deelneming aan de betrokken feiten enkel uit een min of meer passieve aanwezigheid bij de besprekingen tijdens welke het tot mededingingsverstorende overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen is gekomen. Door haar een zo zware geldboete op te leggen heeft de Commissie haar rol in de Cembureau-overeenkomst geheel verkeerd gewaardeerd. Verder staat het beginsel van gelijke behandeling er haars inziens aan in de weg, dat aan een onderneming waaraan een onbeduidende deelneming aan een mededingingsregeling wordt verweten, een hogere geldboete wordt opgelegd dan aan een onderneming waaraan ernstiger feiten worden verweten.

4935 Volgens Aalborg heeft de Commissie het beginsel geschonden dat geldboeten evenredig moeten zijn aan de mate van verantwoordelijkheid en de strekking van de inbreuk. Zij verwijt de Commissie, dat zij haar verantwoordelijkheid en de zwaarte van haar inbreuk niet heeft vergeleken met die van de andere ondernemingen. Aalborg vergelijkt haar situatie met die van Ciments luxembourgeois en stelt, dat een zeer groot deel van haar geldboete te verklaren is door haar aanwezigheid tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 9 september 1986 te Baden-Baden. Zij verwijt de Commissie daarom, dat zij de redenen voor haar deelneming aan die vergadering — uitsluitend de indiening van een antidumpingklacht en lobbyactiviteiten met betrekking tot de Griekse staatssteun — niet grondig heeft onderzocht. Verder laakt zij, dat haar voor haar onopzettelijke deelneming aan in de bestreden beschikking in aanmerking genomen bestanddelen van de inbreuk een even zware sanctie wordt opgelegd als aan de meest betrokken ondernemingen.

4936 Unicem betoogt dat zij bij de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen slechts een louter passieve rol heeft gespeeld en slechts aan één van de veertien vergaderingen heeft deelgenomen die in het kader van de ETF tussen mei 1986 en mei 1987 zijn gehouden. Zij heeft nooit enig initiatief tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst genomen. Verder had zij niets van doen met bepaalde in de bestreden beschikking bedoelde gedragingen. Haar marginale rol bij de inbreuken was met name het gevolg van haar geringe belangstelling voor de internationale handel. Desondanks heeft de Commissie haar een geldboete opgelegd van dezelfde orde van grootte als is opgelegd aan ondernemingen die bij de gelaakte mededingingsverstorende gedragingen een beslissende rol speelden.

4937 Valenciana stelt dat de Commissie, door aan elke onderneming een globale geldboete op te leggen voor haar deelneming aan verschillende inbreuken op de markt van grijs cement, niet de

ernst van het onrechtmatige gedrag van elk van die ondernemingen heeft beoordeeld. Zo is geen rekening gehouden met de geringere ernst van haar deelneming aan het EPC. In de bestreden beschikking wordt niet vermeld dat zij uitvoerde naar de Verenigde Staten en dat zij niet heeft deelgenomen aan de subcomités van het EPC en aan het Committee for development of international cement trade.

4938 Asland verwijt de Commissie, dat zij alle ondernemingen gelijkelijk verantwoordelijk heeft gesteld voor de inbreuk, ongeacht de mate waarin zij aan die inbreuk hebben deelgenomen. Zij beklemtoont inzonderheid haar beperkte rol in de ETF.

4939 Volgens Uniland schrijft de Commissie haar, door haar op de enkele grond van de passieve en sporadische aanwezigheid van Rumeu tijdens twee ETF-vergaderingen haar betrokkenheid bij de in de artikelen 1 en 4, leden 1, 2 en 3, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen te verwijten, ten onrechte een rol toe die vergelijkbaar is met die van ondernemingen als Holderbank, wier omvang en mate van betrokkenheid bij de Cembureau-overeenkomst overduidelijk niet vergelijkbaar zijn met de hare.

4940 Irish Cement stelt dat zij slechts een zeer geringe rol heeft gespeeld bij de inbreuk in verband met de Cembureau-overeenkomst, hetgeen de Commissie niet in aanmerking heeft genomen. Zij nam niet deel aan de belangrijkste in de bestreden beschikking genoemde bi- of multilaterale overeenkomsten. Volgens haar kan uit de door de Commissie verzamelde bewijzen hooguit worden geconcludeerd, dat Irish Cement de Cembureau-overeenkomst en de verschillende uitvoeringsmaatregelen heeft aanvaard. Irish Cement was evenmin rechtstreeks betrokken bij de ETF, zoals de Commissie zelf erkent. Volgens Irisch Cement aanvaardt de Commissie ook, dat de commerciële betrekkingen die tussen Irish Cement en het Verenigd Koninkrijk bestonden, geen maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst vormde. Irish Cement concludeert dat de Commissie haar, door haar tot de ondernemingen te rekenen die de belangrijkste rol bij de inbreuk speelden, een buitensporige en in vergelijking met de andere ondernemingen in deze categorie onevenredige verantwoordelijkheid toeschrijft.

4941 Cimpor beklemtoont, dat terwijl sommige ondernemingen verantwoordelijk zijn gesteld voor negen inbreuken, haar slechts twee inbreuken ten laste worden gelegd. Verder stelt zij, dat zij niet rechtstreeks betrokken was bij de sluiting van de Cembureau-overeenkomst, aangezien zij geen lid was van Cembureau.

4942 Volgens Secil behoort zij tot de ondernemingen die van het kleinste aantal inbreuken worden beschuldigd. De gebruikmaking van abstracte en uniforme criteria, waardoor zij wordt ondergebracht bij de ondernemingen die artikel 85, lid 1, van het Verdrag ernstig hebben geschonden, vormt wat haar betreft dus een schending van het beginsel van de evenredigheid van de geldboete.

4943 Cimpor en Secil verwijten de Commissie nog, dat zij geen rekening heeft gehouden met het feit dat zij geen enkel initiatief hebben genomen in verband met de inbreuken die in de bestreden beschikking tegen hen in aanmerking worden genomen. De Commissie heeft evenmin aangetoond, dat hun activiteiten ooit als een „kritiek punt" zijn beschouwd en dat zij gevoelige of vertrouwelijke informatie hebben meegedeeld aan ATIC of Cembureau.

4944 Italcementi herinnert aan het bestaan van het wettelijke stelsel van prijscontrole in Italië, de kenmerken van de uitgewisselde gegevens, en het feit dat zij geen belang stelde in uitvoer en dat de andere Europese producenten geen belangstelling hadden voor Italië. De maatregelen die de Italiaanse cementproducenten in het kader van de ETF hebben getroffen, waren een autonoom en rechtmatig antwoord aan de Griekse concurrenten. Zij kunnen volgens haar dan ook niet worden gelijkgesteld met maatregelen om het Griekse productieoverschot te kanaliseren naar derde landen buiten de Gemeenschap. Ten slotte kan het gedrag van Italcementi ten opzichte van Interciment haars inziens niet worden vergeleken met dat van Holderbank, die vanaf de oprichting tot aan de ontbinding van die vennootschap haar enige aandeelhouder was.

4945 In haar repliek verwijt Holderbank de Commissie, dat zij haar individuele betrokkenheid bij de verschillende inbreuken die haar worden verweten, niet heeft onderzocht.

4946 Volgens Hornos Ibéricos was het EPC een wettig instrument. Dat tijdens EPC-vergaderingen sommige intracommunautaire situaties werden vermeld, bewijst volgens haar niet dat alle vergaderingen van dat comité onrechtmatig waren. Bovendien heeft de Commissie er geen rekening mee gehouden, dat geen van die vermeldingen Hornos Ibéricos betrof. Zij heeft evenmin in aanmerking genomen dat zij geen initiatief heeft genomen ter oprichting van dat comité, dat zij in het EPC slechts een beperkte functie en verantwoordelijkheid had en dat zij nooit deel heeft uitgemaakt van het Steering Committee van het EPC. Bovendien verklaart zij dat in de bestreden beschikking niets wordt gezegd over de economische en juridische context van de oprichting van het EPC en van de aansluiting van Hornos Ibéricos bij dat comité. Verder stelt Hornos Ibéricos, dat de Commissie het beginsel van gelijke behandeling heeft geschonden door haar een geldboete op te leggen van dezelfde orde van grootte als is opgelegd aan ondernemingen die zwaardere inbreuken hebben gepleegd.

4947 Cementir verwijt de Commissie, dat zij voor de overeenkomsten met Calcestruzzi dezelfde sanctie heeft opgelegd als voor mededingingsregelingen die ertoe strekken de handel tussen lidstaten te beheersen of uit te schakelen. Verder verwijt zij haar, dat zij geen rekening heeft gehouden met haar marginale of zelfs onbestaande rol in Cembureau en de ETF, met het feit dat zij geen belangstelling had voor uitvoer en met het feit dat zij slechts onregelmatig aanwezig was tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden. Haars inziens had de Commissie aan haar een andere sanctie moeten opleggen dan aan Italcementi en Unicem, aangezien die ondernemingen een veel grotere rol hebben gespeeld in de vastgestelde inbreuken.

4948 Halkis verwijt de Commissie, dat zij geen rekening heeft gehouden met het feit dat de tegen haar in aanmerking genomen inbreuk niet ernstig was. Zij wijst er ook op, dat de Commissie haar louter op grond van haar deelneming aan het EPC een geldboete heeft opgelegd, zonder dat zij

heeft aangetoond dat die deelneming had bijgedragen tot de uitvoering van een overeenkomst tot verdeling van de thuismarkten.

4949 Er zij aan herinnerd, dat bij de vaststelling van de hoogte van de geldboeten rekening moet worden gehouden met alle factoren die van belang kunnen zijn voor de beoordeling van de ernst van de inbreuken, zoals met name de rol die elk der partijen bij de inbreuk heeft gespeeld en het gevaar dat dergelijke inbreuken opleveren voor de doelstellingen van de Gemeenschap (zie arresten Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punten 120 en 129, en IAZ e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 1320, punt 52). Ingeval een inbreuk door meerdere ondernemingen is gepleegd, moet het relatieve gewicht van de deelneming van elk van hen worden onderzocht (arresten van 8 juli 1999, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 142, punt 110, en Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 207).

4950 In casu verklaart de Commissie in paragraaf 65, punt 9, van de bestreden beschikking:

„Om voor iedere onderneming het bedrag van de geldboete te bepalen voor de in de hoofdstukken 8, 9 en 10 beschreven inbreuken is de Commissie uitgegaan van de overweging dat alle ondernemingen, zoals zij in punt 3 heeft toegelicht, zich hebben aangesloten bij de overeenkomst, respectievelijk het beginsel tot eerbiediging van de thuismarkten. Zij heeft echter in het kader van deze algemene vaststelling rekening gehouden met de rol welke door iedere onderneming is gespeeld bij het sluiten van de overeenkomst of het beginsel tot eerbiediging van de thuismarkten en bij de overeengekomen regelingen en maatregelen voor de aanvulling van deze overeenkomst of dit principe en/of de medewerking tot de uitvoering daarvan, met de deelneming van iedere onderneming aan de onderscheiden overeengekomen maatregelen of regelingen ter aanvulling van deze overeenkomst of dit beginsel en/of ter bevordering van de uitvoering daarvan, alsook met de duur van deze maatregelen en regelingen."

4951 Op grond van deze overwegingen maakt zij onderscheid tussen twee categorieën van ondernemingen.

4952 De eerste categorie omvat de ondernemingen die volgens haar de zwaarste verantwoordelijkheid dragen voor de inbreuk in verband met de Cembureau-overeenkomst, omdat zij „aan het ‚Cembureau Agreement or Principle' [hebben] deelgenomen door middel van de aansluiting en/of de uitvoering van overeengekomen maatregelen of regelingen ter aanvulling van deze overeenkomst of dit beginsel met rechtstreekse gevolgen die tot compartimentering van de thuismarkten strekten" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub a). Blijkens paragraaf 65, punt 9, sub a, tweede streepje, in fine, en sub b, eerste streepje, verstaat de Commissie onder die maatregelen en regelingen de in de artikelen 3 en 4 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken.

4953 Binnen deze eerste categorie onderscheidt de Commissie drie subgroepen.

4954 Tot de eerste daarvan behoren volgens haar de ondernemingen die „als leden van Cembureau rechtstreeks [hebben] deelgenomen aan de sluiting van de overeenkomst, respectievelijk het principe tot eerbiediging van de thuismarkten en aan uitvoeringsmaatregelen daarvan, welke gericht waren op een rechtstreekse bescherming van de thuismarkten" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub a, eerste streepje). Van de in de punten 4929 tot en met 4948 supra genoemde verzoeksters behoren Aalborg, Unicem, Irish Cement, Italcementi en Cementir tot deze subgroep.

4955 De tweede subgroep omvat de ondernemingen die „via hun hoogste bestuurders, de functie van delegatiehoofden bij Cembureau op zich [hebben] genomen, hetzij toen de overeenkomst, respectievelijk het principe tot eerbiediging van de thuismarkten werd overeengekomen hetzij gedurende de periode van de tenuitvoerlegging daarvan" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub a, tweede streepje). Volgens de Commissie (hetzelfde streepje) kan „de wezenlijke rol van deze ondernemingen bij het sluiten en/of ten uitvoer leggen van de overeenkomst (...) niet in twijfel worden getrokken". Bovendien hebben deze ondernemingen aan de maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst deelgenomen met het oogmerk de thuismarkten rechtstreeks te beschermen. Van de in de punten 4929 tot en met 4948 supra genoemde verzoeksters behoren CBR, Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger, Asland en Cimpor tot deze subgroep.

4956 De derde subgroep wordt gevormd door de ondernemingen die hebben „deelgenomen aan maatregelen tot tenuitvoerlegging van het ‚Cembureau Agreement or Principle' met het oogmerk rechtstreeks de nationale markten te beschermen" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub a, derde streepje). Van de in de punten 4929 tot en met 4948 supra genoemde verzoeksters behoren Vicat, Uniland, Secil en Holderbank tot deze subgroep.

4957 Blijkens de gegevens die de Commissie in de loop van de onderhavige procedure heeft meegedeeld (supra, punt 4738), bedraagt de geldboete die aan de ondernemingen van deze eerste categorie is opgelegd, in beginsel 4 % van hun in aanmerking genomen omzet.

4958 De tweede categorie omvat de ondernemingen die „een minder ernstige verantwoordelijkheid" dragen voor de Cembureau-overeenkomst (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub b).

4959 Ook binnen deze categorie onderscheidt de Commissie drie subgroepen.

4960 Tot de eerste behoren volgens haar de ondernemingen die slechts hebben „deelgenomen aan de maatregelen tot uitvoering van het ‚Cembureau Agreement or Principle', die gericht waren op het kanaliseren naar derde landen van de productieoverschotten" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub b, eerste streepje). Dergelijke maatregelen hebben haars inziens „minder rechtstreekse gevolgen voor de bescherming van de thuismarkten [dan] die welke in de hoofdstukken 4 en 5 zijn beschreven". Van de in de punten 4929 tot en met 4948 supra genoemde verzoeksters behoren Valenciana, Hornos Ibéricos en Halkis tot deze subgroep.

4961 De tweede subgroep betreft de ondernemingen die, „hoewel zij hebben deelgenomen aan de maatregelen tot uitvoering van het ‚Cembureau Agreement or Principle' met het oogmerk de thuismarkten rechtstreeks te beschermen, [hebben] gepoogd zich aan de tenuitvoerlegging van de Cembureau-overeenkomst waarbij zij waren aangesloten, te onttrekken" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub b, tweede streepje). Of het juist is deze subgroep te hanteren, behoeft niet meer te worden beoordeeld, aangezien de geldboeten voor de drie ondernemingen van die subgroep, namelijk Cedest, Heracles en Titan, zijn ingetrokken (supra, punt 4718).

4962 In de derde subgroep plaatst de Commissie Ciments luxembourgeois, die „hoewel zij rechtstreeks lid was van Cembureau en aan de vergaderingen van de delegatiehoofden waarop het ‚Cembureau Agreement of Principle' werd overeengekomen heeft deelgenomen, voor zover de Commissie bekend is, geen enkele uitvoeringsmaatregel ten uitvoer [heeft] gelegd" (bestreden beschikking, paragraaf 65, punt 9, sub b, derde streepje). Volgens haar (hetzelfde streepje) rechtvaardigt de „minder actieve rol [van deze onderneming] derhalve haar indeling in de groep ondernemingen die een minder ernstige verantwoordelijkheid dragen".

4963 Blijkens de gegevens die de Commissie in de loop van de onderhavige procedure heeft meegedeeld (supra, punt 4738), bedraagt de geldboete die aan de ondernemingen van deze tweede categorie is opgelegd, in beginsel 2,8 % van hun in aanmerking genomen omzet.

4964 Erkend moet worden, dat de in de punten 4950 tot en met 4963 supra weergegeven analyse van de Commissie een pertinente beoordeling vormt van de mate van verantwoordelijkheid van elke verzoekster voor de inbreuk op de markt van grijs cement waarvoor een sanctie is opgelegd.

4965 Zoals in de punten 4753 tot en met 4766 supra reeds is overwogen, heeft de Commissie met betrekking tot de markt van grijs cement terecht beslist, geldboeten op te leggen wegens de inbreuk in verband met de Cembureau-overeenkomst, in plaats van een afzonderlijke geldboete op te leggen voor de verschillende bestanddelen van die inbreuk. Onder die omstandigheden mocht zij de algemene verantwoordelijkheid van de bij die inbreuk betrokken ondernemingen beoordelen. Zij was niet verplicht, de specifieke rol van elk van hen bij de verschillende in de bestreden beschikking vastgestelde onrechtmatige handelingen te beoordelen.

4966 Het aantal bijzondere inbreuken die een bepaalde onderneming in het kader van de Cembureau-overeenkomst heeft gepleegd, is in casu niet een relevant criterium voor de beoordeling van de mate van verantwoordelijkheid voor die overeenkomst. Elke onderneming die partij was bij die overeenkomst, heeft de eerbiediging van de thuismarkten proberen te verzekeren via het aantal maatregelen dat noodzakelijk werd geacht, gelet op onder meer haar commerciële belangen en de geografische situatie van haar natuurlijke markt. Wanneer, gelet op die factoren slechts aan een beperkt aantal onrechtmatige maatregelen werd deelgenomen, geeft dit dus niet blijk van een minder sterke aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst en derhalve van een minder zware verantwoordelijkheid voor de inbreuk waarvoor een sanctie is opgelegd.

4967 Wat de ernst van de maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst betreft, blijkt uit de in de punten 4950 tot en met 4963 supra weergegeven overwegingen van de Commissie, dat zij onderscheid maakt tussen de in de artikelen 3 en 4 van de bestreden beschikking bedoelde maatregelen en de maatregelen om de productieoverschotten naar derde landen te kanaliseren. De bij eerstgenoemde maatregelen betrokken ondernemingen is een geldboete van 4 % van hun in aanmerking genomen omzet opgelegd. Aan de ondernemingen wier deelneming aan de Cembureau-overeenkomst enkel voortvloeide uit hun betrokkenheid bij de tweede groep van maatregelen, is een geldboete van 2,8 % van hun in aanmerking genomen omzet opgelegd.

4968 Dat onderscheid is gerechtvaardigd, hetgeen geen van de verzoeksters trouwens formeel betwist. De in de artikelen 3 en 4 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen gedragingen, die maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waren, strekten tot rechtstreekse bescherming van de thuismarkten, zoals de Commissie in paragraaf 65, punt 9, sub a, terecht beklemtoont. Die gedragingen waren ernstiger dan de maatregelen ter kanalisering van de productieoverschotten naar derde landen, die, zoals de Commissie in paragraaf 65, punt 9, sub b, terecht opmerkt, minder rechtstreekse gevolgen hadden voor de compartimentering van de thuismarkten.

4969 Voor het overige behoefde de Commissie binnen de twee groepen van maatregelen die op basis van het in de vorige twee punten onderzochte onderscheid tot stand zijn gekomen, niet de ernst van elk van die maatregelen te beoordelen. Om te beginnen is voor die maatregelen geen afzonderlijke geldboete opgelegd, en heeft de Commissie terecht beslist, een geldboete wegens de in artikel 1 van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk op te leggen (supra, punten 4760 tot en met 4765 en 4965). Verder waren de maatregelen in de eerste van die twee groepen even ernstig. In het geografische gebied waarbinnen zij gevolgen dienden te sorteren, strekten zij alle tot rechtstreekse compartimentering van de thuismarkten. Ten aanzien van de maatregelen van de tweede groep is het vraagstuk zonder voorwerp geraakt, aangezien de enige maatregel van die groep die is aangetoond, de continue onderling afgestemde feitelijke gedraging van het EPC is.

4970 Derhalve moet het betoog van verzoeksters worden afgewezen.

4971 Wel is vastgesteld, dat Unicem niet heeft deelgenomen aan de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart en 7 november 1984, en dat zij dus niet rechtstreeks deelnam aan de sluiting van de Cembureau-overeenkomst (supra, punten 1405-1412).

4972 Ook is vastgesteld, dat de Commissie ten onrechte de in de artikelen 2 tot en met 5 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken of bestanddelen van inbreuken tegen adressaten van die beschikking in aanmerking had genomen.

4973 Wat de in punt 4720 supra genoemde verzoeksters betreft:

— is de in artikel 4, lid 4, sub g, aan CBR verweten inbreuk niet bewezen (supra, punten 3619-3646);

— heeft de Commissie in artikel 2, lid 2, sub a, ten onrechte vastgesteld, dat het systeem van periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen waaraan is deelgenomen door Ciments luxembourgeois, Aalborg, Unicem, Irish Cement, Italcementi en Cementir, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen van de producenten uit die twee landen voor cementleveringen per vrachtwagen, en, wat de Luxemburgse prijzen betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land (supra, punten 1584-1593);

— heeft de Commissie Dyckerhoff, Ciments français, Heidelberger en Lafarge in artikel 3, lid 3, sub a, ten onrechte een overeenkomst inzake de verdeling van de markt van Saarland verweten (supra, punten 2172-2225);

— is de in artikel 5 aan Dyckerhoff, Aalborg, Unicem, Irish Cement, Italcementi en Cementir verweten inbreuk niet bewezen (supra, punten punten 3771-3850);

— is de deelneming van Ciments français aan de in artikel 4, lid 3, sub a, vastgestelde inbreuk niet bewezen (supra, punten 3208-3215);

— is de deelneming van Heidelberger en Asland aan de in artikel 4, leden 2 en 3, sub a, vastgestelde inbreuken niet bewezen (supra, punten 3039-3046, 3057-3065, 3216-3223 en 3254-3263);

— heeft de Commissie Lafarge in artikel 3, lid 1, sub a, ten onrechte verweten, dat zij heeft deelgenomen aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging met Buzzi inzake de beperking van hun handelingsvrijheid ten aanzien van de productiebronnen (supra, punten 1831-1835);

— zijn de in artikel 4, lid 4, sub e en f, aan Lafarge verweten inbreuken niet bewezen (supra, punten 3570-3617);

— is de deelneming van Unicem aan de in artikel 2, lid 1, en artikel 4, lid 2, vastgestelde inbreuken niet bewezen (supra, punten 1549-1555 en 3047-3056);

— zijn de in artikel 4, lid 4, sub c en d, aan Holderbank verweten inbreuken niet bewezen (supra, punten 3515-3569);

— is de in artikel 4, lid 4, sub h, aan Aker en Euroc verweten inbreuk niet bewezen (supra, punten 3648-3678);

— is de deelneming van Cementir aan de in artikel 4, leden 1 en 2, vastgestelde inbreuken niet bewezen (supra, punten 2767-2782 en 3076-3080);

— zijn de in artikel 4, lid 4, sub a en b, aan Blue Circle verweten inbreuken niet bewezen (supra, punten 3402-3513).

4974 Verder is vastgesteld, dat Ciments français met haar deelneming aan de in artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen onderling afgestemde feitelijke gedraging geen uitvoering heeft gegeven aan de Cembureau-overeenkomst waarvoor in artikel 9 een sanctie is opgelegd (supra, punten 4040-4042 en 4058).

4975 Deze verschillende bevindingen kunnen evenwel niet tot een verlaging van de aan de betrokken ondernemingen opgelegde geldboete leiden. Zoals in de punten 4753 tot en met 4766 en 4965 supra is gesteld, heeft de Commissie geen afzonderlijke geldboeten opgelegd voor de verschillende onrechtmatige gedragingen in verband met de Cembureau-overeenkomst. Zij heeft terecht beslist, een sanctie op te leggen voor de deelneming aan die overeenkomst als zodanig. In weerwil van hetgeen in de punten 4971 tot en met 4974 supra is gezegd, is deze deelneming voor die verschillende ondernemingen nog steeds bepalend voor de ernst die de Commissie in paragraaf 65, punt 9, van de bestreden beschikking terecht in aanmerking heeft genomen.

4976 Het blijft immers bewezen, dat die ondernemingen die tot de in paragraaf 65, punt 9, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde categorie behoren, continu van hun aansluiting bij de Cembureau-overeenkomst blijk hebben gegeven door deel te nemen aan één of meer maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst, die terecht als de ernstigste zijn beschouwd, namelijk de maatregelen tot rechtstreekse bescherming van de thuismarkten. Wat Ciments luxembourgeois betreft, doet de bevinding in punt 4973 supra, tweede streepje, niet af aan de beoordeling door de Commissie in paragraaf 65, punt 9, sub b, derde streepje, van haar verantwoordelijkheid voor de Cembureau-overeenkomst.

4977 In de derde plaats stellen Vicat, Unicem en Secil, dat zij niet de vergaderingen van de delegatiehoofden van 1983 en 1984 hebben bijgewoond, tijdens welke de Cembureau-overeenkomst tot stand is gekomen. Zij hebben volgens hen dus geen enkele rol gespeeld bij de sluiting van die overeenkomst. Aan hen is nochtans een even hoge geldboete opgelegd als aan de ondernemingen die niet alleen hebben deelgenomen aan maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst, maar ook betrokken waren bij de sluiting en bevestiging van die overeenkomst tijdens die vergaderingen.

4978 Opgemerkt moet evenwel worden, dat deze verzoeksters aan de inbreuk waarvoor bij artikel 9 van de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd, hebben deelgenomen via één of meer maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst die de Commissie terecht als de ernstigste heeft beschouwd, namelijk die welke strekten tot rechtstreekse compartimentering van de thuismarkten. Vicat was bij de Cembureau-overeenkomst aangesloten via haar deelneming aan de in artikel 3, lid 1, sub c, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging (supra, punt 4315). Unicem was bij die overeenkomst aangesloten, in het bijzonder via haar deelneming aan de in artikel 4, leden 1 en 3, bedoelde mededingingsregelingen (supra, punt 4340). Secil heeft die overeenkomst uitgevoerd door deel te nemen aan de in artikel 3, lid 2, bedoelde mededingingsregeling (supra, punt 4370). De omstandigheid dat die ondernemingen niet de vergaderingen van de delegatiehoofden hebben bijgewoond, tijdens welke die overeenkomst tot stand is gekomen, doet niet af aan hun aansluiting bij die overeenkomst en dus aan de zwaarte van hun verantwoordelijkheid voor de betrokken inbreuk. De Commissie heeft aan hen dus terecht een geldboete van 4 % van hun in aanmerking genomen omzet opgelegd. Het argument van verzoeksters moet dan ook worden afgewezen.

4979 In de vierde plaats verwijt Ciments luxembourgeois de Commissie, dat zij er geen rekening mee heeft gehouden, dat haar deelneming aan de in de bestreden beschikking vastgestelde inbreuken beperkt was. Zij beklemtoont, dat de Commissie zelf erkent dat zij niet heeft deelgenomen aan het grootste deel van de gestelde inbreuken. Wat haar betreft zou de Commissie trouwens geen enkele maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst hebben ontdekt.

4980 Zoals in punt 4962 supra reeds is opgemerkt, was de Commissie, gelet op het gestelde in paragraaf 65, punt 9, sub b, derde streepje, van de bestreden beschikking, evenwel van mening dat Ciments luxembourgeois voor de Cembureau-overeenkomst een minder ernstige verantwoordelijkheid droeg dan de in datzelfde punt, sub a, bedoelde ondernemingen. Daarom is aan Ciments luxembourgeois een geldboete van 2,8 % van haar in aanmerking genomen omzet opgelegd in plaats van de 4 % die op laatstgenoemden is toegepast. Die vaststellingen volstaan om het argument van Ciments luxembourgeois af te wijzen.

4981 In de vijfde plaats stelt Vicat, dat aangezien één enkele geldboete is opgelegd als sanctie voor twee inbreuken waarvan er één niet bewezen is, de geldboete navenant moet worden verminderd.

4982 Er zij evenwel aan herinnerd, dat de bij artikel 9 van de bestreden beschikking aan Vicat opgelegde geldboete een sanctie is voor haar deelneming aan de in artikel 1 vastgestelde inbreuk, die de Commissie terecht heeft aangetoond op grond van de vaststelling van haar

deelneming aan de in artikel 3, lid 1, sub c, bedoelde inbreuk (supra, punt 4315). Het argument van Vicat moet dan ook worden afgewezen.

4983 In de zesde plaats stelt Hornos Ibéricos, dat de Commissie, anders dan zij in paragraaf 65, punt 9, sub b, van de bestreden beschikking betoogt, geen rekening heeft gehouden met haar geringere verantwoordelijkheid voor de Cembureau-overeenkomst. De verlaging van het tarief van haar geldboete tot 2,8 % correspondeert volgens haar met de inaanmerkingneming van de beperkte duur van haar deelneming aan die overeenkomst, maar niet met haar deelneming aan de activiteiten van het EPC alleen.

4984 Uit de door de Commissie meegedeelde gegevens (supra, punt 4738) blijkt evenwel, dat zij de beperkte verantwoordelijkheid van Hornos Ibéricos voor de Cembureau-overeenkomst in aanmerking heeft genomen door het tarief van haar geldboete te verlagen tot 2,8 %. Het argument van Hornos Ibéricos is dus ongegrond.

4985 In de zevende plaats stelt Halkis, dat de Commissie, door slechts twee tarieven voor de vaststelling van de geldboeten te hanteren, haar op dezelfde voet heeft geplaatst als andere Griekse ondernemingen waaraan zij nochtans veel meer inbreuken verwijt. Bovendien heeft de Commissie volgens haar het evenredigheidsbeginsel geschonden, gelet op het geringe onderscheid tussen de sanctie die haar is opgelegd en de sancties die zijn opgelegd aan de andere Europese producenten, die worden beschuldigd van gedragingen die de mededinging veel meer schaden.

4986 Dienaangaande zij eraan herinnerd, dat de deelneming van Halkis aan de Cembureau-overeenkomst is aangetoond (supra, punt 4101), maar dat de deelneming van Heracles en Titan niet kon worden bewezen (supra, punten 4074-4079).

4987 Bovendien mocht de Commissie zich op het standpunt stellen, dat een verlaging van het boetetarief van 4 tot 2,8 % (een reductie met 30 %) op billijke wijze de minder zware verantwoordelijkheid van Halkis voor de inbreuk waarvoor de sanctie is opgelegd, tot uitdrukking bracht, vergeleken met de verantwoordelijkheid van de in paragraaf 65, punt 9, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde ondernemingen.

4988 Het argument van Halkis moet dan ook worden afgewezen.

4989 Uit een en ander volgt, dat de onderzochte middelen moeten worden afgewezen.

IX — *De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel bij de beoordeling van de verantwoordelijkheid van elk van de ondernemingen voor de inbreuk op de markt van wit cement*

4990 Dyckerhoff verwijt de Commissie, dat zij de zwaarte van de door elke onderneming in het kader van het WCC gepleegde inbreuk niet afzonderlijk heeft beoordeeld. Zij verwijt haar, dat zij niet, al was het maar kort, is ingegaan op de rol die zij bij de in artikel 7 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk heeft kunnen spelen.

4991 Ciments français beklemtoont, dat haar rol in het WCC te verwaarlozen was, zoals zou blijken uit de passage uit de interne nota van CBR van 3 oktober 1985, volgens welke het WCC niet in staat was de op de uitvoermarkten in acht te nemen prijzen vast te stellen, onder meer omdat Ciments français niet veel meer exporteerde en veeleer een toeschouwer dan een acteur was (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 3; document nr. 33.126/9958).

4992 Volgens Valenciana heeft de Commissie geen rekening gehouden met verschillende elementen waaruit blijkt, dat haar deelneming aan het WCC minder belangrijk was. Zij noemt haar afwezigheid van de vergaderingen tijdens welke de regel van eerbiediging van de thuismarkten is aanvaard en vervolgens tegen Aalborg is toegepast, en het wantrouwen van de andere WCC-leden jegens haar. Verder beklemtoont zij de passage uit de bestreden beschikking (paragraaf 40, punt 5) waarin staat, dat Lafarge tijdens de WCC-vergadering van 3 oktober 1985 Valenciana heftig verweet haar prijzen op de Tunesische markt te hebben „doen kelderen".

4993 Italcementi merkt op, dat de Commissie haar beweringen in paragraaf 65, punt 11, van de bestreden beschikking niet motiveert. Zij verwijt haar inzonderheid, dat zij de specifieke verantwoordelijkheid die in het kader van de inbreuk op het niveau van het WCC tegen haar in aanmerking is genomen, niet nader heeft verklaard. Vervolgens beklemtoont zij haar volstrekt marginale rol in de activiteiten van het WCC wegens haar beperkte uitvoer van wit cement.

4994 Er zij aan herinnerd, dat bij de vaststelling van de hoogte van de geldboeten rekening moet worden gehouden met alle factoren die van belang kunnen zijn voor de beoordeling van de ernst van de inbreuken, zoals met name de rol die elk der partijen bij de inbreuk heeft gespeeld (zie arresten Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punten 120 en 129, en IAZ e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 1320, punt 52). Ingeval een inbreuk door meerdere ondernemingen is gepleegd, moet het relatieve gewicht van de deelneming van elk van hen worden onderzocht (arresten van 8 juli 1999, Hercules Chemicals/Commissie, reeds aangehaald in punt 142, punt 110, en Montecatini/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 207).

4995 In casu verklaart de Commissie in paragraaf 65, punt 11, van de bestreden beschikking, dat alle in artikel 7 genoemde ondernemingen een belangrijke rol hebben gespeeld bij de inbreuken in het kader van het WCC.

4996 Met betrekking tot Dyckerhoff, Ciments français en Italcementi moet worden vastgesteld, dat die drie ondernemingen tijdens de gehele inbreukperiode duidelijk blijk hebben gegeven van hun onvoorwaardelijke aanvaarding van de dubbele regel van eerbiediging van de thuismarkten en van kanalisering van productieoverschotten met algemene consensus, die het voorwerp was van het WCC. Zij hebben steeds deelgenomen aan de vergaderingen en activiteiten van het WCC. Met Lafarge en CBR namen zij in januari 1984 het initiatief om het nieuwe WCC op te richten, nadat was vastgesteld dat de schending van die regel door Aalborg de samenwerking met die onderneming onmogelijk maakte. Zij namen tussen juni en oktober 1986 actief deel aan de WCC-vergaderingen tijdens welke vergeldingsmaatregelen tegen een eventuele aanval van Aalborg op hun thuismarkten werden onderzocht. De Commissie mocht zich dus op het standpunt stellen dat die ondernemingen een belangrijke en even ernstige rol hebben gespeeld bij de inbreuk waarvoor bij artikel 10 van de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd.

4997 Ofschoon vaststaat dat Valenciana aan die inbreuk heeft deelgenomen (supra, punten 4627-4659), blijkt uit de bestanddelen betreffende de ten aanzien van haar in aanmerking genomen inbreukperiode, namelijk van 1 januari 1986 tot en met 26 mei 1988, dat zij zich minder strikt hield aan de onrechtmatige regel die binnen het WCC was overeengekomen en dat zij minder betrokken was bij het meest flagrante geval van toepassing van die regel, namelijk het gedrag van dat comité jegens Aalborg.

4998 Enerzijds blijkt uit de notulen van de WCC-vergadering van 24 juli 1986 (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 12; documenten nrs. 33.126/9882 en 9883), dat de WCC-leden zich hebben gebogen over het geval van Valenciana, die niet op de vergadering was uitgenodigd, en dat zij hebben nagegaan welke houding tegenover haar moest worden aangenomen. CBR heeft eerst opgemerkt dat de „door Lafarge voorgestelde strategie voor de [Verenigde Staten]" concurreerde met de „eigen strategie van Valenciana". Ciments français verklaarde: „Spanjaarden zijn geen mensen die gemakkelijk hun mening of hun woord geven. Zij zijn minder te vertrouwen dan de andere leden." Volgens CBR was het echter „moeilijk hen niet te laten deelnemen". Lafarge stelde van haar kant: „Wij mogen niet het risico lopen dat Valenciana het WCC verlaat, wanneer wij zonder hen blijven vergaderen, hetgeen zij uiteindelijk te weten zullen komen. Wij moeten geduld hebben, ook al is dat vervelend." Onder punt 4 („Varia") van die notulen wordt nog gepreciseerd, dat Fraisse van Lafarge, na te hebben meegedeeld dat destijds „de leveringsprijs van Aalborg aan GPI [Florida] 106 USD CIF per short ton bedroeg", daaraan toevoegde: „Valenciana biedt nu aan tegen 90 USD CIF per short ton!"

4999 Tijdens de WCC-vergadering van 2 oktober 1986, gewijd aan de follow-up van de vergadering van 24 juli 1986, verklaarde Ciments français, dat „Spanje net zo gevaarlijk [was] als Aalborg" (door CBR opgestelde notulen van die vergadering; bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 4; document nr. 33.126/9874).

5000 Daaruit blijkt dat Valenciana toen tijdelijk buiten het overleg binnen het WCC werd gehouden, omdat haar gedrag op de markten voor de „grote export" volgens de andere leden niet strookte met de WCC-regel inzake het kanaliseren van de productieoverschotten met algemene consensus.

5001 Ofschoon Valenciana de uitsluiting van Aalborg uit het WCC steunde (supra, punten 4639-4645), heeft zij niet deelgenomen aan het overleg binnen dat comité over eventuele vergeldingsmaatregelen tegen de Deense onderneming als reactie op mogelijke aanvallen op de thuismarkten van de leden van dat comité. Zij was niet aanwezig in de vergadering van 19 en 20 juni 1986 tijdens welke werd besloten, op 24 juli 1986 een werkvergadering te organiseren, speciaal gewijd aan het onderzoek van die vergeldingsmaatregelen (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 11; documenten nrs. 33.126/9914—9920). Zoals in punt 4998 reeds is gezegd, was zij niet uitgenodigd voor die vergadering (bestreden beschikking, paragraaf 39, punt 12; documenten nrs. 33.126/9876—9883).

5002 Uit een en ander volgt, dat Valenciana een minder ernstige verantwoordelijkheid draagt voor de inbreuk waarvoor bij artikel 10 van de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd.

5003 Volgens de door de Commissie verstrekte gegevens (supra, punt 4738) is Valenciana voor die inbreuk een geldboete van 4 % van haar in aanmerking genomen omzet opgelegd. Gelet op hetgeen hiervoor is overwogen, is het Gerecht in de uitoefening van zijn volle rechtsmacht van oordeel, dat dit tarief moet worden teruggebracht tot 2,8 %.

5004 Concluderend moet het argument van Valenciana inzake schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 worden aanvaard, voor zover het betrekking heeft op de markt van wit cement. De andere onderzochte middelen moeten worden afgewezen.

X — *De middelen inzake schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten in verband met de voor de berekening van de geldboeten in aanmerking genomen omzet*

5005 Sommige verzoeksters zijn het niet eens met de omzet die de Commissie voor de berekening van hun geldboete in aanmerking heeft genomen.

5006 In de eerste plaats stellen Vicat, Ciments français, Unicem, Italcementi, Holderbank en Cementir, dat de Commissie krachtens artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 de geldboeten moet berekenen op basis van de omzet in het boekjaar dat voorafgaat aan de vaststelling van de bestreden handeling, in casu dus de omzet van 1993. De Commissie heeft evenwel de omzet van 1992 in aanmerking genomen. Volgens Ciments français en Italcementi had de Commissie die keuze in de bestreden beschikking ten minste moeten motiveren.

5007 Ciments français, Italcementi en Cementir voegen daaraan toe, dat de Commissie de geldboete kon berekenen op basis van hun omzet in 1993, aangezien zij die tegelijk met die van 1992 hadden meegedeeld. Huns inziens had de Commissie het nodige moeten doen opdat elke onderneming dat zou doen.

5008 Met een beroep op het arrest Boël/Commissie, reeds aangehaald in punt 1353 (punt 133) stelt Vicat, dat deze vergissing grote gevolgen heeft gehad, aangezien haar omzet in 1993 lager was dan in 1992, hetgeen de haar opgelegde geldboete nog onevenrediger maakt. Volgens Ciments français is haar geldboete met ongeveer een miljoen ECU verhoogd. Unicem, Holderbank en Cementir merken op, dat hun omzet in 1992 veel hoger was dan in 1993. De keuze van de Commissie leidde dus tot een aanmerkelijke verzwaring van hun geldboete. Italcementi beklemtoont, dat haar omzet in 1992 22 % groter was dan in 1993.

5009 Gepreciseerd moet worden, dat het „voorafgaande boekjaar" in de zin van het in punt 4781 supra aangehaalde artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 ziet op het laatste volledige boekjaar van de betrokken ondernemingen op de datum van de vaststelling van de bestreden beschikking, in casu het boekjaar 1993. De verwijzing naar dat boekjaar heeft echter enkel betrekking op de bovengrens van de geldboete — 10 % — die aan een onderneming kan worden opgelegd wegens schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag (zie arresten Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punt 119, en PVC, reeds aangehaald in punt 734, punt 1146). Bij de vaststelling van de geldboeten mag de Commissie dus de omzet van een eerder boekjaar in aanmerking nemen, zolang de aldus berekende geldboete die grens niet overschrijdt.

5010 In casu blijkt uit de door de Commissie verstrekte gegevens (supra, punt 4738), dat de wegens de inbreuken op de markten van grijs en wit cement opgelegde geldboeten zijn berekend op basis van de omzet van de betrokken ondernemingen in het boekjaar 1992.

5011 Nu geen enkele verzoekster heeft aangetoond, dat die keuze tot gevolg had dat haar een geldboete is opgelegd die de in artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 gestelde grens overschrijdt, moet worden geconcludeerd, dat de Commissie die omzet als grondslag voor de berekening van de geldboete mocht gebruiken.

5012 Wat Vicat betreft, zij daaraan nog toegevoegd, dat het Gerecht in het in punt 1353 supra aangehaalde arrest Boël/Commissie de aan de betrokken onderneming opgelegde geldboete heeft verlaagd omdat haar omzet in het door de Commissie in aanmerking genomen jaar (1985) de hoogste was van de gehele betrokken inbreukperiode, terwijl de omzet van de andere bij de inbreuk betrokken ondernemingen dat jaar lager was. Het Gerecht was van oordeel, dat de keuze van dat jaar de aan die onderneming opgelegde geldboete nog onevenrediger maakte (arrest Boël/Commissie, reeds aangehaald in punt 1353, punt 133).

5013 In casu volstaat de vaststelling, dat Vicat volgens de gegevens die zij tijdens de gerechtelijke procedure heeft verstrekt (antwoord van 3 juli 1998 op een schriftelijke vraag van het Gerecht van 29 mei 1998), in 1992 een omzet heeft behaald die weliswaar hoger was dan in 1993, maar lager dan die van de voorgaande vier jaar.

5014 Uit een en ander volgt, dat de argumenten van verzoeksters moeten worden afgewezen.

5015 Uit de bevindingen in punt 4814 supra blijkt weliswaar, dat geen van de in punt 4720 supra genoemde verzoeksters, met uitzondering van Unicem, Italcementi en Cementir, in 1992 nog aan de inbreuk deelnam. Het referentiejaar waarvan de omzet door de Commissie in aanmerking is genomen voor de berekening van de geldboeten, valt dus niet meer binnen de periode van deelneming aan de Cembureau-overeenkomst die het Gerecht met betrekking tot die ondernemingen in aanmerking heeft genomen.

5016 Die vaststelling kan evenwel de keuze die de Commissie destijds heeft gemaakt, niet op losse schroeven zetten.

5017 Geen enkele verzoekster heeft immers betoogd, dat wanneer het Gerecht zou vaststellen, dat zij niet tot aan het einde van de door de Commissie in aanmerking genomen periode aan de Cembureau-overeenkomst heeft deelgenomen, haar geldboete zou moeten worden herberekend op basis van de omzet in het jaar waarin zij haar deelneming aan de inbreuk heeft beëindigd, of van de omzet in het laatste volledige boekjaar in de door het Gerecht in aanmerking genomen inbreukperiode.

5018 Met betrekking tot de inbreuk op de markt van wit cement waarvoor een geldboete is opgelegd, blijkt verder uit de door de Commissie verstrekte gegevens (supra, punt 4738), dat zij ook terecht (supra, punten 5009-5011) is uitgegaan van de omzet van de betrokken ondernemingen in 1992, hoewel zij die inbreuk slechts tot en met 26 mei 1988 in aanmerking neemt. De datum van het einde van de inbreukperiode was in de bestreden beschikking dus niet het beslissende criterium betreffende het referentiejaar waarvan de omzet in aanmerking diende te worden genomen voor de vaststelling van de geldboeten.

5019 In de tweede plaats verwijten sommige verzoeksters de Commissie, dat zij de geldboete heeft berekend op basis van een te hoge omzet in termen van geografisch gebied en producten.

5020 Vicat en Ciments français stellen, dat de omzet in aanmerking moest worden genomen die zij hebben behaald in het geografische gebied of de geografische gebieden waarop de specifieke inbreuk(en) betrekking had(den) waaraan zij, volgens hetgeen hun ten laste wordt gelegd, hebben deelgenomen. Met een beroep op het arrest Parker Pen/Commissie, reeds aangehaald in punt 643, preciseert Vicat, dat de omzet op de geografische markt van haar fabriek te La Grave de Peille slechts 12 % van haar totale omzet vertegenwoordigt, dat wil zeggen een vrij laag bedrag in vergelijking met haar totale verkoop. Volgens Lafarge had de Commissie, nadat zij de nationale punten van bezwaar had ingetrokken, slechts rekening mogen houden met de omzet uit uitvoer. Italcementi stelt, dat de Commissie slechts de omzet in aanmerking mocht nemen in verband met haar verkoop op de plaatselijke markten van Noord-Italië en de markten van de buurlanden.

5021 Unicem, Italcementi en Cementir stellen, dat de omzet in verband met de verkoop van klinker niet in de berekeningsgrondslag van de geldboeten mocht worden opgenomen. Volgens hen heeft de Commissie namelijk enkel op de cementmarkt mededingingsbeperkingen vastgesteld. Italcementi beklemtoont inzonderheid, dat het bevel in artikel 8 van de bestreden beschikking geen betrekking heeft op de markt van klinker. Bovendien zijn er volgens de bestreden beschikking zelf (paragraaf 11, punt 1) voor grijs cement, wit cement en klinker afzonderlijke markten, aangezien al deze producten in specifieke behoeften voorzien.

5022 Dienaangaande zij gepreciseerd, dat de in artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 bedoelde omzet voor de bovengrens van de mogelijke geldboete moet worden begrepen als de totale omzet van de betrokken onderneming, die als enige een benaderende aanwijzing geeft van het belang en de invloed van die onderneming op de markt (zie arresten Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punt 119; ICI/Commissie, T-13/89, reeds aangehaald in punt 323, punt 376, en van 6 april 1995, Baustahlgewebe/Commissie, reeds aangehaald in punt 415, punt 158). Die bepaling van verordening nr. 17 bevat geen enkele territoriale beperking met betrekking tot de behaalde omzet (arrest Hof van 8 februari 1990, Tipp-Ex/Commissie, C-279/87, Jurispr. blz. I-261, summiere publicatie, punt 39).

5023 Zolang de Commissie onder de bij deze bepaling gestelde grens blijft, kan zij de geldboete vaststellen op basis van de door haar gekozen omzet, zowel wat het geografische gebied als de producten betreft.

5024 In casu blijkt uit de door de Commissie verstrekte gegevens (supra, punt 4738), dat zij voor de berekening van de wegens de inbreuk op de markt van grijs cement opgelegde geldboete is uitgegaan van de omzet uit de verkoop van grijs cement en klinker voor grijs cement op het grondgebied van de lidstaten van de Gemeenschap in 1992. Voor de vaststelling van de wegens de inbreuk op de markt van wit cement opgelegde geldboete heeft zij rekening gehouden met de omzet uit de verkoop van wit cement en klinker voor wit cement op het grondgebied van de lidstaten van de Gemeenschap in datzelfde jaar.

5025 Gelet op het boetepercentage dat de Commissie op deze grondslag heeft toegepast (naar gelang van het geval 4 of 2,8 %), zijn de bij de artikelen 9 en 10 van de bestreden beschikking opgelegde geldboeten veel lager dan de bij artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 gestelde bovengrens, hetgeen trouwens door geen enkele verzoekster wordt betwist.

5026 Wat Vicat betreft, zij nog gepreciseerd, dat de gemeenschapsrechter inderdaad wel eens, op grond van het feit dat de omzet die de betrokken onderneming met de bij de inbreuk betrokken producten had behaald, slechts een klein deel van haar totale omzet vormde, heeft geconcludeerd dat de door haar begane inbreuk minder ernstig was en bijgevolg de geldboete heeft verlaagd (zie in die zin arresten Musique Diffusion française e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 439, punt 121, en Parker Pen/Commissie, reeds aangehaald in punt 643, punt 94).

5027 In casu stelt Vicat evenwel niet, dat de omzet die zij in het betrokken jaar heeft behaald met het bij deze inbreuk betrokken product zoals die in paragraaf 11, punt 1, is omschreven, slechts een klein deel van haar totale omzet vormde. Zij argumenteert, dat de verkopen vanuit haar fabriek in Zuid-Frankrijk, die in de uiteenzetting van de feiten betreffende de haar in artikel 3, lid 1, sub c, verweten onderling afgestemde feitelijke gedraging wordt genoemd (paragraaf 20, punt 1), gering waren, vergeleken met haar totale omzet. In de punten 1093 en 1094 supra is evenwel reeds vastgesteld, dat de geografische markt waarop de inbreuk in verband met de Cembureau-overeenkomst betrekking had, en waarvoor Vicat bij artikel 9 een sanctie is opgelegd, Europa was. Aangezien Vicat niet stelt, dat haar verkopen op de Europese markt slechts een klein deel van haar totale omzet vertegenwoordigden, kan zij zich niet met succes op het in punt 643 supra aangehaalde arrest Parker Pen/Commissie beroepen.

5028 Cementir wijst nog op een boekhoudkundige vergissing in de gegevens die zij bij brief van 22 februari 1994 aan de Commissie heeft meegedeeld. In die brief heeft zij gegevens meegedeeld die ook bedragen omvatten voor de levering van goederen en diensten die volgens haar geen verband houden met de verkoop van grijs cement en klinker, namelijk bedragen in verband met de betaling van transportkosten, de verkoop van zakken en in mindere mate andere diensten. Zij verklaart dat zij, toen zij zich rekenschap had gegeven van de vergissing, de Commissie op 22 februari 1995 heeft verzocht de bij de bestreden beschikking opgelegde geldboete te corrigeren met inachtneming van de juiste cijfers zoals die blijken uit de door het accountantsbureau Arthur Andersen opgestelde accountantsverklaring, hetgeen de Commissie op 2 maart 1995 heeft geweigerd. Zij is ervan overtuigd, dat andere ondernemingen de Commissie uitsluitend gegevens hebben meegedeeld over de verkoop van grijs cement. Aangezien de Commissie de gevraagde correctie niet heeft uitgevoerd, heeft zij volgens Cementir niet alleen haar geldboete op basis van verkeerde cijfers berekend, maar ook het beginsel van gelijke behandeling geschonden.

5029 Dit argument kan evenwel niet worden aanvaard.

5030 Met betrekking tot de transportkosten moet worden aangenomen, dat wanneer een cementproducent op verzoek van een afnemer de verkochte hoeveelheden ter bestemming aflevert, de vervoersdienst deel uitmaakt van de verkoop van het product. Hoewel de voor die dienst gevraagde prijs, zoals Cementir stelt, overeenkomt met de vergoeding van de bedragen die de verkoper verschuldigd is aan de onafhankelijke transporteur op wie hij voor die dienst een beroep doet, is hij een bestanddeel van de totale verkoopprijs, zoals deze voor dit soort verkoop in het stelsel franco afnemer tot uiting komt.

5031 Wat de levering van zakken betreft, kan Cementir redelijkerwijs niet betwisten dat bij de verkoop van verpakt cement de verkoop van de zak deel uitmaakt van de verkoop van het product. De prijs voor dergelijke leveringen is dus een bestanddeel van de totale prijs van de transactie.

5032 Over de „andere diensten" die geen verband zouden houden met de verkoop van grijs cement en klinker voor grijs cement, geeft Cementir geen enkele aanwijzing. Ten slotte is haar bewering, dat andere ondernemingen de Commissie enkel hun omzet uit de verkoop van grijs cement hebben meegedeeld, louter speculatief. Cementir kan zich dan ook niet met succes op schending van het beginsel van gelijke behandeling beroepen.

5033 In de vierde plaats verwijten Ciments français, Italcementi en Holderbank de Commissie, dat zij in de voor de berekening van hun geldboete in aanmerking genomen omzet de omzet heeft opgenomen van dochterondernemingen die in de bestreden beschikking niet worden genoemd.

5034 Ciments français noemt het geval van haar Spaanse dochterondernemingen Financiera y Minera (hierna: „FyM") en Cementos Rezola (hierna: „Rezola"), haar Belgische dochteronderneming CCB (supra, punt 1169) en haar Griekse dochteronderneming Halyps. Zij voegt daaraan toe, dat zij de Commissie reeds bij de toezending van de gegevens betreffende haar omzet voor 1992 en 1993 in februari 1994 had meegedeeld, dat zij pas in juli 1989 de controle had verworven over Rezola, in januari 1990 over FyM en in mei 1990 over Halyps. Zij betoogt dat haar geldboete 6,5 % van haar eigen omzet bedraagt.

5035 Italcementi vermeldt haar twee dochterondernemingen Cementerie di Sardegna en Cementerie Siciliane, en preciseert dat zij die niet geheel controleert.

5036 Holderbank noemt haar twee Belgische dochterondernemingen Ciments d'Obourg en Ciments d'Origny.

5037 Ciments français en Holderbank voegen daaraan toe, dat de Commissie aldus de niet in de bestreden beschikking gelaakte dochterondernemingen een zwaardere sanctie heeft opgelegd dan dochterondernemingen die zij verantwoordelijk acht voor inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag.

5038 Ciments français stelt, dat de Commissie op buitenlandse dochterondernemingen van in de bestreden beschikking gelaakte ondernemingen een andere procedure heeft toegepast en hun een andere sanctie heeft opgelegd dan hun moedervennootschap, terwijl deze sinds het begin van de betrokken periode de meerderheidsaandeelhouder of zelfs enige aandeelhouder was. Zij noemt het geval van de ondernemingen ENCI, Hornos Ibéricos, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Asland, Heracles, Cementir, CBR en Cedest, waaraan een geldboete is opgelegd op grond van de inbreuken die hun persoonlijk werden verweten, zonder dat hun omzet in die van hun moedervennootschap is opgenomen voor de berekening van de aan deze moedervennootschap opgelegde geldboete. Zij meent het slachtoffer te zijn van een discriminerende behandeling, voor zover aan ondernemingen van haar groep, die in de in bestreden beschikking niet worden genoemd, een strengere sanctie is opgelegd dan aan ondernemingen die verantwoordelijk zijn gesteld voor onrechtmatige gedragingen.

5039 Holderbank stelt dat haar een geldboete is opgelegd van 4 % van haar omzet, waarin de omzet is opgenomen van haar twee in punt 5036 supra genoemde Belgische dochterondernemingen. Haar dochterondernemingen, waaraan in de bestreden beschikking wegens hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst een individuele sanctie is opgelegd (Alsen-Breitenburg, Nordcement en Hornos Ibéricos), zijn volgens haar aldus gunstiger behandeld dan haar twee Belgische dochterondernemingen. Aan eerstgenoemde is immers een geldboete opgelegd van 2,8 % van hun omzet, terwijl de twee laatstgenoemde een geldboete is opgelegd van 4 % doordat hun omzet is opgenomen in de berekeningsgrondslag van de geldboete van hun moedervennootschap.

5040 Dienaangaande zij beklemtoond, dat wanneer de pleger van een inbreuk aan het hoofd staat van een groep die een economische eenheid vormt, voor de berekening van zijn geldboete moet worden uitgegaan van de omzet van geheel die groep. Deze laatste omzet vormt immers de beste aanwijzing van zijn economisch gewicht op de markt.

5041 In casu betwist Italcementi niet, dat zij Cementerie Siciliane en Cementerie di Sardegna controleert. Hooguit verklaart zij, dat zij ze niet geheel controleert. Nadat haar dienaangaande bij een schriftelijke vraag van 10 juni 1998 om uitleg was verzocht, legde zij op 20 juli 1998 een aantal documenten over waaruit blijkt, dat zij tot 1986 de enige aandeelhouder was van die twee dochterondernemingen en dat zij sindsdien 71,41 % van het kapitaal van eerstgenoemde in handen heeft en 76,67 % van het kapitaal van laatstgenoemde.

5042 Onder die omstandigheden heeft de Commissie, gelet op de door Italcementi en haar twee bovengenoemde dochterondernemingen gevormde economische eenheid, de omzet van die twee dochterondernemingen terecht in de berekeningsgrondslag van de bij de artikelen 9 en 10 van de bestreden beschikking aan Italcementi opgelegde geldboete opgenomen.

5043 Holderbank ontkent niet, dat zij Ciments d'Obourg en Ciments d'Origny geheel controleert. Onder die omstandigheden heeft de Commissie, gelet op de door Holderbank en haar twee Belgische dochterondernemingen gevormde economische eenheid, de omzet van die twee dochterondernemingen terecht in de berekeningsgrondslag van de bij artikel 9 van de bestreden beschikking aan Holderbank opgelegde geldboete opgenomen.

5044 Wat Ciments français betreft, zij opgemerkt, dat deze onderneming niet betwist dat zij CCB controleerde toen zij deelnam aan de op de markten van grijs en wit cement vastgestelde inbreuken. In de loop van de procedure (antwoord van 3 juli 1998 op een schriftelijke vraag van het Gerecht van 29 mei 1998) heeft zij hooguit gesteld, dat de omzet van haar Belgische dochteronderneming eerst vanaf 1 juli 1990 in haar balans is opgenomen.

5045 Daarentegen blijkt, dat Ciments français de controle over FyM, Rezola en Halyps pas heeft overgenomen toen zij niet meer aan de bovengenoemde inbreuken deelnam. De deelneming van Ciments français aan de Cembureau-overeenkomst na 17 februari 1989 is immers niet aangetoond (supra, punten 4318-4321), en de inbreuk waaraan zij in het kader van het WCC heeft deelgenomen, wordt slechts in aanmerking genomen tot en met 26 mei 1988 (artikel 7 van de bestreden beschikking). Onder die omstandigheden moeten van de berekeningsgrondslag die door de Commissie voor de vaststelling van de bij de artikelen 9 en 10 aan Ciments français opgelegde geldboeten is gehanteerd, de bedragen worden afgetrokken die verband houden met de verkopen door die drie dochterondernemingen tijdens het betrokken boekjaar op de gemeenschapsmarkt van grijs cement en klinker voor grijs cement, respectievelijk op de markt van wit cement en klinker voor wit cement.

5046 Uit de door de Commissie verstrekte gegevens (supra, punt 4738) blijkt, dat de omzet die zij in aanmerking heeft genomen voor de berekening van de geldboete die aan Ciments français is opgelegd wegens haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst, 4 232 000 000 FRF bedraagt. Volgens de door Ciments français in de loop van de procedure verstrekte gegevens (zie antwoord op de schriftelijke vraag van het Gerecht, bedoeld in punt 5044 supra) bedroeg de totale omzet uit de verkoop door FyM, Rezola en Halyps op de gemeenschapsmarkt van grijs cement en klinker voor grijs cement in 1992 tezamen 650 000 000 FRF. De aan Ciments français wegens haar deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking opgelegde geldboete moet dan ook worden berekend op basis van een referentieomzet die tot 3 582 000 000 FRF is verlaagd.

5047 Wat de inbreuk betreft waarvoor bij artikel 10 van de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd, blijkt uit de door de Commissie meegedeelde gegevens (supra, punt 4738), dat zij voor de berekening van de wegens die inbreuk aan Ciments français opgelegde geldboete is uitgegaan van een omzet van 181 000 000 FRF. Volgens de in het vorige punt bedoelde gegevens van Ciments français bedroeg de totale omzet uit de verkoop door FyM, Rezola en Halyps op de gemeenschapsmarkt van wit cement en klinker voor wit cement in 1992 tezamen 1 000 000 FRF. De aan Ciments français wegens haar deelneming aan de in artikel 7 van de bestreden beschikking opgelegde geldboete moet dan ook worden berekend op basis van een referentieomzet die tot 180 000 000 FRF is verlaagd.

5048 De argumenten van Ciments français en Holderbank betreffende een gestelde discriminatie op het punt van de geldboeten tussen de dochterondernemingen die in de bestreden beschikking worden genoemd en die welke niet daarin worden genoemd, moeten worden afgewezen.

5049 Die twee verzoeksters kunnen immers niet stellen, dat aan de niet in de bestreden beschikking genoemde dochterondernemingen toch een geldboete is opgelegd doordat hun omzet voor de berekening van de aan die vennootschap opgelegde geldboete in de omzet van hun moedervennootschap is opgenomen. De in artikel 9, punten 2 en 21, bedoelde geldboeten zijn opgelegd aan de „ondernemingen" „Holderbank Financière Glar[u]s SA" en „Société des Ciments français SA". De in artikel 10, punt 4, bedoelde geldboete is opgelegd aan de „onderneming" „Société des Ciments français SA". De bestreden beschikking is tot die twee ondernemingen in eigen naam gericht (zie artikel 12, punten 2 en 17). Enkel zij zijn dus die geldboeten verschuldigd. Het feit dat de last van die geldboeten kan worden verdeeld binnen de groep aan het hoofd waarvan die ondernemingen staan, is een omstandigheid die, gelet op de regels inzake de vaststelling van geldboeten, niet relevant is.

5050 Uit een en ander volgt dat, onder voorbehoud van de conclusies in de punten 5046 en 5047 supra met betrekking tot Ciments français, de onderzochte middelen moeten worden afgewezen.

XI — *De middelen inzake schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het billijkheidsbeginsel, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling bij de vaststelling van de geldboeten in ECU en bij de keuze van de wisselkoers*

5051 Asland en Cementir, die zich beroepen op het arrest Hof van 9 maart 1977, Société anonyme Générale sucrière e.a./Commissie (41/73, 43/73 en 44/73, Jurispr. blz. 445), en Uniland stellen, dat geen enkele gemeenschapsrechtelijke bepaling de Commissie verplicht, het bedrag van de geldboete in ECU vast te stellen. De Commissie moet enkel vermijden dat de deelnemers aan eenzelfde inbreuk ongerechtvaardigd ongelijk worden behandeld ten gevolge van de eventuele stijging of daling van de waarde van de nationale valuta, hetgeen zij in casu volgens hen niet heeft gedaan.

5052 Die drie verzoeksters, alsook Unicem en Italcementi verwijten de Commissie, dat zij de omzet in nationale valuta in ECU heeft omgerekend aan de hand van de gemiddelde wisselkoers van 1992. Volgens hen had dit moeten gebeuren op basis van de koers op de dag van vaststelling of betekening van de bestreden beschikking. Unicem, Asland en Cementir voegen daaraan toe, dat een andere mogelijkheid voor de Commissie was geweest om het bedrag van de geldboete te berekenen en uit te drukken in de nationale valuta van de lidstaat van de betrokken onderneming.

5053 De in het vorige punt genoemde verzoeksters stellen, dat hun nationale valuta tussen 1992 en november 1994 ten opzichte van de ECU is gedevalueerd. Zij menen dat zij ten onrechte zijn gediscrimineerd in vergelijking met ondernemingen uit landen waarvan de valuta in die periode stabiel is gebleven of ten opzichte van de ECU in waarde is gestegen. Volgens Unicem is haar geldboete door die keuze van de Commissie 23,16 % hoger uitgevallen. Asland raamt haar nadeel op ongeveer 170 000 000 ESP. Zij vergelijkt de waarde van de haar opgelegde geldboete met die van een onderneming die in dezelfde situatie verkeerde als zij, maar wier omzet van het referentiejaar zou zijn uitgedrukt in Duitse mark tegen de koers van dat jaar. Uniland raamt haar nadeel op 361 000 ECU. Italcementi schat dat haar geldboete ten gevolge van de waardevermindering van de Italiaanse lire ten opzichte van de ECU tussen 1992 en november 1994 ongeveer 25 % hoger is uitgevallen. Cementir meent, dat de reële last van haar geldboete tussen het jaar dat de Commissie voor de omzetting van de in nationale valuta uitgedrukte bedragen in ECU in aanmerking heeft genomen, en het jaar van de indiening van haar verzoekschrift, met 23 % is gestegen. Bij omzetting van de ECU in Italiaanse lire tegen de koers van 1995 zou haar geldboete reëel 5,5 % van haar omzet in 1992 bedragen.

5054 Beklemtoond zij, dat de Commissie het recht heeft, het bedrag van de geldboete uit te drukken in ECU, een in nationale valuta converteerbare monetaire eenheid. Doordat de ECU in nationale valuta kan worden geconverteerd, verschilt deze monetaire eenheid van de aanvankelijk in artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 genoemde rekeneenheid, waarvan het Hof (arrest Société anonyme Générale sucrière e.a./Commissie, reeds aangehaald in punt 5051, punt 15) uitdrukkelijk heeft erkend dat, aangezien dit geen betalingsvaluta is, het bedrag van de geldboete noodzakelijkerwijze in nationale valuta moest worden vastgesteld (arresten Gerecht van 11 maart 1999, Ensidesa/Commissie, T-157/94, Jurispr. blz. II-707, punt 470, en PVC, reeds aangehaald in punt 734, punt 1220).

5055 In casu blijkt uit de door de Commissie verstrekte gegevens (supra, punt 4738), dat zij voor de berekening van de geldboeten de omzetten in nationale valuta inderdaad in ECU heeft omgerekend op grond van de gemiddelde koers in het jaar waarop die omzetten betrekking hadden, namelijk 1992.

5056 Het argument van verzoeksters dat die omrekening had moeten geschieden op basis van de koers op de datum van vaststelling of betekening van de bestreden beschikking, kan niet worden aanvaard. Aangezien de Commissie terecht (supra, punten 5009-5011) heeft beslist om de geldboete op basis van de omzet in 1992 te berekenen, mocht zij die in nationale valuta uitgedrukte omzet omrekenen op basis van de gemiddelde wisselkoers van dat referentiejaar. Zo dat kan betekenen, dat een bepaalde onderneming een bedrag moet betalen dat nominaal hoger of lager is dan het bedrag dat zij had moeten betalen bij toepassing van de wisselkoers op de datum van vaststelling of betekening van de bestreden beschikking, is dat slechts het logische gevolg van de schommelingen van de reële waarde van de verschillende nationale valuta.

5057 Hoe dan ook heeft geen enkele verzoekster aangetoond, dat de geldboete die haar bij artikel 9, en wat Italcementi betreft, bij artikel 10 van de bestreden beschikking is opgelegd, zelfs in

nationale valuta uitgedrukt, door de devaluatie van de valuta van de lidstaat waar zij is gevestigd, de in artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 gestelde bovengrens overschrijdt.

5058 De onderzochte middelen moeten dan ook worden afgewezen.

XII — *De middelen inzake schending van verschillende algemene beginselen van gemeenschapsrecht*

5059 Sommige verzoeksters stellen, dat bij de vaststelling van de geldboeten verschillende algemene beginselen van gemeenschapsrecht zijn geschonden, namelijk het vertrouwensbeginsel, het beginsel non bis in idem en het beginsel van gelijke behandeling.

5060 In de eerste plaats stelt Lafarge, dat gelet op de houding van de Commissie tijdens de betrokken periode (geen reactie op de publicatie van de in 1976 op haar verzoek door Phlips verrichte studie „Les systèmes de prix géographiques et la concurrence", die in paragraaf 10 van de bestreden beschikking wordt genoemd; informele beoordeling van het tariefstelsel van CBR en van de invoer met dumping uit de Oostbloklanden; houding in het „Griekse dossier"), de Europese cementproducenten mochten aannemen, dat hun gedragingen in overeenstemming waren met de communautaire mededingingsregels of althans werden getolereerd. Door Lafarge een zo hoge geldboete op te leggen, heeft de Commissie haars inziens het vertrouwensbeginsel geschonden.

5061 Dit middel is ongegrond. In de bestreden beschikking verwijt de Commissie partijen nergens hun besprekingen over de stelsels van prijszetting en over de invoer met dumping. Zij kritiseert de gedragingen waarmee die partijen de thuismarkten wilden beschermen en het cementverkeer van het ene land naar het andere wilden regelen. Lafarge kan niet in ernst stellen, dat de door haar tot staving van haar middel aangevoerde omstandigheden de Europese cementproducenten erop mochten vertrouwen dat die gedragingen, die artikel 85, lid 1, van het Verdrag formeel verbiedt, op grond van de communautaire mededingingsregels aanvaardbaar waren.

5062 In de tweede plaats verwijten Dyckerhoff, Uniland en — in repliek — Holderbank de Commissie, dat zij hun voor dezelfde feiten twee maal een sanctie oplegt, één keer voor hun aansluiting bij de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde Cembureau-overeenkomst en een tweede keer voor hun deelneming aan maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst. Blue Circle stelt, dat zij door de geldboete voor de inbreuken die haar ten laste worden gelegd in artikel 4, een tweede keer wordt bestraft voor een gedraging waarvoor haar reeds een geldboete is opgelegd uit hoofde van de in artikel 1 vastgestelde inbreuk.

5063 Beklemtoond zij evenwel, dat met betrekking tot de markt van grijs cement aan verzoeksters slechts één geldboete is opgelegd. Volgens artikel 9 van de bestreden beschikking is die geldboete opgelegd wegens hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst. De onderzochte argumenten betreffende schending van het beginsel non bis in idem moeten dan ook worden afgewezen.

5064 Aalborg stelt dat volgens artikel 9 van de bestreden beschikking een afzonderlijke geldboete is opgelegd aan Cembureau. Aangezien haar verantwoordelijkheid voor de betrokken feiten volgens haar enkel verband houdt met haar hoedanigheid van rechtstreeks lid van Cembureau, meent zij, dat zij twee maal is veroordeeld voor dezelfde feiten. Blue Circle verklaart dat zij meer dan de helft van het bedrag van de aan BCA opgelegde geldboete moet betalen. Aangezien de Commissie haar ook verantwoordelijk stelt voor de in artikel 1 bedoelde inbreuk, zouden haar voor dezelfde inbreuk twee geldboeten zijn opgelegd.

5065 Het onderzoek van deze argumenten is evenwel zonder voorwerp geraakt door de intrekking van de geldboeten die zijn opgelegd aan de ondernemersverenigingen waartoe de bestreden beschikking was gericht (supra, punten 478-488).

5066 Blue Circle voegt daaraan toe, dat haar volgens artikel 9 van de bestreden beschikking een geldboete is opgelegd wegens de in artikel 1 vastgestelde inbreuk, die met name ten uitvoer is gelegd door de in artikel 2 bedoelde gedragingen. Volgens dat artikel was op de Britse markt evenwel enkel BCA bij die gedragingen betrokken. Blue Circle zou dus een sanctie zijn opgelegd voor handelingen waarvoor zij niet verantwoordelijk kan worden gesteld.

5067 Zoals in punt 4746 supra reeds is gezegd, is aan Blue Circle evenwel enkel een sanctie opgelegd wegens de onrechtmatige gedragingen die haar persoonlijk verweten worden. Haar argument moet dan ook worden afgewezen.

5068 In de derde plaats stellen CBR, Ciments français, Lafarge, Asland, Uniland, Cimpor, Secil en Hornos Ibéricos, dat de Commissie bij de vaststelling van de geldboeten het beginsel van gelijke behandeling heeft geschonden.

5069 Ten eerste betogen CBR en Ciments français, dat de Commissie het non-discriminatiebeginsel heeft geschonden door voor hun deelneming aan de Cembureau-overeenkomst enkel een geldboete op te leggen aan de ondernemingen die via hun vereniging in Cembureau vertegenwoordigd waren en tegelijk duidelijk blijk gegeven hadden van hun aansluiting bij die overeenkomst door deel te nemen aan andere in de bestreden beschikking gelaakte acties (paragraaf 65, punt 8), terwijl zij anderzijds stelt, dat de Cembureau-overeenkomst verbindend was voor alle Cembureau-leden en de gehele Europese cementindustrie die gedurende de gehele in aanmerking genomen periode van de inbreuk in Cembureau vertegenwoordigd was

(paragrafen 45, punten 5 en 8, en 65, punt 3). Ciments français voegt daaraan toe, dat de Commissie aldus een duidelijke onevenredigheid tussen de inbreuk en de sanctie heeft gecreëerd.

5070 Buiten hetgeen in de punten 4425 tot en met 4427 supra is gezegd, zij eraan herinnerd, dat wanneer een onderneming door haar gedrag artikel 85, lid 1, van het Verdrag heeft geschonden, zij zich niet aan een sanctie kan onttrekken met het argument dat andere marktdeelnemers geen geldboete is opgelegd, wanneer, zoals hier het geval is, de situatie van die laatsten niet het voorwerp van een procedure voor de gemeenschapsrechter is, (zie arresten Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 197; Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 176, en Van Megen Sports/Commissie, reeds aangehaald in punt 4892, punt 56).

5071 Wat Ciments français betreft, zij daaraan toegevoegd, dat de Commissie, door geen sanctie op te leggen aan de ondernemingen die indirect lid waren van Cembureau en voor wier deelneming aan maatregelen tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst zij niet over bewijzen beschikt, niet het evenredigheidsbeginsel heeft geschonden ten nadele van degenen die, zoals deze verzoekster, wel aan die maatregelen hebben deelgenomen.

5072 Ten tweede stelt Lafarge, dat zij ondanks de gegevens in paragraaf 65 van de bestreden beschikking betreffende de criteria die de Commissie voor de berekening van de geldboeten in aanmerking heeft genomen, geen rationele, coherente en objectieve verklaring vindt voor de verschillende behandeling van de ondernemingen waaraan een sanctie is opgelegd. Volgens deze verzoekster zijn er zeer sterke verschillen, doordat niet de gehele relevante omzet van bepaalde ondernemingen in aanmerking is genomen of de Commissie, anders dan Van Miert tijdens de persconferentie van 30 november 1994 heeft verklaard, meer dan twee boetetarieven heeft toegepast.

5073 Dienaangaande is reeds uitgemaakt (supra, punten 4725-4739), dat in de overwegingen in paragraaf 65 van de bestreden beschikking de criteria die de Commissie bij de vaststelling van de bij de artikelen 9 en 10 opgelegde geldboeten in aanmerking heeft genomen, adequaat zijn gemotiveerd.

5074 Verder blijkt uit de door de Commissie verstrekte gegevens (supra, punt 4738), dat zij voor de berekening van de geldboeten met betrekking tot de inbreuk op de markt van grijs cement twee tarieven heeft toegepast. Aan de ondernemingen die om de in paragraaf 65, punt 9, sub a, genoemde redenen een zware verantwoordelijkheid voor die inbreuk dragen, is een geldboete opgelegd van 4 %. Aan degene wier verantwoordelijkheid voor die inbreuk om de in paragraaf 65, punt 9, sub b, genoemde redenen minder zwaar is, is een geldboete van 2,8 % opgelegd. Voor de inbreuk op de markt van grijs cement heeft de Commissie voor alle betrokken ondernemingen een tarief van 4 % gehanteerd. Die percentages zijn, wat de inbreuk

op de markt van grijs cement betreft, toegepast op de omzet uit de verkoop door elke betrokken onderneming op de gemeenschapsmarkt van grijs cement en van klinker voor grijs cement in 1992 en, wat de inbreuk op de markt van wit cement betreft, op de omzet uit de verkoop door elke betrokken onderneming op de gemeenschapsmarkt van wit cement en van klinker voor wit cement in dat jaar. De geldboete van elke onderneming is aangepast met inachtneming van de duur van haar deelneming aan de betrokken inbreuk.

5075 Nu Lafarge niets concreets aanvoert waaruit blijkt, dat zij bij de toepassing van die berekeningscriteria ten onrechte is gediscrimineerd, moet haar argument worden afgewezen.

5076 Ten derde stelt Asland, dat de Spaanse ondernemingen bij de beoordeling van de zwaarte van de inbreuk zijn gediscrimineerd ten opzichte van de andere in de bestreden beschikking genoemde ondernemingen, daar het grensgebied van Spanje en Portugal het enige gebied is waar de door de Spaanse ondernemingen gepleegde inbreuk gevolgen kon hebben, terwijl de onrechtmatige gedragingen van de Duitse, Franse en de Britse ondernemingen gevolgen sorteerden in meer gebieden, namelijk de gebieden aan beide zijden van de grens van hun respectieve lidstaten.

5077 Hiervóór (punt 4864) is reeds opgemerkt, dat de vraag of de Cembureau-overeenkomst al dan niet de mededinging op de markten van de Gemeenschap verstoorde, niet in aanmerking is genomen bij de beoordeling van de zwaarte van die inbreuk. De Commissie heeft de gevolgen die gewoonlijk voortvloeien uit maatregelen als waarmee die verschillende ondernemingen de Cembureau-overeenkomst hebben toegepast, enkel beoordeeld in het kader van het onderzoek van de verantwoordelijkheid van de bij die inbreuk betrokken ondernemingen. In die context is Asland terecht tot de ondernemingen gerekend, die voor de inbreuk een zware verantwoordelijkheid dragen. De maatregel tot uitvoering van de Cembureau-overeenkomst waaraan zij heeft deelgenomen, namelijk de overeenkomst tot oprichting van de ETF (artikel 4, lid 1), is immers een maatregel die rechtstreekse gevolgen heeft voor de compartimentering van de thuismarkten. Het argument van Asland moet dan ook worden afgewezen.

5078 Asland stelt voorts, dat zij niet de verlaging van het boetepercentage heeft gekregen die de andere Spaanse en de Portugese ondernemingen zouden hebben gekregen wegens de beperkte duur van hun deelneming aan de inbreuk.

5079 Uit de door de Commissie verstrekte gegevens (supra, punt 4738) blijkt evenwel, dat de geldboete van Asland, evenals die van de andere Spaanse en Portugese adressaten van de bestreden beschikking, is berekend met inaanmerkingneming van een duur van de inbreuk van 86,5 maanden. Overigens zal (infra, punt 5115) rekening worden gehouden met het feit, dat de deelneming van Asland aan de Cembureau-overeenkomst slechts is aangetoond van 28 mei 1986 tot en met 31 mei 1987, zijnde twaalf maanden (supra, punt 4814, tiende streepje).

5080 Ten vierde merkt Ciments français op, dat Hornos Ibéricos volgens de bestreden beschikking vijf vergaderingen van de ETF heeft bijgewoond, terwijl de Commissie deze onderneming tot de ondernemingen rekent, die een minder zware verantwoordelijkheid dragen voor de Cembureau-overeenkomst, omdat haar deelneming aan die inbreuk beperkt bleef tot haar betrokkenheid bij maatregelen tot kanalisering van productieoverschotten naar derde landen, die minder rechtstreekse gevolgen hadden voor de bescherming van de thuismarkten. Volgens Uniland heeft de Commissie het non-discriminatiebeginsel geschonden door haar een sanctie op te leggen en haar deelneming aan de Cembureau-overeenkomst als ernstig aan te merken, terwijl aan andere ondernemingen die volgens de bestreden beschikking continu en actief aan de inbreuken in verband met de ETF en Interciment hebben deelgenomen, daarvoor geen sanctie is opgelegd (Hornos Ibéricos en Cementos del Norte), dan wel deze ondernemingen van de procedure zijn uitgesloten. Ook Asland laakt de behandeling van Hornos Ibéricos en Cementos del Norte.

5081 Beklemtoond moet worden, dat het niet aan het Gerecht staat om bij de uitoefening van zijn wettigheidstoetsing zijn beoordeling van de situatie van een onderneming in verband met een inbreuk die haar in de bestreden handeling niet ten laste is gelegd, in de plaats te stellen van die van de Commissie.

5082 In casu zijn Ciments français, Asland en Uniland in paragraaf 65, punt 9, sub a, van de bestreden beschikking terecht gerekend tot de ondernemingen die een zware verantwoordelijkheid dragen voor de inbreuk waarvoor bij artikel 9 een sanctie is opgelegd. Die drie verzoeksters hebben immers aan de Cembureau-overeenkomst deelgenomen via uitvoeringsmaatregelen die strekten tot rechtstreekse bescherming van de thuismarkten. Zo was Ciments français met name betrokken bij de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde Frans-Duitse mededingingsregeling, de overeenkomst tot oprichting van de ETF (artikel 4, lid 1) en de overeenkomst tot oprichting van Interciment (artikel 4, lid 2) (supra, punt 4319). Asland nam deel aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF (supra, punt 4351). Uniland was partij bij die overeenkomst, de overeenkomst tot oprichting van Interciment en de in artikel 4, lid 3, sub a, bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen ter verdediging van de Italiaanse markt (supra, punt 4356).

5083 Bijgevolg kan het beroep van verzoeksters op de vergelijking van hun situatie met die van de in hun respectieve betogen genoemde ondernemingen, niet dienstig zijn om intrekking of verlaging van de hun bij artikel 9 opgelegde geldboete te vorderen (zie in die zin arresten Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 197; Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 176, en Van Megen Sports/Commissie, reeds aangehaald in punt 4892, punt 56).

5084 Ten vijfde herinneren Cimpor en Secil eraan, dat volgens de in paragraaf 21 van de bestreden beschikking genoemde stukken verschillende Spaanse producenten de aldaar in de beschikking onderzochte vergaderingen hebben bijgewoond. Zij noemen Portland Mallorca, Cementos del Mar, Cementos del Atlantico, Portland Valderrivas, Cementos Portland Hispania, Asland, Hisalba, Hispacement, Cementos Cosmos, Tudela Veguin en Cementos Alba. Volgens hen is de bestreden beschikking evenwel niet tot de meeste van die ondernemingen gericht. Aan de ondernemingen waartoe de beschikking wel was gericht, is de in artikel 3, lid 2, bedoelde inbreuk niet ten laste gelegd. Verder is volgens hen aan Oficemen, die afgezien van de haar in de artikelen 1, 2, 4 en 5 van de bestreden beschikking verweten inbreuken, in Spanje ook als enige verantwoordelijk was voor de Iberische mededingingsregeling, slechts een geldboete opgelegd

van 70 000 ECU, terwijl aan Cimpor en Secil geldboeten zijn opgelegd van 9 324 000 ECU respectievelijk 3 017 000 ECU: een flagrante schending van het beginsel van gelijke behandeling.

5085 Buiten het in punt 5081 supra in herinnering gebrachte beginsel zij dienaangaande opgemerkt, dat Cimpor en Secil terecht zijn ingedeeld in de categorie ondernemingen die een zware verantwoordelijkheid dragen voor de inbreuk waarvoor bij artikel 9 van de bestreden beschikking een sanctie is opgelegd. De in artikel 3, lid 2, vastgestelde Iberische mededingingsregeling waarmee die twee verzoeksters de Cembureau-overeenkomst hebben uitgevoerd, strekte immers tot rechtstreeks bescherming van de thuismarkten. Bijgevolg kan het beroep van die ondernemingen op de vergelijking van hun situatie met die van de in hun betogen genoemde ondernemingen, niet dienstig zijn om intrekking of verlaging van de hun bij artikel 9 opgelegde geldboete te vorderen (zie, in die zin, arresten Houtslijp II, reeds aangehaald in punt 106, punt 197; Dunlop Slazenger/Commissie, reeds aangehaald in punt 270, punt 176, en Van Megen Sports/Commissie, reeds aangehaald in punt 4892, punt 56).

5086 Met betrekking tot de gestelde discriminatie ten opzichte van Oficemen zij opgemerkt, dat inderdaad de verantwoordelijkheid van Oficemen voor de in artikel 3, lid 2, vastgestelde inbreuk is vastgesteld, maar dat haar situatie objectief verschilt van die van Cimpor en Secil. Zoals de Commissie in paragraaf 44, punt 5, van de bestreden beschikking terecht opmerkt, zijn de cementproducenten de werkelijke marktdeelnemers. Zij handelen via hun bedrijfstakverenigingen. Onder die omstandigheden mocht de Commissie de handelingen van de ondernemingen bestraffen met zware geldboeten, berekend op basis van hun omzet, terwijl zij met het opleggen van een lichte forfaitaire geldboete aan de bedrijfstakverenigingen die verenigingen wilde ontmoedigen in de toekomst het initiatief te nemen tot of deel te nemen aan mededingingsverstorende regelingen (paragraaf 65, punt 8, eerste streepje).

5087 Cimpor en Secil merken ook nog op, dat de Commissie aan Oficemen en de vijf Spaanse ondernemingen waartoe de bestreden beschikking is gericht, geldboeten heeft opgelegd van in totaal 10 576 000 ECU, hetgeen minder is dan het totaal van de aan de twee Portugese ondernemingen opgelegde geldboeten (12 341 000 ECU).

5088 De vergelijking van de bedragen van de gezamenlijke geldboeten van de Spaanse en de Portugese adressaten van de bestreden beschikking volstaat op zichzelf evenwel niet om een schending van het beginsel van gelijke behandeling vast te stellen, gelet op de verschillende objectieve criteria voor de berekening die het resultaat van die vergelijking kunnen verklaren.

5089 Uit een en ander volgt, dat de onderzochte middelen moeten worden afgewezen.

XIII — *Het middel inzake schending van de rechten van de verdediging in verband met de onvolledige toegang tot het dossier van de Commissie tijdens de administratieve procedure*

5090 Sommige verzoeksters stellen in de opmerkingen die zij hebben ingediend na de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 (supra, punten 164 en 168), dat de Commissie, door hun tijdens de administratieve procedure slechts beperkt toegang te verlenen tot haar dossier, bij de vaststelling van de geldboeten hun rechten van de verdediging heeft geschonden, daar zij geen toegang hadden tot ontlastende stukken.

5091 In de eerste plaats voert Lafarge in haar opmerkingen van 28 januari 1998 twee stukken aan waaruit zou blijken, dat de Commissie destijds in kennis was gesteld van bepaalde collectieve acties waarmee de West-Europese cementproducenten de invoer uit Griekenland wilden bestrijden.

5092 Zij verwijst allereerst naar document nr. 33.126/19009, een nota van Blue Circle betreffende het onderhoud van 6 november 1986 tussen Sutherland, lid van de Commissie, en enkele vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie. Volgens dat document wezen deze laatsten hem op hun moeilijkheden om naar Griekenland uit te voeren als vergelding tegen de producenten van dat land.

5093 Zoals in punt 3114 supra is opgemerkt, blijkt uit dat document evenwel niet, dat de vertegenwoordigers van de Europese cementindustrie Sutherland op de hoogte hebben gebracht van de maatregelen die zij destijds reeds hadden getroffen om de goedkope cementinvoer in West-Europa — vooral uit Griekenland — te beletten, namelijk de oprichting van de ETF, de oprichting van Interciment en de onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekten dat Calcestruzzi niet langer zou afnemen bij de Griekse cementproducenten, met name Titan. De commentaren die Lafarge tijdens de administratieve procedure op basis van dat document had kunnen leveren, zouden dus niet de overwegingen van de Commissie in paragraaf 65, punt 5, vijfde streepje, van de bestreden beschikking betreffende de wens van partijen hun onrechtmatige gedragingen geheim te houden hebben kunnen weerleggen.

5094 Vervolgens voert Lafarge een passage aan uit de brief van Van Hove (CBR) aan Akermann (Holderbank) van 6 november 1986 (document nr. 33.126/7639), waaruit zou blijken dat de Commissie destijds in kennis was gesteld van de oprichting van Interciment:

„Volgens het directoraat-generaal Concurrentie van de EEG moet de oprichting van die onderneming worden aangemeld indien verschillende cementbedrijven uit de EEG als aandeelhouder of lid van een bestuursorgaan daaraan deelnemen."

5095 De opmerkingen die Lafarge tijdens de administratieve procedure op basis van die passage uit dat document had kunnen maken, zouden het specifieke verwijt van de Commissie aan de bij de overeenkomst tot oprichting van Interciment betrokken partijen, dat die oprichting niet bij haar was aangemeld hoewel dat in verschillende juridische adviezen was aanbevolen wegens het kennelijk onrechtmatige doel van die maatregel (bestreden beschikking, paragrafen 26, punt 13, en 65, punt 5, vijfde streepje), evenwel niet hebben kunnen weerleggen.

5096 Concluderend zou er geen — zelfs geen kleine — kans hebben bestaan, dat de in de punten 5091 tot en met 5095 supra onderzochte commentaren van Lafarge tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden.

5097 In de tweede plaats stelt Aalborg in haar opmerkingen van 12 januari 1998, dat volgens de documenten nrs. 33.126/3833—3844, 18130—18138 en 171—174 de verificaties van de Commissie aanvankelijk geen betrekking hadden op een algemene Europese mededingingsregeling, maar op regionale mededingingsregelingen en een veronderstelde samenwerking tussen verschillende grote Europese cementproducenten — de „groep van acht" — waartoe Aalborg niet behoorde. Aalborg verklaart dat zij met die documenten zou hebben kunnen aantonen, dat de Commissie eerst later het bestaan van de gestelde Cembureau-overeenkomst heeft onderzocht, en dat de haar in het kader van die overeenkomst verweten feiten derhalve verjaard waren.

5098 De door Aalborg aangehaalde documenten nrs. 33.126/171—174 bevatten het besluit van de Commissie van 20 april 1989 inzake de verificaties die aan de onderhavige zaken ten grondslag liggen. Daaruit blijkt, dat die verificaties op de volgende overwegingen berustten:

„(...) de Commissie heeft informatie ontvangen dat het tussen de belangrijkste Europese cementproducenten tot overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen is gekomen tijdens vergaderingen in verschillende Europese steden.

(...) volgens de door de Commissie ontvangen informatie hebben die overeenkomsten en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen [met name] tot doel:

i) verlaging in onderling overleg van de productiecapaciteit in de gemeenschappelijke markt teneinde het marktaandeel van elke producent veilig te stellen;

(...)

iii) toewijzing van quota en geografische opsplitsing van de markten en controle van de toepassing daarvan door verificatie van de bestemming van de producten;

(...)

v) stelselmatige uitwisseling van gegevens om de toepassing van de mededingingsregelingen te controleren en compensatie van de aan elke producent toegewezen quota van het ene jaar naar het andere mogelijk te maken".

5099 Blijkens die passages hadden de verificaties door de Commissie na haar besluit van april 1989 van meet af aan betrekking op de Cembureau-overeenkomst en de uitvoeringsmaatregelen daarvan. Het argument van Aalborg is dus niet gegrond.

5100 In de derde plaats stelt Italcementi in haar opmerkingen van 26 november 1997, dat uit verschillende documenten blijkt, dat zij bij de inbreuken een marginale rol heeft gespeeld. Uit de documenten nrs. 33.126/4869—4871 en 3944—3948 en document nr. 33.322/1478 blijkt volgens haar, dat de Italiaanse cementindustrie andere kenmerken heeft dan de andere Europese cementindustrieën (natuurlijke obstakels en prijsniveaus die uitvoer uit Italië bemoeilijken; geen verticale integratie die de Italiaanse markt kwetsbaar maakt voor invoer) en dat Italcementi derhalve afzijdig bleef bij de discussies betreffende de vraagstukken inzake de internationale cementhandel.

5101 Uit verschillende documenten zou voorts blijken, dat de andere cementproducenten Italcementi als een weliswaar grote maar op internationaal vlak weinig actieve marktdeelnemer beschouwden (documenten nrs. 33.126/8895, 8774, 8791, 8792 en 8894), en dat Italcementi, wanneer zij vergaderingen tussen Europese cementproducenten bijwoonde, de problemen enkel vanuit het oogpunt van haar binnenlandse markt bekeek (documenten nrs. 33.126/2545—2548 en 4923—4926).

5102 Ten slotte zouden de documenten nrs. 33.126/19868—19870 en 19884 bevestigen, dat de activiteiten van Italcementi binnen de ETF marginaal en rechtmatig waren. Zij bleven beperkt tot deelneming aan de lobbyactiviteiten van die werkgroep om het probleem in verband met de invoer uit Griekenland op te lossen. Zij zijn nooit uitgemond in ontradende of zelfs agressieve tussenkomsten, waaraan de Britse cementproducenten zich in deze zaak soms schuldig hebben gemaakt.

5103 Concluderend stelt Italcementi, dat indien zij tijdens de administratieve procedure over het gehele onderzoeksdossier had beschikt, zij de Commissie had kunnen overtuigen van de noodzaak om bij de vaststelling van de geldboeten de individuele verantwoordelijkheid van elke producent voor de gelaakte feiten te beoordelen, in plaats van de globale verantwoordelijkheid.

5104 Dergelijke opmerkingen zouden evenwel niet de feiten hebben kunnen weerleggen, waaruit blijkt dat Italcementi als rechtstreeks lid van Cembureau aanwezig was in de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is bevestigd, en waaruit ook haar hoofdrol bij de oprichting van de ETF en Interciment en bij de maatregelen ter bescherming van de Italiaanse markt tegen de invoer van Grieks cement blijkt. Op basis daarvan had de Commissie de verantwoordelijkheid van Italcementi voor de inbreuk op de markt van grijs cement dus niet anders kunnen beoordelen dan in paragraaf 65, punt 9, sub a, eerste streepje, van de bestreden beschikking, namelijk dat Italcementi tot de ondernemingen moest worden gerekend, die voor deze inbreuk een zware verantwoordelijkheid dragen.

5105 Die opmerkingen zouden bovendien niet de reeks van in de paragrafen 38 tot en met 40 van de bestreden beschikking genoemde stukken hebben kunnen maskeren, waaruit blijkt dat Italcementi tijdens de gehele betrokken periode voortdurend en onafgebroken aan de vergaderingen en onrechtmatige activiteiten van het WCC heeft deelgenomen. Zij zouden dus niet de vaststelling dat Italcementi een grote rol heeft gespeeld bij de inbreuk op de markt van wit cement, hebben kunnen weerleggen.

5106 Uit een en ander volgt, dat er geen — zelfs geen kleine — kans zou hebben bestaan, dat de in de punten 5100 tot en met 5105 onderzochte commentaren van Italcementi tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden.

5107 In de vierde plaats voert Holderbank in haar opmerkingen van 8 december 1997 een telefaxbericht van Blue Circle van 20 oktober 1987 (document nr. 33.126/10959) aan, dat luidt:

„Aan Holderbank was een bedrag voorgeschoten als bijdrage in het kapitaal, maar naderhand is het — aan Holderbank meegedeelde — besluit genomen dat de groep niet wenste deel te nemen in het kapitaal. Dat besluit is evenwel niet meegedeeld aan degenen die verantwoordelijk waren voor de boekhouding van BCO AG, zodat een fout is gemaakt bij de boeking van deze verrichting. Die fout zal in 1987 worden gecorrigeerd."

5108 Holderbank stelt, dat indien zij tijdens de administratieve procedure over dit document had beschikt, zij de bewering van de Commissie, dat Blue Circle haar deelneming aan Interciment

had willen verbergen door aan haar betaling aan Holderbank een valse kwalificatie te geven, had kunnen weerleggen. Volgens haar had zij aldus de opvatting van de Commissie kunnen ontkrachten, dat de ondernemingen hun onrechtmatige gedragingen geheim wilden houden.

5109 Dienaangaande volstaat het eraan te herinneren, dat het door Holderbank aangevoerde document voor de raadpleging van het dossier tijdens de administratieve procedure als „A: Europese producenten" was aangemerkt (supra, punt 250) en dat het zich zelfs in de doos (supra, punt 95) bevond. Derhalve kan Holderbank het thans niet aanvoeren om een schending van haar rechten van de verdediging tijdens de administratieve procedure aan te tonen.

5110 In de vijfde plaats wijst Cementir in haar opmerkingen van 29 december 1997 op de in punt 3391 supra bedoelde documenten die de sterke penetratie van de Griekse uitvoer op de Italiaanse markt tijdens de in de bestreden beschikking behandelde periode, in het bijzonder vanaf 1987, zouden illustreren. Volgens haar blijkt uit die documenten op zijn minst, dat de Cembureau-overeenkomst in Italië geen enkele uitwerking heeft gehad, waarmee de Commissie althans bij de bepaling van de geldboeten rekening had moeten houden.

5111 Die commentaren zouden, indien Cementir deze tijdens de administratieve procedure had kunnen formuleren, evenwel niet hebben kunnen afdoen aan de terechte overwegingen van de Commissie in paragraaf 65, punt 9, sub a, van de bestreden beschikking, dat Cementir een zware verantwoordelijkheid droeg voor de inbreuk op de markt van grijs cement, omdat zij als rechtstreeks lid van Cembureau rechtstreeks aan de sluiting van de Cembureau-overeenkomst en aan de maatregelen tot uitvoering van die overeenkomst om de thuismarkten rechtstreeks te beschermen heeft deelgenomen.

5112 Daaruit volgt, dat er geen — zelfs geen kleine — kans zou hebben bestaan, dat de in punt 5110 supra weergegeven commentaren van Cementir tot een andere afloop van de administratieve procedure hadden kunnen leiden.

5113 Het onderzochte middel moet dan ook worden afgewezen.

XIV — *Conclusie*

5114 Artikel 9 van de bestreden beschikking moet nietig worden verklaard wat ENCI, Cedest, Alsen-Breitenburg, Nordcement, Buzzi, Rugby, Castle, Heracles en Titan betreft (supra, punten 4718 en 4719).

5115 Gelet op het onderzoek van het Gerecht in de punten 4714 tot en met 5113 supra en op de door de Commissie tijdens de gerechtelijke procedure verstrekte gegevens, moeten de geldboeten die bij de artikelen 9 en 10 van de bestreden beschikking zijn opgelegd en overeenkomstig artikel 2, lid 1, van verordening (EG) nr. 1103/97 van de Raad van 17 juni 1997 over enkele bepalingen betreffende de invoering van de euro (PB L 162, blz. 1) in euro zijn uitgedrukt, worden verlaagd als volgt:

— de bij artikel 9 aan CBR opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 1 711 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Ciments luxembourgeois opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 617 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Dyckerhoff opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 7 055 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Vicat opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 2 407 000 euro;

— de bij de artikelen 9 en 10 aan Ciments français opgelegde geldboeten worden verlaagd tot 12 519 000 euro, respectievelijk 1 051 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Heidelberger opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 7 056 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Lafarge opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 14 248 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Aalborg opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 2 349 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Unicem opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 6 399 000 euro;

— de bij de artikelen 9 en 10 aan Valenciana opgelegde geldboeten worden verlaagd tot 250 000 euro, respectievelijk 388 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Asland opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 740 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Uniland opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 592 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Irish Cement opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 2 065 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Cimpor opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 4 312 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Secil opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 1 395 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Italcementi opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 25 701 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Holderbank opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 1 918 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Hornos Ibéricos opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 836 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Aker opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 14 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Euroc opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 14 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Cementir opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 7 471 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Blue Circle opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 7 717 000 euro;

— de bij artikel 9 aan Halkis opgelegde geldboete wordt verlaagd tot 510 000 euro.

De vorderingen tot terugbetaling van de geldboete, vermeerderd met vertragingsrente, en tot terugbetaling van de kosten, veroorzaakt door het stellen van een bankgarantie

5116 In de zaken T-31/95 en T-32/95 vorderen verzoeksters veroordeling van de Commissie tot betaling van rente over de ten onrechte betaalde geldboete.

5117 In de zaken T-50/95 en T-51/95 vorderen verzoeksters veroordeling van de Commissie tot vergoeding van de kosten voor het stellen van een bankgarantie, althans voor het bedrag waarmee de geldboete is verlaagd.

5118 Het volstaat vast te stellen, dat deze vorderingen in feite betrekking hebben op de uitvoering van het onderhavige arrest, en dat het overeenkomstig artikel 176 EG-Verdrag (thans artikel 233 EG) aan de Commissie staat de maatregelen te nemen die voor die uitvoering nodig zijn (zie arrest Gerecht van 11 maart 1999, British Steel/Commissie, T-151/94, Jurispr. blz. II-629, punt 697). De vorderingen zijn dan ook niet-ontvankelijk.

Kosten

5119 Volgens artikel 87, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering moet de in het ongelijk gestelde partij in de kosten worden verwezen, voor zover dit is gevorderd.

5120 Volgens artikel 87, lid 3, eerste alinea, van dat Reglement kan het Gerecht de proceskosten over de partijen verdelen of beslissen dat elke partij haar eigen kosten zal dragen, indien zij onderscheidenlijk op een of meer punten in het ongelijk worden gesteld.

5121 Krachtens artikel 87, lid 3, tweede alinea, kan het Gerecht eveneens een partij, ook wanneer zij in het gelijk wordt gesteld, veroordelen tot vergoeding van de door haar toedoen aan de wederpartij opgekomen kosten, die naar het oordeel van het Gerecht nodeloos of vexatoir zijn veroorzaakt. Een in het gelijk gestelde partij kan aldus worden veroordeeld tot vergoeding van de door haar toedoen aan de wederpartij opgekomen kosten (arrest Gerecht van 25 juni 1997, Perillo/Commissie, T-7/96, Jurispr. blz. II-1061, punt 47).

5122 Deze laatste bepaling moet in casu worden toegepast, gelet op het gedrag van de Commissie, die, door tijdens de administratieve procedure geen regelmatige toegang tot het onderzoeksdossier te verlenen (supra, punt 152), de eisen van behoorlijk bestuur niet in acht heeft genomen. Het kan een verzoekende partij immers niet kwalijk worden genomen, dat zij zich tot het Gerecht wendt om een dergelijk handelen te doen beoordelen, zo nodig na de noodzakelijke maatregelen tot organisatie van de procesgang te hebben vastgesteld.

5123 Gelet op de hiervóór uiteengezette beginselen, zullen de kosten in de verschillende zaken worden vastgesteld, uitgaande van vijf afzonderlijke categorieën.

5124 In de eerste plaats wordt de Commissie, die in de zaken T-31/95, T-38/95, T-45/95, T-46/95, T-53/95, T-56/95, T-57/95 en T-64/95 in het ongelijk is gesteld, overeenkomstig de vorderingen van de betrokken verzoeksters in die zaken in de kosten verwezen.

5125 In de tweede plaats is in zaak T-51/95 verzoekster weliswaar gedeeltelijk in het ongelijk gesteld, doch is het grootste deel van haar vordering toegewezen. In het bijzonder is vastgesteld, dat de artikelen 1 en 9 van de bestreden beschikking, wat haar betreft, nietig moeten worden verklaard. Verder heeft deze verzoekster de onregelmatigheid gelaakt van de omstandigheden waaronder zij tijdens de administratieve procedure toegang had tot het dossier van de Commissie.

5126 Het Gerecht zal de omstandigheden van de zaak dan ook billijk beoordelen, wanneer het beslist dat in zaak T-51/95 verzoekster een derde van haar kosten zal dragen en dat de Commissie behalve haar eigen kosten ook twee derde van de kosten van verzoekster zal dragen.

5127 In de derde plaats zijn in de zaken T-26/95, T-30/95, T-32/95, T-36/95, T-48/95, T-54/95, T-59/95, T-63/95 en T-103/95 verzoeksters gedeeltelijk in het ongelijk gesteld, doch is een belangrijk deel van hun vordering toegewezen. In het bijzonder is vastgesteld, dat artikel 9 van de bestreden beschikking, waarbij hun een geldboete is opgelegd, wat hen betreft, nietig moet worden verklaard. Verder hebben in de zaken T-26/95, T-30/95, T-32/95, T-36/95, T-48/95, T-59/95, T-63/95 en T-103/95 verzoeksters in hun beroep de onregelmatigheid gelaakt van de omstandigheden waaronder zij tijdens de administratieve procedure toegang hadden tot het dossier van de Commissie.

5128 Bijgevolg moet worden beslist, dat in de zaken T-26/95, T-30/95, T-32/95, T-36/95, T-48/95, T-59/95, T-63/95 en T-103/95 verzoeksters en de Commissie elk hun eigen kosten zullen dragen. Aangezien in zaak T-54/95 verzoekster in haar beroep daarentegen niet de onregelmatigheid heeft gelaakt van de omstandigheden waaronder zij tijdens de administratieve procedure

toegang had tot het dossier van de Commissie, zal de Commissie worden verwezen in drie vierde van haar eigen kosten en zal verzoekster behalve haar eigen kosten een vierde van de kosten van de Commissie dragen.

5129 In de vierde plaats is in zaak T-55/95 verzoekster gedeeltelijk in het ongelijk gesteld, doch is een belangrijk deel van haar vordering toegewezen. In het bijzonder is vastgesteld, dat artikel 1 van de bestreden beschikking nietig moeten worden verklaard voor zover daarin haar deelneming aan de verweten inbreuk in aanmerking wordt genomen vóór 28 mei 1986 en na 31 mei 1987. Verder heef t zij de onregelmatigheid gelaakt van de omstandigheden waaronder zij tijdens de administratieve procedure toegang had tot het dossier van de Commissie.

5130 Het Gerecht zal de omstandigheden van de zaak dan ook billijk beoordelen, wanneer het beslist dat in zaak T-55/95 de Commissie drie vierde van haar kosten zal dragen en dat verzoekster behalve haar eigen kosten ook een vierde van de kosten van de Commissie zal dragen.

5131 In de vijfde plaats zijn in de zaken T-25/95, T-34/95, T-35/95, T-37/95, T-39/95, T-42/95, T-43/95, T-44/95, T-50/95, T-52/95, T-58/95, T-60/95, T-61/95, T-62/95, T-65/95, T-68/95, T-69/95, T-70/95, T-71/95, T-87/95, T-88/95 en T-104/95 verzoeksters voor een groot deel in het ongelijk gesteld, ook al is een ander deel van hun vordering toegewezen. In de zaken T-25/95, T-35/95, T-39/95, T-43/95, T-52/95 en T-65/95 zijn verzoeksters in het bijzonder in het ongelijk gesteld in hun vordering met betrekking tot artikel 7 van de bestreden beschikking betreffende de markt van wit cement. In de zaken T-25/95, T-34/95, T-35/95, T-37/95, T-39/95, T-42/95, T-43/95, T-44/95, T-50/95, T-52/95, T-58/95, T-60/95, T-61/95, T-62/95, T-65/95, T-68/95, T-69/95, T-70/95, T-71/95, T-87/95 en T-88/95 hebben verzoeksters in hun beroep nochtans de onregelmatigheid gelaakt van de omstandigheden waaronder zij tijdens de administratieve procedure toegang hadden tot het dossier van de Commissie.

5132 In die zaken zal de Commissie dan ook twee derde van haar kosten dragen en zullen verzoeksters behalve hun eigen kosten ook een derde van de kosten van de Commissie dragen. Aangezien in zaak T-104/95 verzoekster in haar beroep daarentegen niet de onregelmatigheid heeft gelaakt van de omstandigheden waaronder zij tijdens de administratieve procedure toegang had tot het dossier van de Commissie, zal de Commissie de helft van haar eigen kosten dragen, en zal verzoekster behalve haar eigen kosten de helft van de kosten van de Commissie dragen.

5133 Onafhankelijk van bovengenoemde categorieën moeten de vorderingen van de verzoeksters in de zaken T-55/95, T-58/95 en T-59/95 tot veroordeling van de Commissie in de kosten, met inbegrip van de kosten voor het stellen en handhaven van de bankgarantie, worden afgewezen. Het is immers vaste rechtspraak, dat de kosten die door het stellen van een bankgarantie worden gemaakt om de gedwongen tenuitvoerlegging van de beschikking te voorkomen, niet kunnen worden aangemerkt als in verband met de procedure gemaakte kosten in de zin van artikel 91, sub b, van het Reglement voor de procesvoering (zie beschikking Hof van 20 november 1987, Krupp Stahl/Commissie, 183/83, Jurispr. blz. 4611, punt 10, en arrest Weig/Commissie, reeds aangehaald in punt 4626, punt 308).

5134 Ook de vordering van verzoekster in zaak T-51/95 tot veroordeling van de Commissie tot vergoeding van de kosten die aan haar zijn opgekomen tijdens de administratieve procedure, moet worden afgewezen. Luidens artikel 91 van het Reglement voor de procesvoering worden immers „als invorderbare kosten aangemerkt (...) de door partijen in verband met de procedure gemaakte kosten". Waar in deze bepaling van „procedure" sprake is, is alleen de procedure voor het Gerecht — en niet de precontentieuze fase — bedoeld. Zulks blijkt met name uit artikel 90 van het Reglement voor de procesvoering, alwaar sprake is van „de procedure voor het Gerecht" (zie bij analogie beschikkingen Hof van 21 oktober 1970, Hake/Commissie, 75/69, Jurispr. blz. 901, en 30 november 1994, British Aerospace/Commissie, C-294/90 DEP, Jurispr. blz. I-5423, punten 10-12). Hoe dan ook, indien deze vordering zou moeten worden opgevat als een vordering tot schadevergoeding, moet zij niet-ontvankelijk worden verklaard, aangezien zij niet voldoet aan de eisen die worden gesteld in artikel 19 van 's Hofs Statuut-EG en artikel 44, lid 1, sub c, van het Reglement voor de procesvoering (arrest Gerecht van 29 oktober 1998, TEAM/Commissie, T-13/96, Jurispr. blz. II-4073, punt 27).

HET GERECHT VAN EERSTE AANLEG (Vierde kamer — uitgebreid),

rechtdoende:

1) Voegt de zaken T-25/95, T-26/95, T-30/95, T-31/95, T-32/95, T-34/95, T-35/95, T-36/95, T-37/95, T-38/95, T-39/95, T-42/95, T-43/95, T-44/95, T-45/95, T-46/95, T-48/95, T-50/95, T-51/95, T-52/95, T-53/95, T-54/95, T-55/95, T-56/95, T-57/95, T-58/95, T-59/95, T-60/95, T-61/95, T-62/95, T-63/95, T-64/95, T-65/95, T-68/95, T-69/95, T-70/95, T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 en T-104/95 voor het arrest.

2) In zaak T-25/95, Cimenteries CBR/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815/EG van de Commissie van 30 november 1994 inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EG-Verdrag (Zaak IV/33.126 en 33.322 — Cement) nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 juni 1986 en na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 juni 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 4, sub g, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 1 711 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

3) In zaak T-26/95, Cembureau — Association européenne du ciment/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen verzoekster en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat elk der partijen haar eigen kosten zal dragen.

4) In zaak T-30/95, Fédération de l'industrie cimentière belge/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat elk der partijen haar eigen kosten zal dragen.

5) In zaak T-31/95, Eerste Nederlandse Cementindustrie (ENCI)/Commissie:

— verklaart de artikelen 1, 5 en 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwijst de Commissie in de kosten.

6) In zaak T-32/95, Vereniging Nederlandse Cementindustrie (VNC)/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat elk der partijen haar eigen kosten zal dragen.

7) In zaak T-34/95, Ciments luxembourgeois/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de

Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 617 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

8) In zaak T-35/95, Dyckerhoff/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 3, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een overeenkomst tot verdeling van de markt van Saarland in aanmerking wordt genomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, EG-Verdrag (thans artikel 81, lid 1, EG) na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 7 055 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

9) In zaak T-36/95, Syndicat national de l'industrie cimentière (SFIC)/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen

voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 3, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een overeenkomst tot verdeling van de markt van Saarland, aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging met Bundesverband der Deutschen Zementindustrie eV vóór 1984 en aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging om druk uit te oefenen op Cedest SA in aanmerking wordt genomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld;

— verklaart artikel 3, lid 3, sub b, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een onderling afgestemde feitelijke gedraging van verzoekster met Bundesverband der Deutschen Zementindustrie eV, met als oogmerk controle op de bestemming per deelstaat van de Franse uitvoer naar Duitsland, en een deelneming van verzoekster aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 worden vastgesteld;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat elk der partijen haar eigen kosten zal dragen.

10) In zaak T-37/95, Vicat/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 11 mei 1983 en na 23 april 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 3, lid 1, sub c, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 23 april 1986 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 2 407 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

11) In zaak T-38/95, Groupe Origny/Commissie:

— verklaart de artikelen 1, 3, lid 3, sub a, en 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwijst de Commissie in de kosten.

12) In zaak T-39/95, Ciments français/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 17 februari 1989 in aanmerking wordt genomen en voor zover daarin wordt vastgesteld dat verzoekster de overeenkomst Cembureau — Association européenne du ciment heeft uitgevoerd door deel te nemen aan de in artikel 3, lid 1, sub b, bedoelde inbreuk;

— verklaart artikel 3, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een overeenkomst tot verdeling van de markt van Saarland in aanmerking wordt genomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 6 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 18 november 1983 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 12 519 000 euro;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 10 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 1 051 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

13) In zaak T-42/95, Heidelberger Zement/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 12 augustus 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 3, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een overeenkomst tot verdeling van de markt van Saarland in aanmerking wordt genomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag vóór 17 november 1982 en na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, leden 2 en 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 7 056 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

14) In zaak T-43/95, Lafarge Coppée/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 mei 1989 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 3, lid 1, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster, met Fratelli Buzzi SpA, aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de beperking van hun handelingsvrijheid ten aanzien van de productiebronnen wordt vastgesteld;

— verklaart artikel 3, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een overeenkomst tot verdeling van de markt van Saarland in aanmerking wordt genomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 4, sub e en f, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 6 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 18 november 1983 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 14 248 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

15) In zaak T-44/95, Aalborg Portland/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 2 349 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

16) In zaak T-45/95, Alsen/Commissie:

— verklaart de artikelen 1, 5 en 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwijst de Commissie in de kosten.

17) In zaak T-46/95, Alsen/Commissie:

— verklaart de artikelen 1, 5 en 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwijst de Commissie in de kosten.

18) In zaak T-48/95, Bundesverband der Deutschen Zementindustrie/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 3, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een overeenkomst tot verdeling van de markt van Saarland en aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging met Syndicat national de l'industrie cimentière (SFIC) vóór 1984 in aanmerking wordt genomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 wordt vastgesteld;

— verklaart artikel 3, lid 3, sub b, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een tussen verzoekster en Syndicat national de l'industrie cimentière (SFIC) afgestemde

feitelijke gedraging, met als oogmerk controle op de bestemming per deelstaat van de Franse uitvoer naar Duitsland, en een deelneming van verzoekster aan een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het Verdrag na 12 augustus 1987 worden vastgesteld;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 juni 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat elk der partijen haar eigen kosten zal dragen.

19) In zaak T-50/95, Unicem/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 en na 3 april 1992 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 6 399 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

20) In zaak T-51/95, Fratelli Buzzi/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 3, lid 1, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster, met Lafarge Coppée SA, aan een onderling afgestemde feitelijke gedraging inzake de beperking van hun handelingsvrijheid ten aanzien van de productiebronnen wordt vastgesteld;

— verklaart artikel 3, lid 1, sub c, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 23 april 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster een derde van haar eigen kosten zal dragen;

— verstaat dat de Commissie haar eigen kosten zal dragen alsmede twee derde van de kosten van verzoekster.

21) In zaak T-52/95, Compañia Valenciana de Cementos Portland/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 13 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 6 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 13 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 250 000 euro;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 10 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 388 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

22) In zaak T-53/95, The Rugby Group/Commissie:

— verklaart de artikelen 1, 4, lid 4, sub a, en 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwijst de Commissie in de kosten.

23) In zaak T-54/95, British Cement Association/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau —

Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een vierde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie drie vierde van haar eigen kosten zal dragen.

24) In zaak T-55/95, Asland/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 28 mei 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, leden 2 en 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 740 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een vierde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie drie vierde van haar eigen kosten zal dragen.

25) In zaak T-56/95, Castle Cement/Commissie:

— verklaart de artikelen 1, 4, lid 4, sub a, 5 en 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwijst de Commissie in de kosten.

26) In zaak T-57/95, Heracles General Cement Company/Commissie:

— verklaart de artikelen 1, 4, lid 4, sub d, f en g, 6 en 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwijst de Commissie in de kosten.

27) In zaak T-58/95, Corporación Uniland/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 en na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 en na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 592 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

28) In zaak T-59/95, Agrupación de Fabricantes de Cemento de España (Oficemen)/ Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 24 april 1989 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 juni 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat elk der partijen haar eigen kosten zal dragen.

29) In zaak T-60/95, Irish Cement/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 2 065 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

30) In zaak T-61/95, Cimpor — Cimentos de Portugal/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 24 april 1989 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 4 312 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

31) In zaak T-62/95, Secil — Companhia Geral de Cal e Cimento/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 24 april 1989 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 1 395 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

32) In zaak T-63/95, Associação Técnica da Indústria de Cimento (ATIC)/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat elk der partijen haar eigen kosten zal dragen.

33) In zaak T-64/95, Titan Cement Company/Commissie:

— verklaart de artikelen 1, 4, lid 4, sub b, c, e, g en h, 6 en 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwijst de Commissie in de kosten.

34) In zaak T-65/95, Italcementi — Fabbriche Riunite Cemento/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 19 maart 1984 en na 3 april 1992 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 19 maart 1984 en na die datum in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 25 701 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

35) In zaak T-68/95, Holderbank Financière Glarus/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 4, sub c en d, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 1 918 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

36) In zaak T-69/95, Hornos Ibéricos Alba (Hisalba)/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 mei 1989 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 836 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

37) In zaak T-70/95, Aker RGI ASA/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 juni 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 4, sub h, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 14 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

38) In zaak T-71/95, Scancem (publ)/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 juni 1986 en na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 4, sub h, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 14 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

39) In zaak T-87/95, Cementir — Cementerie del Tirreno/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 3 april 1992 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 14 januari 1983 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 4, leden 1 en 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 4, lid 3, sub a, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 9 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 7 471 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

40) In zaak T-88/95, Blue Circle Industries/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 18 november 1983 en na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 mei 1987 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 2, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 7 november 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 4, lid 4, sub a en b, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 6 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 18 november 1983 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 7 717 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede een derde van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie twee derde van haar eigen kosten zal dragen.

41) In zaak T-103/95, Enosi Tsimentoviomichanion Ellados/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 31 december 1988 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 1, van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat tijdens de vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau — Association européenne du ciment overeenkomsten tot uitwisseling van informatie over de prijzen tot stand zijn gekomen, en voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk na 19 maart 1984 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 2, lid 2, van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster, voor zover daarin wordt vastgesteld, dat de periodieke uitwisseling van informatie tussen Cembureau — Association européenne du ciment en haar leden, wat de Belgische en de Nederlandse prijzen betreft, betrekking had op de minimumprijzen voor cementleveringen per vrachtwagen van de producenten uit die twee landen en, wat Luxemburg betreft, op de prijzen, kortingen inbegrepen, van de producent uit dat land;

— verklaart artikel 5 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verklaart artikel 9 van beschikking 94/815 nietig ten aanzien van verzoekster;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat elk der partijen haar eigen kosten zal dragen.

42) In zaak T-104/95, Tsimenta Chalkidos/Commissie:

— verklaart artikel 1 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 18 november 1983 en na 1 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— verklaart artikel 6 van beschikking 94/815 nietig, voor zover daarin een deelneming van verzoekster aan de ten laste gelegde inbreuk vóór 18 november 1983 en na 1 september 1986 in aanmerking wordt genomen;

— bepaalt het bedrag van de bij artikel 9 van beschikking 94/815 aan verzoekster opgelegde geldboete op 510 000 euro;

— verwerpt het beroep voor het overige;

— verstaat dat verzoekster haar eigen kosten zal dragen alsmede de helft van de kosten van de Commissie;

— verstaat dat de Commissie de helft van haar eigen kosten zal dragen.

Lindh García-Valdecasas Lenaerts

Azizi Jaeger

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op 15 maart 2000.

De griffier

H. Jung

De president van de Vierde kamer

P. Lindh

Inhoudsoverzicht

De feiten ..... II- 516

De procedure ..... II- 528

Conclusies van partijen ..... II- 530

De vordering tot nietigverklaring van het besluit van 23 september 1993, voor zover daarbij het internationale gedeelte van de procedure wordt beëindigd ten aanzien van twaalf Duitse en zes Spaanse ondernemingen ..... II- 548

De vorderingen tot nietigverklaring van de bestreden beschikking ..... II- 550

I — De middelen inzake schending van verschillende wezenlijke vormvoorschriften in de administratieve procedure ..... II- 550

Het eerste middel: schending van de rechten van de verdediging en van het beginsel van gelijke behandeling, doordat tijdens de administratieve procedure niet de gehele PvB en alle daarmee verband houdende stukken toegankelijk waren ..... II- 551

A — Inleidende opmerkingen ..... II- 551

B — Gedeeltelijke kennisgeving van de PvB ..... II- 554

1. Ondeelbaarheid van de PvB en verzoeksters' recht op toegang tot de gehele PvB ..... II- 554

2. Bestaan van een onlosmakelijk verband tussen de nationale en de internationale mededingingsregelingen en het recht van partijen op toegang tot de gehele PvB ..... II- 555

3. Gestelde schending van het beginsel van gelijke behandeling ..... II- 559

C — Ontoegankelijkheid van bepaalde delen van de PvB en van bepaalde stukken van het onderzoeksdossier die ontlastende gegevens konden bevatten ..... II- 559

1. Organisatie van de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure ..... II- 560

1.1. Gestelde onregelmatige organisatie van de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure, wat de toegankelijke stukken betreft ..... II- 560

1.2. Onregelmatigheden in de organisatie van de toegang tot het dossier tijdens de administratieve procedure, doordat verzoeksters geen toegang kregen tot bepaalde stukken ..... II- 562

2. Door het Gerecht gelaste maatregelen tot organisatie van de procesgang II- 567

2.1. Inleidende opmerkingen ..... II- 567

2.2. Gelaste maatregelen ..... II- 568

2.3. Uitvoering van de maatregelen tot organisatie van de procesgang door de Commissie ..... II- 571

2.3.1. Maatregel tot organisatie van de procesgang van 19 januari tot en met 2 februari 1996 ..... II- 571

2.3.2. Maatregel tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 ..... II - 571

2.3.3. Maatregel tot organisatie van de procesgang van 18 en 19 juni 1997 ..... II - 573

2.3.4. Voorlopige conclusie ..... II - 580

2.3.5. Bijzondere omstandigheden die het nuttig effect van de maatregelen tot organisatie van de procesgang van 2 oktober 1996 en 18 en 19 juni 1997 zouden hebben verminderd II - 580

3. Onderzoekskader voor de beoordeling van een argument volgens hetwelk de rechten van de verdediging zijn geschonden door de ontoegankelijkheid van beweerd ontlastend materiaal tijdens de administratieve procedure ..... II - 587

4. Toepassing van de beginselen op deze zaak ..... II - 591

5. Algemene argumenten inzake schending van de rechten van de verdediging in de administratieve procedure ..... II - 596

6. Conclusie ..... II - 599

D — Gebruik in de bestreden beschikking van belastende stukken die in de administratieve procedure niet aan verzoeksters waren meegedeeld of in de PvB niet waren vermeld ..... II - 599

1. Inleidende opmerkingen ..... II - 599

2. Documenten die niet in de bestreden beschikking zijn aangehaald, noch daarin zijn vermeld ..... II - 600

3. Documenten die in de bestreden beschikking zijn gebruikt om een feit of een gedraging te beschrijven, maar niet om een inbreuk vast te stellen . II - 601

4. Documenten die de vaststelling van een inbreuk in de bestreden beschikking staven, maar geen verband houden met inbreuken die worden toegerekend aan de verzoeksters die zich op de betrokken documenten beroepen ..... II - 604

5. Documenten die in de bestreden beschikking worden gebruikt in verband met een inbreuk die is toegerekend aan de verzoekster die zich daarop beroept ..... II - 608

6. Conclusie ..... II - 627

E — Niet-mededeling aan verzoeksters van documenten die zich niet in het onderzoeksdossier bevonden ..... II - 627

1. Inleidende opmerkingen ..... II - 627

2. Antwoorden op de PvB van andere adressaten ..... II - 628

2.1. Gesteld gebruik van antwoorden op de PvB als belastend materiaal ..... II - 629

2.2. Eventueel ontlastend materiaal in de antwoorden op de PvB .... II - 634

3. Processen-verbaal van de hoorzittingen betreffende de nationale mededingingsregelingen ..... II - 634

4. Dossier van de Commissie betreffende de aanmelding van het Belgisch-Nederlandse systeem van pariteitspunten ..... II - 635

5. Dossier van de Commissie betreffende de Griekse steunmaatregelen en het Grieks-Britse intergouvernementele akkoord ..... II - 636

6. Interne nota's van de Commissie die zich niet in het onderzoeksdossier bevonden ..... II - 637

7. Verweerschriften van de Commissie ..... II - 639

8. Conclusie ..... II - 640

Het tweede, het derde en het vierde middel: schending van de rechten van de verdediging, van het beginsel van gelijke behandeling en van artikel 190 van het Verdrag bij de intrekking door de Commissie van de nationale en, ten aanzien van een aantal ondernemingen, de internationale punten van bezwaar ..... II - 641

A — Intrekking van de nationale punten van bezwaar ..... II - 641

B — Intrekking van de internationale punten van bezwaar ten aanzien van een aantal ondernemingen ..... II - 647

Het vijfde middel: de procedurefout die de Commissie zou hebben gemaakt door bepaalde internationale punten van bezwaar in te trekken ten aanzien van Irish Cement ..... II - 649

Het zesde middel: schending van de rechten van de verdediging als gevolg van de onvolledigheid en onduidelijkheid van de PvB ..... II - 650

A — Inleidende opmerkingen ..... II - 650

B — Gestelde onvolledigheid van de PvB ..... II - 651

1. Gesteld ontbreken van vermelding in de PvB van voornemen van Commissie om een geldboete op te leggen aan de ondernemersverenigingen ..... II - 651

2. Behandeling van de CBS-overeenkomst ..... II - 654

3. Gesteld ontbreken van een verklaring voor de territoriale bevoegdheid van de Commissie ..... II - 655

4. Gesteld ontbreken van een marktanalyse en van een nauwkeurige afbakening van de relevante markten ..... II - 655

C — Gestelde onnauwkeurigheid van de PvB met betrekking tot de deelneming van sommige verzoeksters aan verschillende in de PvB verweten gedragingen II - 657

1. Deelneming van de betrokken verzoeksters aan de inbreuk, bestaande in de Cembureau-overeenkomst, en duur van die inbreuk ..... II - 657

1.1. Deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ..... II - 658

1.1.1. Adressaten van de PvB die lid zijn van Cembureau ..... II - 658

1.1.2 Adressaten die niet rechtstreeks lid zijn van Cembureau of in de PvB als niet-rechtstreekse leden van Cembureau zijn beschouwd ..... II - 659

1.1.2.1. Niet rechtstreeks bij Cembureau aangesloten adressaten van de PvB die aan bilaterale of multilaterale regelingen zouden hebben deelgenomen ..... II - 660

1.1.2.2. Niet rechtstreeks bij Cembureau aangesloten adressaten van de PvB die aan de activiteiten van het ECEC zouden hebben deelgenomen ..... II - 663

1.1.2.3. Niet rechtstreeks bij Cembureau aangesloten adressaten van de PvB die aan de activiteiten van het EPC zouden hebben deelgenomen ..... II - 664

1.1.3. Voorlopige conclusie ..... II - 666

1.2. Lidmaatschap van een nationale vereniging die rechtstreeks lid was van Cembureau, als criterium voor de toerekening van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ..... II - 666

1.3. Duur van de deelneming aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ..... II - 672

1.4. Conclusie ..... II - 674

2. Mate van nauwkeurigheid van de PvB aangaande de deelneming van verzoeksters aan de uitwisseling van informatie over de prijzen en de duur van die inbreuk ..... II - 674

3. Mate van nauwkeurigheid van de PvB aangaande de deelneming van verzoeksters aan de in artikel 3 van de bestreden beschikking bedoelde bi- en multilaterale regelingen ..... II - 675

4. Mate van nauwkeurigheid van de PvB aangaande de deelneming van verzoeksters aan de oprichting van de ETF en aan de in het kader daarvan getroffen maatregelen, bedoeld in artikel 4 van de bestreden beschikking, en aangaande de duur van die inbreuken ..... II - 677

5. Mate van nauwkeurigheid van de PvB aangaande de deelneming van verzoeksters aan de in de artikelen 5 en 6 van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedragingen in het kader van de uitvoercomités, en aangaande de duur van die inbreuken ..... II - 681

Het zevende middel: schending van de rechten van de verdediging en van artikel 3 van verordening nr. 1, doordat sommige documenten niet waren vertaald ..... II - 683

Het achtste middel: schending van de rechten van de verdediging als gevolg van een onjuiste vertaling en aanhaling van bepaalde documenten ..... II - 686

Het negende middel: schending van de rechten van de verdediging en van artikel 11, lid 1, van verordening nr. 99/63 als gevolg van de te korte termijn om op de PvB te antwoorden ..... II - 688

Het tiende middel: schending van de rechten van de verdediging, van artikel 19, lid 1, van verordening nr. 17 en van de artikelen 7, lid 1, 8, lid 1, en 9 van verordening nr. 99/63 als gevolg van de gebrekkige organisatie van de hoorzittingen II - 689

A — Inleidende opmerkingen ..... II - 689

B — Eerste onderdeel: schending van de rechten van de verdediging en van de artikelen 19, lid 1, van verordening nr. 17, en 7, lid 1, van verordening nr. 99/63 ..... II - 689

1. Door de raadadviseur-auditeur opgelegd schema van de hoorzittingen . II - 690

2. Gestelde onregelmatigheden tijdens de hoorzittingen betreffende de internationale punten van bezwaar ..... II - 691

3. Gestelde onregelmatigheden tijdens de hoorzittingen betreffende de nationale punten van bezwaar ..... II - 693

4. Andere gestelde onregelmatigheden tijdens de hoorzittingen ..... II - 694

C — Tweede onderdeel: schending van artikel 8, lid 1, van verordening nr. 99/63 II - 696

D — Derde onderdeel: schending van artikel 9 van verordening nr. 99/63 ..... II - 697

Het elfde middel: schending van het beginsel van het ambtshalve onderzoek .... II - 697

Het twaalfde middel: schending van de rechten van de verdediging doordat de administratieve procedure te lang heeft geduurd ..... II - 698

Het dertiende middel: schending van artikel 6 EVRM ..... II - 700

Het veertiende middel: schending van het beginsel van het vermoeden van onschuld II - 702

Het vijftiende middel: schending van het recht van partijen om niet tegen zichzelf te getuigen ..... II - 704

Het zestiende middel: schending van artikel 10 van verordening nr. 17, doordat het Adviescomité onregelmatig zou zijn geraadpleegd ..... II - 706

Het zeventiende, het achttiende, het negentiende en het twintigste middel: schending van het subsidiariteitsbeginsel, het beginsel van behoorlijk bestuur, het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel in de administratieve procedure ..... II - 708

Het eenentwintigste middel: schending van het collegialiteitsbeginsel bij de vaststelling van de bestreden beschikking ..... II - 710

Het tweeëntwintigste middel: onregelmatige authentisatie en kennisgeving van de bestreden beschikking ..... II - 711

II — Het middel inzake misbruik van bevoegdheid ..... II - 713

III — De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het gelijkheidsbeginsel en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie in artikel 1 van de bestreden beschikking het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomst en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters vaststelt ..... II - 714

Inleidende opmerkingen ..... II - 714

De in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ..... II - 715

Afbakening van de relevante markt ..... II - 725

A — Relevante productmarkt ..... II - 725

B — Relevante geografische markt ..... II - 726

C — Schending van artikel 190 van het Verdrag ..... II - 727

Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking ..... II - 731

Bestaan van de Cembureau-overeenkomst ..... II - 733

A — Schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag ..... II - 733

1. Documenten die worden genoemd in paragraaf 18 van de bestreden beschikking ..... II - 735

1.1. Interne nota's van Blue Circle ..... II - 736

1.2. Verklaring van Kalogeropoulos tijdens de vergadering van de raad van bestuur van Heracles van 25 juni 1986 ..... II - 742

1.3. Bekentenis van Cembureau ..... II - 744

1.4. Conclusie ..... II - 746

2. Sluiting van de Cembureau-overeenkomst in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en bevestiging van die overeenkomst in het kader van de vergaderingen van de delegatiehoofden van 19 maart en 7 november 1984 ..... II - 746

2.1. Bevoegdheid van de delegatiehoofden om de Cembureau-overeenkomst te sluiten ..... II - 747

2.2. Sluiting van de Cembureau-overeenkomst in het kader van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 ..... II - 748

2.2.1. Convocatie voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 ..... II - 748

2.2.2. Wijzigingen in de agenda voor de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 ..... II - 751

2.2.3. Inhoud van de documenten betreffende het verloop van de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 II - 754

2.2.4. Conclusie betreffende de vergadering van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 ..... II - 766

2.3. Bevestiging van de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 19 maart 1984 ..... II - 767

2.4. Bevestiging van de Cembureau-overeenkomst tijdens de vergadering van de delegatiehoofden van 7 november 1984 ..... II - 772

2.5. Niet-inaanmerkingneming van de andere vergaderingen van de delegatiehoofden ..... II - 776

2.6. Algemene argumenten betreffende de bewijskracht van de in de paragrafen 18 en 19 van de bestreden beschikking genoemde documenten ..... II - 776

2.7. Gegevens van na de vergaderingen van de delegatiehoofden, waaruit zou blijken dat geen Cembureau-overeenkomst is gesloten tijdens de vergadering van 14 januari 1983 of bevestigd tijdens de vergaderingen van 19 maart en 7 november 1984 ..... II - 779

2.8. Kwalificatie als overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag ..... II - 781

2.9. Voorwerp en aard van de Cembureau-overeenkomst ..... II - 782

3. Onrechtmatigheid van de Cembureau-overeenkomst: mededingingsbeperking en gevolgen voor de handel tussen lidstaten ..... II - 784

4. Conclusie ..... II - 786

B — Schending van artikel 190 van het Verdrag ..... II - 786

C — Schending van de rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier II - 789

1. Belastende stukken ..... II - 790

2. Ontlastende stukken ..... II - 790

2.1. Stukken waarop verschillende verzoeksters zich eensluidend hebben beroepen ..... II - 790

2.2. Zaak T-25/95, CBR/Commissie ..... II - 795

2.3. Zaak T-26/95, Cembureau/Commissie ..... II - 797

2.4. Zaak T-30/95, FIC/Commissie ..... II - 800

2.5. Zaken T-31/95, ENCI/Commissie, en T-32/95, VNC/Commissie . II - 804

2.6. Zaak T-35/95, Dyckerhoff/Commissie ..... II - 806

2.7. Zaak T-36/95, SFIC/Commissie ..... II - 808

2.8. Zaak T-37/95, Vicat/Commissie ..... II - 811

2.9. Zaak T-39/95, Ciments français/Commissie ..... II - 812

2.10. Zaak T-42/95, Heidelberger/Commissie ..... II - 813

2.11. Zaak T-43/95, Lafarge/Commissie ..... II - 815

2.12. Zaak T-44/95, Aalborg/Commissie ..... II - 816

2.13. Zaak T-48/95, BDZ/Commissie ..... II - 819

2.14. Zaak T-50/95, Unicem/Commissie ..... II - 819

2.15. Zaak T-51/95, Buzzi/Commissie ..... II - 820

2.16. Zaak T-57/95, Heracles/Commissie ..... II - 821

2.17. Zaken T-53/95, Rugby/Commissie, T-56/95, Castle/Commissie, T-70/95, Aker/Commissie, en T-71/95 Euroc/Commissie ..... II - 823

2.18. Zaak T-60/95, Irish Cement/Commissie ..... II - 826

2.19. Zaken T-61/95, Cimpor/Commissie, T-62/95, Secil/Commissie, en T-63/95, ATIC/Commission ..... II - 828

2.20. Zaak T-65/95, Italcementi/Commissie ..... II - 829

2.21. Zaak T-68/95, Holderbank/Commissie ..... II - 834

2.22. Zaak T-69/95, Hornos Ibéricos/Commissie ..... II - 835

2.23. Zaak T-87/95, Cementir/Commissie ..... II - 836

2.24. Zaak T-88/95, Blue Circle/Commissie ..... II - 839

3. Conclusie ..... II - 842

Deelneming van verzoeksters aan de Cembureau-overeenkomst ..... II - 843

A — Inleidende opmerkingen ..... II - 843

B — Lidmaatschap van een bij Cembureau aangesloten nationale vereniging als criterium voor de toerekening van de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ..... II - 845

C — Bevoegdheid van de delegatiehoofden en van de ondernemersverenigingen om de Cembureau-overeenkomst te sluiten ..... II - 846

D — Toerekening van dezelfde inbreuk aan zowel ondernemingen als verenigingen ..... II - 848

E — Deelneming van Cembureau en haar rechtstreekse leden aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ..... II - 850

1. Bewijs van de deelneming van Cembureau en haar rechtstreekse leden aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk .... II - 850

1.1. Opvolging van bepaalde rechtstreekse leden van Cembureau ... II - 851

1.2. Verzoeksters die hebben deelgenomen aan een of meer vergaderingen van de delegatiehoofden ..... II - 853

1.2.1. Deelneming aan de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en vervolgens is bevestigd ..... II - 853

1.2.2. Blijken van distantiëring en andere omstandigheden die zijn aangevoerd om elke deelneming aan de Cembureau-overeenkomst te betwisten ..... II - 855

1.2.3. Gestelde onmogelijkheid om bepaalde documenten tegen te werpen aan rechtstreekse leden van Cembureau ..... II - 864

1.2.4. Conclusies met betrekking tot de deelneming van Cembureau en haar rechtstreekse leden, met uitzondering van Unicem, aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ..... II - 865

1.3. Situatie van Unicem, een rechtstreeks lid van Cembureau dat aan geen van de vergaderingen van de delegatiehoofden heeft deelgenomen ... II - 866

2. Schending van het beginsel van gelijke behandeling ... II - 868

3. Schending van artikel 190 van het Verdrag ... II - 869

4. Schending van de rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier ... II - 870

4.1. Belastende stukken ... II - 870

4.2. Ontlastende stukken ... II - 871

4.2.1. Zaak T-26/95, Cembureau/Commissie ... II - 871

4.2.2. Zaak T-87/95, Cementir/Commissie ... II - 872

F — Deelneming van Unicem, de indirecte leden van Cembureau en Buzzi aan de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ... II - 873

G — Conclusie ... II - 875

IV — De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling, en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van twee inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag, bestaande in de uitwisseling van informatie over de prijzen op het niveau van Cembureau en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters vaststelt (bestreden beschikking, artikel 2, leden 1 en 2) ... II - 875

Inleidende opmerkingen ... II - 875

Overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens vergaderingen van Cembureau (bestreden beschikking, artikel 2, lid 1) ... II - 877

A — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking ... II - 877

B — Bestaan van overeenkomsten inzake uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens vergaderingen van de delegatiehoofden en van het uitvoerend comité van Cembureau ... II - 879

1. Vergaderingen van de delegatiehoofden van Cembureau ... II - 879

2. Vergaderingen van het uitvoerend comité van Cembureau ... II - 881

C — Onrechtmatigheid van de uitwisseling van informatie over de prijzen tijdens de vergaderingen van de delegatiehoofden van 14 januari 1983 en 19 maart 1984 ... II - 886

D — Deelneming van verzoeksters aan de in artikel 2, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ... II - 895

Onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen (bestreden beschikking, artikel 2, lid 2, sub a en b) ... II - 900

A — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking ... II - 901

B — Identificatie van de in artikel 2, lid 2, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde informatie ... II - 909

C — Onrechtmatigheid van de periodieke uitwisseling van informatie over de prijzen ... II - 912

D — Deelneming van verzoeksters aan de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk ..... II - 924

E — Duur van de in artikel 2, lid 2, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuk ..... II - 934

Toegang tot het dossier ..... II - 937

Conclusie ..... II - 950

V — De middelen inzake schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van drie Frans-Italiaanse onderling afgestemde feitelijke gedragingen die indruisen tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag, en de deelneming van de betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1, sub a, b en c) ..... II - 951

Inleidende opmerkingen ..... II - 951

In artikel 3, lid 1, sub a, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Lafarge en Buzzi ..... II - 953

A — Inleiding ..... II - 953

B — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking ..... II - 954

C — Bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Lafarge en Buzzi tot verdeling van de markt in Zuid-Frankrijk II - 956

D — Duur van de inbreuk ..... II - 962

In artikel 3, lid 1, sub b, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Ciments français en Buzzi ..... II - 963

A — Inleiding ..... II - 963

B — Bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Ciments français en Buzzi ..... II - 964

C — Duur van de inbreuk ..... II - 971

In artikel 3, lid 1, sub c, van de bestreden beschikking vastgestelde onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi ..... II - 972

A — Inleiding ..... II - 972

B — Bestaan van een mededingingsverstorende onderling afgestemde feitelijke gedraging van Vicat en Buzzi ..... II - 973

C — Duur van de inbreuk ..... II - 981

Toegang tot het dossier ..... II - 983

A — Zaak T-37/95, Vicat/Commissie ..... II - 984

B — Zaak T-39/95, Ciments français/Commissie ..... II - 988

C — Zaak T-51/95, Buzzi/Commissie ..... II - 990

Conclusie ..... II - 998

VI — De middelen inzake schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige Iberische mededingingsregeling en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (bestreden beschikking, artikel 3, lid 2) ..... II- 998

Inleidende opmerkingen ..... II- 998

In artikel 3, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk II-1000

A — Analyse van de Commissie II-1000

B — Overeenkomst tussen Oficemen, Cimpor en Secil betreffende de controle van het cementverkeer tussen Spanje en Portugal en de eerbiediging van hun respectieve thuismarkten II-1002

1. Sluiting van de overeenkomst II-1002

2. Uitvoering van de overeenkomst II-1005

2.1. Vergaderingen tussen Oficemen, Cimpor en Secil II-1005

2.2. Verkoopweigering van Cimpor II-1008

2.3. Conclusie II-1011

3. Bijzondere omstandigheden die het bestaan van een overeenkomst zouden uitsluiten II-1011

4. Bijzondere situatie van Secil II-1014

5. Conclusie II-1015

C — Onrechtmatigheid van verzoeksters' gedrag II-1015

D — Duur van de inbreuk II-1018

Schending van het beginsel van gelijke behandeling II-1020

Schending van de rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier II-1021

A — Belastende stukken II-1021

B — Ontlastende stukken II-1021

1. Zaak T-59/95, Oficemen/Commissie II-1022

2. Zaken T-61/95, Cimpor/Commissie, en T-62/95, Secil/Commissie II-1022

Conclusie II-1029

VII— De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige Frans-Duitse mededingingsregeling en de deelneming van verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub a) II-1029

Inleidende opmerkingen II-1029

Overeenkomst inzake de verdeling van de markt in Saarland II-1031

Onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen verschillende Franse en Duitse producenten en verenigingen tussen 1982 en 1984 ..... II-1043

A — Overleg tussen SFIC en BDZ ..... II - 1045

B — Door SFIC en de andere betrokken Franse producenten op Cedest uitgeoefende druk ..... II - 1048

C — Onderlinge afstemming tussen Cedest, Dyckerhoff en Heidelberger ..... II - 1055

D — Onderlinge afstemming tussen Lafarge en Dyckerhoff ..... II - 1058

E — Onderlinge afstemming tussen Dyckerhoff en Ciments français ..... II - 1062

Algemene regulering van cementleveringen tussen Frankrijk en Duitsland ..... II - 1065

A — Sluiting van een overeenkomst in 1984 ..... II - 1066

B — Voortzetting van de mededingingsregeling na 1986 ..... II - 1077

Duur van de deelneming van een aantal verzoeksters aan de in artikel 3, lid 3, sub a, bedoelde inbreuk ..... II - 1083

Toegang tot het dossier ..... II - 1087

Conclusie ..... II - 1094

VIII — De middelen inzake schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van een met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen SFIC en BDZ vaststelt (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3, sub b) .... II - 1095

Onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen SFIC en BDZ ..... II - 1095

Toegang tot het dossier ..... II - 1100

IX — De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling, van de rechten van de verdediging en misbruik van procedure en van bevoegdheid, voor zover de Commissie het bestaan, in het kader van ETF, van met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (bestreden beschikking, artikel 4, paragrafen 1, 2, 3, sub a en b, en 4, sub a-h) ..... II - 1102

Inleidende opmerkingen ..... II - 1102

Overeenkomst betreffende de oprichting van de ETF (bestreden beschikking, artikel 4, lid 1) ..... II - 1104

A — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking ..... II - 1105

B — Onrechtmatigheid van de overeenkomst tot oprichting van de ETF ..... II - 1107

C — Deelneming van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters aan de overeenkomst tot oprichting van de ETF ..... II - 1120

1. Inleidende opmerkingen ..... II - 1120

2. Situatie van CBR ..... II - 1121

3. Situatie van Cembureau ..... II - 1124

4. Situatie van Dyckerhoff ..... II - 1125

5. Situatie van SFIC ..... II - 1126

6. Situatie van Ciments français II-1128
7. Situatie van Heidelberger II-1129
8. Situatie van Lafarge II-1132
9. Situatie van Aalborg II-1134
10. Situatie van BDZ II-1135
11. Situatie van Unicem II-1138
12. Situatie van Asland II-1140
13. Situatie van Uniland II-1141
14. Situatie van Oficemen II-1144
15. Situatie van Irish Cement II-1148
16. Situatie van Italcementi II-1151
17. Situatie van Aker en van Euroc II-1154
18. Situatie van Cementir II-1157

D — Duur van de in artikel 4, lid 1, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk II-1159

E — Toegang tot het dossier II-1165

1. Inleidende opmerkingen II-1165
2. Zaak T-26/95, Cembureau/Commissie II-1166
3. Zaak T-35/95, Dyckerhoff/Commissie II-1167
4. Zaak T-36/95, SFIC/Commissie II-1173
5. Zaak T-39/95, Ciments français/Commissie II-1175
6. Zaak T-42/95, Heidelberger/Commissie II-1177
7. Zaak T-43/95, Lafarge/Commissie II-1178
8. Zaak T-44/95, Aalborg/Commissie II-1182
9. Zaak T-48/95, BDZ/Commissie II-1185
10. Zaak T-50/95, Unicem/Commissie II-1186
11. Zaak T-55/95, Asland/Commissie II-1188
12. Zaken T-58/95, Uniland/Commissie, en T-59/95, Oficemen/Commissie II-1190
13. Zaak T-60/95, Irish Cement/Commissie II-1193
14. Zaak T-65/95, Italcementi/Commissie II-1196
15. Zaak T-68/95, Holderbank/Commissie II-1199
16. Zaken T-70/95, Aker/Commissie, en T-71/95, Euroc/Commissie II-1202
17. Zaak T-88/95, Blue Circle/Commissie II-1203

Overeenkomst tot oprichting van de gezamenlijke handelsonderneming Interciment (bestreden beschikking, artikel 4, lid 2) II-1204

A — Inleiding ..... II - 1204

B — Onrechtmatigheid van de oprichting van Interciment ..... II - 1205

C — Deelneming van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking bedoelde verzoeksters aan de overeenkomst tot oprichting van Interciment ..... II - 1211

1. Inleidende opmerkingen ..... II - 1211

2. Situatie van CBR, Dyckerhoff, Lafarge, Italcementi, Aker en Euroc ... II - 1211

3. Situatie van SFIC, BDZ en Oficemen ..... II - 1216

4. Situatie van Ciments français ..... II - 1218

5. Situatie van Heidelberger ..... II - 1219

6. Situatie van Unicem ..... II - 1220

7. Situatie van Asland ..... II - 1222

8. Situatie van Uniland ..... II - 1223

9. Situatie van Cementir ..... II - 1225

D — Duur van de in artikel 4, lid 2, van de bestreden beschikking vastgestelde inbreuk ..... II - 1226

E — Toegang tot het dossier ..... II - 1230

Maatregelen tot verdediging van de Italiaanse markt (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3) ..... II - 1235

A — Onderling afgestemde feitelijke gedragingen met als oogmerk Calcestruzzi aan de Griekse producenten en in het bijzonder aan Titan te onttrekken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub a) ..... II - 1236

1. Bestaan van de onderling afgestemde feitelijke gedragingen ..... II - 1236

2. Deelneming van de betrokken verzoeksters aan de onderling afgestemde feitelijke gedragingen ..... II - 1246

2.1. Situatie van CBR, Dyckerhoff, Aalborg, Uniland en Irish Cement II - 1247

2.2. Situatie van Ciments français ..... II - 1250

2.3. Situatie van Heidelberger ..... II - 1251

2.4. Situatie van Lafarge ..... II - 1253

2.5. Situatie van BDZ en Oficemen ..... II - 1255

2.6. Situatie van Unicem ..... II - 1257

2.7. Situatie van Asland ..... II - 1258

2.8. Situatie van Italcementi ..... II - 1260

2.9. Situatie van Holderbank ..... II - 1261

2.10. Situatie van Aker en van Euroc ..... II - 1262

2.11. Situatie van Cementir ..... II - 1264

2.12. Situatie van Blue Circle ..... II - 1265

3. Duur van de inbreuk II-1267

4. Toegang tot het dossier II-1268

B — Overeenkomst betreffende de in april 1987 met Calcestruzzi ondertekende afspraken (bestreden beschikking, artikel 4, lid 3, sub b) II-1274

1. Bestaan van de inbreuk II-1275

2. Toegang tot het dossier II-1283

Maatregelen waarmee het Griekse productieoverschot moest worden verplaatst en de invoer van cement uit Griekenland in de lidstaten moest worden afgeremd (bestreden beschikking, artikel 4, lid 4) II-1286

A — In artikel 4, lid 4, sub a, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging II-1287

B — In artikel 4, lid 4, sub b tot en met h, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedraging II-1294

1. In artikel 4, lid 4, sub b, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Blue Circle en Titan II-1297

2. In artikel 4, lid 4, sub c, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Holderbank en Titan II-1308

3. In artikel 4, lid 4, sub d, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Holderbank en Heracles II-1314

4. In artikel 4, lid 4, sub e, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Lafarge en Titan II-1318

5. In artikel 4, lid 4, sub f, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Lafarge en Heracles II-1323

6. In artikel 4, lid 4, sub g, van de bestreden beschikking bedoelde onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen CBR, Heracles en Titan II-1326

7. In artikel 4, lid 4, sub h, van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomst tussen Aker, Euroc en Titan II-1331

Kwalificatie van de in artikel 4 van de bestreden beschikking bedoelde overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen als één enkele en continue overeenkomst II-1337

A — Overeenstemming tussen de PvB en de bestreden beschikking II-1339

B — Omstandigheid dat de in artikel 4 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen inbreuken als één enkele inbreuk zijn aangemerkt II-1341

C — Deelneming aan de ene enkele overeenkomst betreffende de ETF II-1344

1. Situatie van CBR II-1344

2. Situatie van Cembureau II-1345

3. Situatie van Ciments français II-1346

4. Situatie van Unicem II-1347

5. Situatie van Uniland II-1348

6. Situatie van Italcementi II-1350

7. Situatie van Cementir II-1350

D — Schending van het beginsel van gelijke behandeling II-1351

Conclusie II-1352

X — De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan, in het kader van het ECEC, van met artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedragingen en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (artikel 5 van de bestreden beschikking) II-1355

Inleidende opmerkingen II-1355

Bestreden beschikking II-1355

Onrechtmatigheid van de in artikel 5 van de bestreden beschikking bedoelde activiteiten van het ECEC II-1357

A — Rechtstreeks of indirect lidmaatschap van de ECEC-leden in Cembureau .. II-1360

B — Betrekkingen tussen het ECEC en het EPC II-1361

C — Geen beperking van de activiteiten van het ECEC tot de „grote export" .. II-1366

Conclusie II-1372

XI — De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan, in het kader van het EPC, van een tegen artikel 85, lid 1, van het Verdrag strijdige onderling afgestemde feitelijke gedraging en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters daaraan vaststelt (artikel 6 van de bestreden beschikking). II-1372

Inleidende opmerkingen II-1372

Bestreden beschikking II-1373

Onderling afgestemde feitelijke gedraging met de bedoeling binnendringing van concurrenten op de nationale markten binnen de Gemeenschap te voorkomen ... II-1375

A — Banden tussen het EPC en Cembureau II-1377

B — Interne nota's van Ciments français II-1378

C — Uit de EPC-structuur afkomstige documenten waaruit zou blijken, dat de leden van het comité zelf een verband hebben gelegd tussen de thuismarkten en de activiteiten van het EPC II-1380

Continuïteit van de onderling afgestemde feitelijke gedraging II-1388

Deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging II-1389

Duur van de deelneming aan de inbreuk van de andere betrokken verzoeksters dan Heracles en Titan II-1395

Schending van artikel 190 van het Verdrag II-1397

Toegang tot het dossier II-1398

A — Belastende stukken II-1398

B — Ontlastende stukken II-1398

1. Zaak T-52/95, Valenciana/Commissie II-1399

2. Zaak T-69/95, Hornos Ibéricos/Commissie II-1402

3. Zaak T-88/95, Blue Circle/Commissie II-1403

Conclusie II-1404

XII— De middelen inzake beoordelingsfouten en schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag, van het beginsel van gelijke behandeling en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie de in artikel 1 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuk als één enkele en continue overeenkomst heeft aangemerkt en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters aan die ene en continue overeenkomst heeft vastgesteld II-1405

Bestreden beschikking II-1405

Deelneming van de betrokken verzoeksters aan de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst II-1406

A — Eén enkele Cembureau-overeenkomst II-1406

1. Identiek doel van de in de artikelen 2 tot en met 6 van de bestreden beschikking aan de kaak gestelde maatregelen en de Cembureau-overeenkomst II-1407

1.1. Uitwisseling van informatie (artikel 2 van de bestreden beschikking) II-1407

1.2. Frans-Italiaanse mededingingsregelingen (bestreden beschikking, artikel 3, lid 1) II-1408

1.3. Iberische mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 2) II-1410

1.4. Frans-Duitse mededingingsregeling (bestreden beschikking, artikel 3, lid 3) II-1411

1.5. Bestanddelen van de ene overeenkomst inzake de ETF (artikel 4 van de bestreden beschikking) II-1412

1.6. ECEC (artikel 5 van de bestreden beschikking) II-1413

1.7. EPC (artikel 6 van de bestreden beschikking) II-1413

1.8. Conclusie II-1413

2. Subjectief element II-1414

2.1. Bewijs van het subjectieve element ten aanzien van de verschillende categorieën van betrokken verzoeksters II-1414

2.2. In de bestreden beschikking aangevoerde aanknopingsfactoren .. II-1416

2.3. Bewijs dat de indirecte leden van Cembureau, Unicem en Buzzi aan de Cembureau-overeenkomst hebben deelgenomen door hun deelneming aan een maatregel tot uitvoering van die overeenkomst II-1417

2.3.1. Aanwezigheid van een personeelslid van een onderneming in de vergaderingen van de delegatiehoofden tijdens welke de Cembureau-overeenkomst is gesloten en/of bevestigd . II - 1419

2.3.2. Andere aanknopingsfactoren ..... II - 1420

2.3.3. Bijzonder geval van Unicem en Buzzi ..... II - 1423

2.4. Conclusie ..... II - 1425

3. Algemene argumenten tegen het gebruik van het begrip „één enkele overeenkomst" ..... II - 1426

4. Bijzondere omstandigheden waaruit zou blijken dat de verschillende bi- en multilaterale mededingingsregelingen geen maatregelen tot uitvoering van de ene enkele Cembureau-overeenkomst waren ..... II - 1431

5. Bijzondere omstandigheden waaruit zou blijken dat sommige verzoeksters zich van de ene enkele Cembureau-overeenkomst hadden gedistantieerd of dat hun deelneming daaraan geen schending van artikel 85, lid 1, van het Verdrag opleverde ..... II - 1435

B — Continuïteit van de ene enkele inbreuk ..... II - 1445

1. Bestreden beschikking ..... II - 1446

2. Aanvangstijdstip van de inbreuk ..... II - 1447

2.1. Cembureau en haar rechtstreekse leden ..... II - 1447

2.2. Indirecte leden van Cembureau ..... II - 1451

2.3. Conclusie ..... II - 1454

3. Continuïteit van de inbreuk ..... II - 1455

3.1. Situatie van CBR ..... II - 1458

3.2. Situatie van Cembureau ..... II - 1459

3.3. Situatie van FIC ..... II - 1460

3.4. Situatie van VNC ..... II - 1460

3.5. Situatie van Ciments luxembourgeois ..... II - 1461

3.6. Situatie van Dyckerhoff ..... II - 1461

3.7. Situatie van SFIC ..... II - 1462

3.8. Situatie van Vicat ..... II - 1463

3.9. Situatie van Ciments français ..... II - 1463

3.10. Situatie van Heidelberger ..... II - 1464

3.11. Situatie van Lafarge ..... II - 1464

3.12. Situatie van Aalborg ..... II - 1465

3.13. Situatie van BDZ ..... II - 1466

3.14. Situatie van Unicem ..... II - 1467

3.15. Situatie van Valenciana ..... II - 1467

3.16. Situatie van BCA II-1468
3.17. Situatie van Asland II-1468
3.18. Situatie van Uniland II-1469
3.19. Situatie van Oficemen II-1470
3.20. Situatie van Irish Cement II-1470
3.21. Situatie van Cimpor II-1471
3.22. Situatie van Secil II-1472
3.23. Situatie van ATIC II-1472
3.24. Situatie van Italcementi II-1473
3.25. Situatie van Holderbank II-1473
3.26. Situatie van Hornos Ibéricos II-1474
3.27. Situatie van Aker II-1475
3.28. Situatie van Euroc II-1476
3.29. Situatie van Cementir II-1476
3.30. Situatie van Blue Circle II-1477
3.31. Situatie van AGCI II-1478
3.32. Situatie van Halkis II-1479

Schending van het beginsel van gelijke behandeling II-1479

Schending van artikel 190 van het Verdrag II-1483

A — Kwalificatie van de Cembureau-overeenkomst als één enkele en continue overeenkomst II-1483

B — Deelneming van de verschillende verzoeksters aan de ene enkele en continue Cembureau-overeenkomst II-1485

Schending van de rechten van de verdediging bij de toegang tot het dossier II-1490

A — Zaak T-25/95, CBR/Commissie II-1491

B — Zaak T-30/95, FIC/Commissie II-1492

C — Zaak T-37/95, Vicat/Commissie II-1493

D — Zaak T-39/95, Ciments français/Commissie II-1496

E — Zaak T-42/95, Heidelberger/Commissie II-1496

F — Zaak T-50/95, Unicem/Commissie II-1497

G — Zaak T-55/95, Asland/Commissie II-1499

H — Zaak T-65/95, Italcementi/Commissie II-1500

I — Zaak T-88/95, Blue Circle/Commissie II-1500

Eindconclusie II-1501

XIII — De middelen inzake schending van de artikelen 85, lid 1, en 190 van het Verdrag en van de rechten van de verdediging, voor zover de Commissie het bestaan van inbreuken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag in het kader van het WCC en de deelneming van de verschillende betrokken verzoeksters vaststelt (artikel 7 van de bestreden beschikking) II-1504

Inleidende opmerkingen II-1504

Bescherming van de thuismarkten en gecoördineerde uitvoer van de productie-overschotten uit de Gemeenschap II-1507

Systeem van uitwisseling van geïndividualiseerde informatie II-1519

Nadelige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten II-1521

Deelneming van verzoeksters aan de in artikel 7 van de bestreden beschikking bedoelde inbreuken II-1524

Verjaring van de in artikel 7 van de bestreden beschikking in aanmerking genomen feiten II-1534

Toegang tot het dossier II-1535

Algemene conclusies II-1538

XIV — Het middel inzake de onwettigheid van het bevel in artikel 8 van de bestreden beschikking II-1538

De subsidiaire vorderingen tot nietigverklaring of verlaging van de geldboeten .. II-1542

I — Het middel inzake ontoereikende of tegenstrijdige motivering van de bestreden beschikking met betrekking tot de geldboeten II-1545

II — De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het beginsel van gelijke behandeling, voor zover de Commissie één enkele geldboete heeft opgelegd voor de groep van op de markt van grijs cement vastgestelde inbreuken . II-1550

III — De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel bij de beoordeling of de inbreuken opzettelijk zijn gepleegd II-1552

IV — Het middel inzake schending van de bepalingen van verordening nr. 2988/74 betreffende de verjaring II-1556

V — De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het beginsel van gelijke behandeling en van het evenredigheidsbeginsel en kennelijke beoordelingsfouten met betrekking tot de duur van de in aanmerking genomen inbreuk op de markt van grijs cement II-1558

VI — De middelen inzake schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel met betrekking tot de duur van de in aanmerking genomen inbreuk op de markt van wit cement II-1562

VII — De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten bij de beoordeling van de ernst van de inbreuk op de markt van grijs cement II-1563

In paragraaf 65, punt 5, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen verzwarende omstandigheden II-1563

In paragraaf 65, punt 6, van de bestreden beschikking in aanmerking genomen verzachtende omstandigheid II-1566

Niet in aanmerking nemen van bepaalde verzachtende omstandigheden .. II-1567

A — Omvang en invloed op de markt van de onderneming die de inbreuk beging II-1567

B — Geen of onbeduidende mededingingsverstorende gevolgen van de inbreuken II-1568

C — Marktgedrag tijdens de betrokken periode II-1571

D — Ontbreken van voordeel uit de inbreuk II-1572

E — Situatie van de cementmarkt tijdens de betrokken periode II-1573

F — Wettige zelfverdediging II-1575

G — Medewerking tijdens de administratieve procedure II-1576

H — Streven het communautaire mededingingsrecht te eerbiedigen II-1577

I — Nieuw vraagstuk II-1578

J — Europese cementindustrie als wereldleider II-1578

K — Bestaan van juridische en technische belemmeringen voor de intracommunautaire cementhandel II-1579

L — Verschijnen van een nieuwe concurrent op de markt II-1579

M — Ontbreken van fiscale aftrekbaarheid van de geldboeten II-1579

N — Financiële situatie van de overtreder II-1580

VIII — De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten bij de beoordeling van de verantwoordelijkheid van elk van de ondernemingen voor de inbreuk op de markt van grijs cement II-1580

IX — De middelen inzake schending van artikel 190 van het Verdrag, van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 en van het evenredigheidsbeginsel bij de beoordeling van de verantwoordelijkheid van elk van de ondernemingen voor de inbreuk op de markt van wit cement II-1593

X — De middelen inzake schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling en kennelijke beoordelingsfouten in verband met de voor de berekening van de geldboeten in aanmerking genomen omzet II-1595

XI — De middelen inzake schending van artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17, van het billijkheidsbeginsel, van het evenredigheidsbeginsel en van het beginsel van gelijke behandeling bij de vaststelling van de geldboeten in ECU en bij de keuze van de wisselkoers II-1603

XII — De middelen inzake schending van verschillende algemene beginselen van gemeenschapsrecht II-1605

XIII — Het middel inzake schending van de rechten van de verdediging in verband met de onvolledige toegang tot het dossier van de Commissie tijdens de administratieve procedure ..... II - 1611

XIV — Conclusie ..... II - 1615

De vorderingen tot terugbetaling van de geldboete, vermeerderd met vertragingsrente, en tot terugbetaling van de kosten, veroorzaakt door het stellen van een bankgarantie ..... II - 1618

Kosten ..... II - 1618

Index

(De cijfers verwijzen naar de punten van het arrest)

Algemene beginselen van gemeenschapsrecht

Recht op doeltreffende rechtsbescherming 717-719

Beroep tot nietigverklaring

Middelen

Misbruik van bevoegdheid 779

Schending van wezenlijke vormvoorschriften

Ambtshalve onderzoek door rechter 487

Voor beroep vatbare handelingen

Begrip 80

Voorbereidende handelingen 83

Commissie

Collegialiteitsbeginsel 759-760

Reglement van orde

Procedure voor uitwerking, vaststelling en authentisatie van handelingen 766

Grondrechten

Eerbiediging verzekerd door gemeenschapsrechter 713

Handelingen van de instellingen

Motivering

Draagwijdte van verplichting 469, 1109, 4465, 4725-4726

Internationale overeenkomsten

Bijzondere overeenkomsten

Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden 712-723

Kosten

Invorderbare kosten

Kosten betreffende precontentieuze fase (uitsluiting) 5134

Kosten voor stellen van bankgarantie 5133

Nodeloze of vexatoire kosten 5121-5122

Machtspositie

Relevante markt

Verplichting relevante markt adequaat af te bakenen - 833

Mededinging

Geldboeten

Bedrag

Beginsel van persoonlijk karakter van sancties 5049

Bepaling op basis van ernst van inbreuk 4845, 4881-4885, 4949, 4994

Bepaling op basis van gevolgen van inbreuk 4863

Berekeningswijze in ECU 5054-5057

Gedrag van onderneming tijdens administratieve procedure 4902-4906

Inbreuk niet duidelijk bij ontbreken van precedent 4913

Inaanmerkingneming van financiële situatie van ondernemingen 4925

Inaanmerkingneming van gedrag in verleden van onderneming 4910

Inaanmerkingneming van onrechtmatig voordeel uit inbreuk 4881-4885

Inaanmerkingneming van verschillen tussen nationale belastingvoorschriften (geen) 4923

Maximumbedrag 5009, 5022-5023

Omzet die in aanmerking kan worden genomen 5009, 5022-5023, 5040

Beoordelingsvrijheid van Commissie 4726

Gevallen waarin geldboete dient te worden opgelegd 4881

Inlichtingen betreffende wijze van berekening van - 4734-4737, 4842

Meerdere inbreuken 4761-4765

Opzettelijk of uit onachtzaamheid gepleegde inbreuk 4784

Gemeenschapsregels

Territoriaal toepassingsgebied

Onderneming gevestigd in derde land 4236-4240

Inbreuken op gemeenschapsregels inzake -

Bewijs 2799-2806, 4270-4285

Bewijslast 2802, 4270

Procedure voor Commissie

Adviescomité voor mededingingsregelingen en economische machtsposities

Inhoud van dossier toe te zenden aan - 742-749

Verplichting tot raadpleging 742

Beschikking houdende vaststelling van inbreuk

Ne bis in idem 1322-1328

Vereiste mate van gedetailleerdheid 4460

Verplichting te antwoorden op door ondernemingen aangevoerde rechtvaardigingsgronden 4460

Bevoegdheden en verplichtingen van Commissie

Bevelen betreffende door inbreukplegende ondernemingen te nemen maatregelen 4704-4710

Eerbiediging van redelijke termijn 707-709

Bewijs van inbreuken 263-264, 1053, 1397, 1838, 1881, 3172

Mededeling van punten van bezwaar

Intrekking van punten van bezwaar 439, 473

Noodzakelijke inhoud 476, 480, 482-485, 553-554, 1596

Termijnen voor antwoord 653-654

Rechten van verdediging

Belastend stuk (begrip) 284, 318, 386

Mededeling van als grondslag voor beschikking gebruikte documenten .. 323, 364, 382

Recht om bestaan van inbreuk niet te erkennen 732-739

Toegang tot dossier 128-139, 142-152, 156, 161, 196, 240-248, 263-264, 318, 382-383, 420

Toegang tot gehele mededeling van punten van bezwaar 105-109

Taalregeling 223, 629-646

Mededingingsregelingen

Aanmelding

Vrijstelling

Voorwaarden 3379-3384

Beperking van mededinging

Beoordelingscriteria

Doel van mededingingsregeling, ongeacht gevolgen 837, 1531, 1672-1673, 2589, 3926-3928, 4561, 4862

Rechtvaardigingsgronden

Noodtoestand 2557-2561, 4900

Onderling afgestemde feitelijke gedragingen

Begrip 1670-1674, 1849-1852, 1910, 1938, 3150, 3924-3930

Criteria van coördinatie en samenwerking 3150

Beoordeling op basis van doel, ongeacht gevolgen 3927-3930

Bewijs 1669-1674, 1852, 1865, 2441, 2799-2806, 3203, 3227, 4270

Bewijslast 2802

Onderling afgestemde uitvoer van productieoverschotten naar derde landen .. 3443-3444, 3785-3786, 3868-3869

Overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die één enkele inbreuk opleveren 3699-3706

Uitwisseling van informatie tussen concurrenten 1849-1852, 1887

Ondernemersverenigingen

Begrip 1320

Ongunstige beïnvloeding van handel tussen lidstaten

Beoordelingscriteria 4231

Beoordeling met inachtneming van economische en juridische context 1088

Merkbare beïnvloeding - 1986, 2591, 3376, 3930, 4612

Ontheffingen

Voorwaarden

Voorafgaande aanmelding 2556, 2570

Overeenkomsten tussen ondernemingen

Begrip 917, 2341, 4543

„Gentlemen's agreement" 958, 1010

Bewijs 2799-2806, 4270

Bewijslast 2802

Overeenkomst gesloten door groeperingen van marktdeelnemers .. 1320, 1325-1329, 2622

Overeenkomst tot oprichting van gemeenschappelijke onderneming 2973-2982

Overeenkomst tot oprichting van stelsel van informatieuitwisseling 1638-1647

Overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die één enkele inbreuk opleveren 3699-3706, 4027, 4127

Ondernemingen waaraan inbreuk in vorm van deelneming aan algemene mededingingsregelingen ten laste kan worden gelegd 4024-4027, 4060-4061, 4109-4112, 4122-4124, 4129

Passieve deelneming of deelneming onder dwang 1353, 1389, 1413, 2557, 2603, 2619, 2640, 3199, 3203, 3227-3228, 3944, 3950, 4626

Rechtvaardiging ontleend aan laks optreden van Commissie (ontoelaatbaarheid) 2559

Vormvereisten 2061, 2341

Relevante markt

Doel van afbakening 833-834, 1093